

અર્પણ

૨૧૦ અંક કાળીદાસ નારણદાસ.

છટોલા—વડોદરા.

પ્રિય મહાશય !

જૈન ધર્મ અને જૈન સંઘની સેવામાં વખતોવખત આપે આપેલા કિમતી ફાળો, ‘ જૈનસમાચાર ’ ના લેખો ઉપર આપનો ઉત્તરોત્તર પ્રેમ, ‘ જૈનસમાચાર ’ આશીસને પ્રસંગોપાત્ત શુદ્ધ રીતે અને વગર માગે આપે આપેલું ઉત્તેજનઃ એ સર્વના કિંચિત્ સ્મરણ તરીકે એ જ ‘ જૈનસમાચાર ’ ના આજ મુધીના લેખો પૈકી વિશેષ ઉપયોગી લેખોના સંગ્રહ કરી પુસ્તકાકારમાં પ્રગટ કરતી વખતે તે પુસ્તક આપને જ અર્પણ કરી આનંદ પામું છું, જે આપ સ્વીકારશે અને મહુને માનશે—

આપનો શુભાતુરાગી આત્મબંધુ,

વાડીલાલ મોતીલાલ શાહ.

જાહેર ખખર.

આ પુસ્તકમાના લેખો અખ્યત્ને અમુક પયના લોકોને ઉપ
દેશના અર્થે લખાયા હતા તથાપિ તે લખતી વખતે સમસ્ત જૈન
મંડળ તથા જનમંડળને દૃષ્ટિ આગળ રાખીને લખેલા હોવાથી
હરકોઈ વાચક લેખાથી કાંઈ તકિ ને કાંઈ ધેરણા કે શિક્ષા મેળવી
સાકશે એમ આશા રાખવામા આવે છે.

જે વાચક મહારાજને આ લખાણો પસંદ પડે તેમને-માત્ર
તેમને જ સૂચવવાની રત્ન લેવામા આવે છે કે, જે તેઓથી બની
શકે તેમ હોય તો આવા જ બીજા ઘણા લેખો પુસ્તકમારમા
સંગ્રહવા જેવા છે જે કોઈ મહારાજ વિનામૂલ્યે બંધેચવાના
ઇરાદાથી કે કિંચિત્ માત્ર ફાયદાથી લેચવાના ઇરાદાથી તે પ્રસિદ્ધ
કરવા ઈચ્છા જણાવશે તો પ્રસન્નતાથી તેવી પરવાનગી આપવા
સાથે કેટલી મૂલના આપવામા આવશે અને જે મોઈ પરોપકારી
શ્રીમત મહારાજ આ લખનારના હાથે જ બાકીના લેખો બહાર
પડતા જેવા ખુબી હોઈ કાંઈ સહાયતા કરવા ઈચ્છા બતાવશે તો
તેમ પણ બની સાકશે

જૈન સંપ્રદાયો અને જૈન ફીલસુફી વગેરેને લગતા લેખોનો સુમા
રે ૧૫૦૦ પૃષ્ઠ જેટલો સંગ્રહ હજી થઈ શકે તેમ છે તે પૈકી અર્થ
કરનારની ઈચ્છા મુજબ કડકે કડકે બાગો અગર સળ જ પુસ્તક
બહાર પાડી સાકશે અને સહાયકની ઈચ્છા હશે તો તદ્દન મફત
ફેલાવવાનું પણ બની સાકશે ઈચ્છા મુજબ પત્રવ્યવહાર નીચેને
શિરનામે કરવો —

મોતીલાલ મનસુખરામ શાહ.

‘જૈનદિતેન્દ્ર’ આશીસ-સારંગપુર-તળીઆની પોળ,
અમદાવાદ.

અનુક્રમણિકા

૧	પ્રસ્તાવના	
૨	આત્મજ્ઞાન વિના સર્વ કાંક્ષા !	...		
૩	આપણું લડાઇનું મેદાન.	૧૮
૪	સ્વાદનાં પચ્ચખાણ કરનારો મુનિવર્ગ અને વ્યસન.			૨૯
૫	સૂતા ભક્ષા કે જાગતા ?	૩૪
૬	ધર્મનો ગાંસડો—પોટડો !	૩૯
૭	પવિત્ર પિતા લોકાશાહના ૩ પત્રો.	...		૪૨
૮	બે મુંડરીઓ : રહસ્યીદેવી તથા કહણીદેવી.	...		૬૫
૯	શ્રી સીમન્ધર સ્વામીને ૧૧ ખુશ્કા પત્રો	...		૬૯
૧૦	વર્ષ આખરે જયજિતેન્દ્ર.	૧૫૬
૧૧	ધર્મયુદ્ધની ' મોસમ સર થઇ; વગર પગારે—માત્ર નિરસ ભોજન સાટે માથું મુકી લડનારા વીર—યોદ્ધાઓની દૃષ્ટિ આગળ પડેલું વિશાળ કર્તવ્ય ક્ષેત્ર.	...		૧૬૧
૧૨	ચાતુર્માસમાં વંચાતું જૈન સાહિત્ય; વ્યાખ્યાન શાનું અને કેવી રીતે આપવું ?	૧૬૨
૧૩	શ્રી પર્યુષણ પર્વ : કર્મ સાથે યુદ્ધ કરવા માટે મુકરર કરાયેલું અઠવાડીયું.	૧૬૮
૧૪	શ્રી પર્યુષણપર્વ કે ચળકતા પથર વડે મેળવેલું મોક્ષ.			૨૦૭
૧૫	શ્રી મહાવીર : હેમનું જીવનચરિત્ર અને હેમનો ઉપદેશ.			૨૧૩
૧૬	પર્યુષણ માટે વગર પૈસાનાં ચિત્રો !	...		૨૪૦
૧૭	દરીઆમાં આગ : કાણ ખત્રવશે ?	...		૨૪૫

૧૮	ખપાવનાં શરમાશો નહિ	૨૪૭
૧૯	પર્યુવણી પ્રમાદના		...	૨૫૧
૦	શ્રીમદ્ પૈસા-પુનણ !	૨૫૪
૧	પૈસો વાવનાની નિઘા		..	૨૮૨
૨૨	કાન દો !	૨૯૩
૨૩	પર્યુવણીમા આત્માને નિર્મળ બનાવવા માટે બાર મુઠા દવાઓ અથવા માર લાવના		...	૩૦૫
૨૪	પર્યુવણીપર્વ અને આપણાં કર્તવ્યો		...	૩૦૯
૨૫	આત્મા મધ કરીને ના દોડો, લાઇ !		...	૩૨૫
૨૬	શિર સાટે સત્ય આચરો	.	..	૩૩૧
૨૭	શ્રી મહાવીર જન્મિત...	૩૩૫
૨૮	‘મહાવીર જયંતો’ કી ફસ જમાનેમે કયા જરૂરત હૈ ?			૩૪૦
૨૯	રથનની અપેક્ષાએ સૂક્ષ્મની કઠીનતા		...	૩૪૭
૩૦	મહાવીરનિર્વાણ અને દીનાળી પર્વ		...	૩૫૩
૩૧	આપણું ઝંખમગલ આસન		...	૩૬૪

- ૪૧ માંદાની માવજત
- ૪૨ કુચમાં બેઠતી સાધ્વીશાળા ...
- ૪૩ ઉચ્ચ દિવાળી : તે વખાણવા લાયક કહેલું ?
- ૪૪ જૂનાં અને નવા બધારણો અથવા પ્રાચીન અને
આવની અને નવી રથપાયડી સંસ્થાઓ : શું એ સંદેહ
જરૂરી થીજે છે ? એમને જીવતી રાખવામાં કલ્યાણ છે કે
મરવા દેવામાં કે મારી નાંખવામાં ? 'સુધારક' તેમજ 'હડીલા'
બંનેને એવવણી ૬૧૩
- ૪૫ જૈન પત્રકારો, લેખકો તથા વિચારકોની કૌન્સિલ ... ૬૨૭
- ૪૬ આ શું થોથો આગ કરી તો નથી બેસતો ? ૬૩૬
- ૪૭ જૈનોમાં વિદ્ય પ્રચાર કરવાના પ્રયત્ન (જૈન વિદ્યાતેજક
ફંડ રચાવવા અને તે રથપાયા પછી લેને મદદ કરવા
માટે લખાવતા જાતી જૂની તારીખના લેખો) ... ૬૫૧
- ૪૮ ચક્રવર્તી રાજા શ્રવણ. (૧૬ પ્રકરણમાં આખી કથા). ૭૨૫
- ૪૯ તનદુરગતીના નક્ષત્રના ઇલાજો તરફ પ્રયત્ન લક્ષ સૌથી વધારે
અસરકારક રીતે બેચવાની સુક્તિ ... ૮૦૪
- ૫૦ નરરત્ન દાદાભાઈના શરીરસંસ્કાર નિયમો ... ૮૦૮
- ૫૧ નાનાં બાળકોમાં મૃત્યુનું વધુનું ગુણ પ્રમાણ; તેનાં કારણો
અને તે અટકાવવાની સૂચના. ... ૮૧૩
- ૫૨ સ્ત્રીઓ શુભી કેમ રહે ? ૮૧૬
- ૫૩ જૈનોમાં વૃદ્ધો જતો દિરદીરીઆને લવંડર મરજ : એનાં
કારણો અને ઇલાજો ૮૩૩
- ૫૪ પકગુદી બાધની અરજ ! ૮૪૮
- ૫૫ ફળદ્રુપ બચ્ચો ૮૫૧-૮૮૧

જૈનસમાચાર-ગુજાણાલ

‘જૈનસમાચાર’ સાપ્તાહિક પત્રના ૧૯૦૬ થા.
૧૯૧૧ સુધીના અંકોમાંથી ચુંટી
કઢાટેલા છેલ્લોનો સંગ્રહ.

પ્રકાશક,
વાઠીલાલ મોતીલાલ શાહ.
અધિપતિ, ‘ જૈનસમાચાર ’ તથા ‘ જૈનદિનેશ્વર ’
અમદાવાદ.

પ્રસ્તાવ

મહારા પોતાના પત્રમાંથી લેખોની સુઠણી કરવાનું કામ તે પર દીકા લખવાનું કામ કરવાને માટે મહારા સિવાય બીજાને કોઈ લેખક જ યોગ્ય ગણાય. તથાપિ કેટલાક ગૃહસ્થોએ મહારા લેખોને ગ્રંથા-દારમાં અને સુંદર રીતે છપાયેલા લેવાને ઘણી ઇન્ટેન્ડરી બતાવ-વાથી હમણા હું ઉપર કહેલા બે કામો પૈકી લેખોની સુઠણી કર-વાનું કામ માથે લઉં છું અને બીજું કામ એટલે તે લેખોપર દીકા લખવાનું કામ બીજા કોઈ લેખકને માટે રાખું છું.

શરૂઆતમાં જ હું કહી લઉં છું કે, હું પોતાને એક સાદાર માનતો નથી તેમજ પત્રકાર તરીકેના મહાન પદને લાયક પણ માનતો નથી. મહારા જન્મ જે વર્ગમાં—જે શ્વેતાશ્વર સાધુમાર્ગી (સ્વાનક-વાશી) જૈન વર્ગમાં થયો તે વર્ગની મહારા વખતમાં મહે' જે અધિકારમય દશા જોઈ અને તે સાથે તે દશા સુધારવાને માટે યથા-શક્તિ મહેનત કરનારની ન્યૂનતા જોઈ તેથી મહેને કુદરતી રીતે થયેલી લાગણીઓને લીધે એક લેખક અને પત્રકાર તરીકેનું કામ, આ' બીજા કામ છોડી દેને, છપાડી લીધું અને તે કામ પાછળ મહારા સઘળી શક્તિઓ અને મઘળો વખત અર્પણ કર્યો.

શરૂઆતના મહારા લેખો 'જૈનહિનેશ્વર' માસિકમાં પ્રગટ થતા અને ત્યાર પછી અનેક મહાશયોની સૂચના સ્વીકારીને માસિક ઉપ-

રાંત 'જૈનસમાચાર' સાપ્તાહિક પત્ર અને હિંદી ભાષામાં 'હિંદી જૈન-
હિતેન્દ્ર' નામનું પાક્ષિક પત્ર એમ બે પત્રો શરૂ કર્યા. પરંતુ આ
કામને માટે જે જે ગુણો, શક્તિઓ અને સાધનો જોઈએ તેમાંનું
કાંઈ મદારી પાસે ન હોવાનું મદને સમ્પૂર્ણ જ્ઞાન હતું, કે જે વાત
તા. ૫-૧૧-૦૬ ના અંકમાં જ મહેં જણાવી હતી. તે અંકમાં મહેં
એક લેખ નીચે પ્રમાણે પ્રસિદ્ધ કર્યો હતો:—

“બીજા દરેક વર્ગના પત્રકારો માફક જૈન પત્રકારો માટે પણ
ખુદોત્તું ક્ષેત્ર પડ્યું છે; પણ તેનો વિસ્તાર યોડના જ જાણવામાં
હશે. સામાન્ય રીતે એવું જોવામાં આવે છે કે, કોમ કે ધર્મ સંબંધી
છાંપાંઓ આ દેશમાં ધણી ઓછી કાળજીથી ચત્રાવવામાં આવે છે;
તેમાં વળી ચર્ચાને બદલે કંથેય અને ખટપટો મોટો ભાગ રોકે છે.
વળી તે પત્રકારો પોતાની જોખમદારી સમજવા નોટલી શક્તિ પણ
ભાગ્યેજ ધરાવે છે. કેટલાક પૈસા ખાતર, કેટલાક જ્ઞાન ખાતર,
કેટલાક નવરા બેઠાં કાંઈક દિવસ કરતાં જોઈએ એમ સમજીને
પત્રકાર બને છે. એક ખરા જૈન પત્રકાર માટે કેટલાં સાધન
જોઈએ અને કેટલી યોગ્યતા તેનામાં જોઈએ એ સંબંધી અમારું
આધિન મત અને પ્રકાશવા રાજ લખ્યું.”

નિઘ્રદ કન્વાની શક્તિ, અને પોતાની પાસેના થોડા વખતમાં જૂદી જૂદી બાપાનાં જૂઠાં જૂઠાં પુસ્તકો અને પેપરો વાંચી જવાની શક્તિ રહેનામાં હોવી જોઈએ. આ શક્તિઓ અને સક્ષેપનાં જથ્થાની છે તેથી કદાચ કેટલાકનું હૈની અગત્ય ઉપર વધારે લક્ષ્ય પે આવી નહિ; પણ આ દરેક સક્રિય મહાન ચમત્કાર ધરાવે છે અને તે વિના એક પત્રકાર ઘણી વખતે કામને કે ધર્મને ફાયદાને બદલે સજ્જડ નુકસાન કરી બેસે છે.

“ ત્રીજો સવાલ નાણું સંબંધી છે. આમારી માન્યતા પ્રમાણે એક ઉત્તમ જૈન પત્રકાર પામે ઓછામાં ઓછા ત્રણ મહદનિશો લગભગ હેના જેવા જ સમર્થ જોઈએ, જેમાંનો એક મુસાફરી ઉપર રહી શકે, એક પત્રવ્યવહારથી જૂઠા જૂઠા ગામના સંધાને સલાહ આપી શકે અને એક પેપરમાં મહત્ત્વ કરી શકે. માલિક અથવા વડા અધિ-પતિએ પોતાના વખતનો મોટો ભાગ એકાંતમાં વાંચન અને મનનમાં જ કહાડવો જોઈએ. હેને દરેક પ્રયોગોમાં અને ઉત્તરવાની જરૂર નથી પણ હેના વિશ્વાસ મહદગારોને પ્રયોગોના રસ્તા બતાવી હેતુ પરિ-ણામ જાણવા જેટલો જ વખત અને શ્રમ રહેલો ખર્ચવો જોઈએ; કારણ કે દુનિયામાં એટલું એટલું શીખવા—વિચારવાનું છે કે તે, ખટપટમાં પડતારા માણુમના લક્ષમાં પણ જાયે આવી શકે. વર્ગી એક પત્રકારને તો અનુભવ અને જ્ઞાન જેટલાં મળે તેટલાં થોડાં જ છે. જૂઠાજૂઠા ધર્મો, જૂદીજૂદી વિદ્યાઓ, રાજ્યપ્રકરણની બાબતો, જનસ્વભાવ, જૂદીજૂદી ટ્રામો અને ધર્મોની મહત્ત્વ પડતીના ઇતિહાસ અને એ સ્થિતિઓનાં કારણો: એ સર્વ સંબંધી જેટલું જ્ઞાન તે મેળવે તેટલું થોડું છે. અને એવા અધિપતિઓ જોડારે

જોન દોમમાં થશે ત્યારે સ્વભાવે જ ઉત્તમ જોના એ ધર્મ અને મોક્ષની ઉન્નતિ જોર પ્રકારની જોવામાં આવશે.

“ એવો એક પત્રકાર સંસારીના લેખાસમાં સાધુ છે. તે જોતે મેળવેલી મોક્ષની અને હૃદયની ચમત્ક્રિયા પોતાના વર્ગના ઉપદેશકો પૈકી જોઈ જાણવામાં કરતા હોય તોમને દષ્ટિ માત્રથી કુળની શકે, ખટપટી આવકોને સીધા કરી શકે અને નિદોષને ન્યાય-ગર દલીલોથી ચૂપ કરી શકે. સ્વધર્મના સિદ્ધાંતોને પૂર્વથી પશ્ચિમ અને ઉત્તરથી દક્ષિણ દિશાની શકે અને પડના જીવોને જીવનંબન રૂપ ચક્ર પડે; તાત્કાલિકને સહેલું જાણાવી શકે અને લુપ્તી દેખાતી ક્રિયાઓને આનંદી કર્તવ્ય રૂપ જાણાવી શકે; તથા ધર્મ સંબંધી તેમજ મંસારવ્યવહાર સંબંધી સુધારા કરીને જનસમાજની સ્થિતિ સુખમય જાણાવી શકે. જોના પત્રકારો આ દુનિયા ઉપર ‘દેવદુત’ મમાન થઈ પડે.

તથા મરણતા કાંઈક અંશે હોય છે હેમના એકલા ઉપર એટલો બોલો
હોય છે કે સ્વાભાવિક રીતે જ તેઓ ઉત્તમ પત્રકારના હાથે જે કાંઈ થતું
તેણેએ તે કમી શકતા નથી. કામ અને ધર્મને લગતા વિવિધ બનાવો
મંજૂ થી વિચાર કરવા-મલાહ આપવી-જરૂર પડે એ મુસાફરી કરવી-
મૃત્યુ જૂના વિષયોનો અભ્યાસ આતુ ગણવા-આદ્યે વધારવા તત્ત-
વીજ કરી (કારણ કે તે સિવાય નો પત્રવું અગ્નિતત્ત જ બંધ
પડે)-વખતે આંદોલનને લગતું છુટ્કામાં છુટ્કા કામ પણ જાતે કરવું:
આમ થવાથી કોમની કે ધર્મની મપૂર્ણ રીતે મારી મેલા બાબતવાની
આશા એવા પત્રકારો પામેથી પણ બાળ્યેજ રાખી શકાય. . .

“ આ સંપ્રજ્ઞા વિચારો ઉપરથી એમ સમજાય છે કે, આનંદવાળી,
દેશવાશી તેમજ દિગ્ગજરી જૈન વર્ગ એ દરેકમાં અલગ ઉત્તમ અહંનાડીક
પત્રની જરૂર છે, કે જે પુરતા ફાંટી, મમર્થ લેખનાથી, શુભ સ્વધર્મ-
ભક્તોથી ગનાવનામાં આવે. આપણી ડૉન્ડરન્સ દરેક બાબતવામાં
છે અને યોગ્યતાને વિચાર કરનારા યોગ્ય જ પુરો એમાં આ-
ગેનાની લેતા જેવામાં આવે છે, નહિ તો અમે નાથી મરમ યુક્તિ
તરીકે એ જ બાબતણ કમીએ કે દરેક વર્ગની ડૉન્ડરન્સ તરફથી
એવા પેપરો પ્રગટ કરનાં, જેથી ડૉન્ડરન્સના કામને પુરો દેખ મો
અને પેપરનું નુકસાન પણ આખી કોમને માથે પડવાથી કોઈએકલા
માણ્યુમો અગાધ જરૂં ન પડે પરંતુ હજી એ વખત આવી પહોંચે
જણાવો નથી. નેગનાશી જૈન બાઈઓએ ઝંઝુએગની ઝંસોગીએણ
સ્થાપી અને ડૉન્ડરન્સ તરફથી માનિક પત્ર ગર ક્યું તો પણ એ
માનિક જેણે તેની મેલા બાબતી શક્ય નહિ અને એ ઝંઝુએટો
કે જેઓ મેમ્બરો થતી વખતે શગ હતા તેઓ લેખો લખતી વખત

દાયર ચર્મ મળા. આથી સમજાને કે, મૈત્ર્યુએટ કશે કંઈ મૈત્ર્યુએટ નથી. ખરું કહીએ તો મૈત્ર્યુએટો હજી ધર્મ અને મધ માથે સંગ્રહ ધરાવતા સવાલોને સમજના જ વખત સાચા નથી અને એવા તદ્દન અપૂર્ણ જ્ઞાને તેઓ કોઈ વિષય હાથમાં લે છે તો માત્ર ડાળી મારે છે.

“આ સર્વ જોતાં, જો કે એક ઉત્તમોત્તમ પત્ર માટે ડૉન્ટરન્સ ઓફિસોએ જ પ્રયાસ આદરવો જરૂરનો છે, તો પણ હાલની સ્થિતિ જોતાં હિંમતી પણ વધારે દિલની આશા રખાતી નથી. જ્ઞાનનાં સાધનોને પૈમા રજવાનો સચો જનાવનારા સંખ્યામધ મનુષ્યોની આ જ છંદગીમાં થયેલી દયાજનક સ્થિતિ જોવાથી અમોને આટલી તો ખાતરી થઈ છે કે, એ ધંધાથી જેમ દૂર રહેવાય તેમ વધારે સારું છે. વળી નફો મળતો હોય ત્યાં નુકસાન થતું હોય તે ધંધાદાર પોતાનેજ મ.હુમ હોય, તો પણ બહાર ગમે તેમ જોવાય, અને એને પરિણામે એ પત્રકારના વચનની અસર થયેલ દરજ્જે પડી શકે નહિ. મારે ધર્મ સંબંધી પેપરો સમુદાય તરફથી, અને તે અને તેનાં સુધીમાં અમુક શ્રીમંતોની ખાનગી સાહ્યથી, નીકળે તે વધારે હિતમ છે. ગમે તેમ નીકળે, પણ હવેના શુક્રની અહોનિશ વાંચન-મનનમાં પડ્યો રહેવાની સમવડવાળો જ જોઈએ. લોકિક કે લોકોત્તર કલ્પતિ સંબંધી વિચારો અને ધુનવણીવાળા મવાલોના દડયા જેવા એકાંતમાં અને ઉંડા મનનથી મળે છે, તેના કોઈ દિવસ પ્રવૃત્તિમય છંદગીવાળાને મળતા નથી.

ચોની ચોરી અને ખીજા ઉનારાથી ભરેલાં ભરતીઆં ભરવામાં આવે,
 કછઆ અને ગાળે,થી 'નરકની યુક્ત' ભરવામાં આવે, કે વિદ્યુત્ત
 પેષણમ્ થી કામના ચીતરવામાં આવે, તેથી કામ કે ધર્મન કાંઈ
 કાયદો થવાનો નથી અમો આ ટીકા સામાન્યત કરીએ છીએ અને
 અમને પોતાને એમાંથી મુક્ત સમજતા નથી. અમારી
 પોતીટી અયોન્યતા અમારા સમજના બહાર નથી. પરંતુ
 અમને કદી પત્રકાર થવાનો ખ્યાલ પણ નહોતો. અમારા વર્ગમાં
 એક પણ મામિક નથી એમ જોઈ, માત્ર કામને જરા જાગૃત કરવા
 માટે અમારો પીપુડીંગ સ્વર ૮ વરમ ઉપર કહાડ્યો હતો અને તે
 કામ માથે લેતા ખીજા કેટલીક ફરજો અમારા ઉપર આસતે આસતે
 ઢોળી દેવામાં આવી હતી. આના પરિણામે અમારો સર્વ વખત
 આ જ ધધા પછા અર્પણ કરવાની અમને જરૂર પડી હતી; જો કે
 એટલું જનાં અમો આ ધધાને માટે જે જે ચોગ્યતાઓ જોઈએ તે
 સર્વ ધરાવના નથી અને એથી જ છૂટીએ છીએ કે કોઈ વધારે
 સમર્થ પ્રાપ્ત ઉપર કહેવી સર્વ ચોગ્યતા ધરાવનારા નીકળી આવે
 અને અમારી જગા સંભાળી લઈ કામને વધુ હિત પહોં-

શક્તિ અને સૌન્દર્યની જેમ હૃદયની શક્તિની જરૂર કમુક્ત કરશે. જૈન ગ્રંથો પેદા કરનારાં એવી શક્તિના આહવામાં આહવા આપે છે અને પુરુષો ત્રાપન થાઓ અને એ જીવંતધર્મ અને કોમને ચોર વચારે જીવંત મનાવે ! ”

ઉપરના લેખ ઉપરથી નિચારી શકારો કે, એક પત્રકાર તરીકે મહેં જાહેરમાં જીવવાનું તંહારે હું મહારા પોતા માટે કેવો મત ધરાવતો હતો. મહારા તે મન હજી જાણાયો નથી અને હું હમ્મુહું કે જૈન કોમને સીધું રસ્તે દોરવાને તથા સુધારવા અને આગળ વધારવાને માટે કોઈ વધુ જિજ્ઞાસા ધરાવતો, વધુ લાગવગ ધરાવતો, વધુ સાગ સંજોગોવાળો અને વધુ મનર્થ પુરુષ જહાર પડે. અને તેને વખતે મહારા આ લયોવંગડો પ્રયાસ એક ભોમીઆ તરીકે નહિ તો ઉવટે મનોચલ તરીકે પણ તે મનર્થ પુરુષને કામે લાગશે તો હું મહારા પ્રયાસ મફત થયો સમજાશ.

ખામી શકે નહિ. એ લેખની યોગ્યોગ્યતા પર લંબાણુ વિવેચન કરી એક બાઈબલ પત્રકારને હવડા પાડવાનું કામ મૂકેને કમીત નહિ જાણાયાથી, અત્રે માત્ર એક પત્રકારની પવિત્ર કર્મ જાળવવા નિમિત્તે સંક્ષેપમાં જ કહીશ કે, એ લેખના લખનારના આશય જેવા આશય તરફ નીતિવાન નિચારકો અણગમ્યાની દૃષ્ટિથી જોયા સિવાય રહી શકે નહિ. એક યાગતની યોગ્યોગ્યતા પર જ નહિતાયે ટીકા કરી એ એક જૂની વાત છે; અને કોઈના ધરમ મારમાં હાથ નાખી હલકી નિંદા કરી એ ખાત્રી વાત છે. લેખકના કૃતમોત્તમ : ધંધાને એજ લગાડનારા આવા મનુષ્યો જ્યાં ત્યાં જોવામાં આવતા હોવાથી આજે સદે સદે, વિવેકબુદ્ધિ (Conscience) ને પછીને ટોચકના પાટા પર ચાલીને એ ખોલ કડુ લખનારા તરફથી લેખકને પણ ‘સુકાં ભેગાં લીલાં બળે’ એ કહેવત અનુમાર જનમમાજની જાચીશીએ મ્હડવું પડે છે અને એમ થતું અટકાવવા માટે જ આટલા ખુશ એકરાર ન છૂટકે પ્રગટ કરવાની તક લેવી પડી છે. આત્રાં લખાણો તૃદારે દૃષ્ટિએ પડે છે તૃદારે આવા બ્રહ્મ થઈ ગયેલા દેશ-કાગ વચ્ચે લેખક તરીકેના ધધો લેખાયા માટે (પછી ને ગમે તેવા શુદ્ધ આગવથી અને ગમે તેવા નીખાલમ દાવથી અધાવાતો હોય તો પણ એવો-લેખકોએ પોતેજ હવડો પાડેલો-ધંધો લેખાયા માટે) ખચીત જ મૂકેને ખેદ થાય છે. એક ખરેખરા પત્રકાર તરીકે જોઈતી પૂરેપૂરી લાયકી મહારામાં તથી એમ કળુલ કરીને મ્હે પોતા માટેતમામ અવિ-પતિઓ કરે છે તેમ જાણવચનવાચક સમ્પ્રદાયપરવાને જાહેરે એક સામાન્ય ગાણુમની માફક એકવચનવાચક સમ્પ્રદાયપરવાની રીતિ કેટલોક સમય થયાં અંગીકાર કરી છે અને મ્હારી પોતીકી ખામીઓ પણ હું અનેક

વળત આ જ પત્રમા જાહેર કરું છું, ઠાઠાએ તેથી પણ મહત્તે ગતોપ
મગતો નથી. તેમકના ધધાને આગકાન વાગેલુ ઝાઝળા જોઈ એ
કાળજવાળી ટાટડીમા પ્રેમ કરી સદીમનામન રહેતાગે એ બાળનની
મહત્તે ધણી ચિતા અને હોમ રલા કરે છે શ્રી મામનનાયક
દેવ મહત્તે પુરતું હ વગળ આપો । ”

જૂદે જૂદે પ્રસંગે મહે ‘જૈનમગાચાર’ મા જણાવેના વિચારો, કચેરી
ટીકાઓ, સૂચવેલી યોજનાઓ અને આપેતો ઉપદેશ એ સર્વમા
તનદુરરત તત્ત્વ મેળુ છે અને એથી જૂદી જાતનું તત્ત્વ મેળુ છે તેનો
નિર્ણય કરવાનું કામ હ વાચક વર્ગને મોપુછુ અને તે તે વિચારો,
ટીકાઓ, યોજનાઓ અને ઉપદેશનો અભ્યાસ કરી દેના મુશ્કેલ
પર ટીકા પ્રસિદ્ધ દેવાને હું જૈન વર્ગના બારી વિનાતોને આનન્દ
આપુછુ, કારણ કે મહત્તે ખરેખરો નિમાદ્દ જોડતો આગના જૈનોથી

કલ્પનાશક્તિ (Imagination) નો વધુ ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હોય. પત્રી નવનુધાગના, પત્રી ધરમચારને લગતા, પત્રી મધને લગતો એમ જૂના જૂના વિષયોને લગતા વિષયો ગોડવવામાં આવશે.

આ મંત્રદ માન રચાનકવાથી જોતોને જ નહિ પણ સેતા ખ્ખર મૂર્તિપૂજક અને દીગખર જોતો ઉપર ત દેટમેક દરજ્જે જોતે-તર પ્રજાને પણ ઉપયોગી થઈ પડશે એમ હું આશા રાખું છું.

વા. મે. શાહ.

આત્મજ્ઞાન વિના સર્વ ફાંફાં !

પાણી છાંદગી નકામી કે આજીવી ?

એક ઉન્દાળાની સમી સાંજનો વખત છે. ઉંડી કુરાવતી નદીમાં એકે હોડીઆમાં એક તત્વગાની બેઠો બેઠો કુદરતના વિચારોમાં મગ્ન થઈ ગયો છે અને તેનો એકથો સોળતી હોડીવાળો જોશબંધ હસેમાં મારી આગળ ને આગળ વધતો જાય છે.

તત્વગાનીની દષ્ટિ આકાશ ઉપર પડી. ઝહો અને તારાઓનો જળહળાટ જોઈ હર્ષધેસો જની તે હોડીવાળાને પૂછવા લાગ્યો :
“ કેમ રે હોડીવાળા ! તું ‘ખગોળ વિદ્યા’ જાણે છે કે ? ”

“ ના, સાહેબ ! ” ખલાસીએ જવાબ વાલ્યો.

“ કમનસીબ ! ત્હારે જે ત્હારી છાંદગીનો ચોથો ભાગ નકામોજ ગાલ્યો ! ”

ખલાસી ડાંધ મર્મ સમજ્યો નહિ. વળી પાછી તત્વગાનીની દષ્ટિ દીનારા ઉપરની લીલીછમ વનરપતિ ઉપર પડી અને લીલા વાધાથી શણગારાયેલી અવની સુંદરી જોઈ મોહીત થયેલા તત્વગાની સાહેબે ગાંડાધેલા જની પોતાના જંગલી સોળતીને પૂછ્યું : ‘ કેમ રે આજીવી ! તને ‘ વનરપતિ સાસુ ’ આવડે છે કે ? ’

“ ના રે સાહેબ ! એવું નામ જ આજ સાંભળ્યું. ” મીઠી જવાબ મળ્યો.

“ ત્હારે તો ત્હે ત્હારી જીંદગીનો અડધો ભાગ નકામો ચુમાવ્યો. ”

વળી થોડી મીનીટ પમાર થઈ અને તત્વજ્ઞાનીની દષ્ટિ પ્રવાહની ઝડપ ઉપર પડી. વળી પ્રહાર : “ અલ્યા ! ગણીતશાસ્ત્ર તો જાણુને હોઈશ ! ”

“ સાહેબ ! હું તો કોઈ સાત્ર બધ્યો નથી. ” ખલાસીએ જવાબ આપ્યો.

“ ત્હારે લે, ત્હે તો પોણી જીંદગી ખરબાદ કરી ! ”

હજી તો વાત ચાલે છે એટલામાં સખત વવાઝોડું થઈ આવ્યું અને હોડી ટૂંકવાની આણી ઉપર આવી.

ખલાસી તુરત પાણીમાં ફેદી પડ્યો અને તરતાં તરતાં પેલા તત્વજ્ઞાનીને પૂછવા લાગ્યો : “ સાહેબ ! આપ તરવાની વિદ્યા શીખ્યા છો કે ? ”

જ કે જે વાતો કરવાના જ કામના ન આવે પણ તારવાના કામના આવે.

સંસ્કૃત બાપા બણી બણીને શાસ્ત્ર મ્હોટે કર્યા હોય તેથી શુ ? હા, વાદવિવાદમા-ન્યર્યામા તે ઉપયોગી છે, પણ આત્મજ્ઞાન વિના ખીલું કોઈ જ્ઞાન તારનાર નથી. આત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ અર્થે ખીજા જ્ઞાન મેળવવા પડે તે ન મેળવવા એમ આ કહેવાનો દેતુ નથી પણ જૂતગ, જુસ્તર, ખગોળ, જ્યોત્તિષ, વૈદ્યક, ન્યાય, કાયદા, ભાષા કે ગણિત શાસ્ત્ર સીખનારે એ જ્ઞાનને પોતાનું દૃષ્ટિ-બિંદુ નહિ કરાવતાં આત્મજ્ઞાનને જ દૃષ્ટિબિંદુ કરાવી તે ખીજાં જ્ઞાનો રચતામા આવતાં ગામડા કે શહેરો છે એમ ખાની આત્મજ્ઞાન અને આત્મ ધ્યાનની પ્રાપ્તિ અને પ્રુષ્ટી માટે ઉદ્યમનત રહેવું જોઈએ.

દીક્ષા લીધી કે તપ કર્યો, લાખ રૂપિયાનું દાન કર્યું કે શિયળ અગિયાર કર્યું એ સર્વ કાંઈ બવસાગર તત્ત્વની હોડીઓ નથી. બવસાગર તત્ત્વની ટોડી આત્મજ્ઞાન જ છે અને આ મર્મ ક્રિયાઓ, એ હોડીના ખારવા છે.

સુદર પકિતી જેની સ્ત્રી પરણ્યા કે કરોડો રૂપિયાની મુડી એકઠી કરી, કે 'દેહજો ધર્મ' કહી કહીને સરીરને પાડા જેવું બનાવ્યું તે કાંઈ અદ્ભુતનો 'આશય' નથી. જે લક્ષ્મી વરવા આ મુસાફરી ચર કરી છે તે લક્ષ્મી તે નથી જડેનાગા, આત્મજ્ઞાન ન હોય અને જેને જોગાવણી કર્યો બાકી રહ્યાં હોય એવા સમારીને આધિ-આધિ-ઉપાધિથી ચોરક અશે મહીમવામત બનવા માટે નીતિવાન સી, ન્યાયથી રજેસો પૈઓ, વિરેકપૂર્વક સાચવેલું

શરીર એ બધું કામ લાગે છે અને એવો માણસ પછી આત્મ-
જ્ઞાનમાં કામકે હોવામાં કરવા લાગે છે. તેમ છતાં ધણાએ એવા
પણ પુરો હોય છે કે જ્ઞેમની નાણાં સંબંધી સ્થિતિ ધણી દયા-
જનક હોય છે, જ્ઞેમની સ્ત્રી કુમાર્યા હોય છે અગર જેઓ અ-
વિવાહિત હોય છે, અને જ્ઞેમનું શરીર ત્રિવિધ વ્યાધિ-
ઓથી સ્વતંત્ર હોય છે અને તેમ છતાં પણ જેઓ એકાંતમાં આવેલા
આત્મજ્ઞાનના સમુદ્રમાં હમકીઓ મારે છે અને જગક્રિડાનો સ્વાદો લે છે.

આ સર્વ ઉપરથી વાચકને મહત્ત્વ સમજાવું હશે કે આપણે
કે જેઓ ભવ ત્રી અટીના મુસાફર બન્યા છીએ તેઓ હવે વિનાની
સ્થિતિ અથવા મોક્ષ નગરીનાં યાત્રાળુ છીએ; ત્યાં પહોંચવાનું છે
એમ ધારીને જ સંપત્તિ કરવાનું છે. ધન, કીર્તિ, સ્ત્રી, કિશોરો
કે વિવિધ શાસ્ત્રોનું પાઠન એમાંનું કંઈ પણ પ્રાપ્ત થાય એટલે
આપણી ધારેલી નગરીએ પહોંચી ચુક્યા એમ સમજવાનું નથી, આ
મર્ષ તો મુસાફરીમાં વચ્ચે આવતાં ગામો છે, અને ધારેલી નગરીએ
પહોંચવા માટે તો આત્મજ્ઞાન નામની નગરીએ પહોંચ્યાં પહોંચ્યાં
જોઈએ અને તે જ નગરીથી મોક્ષનગરીની મહકે વહાડાશે.

ભાષા જ્ઞાન કે રસાયણ-વૈદ્યક આદિના જ્ઞાનના પ્રેક્ષકો, રાજ-
ખટપટી જ્ઞાનના એકાઓ, ધનપ્રાપ્તિની વિદ્યાના પંડિતો અને હજાર
ઉદ્યોગના શોધકોએ એની કંઈ પણ શક્તિ માટે અભિમાન ન
કરતાં જાણવું એમ છે કે, તેઓએ હજારો જ્ઞાન મેળવ્યું નથી કે જે
જ્ઞાન સંસારમુદ્રમાં હૂણનાં બચાવે છે.

આપણું લડાઈનું મેદાન.

‘લડાઈ’ એ શબ્દ વાચીને જ ટેટલાકના મનમાં ટદાચ કટાંગે આવશે. પણ ખરેખર એવા કટાંગનારા લોકો ‘જૈન’ નથી ‘જૈન’ શબ્દની વ્યાખ્યા જ તેઓ જાણતા નથી, એટલું જ નહિ પણ તેઓ કુદરતના કાતુન પણ જાણતા નથી. ‘જૈન’ એ શબ્દ જી એટલે જીવંત એ ઉપરથી નીકળ્યો છે. ‘જૈન’ પ્રજા એટલે ‘જીવનારી પ્રજા’. અને શું જીવ કાઈ લડાઈ વગર મળી શકે ? સ્વાર્થપરાપણ થઈ બેડાં બેડાં અને જગાસા ખાતાં ખાતા કાંઈ જય મળે છે ? જરૂર પૃથ્વી છે, તરૂં હવા છે, જરૂં અગ્નિ છે, તરૂં ગરમી છે, અને જરૂં ‘જય’ છે, તરૂં ‘લડાઈ’ પણ હોવી જ જોઈએ. તેમજ જરૂં ‘જૈન’ છે તરૂં ‘લડાઈનું મેદાન’ પણ હોવું જ જોઈએ. જૈને એક મીનીટ પણ—એક ક્ષણ પણ લડાઈ વગર રહેવું ન જોઈએ તરૂં લડાઈનું મેદાન એટલું વિશાળ જોઈએ કે તરૂં વિવિધ લડાઈઓ ચાલ્યા જ કરે.

હાથનો હોય, બાજુનો હોય ત્યા નહિ, પણ એ ગુરુત્વાકર્ષણ—કુદરતની એ અદૃશ્ય શક્તિ હોય પોતા તરફ દર પળે ખેંચ્યા જ કરે છે. ગુરુત્વાકર્ષણનો સ્વભાવ એવો આપણું માથું જમીનદોરત જ રહેવું જોઈએ, તેમ છતાં આપણે તે માથું ઉંચું રાખીએ છીએ. હાથ જમીનપર પડેલા જોઈએ પણ તે આપણે અદર-રાખીએ છીએ. એ શાનો પ્રતાપ? માત્ર લડાઈનો. પ્રતિદિન આપણું શારીરિક બળ કુદરતના ગુરુત્વાકર્ષણ સાથે લડાઈ કરે છે અને જોઈએ દરજ્જે પોતામાં તાકાદ છે તેટલે દરજ્જે જય મેળવે છે. બીજો દાખલો લઈએ, આપણે રણીએ છીએ અને ખાંધએ છીએ, એમાં શું લડાઈ નથી? દુનિયાદારીના દરેક બનાવ એ જીંદગી રૂપી મહાયુદ્ધની ન્હાની ન્હાની ઝપાઝપીઓ છે. એક માંદગી આવી; મતક્ષય કે કુદરતે ત્હમને પકડ્યા. પછી ત્હમે તે કુદરતના સામા ઉપચાર કર્યા અને સામ થયા; મતક્ષય કે કુદરત સામે વિજય મેળવ્યો. બીજો એક માણસ ઉપચારમાં પણ ક્ષત્રી ન રહ્યો અને મુઝો; મતક્ષય કે હાર્યો. એક મ્હોટા માણસ સાથે મુલાકાત થઈ તે વખતે તે ત્હમારાથી ખીજ્યો અને ત્હમને પાયમાલ કરવા હેલ્લો ધાર્યું. આતું નામ ત્હમારો પરા-જય. બીજા એક માણસે અચાનક મુલાકાત પ્રસંગે ત્હમને હમરો રૂપિયાની ભેટ આપી. આતું નામ વિજય. સુખ માટે સ્ત્રી પરણ્યા અને તે બેઠરકાર, મર્જ, બિચારિણી કે રોગીષ્ટ નીકળી. બીજા એક પુરુષને અચાનક મુલક, સુનીતિવાન અને આરોગ્યવતી સ્ત્રી મળી આવી. આમ સંસારના દરેક બનાવમાં માત્ર કુદરત સાથે લડવાનું જ છે અને ત્હમાં જય-પરાજયની ઘટમાળ ચાલ્યા જ કરે છે.

કુદરતે હાથ માટે 'લડાઈ'નું નિર્માણ જ કર્યું છે ત્હારે પછી

‘લડાઈ’ શબ્દથી ડરનાર-કંટાળનાર માણસ આ દુનિયાની હરા ખાવાને નાનાયક જ ગણાય કે કેમ તે વિચારવું મુશ્કેલ નથી.

આમ જરૂરે કુદરતની આ સૃષ્ટિમાં ચોતરફ લડાઈઓ ચાલી રહી છે ત્યારે જોનીઓએ—કુદરતના એ સંતાનોએ લડાઈ નામથી દૂર નહિ નાસતા દરેક લડાઈમાં ફોહ મેળવવા માટે જોઈતી શક્તિ મેળવવા કમર કસી જોઈએ. એ શક્તિ ‘બહાર કઢાડનાર’ પદાર્થો કયા કયા છે તે વિચારવું જોઈએ.

હાઇડ્રોજન ગ્યાસની જરૂર પડે છે ત્યારે આપણે વિચાર કરીએ છીએ કે તે ગ્યાસ શામાંથી મળશે? પ્રયોગો કરતાં કરતાં—ટ્રેલેક દિવમે—કદાચ ટ્રેલેક વરસે કાંઈ શોધકને જણાયું કે પાણીમાંથી વિજળીની મદદ વડે હાઇડ્રોજન ગ્યાસ છુટા કરી શકાય છે. તેમજ જસત ઇત્યાદિ પદાર્થોમાંથી પણ એ ગ્યાસ ખેંચી શકાય છે.

તેમજ હવે વિચારવું જોઈએ કે ઝાઝગીમાં હરમડી કરના પડનાં મુદ્દોમાં વિજય આપનારી શક્તિ કયા પદાર્થોમાંથી ખેંચી શકાય? મુખ્યત્વે આપણા પહેલાં વરસો અગાઉ ટ્રેલેક ‘આત્મિક રસાયણ-શાસ્ત્રીઓ’ યદ્ય ગયા છે, કે જહંમણે વિવિધ પ્રયોગો કરીને એ તત્ત્વ શોધી કઢાડ્યા છે. પણ આ એક સામાન્ય નિયમ છે કે, પ્રયોગોની મુશીબતી અનુભવનારને પ્રયોગના પરિણામ જોટલા કીમતી જણાય છે તેટલાં, વગર મહેનતે પરિણામ ગોખી લેનારને જણાય નહિ. હાલમાં જોનો કાંઈ આત્મિક મયન કરી એ વિશાળ રસાયણ-શાસ્ત્ર સંબધી કાંઈ શોધ કરવા અપત્તશીલ થતા નથી તેથી હોમને અગાઉ શોધન કરી ગયેલા મહાન પુરોગાની મહેનતનું કે મહેનતના

ફળતું બહુમાન નથી. અગાઉના કોઈ મહાન શોધકે એક પછી એક તત્વોને પકડી પકડીને રસાયણીક પ્રયોગો કરી શોધખોળ કરી આ સત્ય શોધ્યું છે કે, ઉપર કહેલી જીવ અપાવનારી શક્તિ ચાર પદાર્થોમાં રહેલી છે અને તે પદાર્થો તે બીજા કોઈ નહિ પણ—

—દાન—

—શીલ—

—તપ—

—ભાવના—

એ ચાર છે. દાન કે ભાવનાનું પુછું પણ નહિ જણનાર કેટલાક ઉપદેશકો પાસે જોઆએ હમેશ સંકડા મનના વિચારો સાંભળ્યા હશે એમને આ શોધમાં કાંઈ નવીન જણાશે નહિ પણ તેઓ ન માને તેથી કાંઈ વસ્તુ અવસ્તુ થનાર નથી.

જરા ઉપર નજર કરવાથી જણાશે કે સૌથી શિરોબિંદુએ ‘દાન’ ખીરાજે છે. શ્રદ્ધા અને ઉમદા ખવાસ એ બે વિના દાનની હયાતી જ સંભવતી નથી. અને જ્યાં દાન નથી ત્યાં શ્રદ્ધા અને ઉમદા ખવાસ જ નથી એમ ખુલ્લું કહેવું જોઈએ. દુનિયાના સગળા ભોક્ષો કરતાં સ્થાનકવાશી જોતો ‘દાન’માં પછાત હોઈ માત્ર ઉત્તમોત્તમ ધર્મને દલદલ પાડે છે. અનુપમ સુંદરી કોઈ ગમારના હાથમાં આવે તેથી તે બીચારી દુઃખી થાય એમજ બન્યું છે. પાંચ લાખનો આસામી પાંચ રૂપિયાનાં પતાસાં વહેંચે કે પેંડા વહેંચે એટલામાં પુલાઈને કાળકો થાય ! કેટલાકો પાંચસાત રૂપીઆની અણપૂર્વિકો

છાત્રી દલાણી કરે એટલામાં તો ઉપર પોતાનું નામ મોટા હમ્દમાં
 હાવે. પચાસ હજારની મીલકતવાળા એટલામાં ચાળણા-ધાણી કે
 મુદપતિ-પથગણાં વહેચી પ્રલાઇ જાય છે, જાણે કે એમણે તે ન
 વહેચ્યું હોત તો કોઇ અનાજ ચાળત નહિ, ખાત નહિ કે મામાયિક
 કરત જ નહિ ! કેટલાંને પરણવા જાય ત્યાં કન્યાવાળા તરફના
 લોકોના કાયદા મુજબ એ રૂપિયા ધ્યાનક ખાતે આપવા પડે ત્યારે જે
 રૂપિયાની ઉદારતા પેપરમાં છાપવા લખી મોકલે કેટલાક દેરાવાની બાઇઓ-
 થી ઓછીઆળુ જીવન ચલાવનારા શ્રીમંત મર્યાદાઓ દેરાસરમાં
 બસો પાંચમે રૂપિયા ગુપચુપ આપી આવે તોનું કાન નહિ અને સ્થાનક-
 મા પચાસ આપના પડે તો મોટું માન મળે ! કેટલાક 'આરબ સમા-
 ર'નું બહાનું કહાડે, કેટલાક 'મહારાજ' ખર્ચ થઇ ગયું છે '
 એમ બહાનું કહાડે, કેટલાક 'મહારી રિયતે નથી' એમ કહે ! આવી
 લોકો ધર્મનું શું ઉકાળવાના હતા ? અરેબર સ્થાનકનારી જૈનધર્મને
 લગવનારા કોઇ હોય તો તે વર્ગના શ્રીમંતો જ છે અને તે લગત-
 અંદાજ બખીયાનામાં મદદગાર કેટલાક સાધુઓ છે. ઘણાએ લક્ષાધિપતિ
 નિનશ ગુજરે છે પણ કોઇએ પચીસ-પચાસ હજાર રૂપિયા માધુશાળા
 કે પાંદશાળા કે પુસ્તકશાળા કે હુન્નરશાળા કે સ્કૉલરશીપ ખાતે આપ્યા ?
 કેટલાક અધમ પ્રશ્નો તો પોતાની પાસે આવેલી ધર્મોદા નિમિત્તની
 રકમો પોતે જ હોઠમાં કરી જાય છે. કેટલાક તોમાંથી બખ્ખે અચ્ચાર
 રૂપિયા કોઇ ખાતામાં આપી પોતાનું નામ પ્રસિદ્ધ કરે છે અને
 કેટલાક તો એજ ધર્મોદા નિમિત્તની રકમ-પારડી રકમમાંથી મહા-
 દોષતાં કર્મો કરે છે. અને આટલું છતાં સેકંડોમંથ વિચરતા મુનિઓ
 તેમને કશું કહી શકતા નથી. મુનિઓને કોઇ દાદ પણ આપે તેમ

ક'હાં છે ? કારણ કે એઓ પોને જ પોતાની આચારશુદ્ધિ, ભાવના-
બળ, તપોમળ અને જ્ઞાનમળથી એવો આતાપ પાડી શકતા નથી.
જ્યારે રૂપિયાની લાલ્ચીઓ માટે આવશેને કાનાવવા કરવા જેટલું
જ આમર્થ્ય હેમનામાંના ઘણાખરામાં રહ્યું છે.

દાન ગુણ વિના 'ધર્મ'ની યોગ્યતા જ આવી ગણાય નહિ,
ધર્મનો અધિગાર જ તેવાને નથી લાગનાને પણ પકેલે દરજ્જે
'દાન'ને મેમાડયું છે અને ત્દ્વાર પછી શીલ, તપ અને ભાવના છે.
એ ત્રણે ગુણો દાન રૂપી હાથથી ખેડાયલા હૃદયમાં ધણી સહેલ. ધૈર્ય
અને સારી રીતે ઉગી શકે છે. પણ હૃદયની જમીન પ્રથમ દીન રૂપી
હાથથી ખેડાવી જોઈએ. દુઃશ્વે સ્વભાવ, ઉમરાવપણું, કુણા પ્રણામ,
એ ગુણ વિના શું કદી "ભાવના" જેવી દીમતીમાં દીમતી શક્તિ
આવે એ માનવા યોગ્ય છે ?

ઉપર કહે ૧૪ ગુણ તેમ, જોનો માટે લડાઈતું બહોળું ફોન
પડ્યું છે અને તે કૃપણતા અથવા સાંકડું મન, વિરૂપા ચિત્ત,
કાયગતા અને માઠા અનિવસાય એમને જીતવા માટે હમેશ વપ-
રાતું જોઈએ.

બાવીસ સમુદાયને એક બીજાથી સાંકળનાર પવિત્ર મુદ્દપતિ.

એ સાંકળ તોડી નાખનાર કોણ ?

મુદ્દપતિ એ કાંઈ માત્ર જીવંતના હેતુથી જ યોગ્ય છે એમ નથી. પણ એ ઉપરાંત જૈન યોદ્ધા તરીકેનું એ ચિન્હ (Badgel) છે, એ પણ સત્તમા રાખવા જેવું છે. એ મુદ્દપતિને મ્હો સાથે બાંધીજ રાખી એવો મત તો સ્થાનકવાસી જૈનો જ માત્ર ધરાવે છે, કે જે વર્ગ ૨૦ ટોળા અથવા ૨૨ મમુદાયમા વહેંચાઈ ગયો છે. પરંતુ વહેંચાવા છતાં મરવને એકમેકથી સંકળાયલા રાખનાર કોઈ પણ સાધન હસ્તી ધરાવતું હોય તો તે પવિત્ર મુદ્દપતિ જ છે. મુદ્દપતિ એ માત્ર મ્હો ઉપર-પાણી ઉપર કાચુ રાખી તે માથુસની કિમતમા વધારો કરાવે કે એટલું જ નથી પણ લોંકાશાહના થડમાથી નીકળેલી ૨૨ ડાગીઓ ગુજરાત-અથવા-કાઠિયાવાડાનું પાણી પી લેતાં લંદની દવા અનુસાર લેઈ છે તે મરવની 'મામાન્ય મિશ્રિત' તે જ (મુદ્દપતિ) હોવાથી એ સર્વ બાગીઆ એકજ પિતાના પુત્રો છે—એકજ ગુરના સિંધો છે એવું હૈમને સ્મરણ તાત્તુ ગખાવનાર પા. તે જ છે.

મુદ્દપતિ એ આ પ્રમાણે સમગ્ર સ્થાનકવાસી જૈનોમાં એકતા કરનાર ઉત્તમ અને પવિત્ર સાધન છે એ તો નિર્વિવાદ વાત છે. તેમ છતાં સ્થાનકવાસી જૈન સંઘમાં સંપત્તિ નામ નિશાન પણ જોવામાં આવતું નથી તેનું કારણ શોધવું જોઈએ.

પ્રથમ દૃષ્ટિએ જ જણાશે કે, આઠકોટી અને છકોટી એવા બે મ્હોટા કોટા આપણામાં આવે છે. ઉપરાંત લિંબડી, દરિયાપુરી, ગોંડળ, બરવાળા એમ વિવિધ 'સંધાડા' છે. મ્હોટાં ગામેમાં આઠકોટીનું સ્થાનક જુદું અને છકોટીનું જુદું હોય છે. ફૂલીક જગાએ એકજ સંધાડાના બે જુદા અપાસરા હોય છે અને દરેક અપાસરાના અંધશ્રદ્ધાળુ ભક્તો પણ એવા હોય છે કે તેઓ બીજા અપાસરામાં કદી જવાના નહિ, ત્યાં ઉતરનાર સાધુને વાંદવાના નહિ, વહોરાવવાના પણ નહિ અને સન્માન પણ આપવાના નહિ. આનું મૂળ કારણ અમુક સાધુઓનું મિથ્યાભિમાન જ છે. જેઓ જગતમાંથી ગર્વ, કલેષ અને એકલપેટાપણું દૂર કરવા માટેજ 'મુંડ મુંડાવે છે' તેવા લોકો જ આવી રીતે 'સંધાડા' અને 'કોટી' ના નામે પક્ષો અને તડો કાઢી કરે અને સધને છિન્નભિન્ન કરે ત્યારે પછી, એ 'સંધાડા' અને 'વાડા' માં 'હાઉ' છે એમ કહી સંધાડાથી દૂર નાસવાનો અને શુદ્ધ આત્મજ્ઞાનની પાતોમાં ધર્મ માનવાનો ઉપદેશ કરનાર કોઈ ચાલાક પુરૂષ નીકળી આવે અને સ્થાનકવાસી જૈન વર્ગને એમનાજ બનાવેલા વિષ વડે ગતપ્રાણ કરે એ બીલકુલ બનવા જેવું જ છે.

આ " મ્હારો સંધાડો " અને આ " મ્હારો સાધુ " એવે

પક્ષપાત જ આપણા સંઘને ખેદાનખેદાન કરે છે. આપું કોઈનો છે જ નહિ. એ-કોઈનો દેવી નથી તેમ કોઈનો રાગી પણ નથી. એને તો ઉપદેશ દેવાનું કામ છે; જે કોઈ તરેની પાસે જશે ત્હેને તે યથાશક્તિ ઉપદેશ દેશે. ‘અભિમાન’ની ૬૬ ટુંકી ચાપ ત્હારે ‘અભિમાન’ એ ઉચ્ચ ગૌરવવાળો શબ્દ નીચતામાં—સ્વાર્થાપણામાં દણી પડે છે. સનાતન જૈન ધર્મ માટે અભિમાન રાખવું એ પવિત્રમાં પવિત્ર ફરજ છે; પણ અમુક ‘સંઘાડા’ માટે અભિમાન રાખવું એ તો ટુંકી દષ્ટિ સાબીત કરે છે.

સર્વ સ્થાનકવાસી જોઈએ હવે મુદ્ધપતિ ઉપર સુસ્તાક રહેવું જોઈએ છે; એને ધર્મચિન્હ માનતરા સધગાઓ વચ્ચે ઐશ્વર્ય સંપૂર્ણ દેવું જોઈએ. કોટી અને સધાડાના બેઠને જૂનીને “મુદ્ધ-પતિ કે મૂર્તિ” એ જે બેઠથી જ સંતોષ પડડવો જોઈએ અને એક દિવસ એ બેઠ પણ ટગી જાય એવો વખત આવે એમ પ્રાર્થવું જોઈએ.

‘મુદ્ધપતિ કે મૂર્તિ’ જેમાંથી કયું વધારે પસંદ કરવા પોતાનું છે તે અત્રે જણાવવાની જરૂર નથી; કારણ કે આ લેખ મુદ્ધ-પતિને માનનાર સ્થાનકવાસી જોઈએ. માટેજ લખાયેલો હોવાથી કયું સારું, તે જણાવવું બાગ્યેજ જરૂરનું ગણાય. તો પણ પોતાની પાસે જે-તેની મહડ્યું છે તે સુભાએ ઉત્તમોત્તમ છે. એમ જો સમ-જવામાં આવે તો તેઓ ત્હેના ઉપર બેવડો પ્રેમ અને ધક્કા ખતાવે; એટલા માટે જણાવવું જરૂરનું છે કે નક્કર એવી મૂર્તિ કરતાં કોમળ મુદ્ધપતિ પોતાના આસ્તિકોને વધારે સારી રીતે સંમળવી શકે છે કે

“મહારા જેવા નરમ-નમ્ર અને સંદેહ (શુદ્ધ પ્રજ્ઞાની) થાઓ । ”

મુદ્દપતિ માટે એવું અભિમાન જે લોકોમાં દર્શી તે તો કદી ‘કેડી’ અને ‘સંધાડા’ના બેદને દાદ નહિ જ આપે. હરમોહ મંપ્રદાયના પશુ સાધુ તરીકેની લાયકાતવાળા સંધુને સન્માન કે આદાર આપતાં તે કદી આનાકાની નહિ કરે. સાધુઓએ પણ આવા બેદભાવ પોતાના બક્તમંડળના મગજમાથી દૂર કરવા જોઈએ છે અને હોમને માત્ર સ્થાનકવાશી જૈન ધર્મનું રહસ્ય મમજવવામાં તથા તે ધર્મ માટે અભિમાન રાખતાં શિખવવામાં પોતાનું વીર્ય દારવડું જોઈએ છે.

એક ગામમાં વધારે અપામગ યાત્ર એ વગી આવા કચેરને સગવડકાતા ધર્મ પડે છે. આમાં તો લિપ્તડી મંધાડાનો દવાણો પક્ષ ઉતરે અને આમાં એ સંધાડાનો બીજો પક્ષ ઉતરે; આમ શા માટે જોઈએ ? બેગા ઉતરતાં શું વટવાવાનું હતું ? અને જો સાધુઓ પક્ષપાત અને રાગદ્વેષનો અંશ પણ છોડવા રાજી ન હોય તો તેઓ પૂજવાને યોગ્ય પણ ન જ ગણાવા જોઈએ.

આપણા સંધને મ્હડતી કળાએ લાવવા માટે મૈત્રી પહેલું પગધીકું જ આ છે: (૧) મુદ્દપતિ બાંધનારા અને સાધુ ધર્મ પાળનારા કુલ સ્થાનકવાશી જૈન સાધુઓને એક સરખા માનવા; એમનામાં શ્રાવકોએ મહારા ત્હારાપણું કરવું નહિ. (૨) દરેક સમુદાયમાં એકથી વધારે મુરખી થવા ન દેવા, એકની જ આગમાં સર્વ પ્રવર્તે એમ ગોઠવણ યત્ની જોઈએ. (૩) સમુદાય અથવા-સંધાડાના ગાદિપતિએ દર બીજો કે ત્રીજો વરસે પોતાના તાત્તાના સાધુ

વગરિ એકઠો કરી પરિપક્વ બરવી અને એમનાં ભૂતકાળનાં કામો અને બચિયતી યોજનાઓની પૂછપરછ કરવી.

ત્યાં સુધી આ પ્રમાણે કરાવેા દરેક સંઘાડામાં નહિ થાય ત્યાં સુધી સ્થાનકવાશી જૈન સંઘનો હિંમત દૂર જ સમજવો. એક સાધુ કાંઈ ઉપદેશ કરે તોને જીભ ‘સંઘાડા’ નો કાંઈ સાધુ ખોટો કરાવે અને પાછી કસેપ સર થાય એવી પ્રથા ચાલુ રહે ત્યાં સુધી કાંઈ પણ મોટી કે હિતકર યોજના પાર પડવાની જ નહિ.

17—12—06

સ્વાદનાં પરચખાણ કરનારો મુનિવર્ગ અને વ્યસન.

હોકરાંઓને કાંઈ ખીભારી થાય છે ત્હારે અગર કોઈએ સર્પ
ડંશે છે ત્હારે ઘણા લોકો-જેનો અને બ્રાહ્મણો પણ (ખામ કરીને
સ્ત્રીઓ) કોઈ મુસલમાન પાસે દોરો કરાવે છે કે મત્ર જત્ર કરાવે
છે, એનું કારણ પૂછતાં એમ જણાવવામાં આવે છે કે, મુમલમાનો
ધર્મનાં ફરમાનો ઉપર જેવું દૃઢ આકીન (‘આસ્થા’ નહિ કહ્યું,
કારણ કે જૈનોનો એ શબ્દ માત્ર લીમોટા રૂપન રહી ગયો છે અને
આસ્થા તો ‘આકીન’ વાળા મુમલમાનોમા જન્મ બરાઈ છે) રાખે
છે તેવું ખીજ દોષ લોકો રાખતા નથી તેઓ તામુતના દિવસે કેવા
શરવીર બને છે, ‘કુરાન’ ના અખ્યાસ માટે કેટલા ચુસ્ત છે, મસીદો બંધાવવા
પાછળ ખર્ચ કરવામાં કેટલા ઉદાર છે અને ધર્મના ફરમાનો ઉપર કેટલા
આકીનવાળા છે તે વિચારતાં, હૈમના મત્રો ફળે છે હેતું કારણ
પુરત સમગ્ર છે એક ‘અપા’ સિવાય તેઓ કોઈ દેવને માનતા
નથી, જ્હારે હિંદુઓ અને જૈનો તામુતની પણ માનતા માનવા
ચૂકતા નથી ! હૈમના ઉપવાસ એવા સખત છે કે, ઉપવાસના દિવસે
તેઓ થુંક પણ ન ગળી જવાય હેની ખાસ સંભાળ રાખે છે.

ચર્ચાને એકઠો કરી પરિપક્વ બરની અને એમનાં ભૂતકાળનાં કામો અને ભવિષ્યની યોજનાઓની પૂઠપરછ કરવી.

ત્યાં સુધી આ પ્રમાણે દસવો દરેક મંધાગ્રમાં નહિ થાય ત્યાં સુધી સ્થાનકવાસી જૈન સંઘનો ઉદય દૂર જ સમજવો. એક સાધુ કોઈ ઉપદેશ કરે તોને ખીજા 'સંધાગ્ર' નો કોઈ સાધુ ખોટો કરાવે અને પછી કલેષ શરૂ થાય એવી પ્રથા ચાલુ રહે ત્યાં સુધી કોઈ પણ મોટી કે હિતકર યોજના પાર પડવાની જ નહિ.

17—12—06

સન્મુખ ધર્મો અને પૂજ્યું: “ સાહેબ ! આમાંનું કાંઈ લેશો ? ”
 યોડીક આનાકાની બાદ નહારાજ સાહેબે એમાંની સારામાં સારાં
 દુધ જેવાં-મરદ જેવાં પાંચ ફડસીઆં, ૮-૧૦ ઇંચાયટી દાણા અને
 ચોડાંક લવીંગ લીધાં.

યોડાક દિવસ અગાઉ મ્હારા તે મિત્રે મ્હને વાત પ્રસંગે
 જણાવ્યું હતું કે ‘ સર્વ ધર્મ કરતાં અમારા ધર્મના સાધુની ક્રિયા
 ધણી આકરી છે. એમનાથી ઠંડું જળ અને વનસ્પતિને તો અદા-
 થજ નહિ અને એવન વિનાનો આહાર લેવા નીકળે ત્હારે પણ
 અમુક સખત નિયમો સાચવવા પડે છે. કોઈ ચીજ એમને મુકામે
 આપવા તો જવાય જ નહિ, વગેરે. ” આ શબ્દો મ્હને હમણાં
 થાદ આવવાથી મ્હને ચિંતા થઈ કે જૈન માધુઓ સામા આપવા
 આવેલી ચીજ તો લેતા નથી અને આ સાદુજી લે છે, તો નાકી
 ત્હેમની તખીઅત કાંઈ નરમ થઈ હશે, શરીરમાં વાયુનું પ્રમાણ વધી
 ગયું હશે ! મ્હારા મિત્રના મુરની તખીઅત નરમ થવાના મંશપથી
 મ્હને ભારે દુઃખ થવાથી મ્હે તુરતજ મદારાજને પૂછ્યું: “ સાહેબ,
 આપને શું મોળ આવે છે ? અગર શું ચક્રર આવે છે ? ફરમાવો
 તો બનારમાંથી ‘ પેઇન કીકર ’ હમણાં જ લખ આવવા તૈયાર છું.
 સત્પુરોની મેલા કરવી એ વેદ ધર્મનું ખામ ફરમાન છે. ”

મ્હારા મિત્રે મ્હને ખાત્રી આપી કે એવો કાંઈ ડર રાખવાની
 જરૂર નહોતી, કારણ કે ગુરૂ માહેબ સંપૂર્ણ ખુશ મીનજમાં હતા.

મિત્રે કરેલા આ પ્રવાસાથી મ્હારા જીવને ટાટક વળી. પણ
 જણા યોડી મીનીટ બાદ એક ખીજ આવક ત્હાં આપ્યા, જેમણે

ખીડીના મખત બંધારણવાળા મુમત્તમાનો રાગનો આખો મહિનો
ખીડી વગર ફાડે- છે.

આ છેલ્લી ટેક યાદ આવતાં મ્હને આપણા કેટલાક સાધુની
મદ ટેક યાદ આવી જાય છે અને તેજ વખતે એક અગ્નિપ્રયાગ મૃદુ
તરફથી મળેલો પત્ર અત્રે પ્રગટ કરવાની ઇચ્છા પણ દાખી ન શકાય
એટલું જોર કરે છે. તે પત્ર નીચે પ્રમાણે છે. તે પત્રમાં આપણા
મુનિઓની, જૈન મંત્રીના કરમ્મન પ્રત્યે કેટલી મદદ થઈ છે તેનું ચિત્ર છે.

ફિયર મી. એડીટર !

‘ હિતેચ્છુ ’ માં આપનાં લખાણ અચ્ચરતવાર આવતાં તે
વાંચવાથી આપની ખુદ્ધિ સંબધી ઉચો મત બાંધવા હું લક્ષ્યાયો
હું અને તેથી મ્હેં જોયેલા કેટલાક બનાવો કે જેનું રહસ્ય હું જૈન
શાસ્ત્રોથી અજ્ઞ હોઈ મમજી શકનો નથી તે આપને જણાવી તે
સંબધી ખુલાસા પૂછવાની રજા લઉં છું.

હું એક વ્રાહ્મણ છું. જનોમાં મ્હારે કેટલાક મિત્રો છે. એક
દિવસ એક જૈન ગિર સાથે હું અપામરે ગયો હતો ત્યાં મહારાજ
ગુરતજ જમીને પાટે બીરાજ્યા હતા. મ્હેં મ્હારા મિત્રની દેખાદેખીએ
તેમને વંદન કર્યું અને પછી મ્હારા મિત્રની લાગણી ન દુઃખાય
તેટલા માટે તેમણે આપેલું પથરણું નાંખી તે ઉપર બેઠો. અમને
બેઠાને એકાદ મીનીટ થઈ નહિ હોય એટલામાં મ્હારા મિત્રે પોતાના
ગજવામાં હાથ ધાર્યો અને સોપારીના ફડસીઆં દશ પંદર તથા
‘ ધ્યાયમી દાણા, લવીંગ ઇલાદિ મુખવાસનો મુઠો બરી મહારાજ

સન્મુખ ધર્મો અને પૂછ્યું: “ સાહેબ ! આનાંનું કાંઈ લેજો ? ”
 થોડીક આનાકાની બાદ બહારાજ સાહેબે એમાંની સારામાં સારાં
 દુધ જેવાં-મરફ જેવાં પાંચ ફડસીઆં, ૮-૧૦ ઇંચાયટી દાણા અને
 થોડાંક લવીંજ લીધાં.

થોડાક દિવસ અમારું મ્હારા તે મિત્રે મ્હને વાત પ્રસંગે
 જણાવ્યું હતું કે ‘ સર્વ ધર્મ કરતાં અમારા ધર્મના સાધુની કિંમત
 ઘણી વધારી છે. એમનાથી ઠંડું જગ અને વનસ્પતિને તો આડા-
 થજ નહિ અને ચેનન વિનાનો આહાર લેવા નીકળે તરફારે પણ
 અમુક મખત નિયમે સાચવવા પડે છે. કોઈ ચીજ એમને મુકામે
 આપવા તો જવાય જ નહિ, વગેરે. ” આ શબ્દો મ્હને હમણાં
 યાદ આવનાથી મ્હને ચિંતા થઈ કે જૈન સાધુઓ મામા આરવા
 આવેલી ચીજ તો લેતા નથી અને આ સાવચૂક લે છે, તો નક્કી
 હોમની તખીઅત કાંઈ નરમ થઈ હશે, સરીરમાં વાયુનું પ્રમાણ વધી
 ગયું હશે ! મ્હારા મિત્રના ગુરૂની તખીયત નરમ થવાના મંશયથી
 મ્હને બારે દુઃખ થવાથી મ્હે તુરતજ મદારાજને પૂછ્યું: “ સાહેબ,
 આપને શું મોગ આવે છે ? અગર શું ચક્કર આવે છે ? ફરમાવો
 તો બજારમાંથી ‘ પેઇન કીવર ’ હમણાં જ લઈ આવવા તૈયાર છું.
 મન્યોની મેવા કરી એ વેદ ધર્મનું ખામ ફરમાવ છે. ”

મોટું ધમાલું બાંધ્યું હતું અને પાસેર છોકરી સમાય એવાં જેમનાં મોટાં નસકોરાં તપખીરથી ખરડાયલાં હતાં. તે બગીચ પ્રાણીએ જાળે કે જમીન માપતા હોય તેવી રીતે સાધાંગ દંડવત કરી એક ઈન્ડી ડાબલી મહારાજ સન્મુખ ધરી અને હેમાંથી જોઈએ તેટલી તપખીર લેવા અરજ કરી. આથી વળી મહેને ચિંતા થઈ આવી અને મહે મહારા મિત્રને પૂછ્યું: “ કેમ બાપ ! મહારાજ સાહેબને કાંઈ માયાનું દરદ છે કે શું ? કહો તો જરા ‘ કોશન વોટર ’ લઈ આવું અગર મુખક ધરી લાવું. અરેરે ! ગુરુ દેવનું દુઃખ જોયું કેમ જાય ? ”

‘ મહારાજ હસીને મહારા બપ દૂર કર્યો અને કહ્યું: “ દેવા-લુપીઆ ! એ તો અમને વ્યસન છે. નવરાસનો વખત ખુટાડવા કાંઈ સંસારીને ગંજી રમવાનું, કાંઈ સંસારીને સોપારી ઉપર સોપારી કાતરવાનું અને કાંઈને ચોપાટ આદિ ખેસવાનું વ્યસન હોય છે એમ અમને આ નિર્દોષ વ્યસન છે. આ એક પડીકું લીધું છે હેમાંની અકંઈ આજે બંસ છે, બાકીની કાલ કામ લાગશે. અમારાથી કાંઈ મહિના સુધી જોછી જ સંધરી શકાય છે ! આ આવકજી બાવિંકે સારા છે અને હેમની તપખીર મુગધીમિત્રીત છે તો વળી આટલી લાંબાં છીએ. ”

‘ હાસ ! ’ કહી મહે દમ ખેંચ્યો અને ગુરુ મહારાજને માયાની વેદના નથી એવી ખાત્રી થવાથી મહારૂ મન શાંત થયું. પછી અમે બન્ને મિત્રો અમારા કામે ગયા.

ત્યારથી મહારા મનમાં કેટલાક સંકલ્પવિકલ્પ થયા કરે છે. સાહેબ, આપ ખરાબોલા હો તો મહારા મિત્ર માફક લાંકપીછોડો

નહિ કરતાં ખરેખરી વાત જણાવી મહારા સંશયનું હેતુ કરશે એવી આશા છે. મહારા સંશય નીચે પ્રમાણે છે:—

(૧) ઇન્દ્રિયને મારવા માટે સંજમ લેનારો અને સ્નાત્તે દેશ-નિકાલ કરવાનું વ્રત લેનારો ત્યાગી વર્ગ કુધીઆ સોપારી, સુગંધી તપખીર આદિથી વખત ખુટાડવા ઇચ્છે છે તો શું તદ્મારાં શાસ્ત્રો, તંત્રોનો વખત વધારે સારી રીતે ખુટાડવાનાં સાધનો પુરાં પાડી શકતાં નથી ? શું ઇન્દ્રિયરસ મિવાય ખીજ 'રસ' જૈન શાસ્ત્રોમાં કહ્યા નથી ?

(૨) જૈન ધર્મના પ્રભાવદો અમલના વખતમાં મહારાજાઓને જૈન ધર્મ પમાડી એ ધર્મને 'રાજધર્મ' બનાવરાવના અને હાલમાં તેઓ પૈકી મોટો બાન રાજા અગર અમલદાર મમલ ઉભો રહેવાની હિમત પણ ધરાવતો નથી તો તે શું ઇન્દ્રિયોને ગળ રાખવાના આવા સ્વભાવને આભારી તો નહિ હોય ? (જોએ આવા પીવા કે મુખવાસમાં કે આરામ લેવામાં મયગુલ હોય તેઓના મનમાં ખીજ ઉચ્ચ વિચારો પ્રવેશ પામીશકે જ નહિ એ કુદરતી કાતુન અતુમાર.)

(૩) ધર-કુટુંબ-દોલત અને રાગ દેવ સર્વને છોડીને 'મુંડ મુંડાવનાર'માં વળી 'વ્યસન' નો વળગાટ રહી જવા પામતો હશે ખરો કે ? એ વળગાટ જો એવો મેલો હોય તો એના ઉતાર માટે કોઈ ભૂલો આપની જાણમાં છે ? અને જો એ વળગાટ ફર ન થઈ શકે તો પછી જ્યાં સુધી એનો વાસ શરીરમાં છે ત્યાં સુધી એ શરીર વંદવા યોગ્ય ગણાય કે કેમ ? (કારણ કે, જૂતના વળગાટ

વાળાને દુનિયા વદતીક ગણતી નથી. પણ તદ્દમારા જોનોની કઠીનો મને અનુભવ ન હોવાથી ઉપસો પ્રશ્ન પૂછુધુ.)

(૮) સાધુજી અનાદિ ખાય છે તે માન શરીરને બાદ આપના ખાય છે શુષ્ક-પુષ્પ-ગ્રાહ વગરનું કરીને ખાય છે ‘આ જોરાક કેવો સ્વાદિષ્ઠ છે ! આ કેવો દાંતો-કડનો કે મધાઈ ગયેલો છે !’ એમ તે હી મન સાથે પણ કહેતા નથી. આવું તેઓ પોતાના ધર્મપુત્રકા મા લખ્યું કહે છે, તો શું તમાકુ, મોપાત્રી, મદા વગેરે પદાર્થો શરીરને ટકાવી રાખવા માટે ન આપે તેવા પદાર્થ હશે કે એમ તે આપને ગારીરિક વિદ્યાનુ જ્ઞાન હોય તો લખશો. (મદાગ સામગ્રીના પ્રમાણે ઠાકરો અને કેવા એ ત્રણે પદાર્થને ખીનજરી જ નહિ પણ એ વ્યસનોને યત્રુ જણાવે છે. પણ જૈન શાસ્ત્રો ધણી વખતે આધુનિક શોધખોળને જુરી પાડે છે, જેમ કે હાલના શોધકો પૃથ્વીને ક્રાંતી કહે છે અને જૈનશાસ્ત્રા રિયઝ કહે છે એમ કદાચ હાલના વૈદક વિદ્યાના મોધમે ભૂન પણ કરતા હોય તો જૈન શાસ્ત્રો આ સબધમાં શું કહે છે તે જણાવવા કૃપા કરશોજી)

ધર્મિક આપેલા શ્રમ માટે અગાઉથીજ વિપક્ષર માની લે છે-

મૂત્તા ભલા કે જાગતા ?

એક મામા-ભાણેજને એકલા અપાસરાનાં સહજ સહજમાં ખોલાખોલી થઇ ગઇ તે જોઇ મળે મળે પડી; કારણ કે તેમાં મળે કાંઈ શીખવા જેવું પણ હતું. પણ એકલપેટા સ્વભાવ મળે પમંદ ન હોવાથી પોતાની મળદમાં પોતાના સર્વ સ્વધર્મોને દિરસો. આપવા અર્થે તે મામા-ભાણેજનો વાદવિવાદ અત્રે પ્રગટ કરે છું; કારણ કે “તે મળે, મળે નથી, કે નહિમાં ભાગ લેનારા અનેક પેરણા ન હોય.”

“ત્રાંબક મામા !” અમૃતલાલે ધીમેથી સરખાત કરી “તમે ગઇ પરમ દિવસે ‘સંવર’ ક્યો હતો છતાં હું મળવા આવ્યો ત્યારે ” મુઠ ગયા હતા તે તો પચ્ચખાણુ તોડ્યું કહેવાય !”

“જા, જા, મુરખા !” ત્રાંબક મામાએ નિરઝકારપુર્ણ જવાબ વાળ્યો. “હાલદરના ગાંડીઆથી વેલ નળન. કાણે કર્યું કે ‘સંવર’- “માં ન જ મુલાય ? હા, મામાયકમાં ન મુલાય પણ ‘સંવર’ માં “શું અડચણ ?” તેમ છતાં ખાત્રી કરી હોય તો આલ માધુજને “પૂછીને નહીં કરીએ.”

“સજીર, મામા ! સાધુજને તકનીક આપવાની જરૂર નથી-

કદાચ તેઓ પણ બાળ્યેજ તદ્દમાસથી વધારે જાગૃત ગેતા હશે !
 આપણે “ કરારનામું ” અથવા પચ્ચખાણનો પાઠ જ તપાસીશું
 તો વધારે ઠીક પડશે. મવરમા તદ્દમે પાચે આગ્રવના પચ્ચખાણ
 કર્યા છે મિથ્યાત્વ, પ્રમાદ, કપાય, અનત અને અશુભ યોગ.
 એ પાચમા પ્રમાદના પચ્ચખાણ છે કે મ ? અને પ્રમાદના
 વળી પાચ બેદ છે મદ, વિષય, કપાય, નિદ્રા અને વિકથા આ
 પૈકી નિદ્રા કે જેના તદ્દમે પચ્ચખાણ કરી ચુકે છે તેનું તો
 પાજ સેવન કરો છો. માટે પોપન કે સવર કરીને વિષમે નુવુ
 એ અચ્ચખાણ તોડવા જરામર જ છે ”

“ તેથી કાંઈ દિવસે ઘોરવાની છુટી મળતી નથી. વખતને મારવા
 “ માટે જેઓ દિવસે ઉઠે છે તેઓ તો ખુબી રીતે પચ્ચખાણુ નોડે
 “ છે, પછી તે ‘મંવર’વાળો આવક હોય અગર જવજવના ‘મંવર’-
 “ વાળો સાધુ હોય. કેટલાક સાધુને દિવસે ઉંઘવાનું બમન થઈ
 “ ગયું હોય છે, તે એટલે સુધી કે જેમ કોઈ રાજા ઉઘે ત્હારે ખામ
 “ હુકમ કરે કે મ્હને કોમ્પે ગમે તેવા કામ માટે પણ ઉઠાડવો નહિ,
 “ તેમ આ દિવસે ઉંઘનાર મહારાજાઓ પામે દર્શન કરવા આવ-
 “ નારને પણ પ્રવેશ મળતો નથી. ખરૂં કહીએ તો સાધુને રાત્રેજ
 “ જે ઉઠ મળે છે તે હરકોઈ મંમારી કરતાં વધારે છે. સંભારીને
 “ ખીયારાને પોતાના રોજના ધંધાને અંગે કે સંસારના ખીજ
 “ કાયાકમલાને લીધે મોડી રાત સુધી જાગવું પડે છે; કેટલાક તો
 “ રાતના ૧૨ કે એક વાગ્યા સુધી સુવા પામતા નથી; જ્ઞહારે
 “ મુનિરાજો ૮ કે ૯ વાગે સુવા પામે છે અને સવારે પાંચ વાગે
 “ ઉઠે છે. આઠ કલાકની ઉંઘ તનુસ્તી માટે જરૂર કરતાં પણ
 “ બહુ વધારે છે—ઓછી નથી. (માંઠગી યા ખીજ ખામ કારણની
 “ વાન જૂની છે.)

“ ભગવંતે કહ્યું છે કે, કેટલાક જીવ જાગતા ભલા અને
 “ કેટલાક સૂતા ભલા. ત્હેમાં પાપીને સૂતા બધા ‘ને સાવુ-મુનિને
 “ જાગતા બધા દેશા છે. તેમ છતાં ત્હેમને સૂતા બધા થવાની
 “ ઇચ્છા હોય તો તેઓ જિનરાજની આજ્ઞાને કેટલે અંશે પાળે છે
 “ તે વિચારવું મુશ્કેલ નથી. વળી વેદ પણ કહે છે કે—‘યા નિશા
 “ સર્વભૂતાનાં તમ્યાં જાગર્તિ સંયમી’ અર્થાત્ સંયમી પ્રાણીઓ
 “ જ્ઞહારે ઉઘે છે ત્હારે પણ સંયમી—સાધુ તો જાગે છે. આત્માની

ધર્મનો ગાંસડો-પોટલો !

શ્રી ‘જૈનમમાયાર’ના અધિપતિ જ્ઞેમ.

વિનંતિ માયે લખવાનું કે મ્હને ધણા દિવસથી એવો ‘ડાહળો’ ઉત્પન્ન થયો છે કે થોડે થોડે ધર્મ કરવા કરતાં એક સામટો ધર્મનો ગાંસડો-પોટલો ખાંધીને આકાશમાં ઉડી જાઉં અને ડાહળાં જાગનાં (મુઝા પડેલાં જ) શીવસુંદરીને વરી ખેમું. આહા ! શીવ-સુંદરી એ કેવું મંત્રમુગ્ધાં કરે તેવું નામ છે ! હું ધારતો હતો કે મંસારી પાપી પ્રાણીઓ માટે જ નરકની અને મોહદશાની ખાણુ ૩૫ સુંદરીઓ સરજાયલી હશે; પણ આ તો ૨૭૬૦ ને ૨૭૬૦ સુંદરીઓ જ સુંદરીઓ બરી જાણાય છે જો ! અરે છતી સુંદરીને તજવાતું સીખવનાગ પણ છેવટે શીવ સુંદરીને જ વરવાનું બનાવે છે ! હું તો ગમસતો હતો કે સુંદરીને તજવી તે કેમ બને ? પણ ફિકર નહિ, સુંદરીને તજને પણ મ્હોટી સુંદરી જ લેવાની છે એટલે હવે વાંચો નહિ !

એક ગાંસડી મળશે. લીલપ્રમના અનંતા છવોના સંહારની દરકાર ન કરતાં બદો તે પણ કરી ચક્રો; પણ ધર્મની ગાંસડી તો દોહામાં આવી નહિ ! છોકરાંને અડધા જૂખ્યા અને અડધાં નામાં રાખીને, ગુરને વાંદવા આવનારા શ્રાવકોને જગાડવામાં મો રૂપીઆ ખર્ચા નાખવાની સલાહ કોઇએ આપી તે પણ અજમાતી; તથાપિ પેલી ધર્મની ગાંસડી તો ન જ મળી ! એમ અનેક રસ્તે મહેનત કરી, પણ કાંઈ વજ્યું નહિ. તદ્વારે હમણું વળા મ્હારા એક ગુર હશે છે કે, ભગવાનના ચાળા પાડવાથી ધર્મની ગાંસડી અટ મળી જશે; પણ મહેં અનેક કલાહો (આંધળા થકને) અમલમાં મૂકવા છતાં એકેમાં હાહો ન વળ્યો હોવાથી આ સલાહ ઉપર એકદમ વિશ્વાસ નેસતો નથી. માટે આધિપતિ સાહેબ ! જરા કૃપા કરીને ત્હમારા પોયાંપોયાંમાં ટુંદી ટુંદીને કહેશો કે ભગવાનના ચાળા પાડવાથી મહેને ધર્મનો પોટલો મળી શકશે એ વાત માનવા જેવી હશે કે કેમ વાર !

પણ જુઓ સાહેબ; ભગવાનના ચાળા પાડવાની વિધિ ત્હને ખબર ન હોય તો બરાબર માંબળા લેજો, કે જેથી બરાબર મલાહ આપી શકાય.

તે શેલડીના સાંઠાને પીવાડીને રૂપાના ધડામાં નાખી વરશી તપ કરનારે તે રમ પીવો. વરશી તપ કરનાર કોઈ જી હોય તો તેણે રહેના બાહ્યને મામેરું કરવા બોલાવવો અને શક્તિ હોય કે ન હોય તો દેવું કરીને કે બીજા માગીને કે ચોરી કરીને પણ બે પૈસા સારી રીતે ખર્ચ કરીને બેઢેનનો મહીમા વધારવો. છેવટે બધા 'તપસ્વી'ઓ કે 'તપસ્વિની'ઓએ ભેગા મળીને ઉપાશ્રયમાં ચારણું કરવું અને મહારાજ માહેબો માટે પુસ્તકો કે કાપડ ખરીદવામાં કે ઉપાશ્રયના ફડમાં કે મંથ જનાડવામાં અમુક રકમ આપવી.

હવે આ 'પ્રિસ્ટીશન'થી બનખમણનું દરદ મટીને હું શીવ-ચુદરી પામના જેવો રડો રૂપાણો થઈ શકીશ કે કેમ એ બાબતમાં, અધિપતિ મહાશય આપની સલાહની મદને જરૂર છે.

આપજી, માહેબ બહાદુરને માનૂમ થાય જે, જે એ 'પ્રિસ્ટીશન' ખર્ચ જ છે એવો મત આપનો હોય તો એમાં જોઈતી દવાઓ—ઉપાના ધડા અને ગેવડીના સાંઠા—ઓરડી શણગારવાની ચીજો અને જનાડવાની વાનીઓ વગેરે ચીજોનું રેલવે પારસલ કરીને સેવક ઉપર મોકલી આપશો; કારણ કે આપને ત્યાં અખૂટ ભંડાર જણાય છે. પુસ્તકો અને મૂળો લૂટાવો છો તો આમાં તકમારે શું મેહાગી વાત છે ?

વળી જણવવાનું જે, આ 'પ્રિસ્ટીશન' આપને ઠીક લાગતું ન હોય તો કાંડી ન નાખતાં મદને પાછું મોકલવા મહેરબાની કરશો, કે જેથી મહારા ગુરુ મહારાજશ્રીને તે પાછું સોપુ, જેથી તેઓ મહારા જીવાને કોડી બીજા કોઈ ભોગીઆ બચાકને એ દવા આપી ધમનિદા

ગાંસડો પોટલો જ'વાવી શિખોને શીવમુંદરી વરાળી સડે અને દલાલી તરીકે પોતે પણ શીવમુંદરીને પાગી શકે.

અને હવે છેલ્લી અરજ. સાહેબજીઝઝઝઝઝઝ ! આ શીવમુંદરી તો એક જ છે અને તે સાધુઓને પણ વગે અને રૂપાના ધડાથી શેલડીના રમ પીનારા આવડોને પણ વગે તો પછી મતીપણું ક્યાં જશે ? ત'હાટે પાણુ જૈન ધર્મમાં મુખ્યપત્રે ફરમાયેલા મતી-પણાને બાધા નહિ આવે કે ? આટલી ચંકાને પણ બેગામેગી ખુલામો કરશો કે સાહેબજીઝઝઝઝઝઝ ?

હું હું

શીવમુંદરીના શિયળને હરકત ન પડેંઅતી
હોય તો વરવાને આતુર
'આશક'

પવિત્ર પિતા લોકશાહના પત્રો.

[૧]

રાજનગર, તે ભાગ્યશાળી ભૂમિ, જ્યાં મહાન ગામઓ મિ-
રાજતા અને જ્યાં ધણાએ પયોનો પુનર્નાદાર અને ધણાને જન્મ
થયો છે, જ્યાં એકવાર જૈનભાષી હડહડતાં મિથ્યાત્વો ફર કરાવવા
માટે હું આહાર-નિદ્રાનો ત્યાગ કર્યો અને જ્યાંથી આખા ભારત-
વર્ષમાં ગાળેલા પાણીનો ઝગ વહેવડાવ્યો,—તે ભાગ્યશાળી રાજ-
નગરીમાં આજે જેઓ કાન સહીત હયાતિ ધરાવતા હોય
તેમને—હા તેમને જ આ પત્ર, સર્ગના મુખોનું રાગનામું આપીને,
લખવા બેઠું છું.

રાજનગરના સાધુઓ અને શ્રાવકો! આખા હિંદમાં વસતા
મહારા પુત્રો કરતાં તમને કાંઈ મહેને વધારે જાણ્યા હો તેમ નથી,
છતાં તમને જ આ પત્ર મેળોધું છું તેનું કારણ કાંઈ તમારી કૃપ-
નામાં આવી શકે છે કે ? આજે જે ભૂમિ ઉપર તમને બેદરકારીથી
આમતેમ ચાલે છે એ ભૂમિ ઉપર મહે રાતદિવસ વાયન—મનન—
નિદિધ્યાસન કર્યાં કયું છે; વીરવચનોના બહાર (શાસ્ત્રો) ધણી મુશી-
બતે મેળવીને મહે કીડાની માફક તે સર્વ રેલા છે, એમની આર-
પાર ઉતરીને એમનું તાવ મહે જાણું છે અને જાણીને બેગી નહિ

રહેતાં લાખો માણસના શત્રુ બનવાના ખર્ચે પણ મેં તે તત્તો
એટલા હાથે કોઈ પણ પ્રકારની મદદ વિના આખા હિંદમાં ફેલાવ્યા
છે. ગુજરાતી બાપા કે જહેને આજ બાયલી ગણવામાં આવે છે
તહેને બાહાદુરી બરેલી હિંદી બાપા બેલનારા પંજાબી વગેરે લોકોમાં
માનનીય બતાવી દીધી, અને આજે સૂત્રોનો ખપ કરનાર તમામ
પંજાબી અને મારવાડી જોનો ગુજરાતી ટપ્પા સાથેનાં સૂત્રો વાંચે
છે. એમ છતાં એ માટે તદ્દમને ગુજરાતીઓને કંઈપણ અભિમાન નથી.

રાજનગરમાં જ જૈન જઘને શુદ્ધ કરવાનો-ગંભીર બાધ
અતાવવાનો જોયો હતો, કે જે સૂત્રાએ આખા દેશને શુદ્ધ-મુક્તિમાં
જળ. પુરૂં પાડ્યું હતું; એ છતાં રાજનગર આજે છેલ્લે જ મુક્તિ-
ઉત્સાહ વગરનું-લાગભી વગરનું થઈ ગયું છે. આજે ત્યાં છોકરી-
આઈકોટીના મતભેદ ચાલી રહ્યા છે-આજે ત્યાં બાલકોની રમતો
પર જેટલું લક્ષ અપાય છે તેટલું મરદની કુસ્તી પર અપાતું નથી.
અને જોયો થર જ સંભાળી શકતા નથી તેઓ આખા હિંદને તો
શું સંભાળી શકે? અને એમ છે ત્યાં મ્હારે મ્હારા મનની વગળા
કોની પાસે દહાડવી?

રેલ્વે આદિના સાધન વગર અને હજારો શત્રુઓથી અહોનિશ
થેરાયલી દશમાં તદ્દમારા પિતાએ કંઈ મારવાડ અને કંઈ માળવા,
કંઈ પંજાબ અને કંઈ દક્ષિણ, કંઈ કચ્છ અને કંઈ કાઠિયાવાડ,
સર્વત્ર યોડા અરણ્યમાં ધર્મ ફેલાવ્યો હતો. તદ્દમે આજે સંપૂર્ણ
સાહિત્યો છતાં, મદદ કરવા માટે હજારો આવક છતાં, રેલ્વે આદિ-
ની સવડ છતાં, પુસ્તકો-પેપરો આદિનું સાધન છતાં, અને જમાનો

બણુસામાં પાપ છે, દાનમાં પાપ છે, જાહેર દિગ્ગત એ નિદા છે, સત્યકથન એ નાસ્તિકપણુ છે, ખુનામત એ મમકિત છે: આ માન્યતાઓ લોકો આપી ગઈ હોય ત્યાં વીગ્નો પસંદથી ધર્મ કેમ રહી શકે? લાનીયોએ રોબાવેલો ધર્મ, લડાઈના વચ્ચેમાં ધોડાનું પર્મદ કરતાંથી જ ન જળવાય? એશઆરામના વાતચુ સાધુ અને સ્વાર્થમાં મશગુલ શ્રાવકો! તદ્દમાગે પિતા તદ્દમને હજારો યોગ્ય પરથી જેવું જોઈને રડે છે, તેનું કાળજી જાણી જાય છે, તેનું હૃદય શોકાઈ જાય છે, ‘પ્રસન્ન કોન’ તેની નમેનમે વ્યાપી રહે છે, પણ તેની હૃદયને કાંઈ દરકાર છે? તદ્દમે તદ્દમુંદ જેવા, મુઆ મરખા પડ્યા હતા તેને હાથ ઝાલી ટટાર કર્યા તેજ પિતાને આમ મેકવાથી તદ્દમાગે કષ્ટપણુ કદી નહિ થાય તદ્દમે મુધરો, લાગણીવાળા થાઓ, વીર થાઓ, લડમીના લોભને ધગડો, દાન શુણુ પ્રાપ્ત કરી જગતમાં તદ્દમને નહોટેથી કાળીગીલી દર કરો, યાન વધારવા સાધુશાળા— પુસ્તકશાળા અને જૈનશાળાઓ તથા મહાઓ ગ્યાપો. મંદના ઉપર જેવું આગેવાન દગવો કે જે મનસરી જેવા ઉત્તમોત્તમ દિવમે પણ જાક કરનારને યોગ્ય પ્રાયશ્ચિત આપે અને સરળાને મહારી આગમાં ચાલવાની દરમ પાડે

નથી. ‘જેવા શુર તેવા ચેલા’ હુંગળીની સોખત કરવાથી શું કદી
પણ તહમારામાં કરતુરીની સુગંધી આવવાની હતી? વિચારો, વિચારો,
વિચારો. આત્માનો ખપ કરો. જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર-તપના બે ભક્ત
ચાઓ; વહેમ, મૂર્ખાઈ, પરિગ્રહ, ખટપટના ભક્ત બની નરક ન
ખરીદો; જલ્દેને તીજ્ઞેરી સાચવવી છે તે બીજાને શીરીતે તારવાને
હતો એટલો તો ખ્યાલ કરો !

મહારાં વચન કડવાં લાગે તો પણ સાંભળી રહેજો. હું
ફરમાયું છું કે મૌન રહેજો. તહમારા પિતાને તદ્દમને કપડો આપવાનો
દરેક હુકમ છે. તદ્દમે તે સાંભળવા બંધાયેલા છો. અવિનીત થઈ.
આ મંદેશો પહોંચ્યાકનાર ઉપર ક્રોધ કર્યો તો યાદ રાખજો, આગળ
‘દેવ’ છે !

અને મનની જ્વાળા એ પત્રમાં મ્હેં પ્રદર્શિત કરી હતી. તદ્દ્વારામાં-
ના દાષને કદાપિ એવો સવાલ થશે કે, દેવોને મનુષ્યોની ચિંતા શા
માટે કરવી જોઈતી હશે? પણ તદ્દમે સૂક્ષ્મ છે; દેવો એ બીજું કંઈ
નહિ પણ વધારે સામર્થ્યવાળા મનુષ્યો છે, અર્થાત્ મનુષ્ય જેવી
સૂચળી લાગણીઓ તેઓમાં રહેલી છે. તેઓ તદ્દ્વારી દુનિયામાં હતા
તે વખતે જે ઉત્તમતાઓની દિશામાં કરતા હતા તે ઉત્તમતાનો પક્ષ
તેઓ દેવ થયા પછી છોડી ચકતા નથી; પરંતુ તે ઉત્તમતાના વિજય
માટે વધારે જોખમદાર બને છે. ધર્મસ્થાપકો અને ગુરુઓ તદ્દમે
ધારી શકે તે કરતાં ઘણી વધારે મહાન જોખમદારી ધરાવે છે;
તદ્દ્વારા શિષ્યોના અનાચાર માટે અમુક અંગે તેઓ જોખમદાર છે;
તમામ શિષ્યોના મોક્ષની ચિંતા તદ્દ્વારે હોય છે; તદ્દ્વારા મોક્ષ વગર
તદ્દ્વારે મોક્ષ તેઓ રાજપુત્રીથી મુક્તિની રાખે છે. તદ્દમે કે જેઓ
સંસારી હોય તેઓ શું પુત્રને બચેલો-પરચેલો-પુત્રવંતો થયેલો જોવા
ઈચ્છતા નથી? શું તદ્દમે તદ્દ્વારા મૃત્યુને તદ્દ્વારે સુખી માનના નથી
કે તદ્દ્વારે તદ્દમે પાત્રને જોનામાં રમાડવાનો પ્રસંગ મેળવે? અમે
કે જેઓ 'મહાન પિતા' હોય-તેઓ અમારાં બાળકો અર્થાત્ સાધુ
-સાધ્વી-શ્રાવક-શ્રાવિકા જદ્દ્વારે અમારો ગુરુગંગ કમુક્ત રાખ્યો છે.
તે સર્વને 'ગુરુ'માં નહોટા થતા અને શીવસુંદરીને પરણતા જોવા
એટલા જ આતુર હોઈએ એમાં શું આશ્ચર્ય પામવા જેવું છે?

હતાં તદ્દમે જે સાધુઓને અને શ્રાવકોને આશ્ચર્ય થાય છે
તેઓ તદ્દ્વારી જોખમદારી-તદ્દ્વારી કર્મને સમજતાં નથી, માટે જ
તદ્દ્વારે આશ્ચર્ય થાય છે. 'જૈન' પદ લેનાર દરેક શ્રાવક દુનિયાનો
દેવાંતર બને છે. તદ્દ્વારે દુનિયાના દરેક જીવનું કંઈ દિત કરવાનું છે;

અમુક મંયોગોને વીવે કાર્યથી કાંઈ હિત ન બની શકે તો શુદ્ધ અને પ્રજાગ લાવનાથી પ્રાણી માનનું હેતુ કાંઈ હિત કરવાનું છે. તદ્મારી બાર ભાવનાઓ યાદ કરો; તદ્મે હેતુ રહસ્ય કદી વિચાર્યું છે? તદ્મે ‘જૈન’ નામને લાયક થયા સિવાય ‘જૈન’ બની એ મહાન શબ્દને લઘુતાએ પહોંચાડ્યો છે.

અને મહારા દૂતો—Apostles—આચાર્યો—મુનિઓ: તદ્મે તદ્મેને ક્રોધ ધારો છો? તેઓ જગતના ઉદ્ધારક છે. બૃહમ અને અચાતમા સહતી દુનિયાને પ્રકાશ અને જ્ઞાનમા લાવવા માટે તેઓએ ‘દીક્ષા’ લીધી છે. તદ્મે કહો છો કે “દક્ષાણા ભાષ્યે દક્ષાણી સ્ત્રી માટે જ્નેમ લીવો છે,” તેમ મહારા દૂતોએ જગતના કક્ષાણુ માટે પોતાનું ધન અને તન બંનેની આહુતિ આપીને ‘જ્નેમ લીવો છે.’ દુનિયાનાં પાપો—દુનિયાનાં દુઃખો—દુનિયાની બળતરા તે તદ્મેમનાં પાપો, તદ્મેમનાં દુઃખો અને તદ્મેમની બળતરા છે. તદ્મેને ઉદારોની જ મશ્વેલ. તદ્મેને આહારને સ્વાદ જ ન હોઈ શકે: થાક અને

કરે છે અને 'સ્વરાજ્ય'થી દૂર જતા જાય છે; પણ જો 'યોગી'ઓ
ધારે તો હેમના સંકલ્પ માત્રથી 'સ્વરાજ્ય'ની 'આશા' ને એક
'ખરી વાત' તરીકે બનાવી શકે.

પણ ક'હાં છે તે 'યોગ' ? ક'હાં છે તે ચારિત્ર ? ક'હાં છે તે
હૃદય ભાવના ? વધારે દૂરના દાખલા છોડી દઈ હું નજીકના જ
જનાવની અને મહારી પાટગાળીના ગ્રંથગની જ વાત કરીશ. મહારા
એક પુરાણા 'દૂત' ધર્મસિંહની પરીક્ષા માટે હેના ગુરુએ હેને
અમદાવાદની ઉત્તરમાં આવેલા દરીયાખાન નામના ચક્ષુના દેવળમાં
રાત્રી ગુમારવા કરમાવ્યું ત'હારે તે પ્રમત્તવદને ત્યાં ગયા અને
ધ્યાનારૂઢ થઈ બેઠા. આ જગાએ કોઈ માણસ રાતવાસો રહેતો તો
ચક્ષુ હેના પગ પકડી પંથર ઉપર પછાડી મારી નાખતો. આ વાત
આખા સંદેશમાં બહેર હતી. પરંતુ 'યોગી' ધર્મસિંહે પોતાના યોગ-
જળથી તે ચક્ષુને વશ કર્યો અને તે દિવસ પછી કોઈ શવની હિંમા
ત્યાં થઈ નથી.

એવા યોગજળથી શું નથી બની શકતું ? એ જ ધર્મસિંહ
મુનિ પાસે એકદા એક બ્રાહ્મણ આવ્યો અને પોતાની પાસેના એક
સંસ્કૃત ગ્રંથનો અર્થ સમજાવવા અરજ કરી. મુનિએ કહ્યું:—“ તે
ગ્રંથ અહીં મુઢી જાયો અને કાલે હેનો અર્થ સમજવા આવજો.”
હેના ગયા બાદ ગ્રંથમાંના ૫૦૦ શ્લોક પોતે મુખપાઠ કર્યા અને
૫૦૦ પોતાના અત્યંત વિનિત શિષ્ય મુંદરજીને પાઠે કરાવ્યા. રાત્રે
પ્રતિક્રમણ બાદ શિષ્યે પોતે મુખપાઠ કરેલા શ્લોક કહી સંમળાવ્યા
અને ગુરુએ તે પણ માદ રાખ્યા. સવારમાં જ'હારે બ્રાહ્મણ આવ્યો

ત્હારે પુસ્તક આશુએ મુકીને પોતે મ્હોડેથી જ હજારે શ્લોકો બોલીને અર્થ કરી બતાવ્યા !

ક્યાં છે આને એક પણ ધર્મસિંહ ! સંવત ૧૯૮૫ માં થયેલા આ 'યોગી' પછી એવોજ સમર્થ યોધો એક પણ થયો છે ?

અકબર બાદશાહની ઉપવ્રજીરાત છોડી મ્હારી દિક્ષા લેનારા સરવોચ્છ હાલ ક્યાં છે ? બે લાખ રૂપીઆની રાકડ છોડી નીકળનારા અણહીલપુર પાટણના વેદગોત્રી રૂપ ઋષિય હાલ ક્યાં છે ? ૩૨ લાખ મહમુદી છોડી પોતાની દિક્ષામાં એક લાખ રૂપીઆ ખર્ચનાર જીવઋષિય હાલ ક્યાં છે ? કસોલ ગામમાં 'કંઠીઓ' તોડાવી કુવામાં નંખાવી 'કંઠીઓ કુવો' નામ તે ગામની ભૂગોળમાં નોંધાવનાર અને મોરબી તથા આસપાસમાં ૪૦૦૦ ઘરને પ્રતિબોધનાર અમદાવાદના શ્રીમહંમદ ક્યાં છે ? શાહજહાં બાદશાહને રીઝવનાર જામનગરવાળા શીવજી મુનિ હાલ ક્યાં છે ?

એવા મુનિઓ સિવાય ધર્મ કેવી રીતે દીપી શકે ? શ્રદ્ધા કેવી રીતે મજબુત થઈ શકે ? જેઓ રોટલાને રોતા હોય એવા પર દયા આણીને 'પાંજરાપોળની દીક્ષા' ને બદલે 'અપાસરાની દીક્ષા' આપવામાં આવે ત્યાં પછી શં સારી આશા રાખી શકાય ?

કર્તવ્યમમા મુકર કરી. જેઓ એ પરિપક્વમાં ન બળે તેમની ત્હમે ચિંતા છોડી દો. પ્રથમ ત્હમારું મુધારો એટલે બીજાઓ આપો-આપ બળશે.

હવે હું આવકગણ તરફ ફરીશ. મ્હને એટલો તો મતોપ છે કે, મ્હારા પહેલા પત્ર પછી આ વર્ગે કાંઈક જાગૃતિ બતાવી છે. સત્તજાનના ઉડા અભ્યાસ માટે તથા શિક્ષક—ઉપદેશક વર્ગ ક્ષેપન કરવા માટે રતલામ જેવા ધર્મસ્થળમાં જૈન ટ્રેનીંગ હોલેજ કરવાનું હ્યું છે, અંગ્રેજી કેળવણી લેતા સ્વધર્મ વિદ્યાર્થીઓને ધર્મજ્ઞાન મળે એ માટે મુંબઈ ખાતે ‘બોર્ડીંગ હાઉસ’ સ્થાપન કરવાનું હ્યું છે, અને માગધી શિક્ષણમાળા માટે હરાવ થયો છે:

આ સર્વ પગનાં તરફ હું મીઠી નજરથી જોઉં છું. અને આ પ્રમાણે મ્હારા પુત્રો આત્મા કરશે તો ધીમે પણ મક્કમ પગલે આમાદીના રસ્તે ઘણી મજલ કરી શકશે.

કેટલાક મુનિઓની તથા ટૉન્ડર-મની બલામણુથી કેટલાંક રાત્રીઓમાં શ્રવણિ સા ચતી બંધ પડી છે, એ જોઈ મ્હને પરમાનંદ થયો છે. હું ધારું કે શ્રવણાને ખગેબરો ઉપદેશ તો ત્હારે જ લાગશે કે જ્ઞાને ‘જૈન ટ્રેનીંગ હોલેજ’ માં ૩ વર્ષ બાપ્યા પછી દીક્ષિત થયેલો કોઈ સાધુ તે કામ પોને ઉપાડી લેશે.

કેટલાક મુનિઓ પુસ્તકો રચના થયા છે એ જોઈ હું ખુશી થયો છું. ત્હમને મળતી કુસ્મદ પુસ્તકો રચવામાં ગાળવાનું ત્હમને સ્પષ્ટ તો એથી અનેક ક્ષણ થવાના એક તો ‘નવરો વાણીઓ

કાટ્યાં દૂટે' એવું નહિ થાય, અર્થાત્ કાયાકબલા ઓછા થશે, મન ગુદ્ધ રહેશે, વળી લખવા ખાતર કાંઈક કાંઈક વાંચવું પડશે-મુ'ઓ મેળવવા માટે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું પડશે, તર્કશક્તિ ખીવશે, વિવેક બુદ્ધિ વધશે અને એમનાં પુસ્તકોથી ખીજાઓને જ્ઞાન મળશે.

મ્હારી ધ્વજ એક દિશામાંથી ખીજી દિશામાં ફરકાવના જે પત્રો થમ ઉઠાવી રહ્યા હતા તેઓ ઉપરાત આવવા પંજાન નક્ષિણી ખાલી રહી ગયેલી દિશા માટે હિંદી ભાષાના એક પાક્ષિકે જન્મ લીધો જેમ હું ખુશી થાઉં છું. પરંતુ મ્હારા સમજવા પ્રમાણે એના માણસ ઉપર મવજો બોલો પડવાથી તેને ઘણું ખમવું પડશે. આર્થિક બોજથી તે નવું બાળક નિયમિત રીતે શ્વાસ પણ લઈ શકતું નથી એ મ્હારા સમજવામાં છે, પણ હું એટલું જ જોવા માગું 'તું' કે 'ધર્મોભા' કહેવાતા કેટલાક શ્રીમતો એ કાર્યને કેવીકે રહાયતા આપે છે. હું માન એટલું જોવા જ ચોખ્ખું, જાડી ધર્મના કામને મદદ કરનારા શ્રીમતો બાપડા કોણ છે? એવાને તો દેવો મદદ કરનારા ધણાએ છે, ગીધી કે આડકતરી રીતે તેઓ પ્રથમ કમોટી કરે છે, પુષ્કળ દુધ પડે-સરીરનું હાડપિંજર બની જાય-પંચેટ્ટે તન ખરાખખત થઈ બીજા માગવાની સ્થિતિમાં આવી જાય એટલી સ્થિતિમાં આવતા સુધી નાટકના પ્રેક્ષક માફક તે દેવો જોયા કરે છે, પણ પછી એ દુઝો વચ્ચે પણ તેને ટેક જાળવનારો જેમ મીઠી કે આડકતરી રીતે રહાય કરવા કમર કસે છે. તેઓ માત્ર એટલું જ જોવા ઇચ્છે છે કે તેઓ તમાસો જુએ ■ ત્યાં સુધીમાં પોતાને માટે દયા ચાહનારા કયા શ્રીમતો દયા ખતાવી શકે છે?

(૩)

સ્વાર્થ, કામ, ક્રોધ, મોહ અને કાયરતાદિ હલકી પ્રકૃતિ-
પર જય મેળવવાનો ખપ કરનારા હો સવ્યો !

“આવો, ત્હમે ગમે તે દેશના કે ગમે તે વર્ણના હો પણ આવો,
ગમે તે નિગ કે ગમે તેરી જુદી ધગવતા હો પણ આરો, માત્ર
ત્હમે સ્વાર્થ, કામ, ક્રોધ, મોહ અને કાયરતાદિ ‘હલકી પ્રકૃતિ’ પર
જય મેળવવાના ‘ખપી’ હો તો આવો, ત્હાન આ સફેદ વાવટા
તમે આવો અને વાવટાના રંગ જેવા શુદ્ધ પવિત્રાત્મી બની
મ્હારી વાત સામળવા ઉમ્મગ થાઓ !

ત્હમે પૂછો “શું અમે ‘દેવ’ ની વાત સામળી શકીશું?”
શકવાનો ત્હમારો ારેગ માન ત્હમારું અમાનપણું સાબીત કરે છે.
એક પિતાનાં વચન એક બાળક સુણી શકે છે કે? એક ગાળનો
હુકમ એક નોકર સુણી શકે છે કે? એક પતિની આજ્ઞા એક સતી
સુણી શકે છે કે? તો ત્હમે પણ દેવની વાત કેમ નહિ માંખી શકો ?
હા, ત્હમારા હૃદયને વધારે કામળ, નમ્ર, સ્વચ્છ, ફાટો લેવાના
કાચ જેનાં બનાવવા જોઈશે, કે જોયાં તે મ્હારાં વચનેને મારી
રીતે ઝીલી શકે

કેમ થયું, ને હૃદય તૈયાર ? થયું તે સરોવર કરચમીઓ વગરનું ? થયો તે કાચ 'ગમી લેવાને લાયક ? ત્હારે હૃદયે ત્હમે ખુશીથી મ્હારી રાહ જોજો, હું ત્હમારી પામે વાત કરવા નહિ આવું તો ઊભા દેખી પામે આવીશ ?

ઉત્કાંતિકમના ઉચ્ચ પગથીઆના ગોખીને । પ્રમાણીક મન-રૂરીની દૃષ્ટિથી નીચે નજર કરે અને નીગોહ, નરક, તીર્થ આદિ દશાઓમાં હજી પડી ગ્રહેલા ત્હમાગ પામર આત્મમધુઓની દયા ખાઓ. ત્હમે કેવા બાગ્યશાળી છો કે એક પછી એક કનામ મ્હડતાં મ્હડતા 'માણુમ' નો શોભનો પોપાક (શરીર) પામ્યા છો । ત્હમે કેવા બાગ્યશાળી છો કે ત્હમારી (આત્માની) સર્વોત્કૃષ્ટ રિચાન પ્રાપ્ત કરવા માટે ત્રણ અમૃત્ય શરીર રૂપી હથીઆરો પામ્યા છો । ત્હમે કેવા બાગ્યશાળી છો કે તે હથીઆરો સાથે 'જૈન ધર્મ' નામની અજીન તોપ પણ પામ્યા છો, કે જે વડે ત્હમે ત્હમાગ છુપા શત્રુઓનો લાણુ માનમા વિધ્વંસ કરી શકો ।

વિવસા શુ હું 'વિવસ' બોલ્યો ? હા બેદા । વિવસ કરનાર તે નોત કયાઈ ગઈ । વાપરનારા મૈનિમના પ્રમાદથી તે તોપ કયાઈ ગઈ ! અને લગ્નમગ નકામી-કહો કે ઉવડી બોળા રૂપ થઈ પડી. પ્રમાદે જે વખતે જૈન-મૈનિકાના કોઠામા વર કર્યું કે તત્ત જ સ્વાર્થપરાયણતા નામની ત્હેની સ્ત્રી પણ ત્હા આરી વગી. ત્હેમના સંયોગથી વહેમ અપગ્નતામ મિત્થાત્વ, ધર્માન્ધતા, ધર્મકલેપ, નિર્વિયતા, દંબ અને શાસ્ત્રવિમુખતા આદિ સતતી ઉત્પન્ન ધર્મ આ બધી બલાઓની ટુકડીએ જૈનમૈનિકાના પેઠમાં પેસીને એવું તો

ધમસાળુ ગચ્ચારી મુક્યું કે ‘રમતના ભગવાન’ ઉપર ચોખ્ખા મદકાવવા કરતાં વધુ તાકાદ તેઓમાં રહી નહિ; પેલી જળ્પરી તોપ વાપરી શકવાની તો ત્યાં વાત જ શી કરવી? અને ત્યાં તોપનો ઉપયોગ કરનાર કોઈ ન મળે ત્યાં પછી કાટ ખાઈથી તે તોપ નકામા જેવી-જોળ રૂપ થઈ પડે ત્યેમાં શું નવાઈ ?

હમણી પ્રકૃતિ પર ‘જય’ મેળવવાનો ‘ખપ’ દરનારા એ ભયો ! જે તદ્દમને દીન્ય ચક્ષુ પ્રાપ્ત થયાં હોત તો હું ‘ચિત્રગુપ્તના ચોપડા’ માંથી તે વખતના ચિત્રનું દર્શન કરાવત. પવિત્ર અને બહા-દૂરી ભયાં જૈન ધર્મ રૂપી હથીઆરને કાયરો અને રાધાઓએ બ્રહ્મ કરવા માંડ્યું તે વખતના જૈનમૈનિકોના હૃદયનું-તદ્દેશના સૂક્ષ્મ શરીરનું તદ્દમને દર્શન કરાવું તો તદ્દમે હમણી જ જાઓ, તદ્દમે દયા અને દુ ખથી ગાંડા જ બની જાઓ.

તે વખતે—તે દુઃખ અને અજ્ઞાનની અવધીના વખતે, મ્હે મહાનીરતા ‘ગીતાન’ના પુનરુદ્ધારની જરૂર જોઈ. ‘મિથ્યાત્વ’ અને ‘ધર્મ’ વચ્ચેનો તફાવત સમજાવવાનું, ‘ધર્મપ્રેમ’ અને ‘ધર્મા-ધતા’ વચ્ચેનો ભેદ બતાવવાનું, ‘કાયરતા’ અને ‘દયા’ વચ્ચેનો તથા ‘હિંસા’ અને ‘ભક્તિ’ વચ્ચેનો ભિન્નભાવ માખીત કરી આપવાનું મહારૂં કામ હતું. મરી રહેલાને મારવાનું પમદ કરે તે પ્રાણી જૂદા હોય, મ્હે માત્ર પ્રેમ દ્વારા આ મૈનિકોને ટટાર કરવાનું કામ આરંભ્યું. મ્હે તદ્દેશનામાં પ્રેમની લાગણીઓ પ્રેરી; તેઓ મ્હારા તે પ્રેમને ઝીલ્લી શક્યા અને થોડા વખતમાં—મ્હારી દષ્ટિ સમક્ષ, પાંચ લાખ જૈન-મૈનિકો પોતાના પેટમાં રહેલી બધા-

એને દૂર હાંડી કઢાડી મહારા મફદ વાવટા તળે એકઠા થયા!
 ત્હમને ત્હેનો ખ્યાલ આવી શકે છે? પાંચ-પચીસ નહિ પણ પાંચ
 લાખ પુરોને એક વાવટા તળે એકઠા કરવા એ શું જેની તેની
 વાત છે? શું તે એક 'દેવ' થી ઓછી શક્તિ ધરાવતા પ્રાણીનું
 કામ છે? જેઓ અંતરૂચસુ ધરાવવા ભાગ્યશાળી નથી થયા તેઓ
 મ્હને ત્હેમના પોતાના જેવા હાડમાંમના પોશાકમાં (=શરીરમાં)
 લોધને એક સામાન્ય માણસ ગણી, મહારી અવગણના-મહારી
 નિંદા કરવા સજ્જ થયા હતા-રે કેટલાક તો મહારા ખુન માટે અહો-
 નિશ બટકતા હતા; પરંતુ શું એક દેવને કદી એક માનવ મારી
 શક્યો છે? સૂર્યને દોષ ધુવડ ઝાંખો કરી શક્ય છે? ત્હેમણે મહારાં
 પરાક્રમ, બળતી આખોએ જોયાં કર્યાં; મ્હેં ત્હેમની વચ્ચેથી અને
 બાબુએથી, ઉપરથી અને તળેથી, નજીકથી અને દૂરથી માણસોને મહારી
 તમ્હ (ત્રેમના મોહક મંત્રથી) એમ્મા અને તેઓએ મહારા દસતા
 અને ક્યાપૂર્ણ મુખડા મામે હસી જઈ મહારા વાવટાને વંદન
 કરી ત્હેની શીતળ છાયામાં રહેવાનું પસંદ કર્યું. આજની
 ત્હમારી રેખ કે તાર, પોષ્ટ કે સ્ત્રીમર કશાની મદદ વગર તેમજ
 મહારા પૂર્વજોનાં વજ્રકપભનારાય વગેરે મંધયણ અને આહારક
 આદિ લબ્ધિઓ એ કયાની મદદ વગર હું એક જ છંદગીમાં પાંચ
 માખ ભગ્યોને શ્લી રીતે પહેંચી વળ્યો હોઈશ અને તારી શક્યો
 નોઈશ ત્હેનો ખ્યાલ ત્હમને માનવ-જાતિને આવવો દુષ્કર છે. બસ
 છે એટલું કહેતું કે, માનવનું લલુ કરવાની તીવ્ર ઇ-
 ગમે તેવા ચમત્કારો કરવાને પુરતી છે.

છુટ્ટા શક્તિની પ્રબળ સ્થાયી દું તે કામ બળની ઉત્ક્રાન્તિ-
ક્રમની સીદીનાં ઉપલા પગથીએ સ્હડવા આગળ વધ્યો (જન્માન્તર
પામ્યો.) અને સ્હાઈ 'મીસન' વધતું ચાલ્યું. મિથ્યાત્વભરી ક્રિયાઓના
ફંદમાંથી : સોડોને બચાવી લીધેલા હોવાથી તેઓ વીર પિતાના
આદેશ વાંચવા-સમજવા તરફ ચિત્ત આપવા લાગ્યા, દયા અને
પરોપકારના ગુણને પૂજવા લાગ્યા, કામા ખડગ હચકવાનો મહાવરો
કરવા લાગ્યા અને વીરશામન કરીથી જયવત કરવાની દરેક આશા
આપવા લાગ્યા.

પરંતુ મમયના 'રે'ટમા ઉપરનીએ જતી ડેલ બર-નીગળ થયા
જ કરે છે. ઉન્નતિઅવનતિનું એક વારાશરતી ઉપર-નીએ આવે છે.
મ્હારી ફાજમાં પુનઃ પ્રમાદે ધર કયું. પુનઃ ક્રમપ, કાચરતા, કૃપાચૂના
અને જ્ઞાનચતુતાનું લક્ષર તેઓના પેટમાં પેડું અને લગભગ પહેલાના
જેવીજ ખેદજનક દશા ચોતરફ થઈ રહી.

એ ચિત્ર શું તમારે જોવુંજ છે ? જો તહમે 'અધિકારી' હો
તો આવો અને જુઓ । ચિત્રપટ તરફ નજર કરો । પેંધો સંઘપતિ
મ્હોટું ધમાલું બાંધીને બેઠો છે તે જોયો ? એક મરવા પડેલા
દુબળાને ટુકડો રોટલો ખવરાવવા તે ના કહે છે. વિદ્યોત્તેજક ફંડમાં
ચોડાક ફૂંકા આપતાં આનાકાની કરે છે । જ્ઞાનસતતા ગુરુ જોટલા
ઉપકારી પુસ્તક કે પત્ર પાછળ ૨-૩ રૂપૈડી ખર્ચતા કપે ૭ । પશુ
હવે જુઓ પેંધા સાધુના કહેવાથી દિક્ષા ઉત્સવમાં પાંચમો રૂપીઆ
ડેવા હસતા મુખડે ઉડાડે છે ।

ખીજ તરફ નજર કરો. પાંચ લાખ - બન્ધ્યાઓનો બાપ પેયો

મહાત્મા, ઘેજે દહાડે મોડ તાણીને સુએ છે । એને કેટલી બધી દુઃખ છે ? એને કેટલું મધુ જોખમદારીનું ભાન છે ?

આમ કરો. પેલી સાઠ-સાઠ વર્ષની બુદ્ધી બલતર્યના પચ્ચખાણ કરે છે । અગીઆર વર્ષની દન્યકઓ મહાપત્નીના દુઃખથી મેકાઈ સંસાર પરથી દુઃખગર્ભાતિ વેરાગ્ય લાડી દીક્ષા લેવા ઇચ્છે છે અને પછી આગળ જતાં યુવાનીના કુદરતી જુરસા વખતે ચૂ કરે છે તે જોવા પેલા બીજા ખુણા તરફ નજર કરો ।

અને ‘સંસ્કૃત ભણવામાં મહા પાપ છે.’ એવું કહેનારાઓને પેલી બાળુએ જોયા કે ? બીજી તરફ પેલા શુદ્ધ ક્રિયાવાદીઓને પણ નિહાળ્યા કે ? તે દેવા રૂપાળા તેજની દેખાય છે । આદ્ય અને ■ કોટીના મિપથી લડી મરતાં આપદોને જોયા પછી તદમે “વિવર્ધીઓના હુમલા સામે આ તરવારીઆઓ કેમ ટકર જીવવા આપતા નહિ હોય ?” એ સવાલ મહેને પૂછતા જ નહિ ।

અને આખાઓને ‘સ્વામી-મહારાજ-મહાસતી’ કહેતી આવિકાએ અને આવડોને જોઈને એ કહેનારાઓની અગાન દશા ઉપર તદમને કાંઈ ખેદ થાય છે કે ?

વિચારોનો પ્રચાર ચોમેર ફરવા કમર કમીને લાગી પડી છે. ઉદારતાનો પાઠ સર્વને શીખવવાનું કામ તોણે હાથ ધર્યું છે. જીવદયાનો જુડો ઉઠાવ્યો છે અને જ્ઞાનવૃદ્ધિ માટે હલાવેલો લેવા માડ્યો છે. મગવા પડેલા શરીરમાં આ દેરીએ ગરમ શ્વામોશ્વામ પુન ઉત્પન્ન કરીને જીવનાની આશાઓ બધાની છે. મહાગ વીરનો પવિત્ર ધર્મ—બ્રહેમ અને લોગમેગ વગરનો તે વીરધર્મ હનણા પ્રકાશમાં આવવા લાગ્યો છે હાડોરો અને વિદ્વાનો ત્વેની કિંમત સમજતા થયા છે વિશ્વનો ઉદ્ધાર કરવાનો હ— ધગવતા તે ધર્મના અનુયાયીઓમાં પાછી દરીયા કાંઈક જાન્યતિ આવવા લાગી છે. બીમારી લાખા દાળની હોવાથી પહેલે જ પડીકે દરદી લડવા જાય એવા ન બની શકે, પરંતુ તે હવે ઉભો થઈ ગયે છે અને ચાલી પણ શકે છે થોડા વખતમાં તે દોડશે અને આત્મ શત્રુઓ સાથે લડીને વિજય પણ પ્રાપ્ત કરી શકશે.

જે વખતે મ્હે મ્હાર ‘મીથન’ ફેલાવવાને દેરી ‘મહામના’ને ત્હમાગ વચ્ચે મોઢલી હતી તે વખતે—અને જરાબર તે જ દિવસે મ્હે જો દેવીને માટે એક કાસદને પણ મોઢલવાની કાગળ રાખી હતી. તે કાસદનું નામ ત્હમે સર્વ ટોષ જાણેા હોય દેવીના જન્મ વખતે જ તે કાસદ જન્મ્યો હતો અને તેણીના પુત્રમે અને તેણીના તડુરસ્તીના ખગરો લદને તે કાસદ આખા દેશમાં ફૂટે છે એ કાસદને લાખી મુસાફરીથી લાગેલા ચાક અને જૂખથી થયેલા દરદ વખતે મ્હાગ એક સાચા ભક્ત અને ખરા સૈનિક મુક્તતાનચત્રે રચી શરીર છોડી ‘દેવ’ બની, એને દવા, આશાએચ અને દીક્ષાસો

આપી ટટાર કર્યો. મહારા 'મીશન'ના ચમત્કારીપણામાં શક લઈ જનારાઓ આ પ્રસક્ત પુરાવા પરથી જો કંઈ વિચાર ન બાધી શકતા હોય તો તેવાને વધુ ખાત્રી આપવામાં વખત ગુમાવવાની હું કંઈ જરૂર જોતો નથી.

મહારા તે પરમ ભક્ત અને સાચા ક્ષત્રીયપુત્ર મુપતાનય દ્રે પેલા કામદ દ્વારા ત્હમને સર્વને મદદે. કહાબો હતો કે, વીરશાસનના પુનરુદ્ધાર માટે સાત કામો કરવાં અત્યાવશ્યકીય છે. આવક અને આવિજા-સાધુ અને સાધ્વી ચાહેનો એકી વખતે ઉત્કર્ષ થવા માટે તે માતે ખાતાં રચાવવા દેરી મહારુખાએ કમર કસવાની છે અને ત્હમારે દરેકે લેણીના કુકમને માથે મહારીને મર્વરનો ભોગ આપવાનો છે. કાંઈ દેવ એકાદ કુલનો ભોગ માગે છે, કાંઈ દેવ એકાદ જાનના અન્નનો ભોગ માગે છે, કાંઈ દેવ એકાદ બકરાનો ભોગ માગે છે, પણ તે સર્વ દેવોથી વધારે ઉત્તમ-વધારે મેષ્ટ એનો ત્હમારો દેવ ખુદ ત્હમારા પંડનો ભોગ માગે છે. તે પડ માત્ર 'પર' માટે જ પોધાય છે, પરોપજાર અને જનસેનાનો વખત આગ્યે તે પંડને ત્હમા હોમવાને ત્હમા તૈયાર રહેડુ જોઈએ અને દેવને એ રીતે ગુપ્તમાન કરવા જોઈએ.

વિકાર પડ્યો ત્હમારા માતાતાતા દેહ પર, જો તે દેહ નિર્ગળ દેહોને ટેકો આપવાના કામમાં ન આનનો હોય!

ધિકાર હો ત્હમારા તે જાગરી જાગરીને સમેના દેહના હસ્ત પાદાદિ અંગોને, જો તે હુખીને સ્થાય કરવાના કામમાં શ્રીત થવાની ના ખાડના હોય!

ધિમાર હો તદ્દમારી લક્ષ્મીના કમલોને, કે જે તદ્દમારા ઉપ-
કારી ધર્મના અનુયાયીઓના ઉદ્ધવના કામમા આવી સડનો નહોય!

વ્યર્થ છે તદ્દમારી ક્રિયાના ઢોંગ, કે જે તદ્દમને કોઈની જ્ઞાન-
વાર્તા સામ્રાજ્યવાની ના કહેવાની જ નીખવતા હોય અને વિશાળ
દૃષ્ટિએ જોવાની મના કરતા હોય

શાસ્ત્રભાષાનુ જાણુપણુ તથા શાસ્ત્રોના ભાષાન્તરનો પ્રચાર અને
શાસ્ત્રોમા સુપસુપ સતાડી દીધેના રહસ્યરખી રત્નોનુ શોધન આ
કામોમા જે સાધુઓ ગ્રમીણ થવાની ના કહેતા હોય, તદ્દમે તદ્દમને
હરગીજન માનતા જ્ઞાનના શોખીન સાધુ-સાધ્વીઓ અને ત્રાવક
—ત્રાવિકાઓ તથા અન્ય મનુષ્યોને એ સમવડો કરી આપવાની
આનાકાની કરનારા શ્રીમંતોને જગતના ઋણી તરીકે જ મરવા
દો, એમની દયા ન ખાતા એમને ભોગાતરાયી અને જ્ઞાનાતરાયી
કર્મના 'વિપાક' આપના દો અને કહના અનુભવથી જ પાક
શીખવા દો

આજે જેઓની નેઓ હાંમી કરે છે તેમનાથી પણ વધારે મૂર્ખ દશામાં આચડવાને તેઓએ સજ્જ થવું પડશે, કારણ કે 'કર્મના અયય કાયદો' કોઈની દયા ખાઈ શકતો નથી.

જાહેરનું માન લાંબને સ્વાર્થમાં પડ્યા રહેનાર સ્વાર્થાઓ વળી સૌથી ભુંડી દશાને પામશે. વગર લાયકાતે લેવાતું માન, વગર તાકાદે પરણવામાં આવતી સુદરીના જેવું દુઃખદાયી થઈ પડે છે. તે માન અને પ્રાણ બન્નેનો અકાળે નાશ થાય છે અને બીજા જન્મમાં પણ દેવાદારપણું આવું રહે છે.

ભત્ર્યો ! મ્હારે કહેવાતું ધાતુંખર કહેવાઈ ગયું છે. ત્હમારા માંના હરેકને મ્હારી આગાઓ હું આપી ચૂક્યો છું. ત્હમારા ઉદ્ધાર માટે એક દેવી અને એક કાસદને હું મોકલી ચૂપો છું અને હું નધા એક સાચો ક્ષત્રીય નામે સુવ્રતાનચંદ્ર અર્ધો રહ્યા રહ્યા ત્હમને મદદ કરવાનું આવું રાખીશું. એ મદદને ઝીનવાનું કામ ત્હમારું છે. ત્હમે જો અમારા સદેશ સામે જ બેસે કાન કરશે તો અમારામાં તાકાદ નથી કે ત્હમને શપથો પકોઆડી શકીએ. કયો વૈધ, દવા લેવાની ના કહેનાર દરદીને આરામ કરી શકશે? તથાપિ અમે ત્હમાગ જીવરમાં સારા વિચારો રૂપી દવાની સ્વસ્થ પીયકારીઓ માર્યા જ કરીશું અને હાંમે કાળે પણ ત્હમારે તે પીયકારીમાંની તંદુરસ્ત દવાની અસર સ્વીકારવી જ પડશે ત્હમે જો અમારી સીંધી લીટીએ કામ કરશે તો અમને ત્હમારી મદદે દોડવાનું વધારે રહેલું થઈ પડશે અને ઘણું કામ થોડા વખતમાં બની શકશે વહેમો અને શંકાઓને દૂર કરો ! શંકા-કંખાને પરિહારો ! શ્રદ્ધ

રાખો—દૃઢ થઈ રાખો । ચળકતા લવિષ્યમાં સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા
ગણો ! તમને ઉપર આતેશી સલાહો જરાજર સ્વપ્ના ઉતાગે, તે
પર મનન કરો, તમારા લોહીના દરેક ત્રિફળ માથે તમે મેળવી દો
અને પાછી જુઓ કે અમારી મદદ તમને કેની જાડુછ રીતે ઉત્કાન્ત
દશાએ પડેઆડે છે ।

વીરના માયા પુત્રો । શુ તમે નથી જાણતા કે મમે તેવા
કપરા શત્રુથી પણ કરવું એ મહા પાપ છે ? શત્રુઓને કાવવા દેના
એ ધર્મદ્રોહ છે, એ શુ તમે નથી જાણતા ? કાયરતા અને કૃપ
ણતા જેવું લયકર પાપ બીજું એકે નથી તે શુ તમે
જુની જ ગરા ? પ્રમગ જેરીઓ કળતા મગ મલોનો મોક્ષ જલદી છે
તે વાન તમને શુ માનુમ નથી ? પરમાર્થનો યજ્ઞ મેઘથી મહોટા
ધર્મ છે એ શુ આજે નુ જ શીરોગે ? વિશ્વમાં શાન્તિ, જ્ઞાન
અને પ્રેમનું સામ્રાજ્ય સ્થાપવા માટે મહાવીરે જન્મ લીધો
હોયો અને હેતુ તે મીશન મજબુત કરવા માટે મહે પુન
પ્રયત્ન કર્યો હોયો એ વાત તમે ને યાદ કરી શકતા હો નો
આજેજ પ્રતિજ્ઞા લ્યો કે—

વિશ્વમાં શાન્તિ, જ્ઞાન અને પ્રેમનું સામ્રાજ્ય
સ્થાપવાના મહાન યજ્ઞ કામમાં હું મહારા
ધન-મન અને છેવટે તનનો પણ ભોગ આપીશ;
કારણકે એવો ભોગ આપવાની તક મળવી
એ મહદ્દુર્ભાગ્ય છે

—ઝુરીઝુરીને રૂપ પણ ખાતી નાખ્યું; ત્હારે વીરની રૂપ મી મદીમાં કહણીબાઈને એકને બદલે અનેક આશકો આની મળ્યા. એ વાચાળ ખાઈની જીભને જેમ બોલવાના શબ્દોનો ટોટો આવવો નથી તેમ તેણીની મેજલડીને આશકોનો પણ ટોટો હવે આવવો નથી. એકાદ આશક ખાલીખમ થયો કે અગ્યારમો ખીજ આની મળે છે !

બદાએ એક વાર હઠ્ઠયુ કે કહણી સુદરીના આશકોની ગણતરી કરી, હેમનાં નામ, ઉમર, ધંધા, પ્રથમની અને પછીની સ્થિતિ વગેરે બાબતોની નોંધ—‘ડિરેક્ટરી’ કરી. પણ યોડા વખતમાં નિરાશ થઈને એ પ્રયાસ બદલે છોડ્યો પડ્યો, કારણ કે જેમ આશકોની સખ્યા લખી લખાય તેટલી નહોતી તેમ દરેકના ધધાનો ઇતિહાસ તો વળી સરસવતી દેરી પોતે પણ નોંધતાં થાકી જાય એવડો લાભો હતો ! કોઈ બીખારીમાંથી ઉપદેશક બની મ્હોટા આસનપરથી સીયગની નવવાડનો ઉપદેશ કરવાનો ધયો કરતા અને પછી શેઠાણીઓનાં ઘર પવિત્ર કરવા જતાં માર ખાઈ બેસતા. કોઈ મઠ છોડી ગુપ્તગુપ નાથી જતા. કોઈ વધારે ચાલાક હોઈ ગુપ્તગુપ સાધતા કરતા અને ‘કહણીદેવીના પ્યારા ઉપાસક’ તરીકેનું માન ખાટવાનું ચાલુ રાખતા. કોઈના પ્રેમપત્રો પકડાઈ જતા, બીડીઓ પીતા બાળેલા પડા બળવાથી નાસી જઈ શાહુકારમાં ખપતા અને પાછા વેસ બદલી જમના બસત બની માઝલાં શોધતા, કોઈ અમે તો એક જ ટક જમીએ છીએ એમ કહી જમતાણીઓ પાસે માલમલીદા મગારી ખાતા. આવા અનેક આશકો કહણી સુદરીને પચીસમી સદીમાં મળવા નાગ્યા તેથી તેણીના ઘરનાં ખારણાં હમેશા ખુટા જ રહેતાં અને સેજલડી સમારેવી જ રહેતી.

ખીજ દાઘ પર, ચિદાનંદજીની પરણેત પત્ની રહેણીસુદરી તરફ ડોહ દૃષ્ટિ પણ નકરી શકતું નથી, કારણ કે સતિને પતિ એક જ હોય છે. તેની ઈચ્છા સરખી પણ પાપીઓ કરી શકતા નથી. હાલમાં ચિદાનંદજીનું સ્થૂલ અથવા આદારિક શરીર આ લોક-માંથી ચાલ્યું ગયું છે અને તેમની માથુક પણ તેમની પાછળ ‘મતી’ થઈ છે !

હવે તો ફરીથી ડોહ ત્રીગ્ગજનની ખીજ રહણીને જન્મ આપે, ડઠેરી મ્હોટી કરે અને તેને વૈરાગ્યમાં ન પડવા દઈ કોઈ પતિની ધર્મપત્ની બનાવે ત્હારે વાત ! ત્યાં સુધી તો યાવ છે તે જોયા કરે! અને મીઠાં મધ જેવાં કથનથી મનની મુશાદો પુરી કરે ! બોલો શ્રી કંકણી મુદ્રીની જે ! અખંડ મૌભાગ્યવતી કંકણી દેવીજી જે ! દેવીના આગકોની જે ! નિંદકોની ખે !

લી૦ ‘કંકણીપતિ’,

* *

શ્રી આનંદજીનું મહાગમ આર પ્રકારના અધ્યાત્મનો ખુલાસો કરતા સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહે છે કે:—

‘નામ અધ્યાત્મ,’ ‘ઠવણ અધ્યાત્મ,’

‘દબ અધ્યાત્મ’ છડોરે;

‘બાવ અધ્યાત્મ’ નિજગુણ સાધે,

તો તેહસું રહ મડોરે.

અર્થ વિનાનો નામમાત્ર ‘અધ્યાત્મ’ શબ્દ તે નામ અધ્યાત્મ; તથા શબ્દ લેવેલો અથવા અમુક વસ્તુ અધ્યાત્મ છે એમ કલ્પના

કરતી તે સ્થાપના અયાત્મ; અધ્યાત્મ જેવો દેખાય પણ મુખ્યતા આત્મામાં નહિ તે દ્રવ્ય અયાત્મ: એ ત્રણે પ્રકારના અધ્યાત્મને છોડો.

અને, જેમાં સમસ્ત ક્રિયાઓમાં આત્મા મુખ્યતાએ વર્તે અને આત્મસ્વરૂપપ્રાપ્તિને માટે જ ક્રિયા થાય અથવા આત્માના હિતને માટે જ ક્રિયા હોય, તેને 'ભાવઅધ્યાત્મ' જાણો. તેવા ભાવ-અધ્યાત્મથી જ આત્મગુણ સંધાય છે. એવા ભાવઅધ્યાત્મને ઝૂકો.

અધ્યાત્મ શબ્દ એક વાક્યમાં ૫૦ વાર વાપરવાથી, પોતાના નામ સાથે અધ્યાત્મશાસ્ત્રી કે યોગનિષ્ઠ પોતાની જાને વાપરવાથી કે અધ્યાત્મ વિષયપર એકાદ અંથ ઝોળી કે લખી જવાથી કદી અધ્યાત્મી બનાતું નથી. અધ્યાત્મીના દંગ જ જૂઝા હોય છે. તે કસાથી દુઃખી થતો નથી અને કસાથી હરખાતો નથી. કોઈ ગમે તેવા શત્રુ તરફ પણ તેની આંખનો ખુણો લાલ થતો નથી. તે, બળ કદી વાપરતો નથી અને વાપરે છે તો તે શત્રુને ભાવનાળગ્નવડે મિત્ર બનાવી તારવાના રસ્તે જ બળ વાપરે છે. એને સંસારીઓથી લપ-છપ પસંદ નથી હોતી. એને કોઈ જાતની ઉપાદી કે માન, પ્રશંસા

શ્રી સીમન્ધર સ્વામીને ખુદ્દા પત્રો.

(૧)

શ્રી સીમન્ધર જગ ધણી, આ ભરતે આને
કરણાવત ! કરણા કરી, હૃદયંગત થાઓ !
સકળ ભક્ત તણા તહે, ખુદ્દા થાઓ, ના
કોણ પછી કહો; હે પ્રભો ! છોડે ત્હારો સાય !
સકળ સમ છોડી કરી, 'સયમ' માર્ગ મહીસ,
પાદ તહમારા સેનીને, જગદિતમાં વિચરીસ.
એ ધ્વજા મુજ મનતણી, જુઓ સીમન્ધર દેવ !
પુરો પુરો એમ વિનવું, સ્વીકારો મુજ સેવ !

સકલ સીમાઓને ધારી રહેલા દેવ ! કરણાવંત પ્રભો !
ત્રિમતા સાગર પરમેશ્વર ! પરાપકારની મૂર્તિ !

હે નાથ ! હું અજ્ઞાની છું, ચારે પાસે મોડમાં પડેલો છું,
અનાથ છું, અસરણુ છું, અનેક પ્રકારની આધિવ્યાધિ અને ઉપાધિથી
અદાયલો છું. આવી રિયતિમાં એની પામે બીજા ગામથી,
કોની પાસેથી જ્ઞાનનો માર્ગ જણવો, કોની પાસે જઈ હૃદયની તરસ
ધીપાવવી, કોની પાસેથી જ્ઞાનાંજનવડે અજ્ઞાન અધકાર દૂર કરે

તે, હે કર્ણાગ્રુ દેવ ! મ્હને ખરેખર જડતુ નથી. હું જ્યાં ત્યાં જુલો
 બમું છું-રણરોજની માફક બટકું છું-અથડાતો ફર છું, જ્યાં ત્યાં
 માર્ગ નહિ જડવાથી માર્ગથી વિમુખ જ રહું છું. ત્હને દયાગ્રુ છે,
 બક્તવત્સલ છે, આધળાની આપ છે, અગ્નિનીએને પ્રકાશ આપ-
 નાર છે, વિશ્વને તારનાર છે, આ કલિયુગમાં પણ સત્યયુગને
 પ્રવર્તાવનાર છે, એવું, આપણુ મિત્ર માંજની હું આપની મન્દ
 આબો છું

હે કર્ણાગ્રી મૂર્તિ ! ત્હમारी અનત કર્ણાગ્રી સાગરમાંથી
 કર્ણાગ્રી એક મિત્ર આ તૃપિત પાન્ય તન્દ્ર મોકલવા કૃપા કરો-
 આ મ્હારી આશા વિશ્વ ન જ જની જોખમે-જ્યાં સુધી આપમાં
 દયા છે, જ્યાં સુધી આપ 'કર્ણાગ્રી સાગર'નું ખરું મિત્ર ધરાવે
 છે ત્યાં સુધી તો આવી આશા રાખવાને મ્હને દરેક હક્ક છે.

આપ દર છે, ત્હેની મ્હને ચિતા નથી, આપ આ ભરતથી
 ઘણે દર છે, મૃત્યુ દષ્ટિએ જોનારને ઘણે દર લાગે છે તો તેથી
 કાંઈ મ્હને શોક પામવાનું કારણ નથી. પ્રેમમાં-ઉચ્ચ પ્રેમમાં એવું
 તો અવર્ણનીય બળ રહેલું છે કે, ત્યાં હેટાપણને અવકાશ જ નથી
 કંગોડો ગાઉ દર પડેલાં અંતઃકરણો એક બીજા તરફ આકર્ષાય છે,
 એ હું સારી પેઠે જાણું છું.

પદ્મ, સૂર્યથી કરોડો ગાઉ દર હોવા છતાં સૂર્યને દેખી વિક-
 ગ્વર થાય છે; ચંદ્રકાન્ત, ચંદ્રથી હજારો માધવ આપો હોવા છતાં
 ચંદ્રને દેખી દ્રવવા માડે છે; તો હે પ્રભો ! આપ દર હોવા છતાં જો
 મ્હારામાં આપ પ્રત્યે કાંઈ પણ પૂજ્યભાવ હોય, બક્તિની લાગણી

હોય નો, હે નાથ ! હું આપને મ્હારા તરફ જરૂર ખેચી શકીશ જ. કદાચ આપને એમ લાગે કે મ્હારામાં એવું બળ નથી, એવી શક્તિ નથી, એવો પૂજ્યભાવ નથી, આપને પારખવાની શક્તિ નથી, તો જે નૂન હોય તે આપ જ પૂર કરો, જેની ખામી હોય તે આપ જ મેળવી આપો ! પણ હે સમ્પૂર્ણ પુરુષ ! હવે અહીં આગ્યા સિવાય આપનો છૂટકો નથી. પધારો, વ્હાલા નાથ ! પધારો; આ હૃદયમંદિરોએ પધારો. મ્હારી પાસે આપને ધરવા લાયક કંઈ જ નથી. શું ધરવું છેની પણ મ્હને ગમ નથી. છતાં વારંવાર હું પ્રાર્થના કરીને કહું છું કે, હે કરુણાસાગર ! અત્રે પધારો. ભક્તજનોની અભિલાષા તૃપ્ત કરો. હે શુરદેવ ! મ્હારે ત્હમ્હારી પાસેથી કંઈ માગવાનું નથી, છતાં હું એક ચીજ માગું તો હું જીવું ખોલનો નથી. હું ભક્ત એકજ વસ્તુની માગણી કરું છું, અને તે આપ આપશો. હું આપની સેવા માગું છું, આપના ચરણકમળની સેવાનું વ્રત યાચું છું, તરવારની ધાર પર ચાલવા કરતાં પણ આ વ્રત ધણું વિકટ છે એમ, હે નાથ ! હું આપની કૃપાથી કંઈક સમજું છું. છતાં મ્હારી એ જ યાચના છે. હે વિભો ! આપ ત્યાં કેમ એકલા પડી રહ્યા છો ? અમને બધાને અગ્નિ અંધકારમાં મૂકી, આપને ત્યાં પડી રહેવું કેમ ગમે છે ? આ ધર્મની સ્થિતિ દેરી થઈ ગઈ છે, તે આપથી અગ્નિયું તો નહિ જ હોય; છતાં મૂંઝે મ્હોડે આપ કેમ બેસી રહ્યા છો ? હવે અવધ આવી ગઈ છે; અને હવે વધારે વખત આપ આ સ્થિતિ રહેવા દેશો તો ત્હેનું શું પરિણામ આવશે તે કહી શકાતું નથી.

આપ સર્વ જાણો છો; કાંઈક પ્રયોજનસર જ આપનું આ લાંબા

વખતનું મૌન હશે. પણ હવે એ મૌનનો ત્યાગ દેગ, હે પ્રભો !
 ત્યાગ કરો; હે ગુરો ! ત્યાગ કરો. હવે અત્રે આવો-આવો-જરૂર
 આવો અને ફરીથી જ્ઞાનદીપક પ્રદર્શવો. ફરીથી લેખિમાં સ્વત્વમાર્ગની
 શ્રદ્ધા કરાવો. આપે પ્રબોધેલાં સત્યોરૂપી સૂર્યને ધણી વખતથી
 અદ્ધાન રૂપ વાદ્યોએ ઘેરી લીધો છે જાણે જાણે પ્રકાશ આવતો
 હતો તે પણ હવે બધ પડી જવા લાગ્યો છે. જેમને તદમે નાયક
 તરીકે મકા હતા, જેમને તદમે તદમારા પ્રતિનિધિ તરીકે ગ્યાપ્યા
 હતા, તેઓ હવે રૂંઠ સત્તાના લોબી બન્યા છે, માનના બૂખ્યા
 થયા છે, અને સ્વર્થમાં અધ બન્યા છે હવે અમારૂં રક્ષણ કરનાર
 ૧૧૧ નથી હવે તો નાથ ! તદમારા અને આવવા સિવાય બીજો
 માર્ગ રહ્યો નથી હવે આપના ચેલાઓને મોકલીને ફરીથી આ ધર્મનો
 પુનરુદ્ધાર કરાવો વખત પણ જતો ગયો છે હવે તો આપે જ પધા-
 રનું પડે એવી વસ્તુગિયતિ થઈ છે. આ સમયમા સામાન્ય ચેલાથી
 આ સખત અધકાર, પોપનીલા, અને ગાઠ આવરણ બેદી શકાશે
 નહિ એટલે કદાચદ વધી ગયો છે, એટલી દુહી દટિ બ્યાપી ગઈ છે,
 અને એટલું દુપણાનું સામ્રાજ્ય ચાલી રહ્યું છે કે તદને તોડવાને હવે
 સામાન્ય હાથીની નહિ પણ ગાંધગજની જરૂર પડે તેમ છે. નહાના
 તારાઓના પ્રકાશથી આ અધકાર બેદાય તેમ નથી, હવે તો
 આપની-જ્ઞાનસૂર્યની જ અમને જરૂર છે. હાજરાહજુર આપ
 હયાત છો, આપ આ ધર્મનું રક્ષણ કરો છો, તદને દોરવો છો, તદનું
 હિત જાગવો છો, અને તદને છેક જ નાજ પામવો અટકાવો છો, તથા
 તદની આસપાસ આપના રક્ષણ કરનારા હાથ હમેશ રાખો છો. આ
 બાબતની પણ ધણી ચોડાકને જ જાણ હશે આ બાબતની અબર

જ ને ધણા યોડાને હરો, તો પછી તે બાબતમાં શ્રદ્ધા રાખનાર તો કોઈ વિરલા હોય એમાં શું આશ્ચર્ય ? પણ એવા વિરલા જે ચાર કે પાંચ દશ પણ આ વખતમાંએ છે તો ખરા જ, એની દુઃખ આપને ખરા અત કરણની ખાત્રી આપુછું. આપને માન કે પૂજની હરકાર નથી એ હું સારી રીતે સમજીશું. લોકો આપના પરોપકારની ખુબી સમજે ચા ન સમજે તેની આપને પરવાહ નથી; છતાં આ અશ્રદ્ધાથી તેઓ નિયારાઓનું ધણું અહિત થાય છે. તેઓ કોઈ પણ કામમાં જરા વિઘ્ન આવતાં નાસીપાસ થઈ જાય છે, હિમ્મત હારી જાય છે. જો તેમને ખબર હોય—રે શ્રદ્ધા હોય—અવિચળ શ્રદ્ધા હોય—કે આપ શાસનનાયક દેવાધિદેવ જામતાજેઘ એટલા હો, તો પછી અમે—આપના પુત્રો શુભ કામમાં શા સાર પાછી પાની ધરીએ ? શા મારે પૂર્ણ મનથી અને પૂર્ણ બળથી આગળ ન વધીએ ? પડીશું—આખડીશું તો હાથ જાવનાર આપાશ પાસે જ ઉભા છે એમ ખાત્રી હોય તો કયુ બાળક ચાનતાં ન શીએ ? પણ શું કરીએ ? આપે સ્થાપેલા આચાર્યોમાં જ આપની હયાતીની શ્રદ્ધા નાશ પામેલી જોવામાં આવે છે. તેઓ જ સજનો અનાદર કરી રાજગાદી પચાની પડ્યા છે; તો પછી તેમના પર વિશ્વાસ રાખનારોએમા તો તેની શ્રદ્ધા ક્યાંથી જ સમજે ?

હે નાથ ! આ મ્હારી વિનંતિ મ્હારે પોતાને માટે નથી; આપની સેવા રૂપી અમર ફળ સિવાય મ્હારે બીજાની દેશની પરવાહ નથી. પણ ચારે બાજુએ મ્હારે દરિદ્રેરવું છુ ત્હારે ખરે-ખર મ્હને ખેડ થાય છે, અત-કરણ દ્રવે છે અને શું કરવું તે ન સુઝતાથી હિમ્મત હારી જાઉં છુ.

આપ જાણો છો તેમ આ ધર્મના ત્રણ મુખ્ય વિભાગ પડી ગયા છે; પણ જ્યાં તેના પેટાવિભાગોનો વિચાર કરીએ છીએ ત્યાં તો આંખમાં આંસુ જ આવે છે. આ પેટાવિભાગોએ સત્યશી શરીરના ચૂરચૂર કરી નાખ્યા છે. હવે એવું અમરદ્રવ્ય કે મંદ્રવન-મણિ ક્યાંથી લાવીએ કે ફરીથી તે શરીર તેની અસહની નિરોગી અને પૂર્ણ તનદુરસ્ત સ્થિતિ મેળવી શકે ? ક્રિયાઓમાંથી ચૈતન્ય ચાલ્યુ ગયુ છે; હવે તે ખાલી ખોખાડપ રહી છે. સૂત્રો કેવળ મુખ-પાકે પોપટની માફક ઉચ્ચારાય છે; તેનો અર્થ કરનારા પણ તેનું રહસ્ય સમજતા હોય એમ દેખાતું નથી. હવે તો ત્રીકા કરનારાઓ, શબ્દને મારી તોડી વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે અર્થ કરનારાઓ અને શબ્દના ખોખાંને સુધનારા પંડિતો રહ્યા છે. પણ તે શબ્દોનો ગંભીર અર્થ—તેમનું ‘હવન’—તે સમજવાની કુચી તો કંઠારનીએ લોપ થઇ છે.

હે નાય ! હવે એ કુચી જાણનાર કોઇ રહ્યું નથી, એ બેઠ સમજનાર કોઈ જાણતું નથી અને તેથી પોતાનું અજ્ઞાન ‘કુપાવવા છત્છતા નાયકોએ એવી વાતો બહાર મૂકી છે કે આ કાળમાં ‘પૂર્વ’નું જ્ઞાન વિન્છેદ ગયું છે ! આ કાળમાં મન પર્યાજ્ઞાન વિન્છેદ ગયું છે ! આ કાળમાં કોઇ પૂર્વ ભવ જલ્દી શકે જ નહિ ! આ કાળમાં આધાર માત્ર સૂત્રો—અને તે સૂત્રોનો અર્થ (મરણ માફક) કરનારા નાયકો રહ્યા. અહા ! શી ખેલનક સ્થિતિ ! નાય ! શું બધું વિન્છેદ ગયું ? તો પછી આપ જ શી રીતે ચલા ? શું આત્માને—આત્માની અનંત શક્તિને દેશ-કાળ અમર કરી શકે ? શું આ સંમયે કાળ ઉપર કોઇનું પણ સામ્રાજ્ય ન ચાલે ? જો ન ચાલે તો, હે નાય ! આપે તે સર્વનું બક્ષણ કરનાર કાળનો કાળ કેવી રીતે કર્યો ? જ્યાં

સુધી આપ વિદ્યમાન છો, જ્યાં સુધી આપ દેશકાળથી અપરિચિન્ન આત્મશક્તિવાળા હયાત છો, ત્યાં સુધી આપે પ્રાપ્ત કરેલું પદ મનુષ્યો આપની સેવાદાગ પામી શકશે એવી નહીં સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા છે. ભલે ને તે શ્રદ્ધાને કાંઈ નાસ્તિકતાનું નામ આપે, છતાં તે શ્રદ્ધા અથવા સમ્યગ્દર્શન દ્વારા હૃદયમાંથી ખસવાનું નથી. કાંઈ પણ વિચ્છેદ ગયું નથી; જ્ઞાન વિચ્છેદ ગયું નથી, ધ્યાન વિચ્છેદ ગયું નથી, પૂર્વ વિચ્છેદ ગયાં નથી, તેમજ જ્ઞાનીઓ પણ વિચ્છેદ ગયા નથી. જે જે મનુષ્યો માને છે કે અમુક વિચ્છેદ ગયું છે હૈમને વાસ્તે તો તે ખચીત જ વિચ્છેદ ગયેલું છે, એમ હું જરૂર માનું છું. આત્માની અનંત શક્તિમાં-અનંત બળમાં-અનંત વીર્યમાં જેને પ્રતીતિ-વિશ્વાસ-શ્રદ્ધા નથી હોતી વારે તો મર્વ વિચ્છેદ ગયું છે એમાં કાંઈ જોડું નથી. પણ સર્વને વારતે સર્વ વિચ્છેદ ગયું છે, એ ન મનાય તેવી કલ્પિત વાત છે.

જે મનુષ્ય એમ માનતો હોય કે આ વસ્તુ કદાપિ મળે જ નહિ હોતે તે કદાપિ મળી શકે જ નહિ. “ગતો જગતે મુઆની જ ખમર લાવે” !

હે પ્રભો ! મહારી જૂન થતી હોય તો મને મમજાવશો. પણ આ બાબતમાં મહાર અંતઃકરણ તો ઉપરના વિચારોની જ સાક્ષી પૂરે છે. અને કદાપિ જો જૂન થતી હોય તો લાભની તરફમાં જૂન ચાલે છે એટલે ચિંતાનું કારણ નથી. હે દેવ ! લખવાનું ધણું છે. આપથી કશું અઝણું નથી, છતાં જ્યારે આપ તે ન બાધતા હો તોમ આપનું મૌન મનાવે છે તેથી જ હું આપને આ લખું છું.

હું અગાતી છું-બાળ છું-‘હારથ’ છું; તેથી મ્હારા લખવામાં અવિનય થવાનો ધણો મ્હોટો સંભવ છે. બાળકની માફક બોલવામાં ચત્રાવણ થઈ જવાનો પણ ભય રહેલો છે. છતાં તે તરફ આપ લક્ષ નહિ આપતાં મ્હારા ‘હૃદયના ભાવ’ તરફ નજર કરશો. હે નાથ ! હવે આ સ્થિતિ વધારે વાર રહેવા દેવી એ આખા ધર્મનો નાશ કરવા સરખું છે. માટે હવે આપના રક્ષણ કરનારા હાથ ખુલા પ્રકટ કરો ! આપની મત્ય વાણીરૂપી અમૃતનું અમને પાન કરાવો ! અમારી આંખોનાં પડક દૂર કરો ! અગાતમાં ગોધાં ખાતા અમારા બાંધવો-આપનાં બાળકો તરફ કૃપાદષ્ટિ કરો ! આ ભસ્તમાં-આ હૃદયનંદિરમાં પધારવાનું આમત્રણ સ્વીકારો !

29-5-11.

(૨)

-શાસનનાયક દેવાધિદેવ !

આપ સર્વગ હો, સર્વ જાણો છો, આપથી કશું અગાત નથી, તો પણ હાલમાં જૈન શાસનની સ્થિતિ કેવા પ્રકારની છે તે આપ સમક્ષ કહી બતાવવાની શી જરૂર હોય ? તથાપિ જૈમ એક બાળક પોતાને જે કંઈ આવડતું હોય તે તેના બાપાજી પામે લી જવામાં આનંદ માને છે તેમ આપ સમુખ મ્હારા ગાંડાથેલા વિચારો હું રજુ કરું; તે આપ અવસ્ય ચવણ કરશો.

જૈન ધર્મ જેટલો વિશાળ, સર્વ અપેક્ષાએથી સત્યનો વિચાર કરનાર, કેવળ નિષ્પક્ષપાત અને યુક્તિપ્રાધાન્ય ધર્મ બીજને ડોઈ પણ નહિ હોય એમ મ્હને આપના સિદ્ધાંતો જોતાં લાગ્યું હતું. અમુક

અપેક્ષાએથી જ અમુક વસ્તુનો વિચાર નહિ કરતાં, સર્વ અપેક્ષાએથી તે વસ્તુની તપાસ કરી અને પછી જે સત્ય લાગે તે સ્વીકારવું, એવા આપના સ્વાભાવ અથવા અનેકાંતવાદનો સિદ્ધાંત એટલો તો વિશાળ છે, એટલો તો સર્વવ્યાપી છે, એટલો તો ગંભીર છે, કે ત્હેમાં સઘળા વિરોધોનો નાશ કરવાનું સામર્થ્ય રહેલું છે, સઘળા મતમતાંતરોનું સમન્વય કરવાની સત્તા રહેલી છે, અને સર્વ ધર્મો અમુક અમુક અપેક્ષાએ સત્ય છે એમ જણાવી સર્વની એકવાક્યતા પ્રતિપાદન કરવાનું બળ રહેલું છે.

તે ધર્મને આજે ખીજા ધર્મોની સાથે મળવાની વાત તો દૂર રહી, પણ ખુદ તે ધર્મમાં જ અનેક ફાંસ પડી ગયા છે, ત્હેના જ અનેક કટક થઇ ગયા છે, તે ધર્મ જ અમુક સંપ્રદાયોમાં અને ગમ્ઠોમાં ચીરાઇ ગયો છે. તે ‘ધર્મસ્મૃતિ’ને પ્રકાશવાને માત્ર અમુક જ દાર છે, એમ દરેક પક્ષવાળા તરફથી કહેવામાં આવે છે! ઓહ! આ સ્થિતિ હું કી રીતે વર્ણવી શકું? આ દશાનું ચિત્ર હું કેરી રીતે આપી શકું?

જ્યાં જોઉં છું ત્યાં વિશાળતા નહિ પણ સંકુચિતતા નજરે પડે છે; જ્યાં દૃષ્ટિ કરું છું ત્યાં નિષ્પક્ષપાત નહિ પણ પક્ષપાત જ દૃષ્ટિએ પડે છે; અને જ્યાં નજર કરું છું ત્યાં ‘સત્ય’ ની પૂજા નહિ પણ ‘હું પશુ’ ની જ મારામારી દેખાય છે. આ બધું, હે પ્રભો! આપના મિહાતોનો અર્થ જરાબર નહિ સમજવાથી જ થવા પામ્યું છે. આ સર્વ ‘પ્રાચીન-સંરક્ષક-દૃષ્ટિ’ને (Conservative Spirit ને) આભારી છે. અહા! પ્રાચીન-ગુનાનું

નક્ષત્ર કર્યું એ દત્તિ જાને તો ઘણી ઉત્તમ છે; પ્રાચીનમા જે સત્ય
હોય ત્હેને જાળવી રાખવું એના જેવી ઉમદા નેમ બીજી દોષ નથી;
પણ મહાન કવિ કાલિદાસનું વાક્ય આ ક્ષણે મ્હને યાદ આવે છે.
તે કહે છે અને વાજપ્તી જ કહે છે કે—

“જૂનું એટલું જનું કાંઈ સાઝ નથી, અને નવીન એટલું બહું
કાંઈ ખોટું નથી. સન્ત પુરુષો પરીક્ષા કરીને જેમાથી એકનો આશ્રય
સે છે, પણ મદ મનુષ્યોની બુદ્ધિ બીજાઓના વિચારથી દોરવાઈ
જાય છે.”

પ્રાચીન સત્યને માન આપવું એ અનારી સર્વ કાંઈની દરમ
છે. પણ પ્રાચીન યુગની જોડે દોષ કાંટા ઉગવા પામ્યા હોય તો
યુગને હાનિ ન પહોંચે તેવી રીતે તે કાંટા ઉખેડી નાખવા
પ્રયત્ન કરવો એ પણ અમારો ધર્મ છે, એમ હે નાથ ! સ્વીકાર-
વાની શુ આપ મના કરોઝે ? ના, આપનો મિક્કાંત જ આ વાતને
સમર્થન આપે છે.

એક સ્થળે જૈન મંથના લખ્યું છે કે—

“જિનૈર્નાનુમતં કિંચિદ્, નિપિહ્નં નાપિ કિંચન.”

આપે કાંઈ પણ બાબતની અનુમતિ પણ આપી નથી, તેમ કાંઈ
પણ બાબતનો નિષેધ પણ કર્યો નથી. ત્હાં શું અમને ત્હમે કેવળ
અનિશ્ચિત રિયતિમાં રહેવા દીધા છે ? શુ અમને ગળડતા રહેવા
દીધા છે ? ના, ના, તેમ તો નથી. આપે જગોષ આપ્યો છે કે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ
અને ભાવ આ ચાર બાબતો લક્ષમાં ગળી, દરેક કામ કરો. દરેક કામ

કરતાં પહેલાં, દરેક વચન જોલતાં પહેલાં, કોઈ પણ પ્રકારની પ્રવૃત્તિ અદ્યુ કરતાં પહેલાં, ઉપર જણાવેલી ચાર બાબતોનો વિચાર કરો. અને જો આ ચારે કસોટીઓમાંથી તે શુદ્ધ નીકળે તો જ તે વચન ઓસો, તો જ તે કામ કરો, તો જ તે પ્રવૃત્તિ માયે લો. આ મહાન સિદ્ધાંતનો, અકમોસ ! અનાદર થયો છે—રે ! હેનું ખુન થયું છે, હેના માથા પર પગ મૂકી અમે આપના કહેવાતા ભક્તો આશીર્વે છીએ અને તેથી જ, હે નાથ ! અમારી આ શોકજનક દશા થવા પામી છે.

હે પ્રભો ! પાશ્ચાત્ય સુધારકો અમારા કાનમાં વારંવાર પોકાર કરે છે કે : ‘Move with the Times’—‘Move with the Times’. “સમયને અનુસરો—સમયને અનુસરો”—જમાનાને લક્ષમાં લો—જમાના પ્રમાણે આગળ વધો—જમાના પ્રમાણે તદ્દર્શ વર્તન ચલાવો. વળી જૈનશાસનમાં પણ આવકના એકવીશ ગુણમાં જેમાં ‘સમય’ ગુણનું પ્રતિપાદન નથી કયું ? આવક ‘સમયનો જાણકાર’ હોવો જોઈએ. સમયના જાણકાર ઘૃહવાદીએ પોતાના પંડિત પણ સમયને નહિ ઓળખનાર એવા શિષ્ય સિદ્ધસેન દિવા-કરને બરવાડો આગળ તેમજ રાજસભામાં દરાબાનો દાખલો શું જૈન આશ્રમને જાણીતો નથી ? જ્યાં ત્યાં સાધુઓને માગધીમાં ‘સમયન્ત્ર’ (સંસ્કૃતમાં ‘સમય’—સમયના જાણકાર) કહેલા છે. પણ હે શુરો ! એ બધા શબ્દો શાઓમાં રહ્યા ! એ બધી વાત ગ્રામીન પુસ્તકોમાં રહી ! અમને દોરનારા અમારા નાયકોમાં એ ગુણ ન જ રહ્યો—બિલકુલ ન રહ્યો;—નહિ તો ખરેખર અમારી આ દશા ન થાત—જરૂર ન જ થાત. અમે રહીએ છીએ વીસમી

સદીમાં, ને અમારૂં વર્તન છે ત્રીજા મૈકાનુ. હે વિમો ! આપ સારી રીતે જાણો છો કે પ્રાચીન આચાર્યોમાં આ મમયનુપણનો ગુણ પ્રાધાન્ય ભોગવનો હતો, તે કારણથી જ તેઓએ સામાન્ય જનોનું હિત વિચારી-પોને સંસ્કૃત ભાષાના સારા જ્ઞાતા દેવા છતાં-તે સમયે બોલાતી માગધી ભાષામાં સૂત્રો-મિદ્ધાતો રચ્યાં હતા.

અને ત્હારે શ્રી સિદ્ધમેન દિવાકરે તે માગધી ભાષાના સૂત્રોને સંસ્કૃતમાં ફેરવવા પ્રયત્ન કર્યો ત્હારે ત્હેને સંઘ બહાર કર્યો, કારણ કે સામાન્ય મનુષ્યો (જેમાં સ્ત્રી, બાળક વગેરેનો પણ સમાવેશ થાય છે, તેઓ) સંસ્કૃત ભાષા નહિ સમજી શકે અને આ પ્રમાણે સિદ્ધાંતનો લાભ તેઓ લેઈ શકશે નહિ એ ખીકથી તેઓએ ચાલતી ભાષાને વધારે મદત આપ્યું પણ હે નાથ ! તે વાતને આજે બે હજાર વર્ષ વીતી ગયા અને માગધી ભાષાના જાણકાર જૈનોમાં પણ જવલેજ મળી આવે છે. ત્હારે પણ અમારા તે પ્રાચીનસંસ્કૃત જ્ઞાતિવાળા (જે જ્ઞાતિ એકદરે તો ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે ઉત્તમ જ છે) આચાર્યો તેજ સૂત્રોને માગધી ભાષામાં મુખપાઠ કરાવે છે, અને શ્રાવણ મહોદે બાગે પોપટની માફક તે બોલી જાય છે. પણ આનું પરિણામ શું આવે છે ? નથી થતી શ્રાવણના વર્તન પર કાંઈ અસર, કે નથી થતા હેમના વિચારો ઉદાર ! જે ભાષા આપણે બિલકુલ સમજી શકતા જ ન હોઈએ ત્હેમાં બોલવાથી હૃદયમાં પ્રતિધ્વનિ થાય નહિ અને પ્રતિધ્વનિ વગર હૃદય ઉપર અસર થવાનો સંભવ જ શો ? માગધીની જરૂર હતી ત્હારે માગધી ભાષામાં પુસ્તકો લખાયા, સૂત્રો ગુલાયા. હવે આનું જમાના ની ભાષા ગુજરાતી છે, તો તે ભાષામાં પુસ્તકો તથા સૂત્રો

દાખાલ તો તે પણ ઉચિત જ છે, એમ આપના સિદ્ધાંત પ્રમાણે
મંદને લાગે છે. મ્હારો દોષ યનો હોય તો, હે પ્રભો ! તે આપ સુધારશે.

હે દયાળુ દેવ ! આપે આપેલા અતિ ઉત્તમ ઉપદેશોનું રહસ્ય
ચાશ્યું ગયું છે. અમે અત્પ્રમુદિના પ્રાણી છીએ, તેથી અમે કેવળ
શબ્દોને જ વળગી રહીએ છીએ, તેનું રહસ્ય સમજવાની અમારામાં
બુદ્ધિ નથી. આપે આપેલા ઉત્તમ સિદ્ધાંતોમાં એક ઉમદા સિદ્ધાંત
'સ્વધર્મી વાત્સલ્ય' નો હતો. અમે એ સિદ્ધાંતના રહસ્યને મારી નાખ્યું
છે, એટલું જ નહિ પણ શબ્દને પણ મારી નાખવા ચૂકતા નથી એ
ગભીર અને મહાન અર્થસયક 'સ્વધર્મી વાત્સલ્ય' ને મારી મગ્લીને
'સ્વામી વચ્છન' તુ તોછડું મૃતપ્રાય નામ આપ્યું છે ! વાત્સલ્ય
એ શબ્દ વાત્સ ઉપરથી નીકળેલો છે, જેનો અર્થ 'બાળક' એવો
ધાય છે. જેની રીતે એક પિતા પોતાના એકના એક પુત્ર ઉપર
પ્રેમ બતાવે અને તેનું હરેકરીતે હિત કરવાને પ્રયત્ન કરે તેની રીતે
ખરો આવકે પોતાના સ્વધર્મી—સમાન ધર્મ પાળનારા—આવકે
બહુઓનું હિત કરવું, એ જ એનો શબ્દાર્થ છે. સ્વધર્મી બધું જ
કાંઈ પણ રીતે દુઃખી હોય તે દુઃખ દૂર કરવું, એ અન્ય સ્વધર્મીનું
કર્તવ્ય છે. જો તે કરીને દુઃખી હોય તો તેની દુઃખ દૂર કરાવવાની,

સાધુ પધાર્યાની ખુશાલીમાં જન્મણ કરવામાં તેનો સમાવેશ થતો હોય એમ દેખાય છે.

અમે, હે પ્રભો ! નાકકીર્તિને વાસ્તે એક દિવસ નોંધારસી કે મન્થ કરી પાંચસો—હજાર—બે હજાર કે મ્હોટા શહેરમાં દસ હજાર રૂપૈયા ઉપર આંધળ મૂકીશું. જહેમનાં પેટ બરાબેલાં છે, અથવા જે બરવાને શક્તિમાન છે તેવા અમારા બાંધવોને જમાડીશું—પણ બીજે દિવસે કોઇ અમારી આગળ કેળવણી લેવામાં મદદ માગવાને આવનાર વિદ્યાર્થીને પાંચ રૂપૈયાની પણ મદદ આપવાના અખાડા કરીશું ! બીજે દિવસે એક ગરીબ આવકને એકવાર પણ જમાડવાની રોકડી ના પરખાવી દઇશું ! અમે કેવળ સ્વાર્થી થયા છીએ, અમે માનના લૂચ્યા છીએ, અમે કીર્તિને મહાનાશ છીએ, બાકી અમારા સ્વધર્મી બંધુઓ કુવામાં પડે, કે નરકની ખાડમાં પડે કે જહાનમમાં બંધ હોની અમને લેશ માત્ર પરવાદ નથી ! આવી અમારી ને અમારા બાંધવોની સ્થિતિ થઇ છે. અમને ‘સ્વધર્મવાત્સલ્ય’ નો ખરો અર્થ બતાવનાર કોઇ રહ્યું નથી. અમારો આ ખોટો દંભ મૂકાવી અમારા ખરા કલ્યાણનો માર્ગ દેખાડનાર પણ કોઇ જણાતું નથી. એકા અને ગુર બન્ને એક જ પ્રકારના મળેલા છીએ. અમને આબખા મારી રસ્તે લાવનાર અખા ભક્તની કે મહાત્મા કુખીરની કે ખોડાઇની જરૂર છે; પણ સર્વ કરતાં આપની—જરૂર અમને વધારે છે. કાંઈક અમારો દોષ અમારી નજરે પડતો જાય છે, તે વખતે આપ પદારી અમારાં ચાનરજી ખુલાં કરો, અમને અમારા બલિ બાધઓના હિતમાં અમારું સર્વસ્વ અર્પણ કરતાં શિખવો !

આપ દ્વારાના સાગર છો ! આપનું દૃષ્ટાન્ત જ આગતે પરમાર્થના કામમાં ઉત્પાદ આપશે. આપનું નિઃસ્વાર્થ વર્તન જ અમને માન કે કીર્તિની દરકાર રાખ્યા વિના અમારા સ્વધર્મી બંધુઓનું જે જે માર્ગે ખડ કલ્યાણ થાય તે તે માર્ગે પ્રેરવા પુરતું થશે, માટે હે દયાળુદેવ ! હવે અહીં પધારો.

બાઈનું સગપણ એક ભવનું છે, સ્ત્રીનું મગપણ એક જન્મનું છે, પુત્રોનું સગપણ પણ એક ભવાત્રયી છે, પણ ધર્મનું મગપણ જે ખરેખર આત્માનું સગપણ છે તે ભવોભવનું છે. એક વાર ગુરુ શિષ્ય વચ્ચે થયેલો અથવા એક જ ગુરુના બે શિષ્યો વચ્ચે થયેલો આત્મિક સંબંધ અનેક ભવો સુધી અખંડિત ચાલ્યા કરે છે, અને જ્યાં સુધી તે બન્ને આત્માઓ મિલ્લની ઉન્નત દશાએ ન પહોંચે ત્યાં સુધી તે સંબંધ અવિચ્છિન્ન રહે છે. માટે જ નિધર્મીઓનું કલ્યાણ કરવાનો ઉત્તમ ઉપદેશ આપે આપેનો છે. પણ તે બામન અમે અમારા અગાનને લીધે સમજી શકતા નથી. કેવળ અમુક ધર્મમાં જન્મ્યા તેટલા માટે તે અમારા ભાઈઓ છે, એટલું જ અમે તો માનીએ છીએ, પણ તે ધર્મને ખરા હૃદયથી પાળનારા માણ છે તે અમે સમજી શકતા નથી.

એક સમય એવો હતો કે જમ્હાને સર્વ જોતો પાસે પુષ્કળ—અઠગક દ્રવ્ય હતું. તે સમયે તેઓ દબરો થું પણ લાખો રૂપયાની નોકરસીઓ કે જમણા કરે કે ઉજગણાં કરે તો હેમાં કાંઈ વાધો લે તેમ નહતું. પણ સમય બદલાયો છે. સમય સમયનું કામ કરે છે. દરેક પ્રકારનો અનુભવ આત્માને મળે તે માટે કાળ દરેકને ઉચ્ચ

તેમજ દલકી સિથિતિમાં મુકે છે. જોતોની તે પ્રાચીન જાહેજલાલી રહી નથી. જેમને ત્હા પૂત દળરો ગુમાસ્તા કામ કરતા હતા, ત્હેમના વશનેને અસારે ગુમાસ્તી મળવી પણ મુશ્કેલ થઈ પડેલી છે અને બીજાઓ મક- માથી રાજ્ય જેવા બની બેઠા છે માટે સમયને ઓળખીને અમારી દાનની પ્રણાલિકામાં અમારે ફેફ્ફાર કરવો ઘટે છે. પણ આ બાબતનો બોધ અમને ઠાણુ આપે છે? કઠાય કોઈ મુનિ કે શ્રાવક આ બાબતનો બોધ આપવા બહાર પડે તો ત્હેને માથે 'સધબહાર'ની ફાસીની સજા! અથવા તો 'હિસુન પ્રશ્નક' નો કે 'મિથ્યાની'નો મ્હોરો ખીતામ તૈયાર જા' છે. અમારા કુખ મ્હા જઈ રહીએ? અમે કેના આગળ અમારા વિતક કહીએ? હે નાથ! હે પ્રભો! ત્હમે હવે અમારી બહારે ધાઓ! અમને સદ્મોધના દીપડની જરૂર છે, તે દીપક આપ પ્રદાનવો! આટ્ટે બાળુ અધકાર બાપી રહ્યું છે, ત્હેમા વાઢગની કાળાશે વનારે ઢાળો રગ પૂરો છે. પણ ત્હા સુધી જોન ધર્મની સીમાને ધારણ કરનાર-જૈન ધુરાને ધારણ કરનાર-આપ અમારે માથે છે ત્હા સુધી આની સિથિતિમાં પણ આપના પર વિશ્વાસ રાખી અમે બેઠા છીએ. અર્થ પ્રકાશમે, વાગ્ય વિખ રાઈ જરો, અધકાર પ્રવગ થક જરો, જ્ઞાન કેનામે, અને સુચારિ! દીપી નીકળશે એની અમને શ્રદ્ધા છે એ શ્રદ્ધાવી અમે કામ કરીએ છીએ પણ નાથ! હવે વિવળ મા કરો હવે ધીરજ રહેતી નથી ત્હને મગનાની ત્હેમારૂં ચીનામૃત પીવાની આતુરતા વધી પડી છે માટે હવે તો જલ્દીથી પનારો-નહિતર અમારી તે શ્રદ્ધા કદાપિ આવી જશે અમારા જીવનનો એકનો એક આધાર તૂટી જશે. " નવુ શાસન પ્રવર્તાવો!- હવે સમય થયો છે! " એમ આપને

જણાવવાને અમારામાં લોકાંતિક દેવો જેટલું જળ નથી, તેમજ અમારો તે કુળધર્મ નથી. અમારા હૃદયના ભાવ તરફ, હે નાય ! નજર કરો. અમારી અતર્ગત બકિતને, હે પ્રભો, નિહાળો ! અમારા શબ્દો સાચુ ન જોશો, પણ કયા આશયથી તે શબ્દો સ્વયંરૂપમાં પ્રકટ થયેલા છે, તે આશય ઉપર-તે માનસિક ભૂમિમાં થયેલી વિચાર આકૃતિ ઉપર દૃષ્ટિ ફેરવો. ‘ મહાર તે સાચુ ’ એમ માનવાને બદલે અમને સત્યના શોધક બનાવો, કે જેથી ત્હમાર સત્ય અમે જૂ. જૂઠા આકારોમાં પ્રકટ થયેલું હોય તો પણ ગ્રામી શકીએ અને આનંદ માનીએ. અમને સમયના જાણકાર- સમયને અનુસરી વર્તનારા બનાવો, કે જેથી અમે આ જૈન શાસનના હૃદયમાં અમારો યતિ-ચિત્ત હિરસો—ફૂલ નહિ ને ફુલની પાખડી-અર્પણ કરી શકીએ. હે પ્રભો ! મહારે કહેવાનું તો ધણું છે, પણ મહને વિચારો બરાબર અનુક્રમે ગોઠવતા આવડતા નથી અને બધું એક જ વખતે કહી બતાવવાની મહારી શક્તિ નથી. માટે મહારા અલ્પ જ્ઞાન પ્રમાણે જણાવેલા વિચારોમાં જો કાંઈ દોષ જણાય તો ત્હની માફી આપી ત્હમા રહેમા આશય તરફ નજર કરી હવે અમને-જૈન આલમને-જૈનના નાયકોને સન્મતિ આપો !

12—6—11

(૩)

હે પરમકૃપાળુ જગદુદ્ધારક સીમંધર સ્વામિન્ !

અમારાં હૃદય મલીન થયા છે, કામ, ક્રોધ, લોભ મોહ, મત્તર

વગેરે અપવિત્ર વિચારોએ અમારા 'હૃદયમંદિર'ને તદ્દન અપવિત્ર બનાવ્યું છે હે પ્રભો ! તે મંદિરમાં આવવાનું આપને આમંત્રણ આપતાં પણ અપને શરમ આવે છે. આપને—પરમપવિત્ર પ્રભુને—અપવિત્ર સ્થળમાં કેવી રીતે બોધારી શકીએ ? આપને—નિર્મર્મીને અમારા અભિમાનથી મલીન બનેલા હૃદયમાં શી રીતે વાસ આપી શકીએ ? આપને—ક્ષમાશુણ્ણસાગરને—મહાજ્વારમાં ઉત્કેરાઈ જતાં એવા હૃદયમાં કેવી રીતે સ્થાન આપી શકીએ ? આપને—વિરાગીને—મોહ્ય દેખી લેખાઈ જતા હૃદયમાં શી રીતે અવકાશ આપીએ ? હે. સીમન્ધર પ્રભો ! અગે મર્વ રીતે આપની કૃપાને અપાત્ર છીએ, પણ હે શુરો ! શું અમને અપાત્રને અપાત્ર જ રહેવા દેશો ? અમને

૪ અફેસોસની વાત છે કે આ પત્રના બીજા અંક દ્વારા ગયા ત્યાં સુધી હજી દેવવાદ વાચક સીમન્ધર -ના આમનો વાણીઓ હોય એનો મવાવ જગતા રહ્યા છે । બીજા અ મા જણાવેલા સમગ્ર હૃદયરેવ- 'ભાર' આ વાણીઓ આનંદ નામા થઈ પડ્યા ત્યાં મૂકેને જે દુઃખ થયું છે, તે એ- મોજ વર્તની નવોડને પતિની પડેલી મુલાકાતે જતાં હોતે ગાઠ નામવાથી થતા દુઃખ નેતાં પણ વધી પડે તેમ છે આ બંને બ- બાજુ જેનાને અર્થ કરાય છે તેઓ તેા હજી 'સીમન્ધર' નામને જ ઓળખતા નથી । અરે એ- જૈનેતર માણસ આ લેખ વાંચીને મહાવિદોહ કાત્રે ખીરાજતા સાસનનાય- દેવ સીમન્ધર પ્રભુ સંખેથી કાઢે- જ્યાં લાગ્યા સિવાય ન જ રહી શકે એવી કાળજી આ લેખ લખતી વખતે રાખેલી હોવા છતાં ખુદ જૈનો આનંદ આવા લેખ નામા થઈ પડે એ એ કેવી દુઃખની વાર્તા ! એ " શ્રી મદર ત્વામી "ના લાડો ! તદ્દમને સુધારવાને-તદ્દમને અસર કરવાને-તદ્દમારા હૃદયને પહોંચી વળવાને માટે વધી લાપા રીખતી તે મૂકેને સનતવવાની કૃપા કરશો ?

શ્રદ્ધા છે કે આપનું નામ જ અમારા હૃદયને પવિત્ર બનાવશે, અમને વિશ્વાસ છે કે આપના શુભનું સ્મરણ જ અમને નિર્માની બનાવશે, અમને પ્રતીતિ છે કે આપની કામાભરી દૃષ્ટિ જ અમને ક્રોધનો ત્યાગ કરવાનું શિખવશે, અમને બરાસો છે કે આપની શાત ભાવના જ અમારામાં વૈરાગ્ય ભાવ જાગૃત કરશે, અને આપનું દર્શન જ અમને—અમારા હૃદયને તત્ત્વ શુદ્ધ બનાવશે આપ અહીં પધારજો એટલે સર્વ દુઃખ વસ્તુ મળી જશે. હે વિશ્વના નિષ્કારણ બાપો ! આપની આ નિષ્કારણ પ્રવૃત્તિ અમને નિષ્કાલ ભાવ શિખવશે, અને અમે પણ આપના પગલે ચાલી પગેપકારના ભગીરથ કાર્યમાં અમારો હિસ્સો આપીશું. અમારામાં નિષ્કાલ વૃત્તિ જાગશે, એટલે હૃદયને શુદ્ધ કરવાનો ઉત્તમોત્તમ ઉપાય અમને જડી ગયો! એમ અમે સમજીશું આપ જ્યોતિષ્વરૂપ છો, આપ અમે પધારજો એટલે આપની જ્યોતિ અમારા હૃદયમંદિરના ખુણામાં ભરાયેના દલકા વિકાસે અને નિચારોને ગોધી રાકશે, અને તે જ્યોતિ ને જ અર્પણ તે મર્વનો સહાર થશે.

અમારૂં હૃદય પવિત્ર બનશે અને આપને તે મંદિરમાં આ-મત્રણ આપવાને અમે ભાગ્યશાળી થઈશું.

હે નાથ ! હવે હમારે ‘હૃદયની કેળવણી’ ની જ જરૂર છે અમારૂં હૃદય પવિત્ર રહે, અને અમારાં દરરોજનાં કાર્યો તે હૃદયની પવિત્રતા અનુસાર થવા પામે, એ જ અમારી ઇચ્છા છે, અને માગણી પણ એ જ છે. હે પ્રભો ! અમે ‘માથ દિયાઓ’ ધણી કરી, અમારૂં આખું જીવન પણ તહેમાં આધ્યુ ગયું, છતાં

અમારા હૃદયનો વિકાસ બિલકુલ થયો નથી; અમારી સ્થિતિ તેવીને તેની જ રહી છે. અમે ધાર્મિક ક્રિયાઓમાં અને દરરોજના જીવન વ્યવહારની ક્રિયાઓ અથવા કાર્યોમાં મ્હોટો ભેદ પાડ્યો છે. અમે દરરોજની ધાર્મિક ક્રિયાઓ ને કરી શકીએ, ઉપાશ્રયે જઈ શકીએ વંદન કરીએ, પ્રતિજ્ઞા કરીએ, પાપ કરીએ, મામાયિક કરીએ અને દરરોજ શુભદારાજનું વ્યાખ્યાન માંભળીએ તો પછી ધર્મિક કહેવાવવાનો અમને હજી મળી ચુક્યો માનીએ છીએ ! અમે અમારા દરરોજના જીવનવ્યવહારમાં બીજાઓને છેતરીએ, બીજાઓનાં ગળા રેખીએ, જાલી માફીએ પૂરીએ, વિશ્વાસઘાત કરીએ, ચાપણો ઝાળવીએ, વગેરે અનેક કૃડાં કામ કરીએ, છતાં જ્યાં સુધી અમે 'ધાર્મિક ક્રિયાઓ' જરાગર પાળીએ ત્યાં સુધી કોઈ અમારું નામ લે તેમ નથી ! અમને અમારો દત્તિકામ રંગુ કરતાં, હે નાથ ! શરમ આવે છે. અમે ધર્મના ઉજવલ પડકાર પાછળ સત્તાઈ રહી કાળાં ધોર ફેરવ કરતા પછી અચકાતા નથી, અમારાં પાપો—કૃત્યો—અનાચારો છુપાવવાને અમે ખુદ ધર્મને જ દાલ રૂપ બનાવીએ છીએ ! પછી હવે અમારાં પાપને ધડો ભરાયો છે; હવે ઝાંઝી વાર અમારી સ્થિતિ ટકે એમ લાગતું નથી. કૃપાળુ દેવ ! આપ તો સર્વ જાણો છો, છતાં આ અમારા હૃદયના બાવ હવે પ્રકટ રૂપોવિના હલાજ નથી. અમારાં હૃદય પાપથી બોલા છે, હંમે સાદું નિર્મળ-રક્તિક જેવાં શુદ્ધ બનાવવાની જરૂર છે.

“ નહાતું મ્હોડું ” જે જે કામ કરીએ તે સર્વ ધર્મમય થવું જોઈએ, ” એ સિદ્ધાંત અમારા લક્ષમાં હજી આવ્યો નથી.

હે ગુરો ! તે સિદ્ધાંત અમને શિખવો, ત્હેનો અમને બોધ આપો. જે ક્રિયાઓ કરવામાં અમારે જાતિ ભોગ ન આપવો પડે, તે કરવાને અમે તૈયાર જ છીએ, પણ જે વ્યવહારના કાર્યમાં સ્વાર્થનો ત્યાગ કરવાનો સમય આવ્યો, ત્યાં ધર્મ ધર્મને રથજે રહેવાનો ! આ 'ધર્મ' અને 'વ્યવહાર' વચ્ચે હવેલી યથેલી દિવાલ ધણી જબરી છે; ધણા દાળથી તે દિવાલને પોપણ મળવું છે; રૂઢીએ પણ ત્હેને મજબૂત બનાવી છે. છતાં તે દિવાલને તોડ્યા વિના, હે પ્રભો ! હવે તો છૂટકો નથી જ. તે તોડવાનું અમારામાં બળ નથી; અમને તે તોડવાનો માર્ગ પણ સુઝતો નથી, દયા લાવી, હે ગુરો ! અમને કાર્મિક માર્ગ સુઝાડો, કે જેથી અમારું જીવન ધર્મમય થાય, અમે જે જે કાર્ય કરીએ (પછી તે ધાર્મિક હોય કે વ્યવહારિક હોય) તે સર્વ ઉચ્ચ સિદ્ધાંતો અનુસાર જ ચલા પામે. આપે તો, હે નાથ ! માર્ગાંતુમારીપણાના પાંત્રીસ ગુણ દર્શાવી અમને બોધ આપ્યો હતો કે “ તહમારો જીવનવ્યવહાર નીતિમય કરજો ”; પણ અમે સ્વાર્થી લોકોએ વ્યવહાર અને ધર્મના જૂના વિભાગ પાડ્યા છે. એકે ચોરડાના બે ખંડ પાડ્યા છે, એકમા ધાર્મિક ક્રિયાઓ મૂકી છે અને બીજામાં વ્યવહારિક ક્રિયાઓને ગોઠવી છે, અને ધર્મ અને વ્યવહારને મિલકુલ સંબંધ ન હોય તેમ અમે વર્તીએ છીએ. અમે આપના સિદ્ધાંતોને મારી નાખ્યા છે. અમારો સ્વાર્થ સરતો હોય તો ધર્મના દરેક સિદ્ધાંત ઉપર પગ મૂકીને ઉભા રહેતા અમે આચકો ખાધએ તેવા નથી, કારણ એ જ કે અમને આ સિદ્ધાંતોમાં શ્રદ્ધા નથી ! અમે બહારથી મોઢેથી બોલીશુ કે અમે આ તરફે માનીએ છીએ, પણ અમારા વર્તન તરફ નજર કરો, એટલે

આપો જણાશે કે અમે કેવળ જોવકણા—નાટકીયા ડીએ, ધર્મ
કહેવરાવવા માગીએ ડીએ, જાણી ધર્મના મિદ્ધાનોની અમા ।
હૃદયપર કાંઈ પણ અમર થના પામી નથી

હે શુરો ! અમે જગતને મગરૂરી માથ જણાવીએ છીએ કે,
“અમારો ધર્મ પરમ પવિત્ર છે અમારા જેવો અદ્વિમાનો મિદ્ધાત
ખીજા કાંઈ ધર્મના નથી, અમારા ધર્મના મિદ્ધાનો એટલા ઉચ્ચ
અને રહસ્યપૂર્ણ છે કે ખીજાઓની ત્હેમા વાચ પણ ન શકે ।” આ
પ્રમાણે લોકો મમુજા જણાવી અમે ડુનારએ છીએ, પણ તે મિદ્ધા
તોનો અમારા જીવન વ્યવહાર ઉપર અમર ન થાય ત્હા સુધી
તે મિદ્ધાતોની ઉચ્ચતા દેવાનો અમને ગો હ- ? મિદ્ધાનો અમે
વર્તન વચ્ચે મોટું અતર પડી ગયું છે, ‘નિત્ય’ અને ‘વ્યવહાર’
એ બે વચ્ચે આશમાન જમીન જેટલો તફાવત નમરે પડે છે અમારા
ધર્મના મિદ્ધાતો ગમે તેના ભય અને હનન આરિત્રને ઘેરના ।
ટાપ, પણ અમે ત્હા સુધી તે મિદ્ધાતો નમાણે વર્તીએ નહિ ત્હા
સુધી તે મિદ્ધાતોને માનવાનો અમે ખોટો કાવો કરનારા છીએ—
અમે માન લેખી છીએ

મગ્યો ન હોય. એમ રહીએ. છીએ । અમારા જીવન વ્યવહારમાં.
અમે મામાન્ય ન્યાયનીતિ પણ કોરાળે મૂકીએ છીએ.

હે પ્રભો ! શ્રી યશોવિજયજીએ આપની સ્તુતિ કરતાં કહ્યું છે કે:-

‘ નિશ્ચય ’ દષ્ટિ હૃદય ધરીછ,

પાળે શુદ્ધ ‘ વ્યવહાર ’;

પુણ્યવંત તે પામશેછ—

બધ સમુદ્રનો પાર—છનેશ્વર ।

પણ તે શબ્દોની અમારા પર અમર બિલકુલ ધઇ નથી.
અમારી ધાર્મિક ક્રિયાઓ અને અમારી વ્યવહારીક ક્રિયાઓ બે જૂદી
જ ગણીએ છીએ. “વ્યવહાર ધર્મમય યવો જોઇએ” એ સિદ્ધાંત
અમને હવે સમજાવવાની ધણી જ જરૂર છે.

આ અંધાધુધી ધણી વખતથી ચાલી રહી છે, પણ હવે તો
તે અંધાધુધીનો નાશ કરી નવું “ ધર્મમય વ્યવહારનું રાજ્ય ”
સ્થાપવાનો પ્રસંગ આવી લાગ્યો છે. અમારું દરેક કાર્ય ધર્મ પ્રમાણે-
ધર્મના સિદ્ધાંતો અનુસાર થવું જોઇએ છે. આ વાસ્તે આ સિદ્ધાંતો
અમારા હૃદયને અસર કરે તેવા રૂપમાં અપાવાની આવશ્યકતા છે. બહે
મનુષ્યો થોડું બળેલા હોય, બહેને તેઓ વ્યુત્પત્તિવાદ કે તર્કશાસ્ત્ર
ન સમજતા હોય, પણ જો હૈમનાં હૃદય ગુણુઆદી, નિર્માની,
દયાર્દ્ર અને સરલ હશે તો તેઓ આપના હૃદય સિદ્ધાંતો પ્રમાણે
ચાલવાને વધારે લાયક છે જ. અમારે હવે ગોપટીઆ બહુ રાનની
જરૂર નથી પણ હવે તો હૃદયની જરૂર છે. એક મોઝી એક
બાળકના છુટને સાર આમડું કાપતો હતો. તે આમડું લેને કંઠે
લાગ્યું, તેથી તે મૂકી દેઇ તેણે મુંવાળું આમડું પસંદ કર્યું. આ

ગોત્રી જ ખરેખરો દયાળુ છે, એ જ દયાનો પરમ ધર્મ સમજ્યો છે. સર ફીવીષ સીડની નામનો ગ્રન્થકાર એક લડાઈમાં ઉતર્યો હતો. જ્યારે તે ધાયય થયો હતો અને પાણી માટે જૂમ પાડ્યો હતો તેવામાં એક મીપાઇ પાણી વેઇ આવ્યો. બરાબર તે જ વખતે હેની પાસે પડેલા બીજ એક સામાન્ય રીપાઇએ જળ માગ્યું. મરણ કાંઠે આવેલા તે મીરદાર સીડનીએ પોતે જળ નહિ પીતાં તે મિપાઇને તે આપ્યું ! આ જ આદર્શ રૂપ પરમાર્થ વૃત્તિ ! આનું નામ જ ‘ધર્મમય વ્યવહાર’ ! અમારા દરેક કાર્યમાં—અમારા દરેક વસ્તુમાં—અમારા દરેક લેખમાં—અમારા દરરોજના બીજ સાથેના મળધમાં અમારું ‘વર્તન’ ‘ધર્મમય’ થાય તો જ, હે પ્રભો ! અમે આપના ધર્મના પાળનારા ગણાઈ શકીએ, નહિતર અમે ધર્મનો ખોગ ઢેગ કરનારા છીએ અમારો ખાલી વાહવાહનો ઢેગ, હે પ્રભો, છોડવો ! અમારો બનદાર પરમાર્થમય હશે ! તો જ અમે ખરી રીતે આપના પગને ચાલી શકીશું

હે પ્રભો ! અમને જે ક્રિયાઓ શિખવવામાં આવી હતી, હેનો આશય પણ હૃદયને ઉચ્ચ અને ઉન્નત બનાવવાનો હતો. સારા નિમિત્ત કારણો મળતા ચિત્તશુદ્ધિ થાય એના ખ્યાલથી જ સર્વ ક્રિયાઓની પ્રશ્નણા હતી. પણ એ આશય સમજાવનાર માર્ગ રહ્યું નહિ; અમે એ ક્રિયાઓને—મોટે ભાગે ‘ખાલી ખોખાં-ઓ’ને—વળગી રહ્યા, તેથી, હેનો આશય સમજ્યા વિના, અમારી હૃદયશુદ્ધિ ન થઇ. ‘ચિત્તશુદ્ધિ’ અને ‘ક્રિયા’ એ બે વચ્ચે શો સંબંધ હશે તે તો અમારા કળ્યામાં જ ન આવ્યું. અમને ક્રિયાઓ કરાવનાર ગુરુઓએ પણ તેનો ખોપ ન આપ્યો એટલે અમે તો

‘ અચરે અચરે રામ ’ ની માફક ક્રિયાઓ કરવા લાગ્યા; પણ—

“ કાટ કાટ માલા કિની, બીચ પિરોયા સત;
માલા બિચારી ક્યા કરે ? ફેરનહાર કપૂત । ”

અમારી સ્થિતિ આવી ચઢી ક્રિયાઓ કરતાં ઘણાં વર્ષ વીતી ગયાં—અમારી છાંદગી પૂરી થવા આવી; પણ અમે હૃદયશુદ્ધિમાં આગળ વધ્યા નહિ. અમારાં હૃદય તો પ્રથમનાં જેવાં જ મક્કીન રહ્યાં.

હે નાથ ! અમારાં વીનક કેટલાં કહીએ ? આપને વારંવાર જણાવી કંઠાઓ આપવો મ્હને પસંદ નથી. છતાં પણ આપને ન કહીએ તો કોને કહીએ ? આપ જો અમારી વિનંતિ ન સ્વીકારો તો પછી અમને કોનો આધાર ? અમારો આધાર કહો કે અમારૂં જીવન કહો કે અમારા ‘ નિષ્કારણ મંધુ ’ કહો, જે કહો તે આપ જ છો. અમે તમારા સરણે આવેલા છીએ, તો હે પ્રભો ! હવે આ ઉચ્ચ સિદ્ધાંતો અમને ગ્રિખવો, અમારો વ્યવહાર ધર્મભય યાત્ર તેવો બોધ આપો, અને અમારા હૃદયને પવિત્ર બનાવો કે જેથી અમે આપનો સત્કાર કરીએ, અને આપે ઉપાડેલા પરમાર્થના ભગીરથ કાર્યમાં અમારી ન્હાની સ્વરખી મેવા અર્પી શકીએ.

જ્ઞાન થવા લાગે છે તો અમને આપનો મત્યમાર્ગ હાથ લાગે
હોત તો અમે અત્યાર સુધી આ જગતમા રખડત નહિ, અમે ખી-
જની નિદા કરવામા અમારો પુરપાર્ય વાપરત નહિ, જે અધકાર
છે તેને લોદાના ઘણવતી ભેટવામા અમાર જાન અજમાવત નહિ,
જે બિચાર પાસે જીવે છે તેમના પાપાયરણોને ઉઘાડ પાડવામા
જ અમારી શક્તિનો અત આવત નહિ હે પ્રભો ! જે આપનું
પવિત્ર મીઠાં । અમે સમજ્યા દોન તો અગાને દૂર કરવાને અમે
અજાનીઓનો તિરકાજ ન કરત, પણ જ્ઞાન આપીને અજાન દૂર
કરત, પ્રકાશ વડે અધકારને ભેદી ના મત, અને જે નિચારા સત્ય
ન જાણવાથી પાપાયરણમા પડ્યા છે તેમની તરફ પણ દયા,
દિલમોછ અને અતુક પા બતાવત અમાગ હ વમા ત્રિકારને વારને
જગ સરખુ પણ મ્યાન ન હોવુ તેમજે જલ્દા દેવ છે, તલ્દા દયા
નથી, અને જલ્દા દયા નથી તલ્દા, દે પ્રભો ! આપનો નિવામ નથી
અમારામાથી આપે પ્રમોધેની આગ મ્હોળી ભાવનાઓ નાશ પામી
ગઇ છે જલેનામા ચાર 'ભાવના' ન હોય તે 'જ્ઞેન' નામને પાત્ર
નથી, એમ આપે વારવાર જણાવ્યું છે. અમારામાથી એ આગ ભાવ-
નાઓ જતી રહી છે, છતાં અમે 'જ્ઞેન' નામ ધરનતા લજવાતા
નથી, એ જ અમારી ધીટતા છે પણ હે ગુરો ! યોડા સમયથી
કાઈકે અમારી આગો ઉગડવા લાગી છે. આપનો પ્રેમ પ્રકાશ ગ્રહણ
કરવા જેટલું જાન અમારી ઘણા સમયથી મીચાએતી આજોમા
નથી, છતાં સહજ સહજ પણ જે પ્રકાશની આખી અમે ગ્રહણ
કરીએ છીએ, તેથી અમે અમારી જાતને ભાગ્યતાળી માનીએ
છીએ હે પ્રભો ! આપે જણાવેલી ચાર ભાવનાઓ કેવળ જ્ઞેન

લોકોને વારતે નથી, પણ આખી વસુધાને માટે છે; જેઓ ‘ધર્મ’ અંગીકાર કરી આપને પગલે ચાલવા માગતા હોય તે સર્વને વારતે તે ભાવનાઓની આવશ્યકતા છે. એ ભાવનાઓને અમુક ‘લેવલ’ની હવે જરૂર નથી. તે ભાવનાઓ અમારા જૈન બાંધવોમાં તેમજ અખિય વસુધાના લોકોમાં ખીલે તે માટે હું તે મળંધી કાંઈક આપ મનુષ્ય જણાવું છું; હેમાંના હોય તરફ, હે ન્યાય ! નજર ન કરશો. બાળકમાં વિશેષ જ્ઞાનની કડાંથી આશા રાખી શકાય ? જે ન્યૂનતા હશે તે આપ તરફની મદારી ભક્તિથી પુગાઇ જશે, એ આશાથી હવે તે ચાર ભાવનાઓ વિચારીશ.

પ્રમોદ ! આનંદ ! ગુણીજનને દેખીને ઉપજતો સંતોષ ! જ્ઞાનીને જોઇને ઉદ્ભવતો આલ્હાદ ! અધિક ધર્મીને નિહાળી ઉત્પન્ન થતો પૂજ્યભાવ ! કોઈ પણ રીતે કોઇને ઉત્તમ જોઇ મનમાં નીપજતી ખુશાલી ! આ જ પહેલી ભાવના છે. એ ગુણાનુરાગ, એ પ્રમોદ, એ સંતોષ, એ આલ્હાદ, એ પૂજ્યભાવ આજે ક્યાં જણાય છે ? કોઇની મોટાઇ દેખી કે હૃદયમાં ધર્મ્યાગ્નિનો ભભુકો સળગ્યો જ નહોતો ! અમારો હૃદય એવાં સંકુચિત અને સ્વાર્થી બન્યાં છે કે અમે કોઇનો પણ ગુણ સાંખી શકીએ નહિ; કોઇની પણ વિદ્વતા અમારાથી જોઇ જાય નહિ, કોઇની પણ કીર્તિ અમારી આંખમાં ખુંધ્યા વિના રહે નહિ. અમે તે ગુણ ન મેળવીએ તો શીકર નહિ, તે વિદ્વતા અમને ન પ્રાપ્ત થાય તો ત્હેની ચિંતા નહિ; તે કીર્તિ અમે ન ખાટીએ તો ત્હેની પરવાહ નહિ; પણ સામાના ગુણ, વિદ્વતા કે કીર્તિ ઉપર કલંક લગાડી ત્હેને અમારા જેવી હલકી પાયરી ઉપર ન બેસાડીએ ત્યાં સુધી અમારૂં ચિત્ત કદાપિ સ્વરચ થવાનું નહિ !

અમારા ચિત્તમા ખીજઓને હવડા પાડવાની પ્રયત્નમાં સદા રમાતી
જ રહેવાની બધા શુ દારણુ સમય આ રો છે । ગુણ મેળવવાની
અને ગુણી પુરુષો ઉપર અનુસંગ ધરવાની અમારામા ઇચ્છા નથી
ખરૂ છે, અમે અત્યાર સુધી જે અભ્યાસ પાડ્યો હોય તેમા જ
અમે અત્યારે રમીએ તો તેમા આશ્ચર્ય શુ ? અમે ખીજઓના દેવ
જ નોવાની દેવ પાડી છે, તેથી અમે ગુણ ન હોયી નોંધ શકીએ ?
અધારામા રહેનારા એવા અમે પ્રમથ થી રીતે નોંધ શકીએ ?
અથવા નોંધએ તો હેતુ અનુમોદન થી રીતે કરી શકીએ ? હે પ્રભો !
આપની કૃપાથી આ અમારી સ્થિતિનુ હવે અમને જ્ઞાન થના લાગ્યું
છે, એ જ અમારો ભાગ્યોચ્ચ છે.

દે દમાણુ પ્રભો ! અત્યંત અમારા જ્ઞાનચક્તુ ઉગાડો, અમને
ગુણાનુસંગી બનાવો, અમને મત્તના ઉપામો થના શિખરો ' નંદા
નંદા ગુણ દેખાય, નંદા નંદા ઉચ્ચતા દિગ્ધિએ પડે, નંદા નંદા
મહાવના માન્ય પડે, નંદા નંદા વ્યર્થતાગ અમારી નજરે પડે,
નંદા નંદા અમે તે તે ગુણોની ઉપામના કળતા થઈએ એવી અમને
બુદ્ધિ આપો અમાગમાથી ખોગી મગશરી, ખોટો દબ, ખોગી
માનાનિનાપા અને પોપો જ્ઞાનગર્ભ, હે પ્રભો ! દર કળે, દર નેથી
અમે આ ' પ્રભોદ ભાવના 'ને ઉમલો ગુણ ખીજની શકીએ, અને
અમારો સમય મહાન્ પુરુષોને હનમ પાડવામા વ્યતિત ન થના
અમે તે મહાન્ પુરુષોને પગથે ચાલનામાં તે સુમરતો મદુપોગ
કરી શકીએ

ખીજ 'મૈત્રી ભાવના'ની પણ અમારામા મ્હોળી ખાખી નજરે
પડે છે પ્રાત કાળ થાય છે અને રાત્રિ પડે છે, અને દિન પછી

દિન ચાલ્યા જાય છે, પણ તેની સાથે સ્વાર્થમય વૃત્તિ પણ વધતી માલુમ પડે છે. અમારી બુદ્ધિ, હે ગુરો ! અને સ્વાર્થની પ્રપચ્નતામાં ખીજાઓને-વિશ્વાસુઓને કસાવવામાં વાપરીએ છીએ. સ્વાર્થ ! સ્વાર્થ ! અને સ્વાર્થ ! જ્યાં જ્યાં સ્વાર્થ જ દૃષ્ટિએ પડે છે. એ વાતાવરણમાં અમે ઉછરીએ છીએ અને અમે પણ એ વાતાવરણના ભાગ થઈ પડેલા છીએ. ખરી મૈત્રી શું ચીજ છે ? પારદાને દુઃખે દુઃખી કેમ થવું ? સ્વાર્થનો ત્યાગ એ શું ? આ બધી જાણતો અમારા જ્ઞાનની ખહોર છે. અમને વાનગીના ફેલાવતાં બહુ સારી રીતે આવડે છે; અમે પરમાર્થનાં પૂતળાં હોઈએ એમ લોકોની આંખ આગા દેખાવ કરતાં અમે પાછા પાંની ધરીએ તેમ નથી, પણ મુલાબતા યુષ્પ નીચે ઠાંટા હોય, તેમ અમારી પરમાર્થની વાતોમાં પણ અમારો સ્વાર્થ ધણે ભાગે બજેલો હોય છે. હે પ્રભો ! આ અમારી ખરી સ્થિતિ છે. આપ સર્વ જણો છો, એટલે આપથી કશું અચૂત નથી. પણ હવે અમારા આ ભૂતકાળ ઉપર, હે નાથ ! પછેડી ઢાંકી દો; અમે ભૂતકાળ વિસરી જઈએ એવી અમને સન્મતિ આપો; આજથી અમને 'મૈત્રી ભાવ'નો નવો પાઠ શિખવો.

માકાર્પીત્કોઽપિ પાપાનિ માચશૂત્કોઽપિ દુઃસ્થિતઃ ।

મુચ્યતાં જગદપ્યેષા મતિ મૈત્રી નિગચ્ચતે ॥

કાઈ પણ પ્રાણી પાપ ન કરે, કાંઈ પણ જીવ દુઃખી ન થાય અને આપું જમત મુક્ત થાય, એવી જે 'મૈત્રી ભાવના' તે અમારા હૃદયમાં સદા જગૃત રહે તે આપણા સુખે સુખી અને

આપણા દુ.ખે દુઃખી હોયત્તેને આપણે 'મિત્ર' કહીએ છીએ. તો પછી
 " મૈત્રી ભાવના "નું રહસ્ય સમજનારે આખા વિશ્વના દુ.ખે દુઃખી
 અને આખા વિશ્વના સુખે સુખી થવું જોઈએ. વસુધાને કુટુંબ તુલ્ય
 મણુનાર એવા આપનો દાખલો અમારી સન્મુખ હતાં અને આપના
 પ્રગટે નથી ચાલી શકતા એ જ અમારૂં અજ્ઞાન છે, એ જ અમારો
 પ્રભાવ છે, એ જ ઉચ્ચ ભાવના સમજવાની અમારી ખામી છે.

અમારા કુટુંબીઓ તરફ પણ એ 'મૈત્રી ભાવના' અને જતાવી
 શકતા નથી, તો પછી મકળ જૈન કામ તરફ તે શી રીતે દર્શાવી
 શકીએ? અને તો પછી આખી વસુધાની વાત તો અને દરીએ
 જ શી રીતે ?

" અસમવસર્થે મૂલેષુ ચઃ પશ્યતિ સ જ્ઞ વ પશ્યતિ. " પોતાના
 આત્માની માફક ખીજા બણી જે જુએ છે તે જ ખરો જ્ઞેનાર છે;
 બાકી-બધા આંધળા છે. અને પણ, હે નાથ ! આંધળા જ છીએ. અને
 પણ મોહનાજના પાશમાં પડી ગાંડા બન્યા છીએ; તે અમારૂં ગાંડ-
 પણ દર કરાવી, હે પ્રભા ! અમને વિવેક ધિખવો, કે જેથી અને
 અમારા બાંધવો માથે 'મૈત્રી ભાવ'થી વર્તીએ.

અમારામાં 'પ્રભાવ' નથી, 'મૈત્રી' નથી, તેમ 'કરુણા' પણ
 નથી. અમુક મનુષ્ય દયાને પાન છે, એટલું કહેવામાં અને બહાદુર
 છીએ. કોઈએ ત્હેને મદદ કરી જોઈએ, એમ પણ અને જણા-
 વીશું. પણ તે મદદ કરનાર રહ્યારે ગા માટે ન થવું જોઈએ, એ
 વિચાર અમને હજી સૂઝતો નથી. ખીજાના બચાને વાસ્તે તકલીફ

સેતાં અમે શિખ્યા નથી ખરી મેરીમાઈ દૂર કરનાં અમે દાન આપવાનું ભૂખ્યા નથી. અમારું બળ નિર્મળોને બળ આપવામાં કે બુદ્ધિમીઓના ત્રાસથી લેમનો બચાવ કરવામાં વાપરતાં અમે શિખ્યા નથી. નિષ્કામ બુદ્ધિથી મામા મનુષ્યો પર દયા બતાવવામાં કેવો આત્મિક આનંદ રહેયો છે, તે અમે અનુભવ્યો નથી; કારણ કે એવી નિઃસ્વાર્થતાનો અમને હંમેશા ખ્યાલ નથી. અમે કોઈની હિંસા ન કરવી એટલું શિખ્યા ગીએ; સ્વૃણથી લેના પ્રાણનો નાશ ન કરવો એમાં અમે ધર્મ મમન્યા છીએ, એટલું પણ અમારું ભાગ્ય છે; પણ મન, વચન કે કાયાથી કોઈના પણ જીવને ઉદ્દેશ થાય, તોમાં પણ હિંસા છે, એ સૌ અમારામાંના ધણા યોગક ન સમન્યા હશે; હે પ્રભો ! હવે અમારે એક ઉમદા-પણું ઉમદા પાઠ શિખવાનો બાકી રહેલો છે. હિંસા ન કરવાનું બળવાને બેસી રહેવાથી મરે તેમ નથી, અમારે તો દયાના દરેક કામમાં અમારો હિસ્સો આપવો જોઈએ છે. આપે, હે નાથ ! વારવાર અમારા હૃદય ઉપર સચોટ ઉપદેશ આપવો જોઈએ છે કે “શક્તિ છતાં જે લોકો દયાના કામમાં ભાગ લેતા નથી, તેઓ આડકતરી રીતે નિર્દયતાના કામમાં ભાગ લેનારા ગણી શકાય.” આવી અમારી દયાની ઉચ્ચ ભાવના હોવી જોઈએ જ્યાં દુઃખ દેખાય ત્યાં અમારે તે દુઃખ દૂર કરવા બદલ આવું જોઈએ. અપવિત્રતાને દેશવટે આપવા અમારે પવિત્રતા અમારી માથે લાવવી જોઈએ. આત્મનીઓનું અત્યાન દૂર કરવા માન અમારે સાથે લાવવું જોઈએ, તો જ અમે દયાનું ખરું કાર્ય કરી શકીશું અને, હે દયામામર ! આપના બક્ષિત ખરી રીતે બની શકીશું.

દીનેપ્યાર્તેષુ મીતેષુ યાચમાનેષુ જીવિતમ્ પતીકારપરા બુદ્ધિઃ કારુણ્યમભિધીયતે ॥

દીન-ગરીબ-દુઃખી-રોગથી પીડાએલા અને મૃત્યુના મુખમાં ગપડાયેલા હોયને તે તે દુઃખોમાંથી મુક્ત કરવાની જે શુદ્ધિ અને દેશકાળની અપેક્ષાએ અન્ન, પાન, આશ્રય, વસ્ત્ર, ભંજન, શાન વગેરે આપી મદદ કરી તેનું નામ 'કરુણા' અથવા દયા ભાવના છે. જે દયા કેવળ શબ્દોમાં જ ગોધાઇ રહે છે, જે દયા ખાલી વાદવાદમાં જ બરાઇ રહે છે, પણ સામાનું દુઃખ દર કરના જેમાં સ્તીમાત્ર પણ સ્વાર્થનો ભોગ આપવામાં આવતો નથી, તે દયા કેવળ નામની છે. તે દયાનું હવે અમારે કામ નથી. હવે તો અમારે દયાનાં વ્યવહારિક કામો (practical acts of mercy) ની જરૂર છે. 'જે દયાનાં કામો કરે છે, તે જ ખરો દયાળુ છે', એ સૂત્રને હવે અમારે અમારો મુગ્ધલેખ કરાવતો મમય આપી પરોઝો છે. હે કરુણાનિર્મલ! હે દયાના સાગર! હે મહાત્મન! આપ સાગર છે! તો દયાનું ચોટું જળ આ આપના મેવમેને આપશે! તો એમા કાંઈ ખોટું પડતું નહિ; પણ અમારું હૃદયપાત્ર તેથી બરાઇ જશે (કારણ કે અમારું હૃદય બહુ છીછરું છે!) અને અમે પણ તે જળ અમારા ન્હાના બાધવોના હિતાર્થે વાપરીશું હે સ્નેહનન! દયા કરી અમને દયા કરવાનો પાઠ શિખવો. હે નાય! કરુણા બતાવી કરુણાનું કામ કરવાનો અમને ઉમદા ગુણ પદાવો.

ચોથી અને છેલ્લી ભાવનાને જૈનશાસ્ત્રે 'માધ્યમ્ય ભાવના' કહે છે. આ વિશ્વમાં એવા પણ મનુષ્યો કેટલાક માલૂમ પડે છે કે

જેમને ઉપદેશ આપનામા આવે તો સર્પને દુધ પાસા બરોજર થાય છે. તે ઉપદેશ ત્હેમની ક્રોધાગ્નિને વધારે ઉશ્કેરે છે. આવા પુરુષો સાથે પ્રમંગ પડે તો આપણે માધ્યસ્થ રહેવું ઘટે છે. અગ્નિની—
ખરા જ્ઞાનના અભાવથી એ બિચારા ખોટા માર્ગે દોરાય છે તેથી આપણા મનમાં દયા આવવી જોઈએ, અને તે બોધ મૂકવું કરી શકે તેવી સ્થિતિમાં નથી તેથી તો તેઓ વિશેષ દયાને પાત્ર છે. ત્હેમની તરફ દયા બતાવવી એનો અર્થ એમ નથી કે આપણે ત્હેમના ખોટા માર્ગનો પાપ ભેગો જોઈએ, પણ તે સાથે ત્હેમની નિંદા કરવાનો આપણને હજી નથી. આપણે આ બાબતમાં મધ્યસ્થ-ભાવ રાખવો જોઈએ. નિંદા કે પ્રશંસા કોઈ પણ ભાવને હૃદયમાં ન લાવના મમાન ભાવ રાખવો જોઈએ. આ જ માધ્યસ્થ ભાવના. પરંતુ તે પણ અમારા હૃદયમાં, હે નાથ ! હજી ઉદ્ભવતી નથી, કારણ કે અમે પક્ષપાતી છીએ અમે નિષ્પક્ષપાતપણાનો ધર્મ શિખ્યા નથી. ‘પક્ષપાતવિનિર્મુક્તો વક્ત્ર સંપદ્યતે તથા’ એ સૂત્ર યોગી મમયથી જ અમારે કાને પડ્યું છે, પણ હજી ત્હેને અનુભવમાં કેમ મૂકવું તે આવડતું નથી અમારા ગુરુઓ—નાયકો પણ પક્ષપક્ષીમાં ખેંચાએલા હોવાથી અમે ત્હેમના એવાઓ પણ એ દૂર સેતાનના હાથમાં સપડાઈએ તો એમાં આશ્ચર્ય શું ? દિન પ્રતિદિન માનની મારાગારીના, આત્મસ્તાનાના કે પાગકાની નિંદાના મમાચારો અમારે કાને પડે છે, આપે મૂંઝા પડીધરો ઉપદેશ પણ તેવો આપે છે, અને વર્તે છે પણ તેની રીતે. અમે આધળા છીએ અને ‘આધળા ભેમે મુવાડો દોડો’ ત્હેની માફક અમે પણ અમારા ગુરુઓના પગને ચાલીએ તો ત્હેમા હે નાથ ! અમારો દોષ શો ? અમારા નાયકોની આ સ્થિતિ !!

અમને બહુ લાગી આવે છે. હે કૃપાસાગર ! અમારા નાથદાને
 પક્ષપાત વગરના-મધ્યમ દષ્ટિના બનાવો; નહિતર હેમની આ
 પ્રપંચમય ધુસરી છોડી દેવાનું અમને શિખરો; હરે વધારે વાર
 અમારાથી આ અજ્ઞાનના પાટા સદન થઈ શકતા નથી; હરે વધારે
 વાર આ બોલો અમારે તિર વેડી શકાતો નથી. હે દયાશુરો !
 અંહી કોઈ અમારૂં સાંભળનારૂં રહ્યું નથી; તેથી વારંવાર અમે
 આપને વિનંતિ કરીએ છીએ. જે આપ પણ અમારી આ વિનંતિ
 તરફ આંખ આડા કાન કરશો તો પછી અમારૂં કોણુ રહ્યું ? અમારો
 બેલી' કોણુ ? અમાગ રક્ષકો બક્ષકો થયા; અમારા નાથકો આપ-
 મુદ્દ થયા, અને જેને પગે અમારૂં શિર મુક્યું તેઓ અમારૂં શિર
 કાપતાં ચમકે નહિ તેવા બન્યા, ત્યાં અમારો આધાર કોણુ ? હે
 નાથ ! આ ભાવનાઓ અમારા હૃદયમાં પ્રવેશ પામે એવું બળ
 અમને આપો, કે જેથી અમે બીજી બધી બાબતો કોરાળે મૂકી
 કેવળ આપનો આધાર લેઈએ—આપને શરણે આવીએ.

માતા કહો તો પાત્ર આપ અને પિતા પત્ર આપ; ધન પણ
 આપ અને વિદ્યા પણ આપ; દેન કહો તે પણ આપ અને નિષ્કા-
 રણ બહુ કહો તે પણ આપ; ન્હારે મન સર્વ આપ છે. માટે
 હરે, હે નાથ ! ખુશી રીતે પ્રકાશમાં આવો; આ બાળકરૂપી કમળોને,
 હે સૂર્યસમાન પ્રભો ! વિકસાવો; અને અમાગમાં ચાર ભાવનાઓ
 પ્રકટ ખીલે અને અમે આપના પગલે ચાલીએ તેવી સન્મતિ આપો.

હે વિવેકગુણયુક્ત પ્રભો !

અમારી આવકોની સ્થિતિ કહી જાય તેમ નથી. આપે, હે નાથ ! 'સંઘ'ની સ્થાપના કરી ત્હારે ચાર વિભાગ પાડ્યા હતા. સાધુ, સાધ્વી, આવક અને આવિકાઃ આ ચાર અંગોનો જૈન 'સંઘ' બનાવવામાં આવ્યો હતો અને તે સંઘને આપે એવું ઉચ્ચ પદ આપ્યું હતું કે આપ પણ દેશના સમયે 'નમો સંઘસ્સ' એ શબ્દો ઉચ્ચારો છો. અમારે દુઃખના વખતે આધારભૂત એવાં જ ચાર ચરણ ત્હેમાં પણ સંઘનું ચરણ લેવાનો આપે પ્રતિબોધ આવ્યો છે. 'સંઘં શાણં ગચ્છામિ,' 'હું સંઘનું ચરણ લેક છું,' એમ અમે ખોક્ષીએ છીએ, અને અમારી જાતને આ રીતે પવિત્ર માનીએ છીએ. જે દ્વારા ધર્મનાં તર્ત્ત્ત સમજીને ત્હેના નિયમો લોકો વ્યવસ્થાપૂર્વક પાળી શકે તે ઉચ્ચ ઉદ્દેશથી આપે સંઘની સ્થાપના કરી છે, અને સંઘનું માહાત્મ્ય પણ બતાવ્યું છે; પણ અત્યારે અમારા સંઘોની સ્થિતિ તત્તન હિત્રમિત્ર થઇ ગઇ છે. ચરીરના જૂઝઝ અંગો પોતપોતાને સ્વતંત્ર માને અને તે પ્રભાણે વર્તે, ત્હારે જેવી આપ્તા ચરીરની સ્થિતિ થાય ત્હેના કરતાં પણ વધારે શાયનીય દશા, હે પ્રભો ! આપે સ્થાપેલા સંઘની થઇ છે. આવિકાઓ અને સાધ્વીઓનો તો આ સંઘમાં અત્યારે દિશા ન જ રહ્યો નથી, પણ આવક અને સાધુ એઓ પણ પોતપોતાની સ્થિતિ જુદી ગયા છે. 'તત્ત્તાર્ય' સૂત્ર 'ના રચનાર શ્રી ઉમાસ્વામી સ્વયમીએ યથાર્થ

જણાવ્યું છે કે “ વાસ્પતોપમદો જીવાનામ્ ” શ્રવે એક બીજાને પરસ્પર ઉપકારી છે. માધુએને આવકો ઉપકારી છે અને આવકોને સાધુઓ ઉપકારી છે જો અન્ન, પાત્ર, વસ્ત્ર વગેરે ધર્મનાં ઉપકરણો આવકો માધુઓને પૂરાં પાડતા ન હોત તો માધુઓ શ્રી જ શી રીતે શકત ? અને જો માધુઓ ઉપર આપી લોકોને તત્ત્વોનો બોધ ન આપતા હોત તો આ શાસનની પ્રજ્ઞાશિક્ષા ચાલત જ શી રીતે ? આ જગતમાં સાધુઓની નેમજ આવકોની બન્નેની જરૂર છે. જે પોતાની સ્થિતિમાં રહી પોતાને ચોખ્ખું કર્તવ્ય બજાવે એવા દરેક મનુષ્યની, પ્રાણીની અને વસ્તુની આ જગતને જરૂર છે. માધુ જે નિયમો અત્યારે પાળે છે, તે બધાની શુદ્ધીમાં પોતે પાળી શકે તે માટે આવક તૈયાર થાય છે. ‘આવકો ‘ માંબળનારા ’ છે, અને બને તો તે પ્રભાણે પાળનારા છે. સાધુઓને શાસ્ત્રમાં ‘યતિ’— ‘અમણુ’ કહે છે જ્ય એટલે પ્રયત્ન કરવો જોયો તરવો જાણી, તે પ્રભાણે બ્યવહારમાં નક્કી પ્રયત્ન કરે છે, તેઓ ‘યતિ’ઓ છે. આવકોને અપહ્રુત અને સાધુઓને મહાપ્રત પાળવાનાં છે. પણ બન્નેને વ્રતો તો પાળવાનાં છે, એ નિઃસંદેહ છે. બન્ને એક જ માર્ગ તરફ જતાં પાન્ય—મુમાક્ષર છે. બન્નેનો છેવટનો ઉદ્દેશ એક જ છે, અને બન્નેનું પ્રાપ્ત્ય પણ એક જ છે. તે છતાં જુદાં, જે પ્રભો ! આપના અંતુએને મુખે આપના આવકોની નિંદા થતી સાંભળાએ છીએ—‘આવકો તો તદન દલમ જ રોષ ’ એમ જુદાં તો એ જણાવે છે અને આવકોને કેવળ ગુસ્સા મળે છે તદ્દારે તે આવકોના ઉદયની આશા કદાચી રખી શકાય ? જો આવકોનો ઉદય ન થાય તો પછી આપે સ્થાપેલા મંદિરો પણ ઉદય કદાચી સંભવે ?

હે પ્રભો ! મહે આપને ગયા પત્રમાં લખ્યું હતું તેમ અમારા સાધુ મુનિરાજેમાંથી ' પ્રમોદભાવના ' ચાલી ગઈ છે. કોઈ આવકને વધારે અણેનો અથવા વધારે ગુણી જોઈ તેઓ પ્રમોદ ધરી શકતા નથી; અરે ! પ્રમોદની વાત તો દૂર રહી, પણ તહેને જો હલકો પાડવા પ્રયત્ન ન કરવામાં આવતો હોય તો પણ ખસ છે. ગુણી જનો જ ગુણુ માંખી શકે, પણ મ્હોટ ભાગે દુષ્કર્મિત કે મોહગર્ભિત વૈરાગ્યથી દીક્ષા લીધેલા સાધુઓમાં એ ગુણની મોટી ખામી છે, અને તેડેના પરિણામે જ આવકોના ઉદયનાં દાર બંધ કરવા તેઓ પ્રયત્ન કરે છે. આધાન અને પ્રત્યાધાતના નિયમ પ્રમાણે જો આવકો પણ આવા મુનિઓ ઉપર અમાનની નજરથી જુએ તો તે સ્વાભાવિક છે. જહારે કાંઈ પણ વૈરવિરોધ જાગૃત થાય ત્હારે, હે નાથ ! તેમાં દોષ તો વડિયોનો જ નીકળી શકે.

હે પ્રભો ! આપ આ બધું જોઈ કેમ જોસી રહ્યા છો ? શું આપને શાસનની દાઝ નથી ? શાસન રથાપી, પછી તહેને પડતું મૂકી જૂના રથજમાં આસ્યા ગયા, એટલે શું આપની જોખમદારી પૂરી થાય છે કે ? હે ગુરો ! કદાપિ નહિ. આપ સર્વજ્ઞ છો અને અમારી આ ભરતની સ્થિતિ જુઓહો, છતાં કેમ નૌન ધારણુ કરી રહ્યા છો ? આવકો અને સાધુઓ-જોનો દોષ જણાય તહેમને શિખામણુ આપો, તેડેમને જોઈ આપો, પણ આ શાસનને આવી સ્થિતિમાં હવે વધારે વાર ન રહેવા દો. હે પ્રભો ! જે વાડ તહે અમારૂં રક્ષણુ કરવા મૂકી, તે વાડ અમારા જેવા કુમરો છારાની વદિ થતી જોઈ આનંદ માનવાને બદલે તે છોડનાઓને

નાખવા અથવા નીચા જ રહેવા દેવા પ્રયત્ન કરે એ જુ સહન થાય તેમ છે ? ગુરુ કરતા સિખ વડે તો ગુરુએ આનંદ માનવો ઘટે છે, પિતા કરતા પુત્ર વધારે કીર્તિ મેળવે તો પિતાએ રાજ થવું જોઈએ છે. પુત્રની કીર્તિ અથવા પુત્રનું જ્ઞાન દેખી જો પિતા હર્ષ ન ધરે, પણ મનમા ખિન્ન થાય અને પુત્રને લોકોની દૃષ્ટિએ હલકો પાડવા પ્રયત્ન કરે, તેવા પિતાને જુ નામ આપવું, અથવા તેવા પિતાને કેવો કહેવો તે અમને સમજાતું નથી. પિતા-પુત્ર કરતા વધારે ઉચ્ચ સબધ સાધુ અને શ્રાવકોના છે તે મબધ—તે ઉચ્ચ સબધ—તે પ્રશસ્ત સબધ, જે આની સ્થિતિ ચાતરે તો, લાભો વખત ટકે એવો સભવ લાગતો નથી. દુર્ધન્યુષુ કે મ્હારી આગાહી યોગી પડે, પણ હે નાથ ! લાવના મળેગો તો મ્હને તેનું જ ભવિષ્ય જાણવા લગ્યાવે છે.

હે નાથ ! અમે આવશે પણ આપના શાસનને દેશના પમા કનારા જાળ્યા છીએ, પણ અમારી સ્થિતિને વારતે અમે કાંઈ રીતે જોખમદાર નથી જો અમારામા અમારા સાધુઓ પ્રત્યે કાંઈ પણ પ્રકારની અપૂજ્યભાવની લાગણી હિંમત ખામવા લાગી હોય, તો તેનું કારણ પણ અમારા ગુરુઓ જ છે

હવે દેવના 'તદ્વત્તિ'નો સમય રહ્યો નથી ગુરુઓ ઉપાસ્યમાં જોડી જો કહે, તે કાંઈ પણ વિચાર કર્યા વિના—માની લેવામા આવે તેવા આ વખત નથી આ જમાનો બુદ્ધિનો છે જમાનો જમાનાનું કામ કર્યા કરે છે નહીંનો પ્રવાહ તો વહ્યા જ કરે છે, આપણે તે પ્રવાહ પ્રમાણે આગળ ન વધીએ અને પથરની માફક નદીમા પડપારહીએ

તો તેથી તે પ્રવાહ અટકી જતો નથી. તે પ્રવાહ, છેવટે પથરને ફર ફેકી દેશે. હે સાધુઓ ! જ્ઞાનમાં આગળ વધો, ધ્યાનમાં આગળ વધો, ઉપદેશ કરવાની શૈલિમાં આગળ વધો, આવક્રોના ઉદયમાં રાજ રહો, અને આવક્રોના ઉદયને સાર પ્રયત્ન કરો. તદ્મારે અને આવક્રોના મંબધ તટયો તટે નેમ નથી, તેમ છૂટયો છૂટે તેમ નથી. અમારા ઉદયની દોરી અમે તદ્મારા હાથમાં મોંપી છે, તે દોરીને બરાબર ચલાવો; તે દોરીનો સદુપયોગ કરો. નહિતર ભવિષ્ય બહુ ઉજ્જવળ જણાતું નથી.

હે મહાશુરો ! જ્ઞહારથી આપે ‘પૂર્વ’નું જ્ઞાન એથી ‘લીધું’, જ્ઞહારથી ધર્મના ગુપ્ત રહસ્યની ચાવીઓ અધિકારી પુરૂષો પાસેથી આપે લેઈ લીધી, જ્ઞહારથી ઉંડું રહસ્ય સમજવાને યોગ્ય પાત્રોનો આ ભરતમાં વિરહ પડ્યો—જ્ઞહારથી અને ખરેખર જ્ઞહારથી—અમારી અધોગતિનું ચક્ર શરૂ થયું છે. યોગની ઉચ્ચ શક્તિઓ નાશ પામી, અવધિગ્જ્ઞાન જેવું ધણા ઉતરતા દરજ્જાનું જ્ઞાન ધરાવનારા પણ અમારા સાધુઓમાં ન રહ્યા, અને આપની સાથેનો દેખીતો અબધ જ્ઞહારથી તટયો ત્યારથી, હે પ્રભો ! આ અધમઃશાતું બીજ ગાપાયુ. આપે મુક્તિ પદ્મીધરોમાંથી જ્ઞહારે ઉચ્ચ અને અતીન્દ્રિય બાબતોનું પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન જણું રહ્યું જ્ઞહારે તેઓ પણ અમારી માધક કેવળ ગ્રન્થો ઉપર આધાર રાખતા થયા. ‘મિન્નમતિર્હિલોકઃ’ લોકોની મતિ મિન્નમિન્ન-હોય છે, એ નિયમ પ્રમાણે જાણોના અર્થો મો પોતાની મતિ પ્રમાણે કરવા લાગ્યા. જ્ઞહાર શંકા પડી ત્હારો સૌ કોઈએ પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે અર્થ કર્યા, વળી કેટલાક ભવભીરુ હતા તેઓએ જણાવ્યું કે ‘તત્ત્વં તુ કેવલિગમ્ય’ ‘તત્ત્વં તો કેવળી

જાણે ' આવી સ્થિતિને લીધે ધર્મના ખરા જાણકાર રહ્યા નહિ. પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનને આધારે પ્રાચીન પર્વાચાર્યો જેટલા જોરથી બોલતા હતા, તેટલું જોર કેવળ સૂત્રા ઉપર આધાર રાખનારાઓમાં નહાંથી હોઈ શકે ? આ કારણથી જ ઉપદેશની અમર પણ જેટલી જોઈએ તેટલી થતી નથી.

હે નાય ! હે પ્રભો ! હે દયાળુ શુરો ! જ્ઞાન સુધી આપ વિદ્યમાન છે ત્હા સુધી હજી મર્વ જ્ઞાનના વિચ્છેદનો ભય જણાતો નથી, ત્હા સુધી સવ—તેની આની આવી સ્થિતિમાં પણ આજ્ઞા કરશે. પણ હે નાય ! આપના શાસનમાં વખતો વખત ' યુગ પ્રધાન ' જાગશે અને ધર્મનો પુનરુદ્ધાર કરશે, એની આગાહી આપેલી છે તો શું એ ઉજ્જવળ ભવિષ્ય મરજ કરવાનો મમય હજી આની લાગ્યો નથી ? હે પ્રભો ! ' યુગ પ્રધાન 'ને પ્રકટ થવાને વારને આ સમય બહુ અનુરૂપ છે. સત્ત્વ નાયક વગરનો થયો છે, એવો કોઈ આચાર્ય નથી કે જેની સત્તા સત્ત્વ સધ કમ્પુન કરે, એવો કોઈ નાયક નથી કે જેનું વચન મર્વ કોઈ કમ્પુન કરે. ધર ધરના નાયકો બન્યા છે મો કોઈ પોતપોતાની મહત્વતા આપન કરવા તત્પર છે સંવત્સ નાહાત્મ્ય કેમ વધે, અને એ સરથાદારા મનુષ્યો પોતાનું જીવન ઉત્તમ કેમ કરે, એવી પ્રાધ્ન્ય દરકાર નથી જરા મરખી પણ દરકાર હોય એવું હેમનું વર્તન દેખાતું નથી. કોઈપણ રીતે પોતાનો ઠંકો ખગે કરાવવા શું ત્રાવક કે શું માધુ—સર્વ કોઈ મથે છે. આથી સત્ય માર્ગનો લોપ થાય છે. રાગદ્વેષની જ મારા-મારી ચાલી રહી છે જેવાં બહાજ કપાયેલાં વસ્ત્ર પહેરાય છે; તેવા અંદર પણ કપાય બરેલા હોય છે. મધની આ ગિયતિ, હે

પ્રભો ! લાંબો વખત ચાલશે તો પંજી લેને સુધારવાનો—લેને ચોગ્ય સ્થિતિમાં લાવવાનો કાંઈ પણ માર્ગ રહેશે નહિ.

હે પ્રભો ! આપ અત્રે પધારો અને સઘની આ સ્થિતિને બદલે ઉત્તમ દશા લાવો. અમારે પ્રજાસત્તાક રાજ્ય કે જેમા એક અમણુ મનુષ્યનો અભિપ્રાય પણ મોટા સ્થાની જેટલો વજનદાર મથાય તેની જાતના સ્વતંત્ર ધાર્મિક રાજ્યની જરૂર નથી. અમારે તો આપ જેવા એક સ્થાની 'રાજા'ની આવશ્યકતા છે. સૌ તારાઓની નહિ પણ એક અંદ્રની જરૂર છે મૌ ખવાનો નહિ પણ એક સૂર્યના દર્શનની આતુરતા છે. માટે આપ અત્રે આ ભારતનાં પધારો. ખરેખરા મહાન્ પુરુષો મોટા-ઢાનાનું અંતર જોના નથી. મેર ચાંડામના ઘર પર પણ એક સરખી રીતે વરસે છે. તો પંજી લહે મહાવિદ્વેહમાં ખીરાજો છો, અને આ ભારતપર કેમ નજર નથી કરતા ? જો અમે અજ્ઞાની હોઈએ, વધારે પાપી હોઈએ, વધારે દુષ્ટ આશયવાળા હોઈએ, તો તો અમારી તરફ આપે વધારે દયા બતાવવી જોઈએ છે. જે મોટા મનુષ્યો છે તેઓ તો પોતાનું સાધી લેશે, પણ ભારતમાં રહેવા-અમારા જેવા રાંક પર દયા કરો. તેમાં જ આપનું ગૌરવ છે—આપની મહત્વતા છે—આપના 'વસુધૈવ કુટુંબ'.

હું કેવળ મહાગ તરફથી નહિ—પણ ભરત ક્ષેત્રમાં રહેલા સર્વ જીવા વતી પ્રાર્થના કરું છું, હે નાથ! અત્રે પધારો આપને ન આના શકો તેમ હો તો આપે દહેશ માં ‘યુગ પ્રધાન’ને મોકલી આપો એ યુગ પ્રધાન આપના પ્રતિનિધિ તરીકે દામકરશે. આ યુગમાં પ્રધાન પુરુષ તરીકે દામ કરે તેવા મોઢા લાયક નરને આ ભરતમાં મોકલી આપો શુ વસ્તુમાં વગ રત્નરહિત થઈ ગઈ છે ? શુ અમે એવા પુણ્ય વગરના થઈ ગયા છીએ કે અમાના નાથક થવાનું પણ કોઈ અગીકાર કરશે નહિ ? શુ જૈનધર્મની છેડે એવી દોશી સ્થિતિ થવાની છે કે આ યુગમાં પ્રધાન થઈ શકે એવો પુરુષ ન જ ઉત્પન્ન થાય ?

પ્રિય જૈન બધુઓ ! આત્રો આપણ સર્વ એમ્હા મળીએ અને એકે અવાજે અને એકજ મનથી શ્રી સીમન્ધર દેવની પ્રાર્થના કરીએ, તોમને વિનંતિ કરીએ, તોમને કાનાવાલા કરીએ. જરૂર ને દયાળુદેવ આપણી અરજ માનવશે આ લખતા જે આત્મિક શુરણ થાય છે, તે એમ સાદી પુરે છે કે જરૂર આપણી વિનંતિ ઉપર તે કૃપાળુ શુર ધ્યાન આપશે, અને ઘણા થોડા વર્ષમાં આપણામાં ડોહ ‘યુગ પ્રધાન’ જગી નીકળશે જે આખા જૈન ધર્મને જગી પાયરીપર મૂકશે, અને સઘને પણ તોની અસલની મહાન સ્થિતિએ લાવશે, અને જૈન ધર્મનો મહાન સિદ્ધાન્ત—દયા તે આખા વિશ્વમાં આપી રહેશે તે કાગ નજદીક આવે તે માટે આત્રો આપણે બધા એક મનથી તે કૃપાળુ દેવ શ્રી સીમન્ધર સ્વામિની પુન પુનઃ પ્રાર્થના કરીએ.

(૬)

હે દયાસાગર પ્રભો ! હું નિઃસ્વાર્થ પ્રેમી ગુરો ! હે
વિશ્વના નિષ્કારણ બંધો !

આપના નામનું તથા ગુણોનું જ્ઞાન હું સ્મરણ કરું છું, ત્હારે
મહારા હૃદયમાં કાંઈક ઓર જ પ્રકારનો ભક્તિભાવ ઉત્પન્ન થાય છે.
આપે અનેક જન્મો પહેલાં લીધેલી સર્વસ્વનો ત્યાગ કરવાની, કેવળ
જ્ઞાન મેળવવાની અને તે દ્વારા જગતનું દિત કરવાની પ્રતિજ્ઞા જ્ઞાન
મહત્ત્વે યાદ આવે છે, ત્હારે હું કાંઈક ઉંડા જ પૂજ્યભાવના વિચારો-
માં મગ્ન થાઉં છું. આત્મભોગ એ જ આપની ઉન્નતિનું કારણ
તેમજ કળ છે. આત્મભોગ આપીને, સ્વાર્થનો ત્યાગ કરીને, આપ
આ મહાન પદીએ—ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ પદે પહોંચ્યા છો; અને હવે પણ
એ જ આત્મભોગ આપીને પરમાર્થનું કામ કર્યું જાઓ છો. પાશ્ચાત્ય
વિદ્વાન હુદાલી, જેને અમે નારિતક કહીએ છીએ, તે ખરેખર ખુદ
શબ્દોમાં જણાવેલો હતો કે “ટેક જ ખનિજ પદાર્થથી પ્રાણી વર્ગ
સુધી ઉન્નતિની કુંચી ‘જળાઆના એ ભાગ’ અથવા ‘નબજાના
ભોગે સંબળો છવે’ એ સૂત્ર હતું; પણ જ્યારથી હવે મનુષ્ય દશામાં
આવી પહોંચ્યો ત્યારથી તો ‘આત્મભોગ’—‘સ્વાર્થત્યાગ’ એજ
ઉન્નતિનું રહસ્ય છે.” આપે એ રહસ્ય-પૂર્ણ રીતે અનુભવ્યું છે અને
વ્યવહારમાં પણ મૂક્યું છે. પણ આપના પગલે ચાલવાનું માન લેનારા
સાધુઓ તથા શ્રાવકો આ ઉચ્ચ નિર્ગમને તદ્દન વિસરી ગયા છે.
“કિમ્મતઃ આપ્યા વિના કોઈ પણ વસ્તુ મળતી નથી.”

એ સિદ્ધાંત એ અમારા વ્યાપાર રોજગરમાં બગબગ મમલુએ
છીએ, પણ અધ્યાત્મ વિદ્યાની બાબતમાં તો અમે એમ માનીએ
છીએ કે અમારા ગુરના વચનપર માત્ર શ્રદ્ધા રાખવાથી અમાર
કલ્યાણ થઈ જશે ! અમારા ગુરુઓએ અમને આ આત્મભોગનો
મિદ્ધાત મમલુઓ નથી, તેમજ તેઓ પોતે પણ તે નિયમને અતુ
સરતા હોય એમ જોવામાં આવતું નથી “ Work out your
Salvation and the Key to that is the law of
self-sacrifice ” “ તમારો મોક્ષ તમને જતે જ માધી હો,
અને તહેની કુચી ખીજ કાઢ નહિ પણ સ્વાર્થત્યાગ અથવા આત્મ-
ભોગનો નિયમ છે ” આટલું જ જો અમને અમારા ગુરુઓએ ખાસ
કરીને શિખવ્યું હોત અને પોતાના દલાનતથી અમને તેમ કરવાને
ત્રેયા હોત તો આ જૈન ધર્મની આવી રિયતિ, હે નાથ ! ન હોત
પણ હવે બાજી કાઢ સમજગી બગડી નથી આપ જેવા દુરધ-
નાથ અમારે માથે હો, અને અમારી ઘણા સમયથી મીઆએલી
આખો આપે કાઠક ખોલવા માડી છે તો આશા રહે છે કે અમે
આપને પગલે ચાલવા ન્યાત તો અવશ્ય કરીશું.

હે નાથ ! આપે મૂકના સાધુઓને આ પદ કાઢ નીત નથી
તેઓ સ્વાર્થનો ત્યાગ કરવાનું તો કેટલેક અશે દીક્ષા લીધી ત્યારથી
શિખેલા છે. તેઓએ ઘર-માર, સ્ત્રી, પુત્ર અને ધન પણ ત્યજ્યું
છે. તેઓ આ કારણથી જ ‘નિર્ઋચ્ય’ કહેવાય છે

, તેઓને કાંઈ પણ જાતની ખેડી નથી તેઓ સર્વનો ત્યાગ
કરીને નીકળ્યા છે. તહેમને વાસ્તે આ આત્મભોગ એ એક જ અગ-

ત્યતુ' પગથિક' છે. શું જ્ઞહારે તેઓએ આટલી બધી વસ્તુઓનો ભોગ આપ્યો છે, ત્હારે પોતાની માન-કીર્તિનો ભોગ ન આપે? શુ તેઓ 'હુ'પણા'નો ભોગ ન આપે? અને જો તેઓ તેમ કરી શકના હોય તો ત્હેમના માનમરતઆ પાછળ ખર્ચાતા લાખો રૂપીઆ કાંઈક સારા કામમાં ખર્ચાવવાનું શું ન સૂચવી શકે?

હે નાથ! આપનું અનુકરણીય દ્રષ્ટાંત મંમુખ છતાં શું તેઓ સ્વાર્થનો ભોગ નહિ જ આપે? શું નિર્ઝન્ય સાધુઓમાંથી એટલું સત્ત્વ આશુ ગયું છે કે આ અગત્યનું પગથું તેઓ નહિ ભરે? મ્હને આશા છે કે તેઓ જરૂર આત્મભોગ આપતાં શિખશે, અને જે ત્યાગ કર્યો છે તે ત્યાગમાં આ હુ'પણાનો-મમત્વનો ત્યાગ ઉમેરી જોન ધર્મના બાવિ ઉદ્યમાં પોતાનો દિસ્મો આપશે.

કોઇ પણ પ્રકારની રમોઇ પકવવાને બધી સામગ્રી હોય, પણ અગ્નિવિના તે રમોઇ થઇ શકે નહિ; તેમ જ્ઞાન એ અગ્નિ છે અને મોક્ષ મેળવવાનાં બધાં સાધનોમાં જ્ઞાન એ મુખ્ય છે. ખીજાં સાધનોની જરૂર છે ખરી, પણ બધાં સાધનોને ચેતન આપનાર આ 'જ્ઞાન' છે. તે જ્ઞાન મેળવવાનું ઉત્તમ સાધન 'કૃણવણી' છે. આ કૃણવણીના જે રિપુ હોય તે ખરેખર જ્ઞાનના રિપુ છે, અને જે જ્ઞાનના રિપુ છે તે મોક્ષ માર્ગના રિપુ છે. હે નાથ! 'પદમં નાશ્તં તત્ત્વો દયા' 'પ્રથમ જ્ઞાન અને પછી અહિસા' એ સૂત્રનો બોધ આપનાર આપના શામનમાં જ્ઞાનના રિપુ કોઇ હોવા જ ન જોઇએ, છતાં અત્યારે એવા કોઈ દેખાય તો તે કાળનો પ્રભાવ! જોન ધર્મના ઉદય થવાનો હોય તો ત્હેને વાસ્તે, હે પ્રબો, એક જ માર્ગ છે,

અને તે જ્ઞાનમાર્ગ છે જે વખતથી જૈન તત્ત્વજ્ઞાન તરફ લેવો.
 બેરકાર થતા તારથી અમારી અધોગતિનો પાયો મેપાયો, અને
 અમારી ઉન્નતિનો આધાર પણ એ જ તત્ત્વજ્ઞાન પર રહેતો છે. તે
 તત્ત્વજ્ઞાન લોભે સમજતા થાય, અને તે સમજીને તેને અમલમાં
 મુકતા થાય. તેને વાસ્તે યોગ્ય પ્રકારની ગ્રંથાણીની આવશ્યકતા
 છે, તેની ના કહેવા પ્રશ્ન હિમત ધરે છે? પ્રશ્ન એવો હોય તો
 બહાર આવો અને હું કહીશ કે તે જૈન ઇમાનો દિનચિતક નથી
 અમારા સાધુઓએ ગ્રંથાણીનો ફેનાવો કરવાનો મુખે ઉપાડી લેવો
 ધો છે, જે મનુષ્યો નિસ્નાર્થ વૃત્તિથી કામ કરે છે, તેમનું
 વચન સર્વ દોષ માન્ય રાખે છે અને તેઓ જૈન ઇમાનો ઉપર
 અર્થે આ કામ સાત મમજતા હોય અને જે પોતાના સ્વાર્થનો
 ભોગ આપવા તત્પર હોય તો તો યોગ્ય વખતમાં અમારો ઉદય થાય
 અને એવું કામ કરનારા મહાન સાધુઓના નામો દેવોના દક્ષતરોમાં
 અને જૈન પ્રજ્ઞના ઈતિહાસોમાં સોનેરી રંગથી લખાય છે પ્રભો!
 આપ શાસનના સિરતાજ છો આપ આજ્ઞા કરો-રે પ્રેરણા કરો
 અને અમારા આ સાધુઓને આત્મભોગ આપતાં શિખવો.
 મહાન તત્ત્વવેદી રસીન આપનું અથવા આપ જેવા અન્ય
 પ્રાર્થ મહા-આત્માનું અપૂર્વ જ્ઞાન કિરણ મહાન કરીને જણાવી
 ગયો છે કે —

“આપણી આસપાસ મનુષ્ય જાતિ જે દુષ્ટથી પીડાતી પડી
 છે, તેનો જે આપણને જરાબર ખ્યાલ આવતો હોય તો પછી
 મોજશોખની પાઠગ પૈસા ખર્ચવાનું આપણામાંથી પ્રાર્થ પસંદ કરી
 ચક્રશે શું? સવિધ્યામાં જ્યારે સર્વ પ્રાર્થ સર્વના કલ્યાણ અર્થે

કામ કરશે ત્હારે ઉત્તમપ્રકારના દેલવને માટે સ્થાન મળી શકશે; પણ હોલ તો કેવળ અન્નાની મનુષ્ય મિવાય કોઇ પણ મોજશોખ કરી શકે જ નહિ. યાતકીમાં ધાતકી મનુષ્ય પણ જો આખ ઉગાડીને ચારે પાસતુ દુખ બુએ તો ખાલી હાકમાકમાં અને ગિદ્યાનમા પૈસા ઉઠાડવાનું પર્મદ કરશે નહિ.” આ શબ્દોના જાનની અત્યારે અમારી જૈન કોમને બહુ જરૂર છે. આ ઉપદેશ અમારા હૃદયમાં અમારે કોતરી રાખવાની આવશ્યકતા છે; અમારા સાધુઓના ઝગરના એક ભાગ રૂપ આ વચનો બનવા જોઇએ છે. આ મહાન તત્ત્વવેદના રસ્કીનના શબ્દોનું રહસ્ય જો અમારા દિનમાં ચ્હોટતું હોય તો અમારે આજીવી જ દેટલાક નકામા મોજશોખનો ત્યાગ કરવા તત્પર થવું ધટે છે સાધારણ મનુષ્ય પણ મોજશોખના એકાદ સાધનનો ભોગ આપીને કાંઈક પૈસા બચાવી શકે ને તે લેના જાતિ ભાઈ-ઓના હત્યાણુ અર્થે વાપરી શકે. સાધુઓ ટલહ કરે કે કરાવે અને પૈસા સરકાર દરબારમાં ખર્ચાઈ લેના કરતાં જો હુપણાને ભોગ આપીને તે સાધુઓ તે પૈસા શિશુણુ દેશાવતી કોઇ મંસ્થાને મદદ કરવામાં વાપરવા ઉપદેશ કરે, તો કેટલુ પુણ્ય ઉપાર્જન કરે ? અને જૈન કોમની જાહોજલાલી કેટલી બધી વધે ?

અહા પણ, હે પ્રમો ! હું આ સાધુઓ સંબધી વિચાર કરતાં એક અગત્યની બાબત વિસરી ગયો. અમારી જૈન કોમમાં અગણિત મંડાર ભરેલો છે. અખૂટ શક્તિ દારેલી પડી છે. લેનો ઉપયોગ કરવાને કેમ કોઈને સુઝતું નથી ? સાધ્વીઓ અથવા આર્યાઓ એ પણ સંધનું અગત્યનું અંગ છે, કારણ કે ત્રાવિદ્યઓની ઉન્નતિ અથવા અવનતિનો આધાર તે સાધ્વીઓ પર જ રહેલો છે.

સાધ્વીઓની સ્થિતિ તો, હે પ્રભો ! કહી જાય તેમ નથી. આપ સર્વ જાણો છો, એટલે મ્હારે તે કહેવાની જરૂર નથી. તે સાધ્વીઓએ પ્રથમ તો જાતે જ અભ્યાસ કરવો જોઈએ. આજરુએ સી નહિ રહેતાં અથવા પ્રમાદ કે વિકચામાં નકામો વખત નહિ ગુમાવતાં તેઓએ શાસ્ત્રાભ્યાસ તેમજ વ્યવહારિક શિક્ષણ પણ મેળવવું જોઈએ. અને જે જે ઘેર બોરવા જાય ત્યાં તે ધરની સ્ત્રીઓ બહેલી છે કે નહિ તેની તપાસ રાખવી અને તે ધરમાં અભણ હોય તેમને બણવાનો ઓધ આપવો, કુમારિકાઓને કન્યા-શાળાએ મોકલવાની સચના કરવી, અને બીજી શકે ત્યાં પોતે પણ સ્ત્રીશિક્ષક તરીકેનું કામ કરવું; આ વગેરે કરજો તેઓએ યાગ્યવવા જોઈએ.

આવિકાઓનો—તીર્થંકર જેવા મુખ્યત્રોને જન્મ આપનાર રત્નજનેતાઓ તિરસ્કાર કરી અથવા તેમને હલકી સ્થિતિમાં રાખી અમે અમારો ઉદ્ધાર કરવાનો કેટલોક પ્રયાસ આરંભ્યો હતો; પણ વખત જતાં અમને જણાય છે કે જેની એક પાંખ બાંધી લેવામાં આવી હોય તે પક્ષી બેઠવાને પ્રયત્ન કરે અને તેની જેવી સ્થિતિ થાય તેવી અમારી સ્થિતિ થઈ છે.

એક પંડાવાળા રચના જેવી અમારી ગોચનીય દશા થઈ છે. આ સ્થિતિમાંથી કોઈ અમારો ઉદ્ધાર કરી શકે તો તે અમારી સાધ્વીઓ છે. હે પ્રભો ! આ સાધ્વીઓને કાંઈક નવું જીવન આપો, કે જેથી તેઓ આ પરમાર્થનું મહાન્ કામ ઉપાડે. ધરણારી જેવી થઈ બેઠેલી સાધ્વીઓ શું પોતાની જોખમદારી સમજશે ? શું તેઓ

આ જૈનકોમના હૃદયનું ધણુંજ જરૂરનું કાર્પ ઉપાદી લેશે ! હે પ્રભો !
 આ ધણી પાસથી નિરાશ થયેલ હૃદયને આ જાનતમાં સકા રહે
 છે. પણ હું પામર પ્રાણી ભવિષ્યના મંગલમાં સ્ત્રી તુલના બાધી
 -શકું ? 'જે થાય છે તે સારા વાસ્તે થાય છે' એ સૂત્રમાં વિશ્વાસ
 રાખી હું જણાવું છું કે, આ જાનતમાં પણ નજદીકના ભવિષ્યમાં
 કાંઈકે શુભ પ્રયામ સાધીઓ તરફથી થયેયો જોવા આગે જાગ્ય-
 શાળી જાનીશું. પણ આ સર્વ કામને વાસ્તે ઉત્તમ કુચી આત્મભોગ
 છે; માટે હે પ્રભો ! હે નિઃસ્વાર્થ બુદ્ધો ! અમને સંપ્રજાને-સાધુ-
 ઝોને તેમજ સાધ્વીઓને-શ્રાવકોને તેમજ શ્રાવિકાઓને આ આત્મ-
 ભોગનો, હુપણાના—સ્વાર્થના ત્યાગનો ઉમદા ગુણ સિખવો, કે જેથી
 અમે ધીમે ધીમે આપના પગલે આલી આ પરિવર્ધની સેવા બાળ-
 વવા કાંઈકે અંશે મમર્થ થઈએ.

27—1—11

(૭)

હે સત્યશીલ, પક્ષપાતરહિત વિભો !

વારવાર અમારી દુઃખભરી કથની આપ સમુખ જણાવતાં
 અમને ખેદ થાય છે. પણ અમે અમારી મેળે અમાગે સુધારો કર-
 વાને શક્તિમાન રહ્યા નથી, તો પછી આપને ન જણાવીએ તો
 કોને જણાવીએ ? અમારુ દુઃખ રડયા સિવાય છૂટકો નથી. અમારા
 હૃદયનો બાર ખાલી કર્યા વગર તો અમે રહી- જીવી શકીશું પણ
 નહિ. 'સ્વજન આગળ અથવા દૃષ્ટ મિત્ર આગળ હૃદયના દાર
 આપોઆપ ઉઘડી જાય છે' એ કવિ કાવિદાસની વર્તી

પણ મિદ્ધ થાય છે એ ભાવથી આપને અમારા ‘પરમ દષ્ટ બધુ’
અથવા ‘નિંજારણુ રુદ્ધ’ ગણીને આ કઈકેક લખવામા આવે છે-

સુર ચિત્રો અથવા મનોહર છબી જે ભીંત ઉપર ઢાટવા
માગતા હોઈએ તો પ્રથમ તો તે ભીંતની કાળાશ દૂર કરવી જરૂરની
છે તે ભીંતને તે પડી પણ સફાઈદાર, લીમી અને બરફ જેની ચેત
બનાવવાની જરૂર છે જે પ્રમાણુમા ભીંત નિર્મળ અને ચેત મને,
બરાબર તે જ પ્રમાણુમા તે ઉપરનું ચિત્ર પણ અ-ધુ અને મનો
રજકે બને છે આ નિયમ મનુષ્યજીવનને પણ એકસરખી રીતે લીધુ
પડે છે યતિધર્મની વાત બાબુએ ગમીએ તોપણ શ્રાવના પાત્ર
આણીત અથવા નળુ ગુણુનત અને ચાર શિક્ષાનત મળી થયેલાં
બારનત એ સુદો ‘ચિત્ર’ સમાન છે તે આજેખવાને મનુષ્ય હૃદય’
રી ભીંત નિર્મળ અને સ્વ-છ બનાવવી જોઈએ, એ સ્વાભાવિક છે

આ ભીંત નિર્મળ અને સ્વ- , બનાવવાને પણ કમેા માર્ગ
અમારે ગદ્ય કરવો, એ વાતથી આપે અમને અનણુ ગમ્યા નથી.
ધર્મને લાયક થવાને માટે આપે અમને ૩૫ ગુણો ખીલવવાને
જણાવ્યુ છે, જે ગુણો શાઓમા ‘માર્ગાનુસારિખણના ગુણો’ એવે નામે
પ્રસિદ્ધ છે. ધર્મનુ ખીજ અમારા હૃદયમા બરાબર વસાય તે માટે
અમારે તે ક્ષેત્રને બરાબર ખેડીને તૈયાર કરવાનું છે તે કામ માટે
આ ગુણોની કેટલી બધી આવશ્યકતા છે તે આપે ,મારી રીતે સમ-
જાવ્યુ છે.

અમે, હે નાથ ! આપના અનુયાયી કહેનગવવા માગીએ
છીએ અતીત, અનાગત અને વર્તમાન ત્રણે કાળના તીથકેમેને

અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ; પણ તે નમસ્કાર માત્ર જોલવા રૂપજ રહ્યા છે; દારણ કે હે ગુરે ! અમે આપની આગા પ્રમાણે ચાલતા નથી. અમે આપનાં ફરમાનો હરથડી અને હરપળે તોડીએ છીએ. માર્ગાનુમારિપણના ઉપ ગુણની વાત તો દૂર રહી પણ તહેનો પ્રથમ સદ્ગુણ જે ' ન્યાયસંપન્ન વિભવ ' અથવા ' ન્યાયથી ધન પેદા કરવું ' એટલું પણ અમે પાળી શકતા નથી. અમે ધર્મના મ્હોટા મ્હોટા સિદ્ધાંતોની વાતો કરીશું. 'અમાને ધર્મ બહુ જીલ્લો છે ' એમ મગરૂણી સાથે લોકો આગળ જણાવીશું. યુગક્ષીઆના વાળની સંખ્યા અથવા એક જૂ-લીખની લંબાઈ વિશે અમે જટ * લઈને જવાળ આપીશું. અને ખીજ અનેક બાબતોમાં અમે અમારે ડહાપણ ચલાવીશું; પણ અમે તદ્દન સ્વાર્થી છીએ, અમે અન્યાયથી ધન પેદા કરનારા છીએ, કાંઈનાં ગળાં રેંસીને—કેઈની ચાપજી ઓળીને—કેઈ વિશ્વારીને હેતરીને—ખોટી સહીઓ કરીને—જૂઠી સાક્ષીઓ પૂરીને—કેળવાયેલી બુદ્ધિ અમને મુઝાડે અને કાયદાના દાવપેચમાં ન અવાય એટલી બારી મૂકીને અમે ધન પેદા કરવામાં જરા પણ આંચકા ખાઈએ તેવા નથી. પણ અમારા આ અન્યાયથી મેળવેલા ધનનું યાચ છે શું ? ' આદાર તેવો ઓડકાર ' એ નિયમ પ્રમાણે અન્યાયથી પેદા કરેલી લક્ષ્મીનો સદ્વ્યય કરવાનું અમને મુઝે જ મ્હાંથી ? કાળાં કૃત્યો કરી મેળવેલી લક્ષ્મી કાળાં કૃત્યોમાં ન વપરાય તો પછી તે અન્યાયની લક્ષ્મી જ દેમ કહેવાય ? અમે આ લક્ષ્મીનો કુપાત્રોમાં વ્યય કરવામાં—મરણ પાછળ જમણવાર કરવામાં—રાંડો નચાવવામાં—દાર પીનામાં અથવા એવાં હલકાં કાર્યો કરવામાં ગુમાવતાં લાજતા નથી. પણ જરૂર કેળવણીનો સવાલ આવ્યો,

ત્રહા કાઈ બજાનાં વિદ્યાર્થીને સદાય આપવાની વાત આવી, ત્યાં
અમારી વેલીનું મ્હો બધ જ રહેવાનું મોઢ અનાથ બધુને વેપાર
રોજગારે મ્હડાવવાની વાત આવી ત્યાં અમે આખ આડા કાન
કરવાના. ખોટે રસ્તે સ્થાયેલી દોલત ખોટે રસ્તે જાય એમા આશ્ચર્ય શું?

હે શુરો! અમે આ અન્યાય બરેલી રિતિએ નાણા કમાવના
મહેનત કરીએ છીએ, તેમા પણ કાગ્જો છે અમે અમારી મોજ
શોખની ટેના વધારી દીધી છે અમે મ્હોટા માન મરતમાના બૂખ્યા
છીએ અમારી પાસે ધન ન હોય તો પણ અમે અમારૂં ધનવાન
પણ બતાવવાને પૈસાનાં કરતા પણ વધારે ઇન્તેજાર છીએ. મનુષ્ય
ની કુદરતી તંગીઓ બહુ થોડી છે. પણ 'દેસનની શીશી-
આરી'એ અને ખોગી મ્હોટાઇની ઘેલગએ મનુષ્યમાનને ધતની
પાછા ગીધ જેવા મનાવ્યા છે આ રીતે અમારી તંગીઓ વધી,
અને તે પૂરી પાડવાને અમે પછી અન્યાય આચરતા, કાળા ધોગા
કરતા, ખોટા તોલ-માપ કરતા, અને અનેક અશ્વર્થ્યરણ કરતા પણ
ડરતા નથી લીની વનસ્પતિ ઉપર પગ મૂકતા આચરે જાનારા
એવા અમે-ખુદ જેનો-મોઢ મ્હોટી રકમ મારે માણમનુ-જાતબાઇ
નુ-રે ખુદ બંધન મળુ રસવા પાછી પાની ધરીએ તેવા નથી

હે પ્રભો! પડકા પાછળના અમારા કૃત્યો જણાવતા અમારૂં
હૃદય કપે છે-અમારી આખોમા આસુ વહે છે-અમારી મતિ
મુંઝાય છે.

હે નાથ! 'કરણી તેની પાર ઉતરણી,' 'વાવશે તેવું લજશે'
અને 'કરશે તેવું બોગવશે', 'કર્ધા કર્મ બોગવ્યા સિવાય છૂટકો

નથી ' આવાં ઉપદેશબર્થાં વાક્યો અમે શાસ્ત્રોદ્ધારા અથવા સાધુઓ દ્વારા દરરોજ વાંચીએ છીએ, સાંભળીએ છીએ, અને અમે પણ તેવો ઉપદેશ ખીજાને આપીએ છીએ; પણ 'કર્મના અચળ નિયમ'માં અમને પ્રતીતિ-વિશ્વાસ નથી. અમે મુખે લવનારા પોપટ સમાન છીએ. ' બિલાડી આવે તો નાશી જવું ' એવું બોલનાર પોપટની ડેક બિલાડીએ આવી ભાગી નાખી ત્યાં સુધી તે એમને એમ બોલે જ ગયો, હેના જેવી અમારી રિયતિ થઈ છે. જો અમને 'કર્મના નિયમ'માં શ્રદ્ધા હોય અને આવના ભવમાં અમારાં દુષ્કૃત્યોનાં ખરાબ પરિણામ ભોગવવાં પડશે જ હોતો જો અમને યથાર્થ ખ્યાલ આવતો હોય તો અમે અન્યાયને માર્ગે એક પગલું પણ મૂકીએ નહિ; ધનની પાછળ ભૂત જેવા બનીએ નહિ. એક મહાન ઠવિએ કહ્યું છે કે:—

यद् ददासि त्रिशिष्टेभ्यो यच्चाभ्रासि दिनेदिने
तत्ते वित्तमहं मन्ये शेषं कस्यापि रक्षसि ॥

જો ધન તું યોગ્ય પુરોને આપે છે અને જે તું પ્રતિદિન ભોગવે છે, તે જ ત્યાં ધન છે એમ હું માનું છું; બાકી ખીજાં ધન તો કાંઈ નહીં છે અને હેતું ત્યારે માત્ર રક્ષણ કરવાનું છે. આવો ઉમદા યોધ અમારી મંત્રુખાજનાં દાનના જ શત્રુ બનીએ, તે વિશે શું કહેવું ?

હે પ્રભો ! અમારા જૈન બાંધવોની આ દયાજનક રિયતિ શું નહિ જ સુધરે ? શું તેઓ પ્રમાણિકપણે 'યોહ' ધન મેળવીને હોતો પણ સદુપયોગ કરતાં નહિ શિખે ? હે પરમ પ્રભો ! કાંઈક કૃપા કરો, દાન કે જે જૈન ધર્મનો પ્રથમ પાયો છે, તે કરતાં અમને શિખવો.

અંતરે ન્યાય નીતિમય રહેતા શિખવો ન્યાય ન તિથી તે અમે
વર્તાશું તો અમારા 'લાભાતરાથી કર્મ' નો નાશ થશે અને એની
રૂંટે મેળવેલું દન જે ઉત્તમ પગેપકારી દામોઆ ઉદારતાપૂર્વક ખર્ચાશું
તો અમારા 'ભોગાતરાથી' કર્મનો નાશ થશે.

હે ગુરો! અમારી સાથે જુદા પડી છે 'જૈન' એટલે
સત્યપ્રિય, 'જૈન' એટલે દયાળુ 'જૈન' એટલે ન્યાયી 'જૈન'
એ શબ્દ બોલતાની સાથે જ આમા પુરપના હૃદયમા મત્સ્ય, દયા, ન્યાય
વગેરે ગુણોની ઉન્નવલ નાપ પડી નેહએ પણ તેને મદને ઉલટું
જ નજરે પડે છે અને આપ પણ આ બધી યિતિ નેહ બેસી
રહ્યા હો, એથી વિશેષ આ મર્થ લાગે કે! આટલું નોંડુ દયાતુ
કામ આપ સમુખ પડ્યું છે-અમારા હ્યોમાથી અન્યાયપણાની
કુટેવો દહાડવાનું બગીરથ દામ નાપની નજર આગળ હતું છે,
હતા પણ આપ કેમ તે હાય ધરતા નથી?

હે પ્રભો! આ અમારા સાધુઓને જણાવો કે તદમારે ઉપ
દેશ નિરર્થક જાય છે આવકોના હલ્યો બિલુત પિગમતા નથી
માટે કાઈ વ્યવહાર અને સમયોચિત ઉપાય ચોત્રે

'જે જાતે મુશ્કયા નથી, તે કદાપિ ધીજાને મુધારી
શકે જ નહિ' એ નિયમનું જ્ઞાન જ્યારે અમારા સાધુઓને
આવશે, ત્યારે તેઓને પોતાને 'ગુરુપુત્ર' ની નેખમદારી નો
કાંઈક ખ્યાલ આવશે, અને જ્યારે તેઓ મર્વ પ્રકારના અન્યાય-
થી-સ્વાર્થથી-જોગી ખટપટોથી દૂર રહી પોતાની જાતને મુધારવા
તરફ લક્ષ આવશે-ત્યારે અને ત્યારે જ હે પ્રભો! તદ્ભવતા ઉપદેશની

અમર કોઈકે થવા પામશે, અને ત્હારે જ ઢાંચે 'માર્ગાનુસારિ-
પણા' ના પગને ચાલી શકશે

હે નાય ! અ ધાયથી ધન પેદા કરવામા કેટલું જોખમ અને
નુકશાન રહેલું છે, ત્હેનો જો યથાર્થ ખ્યાલ જગજમા હમાવા
પામે તો આશા રહે છે કે કાષ્ટક ને કાષ્ટ મનમાર્ગ તરફ લેાની
વૃત્તિ ગયા વિના રહે નહિ એક કાષ્ટકનો વેપારી ખીજા મનુષ્યને
જૂઠું મમજાવી, ધર્મના સોગન ખાધ (અમાગ લોડો ધર્મના
ગોગન ખાતા પણ અવ્યમતા નથી ।) રૂપીએ એક આનો નફો
ખાવાનું કહી ત્રણ આના ખાધ ગયો આ રીતે સાગ મનુષ્યને
છેતરી બે આના કમાયો શુ કમાયો ? જે આના । પણ 'લાપાર'મા
શુ ખોયું ત્હેનો ખ્યાલ કોને છે ? કશોરો રૂપીઆ આપના
પણ ન મને તેણે 'ન્યાય તત્વ' (Principle of Justice) તેણે
શુમાવ્યું, આથી પમશ કે જે ખીલવવાને માટે સર્વ ધર્મની ક્રિયાઓ
અને અનુષ્ઠાનો ફરમાવવામા આવ્યા છે, તે કાપે પકડે તપાસે
હવે નુકશાન । પણ હે પ્રભો ! આ હુ કોના આગળ કહું છું ? અમારા
વીતક આપ સમુખ જણાવતો હતો, તેનામા અમાગ બાદઓની
રિયતિ તરફ નજર કરતા ત્હેમને શિખાગણ આપવા દોરવાઈ ગયો.
આપ ધુરધર અમારે માથે છો, માટે જ આશા રહે છે આ અધ
કારમય રિયતિ લખો કાળ ટકી શકશે નહિ હે પ્રભો ! અમારા
ખાવવોમા પ્રકાશના કિરણો મોડનો, જે જેથી ત્હેમની શુદ્ધિ વિકસ્વર
ચાય, તેમનું હૃદય પવિત્ર થાય, જેથી તેઓ ધર્મના પાયા રૂપ
'માર્ગાનુસારિપણા'ના શુભ પાળતા થાય અને આ રીતે મ્હોટા
મતો માટે લાયક થાય અમને જ્ઞેનોને, હે કૃપાળુ શુરો ! 'પરિ

પરિમાણ' નામના પ્રતનું રહસ્ય સમજાવે, કે જેથી અમે
અમારી તંગીઓને જેમ બને તેમ ઓછી કરી શકીએ;
કારણ કે અમારી તંગીઓ ઓછી હશે તો અમે અન્યાયને રસ્તે
જતું નહિ, અને અમારી તંગીઓ થોડી આવકથી પૂરી પાડવાથી
અમારી પામે જે કાંઈ બન જાયશે તેનો પણ અમારા બાંધકોના
કલ્યાણ અર્થે સદુપયોગ કરી આપના મહાન્-ભગીરથ કાર્યમાં
અમારો યત્ન ચિદ્ દિરસો આપી આપની મેવા કરવાને યોગ્ય બનાવું.

7--8--11

(૮)

હે વિદ્યના નિષ્કારણ બધો ! જગદ્ગતસલ પ્રભો !

જૈનધર્મનો મૂળ પાયો, જૈનધર્મનો મૂળસિદ્ધાંત, જૈનધર્મની
વિશેષતા, જે કહેા તે સર્વ 'અદિંસા'ના સિદ્ધાંતમાં આવી જાય
છે. " કોઈ પણ જીવતા પ્રાણીને નહિ મારવાથી મનુષ્ય શાંતિરૂપ
નિર્વાણ પ્રાપ્ત કરે છે " એ શ્રી મુનકૃતાંગ મુન દ્વારા આપે જણાવેલું
વાક્ય અક્ષરસઃ ખરૂં છે; તેમાં જરા માત્ર પણ અતિશયોક્તિ નથી.
તે વાક્યમાં આખા જૈનધર્મનો દુકંઠમાં માર આવી જાય છે,
પણ હે પ્રભો ! અમે કેવળ દુકંઠ પુદ્ધિના છીએ. અમે કેવળ અ-
ક્ષરોના કોશ કે વ્યાકરણ આધારે અર્થ કરનારા રહ્યા છીએ; પણ
તે શબ્દોનું જીવન-તે શબ્દોનું રહસ્ય અમે સમજ્યા નથી, અથવા
સમજવા જેટલી શક્તિ પણ અમારામાં નથી. કદાચ અમે તે
સમજવા પ્રયત્ન કરીએ અને જરા વિશાળ દૃષ્ટિથી તે નિહાળવા
મથીએ અથવા તો તેનો શુભ આશય બેવા મહેનત કરીએ તો

અમારા તે પ્રયાસને 'હિંસન પ્રદપણા' ના મ્હોટા ગુ હાને પાત્ર થઈ પડે છે ।

અમારી ખુદિને ગુંગળાવવા હરેક રીતે પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે. 'શંકા કરવાથી સમ્યક્ત્વને દુષણ લાગશે' એ ભય બતાવી અમારી ખુદિને હરેક રીતે સાંકડા વાડામાં પૂરી રાખવામાં આવે છે. અમારી ખરી શંકાનો પણ કોઈ જવાબ આપતું નથી, અને અમે એવા નિર્બળ મનના થઈ ગયા છીએ કે કોઈને તે બેધડક પૂછવાની હિમ્મત મરાવતા નથી.

હે પ્રભો ! પણ આ પ્રસંગાન્તર મૂઠી હરે હું મ્હારે કહેવાના મળ મુદ્દા ઉપર આપું છું. 'અહિંસા તો અર્થ એટલે જ મનાય છે કે કોઈ જીવની હિંસા ન કરવી. કોઈ પણ જીવનો વધ ન કરીએ એટલે અમને 'અહિંસા વ્રત પાલક જૈન' ગણાવાનો હક્ક મળી ચૂક્યો । પરંતુ ખરૂં જોતાં તો—

અદ્રોહઃ સુર્વ રૂતાનામ્ । વર્ધના મનસા ગિરા ।

અનુગ્રહશ્ચ દાનં ચ । સર્તા ધર્મઃ સનાતનઃ ॥

મનથી, વચનથી અને શરીરથી કોઈ પણ પ્રાણીનું અહિંસા ન કરવું અને સર્વ જીવ તરફ દયા બતાવવી એનું નામ અહિંસા છે. અહિંસાનો આવો વ્યાજ અર્થ દષ્ટાન્ત્ર ચોડા જૈનો સમજે છે. નમ્હારે સમજનારા બહુ ચોડા ત્હારે તે પ્રભાણે વર્તનાગ તો વિરલા જ હોય એમાં શું આશ્ચર્ય ? શું અનેક જીવોને અસલ જોલી છેતરનાર અને આ રીતે ત્હમના આત્માને દુઃખ આપનારને અહિંસા

ધર્મ પાળનારા મગ્ની સંત્ર ૧ ? શુ જીજ્ઞાસુ ધન અન્યાયથી પચાવી
પડનાર અને આ રીતે જીજ્ઞાસુને નાદક દુષ્ણ આપનારા અહિંસા
નત પાળનાર કહી શકાય ? ૨ શુ અન્યાય અને સત્યવાદિ પુરોષને માથે
ખોટા આગ્રહ ૧ તેઓનું દિન દુષ્ણનનારને અહિંસા નતતા ઉપાસક
માની શકાય ? ૩ શુ હજારો રીતે લોભને કનડીને નામ આપનારા
અહિંસા નતને સેવનારા નરીકે ઓગળી શકાય ?

જીજ્ઞાસુના આ માને વચનથી દુષ્ણવતા, જીજ્ઞાસુ અન્યાય
થી પડાવા લેતા, જીજ્ઞાસુને માને કનક મૂકી તેઓનું દિન દુષ્ણ
વતા અથવા તો જીજ્ઞાસુને રીતે જનમમુદાયને અમારા સ્વાર્થ ખાતર
છેતરતા કે કનડતા અમે જરા મગ્ની પાછી પાની ધરીએ તેવા
નથી આટનું જાણ અમે અહિંસા નતપાલક છીએ ! મારણકે અમે
નેહ શુભની 'હિંસા' કરતા નથી !

હે પ્રભો ! હે શુરો ! આટનું છતાં અમારી આ અહિંસા
ને માટે પણ મગરૂરી આવે છે વધારે ચારે બાજુએ આહાર
નિમિત્ત, યજ્ઞ નિમિત્ત, ઈશન નિમિત્ત, શિશુ નિમિત્ત, અખ્તરા
નિમિત્તે અને જીજ્ઞાસુ હરેક રીતે પશુઓનો નાશ થનો હું ભાણુ છું,
ત્હારે જોતાના 'માધ પશુ પ્રાણીને નહિ મારવું' એ સિદ્ધાન્તના
-કાર્થ નહિ તો બહારના વર્તન માટે પણ ખરેખર હૃદયમાં સતોષ
ચાય છે પણ હે પ્રભો ! જે મનુષ્ય પશુઓ તથા વનસ્પતિ તરફ
પણ આટલી બધી દયા બતાવે છે, તે મનુષ્યે મનુષ્ય બાધવ તરફ
તો ટેલો બધો વધારે પ્રેમ બતાવવો જોઈએ ? ત્હેમા વળી પોતાના
જ સ્વધર્મ મનુષ્યો તરફ તો હૃદયહાર પ્રેમાળ, દયાળુ અને દિવ-
મોજવાળી વર્તણુક રાખવી જોઈએ.

જો અર્થિયા પ્રતનો—આપે હપટેસા આ ઉત્તમ પ્રતનો—
 અમને ખ્યાલ દોન તો અગાઈ વર્તન કાંઈક જુદા જ પ્રકારનું
 રોત; દયાના કામમાં જોનો પ્રથમ નજરે મણુતા દોત. ખરેખર
 પશુઓ તરફની અમારી દયા આખા વિશ્વને દેત પમાડે છે. પણ
 એ દયાનું ક્ષેત્ર એટલેથી અટકતું ન જોઈએ મનુષ્યો પ્રતિની—
 પંચેન્દ્રિય મનુષ્યો પ્રતિની દયા પશુઓ કરતાં પણ વિશેષ દોવી
 જોઈએ. પણ અરુનોમ ! હવેદયાનો બહુ સંકુચિત અર્થ હાલમાં
 જોવામાં આવે છે. હવેદયા એટલે પશુઓની દયા-એટલે જ અર્થ
 હોનો કદાચ છે ! પણ હવેમાં મનુષ્ય પણ આવી જાય છે, એ
 બાબત હાલમાં અમાર જોન બાહ્યને મમતવવાની વારર પડે
 છે, એ જ હે શુભે ! અગાઈ હતબાગ્ય છે. જે પશુની દયા કરે,
 જે કીડીની દયા કરે, જે વનસ્પતિની પણ દયા કરે તેનું હૃદય
 મનુષ્ય પ્રતેતો ઉભરાઈ જતું દોતું જોઈએ. પણ કોણ જાણે શાએ
 દારણથી અમાર જોન બાધવો આ બાબતમાં પાછળ પડી ગયા
 છે. હે નાથ ! હવે દેવનો મૂર્ત કાંઈક ઉભવા માંડ્યો છે. લોકો
 સ્વજાત અને સ્વકુટુંબની પેઢીપાર જોતાં ચિપ્યા છે. સ્વજાતિના
 દિતમાં પોતાનું દિત સમાયેતું છે, એ સત્ય તરફ હોમતું લક્ષ દોરવાતું
 જાય છે, જો કે પ્રમાણમાં બહુ જૂન. હજુ પરાપકારનાં ધણાં
 પગથિયાં ચડવાનાં છે. હે નાથ ! જે સીડીના હબરમે પગમે આપ
 બિરાજમાન છો, જેના પહેલે પગથિએ અમે હોસા છીએ. પરાપ-
 કારની જે ઉચ્ચતા આપે પ્રાપ્ત કરી છે, તેની હજુ સહજ પણ ઝાંખી,
 મહા મહેનતે અમે પ્રાપ્ત કરવા બાગ્યશાળી ચપા નથી. પણ હે
 નાથ ! આપના અગાધ પ્રેમરૂપ મૂર્તનાં કિરણ મહીને કાંઈક કાંઈક

મહા પુરુષોને પરોપકાર કરતા, સ્વાર્થનો ત્યાગ કરી પરમાર્થ પ્રપન્ન કરતા અને નગરે નિહાળીએ છીએ તદ્દારે અમારા હૃગરમા આપને પગલે આલનાનું પ્રોત્સાહન મળે છે પણ પાટો સ્વાર્થી પડેલો આખો આગળ આવી પડે છે, અને તે પરમાર્થનું જાન આપનાર કિરણ અદ્ય ચાય છે

હે જુરો ! અમે ખરી અહિસા શિખ્યા નથી અહિસાનો ખરો ભાવાર્થ કોઈએ અમને શિખવ્યો નથી અમે વક્ષપર પરાધી આવેલી પ્રાણી તરફ દયાની લાગણી પ્રગટ કરીએ છીએ, પણ હજુ અમારું હૃગર ખરું પ્રેમાળ જ યુ નથી જે અમારામા ખરો પ્રેમ હોય, જે અમારામા ખરી દયા હોય, જે અમે દયાનું રહસ્ય સમજ્યા હોઈએ તો પછી શું અમને છેતરીએ ? જે છેતરીએ તો પછી તે છેતરાનાર પ્રતિ દયા મ્હા રહી ? ખરો દયાનું કંઈ ચોરી કરે જ નહિ તે મનુષ્યનું ધન યોગ્ય હોના પ્રતિ પ્રેમ મ્હા રહ્યો ? જે ખરેખર પ્રેમ અમારા હૃદયમા વાસ કરતો હોય તો અમે કદી જૂની સાક્ષી પૂરીએ નહિ, જે પૂરીએ તો પછી જેના વિરૂદ્ધ જૂની સાક્ષી પૂરી હોના પ્રતિ દયા મ્હા રહી ? ફરેક સદશુણ્ણનું મજા તપામીએ તો છેવટે એમજ લાગે છે કે તે દયામા છે-પ્રેમમા છે- સર્વ તરફ રખાતા બધુભાવમા છે.

હે પ્રભો ! ખરો દયાનું પુરુષ આટલેથી. આટલું નહિ કેવળ અમને હેરાન ન કરીને સતોષ માને નહિ અમને કુળ ન આપવાથી હોનો પ્રેમ આટલી જાણ નહિ પ્રેમ, જે તે હૃગરનો પ્રેમ હોય— સર્વમા આપણા સમાન આત્મા રહેલો છે અને બીજા મનુષ્યોને

પ્રવૃત્ત (active) થતા નથી એ જ જણાવે છે કે અમારામાં
પૂર્ણ શક્તિ નથી એમ પણ નથી કે દયાને વાગ્ને—પરોપકારને
વાગ્ને ક્ષેત્ર નથી દયાના અસખ્ય કામો દયાળુ—પરોપકારી મનુષ્યો-
ની તગીને લીધે પડી રહ્યા છે જરૂર અને તદ્દા આત્મભોગી,
નિસ્વાર્થી તથા ખરા હૃદયના પ્રેમાળ મનુષ્યની જગતને જરૂર છે.
જગત દુખી જગત એવા મનુષ્યોની રાહ જોતુ બેઠું છે, પણ
જરૂર છે તેવા ખરી દયાવાળા પુરુષો પ્રાપ્ત હશે તે તો જરૂરનાએ
પોતાના કર્તવ્યક્ષેત્રમાં લાગુ પડી ગયા હશે છતાં પ્રાપ્ત એવા
પરોપકારી પુરુષો હોય કે જેઓના હૃદયમાં ‘દયા’ ઉગ્રામાં મારી
રહી હોય, છતાં જેમને કામ ન જડતું હોય તેવા પુરુષોને માટે
એટલું બહુ વિશાળ ક્ષેત્ર ખુલ્લું પડ્યું છે કે તેને વિચાર કરતા,
અને તેવા પુરુષોની તગી વિચારતા આખા આમુ ભરાઈ આવેડે

ગામડાઓમાં તેમજ શહેરોમાં હજારો મનુષ્યો આરોગ્યવિધાના
જ્ઞાનના અભાવે માલ, રોગિષ્ઠ અને દુખી માનૂમ પડે છે, હૈમના
રોગની દવા કરવાને તો હવે નાનું સરખું દવાખાતું સરકાર તરફથી
ખોલવામાં આવેલું જેવામાં આવે છે પણ રોગ થયા પછી તે
અટકાવવાના ઉપાય કરવા કરતા તે રોગ પેદા જ ન થાય એવા
માર્ગો દર્શાવવા—લોકોને ચોખ્ખાઈના ગુણ દર્શાવવા, સૂચના પ્રદાન
અને ચોખ્ખી ખુશી હવાની જરૂર સિખવવી, બ્રહ્મચર્યના શાયદા
બતાવવા, નિર્નજ જગની આવશ્યકતા દેખાડવી તથા બીજી હરેક
રીતે હૈમની તદુરસ્તી સારી રહે તેની સિખામણો તે લોકો સમજે
તેવી ભાષામાં, દાખલા દલીલો સાથે આપવી, એ કામ માટે મોટું
ક્ષેત્ર છે

મદાની માવજત કેમ કરવી, અમુક રોગ ઉપર ચરી ઝંઘ અને કેમ પગાવરી, માદાનો મિત્રજ આનદમા રહે અને શરીરિક દુખ છતાં માનસિક આનદને લાંબે રહેની વ્યથા રહેને ઝોછી વાગે, અને ઘડીબર રહેતું દુખ વિસરી જાય એવી રમજરી વાતો કરરી, અને હરેક રીતે રહેની મરજી જળવવી આની માવજત કરનારાની મહોટી ખામી છે. ખરી દયા ધરાવનાર વાસ્તે આ એક ક્ષેત્ર ખુલ્લું છે.

શારીરિક સુધારણાની જોટવી જરૂર છે, તેટલી જ અને તેથી પણ વિશેષ માનસિક સુધારાની છે આ કામ માટે તો વળી ઉપર જણાવ્યા કગતાં પણ અતિ વિશાળ ક્ષેત્ર ખુલ્લું પડ્યું છે લેખકોએ એટલું બધું અજ્ઞાન નજરે પડે છે કે તે દૂર કરવાને જોટનો પ્રયાસ કરવામા આવે તેટલો ઝોર મળી શકાય. જે લેખકોને બધો વખત કુટુંબનું ગુજરાન મેળવવા માટે ધન કમાવામા પસાર થઇ જતો હોય, અને જેમને જ્ઞાન મેળવવાની ઇચ્છા હતા તે મેળવવાનો પ્રસંગ ન મળતો હોય, તેવા યુવાનો તેમજ મોટા પુરો વાસ્તે રાત્રિશાળાઓ ખોલવામા આવે અને ત્યાં રહેમને સામાન્ય વાચન, હિસાબ, અને લેખન ઉપરાંત થોડો થોડો વખત સામાન્ય નીતિનો બોધ આપવામા આવતો હોય તો જે લાભ થાય તે અવર્જનીય છે મદત ખોલેલી રાત્રિશાળામા બહુતા હોવાથી તે લોકો શિખવનારના ઉપકાર તમે આવશે, અને જેમા તરફ આભારની વાગણી ચવાથી જરૂર તેઓ રહેના બોધને માન આપશે, અને તે બોધ પ્રમાણે તેઓ ધીમે ધીમે ચાલવા લાગશે. પણ આધે ઝઘાં જેવું જ્ઞેનશાળાઓની રિયતિ તરફ નજર કરતા તો ખરેખર નિઃશ્ચય પુરોની ઘણીજ જરૂર જણાય આવેછે. જૂદે

જૂદે સ્થળે જૈન પાદશાળાઓ ગથપાથ છે, વિદ્યાર્થીઓ બપુવા જાય છે, હેમનાં માબાપ જલ્દે કે છોટરાઓ ધર્મને અભ્યાસ કરે છે, શિક્ષક જલ્દે મહેને ધર્મનું જ્ઞાન મેળવવા ખાતર પગાર મળે છે અને છોકરાઓ મોટેથી ગોખેલા પ્રતિક્રમણ મુત્રો કે ભગવાનની મુતિ બોલી જાય છે, —જમ એટલેથી જ પાદશાળાના શિક્ષણનો મોટો ભાગ અંત આપી જાય છે. શુ ધર્મ તે પગારદાર શિક્ષકે શિખવી શકે ? શુ મુત્રો ગોખીને ધર્મનું જ્ઞાન મેળવવાનો હજુ ધનવનાર બીજાને—કુમળા બાળકોને ધર્મનો બોધ આપી શકે ? હાથ ના પાડે છે. માનસશાસ્ત્ર (Psychology) આ જાણતમા તંત્ર જૂને જ અભિપ્રાય દર્શાવે છે. જેના હૃદય ઉપર ધર્મના સંસ્કાર પડ્યા નથી તે બાળક ઉપર કોઈ રીતે પાડી શકશે, એ પ્રથમ પ્રશ્ન છે. અને લાગા વખતથી જેનો ઉપયોગ બધા ધર્મો એ એવી બાપા (dearest language) ના શબ્દો બોલી જવાથી બોલનાર કે માબજનાગને લાભ શો ? આ વગેરે અનેક પ્રશ્નોનો નિઠાવ કરવાને ધર્મના જ્ઞાનવાળા, કેળવણેશ્વર, પંચાલકારી, અને પોતાના ‘ જીવન ’ વડે ધર્મના મિલકતોનો બોધ આપનારા જૈનોની જરૂર છે. હે નાથ ! કંઠા છે એવા વિગ્ધા નરો ? કંઠા છે એવા ખરા દયાળુ પુરો ?

હે ગુરો ! પંચાલકારના ઘણાં કામો કરવાનાં છે અમાગમાં જો ખરી દયા હોય, જો જોઈ લાખ જૈન ખરેખર ‘દયા’ એ શબ્દને દીપાવનાર હોય તો આખી દુનિયાને સ્વર્ગમય બનાવી શકે. પણ હે નાથ ! એવો અપૂર્વ અવસર કંઠારે આવશે ? આપ અમને દયાનો વિશાળ અર્થ શિખવો, અમને પંચાલકારનો ઉમદા પાઠ ચલાવો, અમને નિષ્કામ ધર્મથી સ્વાર્થનો ભોગ આપનાં શિખવો,

કે જેથી પ્રેમ અમારા હૃદયમાં સામ્રાજ્ય ભોગરે અને અમે આપને
પગતે અનુસરીએ.

14—5—11

(૯)

હે ક્ષમાવાત્, દયાવાત્ ગુરો !

આપ સર્વ જાણો છો, મર્વ સાંભળો છો, મહારા હૃદયના નિચાર
પણ જાણો છો, છતાં મહારી નમ્ર વિનંતિ ઉપર આપ કેમ લક્ષ
આપતા નથી ? હે કૃષ્ણામાગર ! મ્હને આશા રહે છે કે, આજે તો
મહારી આ વિનંતિ ઉપર આપ જરૂર યાત્ર આપશો, કારણ કે
પવિત્ર પર્યુષણ પર્વને લીધે મહારા સદ્ધર્મખિલધુઓ પણ આજે
આ લેખ વાંચી મહારી સાથે આપને વિનંતિ કરવામાં જોડાશે.
મહારી પ્રાર્થનામાં તેઓ ભાગ લેશે તેથી અમારો ભોગો અચાજ
આપને અમારા કથાણુ તરફ જરૂર પ્રેરશે.

હે ગુરો ! આ પર્યુષણ પર્વનું માહાત્મ્ય એટલે મુધી વર્ણવ-
વામાં આવ્યું છે કે, ૨૧ વાર પર્યુષણ પર્વનું વ્યાખ્યાન જે શ્રવણ
કરે તે અવશ્ય મુક્તિપદ મેળવે. લોકો આ શબ્દોનો ગમે તેવો અર્થ
કરે પણ મ્હને તો આ વચનમાં જરા પણ અતિશયોક્તિ લાગતી
નથી. તે કથન અક્ષરસઃ ખરૂં છે, એમ જો હું જણાવું તો તે પણ
અતિશયોક્તિ નથી. ‘ પર્યુષણનું વ્યાખ્યાન ’ એટલે શું ? આપ જેવા
મહાપુરુષોનાં ચરિત્રોનું કથન—આપ જેવા સમર્થ પુરુષોનાં ગુણનું

દર્શન-આપ જેવા મહાત્માઓએ જેની રીતે ઉચ્ચનમ ૧૬૦ પ્રાપ્ત
 કરી હોય તેવું વર્ણન નહીં 'પર્યુપજુના વ્યાખ્યાન'માં આવી ઉત્તમ
 બાબતો મનાયેલી છે ત્યાં તેનું શ્રવણ કરનાથી અમારા હૃદયમાં જરૂર
 આપ અથવા આપ જેવા શ્રીમદ્ કોઈ તીર્થંકર-આદિ તરફ ભક્તિ-
 ભાવ ઉત્પન્ન થયા નિતા ગુણો જનનિ, અને આપની તરફ જે અમારા
 હૃદયની ભક્તિ જનન થઈ તો પછી અમે આપને પગલે ચાલવાના
 એ પણ નિઃસંદેહ જ છે. અને આપના જીવનના વ્યવસ્થા મૂર્તિ-પે
 પ્રકટ થયેલા અનેક સદ્ગુણોનું શ્રવણ કરી હૃદયથી અમે દર વર્ષે
 એક જે ગુણ પાળવાની પાત્ર જે તે વખતે દર પ્રવિણ કરીએ અને
 આપના વર્ષ મુધી તે પ્રમાણે ચાલવાને પ્રયત્ન કરીએ, અને કદાચ
 ભૂલ થાય તો તે ભૂલને ભૂલ તરીકે અંગીકાર કરી તે મદ્ગુણને
 અનુસરવામાં મદ્દા કરીએ, તો જરૂર અમે તે મદ્ગુણો ખીસની
 શક્તિશું. આ પ્રમાણે દરવર્ષે જે માત્ર એકાદ જે સદ્ગુણ ખીસવા
 અને શક્તિમાન થઈએ તો ૧૯૫ પાંચ માત્ર વર્ષમાં અમે ઘણાજ
 આગળ વધી જઈએ. ઘણા સદ્ગુણો એક ખીસ સાથે મદ્ગાપલા
 છે, અને જે મનુષ્ય એક પણ સદ્ગુણ યથાર્થ રીતે પાળવા તત્પર
 થાય છે હૈનામાં ખીસ બધા સદ્ગુણો ધોડેઘણે અંશે ખીસેના
 હોવા જોઈએ, અથવા તેણે ખીસવા જોઈએ. ઉપર જણાવેલો હેતુ
 ધ્યાનમાં રાખી, એ પ્રભો! જે અમે આપનું જીવનચરિત્ર માંમળીએ
 તો જરૂર અમે આપને પગલે અનુભવી શકીએ 'અપ્પા સો પર-
 મપ્પા' 'આત્મા તે જ પરમાત્મા' એ આપે આપેનો બોધ અમને
 જણાવે છે કે અમારામાં પણ આપના જેવા થવાનું સામર્થ્ય-શક્તિ
 રહેલી છે; અને તેથી જે અમારી આત્મશક્તિમાં વિશ્વાસ રાખી

આપના જીવનનું સ્વસ્થ અમારા જીવનમાં ઉતારીએ તો પશુપણ પર્વનું આપે ઉપદેશનું આદાર્થ અમારા દષ્ટાન્તથી અમે ખરૂં પાડી શકીએ.

હે પ્રભો ! આપનું જીવનચરિત્ર માનવજાતી વખતે ચિત્ત ઠેકાણે રાખી માંખે છે જ કોણ ? મન નહારે હમરો વસ્તુઓમાં મમતું હોય, આંખો અનેક બાતુએ જટકતી હોય, કાન અનેક પ્રકારનાં આજુબાજુના ઝણઝણાટ અથવા તો મધુર ધ્વનિવાગાઓના સુસ્વર પીવના તરીકે બન્યા હોય, અને ચિત્તની સ્વસ્થતાનું જ્યાં નામ-નિશાન પણ ન હોય, ત્યાં પછી સમ્યક્ પ્રકારના 'શ્રવણ' ની શી રીતે આશા રાખી શકાય ? અને જો 'શ્રવણ' જ ન થયું તો હોના પર 'મનન' તો થાય જ શી રીતે ? અને 'મનન' ન થાય તો તદ-ગુમાર 'વર્તન'ની તો આશા જ શી ? નહા સુધી મત્ત્ય શ્રદ્ધા કરવાને અનુકૂળ સ્થિતિમાં આંખ, કાન, શરીર તથા મન મૂક્યા નથી, ત્યાં સુધી આપે જાણવલો અપૂર્વ લાભ અમે ન મેળવી શકીએ તો હોમાં, હે પ્રભો ! આપનો નહિ પણ અમારો જ દોષ છે. વર્ષા-ઋતુ એ ક્ષેત્રમાં ખીજ રોપવાને અનુકૂળ મમય છે, તેમ ધર્મનાં ખીજ રોપવાને પણ ધર્મગુણો માટે પશુપણ એ ધોર યોગ્ય અવસર છે. અમે, હે નાથ ! ધર્મના દિવસોમાં શાસ્ત્ર શ્રવણ કરવાને જરા વધારે ઇતેઝાર હોયએ હીએ. એ દિવસે અમે વધારે ઉત્પ્રાદયી ઉપાશ્રયે જઈએ હીએ. લોહું તપેલું હોય ત્યારે જેવો ઘાટ આપણે દોય તેવો આપી શકાય છે, તેમ નહારે ધર્મજ્ઞાના પવિત્ર દિવસોમાં હૃદયમાં બરાબર ખીલી હોય, ત્યારે જો ઉપદેશક તે સ્થિતિનો લાભ લેઈ બરાબર ઉપદેશ કરે તો શ્રીતા વર્ગપર હોની સચોટ

અમર થયા નિના રહે નહિ. પણ, પ્રભો! અમારાં ઇનામ હવે
નૃમ થનાં નથી, અને વ્યાખ્યાન માત્રથી પછી પણ નમ્રે નથમના
જેવા જ સુષ્ક હૃદયના માત્રમ પડીએ છીએ; આમાં દોષ મને છે
તે, હે નાથ! તું કહા નથી જાણતો કે જેથી મહારે કદી બતાવવું
પડે? ગમે તેમ હો, અનાગ પગ અમર થતી નથી એ તે માખીત
કરવા જવું પડે તેમ નથી જ

હ શુના! આ પર્યુપણ પર્વતુ માહાત્મ્ય વિચારતાં મને કાંઈક
અનૈદિક આનંદ થાય છે ‘પર્યુપણ’નો અર્થ ‘ઉપાસના’-‘ભક્તિ’
એવો થાય છે આપની ઉપાસના કરવી-આપની મેવા કરવી-આપ
ની ભક્તિ કરવી: અહા! કેવા અપૂર્વ સુદો! પણ આપની ભક્તિ
શી રીતે કરવી? ખરી ‘ભક્તિ’ એટલે શુ? “જાણામ ધમ્મો”
“આપની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલતું એ જ આપની ખરી ‘ભક્તિ’ છે.”
આપે ઉપદેશોલા બોધ પ્રમાણે જીવન ચલાવવું એ જ ખરી ‘સેવા’
છે. આપના આદેશને સિર પર મહારી તત્તુસાર વર્તવું એ જ
ખરી ‘ઉપાસના’ છે. જં મનુષ્ય જાણેથી આપની ભક્તિ કરે છે,
પણ આપના મિહતાનુમાર વર્તતો નથી, તે ખરેખર આપનો
‘ભક્ત’ નથી. માં આજ્ઞાપાલન એ જ ધર્મ, એજ ઉપાસના, એ જ
સેવા, એ જ ભક્તિ અને એ જ ‘પર્યુપણ’.

હે ગુરો! આપની આજ્ઞાઓ કઈ છે, તે કાંઈ અમારાથી
અજાણ્ય નથી. આપે જૂદાં જૂદાં સૂત્રો દ્વારા જૂદે જૂદે રચેલ ધર્મની
વ્યાખ્યાઓ આપી આ બબતમા અમને અધારમા રહેવા દીધા
નથી. ‘ધમ્મો મંગલ મુલ્લિકં અર્હિસા સંજમો તવો’ “અહિસા,

સંયમ અને તપ રૂપ ધર્મ એ ઉત્કૃષ્ટ મંગળ છે.” વળી ‘અહિંસા પરમો ધર્મઃ’ અહિંસા એ ઉત્કૃષ્ટ ધર્મ છે. ‘કપાયમુક્તિઃ સા એવ મુક્તિઃ’ કપાયથી છુટવું એજ મુક્તિ છે. મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કપાય, યોગ અને પ્રમાદ આ પાંચ કર્મના બધથી અગ્રા રહેવું તે જ મોક્ષનો માર્ગ છે. ‘જ્ઞાનદર્શનચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગ.’ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એ જ મોક્ષનો માર્ગ છે. આવી જૂદી જૂદી વ્યાખ્યાઓ અપાયેલી છે. આ વ્યાખ્યાઓમાંથી ગમે તે એક અંગીકાર કરી મનુષ્ય તે પ્રમાણે વર્તે તો તે આપને પગલે જરૂર આવી શકે; કારણ કે વિચાર કરતાં-સદ્ધર્મ વિચાર કરતાં બધી વ્યાખ્યાઓનો એકજ ઉદ્દેશ છે.

નાથ! જોતમ ગણધરને ઉપદેશ આપવામાં આવ્યો હતો કે “હું જોતમ! એક ક્ષણવાર પણ તું પ્રમાદ કરીશ નહિ” પ્રમાદથી-આત્મસ્થથી-મન ઉપરનો કાંચુ બોવાથી મનુષ્યો આડે માર્ગે દોરવાય છે, ન કરવાનું કરે છે, ન બોલવાનું બોલે છે, ન વિચારવાનું વિચારે છે. ‘અપ્રમત્ત દશા એ નિર્વાણનો માર્ગ છે’ તેમ પ્રમાદ એ અવનતિનું કારણ છે’ અર્થાત્ ઉત્તતિને બાધક છે. જ્ઞાને મનુષ્ય પ્રમાદ કરે છે, અર્થાત્ જ્ઞાને મન ઉપરનો મંથન તે બોધ બેસે છે, ત્હારે અશુભ વિચારો ત્હેના મગજમાં ધુસી જાય છે. અને જ્ઞાને ધણા વિચારો મગજમાં સ્થાન પામે છે ત્હારે મનુષ્ય તે વિચારોને લગતું કાર્ય કરવાને દોરાય છે, એ બાબત સર્વ ક્ષેત્ર વિચારવંતના અનુભવની બહાર નહિ હોય.

માટે સર્વ અનર્થનું મૂળ પ્રમાદ છે. જગતમાં જે કપેશો, કંદાસો અને મારામારીઓ થાય છે તેનું મૂળ કારણ પ્રમાદ

અથવા મનની અસાવધતા છે. ઘણીવાર આપણે મનુષ્યોને એમ બોલતા સાંભળીએ છીએ કે “ જો મેં જરા વિચાર કર્યો હોત તો હું આ શબ્દ બોલત નહિ કે લખત નહિ. મહે જગ મન ઉપર કાંઈ રાખ્યો હોત તો તે અવિચારી કાર્ય હું કદાપિ આચરત નહિ.” આ પસ્તાવાના વચો બોલતાં અમે બાળને સાંભળીએ છીએ, અથવા જાને અમે બોલોએ છીએ. આ પ્રમાણે અમે દોષ કરવા દોરવાએ છીએ, ત્હેનું કારણ ‘પ્રમાદ’ અથવા ત્હેની માથે બ્રમેયો ‘કપાથ’ હોય છે. કા તો ક્રોધથી, કા તો માનથી, કાં તો માયા-કપટથી અથવા લોભથી; આ ચાર કપાથોને લીધે અમે દોષો કરવા પ્રેરાએ છીએ. હે નાથ! અમારે તે દુષ્ટ કર્મોને વાંતે આપની સમક્ષ અને અમારા હૃદય મગક્ષ તરત જ તે ને તે પળે પશ્ચાત્તાપ કરવો જોઈએ, તે જ પળે અમારે અમારા દુષ્ટ વિચારો કે કાર્યો કે વચનો સાર પ્રતિક્રમણ કરવું જોઈએ, પણ અમારા હૃદય એટલાં બધાં છુટ્ટાં થઈ ગયાં છે કે અમને તે ને તે વખતે પ્રતિક્રમણ કરવાનું સુઝતું નથી. મોટા યાત્રીઓ પણ પાપ કંતી વખતે ‘ઉપ-ચોગશન્ય’ થઈ જાય છે, તો હે પ્રભો ! અમાગ જેવા પાનર પ્રાણીની શી સ્થિતિ ? !

પણ આપ દયાળુ છો એટલે અમને બચાવવાને આપે બીજી યોજના શોધી કઢાડી અમને જાણાવ્યું કે ‘ જો પાપ કરતી વખતે જ હૃદયથી પ્રતિક્રમણ કરવાનું ન જાને તો દરગેજ તહાએ રાત્રિએ અને રહવારમાં એમ બે વાર પ્રતિક્રમણ કરવું. ” આપના જ્ઞાન, દીર્ઘદર્શિપણું અને દયાનો ખ્યાલ અમારા સંકુચિત હૃદયમાં આવી

શકે તેમ નથી. જહારે આપની અમારા પ્રતિની દયાનો વિચાર કરીએ છીએ, તહારે ખરેખર અમારા હૃદયમાં આપ પ્રત્યે અપૂર્વ ભક્તિમાન જન્યૂત થયા વિના રહેતો નથી. કદાચ અમારા જેવા પ્રમાદી પુરપોથી દરરોજ પ્રતિક્રમણ ન થઈ શકતું હોય તો પછી અમને અમારા પાપનો પશ્ચાત્તાપ કરવાનો પ્રમંગ જ ન મળે ? ના, ના ! એમ નથી; આપે વળી દયાનું ક્ષેત્ર વિસ્તારી નવો માર્ગ દર્શાવ્યો અને અમને ફરમાવ્યું કે “ જો તહારાથી દરરોજ પ્રતિક્રમણ કરવાનું ન બને તો પાક્ષિક પ્રતિક્રમણ કરો, એટલે પંદર પંદર દિવસના પાપનો પશ્ચાત્તાપ કરો; કદાચ કોઈ કારણોસર તે પણ ન બની શકે તો ત્રાસુર્મામિક પ્રતિક્રમણ કરો ! ” અરે અમારા જેવા હીણભાગથી તે પણ ન બની શકે તો આપે છેવટનો ડેડો ઉપાય મૂક્યો કે “ તહારે સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણ કરવું; અર્થાત્ વર્ષમાં એક દિવસે (પર્વપણ પર્વના છેલ્લા દિવસે) શાંત ચિત્તથી એમી આખા વર્ષમાં તહારે હાથે થવા પામેલા દરેક પાપનો પશ્ચાત્તાપ કરી જવો; આ ઉપરથી તહારે એમ ન સમજવું કે દર જનક પ્રતિક્રમણની જરૂર નથી. ના, આ તો છેવટનો ઉપાય છે । ”

આહા ! આ બધું શું મૂક્યું છે ? કોઈ પસુરીને છવ પાપથી કરી સન્માર્ગે વળે તહેને મારે, હે ગુરો ! આપે આ કૃતમ ચેતના રચેલી છે. આખા વર્ષમાં કોઈ પણ સંજોગોમા કોઈ પણ કારણમર જે જે પાપો મનુષ્યથી થવા સંભવે છે તેમજાંતું જૂન જૂનાં સૂત્રો દ્વારા વર્ણન કરવામાં આવે છે. અમારામાંથી દરેક પોને કરવા પાપનું નામ બોલાતાં જ અમારા હૃદય સાથે તથા આપની સાક્ષીએ તે પાપનો પશ્ચાત્તાપ કરવો જાઈએ, અને ગત સાથ દૃઢ પ્રતિજ્ઞા લેતાં જોઈએ કે “ અમે તેવાં પાપ ફરીથી નહિ કરીએ. ”

મ્હારે મર્વ ગ્રાણી માથે મંત્રી છે, મ્હારે મોઢ માથે સનુતા નથી ”
 દે નાથ ! મધજાના આત્મા સત્તાએ—અવરૂપમા એક સરખા છે જે જે
 મનુષ્યો દોષ કરે છે, તે અજ્ઞાનતાથી કરે છે મ્હને મધએ હેરાન
 કર્યો દોષ, મ્હારી મધએ નિદા કરી દોષ, મ્હને મધએ જુ વચન
 કહ્યું હોય, મ્હાડ મધએ નુશાન કર્યું દોષ—તે સર્વને હું મ્હારા
 હૃદયથી ક્ષમા આપુછું અને તે મિચારાની દયા આપુ, કારણ કે તે
 સર્વ અજ્ઞાનતાથી તે કરે છે હે દયાળુ પિતા ! આપ ત્હેમના
 અપરાધો માફ કરો, કારણ કે તેઓ શુ કરે છે ત્હેમની તે મિચારા
 જીવેનિ અવગ નથી

હે પુત્રો ! મ્હારા પોતાના ડરેલા કર્મો સિવાય મ્હાડ મધ
 ખરી મીને બગાડનાર નથી માટે મ્હારે નિષ્કારણ બીજા ઉપર શા
 સાદ દોષ ધરવો ? હે વિશ્વના નિષ્કારણ બવો ! હું સર્વ જીવને
 ક્ષમા આપુછું વેર વિરોધ તનુછું અને આપને પગે ચાલવાને
 ઉદ્યમવન્ત થયોછું મ્હને તે કામ કરવાને પુરતું બળ આપો
 જોને માર્ગ શનુ નથી, અને જે જોઈને શનુ નથી તે ‘મમભાવ’મા
 રમે છે—અને તે જ મોક્ષનો અધિકારી છે, એમ આજે અનેક
 બોધ આપ્યો છે એવો ‘મમભાવ’ અમારા હૃદયમા ખીતે અને સર્વ મનુ
 ષ્યો તથા પ્રાણી વર્ગ એક બીજા માથે સપથી હળીમગીને એક
 બીજાને મદદ કરનારા તરીકે રહે, એવી હૃદયની બાવના સદિત
 આપને વારંવાર પ્રણામ કરી હાલ તો એટલેથી જ અટકીશ વિશેષ
 લખવાની શક્તિ મ્હારામા નથી, મ્હારી ઝોછપ આપ જ પુરશે

(૧૦)

હે વિશાળદાષ્ટવાળા, સમભાવમાં રમી રહેલા દેવ !

આપે આપેલો જૈન ધર્મ ! આહા તે કેવો વિશાળ હતો !
અને આજે તે કેવો મંકુચિત થઇ ગયો ■ ! હે પ્રભો ! એનાં
કારણમાં કારણ માત્ર અમારી સ્વાર્થતા અને અમારૂં અમાન એ જ
છે. આપનો જ્ઞહારથી વિરહ પડ્યો, આપ જ્ઞહારથી દૂર જઈ ગેલા,
આપની સાથેનો સંબંધ ધરાવનારા—આહારક લબ્ધિવાળાની
જ્ઞહારથી આ ભરતમાં ખામી પડી, જ્ઞહારથી આપનો સંદેશ આ
ભરતભૂમિને પહોંચાડનારા આપના શિષ્યો આ ભરતમાંથી અદૃશ્ય
થયા, ત્હારથી જ આ સંકુચિતતાનો આરંભ થયો.

અમે, હે નાથ ! ત્હારથી ' વાડો ' કરી બેઠા. જૈન ધર્મને
ઝરાની માફક ચારે બાજુએ ફેલાવો જોવાને બદલે મુઠીબર માણુ-
સોમાં અમે ત્હોને ગોંધી રાખ્યો. જે ઝરાનું પાણી વહે નહિ, જે
ઝરાનું પાણી વહીને બીજના ઉપયોગમાં ન આવે, જે ઝરો એક જ
સ્થળે બરાધર હોય તે ઝરો, ઝરો મટી ખાખોચીઈ થાય—વગર વહેતા
પાણીનું ખાખોચીઈ થાય છે, અને તે ખાખોચીયાનું પાણી સ્વાભાવિક
રીતે ગધાવા માંડે છે, લાંબો વખત એની એ સ્થિતિમાં પડી રહે
તો છેવટે તે પાણી ઝેરી બને છે.

હે ગુરો ! જૈન ધર્મની પણ કાંઈક આવા જ પ્રકારની સ્થિતિ
થઈ છે, તે આપથી ક્યાં અજાણ્યું છે ? હજારો પુરુષો અને સ્ત્રીઓ કે
જેઓ અહિંસાના—પ્રાણી માત્ર તરફ દયા કરવાના—મધમાંસ નહિ
ખાવાના ઉચ્ચ સૂત્રોથી કેવળ અમાન છે, તેવાઓને આ જૈન ધર્મના

પાવનમાં પવિત્ર સિદ્ધાંત સિખવવાનું મૂકી દેછે અને માલોગાંઢે કાપા-
કૂપી કરવા માંડીએ છીએ. અમને નવું ચણતાં આવડતું નથી, પકારે
અમારી જે કાંઈ શક્તિ હોય તે આપ જેવા કેવળ પરમાર્થી
આત્માઓ જે કાંઈ કામ દરી ગયા હોય ત્હને તોડવામા ન વાપરીએ
તો પત્રી શુ કરીએ ? !

હે દેવ ! અમારી અત્યારની રિયતિ આપ સમુખ કહેતાં
અમને સજ્જ આવે છે. અમે જ આ ધર્મનું જડમૂળ દહાડવા
બેઠાં છીએ. કારણ કે અમારો કોઈ ભાઈ જરા વિશાળદૃષ્ટિ ખતાવે
તો અમે કે જેઓ સકુચિત દૃષ્ટિવાળા છીએ તે ત્હેની વિશાળ
દૃષ્ટિનું સ્વરૂપ મમજવા થોભીએ એમ નથી; અમે તો અમાગ વાડા
ખઢારની વાત કરનારને જીવતો જવા મૂકીએ છીએ તે પણ
આ રાત્ર્યનો પ્રતાપ છે ! અમને અમારો જ નાશ કરવાનું—આત્મ-
ઘાત કરવાનું સરસ હથિયાર હાથ લાગ્યું છે. ધરીએ ને પવકે,
છામવારે ને છામવારે તે હથિયાર અમે હુગામીએ છીએ, અથવા
નબળા પોચાને તો ડરાની જ મારી નાખીએ છીએ. હે પ્રભો !
તે હથિયાર ખીલું કાંઈ નહિ પણ ‘સઘખઢારની શિક્ષા’ છે ! નાત
ખઢારની શિક્ષા ! પોળ ખઢારની શિક્ષા ! શિક્ષા જ શિક્ષા ! અમારા
જાતિભાઈઓ જેમને અમે ધર્મથી વગી ગણેવા માનીએ છીએ,
જેમને અમે ધર્મથી શ્રદ્ધ માનીએ છીએ, અને જેમને અમે મિથ્યાતી,
નિર્દોષ, અથવા બીજા ગમે તેવા ખિતાઓ આપતાં કરતા નથી તેવા

અમારી સલાહ માની શકે તેથી ધણે દૂર કહાડી મૂંત નહિ પણ
 હે નાથ ! દયાનુ તો એવ નામ છે ! અજ્ઞાનીનું અજ્ઞાન દૂર
 કરવાનો ખરો ઉપાય 'શિક્ષા' નથી; પણ 'જ્ઞાન' છે
 અશુદ્ધતા દૂર કરવાનો ખરો માર્ગ સુદ્ધિ છે અને દેવ દૂર કરવાનો
 મરત રસ્તો પ્રેમ છે આપે આ સિદ્ધાંતોનો ચારવાર ઉપદેશ આપ્યો
 છે, પણ તે સિદ્ધાંતો તો, હે નાથ, પુસ્તકોમાં રહ્યા ! અમારે તે
 સિદ્ધાંતોનું કામ હોત તો અનાડ આજનું વર્તન કાદક જૂ. જ
 પ્રકારનું હોત હે નાથ ! પ્રેમનું અગાધ બળ છે તે બામનોનો
 આપનો દાખલો અમારી સમુખ છના અમે પ્રેમનું સ્વરૂપ મમજતા
 નથી એ જ અમારી અજાનતા છે, એ જ અમારી સંકુચિતતા છે
 જ્યારે આપ સમોસગળુમાં ખીરાળોએ અને અનેક જીવને મોઢ
 આપોડો તે સમયે પશુ પક્ષી, મનુષ્યો, દેવો વગેરે બધા ઉચિત સ્થાને
 એસી જાય છે સ્વાભાવિક વૈર વિરોધ તખનારા પશુઓ જેવા કે
 સર્પ અને નોળીઓ, હિંદુ અને ખ્રિસ્તી, મોર અને મર્ધ વગેરે
 જનનારો તે વખતે નૈસર્ગિક (જન્મથી વારસામાં મળેલો) વિરો
 ધભાવ તજ દે છે, અને એક બીજા પ્રતિ પ્રેમભાવથી વર્તે છે
 અહા ! આ આપના વિશાળ અને મર્મગત પ્રેમનું માહાત્મ્ય નહિ
 તો ખીજું શું ?

આ અપૂર્વ દૃષ્ટાન્ત અમારી સમુખ છે, છના અમે દેવ કરીને,
 ડગીને, મારીને, નિદા કરીને અગર શિક્ષા કરાવીને બીજાઓને અમા
 રા 'મત' મા વાળવા મથીએ છીએ હે નાથ ! જે જૈન ધર્મ કેવળ
 દયાના સિદ્ધાંતો પર રચાયેલો છે તેના અનુયાયીઓ શુ અમે છેકજ
 આવા નિર્દય થઇ ગયા ? શુ અમે એવા જૈનત્વ વિનાના થઇ ગયા કે

અમારા ખીમન નતિ ભાઈઓને અમારાથી ફર ખસેડવામા જ
અમારુ જીવન આની રહેલું ? શુ અમાગમાથી જ્ઞાન એટલું મધુ
નાયુઃ થઈ ગયુ કે અમારા જ્ઞાન બગથી ખીમઓનું અજ્ઞાન દૂર
જરવાનું જુલો જઈ કેવળ અમે અમારા બચથી અજ્ઞાન ફર ડાંવવા
હિમા થયા છીએ ?

હે નાથ ! અમે તદ્દન હિંમો માર્ગ મહાયુ કયાં છે, અમે
કેવળ અનમે પથે વિચર્યા છીએ, આનુ પરિણામ પણ આત્મનાતક
મિના ખીમુ શુ આવવાનુ હતુ ?

હે નાથ ! આપનો પ્રકાશ ચારે બાજુએ ફેલાયલો છે. અમે
જરા આખો હમીડી જોઈએ છીએ તો ચારે બાજુ પ્રકાશ, પ્રકાશ
અને પ્રકાશ નજરે પડે છે. પણ અમારા ગુરુઓ અમને આખ
હમીડવાની ના પાડે છે જે ઉપાશ્રયના અમારા ‘કુળગુરુ’ઓ ખેલા
ભાય તે ઉપાશ્રયની ખદારની બાજુ આખ હમીડી જોવાની તેઓ તદ્દન
મના કરે છે

પ્રકાશ એક જ ખારીએથી આવ્યા સર, એમ તેઓ જણાવે
છે અને તે ખારી તે ખીજ કોઈ નહિ પણ અમારા ‘કુળગુરુ’ની પ્રુદ્ધિ
અથના પછી તો ત્હેમની ધર્મગત્યો સમજવાની શક્તિ ! અમારે
જ્ઞાન પામવાનો ફક્ત આ એક જ માર્ગ છે એમ પોકારી પોકારીને
તેઓ કરે છે. પણ ચારે બાજુને ખદાગની પામે એટલો બધો
પ્રકાશ બ્યાપી રહેલો છે કે અમે અમાગ એ ગુરુની આજ્ઞાઓનુ
ઉદ્દનવન કરીને પણ ખીજ ખારીએથી ખદાર ડોડીધુ કરવા દોરવાઈએ
છીએ. અને ત્હા જ્ઞદારે અમારી નજરે કાઈકે એવન પ્રકારનો
પ્રકાશ પડે છે, ત્હારે અમે અમારા ગુરુઓને જણાવીએ ડીએ, અને તે

પ્રકાશને લીધે અમારી અંજો ઉપવાયી અમે નવા નવા પત્રો
 પૂછવાને દોરવાઈએ છીએ; પણ તે પ્રશ્નોના ખુલાસા આપવાને બદલે
 અમારા આપે સ્થાપેલા નામકો અમને જણાવે છે કે ' એ પ્રકાશ
 તે બનતો બડકો છે, અને શંકા આખુરી તે મિથ્યાત્વ છે. પ્રશ્ન
 પૂછવો તે નિર્વપણું છે, અને જારી બદાર જોવું તે મંસારમા
 બટકવા સમાન છે ! ' આ પ્રમાણે અમે, હે ગુરો ! પ્રકાશ વિના
 રક્ષાગીએ છીએ । 'પરિવર્તન જન અંગ બહુજીવ' એ આપનું
 કિરણ મહીને થી આનંદવનજીએ જણાવેલું વાક્ય જો અમે જોલીએ,
 અને તે પ્રમાણે જે જે અપેક્ષાએ અન્ય ધર્મમાં સત્ય જણાય, તે તે
 જાણીએ, તો તે પણ મિથ્યાત્વ । તે પણ નિર્વપણું । તે પણ
 વિચિત્રપ્રદર્શન ! તે પણ સંધ બદારની શિક્ષાને પાત્ર ' હે ગુરો !
 અમારાં વીતક ક્યાં જઈને ટહીએ, અને કોની આગળ રડીએ ?
 વિચારની વિશાળતા અમારામાં બિજકુલ નથી. અમે ફોફટ જાણીએ
 છીએ કે અમે સ્વાહાદ અનેકાંતવાદને માનનારા છીએ. સ્વાહાદ
 ધર્મ તો એટલો વિશાળ છે કે ત્હેના એક ઉપાસકે કહ્યું છે કે 'યુક્તિ-
 મદ્વચન' યસ્ય તસ્ય કાયઃ પરિગ્રહઃ ' જેનું વચન યુક્તિ યુક્ત
 લાગે, જેનું વચન હૃદય અને જીહ્વેને સંતોષ આપે, જેના વચનનો આ-
 પણા અંતઃકરણમાં પ્રતિબિંબ પડે તે વચન આજીવે કહ્યું હોય કે વૃદ્ધ
 કહ્યું હોય, સ્ત્રીએ ઉચ્ચાર્યું હોય કે પુરો ઉચ્ચાર્યું હોય,
 છતાં તે અંગીકાર કરવા યોગ્ય છે—માનવા યોગ્ય છે—આચરવા
 યોગ્ય છે. આપે, હે ગુરો ! એટલે સુધી જાણાવ્યું છે કે સમ્યગદષ્ટિ
 જીવ ગમે તે પુસ્તક વાંચે તો ત્હેને તે સમ્યક્ત્વ રૂપે પરિજ્ઞમે, અને
 મિથ્યાદષ્ટિ ગમે તે પુસ્તક વાંચે તો મિથ્યાત્વરૂપે પરિજ્ઞમે; પુસ્તકને કાંઈ

વાંક નથી. પુસ્તક તો નિર્જીવ છે, તેને જેવી દૃષ્ટિથી જુએ તેવો તે લાભ આપે આપનું આત્મ દીવા જેવું વાગ્ય છતાં અમને અમાન નાયકો કહે છે કે અમુક વાકાના આચાર્યે લખેના પુસ્તકો મિવાપનાં તમામ પુસ્તકો મિલ્યાતી પુસ્તક છે

હે ગુરો ! આપની કૃપાની આ અવમરમા ધણી જ જરૂર છે જે ધર્મને નામે લોકોના અતકરણ પ્રેમની સુવર્ણમય દોરીથી જોડાના જોડાએ, તે ધર્મને નામે જ જ્યાં ત્યાં વેર વિરોધ, નાગ આરી, કનહ અને દેવ નજરે પડે છે આપ શુ આ બધું નથી જાણતા ? 'સરી શ્રવ કહ તાસનરમી, એમી ભાવહ' મન (ધર્મી) આપે એક વાર એવા ભાવ પ્રદર્શિત કર્યો હતો એવું વાગ્ય આપે કિન્નર્યુ હતું, અને આપ જેવા મહાત્મા એવું વા : ઉચ્ચાર ત્યાં તે ખરા ભાવપૂર્વક જ હોય એમા આ ભૂં શુ : સર્વ શ્રવે— દુનિયાના તમામ હવેને જૈન ધર્મી બનાવુ-દયામય બનાવુ-પ્રેમી બનાવુ-કથાયમુક્ત બનાવુ-એજ આપની અપૂર્વ ભારના હતી, અને આપે બનતો પુરુષાર્થ કર્યો અને હજુ કરોડો પણ અમે આપના અનુયાયીઓ તે જાનના પર પાણી ફેરવના બેઠા છીએ, તે ભાવનાને ધમ ૧૦ વચરના બેઠા છીએ, અમે ખરેખર શાસનરાગી નથી, અમે ખરેખર આપના ભક્ત નથી.

અમે અમારી માનપૂજના લોકપી છીએ અમારી માનપૂજના કે પ્રતિદામા જેઓ વિવ્રકર્તા હોય તે સઘળાઓને અમારા શાસન માધી દેશનિકાન કરવાના (જેણે કે 'શાસન' અમાગ બાપનું હોય નહિ !) હે નાય ! આપનું શામન અમે પચાની પડયા છીએ હે ગુરો ! અમે આપની સત્તા ધારણ કરી બેઠા છીએ આ જમાનામાં

જો કોઈ કેવળશુની હોય તો અમે જ છીએ, અને અમારી આગ્રહ પ્રમાણે જૈનધર્મની ધ્વજ આમ કે પેશ્વીગમ ફરકથી જોઈએ ! આદર્શ કેરી અમારી ધૃષ્ટતા ! કેરી અમારી હલકાઈ ! કેરી અમારી સંકુચિતતા ! કેવો અમારો સ્વાર્થ ! બેઠાં ત્યાં ‘હું’ ની જ પૂજા છે. અમને જૈનધર્મ કરતાં અમારો આ સાકાવલ્ય હાથમાં રહેલો ‘હું’ વધારે વડાલો છે ! ધર્મનું નિકંદન થાય કે લોકોની નગરે જૈન ધર્મની હલકાઈ થાય તે અમે જોઈ રહીશું, પણ અમારા ‘હું’ ને જરા પણ અડચણ આવવી જોઈએ નહિ ! જો તે ‘હું’ની સત્તામાં કોઈ આડે આવ્યું, જો તે ‘હું’ના માનમરતબામાં કોઈ આડખીસ રૂપ થયું તો પછી અમારી ક્યાનું અમારે કામ નથી ! ગમે તે ઉપાયે, ગમે તેટલાં છળ કપટથી, ગમે તેટલાં ભોગે તે મનુષ્યને, હેના મર્ગાવકાશને, હેના અનુયાયીઓને, હેના મિત્રોને અને હેની સાથે સંબંધ ધરાવતા મર્વને અમારાથી બનતું નુકસાન કરવાં અમે ચૂકીશું નહિ. ધર્મની અમારી વ્યાખ્યા આટલામાં આવી ચૂકી ! હાલ તો

મચ્છકદામ્બદ્ધ ગાયત્રે રે, માને ધર્મ પ્રસિદ્ધ;
આતમગુણ અકબાયતર ને ધર્મ ન જાણે રે શુદ્ધ
નત્વરસિ-જન યોગે રે, બહુલો જન સંવાદ,
ભોગોછા જિનરાજ રે, સરગો એક રિવાદ

આ રીતે મચ્છના જેવો, અને હેના ઉપ ભેદોને પ્રધાનપદ આપવામાં, અને કદાચહ વધારવામાં ધર્મની પ્રસિદ્ધિ આવી રહી હોય એવું અમારા નાયકો સમજે છે, અમને સમજાવે છે અને અમે પણ ગાડરીયા પેડે ‘હાથ સાહેમ !’ કહી એમને એવા કામમાં મદાય

આપીએ છીએ આત્માના શુભ્ય ને જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર્ય તે
 જેથી ખીલે, અથવા ક્રોધ-માન-માયા અને લોભ રૂપ કપાય જેથી
 નહ પડે, તેના ને ખગ ધર્મ-ને શુદ્ધ ધર્મ તરીકે ઉપદેશ મેલ
 આપનું નથી. જો હા જોઈએ ત્યાં જાદુરની વચ વમા આવે છે અને
 ધર્મ પણ તેમા જ રહેતો હોય. એમ જણાવવામા આવે છે કે
 પ્રભો ! આ મમયમા તત્ત્વના-આત્મતત્ત્વના-ધર્મના ત્રય ગિહાતોને
 જાણવાના મારગો પુરવા માટે તારા છે અને મોટે ભાગે તે
 મનુષ્યોની વિકૃતિ જ માન્ય પડે છે એક ખીજની નિદા, એક
 ખીજની અરેખા, એક ખીજની ધ્યા, એ. ખીજને દેવના પાદ
 પાની નાનો-આરી જામતો જ ધણે ભાગે સમજાય છે

હું જીવજાત હું તારા દેવ આપ તે મર્મ જાણેલા આપ
 થી આ માનવ કાંઈ અજાણી નથી મારે કે પ્રભો ! હવે કાંઈ આ
 તરફ કૃપાદર્શિ કરો હવે લોભને ખરું સત્ય સુ રે, તે મમજાળ
 લોકોને વિશાળ દર્શના અને શુભાનુસંગી જતાવાં, અને હેમને મેવે
 પ્રેમ શિખરો જે પ્રેમથી તેઓ ખીજને પોતાનારી દૂર ન કઠ્ઠા
 પોતાનામા ભેળવવાનું મમજે આપ 'પ્રેમ સ્વરૂપી' હો, 'પ્રેમના
 નર્મ' હો તો આપ તે નમનુ એકાદ દિશા પણ અમારા જેવા
 આશાની અને સ્વાર્થી મનુષ્યો તરફ મોડનગો તો અમે તેના આધારે
 કાંઈક વિશાળતા સિખીશું, કાંઈક ખરો દયાબાવ સિખીશું અને એ
 દિશાને આધારે આપ તરફથી ખીજ વિશેષ કિંઓ મદલ્ય કરવાને
 સમર્થ થઈશું

(૧૧)

પરમ કૃપાળુ પ્રભો !

આપ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ગિરાબ્યા છો, તથાપિ આ ક્ષેત્ર ભંડી પણ દષ્ટિ કરવાનું આપનું કર્તવ્ય છે, એ આપને સ્મરણમાં લવરાવવા ખાતર હું કાંઈ પણ લખું ત્હેમાં જો આ સેવકનો અવિનય થતો હોય તો ત્હેની, હે પ્રભો ! ક્ષમા આપશો; કારણકે આ સેવકનો આશય શુદ્ધ છે. અમારા જાતિ બાંધવોનું દિત જેથી આય એ ન આશયથી આપને આ પત્રો લખવામાં આવે છે અને હૃદયના ઉદ્ગાર ખાલી કરવામાં આવે છે.

હે ગુરો ! અમારી આ સ્થિતિ ચલાનું કારણ વિચારતાં—
 પ્રથમ રીતે અવસોકતાં—એમ લાગે છે કે અમારામાં નૈતિકજન નથી—અમારી આત્મશક્તિમાં અમને વિશ્વસ નથી—અમારા હૃદયમાં પુરુષાર્થ નથી. અમે ધણી બાજનોમાં સત્ય શું છે તે સમજીએ છીએ, ખાનગી મિત્રોમાં ત્હેની વાતો પણ કરીએ છીએ, અલંકારિક ભાષા-
 દ્વારા તે જણાવીએ પણ છીએ; પણ તે સત્યને ત્હેના નમ્ર સ્વરૂપમાં મૂકવાની અમારામાં હિમ્મત નથી—નૈતિક જન નથી. એનું કારણ બીજું કાંઈ નહિ પણ અમારો સ્વાર્થ છે. અમે સ્વાર્થ બનેલા હોવાથી અમારા સ્વાર્થને જેથી વાંધા આવે, અમે અપ્રીતિને પાત્ર થઈએ, અમે લોકવશ્લેષ થતા અટકીએ, એ બધને લીધે—એ માની લીધેલા ખોટા કાયને લીધે—અમે અમારા હૃદયના ભાવ ખુદ્દી રીતે જણાવી શકતા નથી. અને એથી જ, હે નાથ ! આપના જ્ઞેનશાસનની સ્થિતિ આવી ડાઘાડોળ થઈ છે.

મનુષ્યો હૃદયથી જે માનતા હોય, તે વાતને ખુદ્દી રીતે

બાહેર કરતા રહે, તો વણા પ્રકારનો સડો એની મેંમે ચાલેો જાય. પણ 'halence gases contact' 'ચપ્કા એ પણ હા પાડવા સમાન છે' એ ન્યાયે અમે અમર ગી ચુપગથી ઘણા પ્રકારના સડોને હિતેજન આપીએ છીએ અમુક રિવાજ ખરાબ છે, એમ અમે બોલીએ છીએ, એતા કડવા પરિણામ આવેના અનુભવીએ છીએ, પણ તે જતા તે ખરાબ રિવાજ અપરા રદમનો ત્યાગ કરતા અમ લાઇએ છીએ કારણકે કઢીના અમે ગુનામ છીએ-ખરેખર ગુનામ છીએ બ્રીટીશ મગ ૧' ગુનામનો ધવો જ વ કર્યો, પણ કઢીના ગુલામીની સખ્યા તો એટલીને એટલી જ છે રહીગી વહીનું અંદાર એટલે ગુનામને પાપેનું છે કે જેને આપા છે, જેઓને માફ ખોડુ પાનખવાની શક્તિ છે, તેના લોચનવતા પુરો પણ હાથા આધ દેખાય છે

હે શુભા અમે કર્મના નિયમને માનનાર છીએ, અમે એમ પણ કહીએ છીએ કે કરેનો પુન્યાર્થ કદી નિષ્ફળ જતો નથી, જતા અમારા કાર્યો આપ અવસોગો તો જણાએ કે અમે ફક્ત આ છંદગી વાસ્તે જ જીતીએ છીએ આ છંદગી એ જ મરિત છે એમ અમારે મન બામે છે આ તેથી જે કાર્યનું ફળ તરત આવે તેજ કાર્ય અમે કરીશું, જેથી આ જગતના લોકોની વાહવાઈ મને તેવાજ કાર્યો કરીશું, પણ જેથી દુનિયાનું ખરૂં કે યાજ્ઞ થાય તેવા માર્ગો અમે અર્ગકર કરીશું નહિ, જેથી સ્વ અને પરના આત્માનું કંઈક મનુ' હિત થાય તેવા ર ને ચલણ કરીશું નહિ કારણ કે અમારું—આ મા અમર છે એમ મનનારાનું અણે કે પુતજ્ઞમ મુલ્ય હોયજ નહિ એવું વર્તન થઇ ગયું છે

હે પ્રભો ! હવે અમારા ઉદ્યનો ફક્ત એક જ માર્ગ છે, જેઓનાં શરીર નિર્બળ છે, જેઓનાં મન નિર્બળ છે, જેઓનામાં સત્યને ખાતર સત્યને પડખે ઉભા રહેવાની હિંમત નથી, તેવા હરપોકથી, હે ગુરો ! કદાપિ જૈન ધર્મનો ઉદય થવાનો નથી. જૈન ધર્મ ક્ષત્રીયોનો છે, જૈન ધર્મ ક્ષત્રીય જેવા ટેકીલાનો છે, જૈન ધર્મ 'હતનારા'ઓનો છે, જૈન ધર્મ મન્યતા ઉપાસકોનો છે. તે જૈન ધર્મ અત્યારે એ પૈમા વાસ્તે ધર્મનિવંચનારાના હાથમાં આવ્યો છે. તે ધર્મ આજે લોકપ્રચલિત ખાતર સત્યને વેચનારાના કુળજમાં પડ્યો છે. તે ધર્મ આજે રૂઢીના મુખામોના સકામાં મપડાયો છે. તે ધર્મના સત્યમિદ્ધતોનો વ્યવહારિક ઉપયોગ બહુ જ ઝાઝો જોવામાં આવે છે. સત્યના ઉપાસકો—શિરસાદે પણ સત્યને વળગી રહે એવા ઉપાસકો મધ્યામાંદયા મળી આવશે. આ જ દારણુ થી—ખરેખર આ જ દારણુથી અમારી આ શોચનીય દશા થઈ છે. આવકોનો વાંક હોય તો ખુદ્દા દત્તથી આવકોને બેધડક કપ-દેશ આપનારા સાધુઓ કંઠાં નજરે પડે છે ? સાધુઓનો દોળ હોય તો હેમને શિખામણુ આપી હેમને માધુપણના વર્તનમાં સ્થાપવા જેટલી હિંમત કયા જૈનમાં આવે પડે છે ? જ્યાં સ્થિતિ આવી છે, જ્યાં નૈતિક બળતી ખામી છે, ત્યાં હે પ્રભો ! ઉદય શી રીતે થઈ શકે ? " Reform the clergy, reform the laity. " સાધુઓને સુધારો, આવકોને સુધારો—સુધારો સુધારો—પણ કેણુ કોને સુધારે અને તે શી રીતે એ પ્રશ્ન આવી ઉભો છે. અપે તો, હે પ્રભો ! મોત જ ગ્રહણ કર્યું છે શું આ સ્થિતિમાં આપની સલાહની—આપના કિંમતી બોધની અમને જરૂર નથી ? ખરેખર જરૂર છે, માટે હવે અમને આપનું નૈતિક બળ આપો, કે જેથી અમે પ્રથમ

અમારી જાતને સુધારીએ, અમે અમારા દુર્ગુણોને વશ ન થતા
 હોઈને 'ના' કહેતા શિખીએ, અમે કોઈની સ્ટેમા ન તણાતા અ
 મારા અત ક્ષણના અવાજને માન આપના શિખીએ વ્હાલ
 અમે આ રીતે વર્તીશું, ત્યારે જરૂર અમારું મનોગાન ધણુ વધશે
 જરૂર અમારી આત્મિક શક્તિઓ ધણી ખીનશે અને હે ગુરો !
 આપની સદાયથી આપની રૂપાબરી દિગ્ધી અમે અમારી જાતને
 સુધારી અમારા બધુઓને સુધારવા મથીશું અને અમારા બધુઓ
 અને અમે વ્હાલે સુધર્યા ત્યારે ગુરુઓને સુધરવું જ પડશે, નહિ
 તો પછી કાળ પોતાનું કામ કરે જશે—અને જીવિત્ત શ્ર આવશે તે
 તો આપ સર્વજ્ઞ દોષ સારી રીતે જાણો છો માઇપણ પ્રજા, તેમ
 કે ધર્મનો ઉચ્ચ થવો હોય તો તે પ્રજા, તેમ - ધર્મના મનુષ્યોના
 ચારિત્ર (character) મા પ્રથમ મુદ્દારો થવો જોઈ હો, નાથા
 બાહ્ય ક્રિયાઓથી કોઈપણ મનુષ્ય ધર્મી ગણાય એ મન રહો નથી

“ મહારા વિશે વૌકો શુ ધારશે ? મહેને કેવો કહેશે ? ” ત્હા સુધી
 એ બાનના હૃદયમાં રમ્યા કરે, ત્હા સુધી સત્ય શી રીતે પ્રશ્ન
 શકાય ? ત્હા સુધી સત્ય બેધકક શી રીતે જણાવાય ? હે નાથ !
 અમારામાં આ બાગનનું નૈતિકજાળ બહુ જ ઓછુ છે, તે હવે
 અમને ધીંગા-અમારા આત્માની શક્તિઓને મનજ કરો, કે જેથી
 અમારા અત કર્મને જગ લાગના મતો જણાવી અમે આપની
 સેવા બજારી શકીએ હે નાથ ! આ વિચારોથી કોઈના નિરૂદ્ધ
 વિચારો હોય તો હૈમાં કાંઈ દોષ નથી, કાચુ કે દ્રેક મનુષ્યની
 બુદ્ધિમાં બેઠે હોવાનો મભવ છે વણા મનુષ્યો આના વિચારના હોય
 છે, પણ તે જણાવવાની તેઓ હિમ્મત ધરતા નથી, એટલું જ નહિ
 પણ ત્હાને મન તે વિચારોને રચના ડપમા પ્રકટ કરે છે તેના હૃદય-
 થી હોને મત્ય તરીકે માનના છતાં બહારથી તે વિચારોની નિહા
 કરે છે આના ‘ અત જણના ચોર ’ મનુષ્યો, હે પ્રભો ! આપના
 જૈનગામનમાં અનેક છે અંત કરણને વેચનારાના ગામ્યા કાંઈ
 ઓછી નથી. આ દોષ અબણુ તેમજ ભણેવાઓ મનોમા માન્ય પડે
 છે અબણુને વાગે તો કાઈ કહેનાનું નથી, પણ જેઓ હાથમાં નક લેઈ
 કુવાગા પડે છે તેના વિચાર નો વિશેષ દયાને પાત છે. હે નાથ !
 તેવાની કમકે ધાઓ અને હૈમના અત કરણમાં મત્યની જે ચિણ
 ગારી છે તેને પ્રત્યક્ષિત કરે. તે ચિણગારી કદાપિ ઓલાવાતી તો
 નથી જ, પણ અનુક્રમ સંબંધો ન મળવાથી વણા વખત સુધી
 હોના પર પડય આવી જાય છે. તે પડાને દૂર કરી અમાના-દરેક
 જૈનના-માધુ કે શ્રાવકના હૃદયમાં, હે નાથ ! મત્યને જાહેર ડવાની
 હિમ્મત આપો, કે જેથી અમે અમારી ભૂલો મુધારી શકીએ,
 અને અમે અમારા હૃદયનો માર્ગ ચલણ કરી શકીએ.

વર્ષ આખરે નયનિનેન્દ્ર.

કાળને આદિ નથી, અત નથી એવા અચિન્ત્ય કાળના પટ ઉપર એક તરખના તુલ-એક નિદુ તુલ્ય 'જૈનમમાચાર'ની પાંચ વર્ષના ઉમર સુમન્યા ખોલુ શુ ? જે કાળે અનેક પરદુ ખ બજન વિક્રમેને બાયા, જે કાળે જાનક મોડો મોર્નયા મોડોરોનુ દાન દેનારા તીર્થ કરો ખેયા, જે કાળે અનેક ડૈવલ્ય માનીઓ જોવા, જે કાળ પોતાની પ્રગતિ અગ્રગાને પશુ પારકાના કુદાર માટે અનાર્થ ભુમિઓમા વિચરનારા મૃતિમાન 'પરાપકાર'ના અનેક દ્યો જોવા, જે કાળે સમર્થ નિબાનો-વિચારમે-શોધમે-તેખમે આ મુશ્કરમે જોવા, તે કાળના મહેટા ચોપડામા પ્રદિનગરના, બગ વગરના, કળ વગરના, જર વગરના, ધર વગરના માળક 'જૈનમમાચાર'ના પાંચમા રાની યાદો નોધાનાની શી આશા રાખી શકાય ?

મહાન 'જાળ'ના ચોપડામા નહિ તો હેવટે તે કાળના બક્ષ રૂપ આ ચોપડાના—આ 'ત્ર'ના પાનામા તો પાંચમા વર્ષની પ્રથ્વા હુતી નોધાવી જોઇશે કારણુએ આવતી કાનથી—આવતા મોમવારથી ફુનીઆ આ બાળકને હાં વર્ષમા દાખલ થયુ માનશે

કેવી આશ્ચર્યજનક વાત છે ! દર મોમવારે જુનાજ કાગળના ટુપડા ઉપર અતે જૂનાજ લખાશો છપય છે, જતા મયા મોમવારના કાગળીઆને પણ 'જૈનમમાચાર' કવુ અને આ મોમવારના

કાગળીઆને પણ 'જૈનમમાચાર' ન કહ્યું । પુદ્ગળ તો તદ્દન જૂઠાન-
તદ્દન બદલાઈ ગયેલા છે. એક પણ પુદ્ગળ ગયા સોમવારના કાગ-
ળીઆનો, આ સોમવારના કાગળીઆમાં નથી; છતાં જાનેનું નામ
તો એનું એમ । અને પુદ્ગળો બદલાઈ જવા છતાં નામ એક વર્ષનું-
એ વર્ષનું—ત્રણ વર્ષનું—ચાર વર્ષનું અને છેવટે પાંચ વર્ષનું ગણાઈ
ચૂકું અને છઠ્ઠા વર્ષનું કહેવાની તૈયારીઓ થઈ । ખરેખર, આત્મા
એવા ન રીતે હિમરમાં વધતો જાય છે અને નવા નવા દેહો
ધારણ કરે છે. અમુક તારીખના 'પેર' ના કાગળીઆ હારે કે
હલકા હતા તે કોઈ યાદ કરતું નથી, પણ તે અકાંના વિચારો
તો લોકોના મનમાં છપાઈ ગયા છે. આત્મા જે જે પુદ્ગળો ધારણ
કરે છે-જે જે રૂપો-જન્મો લે છે તે સુંદર હો કે કદરૂપા હો, ધની
હો કે નિર્ધન હો, સ્વચ્છ હો કે બગીક હો, તે કયાની યાદી કાળના
ચિત્રપટ પર રહેવાની નથી, પણ તે આત્મા તે તે જૂઠા જૂઠા 'અંકો'માં
—તે તે જૂઠા જૂઠા જન્મોમાં જે કાંઈ કરી ગયો છે—જે જે જ્ઞાન-
દર્શન-ચારિત્ર લખી (બજરી) ગયો છે તે જ માત્ર સ્મરણપટમાં
છપાઈ રહેશે. આ મહારા બદલા 'પેપર' । તું ખરેખર મહારા
ગુરુ છે. ખીજાઓના કે સંઘના હિતાર્થે તારી નોકરી કરવાનું હું
કહું તે ખરેખર ગ્રન્થો છે; તારી નોકરી મહારા જ હિતાર્થે છે.
તું અને હું સાથે જ ઉછર્યા છીએ, માથેજ સ્વાર્થ સાધીએ
છીએ. તારા મુખે બોધ મહેને મહારા બાળપણમાં ધારેલા ગુરના
બોધ કરતાં અજાણે ધણો ઉત્સાહ, પ્રેમ અને જ્ઞાન આપે છે. તને
હું દર સોમવારે નવાં નવાં કપડાં પહેરાવું છું—મૂર્તિપૂજકો હેમના
દેવને પહેરાવે છે તેમ;—અને તે લગડાં પહેરાવતી વખત મહેને

જ્ઞાન થાય છે કે, આવી જ રીતે હું દર પળે નવા નવા પુણ્યો
રૂપી કપડાં પહેરતો જાઉં છું અને ત્હારી પેઠે જ હું દર પળે નવો
નવો બની જાઉં છું. એ 'નવા બનવા' ના બનાવને હું 'ચિંતા,'
'હપાધિ,' 'દુઃખ,' 'મુશ્કેલી,' 'ગર્ભાધ' વગેરે નામો
આપું એ ત્હારી જૂલ જ છે. ત્હારે માત્ર ત્હારી પેઠે મુંગામુંગા
'હપાધ જવું' અને 'વંચાધ જવું' એટલું જ કરવાનું છે.
હું ત્હારે પુરેપુરો હપાધ જમશ ? હું ત્હારે ત્હારાથી પુરેપુરો
વંચાધ રહીશ ?

ત્હારે ? ત્હારે એ સવાલ કરવામાં પણ ગુન્હો છે. હપાધ
રહેવાની અને વંચાધ રહેવાની ક્રિયાની સમાપ્તિ ઇચ્છી એ અક્રિય
દશા ઇચ્છવા બરાબર છે. હું તે નહિ ઇચ્છું. ત્હને કામ વધારે
વહાણું છે. ધણીએ કાગળીઆ કોરા છે—કોઇ ત્હને વાંચતું નથી.
એથી કાંઈ એ કાગળ મુક્તિ પામ્યો દહેવાશે નહિ ! 'હપાધ જવું'
અને 'વંચાધ જવું'—ત્હારી પેઠે નિયમિત રીતે—એજ આનંદ છે.
છેવટની દશા શું દશે એ જાણવાના આપણે અધિકારી નથી બન્યા,
ત્હાં મુદ્દી એ ઉંડા કુવામાં તું કે હું નહિ જ ઉતરીએ. 'હપાધ
ખાતર હપાઓ' અને 'વંચાધ ખાતર વંચાઓ' એજ આપણું

ઉંચી ટેકરીએ મ્હડીને પાછળના જૂતકાળ તરફ દાંદિ ફેરવું છું ત્યારે મ્હને ખરેખર દેખાવ રમણીય અને આશ્ચર્યરૂપ લાગે છે. જીંદગીના વારાફેરા ઘણું જ્ઞાન પ્રમાણે છે અને દરરોજના ન્હાના મ્હોટા બતાવોમાં લાલચો, ધમકીઓ અને સ્વાર્થ બુદ્ધિ તથા કાયરતા એ ચારની સત્તાવણી વખતે ઘણું બળ આર્જે છે.

પુરાં થતા વર્ષનું અવસોકન કરવું એ હવે મમતું નથી. આવતા વર્ષમાં સઘળા ગ્રાહકોએ કાયમ રહેવું એવી અરજ કરવાની પણ ઇચ્છા થતી નથી. એટલી ઇચ્છા તો અવશ્ય થાય છે કે હાલની આ પત્રની બાહીશ સ્થિતિ—હેના જ્ઞાનનું અદ્ય જાંકોળ સુધરવા પામે.

નવા વર્ષમાં ભેટ તરીકે આપવાનાં બાર પુસ્તકો સમ્પન્ધી એટલે ખુલાસો કરવાની જરૂર છે કે, તે લાલચ તરીકે નથી. જેઓ ભેટ ખાતર જ ગ્રાહક થતા હોય હેમને હું ખુશ્ખુ જણાવી દઈએ કે, હરસાલ કાંઈ ૧૨ ભેટો મળવાની નથી. જે ત્રણ રૂપીઆ લેવાય છે તે. તો પેપરની જ કિંમત અને પોસ્ટજ માટે લેવાય છે. 'ભેટ' તો 'ખુશીનો સોદો છે', મ્હારા વાચક 'મન્દુઓનું' વિચારક્ષેત્ર વિશાળ બને એટલા જ માત્ર હેતુથી ભેટો અપાય છે અને તે ભેટો જેમ જેમ તૈયાર થતી જશે તેમ તેમ પેપર દારૂ જાહેર, ખમર આપવામાં આવશે. તે પહેલાં મગાવવાની તાકીદ કોઇએ કરવી નહિ.

ગ્રાહક મહાશયોને ખાસ બહામણ કરવાની રાજ લઇએ કે ભેટનાં પુસ્તકો આપતું જ્ઞાન ખીંચવવા માટે જ યોગ્યતાં છે. માટે અય ઈતિ દરેક પુસ્તક વાંચવા દાળજી રાખશે તો લખનારાઓનો અને આપનારાઓનો આત્મભોગ સફળ થયો ગણાશે.

હેવટમાં, આ પત્રને એક યા ણીજ રૂપમાં ઉત્તેજન આપનારા અને ઉત્તેજન ન આપી શકતા છતાં અંતઃકન્ધથી દુવા આપનારા (કે જે દુવાઓના સરવાળાથી જ ને છતી શકે છે) તથા ભેટનાં પુસ્તકોના ખર્ચમાં થોડો ઘણો ફિરસો દેવા જેવો આત્મભોગ આપનારા મહાશયોનો તેમજ ભેટનાં સંખ્યાબંધ પુસ્તકો લખવામાં મદદગાર થનારા વિદ્વાન મહાશયોનો હું અ રૂથને અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનું છું. જે આઠક મહાશયો પેપરમાંના લેખો કાળજીથી વાંચતા હશે અને સ્વતંત્ર રીતે તે વિચારોની ચોગ્યાચોગ્યતા ઉપર મનન કરતા હશે તેમનો પણ આભાર માનું છું.

વર્ષ પુરું કરતાં પહેલાં, જો હું એક મહાન કર્તવ્ય બાળવવાનું વીસરી જાઉં તો ખરે જ દોષીત હરું. તે કર્તવ્ય જેમના જેમના સમ્બન્ધમાં મહારે આમુ વર્ષમાં કાંઈ પણ અવાજ ઉઠાવવો પડ્યો હોય તે સર્વના આત્માઓને ખબરવાનું છે. તે તે આત્માના અમુક રૂપે-અમુક દેહે અપરાધ કર્યો, અગર અપરાધે કર્યો એમ મહુને લાગ્યું તેથી મહારે મૈત્રીભાવે—દેશ-કાળાદિનો વિચાર કરીને લખ્યું પડ્યું હોય અને તેનો મર્મ કે આશય ન સમજવાથી તેમની લામણી દુઝાઈ હોય તો હું તેમને શાન્તિ મરજું છું.

ધર્મ યુદ્ધની મોસમ શરૂ થઈ !

વગર યુગારે, માત્ર નિરસ લોજન સાટે માથું ઝુકી
લકનારા વીરયોદ્ધાઓની દૃષ્ટિ આગળ પડેલું
વિશાળ કર્તવ્ય ક્ષેત્ર.

(૧)

ગુરુત્વાકર્ષણ (Gravitation) ના બળ સામે દરેક પ્રાણીએ
દર સેકન્ડે 'મામુ બળ' વાપરી નિરંતર યુદ્ધ ચાલુ રાખવું પડે છે
એ કાણુ નથી જાણતું ? પાપની લાનઓ રૂપી સેતાનથી વિશ્વને
નીચે પડવું બચાવવા માટે મહાત્માઓએ એવી જ રીતે સતત
'મામુ જોર' વાપરી ધર્મયુદ્ધ ચાલુ રાખવું પડે છે.

દુનિયામાંથી એવા ધર્મયુદ્ધના મૈનિકોને લાઈ લો, એને દુનિયા
નું આપોઆપ પતન થશે. પતી તે વસવા લાયક જ નહિ રહે
ત્હમને આ વાતનો ખ્યાન પણ કદાપિ નહિ હોય કે પૃથ્વીના જૂ.
જૂના ભાગોપર એવા સખ્યામધ જીવો છે કે જેમાના કેટલાકનો
પરોપકારી કેમો અને કેટલાંકની પરોપકારી સલાહો તથા કેટલાંકની
પરોપકારી 'ભાવના' અથવા 'શુભેચ્છા'ઓ આપણુ બધાનું નિર-
ંતર રક્ષણ કરવાનું કામ કર્યું જાય છે તે વિના આપણે જીવવું પણ
મુશ્કેલ થઈ પડે.

આપણને દર પળે જ્યાવનારા પુરુષો દરેક દેશ અને દેશ
વર્ગમાં યોગ્ય યા ધણા હોય છેજ. પરંતુ, આપણા જૈનોને પ્રસન્ન
લાભ પહોંચાડનાર, આપણા મહવાસના નિરંતર આરી આપણને
સીધી રીતે રહાય કગનાર જૈન ધર્મગુરુઓ છે, કે જેમને પુર
જ્ઞેશ્વરી—પોતાની સવળી શક્તિઓ વડે ધર્મયુદ્ધ કરના માટે કંપન
મહારીરે નિર્માણ કરેલી મોસમ આ ગુરુવારથી શરૂ થનારી છે, મત
લમ કે આ પત્રનો આ અંક જરામર તે શુભ ટાકણા પર જ પ્રગટ
થાય છે એથી કરીને હું મહારા આ પત્ર રૂપી કર વડે વીગ્ના
સધના સુભદ્રોને કર્તવ્ય ક્ષેત્રના જૂના જૂના ભાગોમા દાખલ થતી
વખતે હર્ષપૂર્વક સત્કાર આપુ છું અને એમના તે યુદ્ધમાં એમને
અપૂર્ણ વિજય મળે એમ ઇચ્છુ છું. કમનગીમે આપણી પાસે
મળના મૈનિકે અથવા યોદ્ધાઓના નામોની યાદી નૈયાર નથી તેથી
દરેકની હીલચાલની નોંધ રાખવાનું જની શક્ય નહિ, તથાપિ સમુ-
દાયે આપણે જોઈ શખીશ ખરા કે, કોણ મેણ પ્રદેશમા કયા કયા
મૈનિકે ઇટલો વિજય કર્યો

સામાન્ય રીતે ડરપોઠ લોખ પણ બહારે યુદ્ધક્ષેત્રમાં જાય છે
અને ગણવાધના લનકાર લેમના કાનમા પડે છે ત્હારે લેમને
શૈર્ષ્ય રૂરી આવે છે અને 'મરણ કે મારણ' એવો નિશ્ચય બાંધવા
તેઓ સ્વભાવત જ પ્રેરાય છે. તેરીજ રીતે સામાન્યતઃ પ્રમાદી
એવા કોઈ સાધુ હોય ને પણ ચાતુર્માસમા પોતાની ચોતરફ શ્રાવક-
શ્રાવિકાની હઠ જોધને અને લેમને મ્હોડે પોતાની પ્રશંસાના અવાજ
નિરંતર નીકળતા સાંભળીને લેમને અવનવો જુરમો આવવો જ
જોઈએ અને એ જુરસાને લીધે "કાઈક સુકૃત્ય ઓણના ચાતુર્માસમાં

જરૂર કરવું જ, નહિ તો ફરી આ મામનું મ્હોં જોવું નહિ ” એવો નિશ્ચય તે વીરસુભદ્રો કરે તો એમાં કાંઈ આશ્ચર્યની વાત નથી.

જે આતુર્ભાસમાં આખી પૃથ્વી નાગ્ન લીલા રંગમ રમખોળ કરેલો વાયો પહેરી આનંદમાં મહાલતી જોવામાં આવે, જે આતુર્ભાસમાં કુદરત પણ આઠ મામ સુધી અહોતહોથી વરાળ રૂપે એકતું કંપુ પાણી એક મામતું વસાવવાની ઉદારતા બતાવે, જે આતુર્ભાસમાં જમીન પણ ખેડુનો માર ખમવામાં પુન્ય સમજીને મારનારને ઉશ્કડુ બનાજ આપવા તૈયાર થાય, એવી આ આતુર્ભાસની ચોસમમાં જૈન મંથ જંગલ મુટી જરા ધર્મરૂપી આનંદમાં મહાલવા, આઠ મામ સુધી બચાવેલું ધન છટે હાથે પરાપકારી કાર્યમાં ખર્ચવા, અને માધુ રૂપી ખેડૂતના વચનરૂપી મારને ખમીને લેમના પ્રત્યે ઉશ્કટી વધારે બક્ષિત બતાવવા ન ઇચ્છે તો એમના જોવું નમીમતું ધુટેલું ખીતું ત્રણ હોઝ ચક્રે ! ચોમામામાં પણ જવામો બળતો જ રહે એમાં ખીજ કોનો દોષ—મિવાય કે પોતાના કર્મના ?

આરમાં એકંદર રાસોનો સાર સમાધ નય છે, મરકારના કાયદા, વિદ્વાનોની વિદ્વતા સાધુઓની સાધુતા સંપ્રજાનો એમાં મર્માવેશ થઈ નય છે. એ આરને અગે શુ શુ કામ આતુર્માસમાં કરવાનું છે તે આપણે અગે વિચારીશું.

પ્રથમ દાન આતુર્માસમાં ઘણી પ્રકારના દાન થતાં આપણે જોએ છીએ કોઈ દહાણી પ્રભાવના કરીને એ રૂને ગુરુભક્તિ બતાવે છે કોઈ સન જમાડશે અને કોઈ સન કહાડશે, ચોડાએક પુદ્ધિશાળી પુરુષો જૈનશાળા કે પુસ્તકશાળા ખોલાવશે અને કોઈ રથાનક ખાતે એક ધર્માદા પેટી કાયમ કરાવશે. આ સર્વ દાનના જ મત્તા છે. અને વીર શાસન ૨૪૩૬ વર્ષનું બનું—પુરાણ થવા છતાં એના ‘અમલદારો’ના માન ખાતર આજ આટલે વર્ષ આટલું પણ થાય છે એ ખુશ થવા જેવું છે. પરંતુ આપણે આજે કયા જમાનામાં વળીએ છીએ તહેનો કાંઈક ખ્યાલ કરીને જો ખર્ચ કરીએ તો તેનું તે ખર્ચ વધારે સાફ ફળ આપે. માટે હવે સાધુ મુનિ-રોજીના માનમાં પૈસા ન ખર્ચતા સાધુ મુનિરાજ જે સંવસેવાનાં કામો સૂચવે તે પાછળ તે પૈસા ખર્ચવાની જરૂર છે. માત્ર મહાત્મા એએ તો ધર છોડ્યું, કુકુમ છોડ્યું, પૈસો છોડ્યો તે સાથે જ માન પણ છોડી જ દીધું છે, એટલે એમની પ્રસાસનાં ગીતો ઉપાશ્રયમાં ગાવાની કાંઈ જરૂર રહેતી નથી, તેમજ હેમના માનમાં દહાણી પ્રભાવના અને સ્વાર્ગાવત્સવ ગમ્મ જમાડવાની પણ જરૂર રહેતી નથી. જો તહેમનાં સૂચવેલાં ધર્મકાર્યો યાદ રાખીને તે પાછળ ખર્ચ કરવામાં આવે તો તે મહારોગો પુરુષોના હૃદયમાં વધારે આનંદ થાય અને સંધની ‘ભક્તિ’ પણ વધારે સારી રીતે બજી કહેવાય. દરેકે દરેક

ગામમાં એક જૈનશાળા, એક પુસ્તકમંદિર અને એક યુવક-મંડળ
એ ત્રણની સ્થાપના થાય તો જ એ સઘ જાગરો જીવતો રહે અને
એ ત્રણની સ્થાપના માટે જોઈતો ઉપદેશ કરવો તે સાધુજીનું કામ
છે બદોબસ્ત કરવો તે આવશ્યક કામ છે

18-7-10.

(૨)

જૈન ધર્મ એ કોઈ ‘વાડો’ નથી, ‘મત’ નથી, એ એક
અધુમંડળ (Brotherhood) છે જ્ઞાન, હૃદયશુદ્ધિ અને પરોપ
કારના પ્રચાર માટે એ એક ‘મંડળ’ છે અને સ્વેચ્છામય, ફીગંબર
એ વગેરે રહેતી શાખાઓ છે, કે જેમણે કોઈ એક ખીજાથી ભિન્ન
ઉપદેશ આપવાનો નથી પણ કામની વહેંચણી કરી અનુક
તેષમદારીઓ પોતાને શિષ્ય લેવાની છે. દરેક સંપ્રદાયના મુનિઓને
આપે તે જલ્દા જલ્દા વિચરે ત્યાં ત્યાં પ્રકાશ પાડવાની જોષમદારી
મુકામથી છે તે જાણે કે હું અંદો નીરાંતે ચાગ માસ આરામમાં
ગુજારું, તો શ્રી વીર ભગવાનની દક્ષિણા તે મહાન અપરાધી અને
તિરસ્કારને પાત્ર ગણાશે. એણે તે ગામની વસ્તુસ્થિતિનો અભ્યાસ
કરવો જોઈએ ત્યાંના લોકોમાં કયા ગુણો છે, કયા અવગુણો છે,
તે ગુણોને કેવી રીતે વધારે પ્રકાશીત કરી શકાય અને તે અવગુણોને
કેવી રીતે દૂર કરાવી શકાય, એ બધી બાબતોનો તહેજો વિચાર
અને મનન કરી ચાર માસ સુધીની પોતાની સ્થિતિ દરમિયાન
કરવાના કામનું એક કાર્યક્રમ (Programme) તૈયાર કરી તે
મુખ્ય વર્તવાને તૈયાર થવું જોઈએ. દાખલા તરીકે એક અમલવાદ

શહેરમાં એ સ્થાનેકે એ સમુદાયના મુનિવરો, ખીરાને છે એમ ધારો. ધારો
 કે તેઓ તદ્દન નવા જ. છે, પણ તપાસ કરતાં હેમને જાણશે કે અહીં
 દરીઆપરી સંઘ અને છોટ્ટી સંઘ એ બેના મગ જુદા જ રહે
 છે; અને દરીઆપરીમાં પણ એ પક્ષ છે. અહીં કોઈ દમવાળી જૈનશાળા
 નથી, પુસ્તકશાલા મુલ નથી, સમા તો કોઈ જાતની નથી. એક
 ઉમંગી ગૃહસ્થે એક શ્રાવિશાળા ખોલી છે હેને પણ ઈર્ષાળુઓ
 તોડી પાડવા જેવું કંઈ છે, તેથી એ સરથાનું કામ સંતોષજનક
 ચાલતું નથી. બક્ષા આગળ ચાલો; વડું વસ્તુચિત્તિ તપાસો. અહીં
 અમુક શ્રીમંતો છે અને બાકીનાઓ પણ સુખી છે. પૈસા ખર્ચવાનું
 કોઈએ શિક્ષણ આપ્યું જણાતું નથી. મન્દ જમે છે અને હાણીઓ
 માપ છે. નાતમાં પ્રુક્ત કંપે હોવાથી કોઈ જાતનું ધારાધારણ
 રહેવા પામ્યું નથી. જૈન ધર્મના તત્વને સમજનારો-કોડો 'અબ્યાસી
 અહીં એક પણ આવક નથી. હજી આગળ ચાલો. વૈષ્ણવોની
 કન્યા ન મળવા છતાં વૈષ્ણવોને કન્યા આપવામાં ઉત્તરી 'ખાનદાની'
 ગતાય છે; પત્રાળીમાં જમણ માપ છે; એક ઉપર ખીજી સ્ત્રી કરવાનો
 રીવાજ જોરથી ચાલે છે; ઝાલાવાડનો 'ગોળ' અને ગુજરાતના
 ગામડાનો 'ગોળ' થવાથી કન્યા મેળવવાની મુશ્કેલી અંદોના ગરીબ
 વર્ગને પડવા લાગી છે. હવે શહેરની પોતાની વસ્તુચિત્તિ તપાસો.
 મ્હોડું વ્યાપારનું મથક છે. કાઠિયાવાડ, મારવાડના કેટલાક ભૂખે
 મંદતા જોતોને સારી રીતે ગેટલો આપી શકે એવું શહેર છે. કેળવણીની
 સગવડ ધણીજ સારી છે. ફુનર તેમજ સાહિત્ય જાનેની તાલીમ
 માટે અનેક સ્કૂલો, કોલેજો, પબ્લીક લાયબ્રેરીઓ છે; છતાં સ્થાનક-
 વારી જોનામાં શિક્ષણ મુલ નથી. ઉત્તેજન આપનાર ન હોવાના

સમયે ગુજરાતના ગામડાના ચાલાક છોકરાઓ, ગામડાં ઉત્તરક
ચતા જતા હોવાથી, અહીં આવી ૫-૭ રૂપૈની મુલામી શોધતા
નજરે પડે છે. અરે, શું ત્યાગી ચતા હશે તેમને પોતાનાં સંતાનોની
આવી દશા માટે કાંઈ જ નહિ ચતું હોય ? મહેને આ લખતાં
આંખમાંથી અંત્રુ પડે છે તો શું મહારા પૂજ્ય પુરોહિત 'દુનિયા ત્યજી'
એટલે 'પ્રેમ'ને પણ-દયાને પણ ત્યજી બેઠા એમ કદાપિ ધધ શકે ?
એમજ ને જૈન મુનિઓ માનના હોય તો હજી તેઓ 'પ્રેમ' નો
અર્થ જ મમજ્યા નથી. 'પ્રેમ' અને 'સ્નેહ' એ બે તદ્દન જુદી
વાતો છે. 'પ્રેમ' છે તે સુગંધી અતર છે, કે જે સુગંધ ધણી આપવા
છતાં કપડાને બગાડતું નથી; 'સ્નેહ' છે તે સુગંધ યોડી આપી
પાછાથી ગંધાય છે અને વળી કપડાં ચીકટાં કરી બગાડે છે.
'સ્નેહ' એક વિકાર છે, 'પાપ' છે; 'પ્રેમ' એક ઉચ્ચ ખરામ
છે, આત્માનો સ્વભાવ છે. શ્રી મહાવીરમા 'પ્રેમ' ન હોત તો પોતે
તરેલા હોવા છતાં આપણા માટે ચાઓનો ઉપયોગ કરત જ નહિ.
'પ્રેમ' તે જ જગતનું જીવન છે. પ્રેમમાં સ્વાર્થ, બક્ષો કે માનનો
લેણ માત્ર પણ સંભવ હોઈ શકે નહિ, તો પછી હિન્દિય સુખની
ધ્યોનો તો છાંટો પણ ચાનો હોય ? જેમાં તે છે તે પ્રેમ નથી;
તે તો કદાપિ 'સ્નેહ' હોય. એ 'પ્રેમ' નો જ સિદ્ધાંત છે, કે જે
જૈન સાધુઓને બીજા જીવોના સુખ અને સહીસલામતી ખાતર જ,
અનેક સ્વાગીત ઘાટભાજી અને ધગધગતા શીખમાં પણ ઠંડા જળનો
ઉપયોગ કરતાં અટકાવે છે. એ 'પ્રેમ' નો જ સિદ્ધાંત છે કે જે
સદૈવ ફરતા રહી જગાએ જગાએ જ્ઞાનપ્રકાશનો પરમાર્થ કરવાની
જેમને માથે ફરજ નાખવામાં આવી છે તેવા મુનિઓને પણ

ચાતુર્માસમાં 'ચાર માસ-એક જગાએ રહેવા' ફરમાવે છે, અને તે
 વખતે પણ તપ કરવા ફરમાવે છે. કેવો 'ત્રેમ'મય ધર્મ ! અને તે
 છતાં આજે અમારા સાધુઓ 'ત્રેમ'માં જ પાપ સમગ્ર આવકોના
 હિંચની વાતથી ફરજ નાસતા ફરે છે એ કેવું આશ્ચર્ય ! હું કયુલ
 કરીશ કે 'ત્રેમ'નો પાઠ બણવા જતાં 'સ્નેહ'માં કે 'હિંસા'માં
 ને ઉતરી જવાય તે માટે ખાસ કાળજી રાખવાની છે. પણ તે તો
 ખુદલું છે કે જેઓ જોખમદારીભર્યું કામ ઉઠાવે તેમણે હિતાહિત
 વિચારવાની શક્તિ અગાડી હાંસલ કરી લેવી જ જોઈએ; નહિ
 તો પછી ધર્મ-અધર્મ વચ્ચેનો તફાવત ન સમજી શકવાથી ધર્મને
 બદલે અધર્મ આચરી ન્ય જ. અજ્ઞાન રાજ જેવું પ્રજાને ખીલું
 દુઃખ હોઈ શકે નહિ. આ પ્રમાણે ચાતુર્માસીય સ્થળની વસ્તુસ્થિતિનો
 ચોતરફથી ઉઠે અભ્યાસ મુનિઓએ કરવો જોઈએ અને પછી
 પોતાની શક્તિ, જ્ઞાન, લાગવગ વગેરેનો ખ્યાલ કરી આ અધ્યાપકો પાસે
 હઈ કંઈ બાબતનો સુધારો જોણના ચાતુર્માસમાં પોતે હાથ ધરી
 શકે તેમ છે તે વિચારવું જોઈએ. અને એ નિશ્ચય કર્યા પછી એ
 રસ્તે કામ કેવી રીતે કરવું તેની યોજના ગોઠવવી જોઈએ. કોણ
 કોણ આવકોને પોતાના મંદિરમાં બનાવી લેવા, કેવી રીતે ઉપદેશ
 દેવા, જાહેરમાં શું હોલચાલ કરવી અને ખાનગી સહે શું હોલચાલ
 કરવી એ સર્વ મુદ્દા પર એકાંતમાં મનન કરી 'કાર્યક્રમ' ગોઠવવો
 જોઈએ. આ બધાણે યતા યયાસોની વળા પાછી-એક 'ડાયરી'
 અથવા 'નોંધ' રાખવી અને પોતાના પછી-જે સાધુ એ જગાએ
 ચાતુર્માસ કરવાના પંદારે લેખને પોતાનાથી થયેલાં અને અધુરા
 રહેલા કામોની યાદી સોંપી બાકીનું પૂરું કરવાની બજામણ કરવી જોઈએ.

સંઘ કે દેશને સુધારવાનો એ જ રસો છે. છુટું છુટું
કંચાલું કામકાજ ધોવાઈ જાય છે.

25—7—10

(૩)

મહાત્મા ગાંધીજીએ ‘મહાવ્રજ સૂત્ર’ માં અમરદારક રીતે
કહ્યું છે કે: “ હે શિષ્યો ! ધણા પુરોના કથાણને ખાતર, મનુષ્ય
જાતિના ભવાને ખાતર, જગત તરફ દયાને વાસ્તે તદ્દમે અહીંથી
જાઓ અને દેગોદેશ વિચરો. જે શિક્ષણ આદિમાં પ્રકાશિત છે,
મનમાં પ્રકાશિત છે અને અંતમાં પણ પ્રકાશિત છે તેને જ શબ્દશઃ
‘મન’ અર્થ સહિત ઉપદેશ આપો. એવા ધણા મનુષ્યો છે કે જેમનાં
જ્ઞાનચક્ષુ અજ્ઞાનથી ઘેરાઈ જ હવાયવાં હોય, તથાપિ જો તેમને
આ શિક્ષણ ન કહેવામાં આવે તો તેઓ મુક્તિનો માર્ગ કદાપિ
અહણ કરી શકે નહિ. તેઓ શિક્ષણ સમજશે અને અંગીકાર કરશે.
માટે તેઓના કથાણને સાર દેગોદેશ વિચરો ! ”

કેવા દયામય શબ્દો ! પરોપકારના રમથી રસમસ થયેલો કેવો
આદેશ ! ખરું જ છે કે આ જગતમાં ધણાએક પુરો તો એવા છે
કે જેઓ મોલના અધિકારી હોવા છતાં તેમને કોઈ જ્ઞાન-આપનાર
ન મળે તો મોક્ષનાં સ્વપ્ન દૂર ચર્ષ જાય છે. દારૂખાનું તૈયાર પડ્યું
હોય પણ તેની આગળ મળજેલી દીવાસળી ન લાવવામાં આવે ત્યાં
સુધી તે દારૂખાનું કાંઈ કરી શકે નહિ. ધણાએ આત્માર્થી પુરો
ગામડાંમાં અને શહેરોમાં, અપાસરામાં અને ઘરોમાં, જાગરમાં અને

મંદીરામાં એવા નિગામ છે કે જેઓને એકાદ તત્ત્વ ઉપદેશ મળી જાય તો હેમને એટો પાગ થવામાં કાઠ વાર ન લાગે. પરંતુ એવો ઉપદેશક ન મળવાથી ધણાએ બચ્ચોનું “ધમ્મુ સોનું ધૂળ મળે છે.” અને એટલા જ માટે કહેવું પડે છે કે, મુનિ વર્ગ એમ નથી સમજવાનું કે આપણે ચાર માસની નિગત પામ્યા છીએ આઠ માસ ગામોગામ અને ચાર માસ એક ગામમાં રહીને હેમણે એકજ જાતનું કામ-સોઝના શાનચમ ખેલવાનું કામ સતત કર્યા કરવાનું છે. આઠ માસ દરમ્યાન એક ગામમાં લામો વખત ચેલવાનું ન હોવાથી માત્ર ઉપદેશ સંભળાવવાની જ દરજ્જા હેમને શિર આવી શકે, પરંતુ ચાર માસ તો એક જગાએ સ્થીરતા હોવાને લીધે માત્ર ઉપદેશ સંભળાવવાની જ દરજ્જા નહિ પણ લોકોની વસ્તુરિચિતિને અભ્યાસ કરી તે રિચિતિ ટેવી રીતે સુધારી શકાય એ જાણતો વિચાર કરી ધોરણસર (systematic) ઉપદેશ કરવાની દરજ્જા હેમને શિર સમજવાની છે.

ત્યાગી વર્ગ તરફ જે અતુલ ભક્તિભાવ રાખવાનું તમામ ધર્મશાસ્ત્રોમાં દરમાવેલું છે તે કાંઈ અતિશયોક્તિ બધું નથી એ વર્ગના મહાશયોની જોટથી ભક્તિ કરાય તેટલી થોડી છે. અને હેનું કારણ માત્ર તેઓને આત્મસોગનો ગુણ છે. હેમના જપ-તપ માટે કાંઈ આપણે હેમને પૂજતા નથી, હેમની આકરી ક્રિયા માટે કાંઈ આપણે હેમને “તરણુ-તારણુ દેવ” કહેતા નથી. એ બધો પરિશ્રમ તો એમના પોતાના સ્વાર્થ માટે છે-એમની આત્મસિદ્ધિ માટે છે. અને એક માણસ કરોડો રૂપીઆ મેળવે તેથી હેના પડોરીઓ કે નોકરોને શું લાભ છે? પણ જે હઞ્જરપતિ પોતાના નોકરોને કે

પડોસીઓને પોતાની આમેદનીના પ્રમાણમાં ક્રમે લાગતો હોય-
ઉપયોગી થઈ પડતો હોય તે હજારપતિ તરફ તે લોકો-પ્રેમ, માન
અને ભક્તિની લાગણીથી આપોઆપ જોશે; અને એટલે જ્યાંથી
આપણા શાસ્ત્રકારોએ પણ સિદ્ધ પ્રભુને વંદન કરવા પહેલાં ઉપદેશ
રૂપી લાભ આપનારા અરિહંત પ્રભુને વંદન કરતાં આપણને શીખ-
વું છે. એટલે ત્યાગી 'વર્ગ' તરફ જે કારણથી આપણે બહુમાન
અને ભક્તિ બતાવવાની છે તે હૈમની ઉચ્ચ તપસ્યા માટે નહિ પણ
તેઓ આપણને અધારના બોંધરામાંથી ખેંચી કઢાડીને પ્રકાશમાં
લાવી મુકે એ હૈમના પરોપકાર માટે જ આપણે ભક્તિભાવ
બતાવવાનો છે. આપણે તો એક કૃપણ શ્રીમંત કે જે લાખોની
કિંમતના ઝગઝગતા હાર પહેરીને જે ઘોડાની બગીમાં ફરતો હોય
છતાં આપણને શુષ્કે મરતા જોઈ શકતો હોય તેવા કૃપણ શ્રીમંત
કરતાં, એક સખી ગરીબ માણસ કે જે પ્રાતઃકાળથી સંધ્યા સુધી
અનાજના થેલા ઉઠાવી ઉઠાડીને મહીને દમ રૂપીઆં રળે તો હોય
અને હૈમથી પાંચથી પોતે સંતુષ્ટ રહી, જે માણસો થેલા ઉપાડવાનું
પણ કામ ન કરી શકતા હોય અને બૂંચે-દૂંચે રીઝાતા હોય હૈમને
બાકીના પાંચ વહેંચી આપતો હોય તેવો તે સખી મજૂર વધારે
પૂજ્ય છે-વધારે અર્ચનીય છે. જે સાધુઓ જ્ઞાનના ઉદ્યમે બાળુએ
મુઠી, "માત્ર મહાઈ જ દેવ્યાણુ કર્ક; દુનિયામાં કોઈ કોઈનું નથી"
એવા સ્વાર્થી જ્યાંથી માત્ર તપસ્યા અને ક્રિયામાં જ મગ્યા રહે
તેવા સાધુઓને આપણે દરથી વખાણીશું ખરા પણ તેઓ તરફ
ભક્તિભાવનો ઉમળકો સ્વભાવતઃ આપણા હૃદયમાં નહિ આવી
શકે. સ્વાભાવિક પ્રેમ અથવા ઉમળકાનું મૂળ તો પરોપ-
કારમાં છે-સ્વાર્થત્યાગમાં છે-આત્મલોગમાં છે. અને, જેઓ

દુનિયાને વેસીરાવવાનું છતાં 'અપ્પાળ' 'વોસિરામિ' એમ નાં ઠકી
 શકતા હોય અર્થાત્ 'આત્માને વેસીરાવવાનું' નાં શીખ્યા હોય તેવા
 ત્યાગીઓ જોઈને દૃષ્ટિએ કે બીજી કોઈ દૃષ્ટિએ પરમપૂજ્ય-સંપૂર્ણ
 ભક્તિને પાત્ર કેમ બની શકે? જેઓ દુનિયાને સ્વાર્થી કહીને દુનિયા-
 ના લાંબા સાથે દરીને ભમતા દુઃખી માણસોથી પણ દૂર નાસે
 એમના હૃદયમાં પરોપકાર અને પ્રેમ કેટલો હોય શકે? અરેરે,
 દુનીયા સ્વાર્થી છે એમ જાણીને તેને ત્યજનારાઓ પોતે પણ પાછા
 સ્વાર્થીમાં પડી જાય છે! ખચીત દુનીયા સ્વાર્થી છે-અને તે સ્વાર્થી
 છે એટલા માટે જ નિઃસ્વાર્થી-અરે સ્વાર્થીના ભાગે આપનારા
 'ત્યાગી' નામના વર્ગની હયાતીની જરૂર પડી છે. હાહરા-તોફાની
 છે માટે જ પિતાએ તેમની વધારે સંભાળ રાખવી જોઈએ છે.
 લક્ષ્મી ચંચળ છે માટે જ હરવડી તેની ખજાર રાખવી પડે છે.
 દુનીયા સ્વાર્થી છે માટે જ 'દુનીયાં પાર'નાં ત્યાગી મહા-
 ત્માઓએ પ્રેમથી રસબસ થઈ દુનીયાપર ઉપકાર ઉપેક્ષ
 ઉપકારનો જોગ નાખી દેઈ તેમને 'સ્વાર્થી ત્યજવાનો' પોઠ
 આવી આઠકતરી રીતે શીખવવો જોઈએ છે. તેઓ જ ને
 ઉપાશ્રયમાં પડેલા રહે, 'દિવસે ઉપવાસ' મન દરે, રાત્રે પણ પાંચ
 માણસોને તેલ સમજવતાં ચાકી જાય અને ગચ્છરદાનીવાળા, પાટના
 બનાવેલા પક્ષગોમાં પોંદી જવું પસંદ કરે તો સ્વાર્થીની આગમાં
 નંખી તે શીખા સુધી જળી રહેલી આ ત્રિચારી દુનીયા ક્યાં
 જઈ દરશે? તેમને સ્વાર્થીત્યાગનો પાક બીજી કંઈ નિશાળમાં
 શિખવાનો પ્રસંગ મળશે? લાંબા ઉપવાસ અને આકરી ક્રિયાઓને
 જો 'તપ'માં ગણાય તો ત્યાગના આસપાસ તપ જ છે અને તે
 ઉપવાસમાં ઉચી પ્રતિભા તપ છે. ઉપવાસમાં જો કોઈ કંઈ મંડે છે

તે 'કરતાં જ્ઞાનપ્રાપ્તિમાં ધણુ કટ પડે' છે અને જ્ઞાનદાનમાં 'એમાંએ વધુ કટ' પડે છે. મહીનાનો ઉપવાસ કરનાર મહારાજ ઘીજે કે ચોથે દિવસેથી પધારી પાથરીને સુધ્ધ રહેશે અને જેમ તેમ દિવસો વ્યતીત કરી 'માસખમણ' પુર થયુ એમ કહી મનમનામણા કરશે. પણ જ્ઞાનનો તપ કાંઈ એક મામે પુરો થતો નથી, તે તો વર્ષો સુધી લગાય છે અને તેટલો બધો વખત હેને રાત્રીના ૮-૫ કલાક સિવાય વડુ ઉપવું પાનવતું નથી હેને વખત નકામો 'માગ્વો' પાનવનો નથી. પણ 'સમય'—'સમય'ની જાગૃતિ રાખવી પડે છે મગજ રૂમી હેનો 'કંમેરાનો કાચ' તદ્દન સાફ રાખવાને હેણે અહો નિશ સાવધાન, રહેવું પડે છે. ભૂખ્યા રહેવાનું એકલુ દુખ ખમનારને જેની રીતે પડ્યા રહેવાનું મળે છે તેમ જ્ઞાને નથી મળતું મગજની 'મીઠ' અહોનિશ ચાલવાથી કેટલીકવાર તેમાં જે પીડા થાય છે હેનો ખ્યાલ મિથ્યારા જ્ઞાનના ઉદયમથી અજાણ્યા માણુમો શું સમજી શકે ? તે તો જેઓ ચંદ્રવારથી રાત સુધી અનેક જ્ઞાનપ્રાપ્તિ અને જ્ઞાનપ્રચારનાં કામોમાં દૃઢપણે મજ્જુરી કર્યા પછી જામવા ઉઠતી જાખને બે હાથે માથું ડુગીને માથાને 'સાતા' ઉપજનતા હોય અને અન્ન આવધીથી રાત્રે પડી જતા હોય હેમને જ ખબર પડે અને થુ જા તપ હંમારી લાગ્લો કરતાં ઓઢો ઉતરે કે અરે, ભૂલા બમનારા મનુષ્યો ! તદ્દમે જાણી જુઝીને દુનીઆને બલમાં ન નાખો સાથી મહોરો તપ જ્ઞાનનો છે; માટે જ્ઞાનપ્રાપ્તિ અને જ્ઞાનપ્રચારનો તપ કરો અને સર્વને તે પ્રકારના તપનુ માહાત્મ્ય સમજાવી ખરેખર ચંદ્રાવો. જ્યાં સુધી જ્ઞાન, આખ અને વિચારસક્તિ છે ત્યાં સુધી જ જ્ઞાન મેળવી શકાશે; ૫૫—૫૫—૫૦ વર્ષની આ મુસા-

ફરી પછી એક સતી જ્ઞાન એક દરેક રૂપીઆ સાટે પણ નહિ મળે; અને જો આપણા 'જ્ઞાન'મય છે એ ભગવદ્વાક્ય તદ્દમે માનતા હો તો યોદ્ધા-એવું જ્ઞાન છે અને સાધવાનું જે કાંઈ છે તે પણ જ્ઞાન છે અને 'ધર્મ' આપ જ્ઞાનમાં જ મગાઈ રહ્યો છે એ વાતમાં શ્રદ્ધા રાખો; અને એવા જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માટે મધ્યાદનો કોપ કે શ્રાવકોના કોપ વટોરવો પડે તો હસ્તે મુખડે તે નહોરો, એવા તે જ્ઞાન માટે આપણા અનેક જન્મ લેવા પડે તો ખુશીથી લેવો, એવા એ જ્ઞાન માટે આહાર અને નિંદ્રા ધગણે મુકવાં પડે તો પ્રસન્ન વદને તેમ પણ કરો. પણ તે જ ઉદ્યમ કરો, તે જ 'ધર્મ' આચરો; અને એવું જ્ઞાન જેમ જેમ મેળવતા જાઓ તેમ તેમ હેતુ દાન પણ ખીજાને કરતા જાઓ, કે જેથી તદ્દમાં 'જ્ઞાનાવરણીય' કર્મનાં પડળ દૂર થઈ તદ્દમાં આંતર્યક્ષુ આપોઆપ ખુલે (તદ્દમેને *intentional* થાય) અને સૌથી ગોખવા-વાંચવાની મહેનત વગર જ આપોઆપ મર્વ જ્ઞાન આવડી જશે. લક્ષ્મી તો બહારથી રંગવી પડે છે; અને તપ પણ જોડતો થાયતોડતો જ લાભ છે, પણ જ્ઞાન તો આત્માનો સ્વભાવ જ હોવાથી તે સ્વભાવની ભક્તિ કરનામે માણુમ યોડી મહેનતે પણ સિદ્ધિ મેળવી શકે છે, કારણ કે તે હેતુ બહારથી લાવવું પડતું નથી પણ અમુક મહેનત પછી કાંકણું ઉઘડી જાય છે અને નીચેથી આમૃત દ્રવ્ય નજરે પડે છે । અરેરે, આપણા અનેકગણું ફળ આપનારા વ્યાપારને ભૂલી આડી અવળી આળપપાળમાં પડનારા પ્રાણીઓ કેટલી બધી દયા ખાવા જેવા છે । ચાતુર્માસમાં જેની શક્તિ નહિ હોય તે પણ જોડામાં જોડા ૨-૩ ઉપવાસ કરશે અને પછી રાડો પાડીને વખત પુરો કરશે; પરંતુ તદ્દમે એવા ૨૫—૫૦ તો આવકો બતાવે

કે જેઓ ઉપવાસથી પણ મોટા અને વધુ લાભદાયક જ્ઞાનના તપ માટે બે દિવસ મતત એસના હોય અને આત્માને વિચારથી આંગળી-થી ધમી ધસીને impatience કે આંતરદષ્ટિ રૂપી વિજળી ઉત્પન્ન કરતા હોય ? અને ત્યારે એક તો એવો માધુ જતાવો કે જે પોતાના જુલા બમનાં બોટીલાંને એ ખરો રસ્તો જતાવના હોય ? અરે જ્ઞાનની ભક્તિ માટેની જ્ઞાનપ્રત્યક્ષી અને ભક્તિની ભક્તિ માટે નિર્માયિકી 'મહાવીર જયતિ' માં પણ ઉપવાસ યતા હશે ખરા; પણ જ્ઞાનનું આરાધન દાંષ જ ન મળે ! ભાવનાઓનું પુસ્તક લઈ તે પર 'યાને ધરવાનું' કે શ્રી મહાવીરનું જીવન ચરિત્ર લઈ તે સાથે, પ્રેમ જોડવાનો પ્રયાસ કરવાનું અઘાપિ સુધીમાં કાણે સીખવું ?

ત્યારે હવે જ્ઞાનપ્રાપ્તિ અને જ્ઞાનપ્રચાર માટે ચાતુર્માસમાં મુનિવંશએ શું શું કર્યા યોગ્ય છે તે આપણે વિચારીએ. 'અતિથિ' એટલે પગેણા તેમજ 'અતિથિ' એટલે સાધુ; ચાર માસ માટે યધારેલા 'અતિથિ'ને ખીન-જો સૂઝના આહાર પાણીથી કે વંદન—નમસ્કારથી સ્વાગત (pranama) કરને ત્યારે આ મોં આવકોથી નહાનો આવક અર્થાત્ આ લેખક, તે મહાત્માઓને આ 'લેખમાળા' વડે સ્વાગત કરશે ! એ માળા 'મઝતી' છે, જે કે પ્રેમમયી છે માટે 'સચેત' છે—અચેત નથી અને તો પણ ત્યાગી વગર તે 'સૂઝતી' છે !

1—8—10

(૪)

શારીરિક તપ કરતાં જ્ઞાનનો તપ વધારે 'ઉપકારી' છે એ આપણે ગતાર્કમાં જોઈ ગયા; ત્યારે હવે સત્તાલ એ ચાપા છે કે

આત્મ આતુર્ભાસમા મુનિવરોએ એ રસ્તે કેવા અને કયા 'કેવા પ્રયાગ' કરવા જોઈએ છે ? -

૪૪ અવગત દરેક રોગ માટે એક (સામાન્ય) દવા બતાવી શકાય નહિ, તેમ ભિન્નભિન્ન પ્રકૃતિઓ માટે એકજ રમ્પો સૂચનાય નહિ. દૈનિક પ્રાંતમા અમુક પ્રયાસોની જરૂર છે અને દૈનિકાક્રમા તેથી ભિન્ન વળા પડેલાક મુનિરાજો અમુક કામમાં જ મારા દોષી નીકળે અને પડેલાક તેથી ભિન્ન કામમા જ ઉપયોગી થઈ પડે. એટલા માટે યોગ્યેક મહાત્માઓના ખુદના નામથી ૬ યોગીક નમ્ર સૂચના કરવાની હિમત ધરે તો તે 'સલાહ' ના રૂપમા નહિ પણ 'નમ્ર અરજ'ના રૂપમા સમજવા તે મહાત્માઓ કૃપા કરશે, એટલું પ્રથમથી જ માગી લઉં.

૧૧. હું હમણા અમદાવાદમા બેઠા છું, માટે મુમાદરી ત્હાથી શરૂ કરીશ તો ઠીક પડશે. અત્રેની વસ્તુચિતિ પાછલા એક અઢમા જણાવી ચૂક્યો છું. આત્મ આતુર્ભાસના, આ વસ્તુચિતિ જોતા, બીજા કોઈ ન થતા માત્ર 'જૈન પુસ્તકાલય' માટે જ લીધેલા 'ધાય' તો ખસ છે એ કામ માટે યોગ્ય પુરપતું અત્રે આતુર્ભામ છે. ખુબાત સમુદાયના 'ક્ષત્રીય' મહાત્મા શ્રી છગનલાલજી મહારાજ ધણા વર્ષો અહાં પધાર્યા છે. હોંગેની આવક સમુદાયનો તહેમના પ્રત્યે અતુન ભક્તિભાવ છે. અન્યદા જે વ્યાખ્યાનદાણામા ત્રણ આવક પણ ભાગ્યેજ એકદા મળેલા જેવામા આવતા તે જ હોન હમણા મહારાજશ્રીના શુરાતનભર્યા શબ્દોને ઝીલવા એકદા મળેલા આવક—, આવકાથી ચીકાર બરાધ જાય છે. મહારાજશ્રીનો ઉપદેશ પણ સમયોચીત છે અને તીરસ્મથી ભરપૂર છે. એણે તહેમનું આતુર્ભામ

ને કાંઈ પણ યાદગીરી મુક્યા મિવાગ જ પસાર થાય તો મ્હને
ખીજ કોઈ સાધુ માટે તો આશા નથી કે તે અહાં લાઇએરી
કગવી શકે

દક્ષીણેનો સ્વભાવ છે કે મારતુ કે મરતુ. 'સાધુ' શબ્દનો
ધાતુ મમજનાર સાધુઓનો સ્વભાવ છે કે પરમાથ સાધવા કા દેહીને
વેગીરાવરી. અને મહાત્મા શ્રી છગનનાલજી કદાપિ એમજ 'નિયમ'
કરે કે 'ઓણના આતુર્ભાસમા અમદાવાદમા જૈન લાઇએરી ન જ
થાય તો મ્હારે અહીં ફરી પગ દેવો નહિ' તો શુ અમદાવાદ
અને કાઠિયાવાડના અગ્રે રહેતા આટના બધા શ્રાવેશ છેકજ ધર્મની
દરકારનગરના છે કે એક અગ્રહ ઉપદેશકના દર્શન હમેશને માટે
શુભાવનાની મુખાઈ કરે ? કદી નહિ કદાપિ ઓણસાલ પપુપણના
લાહુ બધ રહે તો પણ શુ થયું ? તે મ્હમ આમા નખાય તો પણ
શુ થયું ? અને કદી પપુપણમા એકાદ વ્યાખ્યાન વખતે મહારાજ
સાહેબ લનકારીને પુસ્તકસાળા અને જ્ઞાનભક્તિ પર વિવેચન કરે તે
સાંભળી બે-ચાર શ્રીમત શ્રાવેશ બમે પાચસો રૂપીઆ અગખામણા
કરે તો પણ શુ થયું ? એથી કાંઈ કોઈ ધસાઇ બય તેમ નથી.
અને કાંઈ ન બને તો છેવટે બેચાર અમદાવાદી શ્રીમતો ગામડા-
ઓમાં 'ટીપ' (ખરડો) કરવા નીકળી પડે ! પછી ગામડાના ગરીબો
શક્તિ મુજબ હિંમતે આપ્યા તમર તો નહિ જ રહે !

અને ક્ષેત્રવં (ગુજરાતની એક વખતની ન્હાતીસુતી વિદ્યાવત)-
મા હમણાં દરીયાપુરી સમુદાયના ગચ્છાધિપતિ મહાત્મા શ્રી રત્ન
નાથજી મહારાજ અને પેલા જ્ઞાનાભિવાધી યુવાન મુનિશ્રી હર્ષચંદ્રજી
વગેરેતુ આતુર્ભાસ છે. શુ તે ચોમાસુ કે જઈલા અમૃતધારા ધોધમધ

પડશે અને જમીન પણ ફળદ્રુપ હશે તે છેક જ નિષ્ફળ નિવડશે ?
 શુ પૂતળ સાહેબના તે બકનો આખા ગુજરાત ખાતે એકની એક
 પુસ્તકશાળા કરવા પાછળ પાંચ-સાતમો રૂપેડી પણ નહિ કઠાડી
 શકે ? પૂતળ સાહેબ કદાપિ કહેશે કે, ‘ભાઈ ! અમારે શુ ? અમે તો
 ત્યાગી હયા’ તો હું કહીશ કે, ત્હમારે શુ ? કેમ ? ત્હમારે જ બધું
 છે. અમદાવાદ મનુ : લોંકાગાદ અને ધર્મમિંદ મહાત્માનું ! અને
 ત્હેની ગાદી અત્યારે આપ માયત્રો છે. ને ગાદીના સ્થળે, તે જ
 ગાદીની કીર્તિના રક્ષણાર્થે મ્હારે ચર્ચા કરવા માટે અમુક પુસ્તકો
 જોઈતાં હતાં, તે ન મળી શક્યાં તે માટે કેને સરમાવાનું છે ? શું
 મ્હારે ? ના, ના. તે માટે સરમાવાનું આખા સંઘને છે. મ્હારા
 ધર્મનું ઉજળાપાનું આખી દુનીઆમા જતાવવા માટે મ્હારે માધનો
 જોઈએ છે-તે નહિ પૈમાનાં પણ માત્ર પુસ્તકોનાં; અને તે પુસ્તકો
 ત્હમે ગાદીના માલીકો ન પુરાં પાડી શકો તો પછી ખીજે કંદાં
 જવું ? ‘હું શું કંઈ ?’ એ આપના સમ્બોનું પરિણામ બરાબર
 કાળજીથી જોવા કૃપા કરો. એ જ કસોલ કે જ્યાં આપ હમણું
 ખીરાજો છો અને જે અમારા મંધની એક વખત વિસાયત હતી
 ત્યાં એટલા મનગુપ્તમાધ્યે પૈમાના જોરથી કેટલું બંગાણ પાડી
 દીધું ? ક્યાં છે તે ત્હમારૂં પાંચ વર્ષ પરતું બળ, શોભા અને દમ-
 દમો ? ક્યાં છે ઉમંગ ? ક્યાં છે ત્હમારૂં પોતાનું પણ પહેલાં જોટલું
 માનપાન ? સાથી ? માત્ર એક માણુમે પૈમા ખર્ચાને, પૈસામાં પાપ
 સમજનારા ત્હમારા બકોને વટલાવ્યા તેટલા જ માટે. અને હજી
 ત્હમે કહેશો કે “અમે શું કરીએ ?” તો અમારી દયા એથીએ
 ભુરી સમજાશે. ખીજાઓ ત્હમારે દેરામાં પૂજા નિમિત્તે પણ એકદા
 મળી શકે છે ત્હમારે અમે શું એક ‘મૈન્દલ લાધમેરી’ માં પાંચવા

નિમિત્તે પણ એટલા ન મળી શકીએ ? અને એટલા મળીનું તો
 કાંઈક ઉદ્ધવના વિચારો માર્કિ દિવસ પણ કંઈક પ્રથમ તો અમાર
 એટલા મળવાનું જ રોકાણ નથી અપાસરો તો મળી આવે છે, તે
 કાંઈ બધાને માટે ખુલ્લો નથી, અને લાંબાગેરી તો બધાને માટે ખુલી હોઈ
 શકે એક લાંબાગેરી મારા પાયા પર ચાલતી હોય ત્યાં કાંઈ કે
 પ્રથમે અન્યધર્મી સોમ પણ વાચવા આવશે અને એ વખતે રેગલ
 પર આપણા ધર્મના પેપરો અને પુસ્તકો પડ્યા હશે તે પણ વાચવા
 લડવારો અને આપણા ધર્મ માટે જે ખોટો મત માત્ર 'હું જ
 ઠીક' એવ કહેનારા આપણા મનિવરના કાલથી જ કાંઈક

દેગોને તમન અનુકૂળ અને ઉચ્ચ સિદ્ધાંતોને માનનારો હતા હિંદુ
 ગદાગર તે નથી પળાતો એમ્હુ જ નહિ પણ હિંદુમાં પણ તે ધર્મ
 આજે વગોવાય છે, રે ત્હમ્હારા ‘હુ યુ ક ?’ એ સમ્બોને ખાતર
 જ માન વગોવાય છે અમને ગદાગોળગ ઝઢી લોમે દાશી કરે છે
 અને તે જોઈ ત્હમે કહો છો કે “હુ યુ ક ?” આ યુ મા-
 આપના સમ્બો છે? આ યુ તરણ-તારણના સમ્બો છે? આ
 મહાનીરના મીસનરીઓ! આ લોંકા-નીરના લડકયાઓ! ત્હમે
 અધુ કરી શકો તેમ છો ત્હમે ત્હમ્હારા શ્રાવણને ભગવાને બતાવેના
 ચાર રત્નામાનો પહેલો (દાનનો) રસ્તો બગમર શીખવો અને પછી
 જોઈ લો કે હિંદુમાં તો યુ પણ વિનાયક, જર્મની, જાપાનમાં
 પણ ત્હમ્હારો ધર્મ પળાતા શી વાર લાગે છે? જે ધર્મ મહાવીર
 જેવા તીર્થંકરના મોહ રાખનારા ગોતમ જેવા ગણપુરનો પણ પત-
 પાત નથી કર્યો અને એ મોહ દૂર કરી આપબધ અજમાવ્યું
 ત્હમ્હારે જ ગોતમને ઉવદન પ્રાપ્ત થયાનું કહ્યું છે, તે ધર્મના
 તે આપબધના સાગર તુલ્ય ધર્મના આવા દાન ટોપ આવા
 નમ્બો તે ધર્મના ધુરંદરો બોલી શકે? એ ધર્મ આત્મમ શ્રયના
 સિદ્ધાંતના પૂજારા પેના યુગેપ-અમેરીકા-જાપાનમાં વરોધેર શુ ન
 પળાય? આ આપાત્ત લક્ષ્યગિદ્દુ હોતું જોઈએ ત્હમ્હારો ધર્મ કે જે
 દરેક તરફને ‘દુદી’ શકે છે, દરેક જગાથી સાર પ્રાપ્ત કરવાનું આદર્શ
 ધરાવે છે, જે ગુરુત ધ્યાનને અને જીવ્હાપરના કસુને પોતાનું મુખ્ય
 કર્તવ્ય માને છે, જે નકામી ‘ક્રિયા’ઓ (Ceremonies) અને
 પૂજા-પાકોમાં વળન અને પૈસાનો વ્યય કરાવતો નથી, પરાપકાર-
 માન અને આત્મજ્યોતિનો જ જે ખપ કરે છે એવા ધર્મના

આદ્યોતો દોરો શો ? માત્ર એ માત્ર એવો છે, એમ બતાવનાર જ
 યોગ છે, એ જ વાંધો છે. અને એમ બતાવનારા વધારે પ્રમાણુમા
 નીકળે એટલા જ માટે એક મેન્ડ્રસ લાઇબ્રેરીની મુખ્ય જરૂર છે.
 કહો, કૃપાળુ દેવ ! ઓણના આતુર્ભાસમાં તે 'મીચન' આપ બખ-
 વશો ? કહો, તરણુતારણ મહરી જહાજ ! અમને તારવા માટે
 આટલું હોડીકં મંપડાવશો ?

કોતોલથી મીધા તે જ R. M. Ry. મારફત હવે આપણે
 ગયાવર (નવાસદર) અને ત્યાંથી મારવાડ જઈશું. મારવાડની
 વસ્તીના દેટલાક આંકડા મળેને મળેલા છે, જે સાંભળ્યા મહારાષ્ટ્રના
 મહાશયો મકીત જ થઈ જશે અને તેમ છતાં મળેને બમણું રકડું
 આવશે; કારણકે હજારોની સખ્યા ધગવતો તે દેશ છેજા અનન્ય
 સડમડે છે; ત્યાં ગાનનું એક દીરણુ પણ મોકલવા કોઈએ
 તકવીફ લીધી નથી. કહેવાતા બેચાર માગવાડી મેંજુએટોએ હજી
 ધર્મના સિદ્ધાંતો જાણવાની પણ દરકાર કરી નથી તો ધર્મના
 ઉદ્ધારની વાત તો હેમને મૂકે જ કેમ ? મારવાડ તું વારે તો
 આખા હિંદના સાંતુમાર્ગિ જૈન સંઘનો ત્યારા પૈમા વડે ઉદય ઉદય
 કરી શકે તેમ છે. પણ અમે જ અપરાધી છીએ, અમે જ સ્વાર્થી
 છીએ, અમે બે અક્ષર બચેલા જ દુકી દષ્ટિવાળા છીએ, કે જેને
 યનાપે ત્યારે ખુણામાં પડ્યું રહેવું પડ્યું છે. ત્યાગ ઉદયમાં અમાને
 પણ ઉદય છે, એ અમે સ્વાર્થીઓએ હજી વિચાર્યું પણ નથી.
 ગણપતી દેવની માફક ત્યાગ પેટ મેડું મેડું છે તે બાબતની 'મીત'
 આવના અંકમાં ગાંધશ અને કૃનાથ ચંદ્રસ.

(૫)

તા. ૮ ઓગસ્ટના અંકમાં વચન આપ્યા પ્રમાણે હવે આપણે ક્ષોણથી R. M. Ry મારફત ખ્યાવર (નયાસદર) આપીશું. ક્ષોણમાં આપણું (કાર્પનિક) જવું ઇચ્છીને અમર કરી રાખું અને પુરત જ ત્યાં જોઈને પુસ્તકાલયનો પાંચો નખાઓ એ જોઈ આપણી હવે ગણીની માનમિત્ર ખુમારી વધારે સફળ થશે એવી આશા બાંધવાનું મન થાય છે. ખ્યાવર એ રાજપૂતાનાનું પ્રસિદ્ધ સહેર છે. આપણા અધર્મીઓ ત્યાં સારી મજામાં વસે છે. અજમેર કોન્કરમ વખતે આપણા માનવંતા પ્રેમીડેન્ટ શ્રીયુત બાલમુકુંદજી સાહેબને ત્યાં ઉતારીને સધે ધણુ માન આતિથ્ય કર્યું હતું, એવો એ સધ ઉતારાદી છે. ત્યાં વળી એણે ધણી ઉચી કિંમત પાળવા માટે પ્રસિદ્ધ થયેલા અને અન્યધર્મીઓને પણ ઉવડયાના ભક્ત ગતાવવાની શક્તિ માટે મરાઠુર થયેલા પૂજ્ય સાહેબ શ્રી શ્રીવાસજી મહાગજ માહેમનુ આતુર્માંસ છે. એટલે સોનું અને મુગધ બાળુ છે. નંદોડો ગામના લોકો દર્શનનો લાભ લેવા અહીં આવે છે અને આખા આતુર્માંમમાં આલ્યા કરશે, જેમની ખરદાસમાં શ્રી સંન સારી રીતે ખર્ચ કરશે અને આવનારાઓ પણ ખર્ચ કરશે. આ મર્વ તકનો લાભ લઈને ખ્યાવરની ' ઉવરક્ષા કમીટી 'એ ઉઘમ કરવાની જરૂર છે. આખા રાજપૂતાનામાં આ એકજ ઉવરક્ષાનું ખાતું છે અને તેની પાસે પણ પુરતી રકમ નથી. જે લોકો ઉવડયાની પૂમ સૌથી વધારે મોટે અવાજે પાડે છે ત્યાં તો ઉવડયાનું નામનીશાન પણ ન મળે! ગુજરાત-કાઠિયાવાડમાં તો જગાએ જગાએ પાંગરાયેલો છે. રાજપૂતાનાના ઘ્યાનુ વૈષ્ણવો, જોનો વગેરેએ

તહેમની આજસુધીની બેદરકારી માટે શરમાવું જોઈએ અને ઓણસાવ રોનું અને સુમધે જોવો. સુઅવમર પ્રાપ્ત થયો છે તો બને તેટલો પ્રયામ કરીને જીવદયાના ચાલુ ખાતાને મજબૂત કરવું જોઈએ જે જે આવકો બહારગામથી વાંઢવા આવે તહેમને જો અરજ કરવામાં આવે તો તેઓ પૈકી દરેક મનુષ્ય જરૂર કાંઈ નહિ ને કાંઈ એ ખાતે આ'યા વગર ન જ જાય. વળી મહાત્માશ્રીના ઉપદેશ પણ જીવદયાના સંબંધમાં પુર જોઈથી ચતો રહેશે તેથી સોડાનાં મન કુણાં થયાં વગર નહિ જ રહે

વધારે હીક તો એ છે કે સ્થાનકની બહાર બે પેઢીઓ રાખી, એક પેઢી જીવદયા કમીટીના લાભાર્થી અને બીજી રતલામની જૈન ટ્રેનીંગકોલેજ માટે. જતા આવતા માણસો બન્ને પેઢીમાં યથાશક્તિ રકમ નાખશે, તેથી બન્ને ખાતાને સારી મદદ મળશે ટ્રેનીંગકોલેજ એ બીજી કાંઈ નહિ પણ આપણાં ધર્મશાસ્ત્રો સાંખવાનું ખાતું છે.—તે એક 'અપારો' છે—તે એક 'સાધુશાળા' છે એમ ઉપમા આપીએ તો હરકત આવે નહિ. તેમાં બણુતા વિદ્યાર્થીઓ આપણા ધર્મનો ઉપદેશ ધણી જગાએ ફેલાવશે કોઈ કહેશે કે, શું મુનિરાજે નથી ઉપદેશ આપતા કે આ વિદ્યાર્થીઓ ધાડ મારવાના હતા ? પણ તે બોલવું અનુભવ વગરનું છે. કારણ કે હિંદના ધણા ભાગેમાં હજી મુનિરાજેનાં પગલાં થયાં જ નથી. મુનિ યોગ છે અને ગામ ધણાં છે. “ દીકરે એક અને દેશાવર ધણા.” ૭ ગામથી શ્રાવકોએ મદને લખ્યું હતું કે અહીં સાધુમહારાજ કૃપા કરી પધારતા જ નથી માટે કોઈ શ્રાવકને ધર્મકથા માટે મોકલાવશે તો અમારો ધર્મ જાળવાઈ રહેશે; નહિતો ધર્મનું નામનીશાન પણ નહિ રહે મહે

ને જગ્યાએ બદલવત કરી આપ્યો છે પરન્તુ તે બધી ગોઠવણ
 મદને સંપૂર્ણ સ્વતોપકારક લાગી નથી, કારણ કે કાંઈ આવકમાં એક
 ગુણુ હોય તો પાંચ અવગણુ હોય તેમને વ્યાખ્યાન વાંચવા મોકલવા
 એ મદને જોખમભરેલું લાગ્યું. પરન્તુ લાચર, કોઈ ન મળે ત્યાં
 શું કરવું ? ' નહિ મામા કરતાં કહેણો (કહેવાનો-નામનો) મામે
 પણ ગો ખોટો ! ' તેમજ જૈન પાઠશાળાઓ સ્થપાય છે પણ
 શિક્ષકો નથી મળતા. માટે શિક્ષકો અને ઉપદેશકો તૈયાર કરનારી
 આ આપણી ' જૈન ટ્રેનીંગ કોલેજ ' પ્રત્યે આપણી ' માતા ' જેવા
 પ્રેમ રાખવો જોઈએ અને તેની બને તેટલી બક્તિ કરી જોઈએ.
 એક તરફથી અગ્રેજી બહેલાઓ ધર્મને બૂલી જશે અને બીજી
 બાજુથી સામાયિક-પ્રતિક્રમણ કરનારા ધર્મી બાદાઓ પણ ધર્મ-
 જ્ઞાનની આની નિશાળને બૂલી જશે તો અમારો ધર્મ શી રીતે
 આખા ધરે ? અમે તે કાયમ પણ કેવી રીતે રહી શકશે ? મુનિરાજો
 ગમે તેવો સારો ઉપદેશ આપશે તો પણ તેઓ એકવા શું કરી
 શકે ? ધણાં ગામોમાંથી ધર્મ નાશ પામ્યા પછી એતરો તો તે નકામું
 છે. માટે ' જૈન ટ્રેનીંગ કોલેજ ' ને દરેક સાચા જૈને-દરેક સાચા
 ધર્મામા સાધુએ બને તેટલી રીતે સહાયતા પહોંચાડવી ધટે છે. અને
 જો આ આતુર્ભામમાં તેઓ કાંઈ ન કરી શકે તો પછી કોઈ દિવસ
 કાંઈ થઈ શકવાનું નથી અત્યારે શ્રાવકોનાં મન ઉપદેશથી તપેલા
 મોખડ જેવાં થયાં છે તેમના ઉપર હયોડો મારવાથી જેવો ઘાટ
 પડ્યો હશે તેવો થઈ શકશે. લોખંડ હરી ગયા પછી હયોડો મારનારના
 હાથ ટૂંકી જાય તો બને પણ લોખંડ તો જરાકે વજનાનું નહિ.
 ખરેખર આજઞ્ઞના જૈનોનાં (મેનકનું પહેલું) હૃદય લોખંડ જેવાં

ચર્ચ ગયાં છે. અને મુનિમહારાજો (જે હેમને આરબ-સમારંબનો
 ડર લાગતો હોય તો જ્યેષ્ઠાથી-ભાષાસમિતિ પૂર્વક) ઉપદેશ દેવામાં
 વિલંબ કરશે તો આપણો ધર્મ લાંબો વખત ટકશે મુશ્કેલ છે.
 કારણ કે અન્ય ધર્મવાળાઓની ધામધુમે અને આકર્ષણ વધતા
 જાય છે અને આપણે દેક જ ખૂણમાં પડતા જઈએ છીએ. તે
 હીક નહિ. આ બધું અને આથી હજાર ગાંડું જ્ઞાન મહાત્માપ્રીમાં
 વિદ્યમાન છે; તેઓથી મહારાજેવા હજાર પત્રકારોને શીખાવણું
 આપે તેવા છે. આપણે તો હેમને અરજના રૂપમાં વિનંતિ માત્ર
 કરી શકીએ. છોકરાને ધોતી જોઈએ તે વાન ગાપ જાણે તો છે;
 છતાં છોકરાએ તે માગી પડે છે. તેમ અમારા હૃદય માટે શું
 જોઈએ છે તે બાબત મહાત્માઓ જાણે તો છે. છતાં અમારે માગવું
 તો જોઈએ જ. માગ્યા વગર તો સગી મા પણ પીરશે નહિ !
 હવે આશુના ચાતુર્માસમાં આ માગણી કરી છે તો બાણમાં કેવીક
 મીઠાઈઓ પીરણાય છે તે જોઈશું !

અહીંથી આપણે આરવાડનાં મુખ્ય શહેરો જેવાં કે પાલી,
 જોધપુર, બીકાનેર વગેરે સ્થળે જઈએ. કવી એ બહાદુરોની ભૂમિ !
 કેસરીમાં કરનારા જબરા પુરો આ ભૂમિ પર થયેલા. કોડોપતિ
 આ ભૂમિમાં વસેલા. મહાન સતીઓ અહીં થઈ ગઈ. આજે એ
 ભૂમિ સર્વ લોકોની મસ્કરીનો વિષય થઈ પડ્યો છે. જૈનોઆદના
 ‘ રેકર્ડ ’ માં જે ગીનો ઉતારવામાં આવ્યાં છે તેમાં પણ “ એ
 આરવાડી ! બેમી જ ! બેસી જ ! ” એવા સખ્તો બોલાય છે !
 મનલગ કે એક તુચ્છ પ્રાણીના તરફ જેવી દૃષ્ટિથી જોવામાં આવે
 એવી દૃષ્ટિથી આ બાઈઓ તરફ લોકો જોવા લાગ્યા છે. શાથી ?

માત્ર એટલા જ ખાતર કે હિંદની કીર્તિ વધારવા માટે લાંબા વખત સુધી કેશરીઆં કરી કરીને દમણાં તેઓ યાદી ગયા છે તેટલા માટે એમનામાં દમણાં પ્રમાદ, અગાન, દૃષ્ટતા દેખાએ ઘર 'કુર્ચુ' છે અને તે શત્રુઓને મારી કદાડવામાં હેમના પોતાનામાં હવે શક્તિ રહી નથી અને બીજાઓ હેમને તે યુદ્ધમાં મદદ કરના નથી, તેટલા માટે.

મારવાડ ઘણો વિશાળ દેશ છે. ત્યાં વસતા સાધુમાર્ગી જૈનોનાં ઘરની જે સંખ્યાના અડસદા મદને મળ્યા છે તે ઉપરથી જ એના વિશાળપણનો ખ્યાલ આવી શકે તેમ છે.

બીકામેર	૨૦૦૦	કુચેરા	૩૦૦	સુલ્કી	૧૫૦
દેધપુર	૧૫૦૦	દેશભુંડ	૩૦૦	ખીચંદ	
નયાશહર	૮૦૦	બીનાસાર	૧૦૦	વડલ	૧૦૦
નાગોર	૫૦૦	મંજાસર	૧૦૦	સાગરી	૩૦૦
લાટલુ	૭૦૦	રાયપુર	૧૦૦	દરમાલા	૧૦૦
શીરહોર શહેર	૭૦૦	મેડતા	૨૫૦	સાલ	૧૫૦
ગાજમેર	૫૦૦	લોહાવડ		નીગાજ	૬૫૦
માલી	૧૦૦	ગીરી	૧૦૦		

આ સંખ્યા માણસોની નહિ પણ પરાની છે.

આમાં કેટલાક આવકી તથા તેરાપથી પણ છે. પણ તેઓ સાધુમાર્ગી જૈન જ ગણાય. કારણ કે આ ધર્મનાં સિદ્ધાંતો બરાબર સમજાવનારની ખામીને લીધે હુંડી દષ્ટિવાળા લોકો ધર્મને ખોટું રૂપ આપી રહેજ રહેજ બાળતમાં જુદા પડે તે કાંઈ જુદો પંથ કહેવાય નહિ. હેમને સમજાવનાર મળે તો ખુશીથી તેઓ સાધુમાર્ગી જૈન બને.

મેંતા, ઝાંઝાર, ફેલોધી, વગેરે બીજાં પણ મહોળાં સખ્યા ધરાવતા ગામો છે તે ઉપરાંત ૧૦૦ થી ઓછી સખ્યાવાળા ગામો તો મેંકડા છે અને લગભગ દરેક ગામમાં આપણે એકાદ લક્ષ્યાધિપતિ તો ખરો જ.

આટલી મન્યા હજી બમ નથી મેવાડ, મારવા અને દમિગ એને આપણે વાગતી રાહે તો ‘મારવાડ’ જ કહેવું જોઈએ, કારણ કે ત્યાં વમતા હજારોની સખ્યા ધરાવતા કુલ સ્થાનિકવાસી જોતો મા વાડમાંથી જ જઈ વમેલા છે પાછના લીમટમાં મેં જે અમરમેર અને મ્યાવરને ગણા છે તે જૂગોળના દમિગિદુએ તો મારવાડ ન ગણાય, મરવાડા નાતમાં ગણાય પરંતુ ત્યાંના જોતો મારવાડથી જ આવી રહેતા છે આદમનજી, ગેર ઉમેદમલજી વગેરે બધા મારવાડના જ છે.

મેવાડ એ રજા મારવાડને રાગતો જ પ્રાંત છે અને રાજ પૂતાના વિભાગમાં મારવાડ, મેવાડ, મેરવાડા, હાડોતી કુવાડ વગેરે પ્રાંતોનો સમાવેશ થાય છે આ દરેક પ્રાંતમાં આપણી મન્યા હજારોની છે ત્રીમતો પણ મોટા મોટા છે ઉંડુર, ચીનોડ કીચનગઢ, છોળા અને બડી સાડી, નીમચ વગેરે અનેક શહેરમાં આપણી વચ્ચે બરચક છે ઉંડેપુરના હાનના દીવાનો શ્રીકુલ સોં પાગસિહજી મારેજ અને કોઠારી બગવતસિહજી સારે. પુ. આધુમાર્ગી જન છે બીજા શહેરોમાં આપણા ભાઈઓ મહોળા અમનજાર છે કીચનગઢમાં રામભાઈજી જેર લક્ષ્મીચંદ્રજી અનેક ગઢનંદમેન્ટ ટ્રેઝરર છે અને ડેરાઈરમાં નખાન સુધી એમની રેલીઓ

છે બીજાનેરના શ્રીયુત ગજેશ્વરાધજી માયુ અને રેઠ અગરવદજી
 બેરદાનજી શેડીઆ વગેરે મોટા સાહસિક નક્ષાધપતિ વ્યાપારીઓ
 છે, કે જેઓ બંગાળામાં સુપ્રસિદ્ધ છે રોર દાઉ-મીવના માજી
 સભાસદ અને જગીરદાર મહારાઓ શ્રી સુવાધસિદ્ધજી સાહેબ પણ
 આપણા પવિત્ર સાધુમાર્ગ જૈન ધર્મને અને વ્યુક્ર મેમને સચ્ચુગાર
 ૨૫ છે સમદાગદ કંપના કોડપતિ ગૃહસ્થ શ્રીયુત ચેનરામજી
 સપનરાયજી દત્તકતામાં ધમધોકાર વ્યાપાર ચલાવે છે હીનાસરના
 એક ગૃહસ્થે એક લાખ કપીઆ સૂત્રોની નકલો કરાવવામાં હઠાડ્યા
 નું સંજગામ છે

આ તો માત્ર ગૌરવવાળી માગ્વાડ દેરીનું બહારનું ૨૫ દૂરથી
 જોઇને વર્ણવું નહે હજી મારવાડના દર્શન કરી નથી એટલે
 પૂર્ણ હકીકતથી હુ વાગે નથી જાણી સખવાનુ તો ધણુએ છે ખુ
 આપણા સાધુઓ પણ મારવાડમાં છે નેદતા બીજો અંગે નથી
 ધણુએક 'મધાડા' ત્હાના છે ગુજરાત-કાઠિયાવાડને ૪ મહાત્મા
 શ્રી દોતતત્તરિજી મહારાજ પ્રત આજે અપૂર્વ બક્ષિભાવ ઉત્પત્ત
 ચયેશે છે તે મહાત્મા આ દેશના અર્થાત્ મારવાડના જ છે

આવા ગૌરવવાળા દેશમાં આજે ચોતરફ અધાડ જણાય એ
 કેરી ખેંદની વાત ! પંસો, વરતી અને મુનિરાજોની પુરતી સખતા
 છતાં પણ આજે આપણા મારવાડી જાદુઓની દસા મુધરવાને
 બલે બગડતી જતી જોઇને આપણને આખમાં આમુ કેમ ન આવ ?
 નદીના કીનારે આણસ તરસ્યો મરે તે જોઇ કોને ખેદ ન થાય ?
 પરન્તુ ખેદ કરવો નકામો છે ખેદ કરનાર પોતેજ 'અપરાધી' છે-
 દોષાત છે, કારણ કે ત્હેની ફરજ છે કે આમુ પાડવામાં વખત

ગુમાવવાને મદલે નદી કીનારે દોડી જઈ હવેળીમા પાણી લઈ પેવા મગવા પડેવા માણસના મ્હો પર અને મ્હોમા રેડુ અને તે સુએન ન થાય એટલે નદીમાં જરા આગળ લઈ જઈને સુદ જળ પોતાની જાને પી શકે એમ કરવું આપણે કે જેઓ આરવાડની સ્થિતિ માટે ખેડ પામતા હોયએ જેમનામા માખાડ કે જેવા ગૌરવવાળા દેશના પર પ્રેમ છટવાથી એના આ દુખ માટે લાગી આવતું હોય તેઓએ પોતાના ખર્ચે આરવાડી ભાઈઓને ખરા રસ્તો જતાવવાના પ્રયત્નો કરવા તેમજ એમ કરવાથી તે ભાઈઓમા થોડુંક એતન આવશે તો પછી પોતાની મેજે નદીમા જઈ પાણી પી ટટારે જનશે અર્થાત્ પછી તો તેઓ પોતાના ખર્ચે સર્વ હીલઆયો કરશે. અને પોતે સુધરશે તો બીજા પ્રાનેને પણ ટટાર કરી શકશે.

ત્હારે હેન સવામ એ આપ છે કે, આરવાડના સુધાગ માટે શું કરવું ? તથા રરતા મ્હારી તમરે પડે છે.

(૧) સાધુવર્ગને મળીને હેમને અરજ કરી કે અમુક અમુક ખામત પર ઉપદેશ કરવાની આપ કૃપા કરે. - જેથી આપના ઉપ દેશનુ માન રાખીને આ ભાઈઓ સુધરશે આરવાડમા કોઈ જાતનો સુધાગે, જમ્હા સુધી સાધુવર્ગની મહાનુભતિ ન મળે ત્હા સુધી, ચનાની કદી આશા ન મળતી

જલ્દ આ કામ માટે મ્હારી ઇચ્છા છે કે મ્હારે જાને તે મહાભાઈઓ કે જેઓ મ્હારા તરફ સારી કૃપાદષ્ટિ ધરાવે છે અને મ્હારા આડા-વેવા કથન પર સારું લક્ષ આપી મ્હને ઉપકૃત કરે છે હેમને મળીને થોડા વિષયોની યાદી જતાવરી મ્હારી ઝાંઝીમજર

પરમર ધર્મા-પત્રી આ કામ પહેલું જ હાથમાં લેવા હું ઇચ્છું છું. અને મદને ખાત્રી છે કે મહારા પરમકૃપાકારી મુરદેવો મહારા તે લેખની સેવાના હાથમાં મદને મદદગાર બદર થશે.

(૨) મારવાડના પાંચેક આગરદાર-ખાનદાન આંગેવાનોનું એક 'ડેપુટેશન' બનીને અંદેક વર્ષમાં અંદેક તાલુકામાં ફરવાનું તેમણે કરાવવું નિષ્ણે. અગર જે રૂપ મુદરથો આ વાત મંજુર રાખે તો પાંચ ટેળીઓ બને, તે ફરેક ટેળી અંદેક તાલુકામાં ફરે તો આખા મારવાડમાં એકજ વખતે ફરી વળવાનું બની શકે.

આ ડેપુટેશને સંધના કદબા દર કરાવવા, નેરાપંથી અને શ્રાવળી બાહ્યોને આપણા બંગા ભેળવવાનો પ્રયાસ કરવો. (અવિદ્યાના કારણે આ કામ પુરતમાં થઈ જવું મુશ્કેલ છે પણ આરો આરો, ૬૬ નિશ્ચય હશે તો, કાંઈ વાત અશક્ય નથી.)

ત્યાં કેળવણીનું સાધન કાંઈજ ન હોય. ત્યાં સંધને અરજ કરીને ૬૬ કદબવું અને પુરતી રકમ માટે અન્ય રથજના લક્ષાધિપતિઓ પાસે યાચના કરવી.

મુસાફરી દરમ્યાન શ્રીમંતોને મળીને મારવાડમાં ઉચ્ચ શિક્ષણ દેવાવવા માટે રજાદરસીપ ૬૬ ખોલવું.

ટેલિગ્રાફ હાનીકારક ગીવાળે કે જે ઓછી મુશ્કેલીથી દર ધર્મ શકે તેવા હોય તે માટે ઘટતા દરાવો કરવા સંધને સમજવતા જવું.

(૩) ત્રીજો રસ્તો એ છે કે ઓછું બજેલા મારવાડી બાહ્યો પણ સમજી શકે એવી બાપામાં સામાન્ય નીતિ, ધર્મ, અને ઉચ્ચ યુગો પ્રેરનારાં પુરતજ સ્થાવી. ત્યેને વિતામસ વેચવાં, કે જેથી

દેખનામાં વાંચવા-વિચારવાનો શોખ ઉત્પન્ન થશે અને એમ થશે તો તેઓ અધારામાંથી નીકળી અજ્ઞવાણામાં આવશે.

આ વચ્ચે રસ્તા મેં મંદોપમાં વર્ણવ્યા છે, પણ કામ કાંઈ મંદોપમાં થઈ જાય એવું નથી. કામ કહ્યું છે, કામ આત્મભોગનું છે, અને કામ બુદ્ધિ વાપરવાનું છે. મારવાડની એક પ્રાન્તિક કોન્ડરન્સ બરાય તો ઉપલાં ત્રણે કામ સહેલાઈથી થઈ શકે. પરંતુ તેમ કરવા પહેલાં એક વાર ૨-૪ ગૃહસ્થોએ આખા મારવાડમાં ફરી વળવાની જરૂર છે, જેથી લોકો ‘કોન્ડરન્સ યુ ઝીજ છે’ તે મમજી શકે અને ત્દ્યારે મારવાડની પ્રાન્તિક કોન્ડરન્સ જોધપુર કે બીકાનેર જેવાં શહેરોમાં બરાય ત્દ્યારે ઉમંગથી મર્વ જગાના મારવાડીઓ ત્દેમાં ભાગ લેવા દોડવા આવે અને બોલકાળા ગુજરાતી-કાઠિયાવાડીતે લજ્જત કરે એવી મખાવનોથી ગૌરવવાળા તે ભૂમિની જય બોનાવે.

૫૨-૮-૧૦.

આ પછી પંજાબ વગેરેના સ્થાનકવાશી જૈન સંધોની ગિયતિનું વર્ણન આપીને કેટલીક મયનાઓ કરવી ધારી હતી પણ તે ઉદમ અપૂર્ણ રહી ગયો હતો. આ પાંચ ગીરીજમાં અમુક અમુક પ્રાંત કે અમુક મુનિને કરાવણી મયનાઓ માત્ર ત્દેમણે એકલાએ જ નહિ પણ સર્વ કોઈએ ધ્યાનમાં લેવા જેવી છે.

ચાતુર્માસમાં વંચાતું જૈન સાહિત્ય

ચાતુર્માસના ચાર માસમાં જે પ્રકારનું જૈન સાહિત્ય (literature) મુનિવરો આવકાને વાંચી સંભળાવે છે તે તથા આવકા પોતે વાંચે છે તેનો વિચાર અદ્યાપિ સુધી કાઢીને થયો જણાતો નથી. 'અદ્યાર તેવો જોડકાર' અને 'વાંચન તેવા વિચાર' અને 'વિચાર તેવા આચાર' એ કહેવતોનું સત્ય સ્વીકારનારા પુરુષોએ તો ચાતુર્માસમાં વંચાના જૈન સાહિત્યનું અવલોકન શાન્ત ચિત્તે કરવું જોઈએ છે.

મુનિવરો રહવારે કાઠ સૂત્ર અને જપોરે 'રાસ' કે 'હાળો' કે 'ચોપાઇઓ' વાંચે છે. મારવાડમાં કેટલીક જગ્યાએ રહવારમાં પણ સૂત્ર અને 'ચોપાઇઓ' બંને વંચાય છે અને જપોરે પણ 'હાળો' વંચાય છે. વંચાતાં સૂત્રોમાં મુખ્યત્વે આચારાંગ, દશવૈકલિક, વગેરે સૂત્રો હોય છે, કે જેમાં સાધુના આચાર સંબંધી હકીકત મુખ્યત્વે હોય છે. આ એક આશ્ચર્યની વાત છે કે આંધકો આગળે વારંવાર સાધુના આચારનું વર્ણન કરવાની કાળજી રાખનારા સાધુઓ આવકાને લેખના પોતાના એટલે આવકાના આચાર શીખવવાની કાળજી ભાગ્યે જ રાખે છે. સાધુએ આમ ખાવું, આમ પીવું, આમ ચાલવું એ વગેરે વર્ણન સંભળાવવામાં દરરોજ ત્રણ કલાક વ્યતીત કરવા એ કાઠ રીતે જરૂરી નથી. અમુક સાધુ ભગવાને દરમાળ્યા મુજબ ચાલનારો છે કે નહિ તેની પરીક્ષા

હરના માટે જોઈએ એટલું જ્ઞાન આવક વર્ગને આપવું મમ છે અને તે માટે કાઈ દરરોજ આચારાગ કે દૈનિકાનિક સૂત્રનું વ્યાખ્યાન આપવાની જરૂર હોય નહિ અનુયોગદ્વાર સ્વ વગેરે તત્ત્વથી બરપૂર સૂત્રો વ્યાખ્યાનમાં વચામ તો આવજોને વચ્ચી બાગનો જાણવાની મળે વળા ઠાણાગ સૂત્રમાંની 'આમ ગીઓ' સમજાવવાથી શ્રાવકોની તર્કશક્તિ ખીંચવા પામે એમ જે મૂલોમાં કાઈ પણ નવું જાણવાની કે તત્ત્વની બામત હોય તે જ આતુર્માસમાં સવારમાં વચામ તો વધાર સારું.

અને બપોરે જે 'રાસો' 'ચોપાછઓ' વગેરે વચામ છે તેમાં મહોદુ જોખમ એ રહેલું છે કે, આવા રાસો'નો સેકડે ૮૮ ટકા ભાગ મૂર્તિપૂજકોનો બનાવનો હોઈ આ રાસો સામાનનાગઓ મમે તેવા દૈનિકાનિક હોય તો પણ તેમના મનમાં સાધુમાર્ગી જૈન

‘નોડું’ કાગળના દુકડા પર લખી રાખવી અને તે નોટ પર વિવેચન કરવું. વાર્તારૂપે જે સૂત્રો છે તે, ‘રાસ’ જેવાંજ રસીક છે; એટલે પછી ખાસ ‘રાસ’ ની જરૂર રહેતી નથી. રહવારનું વાંચન ગંભીર અને જપોરનું રસીક હોવું જોઈએ એટલો જ સવાલ છે અને તે હેતુ આ પ્રમાણે કરવાથી સારી રીતે પાર પડે તેમ છે.

વળી ૧-૨ અઠવાડીયાં સુધી જપોરે કોઈ તત્વજ્ઞાનના વિષય પર વિવેચન કોઈ પુસ્તકમાંથી વાંચી સંમળાવવું કે મુખેથી કહેવું. ૨-૪ અઠવાડીયાં સુધી સામાન્ય નીતિનો ઉપદેશ કર્યા કરવો. ૧-૪ અઠવાડીયાં સુધી સંસારસડાના મુદ્દાઓ એક પછી એક લઈને તે પર ધાર્મિક દૃષ્ટિએ પ્રકાશ નાખવો;--જેમકે રહવું-ફટવું એ ધાર્મિક દૃષ્ટિએ આર્તધ્યાન અને શૌરધ્યાનના પેટામાં છે એમ બતાવીને તેથી દૂર રહેવાનો ઉપદેશ કરી શકાય.

જપોરે જે સૂત્ર કથારૂપે વાંચવાનું પસંદ કરવામાં આવે તેના મૂળપાઠ વાંચવાથી માત્ર સાધુનું પંડીતપણું જણાય એટલો જ લાભ થાય; બાકી શ્રોતા વર્ગને તે માગથી પાઠ સાંભળવાથી ઉમટા ઠંડાગો આવે. ‘માટે પાઠ તો ખાનગી રાહે બીજે વખતે મુનિએ’ વાંચી જવા અને તેમાંથી ‘નોડું’ એક કાગળના દુકડા પર કરી રાખવી.

દેશાન્ત.

દેશાન્ત તરીકે વ્યાખ્યાન માટે જ્ઞાતા સૂત્રનું પહેલું અધ્યયન (મેચ-કુમારનું) લઈએ. ગયા અઠવાડીયાના અંકમાં અને આગળના અંકમાં જેટલો ભાગ હપાઈ ગયો છે તેટલો જ ભાગ એક જપોરે વાંચવાનો હશે.

છે એમ ધારો હવે તે ભાગ મુનિસાજે એકાતમા વાચી જવો જોઈએ અને નીચે મુજબ 'નોટ' કરી જોઈએ

(૧) એકકુમાર માતાપિતાને જવાબ આપે છે કાયર પુરોને માટે જ આગ્નિ દોહલુ છે, ધીજીને માટે નહિ (આ ઉપરથી હારે શ્રોતાએને આત્મગતની અગત્ય મમજવડી)

(૨) મા-બાપની આજ્ઞા તદને પછી જ દીક્ષા લેવાનું કહે છે. (મા-બાપ વગેરેને મદુદ ક્યાં સિવાય સમારત્યાગ ન થઈ શકે, જોખમદારીનો ભાગ ન થાય, માન જ જાળવે ત્યાગ ધાય)

(૩) એક વિસત્રી રાજસાજીની ભોગવનાની માગણી કયુન કો છે રા.આબિરોની ધામધુમનું વર્ણન આશિર્વાદના વચનો. ('અત્યાને પાગજો' એવા આશિર્વાદના શબ્દોનું ગૌરવ સમજવડું)

(૪) આ સત્રગી ધામધુમ વચ્ચે એકકુમાર ઓનામુદપતિની માગણી કરે છે (કેવી આનંદી કલ્પના !)

(૫) દીલાઓતસનનું વર્ણન (આટલો દાહ થવાનું કારણ દીક્ષા પ્રસંગ નહિ, પણ રાજાએ પોતાની સ્થિતિના પ્રમાણ માં દાહ કરવો પડે એ રીવાજ છે ગરીબો દીક્ષા વખતે રાજાનો વાદ લે તે અરોગ)

(૬) મેનુમારની માતા મહાવીર પ્રભુને શિષ્યનું દાન આરો છે તે વખતના તેણીના શબ્દો પુનઃ પ્રત્યે છેલ્લી શીખામણ (જ્ઞાનપ્ર પ્રયામની ખાસ બનામણ કરે છે અને પછી તપ-વ્રતેતિથિના બનામણ કરે છે અને કેટલીક માતાઓ આવી શિક્ષા આપે છે)

(૭) મેઘકુમારની ભગવાન પ્રત્યે અરજ. જાળતા ધર અને આ દેહનો મુકાબલો. ભગવાને આપેલી સાધુકર્તવ્યની દુંક પીછાન-
(‘પાના’ને પ્રધાનપદ આપ્યું છે. બોલવા-ચાલવા-મૂંઝા-ખાવા-સર્વમાં
યત્ના અથવા કાળજી અથવા વિચારશીલપણું વાપરવાનું કહ્યું છે.
આ એકજ સિખામણમાં સર્વ શાસ્ત્રોનો સાર સમાઈ જાય છે એમ
ઝંઙારે દર્શાવેલો સાચો સમજાવવું.)

(૮) મેઘકુમારને રાત્રે પડેલો પરિસહ; “એસો મુંડવાની ગરજ
ભગવાન મહેને મીઠું શબ્દોથી બોલાવતા; હવે મુંડ્યા પછી ગરજ
રહી નહિ” આવા સંશય પરથી શું સામીત થાય છે? એમ કે
ભગવાન તો એવા નહોતા પણ ભગવાનના જમાનામાં પાલુ
એલાના લોભી પુરુષો હશે ખરા; માત્ર આજે જ એવા લોભ છે
અને પહેલાં બધા મહાત્માઓ જ હતા એમ કાંઈ નથી. માટે
પહેલાંના જમાનામાં જેમ ભગવાનના ઉત્તમ સાધુઓ ઉદય કરતા
તેમ આજે પણ ઉદય કરે; હવેનો જમાનો ભ્રષ્ટ છે એમ સમજી
ઉદય કરતાં અટકવું નહિ.

આ મુદ્દાઓ પરથી સાબુજી એટલી કથા ગ્રનમાં જોયા સિવાય
પણ કહી શકશે અને વચ્ચે તોષિયા મુદ્દાપર વિવેચન કરી ભોડાની
પુદ્ગિ અને હૃદયને પવિત્ર અને બલવાન બનાવી શકશે.

અને જે ગ્રંથસાન ન હોવાના સમયે કે અવંકાર શાસ્ત્રના
શોખને લીધે કોઈ સાધુને ‘રાસ’ જ વાંગવાં હોય તો તેમાં જે
બાળતની કાળજી અવશ્ય રહેતી જોઈએ. (૧) મૂર્તિપૂજકનો બનાવેલો
‘રાસ’ ગમે તેવો શુભીકાર હોય તો પણ તે વાંચી સંભળાવવો
નહિ. જ્ઞાનતા રરતા થોડા નથી કે જેથી આવા સંશયકારક સાધન

સ્ત્રીકાવ્યા પડે (૨) રામના ધણેભાગે રૂપાર રમ હવપારનો હોય એ સ્ત્રીઓના વર્ણન લખનારા આ ત્યાગી લેખકો એ વર્ણનમાં એના તો ઉડા ઉતરી ગયા હોય છે. ગમે તેના બાવનાને પણ સ્ત્રી પ્રત્યે રાગ ઉત્પન્ન થયા વગર રહે નહિ આવે વખતે એનાક શ્રાવકો તો સામાયિક કરીને 'રામ' ગાળાવવા બે । હોય છે અને સ્ત્રીકથાથી દૂર રહેનાના મોગન લઈને એ જ કથા પ્રેમતુર્વક માળમે છે અને એનીક વાર સ્ત્રીનું વર્ણન હેમને રંગરંગે કામ ઉપભાગી દે એવું આવે છે ત્યારે બાળુએ એટલી સ્ત્રીઓના જારીક કપડાને વધીને હેમની દટિ સુવતીઓના મુખ પર જઈ ચોટે છે અને હેમના મુન જતીઆવતી સ્ત્રીઓના પગના નેપુરના વાવમા લીન થઈ જાય છે આ નખતે તેઓ દેવા સીમ્હા કર્મ બાધે છે હેનો કાગક અનુભવ આ લેખે જોયેનો છે અને ત્યાગી ઝાઈ વિવમ બપોરના અપામરે જવાના જ સોગન લેવાની ધડા થઈ ગઈ હતી અરે ત્યાગી મહાત્માઓના મુખે સ્ત્રીઓના રૂપ તથા વિનાસના રમીક શુભ્રમાગ ગવાય । એ લખાગ માધુઓને પણ શુ કહેવું અને વાચનારને નો દુ ક્ષત હાથ જ જોડુ હુ વાચક વર્તને રમ પમાડવા માટે જગ પ્રમતી 'ચંડી' લગાડી પડે તે જુગી વાત છે પણ આ નો હાથ ધર્મ'

માટે રામની પમંદગી કરવામા પણ કડાપણ વા રનાવું છે.

કર્મ સાથે યુદ્ધ કરવા માટે મુકરર કરવામાં
આવેલું અઠવાડીઉં.

શ્રી પૂરુષાર્થ પૂર્વ.

કર્મ નામના જન્મરમ્ય પોદ્ધા સાથે ૮૦ યુદ્ધ કરી 'અનંત' મેળવના ભાગલાગી થયેના તે 'મહાવીર'—જન્મરમ્ય વીર, પરત્રવતેતા ગુનામીમા મહતા-આધિ-સારિની હીઓથી બદલા અગો લોહીનુનાણુ થયા છે એવા સર્વ મનુષ્યોને પોતાના જેવી સ્વતંત્રતા મળે એ હેતુથી, પોને જે શસ્ત્રો નહો 'અનંત' પ્રાપ્ત કર્યું તે શસ્ત્ર ૨ હાથી મેળવવા, જે રીતે હેનો ઉપરોગ કરવો, કેવી રીતે હેમને અગ્રક્તા રાખવા એ વગેરે વિદ્યાના 'પા' આપવા માટે ખામ 'વિષ' (Terms) હાગવેના છે વીરતા માથે દાનનો ગુણ સ્વભાવથી જ જોડાયેલો હોય છે તે નિયમાનુમાર, મહાવીરના પોતાનો ઉત્તર જ્ઞાનનો ખામનો ખીમને આપવાની તીવ્ર ઉત્ક્રાંતિ એ સ્વાભાવિક જ છે

વીર પુરોને કાયરતા પાનવતી નથી, પરત્રવતા પસદ નથી, ગુનામી ગમતી નથી અને ખરા વીરો બીજાઓને પશુ કાયર-પરત્ર કે ગુનામ જોડી શક્તા નથી જોઓ હીચકારા હોય છે

તેઓજ માન, દ્રવ્ય કે સત્તાના સ્વાર્થમાં પડી પોતા સિવાયના બીજાઓને ગુલામ બનાવવા કે અનેલા બેવા ખુશી હોય છે.

મહાન વીર પુરુષ શ્રી મહાવીરે પોને કર્મ નામના પ્રબળ જુલમગાર (Despot)ને દૂર હાંકી કઢાડીને પોતાને માટે શાશ્વત ' સ્વરાજ્ય '—સિદ્ધપદ પ્રાપ્ત કર્યું છે, એટલું જ નહિ પણ પોતાના જેવા બીજા જીવો પણ શા માટે એ દુઃ જુલમગારની ગુલામીમાં સડામાં કરે એવો એમને સલાહ થાય છે. તેઓ હેમને તે જુલમગાર વિરુદ્ધ બળવો કરવા ઉપદેશ કરે છે; એટલું જ નહિ પણ એ બળવા માટે અમુક દિવસ પણ મુકર કરી આપે છે, જે દિવસોનું નામ 'પર્યુષણ' છે.

ખરેખર ગુદનો દિવસ તો એક જ છે કે. જે ભાષ્ય પદ ગુદિ પંચમીનો છે. પરંતુ તે દિવસ માટે અન્ય સમય તૈયાર કરવા—સંનિકેતને ક્ષાયત કરાવી તૈયાર રાખવા—એ વગેરે વ્યવસ્થા માટે પાંચમ પહેલાના ૭ દિવસ કામમાં લેવાના દરાવવામાં આવ્યા છે, જોતેને પણ 'પર્યુષણ' અથવા 'કર્મ' સાથે યુદ્ધના દિવસો ' માં ગણવાની પ્રથા પડી ગઈ છે.

સાધારણ રીતે દરેક માણુમ હા હા લોહીમાં દિવસ પછી દિવસ નિર્ગમન કરે છે. કુટુંબના કાયાકબલામાં—નોકરી કે ધંધાની જાગીરામાં—કે પછી મિત્ર દેહીનાં રમકડાં બની પડ્યાં પડ્યાં મુસાફરી કરવામાં વરસ પછી વરસ ચિતાડે છે. પરંતુ જહારે તે જ માણુમનો પુત્ર ' વરરાજ ' બનવાનો હોય છે ત્યારે ગાળવાળ અને કૃત્રીમ ઘરકર સાથે તે કેવો દોડપામ કરવા સાગી જાય છે ! હેતું હંદ

હોદી તે વખતે કેવું ગરમ અને પ્રતિભાન થઈ જાય છે ! એ એનો કૃત્રિમ યુદ્ધ (Mock fight)ને દિવસ છે !

અને એવા કૃત્રિમ દિવસમાં પશુ ને કેટલું વિન હોય છે ! તે કેટલી ધમાસ કરી મુકે છે ! ને કેટલો હિંમતમાં આવી જાય છે ! યુદ્ધના—સમયનો દિવસ તો એક જ છતાં તે પહેલાં ૭—૮ દિવસ સુધી પીડી, માળા, ગીત, વડી-પાપડ આદિ કેટલી કેટલી તૈયારીઓ—ક્રિયાઓ—ધાનધુઓ આવી રહે છે !

એ એક ‘ કૃત્રિમ યુદ્ધ ’ નો વાત હતી. ક્ષત્રીય નદિ પણ ‘દોહી’ દાગના ખાનારા’—પૂવમાં મ પડે તે વખત પશ્ચિમમાં નામનારા—ગંગાની ફાડલી થઈ રોય તો સિંહ જેવી ગર્જના કરનાર હોદીની વાત થઈ.

હવે મધ્યમ પ્રતિના યુદ્ધની વાત કરીશું. તે યુદ્ધ ક્ષત્રિયોનાં છે. ધણાએક કેવળીઓએ પૂર્વાશ્રમમાં એવાં યુદ્ધ કર્યા હતાં અને ત્યાર પછી એથી પણ જળગં યુદ્ધ—‘ખરેખરા’ (કૃત્રીમ નદિ) યુદ્ધ—ગાવ યુદ્ધ—અદૃશ્ય ક્ષેત્રમાં થતાં યુદ્ધ કરતા નેએ ગ્રીષ્માહતાને ‘મધ્યમ પ્રતિના યુદ્ધ’માં યુદ્ધનો દિવસ મુકરર કરવામાં આવે છે ત્યાર પછી જુદી જુદી તૈયારીઓમાં એકાદ અકવાડીક’ પમાર કરવામાં આવે છે (કે જે મગય પણ યુદ્ધને લગતા સમયમાં જ ગણાય છે.) બાદ મુકરર કરેલી જગ્યાએ જાને પક્ષે સામસામા જતા. રણવાદોનો અવાજ મંત્રીક્રીને પાણી ઝટાવતો. ‘જુતીશું તો માંન અને દ્રવ્ય મળશે અને મરીશું તો અ’સરા મળશે’ એવી ડઢ અદા તે રણવાદોમાંથી યુદ્ધની અને પછી એકની સામેએક એમ હંદ યુદ્ધમાં સામંતો ગોઠવાઈ જતા આજની માફક તે વખતે હાંધ ફર રહીને તોપો મારી બહાદુરી

ખનાવવાની નહોતી. રાણીજમા મિવાય એની બહાદુરી કોઇ ખનારી શક્ય નથી. એ જીવવા અને અને મરવાનો સવાય હતો, એ જીવગીતો મટો હતો અને એ સ્વદેશ માટે આપાતા સ્વાત્મબોગનો કિઆમાં ઉચો નમુનો હતો.

તે દિવસો પછી મયા ! તે સાથે 'સ્વદેશ ભક્તિ' પણ વહી ગઇ ! આજે સ્વદેશભક્તિ માત્ર શબ્દોમાં રહી છે, બહુ તો ગાંઠગાઠ સુવાનોના 'મોઝમ' મા રહી છે !

અને ઉત્તમ પ્રકારના યુદ્ધની દળા તો છેકલ ખુણામાં પડી છે. ઉત્તમ પ્રતિભુ યુદ્ધ—અદસ્ય ક્ષેત્રમાં થતું યુદ્ધ—અદસ્ય રહી લડતા 'માયાની' કર્મરિપુ સાયેતુ યુદ્ધ—અનેક રૂપો ધારણ કરી છાપા માગતા શત્રુ સાયેતુ યુદ્ધ તો ઉપર કહેના સમજા મુકો કરતા વધારે મુશ્કેલ અને બધ કર છે.

એવા મહાન યુદ્ધની દળા થી મદારીઃ પિનાએ પોતાની મેજે બાપુની લંબી—એ દળાના ઉપયોગથી 'સ્વાતંત્ર્ય' પ્રાપ્ત થયું અને એ ડાઘ મીઝને શીખવના માટે 'સાઓ' ઉપદેશમાં તથા લાવ-યુદ્ધ માટે અમુક દિવસો મુઝરર કર્યા.

એ અમુક દિવસો—પરુપણના 'ભાવયુદ્ધ' ના દિવસો હવે આવી લાગ્યા છે ! આજે આપણે મર્વ 'ચરણ' ના ઝાખીતોએ મળત થવાનું છે ! આજે આપણે 'ભાવયુદ્ધ' મા ઝીપવાવાનું છે ! અદસ્ય નઠિમાં અદસ્ય હથીઆરો માથે આજે ઝુઝવાનું છે !

કયો બાપ પુત્રને 'વરરાજા' ખનાવતી વખતે ઉત્સાહમાં નથી આવી જતો ? કયો રાજા વિદેશીઓને હાકી કહાડવા માટે લડાતા યુદ્ધમાં શુરવીર નથી બનતો ? અને કયો કર્મરિપુના ત્રાસનો

અનુભવ પામેયો જીવતાજ ભાવયુધ્ધના દિવસોમા ખાત્યો—મુ'વાજો
કૃપણ—મૃદ શય પડી રહેવાનો ? શરમ છે—ઓ હજાર શરમ છે
તે પામર પર, કે જે ગણસેવ અને યુધ્ધનો દિવસ પ્રાપ્ત થયા હતાં
ચોડાક દોડડાની—ચોડીક તકલીફની કે ચોડાક વખતની દરકાર
કરતો રહી 'વિજય'ની તમા વગરનો અને છે યુધ્ધના એક દિવસ-
ના પગિણામ ઉપર આખી જીવગીતુ જાનિયર લટકી રહે છે, એ
નહિ જાણનાર મમારને જીવગીત પર્વે દુખ પામતો જેના હતા
હેની નેણુ દયા ખાશે ?

વીર પિતાના સીર પુત્રો ! હમારા તે નુસી પિતાએ મુજર
ઝેલા યુધ્ધના વિસોમા હમે પ્રેમી ચુકયા હો શુ આ દિવસોમા
હમે શુપચુપ જ બેઠી રહેશો ? અને બેઠી રહેવા હના જયનુ
'જૈન' બીરદ ધારણ કરશો ?

કદી નહિ, હમારે તે નામને ગાભાનુ જોઈએ, નામ પ્રગાણે
શામ કરવું જોઈએ, જો જોઈને જીતવું એ ધાતુ ઉપરથી ઉત્પન્ન
થયેન 'જૈન' નામને શોભાવવા માટે આ આઠ દિવસોમા હમારે
મેઝ્ય દથીયારો સાથે યુદ્ધમા ઝીપાવું જ જોઈએ

આ આઠ દિવસોમા દ્રવ્ય, શરીર અને સસારી સર્વ વસ્તુઓની
દરકાર ઓછી કરી યુદ્ધમાં 'જય'ની જ દરકાર કરવી જોઈએ.

યુદ્ધ માટેના દથીયારો શ્રી વીરે ૪ બતાવ્યા છે —

(૧) ધાન

(૨) શીલ.

(૩) તપ.

(૪) માવના.

આ માર હથીઆરમાંનું પહેલું તો જૈનોએ પણ જાને જોડે જ રહે વાપરના માંડણું છે અને સાધુમાર્ગી જૈનો તો તે હથીઆરને હાથમાં પકડનાંજ હરે છે । હથીઆર વગર કદી લગાડ હતાતી હોય તો સાધુમાર્ગી જૈનો દાન વગર કર્મરિપુ સાધેના પુંપમાં હત મેળવી શકશે ? *

~ ~ ~ ~ ~

કેટલીક જગાએ સ્થાનક તથા પુસ્તકશાળા નથી, ત્યાં મુનિને જતું મુલેક દોવાથી મુનિનાં પત્રમાં તે તરફના ભાગ્યેજ આવે છે અને તેથી જાનની પ્રસાદી તેનાં ગામેમાં ભાગ્યેજ મળે છે. પાકી-તાણા-ભગ્ય વગેરે શહેર તથા કામંદ્રા જેવાં ગામેના સ્થાનકના અગારે ધર્મની જે સ્થિતિ જેવામાં આવે છે તે તરફ દરેક શ્રીમંતે ધ્યાન દોડાવતું જોઈએ છે અને જાનનાં માધનાગતું એક ચોલું જે 'સ્થાનક' તે દરેક સ્થળે મેળવી શકાય તે માર એ જાત હરમડી માઠ રાખવી જાઈએ છે.

જ્ઞાને ન હોય તો બહાર ગામના શ્રીમતોએ આવા જ્ઞાનના ટ્રામ-
મા અગમ મદદ કરી નેહએ. લગ્ન—મરણ આદિ પ્રમતે યતા-
નમત્રા ખર્ચો આઠા કરી આવે રૂને 'દાન' અવગમ કરત નહાએ.

શીલનુ હથીઆર બાજ ન મરે છે ક્રિયાથી જ નહિ પણ
વિચાર માનથી જ વિચાર ન કરવા એ સીધા ગણાય. એક
ખગમ ક્રિયા કરતા એક ખગમ વિચાર વખાણે નુકસાન નહા છે,
દાગણ ન તે વિચાર ભવિષ્યના દુશોના 'પ્રણાનિકા' બને છે.

તપ એ કર્મને કાપનાર જગર હથીઆર છે પણ તે માન
બુધ્ધિના હોવામા જ માન તો ગોધાઈ રખાયુ છે. પરમાર્થના કાર્ય
માટે શરીરને કષ્ટ (ત્રમ-તકલીફ) આપવાને પણ 'તપ' કહેવાય
છે, તે થોડાં જ જાણે છે. તપ એની ખરેખરી બાધ્યા તો
એટલી જ છે કે, શરીરથી અલગ એવા આ દેહનને શરીરની નરજા
વગરનો બનાવવાના પ્રયોગો આ આશય બુધ્ધિના ગેરસાથી જ મરે છે
એમ દાખ નથી, પણ જે જે પરમાર્થના કામોમાં શરીરને તબીબ
પટે અને તકલીફ પડવા છતાં તે તકલીફ તરફ લક્ષ ન રાખે એવા
દરેક કામને 'તપ' જ કહેવાય.

બાવના—નાથી જગત વરાળયન—નાથી જગરી તોપ લાગ્યું
માનમા કર્મરિપુનો નાશ કરી શકે છે. પણ તે દાન, સીધ, તપ એ
અનુક્રમે સ્ફુટતી શક્તિવાળા હથીઆરે વાપરવાની તાલીમ લીધા
સિવાય સ્થિત જ વાપરી શકાય છે. હાલમાં દરેક કામ અનુક્રમે
બને છે, કુદરે ને બુધ્ધિ કાષ્ટ બનતું નથી.

ભાષા ન શુદ્ધ પચમી મોમવારે મંવતસરી પ્રતિક્રમણ મર્ને સારે
મળતે વરતી વખતે જો 'બાવના'નું બળ અજમાવવા મર્ન સ્વધર્મ

ભાઈએને ખામ અરજ છે. પરંતુ તે અખતરો વગરે ફતેહમદ નીવડવા માટે આપણે અત્યંત આશ્ચર્યપૂર્વક અરજ કરીશું કે યોડામા યોડું પણ દાન કર્યા પછીજ, ઝોઝામાં ઝોઝા પણ પાચ દિવસ મન્નુર્થુ બ્રહ્મચર્ય પાળ્યા પછી જ, યોડામા યોડો પણ પરાપગાર કે શુદ્ધ યોગધ (મેમાથી જે બને તે) કર્યા પછી જ સવત્સરી પ્રતિકનણની ભાવના મળવી આ બનામણુ છે. એમ કહે યશે નો તે ભાવના જરૂર ફલીબૂન થશે.

હવે તે ભાવના કંઈ, તે વિચારીએ.

ખ્રીષ્ટ વચ્ચના આવતી વખતે ઉનાવળ નહીં કરતા, આંખો બંધ કરી, શ્વામોશ્વાનને નિયમીત બનાવી, સિદ્ધગિનાની જગા બોલાતી જપ તેમ તેમ કંડનાને તે પાઠગ દોગવા દેરી, આપણે એક પત્રી એક દેનસોક છોડી છેવટે કહેનામાં આવતી મિદ્ધશિવાએ મનથી પડોન્ની જવું, અને ૪૫ વાળ યોગનની લામી પહોળી (વિશાળનાની કંપના કંગે), રૂપાના પટ જેડી ઉગળી (કેળાગનાની કંપના કંગે) મિદ્ધશિવાના એક યોગનના છેલ્લા ગાઉના છૂંદા ભાગને વિષે શિક્ષ ભગવતને આતર્થમુખી નિહાળો; શાનદર્શનના આમુક પાખના ૩૫ ભગવતને કંપનામાં લાવો, કંડનાથી જ તંદા આગળ મગતક નમાવો અને પત્રી દીન વધને પ્રાર્થના કરો —

“હે દેવ! સર્વશક્તિમાન પ્રભો! ત્હારા ઉત્તમદ ગુણોનો અંશ અમને ધીર? અમારી મંદતા દૂર કરી અમને ત્હાડું વીરત્વ બક્ષ! કૃપાસિધો! અમારા દોષો ત્હારી અગિદ્ધિથી પલાયન કરી જશે. અમારામાં માત્ર

તહારા અગાધ પ્રકાશનું એક દિગ્ગ્ધ મોહક, કે જે વડે
 અમારા ભાઈઓનાં આધિ-વ્યાધિ ઉપાધિને દૂર હટાવવા
 અમે હિમ્મત ધરી શકીએ. અમારો કુસંપ-અમારું
 અજ્ઞાન-અમારી કૃપણતા-અમારી ખલતા-અમારી કાયરતા
 દૂર થાઓ ! પ્રભો ! તે સઘળી બલાઓ આવતા વરસમાં
 પલાયન કરી જાઓ ! અમે સાચા વીરના સાચા પુત્રો
 બનીએ અને જગતને રહાય કરીએ એવું, હે પ્રભો !
 હે શક્તિ ! હે જ્ઞાન ! તહારી કૃપાથી-તહારી ભક્તિથી-તહારા
 અનુરાગથી અમારાથી બન્યાં કરો !

“ ૐ શાન્તિ ! શાન્તિ !! શાન્તિ !!!

શ્રી પૃથ્વીપાલ પૂર્વ

કે

ચળકતા પત્થરવડે મેળવેલું મોક્ષ !

કૃષ્ણપુરના રત્નલાલ ઝરેરીનો પુત્ર રત્નમણિ બહુ ડાહ્યા, વિદ્વાન અને ધર્મિષ્ઠ હતો. તે જ નગરમાં લાભો નામનો એક ભરવાડ પોતાની સ્ત્રી સાથે સતોપે રહી પોતાના ખેતરનું કામ કરતો હતો. ખેતરમાં એક ઝાડવાના ડાંખળાનો બનાવેલો ગાળો ઉભો કરવામાં આવ્યો હતો અને તેની ઉપર બેસીને લાભો માટીના ગોળા વડે પખીઓ ઉડાડવાનું--ખેતર ટોવાનું કામ કરતો હતો તેની સ્ત્રી શિરામણુ તેગાર કરીને ખેતરમાં લાભોને માટે પહોંચાડવાનું કામ કરતી હતી.

એક દિવસે મહવારમાં લાભો ગોળા બનાવવા માટે માટી ખોદતો હતો, તેવામાં તેની દોદાળી સાથે કંઈકંઈ વસ્તુ અથડાતાં તે ખોદતો અટક્યો અને અચકાઈને ઉભો રહ્યો. લાભાએ દોદાળી દૂર મૂકી અને દોઢ પત્થર આડો આવ્યો એમ ધારી તેણે હાથવડે માટીને દૂર કરી તો તેના મ્હોટા આશ્ચર્યની વચ્ચે તેણે ચળકતા પત્થરથી ભરેલો એક ઘડો જોયો !

લાભાના આનંદનો શુ પાર ! આજે માટીના ગોળા બનાવવામાં વખત ગાળવાની હોતે જરૂર નહિ પડે, એમ માની ને મહુજ

જુથ થયો. તે ચગદતા પથરાવડે પંખી ઉરાડાનું કામ ચાલતું
એમ માનીને ભાભાએ તે સંગ પથર ખાળાપર લઈ જઈને નાખ્યા

આનંદપૂર્વક ગીત ગાતા ગાતા તેણે તે ચગદતાં પથરવં
પંખી ઉરાડ્યા. ભાભાના કેંકણ પથર ખેતરની પેરી મેઝ આવેલ
કૃષ્ણ મરોવરમા, ફેંકનારની ચેટા કાત્તા હોય તેમ ધુન કરતા જઈને
પડતા અને સંગેવરના પાણીને તળીયે જઈને એમતા આ કાર્યકર
ખપોર સુધી આવુ રહ્યો

હવે ભાભાની સ્ત્રી શિરામણ લઈને આવી, પણ ભાભાનો તે
મુદ્દો ચગદતા પથર ફેંકવામા અને ગીત ગાવામા એરો લીન બની
ગયો. હવે કે તહેને લેના આવવાની ખબર પડી નહિ કે બુધ્ધ
લાગ્યાનું જ્ઞાન રહ્યું નહિ।

તેની ઉમ્મર પચ્ચીસેક વર્ષની હતી. એક ભરવાડણીના બાળકના હાથમાં આવું અમૃત રત્ન જોઈને તેની હાલ મગકી. કોઈપણ કીમતે તે રત્ન તે ગરીબ ભરવાડણીની પાનેથી લઈ લેવાને તેણે ઇચ્છ્યું. તેણે તેને પૂછ્યું- “બહેન! આ પાંચર રૂબરૂ જોઈએ છે; તેની ત્રી કીમત લેશો ?”

ભાભાની સ્ત્રીએ કહ્યું “રૂબરૂ કાંઈ તેની ખપર નથી. આ છોકરાના બાપને જોઈને પૂછી આવો.”

રત્નમણિ તે સ્ત્રીની સાથે ભાભાને ખેતર ગયો. અને ભાભાને તે પત્થરના ટુકડાની કીમત પૂછી ભાભો તો મ્હોટા વિચારમાં પડ્યો, તો પણ જરા મ્હો મધકાવીને બોલ્યો “ભાઈ સાહેબ! ત્હમે જ કહોને, તેની કીમત શું આપશો ?”

રત્નમણિ પ્રભાણિક હતો. તે માગાનુસારી આવકનો પ્રથમ ગુણ બણતો હતો કે, “આવકથી ન્યાયસંપન્ન દ્રવ્ય જ લેવાય.” તેથી તેણે ભાભાને કહ્યું. “ભાઈ! સર્વોચ્ચથી માંડીને સર્પાસ્ત્ર સુધીમાં ત્હમે જેક સ્ત્રી-પુરુષની જેટલું ઉચકાય તેટલું દ્રવ્ય મ્હારા બહાર-માથી લઈ જાઓ, એટલી કીમત તો આ રત્નને માટે ઘણી જુગે કહેવાય.”

ભાભો અને તેની સ્ત્રી આ કીમત જાણીને બહુજ આનંદ પામ્યાં અને બીજે દિવસે ધન લેના માડયું પણ કેટલું આશ્ચર્ય !

ભાભો દ્રવ્યનો ટોપલો ખરીને રડે છે !

રત્નમણિ તો પોતાના બહાર આમળ આ આશ્ચર્યકારક બતાવ બતાવ જોઈને સ્તબ્ધ મની ગયો. ભાભાની સ્ત્રી પોતાના પતિને

મમળવવા લાગી: “ નાથ ! આ શું કરોછો ? વખન નદિ ગુમાવો. ગાંડા થઇ ગયા કે શું ? જેટલું લેવાય તેટલું લઇ લ્યો. વાણીગો કાલે કાંઈ નહિ દે. ”

ભાભો ગોક કરતો બોલ્યો: “ હે સ્ત્રી ! વિચાર તો કર કે મહેં અજણપણમાં કેટલાં બધાં રતો પેલા સરોવરમાં ફેંકી દીધાં છે ? તે ફરીથી મળશેજ નહિ. અરેરે ! બપોરે એકજ રાતથી આટલું બધું દ્રવ્ય મળે છે તો એટલાં બધાં રતોનું કેટલું બધું આવત ? અરેરે, હું કેટલો બધો કમનમીબ ! ઓ બસી મ્ત્રી ! હું તેથી જ રહ્યુ. ”

ભાભાની સ્ત્રીએ પતિની બૂલ જોઇ. તેણે કહ્યું: “ નાથ ! હવે થયું તે થયું ! ભૂલ્યા ત્હાંથી ફરીથી મળેલા મળેલું છે તેટલું તો ભોગરી લો. ”

બન્ને બધુ પુષ્કળ દ્રવ્ય લેઇ સંતોષ પામ્યાં.

* * * * *

આ બધો વખત વિદ્યાન રાતમણિ વિચાર કરે છે:—

“ અહા ! શું આ જમતમાં મમલવ છે ! આ નિર્જીવ મણિ કે જે આ બવમાં જ ઔદિક સુખને આપે છે તેને માટે ભાભા આટલું બધું રડ્યો ને બોલાએલાને માટે પરતાયો ! તો હે મનો ! હું કેવો મૂઠ ! સદગુર પોકારીપોકારી કહેજે કે, હે બચ્ચો ! આ પર્યુપણુપર્વ એક જ વાર યથાવિધિ આરાધે તે જીવ મુક્તિને પામે. તો પણ મહેં તો આવાં અનેક પર્યુપણુરતો—સદગુર ઝેરીએ પરખાયા છતાં—એને ગુમાવ્યાં ! તીર્થકરનો મનોવડીયો

મહારો આત્મહીને મહારી પાસે છતાં મમારની લાલચો, મોહ, માયા
આદિ પખીઓ ઉરાડવા માટે મહેં તહેને સંસારસમુદ્રમાં નાંખી દીધો !
અહા ! આજે મહારી સ્ત્રી મહારી શૂલ જોઈ ઠીક દપકો આપે છે
કે 'આત્મરાજ ! પર્વ પર્વપણુરતન પ્રથમની માફક નકામું ફેંકી
દેતા ના; તહેનો સદુપયોગ કરી લો.' બમ, તે જ ખરૂં છે. આજથી
હું સાતે વ્યમનોનો ત્યાગ કરુંછું. અહા 'આવા અપૂર્વ પુણ્યે પ્રાપ્ત
થતા પર્વમાં મૂર્ખ લોકો જુગાર વગેરે રમી રતન ગુમાવે છે. હું તો
આત્મસંયમ કરી સદગુરુ ઝવેરીએ પરખાવેલ આ આત્મહીરાની
પારખ થઇ છે તો તહેને પરિપૂર્ણપણે સાધીશ—આરાધીશ. એ રતન
પુનઃ પુનઃ પ્રાપ્ત નહિ જ થાય. આજ હું સર્વ જીવોને હૃદયપૂર્વક
ખમાવું છું; મહેને જગતના જીવો ક્ષમા આપો । મૈા મહારા મિત્રો છે
મહારો કોઇ શત્રુ ■ જ નહિ. મહારાં પૂર્વે કરેલાં દુષ્કર્મોને હું નિંદુ
છું. પર્વપણુ પર્વરતનના અજવાળે હવે આ કર્મરૂપી અધારાનો
નાશ કરી પ્રભુત્વ ધ્યાન ધરીશ. ક્ષણિક સુખ આપનાર જગતની
રાક્ષસી માયાઓ મહેને હવે કંઈ જ કરી શકશે નહિ. ”

આમ વિચારતો વિચારતો રતનમણિ સદગુરુ પાસે આવી ગયો.
જન્મ-મૃત્યુના રેંટમાં પડી ચૂકેલા આત્માને સદગુરુના વચનામૃતથી
અમૃત કરી, પૂર્વે ઘણાં પર્વપણુ રતનો ગુમાવ્યાં છે જોણે એવા તેણે
ઉક્ષિપ્ત હૃદયથી માતાપિતાની રજા લેઈ 'દીક્ષા' અર્પીકાર કરી. મહા
પુણ્યે સંપ્રાપ્ત એવા પર્વપણુ રતને આરાધીને રતનમણિ અતે
મોક્ષપુરીને વર્ષો.

પ્રિય પાદકે ! આપ સર્વ લક્ષ્યમાં રાખીને કે એક વખત એવો ન આવે કે જાહેરે સામાની આદક તહીમારે પણ જોવાએકાં પધુપધુ રત્નોને માટે પોકેપોક મદીને રહ્યું પડે ! મારે વેળાસર ચેતતે. આ પર્વ કાંઈ જેવું તેવું નથી. તહેને યથાવિધિ આરાધો. આ માંગલિક દિવસોમાં જુગાર આદિ વ્યસનો છોડી એક ચિત્તે આત્મધ્યાનના વિચારો કરો. સંવત્સરીના દિવસે સર્વ જીવોને ખમાવો. સત્ય—મિત્રને સમાન ગણો. વૈરભાવ દૂર કરો. જગત માયના જીવો પર કંઈક દષ્ટિ રાખો અને સર્વ નિરૂપાધિક મુખ આપનાર આત્મજ્ઞાન, આત્મધ્યાન ને આત્મતાનમાં જ સદોદિત મન્યા રહી જીવે મુક્તિપુરીને વરો ! શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ .

શ્રી મહાવીર.

ત્દેમનું સંક્ષિપ્ત જીવનચરિત્ર
અને ત્દેમનો ઉપદેશ.

શાન્તિનું સામાન્ય ચોતરફ ફેલાઈ રતું છે. બાળક, વૃદ્ધ તેમજ યુવાન સર્વના મનમાં કાંઈક વિશ્વલક્ષ્ય પ્રકારનો આનંદ વ્યાપી રહ્યો છે. પણ પક્ષી પાંચુ દી નહિ અનુભવેલો જાણી અનુભવતાં હમણાં જણાય છે; કારણ કે આત્મજનરિ મુખમાં લઈ

* વૈષ્ણવો પોતાના ભગવાનની બાજરીટાને મહત્વ આપી તે નીડાના ગુણગામમાં આનંદ માને છે; ખ્રીસ્તીઓ ત્દેમના ભગવાને એક નાટકીયો રોડેટાને જમાટયા એ વગેરે અમલકાને બાયામાં ધર્મ માને છે; ખુદ મહાવીરના ફેટલાક ભક્તોએ, ભગવાન કેમ જાણ્યા અને કેમ બાજપાવું જુલું જુલું જાણ્યોને કહવાનાગઢિથી લખાવી લખાવી કહ્યમૂત્રો પોતપોતાનાં ધર્મ માણ્યો છે. પણ ગુપ્ત તત્ત્વજ્ઞાનના માદક અંધારામયેથી તો, એ મહાવીર નામના પુત્ર શુ કહવાથી ભગવાન, (ભાગ્યવાન-કીર્તિવાન-સુખી-નાદવ્યવાન-નીતિવાન-કથમવાન-બજવાન-મોક્ષ લક્ષ્મીના નાકીર, સર્વવ્યાપકજુલુના ધારક; આ સર્વ અર્થો સંકટન ગામાં છે) બન્યા એજ વિચારવાનું જમદ કરે છે. તેથી એ મહાવીર કેમ જાણ્યા-કેમ કહ્યા-કેમ જુલુવાસું ચલાવ્યો તે સંજોવી કવિઓને છાજતા સંકટપવિકલ કહવા હોતી દઈ, એ આત્માની ઉત્ક્રાન્તિ (evolution) થઈ તે આત્મા છે શિખર મૂધી (મિષ્ટમિલાએ) કેમ પહોચ્યો એ તર-તર લય મળી તત્ત્વની બાજનો જ વિચારવા છાછે છે.

કોકિલા પંચમ ગુર લલકારતી નજરે પડે છે, વિક્ષેપાં કુસુમો અને ખીસેલી લતાઓ વનસ્પતિનૃતિમાં પણ આજે થયેલો આનંદમયક દેરદાર પ્રદર્શિત કરે છે—અરે ખુદ વાતાવરણ જ ગદવાયું દીસે છે કારણ કે હવાએ સુગંધી અને ઉત્પાદ ઉછીંનાં કંઈ જગતને ઘડી-ભરના અર્ગની વાનગી બક્ષી છે !

સ્વર્ગમાં પણ હમણા આનંદ ઓત્તમ થઈ રહ્યો છે—અરે ખુદ ત્રાસદાયક નગ્કોમાં પણ હમણા અજવાળું અને આરામ ધારવામાં આવ્યાં છે ! બાદ કેની અનુપમ શાન્તિ ! કેવો અદ્વિતીય પ્રસંગ ! પ્રાણીમાત્રના બાઈ-પિતા અને માતા દુગ્ધ મહાનીર પ્રભુના જન્મ સમયનો કેવો અત્રાદિક પ્રભાવ !

આ મંગલમય બનાવ જે વખતે બન્યો તે વખત ઈ. સ. પૂર્વે ૫૯૮ ના ચૈત્રના શુક્લ પક્ષની ત્રયોદશી હતી. મંગળવાદ ઘડી ૫૫ ને ૧૨ થયે ઉત્તર કાશ્મીરી નક્ષત્રના ત્રીજા પાયામાં ચંદ્ર યોગ હતો ત્હારે છઠ ઘડી ૪૫ ને ૧૫ થયે જંબુદીપના ભરતક્ષેત્રમાં હલવાડુ વસની જ્ઞાતકુળ શાખાના ક્ષત્રીય વર્ણમાં મગધ દેશના ક્ષત્રીયકુંડ નગરમાં ‘મહાનીર પિતા’નો જન્મ થયો.

પ્રાણી માત્રને અભયદાન આપવા સરળતાવા પુરપસિલ સંસાર નાટકશાળાની ભૂમિ ઉપર દેખાવ દીરો ત્હોનો આ સર્વ પ્રભાવ છે. આત્મ ત ઉત્તમ દાર્યો કરતાં જે આત્મા સુખ પુદ્ગલોને વરમે થયાં—બેવો થયાં એકદાં કરતો કરતો છેવટની ઉત્ક્રાન્ત મિથિતિએ આવ્યો હતો તે આત્માના જાહેરમાં આવવા વખતે, આવો અનુપમ શાન્ત-
‘હાદક-પરમ પ્રમોદક દેખાવ થાય એમાં કાંઈ પણ આત્મર્ય જેવું

નથી તે, આ લેખના વાંચનારાઓ આ મહાનુભાવના નીચે આપેલા ચરિત્ર ઉપરથી સહજ જોઈ શકશે.

ક્ષત્રિયકુટુંબ નગરના રાજા સિદ્ધાર્થ, વિદેહ દેશની વિશાલ નગરીના ચેટક રાજાના બનેલી થતા હતા તેથી તેઓ ખીજા ક્ષત્રીય રાજાઓમાં વધારે પ્રતિષ્ઠિત ગણાતા હતા. પુત્રજન્મની વધામણી દારીએ આપતાં જ, સિદ્ધાર્થ રાજાએ મુગટ સિવાયનાં સઘનં અક્ષંકાર તેણીને એનાયત કર્યાં અને દારીપણું લેતા મહાટમાંથી સહાને માટે ઉમેડી ફેંદી દીધું. મહાન પુરુષોને એમજ ઘટે છે; કારણ કે જડ એવી પારસમણિ પણ પોતાના પ્રસંગમાં આંધાર લોહને શું મુવર્ણ નથી બનાવતી? કસ્તુરી પોતાના પડોશીઓને મુગધી નથી ધીરતી? માત્ર સાંકડી દદિના-તુચ્છ વિચારના કૃપણ લોકો જ મુદી બાંધી રાખવાની મહાકળાથી વાકેફ હોય છે; કારણ કે તે કળા તેઓ સઘળા હૃદયના આનંદના ભોગે સીપ્યા હોય છે.

મહાવીરજન્મની વધામણીએ બંદીવાનોને છુટા કર્યા, પરિજનોને બક્ષીએથી નીહાલ કર્યા, ઘેરોઘેર, ઉત્સવ ઉજવાવ્યો અને ત્રિલોકમાં શાન્તિ ફેલાવી. ક્ષત્રીયકુટુંબ સહેરના કેટલાક કરો માફ કરવામાં આવ્યા અને સ્વધર્મવત્સલ રાજાએ સંઘ સમસ્તો સ્ત્રોજન આપ્યું; કારણ કે સિદ્ધાર્થ રાજા અને ત્રિમલાદે રાણી શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રતિના શાસનનો શ્રાવક ધર્મ પાળતાં હતાં.

પ્રતિદિન જહેની કળા નિસ્તરતી જાય છે એવા મહાનુભાવ મહાવીરને સાતમે વરસે શરૂપાસે વિદ્યાબ્યાસ માટે મૂકવામાં આવ્યાં પૂર્વના ઉત્તમ સંસ્કારને લીધે ગુરૂને તો ગાત્ર નિમિત્તરૂપ દેરાવી મહાવીર, યોડા વખતમાં સર્વ વિદ્યાકલાના પારગામી થયા. તેઓની

માનસિક, શારીરિક અને આધ્યાત્મિક ખીલવણી જગતને સાનંદ-
કાર્યમાં ગાથાં ખવરાવતી હતી. આ વિવિધ દિશાનું જ્ઞાન તેઓશ્રીને
પ્રથમ સંસારવ્યવહારમાં અને પછી આધ્યાત્મિક વિચારોમાં,
નયનિક્ષેપની બારીકીઓમાં પ્રવેશ કરવામાં અને શુભવાકાબર્યા
સલાહોના નિરાકરણમાં અતીવ ઉપયોગી થઈ પડ્યું.

ખાત્યાવરણમાંથી ક્રમશઃ આ મહાનુભાવ યૌવનાવરણમાં
આવ્યા ત્યારે ખીલતા શરીર સાથે ગંભીરતા પણ ખીલવા લાગી
હતી. સંસારના સારા-ખોટા જનાનો અને કડવા-મીઠા અનુભવોએ
એમને તત્વજ્ઞાનનો સાગર ખુલ્લો કરી આપ્યો હતો. પિતાના
આમહથી પિતૃભક્તિપગથણ પુત્રે મંચમનો વિચાર દાખી રાખી
યશોદા દેવી માથે લખાઈ યુગ્મ; અને આ નમુનારૂપ જોડકાએ સંસારમાં
રહીને ધર્મપરાયાનું પાલન કરી રીને શુભરી શકાય એનો દાખલો
જનમમાળને પુરો પાડ્યો.

શ્રી મહાવીરની ૨૮ વરસની ઉંમરે પિતાનો સ્વર્ગવાસ થયો
એટલે હેમજો વડીલ બધું નેદીવર્ધન પાનું સંભાર છોડવાની આજ્ઞા
માગી. પરંતુ વડીલની ઇચ્છા હેમને જો વરમ વધુ સંસારમાં રાખવાની
હોવાથી તે : 'વિનયવંત ભગવાને' શુધ્ધ બાવથી જલકમલવત્
મંસારસમુદ્રમાં પડ્યા ગરુડું ક્યુલ ગપ્યું.

જેના પિતા શ્રી મહાવીર દેવની પિતૃભક્તિ, બધુભક્તિ
અને વિનયઃએ શુણોને નીતિના ઉચ્ચતમ ચોરણ તરીકે મુકી શકાય
અને ધર્મના પગથીઆ રૂપ લેખી શકાય.

જે જો વરમ તેઓશ્રી મંસારમાં શુધ્ધ બાવથી રહ્યા તે જો
તેઓએ પુષ્પશ્યા, શિતોદક, સ્ત્રીસહવાસ, રાત્રીભોજન અને

સમિત વસ્તુઓનો ત્યાગ કર્યો હતો, જાણુકે દીક્ષિત દયાનો મહાવરો પાડના દોષ નહિ ! એમ કરતાં એક વરમ દીક્ષા માટે બાકી રહ્યું તદ્દારે દાન દેવું શરૂ કર્યું. ભગવાનનાં જ્ઞાન-શક્તિ-ચારિત્ર ઇત્યાદિ જેમ અમાધ હતાં તેમજ ત્હેમનું ' દાન ' પણ અકલ્પ જ હતું. દાનના મુંઝા આવડે ભાગ્યેજ સાંભળીને કાળજી કેકાણે સખી શકે કે ૩,૮૮,૮૦,૦૦,૦૦,૦ (ત્રણ અબજ અડધામી કરોડ એમી લાખ) મોતેના ભગવાને દાન દેવામાં ખર્ચા હતા ! અને એ પ્રમાણે પોતાના ઉપદેશને પોતેજ અમલમાં મૂકી બતાવ્યો હતો કે "દાન-દીક્ષ-તપ અને ભાવના એ ચાર મોક્ષના રસ્તા છે. " એમણે એ ચારમાં દાન શુણને પ્રથમ પદ આપ્યું છે અને એજ મુન્ડન દીક્ષા તો પછી પણ દાન પહેલું કર્યું હતું. છે કોઈ આજે આ રહસ્યના જાણનાર શ્રીમતો ? છે કોઈ આજે આ જગતહિતકારી મત્થના મમજવનારા સાધુઓ, કે જેઓ દાનને નિરોધી-‘આરંભસમારંભ’નું કારણ દરાવી જગત માત્રને શુધ્ધ-હૃદય વિનાનું-સાગણી વિનાનું-અરે ‘ દયા ’ વિનાનું અને ધર્મના ‘ અરિકાર ’ વિનાનું બનાવી દેવાનું બંધ કરે ? ભગવાન મહાત્મા-તીર્થંકર પદના ઉમેદવાર શું આજના બારાખડી સિખનારા માધુ જેટલું પણ ‘આરંભ સમારંભ’ શબ્દનું જ્ઞાન નહિ ધરાવતા હોય ?

પછી ક્ષત્રીયપુત્ર મહાત્મા દયાધર્મની દીક્ષા લીધી. દીક્ષા લીધા પછી તુરંતજ ત્હેને મનપર્યાવ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. પોતાના વતન કુંડામનો અશ માત્ર પણ મોહ લાગે નહિ એટલા માટે ભગવાને પ્રયાગ શરૂ કર્યું. બાર વરસ તેઓએ સખત તપશ્ચર્યામાં શુભર્યા-તેઓ નિર્મલ વનમાં જઈ ધ્યાનગ્રસ્ત બનતા, ઇન્દ્રિયદમન કરતા,

આખા માન્યાને અમિત્ર સુખ આપતા. આ મહાવરને લીધે—
 આત્માને જે જાતના સુખોનો મહાવરો કરોડો-પરાવો વગરો થયાં
 હતો તે મહાવરો દૂર કરાવી તેની જગાએ નિસ્પૃહીપણાનાનો મહા-
 વરો કર્યો તેને લીધે, શારીરિક દુઃખો તેમને લાગતાજ નહિ,
 કારણ કે જન્હારે જગવના પશુઓ ગુદામાં બરાધ જતા તેનું વખતે
 આ મિહોનો પણ મિહ ખુલ્લેશરીએ ધરતીપર નિડરપણે વિચરતો !
 જન્હારે મખત તાપથી રાજમેહેનમાં ખીંગજતા પુત્રના મગજે ગરમી
 ચઢી જવાથી મરણ પામતા તેને વખતે આ રાજઓનો પણ
 મહારાજ તપેની ખુત્તી રેતીમાં ખેગી ધ્યાનારૂઠ મતી આનંદમાં
 ડાલતો ! ડાગ અચ્છરો ભમરો ઇલાહિના કલની તે અદ્ભુત શરીરને
 શાની તમા હોય, કે જહેને મિહ અને દેનાના ઉપમર્ગ પણ ગણ-
 તરીમાં નહોતા ? વધુ તાજુમ થવા જેનું તો એ છે કે, લાગમાગટ
 બાર વરમ સુધી તેઓથી એક ઘડીપણ સૂતા નહોતા-એટલે બધે અશી
 નિદ્રાને કાસુમાં કરી લીધી હતી, અને સુ પુદ્ધના વખતમાં કોઈ
 ક્ષત્રીય મચ્છો ઘડીબર ઉ પો સામનો છે ? રાત્રે અને દિવસે
 ઉઘવાનું કામ આ મહાવીરના વંશજોનું નહિ પણ એના
 દોહીઓનું છે

શ્રી મહાવીરે નવમુ ચોમાસું અનાય દેશમાં કર્યું, જન્હારે
 આશ્ચર્ય પથનો સ્થાપક ગોશાલો ધાર્મિક શિક્ષણની ગરજથી
 તેમની સાથેજ આમીનુગામ કરતો હતો અનાય દેશમાંથી ફરતી
 વખતે હુર્મ ગામના એક ખેતરમાં એક જાવતા છોડને ઉપડેના સાત
 પુદ્ધના ૭૫ વિશે પ્રશ્ન પૂછતાં મહાવીરદેવે ટ્યું કે, આ જીવસૌરમાં
 તપણે ઉપજશે ગોશાલો આજ્ઞાધારક નહિ પણ ધર્માખેર હોવાથી

તેણે ભગવાનનું વચન જુડુ પાડવાના ધરાદાયી ને છોડને કહેડી દેડી દીધો, પણ કર્મસયોગે ત્હાર પછી તુલ્લ વરનાદ થયો અને એક ગાયની ખરીથી ત્હેનું મગ ખેતરમાં ચંપાતાં સ્થિર થયેલો એ છોડ પાછો ફર્યો થયો. આ બધું કેટલેક કાળે જાણવામા આવતાં ગોશાલે મનમાં એવો સિદ્ધાંત નક્કી કર્યો કે, “જે યજ્ઞનું હોય તે થયાં દરે છે.” ઉદ્યમને તિરસ્કારી, બાવીને જ માનનારો ગોશાલો આજ પણ ઘણાએ કાયર સાધુઓ અને સંઘપતિઓના દિવમાં બરા-યમો જોવામાં આવે છે, કે જોએ એમ કહે છે કે, “આટલા દુઝાડા ત્હમે સુધારકો નરોતા તે શું નહોતું ચાલતું? જે યજ્ઞનું હતું તે થયું છે અને થશે, પ્રવૃત્તિ માત્ર દુઃખદાયી જ છે” ।

દશમા એમાસમાં નિષાદદિ દેવ તરફના પરિમહ શ્રી વીરે રામભાવે મહન કર્યા. બારમું ચાતુર્માસ ચંપાનગરીમાં સ્વાતિદસ બ્રાહ્મણની શાળામાં કપુ. તે ચાતુર્માસ પુર કરીને તેઓશ્રી પશુ-માનિક ગ્રામની બહારના બાગમાં કાચોત્સર્ગ ધ્યાને નામિકામ પર ચતુ રાંખી ઉભા હતા તે વખતે એક અત્યંત ત્રાસદાયક પરિમહ પડ્યો. ધ્યાનગ્રસ્ત ભગવાનને બળદોની બલામણુ કરી ગોમમાં ગયેલા ગોપાલકો, પાછા આવી બગદો નહિ જોવામાં આવતાં ભગવાન પર કોપાયમાન થઈ શરકંદ જ્ઞાના અગ્ર ભાગના ખીલા બનાવી લાવ્યા અને તે ખીલા ભગવાનના કાનમાં પુરેપુરા ઠોડી દીધા. એ વખતની વેદનાનું વર્ણન આપતું નકામું છે, કારણ કે હરકોઈ માણુમની કલ્પનામાં તે મહજ આની શકે નેમ છે. આની ઉજ્જળી પેદના વખતે પણ ભગવાને ધ્યાનગ્રસ્ત દશા છોડી નહોતી । તેઓ જાણતા હતા કે, આ માત્ર ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના ભવમાં રાધ્યાપાલકના કાનમાં સીમાનો

ઉત્તો રક્ષ રેડ્યાનું કૃત્ય હતું—આ માત્ર કંરેલું કેવું વાળવાનું હતું ! આ ખીલા પાળાયા સિદ્ધાર્થ એક અને ખગ્ગ વૈદ્યે ભગવાનના જ્ઞાનમાથી કહાડ્યા હતા ખીલા જેથી કહાડતી વખતે એ શરીર, પોતાના રક્તજાત કુજ્જન, હલ ઉપરાત ધક્રો લાગવાથી પડી ગયું હતું કહેછે કે, એ શરીરને જીનનાગ બન્ને ઉપકારી એવો દેવ જાવનમા વામ પામ્યા હતા અને જોષાતક માતમી તરકમા ધસાઈ ગયો હતો.

આ મહોટા ઉપગર્ગ થયા પછી એવ એલા સર્મ પશુ ખપી ગયા પચ મમિતિ, નસુ ગુપ્તિ, નવવિધિ પ્રહાયર્થ, ચાર કપાયનો ત્યાગ દત્યાદિ ગુબ ગુણોથી નેવયલા મહાવીર ભગવાનને દીક્ષા લીધા પછી ૧૫૫ વર્ષે વૈશાખ શુદ્ધ ૧૦ ને દિવસે પાલ્લે પહોરે, વિજય સુતર્તમા જનિકા આમને પાન, ઉલ્લસાવિકા નદીને કા, સામક નામે ગાથાપતિના હેત્રમા, સાલી જલ નીચે, જોદોહન આસને આત્મસ્વરૂપને ભાવતા થકા, ઉત્તર કાશ્યુણી નક્ષત્રમા, શુક્રન ધ્યાન પ્રાપ્તતા, મપૂર્ણ દૈવ્ય જ્ઞાન અને દૈવ્ય દર્શન ઉત્પન્ન થયું એ જ્ઞાન વડે તેઓ દરયાદમ્ય પદાર્થ જોશ-જાણવા સમર્થ બન્યા. અખીલ વિશ્વને હથેલીમા દેખવા લાગ્યા !

અમુ ભગવત શ્રી મહાવીર પ્રભુ મર્વશ થયા જિન થયા પુદ્ગ થયા શકર થયા—(જ્ઞાનવડે) વિપ્લુ થયા ત્હાર પછી હેમજો જતહિતાર્થે દેગોદેશ ફરી ધમોપદેશ આપવા માકો, કે જે ઉપદેશે ક્યા—જ્ઞાનમાન અને પરાપકારના ધર્મ તરફ લાખ્ખો મનુષ્યોને વાળ્યા એમનો ઉપદેશ અધશ્રદ્ધાનો કે ગપાટાનો નહોતો આજના શોધકા જે ‘મલ્લમ’ (વિજ્ઞાન વાજ)ની યોડીરણી શોધયા

પ્રમાણ જાય છે તે ‘ સાયન્સ ’ તે સર્વજ્ઞ મહાનુભાવ પોતાના હસ્ત-
કમળમાં જોઈ રહ્યા હતા, એ બાબતનો સચ્ચ કોઈને થવા પામે તે પહેલાં
જાણાવી દેતું હીક પડશે કે, શ્રી મહાવીર દેવે વર્તુલની, હકીકત
કહીને હમેશા આલતી વિશ્વરચના બતાવી છે; ધર્માસ્તિકાય અને અ-
ધર્માસ્તિકાયની હકીકત કહી ગતિ (Motion) અને આકર્ષણ
(Attraction) નો નિયમ મર્મમાં કહી બતાવ્યો છે, શબ્દને
વેગ કે ‘ લોક ’ ના છેડા સુધી છે અને જો વચ્ચેથી અડચણ
હર કરવામાં આવે તો ‘ લોક ’ ના એક છેડાથી બીજા છેડા સુધી
અરાજ સંમળાવામાં હરકત, ન આવે એમ કહી હાલની ટેલીગ્રાફી
(તાર, પદ્ધતિ) પ્રદર્શિત કરી છે, બાપાના પણ પુદ્ગળ છે એ ભગ-
વાનના, કથનને આજે અમેરીકન એડીસને ગેનોઆફ (બોલતું
વાઈર) બતાવીને પુરવાર કરી આપ્યું છે, ઝાડો-પેશાબાદિ ચૈદ-
પ્રકારની ચીજો જે ધડીમાં ઢેકાયે, ન પડી જાય તો પંડી, ‘ ગણિત
પ્રમાણુ શ્રેણિ ’ એ નહિ પણ ‘ ભૂમિતિ પ્રમાણુ શ્રેણિ ’ એ તેમાં
પાર વગરના જંતુઓ ઉત્પન્ન થઈ દુનિયાને રોગચાળા કરી મૂકશે
અને મરદી (Plague) તથા એમ કહી ચૈદ સ્થાનકિયા સમ-
ર્થિન જીવોની અથવા બીજા શબ્દમાં કહીએ તો નેગપ્રચારક જંતુઓ
(Germs) ની, હયાતી જણાવી, કે જે આજના ડાક્ટરો હજીકે
જાણવા લાગ્યા છે ઉપવાય, રાત્રીભોજનનિત્યાગ, ઉષ્ણજનનપાન ઇત્યાદિ
સમજીને ભગવાનની આજ્ઞામાં વૈધક જ્ઞાનનો ખમ્મનો સમાયવો છે-
નવતત્ત્વોમાં દ્વિલસુક્ષીનો બહાર બર્ગો છે, પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ અને
વનસ્પતિમાં જીવ છે તે ચોડાંજ વરમો થયાં અંગ્રેજો જાણવા લાગ્યા
છે, પણ આર્યભૂમિના તે ‘ મહાન શોધક ’ તો આજથી અડીહજાર
વરમ ઉપર દિવ્ય ચક્ષુથી જાણ્યું હતું !

આજે 'થીઓસોફી' અથવા 'બ્રાધરનાનો પથ' (Universal Brotherhood) ચોતરફ વાહવાહ પામે છે, પણ અમારા મહા-વીર થીઓસ્ફોસ્કે વિશ્વવ્યાપક બ્રાતૃભાવને દેલાવવાને આખી છદ્મી મમર્ષણ સ્ત્રી હતી અને એના ફરમાનોનું મૂળ જ Universal Brotherhood—સર્વવ્યાપક બ્રાતૃભાવ છે !

શ્રી મહાવીર દેવ દેશોદ્દેશ વિચરી ધર્મોપદેશ કરવા માહથો. એકવાર અયામાધુરી તરફ પધાર્યા ત્યારે ત્યાં મોભીન નાહણ ચૂક કરેના હતા અને તેના આમંત્રણથી આવેના પડીતશિખરિણિ ૧૧ ખીજા બિને ત્યાં હાજર હતા તે ચમત્ક્રમ પામે ચૂકને લોખનાં ટોળેટોળા ખીજા જગાએ જતાં જોઈ તેઓને લાગ્યું કે અમારા કરતા પણ વધારે વિદ્વાન એવો માણુ આવ્યો છે કે આટલા બધા લોકો યત્ન પામે ઉભા પણ ન રહેના ખીજા તરફ જ દોડ્યા નથી ? એમ વિચારી તે મર્ન પડીતો મહાન પડીત શ્રી મહાવીર પાસે આવ્યા અને તે સમર્થ પડીને તે મર્નના મનમા ઉજ્જવેલા જૂના જૂના સંશોભન એ લેખને ઠેકા ઠેકું

ધંદ્વભૂતિના મનમા શ્રવણો, અગ્નિભૂતિના મનમા કર્મવિષે, વાયુભૂતિના મનમા શ્રવણોની એકતા અથવા ભિન્નતા વિષે, વ્યક્તિના મનમા પથભૂતવિષે, સુધર્મના મનમા સ્ત્રી મરીને સ્ત્રી જ ચાય અને પુરુષ મરીને પુરુષ જ ચાય એ વિષે, મંડીતના મનમા બધ મોક્ષવિષે, મૈત્ર્યપુત્રના મનમા દેવવિષે, આક્રમિતના મનમા નરકવિષે, અચનિતના મનમા પુણ્ય-પાપવિષે, મૈત્ર્યના મનમા પરનોકવિષે અને ૧૧ મા પ્રજાસના મનમા મોક્ષવિષે સંદેહ હતા. મહાવીર ભગવાને એ સર્વના સંદેહ મટાડી ધર્મનો એવો ઉત્તમ

ઉપદેશ આપ્યો કે, એ અગીઆરે પંડીત બ્રાહ્મણોએ પોતાના શિષ્યો સહીત શ્રી મહાત્મા દેવ પાસે જૈની દીક્ષા ગ્રહણ કરી. ભગવાને એ અગીઆરેને (સાયકાત જોષ) ગણધર પદવી આપી. એ ગણધરોએ જૈનધર્મના પ્રચાર માટે ભગવાનને ભારે મદદ કરી ઇન્દ્ર-ભૂતિ, ગૌતમ ગોત્રના હોવાથી, ભગવાન હેમને ગૌતમ કહીને બોલાવતા હતા. બ્રાહ્મણ ધર્માનુયાયી ગૌતમ આ રીતે જૈનધર્મમાં દાખલ થતાં વખતોવખત ધર્મસંબધી ઘણી શંકાઓના પ્રશ્નો હેમણે ભગવાન મહાત્મા સ્વામીને પૂછ્યા છે અને તે સમજાવું ભગવાને બહુ સારી રીતે અમાધાન કરી ગૌતમને જૈનધર્મમાં દૃઢ પ્રતીત બનાવ્યા હતા.

બ્રહ્મદેશથી માડીને હિમાલય સુધી તેમજ પશ્ચિમના ઘણા ભાગના ભાગ સુધી ભગવાને વિહાર કરી, ઐશ્વીક, પ્રસન્નચદ્ર વગેરે નવા રાજ્યોને, આનંદ, કામદેવ, કુભાર શકકાન વગેરે ઘણા શ્રીમંતોને તથા મર્વ વણુનાં સ્ત્રી પુત્રોને જૈનધર્મમાં દાખલ કર્યા. હેમણે પોતાના બોધમાં જે ઠાઠસાંગની પ્રરૂપણા કરી તે અવશેષ રૂપમાં હજી જૈનસમાજમાં પ્રચલાત છે. એની અતિ સમિત દિશા અહીં બતાવવી અનુચિત નહિ ગણાય.

(૧) આચારાંગ મુત્ર—હેમાં સાધુ-ત્યાગીના આચારનો મપૂર્ણ વિસ્તાર છે તથા શ્રી મહાત્મા પ્રભુનું કુકુ જીવનચરિત્ર પણ મમાવ્યું છે.

(૨) સૂત્રકૃતાંગમા જ્ઞાન, શાંતિ તથા જૈન અને અન્ય દર્શનોની ધાર્મિક દિશાઓનું વિસ્તારથી વ્યાખ્યાન છે.

(૩) દાસ્યાંગમા જીવ (આત્મા) પુદ્ગલ અને ધીમા દ્રવ્યોના વિચારના એક તથા વિશેષ ગ્ધાનો છે જેવી રીતે કે, આત્માએ તો સર્વત્ર જીવ દ્રવ્ય (આત્મા) સમાન છે સિદ્ધ અને પ્રસારીની અપેક્ષાએ તેર પ્રકારના છે આજ રીતે મમારી, અથવા જે ધર્મથી મુક્ત થયા નથી એવા જીવો કે જે પરિબ્રમણ્ય પ્રે છે તે ૩ પ્રકારના છે સ્થાવર, (દાહીઆહી સર્પે નહિ એવા), વિક્ષેપિય (અપૂર્ણ દ્રવ્યોવાળા), મક્ષેપિય (મપૂર્ણ દ્રવ્યોવાળા). અવગાહન, કામની અપેક્ષાએ સિદ્ધ ધણી પ્રકારના છે વગેરે ધણી હકીકત છે.

(૪) સમવાયાંગને વિષે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવની જે સમાનપાત્રું છે તેનો અધિકાર છે. જેમ કે, દ્રવ્ય અપેક્ષાએ ધર્મ અને અધર્મ બન્ને સમાન છે. ક્ષેત્ર અપેક્ષાએ મનુષ્ય સ્થાન અને પ્રહેલા નરકના પ્રહેલા બ્રહ્મિકન અને દેવના પ્રહેલા વિમાન સમાન છે. કાળ અપેક્ષાએ, ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણી બન્ને સમાન છે. ભાવની અપેક્ષાએ કેવળ દર્શન અને કેવળગાન સમાન છે.

(૫) ભગવતીજી (વ્યાખ્યા પ્રજ્ઞાપ્તિ) એમા તીર્થ કર ભગવાનને પૂછેલા ધણી પ્રશ્નો તેના ઉત્તર મહિત છે આ ભગવાન ધણી ઉત્તમ વિષયો ચર્ચવામા આના છે ,

(૬) જ્ઞાતા ધર્મ કથાંગ અથવા જેને ધર્મકથાગ પણ કહેવામા આવે છે, તેમા જીવ-અજીવ-નવ તત્વનો વિસ્તાર છે. તેમજ ભગવાનને ગણધરોએ પૂછેલા પ્રશ્નોના ઉત્તર છે

(૭) ઉપાસક દશાંગમા ગૃહસ્થના જીવનના ૧૧ અનુક્રમ, અભયપાદિ અને ગૃહસ્થના ધીમા ધર્મવિગેના ૧૦ વ્યાખ્યાન છે

(૮) અંતગઢ દશાંગમા ૨૪ તીથ કરોના સમયમા હમ પરિમલ સહન કરનાર ૧૦ આચાર્ય કે ૭ કર્મરક્ષિત ધર્મા છે તેઓનો વિસ્તાર છે.

(૯) અનુત્તરોપપાતિક દશાંગમા ૨૪ તીથકરોના સમયમાં મહાન ચારિત્રના ધારક ૧૦ આચાર્યો ધર્મા કે જે વડે તેઓએ પાત્ર વિગ્રહાદિ અનુત્તર વિમાનમા દેહ ધર્યાં તેનું વર્ણન છે.

(૧૦) મદન વ્યાકરણ અંગમાં ભૂત, ભવિષ્ય, લાભ, હાનિ, શુભ, કુભ, શ્રવણ, મગ્ન, ભક્ષ, બુદ્ધ, વગેરે પ્રશ્નોના કેમ ઉત્તર આપવા તે મળવાનો અધિકાર છે, એટલે કે, તેના આક્ષેપણી, વિક્ષેપણી, સંવેદની અને નિર્વેદણી એ ચાર કથનીનું સ્વરૂપ છે. પાત્ર આશ્રવ અને મવગ્ની વાતના પેટામા પાત્ર નતન સાફ ખ્યાન આપ્યું છે.

એમ લગભગ સાડીબેતાલીશ વર્ષ યાત્રિત્ર પોળી અને ઇ. સ. પૂ. ૫૨૬ માં કાળનો અવધર જાણી હોમજે છઠ્ઠું કર્યો અને આ અવસરિણી કાળના દુષ્ક્રમસુષ્ક નામના ચોથા આરામાં ત્રણવધે ને સાડાઆઠ મહિના યાત્રી હતા ત્હારે પાવાપુરીમાં હસ્તીપાળ રાજની કચેરીમાં જ્યાં પોને ચોમાસું રહ્યા હતા ત્યાં ચોળ પહોર સુધી દેશના દેતા-યજ્ઞ નિર્વાણ પામ્યા. ॐ શાન્તિ ! શાન્તિ ! શાન્તિ !

મહાતીર ભગવાન આશો વદ ૦)) એટલે દ્વીવાળાને દિવસે મોક્ષ પધાર્યા ત્હારે હોમનો ધર્મબોધ સાંભળવાને અદ્વાર દેશના રાજાના પાવાપુરીમાં હાજર રહ્યા હતા. હોમની ચોળ પહોરની દેશનાનો જો એકજ વાક્યમાં સાર લખીએ તો તે એ હતો કે “ આશ્રય રાહી, સંવર આદરી, ઉચોગથી મોક્ષ મેળવો. ”

મહાતીર ભગવાનને નિર્વાણ પામ્યાં આજે લગભગ અઢી-હજાર વર્ષ થઇ ગયાં છે છતાં હજી હોમજે દર્શાવેલો ઉત્તમ જૈન ધર્મ હિંદમાં આસે છે. હોમના પ્રતિસ્પર્ધી બુદ્ધનો બૌદ્ધમાર્ગ, ચોથાકાનો આશ્વિકા પંથ અને જમાલીનો નવીનપંથ એ સર્વે આજે હિંદની જમિમાંથી અદૃશ્ય થયા છે, પરંતુ તત્વચિંતનમાં રાચી રહેલો આ શાંત ધર્મ હજી હિંદના કેટલાક ભાગોમાં આસે છે. ખીજ કેટલાક ધર્મોની પેઠે જૈનધર્મ દેશાવવામાં કે હોને ટેકાથી રાખવામાં કોઇ પણ જાતની મારફાડ કરવી પડી નથી, ધંતરમંતર કે જાદુના બુદ્ધાં વહેમોની વાતો ચલાવવી પડી નથી; માત્ર ‘સંપૂર્ણ બ્રાતૃભાવ (Perfect Brotherhood)’ દેશાવનારા સિદ્ધાંતોના પ્રાલનમાં જ એ ધર્મના અનુયાયીઓ મશગુલ રહ્યા છે, એ કંઈ ચોક્કસ ધન્યવાદક નથી.

શ્રી મહાવીર ભગવાને જતાવેલા અહિંસા મતની કેટલી બધી શ્રેષ્ઠ થઇ છે તે સર્વે નિહાન વર્ગના જાણુવામાં છે. જૈનમતનું મ્હોટામાં મ્હોટું નજીતત્વ જે અહિંસા તે લગભગ સઘળા હિંદુ-ધર્મમાં દાખલ થઇ ગયું છે. ખીજા ધર્મો ઉપર શ્રી મહાવીર પ્રભુના જૈનધર્મે ઘણી સારી અસર નીપજારી છે. પુનાના પ્રસિદ્ધ ઇતિહાસ-વેત્તા પડીત બાળગગાધર તીલક વગેરે જૈન ડૉન્કરના મુખમાં કંથુ હતું કે:—

“ જૈનધર્મ અને વેદ ધર્મ એ બે ધર્મ જો કે પ્રાચીન છે પરંતુ અહિંસા ધર્મનો મુખ્ય પ્રજ્ઞેતા જૈન ધર્મ છે. જન ધર્મે પોતાની પ્રજાજાતી વૈદિક ધર્મ ઉપર અહિંસા ધર્મની નહિ જુમાય એવી ઉત્તમ છાપ મારી છે. વેદિક ધર્મમાં અહિંસાને જે સ્થાન મળ્યું છે તે જૈનીઓના મંસર્ગને લીધેજ છે. અહિંસા ધર્મના સંપૂર્ણ શ્રેયના હક્કદાર જૈનીઓ જ છે. અઢીહજાર વર્ષ પહેલાં વેદવિધાયક યજ્ઞોમાં હજારો પશુઓનો વધ થતો હતો; પરંતુ ૨૪૦૦ વર્ષ પહેલાં જૈનોના છેલ્લા તીર્થંકર શ્રી મહાવીર સ્વામીએ જ્યારે જૈન ધર્મનો

વગેરે કહી મી. તિલકે અહિંસાનો મુખ્ય પ્રણેતા જૈન ધર્મને
જતાવ્યો હતો. જીન ધર્મોમાં અહિંસાને પુણ્ય અને હિંસાને પાપ
માની કેટલુંક કહેવામાં આવ્યું છે ખરું, પરંતુ અહિંસાને પ્રત્યેક
સંપૂર્ણતાથી આગળ ધરનાર તો માત્ર જૈન ધર્મ જ છે.

અહિંસા સિદ્ધાંતનો વિશેષ વિગત ચલાવું કારણ એ છે કે,
મહાવીર પ્રભુએ આખા જગતનું શાં રીતે બધું યાગ તે દેખાડવા
સાથે આત્મોદ્ધારનો ઉત્તમ રસ્તો દેખાડ્યો. મોક્ષ માર્ગ માત્ર અમુક
ઉચ્ચ વર્ણને માટે ખુલ્લો છે અને તે માર્ગ આપણે પ્રાપ્ત કરનામાં
પ્રમદ મુદ્ધમ્ય વ્યક્તિની જરૂર પડે છે એવા મિદ્ધાંતને હેમણે તાર્કિક,
માત્રિક અને તાત્વિક વ્યાખ્યાન રાલિથી તોડી નાખ્યો. મોક્ષ માર્ગ
મર્વે ભવ્ય જીવોને માટે ખુલ્લો છે, એમ હેમણે નહોતું કહ્યું
અને જણાવ્યું કે “ જોવાં કર્મ કરશો તેવાં ફળ મળશે. ”
કર્મનું પરિણામ કોઈ કંપિત દેવ કે પરમેશ્વર અટકાવી શકેજ નહિ,
વગેરે કહી લોકોને સત્ય વાતથી હેમણે મહાત્મગાર કર્યા.

કેટલાક યુરોપીય વિદ્વાનો પોતાના આશય માટે અગ્નિચૂતરે
અન્યના આશયને એળેએળ કરી મહાવીર ગ્રામી એ આલતા જૈન
શામનના નાપક નથી પણ બૌદ્ધ ધર્મ સ્થાપનાર ગૌતમ બુદ્ધે ગ્રા-
પેક્ષા સિદ્ધાંતોની સાખા રૂપે જૈન ધર્મ ઉભો થયો છે એમ કહે
છે. પરંતુ એ વાત ખરી નથી. હવે યુરોપના કેટલાક સંશોધકોએ
આરી રીતે ગિદ્ધ કરી આપ્યું છે કે, જૈન ધર્મ એ બૌદ્ધ ધર્મની
એક શાખા નહિ પણ એક સ્વતંત્ર પથ છે. ઉલટું એ લોકોએ
વધારે ત્યાં સુધી જતાવ્યું છે કે બૌદ્ધની પહેલાંનો જૈન ધર્મ છે.
બુદ્ધ અને મહાવીરના જન્મ-નિર્વાણના વર્ષો જોવાથી પણ એ વાત

સિદ્ધ થાય છે. મહાવીર ભગવાન ઇ. સ. પૂ. ૫૯૮ માં જન્મ્યા અને ૫૨૬ માં નિર્વાણ પામ્યા એ વાત સર્વ જૈન ગ્રંથો કમુત્ત રાખે છે. આઘટકર્તની પાલી ડીક્ષતેરીમાં છુદ્ધના જન્મની માત્ર ઇ. સ. પૂ. ૬૨૨ અને નિર્વાણની સાલ ઇ. સ. પૂ. ૫૪૩ ની આપેલી છે. પણ યુરોપના વિદ્વાનોએ જે નવી શોધો કરી છે તેમાં જણાવે છે કે આ માસોમાં લગભગ સો વરસ ઓછાં કરવાં જોઈએ. તેઓ જન્મ-મરણની સાલો ૫૫૭ અને ૪૭૭ આપે છે. પરંતુ ડાક્ટર કુર્નિગદામ શીલોન અને બર્માના જૈન ગ્રંથો ઉપરથી બહુ બારીક તપાસ કરીને છુદ્ધના જન્મ નિર્વાણની સાલ ૫૪૪ થી ૪૧૮ ની આપે છે. ચંદ્રગુપ્તની નદ્રી થયેલી સાલો સાથે આ માસો મળતી આવે છે અને તે યુરોપીય સંશોધકોએ સ્વીકારી છે. આથી જણાશે કે, છુદ્ધ મહાવીરના સમકાલીન હતા પણ પ્રથમ હોતા, પાછળ હતા. અને તો પછી જાદુ ધર્મની શાખા જૈન ધર્મ શી રીતે હોઈ શકે ? કેટલાકો એવું કહે છે કે જૈનોએ વંશેશીક તત્ત્વ જ્ઞાન ઉપરથી પોતાનો ધર્મ રચી કહાડ્યો છે. એી હેમની દલીલનો ઉત્તર એ છે કે જૈનોએ ન્યાય સાંખ્ય અને પૂર્વમિમાંસા વાળી વંશેશીક ક્ષીવ-મુદ્દીનો અભ્યાસ તો કેહ હુરિમંદ મુરીના વખતમાં એટલે છઠ્ઠા શતકમાં કરવા માંડ્યો હતો. ક્રિયાવાદ અક્રિયાવાદ, સતકાર્ય અસતકાર્ય ઈત્યાદિ બાબતો મેળવવાથી જણાવે કે જૈન અને વંશેશિકના સિદ્ધાંતોમાં મોટા ફેર છે. આ દુંડી વિગત ઉપરથી જણાશે કે, જે ત વચાનનો અભ્યાસ મહાવીર પ્રભુ પછી અગ્યારમો વર્ષ કરવામાં આવતો હતો તે તત્ત્વજ્ઞાન ઉપરથી મહાવીર ભગવાને જનધર્મ રચી કહાડ્યો એ શી રીતે સમજણમાં ઉતરી શકે ?

કેટલાકો વળી એમ કહે છે કે, જૈનધર્મનાં પુસ્તકોની ભાષા જોતાં તે ધર્મ બુદ્ધની પછી થયેલા વર્ગનીકળેલો છે. એમ કહે, જૈનધર્મનાં પુસ્તકોની ભાષા જાદુ પુસ્તકોની ભાષા કરતાં પાછળથી ઉત્પન્ન થયેલી ભાષા જેવી છે; પણ ભાષા કે લિપિ ઉપરથી દાખલ જાણતી પ્રાચીનતા કે અર્વાચીનતા સિદ્ધ થઈ શકે નહિ. મહાવીર ભગવાને જે હાથમાંથી પ્રણીત કરી તે હોમના નિર્વાણ પછી હોમની પાટે થયેલા મુદ્ધર્મસ્વામી, જંજુસ્વામી, પ્રભવસ્વામી વગેરેના વખતમાં આવી આવતી હતી. પરંતુ એ સંધ્યું મુખપાઠે રાખવામાં આવતું. ચંદ્રગુપ્ત રાજાના વખતમાં જાર દુકાળીને સમયે પાટલી-પુનમાં મળેલા સરે એ હાથમાંથી જે શાસ્ત્ર મિદ્ધાન તારથી નક્કી કર્યો હતો તે કેટલીક મુદત જતાં અનિયમિત રિયતિનાં આવી પડ્યાં. મુખપાઠ, રજરજુ શક્તિના કમળોરથી નિયમિત થાક નહિ રહેતાં વીસરાવા લાગ્યો અને તેથી જો હવે એ સંધ્યું નિયમિત રીતે પુસ્તકારૂઢ ન થાય તો જતે દિવસે એ જ્ઞાનની હયાતી જોઈ મેલવા જેવો સમય આવી લાગેલો જોઈ મહાવીર ભગવાનની મત્તાનીશમી પાટે થયેલા દેવર્ધિ ક્ષમાશ્રમણના ઉપરીપણા નાચે વર્ષાપુરમાં એક સભા બોલાવવામાં આવી અને તેણે મુખપાઠમાંથી જરૂર જેટલું જ્ઞાન પુસ્તકારૂઢ કર્યું. આ શાસ્ત્રો પુસ્તકારૂઢ થવાની અંતિમ વિગત સંક્ષિપ્તમાં આપી જણાવવાનું એ છે કે, જો કોઈ એવું સમજતા હોય કે જૈન શાસ્ત્રો જ્ઞાનરે લખાયાં ત્હારેજે રચાયાં, તો હોમજો તે માન્યતા દૂર કરવી. જૈનોની હોમશની એક સારી પદ્ધતિ એ છે કે, દેશમાં જે વખતે જે ભાષા પ્રચલિત હોય તે ભાષામાં પોતાનાં ધર્મપુસ્તકોને ઉતારવાં કે લખવાં. આમ

કચ્છાનો હેતુ એ છે કે નેથી શાસ્ત્ર સિદ્ધાંતોનો લાભ સર્વે લાભ શકે. દેગની પ્રચલિત ભાષામાં લખાતા સિદ્ધાંતો ઉપરથી કાંઈ એ સિદ્ધાંતોનું પ્રાચીનત્વ જાતું રહેતું નથી. નાખવા તરીકે સરકૂત ભાષા સાદાર વર્ગે પાછવથી તૈયાર કરી નેથી તે ભાષામાં લખાયેલા અયોમાંના સિદ્ધાંતો શું તે પહેલા તે તે ધર્મના અચલ નહોતા ? હાંમાં કહેવાનો સાર એ છે કે, જૈન ધર્મના સિદ્ધાંતો યશા જુના વખતથી મુખપાઠે અમરજીમાં રહેતા હતા.

શ્રી મહારીર સ્વામીની પાઠે અગ્નિવેશ્વાવન ગોત્રના શ્રી મુધર્મ સ્વામી પાંચમા ગણપુત્ર બેળા. હેમજે ભગવાનને શ્રીમુરેથી જે સિદ્ધાંતો સાંભળ્યા હતા તે પોતાના શિષ્યોને કહી મળાગોળ્યા. તેઓએ ત્રીસ વર્ષ ખુદ મહારીર સ્વામીનીની મેવા ભક્તિ કરી હતી. મહારીર સ્વામી નિર્વાણ પામ્યા પછી બાર વર્ષ પરંતુ હ્રમમ્થપણે વિચર્યા હતા ત્દાર પછી તેઓ કેવળી થયા અને આઠ વર્ષ દેવચ પાળી એકએ વર્ષનું આયુષ્ય ભોગરી મોક્ષે ગયા. હેમની પાઠે જ મુસ્વામી બેઠા. મહારીર સ્વામીથી ૬૪ વર્ષ ૮૦ વર્ષનું આયુષ્ય પુરું કરી જ મુસ્વામી મોક્ષે ગયા એ જ મુસ્વામી પછી અબન સ્વામી પડે બેળા. ત્રીસ વર્ષ ગૃહસ્થાવાગમાં રહી ૫૫ વર્ષ ચારિત્ર પાળી તેઓ દેવલોક પામ્યા ત્દાર પછી સંયંભવ બદ પાડે બેઠા. એમ કહીક પાઠ સુધી તો જૈન ધર્મ અખડપણે ચાલે. આઠમી પાઠે આર્ચરક્ષિતજના વખતમાં સુપ્રતિ નામે ઉલ્લખનો મહોટો ગળ જૈનધર્મી થયા અને હેલે અમરોડ રાખની પેડે રથને રથને ઉપદેશકો મોકલી જૈન ધર્મને દેના યો.

ઐતિહાસીક સમધને અર્થે આપણે બીજી તરફ દિટિ કરીએ. મહારીર ભગવાનના વખતમાં મુગધ દેશમાં ઐશ્વરીકરાજ

રાજ કરતો હતો. ઔણિક પછી કૌલિક અને ઉદાયિન રાજ થયા. ઉદાયિનને મારી નહ નામે હજમ મગધની ગાદીએ બેઠો. નવ નહ થયા પછી છેલ્લા નદરાજને અદ્યુને હણી મગધનું રાજ્ય પોતાના હાથમાં લીધું. અદ્યુમનો પાત્ર અશોક અને એ અશોકનો પાત્ર આ સપ્રતિ રાજા ટેનેક કાળે જૈન ધર્મ વિમુક્ત થવા લાગ્યો. દીગમ્બર અને શ્વેતામ્બર એ મે તેના મુખ્ય વિભાગ થયા. હાન એ ધર્મમાં મુખ્ય ત્રણ વિભાગ છે — દીગમ્બરી, મૂર્તિ પૂજક શ્વેતામ્બરી અને મૂર્તિ નહિ પૂજનારા શ્વેતામ્બરી (અધનાધ્યાનક-વાદી. કે હુદીઆ) આ ત્રણે બાગે પોતાપોતાને એક બીજાથી પ્રથમ મનાવવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે. પરંતુ એથી જે ૧૨૧ વર્ષે છે તે તરફ નજર કરતા એવા પ્રયત્નના વખત આગવો જે હાલનો દેશમંજી જેતા અનુકુળ નથી હાથ તો મહારાજ પ્રજાના જનહિતનાં અને આત્મહિતનાં કરમાનો અમલમાં મુક્યા પાછાગળ વખત અને શક્તિનો વ્યય કરવો એ વધારે સાચું અને વલ્લ જરૂરનું છે એક મમત્ર જેન દોમનું જે પાતથી હિત થઈ શકે તેમાં મતમતાતર દૂર કરી એકન થઈએ તો કષ્ટો લાભ થાય આપણા સપથી આપણી આપણી મમતા દશમણ બળ વધશે અને તેના પ્રમાણમાં જૈન ધર્મ કેળવણીમાં, વેપારમાં, આખરમાં, બીજી દોમથી દરેક જાતની સ્પર્ધામાં અને નાણા તથા વખતના સદુપયોગમાં સર્વથી ઘણી આગળ વધી જશે એ એકસ છે.

જરા વિચારનું થયું, પણ તે જરૂરનું હતું. જૈન નવતાવનું જ્ઞાન મેળવવું એ, એ ધર્મની ઉડી અને કચી શીવમુરીનું ધણું સાક જ્ઞાન દરાવનાર આવશ્યક સાધન છે સાધુ અને આનંદના ધર્મ

રાજ કરતો હતો. ઔણીક પછી કૌણિક અને ઉદાયિન રાજ થયા. ઉદાયિનને મારી નંદ નામે દગ્ધ મગધની માદીએ બેઠો. નવ નંદ થયા પછી છેલ્લા નંદરાજને ચંદ્રગુપ્તે હણી મગધનું રાજ્ય પોતાના હાથમાં લીધું. ચંદ્રગુપ્તનો પાત્ર અરેક અને એ અશોકનો પાત્ર આ સંપ્રતિ રાજ્ય. કેટલેક કાળે જૈન ધર્મ વિમુક્ત થવા લાગ્યો. દીગમ્બર અને શ્વેતામ્બર એ એ રહેના મુખ્ય વિભાગ થયા. હાલ એ ધર્મમાં મુખ્ય ત્રણ વિભાગ છે:—દીગમ્બરી, મૂર્તિપૂજક શ્વેતામ્બરી અને મૂર્તિ નહિ પૂજનારા શ્વેતામ્બરી (અથવા અધ્યાત્મવાદી કે કુદીઆ) આ ત્રણે ભાગે પોતાપોતાને એક બીજાથી પ્રથમ મનાવવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે. પરંતુ એથી જે કચેલ વધે છે તે તરફ નજર કરતાં એવા પ્રયત્નનાં વખત માગ્યો એ હાલનો દેશકાળ જોતાં અત્યુકૃત નથી. હાલ તો મહાવીર પ્રભુના જન્મહિતનાં અને આત્મહિતનાં ફરમાનો અમલમાં મુકવા પાછાજ વખત અને શક્તિનો વ્યય કરવો એ વધારે મારું અને ચાલુ જરૂરું છે. એક સમય જૈન કોમનું જે વાતથી હિત થઈ શકે તેમાં મતમતાંનરે દર કરી એકત્ર થઈએ તો ધણો લાભ થાય. આપણા સંપ્રદાયી આપણી આખી કોમમાં દસમણું બળ વધશે અને રહેના પ્રમાણમાં જૈન કોમ કેળવણીમાં, વેપારમાં, આખરમાં, જીંદગી કોમથી દરેક જાતની સ્પર્ધામાં અને નાણાં તથા વખતના સંદર્ભોગમાં સર્વથી ધણી આગળ વધી જશે એ ચોક્કસ છે.

જરા વિચારાંતર થયું; પણ તે જરૂરું હતું. જૈન જ્ઞાન મેળવવું એ, એ ધર્મની ઉંડી અને ધંપી શીલચુરીનું જ્ઞાન દસવતાઈ આવશ્યક સાધન છે. સાધુ અને આત્મા

વિચારના અને વર્તનમાં મુકવા એ પણ નેટલું જ જરૂરું છે. જૈન ધર્મના શ્રોતા આપેના બાર વ્રતોના લક્ષણો, પ્રાયશ્ચિત વિરિ વગેરે જોતા જણાય છે કે, શ્રમણ ભગવત મહાતીર દેરે અજન્મ કામ ક્યું છે એનાં વ્રતોને કીધે જ સરકારના અપગ્રાહી વર્ગમાં બધી વસ્તીના પ્રમાણમાં જૈનની સંખ્યા ઘણી જ ઓછી જોનામાં આવે છે જો જૈનો પોતાના તીર્થંકરના દરમોના ના બરાબર અમન કરે તો ઇન્ડિઅન પોનર કોડમાં દર્શાવેના ગુન્હાઓ એક પણ ગુન્હો હોમના હાથથી યાય નહિ દરોજ બે વાર પ્રતિજ્ઞા કરતા જૈન ખાસ જાનના આવે છે કે -

સ્વામેમિ સર્વે જીવા, સર્વે જીવા વિ સ્વપંતુ મે ॥

મિત્તિ મે સર્વ મૂણસુ વૈર મજ્જં ન કેળઈ ॥

“મધા જીવોને હું ક્ષમા કરું છું” અને એ બધા જીવો મહાને ક્ષમા કરો ! મહારે બધા પ્રાણીઓ સાથે મિત્રતા છે; કોઈ પણ જીવ સાથે વૈર નથી.” અહા ! આ પ્રેરિ ઉત્તમ જાનના છે એવું વર્તન યતા એ વર્તન પોતાને અને જગતના જીવોને પ્રેરું બહુ નામકર્તા થઈ પડે તેમ છે ! હાલમાં જૈનો જૈનવર્મ સળધી ગોણુ મામનોને અધિક મહત્તની સમજીને મુખ્ય જામતો ઉપર લક્ષ આપતા નથી. સાધનમાં આગ્રહ રાખી સાધ્યો બની જાય છે. નામ, સ્થાપના અને દ્રવ્યમાં રચ્યાપચ્યા રહી જાનનાના શુદ્ધ સ્વરૂપના જ્ઞાતા થતા નથી. તેથી” આપણામાં બીજાના પ્રમાણમાં કર્તવ્યપરાયણુ જનો ઓછા જોનામાં આવે છે પરંતુ જો મુખ્ય જામતો ઉપર યોગ્ય લક્ષ આપનામાં આવે તો એકતા વધે અને એકત્રતા તથા નીતિથી ધણા બારે કામ આપણે કરી સકીએ

રાજ કરતો હતો. ઔણિક પછી કૌણિક અને ઉદાયિન રાજ થયા. ઉદાયિનને મારી નાં નામે હજમ મગધની ગાદીએ બેઠો. નવ નદ થયા પછી હેલા નદરાજને ચંદ્રગુપ્તે હણી મગધનું રાજ્ય પોતાના હાથમાં લીધું. ચંદ્રગુપ્તે પાત્ર અરોહ અને એ અશોકનો પાત્ર આ સપ્રતિ રાજ્ય. ઇતેક કાળે જૈન ધર્મ વિમળ થયા હાજ્યો. દ્વીગમ્મર અને મ્વેતાબર એ એ તેના મુખ્ય વિભાગ થયા હાન એ ધર્મમાં મુખ્ય ત્રણ વિભાગ છે.—દ્વીગબરી, મતિપૂજક મ્વેતામરી અને મર્તિ નહિ પૂજનારા મ્વેતામરી (અધના સ્થાનક-વાસીને કહે હુદીયા) આ ત્રણે ભાગે પોતાપોતાને એક બાળથી પ્રથમ મનાવવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે પરંતુ એથી જે કંઈ વધે છે તે તરફ નજર કરતા એવા પ્રયાત્નમાં વખત માળવા એ જાણે દેશકાળે જોતા અનુકૂળ નથી હાથ તો અદારીય પ્રજાના જનહિતનાં અને આત્મહિતનાં ફરમાનો અમલમાં મુકવા પાછળ વખત અને શક્તિનો વ્યય કરવો એ વધારે માર અને ધણુ જરૂર છે. એક સમય જૈન કોમનું જે વાતથી હિત થઈ શકે તેમાં મનમતાતર ફર કરી એકત્ર થઈએ તો ખણે લાભ થાય. આપણા સંપત્તિ આપણી આપણી મમમાં દરાગણું બળ વધશે અને તેના પ્રમાણમાં જૈન પ્રમ કળવણીમાં, વેપારમાં, આબરમાં, નીચ કોમથી દરેક જાતની સ્પર્ધામાં અને તાણાં તથા વખતના સંકુપોગમાં સર્વથી ઘણી આગળ વધી જશે એ ચોક્કસ છે.

જરા વિચારનું થયું, પણ તે જરૂરનું હતું. જૈન નવતાવનું જ્ઞાન મેળવવું એ, એ ધર્મની ઉડી અને કચી શીલમુરીનું ધણું સાંક જ્ઞાન દરાવનારે આવશ્યક સાધન છે સાધુ અને આવકના ધર્મ

‘વિચારવા અને વર્તનમાં મુકવા એ પણ નેટલું જ જરૂરું છે. જૈન-ધર્મના શાસ્ત્રોમાં આપેલાં બાર વ્રતોનાં લક્ષણો, પ્રાયશ્ચિત્ત વિધિ વગેરે જોતાં જણાય છે કે, શ્રમણ ભગવંત મહાતીર કેવે આજ્ઞા કામ કર્યું છે. એનાં વ્રતોને લીધે જ સરકારના અપરાધી વર્ગમાં બંધી વસ્તીના પ્રમાણમાં જૈનની સંખ્યા ઘણી જ ઓછી જોવામાં આવે છે. જો જૈનો પોતાના તીર્થંકરનાં દરમાનોનો બરાબર અભવ કરે તો છંડીઅન પીનત્ર કોડમા દર્શાવેલા ગુન્દામાંનો એક પણ ગુન્દો હેમના હાથથી ચાપ નહિ. દરરોજ એ વાર પ્રતિક્રમણ કરતાં જૈન ખાસ બાવના બાવે છે કે:-

સ્વામેમિ સઠ્ઠે જીવા, સઠ્ઠે જીવા ત્રિ સ્વમંતુ મે॥

મિત્તિ મે સઠ્ઠ મૂણસુ વૈર મજ્જં ન કેણઈ ॥

“અધા જીવોને હું ક્ષમા કરું છું” અને એ બધા જીવો મહાને ક્ષમા કરો ! મહારે બધા પ્રાણીઓ સાથે મિત્રતા છે; કોઈ પણ જીવ સાથે વૈર નથી.” અહા ! આ કેવી ઉત્તમ ભાવના છે! એવું વર્તન ચતાં એ વર્તન પોતાને અને જનનના જીવોને ફેટલું બધું હાનિકર્તા થઈ પડે તેમ છે ! હાલમાં જૈનો જૈનધર્મ સંબંધી ગોણુ ખામનોને અધિક મહત્વની સમજીને મુખ્ય બામતો ઉપર લક્ષ આપતા નથી. સાધનમાં આગ્રહ રાખી સાધ્યો ભૂત્રી જાય છે. નામ, સ્થાપના અને દ્રવ્યમાં રમ્યાપમ્યા રહી જાવનાના શુદ્ધ સ્વરૂપના જ્ઞાતા થતા નથી. તેથી” આપણામાં ખીજના પ્રમાણમાં દર્તવ્યપરાયણ જનો ઓછા જોવામાં આવે છે. પરંતુ જો મુખ્ય ખામનો ઉપર ચોક્કસ લક્ષ આપવામાં આવે તો એકતા વધે અને એકતતા તથા નીતિથી ઘણાં બારે કામ આપણે કરી શકીએ.

શ્રી મહાવીર પ્રભુનો પ્રપ્તેનો જૈનધર્મ એ એક માગ છે અને બીજા અન્ય ધર્મો એ નદી રૂપ હોઈ છે. સનામ પામે છે આ વાત જો તાત્વિક દૃષ્ટિથી વિચારવામાં આવે તો જ સમજાવે તેમ છે, કલકલથી કે નિરાશથી મનગ્નવાની નથી મહાવીર ભગવાને ગોક્ષ તાવના વિચારમાં ત્યાં નુરી બનાવી આપ્યું છે કે, જો બધા જીવો ખરેખરા ધર્મના આચરણો આચરે છે એટલે ખરેખરા ધર્મનું જ્ઞાન વર્ણન અને ચાત્રિ પાળે છે તે પછી ગમે તો જૈન હો કે અન્ય હો—ગમે તો માધુ હો કે શૂદ્રરથ હો પણ તે મોક્ષ મેળવી શકે છે આવી વાત જાણના અથવા ધર્મ સ્થાપકોમાં હોવી જરૂર છે. કહેવાની મતનમ એટલીજ છે કે, જગતના હાનામાં ન્હાનાં જીવથી તે મોટામાં મોટા મર્વ જીવને આત્મા મળેલા હોય અત્યંત ટૂંક પ્રયત્ન કર્યા કહેવામાં આવ્યું છે અને તે પ્રમાણે કહેવાની લાગણી થવાનું મારગ પણ એ છે કે, જગતના સર્વ જીવોનું કલ્યાણ શી રીતે થઈ શકે એ જ મહાવીર ભગવાનનું લક્ષ્ય હતું.

મહાવીર ભગવાનના પ્રપ્તેના જૈન ધર્મને પ્રેરણા નાસ્તિક મત માને છે પરંતુ પક્ષપાત રહિત નિદાનવર્ગ સારી રીતે સમજી શકે તેમ છે કે, જૈન ધર્મ એ નાસ્તિક નથી શ્રીમાન શકનચાર્યજીએ અનેકાંત (સ્થાવવાસ્તુ) સ્વપ્ન સારી રીતે રજૂ કરી વિના જૈનમતને માત્ર પક્ષપાત દૃષ્ટિથી નાસ્તિકમત કહ્યો છે, પણ પ્રમાણભર્યા જણના સકાય તેમ છે કે, જૈન નાસ્તિકમત નથી જો જૈન નાસ્તિકમત હોય તો વેદાદિ ગ્રાહણ ધર્મના અંગમાં ગ્રાહ્ય ગ્રાહ્ય રથજો જૈનોના પરમેશ્વરની સ્તુતિ અને સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવાની હઠ્ઠા પ્રદર્શિત કરવામાં

આની હોત નહિ પાણિની જેવા સમર્થ વિદ્વાને પાણિનીય વ્યાકરણમા નાસ્તિક આગિત્તની જે વ્યાખ્યા આપી છે તે જુઓ —

परलोफः अस्ति इति मनिर्यस्यास्तीति चास्तिकः ।

परलोको नास्ति इति मनिर्यस्यास्तीति नास्तिकः ।

“પરલોક છે એવું જે માને છે તે આસ્તિક છે અને નથી માનતા તે નાસ્તિક છે ” તો હવે જાઓ કે શું જોનો પર લોકને નથી માનતા? જોનો સર્ગ નરકાદિ સર્વને માને છે જોનો પરમેશ્વરને મૃદ્ધિનો કર્તા માનતા નથી એટલાજ કારણથી તેમને નાસ્તિક કહેવામા આવે છે । પરંતુ તે યથાર્થ નથી ૨૩૦૦ વર્ષ પર થઇ ગયેનો શ્રીકવિદ્વાન એરીસ્ટોટલ પછ કહેતો કે કશુંજ મૃદ્ધિનો કર્તા નથી શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાના જે સ્લોકે અહીં આપી એ વાતને વગારે પુષ્ટ કરીશુ —

न कर्तृत्वं न कर्माणि लोकस्य सृजति प्रभु

न कर्मफलसंयोगं स्वभावस्तु प्रवर्तते ।

नादत्ते कस्यचित्पापं न कस्य सुकृत विभुः

अज्ञानेनावृत ज्ञानं तेन मुह्यन्ति जन्तवः ॥

“ પરમેશ્વર જગતના કર્તૃત્વને કે કર્મને ઉત્પન્ન કરતા નથી, તેમ એ પ્રકારે જોનાં ફલોની પણ યોજના કરતા નથી સ્વભાવથી જ એ બધું યાચ છે પરમેશ્વર એકનું પાપ કે પુણ્ય લેતા નથી. અજ્ઞાનને લીધે જ્ઞાનનું આવરણ થઇ જવાથી બધા જીવો મોહમા પડે છે ”

શ્રી મદારીર મંજી યેષ લખતાં હોમના કેટલાક મિદાંતોનું
 અને જોન ધર્મ મંજી અન્યધર્મની માન્યતાનું દિગ્દર્શન કરાવવાની
 કહકે જરૂર મમજી યોડુ લખાણુ કયુ છે, તે વાચકદે દેશકાળને
 ધ્યાનમાં લઈ દાનતવ્ય ગણવાની કૃપા કરશે. વાચકદેદગા ધણો
 ભાગ આવકનો હોવાથી ભગવાન મદારીરે આવકના ગુણો તથા
 ગૃહસ્થ ધર્મ વિશે જોંકઈ કહ્યું છે તેનું કાષ્ઠકે દિગ્દર્શન કરાવી આ
 ભેષ આપણે પુરો કરીશું. આવકાચાર એટલે ગૃહસ્થધર્મના જે
 પ્રકાર કહેવામાં આવ્યા છે. (૧) અવિરતિ મમ્યદૃષ્ટિ અને (૨)
 દેશવિરતિ. કાષ્ઠપણુ પ્રકારના અનિચાર લગાડ્યા સિવાય તે દર્શન-
 આચાર પાળે છે. ગુણીજનોના ગુણની સ્તુતિ કરી ગુણોની વૃદ્ધિ
 કરે છે. અધર્મીઆદિની અન્નાદિકે દાનથી જાક્તિ કરે છે. સદાચાર
 આચરી ધર્મોપદેશ કરે છે. ધર્મને દીપાવવા પ્રભાવક જાને છે. એમ
 ધણી બાબતમાં ઉત્કૃષ્ટ ગૃહસ્થ લક્ષ આપે છે. દેશવિરતિ આવકમાં
 તે જગ્ધન્ય આવક જાણી જોઈને સ્વૃક્ષ છૂવની દિસા કરતો નથી
 અમલ્ય વસ્તુનો ત્યાગ કરે છે અને વોડાં પચ્ચખાણુ કરે છે. ઉત્તમ
 આવક સચેત આદારનો ત્યાગ કરે છે. એકવાર જોજન કરે છે
 અલનર્મ પાળે છે. પડીમાધારી આવક એ સર્વથી ઉત્તમ આવક છે.
 આવક જે પડી પાડની રાત જાકી રહે રહેરે તરત ઉઠી ધર્મધ્યાન
 કરનાનું છે પડી સુનિરાજનાં દર્શન કરી વ્યાખ્યાન મંજીગણું. પડી
 બાળ—વૃદ્ધ—રોગી વજેરને અનુગ્રા યથાશક્તિ દાન દેવું અને
 ન્યાયનીનિષ્કંધ ધન મેળવનાનો યત્ન કરવાને પોતાને ધરે
 સામનું ન્યાયોપાર્જિત ધનથી ગૃહિણીએ જનાવેલું સાદું, શુદ્ધ જોજન
 યથાકાલે આરોગનું અને ફરી ધધે લામનું. જે પડી દિવસ બાકી
 રહે એટલે મર્મ કામ પડતાં મેલી દિવસ છતાં વાણુ કરી લેવું ને

પછી ફરીથી સાંજની આવશ્યક કરણી કરી. મત્રે મતા પહેલાં આગે કયાં સારાં કામ મહેં કર્યાં તે વિચારી, થયેલાં નહારાં કામેઃ આવતી કાલથી જેમ બને તેમ જોઈએ થતાં જાય એવી નિયારણા કરી, સર્વ જીવોનું બધું ઇચ્છી, વહેલા સમ જવું. પ્રાત કાલે વહેલા ઉઠી પચપરમેષ્ઠિનું સ્મરણ કરવું, સર્વ જીવનું બધું ઇચ્છવું, હું કોણ છું—મદારો ધર્મ શું છે—હું શું કરું છું—મદારે શું કરવું જોઈએઃ એ વગેરે બાબતોનું ચિંતન કરી આત્મકલ્યાણ સાધવું. અનુ-કુળતા મુજબ અમુક દિવસ ધધા રોજગારથી નિવૃત્ત થઈ ધર્મશાસ્ત્રે વાંચવા—વિશાગ્વામા વિશ્રાંતિ લેવી. અનાય જીવોની રક્ષાને અર્થે, ધર્મની શુદ્ધિના રક્ષણને અર્થે, પાપ જીવોનાં કષ્ટો દૂર કરના અનુકૂળ પાત્રી વૃદ્ધિને અર્થે, જે જે તકો પ્રાપ્ત થાય તે તક હાથ ધરી તે વખતે ધધાધાધાધી વિશ્રાંતિ બદલ જીવન સફળ કરવું.

જૈનગ્રંથોમા શ્રાવણના નીચે મુજબ ૨૧ ગુણ ગણાવવામાં આવ્યા છે.—

ધમ્મ રજગસસ જુગ્ગો અલુદ્ધો રુવંપગસોમો
લોગપ્પિયો અકૂરોમીરુ અસદ્ધો સુદક્કિલ્લન્નો
લજ્જાલુઓ ટયાલ્લ મહ્ગ્ગથો સોમાદિટ્ઠી ગુણરાગી
સક્કહ સુપપ્પલ્લજ્જતો સુદીઠ્ઠંસી વિસેસન્નુ
બુદ્ધાણુ ગોવિળીઓ કયણ્ણુઓ પરહિયથ્થકારી
તઠ્ઠેવ લલ્લુલ્લલ્લો ડગવીસ ગુણોદ્ધિસંપન્નો

ગભીર (શુદ્ધ નહિ), રૂપવત, સુખભાવી, લોકપ્રિય, અકૂર, પાપભીર, અપ્રક, કાલો, લજ્જાળુ, ટયાળુ, મધ્યસ્થ, ગુણનો પક્ષપાતી,

મમભારી, મતકથા દરવાવાળો, સુપક્ષ યુક્ત, દીર્ઘદર્શી, વિશેષજ્ઞ, વૃદ્ધોને અનુમરનાગો, વિદ્યો, કરેલા કપકારને મળનારો, પરહિતમાં તત્પર, થોડી મહેનતે વધારે શીખનારો.

આ ગુણોની યાદીપર વિચાર કરવામાં આવે તો હાવના જોનોની ધર્મ સખધી ઝેટકીક ગેરમમજીનો પહેલી દૃષ્ટિએ જ દૂર થાય.

શ્રી મહાવીર ભગવાને અષ્ટ કથું છે કે, કાષ્ઠપણુ કલ્પિત દેવોને મતોપ્યાથી આત્માને ઉદ્ધાર થશે નહિ. જેવાં કર્મ કરશે તેવાં ફળ મળશે. ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન સ્થિતિનું સુખ સર્વ જીવોના પોતાના હાથમાં છે. સ્વર્ગોદિનાં સુખો પ્રાપ્ત કરવાં કે નરકોદિનાં દુખો ભોગવવાં એ જીવના પોતાનાં-યોને કરેલાં કર્મોના હાથમાં છે. જીવનર અથવા ભવજનમણુ યોદું અથવા ઘણું દુઃખ-દાયક હોય છે. મારે સ્વર્ગોદિનાં સુખોની આદના કરતાં મોક્ષની પ્રાપ્તિ મારે પ્રયત્ન કરવો એ જ મચ્છવા ચોખ્ય છે.

દરેક ખરો જૈન શ્રી મહાવીર સ્વામીના મિહાંતોને સ્વીકારી મંત્રણાં કરનાં નાન થને ત્હારેજ ખદ મોક્ષ સુખ પ્રાપ્ત થશે એમ માને છે; ને એ રીતે ખંગ જૈન અનંત શાન્તિની આશા રાખી મંમારમાં કે મસારતોગમાં પોતાનાં કર્તવ્ય કર્મો બાળવે છે. જૈનના ખરો શાધુઓ, મંસારની સઘળી લપનછપન અને ખટપટ છોડી દઇ, લોકહિતની અને આત્મહિતની નિર્વંધ બાળનો દેશકાળ મુજબ લક્ષમાં લઇ પવિત્ર ધ્યાનની સ્થિતિએ પહોંચી, આત્મકલ્યાણુ માધે છે; અને ખરો જૈન ગૃહસ્થ પરમાર્થસહીત ધંધાધાપામાં અર્થ સાધી, નીતિ અને સન્માર્ગે વર્તી, મર્વ જીવને પોતાના સમાન બધી શાશ્વત સુખની આશા રાખે છે.

પર્યુપાણ માટે વગર પૈસાનાં ચિત્રો.

ચિત્ર ૧ લું,—સંવત્સરી દેવીની પૂજા.

આકાશમાં દટિ કરો. અક્ષર કાઈ સુંદરી દેખાત છે. એણે કાંઈકાં દુટકાં જરીનાં વસ્ત્ર પહેર્યાં છે. મ્હોં ઉઠાસીયા છાંઈ રત્નું છે. એની બમરો ગુરસાથી ચઢેલી છે.

“હવે જમીન ઉપર નજર કરો. હજારો આવિઠાઓ વલ્લાભૂષણ પહેરી બણીઃણીને હાથમાં થાળ લઈ ઉભી છે અને પેલી આકાશની સુંદરી તરફ ચોખ્ખા ઉડાડીને કહે છે: “ઓ સંવત્સરી માતા ! અમે તને પુજીએ છીએ. અમે તારું સ્તવન કરીએ છીએ.”

અને એ આવિઠાઓની પાસે ઉલેશ ‘ડાહી માના દીકરા’ એ હજારોની સંખ્યામાં માયેથી પ્રાર્થના કરે છે: “દેવી ! તારાં દર્શનથી અમે પવિત્ર થયા. થોડા ખર્ચે અને થોડી મહેનતે મોક્ષ આપનાર દેવી ! અમે રંક વાણીઆઓ ઉપર કૃપાદષ્ટિ રાખજો !”

અને ન્હાનાં ન્હાનાં છોકરાં “માતાગી જે ! હમઝરી દેવીગી જે !” એવા હર્ષનાદથી આકાશ ગળવે છે.

પરંતુ જે ! દેવી તે કાંઈ સાંભળી ખુશી થતી નથી. તેણીના હોઠ બળકળા કરે છે અને મ્હોં ગુરસાથી લાલચોળ બની જાય છે.

“ઓ માતૃદોહી મનુષ્યો ! ત્હમે શું જોઇને મ્હોં જતાવવાની હિમત ધરોહો ? કળાયુગમાં ગમે તેટલા તપ-જપ કરે તો પણ મોક્ષ નથી મળતું છતાં હું ત્હમને એકજ દિવસમાં મોક્ષનગરીની મમીપમાં લઇ જવા માટે ત્હમારા આડે યતુઓને બાળીને બસ્મ કરનારી ત્હમારી ઉપકારી દેવી છું; તો પણ મ્હારા દર્શન માટે ત્હમે બધા મ્હારા બન્તો એકઠા નથી મળી શકતા ? પૂજામાં પણ અભિમાન અને કવેપ રાખોહો કે ? દુનીઆમાં મ્હારી હાગી કરાવો છો કે ? ઓ અધાઓ ! જાઓ આજથી ત્હમારાં ધર્મરથો પર અનેક વિધેા આવી પડશે, ત્હમારા સાધુઓ જનમામાન્યને પીડા તુલ્ય થઇ પડશે, ત્હમારી સ્ત્રીઓ સ્ત્રીજાતીની આર્યાઓને ‘સ્વામી’ કહીને બોલાવવા નોટણી જ છુદ્ધિ સાચવી શકશે, ધર્મના દેકાણે જ કજીઆનાં કામ થશે, ત્હમારાં બાળકો ‘ધર્મ’ નામથી જ એ ગાડ બાગશે, ત્હમારા વિદ્વાનોની પ્રજા ઝાડુ વડે થવા લાગશે, ત્હમારા શેરીઆઓની મતિ હરામનું ખાવાની-સતીઆઓને સતાવવાની અને સાધુઓને પોતાના આશ્રીત બનાવી મુંઝા બનાવી દેવા લે-રી થશે. ત્હમે ગમે તેટલી મ્હારી પૂજા કરશો પણ તે હું સ્વીકારીશ નહિ. જાઓ, આત્મ-દોહીઓ ! ત્હમારે મ્હોં છપાવો. જાઓ ધૃતાઓ ! આ ત્હમારી

તેમ નહીં પણ તેમ જા એક માતાના દુઃખો કેમથી ? તે
ત્હમે મહારા સમજાવ્યાં બાળકો એ મધ્ય યુદ્ધ એકી વખતે મહાર
પૂજન કર્યો તો તે કાપ દે ચકે

અને ફરી આગમ્યમા અત્યાધા યદ્ય ગદ્ય

ચિત્ર ૨ ભુ, - આવમરનો બાણ બેટો ।

બેટાજી—માપાજી ! ત્હમે મેળ કરેતા હતા કે ત્હાને માટે
મનની આગડી શીવગરી આપીશું પણ એકી શીવગરી તો નહિ !

માપાજી—પણ બા ! આજકાલ ખરચ બહુ થાય છે તે શું
કરીએ ? ગીરે મહીને પગામ્યાથી દશ વધ્યા તો તે ગરજની બાનાએ
ગયા તેમજ અઢ મધ ગયા હવે વગી વધશે તો શીવગરીશું

બેટાજી—અને આ મહીને મહારી બાએ મહીનાની લાગણી
કરી કે તેથી અનાજના ચાર રૂપીઆ બચ્યા છે ! હવે તો ચાર
રૂપીઆની આગડી શીવગરી આપશે ને ?

માપાજી, બેટાજીના મોટા તરફ જોતા પુત્રના જેવા બની ગયા ।

ચિત્ર ૩ ભુ, - આવડું મહોડું પેટ ?

મીસ્તર કૃપાદાસ—આજકાલ આપણા પોગાર છે પેલા
મારનાડી સાંજે બાપણ કરતા કરતા આપણને મચ્છો સાડાસતર
ખાડી લગા પો છે. મારો'યો કહે છે શું કે મીસ્તર કૃપણ ! તો
એકલા જ પચીસ હજાર રૂપીઆ ધરમાદામા આપી દે એવા
જગરા છે !

કૃપણ કાકાના છપરા પર પચીસ હજાર તેવા પણ નથી તો
પણ મદાની વાદવાદ તો પેલા બાપણકર્તાના પ્રતાપે ધેરાપેર થવા

લાગી. છપાને તો જાણે આપદોટ ક્યું છે; એટલે માગે વાવો છાપા-
વાળો કાંઈ બંદાની વાહવાહના બે બોલ ઓહો જ છાપે તેમ છે ?
હતાઈ બહું યાચે કૃપણીઆ ! 'છાપાવાળાથી તે વગી વાણીઆ-
બાઈને વેર શાં ને ઝેર શાં ? વાણીઆ મુછ નીચી તો કે' સત્તર
વાર નીચી ! જો આજે એમ કીધું હોત તો એક પાછપણ ખર્ચા
પહેલાં મારવાડી સાંજના બાપણમાં બંદાની જે તારીફના બોલ
બોલાયા તે છપાઈ પ્રગટ થઈ-પાચ માખ જેનોના ઘેરે બંદાની વાહ-
વાહ ન થઈ હોત કે ? હશે, થયું તે થયું. પણ ગામમાં તો આપણી
વાહવાહ થઈ મછ ? આહા ! હમણાં મ્હાં પેટ કેતું મ્હોટું જેખાય
છે જો ! હવે બદાથી તો ચાલી શકવાનું જ નહિ ! પણ બોલાવવા
દે એકા થાનકીઆને; તે છે ધર્માદનો નોકર અને બદો છે
ધર્માદનો શેઠ; એટલે તે શા માટે બંદાને ઉચકીને નહિ હરે ?

ચિત્ર ૪ થું, - બે લશ્કરનાં બે 'બેરેકસ'.

મુસેદાર નયમલછ સાંજના લશ્કરમાં એક વખત ભારે ખટખટ
જાગી. દોટપાટલુગવાળા કેટલાક મીપાઈઓ ઘેતીઆપારેખ સીપાઈ-
ઓ સાથે લડવા લાગ્યા. એક બીજા પર મ્હેણાંતો વરસાદ વરસ્યો.

પાટલુ ગદાસ—ત્હમે ઘેતીઆ પારેખો ! ત્હમે માત્ર સ્વાયથી
અમારી ફાજમાં બળ્યા છો. ધર્મોએ જ દેશનું સત્યાનાશ વાળું છે
એમ જાણવા છતાં ત્હમે હમણાં ધાર્મિક કેળવણી ખાતે મામિક
મ્હોટી રૂઝ મેળવવાના સ્વાર્થ માટે જ અમારી પક્ષટનમાં લગ્યા છો.

ઘેતીઆપારેખ—ખમરદાર મી. પાટલુગદાસ ! નાની જગે
વધારે ના બોલો. અમે અમારી માનવતી કૉન્ફરન્સ મતાની ભક્તિ

કરવા જ આ પલટનમાં આવ્યા છીએ. એ પલટન નહોંય તહમારા બાવાની એકલાની ! તહમે તો તહમારા માટે જંગલોમાં જાણુતર જાણુવાની સગવડ માટે મામિક મ્હોટી રકમ મેળવવાને જ આ દેશમાં જાવ્યા છે તે કોણ નથી જાણતું !

કહ્યો વંડી પડ્યો અને શુભેદાર સાંજ આવી પુગ્યા. તેઓ જાનનેના તરફ જોઈને જોવ્યા “ મી. પાટલુગદસ ! અને શ્રીકૃત દ્યોતીઆ પારેખ ! તહમે જાને મ્હારા જમણા અને ડાયા દાથ તુલ છે. એકના પણ મિવાય હું મ્હારું મુખેદાર ચલાવું સડું તેમ નથી. તહમે જાને પોતપોતાના ખસને આટલા આમદપૂર્વક પકડી રહો છો અને હોને મજાણુત કરવાને ઉવમ કરો છો તે જોઈ મ્હને ખેદ નહિ પણ આનંદ થાય છે. મ્હારા બહાદુર મુખેદાર મેણું સદાય ધરમેળે માર્યા કરજો, પણ બહારના કોઈ સામા આને તો એક થઈ જાને હો ! હમે તો તહમને જાનેને જૂના રાખવા માટે બે ‘ જન્મ ’ બતાવ્યા છે. રતનામ અને મુંબઈમાં તહમારા ધામ થયાં છે. તહાં રહી જાને કરો હરીશાઈ (હુમનાવટ નહિ હોં !) અને જે આગળ વધે ત્હોતી કશું કરો મરસાઈ ! તેમજ કુન્દરસ માતાની પધરામણી વળને મહાદેવીની હડી પોકારનામાં જાને જાની જાને સગા બાઈ !

દરીયામાં આગ: કોણ બુઝવશે ?

સંવત્સરીના વધામણીયા અંકમાં હર્ષ, આનંદ અને ગમ્મનની વાતો વાંચવા તકની રહેલા આ પત્રના વાચકો સમક્ષ આગ બુઝવવાની અરજ કરવાનો પ્રમંગ મ્હારે લેવો પડ્યો છે એ મ્હને ગમતી વાત તો નથી પણ હરેક કર્તવ્ય કંઈ મીઠું નથી હોતું; કેટલાંક કર્તવ્યો દરવાં લાગવા છતાં પણ બળવવાં પડે છે.

(૧) પર્યુપણુ આળ્યાં અને કમ અકલ્પના યુવાનોને માટે ગાસ્ત્રવણુને બદલે જુગાર રમવાની છુટ્ટી પણ લેતા આળ્યાં ! આતું નામ દરીયામાં આગ નહિ તો બીજું શું ? પર્યુપણુમાં તો દુદ્ધો પણ પવિત્ર થાય, કસાઇ પણ દુકાન બંધ રાખે, અને જૈનના બાળક મૃત વ્યસનમાંના એક નિંદા વ્યસનને મેલે એ શું, દરીયામાં આગ ન કહેવાય !

(૨) પર્યુપણુ આળ્યાં અને સાથે સંધમાં કક્ષેશ કરવાની મોસમ પણ લેતા આળ્યાં ! એ શું દરીયામાં આગ લાગ્યા બરાબર ન કહેવાય ? આપણે મૈા જાણીએ છીએ કે નાતગતના અને ધરના કણ્યા અપાશરામાં જ હોમાય છે અને તે પણ મુખ્યત્વે ધર્મ દિવ-મોમાં ! કારણ કે તે દિવસે ધાંધલ વધારે હોય છે ! કલેવ દુર કરવાને માટે ખાસ નિર્માયેલા દિવસો જ કલેવને માટે પર્મદ કરવામાં આવે એ દરીયામાં આગ નહિ તો બીજું શું ?

(૩) પર્યુપણુ આળ્યાં અને સ્થાનકવાશી—દેરાવાશી વચ્ચે વરધોડાના નામે મારામારી કરવાની મોસમ પણ સાથેજ લેતા આળ્યાં

એ શું દરિયામાં આગ લાગવા જેવું ન કહેવાય? એકના દેરા પામે કે બીજાના સ્થાનકે પાસે અપશબ્દ બોલવા, મારામારી કરી, દોષક નગાન વગાડીને અથવા બીજી કોઈ રીતે લાગણી દુખવડી એમ કા-
લીરના પુત્રો માટે દરમીજ નહિ ઇચ્છવા યોગ્ય છે. અપાશરા અને દેરામર પામે યદને અન્યધર્મીઓના વરઘોડા જાપ તેની કાંઈ દરકત નહિ અને એક બાઈજિંધ જૈન પંચના વરઘોડાની કાપી કરવામાં આવે એ ખરે જ આપણું બળ ઘટાડનારું અને આપણને ધર્મથી પાછા હટાવનારું પ્રયત્ન છે. આ બાજતમાં માધ્યસ્થ દષ્ટિવાળા મુનિઓએ અને બંને વર્ગની ડાન્ડરખાએ મહાત્મ તથા ઊડી મહાનીર ઘાઘની બીક રાખી બાજબી ઉપદેશ કરવો જોઈએ છે. નહિ તો દરિયાની આગ બુઝાવડી મુશ્કેલ થઈ પડશે અને એક દિવસ મુંદર જૈન જહાજ આ દરિયાની આગથી ખાખ થશે. પ્રભુ તેમ ન થવા દો !

બધી જાતની આગો કરતાં દરિયાની આગ ઘણી ભયંકર હોય છે; કારણ કે તે આગમાં દરિયાનું પાણી ગમે તેટલું નાંખે તો પણ તે બુઝાતી નથી, બરફે ખારાશને લીધે આગ વધતી જાય છે. બીજે રથજે લાગેલી આગ માટે મીઠા જળની સગવડ થઈ શકે છે પણ દરિયામાં તો તેની સગવડ મુશ્કેલ થઈ શકે નહિ. તેવી જ રીતે ધર્મના નામે, ધર્મનાં કામમાં, ધર્મ દિવ્યોમાં, મુશ્કેલો વા ત્યાગીઓએ નવા કર્મ ન બંધાય તે માટે ખાસ કાળજી રાખવાની છે અને તે પહેલાં ચચેલા દોષો પણ બાળી નાંખવાને કામગીરી આગ યા ભાવનારૂપી બદીને ઉપયોગ કરવો જોઈએ છે.

ખમાવતાં શરમાશો નહિ.

માણસ માન બનને પાન છે. ડેટનીઝ જૂનો અજ્ઞાનમા થાય છે અને ડેટનીઝ બાણી જોઈને, પરતુ ન છૂટકે કશું જાય કે. આવી સરળી જૂનોના દોષમાથી મુકન થવા માટે વીરપરમાત્માએ મુકરર કરેલુ ચોરડીયુ અર્થાત સવત્રમરી તદ્દન હાથને તમા કે માટે ન્હાના તેમજ મોટા, પુરૂષ તેમજ સ્ત્રીએ એ પ્રમગે પોતાના મગમરીઆઓ તથા પોતાથી ન્હાના હોય તેઓને—પર્વને ખમાવવા જોઈએ છે ધર્મ ૧૦ પ્રકારે ઢલો છે, તેમા પશુ પડેના પ્રકારમા જ્યતી એટલે ક્ષમાવતારણું છે હામા આપવા અને ક્ષમા માગવાનુ કામ માન મહોદા દીક્ષના માણુમોથી જ થાય છે ખુદ હૃદયના માનવી જો કે “ હ ખમાનુહ- ખમાનુ ” એવા શ્લોકોનો પોમાગ તો કરે છે ખરા, પરતુ તેમનું હૃદય ખમાનુ નથી તેમ તે ખમાતુ પશુ નથી, એટલે મોક્ષના એ શમ્ભો, કાંગળના એક કક્કામા એ મશુ અગ્નિ’ એનો શ્લોક લખીને ડના હમનામા મુકવાથી જે અમર થાય, તેટલી જ અમર કરે છે

દરેક માણુસે પ્રથમ પોતાના વાડિને એટલે કે માતાપિતા તથા ગુરુ અને દેવને અત કરણથી ખમાવવા જોઈએ વર દરમિયાન તેઓનો જે કાઈ અવિનય થયો હોય, આશાતના—અમક્ષિ થઈ હોય તે સર્વ માટે અતરથી ખમાવવા જોઈએ ત્યાર પછી પોતાના શત્રુઓને બી શકે તો રૂખરૂ જઈને, ન બી શકે તેમ હોય તો ખુશ દિનના પત્રથી, ખમાવવા જોઈએ આપણે બચનમશુ ઓણુ કરના

અહીં આ-ના છીએ ત્હેને બદલે ભવબ્રમણ વધારનાર કલેષ ઉત્પન્ન કરીએ અને તે કલેષ મુક્તિવશ પડે-ના આ દુનિયા છોડી જઈએ તો ભવબ્રમણ ઉલટું વધારીએ, એ કેવું ખેદજનક છે ? માટે " દાધમે માળા, મગનમે ધુરી " એની માફક ન ખમાવતા ખરો દીલથી ખમાવવું જોઈએ. ૮૪ લાખ ઁવાયોનીને ખમાવવાના પાઠ જો નના મહાસે પોતાના વડીલો, દુરુળો તથા શત્રુઓને ખમાવવાનું હરગીજ જનવું જોઈતું નથી, અને જો ખમાવવામાં અભિમાન કરવા-માં આવે તો સદ્ભૂતિ થતી મુશ્કેલ છે. આ મળાએ રાજવૈભવનો સાગ કરી તપ કરવા માડ્યો પણ જાહેર મુખી પોતાના ન્હાના ભાઈએને નમન કરવા માટે પગ ઉપાડ્યો નહિ-જાહેર મુખી એને દર જે અભિમાન છોડી શક્યા નહિ, જાહેર મુખી ત્હેમને કેવળશાન થયું નહિ અને જે વખતે નમન કરવા પગ ઉપાડ્યો કે તરતજ દૈવલય ઉત્પન્ન થયું આ દાખલો પાઠગામને દરેક 'વિરા'એ 'ગજ' ઉપરથી ઉતરી ન્હાના મ્હોટા તમામને નમનું જોઈએ ખમાવવું જોઈએ. ખમાવવા માટે આજનો દિવસ નિર્માણ છે તેથી મ્હોટા લાભ તો એ છે કે શીમત અને ગરીબ, ન્હાના અને મ્હોટા તમામ એક બીજાના મહાસમા આવી શકે છે અને પૈમા તેમજ અધિમારે ઉત્પન્ન કરેલા મટ તેડી નાખે છે.

ભગવાન કહે છે કે " સંતીર્ણં પરિહર જનવદ્ " અર્થાત્ ક્ષમાવાન થનાથી પરિહર ઉપર વિજય મેળવી શકાય છે. વળી કહે છે કે " ક્ષમા રથાપતે ધર્મ " તમા એ ધર્મને મ્હેવાનું રચાતું છે, એટલે કે તમા એ જ ધર્મ છે વિહાનો કહે છે કે "Forgiveness is the noblest Revenge " અર્થાત્ "ક્ષમા છે તે સર્વથી

ઉમદા પ્રકારનું વૈર છે.” એક માણસ આપણને નુકશાન કરી જાય તો તેનું વૈર લેવા માટે આપણે તેનું નુકશાન કરીએ તો તેથી તે આપણે વૈર છોડી દેતો નથી પણ વૈરની પરપરા વધતી જાય છે અને મરણ બાદ પણ વૈર સાથે આત્મા છટો પડે છે. માટે જ બાઈબલે કહ્યું છે કે “ Bless them that curse you. ” અર્થાત્ જે તને શ્રાપ દે તેને તું આશીર્વાદ દેજ. વળી પણ બાઈબલ કહે છે કે “ જે તને કાઈ જમણા માણ ઉપર તનાવો મારે તો ડાબો માણ પણ ધરજે. ”

જેઓ ક્ષમા કરે છે તેમને જ ક્ષમા માગવાનો અધિકાર છે. બાઈબલ કહે છે કે “ Forgive and you shall be forgiven ” પરંતુ ક્ષમા મેળવનારા તથા આપનારા બહાદુર પુરુષો જ હોય છે, બીજાની તાકાદ નથી કે તેઓ એવી હીમત ધરી શકે. “ ક્ષમા ધીરસ્ય મૂળમ્ ” અપરાધ નહિ ક્ષમાવનારના જપતપ મીઠા છે, તે બાળતનો ઉપદેશ આ પત્રના આદરેને શ્રી ‘મુસદ્ અરિન’નું જે પુસ્તક ભેટ આપવામાં આવ્યું છે તેમાં ઘણી અમૂલ્ય તરેહથી કરવામાં આવ્યો છે. તેમાં જણાવ્યા મુજબ રૂપી કુંવરીએ એક જ વખત શીલસન્નાહ કુમાર તરફ સરાગ દિષ્ટિએ જોયું હતું (મીવાય બીજો કાંઈ અપરાધ મોઢ દિવસ ક્યો નહોતો) અને તે અપરાધ અમાલ્યો નહોતો તેટલા જ દોષ માટે ૯૮૯૭ બવ સુધી પરિશ્રમ કરવું પડ્યું અને અનેક દુઃખ સહવાં પડ્યાં; તેજી કરેલી ઉચ્ચ તપશ્ચર્યા, સાધ્વી તરીકે પાળેલાં પંચમહાવ્રત, ખાંડાતી ધાર જેવો સંચાર, ઉચ્ચવિહાર: એ વગેરે છતાં આટલા બધા ભવ સુધી રહેને દુઃખ ભોગવવું પડ્યું. જ્યાં સુધી શરીરમાં વાગેલો લોભનો

ખીલો લોહચુખક વડે દૂર કરવામા ન આવે ત્યાં સુધી બીજી દોક દના નકામી છે તેમજ વૈરવિરોધ અને બીજા અપનાવો ક્ષમાપના રૂપી લોહચુખક વડે ખેંચી કહાડનામાં ન આવે ત્યાંસુધી તપ-જપ અને ક્રિયા-અનુષ્ઠાન મર્વ વ્યથ છે

આ સૂચના જો સધના અગ્રેમગના દીનમા ઉતર તો આખા સવને ધણો લાભ થાય કાચુકે ધણીવાર એમ બને છે કે આગે વાનો લેખનાથી જૂદો અભિપ્રાય ધરાવનારા ઉપર તથા બાળની પણ અરિય મવાદ આપનાર ઉપર ક્રોધ કરે છે આ એ ક્રોધ આખાં સધને નુકશાન કરવાના કામમા વપરાય છે પરંતુ જો મવત્સરીનો ઉપયોગ ખમાવવામા કરવામા આવેતો એ મર્વ માપક જોઈએથી જ બધ પડી જાય અને તેથી સધને જ લાભ થાય

સાદુ મુનિરાજો પણ ખરાદિનથી અદરોઅદર ખમાને નો મારોમાહેના ગગડા દૂર થાય અને મધની ઉન્નતિ ધણી સહેનાઈથી થઈ શકે

પર્યુષણની પ્રભાવના !

સાકરથી સ્વાદિષ્ટ અને મણિઓથી મૃદ્યવાન !

હાલની રાટથી 'પ્રેમ' છે, હાલની નિમજ 'કામ' (ઉવમ) છે, હાલની ખાક 'કીર્તિ' છે, હાલની જળ 'મદ્ધા' છે આ સાધનોને ઓળખશે તે સુખી જીવન ગુમારી રાકશે.

ઇજ્જતના રાજ સીમોગ્રીમે પોતાની ગાડીના પેડાની જગાએ ચાર હતાયવા રાજઓને લેડયા તેનખને તે ચાગમાના એકે ગાડીના પેડા તરફ તાકીતાડીને જેવા માડયું સીમોગ્રીમે પૂછ્યું “ પેડામાં એવી ખામ ખુમી શું છે વાડ, કે જેથી ત્હમે તાકી રહાજો ? ” અશ્વ બનેલા રાજએ જવાબ આપ્યો “ માત્ર એક જ ખામ ખુમી છે; અને તે પણ ન્હાનીસુની છે. આ પેડામાં અમ્મથીરતા જેઠ મ્હને આગ્રય થયું. પેડાના જે ઉપવા ભાગ ઉપર ફાણ પહેલા મ્હારી દૃષ્ટિ હતી તે જ ભાગ છેક તજે જત બે. અને વળી ખીજજ ફાણે સૌના માથે આવી લાગ્યો. ”

સીમોગ્રીમ સંમત્યો > ગિથિતિના વારાફરિ એવાજ છે, અને જેટલા મ્હડે છે તે બધા પડવા ગાટે જ, ફાણ કે બર પછી તેર નથી વાગતા, પણ એક જ વાગે છે

પુરત તે સર્વ રાજઓને ત્રેણે મુક્ત કર્યા.

* * *

મહમદ એકવખત એક ઝાડ તો એકસો ગો હતો. તે હમણું
 સુધીઆર કે મદદ વગરનો છે એમ જાણી લાગ લેઈને એક શત્રુ
 રહેના ઉપર ઉઘાડી તરવારે ધાધ આપ્યો અને મ્હોટથી બોલ્યોઃ
 “ઓ મહમદ! બોલ હવે તને બચાવનાર કાણ છે ?” મહમદ જાણી
 અને આ દેખાવથી જરા પણ ગમશયા સિવાય મતો સૂનો જ
 બોલ્યોઃ “મહારો ઇશ્વર !”

શત્રુયોદ્ધાએ તુરત જ તરવારનો ધા કર્યો કે જે ઝાડ
 ઉપર પડ્યો અને તેમાં તરવાર બરાઈ ગઈ. મહમદે ઉઠી
 એક આંધકે ને તગાર બેચી કઢાડી અને પેના હત્યારા ઉપર તે જ
 તરવાર ઉગામીને પૂછ્યુંઃ “બોમ, હવે તને બચાવનાર કાણ છે ?”

ગોદો નરમરેમ બની ગયો અને પગે પડ્યો. તે મમત્ત્યો કે
 “આ જગતમાં કોઈ મારતુએ નથી, ને મરતુએ નથી;
 કોઈ ક્રુપી શક્તિ (કર્મ) દરેક ખેલ ભજવે છે અને માણસ નફામે
 ચોખાઈ મૂટે છે !”

* * *

છંદગીના ત્રણ મ્હોટા ‘વ્યાપાર’ આ છે.—

- (૧) જીત માટે ખેદ કરવા કે બકાઈ મારી.
- (૨) વર્તમાન માટે જડબડવું.
- (૩) ભવિષ્ય માટે તર્કતર્ક કરવા.

આ વ્યાપારમાં નફો નથી એમ સમજી રાકનારાઓ માટે મોક્ષ-
 નો ઇમારો રખાયો છે. હમેદવારોએ હૃદયકચેરીમાં અરજી કરવી.

૨૩

રામકૃષ્ણ પરમહંસ હમેશ કહેતા કે: “મૂર્ખ હમેશ સચળા ઉપર પ્રકાશ અને તાપ ફેંકે છે; પણ આકાશમાં વાદળો આવે તોમાં સૂર્યનો શું દોષ?” મત્ત જ્ઞાન અને સુખનો પ્રવાહ પુર જોશથી મધળા ઉપર ફેંકાય છે પણ વચ્ચે ‘અહ’ પણ (અભિમાન નહિ પણ સંકુચિત દષ્ટિ-સ્વાર્થદષ્ટિ) આહ આવે અને તેથી તે પ્રવાહનો લાભ ન લેવાય એમાં કોનો દોષ’

૨૪

એક ડોસાએ પોતાની બુદ્ધિશાળી પુત્રીને કહ્યું “હારે, માટે પતિ જાતે જ પસંદ કર, પણ યાદ રાખજે કે નિર્ધન માણસને કદાં પતિ જનાવીશ નહિ.” એમ કહી, “ધનવાન”ની વ્યાખ્યા પૂછી- ઓકરી જમીન તરફ જોઈને બોલી: “જેની પાસે ધન સિવાય બીજું કંઈ (મતમન કે શુષ્ક) ન હોય તે ધનવાન!” કેરી મજની વ્યાખ્યા

૨૫

બાઈમન કહે છે: “મોયના નાકમાં થઈને જવાનું કામ ઉઠતે માટે ધણું જ સહેલું છે.” કેરી હસવા જેવી વાત પણ સમુર, કયા કામ કરતાં તે કામ સહેલું બાઈબલમાં જણાવ્યું છે તે જણવા દો. “એક ધનવાનને માટે પરમેશ્વરના દરબારમાં જવાનું કામ જેટલું સહેલું છે તે કરતાં, મોયના નાકમાં થઈને જવાનું કામ ઉઠતે માટે વધારે સહેલું છે.” હવે છે કંઈ આશ્ચર્ય! પરમેશ્વરના દરબારમાં જવું દોષ તો બાઈમનની શિખામણ માનીને દાગીના ફટાફટ ફેંકી દેવા મડી પડો, કે જેથી હજારા ધ્રુવ જેવા-અંજ પવન જેવા થઈ સાહેબના દરબારમાં જઈ શકાય! અરરરર, બાઈબલની આની વાત જમો ખાંડી ખરાવાળી બાઈબોને એટલે શ્રીમંતોને કેમ ગોઠશે!

કામિદ્ પૈસા-પુરાણ !

૧

કલુમ નાકા નદારે અકમળીત શીખવા માટે છે તદારે
‘ મરવાળા ’થી જ રા. મર છે અને તદારી એકદમ ‘ગુણાકાર’
દેડે છે । ‘ બાગાકાર ’ અને ‘ ભાગાકાર ’ જોઈને એમને યાદીઓ
આવ છે । પણ આપની ખામી પુરી પાડવા માટે ‘કામ’નો ચીર જવા
‘ ભાગાકાર ’થી જ રક દે છે, એવું મતો લેવા જેવું છે ।
ધણુ ના તે નાકો

૨

એક માધુ ગદાભા એક દિવસ ‘ કલુમ કાકા ’ઓની
■ પ્રપત વચ્ચે લામે માટે ‘ દાન ’નું માહાત્મ્ય લલકારવા લાગ્યા.
“ જો જો ભ જો દાન તો ધનનું પહેલું પગથીયું છે, ભાઈઓ ।
દાન મેં તપ તો આ પાપમા આરામા ખીજે છે જ નહિ—અને
દાન મેં ખીજે—”

એટલામા પડેના પાયો પ કીને મેડેલા વડેરા ‘ કલુમ
નાકા ’એ મહારાજજીને અટકાવ્યા અને વલણ કીરીને અરજ
કરી “ સદુત પરમારા ’ રુદેવ । તેહેત ચવન, અન્નાદાતા ।
વયા હીઅટ્ટી આપને ‘દાન’કી ગૂંચિયાં સમજાઈ હૈ । હમે યદ્ ચાત
વહુ વહુત રમં । પઠી હૈ, હસ રિયે હમારી હૈ-છા હૈ કિ, દસ મી
આપસે એક ‘દાન’ માંગ હૈ । કૃપાનાથ ” ‘તુમ અમુક વામમે

‘દાન કરો’ જેવી સીફારસ હમં આપ કમી મત કરો, વસ હતના
 હી દાન હમ આપમે વાહતે હૈં !” વાહતે ભગતરાજ’

૩

કંજુમો ખાટે એક વધામણી — માણુમ અનેક જાતના
 રોગથી મરે છે; કેટલાક મોળ આવવાથી મરે છે તેમ કેટલાક
 અરોલ વધવાથી મરે છે, પણ કંજુસ માણુમને હૃદય વધવાનું
 દરઃ (Enlargement of the heart) કોઇ જાણે થવાનું
 નહિ એ ખાખતની હરકોઇ માણુમ ખાતી આપી સમશે !

એક ડાહ્યા અમારે પોતાની ખુશસુરત અને મદ્યુષી પુત્રીને એક દિવસ કહ્યું: “ બેટા ! તારે માટે પતિ તું જ શોધી લે એ દે વધારે પસંદ કરે શું. ” પણ જ્યેજી દે, રમે ગરીબ માણસને પસંદ કરતી. અને માથે સાથે એ પત્નિ ધ્યાનમાં રાખતે કે મહારા શબ્દોપમાં ‘ગરીબ’ શબ્દનો અર્થ ‘કુલ્લુસ’ એવો છે ! ”

બાળ્ય તો બહુ જળરૂં જો ! કહે છે કે “ એક ઉંટ કદાચ મોયના નામમાં ડાખણ ચવા બન્ને દિમત ધરે; પણ પંમા-વાળાને પરમેશ્વરની કચેરીમાં ડાખવ ચવાની દિમત ગણવાનો મુદ્દલ અધિકાર નથી. ” ઓ બાપરે ! આ શ્રામતો ઉપર ખુદ દયાસાગર પરમેશ્વરનો પણ આટલો બધો કાપ રયો ! દુનીઆમાં તો આમ તેમ ઝાઝા પડ્યા જ કરે છે તેથી તે ખીચારા-માપડાને મુઆ મુઠી દયાળુ પરમેશ્વરની આશા હતી કે તે કાંઈક હાથ પકડશે અને પ્રંપાળશે, પણ આ તો ભગવાન પોતે પણ કહે છે કે શ્રીમત નામ જ મહારા દરબારમાં ન જોડાશે ! ઓ બાપરેએએએએ-ઓ શ્રીમતના હાથરેએએ !

ચેમીસ્ટોક્લીસ નામના પ્રખ્યાત ગ્રીક પોતાની પુત્રીનો હાથ
માગનારા બે હમેશ્વારો પૈકી શ્રીમંતને છોડી મરીમને પમદ કર્યો નેથી
લેકો તાબુબ થવા લાગ્યા. તે વખતે ચેમીસ્ટોક્લીમે ખુલામો કર્યોઃ
“ I value more a man without riches than a rich
man without a man.”

“ ‘ માણસાઇ વગરની દોલત ’ કરતાં મદને નો ‘ દોલત
વગરનો માણસ ’ વધારે કિમતી લાગે છે. ”

હવે કહો, તમને કંજુસના કાંઈ આંતરડાના ખુલામા ‘ માણ્માંઇ ’
નેવામાં આવી ?

એક દિવસ મદને એક આરમ મળ્યો. આરમો જમરા મુસાદર
હોય છે તે તો તમને જાણતા હશે. મદારા તે આરમ વટેમાર્ગીએ
મદને પોતાની એક અઝાયમ મુસાદરીનું વર્ણન કરી મંબળાવ્યું.
તેણે કહ્યું: “ એક વખત જંગમમાં ચાલે જતાં હું બૂસો પડ્યો. ત્રણ
દિવસ બઢ્યો પણ રસ્તો હાથ લાગ્યો નહિ. મદારી માયેનો બગો
મોગક પણ હવે તો ખત્રાઈ ગયો હતો. હવે બૂખના તડાકા પડવા
લાગ્યા. ચોથે દિવસે થોડે દૂર એક યેવી નજરે પડી. તુરત જ
દોડીને મેં તે દાઘમાં લીધી અને એમાંથી દાંઘક ખાવાનું મળશે
એમ ધારી એને સુંળન કરવા લાગી પડ્યો. પરંતુ આશ્ચર્ય !
હોહુ છું તો માંદેથી નીકળ્યા કમજબત—સોનાના કુંડા ! સોના
મહેરો ! અરેરે આ પાંચમે સોના મહેરોને બદલે પાંચમે દાણા

ચોખા કે બાજરીના કે મકાઈના જડયા હોત તો પણ મદાગ પ્રાપ્ત થયત । એમ કહી મ્હે તે યેલી જમીન પર પહોડી ને, તે પર ચુક્યો. ” કેની મમની વાત ।

આરમને રમ્તામા જડેલી યેલી પર એક વાર ચુકવું પડ્યું, તો ન કર્યાના કામો કરી એકડો યેલીઓ એકઠી દરી રાખનાર શ્રીમતોએ પોતાની તે યેલીઓ પર કેટલીવાર લુલ્લું જોઈએ કે ‘સરવાગે’ કે ‘શુશ્વાકાગ’ ગણીને ‘કલ્હસ કાકા’ જવાન આપનો કે ?

૧૦

‘થોડા વર્ષની વાત પર એક દરીઆનો મુસાફર એક ગામની વીશીમા ગયો અને વાણ તથા પથારી માગી. વીશીવાળો અને તેની સ્ત્રી લગભગ જુદાવરધાએ પહોંચેલા નિર્ધન માણસો હતાં. વાણ કરતા કરતા એણે બન્ને માથે ધણા આનંદથી વાતો કરી અને તે જુદાના જુવાન છોકરા સખધી મવાય પૂર્વા માડ્યા. ડોમો બોલ્યો- “ ધણા વર્ષથી તે ચાલ્યો ગયો છે અને તેને પત્તો મળતો જ નથી. ” રાત્રે પેલા મુસાફરે વીશીવાળાની સ્ત્રીના હાથમા રૂપીઆની એક યેલી મુકી અને સવાર સુધી સાચવીને મુકવા અરજ કરી અને પછી પોતે નિરાને પોડ્યો. સ્ત્રી પોતાના પતિને યેલી જતાવીને તેના માલીક બનવા માટે મુસાફરનું ખુન કરવા સમજાવે છે અને પરિણામે, ઘોર નિદ્રામા પડેલા વિશ્વાસુ વટેમાર્ગને પથારીમા જ કાપીને દાટી દેવામા આવે છે. ગ્રહવારે વીશીવાળાના બે ત્રણ સગાંઓ આનીને કહે છે- “ છેવટે ત્હમારો પુત્ર ઘેર આવ્યો એ જાણી અમે ખુશી થયા છીએ અને ત્હમને મુખારકબાદી આપવા જ અમે અહીં આવ્યા છીએ. ” જુદા વીશીવાળાના આ

વખતનો દુ:ખ અને મભરાટનો ખ્યાલ લાવવા કોણ મમથ છે ?
કારણ, તે સુમારૂર ખીંતે કોઈ નહિ પણ વીસીવાળાનો ખોવાયેલો
છોકરો પોતે જ હતો, કે જે પરદેશથી નાણુ રળીને વેર આપ્યો
હતો પણ જે બાપની સ્થિતિ અને પ્રકૃતિની પરીક્ષા કરના સારૂ
એક રાત અગ્નિપ્રવો રહ્યા બાદ જાહેર થવાનો દગવ કરીને એક
વટેમાર્ગ તરીકે ઉતર્યો હતો. ધોબી વીસીવાળાને તેની સ્ત્રી સાથે
પછી દેશનીકાવની સન થઈ હતી. પૈમો કેવાં કુકર્મ કરાવે છે તે
આ ઉપરથી જ સમજાઈ આવશે

૧૧

એક શહેરમાં એક જખરગમ્ત શ્રીમત રહેતો હતો, કે જે
લોભી પણ જખરજરત જ હતો. એક વખત સખત દુષ્ટાગ પડ્યો
અને આ લોભીએ લાખ્યો મણુ અનાજ નોતરફથી ખરીદીને સવડું,
એટલે મુધી કે સારો બાવ ઉપજવાથી કોઈ વેપારીના ધરમ
અનાજનો દાણો પણ રહેવા પામ્યો નહિ । જહારે લોકો દુષ્ટાગનર
ત્રામથી મરવા અને ટળવળવા લાગ્યા તહારે સર્વ ઇછતી દિ આ
શ્રીમત તરફ ગા આવેવાન શહેરીઓનુ એક ંયુદેશન તે લોભીને

જુદી જ વાત કરવાની છે, સાંભળીશ પણ ખરો કે નહિ !”
 લોભીએ હવે કાંઈક દમ લીધો । પડી મહાત્મા બોલ્યા : “ જો
 વેપારીઓના શાહ । ત્હારી કીર્તિ સ્વર્ગલોક સુધી પહોંચી ગઈ છે.
 સ્વર્ગના પ્રદેશોમાં સીધાવનારા રાગ લોકો તો પખાનું, લશ્કર અને
 યોતાના મોજાને લાયકતા ખીજ સરસામાન સાથે જ સીધાવે છે
 અને વેપારી લોકો ખજાનાની પેટીઓ લઈને ત્યાં સીધાવે છે.
 ત્હારી પાસે આ એક જૂનું ભગવું છે કે જેના ઉપર મ્હને ધણો
 મોહ છે પણ જે ત્હારી વૃદ્ધાવસ્થાને લીધે સ્વર્ગ લોક સુધી ઉચકી
 જવાની. ત્હારામાં તાકાદ નથી. માટે ત્હારી પાસે ત્હારે માત્ર
 એટલું જ માગવાનું છે કે જે કપડું ત્હારી સાથે રાખે અને
 આપણે ત્હારે સ્વર્ગ લોકમાં ફરીથી મળીએ ત્હારે મ્હને તે ભગવું
 રોપિએ. એને ત્હારા દાગીના, ઝવેરાત કે કપડાં ભેગું ન મુકતા;
 દારણ કે રખેત તથાઈ જાય. એ તો ત્હારે જન કરતાં પણ વધુ
 પ્રિય છે; માટે ત્હારી ગાડીના પુસરે જ બાંધી રાખજો, એટલે
 જેની ત્હારી ગાડી સ્વર્ગલોકમાં પહોંચશે કે તુરત જ હું ત્યાં
 આવીને તે છોડી લઈશ. ”

લોભીઓ ચમક્યો; જાગ્યો; ચેત્યો । મરણ ચોકસ છે એ
 વાતનું એને સ્મરણ થયું. ગાડી કે ઝવેરાત કાંઈ સાથે આવવાનું
 નથી એ પણ યાદ આવ્યું. તે છાતી કુટવા લાગ્યો અને સંન્યાસીને
 પગે પડીને બોલ્યો : “ જો ગુરુદેવ । કૃપા કરો, કૃપા કરો; હું
 આપનું ભગવું પહોંચાડવા સમર્થ નથી; મ્હને પંચને આપ આપના
 શુભાંગ તરીકે સાથે લઈ જાઓ એટલી કૃપા કરો. મ્હને અસ્થીર
 પદાર્થના મોહમાં પડીને સ્થીર એવા આત્માનું જુદું તુકસાન કયું

છે. મહારાજ સંપૂર્ણ અનાજ ગરીબોને વહેંચી દો, ત્યો આ કોઠારની કુંચીઓ ! અને આ પેલી તીજેરીની ચાવીઓ, તે વડે ખમનામાંના સધળા કુકાથી પ્રાણી માત્રને ચાન્તિ મળે તેમ કરો; એમને સુખી જોઈને હું સુખી થઈશ; અને એ સુખ મહારી માથે સ્વર્ગ કોઈમાં જરૂર આવશે. ”

૧૨

ધન મેળવવાનો શુભ મંત્ર.

માયુર્વૃદ્ધિ ચૈતોર્વૃદ્ધિ વૃદ્ધિઃ પ્રજાસુખશ્રિયામ્ ।

ધર્મસંતાનવૃદ્ધિશ્ચ ધર્માસસાવિ વૃદ્ધયઃ ॥

અર્થ —આયુષ્યની વૃદ્ધિ, યશની વૃદ્ધિ, વિદ્યાની વૃદ્ધિ, લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ, ધર્મ અને મંતાનની વૃદ્ધિ; આ સર્વ વૃદ્ધિ એક ‘ધર્મ’ ની વૃદ્ધિ વડે થાય છે.

તાત્પર્ય:—લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ પણ ધર્મથી જ થાય; કેવો મનુષ્ય ! કૃપણ કાકાઓ ! એનો ! ઝટપટ ધર્મને આવરો; નહિ તો મગેલી લક્ષ્મી પણ પલાયન કરી જવાની સમજાવે ! લક્ષ્મીને આપનાર એક ‘ધર્મ’ જ માત્ર છે; અને ધર્મનો પહેલો પાયો ‘દાન’ છે. સૌ, આપું માત્ર ભટકી ભટકીને આપ્યા ઠારના ઠાર !

૧૩

અપૂર ખમનો આપનાર કલ્પવૃક્ષ !

કોઈ નવરો વિદ્વાન લખે ■ કે:—

ધર્મઃ કલ્પદ્રુમો લોકે, ધર્મચિન્તામણિ નૃણામ્ ।

ધર્મઃ કામદુષા ધેનુઃ, ધર્મઃ કિં વાક્ષયો નિધિઃ ॥

અર્થ.—આ શ્લોકમાં ધર્મ છે તે જ કલ્પદ્રુમ છે, ધર્મ જ માણસોનું ચિંતામણિ મન છે, ધર્મ જ કામધેનુ ગાય છે અને ધર્મ એ જ અખૂટ ખજાનો છે ।

તાત્પર્યઃ—ધર્મ એ જ અખૂટ ખજાનો છે । ‘નદેડ’ દાદાઓના મ્હોંમાંથી તો આ સાંભળીને લાળ છટતી હશે ! ધર્મ નામના મદતીઆ પતાર્થથી અખૂટ ખજાનો મળે ત્યાં પડી દુઃખ જ શું રહે ! પરંતુ લોભી વાણીઆના ગુરુએ કેવી યુક્તિ કરી છે કે, તેઓએ ધર્મમાં જ સંધગો ખજાનો દાટી દીધો અને એ ધર્મની ખાણ ખોદવા માટે પાવડો મોંઝા મૂકતો બતાવ્યો । કારણ કે એ પાવડાનું નામ જ ‘દાન’—‘આત્મભોગ’—‘પરિગ્રહ’ પરની મમતાનો ત્યાગ ’ એવું છે ।

૧૪

૧૧૧ પાંચ ભાગથી શાસ્ત્રમાં કાંઈ મંત્ર છે ?

‘હા, બાપુ હાં, કોઈ દેશીના પડીતને દક્ષિણાની લાઠી આપીને પૂજી આવે એટલે નીચેના શ્લોકની ભૂખા માગથી છે કે નહિ તે કહી આપશે—

ધર્મેણ કુલં પસુદ્ધ ધર્મેણ, ય દિવ્યમિદં સપત્તી ।

ધર્મેણ ધન સમિદ્ધિ ધર્મે સુવિચ્છેદાળ કિત્તી ॥

અર્થ:-ધર્મ વડે સારા કુળમાં જન્મ મળે છે, ધર્મ વડે દેવતા જેની કાન્તિ મળે છે, ધર્મ વડે ધનની સારી પેઠે વૃદ્ધિ થાય છે અને સુવિસ્તર કીર્તિ મળે છે.

તાત્પર્ય:-પરિચરણે ધિક્કારવાનું શિખવનાર જૈન યાત્રો જ પાછા આમ કેમ કહેતા હશે કે ધર્મ વડે ઉચ્ચ ફળ, કાન્તિ અને ધન મળે છે ? શું આમાં ઉંડું રહસ્ય નથી રહેલું ? એ ધનથી આત્માને ખુવાર કરનારા બચુચમે ! માંબળો, કાન દબને માંબળો ! ધન મગ્ગહવું-મોજશોખ મેળવવા માટે નહિ પણ ખીનને યાતા ઉપગ્રવવા માટે ધન મગ્ગહવું. રૂપ સાચવવું—ત્રીએને લલચાવવા માટે નહિ પણ ખીનને ઉપદેશની અમર કરનામાં બોલનારના શરીરથી કાન્તિ પણ કારણજૂત થઈ પડે છે એટલા માટે રૂપ સાચવવું. ધન કે ફળ કે રૂપમાં મોહીત ન થતા ‘સોનાની કઢારી કમરમાં રખાય, કંઈ પેટમાં ન મરાય’ એ ન્યાયે આ પદ્ધતિથી પુણ્ય રળવાનું છે, આત્માને હુબાવવા જેવા મ્વાર્થ માધવાના નથી, સમર્થતા કે ?

દાન ' (માર મામ સુધી દાન) હઈ પત્રી છડના તપે તાતખક ઉદ્યાનના જઈ દીક્ષા લીધી. ”

મતન ૧ , એમણે પ્રથમ દાન દીધું— તે સાથેજ શીલ શુભનું સેવન કરે. હવે—તે પછી તપ કર્યો અને પછી દીક્ષા લીધી શુ ત્રણ ભોકના નાથના ચાવવા-મતાવવાના જુદા હોય કે ? એ તો બમ જેવા સસારીના-પોથીમાના રીગણા વાળાનાં કામ । ‘દાન’ના વિષય ઉપર નિબંધ લખવા કેળવાયતાએને બેસાડો તો પોણી ગપતાલીસ માલ જોડણી લામુ લઈ ચીતરી આપશે, પણ ‘વિદ્યોત્તેજક દૃષ્ટિ’ મા એક મહીનાનો પગાડ દાન કરવા જરા ‘સાહેબ બહાદુર’ ને કહી જુઓ જો ।—રખેને ખીલાડી આડી ન ઉતરે ।—શુદ્ધ જોઈને સચરજો ।

૧૬

સ્પેન્સર શુ કહે છે?—

“જે ખીજ તરફ દયા બતાવી શકતો નથી તેવા માણસ પિતા ઉપર માર્ક (માણસ કે દેવ) દયા બતાવે એવી આશા રાખી જ કેમ શકે ?—એવી આશા ગંભવાનો એને હુક જ મો છે । ”

૧૭

એક શ્રીમંતમાં શ્રીમંત પુરુષના એકરાર ।

સર ઇ. ડાયર (Sir E Dyar) નણાન કદ્યમેદક સબ્દોમાં કહે છે કે—

I see how plenty surfeits oft,
And hasty climbers soonest fall,

I see that such as sit aloft
 Mishap doth threaten most of all:
 These get with toil, and keep with fear,
 Such care, my mind could never bear.
 Some have too much, yet still they crave,
 I little have, yet seek no more,
 They are but poor, though much they have.
 And I am rich with little store.
 They poor, I rich, they beg, I give,
 They lack, I lend, they pine, I live.
 My wealth is health and perfect ease,
 My conscience clear, my chief defence;
 I never seek by bribes to please,
 Nor by desert to give offence.
 Thus do I live, thus will I die—
 Would all do so as well as I.
 I joy not in no earthly bliss,
 I weigh not Cræsus' wealth as straw
 For care, I care not what it is—
 I fear not fortune's fatal law;
 My mind is such as may not move
 For beauty bright, or force of love.
 Some weigh their pleasures by their lust,

Their wisdom by their rage of will
 Their treasure is their only trust,
 A cloaked craft their store of skill;
 But all the pleasure that I find
 Is to maintain a quiet mind.

—SIR E. DYER.

અર્થ:—પણુ ખાવાથી ઉલટી થાય છે તેમ ધણી લક્ષ્મી એટલી થાય તો દુઃખની સાથે ઝોકવાનો વખત આવે છે, એ હું જાણું છું. ઝટપટ હંગરા ચઢવા જનારા વધારે જલદીથી જમીન પર ધબાયનમ થાય છે એ પણ મૂકેને ખબર છે. મહેં જોધ લીધું છે કે, જ્યો ઉંચે બેસશે એમે છે ત્યેમને—માત્ર ત્યેમનેજ દુર્દૈવ ધમકાવે છે. એ બીયારાઓ પૈસો મેળવતાં દુઃખી થાય છે અને જાળવતાં, હેરાન થાય છે; આ સેવકથી તો એવું, સદન જ ન થઈ શકે !

કેટલાકની પાસે જરૂર કરતાં વધારે છે; અને તે છતાં તેઓ હાથવોય કરે છે ! સેવક પાસે થોડું જ છે પણ વધારેની મરજી જ થતી નથી. અખૂટ અંડારવાળા 'સંકા' જેવા હોય તો પણ જાઓ ! પાંચ—પચીસ રૂપૈયી વાળો 'શ્રીમંત' જેવો હોય તો સેવક પાસે વધારાનો ! પેલાંઓ બીયારા મરીખ છે, હું શ્રીમંત છું. તેઓ યાચે છે, હું આપું છું. પેલાઓને હજી તંગી છે, હું ધીરું છું. પેલાઓ હાથવોયમાં ઝુરવાને લીધે જીવતા મુઆ અરાખર છે, હું જીવું છું.

ગદારી દોલતમાં દોલત તનદુરસ્તી અને સમ-ભાવમાં રમણ કરતું મન છે. ગદારો જ્યાંવર્મા જ્યાંવ માત્ર મેલ વર્ગરનું જીગર.

છે. કોઈને રૂશવતથી પ્રસન્ન કરવાની હું કદી દરકાર કરતો નથી તેમજ ખોટી રીતે કોઈને મ્હોડવવા પણ હમ્મજનો નથી બંદા તે આ પ્રમાણે જ 'હવવા'ના-અને એજ પ્રમાણે 'મરવા'ના બધાએ હવવા અને મરવાની આ રીત શીખે તો કેવુ સાર !

સ્વૂચ સુખોમાં મ્હને આનંદ જણાતો નથી. કુમેર બહારીને ખજાનો જાહેર હું જોખું છું ત્યારે રસ્તામાના તરખણા કરતાએ ઓછો ભાગે હોય એમ મ્હને લાગે છે ! કારણ કે એ ખજાનાની ખંદાને શી પરવાહ છે ? કાઠમી દેરીને બચકર કાયદો (ધરમાં આવતી વખતે પાછળથી લાત મારી કમાન કરવાનો અને ધરમાંથી આવ્યા જતી વખતે છાતીમાં લાત મારીને બોયબોગો કરવાનો) હું જાણું છું, પણ મ્હને લેનો કર નથી. કગમગતી મુદગતા કે કુનીઆ-દારીના પ્રેમથી મ્હાર મન કાંઈ પક્ષને તેવુ નથી.

ઢેલકાકો પોતાની મજાહતું તોલ લેમની વિષયવાહના રૂપી કાટલા વડે કરે છે; અને પોતાના કહાપણતુ તોલ ધુરદીઆં નામના કાટલાયા કરે છે; એમની પાસે માલમા માલ સ્વલ ખજાનો છે અને એમના બુદ્ધિના બંડારામાં 'સફેદ પ્રપંચો'નો ઢગલો છે. મેવકને આમાતું કાંઈ જોઈતું નથી. શાન્ત સંતુષ્ટ મન એજ સેવકનો મ્હોટા-માં મ્હોટો આનંદ અને ખજાનો છે.

મૈમ સાહેબનો ઉધો કાયદો !

ધ્યાની મૂર્તિ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલી મૈમ આટેજ ઈલા બહીલક વીલ્ડોક્ષ (Ella Wheeler Wilcox) આપણા બધાનાં

કરતાં કાંઈક ઉધો જ કાયદો બતાવે છે અને સાથે સાથે આખી દુનીયા માટે એકજ ધર્મ બતાવે છે. તે ધર્મનું ફરમાન એક જ છે અને તે પેસો ઉધો કાયદો એ જ છે ! છે મરજી તે કાયદો સાંભળવાની ! હ્યો ત્હારે—

*Love thyself last, the world shall be made better
By thee, if this brief motto form thy creed;
Go, follow it in spirit and in letter.*
THIS is the TRUE religion which men need.

અર્થ:—“તું ત્હારા પંડને સૌથી છેવટે ચાહાજે !” જે આ ન્હાનો સરખો શુરમંત્ર શિખવાના ધર્મપંથમાં તું દાખલ થઈશ તો દુનીયા ત્હારા વડે વધારે આબાદ થશે. માટે જા ! એ શુરમંત્રનો અક્ષરે અક્ષર ત્હારા આત્મામાં ઉતાર અને એ પ્રમાણે ચાલ ! જે સાચા ધર્મની માણસ જાતને જરૂર છે તે આ જ ધર્મ છે.

તાર્પર્ય:—સાંભળ્યો આ નવો ધર્મ ? આ ધર્મ સિવાયના બધા ધર્મો ખોટા સમજવા હોં કે ! જે ધર્મ પોતાનો દેહ પોષવાનું—પોતાના પંડને જ પ્રથમ ચાહવાનું શીખવે તે ધર્મો બધા ખોટા !—પછી તે માણસના કચેલા હો કે દેવના કચેલા હો તો પણ ખોટા ! ખોટા ! ખોટા ! તીજેરીઓ ભરવાનું, થોડામાડીઓમાં ફરતા ફરવાનું, બપ્પે બાધડીઓ કરવાનું, ઘઘમાં નાણાં ઉડાવી કીર્તિ (?) ખાટવાનું અને ઝેરીને મડમ જેવી બનાવી ખુશ થવાનું—એવું એવું શીખવાનારો ધર્મ—ત્રીકીક વ્યવહાર ત્હમને અને આખી દુનીયાને દુઆવશે. માટે બાધઓ ! ત્હમને જે ત્હમ્હારી ગળથુથી પાનારીએ અકલ્પ ન આપી

હોય તો આ ધર્મમાતા ઈના વહીવર વીલકોક્ષની ઉપર લખેલી
અક્ષર ઉછીની તો અનશ્ય લેજો '-હમારા ખાતર નહિ તો દુનીયા
ખાતર જરૂર લેજો !

૧૯

થોડુંએક અમારા વિદ્વાન મિત્રો માટે !

THE MISER AND PLUTUS

(A FABLE)

The wind was high, the window shakes, .
With sudden start the Miser wakes,
Along the silent room he stalks,
Looks back and trembles as he walks !
Each lock and ev'ry bolt he tries
In ev'ry creek and corner pries,
Then opens the chest with treasure stor'd,
And stands in rapture o'er his hoard.
But now, with sudden qualms posset,
He wrings his hands, he beats his breast,
By conscience stung, he wildly stares,
And thus his guilty soul declares.
"Had the deep earth her stores confin'd
This heart had known sweet peace of mind
But virtue's sold, Good Gods ! what price

Can recompense the prings of vice ?
 O bane of good ! seducing cheat !
 Can man, weak man, thy pow'r defeat ?
Gold banish'd long : from the land,
And only left the nam' behind,
 Gold sow'd the world with ev'ry ill,
 Gold taught the murderer's sword to kill,
 'Twas gold instructed coward hearts,
 In treachery's more pernicious arts,
 Who can recount the mischiefs o'er ?
 Virtue resides on earth no more !"
 He spoke and sighed In angry mood
 Plutus, his god, before him stood
 The Miscr, trombling lock'd his chest
 The vision frown'd, and thus address'd
 'Whence is this vile ungratefull rant,
 Each sordid rascal's daily cant ?
Did I, base witch, corrupt mankind ?
The fault is in thy rapacious mind
 Because my blessings are abus'd,
 Must I be curs'd, curs'd, accus'd ?
 E'en Virtue's self by knaves is made
 A cloak to carry on the trade.
 And pow'r (When lodg'd in their possession)

Grows tyranny, and rank oppression.
 Thus, when the villain crams his chest,
 Gold is the canker of the breast;
 'Tis a vice, insolence, and pride;
 And ev'ry shocking vice beside;
But when to virtuous hands, 'tis given,
It blesses like the dews of heaven;
Like heaven, it hears the orphan's cries,
And wipes the tears from widows' eyes.
 Their crimes on gold shall misers lay
 Who pawn'd their sordid souls for pay?
 Let bravoes then (when blood is spilt)
 Upbraid the passive sword with guilt.

—GAY.

* * *

Much learning shows how little mortals know;
 Much wealth, how little worldlings can enjoy;
 At best, it babies us with endless toys,
 And keeps us children till we drop to dust
 As monkeys at a mirror stand amaz'd
 They fail to find what they so plainly see
 Thus men, in shining riches, see the face
 Of happiness, nor know it is a shade;

But gaze, and touch, and peep, and peep again,
And wish, and wonder it is absent still.

—EDWARD YOUNG

I cannot call riches better than the *baggage* of virtue for as the baggage is to an army, so is riches to virtue. It cannot be *spared*, nor *left behind*—but it hinders the march; yea and care of it sometimes loseth or disturbeth the victory.

Seek not proud riches, but such as thou mayest get justly. Use soberly, distribute cheerfully and live contentedly; yet have no abstract nor *frigidly* contempt of them.

—BACON.

જાણ 'પૈસા-પુરાણ'ના રક્ષક હજી બાકી છે. આવતા અંકમાં આણ રહેશે. સોબીએ ન પાંચવા કૃપા કરવી; પાંચે તો એના અમનના સોગન છે!

૨૧-૮-૧૧.

૨૦

બ્રહ્મા નામે મહાકવિ રામ લોખને ઉદ્દેશીને કહી ગયે
કે:—

यद् ददाति यदश्नाति । तदेव धनिनान्यनम् ।
अन्ये मृतस्य क्रिडन्ति । दारैरपि धनैरपि ॥

“ જો દેવાયુ અને જો ખવાયું તે જ પૈસાવાળાનો પૈસો છે. પૈસાવાળાના આયુ પછી ત્કેના પૈસાથી તેમજ તેની સ્ત્રીઓથી ખીજ લોક કીડા કરે છે, મોજ કરે છે. ”

મહાકવિ ' મહાકવિ । ત્કે' તો ગજબ જ કયો બાધ । આયું ' કડું સત્ય ' કહેતાં તુ પૈસાવાળાની લાગણી દુખાવે છે અને ત્કેમનું ' ઉદ્કેશન ' કહે છે સવાહ આપનાર કોઇ બારીસ્ટર સાહેબ ત્કારા જમાનામાં નહિ હોય એમ હું ધાન્યુ ।

બના । ત્કે એી ચોખવટ કેમ ન કરી કે તે પૈસો ' ખીજ ' બોગવે છે તે ખીજ તે કોણ ? ટ્રસ્ટી ? સાદુ ? યુનાન વિધવાના પાસવાન ? કે કોઇ ખીજ સાહેબ ? ' લેખાનપ્રબન્ધ ' નો આમો અથ દેદી વળવા છતાં આ ખુનામો કેયે હાથ લાગ્યો નહિ ' કદાચ ત્કેને દેહધારી તરીકે એ વાતનું જ્ઞાન નહિ હોય । પણ હમણાં તુ મરીને દેવ થયેયો છે માટે ત્કારા દિવ્ય ચતુર્થી જ્ઞેવને કી દે કે પૈસાવાળાના પૈસા અને સ્ત્રીથી કયા ' ખીજઓ ' કીડા કરે છે ? બનાવી દે નવા બે-ચાર શ્લોકરત્નો અને મોકલી દે એકાદ ' મીડીઅમ ' હારા ।

૨૧

તે જ કવિ કહે છે કે.—

न दातुं नोपभोक्तुञ्च । शक्नोति कृपणः त्रियं ।
किन्तु स्पृशति हस्तेन । नपुंसक इव स्त्रियम् ॥

‘કૃપણ દાકાઓ’ પોતાનો પૈસો કાઢીને આપી શકતા નથી, તેમજ બોમ્બી પણ શકતા નથી; માત્ર હેના ઉપર, એક પંદની માફક, હાથ ફેરવ્યા કરે છે.—

૨૨

મૂર્ખો નહિ દદાત્યર્થ । નરો દારિદ્ર્યશંકયા ॥

માણસુ નિતરત્યર્થ । નરો દારિદ્ર્યશંકયા ॥

મૂર્ખ માણસ પોતાને નિર્ધનતા આવી જવાની શંકાથી ખીજીને ધન આપતો નથી, પરંતુ સમજી માણસ તો એક દિવસ નિર્ધનતા આવવાની છે એ શંકાથી જ ઉદ્વેગ દાન કરે છે.

મૂર્ખમાં ને સમજીમાં માત્ર એટલો જ તફાવત । મૂર્ખ સમજે છે કે આપીશ તો ખુદી જશે અને મ્હારે ગરીબ બનવું પડશે. સમજી એમ માને છે કે પૈસાને ગમે તેટલો સાચવીશ તો પણ એક દિવસ તો તે હાથમાંથી જવાનો જ છે તો મ્હારે ગરીબ થઈશ મ્હારે મ્હારા કામમાં કોણ આવશે ? માટે આપારે સાધનવાળો છું તેટલામાંજ દાન વડે વાહવાઈ લઈ લઉં, જેથી કરીને મ્હારે કાઢીની ગરજ પડે તેવે વખતે મુંઝાવું ન પડે.

૨૩

કૃતો યૈર્ન ચ વાગ્મી ચ નયૈઃ શત્રુ પરાજિતઃ ।

યૈરાત્મ સદૃશો નાર્યો કિં તૈઃ કાન્વૈર્વલૈર્ધનૈઃ ? ॥

જે કાવ્યો બહુનારને ઉત્તમ વક્તા ન કરે તે કાવ્યોનું શું પ્રયોજન ? જે સૈન્યો શત્રુનો પરાજય ન કરે તે સૈન્યોનું શું પ્રયોજન ?

અને જે પૈસા ચાલકને દાતા જેવો ન બનાવે તે પૈસાનું શું પ્રયોગન ?
‘મતશય કે તે સર્વ નકામું’ સમજવું.

દદતો युद्धचमानस्य पठतः पुलकोन चेत् ।

आत्मनश्च परेषाञ्च सा क्रिया पौरुषीस्मृता ॥

દાન દેતાં, યુદ્ધ કરતાં અને બાણુતાંઃ ઓટલાં કામ કરતાં જે તે કામ કરનારનાં અને જોનારનાં રૂપાંડાં ઉભાં ન થઈ જાય તો પછી તે ક્રિયાઓ અનૌકિક નહિ પણ લૌકિક જ થઈ એમ સમજવું.

દાન દેતી વખતે-યુદ્ધ દરતી વખતે તેમજ અભ્યાસ કરતી વખતે માણસે ખરા મનથી ઉદ્ધાસમાં આવી જઈને તે કામો કરવાં જોઈએ. અને તે કામની અસર દાન લેનાર ઉપર, યુદ્ધ જોનાર ઉપર તેમજ અભ્યાસના પરિણામે મગેલી બુદ્ધિના ચમત્કારો જોનાર ઉપર પણ એવી મજબૂત થવી જોઈએ કે તેથી લેખને રામાંચ થાય. તો જ તે ક્રિયાઓ અનૌકિક કહેવાય.

याचितो यः महृष्येत दत्त्वा च प्रीतिमान् भवेत् ।

तं दृष्ट्वाप्यथवा श्रुत्वा नरः स्वर्गमवाप्नुयात् ॥

જે પુરૂષ પોતાની પાસે કોઈ માગે તો ઉઘટો રાજી થાય અને માગેલું આપીને પણ પ્રસન્ન રહે, તેવા પુરૂષનું દર્શન કરવાથી અથવા નામ માત્ર સાંભળવાથી પણ બીજાને સ્વર્ગ લોકની પ્રાપ્તિ થાય છે.

આગતાનામપૂર્ણાનાં પૂર્ણાનામપિગચ્છતામ્
યદધ્વનિ સંવદ્ધો ઘટાનાં તત્ સરોવરમ્ ॥

જેમાં ખાલી ઘડાઓ આવે છે અને સરાધને પાછા જાય છે
છતાં જેના માર્ગમાં લીડ થતી નથી તે જ 'સરોવર' કહેવાય.

મતલબ છે, સરોવરમાં જે લોકો પાણીની આશાએ ઘડા લઇને
આવે છે તેમને સરોવર ના કહેતું નથી-પાછા કહાડતું નથી
એટલુંજ નહિ પણ 'હમણાં બેસો થોડી વાર !' એમ કહીને ખોટી
પણ કરતું નથી; તેમજ ખરા 'પૈસાવાળા' તો તેઓજ છે કે જેઓ
આશકને પાછા કહાડતા નથી એટલુંજ નહિ પણ વાપદો પણ કરતા
નથી, અરે ધડીવાર રોકાણ કરીને ઝાઝા બિશુકોને એકઠા કરવાનું
પણ તેઓ પસંદ કરતા નથી.

ધનિનોઽપ્યદાનવિભવા ગણ્યન્તે ધુરિ મહા દરિદ્રાણામ્ ।
દન્તિ ન યતઃ પિપાસામતઃ સમુદ્રોઽપિ મરુરેવ ॥

જેઓ ધનવાન છતાં પણ દાતા બનતા નથી તેઓ મોટા
દંગાલોની પંક્તિમાં જ ગણાય છે. સમુદ્ર, પાણીથી ભરપૂર છતાં
પણ પ્રાણીઓની તરસને મટાડતો નથી માટે તેને મરુ-મારવાડ
અથવા જળ વગરનો દેશ જ માનો ને !

કવિશિરોમણિ કલિદાસે કલ્યુ છે કે:—

અદાતુમાનસં ક્વાપિ ન સ્પૃશન્તિ કંવેર્ગિરઃ
દુઃસ્વાયૈવાતિવૃદ્ધસ્ય વિલાસાસ્તરુણીકૃતાઃ ॥

કૃપણ કાકા ' ના મનને એક ચીજનો સ્પર્શ કદી થઇ શકે
જ નથી ! તે ચીજ કેમ ? તો કહે છે કે; કવિની વાણિ-શુભાવ
- સ્ત્રીએ કરેલા વિલાસો દૃઢ પુરુષને દુઃખદાયી જ થાય છે તેમ.

મતલબ કે, પંડિતોની વાણિ કૃપણના મન સુધી આવી શકે
જ નહિ. બહુ બહુ તો કાન સુધી આવે, પણ મનને—હૃદયને તે
પવિત્ર વાણિનો સ્પર્શ ન જ થઇ શકે. અને કદાપિ એક 'અછેરા'
તરીકે—આશ્ચર્યભૂત બનાવ તરીકે કોઇ કૃપણના મનને પંડિતની
વાણિનો સ્પર્શ થઇ ગયો તો ઉલટું લેનાથી લેને દુઃખ થાય.

૨૯

ઓ શ્રીમંતો ! ઓ રાજાઓ ! ઓ ખેડાઇ ધમાલાવાળા
' શેઠીઆ ' ઓ ! મર્મ છોડીને વાસુદેવ કવિવરની વાત એક ચિત્તે
સાંભળો ! :-

નો ચિન્તામણિર્મિર્ન કલ્પતરુર્મિર્નો કાષ્ઠેન્વાદિ-
મિનેદિવૈશ્વ પરોપકારનિરતૈઃ સ્થૂલૈર્ન સૂક્ષ્મૈરપિ ।
અમ્મોદેન નિરન્તરં જલધરૈસ્તામુર્વરાં સિશ્વતા
ઘૌરેયેણ ધુરંત્વયાંથ વહતાં મન્યે જગજ્જીવતી ॥

ચિંતામણિઓથી. કલ્પવૃક્ષોથી, કાષ્ઠેનુ આદિથી, કે પરીપ
કરવામાં હમેશ તત્પર એવા ન્દાનાખેડાઇ દેવોથી કંઇ આ

ઝવતું નથી પણ હે મેઝ ! મારુંકુ કે તુ ને જે અમણી, સવગે
 જોતે ઉઘવનાર અને જળના સમુદ્ધોથી ખારી ધરતીને પણ
 નિરતર પલાળી નાખનાર છે હેના ગડે જ આ જગત
 છડે !

૩૦

એક દિવસ રાજા લોજના મંત્રીએ વિચાર કર્યો : આ રાજા
 બહુ દાન કરીને ધન ઉઝારી દે છે તેથી ખાતનો ખુરી જાગે તો શી
 વગે થશે ? તેથી વિદ્વાન રાજાને ઇશાગમા સમજાવવા માટે રાજાના
 સખનગૃહની દીવાલ પર મોડા અક્ષરે એક પદ લખ્યું : —

આપદર્પ ધનં રક્ષેત્ ।

એટલે કે, આપકાશને વારને ધન માયરી રાખતું જોઈએ.
 રાજાએ તે અક્ષરે વાંચ્યા ત્યારે પોતે રહેની નીચે જીતું
 એક પ લખ્યું —

શ્રીમતામાપદઃ કુતઃ ? ।

એટલે કે, મપતિવાળાઓને આપકાશ આવે જ કેમ ?
 ખીજે દિવસે મંત્રીએ તે પદ વાંચીને ત્રી-તુ એક ચરણ
 લખ્યું : —

સા ચેદપગતા લક્ષ્મીઃ ।

એટલે કે કદાચ એ લક્ષ્મી જાતી રહે તો ?

ત્રીજે દિવસે રાજાએ ચોથું ચરણ લખી દીધું : —

સંચિતોર્થો વિનશ્યતિ ॥

એટલેકે, એકઠો કરેલો પૈસો નાશ પામે છે.

આ અરણ્ય વાંચી મંત્રીએ રાજની ક્ષમા માગી. આતું નામ
પ્રસન્ન મનથી લક્ષ્મીને સદુપયોગ કરનાર નરરત્ન ।

૩૧

નમસિ નિરવલપ્તે સીદતા दीर्घकालं
त्वदभिमुखविसृष्टोत्तानचञ्चूषुटेन ।
जलधर ! जलधारा दूरतस्तावदास्तां
ध्वनिरपि मधुरस्ते न श्रुतश्चातकेन ॥

આ મેઘ ' બપૈયો કે જે નિરાધાર આકાશમાં લાંબા કાળથી
સીદાયા કરે છે અને પોતાની આય ઉચી કરીને હારી સામી રાખી
એડો છે ત્હેને જળની ધારા મળવી તો દૂર રહી પણ અધસોસ છે
કે ત્હારો મધુર અવાજ પણ ત્હેના સામળવામાં આવ્યો નહિ ।

૩૨

पतितानि तु यावन्ति चातकाश्रूणि तेऽम्बुद ।
तावन्तोऽपि त्वयोदारं न मुक्ता जलविन्दवः ॥

આ મેઘ ! ત્હારે વાગે બપૈયાના જેટલાં અશ્રુમિન્દુ પડ્યાં
તેટલાં પણ પાણીના છાંટા ત્હે ઉદાર મનથી આપ્યા નહિ ।

આ 'શ્રામતો' ત્હમ્હારી પામે અરજ કરવામાં, ત્હમ્હારી પાસે
આવવા-જવાના આજ્ઞા-ખર્ચવામાં કે પત્રો લખીને પોષ્ટ ખર્ચ કરવામાં

અને તદ્દમારી દુરસદે વાત થઈ શકે એવા ખાતર દિવસોના દિવસો સુધી તદ્દમારી મેવામા પડી ગહેવામા જે કંઈ નુકસાન થયું એમની પણ સંખ્યાવત તદ્દમે ન કંઈ એવા તદ્દમે નિષ્કુર હોયના છે !

૩૨

शाखाशतशतवितताः सन्ति क्रियन्तो न जानने तरवः।

परिमलभरमिलदलिकुलदलितदला : शाखिनो विरलाः ॥

વનમા રોડો તાખાએ થી વિસ્તાર પડેના ટૂંકો તે વચ્ચા-ધણુએ છે, પરંતુ સુગંધના અમદની છત્રીઓ બેળા થતા ભ્રમરોએ જેના પાદડા પણ ફાડી નાખ્યા છે એવા ટૂંકો તે થોડા જ હોય છે !

સાખામ છે એવી રીતે પોતાનું મર્વમ્વ લટાવીને-પોતાના અંગે ખાંજ પામે તોડાની પછુ ખાંજઓને આનંદ આપનાર પરગણુ પુરોરે !

૩૪

બારોબાર મોનાની કિમતનો એક નોક કે જે મહેશ્વર નામના કવિએ રાજા સોમને સમજાવેલા અને જે દરેક શ્રીમત્, દરેક આગેવાન દરેક નિહાન, દરેક પરમાર્થી પુરપને જીવ્હાએ કરવા જોગ છે તે નીચે પ્રમાણે છે —

हे सद्रूप ! सहस्र सम्प्रति चिरंशाखा शिखाकर्पण—

क्षेमोभमोदनभञ्जनानि जनतःभ्वैरेव दुयेष्टितैः ॥

હે ઉત્તમ વૃક્ષ ! ત્હારી પામે લોએ આવે છે એથી ત્હારું
 ગન જો કચવાતું જ હોય તો તું ધ્યાતા વચ્ચે ઉત્પન્ન જ શા માટે
 થયો ? કદાપિ બુદ્ધથી જ ન્યાતા વચ્ચે ઉત્પન્ન થયો તો પણ
 આત્મત ધાડી છાયા શા માટે રાખી બેઠો ? કદાચ તે પણ બૂતથી જ
 ક્યું એમ ઠહીસ તો અનેક ફોના સગદથી બરપર શા માટે
 બન્યો ? અને તે પણ બૂલ ઘટ હોય તો ફોથી બરપર ગનનું
 ‘નમી’ કેમ રહ્યો ? અને નમી રહ્યો તો લોએ ત્હારી સાખાએને
 સમા તેઓની અર્જાએને ખેંચે-હલાવે-મરડે-ભજે ને મર્દ ત્હારે
 શાન્નિથી સહન કરવું જ જોઈએ.

પૈસો વાવવાની વિદ્યા.

ચુમી બાદશાહે, હૃદયદર્શક કાવ્ય, કે જે 'લેંઓના કાચ' તરીકે પુરાણા વખતમા પ્રખ્યાત હતો તેની સ્થાયથી, પાગરુપ શરીર અને મનવાળા ૩૦૦ સ્ત્રીઓ મેળવી હતી, એ વાતને આનંદાવના લોકો કશી કાદના હતા, પરંતુ જ'હાટે આધુનિક ગોધમેળના પ્રતાપે શરીરની અદરની હીનચાનો દેખાડનારો કાચ નમજ જોવામા આનંદો તૃહાટે લોને 'લેંઓના કાચ' ને ગણ કરેના અચકવા લાગ્યા તેરી જ રીતે રૂપરૂક્ષની હયાતીને હરી હક હવા પડેલા, નસ-ખોરાક-દના આદિ વિનિધ વસ્તુઓ પુરી પાડનાગ રૂપરૂક્ષ હાવ પણ નમરે પડે છે તે વાત કાલો માણુમ નક્કમા લીધા મિવાય રહેશે નહિ 'લેંઓના કાચ' અને 'ક'પરશુ' જોવાજ એક અદ્ભુત પદાર્થની આજે હું મ્હારા વાચકવર્ગને ઓળખાણ કરાવીશ તે પદાર્થ બીજો કોઈ નહિ પણ પૈસો વાવવાની શુભ વિદ્યા છે.

મન સાધનારા યોગે (૧) અમુક વખતે જ મન સાધે છે, (૨) તે માટે જગ્યા પણ અમુક જ પમદ કરે છે અને (૩) મન માધવા માટે અમુક જોગવાઈઓ અગર સાધન તૈયાર રાખે છે પણ એ મનમા (૪) શ્રદ્ધા રાખી ગપ શરૂ કરે છે અને છેવટે (૫) ભયાનક દેખાવોથી પણ ડગના નક્કી; ત'હારે હુમને દેવ પ્રાન્ત થઇ છમ્છીન વસ્તુ આપે છે.

તેમજ આ જગત અજાણ એ જ મુકામતે, પૈસો વાવવાની જે શુભ વિદ્યા હું અત્રે જાહેર કરવાનો છું તેને પણ પાંચ સગવડો

જોએ છે. એ પાંચે સગવડો શીમેત્રો માણસ પૈમાંથી બીજા (૧) અમુક વખતે, (૨) અમુક ક્ષેત્રે, (૩) અમુક સાધન મહિત, (૪) શ્રદ્ધા સહિત અને (૫) અડગપણે રોપીને ધન-પુત્ર-પરિવાર-કાર્તિ-સત્તા થી આનંદ આદિ સર્વ પરાર્થ મેળવી શકે છે. એથી કમીને આ વિદ્યા 'શુભ વિદ્યા' ના ભંડારમાં પરાવના યોગ્ય છે, પરંતુ ભવ્યજીવોના હિત માટે બહારમાં મુકાય છે તેથી કાર્તિ તોને સત્ત્વ વગરની ગણનાની નથી. દેટલાક મનો દેખીતા રખત જેવા હોય છે પણ તેથી અદ્ભૂત અમતકાર બને છે એ બાબતનો અનુભવ મન-વેત્તાઓને હશે.

વાચકવર્ગને વધારેવાર સ્પષ્ટતામાં નહિ રાખતાં હવે હું એ વિદ્યાની સર્વ શુભ હકીકત જીવી કરીશ.

(૧) પૈસો વાવવાનું ચોપડીકું — જોળા જ્ઞાને ખાત્રીએ છીએ જ્ઞાને ગળ્યો લાગે છે, તેમ પૈસો હરકોઇ વખતે વાલીએ તો પણ ફળદાયક થાય છે. તથાપિ અમુક ચોપડીએ—અમુક પ્રમ જે વાવવાથી તે વધારે ફળદાયક થાય છે ખરો, એટલું જ નહિ પણ પુત્ર જન્મ પ્રમ જે, લગ્ન પ્રસંગે, કોઇ વિશિષ્ટ સમાચાર મળવા પ્રમ જે, ધર્માર્થ રક્ષા કાઢી ભારે પડતી નથી; કારણ કે એ સહેજમાં બની શકે તેના પ્રસંગો છે. તેથી એ વખતે એ વારેતર નિર્વિદ્યો ઝાણી તકલીફ થઈ શકે છે. ગામમાં કોઇ એક સ્વધર્મી જુજરી ગયો, તોનાં છોકરાં નહાતી ઉમરનાં કોઇ ગુજરાન ચલાવવા અચમ્ત છે, નિવવા માંદી છે. આવા પ્રમગ કાંઈ હમેશ નથી આવતા. પૈસો વાવનારના સુભાગ્યે કવચિત જ આવે છે. અને એ કવચિત મળતા પ્રસંગનો લાભ લઇ—એ ચોપડીકું ન મુકતાં—જે કોઇ ડાહ્યો, પૈમા વાવનાનો

ખપ કરનારો ખેડૂત, વિધવાની મુશ્કાત લઈ દીનારો આપે, ધર્મ-
ધ્યાનમાં ચિત્ત ચોડના પ્રેરે, તે નિરાધાર કુટુંબનું ગુજરાન યથા-
શક્તિ ચલાવવાનું આવે લે, તો એ ચારે આત્મા-એ ચારે દેના
લેના ઉપર તુલ્યતાન થાય-લેખની મુગી આશિષ અથવા આંતરકાની
દુવા તે ખેડૂતની સર્વ ઇચ્છાઓ ફળાવત કરે. કાંઈ પૂર્વના કુકર્મોને
લાંબે એ ખેડૂત જરૂર પેનાં નિરાધાર જનોની સ્થિતિએ આવી
પડે (કાંકયા નગીમ કાણે જોયાં છે ?) તરફે ખીજા ખેડૂત લેને
અગાવવા નીકળી આવે, નેમજ તેનાં ભોગાનગી કર્મ નામ પામે.
કેટલો મહોદો લાભ ! કેવું જખડ ફળ !

પણ તે ચોધડીક ચીતી ગયા પછી, એટલે કે કાંઈ ખીજા
માણસે તે નિરાધાર જનોને સ્વરક્ષણમાં લીધા પછી, ખીજા જ
મીનટ માં લેને હજાર-સાખ કે કરોડ રૂપીઆ આપે તો પણ શું
ચેલુ ચાડીક-પેલો ઉત્તમ પ્રમંગ દથ વાનીને દશ હજાર ઉગાડવાનો
જોગ શું હાથ આવી શકશે કે ?

શુદ્ધ ચારિત્રના પાળનારા મુનિશાજ આલ્યા આ'યા વહોરવા
પધાર્યા, તે વખતે લહે સૂજતા હો અને બે મેટલી, કોળીઓ ભાત
કે એવું કાંઈ શુદ્ધ અન્ન ચોડું વહેરાવો અને એ સુપ્રાત્નદાનથી અનેક-
ગણું ફળ પામે; પણ-પણ એ ચોધડીક જવા દો, મુનિ આલ્યા
તરફે અસૂજતા હો અગર ભાવ ન જતાવો-અને પછી, એકજ
મીનીટ પછી-કલ્પમ મોદક ભર્યો મોનાનો ચાળ લઈ વહોરાવવા
જાઓ તે શું લેશે કે ? નહિ; તકનાં વાજાં તકે જ વાગે.

તમારી પાસે ખર્ચ જેટલી આવક છે, અને ગાંધીકે પાંચ
ગચ્છીસ હજાર ધોળિઆ પણ છે. સ્વદેશના ઉદ્ધાર માટે, સધર્મની

ઉન્નતિ માટે કેટલાક નરરત્નોએ હીલચાલ સર કરી અને તે હીલચાલને
 પોષવા નાણાંની જરૂર પડી. તે જરૂર, તદ્દમારા કાને આવી, અને
 તદ્દમે એ ચોધડીઉ જવા દીધું—એ પ્રસંગ જોયો; પછી શું ચોર,
 અગ્નિ કે રાગ તદ્દમારા ‘વોળિયા’ છીનવી લે તદ્દારે તદ્દમે એવું
 શુભ કામ કરવાના હતા કે ? અગર યમદેવ ડોક પકડી ધકકો મારી
 આગળ કરે તદ્દારે તે વોળિયાનો ઉપયોગ કરવાના હતા કે ? રામ
 રામ કરો ! એ ‘વોળિયા’ તો ‘કાળિયા’ થતા ! ! તેના વડે
 તદ્દમે આરભ—સમારભ કરી શક્યા પણ પુનઃદાન ન કરી શક્યા
 તદ્દારે એને ‘વોળિયા’ નહિ પણ ‘કાળિયા’ કહ્યો, જીવતા તો તેણે
 પાપમાં ઉતાર્યા પણ મુઆ પછી પણ તદ્દમે એ પાપનું સાધન જોના
 હાથમાં મુકશે તેનાથી થતા પાપનો હિસ્સો તદ્દમને મળ્યાં કશે,
 તે તદ્દમે નરકાદિમાં ભોગવ્યાં જ કરાશે અને હેંગ કરાશે !

(૨) અનુકુળ વખત-પ્રસંગ અગર ચાંચડીમાં સંબંધી કલા પછી દરે કુ પેસો વાવવાની જગા ક્ષેત્ર (જેને ખેડૂનો 'ખેતર' કહે છે તે) સંબંધી ગુપ્ત લક્ષીકૃત વાવેર કરીય.

રેતાળ જમીનમાં ખીજ નાખનારને આપણા ગામડિયા ખેડૂનો પણ મૂર્ખ કહે છે. અને લક્ષ્મીકૃપિશાસ્ત્ર નામની 'વિદ્યા' જાણનારાઓ પણ ક્ષેત્ર જોયા સિવાય પેસો વાવનારની હાંસી કરે છે.

એક એવી જાતનું ઝાડ છે કે જે, માણસનો સ્પર્શ થતાં જ ડાળીઓ વડે ત્રેને બરડો દઈ નીચોવી નાખે છે અને હાડપીંજર ફેંકોત્તે છે. તેમજ દસહ ક્ષેત્રમાં અગર હિંસા ક્ષેત્રમાં વાવેલું લક્ષ્મી-ખીજ પણ મૂળ નાખે છે; હા-કાંડાં મૂળ નાખે છે, ફાલે છે, ફૂલે છે અને ફળે છે પણ ખર્ચ, પરંતુ તે શા માટે! તેના વાવનાર અને પાણી પાનારને નીચોવી મારવા માટે જ; એટલું જ નહિ પણ કોઇ વખતે તો તે વૃક્ષ વાવનારનો સગાં સંબંધીને પણ એજ પ્રમાણે નાશ પમાડે છે. પ્રાણી મારતું હિત કરવા માટે મળેલું લક્ષ્મીનું સાધન જે માણસ પ્રાણી-પ્રાણીમાં કચ્ચા કરાવવામાં અગર રહેને પ્રુષ્ટી આપવામાં ખરચે, પ્રાણીવધના રસ્તામાં ખરચે, હિંસામાં ધર્મ ખતાવી તે ધર્મને ઉત્તેજન આપવામાં ખરચે તે ખીયારા બોળા શુભો માત્ર પોતાનો નાશ કરનારી ડાળીઓવાળાં ઝાડ ઉગાડવા માટે જ પેસો વાવે છે.

ખીજ એવા પણ લોકો છે-અને તેમનો વર્ગ મણા મહોટો છે-કે જેઓ ધનમાં જ પૈસાનાં ખી નાખે છે. કોઈ વખતે તે બીજા હશે છે; પણ બે દિવસમાં જ બળી જાય છે. જમણું-વરધોડા તથા વાહવાહના મેળાવડા આદિ ક્ષેત્રમાં નાખેલું લક્ષ્મી-ખીજ માત્ર જ ધડી ખીસવા માટે છે.

ક્ષેત્ર-પારખનારા—જમીન ઓળખનારા ખરેખરા ઉત્તાદ નો શ્રી કૃષ્ણ હતા, કે જે બીજી કાંઈ વિદ્યા (વ્રતપચ્ચખાણ) નહિ આવડવા છતાં માત્ર સારા ક્ષેત્રે પૈસો વાવવાથી જ પ્રભુપદના અધિકારી થયા હતા. દીક્ષા લેનારના કુટુંબને પાળવાનું જાહેરનામું બહાર પાડી, જંગલમાં મુંઝાઈ રહેલા ઘણાએક બગ્ય જીવોને તહેમણે દીક્ષાની સવડ કરી આપી હતી.

જ્ઞાનક્ષેત્રમાં લક્ષ્મીબીજ વાવનારાઓ સર્વથી વંધારે બાગ્ય-શાળી ખેડુત છે. કારણ કે વડવાઈની પેડે એ વૃક્ષનાં દરેક ડાળાં જમીનમાં ઉતરી નવાં નવાં સેંકડો વૃક્ષ ઉભાં કરે છે. એક માણસને આપેલું જ્ઞાન તે બીજા બે, બાર કે કંડાપિ બારસો માણસને આપે છે અને તે બે-બાર કે બારસો માણસ બીજા એટલા જ માણસને તે જ્ઞાન આપે છે. ડાળાંતરે અસંખ્ય માણસો મૂળ એક જ માણસના ઉપકારથી જ્ઞાન પામે છે અને અધિકારમય સ્થિતિથી દૂર થાય છે. એ પ્રકાર અને એ ઉપકારનું કારણ અને તહેના ફળનો ભોક્તા પૈસો એક જ માણસ છે કે જેણે પ્રથમ, ઝાઝી મુશકેલી સિવાય, રમતાં રમતાં લક્ષ્મી-બીજ સારા ક્ષેત્રમાં વાવ્યું હતું. જેને વાવતાં કશો પણ ગંભીર તકલીફ પડી ન હતી તે હવે બચકર ‘જ્ઞાનાવરણીય’ કર્મના ક્ષય રૂપી સ્વાદિષ્ટ ફળ પામી, મનના મનો-રથ પુરા કરી ચકે છે.

(અ) જ્ઞાનક્ષેત્રમાં પણ બે જાત છે. સાંસારિક જ્ઞાનક્ષેત્ર અને ધાર્મિક જ્ઞાનક્ષેત્ર. સાંસારિક જ્ઞાન એ ધાર્મિક જ્ઞાનનું પગથીડું હોવાથી અને તે પર દેશની આઝાદીનો આધાર હોવાથી તથા દેશ આઝાદ હોય તો તહેમાંના માણસો ધર્મ ઉપર એકાગ્ર ચિત્ત રાખી

શકે તેમ હોવાથી, એ ક્ષેત્રને પણ પસંદ કરવા જેવું છે. ઉદ્યોગ-
શાળાઓ, પુસ્તકશાળાઓ અને વિદ્યાશાળાઓનો એમાં સમાવેશ
થાય છે. જ્ઞાન દેલાવનાર લોકોને ઉત્તેજન આપવાનો પણ તેમાં
સમાવેશ થાય છે. ખરૂં કહીએ તો જ્ઞાન દેલાવનારાઓ ન હોય તો
પૈસા વાવનારાઓને ‘લક્ષ્મીદૃષ્ટિશાસ્ત્ર’ શીખવે જ કાણુ ? માટે
એમને ઉત્તેજન આપવા તરફ વધારે લક્ષ આપવાની જરૂર છે; તેઓ
વધો લઈને બેઠા છે તે કાંઈ પેટ મુકીને બેઠા નથી; તેમના પેટમાં
જેંદનો જોરાકે હશે તો જ તેઓ ‘લક્ષ્મીદૃષ્ટિશાસ્ત્ર’ને વધારે
કેળવી શકશે.

(વ) ધાર્મિક જ્ઞાનક્ષેત્રમાં આવશ્ય દરજ્જે ધર્મશુદ્ધિઓને
વિદ્યાવૃદ્ધિના સાધનો કરી આપવાનો છે. ઉપદેશક વર્ગ જેમ વધારે
વિદ્યાવંત, અનુભવી અને પ્રવિણ હશે તેમ તેમની પામેથી ઉપદેશ
સાંભળનારા પણ વધારે ધર્મરાગી અને પ્રવીણ થશે.

અને લેખની તમ્મ સગાં બહાનની વર્તણૂક એવી નિર્દય છે અને યુગરાતનાં સાધનની એવી તગી છે કે લેખની હાલત માત્ર ગમે તેવા કંઈક કાળજના માણુમને આંખામાંથી આંસુ પકાવવા બસ છે. આના ક્ષેત્રમાં પૈસો વાવનારનું ડોટી કંઈક થાય એમાં મુવાલ જ રો !

નિરાશ્રીત બાળકોને માટે આશ્રમ સ્થાપવાથી પોતાની કામમાં બોળ રૂપ માણસની સખ્યા ધટીને બીજાનો બોળે ઉપાડવા શક્તિવાળા પુરોની સખ્યા વધશે અને તેટલા પ્રમાણમાં 'કામનું' બળ વધશે. કામનું બળ વધે એટલે દિરમે દેશનું બળ વધશે. પોતાની જ કામના નિગશ્રીત બાળકોને બચ્ચારી, ગણ્ચારી, પાળીપોળી ધધે વળગાડવાનાં ખાતાં ઉભાં કરનારા અમર લેખા મદદ કરનારા સોડા આખા દેશના ઉપકારી છે. ખીચારાં કુમળાં કુસો કીમતી મનુષ્ય દેહ પામીને કંઈપણ આર્થિક કર્યા વગર ચીમળાઈ જતાં હતાં તેને ઉઠેરી જીવન સાર્થક કરવાની શક્તિ આપી એ શું એણે પવિર કામ છે !

ઉપદેશ વડે હાનીકારક રિવાજો અને અચાનતા દૂર કરાવી શકે એવા વક્તાઓને પદરનો પગાર આપી ફરતા મુકવા એ પણ લદમી સારા ક્ષેત્રમાં વાવવાનું કામ છે.

દવાખાનાં સ્થાપવાં, પ્રાણીઓને અભયદાન મળે તેવાં ખાતાં સ્થાપવાં, એ પણ જીતમ ક્ષેત્રે પૈસો વાગ્યો કહેવાય છે.

(૩) પૈસો વાવવા માટે ચોપડીક અને ક્ષેત્ર એ બે સબધી વિવેચન કર્યા પછી હવે આપણે જોગવાઈ અગર સાધનનો વિચાર કરીશું.

મત્રમાધના માટે ધૂપ દીપ આદિ મામત્રી જરૂરની છે, તેમજ પૈસા વાવવાની વિદ્યા માટે ખતીના અને મુદ્દિયાળી વ્યવસ્થાપકની સામગ્રી જોઈએ. ખેતરમાં જી વાવ્યા પછી એને ખેડનારા પાણી પાનાગ તીડ આપી રક્ષણ કરનારા—જેરે માણુમેની ગોઠવણ કરવી પડે છે. તેમજ મારી દાનતવાળા નળોળા અનુભવનાળા—મારી લાગણીના અને મહેનતુ વ્યવસ્થાપકની ગોઠવણ કરવાથી, મારા ક્ષેત્રમાં સારા મરુતે વાવેલુ લક્ષ્મીબીજ નિર્વિઘ્ને એવા છોડનુ રૂપ પડે છે, કે જે છોડની સુગંધથી દેવતા નહિ તો ‘દેવતાના વનગો’ પ્રમુખ થઈ તેની આસપાસ ટોંગે બસાય છે, છોડને શોભાવે છે, છોડના તેજથી પોતે શોભે છે અને બદનામાં તે છોડને આશિષ આપે છે અને પાણી પણ સીંચે છે.

દશ હજાર રૂપિયા વાવવા દહાડયા-માગ ક્ષેત્રમાં મારા મુકુર્ને, પણ જોગવાઈ કર્યા વગર—વ્યવસ્થાપક સારા જોળ્યા વગર; પછી નાતના લક્ષ્યાધિપતિઓના હાથમાં તે આવે અને તેમના લાખોમાં દસહજાર વધે એજ? એ તો હોર્વિયા થવા માટે, નહિ કે વાવવા માટે! પછી પેલા રાક્ષસને પઠનાર ઝાણુ ‘એ પૈસાના મદદથી છોડેલા જનો કોઈને ઉત્તર દે અગ કે—સિવાય કે યમના દુતને ?

હવે તું આ કીમતી વિદ્યાનો પાઠ જલદી સંપૂર્ણ લઈશ મહારી ચોથી સરત શ્રદ્ધા અને પાત્રથી અડગપણુ છે.

(૪) શ્રદ્ધા વિના મત્ર ફળતો નથી જગતમાં માણુસને ઉચ્ચાડી દેવાની, તેની પાને આપણા ધાર્યા મુજબ કામ કરાવવાની, દગ્દો મટાડવાની અને સેકડો હસામણા ટીંખા કરવની શક્તિ આપનાર

હિપ્નોટિઝમ અને મેસમેરીઝમ નામની વિધાઓ તેમજ શસ્ત્રવિદ્યા પ્રોતાની શક્તિમાં શ્રદ્ધા અગર વિશ્વાસ સંપૂર્ણ હોય તો જ શીખી શકાય છે. ધર્મમાં પણ શ્રદ્ધા એ પહેલી ચીજ છે, અને મનમાં પણ મુખ્ય ચીજ શ્રદ્ધા છે. ‘લક્ષ્મીનું બી શુભ મુહૂર્તે, શુભ ક્ષેત્રે, સારી નેગવાઈથી, વાવીશ તો ફળ જરૂર મળશે જ’ એવી શ્રદ્ધા પાકી હોવી જોઈએ. શ્રદ્ધા વગર સર્વ પાંગળું છે.

(૫) શ્રદ્ધા હોય તો પછી અડગપણું આપોઆપ આવે. વેરાનમાં મુંઢરી છે તે અનુપમ છે, પણ ત્હેની આસપાસ રાક્ષસોની યોડી છે, એવું જણવા છતાં મુંઢરીના ઉપની શ્રદ્ધા-ખાત્રી એથી શું ઘણાંએ માણ્યો જોખેમ ખેડી ત્હાં ગયા નથી ! પણ અફમોસ, નિશ્ચય દુષુપયુ થાય તો માર્ગ પણ જાય. મંત્ર જપવા તો ખેડા— પાંચવાર-પચાસવાર-એ વાર અને ૧૦૪ વાર મંત્ર જપ્યા, હવે માત્ર ત્રણવાર બાકી છે, પણ ત્હાં બપંકર દેખાવ અને બપંકર

જાત્રી મળ નાખે છે, કાલે છે-જુલે છે અને હેના ઉપર લક્ષ્મી-કીર્તિ-સુપુત્ર-સુચિત્ર પત્ની-સત્તા અને વધારે તો શું પણ ખુદ પરમાનંદ રૂપી ફલો પણ હસી ઉઠે છે.

એક મો કપીયા રોકીને હજાર રળવાની આશા કરનારા, એક લાખની સુડીમાંથી દસ લાખ કરવાની આકાંક્ષાવાળા વિવેકી વેપારી-ઓ! એકના દશગણ કરવામાં ત્હમે જે હોંસ ધરાવો છો તેટલી-ગણ તેટલીજ હોંસ ત્હમે હિસાબી વર્ગના મળ્લતો શું એકના એકવીસો ગણ કરવા માટે ના ધરાવો? ત્હમારા એકના, દશ-ગણના વેપારના ઇચ્છીત ફળની ત્હમને કાંઈ ખાતરી-ગેરંટી નથી; કદાચ ત્હમારા રોકેલા રૂપીયા પણ ઝબકા સંભવ છે; કદાચ લાખની ખખર સાંભળતી વખતે જ ત્હમે બીજી દુનીયામાં ઉપડી ગયા હો-પરંતુ આ એકના એકવીસો કરવાનો ધધો ખુદ મહાપ્રભુના ધરના પરવાના સહિત છે અને ત્હમે ત્હેને છોડીને બાળે નાશી જાઓ તો પણ ત્હમને કુંદી કાઢીને તે ફળ ત્હમારા મ્હોમાં નાખવા ચુકશે નહિ એવો છે.

શાણા સુસત્તીઓ! ગાન, ધર્મ અને પરોપકારી ક્ષેત્રમાં લક્ષ્મી-બીજ સાનુકૂળ રીતે વાવવાની અને ત્હેનાં ગીષ્ટ ફળોનો સ્વાદ લેવાની કાંઈ ઇચ્છા થતી હોય તો તાકીદ પણ ચલા દેજો; કારણ કે કીમતી ચોપડીકે વડી જાય છે અને પછી ચમદેન લાંચ તો સંધરતો નથી.

કાન દો !

(૧) આજે પર્યાવરણનો શુભ દિવસ છે પર્યાવરણ એટલે ઉપા
મના અથવા ભક્તિનો દિવસ જીનદેવ કહે છે કે મહાગ
આળકોની ભક્તિ એ જ મહારી ભક્તિ છે, માટે મહાને માનનાર
જૈનોની દશા સુધારવા માટે કમર કસો એટલે મહારી જ ભક્તિ
ચંદ્ર મમજીશ

(૨) જોમને કાલ કોઈ દમ રૂપીયા પણ ન આપે તેવાને લેખારી
મહાધી થયેલા ફડમાથી ઉચ્ચ બહુતર બચ્ચારીનું તો તેઓ મહીને
૫૦—૧૦૦—૨૦૦ કે ૫૦૦ રૂપીઆ ગણતા થશે, તેથી જૈનવર્ગમાંથી
એટલી ગરીબાઈ ઓછી થશે, તે માણસો ધર્મ તરફ દૃઢ બાવ
રાખશે અને જૈન સામ્રાજ્ય રહસ્ય વધારે ખારીકાઈથી અને
વધારે મોટા પ્રમાણમાં શીખવા લામશે.

તપન થાત એવી યોજના તમારી સત્તાદ પૂજીતે જ કરવામાં
આવનાં છે

મર્મો ! ૪૫—૫૦ દહાડી આપો !

શ્રીમંતો ! ૨—૮ હજાર અગામપૂ કરી દો !

મેઘને શાના આપશો-નો-ચાતા પામશે

કોઈને શાન આપશો-અપાવશે તો તમારા શાનાન્તરાયી કર્મ
બળા જશે અને તમારા હૃદયચતુષ્પુ ના થશે

પોતર ઉપનારનો આમા શો સ્વાર્થ છે એટલું તો જરા
ચિંતાને, એ તપુ-એ ભાઈ જરા તો આર્થ તથા પગારથી
તદાક્ષત સંભળે !

આને પર્યુસણ છે ફરીથી અરજ કરું કે આને પર્યુમણ છે,
ભક્તિ માટે ખાસ નીમેલો દિનસ છે એ જીનરાજ દેવ
ગળદો વડે ખુશામત તરીકે કરાતી ભક્તિથી ભોળવાય એવા
નથી; એ જે છે કે 'મહારી આજ્ઞા પાલે એ જ મહારો ભક્ત'
ભગવાનની આજ્ઞા મેં દાન-દાન-દાન-દાન દાન દાન !

તમે જો એ ભગવાનના ભક્ત હો અને પર્યુસણ પરને
આનતા હો તો—

હમણાં જ ૫ ૧૦ હજાર, ૫-૭ એ તથા શક્તિ
મખાવત અજમેર ખાતે મોકલી આપો !

પર્યુષણમાં આત્માને નિર્મળ બનાવવા માટે ખાર આંતરિક દવાઓ અથવા ખાર ભાવના.

માયવિતવ્યમનિત્ય ત્વમશરણત્વં તથૈકતાન્યત્વે । .

અથુચિત્ત્વં સંસારઃ કર્માશ્રવસંવરનિધિશ્ચ ॥

નિજરણલોકવિસ્તરધર્મસ્વાધ્યાયતત્ત્વચિન્તાશ્ચ ।

વૌધેઃ સુદુર્લભત્વં ભાવના દ્વાદશવિગુહ્યાઃ ॥

(૧) અનિત્ય, (૨) અશરણ, (૩) એકતા, (૪) અન્યતા, (૫) અશુચિત્વ, (૬) મસાર, (૭) આશ્રવ, (૮) સંવર, (૯) નિર્જ્ઞા, (૧૦) લોકવિસ્તાર, (૧૧) ધર્મ સ્વાધ્યાય, (૧૨) બોધિ-
દુર્ધર્મ એ રીતે ખાર ભાવનાઓનું નિરંતર મનન કરવું, કે નેત્યા
આત્મા નિર્મળ અને તત્ત્વસ્ત યશે.

(૧) અનિત્ય ભાવના.

આ જગતમાં સઘળી અનિશ્ચિત વસ્તુમાં એક વાત નિશ્ચિત છે, અને તે એ છે કે “ વસ્તુ માત્રના પર્પણો ક્ષણે ક્ષણે ફરે છે. ” જગતની કોઈપણ વસ્તુ નિત્ય નથી; કોઈ લાંબો કાળ, આલે, કોઈ ટુંકો મય રહે, પણ અતે સર્વ વસ્તુઓ વિનાશી છે માટે અનિત્ય છે. પદાર્થ માત્ર અનિત્ય છે એટલું જ નહિ પણ સજીવ પ્રાણીઓની

ઉપાધિરૂપ શરીર જેને માણુમો બૂલયી 'હું' પોતે 'હું' એમ નાનવાને
 દેરાય છે તે શરીર પણ નાશવંત છે આત્મા મિવાપની સર્વ વસ્તુઓ
 અનિત્ય છે, દેહના આયુષ્ય વાના મમયના હોય, અને તેથી હેમને
 મળતુ સુખ બહુ ગણવામા આવે, પણ અનતકાળની અગેલાએ તે
 પણ અનિત્ય છે. દુઃકમા સર્વ પુહ્નનદશા-અશુભ વિનાશી છે, હેના
 પર્થિવામા કણે કણે ફેરફાર થયા જ કરે છે. પ્રાત કાળમાં
 જે માણુમ આપણી નજરે પડેલા હોના તે અરણ્ય પામ્યો છે એવી
 માય કાળે આપણને ખમર પડે છે. અથવા જે પુષ્પ સૂર્યના કિરણથી
 વિક્રમ્વર થયેલુ મહવારમા દેખાતુ તે સાગરે સંકોચાયેનુ નજરે પડે
 છે શરીરને પણ બાળપણ, યુનાવસ્થા, વૃદ્ધપણ વગેરે અનુભવાય છે
 સદમીને ચપળા કહેવામા આવે છે, એટલે તે એક જગ્યાએ ફરી
 બેસતી નથી, પણ સમયે સમયે સ્થાન બદલે છે. આવી રીતે તન,
 ધન, જ્ઞેયન, બળ, વિપાસુખ, પ્રિયજનમમાગમ અને સમારના સર્વ
 પાથો અસ્થિર અને અનિત્ય છે. માત્ર આત્મા અમર છે, નિત્ય
 છે, શાશ્વત છે. હેનો ઝાઝી દિવસ અત આવવાનો નથી પણ તે
 શિવાયના અન્ય પદાર્થો, વાયુના આવેથી ચાલતી ધ્વજના પટ
 જેવા અસ્થિર છે, કુજરેના ડાન જેવા ચચળ છે, શરદ-ઋતુની વાદ
 જાની હાવા જેવા ક્ષણભંગુર છે, અને વિદ્યુતના ચમકારા જેવા ક્ષણ-
 વિનમ્વર છે પણ અજ્ઞાનતાથી માણુસો તે વસ્તુઓને નિત્ય સમજી
 હેમા મમત કરે છે અને 'આ મહાર છે' એવો ખોટો જામ રીકારે છે.
 પરતુ તત્ત દટિએ આ સર્વ પદાર્થો અનિત્ય છે, અને પરમાત્મપદને
 જીવી આપનારા આત્માના જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, અથવા સદ્ ચિદ્
 અને આનંદ એ ગુણો જ નિત્ય છે કારણ કે તે સ્વાભાવિક ગુણો

એ. આ રીતે નિત્ય અને અનિત્ય વસ્તુ વચ્ચે વિવેક કરતાં શિખવું. અને જેમ અને તેમ અનિત્ય વસ્તુના સંમધમાં કિંદાસીન ભાવ ધારણ કરવો. 'વિવેક'થીજ ખરો વૈરાગ્ય જન્મી શકે છે. 'જે વસ્તુઓ અનિત્ય છે તે પરમાર્થ દૃષ્ટિથી મ્હાગ નથી' એજ ભાવના તે વસ્તુ ઉપર વૈરાગ્ય કલ્પન કરાવે છે; અને જ્ઞાનસ્વ ફલે વિાતિ 'જ્ઞાનનું ફળ વિરતિ' એ મુત્ર ખડું પડે છે. અનિત્ય ભાવનાના સંમધમાં કલ્પ છે કે—

સામિત્તળધણજ્વળરહસ્વલ્લાઝઠસંજોગા ॥ .

અફલોલા ધણપવણાહયપાયવપક્ષત્તન્વા ॥

'પ્રભુત્વ, ધન, જોમન, રતિ, રૂપ બા. આયુષ્ય દૃષ્ટિસંયોગ એ સર્વ વસ્તુ સમ્પત્તિ પવનનો ઝપાટો લાગેના વૃક્ષનાં પાકાં પાંદડાં જેવી બહુજ ચચળ છે. જેમ ને પાંદડા પાંદડાને પવનનો મખલ ઝપાટો લાગે તો પડતાં વાર લાગતી નથી, તેમ આ સર્વ અનિત્ય હોવાથી નાશ થતા વાર લાગતી નથી. આવી રીતે સંસારના સર્વ પદાર્થોના અનિત્યતા વિચારી અને અને તેટલાં રાગ ને ઉપરથી ઉતારવો.

(૨) અશરણ ભાવના.

જન્મતમાં જીવ અોક પ્રકારના જીવો પર આધાર રાખે છે, અને તેમને પોતાના શત્રુ રૂપ માને છે પણ ખરી રીતે આત્મા સિવાય આત્માનું કાંઈ આધારભૂત નથી. આત્મા જ આત્માનો શત્રુ છે, અને આત્મા જ આત્માનો મિત્ર છે. વ્યવહારનયથી માતા પિતા, સગાં, બાંધવ, ડી, પુત્ર, સુર વગેરે આધાર રૂપ ગણી શકાય; પણ નિશ્ચયનયથી અથવા ખરી રીતે કાંઈ પણ માણસને

શરણુ આપે તેમ નથી. મળણુ સમયે પોતાનું ચાસ્ત્રિ, પોતે કરેલાં શુભ અશુભ કર્મો જ માણુમની માથે આવે છે. કોઈ પણ માણુસ ત્હેને મરણુના કૂર પડામાથી બચાવવા સમર્થ થતુ નથી જે વસ્તુઓ અનિલ છે તે, આત્માની આરે આવી શક નહિ. કાન્થુએ આત્મા નિત્ય છે, માટે ત્હેના નિત્યગુણો જ ત્હેની માથે આવે માટે આત્માના ગુણો જે હાલ અપ્રગટ સ્થિતિમાં છે તે જેથી પ્રગટ થાય તેના આધનોનો આશ્રય લેનો બાકી બીજુ કોઈ સમ્બંધ નથી. આવી રીતે ‘અશરણુ બાનના’ બાવની આત્મા જ કર્મદગ્ધને વિગેરી નાખવા સમર્થ છે આત્માજ પરમાત્મા અવરથા પ્રાપ્ત કરવા શક્તિ ધરાવે છે ગુરૂ તો માર્ગ બતાવી શકે (તે વાસ્તે ખરેખર ત્હેમનો ઉપકાર માનવો અને ત્હેમના ઉપર અત્યંત ભક્તિભાવ રાખવો ધટે છે) પણ તે માર્ગ ઉપર ગુરૂ આપણે વાસ્તે ચાલી શકે નહિ. માર્ગ ઉપર આપણે જાનેજ ચાલવાનું છે, એવો વિચાર કરી સ્વાશ્રયી થતાં શિખવું. જે પદ મહાન પુરુષો પ્રાપ્ત કરી ચક્રા તે પદ પ્રાપ્ત કરવાનું માર્ગ આપણા આત્મામાં મળેલું છે, એવો વિચાર કરવો, અને કાયર થઈ, હાથ જોડી, હૈવને માથે દોય મુઠી આળસમા-પ્રમાદમાં અમૂઢ જન્મ ગુમાવવો નહિ.

(૩) એકત્ય ભાવના.

આ સંસારને વિષે શુદ્ધ એકલોજ ઉત્પન્ન થાય છે, અને એકલોજ મરે છે, એકલોજ કર્મનો કર્તા છે, અને એકલોજ તે કર્મનો ભોક્તા છે. પરમાર્થ દૃષ્ટિએ વિચારીએ તો ધર્મ સિવાય અન્ય કોઈ પણ સ્વંજન મનુષ્યનો સહાયકારી થઈ શકે નહિ. માટે કોઈ પણ કાર્યનો આરભ કરતાં પહેલાં તે કાર્યનું શુ પરિણામ આવશે

એમ વિચારી તે કાર્યમાં જીવે પ્રવર્તન કરવું,—કારણ કે તે કાર્યનું ફળ પણ પોતાને એકલાને જોગવું પડશે. દરેક કાર્ય, દરેક વિચાર અને વામનાને માટે મનુષ્ય પોતેજ જવાબદાર છે, માટે દરેક જીવે પવિત્ર અને સુંદર વિચારો વિચારવા, પવિત્ર અને સુંદર વસ્તુઓ જોવા, અને પવિત્ર અને સુંદર કાર્યો કરવાં; કારણ કે તે સર્વનું સુંદર ફળ પણ પોતાને જ મળે છે. આત્મા પોને એક છે અને તે મિવાયની મર્વ વસ્તુઓ બિન્ન છે; અને તોને ને આત્માને ખરી રીતે કંઈ સંબંધ નથી.

અધ્યાત્મસારમા કથ્યુ છે કે;—

एकः परमचे याति जायते चैक एव हि ॥

ममतोद्रेकनः सर्वे संबन्धं कल्पयत्यथ ॥ १ ॥

व्याप्नोति महतीं मूर्तिं वट्योजायवा वटः ॥

तथैकममतात्रीजात्मपञ्चस्यापि कल्पना ॥ २ ॥

माता पिता मे भ्राता मे मगिनी बल्लभा च मे ॥

पुत्राःसुत्रા मे मित्रાणि જ્ઞાતયઃ સંસ્તુતાશ્વ મે ॥ ૩ ॥

इत्येवं ममतो व्याधिं वर्धमानं प्रतिक्षणम् ॥

जनः शक्नोति नोच्छेतुं विनाज्ञानमहौपधम् ॥ ४ ॥

જીવ એકલો પરબવમાં જાય છે અને અહીંયાં એકલો ઉત્પન્ન થાય છે, પણ મમતાના પ્રધાનપણાથી સર્વ સંબંધની જીવ કલ્પના કરે છે. વડના બીજને લીધે વડનું જાડ બાહુજ વિસ્તારવાળી જમીનમાં પથરાય છે, તેમ એક મમતા રૂપ પીઠ પરથી આ સંભારના સંબંધની કલ્પના ઉદ્ભવે છે. મ્હારી માતા, મ્હારો પિતા, મ્હારો

માઈ, મ્હારી બહેન, મ્હારી પત્ની, મ્હારા પુત્રો, મ્હારી પુત્રીઓ, મ્હારા માતિમનો, મ્હારા પરિચયવાળા; આ રીતે ક્ષણે ક્ષણે વધતી જતી મમતા, વ્યાધિનો ઉચ્છેદ કરના સમ્યક્ માતૃપ મહાપદ સિવાય માણસ સમર્થ થતો નથી સમ્યક્જ્ઞાન અથવા સદ્ અને અસદ્ કે નિત્ય અને અનિત્ય વસ્તુનો વિવેક જ આ મમતાનો નાશ કરે છે હું અને મ્હારૂ એજ માણસનાં જ્ઞાનચક્ષુને અંધ કરનાર મોહરાગનો મન છે. અને જે કાંઈ દેખાય છે તે, હું અને મ્હારૂ તૃપ્તિ, એ મન મોહરાગને જીતનાર છે.

“નિઝરૂપા નિઝ વસ્તુ છે, પરરૂપા પરવસ્તુ,
જેણે જાણ્યો પેચ એ, તેણે જાણ્યું સમસ્ત !”

મ્હારો આત્મા તે જ હું, અને તે સિવાયની સર્વ વસ્તુઓ ‘પર’ છે, એટું જેણે સમ્યક્ પ્રકારે જાણ્યું અનુભવ્યું તેણે આ જગતમાં સર્વ જાત જાણી. કારણ કે જે વસ્તુ ખરી રીતે પોતાની નથી હોતે પોતાની માનવી, એ અજ્ઞાનતા છે, અને તે અજ્ઞાનતાથી એટલે શરીર, ધન, ગૃહ અને સ્વજનોની ઉપાધિને પોતાની માનવાથી, માણસ મંસારમાં રખડે છે. માટે આત્મજ્ઞાન મેળવવું.

(૪) અન્યત્ર ભાવના.

આત્મા સિવાયની તમામ વસ્તુઓ માથે આત્માને નિશ્ચયનયની અપેક્ષાએ કાલપણ સળધ નથી ધણા કાળ સુધી અનપાનાદિકથી લાલન-પાલન કરલો દેહ તે જ પોતાનો નથી, તો પછી દેહથી બહાર રહેલાં ધન, સુવર્ણ, ઘર, મહેલ વગેરે તો પોતાનાં શી રીતે ચર્ચ કરે જ ? તે સર્વ આત્માના નથી, પણ આત્મા હોતે નીજ સ્વરૂપના અજ્ઞાનથી પોતાના ગણે છે આ મ્હારૂ ઘર, આ મ્હારૂ ધન, આ

હાલન-પાનન પણ ન કરવું, તેમ લેના કપર દેશ કરી લેનો
અનાદર પણ ન કરવો તે આપણો નોર છે એમ માનવું નોકરને
વશ રાખીએ, મારી નાખના નથી તે જ રીતે શરીરને વશ
રાખવું, પણ તે ન દરકાર ન કરી લેનો નાશ કરવો ધટનો નથી,
પણ લેને ઉચીત કાગળથી અને ડુરતના કાચલા મુજબ વર્તવો
તનદુરસ્ત રાખવું તથા આત્માના ઉદ્ધાર માટે જે કાંઈ કામ લેની
પામે કરાવવું જરૂર જણાય તે કરવાને તે શરીર જરા પણ
આનાકાની ન કરે એમ સમાજનું

(૬) સ સાર સાવના.

મ માગતી વટમાળ નિરતર કર્યા કરે છે, કાગલકના અને
ઢાળ-કારણના અચળ નિયમ પ્રમાણે મર્યાદા પોતપોતાના કર્મના
ફળ રૂપે માર્ગ સુખી તો મધ્યમી, કોઈ રક્ત તો કોઈ રાગ, કોઈ
રૂપવાન તો મધ્ય રૂપવાન, મધ્ય બલવાન તો મધ્ય નિર્મળ, કોઈ
વિદ્વાન તો મધ્ય અભણ, મધ્ય શુદ્ધાનુરાગી તો મધ્ય શુદ્ધદેવી
એવી રીતે અનંક પ્રજાના અરૂપ આપણી દૃષ્ટિએ પડે છે. જૂઠા
જૂઠા આત્માઓ માથે જીવ જૂઠા જૂઠા સબધમા આવે છે અનંત
કાગળી આ જીવ અગાન અવસ્થામા અને જીવન ઉદેશના સક્ષિના
મ સારમા પરિગ્રમણ કરે છે, નેથી મર્યાદાના સબધમા જૂઠા જૂઠા
બનમા આવે છે, અને તે બિન્ન બિન્ન જનમા માતા, પિતા, પુત્ર, પુત્રી, સ્ત્રી,
નોકર, સ્વજન, શત્રુ, મિત્ર વગેરે ઓક પ્રકારના સબધમા અનેક વાર
અનેક જીવોની સાથે જોડાય છે, છતાં કોઈ કોઈનું ચક્ર નથી, કાચુ
કે આ મર્યાદા સર્વ શરીર આગ્રહી છે અને આત્મા તો દેહાતીત
છે માટે આસક્તિ વિના-પણ એમ સહિત આપણા મબધમા

આવતા હોયોતુ કયાણુ કરવુ માણુમને સસારમા બાધનાર રાગ,
 મમત્વ ભાવના છે આ પુત્ર મ્હારો છે, આ સ્ત્રી મ્હારી છે, એવા
 વિચારથી લેમના ઉપર જે આગકિત થાય તે ગગ, અને તે રાગ
 માણુમને તે ઇષ્ટ જનના વિરોગથી અથવા મગ્ણથી દુઃખ ઉત્પન્ન
 કરે છે પણ પુત્ર અથવા સ્ત્રી તે આત્મા છે, અને આત્માનું કલ્યાણુ
 કરવુ તે મ્હાગે ધર્મ છે, અને ખીજા માણુસો કરતા, મ્હારા સખ ધમા
 આવેવા માણુસોનું કલ્યાણુ દુઃખનારે સુગમતાથી કરી શકુ એવા
 વિચારથી લેમના ઉપર પ્રેમ રાખવો તે ઉત્તમ છે, અને તે પ્રેમ
 દરેક મહાત્મા આત્માનો સ્વાભાવિક ધર્મ છે પોને નિસ્પૃહ બાનથી
 દૂરી તરીકે વર્તવુ. સમાજ દુઃખમય છે અને જન્મ મરણના ચક્રમા
 ફરતા ખરી રીતે સુખ જગ માન નથી જેમ ભમરો વાડીમા એક
 ઝુલનો ત્યાગ કરી ખીજા પ્રતે બેસે છે, ત્યાંથી ત્રીજા દુન ઉપર બેમે
 છે, એમ હવે અનેક ગતિમા અથગાય છે, પણ સુખ મેળવી શકતો
 નથી, કારણ કે ખરું સુખ તો આત્મામા રહેતુ છે, પણ જેમ કમ્તુરીઓ
 મૃગ કસ્તુરીના વામથી લોભાઇ કમ્તુરી મેળવવાને સકળ જગતમાં
 ભ્રમે છે, તેમ સુખ આત્મસ્વભાવમા રહેલુ હોવા છતાં તે બામતના યાનના
 અભાવે અસાની હવ બાહ્ય વસ્તુમા સુખ ઓધે છે. સસારમા
 ખિલકુલ સુખ નથી એમ આ કથનનો આશય નથી, પણ તે સુખ
 ઇન્દ્રિયજન્ય જેવુ છે, અને તે મજા પડી પણ ખરી તૃપ્તિ થતી નથી,
 માટે ચીરકાળ ટકે એવુ સુખ પ્રાપ્ત કરવા ઇચ્છનાર મનુષ્યના પ્રયાસ-
 ને અનુચિત છે. આવી રીતે સંસારનું સ્વરૂપ વિચારવુ, અને લેને
 દુઃખગર્ભિત જાણી આત્મસ્વભાવમા રહેલુ અનત-અમર સુખ મેળ-
 વવા પ્રયત્ન કરવો, એજ આ કથનનો આશય છે.

તત્ત્વ 'ધર્માસ્તિકાય' કહેવાય છે. માણસને સ્થિર બેઠવામાં, અને દરેક વસ્તુને સ્થિરતા આપવામાં સદાય કરનાર તત્ત્વ 'અધર્માસ્તિકાય' કહેવાય છે. અવકાશ આપવો તે 'આકાશાસ્તિકાય' નો સ્વભાવ છે. આપણે દુધથી ભરેલા લોટામાં નવ્લાંક યા પાણેર ખાંડ નાંખીએ છીએ, છતાં લોટામાંથી દુધ બહાર નીકળી જતું નથી, કારણ કે દુધના પરમાણુઓની વચ્ચે વચ્ચે જગ્યા રહેલી છે, આ જગ્યામાં આકાશ રહેલું છે. ચેતના લક્ષણવાળો, કર્મનો કર્તા, કર્મનો મોક્તા 'જીવ' કહેવાય છે, પૃથ્વી, વાદળો, પર્વત સંધર્માં જેના પરિણામ રૂપે છે તે દ્રવ્ય 'પુદ્ગલાસ્તિકાય' કહેવાય છે, તેનો સ્વભાવ ભરાઈ જવાનો અને કલવાઈ જવાનો છે. દરેક વસ્તુને ક્ષણે ક્ષણે બદલનાર, નવીનને જુનું કરનાર અને સમયથી મપાનાર 'કાળ' કહેવાય છે. આવી રીતે છ દ્રવ્ય જોમાં રહેલાં છે, એવા તે ઉર્ધ્વ, અધસ્ અને મધ્ય ત્રીણી લોક રૂપ ત્રણ લોકનું સ્વરૂપ વિચારવું તે 'લોકસ્વભાવ' ભાવના બાબતી.

પડી જવાથી હેને અત્યંત લાભ થયો હતો, તો પછી લક્ષ્યપૂર્વક હેતુ શ્રવણ કે યોચન કરી મનન બાદ તદ્દનુસાર વર્તન કરનારનું હૃદયમાં થાય એમાં તો આશ્ચર્ય જ શું ? સર્વજ્ઞ ભગવાને દશવિધિ યતિ ધર્મ અને બાર નત રૂપ શ્રાવક ધર્મનો ઉપદેશ કર્યો છે; માટે શ્રાવકે બાજુ ત્રત પાળવાં અને માધુએ દશવિધ યતિધર્મ પાળવો. આ રીતે ધર્મ તથા ધર્મનો ઉપદેશ કરનાર મર્વજ્ઞ સંબંધી વિચાર કરવો તે અગીઆરમી 'ધર્મ ભાવના.'

(૧૦) બોધિ દુર્લભ ભાવના.

પણ વણા જન્મે કયાં પછી આપણે આરી ઉત્તમ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી છે. મનુષ્ય ભવ પ્રાપ્ત થાય, પાપે ધન્નિયો સપૂર્ણ હોય, ધર્મ શ્રવણ કરવાની ઈચ્છા હોય, સામગ્યવાનો લાભ હોય, વગેરે સર્વ મામગ્રીઓ હોય તો પણ ઉત્કૃષ્ટ વિશુદ્ધતાને જતાવનારી, કર્મ-રૂપ મેલને દૂર કરનારી અને મર્વજ્ઞ ભગવાને પ્રરેષી સદ્ વાણીમાં શ્રદ્ધા થતી તે પ્રાપ્ત. દુર્લભ છે. મદને મદ તરીકે ઓળખાવું અને અમદને અમદ તરીકે જાણવું એ કામ સહેલું નથી. શુદ્ધપાથી અને મહાપુન્યના ઉત્પત્તિ તે થઈ શકે છે. કારણ કે એકવાર પણ માણસને સદ્ અમદનું વિવેકપર્યાક ખડ ગાન થાય તો ફરીથી તેનો તે માણસ રહે નહિ, હેના આચાર વિચાર તત્ત્વ બદલાઈ જાય. અસારવ્યવહારમાં ભળેને તે ફરીને ગુણાય, પણ કાંઈ એક પ્રકારની ઉદાસીનતા હેના કાર્યમાં જણાવે.

વીખરાઇ જાય છે તેમ, આ બાર ભાવનાથી રાગદ્વેગ—મોહ રૂપ
મજ નાશ પામે છે; કારણ કે ભાવનાઓ અને રાગદ્વેગને યનુપણું છે !

આવી રીતે ભાવનાઓથી રાગદ્વેગનો ક્ષય થાય છે; પણ તેથી
કુ ? રાગાદિનો ક્ષય થયે મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે. જ્યારે સર્વ
પદાર્થો પ્રતિ રાગનો નાશ થાય છે અને મર્વ પ્રાપ્તી પ્રત્યે દેખેના
નાશ થાય છે ત્યારે તે જીવ સર્વ બધી સમભાવ વાળો થાય
છે, મર્વનું હિત કરવા તત્પર બને છે અને મહત્ત્વ વશુધાને કુદુંબ
ગુણ ગાનનાર ઉદારચરિત્ બને છે. તેનું મન શાન્ત અને નિશ્ચળ
બને છે. આત્મજ્યોતિ તેના મન રૂપ શાન્ત મરોવરની સપાટી પર
પ્રકાશે છે, અને મહત્ત્વ લોકલોકના પદાર્થો જેનાથી જોઈ શકાય
તેનું કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન તેને પ્રાપ્ત થાય છે, પ્રાપ્ત થતું નથી
પણ તેનામાં શુદ્ધ હતું તે પ્રકટ થાય છે. મન અને ગરીર મંબંધી
સર્વ દુઃખનો નાશ થાય છે, નિવિધ તાપ ટળી જાય છે અને
અમાધારણુ આનંદ રૂપ મોક્ષરિચિતિ પ્રાપ્ત થાય છે, કે જે મિથિતિનું
વર્ણન શબ્દોદ્ધાર કદી થઈ શક્યું જ નથી; કારણ કે રૂપરી વાણીમાં
ને અનુભવ દશાને દર્શાવવાના શબ્દો જ નથી.

આ પુસ્તકના પૃષ્ઠ ૧૩૩ માં “સીમન્ધર સ્વામીને ૯ મો પત્ર”
પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે તે પણ પર્યુપણુ માટે ખાસ યોગ્યતા
હોવાથી, ચાતુર્માસમાં વાંચના યોગ્યતા આ લેખમંથ્રક વાંચનારે
તે અવશ્ય વાંચના યોગ્ય છે. એમાં વર્ષ દરમિયાન થયેલાં તમામ પ્રકાર-
નાં પાપો માટે ક્ષમા માગવામાં આવી છે અને ભવિષ્યમાં શુદ્ધ
વર્તન કરવાની શક્તિ મળે એટલા માટે પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે.

પર્યુપણુ અને આપણાં કતવ્યા.

પ્રત્યેક ધર્મમાં લેના અનુયાયીઓ માટે, સાથે મળીને પ્રાર્થના કરવા સાર, બાપણુ અગર વ્યાખ્યાન દ્વારા ઉપદેશ સાંભળવા સાર, અથવા ધર્મની જૂદી જૂદી ક્રિયાઓ કરવા સાર, અમુક દિવસો નિર્માણ કંઠેલા હોય છે. આ દિવસોમાં તે ધર્મના અનુયાયીઓ એક રથગ કે જેને મદિર, દેવગ, મદ, ધર્મસ્થાનક કે ઉપાશ્રય કહે છે, ત્યાં જાય છે અને ભક્તિ પ્રેરનારી ધર્મક્રિયાઓ કરે છે. આ ક્રિયાઓ કરનારાઓ પૈકી કેટલાક સમજીને કરનારા હોય છે, કદાચ બાકીના એકએકની પાછળ આવનારાં ઘેરાં હોય છે. આ વસ્તુસ્થિતિ આજ કાંઈ અમુક પંથમાં જ દેખવામાં આવે છે તેમ નથી, પણ પ્રત્યેક ધર્મમાં આ પ્રમાણે જોવામાં આવે છે અને જોના કાંઈ મુખ્ય નિયમને અપવાદરૂપ નથી.

ધર્મક્રિયાના ઉદ્દેશ.

આપણી ધાર્મિક ક્રિયાઓ વડે પવિત્ર થઈને માનસિક ભક્તિ કરવાના દિવસોને ‘પર્યુપણુ’ કહેવામાં આવે છે; અને આવા દિવસોની મુખ્યા આઠ જોટલી હોય છે, તે કાંઈ કાંઈને સમજાવવાની જરૂર નથી. આ ક્રિયામાં આનંદથી ભાગ લેનારાની સખ્યા મુડીબર હોય છે અને તેનું કારણ માત્ર આ ક્રિયાઓના ઉદ્દેશની અજ્ઞાનતા એજ છે. એ અજ્ઞાનતાને સળંગે કેટલાકે તો આ દિવસોને વેદ રૂપ ગણે છે અને વ્યાપારમાં આડખીલરૂપ લેખે છે. કેટલાકે આ દિવસોને નવરા માણ્યમને દિવસ ગણવાનું સાધન ગણે છે, જ્યારે ‘સુધરેના’નું

શાસ્ત્ર વગી તત્ત્વ જુદું જ છે ! આગી નિરેકાનંદ જે છે તેમ, આ
લોગ ધર્મને Secret (મંદ-ગુપ્ત) તરીકે ગણે છે અને જે તેઓ
દુનીયાની ખીણ બધી પવહારની સાકળી જોડાવાનું મોટું ખાતર
પસંદ કરે છે તેમ ધર્મને પણ સુમળી ગણી મોજ ખાતર કેદેખાત
કરવા ખાતર (અમુક ધર્મના અનુયાયી તરીકે ખપના ખાતર) માનતા
જણાવે છે. દનામે મોજ મજાદમા આ દિવના વ્યતીન કરે છે,
તેહારે દુલ્લામે જુગાર રમવામા તેને ઉપરોગ કરે છે ! પગલુ
આ બધાને જતા કરી આપણે કયા કર્તવ્યો કરવાના છે તેને જ
અત્રે વિચાર કરીશું.

જે જે સ્થળે સાધુ વગેરે મિરાજતા હોય તે સ્થળના આવકા
નવાપનાન સાબળવા બાબતમાં અધિકાર છે, અને બાલ બાપાનેથી
મનને મુક્ત કરી આત્મ દૃષ્ટિ કરવા નવન થાય છે અને જે જે
સ્થળે આના પુરો નથી હોતા તે તે સ્થળે માધુમોના દિવસ નોટ
બાગે નિષ્ફળ જાય છે આ સ્થળે કહેવું જોઈએ કે, એ જ ગામમા
આર સ્થાનક હોય તો આરે સ્થળે જૂના જૂના ટોળાના બાપો નથી
નથી માધુઓ મુશ્કેલી ગચ્છાધિપતિઓ મહેરમાની કરે છે, અને ગામડા
ગામમા નેહા આવકો અગાન હતા તેમી હોય છે તેહા સાધુઓનો
કુડાગ રાખવાનું ચોખ્ખું ધારે છે ! આ નિયમ લેગ માત્ર ધૃતિવા
ચોગ નથી આમ કરવાનું કારણ મોટે ભાગે એ હોય છે કે,
માધુઓએ પોતપોતાના ક્ષેત્રો—વાડા બાધી લીધેના હોય છે અને
તે કુડાગ (circle) માથી ખમવાને તેમનું જીવન ના પાડે છે,
કારણ કે ખાનપાન અને માનપાન તો માત્ર પોતાના કુડાગના બાવિંક
આવકોમા જ મળે ! જુજરાતના મેટલા સાધુઓ મારવાડમા અને

દક્ષિણમાં છે ? અને મારવાડના સાધુનો કૃષ્ણો બામ બીજે રથને છે ? અનાયી ક્ષેત્રોમાં અનેક કષ્ટ સહીને વિચરનાર શ્રી મહાવીર પિતાના આ સાધુઓ ખરા પૌત્ર ગણાય કે કેમ તે એક મવાલ છે. ગચ્છાધિપતિઓ આ સંબંધમાં વિચાર કરવા કૃપા કરશે અને જે સાધુઓ પોતાની આત્મામાં રહેવા ન ઇચ્છતા હોય ત્હેમને યોગ્ય નસીબત પહોંચાડવા મહેરબાની કરશે તો જોનો તેમજ જન સમુદાય પર મોટો આભાર થયો ગણાશે.

ધર્મક્રિયાઓ કેવી રીતે કરવી ?

પદ્મપંથુ પર્વમાં પ્રભાતે ઉડી દેહશુદ્ધિ વગેરેથી કારક થઈ ઉપાશ્રયમાં જવા પડેલાં, પ્રત્યેક જોને (જોન એટલે મ્વાર્થપર જય મેળવવા ઇચ્છના મનુષ્યે) અર્ચા કલાક એક આમને બેસી પ્રથમ દશ પદર દાર્ધ શ્વાસપ્રશ્વાસ લઈ ધ્યાન ધરવું એટલે કે પોતાની ચોતરફ અત્યંત આમરદવાન એવા શ્રી સીમંધર સ્વામી ખીરાછ રહ્યા છે અને તેઓ પોતાની દરેક ક્રિયા અને મનને સાવધાનપણે જોયાં કરે છે એમ કદપવું. આ વખતે પાપી મનુષ્યોનાં હૃદય હમેશાં ડાંબે છે અને પોતાના પાપનો પરતાવો કરવાનું ત્હેમને મન થાય છે અને તે માથે ફરીથી પાપ કરવાની ઇચ્છા કૃત્યેક દરજ્જે નિવૃત્ત થાય છે. ભગવાનનાં જ્ઞાન-દર્શન-આરિત્ર વગેરેનો અત્યંત શાંતતાથી વિચાર કરવો અને ત્હેમનાથી કોઈ પણ ચીજ ગુપ્ત નથી તેવો લાંબો વખત વિચાર કર્યા કરવો અને તે પછી આખા દિવસમાં કોઈ પણ ક્રિયા કરતી વખતે મનમાં પહેલવહેલો વિચાર કરવો જે આ ક્રિયા ‘મહાન ગુરૂ’ને પસંદ પડશે કે કેમ ?

આ ધ્યાનથી અને વારંવાર કરાતા વિચારથી આપણે ‘શિષ્ય માર્ગ’ની યોગ્યતા સંપાદન કરીએ છીએ અને આપણી રક્ષા કરનાર

શ્રી સીમધર સ્વામી હયાત છે એ શ્રદ્ધા આપણામાં નહીં બીજા વહેવરાવે છે હાનના ધણાખરા સાધુઓ તે પશુ આ 'શિષ્ય માર્ગ'ના માન નવાસવા વટેમાર્ગ છે આ ક્રિયા સમાપ્ત થયા પછી પ્રત્યેક પોત પોતાને પ્રાપ્ત અતિ જરૂરી સંસાર ચલદારમાં બોડો મમય ગાળવાની જરૂર દોષ તો તેમ કરીને ઉપાશ્રયે જનુ જે શ્રીઓને પોતાના ન્હાના બાળકોની દરાર કરવાની હોય છે તેમજો જે તે માળખે ઉપાશ્રયમાં ગરમડ મચાવી દે તેમ ન હોય તોજ જેમનું, નહિ તો દર્શન કરી તરતજ પાછા ફરવું એ સર્વના હિનાયે જરૂરનું છે

મત આદરવાની અનુકૂલતાનો વિચાર

જે જે સોડોને ઉપવાસ વગેરે જે જે નત ક્રમવાની યોગ્યતા અને અનુકૂળતા હોય તેમજોજ નાત તે મન અગીકાર કરવું, પશુ જેમનાથી તે નત બનવું તદ્દન અસંભવિત હોય તેમજો તે નત આ દરતા પડેના પુરતો વિચાર કરવો એક જ દિવસ ચીસ મતનું પાલન કરનારને શ્રી તીર્થકરે ૭ માસના ઉપવાસ જેટલું કટ્યાણ કહેલું છે બાળકો, જેમના શરીરો ટેવાયા ન હોય તેવા યુવાનો, આત્મ ક્ષીણ થઇ ગયા છે સગીર જેમના એવા વૃદ્ધો, ગર્ભવતી સ્ત્રીઓ અને જે સ્ત્રીઓના ઉપર બાળકના જીવનનો આધાર રહે છે તેની સ્ત્રીઓએ ઉપવાસ નત કરવા જરૂર નથી

એક અનાચાર

મહે ધણાએક દાખના જોયા છે કે જેમાં ધર્મપ્રેમી નહિ પણ ધર્મધેક્ષા સાધુ—સાધ્વીઓ (જે કે તેમનામાં સાધુતા હશે કે કેમ હોય) મહે નિશ્ચય કીધો નથી), ગર્ભવતી સ્ત્રીઓ જેમને સાત માસ ચલાવે હોય (તે વખતે સાધુને બોરાવવાની પણ અયોગ્યતા

ગણાય છે છતાં) તેની સ્ત્રીઓને ઉપવાસનાં પ્રત્યાખ્યાન કરાવે છે । અને ન્દાનાં બાળકોને પોષક કરાવે છે । સાધુઓ અને શ્રાવકો જે આ મવાલ ઉપર વિચાર કરે તો પોતાની ઘેવજનું બાન આપોઆપ ધશે, અને કીડી જગ્યાવવાનો ફાકો રાખનારાઓ આ પ્રથા બાળક જેવા એક કુમળા પુલ્લપર કેટલો મ્હોટો કારમી ધા કરે છે તેનું હેમને બાન ધશે. કદાચ કોઈ લાગણીવાળો મખસ આ બાબત કોઈ સાધુને અરજ પથુ કરે તો હેને નાસ્તિકતાની પુછડી વળગાડીજ છે । માધુ વર્ગને જાણાવવાની જરૂર નથી કે ‘ગૃહસ્થાશ્રમ’ અને ‘સાધુ આશ્રમ’ એ બન્ને જૂદા જૂદા ધર્મ છે ઉપવાસ કરનારનેજ માત્ર ‘આરતીક’ કહેવાનું જેમના સખ્દકોપમાં હોય હેમણે કૃપા કરીતે તે માપ પોતાના સાંકડા પેટમાજ પડી રહેવા દેવો, તે શમ્ભુકોપને બહાર તેજમાં લાવશે તો હેમાંથી કોઈ જૂદીજ જાતના તજનો બહુકો નીકળી ઉઠે !

વ્યાખ્યાન.

સાધુ વર્ગે વ્યાખ્યાન શરૂ કરવા પહેલા જ પ્રત્યાખ્યાન આપી દેવા જોઈએ અને વ્યાખ્યાન શરૂ કર્યા પછી બેસ માત્ર ગરબડ ન થાય હેની સબાળ ગૃહસ્થો રાખશે. વ્યાખ્યાનની અંદર ઉઠી-ઉઠીને સવાસો પૂછવાની ટેવ આ ન્યાયે બીલકુમ સહન કરવા યોગ્ય નથી; કારણકે પાટ આગળ બેસવાનો ઈજારો રાખનારાની આ કાંઈ ‘કલામ’ નથી, કે જેથી સવાલ-જવાબથી કોઈને પક્કા કરવાની જરૂર પડે । પર્યાપથુમા તો ધણે બાગે એવા માણસો વિશેષ આવે છે કે જેમને આખા વર્ષમાં વ્યાખ્યાન સાંભળવાનો પ્રસંગ નથી મળ્યો હોતો. વ્યાખ્યાનમાં સાધુઓ આડીઅવળી દેશકથા, રાજકથા કે સ્ત્રી-

કયા પડતી મુઠી (રાસ વગેરે વાંચના મોકુફ રાખી) સૂત્રો અને
તહેમતો ગુપ્ત રહસ્યો અને તેઓ શા શા ઉદ્દેશથી કહેવામાં આવ્યાં
છે અને તે કયા કયા સંજોગોમાં કહેવામાં આવ્યાં છે તે બધું
વિસ્તારથી જણાવવાની કૃપા કરે તો ઘણો ઉપકાર થાય. આ જમાનો
આવુંજ જ્ઞાન માગે છે. ‘રાસ’ના યોગીન શ્રીપુત્રોથી દેશનો ઉદય
કે આત્માનું કલ્યાણ થવું અસંભવિત છે. જે કદી પ્રાધુર્યથી આ
બધું સમજાવવાનું સહેલાઈથી ન બની શકે તો છેવટે જે દિવસ હાલ
ઉપર, જે દિવસ શિયળ ઉપર, જે દિવસ અખતર તપ ઉપર અને
જે દિવસ બાવના ઉપર યોગશે તો આ જ્ઞાન બીજા બધા જ્ઞાન
કરતાં ઘણું વધારે ઉપયોગી થઈ પડશે. વચમાં વચમાં જુગારના
અવશુષ્ક, અન્યાયથી રખાતા દ્રવ્યમાં રહેલું જોખમ વગેરે અતિ જરૂરી
વિષયો ઉપર પણ બોલવાની છટ ક્ષેત્રી જોઈએ.

જુગાર.

પર્યુપણના બધા ગુણો જ છતાં લોકોની મૂર્ખતાને લીધે એક
દુર્ગુણ પણ તહેમાં મિશ્રીત થયેલો જોવામાં આવે છે અને તે દુર્ગુણ
‘જુગાર’ છે, કે જે અત્યંત ભયંકર છે. ધરના પૈસા ખોવા, વખત
ગુમાવવો, મારમારી કરી અને વખતે પોલીસના હાથમાં પકડાઈને
છળછલ ગુમાવવી, કદાચિત્ હારી જવાથી ચોરી જેવા કુકર્મ કર-
વામાં ઉતરી પડવું અને કદાચિત્ મોટા હાર થાય તો ઝેર પણ
ખાવું પડે !

જુગારીની સ્ત્રી કોઈ દિવસ મુખી જોવામાં આવતી નથી
અને જુગારીની પાસે ઈર્ષ દિવસ દ્રવ્યનો દગલો પણ આવી પડતો
નથી. મહેનત કર્યા સિવાય પૈસા મેળવવા છજનાર સખસોના હાડકાં

ભાગેલાં થઇ જાય છે. જુગારીને પૈમા ન હોય ત્યાં જૈરીનાં ધસણુ પણુ વેચી ખાવા પડે છે ધરની પણુ તેની વ્યવસ્થા કરી પડે છે અને ખેત્રેની તો હગેશની સખી જની રહે છે. અસોમની વાત કે કે, આ પર્યુષણમાં અમારા સાધુઓના ગાડેગાડા બરાબ તેમ હોના છતાં અને સૂત્રોના હગસે હમવા બરાબ તેમ હોવા છતાં આ સનાનાશ વાળનાર દુર્ગુણુ ઉવટો વધતો જાય છે ! અને તે છતાં વગી ત્રાવના કંટાળીઓમાં “ અત્રે ઓયો આગે વરતાઈ ગ્યો છે ” એવું એવું આજો મીચીને ચીત્યાં જ જાય છે ! મુનિગણે ! હવે જરા સિદ્ધગર્જના કરી કહી દો કે, જે સુધરેવાઓની ગીતા ગ્રવામા ત્હમે આનંદ માનોછો તેઓ મિ'ગાલી છે કે ત્હમારા ભક્તો ? સુધરેલાઓને તો ખીડી મરણુ વ્યમન પણુ બાજેજ હોય છે અને તેઓ મલ શોધવાને અને અદણુ કરવાને તત્પર હોય છે, એટલે તેઓની સમજમાં જે કંઈ આવે તે તે તેઓ તરતજ અમલમાં મુકે છે. જે સામાયિકો કરી ઉપાશ્રયના જ ઓટ્ટને જુગાર રમવાનું પમદ તેઓ નહિ કરે ! જુઓ શુદ્ધેનો ! ત્હમારા બોધનો કાઈ પણુ અંદ ત્હમાગ મુસ્ત બકેનોને અસર કરી શકેો હોય તો તે એ જ છે કે તેઓ ત્હમારા શત્રુ તુ'ય જુગારને ત્હમારા ઓટ્ટવા ઉરજ અને ત્હમાગ સમુખ જ સત્કાર આપ છે !

હજીએ, ઉપતાસનાં પચ્ચખાણુ કરાવના જેટલો પુરુષાર્થ આમાં અજમાવી શકેશો કે ?

દાનનો દુષ્કાળ.

‘દાન’ કે જે ગૃહસ્થ માર્ગની ખેલી લાયકાત છે તે સનધમા દીવ પીંગળાવી નાખે તેવા વ્યાખ્યાન આનારા મ્હે હજુ કોઈ માધુ

જોયા નથી. 'ગૃહસ્થ' ને 'ગૃહસ્થ' માર્ગમાં જ રાખવા વધારે સારા છે. ગૃહસ્થમાં 'ગૃહસ્થ'ને લાયકતા લક્ષણ આવ્યા પડેલા ત્યાગીનો વેશ બળવનાર એક્ટર કરી નાખવો એ તેને 'વર્ણમંત્ર' કરવા જેવું કામ હોય એમ તદ્દમને નથી લાગતું શું ? આ દેવ કે જેમાં મોટા ભાગે પ્રગતિના માધનોની ન્યુનતા છે, જ્યાં દુષ્ટાળ તો માન્યા વિનાજ પધારવા કૃપા બતાવે છે અને જ્યાં મહાકાળ ક્રુપા અને તૃપ્તિથી ભરી જનારની મજ્યા મહીવગવે એટલી મોટી છે, ત્યાં દ્રવ્યનો થોડો પણ ભાગ સારા રસ્તે વપરાય તે વાસ્તે ધનાઢ્યો તેમજ સામાન્ય માણસોને મનડ ઉપદેશ આપી ગીતે આપવામાં આવે તો 'ટ્ટની' બધી ધર્મસેવા અને માથે લાગી દેશમેવા બને એ વિચારવા હું પૂછું મહાત્માઓને આરજ કરજી આ પર્યુપણમાં તદ્દમારા પુરુષાર્થનો મોટો ભાગ, હે માધુઓ અને મોક્ષનો દળદાર રાખનાર જોન્ડાકટરો ! દાન ગ્રંથની જીતા વાચવામાં અને સમજાવવામાં જો તદ્દમે ખર્ચશો તો તદ્દમાના નામની ઉપર ને નીચે—ઓમેર તદ્દમે કહેજો એટલા વિશેષથી આગળ ને પાછળ લગાડીશું અને તદ્દમને ત્રણને અદલે ત્રીસ વખત તિથુતો બણી દડવત પ્રણામ કરીશું શક્તિ વગરના—મોટી કમગ્ના—કુરુચ વગરના જોતોને મક્ત શીખવનારી રુદ્રો તદ્દમારામાં ટ્ટની છે ? અનાથને મલ્લ આપનારી એક પણ મસ્થા તદ્દમે ઉત્પન્ન કરી ? લેખકો, ઐન્સુએટો અને ઉપદેશકો કટનાક તદ્દમારી પ્રેમમાં હયાતી બોગવે છે ? તદ્દમારામાં સ્વાત્મબોગ આપનારા ટ્ટલા ? આમ જ્યાંયે ચારે તરફથી ખાવાધાય એવી સ્થિતિ જ્યાં તદ્દારે શ્રાવકો નાસ્તિક થઈ ગયાની સાની જુઓ ભાગે હો ? જ્યાં વિદ્યા જ નથી ત્યાં નાસ્તિકતા—મિથ્યાત્વ જો કદો તે હોવાનું જાણ્યું છે એ પાઠ સંખ્યા કે જોતોમાં 'વીર' ઉત્પન્ન કરવાનો એકનો એક

રસ્તે કેળવણીનો પ્રચાર જ છે આપણા મહાવીર દાદાએ ઓછું દાન કરું નથી હેમની વૃત્તિ આપણા જેડી સાકડી ન હતી તેવીર પુરુષના વરસી દાનનો દેખાવ તદ્દમારીક પનામા ચીનગ્જો તો તદ્દમને જણાશે કે તે જોડા હશે તદ્દાયી તદ્દમારા હોની કલ્પમતા ઉપર દયાની દ્રષ્ટિ જ નાખે છે તે મહાપુરુષના નામને ગજવનુ હોય તો તદ્દમારી કામને જીવતી રાખવાના અને ઉગ્ગણી બનાવવાના હર પ્રકાર કામમા 'દાન' કરાવવા તૈયાર થાઓ, તૈયાર થાઓ !

આ પર્યુષણમા તદ્દમારાથી એક પણ ચાલ રાખવા જેનું કામ ન બને તો, હે શ્રાવ્યો ! તદ્દમે સાધુ પાસે જન્મથી બાપ્પાન સામંત્ય કરો છો હેતી માર્ગિકતા શુ ? અને માધુઓ ! તદ્દમારામા 'સાધુતા શાન્તી' શુ ધનને દાદી મુકનાનો આ જમાનો છે ? ધન તે શુ માર્ગ સાધવા માટે છે ? 'દાન' અને 'જ્ઞાન' એ બે જો સ્વાર્થ સાધવાના ગરના હને તો 'મહાવીર'નું નામ આપાડે વર્ણના ખાડામા પુરાઈ ગયું હોત હે પિતા ! તદ્દારી જ્ઞાન શક્તિનું એન કીરણ અમ બાળકો તરફ મોકલ આમાત્ર શીમતો દાનનું નામ જ માલગતા બડકા નાખે છે—'દાન'નું કહેના તેઓના કાનમા એર રેડાય છે—'પ્રાધ' મમામા તદ્દમને બેનાવનામા આવે તો દુઃખ મદવાડ ધારણ કરતા પણ તદ્દમને શરમ નહી આપતી—એવા આમારા ભાઈઓને તુ કૃપા કરી મદ્યુદિ આપ ને જોથી અમે સમગ્રા જોનો ઉગ્ગણ થવાનો વખત પામીને અને અમે ઉગ્ગણ થ ને જમત માનની મેના કરીએ ફરી ફરી નિતવડાડી નરર છે કે હે શીમતો ! દાન કરો તો આવના ભવમા સુખ ભોગ પામરો આ નહિ તો તદ્દમારા દાઓને મગતી વખતે પ્રાધએ રૂપીઆના ગામડા બધાના નેહતાને કુકળના માણુઓ વાગ્ને તદ્દમે

સાનિટિન મજૂરીઆની પેટે મહેનત કરે છે તે પણ તદ્દમારા મોખતી થવાના નથી અને કામ જનાં તદ્દમારા દાદાઓનાં નામ તદ્દમને જોગ પાદ નથી તેમ તદ્દમારું નામ પણ ભુમાર્જિત જશે. અને કાણુ જાણે છે કે તદ્દમે એકદુ કંચુ દ્રવ્ય હોકરા તદ્દમાગ માપ થવાની વાટ જોઈને રાખી મુકશે ? બાપના એકરા કહેવા પૈસા તદ્દમના હોકરાઓએ વણી વખત રંડીબાઝમાં ઉડાવી નાંખ્યા છે. મારે 'હાથે તે માથે' એવો વિચાર કરી દાનમાં જરૂર દ્રવ્ય થાઓ ! જે માણુમના પૈમા પોતાના શરીરના ઉપયોગમાં આપ્યા નહિ, જે માણુમથી પૈમા છતાં પણ નિરાંતે બેઠી શકાયું નહિ, જે માણુમના પૈમા મગાવ્યાવા અને ન્યાતજ્ઞતાના ઉપયોગમાં આપ્યા નહિ તે માણુમના પૈમા, પૈમા નહિ પણ કાંકગજ મમજવા. મુસલમાનના સાત્રમાં ખરજ કહ્યું છે કે, “એક માણુમ પોતે જમીને પોતાના મહેમમાં જઈને પેટપર હાથ ફેરવી હિડોળા ખાટપર બેસી ખુશી થાય છે પણ પામેના ધરનાળાને ખાવાનો દુકડો ન મળવાથી હેરાન થતો હોય તદ્દની દરકાર મરખી પણ ન કરે તો પોતે ખાઈજી અન્ન તે માંમ જગમર ગણ્યું અને પોતે પીવડું જળ અને દુધ તે ઘરામ સમાન ગણ્યું.” અરેરે આ હિમાબે કટલા જૈનો માંમાહારી અને દાકડીઆ બન્યા એનો કાંઈ વિચાર કરો, કાંઈક વિચાર કરો, બાપુ કાંઈક વિચાર કરો. ગમે તેમ કરી શ્રીમતોને પૈસા ખર્ચે તેવા બતાવો. અમલવાદના માનવતા દમાળુ રિટાયર્ડ જન્મ સાહેબ દયારામમાઈ તરફ જરા નજર કરો; પૈમા પુષ્કળ હોવા છતાં અને ચારે તરફથી મુખ હોવા છતાં જનકદયાણુ પાછળ કેટલી બધી મહેનત લે છે અને કેટલો બધો સ્વાર્થભોગ આપે છે ! મહારા ધારણ પ્રમાણે દશવૈકલિક મુત્રની 'ત્યાગી'ની વ્યાખ્યા પ્રમાણે આ મહાન નર ખરેખર 'ત્યાગી' છે. આનો એક પણ

દાખલો આટલી મોટી 'જૈન' કોમમાંથી કોઈ બતાવી શકશે ?
કંઠાથી લાવે ? સાહેબો ! જૈન કુટુંબમાં અવતર્યાં એટલેથી જ કાંઈ
જૈન થનાર નથી, અને ધોગો ભેખ ધારે કાંઈ 'સાધુ' થનાર નથી.

'દેહ રમો' કે 'ધરમો' ધર્મ હવે અમને જૈનોને કે આ
દેગને વધારેનાર જોઈતો નથી. શ્રાવણ ! આત્મમધુઓ ! 'ધર
ખાજે જ તીર્થ' થાય છે' એ કહેવતનું રહસ્ય બરાબર સમજાજો.
ગૃહસ્થધર્મનું પહેલું લક્ષણ જ એ છે. મહાત્માઓ ! આપે પણ
આ વિષયમાં આપને પ્રાપ્ત ઉપદેશ-ધરમ મળવવા ચૂકવું જોઈતું
નથી. અને આપના બોધ દેનાના અભાવે અમારામાં ગરુભી ન
થાય--નેજ ન આને તો તોળું પાપ કોના માથે તે શુ સમજાવવું
પડશે કે ? ધરમાં ચાલતા દરેક અધેરનો જવાબદાર ધરનો માનીક
જ ગણાય છે કે બીજો કોણ ?

બ્રહ્મચર્ય.

પરુષણના આઠ દિવસ તો અખડ બ્રહ્મચર્ય પાળવા દરેક
સાચો જૈન બધાયલો જ છે, એવું દરેકને જ્ઞાન હોતું જોઈએ તપસ્યા
થવી ન થવી એ શારીરિક શક્તિ અને ધધાના પ્રકાર પર આધાર
રાખે છે, પરન્તુ બ્રહ્મચર્ય પાળવામાં તો કાંઈ હરકત નડે તેવા
નથી, અને લાભ ધણોજ છે આઠ દિવસ લાગનાગટ બ્રહ્મચર્ય
અને ચાલમ બીજાનાની ટેવ પાડવાથી માણસ ધામેધામે આખા
વરસમાં મિતબધથી યના શીખરો અને તેથી જૈન સતતી દુર્ગળ
ચતી અટકશે. સર્વ કોમો કરતાં ચીડીઆપણ અને સલાહ
દેનારને પણ ગાળો દેવા જેટલું 'રીમાળપણ' જૈનોમાં વધારે
હોવાનું કારણ એ જ છે કે તેઓમાં બ્રહ્મચર્ય થોડું જ છે

(ન માને લેખને આપણે બાળવનના દળરો દાખલા બતાવી શકીશું; બુંડણની પેઠે લશ્કર ધરાવતી ડાથીઓ પણ બતાવી શકીશું !)
 જ્યાં તાકાદ થોડી છે ત્યાં રીસ, ચીડી આપણું અને ઉદાર પ્રકૃતિનાં અભાવ: એ ગુણો અવશ્ય જોવામાં આવે જ; માટે જોનોના હિતે ધુ મુનિ મહાત્માઓએ બ્રહ્મચર્યથી થના ઇદ્વૈકિક અને પરવૈકિક સર્વ લાભો જોનો સમક્ષ કહી બતાવીને બને તેટલો ઇન્દ્રિયનિમ્મલ કરવાના નિયમો કરાવવા તરફ વધારે લક્ષ આપવું જોઈએ છે. અને પર્યુપણના ૮ દિવસ તો એ કામ માટે ઉત્તમોત્તમ સમય હોવાને છે.

‘તપ’ની ધમાલ !

જોનોને તપશ્યાનો ઉપદેશ એટલો બધો કાગળપૂર્વક (૧) આપાતો આવ્યો છે કે હવે એ બાળતમાં વધુ ઉપદેશ આપવાનું કહેવું પડે તેમ છે જ નહિ ! પણ વધુ સારી રીતે-અવહાર રીતે તપ કરવાની જરૂર ઉપર ધ્યાન દેવાને તો અવકાશ છે જ. જે તપથી કાંઈ બધું કરે પરિણામ નિપજે તેવા તપના પચ્ચબાણ મુનિઓ ન આપે તો વધારે સારું. અને ઉપવાસની આગલી સાંજે પેટ દાંડીને માલમતીદા ખાવાની હાનીકારક પ્રથાને શ્રાવકો છોડે એ પણ જરૂરનું છે. તપશ્યાની સાથે દુરબળાત મ્હોટાં ખર્યો કરવાનો રીવાજ છે તે છેકળ હથી કદાકવા જેવો છે. ઉપવાસ કરનારે બનતાં ગુધી બધો વખત ધર્મ સંબંધી કે શાન્તરસથી જરૂર પુરતકો વાંચવામાં લીન થવું એ વધારે સારું છે, અને બને તો ‘પોપધ’ કરી લેઈ એકાંતમાં આત્મચિન્તન કરવું એ વળી સારુંતમ છે. ૧૦૦ ઉપવાસ કરતાં આવા એક ઉપવાસ કે પોપધ વધારે ફલદાયક છે. ગળ મુજબ યતા તપથી સરીરનો મેલ બળી જાય

છે અને શરીર ઉલટું નિરોગી બને છે તથા મનોવિકાર દૂર થાય જાય છે (બળી જાય નહિ, બળી જવાને માટે તો જ્ઞાનની અગ્નિ જોઈએ.)

ભાવના બળ અજમાવવા માટે સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ.

સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ કે જે બાર માસમાં, જે કંઈ ન કરવાનું કરાઈ ગયું હોય તે માટે તથા કરવાનું ન કરાયું હોય તે માટે ક્ષમા માગવાની ક્રિયા છે, તેનો મુખ્ય આશય ‘સયુક્ત ભાવના બળ’ ઉત્પન્ન કરવાનો છે. આખા હિંદના જૈનો એકજ દિવસે, એક જ વખતે પ્રાચીન તરફની ‘ક્ષમાપના’ની ભાવના બાવે એવી સાંવત્રીક પ્રેમની કુજરીઓ ઉત્પન્ન થઈ સર્વત્ર ફેલાય અને દુનીયામાં માધ્યારાનાં આંદોલનો સર્વ મનુષ્યને યોડી પા વત્ત અસર કરે. જે સઘળા જૈનોની અગર ધણાખરા જૈનોની આ ક્ષમાપના ખરા દીક્ષીની જ હોય તો તે સયુક્ત હોવાથી એવાં આંદોલનો એટલાં તો સમર્થ થઈ પડે કે દુનીયામાંથી કંઈપી સ્વભાવ, ખુનો, હિંસા, ધર્પા, ચોરી વગેરે દુર્ગુણો ધણે ભાગે અદૃશ્ય થવા પામે. જૈનવર્ગમાં આજે કોઈ એક મુખ્ય પુરૂષ નથી; જે તેવા કોઈ હોત તો ‘વંદણા’ઓ બોલ્યા પછી જૈનોની દશા સુધારવા માટે--એમને ધર્મનું રહસ્ય આપવા માટે--એમને પવિત્ર બનાવવા માટે અમુક ભાવના તૈયાર કરત અને સર્વ જૈનો ‘વંદણા’ બોલ્યા પછી તે ભાવના બાવે એવો ધારો કરત, જે સયુક્ત પ્રાર્થના જરૂર સારી અસર ઉત્પન્ન કરત.

શું પચ્ચખાણની જરૂર છે કે ?

પચ્ચખાણ આપવામાં કેટલીક ગેરમમજ થાય છે. કદાપિ કોઈ માણસ આવેગમાં આવી જઈ પચ્ચખાણ લઈ લે છે તો તે ફરીને પાળતા થયો જ હોવાન થાય છે. માટે પહેલાં મુનિરાજેએ બે ચાર દિવસ અચ્છી રીતે બોધ આપી લોકોને લાલચોળ (Red-hot) કરી નાંખવું અને માણસને તો પૂરેપૂરી ઇચ્છા થાય તોજ અને પાળી શકાય એવી બાધા હોય તો જ બાધા આપવી. કંઈક બાધા બાગ્યેજ પડે છે, અને બાધાનો જરા મરો બગ થયો તો ‘બટ્ટ થઈ મતિ જરા હોનો, શતમુખ, વિનિપાત જ નિર્મેલો’ એવું થાય છે. માટે કોઈને મરણ પર્યંતની બાધા આપતા અચકાવું અને એકાદ બ્રમ્હે ખાસની બાધા આપી હોમાં અકેકા મામનો હોમેરો પોતાની મેજે જ દરવા સૂચવવું. બાધા પગાવવાનો આ જ ઉપાય છે. પરાણે કગયેલું કામ તે વેડે રૂપ થાય છે, તેમજ સ્થાન નિરાગ્રથી કોઈ પ્રસંગે લેવાયેલી બાધા ચોડા વખત બા પગાવી મુશ્કેલ થઈ પડે છે. માણસને ઉપદેશ સચોટ આપવો એજ બ્રમ છે, પછી તે પોતાના મનમાં કાંઈ નિશ્ચય કરી તે મુજબ વર્તવાનો મહાવરો પાડે અને એટલી ચિંતિએ આવ્યા પછી જ મુનિ પામે બાધા લેવાનું રાખે, એ વધારે ઇચ્છાચોગ્ય છે. ન પરણવાની અને દીક્ષા લેવાની બાધાઓ દૂટવાના લાખતા મહે સે કડો જોયા છે ! સહેલામાં સહેલી અને ક્ષણમાં અમલ થઈ જવાથી પુરી થતી બાધા ‘દાન’ સમઘી છે. “હું કલાણા ઉત્તમ કામમાં આટલું દાન કરીશ” એવી બાધા જે સખમ લે તે, હજી મન પસારનું છે તેટલામાં જ ઘેર જઈને દાન કરી નાખે તો એમાં બાધા દૂટવાનો મુદ્દલ ભય નથી, માટે રોજ પાછ—પૈસો—બે આના કે રૂપીઓ જ્ઞાન

અક્તિમાં કે જીવંતમાં ખર્ચવો એવી જાનની બાધાઓથી શરૂ કરીને પછી 'અહ્યર્થ' સંબંધી, પછી તપ સંબંધી અને પછી જ સંચારો વગેરે (1) ની બાધાઓ અપાય એવો અનુક્રમ ઇચ્છવાગોચર છે. છેવટ.

મુનિ મહારાજને! આપ તો અમારા મુરખી છો. બીજા અમુદાયમાં સાધુઓનું માન કેટલું બધું ધટી ગયું છે અને ત્હેમને ખાવા પીવાના પણ કેટલા સાંસા પડે છે તે આપ જુઓ છો. આપના આચાર વિચાર કેટલા બધા શુદ્ધ છે તે અમે જાણીએ છીએ, પણ હવે વધારે સારા કરવા ઇચ્છીએ એ કાંઈ ગુન્હો ગણાય. નહિ. આપણાથી હલકાનો નહિ પણ હિન્દુ પુરોહિતો જ વાદ કરવા એ ઉત્તમ પુરુષનું લક્ષણ છે. અમે કબુલ કરીશું કે આપે તો સંસારનો અને વ્યવહારનો ત્યાગ કર્યો છે પણ અમે તો માત્ર ત્યાગની વાતો જ કરીએ છીએ! આપનાથી બન્યું તે અમારાથી બને તેમ નથી (!) અમે તો આપના ચરણરજ દાસ છીએ. જે કાંઈ સખ્ત બોલી જ-છએ અગર લખી જઈએ તે માત્ર અજ્ઞાન-અધઘટ્ટા અને તામરડી પ્રકૃતિના જોરને દેખવાથી જ બોલી જવાય છે. અમને શીખામણ આપનાર-રસ્તે દોરનાર જોઈએ છીએ, તે તદ્દમારા વિના બીજું કોણ છે? માટે મહારાજને! અમને દોરો—ગૃહસ્થધર્મની દુરજો અ-મને બતાવો એટલે અમે તદ્દમારી પાછળ આવીશું. તદ્દમારી પ્રપંચ (Class) માં હાજરી (Attendance) આપવામાં અમને વાંધો નહિ આવે. માટે મહાવીર સ્વામીને જરૂર હોય ત્યાં હાજર અને ત્હેમને દુનીઆનાં પાપ અને અનાચાર ઓછાં કરવાની ચરમ કરવા આત્મો આપણે પ્રયાસ કરીએ; તે દયાળુ પિતા જરૂર આપ-ણી વ્હારે ધારો.

આંખો બંધ કરીને ના દોડો. ભાઈ !

દોડતાં દોડતાં મધ કપાય તો, જુઓ ધાંચી ધર હંટ;
દિન આનંદે દોડતો હોંડ, યાદી જલે તૂટ—

હો સમજુ ! જ્ઞાન-નયન નિજ ખોલો ! ૧

‘ કરણી પાર હોતરતૂરી ’ કહીને, જગને જૂઠું સમજાવે;
જ્ઞાન રહિત જેમ રાત અંધારી, પરમારથ કેમ પાવે ?—

હો સમજુ ! જ્ઞાન-નયન નિજ ખોલો ! ૨

સાઠ સહસ્ર વર્ષનો તાપસ, ‘ બાધે તપસ્વી ’ કહિયો;
‘ દેવપણુમા જ્ઞાન જો પામ્યો, તો બવ એક જ રહિયો—

હો સમજુ ! જ્ઞાન-નયન નિજ ખોલો. ૩

જ્ઞાનસદિત જે ક્રિયા કરે તે, હોય કલ્યાણને કાર;—
એકાંત જ્ઞાન તમો આરાધક, નિજ મુખમાં નિત રાખે—

હો સમજુ ! જ્ઞાન-નયન નિજ ખોલો ! ૪

સૂત્ર-રહસ્યને સમજી શક્યા, દરો ક્રિયા બહે સાચી;
જોધિબીજ ત્રિપુ નક્ષાગચ્છરીમા, મત રહેને કોઈ સચી—

હો સમજુ ! જ્ઞાન-નયન નિજ ખોલો ! ૫

* * *

આ દાખ્ય કોઈને પિકારતું નથી, માત્ર મિત્રભાવે સૂચના કરે છે,
—‘ હકીકત ’ જાહેર કરે છે કે:—‘ દોડતાં દોડતાં ઠોઠકે દિવસ
પંચ કપાશે અને ધારેલે રથને પહોંચી જવાશે ’ એવું કહેનારા
બાળજીવોએ મહેરબાની કરી ધાંચીના ઘેર ધાણુંએ લેડેલા જગદ
કે હંટને જોવા પધારતું । તે બીચારું પ્રાણી સહચારથી સાંજ સુધી
ફરી ફરીને ચાક્યા તૂટી જાય છે, તથાપિ સાંજે એની આંખે બંધા
પાટા જાહેરે દૂર દરવામાં આવે છે ત્યારે લેને જણાય છે કે હું

તો 'કેં નો કેર' ન જુ ! બાધઓ ! ' ક્રિયાવેલા ' ન થાઓ, ' ધર્મવેલા ' પણ ન થાઓ, ' ગુરુવેલા ' પણ ન થાઓ. ક્રિયા ઉત્તમ છે, ધર્મ ઉત્તમ છે, ગુરુ ઉત્તમ છે, પણ એ મર્વતું રહ્યું મનને તો ઉત્તમ છે નહિ તો એ સર્વ ઉપર હમારો ' પ્રેમ ' નહિ પણ ' મોહ ' છે એમ જ ગણાય અને એ આત્મમધુઓ ! 'મોહ' કાંઈ તરનાર તત્ત્વ નથી, પણ હમાવનાર તત્ત્વ છે એ તો હમે પણ સારી રીતે જાણીએ સાદું મહત્ત્વ વર્તી સુધી તપસ્થા કરનારને પણ શાસ્ત્રકારે ' બાળ તપસવી ' કહ્યો અને જ્ઞાન વડે માત્ર એકજ ભવમા ઉદ્ધાર થયો, તો હવે ક્રિયા કરતા જ્ઞાનની મરમાધ પ્રેક્ષીક, તે દૃષ્ટા કરી હમારા શાન્ત મનમા જ વિચારી દેશો. અદ્યમજુરી કરનારો મજુર આખા વિવશમા ચાર છ આના પામે છે અને ગાદી તકીએ બેસી સહીઓ કરનાર સરાફ બે-ચાર ઉદામના સહજ પારશ્વમથી સેકડો-હજારો રૂપીઆ રો છે બેમા તક્ષવત માત્ર ' જ્ઞાન ' નો જ હતો.

માટે આત્મમધુઓ ! તપ-જપ દર્શન શ્રવણ-વાચન દાન જે કાંઈ કરો તે થોડું થાય તહેની ફિકર નથી, પરન્તુ સમજપૂર્વક કરો; રહ્યું સમજીને કરો. સત્ત વાચો તો તે પણ એવી રીતે વાચો કે અકેક શબ્દ કે અકેક અક્ષરનું રહ્યું સમજી, તે શબ્દ સા માટે મ યો ને તહેને બદલે બીજી ન પડ્યો તે વિચારો. સુખ અર્થ તમે છુપાવ્યો સુખ અર્થ કે જે આપણને યોડોક શ્રમ આપવા માટે જ છુપાવવામા આવ્યો હતો (એટલા માટે કે, આપણે આત્મજળ વાપરતા શીખીએ તો કોઈક દિવસ કૈવલ્ય પામી શકીએ) તે છુપો અર્થ શોધી કાઢો એ પ્રમાણે અર્થ શોધીને એ તાત્પર્ય

પર ધ્યાન ધરે-મનન કરે-તન્મય બને, એ મળેલી સમગ્રુતને આત્માનો એક ભાગ બનાવી ધા. એ ત્રેમી આત્માઓ ! એ ધર્મની દરકારવાળા બન્યુઓ ! એ ગદ્યામંજુરીથી છંદમી હારી જનારા સડોદરો ! આ પ્રમાણે ત્હમે જ્ઞાન મેળવો અને આધ્યાત્મી બનો. એ કામ આજે નહિ કરો તો ગાંધક દિવસ પણ કરવું જ પડશે; એના વગર નહિ જ ચલાવી લેવાય; ત્હારે પછી એ કામ ખીજ જન્મ માટે સુદૃઢથી રાખવાને બદલે આ જન્મમાં આ પર્યુપણમાં જ કાં ન આરંભો ? ત્હમને એક ' અભ્યાસ પાઠ ' તરીકે મદદ કરવાને આજે શ્રી દશવૈકલિક સૂત્ર આપ્યું છે તે પર જ ત્હમાઈ સક્ષ આપો અને જ્ઞાનદીપક પ્રકટાવવાની શરૂઆત કરો. ખરા દીલથી જે આત્માઓ પ્રયત્ન કરે છે ત્હેમને શ્રી પરમકૃપાળુ પરમાત્મા ગુપ્ત રહ્યાય અવશ્ય કરે છે. ત્હમને પણ તે જ્ઞાનદીપક દીનાનાથ જ્ઞાનને રસને પ્રકાશ નાખી દોરશે જ, ' શ્રદ્ધા ' રાખો, હિમન રાખો, સ્થીરતા રાખો.

પરંતુ, 'જ્ઞાન' શબ્દથી ત્હમે બોળવાઈ જતા નહિ. અહીં જ્ઞાન એ કોઈકુખ્યા જ્ઞાનને કલ્પે નથી. આત્માની ઉંડાણમાંથી નીકળતું જ્ઞાન એ જ જ્ઞાન છે. ગોખણીઆ જ્ઞાનની વાત અહીં નથી. પડીનાઈ બતાવવા માટે સરકૃત-માગધી-નૂતો-ઝથો-કાયદા વગેરે છંદાએ ક્યું હોય એ જ્ઞાનને માટે અહીં વાત ચતી નથી, અહીં તો આત્મ-વિશુદ્ધિ માટે મેળવાતા જ્ઞાનની વાત છે; અને તે માટે જે કાંઈ જ્ઞાન

૧ પર્યુપણમાં દશવૈકલિક સૂત્રનું ભેટ આપવા માટે મ્હે પ્રસિદ્ધ કરેલુ બાયાંતર અવશ્ય વાચવા સર્વને લવામણ કર્યુ એમા મૂળ પાઠનો બાવાઈ સમન્વતી વખતે ધર્મનું રહસ્ય સારી રીતે સમન્વય એવી જોડવણુ કરી છે.

બળુવામા આને હેમા આરાધ્ય 'આત્મવિશુદ્ધિ'નો હાવાથી તે માણુમ તે જ્ઞાનથી નમ્ર, શાન્ત, પરોપકારી, પ્રેમમય બનવો જોઈએ જ્ઞાનનું વાસ લગણુ જ એ છે કે જ્ઞાનનો ઉમેદવાર નમ્ર અને પરોપકારી દિવિવાસો હોય.

‘જ્ઞાન’ એ આત્મિક શક્તિ છે—ગીમ છે—વગળ છે—અથવા વીજળી છે. એને આ મનુષ્ય દેહમા સરી રાખવામાં જ કાઝ હદાપણુ ગણાય નહિ એકે એકના જાહનમા જેમ રીમ પડી રહેતી નથી પણુ તે જૂઠા જૂઠા મયાઓપર લગાડવામા આવે છે, તેથી ‘સયા યાતે ઇ અમે તેથી ૨૫-૫૦ ડગ્રમા જે’ના એકડો માણુગો સાથે આખી ટ્રેન ચાલે છે, તેમજ જ્ઞાનથી ગીમ કે વીજળી હાથ-પગ-આખો વગેરે અન્યવારથી સયાને લગાડીને તે તે અન્યવાને ગતિમા મૂકવા એ જ જ્ઞાન જગતની માર્થક્તા છે એ અવગવો પોતે એવી જગતની મતિ કરશે કે મસારાથી જગતમા

કનયિત પરસ્પર-વિરોધ વાળા દેખાય એની ક્રિયા કરતો દેખાવા છતાં 'એક' તરફ જ ગતિ કરે છે.

‘ક્રિયા’ શબ્દનો અર્થ શરીરનાં અંગોનું હલન-ચલન અર્થાત્ હરકોષ્ટ કાર્યઃ એવા સામાન્ય અર્થમાં, ઉપરની વાત થઇ. હવે ‘ક્રિયા’ એટલે ‘ધાર્મિક ક્રિયા’ (તપ-જપાદિ) એ અર્થમાં વિચાર કરીએ. ઉપવાસ, આભાષિક-પ્રતિક્રમણ-પોષધ-કાઉચ્ચગ એટલે કાયોત્સર્ગ અથવા ‘યોગ’ઃ આ મર્વમા રહેલું રહસ્ય-આત્મજ્ઞાન સમજવા સિવાય એ ક્રિયાઓ કરવાથી એટલો વખત દુનીયાના જીવોને કાંઈ ‘કિલામના’ ન ઉપજી એ ઉપરાંત ખીન્ને કાંઈ લાભ થઇ શકતો નથી. ‘આત્મભાવ’ કે જે આંતર ભાવ છે તેને ‘પ્રકટ’ કરવાને માટે જ ઉપરની સઘળી ક્રિયાઓ યોજન-યદી છે. જેમ શરીરમાં લોહી છે તેને ગતિમાન કરવાને—વધારે શુદ્ધ કરવાને માટે ‘કસરત’ કરવામાં આવે છે તેમ આત્મભાવને ‘પ્રકટ’ કરવાને માટે-આદ્ય મહદ તરીકે આ ક્રિયાઓ છે. જો એ ‘ક્રિયાઓ’થી આત્મભાવ મુક્ત ન પ્રગટે તો મહેનત સઘળી લગભગ બ્યર્થ જ છે.

આત્મજ્ઞાનુઓ ! કોઈ ‘ક્રિયા’ નકામી નથી. ક્રિયાનું રહસ્ય ન સમજનારા બાગજીવો, ક્રિયાનો ખોટો ઉપયોગ કરનારા અધમદ્વાજી સેકોની હમવા મરખી રીતીઓ જોઈને ક્રિયાની હાંમી કરે એથી કાંઈ ક્રિયા નકામી થઇ જતી નથી. મગજાવ ખીવવાને ‘સામાયિક’, કરેલાં પાપો અને બૂચોને પાછી યાદ કરી જવા માટે ‘પ્રતિક્રમણ’, સર્વપરિચ્છેદને એક દિવસને માટે રાજનામુ આપી આત્માને પોષવાને માટે-આત્મભાવને સ્પુસથમાન કરવાને માટે એકાંત

જગામાં પડ્યા રહી ધ્યાનમગ્ન બનવા માટે ‘ ચોપદ વ્રત ’: કર્યાદિ
મર્વ ક્રિયાઓ જરૂરની છે, ઉપયોગી અને ઉપદ્રવી છે અને આત્મા-
ની દયાલી માનનારા દરેક મનુષ્યને માટે આવશ્યકીય છે.

આ પર્યુપણુ ગુણપર્વમાં, ઓ આત્મજધુઓ ! એ જ્ઞાન નેટસો
લગાય તેટલો લટખે. પરંતુ ફરી ફરીને પ્રાર્થના છે કે-‘ધર્મધેસા’
ન થતા, ‘ધર્મપ્રેમી’ થજો; ‘ક્રિયાધેસા’ ન થતા, ‘ક્રિયાપ્રેમી’
થજો; ‘શુદ્ધધેસા’ ન થતા, ‘શુદ્ધપ્રેમી’ થજો ‘વેપદા’ અને
‘અપ્રદા’ એ બે, બે છેડાની ભૂલોધી બચીને લગણા રહેતે
ચાલવામાં જ ‘સમકીન’ છે, એ બરાબર મમજાને.

શિર સાટે સત્ય આચરો !

ટે ૨ મ નૂં ૧ એ વરિને વમં ચિવેદ કે મત ન ચૂં ૧ રે (ટે)

સત્ય થકી સહુ જન મનમાને ધ્યાગ મારા । ધ્યાન ધરે ધરણિ દો
સૌમ્ય વસ્ત્ર સુધારસ વરગે હિમ રણુ જ્યમ ચદો રે— ટે ૨ ૧

સ યનાન લીન નર જગમા પ્યારા મારા દાન બુદ્ધિ નિનાન
પદ પ સપ નવનિવિ પામે મહિમા મેં સમાન રે— ટે ૨ ૨

દૂત સરિણી કીરતિ પ્રમ પ્યાગ મારા જગમાલી જરાનો પદો
વૈરી તો વનરામે નામે વાગ ન હોરે બકો રે— ટે ૨ ૩

સત્ય થળ મહુ જગ વસ ચારે, પ્યા ૧ માગ । અહે નિશ એકને ધ્યાવ,
મુર નર પતિ શીંગ નમારે હ દ્ર આરે । ૧ ૧ ૧ રે— ટે ૨ ૪

સત્ય પુરે પ્રતિષ્ઠા પડી પ્યાગ મારા । પ્રાણુ જતા નતિ નૂં
આણુ ટે ૨ ધરી ધન જગશુ અન્ન હ્રદયથી નવ દ્ર ૧— ટે ૨ ૫

નીન મ ૧ ૧ સ ૧ ૧ મેની પ્યારા માગ । ઊવર દીવમા ન ૧ ૧
સ યનાની તેમ ટે ને વકી શુભવાદ ન ૧ ૧ રે— ટે ૨ ૬

શર સુખદ સનામે મનમુખ પ્યારા માગ ગાહુદ સુ ૧ મન રે
આણુની ૧ ૧ ૧ ૧ નહિ મનમા ચરણુ પા ૧ નરિ કાવ ૧— ટે ૨ ૭

રમુમા શૂર સસા વેણુ છે, પ્યારા મા ૧ મે ૧ ન સરને તોરે
૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ના છે જો ૧ ૧ વચન નતી કારે રે— ટે ૨ ૮

ગજમુખાર મુનીચર મહોગ, પ્યાગ મારા । ટે થી સાન જ વચિના
અગિદાન સહન ૧ ૧, પિવરમાલીને વરિયા રે— ટે ૨ ૯

હર ધરી હરિશ્વદ્ર નરેણુ પ્યાગ મારા ૧ ૧ મહા સ ૧ મે
તા ૧ ટે ૨ સખણુ રુરા ૧ ૧ પગવરિયા વન વા ૧ રે— ટે ૨ ૧૦

એમ અનેક નર ટે અગિને પ્યારા માગ । પ્રાણુ વમ નધી
સત્ય-સુવારસ ન્યામા લીના જૂ ૧ ન ૧ ૧ ૧ ૧ રે— ટે ૨ ૧૧

કુંજનમે હિ મેલિ કરતા, ખ્યાસ મારા । આરામે અહોનિશ; .
 જય માલી મીન, મરાજ સરોવર, મુકિયાને મુનીગ રે— ૮૬૦ ૧૨
 તિનહી જ અત્ય-સુખવે રસીયા, ખ્યાસ મારા । સિયા સીલ-છોયા,
 મનમથ મથન કરી મન છલુ, મદિમદળમા મોગ ર— ૮૬૦ ૧૩
 વસુ વનુલાપનિ વસુધા વસ્તિતો, ખ્યાસ મારા । મત્યવાની તે સમે તો;
 અસત્ય વચન રચ્યાર ઘ્યાંથી, સાતમી પુદવિ પદોનો રે— ૮૬૦ ૧૪
 મનવપ્રજા બલિ રુપનો દરિયા, ખ્યાસ મારા । મન-માતનું મહાભો;
 રિપરીત વચન પ્રાપ્યો બાની સવ-અટવી રહવડીયા — ૮૬૦ ૧૫
 અસત્યથી અનુષ્ઠાન અનંતા, ખ્યાસ મારા । શુભ સરવે જય કડી,
 ગત્ય વિરેજના ટેકને ઘેળી, મયા દુખ દરિયે બહા રે— ૮૬૦ ૧૬
 અત્ય નંનવર મજલા જગમા, ખ્યાસ મારા । કેલિ રંગે મન લાગે;
 આનન અંતર નિર્મળ ધારે -ને મનીન નળ લાગે રે— ૮૬૦ ૧૭

અર્ચસ્થ શ્રી ગોરાજ આમી

*

આતક પક્ષી વાદળા મામે જોઈ ગદે છે અને ત્યાંથી જ ગુ
 ગિદુ પટે એની આસા રાખે છે; એને કાંઈ માગરનું કે મરોવરનું
 જગ આનંદ આપતું નથી. જગીન હિપર નહિ પડેલા અપવિત્ર નહિ
 અપેષા—ક્ષાર પદાર્થનો અગ પશુ જોમાં નથી બાપો એવા તદ્દત
 નિર્મળ વાદળના જગ સાથે જ આતમનો પ્રેમ હોય છે અને તેથી
 તે કદાપિ ખીજ જગથી આનંદ પામતું નથી. મતીઆ માણુમો—
 ધર્મ માણુમો—પવિત્ર માણુસો—સાધુ પુરુષો—સંનમનો કદી સત્ય
 વિચાર—મત્ય વાયા અને સત્ય વર્તન સિવાય ખીજ કશા તરફ
 પ્રેમ ધરાવતા નથી. (૧) કેમનું શુદ્ધ ચીતવવાનો વિચાર—ને અમત્ય
 વિચાર—તે અશુભ આવના એમને કદી ગમે જ નહિ. તેમજ (૨)

કોઈને તુકસાન થાય એવું વચન--અમત્ય વચન તેઓ ઉચ્ચારતા નથી અને (૩) અસત્ય આચરતા પણ નથી અર્થાત્ 'ખોટું' કામ કરતા નથી. શરીર, જીભ અને મન : એ ત્રણે પર અંકુશ રાખીને, ત્રણેને એક તાર ફરીને તેઓ આ દુનીઆમાં પોતાની જાંદગીને એક મધુર સરંગી તુલ્ય બનાવે છે, કે જે સરંગીના ત્રણે તાર (મન--વચન અને કાયા; અંથવા મન--જીભ અને કાયા) એક સરખો અવાજ કહાડીને દુનીઆને આનંદ બા આપ્યા કરે છે. એટલે પછી સ્વાભાવીક રીતે જ, જેમ સાપ મોરલીથી વશ થાય છે તેમ, દુનીઆ સતીઆ પુરુષને વશ થાય છે.

સંસારવ્યવહાર રૂપી હૃદયોત્તમા, શરા એટલે સતીઆં લોકો કદી પાડો પગ કરતા નથી અને મરણની દરકાર ન કરતાં પોતાનું રાજ્ય-પોતાનો દેશ-પોતાનો સત્ય રૂપી ખાખનો-આત્મતત્ત્વ રૂપી પોતાનું ગજ્ય જાળવવાને માટે મમે તેવા ધા ખમીને પણ (વચનના--શરીરના--દ્રવ્યહાનીના--શત્રુતાના--કલંકના--દરેક જાતના ધા ખમીને પણ) આનંદમાં રહે છે.

દેવ સત્યરૂપી ખાખનાના રક્ષણ માટે હૃરિશ્ચન્દ્ર મહારાજ અને તેની રાણી હમકા લોકોના ઘેર વેચાવા કષ્ટ થયાં હતાં. ધન, રાજ્ય, માન કીર્તિ સર્વ કરતાં વિશેષતા ' સત્ય ' માં છે એમ હૈમને લાગ હતું.

ગજમુકુમાર મુનિએ ધ્યાન ધર્યું હતું--સમાધિસ્થ થયા હતા તેવે વખતે હૈમનાં જોડા માથામાં ખેરના ધગધગના અગારા મૂકવામાં આવ્યા અને પ્રાણ નીકળી ગયા ત્યાં મુંદી એમને એ કશું લાગ્યું જ નહિ; એમનું મન શીતળ-શીતળ હતું. અત્મામાં સર્વ ચીજ સમાયવી છે; ત્યાં અમૃત પણ છે--કંડુ જળ પણ છે; હૈને સ્મર-

નારને-તેનું ધ્યાન ધરનારને એક અમત કે દડા જળીને। પ્રવાહ મળવાથી તેને અગ્નિની અસર જણાતી જ નથી. દટ રેકથી-ખરા નિશ્ચયથી ગજગુફામાં તે પ્રવાહ મેળવવા માટે માનસિક દંડમાં ખોદવા માંડ્યું હતું અને અને તે પ્રવાહ મળ્યો હતો.

વનમાં હાથીને જે આનંદ પડે છે (જે કેળીખતે તો વનમાં ખાવા ધાય છે), જળમાં માછલીને જે આનંદ મળે છે (જે કેળીખત પ્રાણી તો ગુગળાઇ મરે), તેવો આનંદ મત્તની સુગંધના રસીઆ પુ-મેને 'મત્ત'ની માંગતમાં મળે છે (જે કે જે જ મત્ત ખીખએને તો કદબુ અને દુઃખદાયક લાગે છે.) મનમથ એટલે કામદેવને મધી નાખીને—વસોની નાખીને—થકી નાખીને—અને શીકનો કટોટા મારીને, સતીઆ પ્રુગે મદીમંડળમાં મોટા માન-મિક બળવાળા યોદ્ધા તરીકે ફરતા ફરે છે. તેઓ નિવનદમાં મરાયુષ દોષ છે.

માટે હે પ્યારા આત્મમધુઓ ' મનને નિર્મળ કરી હમેશ આખી દુનીઆના તમામ ઇવેનુ બહુ ચાહો, ખોટા તર્કવિતર્ક જતા કરો, આર્ત-નાદ પાનને ચોમીરાવો ! તેમજ વચન પણ સાચું-હિતકારી અને સમય વિચારીને બોલો ! અને શરીરનું કોઈ અંગ ખોટા કામમાં ગતિ ન કરે એવી કાળજી રાખો. એમ ત્રિપુટીનું એકથ થવાથી મધુર આત્મનાદ સાંભળવાને તલમે ભાગ્યશાળી થશો.

પર્યુષણ પર્વના આદિ દિવસ, વધુ નહિ તો માત્ર ૮ દિવસ, એ મધુર આત્મનાદ-એ મીઠકું હાર્દીક ગીતકું માંભળવાને પ્રયત્ન અવશ્ય કરો !

આનંદના સાગર થી શાન્તિનાથ લંબને તે પ્રપત્તમાં મ્હાલ કરો !

શ્રી મહાવીર નયન્તી.

મહાવીરના સૈનિકોને તૈયાર થવા સૂચવતું બુદ્ધગદ.

મહારાજ વીરના વીર મુખદો :

ટટાર થાઓ; દત્તચિત્ત થાઓ; ત્હમારા મહારાજના નામથી થતી આ ઉદ્દયોપણને વધારી લેવા તત્પર થાઓ.

આ બુદ્ધગદ ત્હમને કોઇ યુદ્ધ માટે જમાડતું નથી. ત્હમે કે જેણે ત્હમારા મહારાજના લોકમને સિર પર ચઢકારી હોતી કીર્તિના રક્ષણ ખાતર અનેક યુદ્ધક્ષેત્રમાં કેમરીઆં કરી પોતાનું પાણી અને રાજ્યભક્તિ જતાની આપી છે તેવા ત્હમને હમણાં એક વંડુ યુદ્ધના ઉત્સાહી ખખર આપવા માટે આ બુદ્ધગવ ફૂડાતું નથી, પણ તે એક એથીએ વધારે આતંદહાયક મન્ગીલનમાં મગવા ત્હમને સાર કરે છે.

તે વધારે આતંદહાયક મન્ગીલન ત્હમારા સિરજન મહારાજના ધિરાજ શ્રી મહાવીર, કે જેમણે ત્હમારી માતૃભૂમિની કીર્તિ અર્થે અનેક દારણ સગ્રામમાં ઝીપવાબુ હતું અને વિજયને પોતાના હાથમાં જ રાખ્યો હોય, એવા તે મગર્થ રાજ્યનો જન્મ દિવસ ઉજવવા માટે ત્હમના લશ્કરના સધળા સૈનીકોએ અને ત્હમની સધળા રૈયતે એકઠા મળતું એમ આ બુદ્ધગવ ઉદ્દયોપણ કરે છે.

સેનિયો ! યોદ્ધાઓ ! સુખદો ! તદ્મારા ‘ યુનીફોર્મ ’ (સુદ
પતિ, રત્નેશ્વરણ વગેરે) સાથે તદ્ભે શહેરના મધ્ય બજારમાં એકઠા
થઈ શહેરની શોભામાં વધારો કરીને એ બધા ‘ યુનીફોર્મ ’માં
સંભળ થઈ પ્રજાજનો મમત્સ પોતાના પાલક મહાગજાએ કરેલા
અનેક ઉપકારો લલમરજો, એમના શુભોની ગીતા ગાવા હેમને
પ્રેરણા કરીને, એમના શુભો પોતાનામાં લાવનાનો પ્રયત્ન કરવાની
હેમને શિખામણ આપીને જે શત્રુઓને—કામ, દોષ, લોભ, મોહ
વગેરે જે શત્રુઓને એમણે પોતાના રાજ્યમાંથી દૂર હાડી કહાડ્યા
છે તેઓ તે વીરના પરાક્રમથી વાગ્દે દોષથી હમેશાં ડરના ન રહે
છે, તથાપિ પોતાના જાતિ સ્વભાવને લીધે ખીચાતી ખાગ અને
ગદરમાં થઈ દુષ્ટી રીતે તેઓ રાજ્યમાં લાખલ થઈ ગારત અને રક
જેની પેલાતી કાષ્ટ મધ યમિઓ ઉપર રીજાવવા—સ્તાવવાનું
પોતાનું કામ કરના સુખતા નથી, હેમને તદ્ભે જરૂર પડે શત્રુઓ
તદ્દા હાગ કરીને

નગરે પડે છે, તેમ ગૌર એટલે ચેન-આલ શરીર નહિ પણ મનવાળા હે સુમત્રો ! પ્રભાત અને વિકાર નામના શત્રુઓથી ત્હમારા ચાજમંદ સોંપાપણી પ્રજ્ઞને રક્ષવામાં ત્હમારી વિદ્યા ખરોખર વાપરજે.

ત્હમારા પડેરા નીચે વીરની સુધીર્ઘ-નમ્ર-શાન્ત પ્રજ્ઞ અનેક તરેહના માનસિક અને આત્મિક આનંદ ભોગવશે. કોઇ મામાયિક, કોઇ પોપધ, કોઇ ધ્યાન, કોઇ વિદ્યાદાન, કોઈ અભય દાન, કોઈ શુભ દાન, કોઈ શીલપાલન, કોઈ મનની શાન્તિ પૂર્વક તપ, કોઈ વીરકીર્તન વગેરે પ્રકારની રમત-ગમતમાં મથશુ મથે. ત્હમારે હેમને તે રમતો શીખવવી અને એમાં મદદ કરવી. વીરના સીપાઈ-ઓ કાંઈ પ્રજા ઉપર રોફે બતાવવા કે હેમને સત્તાવવા માટે નથી; પણ હેમણે હેમના સાથે જળી જઈ હેમના મિત્ર તરીકે મદદ, હિમત, હર્ષ અને રક્ષણ આપવાનું કામ બજાવવું, એવું એમને માટે ખાસ ફરમાન તે સ્વદેશી મહારાજાએ અસનથીજ ફરમાવી રાખેલું છે.

એવા તે પ્રજાવત્સલ, પરમ ઉપકારી મહારાજાને જન્મ દિવસ એવ શુદ્ધ ૧૩ નો આવેજે. એ દિવસને માટે ઉત્તમવતી સરાળી તૈયારીઓ કરવા હંમે હમણાં જ તૈયાર થાઓ. હોડો, કમર કસો અને ગામોગામ ફરી ફરી પ્રજાજનોને તે શુભ ઉત્તમવતી વધાઈ આપો તથા વિશેષમાં એવી પશુ ખાત્રી આપો કે તેઓએ તે ઉત્સવમાં પોતાની ખવિત્ર રમત-ગમતો નીરંતરે કરી; ત્હમારા પડેરાને લીધે હેમને કોઈ જાનની હરકત નડવા પામશે નહિ.

સેનિદો ! યોદ્ધાઓ ! સુમદો ! ત્દમારા ' યુનીફોર્મ ' (સુદ-
પતિ, રત્નેદરણુ વગેરે) સાથે ત્દમે સદેરના મધ્ય બજારમાં એકઠા
થઈ સદેરની શોભામાં વધારો કરજો. એ બધા ' યુનીફોર્મ ' માં
મજબૂત થઈ પ્રગ્નજનો સમક્ષ પોતાના પાલક મહારાજાએ કરેલા
અનેક ઉપકારો લક્ષ્યકારણે, એમના ગુણોની ગીતા ગાવા ત્દેમને
પ્રેરણા કરજો, એમના ગુણો પોતાનામાં લાવવાનો પ્રયત્ન કરવાની
ત્દેમને શિખામણુ આપજો. જે શત્રુઓને—કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ
વગેરે જે શત્રુઓને એમજો પોતાના રાજ્યમાંથી દૂર હાટી કઢાડ્યા
છે તેઓ તે વીરના પરાક્રમથી વાકેફ હોવાથી હમેશા કરના જ રહે
છે, તથાપિ પોતાના જાતિ સ્વભાવને લીધે ક્રીડાની ખાળ અને
ગઢરમાં થઈ ડુપી રીતે તેઓ રાજ્યમાં દાખલ થઈ આકેશ અને રંક
જેવી દેખાતી કોઈ કોઈ વ્યક્તિઓ ઉપર રીખાવવા-મતાવવાનું
પોતાનું કામ કરવા ચુકતા નથી; ત્દેમને ત્દમે જ્યાં પણ જુઓ
ત્યાં દાર કરજો.

યોદ્ધાઓ ! વીરના સુમદો ! ત્દમને એવા છૂપા દુઃખનોથી
રંક પ્રજાનું રક્ષણ કરવા માટે જ નીમેલા છે; માટે ત્દમે
પ્રમાદ ન કરજો. ખુશ લડાઈમાં જે બહાદૂરી જતાવવાતી છે તે
કરતાં આવી સાવચેતીમાં વધારે મુશ્કેલી મગાયલી છે. માટે લાખ્ખો
પ્રગ્નજનોના (પ્રાણથી પણ વધારે કિંમતી એવા) આત્માઓના
રક્ષણ માટે નીમાયવા એ ગૌરવર્ણના સુમદો ! ગૌરવ અથવા
સ્વેત વર્ણવાળા અશ્વગો વિદ્યામાં જેમ તકીન રહેતા, ગૌરવ એટલે
સ્વેત વર્ણવાળા યુરોપીઓને જેમ હાથ વિદ્યામાં તકીન રહેતા

નગરે પડે છે, તેમ ગૌર એટલે મ્હેન-જાલ શરીર નહિ પણ મનવાણા હો સુખદો ! પ્રભાત અને વિકાસ નામના ચતુષ્કોણી લહારા ચાળનારો પાંચાલી પ્રજાને રક્ષવામાં લહારી વિદ્યા જગેશ્વર વાપરશે.

લહારા પહેરા નીચે વીરની સુધીલ-નમ્ર-ચાન્ન પ્રજા અનેક તરેહના માનસિક અને આત્મિક આનંદ ભોગવશે. કોઈ સામાયિક, કોઈ પોષક, કોઈ ધ્યાન, કોઈ વિદ્યાદાન, કોઈ અભય દાન, કોઈ સુખ દાન, કોઈ શીશ્યાલન, કોઈ મનની શાન્તિ પૂર્વક તપ, કોઈ વીરકીર્તન વગેરે પ્રકારની રમત-ગમનમાં મગસુપ થશે. લહારે લેખને તે રમતો શીખવતી અને એમાં મદદ કરતી. વીરના સીપાઈ-ઓ કાંઈ પ્રજા ઉપર રોષે જ્વાલાવવા કે લેખને સત્તાવવા માટે નથી; પણ લેખણે લેખના સાચે જણા જઈ લેખના મિત્ર તરીકે મદદ, હિમત, હર્ષ અને રક્ષણ આપવાનું કામ જાળવવું, એવું એમને માટે ખાસ ફરમાન તે સ્વદેશી મહારાજાએ આમનવીજ ફરમાવી રાખેલું છે.

એવા તે પ્રજાવત્સલ, પરમ ઉપકારી મહારાજાનો જન્મ દિવસ ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૩ નો આવેલો. એ દિવસને માટે ઉત્સવની સરગી તૈયારીઓ કરવા લાગે હમણાં જ તૈયાર થાઓ. ઉઠો, કપર કસો અને ગામેગામ ફરી ફરી પ્રજાજનોને તે શુભ ઉત્સવની વધાઈ આપો તથા વિગેષમાં એવી પણ ખાત્રી આપો કે તેઓએ તે ઉત્સવમાં પોતાની પવિત્ર રમત-ગમતો નીરાંને કરતી; લહારા પહેરાને લીધે લેખને કોઈ જાતની હરકત નડવા પામશે નહિ.

દરેક દેશના પોતાના નરેશનો જન્મ દિવસ ઉત્તમ તરીકે ઉજવવાનો રીવાજ છે 'શ્રીમતી' મુમુક્ષુમાન, પારની કે બુદ્ધ, વૈષ્ણવ કે જૈની મુનિશ્રીઓ પોતાના ગળના જન્મ દિવસનો ઉત્તમ ઉજવવા મહાનાઓ આગમથી તંત્રીઓ ચાલે છે પણ તે તંત્રીઓ એની રીત છે કે જેની ઉત્સવ બનાવે તેને મુદ્દત ૨૫ વેળે, દારણ્ય તે ઉત્તમ, ૬ મંત્ર નથી અને શાસ્ત્રની એ ચાખીછ પ્રજાને પણ થાય. મહારાજની એક ન્હાની પ્રજા (મનુષ્ય મિત્રાના કવિ) ઉપર મહોદી પ્રજા (મનુષ્યો) મારી અને ત્રાસ વર્તાવે એવા વખતને 'હિમવ' કી રીત જ નહિ ઉત્સવમાં મર્વન આનન્દ જન્મ દોવા જોઈએ, મર્વન નિતિ-શાન્તિ-અને શાન્તિ જ હાલ રહેલી જોઈએ છે. બેન અને જાનનો હવે મધ્ય પશુ જીવને-વીરના મર્વ-સામ સામ્રાજ્યના મારી પણ બાગમાં રોના જીવને ન જ દોરો જોઈએ દાવા સાગર દેવા સાથે જ મહાન યોદ્ધાનું કામ બળવનારા ગેવા મહાવીરના ઓ ગીતાઓ ! હમે નૈર્ઘ સાથે પ્રેમને, દરાગ સાથે ઉચ્ચ લાગણીને, કર્ત્ત્વ સાથે આનંદને ભોગવતા શીમે અને હમારા પેરના નીચે પ્રમથવી પ્રજાને એ વિધા શીખવે.

એક શુ તેરશી તે શુભ દિવસ કેવો તરણી નજીક આનંદો જાય છે ! હમે વખતો ઉડતો જુઓ છો ? 'મમય' ના તત્વને હમારા વીર મગમર જોઈ શકે છે, —આપણે જેમ સમાના રમકડા માર નાચના માણુએને જોઈ શકીએ છીએ તેમજ આ મમયને જોનારા તે વીર એક સમયમાં અગાધ આનંદ ભોગવે છે. એમના મહેલમાં અડોનિસ ઓત્સવની ધૂન મચી રહી છે વીરાગી છતાં આનંદી એવા મહારાજના ઓ ગીતાઓ ! હમે તે મહેલમાં ઉજવ

વાતા ઓત્સવમાં લગવાનો આધિકાર જોધનો હોય નો મેહેલ બહારના આ પ્રજાજનોના ઉત્તમમાં એકવાર મળે, તે ઉત્તમને જરા-જરા દીપાવો, એની માગફત પ્રજાજનોને પુર સતોષ અને ગમ્મત આપે, કે જેથી તદ્દમારે માટે જે જોલ તદ્દમારા ઉપરીની નોધણીમાં લખાશે અને એ તે તદ્દમને મહેલમાંના ઓત્તમમાં દાખલ કરવામાં આવશે.

ઉજવો તદ્દારે; ઉજવો શ્રી વીરની જયન્તી, ઉજવો શ્રી ત્રિલોકનાથની જયન્તી, ઉજવો તારણનારણુ-દયાસિન્ધુ-મહાપરાક્રમી-ક્ષમા-માગર-સુધામિન્ધુ પરમપરમેશ્વર શ્રી મહાવીર પ્રભુની જયન્તી ! ચૈત્ર શુદ્ધ તેરશના શુભ દિવસે જે ગામમાં, જે ઉપગ્રામમાં, જે ઘરમાં, જે હાથમાં ધોડે કે ધણે અશે આ પરમકથાણુગ્રંથ જયન્તી નહિ ઉજવાય તે ગામ, તે ઉપગ્રામ, તે ઘર અને તે હૃદય સ્મતાન તુલ્ય જ સમજાવે. જેને માગશીક દિવસો પર પ્રેમ નથી આવી શ તો લેના નરીજમાં રડવા-રડવાના દિવસો લખાઈ ચૂકેના હોય છે.

ઉજવો તદ્દારે, પરમ ઉગ્રાસથી ઉજવો આ તથા હૈયાના હારનો જન્મ દિવસ—આપણા સિરના હવનો જન્મ દિવસ—આપણા પિતા, પતિ અને ગામ તથા મિત્ર રૂપ પરમ પુરુષનો જન્મ દિવસ ! ઉજવો મહોટા મેળાવડા કરીને, ઉજવો એમના ગુણ કીર્તન કરીને, ઉજવો નમ-જપ કરીને, ઉજવો અમયદાન દધને, ઉજવો ન્હાનાં મહોટાં ફડ કરી મધ જનહિતકારી ખાતું ખોલીને, ઉજવો ડાંદર-સને માદ કરવાના કામ કરીને.—ઉજવો મનના-મેવ દૂર કરીને, ઉજવો ગીપાઈ તરીકેના ખોટા ગર્વને દૂર કરીને, ઉજવો પ્રમાદને દેશનીકાલો દધને, ઉજવો મન-વચન અને કાયાના ત્રીકને એક કરીને, ઉજવો-ઉજવો-ઉજવો શ્રી ત્રિલોકનાથમહાવીર પ્રભુના જન્મ દિવસની જયન્તી !

‘महावीर जयन्ती’ की इस अमानेमें क्या जुस्त है?

दुनिया पर महाग उपकार करनेवाले पुरुषोंमें श्री महावीरका नाम मशहूर है। आर्य व अनार्य देशोंमें उठाने जो वद्य हार्दिक भ्रम भावनाका प्रचार किया था उसकी इस शमावेमें सरसे ज्यादा तर जुलाह होनेसे महावीर नामका स्मरण दुनियाको करानेका प्रसंग ज्यू बने। यू ज्यादा लेना हितकार है। आप जहाँ देंगे वहाँ द्रव्य हिंसा व भाव हिंसा हो रहा है। आज जहाँ नगर करा वहाँ स्वशरीरपोषण और अ-य तीव्रोंका द्वाह यही जीवनमंत्र है। शरीरसे या पचनमे या मारमे काटना-मारना-सताना यही आजकल दुनियामें ‘धर्म’ मनाया जाता है। हाथ अपसोम हमार जैन वर्गमें भी एक या दूसरी रीतिकी हिंसा-भयहिंसा—पूर जोरसे चल रही मालूम होती है। हमारे भागों एक दूसरे पक्षके नेनाते गालीगलोच व टटाफीसाद करके उनको सतानेमें जैनधर्मकी प्रभावना कीर्ति-भक्ति समझते हैं और हमारे सातु तों बहुधा एक ही गच्छमें भी एक दूसरेसे उत्तमता बतानेके लिये अनेक तरहकी सटपट करके भावहिंसामें मग हो रहे हैं। हिंसाका ऐसा साम्राज्य चल रहा है कि यदि कोई पवित्ररमा अपनको सूक्ष्म नेत्रोंसे आजबलके शमानेमें चल रहा हुआ युद्ध दृष्टिगोचर करावे तो अपनको जैसे कसार्हकी दुकान पर जानेमे घास टूटता

है वेने ही प्राप्त हूँगा। क्या ऐसे क्षमामें शान्ति पाठ पढ़ानेवाले महान गुरुके आगमनकी ज़रूरत नहीं है ? क्या ऐसे सड़े हुवे विश्व-राज्यकी दुर्दशा सुधारनेके लिये उत्तमोत्तम कबीराज (वैद्यराज) की ज़रूरत नहीं है ? मगर आज यह भूमिमें कोई तीर्थकर नहि हो सकता है ऐसा शास्त्रकारोंका कथन है, तथापि अपन अंतीम तीर्थकर श्री महा-वीरको अपनी मददमें हरसाल बुला सके ऐसा तो रास्ता है ही, जिस पवित्र तिथिमें वन महापुरुषका शुभ जन्म हुआ था उस दिनको पवित्र समग्र का समग्र जैनों पक़रीत होकर महावीरका जन्म वृत्तान्त सुने, उनके सिद्धान्तों (principles) का रहस्य सुने व विचारें, और धर्म ध्यान व शुक्ल ध्यानमें दिवस निर्गमन करें तथा दान-शील-तपका यथाशक्ति परिपालन करें तो क्या अपन आज भी तीर्थकरके समीपमें रहनेवाले लोगों पैसा लाभ नहीं उठा सकते हैं ? लोगोंको ऐसा मोह है कि यदि तीर्थकर भगवान खुद हम तक वीराजमान होता तो हम ऐसी ऐसी धर्मक्रिया करते, उद्देश सुनते इत्यादि, इत्यादि, मगर तीर्थकरके क्षमामें भी भगवानकी चानी सुननेवाले लोक कितने थोड़े थे ? भगवानके 'श्रावक' आजसे भी थोड़े थे, मतलब यह है कि यदि कोई तीर्थ-कर इस क्षमामें होता तो भी अपन लोग यही धर्मविमुक्ततामें लगे रहते, जिनको धर्मही गरज है, जिनको धर्म यही शौंदगी है ऐसा 'भान' हुआ है, वे तो अपने तीर्थकरके (भाव)दर्शन आज भी कर सकते हैं, और उनके चवनामृतका पान आज भी कर सकते हैं, श्री महावीरके जन्म दिवसको पर्व दिवस गिन कर पर्वपण जैसा 'भाव ओत्सव' यदि किया जावे और उस रोज

‘पवित्र जीवन की प्रवृत्ति एी जावे तो असह जीवनमे एकता होनेका लाभ जरूरतां एक रोजके लिये तो होता ही है आन्ते आरते जेसी दशा कायम रहे वैसे प्रयास करनेसे अगोरमें मनुष्य परमत्त्वको भी प्राप्त कर सकना है

इस अपेक्षामे-‘ज्ञानी’ के एवजमें ज्ञानीके उपदेश व वसंतका स्माण करावे लोगोंको धर्मपरायण करनेके आशयसे ‘वीरजयन्ती’ का श्रोतव्य अत्यंत आवश्यक है और महावीर यह नाम भी जेना प्रतापी है कि जिनको सुनते ही धार्मिक प्रवृत्तिमें लग जानेका प्रेम सबको डपन हो जाता है डाको सुनते ही साधुमार्गी, मदीर-मार्गी, दीगवरी सबको रोम रोम प्रेम स्फुरता है जिस भगवानने मानृभक्ति, पितृभक्ति, प्रजाभक्ति, और जनताभक्ति (devotion to humanity) और भी आगे बढ़ कर प्राणीभक्ति तक उपदेश शब्दोंसे व प्रयोगोंसे दिया है, उनका नाम जेनाको तो क्या मगर हरएक अकलमद मनुष्यको प्राणसे भी प्यारा हो उसमें कोई शक नहीं है जो लोग अपनको जेन कहलाते हुए भी महावीर जयन्तीमे त्रिमुक्त रहते हैं उनके लिये क्या कहे उनके लिये शिर्ष इतना ही कहना काफी होगा कि वे कमाशीय हैं

आजके परचेमें महावीर जयन्तीके जलसेके हाल छपे गये हैं उस परसे मालूम होता है कि साधुमार्गी-मदीरमार्गी दीगवर सबमें जो एकसपकी अत्यंत जरूरत है, जिस सपमें हमारा इस लोकका व परलोकका भी सुख समाया हुआ मालूम होता है, उस सपकी उत्पत्ति व वृद्धिके आशयसे भी महावीर जयन्ती खास

आवश्यक्रीय है। जहाँ जहाँ जयंतीका जलसा हुआ है, प्रथक् प्रथक् सम्प्रदायोंने शामिल रह कर वीर पिताके पवित्र नामकी गर्जना संयुक्त अवाजने की है। महावीर, इस तरह, जैनके भिन्न भिन्न अवयवोंको संयुक्त रखनेवाली धोती नस है; महावीर यह नाम इस तरह जैनोंके मूर्ख क्लेपोंका विष दूर हटानेवाला प्रचल मंत्र है। यह एक ही ध्वजा है, जिसकी छायामें हर एक सम्प्रदाय खड़ा रह कर हाथने हाथ मिला सकता हैं। ओ दादा महावीर ! हम तेर लहंगो फोटी अवगों पुरोंसे हाथने हाथ मिलायेंगे तब तो तू हमे छातीसे मिला लेंगे या नहीं ? वीर और हमारा प्रेक्ष, हम और सर्व भूतों (Beings) के ऐश्वर्य पर निर्भर है।

यही सुन्तीकी बात है कि हमारे एक प्रसिद्ध नेता धीरुत चांदमलजा साहबने अजमेरमें पहले ही पहल, जयंतीके ओत्सवमें प्रमुखपद लेकर सारे समाजको दृष्टांत बिठाया है। कांग्रेसका एक प्रमुख और कांग्रेस ऑफिसका जनरल सेक्रेटरी खुद जिस काममें अग्रेसर बने, उस कामको 'कानून' कहे तौ भी चल सकता है। अंग्रेज सरकारका यह रीवाज है कि हाईकोर्टोंके न्यायाधीशों जो जजमेंट दे उसको 'कानून' के बराबर ही गिनना। वैसे ही धीरुत चांदमलजी साहबने अजमेरमें महावीर जयंती सम्मेलनका प्रमुखपद लेकर मानो सारे जैन संघको एक कानून कर दिया है कि जयंतीका ओत्सव करना अपना कर्त्तव्य है। अब उम्मीद रहती है कि मालवा-मारवाड-पंजाब-दक्षिणमें आगामो वर्षोंमें महावीर जयंती हरजगह पाली जायगी। क्या यह अच्छी बात है कि हम वगते सूर्यकी अवगणना करें ? क्या यह ठीक बात है कि हम

महावीर निर्वाण, पर्युषण इत्यादि तेहवारोंको तो यथायोग्य उचीत तोरसे पाले और विश्वका महान उपकारी पुरुष जिस राज यह स्थूल विश्वपर बीराजमान हुए उस रोज-जब कि नरकमें भी उजाला और आनंद हुआ था-हम मनुष्य लोग बोलकूल ही पवित्र धर्म-धाम न करें ? क्या हम नारकसे भी अधम हो गये हैं ? क्या हम महावीरको इस दुर्नीधामें बीराजमान देखना नहीं चाहते हैं ?

अफसोस ! अफसोस ! हमारे बीरके सैनिकों याने हमारे साधुगण आज तक अपने पिताकी ओर अपना क्या कर्तव्य है वो भूल गये थे इससे ही यह बड़ी झुहरकी बात एक कोनेमें सदती है. वो. हमारे साधु अपने छोटेसे संप्रदायके 'पूज्य' की तिथि पालते जाये हैं मगर घेजे हजारों 'पूज्यों' के पूज्य--सारे विश्वके पूज्य महावीरकी जयंतीसे कोफ रखते हैं ! मैंने मेरे कमरेसे केई साधुओं सुना है कि "हम लोक ऐसी नहीं बातको सुननेवाले नहीं हैं." ऐसेको जबाब देना मलेपमें वृद्धि करने परावर समझ कर मैं इतना ही कहना काफी समझता हूं कि "तुम मरे; हम छोटे; तुम जीते, हम हारे; यह अर्थ तो तुम ?।"

मैं चाहता हूं कि महावीर हमेशा ही 'हमारे देश'में जन्म ले, हमारे तेजस् शरीर (Desire Body) की नरकमें उजाला कर और हमें धार्मिक जीवनका तात्पर्य भाटक यताके अदृश्य हो जावे. कैसा अद्भुत सत्य है कि बीरके 'भावक' तो थोड़े हजार ही थे; हम उनमेंके एक कब बनेंगे ? हम उनके दर्शन कब पावेंगे ? बीरके 'मार्गानुसारी' व 'भावक' ये सीतायें कैसे अर्थसूचक हैं ?

जब वह 'मार्ग' हाथ लगेगा और वह 'मनु पतिह' की गर्जना श्रवण करनेका मोका मिलेगा तब हम सच्चे 'ध्रावरु' बनेंगे, वहाँ तक तो मार्ग डूबने वाले 'हुदोए' ही है कामदेव बगेरा वीरके अतरंग बर्ग (minor class) के शिष्योंकी तो यात भी हम क्या करें ? ये सब 'सूक्ष्म भवनकी' बातें हम समझने लायक भी नहीं हैं। हम तो तीर्थकारको बहार के बहार ही-स्थूल शरीरमें डूब रहे हैं। बर्मचक्र पर ही हम सब आधार रखते हैं पवित्र कल्पनाके कोमल हस्तासे पवित्रताको उत्पन्न करके भावनेयोंसे दर्शन करना और भाव कर्णोंसे मुरार उपदेशध्वनि सुनना हमसे नहीं बन सकता है क्याही सुंदर शब्दोंमें श्री सिद्धसेन दिवाकर नामक महात्माने 'कल्याण मंदीर स्तोत्र'के ३४ वे श्लोकमें कहा है कि —

आकर्णितोऽपि महितोऽपि निरीक्षितोऽपि
नून न चेतसि मया विधृतोऽस्ति भद्रया ॥
जातोऽस्मि तेन जनबाधनं दुःखपात्रं
अस्मात्प्रिया प्रतिफलंति न भावशून्या ॥३८॥

अर्थात्, हे जनबाधन 'कदापि' मैंने आपका श्रवण भी किया होगा, पूजन भी किया होगा, दर्शन भी किया होगा, मगर इतना तो अवश्य ही सच है कि भक्तिपूर्वक मैंने आपको मेरे अंतःकरणमें धारण नहीं किये होगे, इससे ही मैं आज दुःखका पात्र बन रहा हूँ।

नाइये। 'भगवानको' भक्तिपूर्वक अत्र करगमें डूबो, स्थूल रूपमें यदि ये दर्शन दे भी, तो गुप्त दर्शनके अधिकारी नहीं होनेसे

कुठ लाम होना सम्भवित नहीं है. राजा लोग भंगीके घरमें जा बैठें नहीं हैं. जिनका तेजस् शरीर याने वासनामय देह बड़ोसे भरा हुआ है उनकी पास परम ज्योतिका आना बिल्कुल ही अंतर्भव है. इस लिये मनुष्यको चाहिये कि पवित्र नामका स्मरण करे, पवित्र पुरोहितके गुणोंको याद करके उनका अनुकरण करनेकी तालीम ले, और तालीमके लिये ही महावीर जयन्ती है ऐसा समझ कर मोहदशाको छोड़ दे.

‘जिन मुनिघरेनि महावीर जयन्तीका उपदेश व उद्यम किया है उनको सारा जैन संघ धन्यवाद देगा. जिनोने वैसा नहीं किया हो वे भी गये वर्षमें वैसा कानेको लग लायगे ऐसी अपन सन्न आशा करेंगे. श्री महावीर उनको सन्मति दे !

સ્થૂલની અપેક્ષાએ

સૂક્ષ્મની કદીનતા.

દેવાધિદેવને પ્રાર્થના.

સ્થૂલ અને સૂક્ષ્મની પાર ગયેલા હે પ્રતાપી દેવાધિદેવ !

આજે હું તારી સાહાય અને સન્નાહ યાચના તત્પર થયો છું. જ્ઞાનના ખજાના ! તું મને થોડીક યુક્તિ જતાવના શું ના કહેશે ? વીર્યના સમુદ્ર ! શું તું મને થોડુંક જગદીશના આનામની કરશે ?

હુનીઆમાં ઘણાંએ માણસો આગમુ, એદી, કાયર છે. પડયા પડયા ખાતું અને રોતું એ જ એમનો ધંધો હોવાથી તેઓ કંઈ સુખ પામી શકતા નથી. પરંતુ મેં તો જોય તેમજ સારા દિવસોમાં મણુ ઉઘમ કર્યાં કર્યો છે; મેં સખત મહેનતને મ્હારી પત્ની કરી લીધી છે; પરસેવાને હું અમૃત માની લઈ મેંદર મ્હારા અગ ઉપર રાખું છું; કાયરપણું, કૂપણુપણું અને સુકોમળપણું એ વસ્તુઓને તો હું દૂરથી જ નમસ્કાર કરું છું. આમ હોવાથી સ્થૂલ હુનીઆમાંનું હર-કાંઈ સ્થૂલ કામ કરવાની હું હિમત રાખું છું અને લગભગ દરેક કામમાં હું વિજયી બીજકવાની પણ આશા રાખી શકું છું.

તથાપિ, હે દેવાધિદેવ ! આટલે સુધી આપને હું અટકી પડ્યો છું. મ્હારું એન્જન આટલા માધ્યમ દોડી આવ્યા પછી 'જોટકી પડ્યું છે.' હવે આગળ વધવાની અક્ષત ચાલની નથી. તેથી મને

હવે જ્ઞાન થાય છે કે, સૂક્ષ્મની પેલી પાર કાંઈક છે ખરું—
સ્પૃશ્ય અથવા દર્શમાન હોય છે અને તેના પર્યોની પેલી પાર
કાંઈક છે ખરું, કે જે ‘કાંઈક’ સૂક્ષ્મ ક્રમના વચ્ચે કદાચ છે

મને જાણાય કે, સમુદ્ર તરીકે જોયું શકાય છે (ગમે તેટલો
મુશ્કેલ હોય, દરેકજ આપું મક્કર કરતા કરતા અમુક મુને સામે
પાસ જવું શક્ય તે છે જ) પરંતુ ભૂત જળ-સ્પૃશ્ય આને ન
દેખાતો એવો તે કીનારા વગરનો સાગર તરવો મને તો અશક્ય
જ લાગે છે

માનની રીમ હું મક્કર હોય છે, તથાપિ તેને મનાવવાનું
મહાગથી મની શકે છે, પરંતુ બીજું એક બાળક કે જે દેખી
શકતું નથી અને મહારામા ગુમપત્તે -કે જે તથા જોને ‘દુ’ ‘મન’
નામની ઓળખું છું અને હમરો લાક લડાની કટાહુ છું, તે રીમાતા,
એને મનાવવાનું મહારાથી બની શકતું નથી.

રીમરોને બાધી નાખનારી મોટી સાકળને તોડવાનું મહારાથી
બની શકે તેમ છે, છતાં મહારી મુદ્દિને જકડી રાખનારી પેલી છુપી
માકળ કે જેને તોડે ‘તુલ્યા’ નામથી ઓળખે છે તેનો તે એક
અકોડો માન પણ મહારાથી લીધો કરી શકતો નથી

ગમે તેરી વકરેરી વોડી પર સવાર થઈ એને મહારા કામુમા
લજ લેવતું કામ મને અશક્ય નથી લાગતું, પરંતુ મહારા કાળજીને
પોતાની ભૂમિના બનારી તે પર ઉત્ખાત કરતી ‘મમતા’ નામની
વોડી મહારા દાઘમાએ નથી આવી શકતી, તો એના પર સવાર
થવાની તો માન જ રી કરવી ?

લાગી દોરીને ખેંચી કે ઊઠી લેવાનું મને સુમમ લાગે છે,

પણ ' બવસ્થિતિ ' નામક દોરી ખેંચવા કે વીંટવાનું મ્હને છેક અચાંચ જેવું લાગે છે.

મ્હારા ઘરમાં કોઈ અનાજ સળવા માંડે છે એમ મ્હને ખબર પડે છે, અગર કોઈ દાગીનો કે જવાહીર હીક નથી એમ મ્હને લાગે છે, તો હું ત્હને વેચી નાખું છું એ વખતે પાંચ—પચીસ રૂપીઆ છેનરાડ ત્હની પગ દરકાર કરતો નથી; પરન્તુ ' આપના ' રૂપી જે સામગ્રી મ્હેં અગાડીથી ખરીદી રાખી છે તે કોઈ પણ બાબે હું વેચી શકતો નથી;—રે મ્હારા મિત્રો પણ મ્હને એ ખોટા માલથી દરકોષ કિમતે મુકા કરવા ખુશી જતાવતા નથી.

લોહું, મોનું વગેરે ધાતુને માળીને રમ કરવાની વિદ્યા અને મહેનત મ્હારી ચકિત બકાર નથી; પરન્તુ એ જાને ધાતુથી પણ અતિ ઘણી ક્ષીન એવી ' મર્વ ' નામની :જે ધાતુ મ્હારા જીગરમાં ધ્રુપાઈ રહી છે ત્હને માળવાનું કામ અતિ બગદર અને અશક્ય જેવું લાગે છે.

રાગના બદીખાનામાંથી છુટવા માટે લોખંડની સાંકળ તોડવાની મ્હારામા તાકાત ધ્રુપાયવી છે; પણ મ્હારા આત્માના ગુપ્ત હાથ પર ' રોદ ' ની જે મોનેરી ને લોખંડી સાંકળો કોઈ દુસ્મને જડી છે તે તોડવાનો વિચાર સરખો પણ મ્હને ગભરાવવાને પુરતો છે.

બુદ્ધિનાં કામોમાં પણ હું કાચો નથી; બુદ્ધિગમ્ય દલીલો અને વિચારોમાં હું કોઈથી ન હાર એટલી વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી મ્હને મબસૂત લાગે છે. નવાપિ બુદ્ધિથી પર એવું કાંઈક છે ખરૂં, કે જેનું માત્ર બુદ્ધિને નહિ પણ આત્માને જ યજી શકે ને બુદ્ધિથી જાનું મની શકવું હોત તો હું કે જે બહુમતી હીરા—માણેક

વગેરેની કિંમત સહજમાં આંદ્રી શકું એવી તિવ્ર બુદ્ધિવાળા હું;
—ને હું ધર્મની કિંમત આંકવામાં કેમ પાછો પડું છું ? નનીમા
પણ્યા સિવાય દ્વરથી જ હું પાણીનું માં કઢી શકું એવી મ્હારી
તીવ્ર બુદ્ધિ છે, છતાં યાનસરિતાના પાણીનું માપ કરવામાં હું તદ્દન
અચક્ષુષ છું એ શું હશે? બુદ્ધિથી પર એવી એ ચીજ—તે
ગમે તે હો—મહેને કેમ અને કયારે મળશે ?

ગમે તેવા કોપેલા શત્રુને વાગળગથી મનાવી શાન્ત કરવો હોય
તો મ્હારી બુદ્ધિ તે કામને માટે પુરતી છે; તથાપિ પેલા શુભ
શત્રુ કાળજીવને મનાવવા માટે એક સખ્દ વટીક મ્હારું જીગર બોલી
શકતું નથી, અહા, બુદ્ધિથી પર એવી કેટલીક વસ્તુઓ હશે?
અને હોતો ભેદ કેમ કરી પમાશે?

કોઈ ગિન રીસાઈ જતો હોય છે તો ત્હને શાન્ત કરવાની
હું કિંમત ધરી શકું છું; કારણ કે મીઠું સખ્દ આગળ કોઈ ઉત્તર
રહી શકતો જ નથી; પરંતુ આ હંસલો રીસાઈને નામવા માટે છે
ત્હારે મ્હારી ભાષા શક્તિ અને મ્હારી બુદ્ધિ નકામી થઈ પડે છે.

તરવારના અને બંદૂકના ધા સહેલા એ મ્હારે મન મ્હોટી
વાત નથી. અને એવા ધા ખાત્રા છતાં લડાઈના ક્ષેત્રમાં મૃત્યુ જ
કરવું હોય તો તે પણ હું કરી શકું છું એટલું જ નહિ પણ
ગરદન પર કારી ધા મારનાર શત્રુને ક્ષમા આપી હોય તો તે હું
ઉદારતાથી આપી શકું છું; કારણ કે સૌર્યની પાત્રી જ ક્ષમા છે.
પરંતુ, વયનતો અટરપ ધા સદન કરવાની મ્હારામાં શક્તિ નથી,
અને વયનના ધા મારનારને ક્ષમા કરવાનું પણ મ્હારાથી બની
શકતું નથી.

શત્રુને મદારા કમળે કર્યો હોય તો ગમે તેવા જોખમે પણ તેને છોડી શકું છું; તથાપિ કુન્દલણ નામના શત્રુને છોડવાનું કામ મદને આરામ લાગે છે.

વેરીને જીત્યા માટે અનેક દાવ-પેચ અને તાલીમમાં હું ખાવર્યો છું; તથાપિ 'મોહનીય કર્મ' નામક શત્રુ આગળ તો હું બેમાન થઈને જ બોય ઢળી પડ્યો, તદ્દા પછી લડવાની તો વાત જ શી કરી ?

સિંહને પાળીને હું 'સરકસ'ના ખેન કરી શકું છું, સર્પને પકડીને તેને મદારા ગળામાં જીવનો દાર બનાવી શકું છું; પણ મદારા અદરના દુરાત્મા રૂપી સર્પ કે મિહના ટુંકા આગળ હું થય્યો છું.

હું કહી ગયો, હે મરો ! કે હું બહોંતેરે કળામાં પારગત થવાને લાયક છું; તેથી ગમે તે બાપાનો ટાંગણ કડકડાટ કરે તો વાચી શકું છું, તથાપિ કર્મના કાગળીઆનો તો એક અકાડો પણ ઉઠેલી શકે નથી. ધિર હો મદારી આ બહોંતેર કળાને ! લપાનત હો એકલી જીવિના ભરોસે મેળવેની આ દગાખોર શક્તિઓને !

વળતરી જ લેખણે એવો નિશ્ચય કર્યો હતો કે “ જડાં સુધી આ
 મ્હાન ગાતાંપત્રા હયાત છે ત્હા સુધી હુ દીક્ષા ગ્રહણ કરીશ નહિ;
 કારણ કે દીક્ષા સર્વજનને હિતકારી શાસ્ત્રક્રમેએ માનેલી છે, તો
 પત્રી જે દીક્ષા માતાપિતાના હૃદયને ઉલ્લેગ પમાડનારી નીવડે તે કેની
 રીતે ન્યાયયુક્ત ગણી શકાય ?” આ તા ઉત્તમ વિચારથી અને અન્ય
 પુરુષેને માતાપિતાની ભક્તિ કરનાનો વ્યવહારયુક્ત બોધ આપવાની
 ઇચ્છાથી તેઓ ગૃહસ્થાવાસમા ૨૮ વર્ષ પર્યન્ત રહ્યા. અને પોતાના
 ભાઇના આગ્રહથી વળી બે વર્ષ વધારે ગૃહસ્થ ધર્મ પાળ્યો, અને પત્રી
 ત્રીમમે વર્ષ દીક્ષા લીધી દીક્ષા લીધા પછી બાર વર્ષ સુધી અનેક પ્રકા-
 રની બાણ તથા અબ્જ તરતપશ્ચર્યા કરી, વિવિધ પ્રકારના કામ, કોવ,
 માન, માયા, લોભ વગેરે ગાનમિક શત્રુઓનો સહાર કરી, સાંમારિક
 પદાર્થોની અસારતા તેમજ અમત્યતા અનુભવી, ધ્યાનમાં મગ્ન થઈ,
 અતરંગી આત્માને અનુભવ્યો સર્વ ભાવને સાક્ષાત્ જાણવા તે જ
 કેવળજ્ઞાન છે, એવું કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યા પછી પોતાના જ્ઞાનનો
 લાભ ખીજને આપવા વાગે તેઓ ગામેગામ વિચર્યા, અને જડાં
 ત્હા હયાનો ઉપદેશ આપી અનેક પુરુષેને દિસક કર્મોથી બચાવી
 જૈન ધર્માનુયાયી બનાવ્યા આ રીતે ત્રીસ વર્ષ સુધી પરોપકારાર્થે
 પોતાનુ જીવન લેખણે પમાર કર્યું હેમનું જીવન કેવળ નિસ્વાર્થી
 હતું. ૭૨ વર્ષની વયે એટલે ઇ. પૂ ૧૨૭ મા આસપા નગરમાં
 તેઓ આવી પહોચ્યા. મરણ સમય સગીર છે એમ કેવળ જ્ઞાનથી
 જાણી, વીરપ્રજુએ હૃદીવારને બોધ આપ્યો. અને શુદ્ધ ધ્યાનની
 દ્રેણિએ ત્રી લગવાન મોક્ષે પધાર્યા આ મમાચાર આસપાસના
 ગામના રાજાઓને વિદિન થતાં અદાર દેશના રાજાઓ વંદનાર્યે
 આ જનાવ આરો વદી અમાવાસ્યાના રોજ, આજથી

૨૪૩૫ વર્ષ પહેલાં, જન્મે હતા. તે વખતે ત્યાં જૂના જૂના દેશથી પધારેલા રાજાઓએ વિચાર કર્યો કે—“ આહા ! ભગવંત કેવળ જ્ઞાનમૂર્તિ હતા. હેમના દેહોત્સર્ગ થવાથી ખરેખર હવે જગતમાંથી ભાવ (જ્ઞાન) દીપક નાશ પામ્યો. માટે ભાવદીપકનું આપણને સ્મરણ થાય માટે હવે દ્રવ્યદીપક આપણે સળગાવીએ. ” એમ વિચારી તે રાત્રિએ દીપકો પ્રગટાવ્યા. ત્યારથી દીપમાળી (દીવાળી) નું પર્વ પ્રવર્ત્યું, એની જોનોની માન્યતા છે.

પ્રિય જોન બાંધવો ! આપણે શ્રીમન્મહાવીર પિતાના જીવનની કુંક નોંધ તો લીધી, પણ હેમના જીવનચરિત્ર ઉપરથી આપણે શું શિખવું જોઈએ એ જ્યાં સુધી આપણા સમજનામાં ખરાબ ન આવે ત્યાં સુધી એ જીવનની આપણા જીવન ઉપર અસર થઈ શકે નહિ. માટે હવે હેમના ચરિત્રમાંથી જેવા જોઈતાં શિક્ષણો અને આપણે હાલના જોનોએ કરવાં જોઈતાં કર્મો એ પ્રત્ય આપણે યથાર્થ રીતે વિચારીશું.

સમભાવ.

મહાવીર પ્રજાના જીવનનું સદૃશ રીતે અવલોકન કરતાં, અને તે ઉપર આંતરિક વિચાર કરતા હેમના જે ઉત્તમ ગુણો આપણી આખ આગળ તરી આવે છે, હેમા સુખ્ય ગુણ હેમનો સમભાવ-સમાન દષ્ટિ છે. હેમની સમાન દષ્ટિના અનેક દાખવા આપી શકાય; પણ આપણે અત્રે એક જ દાખવો આપી ચલાવીશું. દસ કરવાની જુદીથી પગને અડકનાર અડકોશિક નાગ તરફ તેમજ નમન કરવાની જુદીથી પગને માથું અડકાવનાર છદ્મ તરફ પણ જોની સમાન જુદિ છે એવા તે વીર પ્રજાની સમભાવ દષ્ટિ ખરેખર પ્રશંસનીય તેમજ અનુકરણીય છે.

કેવળ હેમનું જીવન અનુકરણીય છે એટલું જ નથી પણ હેમજો તે પ્રકારનો બોધ પણ આપ્યો છે, કે જે બોધ કોઈ આચાર્યે 'સબોધ સિતેરી'મા પ્રકટ પશ્ય કર્યો છે —

“ સેયંવરો વા આસંવરો વા

ચુદ્ધોઽન્ને અથવા કો વા

સમભાવ ભાવિ અગા

લહરિ સુલ્લં ન સંદેહો ” ॥

“કોઈ મનુષ્ય જેતાંબર હોય કે દિગંબર હોય, બાહ્ય હોય કે અંધર્મા હોય, પણ જેના આત્મામાં સમભાવ વમેસો છે, તે મુક્તિ મેળવશે એ નિમશય છે.” વળી “ઉપદેશ તરંગિણી” મા એક આચાર્ય લખે છે કે — “જેતાંમરમાં કે દિગંબરમાં, પશ્ચવાદમાં કે તર્કવાદમાં મુક્તિ નથી. ‘ક્યાયધી મુક્ત થવું’ એજ ‘મુક્તિ’ છે, અને ક્યાયધી મુક્ત થવાનું કામ દરેક આત્મા કરી શકે એમ છે.” આ રીતે જૈન આચાર્યોએ વીરપ્રભુને પગને ચાલી સમાનદષ્ટિ રાખવાનો બોધ આપ્યો છે.

કરૂણા.

ખીજે મહાન્ ગુણ જે શ્રી વીરપ્રભુનો છે, અને જેની તુલના આ જગતમાં થઈ શકે તેરી નથી, તે કરૂણાનો મહાન્ ગુણ જે જગતમાં જેટલા મહાન્ પુરોહો થઈ ગયા, તે સર્વ કરૂણાના ગુણને લીધે જ પ્રસિદ્ધ થયા છે. સર્વ ગુણોના આધારબૂત તે કરૂણાનો ગુણ ભગવાનમાં કેટલે અંશે પ્રકટ થયો હતો, હેનો ખરો ખ્યાલ શબ્દો-દ્વારા તો શી રીતે આપી શકાય ? છતાં દૂંકમાં એક ન્હાનું દર્શન આપી તે જતાવવા બનતો પ્રયત્ન કરીયું.

એક સમયે પેટાડ નામના ગામ સુધીયે વનમાં શ્રી મહાદેવ પ્રભુ કાચોત્સર્ગ કરી ધ્યાનમાં મગ્ન બન્યા હતા; તેઓશ્રીની ધ્યાનની સ્થિરતા અને મનની દૃઢતા અવધિશૂન્ય નિહાળી દેવાધીશ ઇંદ્રે પોતાની સભામાં હેમની પ્રશંસા કરી, ત્હાંથી જ હેમને નમસ્કાર કર્યા અને પછી કહ્યું કે: “ આહા ! મહાદેવ પ્રભુનું ધૈર્ય કેટલું અનુપમ-છે ! હેમના મનની સ્થિરતા દેટલી અમાધારણુ છે ! હેમની વિચારશ્રેણિ કેટલી ઉચ્ચ છે ! ધન્ય છે પ્રભુને ! જગતમાં કોઈ એવો દેવ કે મનુષ્ય નથી કે જે પ્રભુની સમાધિનો ભંગ કરી શકે ”

આ પ્રશંસાના શબ્દો એક સંગમ નામના શુદ્ધ દેવે અતિ-શયોકિત ભરેલા બારથા અને તેથી તે પ્રભુની કમોટી કરવાને ત્હાંથી ચાલી નીકળ્યો. જગતમાં પ્રાણી માનને હેરાન કરી શકાય, સત્તાપી શકાય અને હિંમે પમાડાય તેવા દરેક સાધનવડે તહેણે પ્રભુને સંતાપવામાં જરા પણ કયાજ રાખી નહિ. કોઈ કદા શત્રુ પણ જેવાં કામ ન કરે તેવા નિર્દય અને ત્રામ ઉપગમવાના ઉપદ્રવો શ્રી વીરપ્રભુ ઉપર હેણે કર્યા. આમાં જલ્દારે તે ન કાળ્યો અને પ્રભુના મનની નિશ્ચિન્તામાં જરા પણ ભંગ ન થયો, ત્હારે હેણે પ્રભુને મોહ ઉપજે એવા રાગારાદિ પ્રયોગો અજમાવ્યા; પણ જળ ઉપર ચતા પ્રહારની માફક હેની સુધગી કોઈમો વ્યર્થ ગઈ. આ રીતે એક બે દિવસ નહિ પણ છ માસ પર્યંત શ્રી વીરપ્રભુને હેણે દરેક પ્રકારના ઉપસર્ગો કર્યા. પણ પ્રભુ તે પ્રભુ જ રહ્યા; હેમનો પ્રભાવ જરા પણ કાળ્યો નહિ. હેવડે તે અધમ દેવ થાકીને પ્રભુને નમસ્કાર કરી ચાલ્યો ગયો.

જા'ધુઓ ! આ સમયે પ્રભુના દિવમાં કેવા ઉમદા વિચારો જન્મવા પામ્યા હશે હેનો કદાપિ તદમે ખ્યાલ પામ્યા

છો ? પ્રભુની તે મમપની વિચારવેણિનું રહમ સમજવા ત્હમે કદી પ્રયત્ન કર્યો છે ? જો આ ખામતમા ત્હમે અજાણ હો તો મ્હારી સાથે ત્હમે વિચારપ્રદેશમા ચાલો અને હું ત્હમને તે વખતના પ્રભુના હૃદયનું સંપૂર્ણ ચિત્ર ત્હમારા મન ચત્ર આગળ રાખું કરવા કોનીય કરાશે

ખ્રિસ્તિધર્મસંસ્થાપક શ્રીમત ક્રીસ્ટીયન મહત્વ અને ઉપદેશ નહિ સમજનારા તે વખતના યાહુદીઓ જ્ઞહારે તે મહાન પુરુષને વધસ્તંભ આગળ લેઈ તે ગયા તે વખતે તે કરુણાળુ મહાત્માએ જરા પણ ગૈય ન ધરતા અથવા યાહુદીઓ ઉપર તિરસ્કારની દૃષ્ટિથી ન જોતા કયા લાની ઉદ્દગાર કહાડ્યા હતા કે “Oh Father ' forgive them, they do not know what they do”.

“ હે દયાળુ પિતા ’ આ યાહુદી લોકોને તું ક્ષમા આપ. તેઓ શું કરે છે ત્હેમની તે મિત્રારાને ખબર પણ નથી. ” આ શબ્દો બોલાયા તે અગાઉ પાંચમે વર્ષ પહેલા કર્મમામૂર્તિ શ્રી વીર પ્રભુએ સ્વગમ દેવના મળધમા જે ઉદ્દગાર કહાડ્યા હતા તે દરેક માનવે હૃદયમા કોતરી રાખવા જેવા છે. ત્હેમણે તે વખતે વિચારું હતું કે:—

“ અહો ! નિષ્કારણ ખીજા જીવોને દુઃખ આપનાર આ મિત્રારા જીવની શી ગતિ થશે ? ! ખેદની વાત છે કે મ્હારા જેવા જીવો જ્ઞહમને ખીજા જીવોનું હિત કરવાનું છે, અને ખીજા જીવોને દુઃખથી મુક્ત કરવાનું છે તેવાઓ પણ આવા જીવોનું હિત કરી શકતા નથી. મ્હારા મનમા એમજ સ્ફુરણા થાય છે કે મ્હારા હાથે રહેનું હિત થતું જ જોઈએ; પણ તેમ થવાને બદલે મ્હને દુઃખ

આપવાને હેતુ ત્રાતકી વિચારો અને કાર્યોની લીધે તે કર્મથી મંત્રાયો છે. અક્રમોસ, હુ તે મિચારા છવતુ આ અવસરે ઢાંધ પશુ દિત નથી કરી ચકનો ' " આવા વિચારો હેતુના હૃદયમાં મુરતી હેમની આંખમાંથી અલુપવાદ વહેવા લાગ્યો. અને આ કારણથીજ 'શકતા-હૃત'માં ની વીરપ્રભુની સ્તુતિના મંબધમા લખાયેલું છે કે,—

“ કૃતાપરાધેઽપિજને કૃપાપંથસ્તારયોઃ ।

ઇપદ્વાર્થાર્દયોર્ધદ્રં શ્રી વીરજિનનેત્રયોઃ ” ॥

“ અપરાધ કરવાવાળા છવો ઉપર પશુ ક્ષમાથી નમં અને અશુધી આદ્ર એવા શ્રી વીરજિનગવાનનાં નેત્રો મર્ચના કશ્યાણુ ગાટે થાયો ! ”

સત્યશોધક વૃત્તિ

શ્રી મહાસીર પ્રભુના બોધ ઉપરથી એ સ્પષ્ટ રીતે દ્વિનિ થાય છે કે, લોકોમાં મત્યશોધક વૃત્તિ જોથી પ્રકટ થાય, તેવા પ્રકારની વિચારગ્રેષ્ઠિનો તેઓશ્રીએ ગોધ આપ્યો છે. લોકો અમુક સત્ય માની લે હેતુના કરતાં હેમનામા સત્યશોધકવૃત્તિ જન્યુત થાય એ વિશેષ દિત્તારી છે. અને આ નિચારથીજ સ્થાલાદ મન આપનામાં આગ્યો છે. સ્થાલાદ્વતુ પીતુ નામ અનેકાંતવાદ છે; અને હુંકમાં કહીએ તો એકજ વસ્તુને જૂના જૂના દટિમિન્દુથી જોવાની રીત તેજ અનેકાંતવાદ છે. એકજ બાબત જૂના જૂના દટિમિન્દુથી જોવાથી કરી લાગે છે તે વિચારવું, અને પછી તે વસ્તુનું સ્વરૂપ ગાનવું: તે વસ્તુનું જ્ઞાન મેળવવાની અને સત્યની સમીપમા આવવાની ઉમદમાં

ઉમદા રીત છે. હાવમાં જેની રીતે થીજીએગી જૂઠા જૂઠા ધમેનો જૂઠા જૂઠા દરિયિન્દુથી અભ્યાસ કરીદેગમાથી મત્ત સ્ત્રીકા છે, તેનો ન પ્રમાણ (જો કે જૂઠા સ્વરૂપે) શ્રી મહાવીરના ઉપદેશમાથી પ્રકટી નીકળે છે, અને આ કારણથી જ શ્રીમદ્ આનંદધનજી મહાગા-
જિનેશ્વરના સ્તવનમા જણાવે છે કે.—‘પદ્મદર્શન જીવ અંગ ભ-
ણીજેજી’ આવી દરિયાનો કોઇ પણ પથ, મત કે મપ્રમાણના
માયે વાદરિવાદ કે ક્વદ કરતો નથી, પણ જોડવે અગે જેમાં મત્ત
ટાય છે તેવે અગે તેમાંથી તે સત્ય ગ્રહણ કરે છે એ સ્વાદ
મતની ઉત્તમતા દર્શાવવાનો આ પ્રમગ નથી, જો જણાવતું જોઇએ
કે, જે પુત્રો સ્વાદાદ મતનું અરૂપ યથાર્થ જાણુ છે તે મનુષ્ય કે
અપેક્ષાએ અમુક બાબત સાથે છે તે વિચારના પ્રયત્ન કરે છે, અને
તેથી તેવા પુરૂષનું હૃદય વિશ્રાન્ત અને ઉદાર થાય છે—થતુ જ જોઇએ,
અને જો ન થાય તો તેમાં ફોગ તે સ્વાદ મતને નહિ પણ તેના
હાલના અસાન ઉનામકોનો ગણાવો જોઇએ મર્વ અપેક્ષાએથી મતને
આવશ્યક જોઇએ, એના ઉચ્ચ મતને માનનાને દારો કરનારા સોદો
જો અમુજ અપેક્ષાને નળગી જેમી રહે, અને બાકીની અપેક્ષાઓ
અસત્ય છે એમ કહેવા બહાર પડે તો તેના જેવું તે મતને લખવ
નારે ખજી શુ દોષ રહે? આવા પુરૂષાના હિતાર્થે જ શ્રી વીરપ્રભુ-
એ ઉપદેશ આપ્યો છે કે “મતગોષક બનો, સત્યને અનુસરો.
અને જુદા જુદા દરિયિન્દુથી-અપેક્ષાઓથી દુઃક વરતુને નિહાળો”

શ્રી વીર પ્રભુના એટલા બધા ગુણો છે કે કોઇ ક્વમ તે ક્વ
વાને સમર્થ નથી. “જ્યાં ન પહોંચે રવિ, ત્યાં પહોંચે કનિ” એ
કહેવતને માર્થક કરનારા એક કનિને પણ વખતુ પડ્યું છે કે—

અસિતગિરિસમં સ્યાત્ કજ્જલં સિન્ધુપાત્રે
 સુરતરુવર શાસ્ત્રા લેખની પત્રમુર્તી ।
 લિખતિ યદિ ગૃહીત્વા શારદા સર્વકાલં
 તદપિ તથા ગુણાનામીશ પારં ન યાતિ ॥

■ સમુદ્રરૂપી વાસણમાં મેઢૂ પર્વત નોટલી માલી હોય, કદપ-
 ઝક્ષની કાળી સમાન લેખણ હોય, પૃથ્વી સમાન કામળ હોય અને
 તે લેખને શારદાદેવી સર્વ કાળ લખવા માટે તો પણ, હે પ્રભો !
 રૂઢમારા ગુણનો પાર આવે તેમ નથી. ” શ્રી મહાત્મીર મામત્રી
 ઝાળખાવા પામેલા પુરુષમાં બધા દેવી ગુણો હતા. તેઓ મનુષ્ય
 હતા, પણ પૃથ્વીતા પ્રાપ્ત કરેલા મનુષ્ય હતા. તે જીવ હતા;
 નહેમરૂ પોતાના શરીર અને મનમાં રહેલા હવકા પાશવ ધર્મો અને
 વિકારો પર પૂર્ણ જય મેળવ્યો હતો. જ્યેન અપેક્ષાએ તે ઇશ્વર
 હતા. હોમનામાં કોઈ પણ પ્રકારની ન્યૂનતા ન હતી એમ લખવું
 રહેના કરતાં તે સર્વાંગે સંપૂર્ણ હતા એમ લખવું એ વિગેય ભક્તિ-
 કારક જણાશે.

તેમણે જે અમલ્ય જ્ઞાનનો ઉપદેશ આપ્યો છે, અને પોતાના પગેપ-
કારી અને નિઃસ્વાર્થા ઇવનથી જે હિમ । ગુણોનો નમુનો જગત
આગળ પ્રગટ કર્યો છે તે જ્ઞાન તથા ગુણ ઉપરથી આપણે કરવા
યોગ્ય શી ફગ્ગે ખડી થાય છે તે દરેક આત્માર્થ પુરે વિચાર્યા
કરવું આપણે જ્ઞેન થાકે પ્રાય વ્યાપરી છીએ વ્યાપારી દરનેજ
માઝે પોતાની લેવઢેવડનો હિમાન કરી નફો કે નફાનાન થયું
તે શેધી કહાય છે અ । આખા વર્ષમા શો લાભ મળ્યો કે શી
હાનિ થઈ તેના જગેનર હિમાન લાભ નીના વિશે કરી નવા
વર્ષમા તે પ્રસ કયે છે મહારીર લખવાનને પશુ આ સંમારૂપી
વ્યાપા ની પેઢામા વર્ષની આખરે (આમ્રો મહિનાની અમાનાસ્યાએ)
આત્મનિરીક્ષણ (હિસાબ) કરતા જણાય કે જ્ઞાન, દર્શન અને

આપાજનું ઝગમગતું આસન.

બેઝના વંપે તે મળવાનું વચન.

મ્હાકે નામ બાનચંદ્ર છે. મ્હારી ઉમર ત્વમે કેટલી ધારો
છો ? દાદાઓ અને દેવના દાગાઓ પામેથી મ્હે સાનનુ કે, કાષ્ટને
ઉમર વહેતી નહિ । માટે તમારે મ્હારી ઉમર નજીની હોય તો
મ્હારા તરફ મીઠીમીઠીને જુઓ અને આ બાનકની ઉમરની
જાલકા પામે

એક દિવસ મેં કાંઈ નવું નવું જ દીકું. આકાશમાંથી ઝગ-ઝગ ઝગમગ કરતાં વિમાન નીચે ઉતરતાં હતાં અને તહેમા ઝગમગ કરતી બાપડીઓ રૂપાની ઘંટડી જેવા અવાજથી મીકું મીકું ગાતી હોય એવી રીતે વાનો કરતી હતી. તહેમના કાનમાં ચૂરજના કિરણ જેવું કંઈક લટકતું હતું. તહેમના માથામાં તો જાણે મૂરજ જ ટાંગ્યો હોય તદ્દિ એવું તેજ હતું. દેટલાક રૂપાળા પુરો વાળ વગાડતા હતા.

હું તો આ જોઈને ગાંઠાયેલો જ થઈ ગયો અને બાપાજીને ખબર આપવા દોડ્યો. હમેશની જગાએ જઈને જોકે છું તો બાપાજી તો ક્યાંક ન મળે ! હું જુઓ પાડવા લાગ્યો. “ બાપાજી, ઓ બાપાજી ! કોઈ જોવાનું આ-યું છે. બાપાજી ! તહે જોઈને ખુશ થશો, જુઓ તો ખન ! ”

જઘ ઉત્તો ! મ્હેં ધારીધારીને ત્હેમનું મુખ જોયું. અરે ! આ તો
મ્હારા બાપાજી ! મ્હારા બાપાજી બાપાજી ! “ એ બાપાજી !
બાપાજી ! પાંચે પડુ છું ” એના કહી નું ત્હેમની આમળ લમેચના
રિવાજ મુજબ ઘુટખીએ પડ્યો અને પછી બાપાજીની બાપુએ પેલા
આમળ પર બેસવા ગયો.

મ્હારા બાપાજી બાપાજીએ કોઈ દિવસ કોઈ વાતની મ્હને ના
કહી નહોતી; પણ આજે બાપાજીએ મ્હારા હાથ પકડી મ્હને એક
ચુંબન કરી, નીચે મુક્યો અને કહ્યું:— ‘ બેટા ! તું મ્હોટો થા,
એટલે તને અહાં બેમાલીશું. ’

મ્હારા હૃદયનું વર્ણન કોણ કરી શકશે ? મ્હેં કદી સ્વપ્નમાં
પણ ધાર્યું ન હતું કે મ્હારા બાપાજી મ્હને આમ તરડાડશે.
મ્હેં ફરીથી કહ્યું:— ‘ બાપાજી ! બાપાજી બાપાજી : મ્હને આ મુંદર
અમમળતું આસન બાપુ મમે છે. મ્હને ત્યાં બેસવા હોતે ? ’ અને
હું રડી પડ્યો.

બાપાજીએ કહ્યું — ‘ બેટા, તું કોઈ ચીજ માટે કદીએ જક
ડરી નથી અને આજે શા માટે કરે છે ? તું હજી નહોતો ‘ માળ ’
છે. મ્હોટો થઈશ એટલે આમળનો ટોટો નહિ પડે. જો હજી તું
વાત કરતાં જ રડી પડે છે એટલો ‘ બાળ ’ છે, અને આ આમળ
તો કદી રડી જ ન શકે એવાને માટે છે. જો તારાં આંશુ જોઈ
આ અમમળતા લોકો—જોને મનુષ્યો ‘ દેવતા ’ કહે છે તેઓ—
હસે છે કે, શું સિંહના પુત્રો આવા રોતડ હશે ? આમળ શું
રડીને લેવાતાં હશે કે કમર બાંધીને ? ’

આપાછના હુકમનું મહેં કદી ઉપવન કયું નહોતું. મહેં તરત જ દુપટો કમરે વિંટળી દીધો અને એક વીરતી માફક તૈયાર થઇને બોલ્યો: “આપાછ! મહારી તે બધા માટે ઠાગા-કગે; અને મહને કહો કે હવે મહારે શું કરવું?”

“બેટા! શાન્ત થા. જેઓ મગજશાન્તિ શુભાવી બેમવા કોટલી ધાંધલથી શરઆત કરે છે તેઓ ચોડાજ વખતમા મંઠ-ઉતસાહલીન પડી જાય છે. માટે એમ ધાંધળ ન કર. શાન્ત થા અને કમે કમે આ આસનની પ્રાપ્તિની લાયકાત માટે કરવા જોઈતાં કામ કર.” આપાછએ કહ્યું.

આદા? આપાછના કેવા અનુપમ સખ્ત! કેરી ગેમની મહારા પ્રત્યે કરેલા દૃષ્ટિ? હું શીતળ ગીતળ થઇ ગયો. પછી બે હાથ જોડી બોલ્યો: “માફ કરો, આપાછ, હવે હું આસની આગા પુરેપુરી સાંભળવાને આતુર બન્યો છું. આપ ફરમાવો તે પ્રમાણે કમેકમે કરીશ અને આસન માટેની લાયકી પ્રાપ્ત કરીશ.”

“જો ત્હાકે, પ્રથમ તો તું ગામમા જા; જલ્દિ જો કે કેટલી કેટલી જાનના પ્રાણીઓ ત્હાં વસે છે. મનુષ્યોને સુખ દુઃખ કેવા પ્રકારનાં છે, સુખ નિર્મિતો માણુઓ કેટલું દુઃખ હાથે કરીને વહેારી લે છે તે પણ જો; અને સુખ આપવાના બહાને કેટલા શ્રીમંતો, કેટલા સાધુઓ અને કેટલા રાજાઓ પોતાના આશીનોને લટે છે તે પણ જો. પછી ત્હારે જો આ ઝગમગતા આમનની અને આવાં દેવ-દેવીઓની સમાની છત્રા હોય તો આ સર્વને દુઃખસુક્ત કરવા પ્રયામ કર. જો રાજાઓ પ્રજાને લૂટતા હોય, પીડના હોય, પક્ષપાત કરતા હોય; શુદ્ધ મનુષ્યરતા હોય તો રાજાઓને બોધ

આપ. પ્રભુને લેખતાં કર્નવ્ય શીખવ કે જેથી તેઓ રાખતે આપ-
 નિપુણ બનવાની ફરજ પાડી શકે. જે શ્રીમતો ગરીબોને હુતા
 હોય તેમને લક્ષ્મીની અમ્બીરતા મમજવ અને ગરીબોને બણારીને
 એવા બતાવ કે જેથી બવિધમાં દગાવાના પ્રમમ જ ન બનવા
 પામે. જે સાહુઓ બકોને વૃદ્ધતા હોય કે બૃદ્ધ કરતા હોય તેમને
 તુ કાંઈ ન કહેતો, માત્ર મ્હારી પામે લાવજે એટલે હું એક મત્ર
 બણારીને લેખને સુધારી દશ; ત્હારે લેખને મ્હારી પામે લાવવા અને
 લોગને એમનાથો દૂર રહેવાનો ખોષ કરે એટલુ જ માત્ર કરવાનું
 છે. અમોક્ષ જનવગેના મ્હણુ માટે સમ્યાઓ ખોલવાની દયાશુ
 પુરોગેને અચતા કર અને આ પ્રમાણે પ્રાણીમાત્રને શાતા ઉપજારીને-
 પ્રાણીમાત્રની સંવા બખારીને-પ્રાણીમાત્રનો 'દામ' બનીને તું મ્હારી
 પામે ખડો આરીશ ત્હારે હુ ત્હને આ આમનને નાયક થયો માનીશ.
 ત્હારે તું પ્રાણીમાત્રનો 'ગમ' થવાને યોગ બન્યો ગણાકશ. ત્હાં
 આશુ પાડવા હાય તો આ આમન માટે નહિ, પણ જગનના હુ ખી
 છવેને જોના જાય ત્હા ત્હેમની પીડાઓ ઉપર ધરાદને આંસુ
 પાડજે. જેઓ ખીમ્મોને હુ ખીને જોઈને એક આમુ પાડતા નથી
 લેખતા આમુના સમયે તે આમુ વૃગનાં કોઈ નહિ મળે. ખેટા! જા,
 હજી તું 'બાજક' છે—આમુ પાડવા જેટલી ત્હાને લાયકાત છે તે
 લાયકાતનો ઉપયોગ હુ ખીઓના હુ ખ પર આંસુ પાડવામાં કર અને
 ત્હારે તુ ત્હાર દામ બખારીને જગનમાથી આધિ-આધિ-ઉપારિની
 બવાઓને લાકી કહાડીને અહી આવશે ત્હારે હુ ત્હને આ આમન
 પર મ્હારા ખોમામા ખેપાડીશ ”

હજી તો બાપાજી વાત કરે છે એટલામાં મ્હારી આંખ
 આગળથી મધ્યું અતર્ધાન થઈ ગયું ' ન મળે બાપાજી કે ન મળે

સમા ! ” એ બાપાણ ! બાપાણ ! મ્હને છોડીને ક્યાં ગયા ?
 એ બાપાણ ! તમારા વગર મ્હને લાડ કોણ લગવશે ? તમારા
 વગર આરી શિખામણ કોણ આપશે ? બાપાણ ! બાપાણ ! મ્હને
 ઝગમગના આસને કોણ બેમાડશે ? ”

અને ત્યાં જ એક દીવ્ય ધ્વનિ સંભળાયો : “ બેટા, બાપક-
 પણું છોડ ! હમેશ તારી પામે જ રહેવાથી તું કદી ‘આપબળ’
 નામનો મદાન પાડી શકીશ નહિ એમ સમજી હું તારાથી
 દૂર થયો છું. તું તારું કર્તવ્ય ‘આપબળ’ થી બળવતાં ક્ષીબ.
 તું કોંઈ ખાય તો તારી મેજે ઉભો થા; હિમ્મત ધરીને વળી
 આમળ અથો જા ! હાથ પકડનાર કોઈ પામે હશે તો તું કદી
 બલવાન થઈ શકીશ નહિ. અને બલવાનને જ માત્ર પેલું ઝગમગનું
 આસન મળશે. ચૈર્ષ ધર, બેટા ! હું ક્યાંઈ દૂર નથી ગયો ! હું
 તારી સગણ જ છું. જમ્હારે તું મલરાય ત્યાં મ્હને પાઠ
 કરજો. ધ્યાન ધરતાં જ હું તને ગમરાઈમાંથી મુક્ત કરીશ. અને
 જો તું ‘આપબળ’ ખરેખર શીખીશ, તો કાલે સહવારે જ મ્હારી
 પાસે આવી શકીશ. ”

હું આ અસાજ માંબગીને સમજ્યો—પ્રમન્ન થયો. “ એ
 બાપાણ ! બાપાણ ! શું કાલે સહવારમાં જ હું એટલો મ્હોટો
 ચર્ચ જઈશ કે જેથી મ્હારી પામે આવી શકીશ ? ”

“ હા, ” તે અવાજે કહ્યું “ બાગડોનાં વાળો વળો તે
 મ્હોટા માણુમની એક મીનીટ બરાબર છે. ત્હને બતાવેલાં કર્તવ્યો!
 તું બળવવા જઈશ અને ખરા અંતઃકરણથી મહેનત લઈશ તો
 એક જ રાતમાં ત્હને મ્હારા ઝગમગતા આસનપર જગાનો હક
 મળશે. ”

પણ પછી તે અવાજ બધે યથો જેમતા વર્ષના પ્રભાતના
આ સ્વપ્નમાં, સુખ શુકન તરીકે 'નય-સ્મ' અથવા નિમક આપવા
ધરોધર ફરતાર દોકતાની મેઝતા અનાજે બગાણુ પાડ્યું હું અર્ગ
હરો, અને જોડે હું તો સુખે શાન્તિ પથરું રહી છે, દિવસ
આનંદમય લાગે છે, માયુમ, પડ, પરી, જમીન, ધર મર્ આનંદમાં
હુમેનુ જણાય છે મહે મનમાં જ નિભાય કયા " આજે જેમતા
વર્ષની પેલી જ વડીએ મહાગ હાવા આપા-મહાનીર પિતાગે
આપેલો બોધ મનમાં મોનેરી અતરથી તેતરી ગણીશ અને
સ્વર્ગના ફરમાન મુજબ વર્ષીશ મહને ખાતા હું સર્વ મૂલના-
સર્વ પ્રાણીના " દામ " બનનાથી હું મર્ બતના 'માલેડ' તું
જગમગતુ આમન—એક દિવસ અનુભવ પ્રાપ્ત કરીશ. '

જેને તે જગનગત આસનની દરકાર હોય તેઓ બધે આજે
જેમતા વર્ષના શુભ દિવસે, સુખ ચોડીએ, પ્રાણીમાત્રના
'દાસ' થવાનું મન મદલ કરે ।

વીર સંવત્ ૨૪૩૭.

પરાક્રમી મહારાજ વિક્રમતું ૧૯૬૬ મું વર્ષ અને છેલ્લા તીર્થ-
કર શ્રી મહાવીર પ્રભુનું ૨૪૩૬ મું વર્ષ ગત આશ્વીન વદી અમા-
વાર્યાએ સમાપ્ત થઈ નવું વર્ષ બેઠું તેની ખુશાલીમાં ‘દીપોત્સવી’
નામનો તેહેવાર લોકિક તેમજ લોકોત્તર બન્ને રીતે ઉજવાઈ ચૂક્યો
છે. તેહેવાર ઉજવવાના ન્યારા ન્યાન રસ્તા છે. કોઈ ગાન-તાન
આદિ વડે બેઠા બેઠા આનંદ લે છે અને કોઈ વિવિધ પ્રકારનાં દાર-
ખાના વડે તોફાન કરી આનંદ લે છે. છેલ્લા કહેલા લોકિક આનંદના
રસ્તાથી હમેશની આક્રંક ઓછું પણ સખ્યામંદ મૃત્યુ નીર્પેત્ય છે.
પરંતુ લોકોત્તર આનંદ શાન્ત યા તોફાની રીતે પણ મેળવવા પ્રયામ
કરનારા થોડા જ હશે. રાજયોગ કે હાડયોગ બેમાંથી એક પણ
રસ્તે આનંદ લેવાનું આ લોકોત્તર તેહેવારમાં થોડાને જ સમર્થ હશે.

વીર નિર્વાણ પામ્યા એ સંબંધીની કવિતાઓ મૈા સાંબળતા
હશે; પરંતુ વીર તે શું ચીજ ? ફુનીઆ પરનો તે છેલ્લો સૂર્ય
કેવી રીતે બીજા પ્રદેશમાં આવ્યો ગયો ? આવ્યો જતાં ફુનીઆમાં
નીમીર કેવી રીતે દેશાયું ? ફુનીઆનો વ્યવહાર છેક જ ન પડી બાગે
એટલા ખાતર દયાળુ સૂર્ય પોતાનું તેજ ધીરીને ચાંદરણા રૂપે સૂરે
મૂંઝ્યાં તે શું ? સૂત્ર અથવા ભગવદ્વચનસંગ્રહની ખુખી શું છે ?
ને વચનોની હાલ શું દશા છે ? સાધુઓ એ વચન ઉપર જ
જીવતા હોવા છતાં એની કેટલી ઓછી જાળવણી કરે છે ? ગૃહસ્થો
એ વચનોના રક્ષણ માટે કેટલી ઓછી કાળજી રાખે છે ? રાત્રીના
અંધકાર પ્રતિદિન કેવો ભયંકર થતો જાય છે ? આ સર્વનો વિચાર

કાષ્ટ નીગલાએ જ કર્યો હતો. વીગ્ના આરિત્રને યાદ કરનાર અને તે ઉપર ઘડી એકાંતમાં મનન કરનાર પુરુષ-આરે તો તે ત્યાગી હો કે બાગી હો-પોતાની ઇચ્છાને, વિશ્વના વિચાર મનમાં ખુશીયા હોમવાના એક દાષ્ટ ગુપ્ત જ માન્યા હમર કી ન ગરે, અને જેને મહાસીરનું ઇવન સામગ્રીવા હતા ઇવનનો આવો ઉચ્ચ ખ્યાલ ન આવી શકતો હોય તોને ન તો કદી ' જેન ' કદી શક નહિ-માની શક નહિ-કદી નહિ, પછી આરે તો ને બાકેને ગમે તેવો તપસી હોય કે મિયાપાન હોય કે પંડીતરાજ હોય મહારા પિતામહ વીરે અમારા જેવા દુ.ખીઆરા માણસોના હિતમાં જ આપું ઇવન અર્પણ કરું હનું આ એરી સાપ કરવા આપ્યો ત્યારે પણ સાપ ઉપર દોડ કરવાને બદલે એની દયા ખાતે તાર્યો હતો. એવો શાન્તિનો માગર, દયા કર્યાનો મહામાગર, આત્મ-બોમનો જળદાત્રનો નમુનો, આંતરાનહનો આગર, પ્રભુ મહાવીર જેના પાત્ર ઘટમાં ઉતરે તે માણુમનું આપુ રૂપ જ બદનાઇ નય, તે માણુમનું વર્તન જ દુનીઆના મનુષ્યોથી જુદું થઈ જાય, તે માણુમ સાધુ હોય તો સવળા સાધુઓથી તે જુદોજ દેખાઇ આવે અને મંમારી હોય તો સવળા મમારી કરતા જુદોજ દેખાઇ આવે.

એના આત્મબોમી માણુસોની ન્યુનતાને લીધેજ, એ પિતા ! આગારી આ દુર્નિતા થઈ છે તું મર્વ જાગે છે, એટલે તારી આગમ લાંબું થીજણ કરવાની દક્ષી જગ નથી તારી અખંડ વહેતી કૃપાની નદી માથે અમારા દરેકના આત્માનું જોડણ થાયો ! એ તરફ તારી દૃષ્ટિ અને ત્વરે પ્રકાશ પુરતા પ્રમાણમાં હોવા છતાં અમે સ્વાધ્યાયના રૂપી પડદાને લીધે તે અમૃતમય ઝરાના-ને પાર્થ-મણીના સ્પર્શથી બેનશીય રહીએ છીએ મારે તો પડદો દૂર થાયો

અને ત્હારા તે પ્રકાર અને દયાના સ્પર્શમાં અમે સર્વ આત્મ
જીવો એમ બનો ।

અમે કૌન્દર-સો કરવા લાગ્યા; અમે કૌંઘે-જે ઓ બોર્ડી-જો
સ્થાપવા લાગ્યા; અમે પેપરો અને બાપરો દ્વારા ઉત્પત્તિ શોધવા લાગ્યા
અને અમે સાધુઓને 'મોડા બા' બનાવીને લેખની દ્વારા 'તારણ્ય'
ગોધવા લાગ્યા; અમે તપ-જપ કરવા લાગ્યા ઓ અમે સ્વામીવત્ત-
નાં 'ખર્ચ' કરી એ રસ્તે ત્હારો ધર્મ દીવાનવા મથવા લાગ્યા.
પણ અરેરે-એ સર્વ સીમેમા માત્ર એકજ વાતની ન્યુનતા-અમારો
લીધે અમારું કાંઈ સાર્થક થયું નહિ. સાકાર મજ્જી અમારી
કાયામાં માત્ર એક આખતું જ કાચુ છે અમારા મામે ગાળ
પ્રયાસોમાં માત્ર એક આત્મસોગતું જ કાચુ છે । અમે ગડાવેના
થઈ 'હોમે હોમે' કરી તાણ્યા કહાડે ગુરુ છીએ, પણ તાણ્યા
કહાડનારા ખરા મુસલમાને જે 'મર્યા' છાતીમાં ભેરે છે તે
અમારાથી બનતું નથી. 'મર્યા' ગાળનારા ખરા મુસલમાનેએ અપુર
ગુરુના પ્યામે પીધેલો હોવાથી લેખને તેથી લોહી નીકળતું નથી-
એ અમે સર્વ બહીએ છીએ, પણ એ 'ચકીન' એ શ્રદ્ધા-એ
વીર પ્રભુ પર બેસો-એ આત્મસોગતો જુઓ જ માત્ર અમાગમા
નથી; બંજુ સર્વ છે. શાસનનાયક દેવ । અમને નવા વર્ષેમા તે
મુટલી ચીજ આપો. ! અસ્તુ । !

હોલીકાનું શિક્ષણ.

હોળી અથવા હોલીકાનું પર્વ નજીકમાં આવે છે. જૈન આત્મજો 'ત્હમે ત્હને 'પર્વ' કહેશે કે 'ગાંડછાની મુદત' કહેશે ? હમે ત્હને 'શાળા' કહેશે કે 'વેશ્યાગૃહ' કહેશે ?

હોળીકામાંથી જે શિક્ષણ આજકાલ મળેછે તે તો ખરે જીવુંજ છે કે જે તાદ્દ દષ્ટિ કરતાં આપણે ત્હને 'પર્વ' નહિ પણ 'ગાંડછાની મુદત,' અને 'શાળા' નહિ પણ 'વેશ્યાગૃહ' કહેવા વધારે હમ્મીએ.

એ પર્વ હોકરાંએને અને હોકરાં જેવા મરગેને જાણું ચોરવાને ઉપદેશ આપે છે. શાહુકારનાં-મદ્યુદરવોનાં હોકરાંને તમ્કરવિધા અને લુટનો ધધો શીખવનાર હોલીકાની શાળામાં શું ત્હમે હજીએ પૂગો નહિ મૂકો ?

એ પર્વ મ્વચ્છતામા જન્મેસાં હોકરાંએને અને હોકરાં જેવા મદ્દોને ધ્રુવ ઉડાડતા, હાલ્-મત્ર-કાલ્ સુચતા અને કોઈનાં કિમતી કપડાંને કાલ્વથી તથા મધાતા રજોથી ખરડતાં શીખવે છે. મલીન રગરેજતા ધધાની તાનીમ આપનારી આ હોળીકાની શાળામાં શું ત્હમે હજીએ પૂગો થઇ મૂકો ?

એ પર્વ સાલમ અને મજ્જ માખાપના ક્રમમાં બાળકોને, ગિભત્સ અને કાનમાં પૂમડાં નખાવે એવા રજો પોતાની માતા અને બ્દેનો સંબંધે એની ગીતે બોલતાં શીખવે છે. ગિભત્સ રસનું તાલીમ આપનારી એ ગણિકાની શાળામાં શું ત્હમે હજીએ પૂગો નહિ મૂકો ?

એ પર્વ આર્યના દુતને અનાર્ય આનંદના શોખીન બનાવે છે; મહેન્દ્રને ઉચિત ગણાય-જંગલીને ઉચિત ગણાય-મંગી આદિને ઉચિત ગણાય એવા આળા, એવા કુચળા, એવા સુગંધ અને એવાં તોફાનનો પાક શીખવે છે. આર્યને અનાર્ય બનાવતી એ દાદપનીક મહેન્દ્ર દુન્યાને સમજાગી ભરમ કરવા માટે શું તદ્દમે હજી એ કંમર નહિ કસે ?

કહી રહ્યો વસંત ઋતુને સ્વાભાવિક કુચ આનંદ અને કંઈ આજનું આ ખિલતસ તોફાન ? વાણીઆનો છોકરો મંગીના મધાનું અનુકરણ કરવામાં આનંદ માને એ શું પડતી દંસાનું ચિન્હ નથી ?

આજકાલ કેવી ખરાબ તાલીમ આપવાને મળે છે ! આપરો આનંદ કેટલો બધો અધોગતિએ પડેન્ચો છે ! આપણા વિચારો કેવા કલુષીત થયા છે ! આપણા ' શોખ ' (taste) કેવા મક્કીન થઈ ગયા છે !

યુવાન મિત્રો ! આવો, તદ્દમે એ 'અધેરી'એની સોજનમાં ન જશો. આવો, હોળીને દિવસે તદ્દમે એક મૂંઝી દુકંડી દરીને શહેર કે ગામ બહાર ચાલો. કુદરતને નિહાળો. વસંત ઋતુની-સર્વ ઋતુમાં શિરોમણિ તુલ્ય ગણાતી વસંત ઋતુની સ્વાભાવિક સુંદરતાએ નિહાળો. અનેક વર્ગોલી કુદંગી દરમ્યાન બોમવેલા વારાફરા બૂની વાળે તે મનસ્વિની દેવી કેવી આનંદી દેખાવ હમણાં ધારણ કરી રહી છે તે બારીમાઈથી જુઓ અને એની સુંદરતા બેઝ રામો અને લમારા મનને એવું જ આનંદી-મઈમુજરી ભૂલી બઈ વર્તમાન-માં જ શુભવાની કલા પ્રદાનનારું બનાવો. તદ્દમે આજ સુધી

કરેલાં કુકર્મો, કુતર્કો અને કુવ્યતોના ઉચ્ચારો માટે પસ્તાવામાં વળત ન ગુમાવતાં આ વસંતના બેવા આનંદી બનો અને નવોજ સ્વાંગ ધારણ કરે.

ત્હમે બે નવોજ સ્વાંગ ધારણ કરવા તૈયાર થયા હો તો આ બહારની હોળીને બેવા ન જતા; અંદરની અખંડ બળતી હોળીને તપાસો. ત્હમારામાં એક નહિ પણ બે હોળીઓ સંજગી રહી છે. બાળમન, ક-પાત્રિક્ય, વસ, ઉગ્રા રીવાજો, કારકરતા એ વગેરે ઇંધણાંથી જે હોળી ત્હમારા દરેકના હૃદયમાં વર્ષો થયાં સંજગી રહી છે તેને ત્હમે પ્રલક્ષ નીકાળો. આઠા કેવી ગ્રાસદાયક ચીત્તા : ત્હમે કેમ કરી બચવા પામો ? અરે એ અંતરની હોળી જ ત્હમને આત્મી બહારની ગિભાસ હોળી કરવાની પ્રેરણા કરે છે. અંતરમાં જો ઇંધણું ન બળતાં હોત તો બહારનું ત્હમારું વર્તન અને ત્હમારા શોખ ઉચ્ચ પ્રકારના જ હોત. ખુઝરો, બાગ્ગો, ખુઝરો એ અંતરની હોળીને. ‘અહોરહિમ્મત’ રૂપી પાણીનો મારો ચલાવો અને અંતરની તે હોળી ખુઝવો.

બીજી હોળી પણ ત્હમારા હીનરમાં જ છે. સ્વાર્થાધતા-હુપણ-કામ-રોપ-સોભ-પ્રમાદ એ વગેરે જનતાં ઇંધણાંથી તે હોળી દો અનેક બવોથી પ્રજ્વલીત થયેલી છે. તેને દારવાંતી ત્હમે દહીએ ખરા મનથી મહેનત કરી નથી, નેચી જ આરે ‘બમ્બા બમ્બા’ દેખાઓ છો. ‘દારો દશે તેવાં દરજે’ એ ખરું જ છે. ત્હમે અને ત્હમારા કુટુંબીઓ, ત્હમારા મિત્રો આ ત્હમારા હલ દકા જેટલા ગુરુપદ્ધારીઓ, હું અને ત્હમારા બેવા અલ્પ શક્તિએ મદાન બોળે ઉપાડવાની મૂર્ખા હિમ્મત, ધરનારા ‘સૂર્ય’ પ્રેમ : એ હોળીમાં

બળીએ છીએ;—અને હા, ખરેખર તે આગ જ છે, હોળી જ છે. આપણા 'તેજસ્' ગદ્યમાં તે આગ વસ્તુતઃ બળે છે અને જ્ઞાનીઓ તે આગના ચાલુગારા જોઈ પણ શકે છે.

“ Lik careen the like. ” “ દરેકો સમાન પ્રકૃતિની નવાથી જ મટે છે ” એ સિદ્ધાંતને યાદ કરી આવો આપણે પણ આ બધી હોળીઓને છુટાવવા માટે પ્રયત્ન કરીએ. આવો આપણે જ્ઞાનની એક નવીન હોળી પ્રગટાવીએ, કે જેને જોઈને પેદા અને અંતરની હોળીઓ તથા કાલે ચલાવી જાય હોળી એ મર્વ પોખારા ગણી જશે. આવો આપણે એ નહીન હોળીમાં સ્વાર્થાધિતા અથવા ‘દુષણ’, પ્રમાદ અને ક્રોધનાં ઇંચણાં હોળીએ. એથી એ અનુભાંથી એક મુંદર ‘દેવ’ પ્રગટ થશે અને એ દેવમાં આપણે આપણને બાળી શકીશું—આપણે તે દેવ રૂપે નીકળીશું. ઝંઝઝાટ મારતી દેહી અને મન ગમતાં રૂપ ક્ષણમાત્રમાં લઈ શકાય એવી શક્તિ તથા પાણી—પૃથ્વી અને આકાશમાં ફરી શકાય એવી તાકાત રહમને પસંદ પડતી હોય તો એક મીનીટ પણ ફોગટ ન ગુમાવશો, હમણાં જ જ્ઞાનની પ્રચંડ હોળી પ્રગટાવવા માટે ઇંચણાંને રોધી રોધીને એકઠાં કરો. તદમાસ બીતરના ખુણાખોચરા બધા તાલીમી જુઓ, ત્હેમાં કોઈ પણ જગાએ ‘દુષણ’, સ્વાર્થાધિતા, વિષય, ક્રોધ, પ્રમાદ જોવામાં આવે ત્યાં ત્યાંથી ત્હેને પકડો અને જ્ઞાનના બહકામાં હોમો. જ્ઞાનનો બહકો એવો તો પ્રગળ છે કે તે સર્વને એક ક્ષણમાં બસ્ટ કરી દેશે.

દેવો (હારણ કે બીજાને ગાળો દેવાનો ત્કમને કશો હક્ક નથી-
બીજાને તો ત્કમાર્ગ આશિર્વાદ ન આપ્યા કરતો જાણ્યો.) બરે
ત્કમારી હિંમત હોય તો, તે હોળી વખતે, ત્કમારા પંડને આં પ્રમાણે
ગાળો દેવો: 'ઓ મૂર્ખ વટેમાર્ગ ! રસ્તામાં ચાકવાનો હોળી કરી
મહેલાતો અંધારનાર ઓ દેંગી ! ત્કને બીજાના ગીતો ગાતાં અને
ભૂત-પાશુ ઉડાડતાં યાક નથી લાગતો કે ? ગરીબાઈના પાનાથી
પરમાર્થના કામને ધક્કો મારનાર ઓ મૂર્ખ ! એક કુપર બીજી સ્ત્રી
કરતાં અને એક માન છતાં બીજું અંધારતાં તથા લગ્ન પાછળ
મોટા વરસોડામાં ફાળીયા ઉડાડતાં ગરીબાઈ નહતી નથી કે ?
આત્માના અમાધ જલમાં (ધ્યાન રૂપી) રૂબડી ગારતાં કાપરપણું
નહતું નથી ? અને મૂર્ખ, મૂર્ખ, નીચ ફતરા ! વિષયનાં કડવાં ફળને
જાણવા છતાં હજી હોમાં કેમ રમ્યોપરમ્યો રહે છે ? '

અને જો એવી ગાળો ત્કમને પસંદ ન હોય અને મીઠા
શબ્દો આલવા પસંદ હોય તો, નીચેના સખ્દો શીખી લઈને બોલવો:
'આવો શીવના પુત્ર હવે । આવો મહાબાગ । બરે પધાર્યા આ
કર્મભૂમિમાં । આવો, આવો, આવો આપણે અહીં સધળા છવે ।
સાથે લગ્ન મળીને રહીએ, સધળાની સેવા કરીએ, સધળાને શાન્તિ
ઉપજાવીએ; આવો આપણે આપણા પિતાનું નામ ગાઈએ અને
તેમના ધર હુશ્કારું પહોંચવાની સામગ્રી મૂકીએ. આપણે મહા
મહેરો હુશ્કારું બાળક છીએ, રાજપુત્રો છીએ, ખાનદાન ધનાઢ્યો
છીએ. આપણે દક્ષી વાતની ઠમીના નથી કે જેથી દાહની પેડે
લડવા—ઝગડવાની આપણુ જરૂર પડે. આવો આપણે 'પરમ પિતા'નું
નામ મોટે અવાજે ગાઈએ, જેની કીર્તિના ગાનમાં એકતાન થઈ
તેમાં જ મળી જઈએ । આવો, મહાબાગો, આવો ।

ચુડા-ચુડીની કૉન્ફરન્સ.

આમંત્રણ.

‘કૉન્ફરન્સ’ શબ્દ અંગ્રેજી ભાષાનો છે. અંગ્રેજી ભાષાનું શિક્ષણ અંગ્રેજ પ્રજાના અમલમાં હિંદુસ્તાનમાં રમે રમે પ્રમતી ગયેલું છે, તેથી હરીને દાંતના બનાવેલા ‘ચુડા’ અને ‘ચુડી’—આએ પોતાનો જે મેળાવડો કરેલાં હોને “ચુડાચુડીની કૉન્ફરન્સ” એવું નામ આપ્યું હતું જે ઉપરથી એટલું અનુમાન તો સહજ કરી શકાય તેમ છે કે અંગ્રેજી શિક્ષણનો દેનારો ચુડા—ચુડીમાં પણ સાચી પેઢે થયેલો હોયો બેઠેલો ! કારણ કે જો તેમ ન હોત તો તેઓ પોતાના મેળાવડાને “કૉન્ફરન્સ” એવું અંગ્રેજી નામ ત આપનાં ‘મખા’, ‘સમેશન’ કે ‘પરિષદ’ જેવું નામ જ આપત. થાંચી—મોચી, સહ—સુતાર, ટેલી—તબોલી, હાગર—હાતમ, કાળી—ભાગી અને મદાર—ચમાર એા મોઢ પોતાની સમાજોને આજ્ઞાપ ‘કૉન્ફરન્સ’ નામથી જ ઓળખાવે છે. કયો બાઈબલ પત્રકાર એમ કહેશે કે એ સાચો અંગ્રેજી ભાષાની શુભ કેળવણીનો પ્રમાણ નથી? અને તેમ છતાં પણ જો કોઈ એમ કહેશે કે ચુડા—ચુડીઓમાં પણ અંગ્રેજી કેળવણીનો દેનારો થયો નથી, તો એવા દડદડના લાયકાત —ચુડા ચુડીઓની એવી સખત બદનગીના ચુ-કા માટે “ચુડા—ચુડીની કૉન્ફરન્સ” ની બીજી બેઠકમાં મખતમા સખત તિરસ્કાર બતાવનારો દરેક જરૂર થશે !

દરેક કાર્યને પોતાની હત્પત્તિનો ખામ ખતિહામ તો હોય છે જ,

અને ચુડા—ચુડીની ડૉન્કર-ગની ઉત્પત્તિ પણ દાંધ ઇતિહાસ વિનાની નથી. વિગત એવી છે કે એક વાર બંગાળામાં મ્હોટી મહિલા પશ્ચિમ ભરાય. મહિલાઓની સાથે થોડા ચુડા—ચુડી અને ફેટલીક બંગડી બાંધ્યો પણ પધારી. ઓઝોમાં સ્વદેશી અને વિદેશી બંગડીઓ વિષે ફેટલોક વાદવિવાદ થયો. અને તેથી સ્વદેશી બંગડીઓએ પોતાની ગમની ઉત્પત્તિ કરવાને માટે એક ગ્વતત્ર “બંગડી—બરો” સ્થાપી ડૉન્કર-મ મેળવવાનું ની કર્યું. તે પરિપક્ષમાં ચુડા—ચુડીઓનું તો બહુ જોર નહોતું, પણ બંગડીઓનો મુકાબલો કરીને પોતાની ઉત્પત્તિ કરવા માટે એક પરિપક્ષ ભરવાનો પણ લેમણે વિચાર કર્યો. પણ તુરત જ એક ભારતીય ચુડી શરીરે મુકવડી પણ ઉઘીકંચી અંબાર જેની દણ્ડણ નાચતી અને લાંબા ડુંગ હાથ કરતી બોલી ઉઠીઃ “પિયુ તુમારેમે કિહ સપ તો દેખણેમે આવનો નાંહ હે, આર તુમારેમે બેઃ આવરો તો બડો દુખર હુમેડે, આર હનકો તો કિહ વિચાર કરો. બાગડપામે તો સ્વદેશી બીંદલીએ બેઃ હે, આર તુમારેમે દેખોઃ ભારતીય, પંચની, દમ્લી, ગુજરાથી, કોકેબડી વગેરે વગેરે! કનરો બેઃ! મનમુ તો વિચારો! સપ કિસ્કું થાસી!”

આ માંબળીને ગુજરાતી ચુડીથી મુંગા ન રહેવાયું. સોનાની ચીપથી ચમકતી નામૂક દેહવાળી, ન્હાની ન્હાની ધુવરીઓથી પ્રમદમતી અને ખીલી પાંસીયાની મજાસુતીથી ‘એડીકેટ’માં અડક રહેતી તે નુસ્રી બોલી “જાઓ, જાઓ, લખારામાં સમાજનું જ શું છે? આવડી મ્હોટી નેશનલ ડૉન્કર-મમાં હજારો આદમીઓ જૂની જૂની નાત જાત ધરાવના અને ધર્મજેદથી વિખૂટા હોના છતાં એકત્ર થઈ શકે છે તો આપણી ડઝન-મડપા ડઝન જાતોને એકત્ર કરનામાં તે શું

મોટી વાત હતી જે । જાઓ, જાઓ, જીજી ઐદનાથી કાંઈ ન થઈ શકે તો હું મૈત્રે એકત્ર કરી ડૉન્ડરન્સ કરવાનું માથે ઉઠાવું છું. હા બહેનો ! તમારી જાતિ બહેનોના પ્રતિનિધિ તરીકે તમારે મહેન્ટોડી મદદ કરવી પડશે ! ”

જસ, તે જ વખતથી લેખનામાં નિશ્ચય થયો કે યુડા-યુડીની ડૉન્ડરન્સ જરૂર મેળવવી અને તે નિશ્ચય સુજળ મયા કીરટમસના તહેવારોમાં અલાહાગાદ ખાને મળેલી ડૉન્ડરન્સ અને ડૉન્ડરન્સોની માથે ‘ યુડા—યુડીની ડૉન્ડરન્સ ’ પણ હુમ્તીનાપુર ખાને મળી હતી, જેમાં ‘ જોનમમાચાર ’ ઓફિસના ખાસ પ્રતિનિધિ તરીકે રિપોર્ટ લેવાનું મહેન્ટો ખાસ માન મળ્યું હતું.

ગુજરાતી યુડી સુંદરીએ ડૉન્ડરન્સ મેળવવાનું માથેલીધું અને કાઠિયાવાડી યુડાઓએ, કચ્છી યુડાઓએ તથા મરવાડી, પંજાબી યુડીઓએ તેને યથાશક્તિ મદદ આપી ખરી. ગુજરાતી યુડી સુંદરીએ એક આમંત્રણ પત્રિકા દરેકે દરેક મામના યુડા—યુડીઓ ઉપર મોકલી આપી, જેમાં ડૉન્ડરન્સ મેળવવાનો હેતુ, તેમાં કરવામાં આવનાર કામકાજ, કામમાં સુધારા કરવાની જરૂર : એવગેરે દર્શાવવામાં આવ્યું હતું અને ઉપર દરેક શહેરને પોતાના પ્રતિનિધિઓ સુંદરી હરિનાપુર ખાને મોકલી આપવાનું આમંત્રણ કરવામાં આવ્યું હતું. આર. એમ. રેડને, બી. બી. સી. આર્થ રેડને, બી. જી. જે. પી. રેડને વગેરેએ આ પ્રતિનિધિઓને માટે ખાસ કન્વેન્શન ટીકટોટો આપવાની મગવડ કરેલી કે કેમ તે જાગત હું તપાસ કરવાનું જૂની ગયો છું; તો પણ મોરબી રેલ્વે તો ઉદાર થયેલી જ, એમ મહેન્ટો માં મળ્યું છે. આમંત્રણ પત્રિકાનો અક્ષરશઃ મુદો આ નીચે આવ્યું છે :—

ૐ શ્રી ગજેન્દ્રાયનમઃ

અવસ્તિ શ્રી મહાશુભધાને પુન્યાગારે

મહા ગૌભાગ્યવતી મુંડરી

જોગ; શ્રી હરિતનાયુરથી લી શ્રીમતી પરમમૌભાગ્યવતી, ખંડીત હતાં પણ આખડિત શ્વેખાતી એવી મહાભાગ્યવતી ગુજરાતી ગુડી મુઢરીના જયશ્રી ગજેન્દ્ર! અત્ર ગજેન્દ્રાનન શ્રી ગણપતિ દેવના પ્રતાપથી કુચપતા છે; તત્ર પણ નેવીજ કુચવના વર્તતી હજે. વિરોપ વિનાંતે જે આવે અમે આપણા બાદબહેનો—સુદાગુડીઓની એક ડાન્ડનમ આવતી ગણેશ ચતુર્થીના માંગનિક દિવમે ભરવાનું નિશ્ચિન ક્યું છે.

આપ ગણેહો કે દિવમે દિવમે આપણી અંગમતિ થતી જાય છે. આપણામાં મપ નથી અને તેથી કેટલામે આપણા વંશનેલાનું ઉચ્છેદન કાટવા તાપર થયા છે. પરંતુ ત્યાં સુધી શ્રી ગામનન દેવની કૃપા છે અને હિંદુતાનમા વક્ષાવધિ હાથીઓ ગણેલા છે તથા કરોડો હાથવાળી (સ્ત્રીઓ) ગૌભાગ્યવતીઓ પરેરનારી છે, ત્યાં સુધી કોઇ મર્જા વિરોધીઓ આપણું સ્વપ્ન પણ અગ્રેય કરી શકનાર નથી. તો પણ “ સમય વને” સાવધાન ” એવી જે આપણને ગૌભાગ્યવતી થતી વખતે—લગ્ન વખતે શિખામણ આપવામાં આવે છે તે આપણે ભૂલી જરી જોઇએ નહિ; અને તેથી આ વિરોધીઓને

~ આ લેખ ચતુર્માસના પુરમદના વખતમાં સમાવ્યે વાચી મમળાવનાથી હાથીઘાતના સુકા મધ થવા મંજર છે. ચાતુર્માસમાં સાધુમુનિરાજે પામેથી ‘ રાસ ’ કે ‘ દાળો ’ સાંભળવાના રમીયા શ્રવક-શ્રવિકાઓ મંમુખ આ રમુજ લેખ વાંચવાથી ‘ એક પથ ને દો કાજ ’ સરશે.

ઉભા જ દાખવા માટે તથા કોમમાં બીજા કેટલાક સુધારા કરવા માટે આપણી ડૉન્ટરન્સ બંરવાની આવશ્યકતા, રૂપે રીતે સમજાઈ આવે છે. અમને ખાતરી છે કે આપ હેને સંમત થશે.

હવે આપને વિનંતિ, કરવાની કે આ ડૉન્ટરન્સમાં આવા સંખ્યાબંધ સલાહો ચર્ચવાના હોવાથી, અને તે સંબંધે હરાવો પણ કરવાના હોવાથી-આપના તરફથી પ્રતિનિધિઓની એક સારી સંખ્યા ડૉન્ટરન્સમાં મોકલી આપશે. આપણી ડૉન્ટરન્સ તો દાંતના ચૂગ—ચૂડીની છે, નો પણ તેમાં પ્રતિનિધિઓ તરીકે લાકડાના ચૂડા—ચૂડીઓને દાખલ કરવાનો હસત કરવાની ઉદારતા અમે હર્ષભરી છે. પણ હા, બંમતી બાઇઓ નો આવશ્યક પ્રશ્નની હશે તો હકેમને તો પ્રેક્ષક તરીકે જ દાખલ કરવામાં આવશે. આ આપણી પહેલી ડૉન્ટરન્સ હોવાથી પ્રતિનિધિઓ પાસેથી કાંઈ પણ દાખલ રી સેવાનું રાખવામાં આવ્યું નથી, પરંતુ પ્રક્ષેપને માત્ર એક રૂપિયા રાખવામાં આવ્યો છે, અને સ્વાગત કમિટીમાં સુડા—ચૂડી ધડતાગ આગરવાર મથિયારોને રાખવાનો ગુણિતપાત્ર પ્રયત્ન કર્યો છે. અનેની શાખા અગ્રુષ છે ! મહાન્ મહાન્ મહાવનોએ આપણા કાર્ય પ્રતિ નિશ્ચયોશ બતાવી છે અને ડૉન્ટરન્સ સમયે મહાન્ હરિતપૂષ્પ કરવાની પણ ગોળના કરી છે. અમોને ખાતરી છે કે, આ અનુષ્ઠ પ્રમગનો લાભ લેવામાં આપના તરફના પ્રતિનિધિઓ પછાત નહિ રહે. એજ વિનંતિ.

(૨)

પહેલા દિવસની બેઠક.

દૌન્દર-સનું કામકાજ બરાબર મધ્યાહને થયે થયું હતું; કારણકે પુરો જમીને તે વખતે બજારમાં કે આશીસે જાય, એટલે એ વખતે વધારે અનુકુળ હતો. પણ તેનો અહેવાલ હું લખું તે પહેલાં મારે દૌન્દર-સનો મંડપ વગેરેનું દૂક વર્ણન આપી જવું જોઈએ. એક નિર્જન જંગલ કે બરડા આગળ દુનિયાના કાંઈ પણ કપડી પુરૂષનો નિવાસ ન હોય, બરડાં ચુડી સુંદરીઓના વિરોધીઓ રહેતા ન હોય અને હાથીઓનાં ટોળેટોળાં બ્રમણ કરી રહ્યાં હોય, ત્યાં આગળ ચુડા—ચુડીઓની આ દૌન્દર-સ માટે ખાસ સમી-આનો ઉભો કરવામાં આવ્યો હતો. મંડપની રચના અમોક્ષ હતી. બેઠકો ઠંધા બાંક—ખુરશીઓની કે ગાદી-તકીયાની નહોતી, પણ આભાગ્યવતી સ્ત્રીઓને જ ચુડી સુંદરીઓના આસન તરીકે લાવીને ગોઠવી દેવામાં આવી હતી. વિધવાઓને પ્રવેશ કરવા દેવાની ખાસ મનાઈ હતી; ચુડી સુંદરીઓમાં ઉંચા નીચો દરજ્જો દેખાઈ આવતો હતો. સુકોમળ, શ્વેત કે શુભ્રાખી રંગના હસ્તાસન ઉપર મિરાજેલા ચુડા-ચુડીઓ રિસેશન કમિટીના સભાસદો હતા એમ જણાઈ આવતું હતું અને બાકીના બધા પ્રતિનિધિઓ હતા. પ્રતિનિધિઓમાં પણ કેટલાંક લાકડાનાં ચુડા-ચુડી મિરાજ્યાં હતાં અને કેટલીક રાંછોડી જેવી મિચાલી ગરીબ ચુડીઓને કલહાર રૂપિયો; ખર્ચાને પ્રેક્ષકની જગ્યા પસંદ કરવી પડી હતી. પ્રેક્ષકોના વર્ગમાં સ્વદેશી વિદેશી બંગડી બાંધેલા નો ખરેખર ઉભરાઈ જતી હતી. સમીયાનાને પ્રવેશ કરવાનાં ત્રણ ખારણાં રાખવામાં આવ્યાં હતાં. એક રીસેશન કમિટીના મંજૂરો

માટે, ખીચું' પ્રતિનિધિઓ માટે અને ત્રીચું' પ્રેક્ષકો માટે. મંડપમાં
રથજે રથજે મ્હોટા મ્હોટા મહાત્માઓનાં રચેલાં સુભાષિત વાંચે
મ્હોટા કાળા અક્ષરે લખીને ચોડવામાં આવ્યાં હતાં તેવાં કે
“ ૐ શ્રી ગાનનાથ નમઃ ” “ Beware of opposite
party ”, “ સદ્ સુંદરીને ચુડીઢાન આપો, અમારાં ગાનન સદ્
કદ કાપો ” વગેરે વગેરે. વગી પ્રમુખ માટેના હસ્તાક્ષર ઉપર તો
નીચેનો આખો શ્લોક લખીને ચોટાડવામાં આવ્યો હતો : કાણ જાણે
કયા મહાત્માનો રચેલો એ શ્લોક હશે ?

સ્વલ્પં પુણ્યમગાદોમે । હસ્તિદોમે મહન્ન્રવેત્ ॥

સૌમાગ્યવતી નારીણામ્ । આશીર્વાદં લમેતદિ ॥

અર્થ—અજ એટલે જાકરીનો હોમ કરવાથી અત્ય પુણ્ય થાય
છે અને હસ્તી—હાથીનો હોમ કરવાથી મહાપુણ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે ।
કારણકે વિશેષમાં વગી સૌમાગ્યવતી સ્ત્રીઓનો આશીર્વાદ મળે છે ।

અરજુ ! હવે હું જૉન્ડર-સના અહેવાલ તરફ નજર દેશીશ.
મધ્યાહ્નનો સમય જરાજર થયો એટલે બાપલુકર્તાઓ માટેના માંચડા
ઉપરથી મંગલાચરણ શરૂ કરવાનો પ્રસંગ આવ્યો. કદ બાપામાં
મંગલાચરણ થવું જોઈએ તે સવાલ વિચારશ્પીર થઇ પડ્યો; કારણ
કે હેમાં દેશદેશનાં ગુણ-ચુડીઓ એકલાં થયાં હતાં. પણ આમંત્રણ
આપનાંરી ગુદરી, જુજસતની હોવાથી તેની પમંદગી ઉપર આધાર
રહ્યો. તેણે કહ્યું કે “ મ્હારી મારવાડી ખડેનેને મ્હારે એ માત્ર
આપવું છે. ” એટલે મારવાડી થોડી સુકલકડી ચુડીવાળીઓ—
અટાપટાથી સુશોભિત ચણિયા સાથે ઉભી થઇ અને હસ્તે મુખે
માંચડા પર ચડી મંગલાચરણનું ગીત લલકારવા લાગી:—

હેતરી.

કિરપા નાય કરોરી,

દુશમન સગ હી ટરોરી. કિરપા ૮૬.

દેવ ગામનન થેં મમ પરમ,

નજર દિશ્ત તો કરોરી;

ચુડા-ચુડીરી કાન્દર-સ ગીલી,

હથુકા અમરે બરોરી,

ચિરોધીકા નાસ કરોરી. કિરપા..

ખિમન-શીધન સગ દાર દીખે અર,

ચુડીયાંકું તાર દીખેરી;

હસ્તીરી સંતતિ બરે જંગલમેં,

આરીરવાદ દીખેરી,

ચિનતિ મે મનમેં લીખેરી. કિરપા.

મંગળાચરણ પૂરું થયું એટલે હવે રિસેપ્શન કમિટીની પ્રમુખા શ્રીમતી ગુનગાની ચુડી સુંદરીનો, પ્રતિનિધિઓને આવકાર આપનાર આગળ વાંચનાનો, વારો આપો. તે સુંદરીના આસનની શોભાનો શું પાર ? કંઈમાં સોનાનો નેકલેસ, આંખોપર સોનાની ફેગવાળાં ચસમાનો અગાટ, પગમાં રજગરસોલતાં ખુટ-દાસતાં ચાલતાં અગાજ ચામુ ધાપ નહિ--મણે કે માંગરી અને અગકતી આંખોવાળી મિલાતી હેર પકડતા આતી । અંગપર સફેદ સાડી અને તેના પર કાળી મખમલની દોર, તેનો દેખાવ જરાગર સફેદ મિલાતીને પાછળ કાળી પુંછડી હોય તેના જેવો સુંદર લાગતો હતો । શ્રીમતી ગુનગાની ચુડીસુંદરી માંગ્યા ઉપર લીધી થઈને ગોલી:

આધરો અને ખેતો-

તદમને સર્વને આજે આ હુંસતીનાપુર ખાતેની આપણી પહેલી
 કૉન્ફરન્સમાં પધારેલાં બેઝને મહેને અતિ આનંદ થાય છે અને હું
 તદમને આંતરણપૂર્વક આવકાર આપું છું આપણી કૉન્ફરન્સ
 બેઝવચાની જરૂર કેટલી મહેતી હતી, તે વિષે આમંત્રણપત્રિકામાં
 ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હોવાથી અહીં તે વિષે હું વિશ્લેષણ કરવા
 જરૂર નથી; પણ મહારી તદમને વિનંતિ છે કે જે સપથી આજે
 આપણે એકત્ર મળ્યાં છીએ, તે સપથી તદમે કામકાજ નિર્વિઘ્ને
 પુરું કરવા માટે તાપર રહેજે. મતભેદને ગણકારશો નહિ અને વિ-
 રોધીઓ પથરા ફેકે તે તો લક્ષમાં જ લેશો નહિ. દોરંગી દુનિયા
 છે, કોઈ આમ બોલે અને કોઈ તેમ બોલે; આપણા વિરોધીઓની
 એક દલીલ એની છે કે હાથીદાંતના ચુકચુકીઓનો જન્મ હાથીઓના
 મરણથી થતો હોવાથી દર વર્ષે હજારો હાથીઓનો નાશ થાય છે.
 પણ એ દલીલમાં કંઈ વજન નથી. એ દાંતના મરણથી એક
 હજાર ચુકીઓનો જન્મ થાય છે તો તે ૯૫૫ વંચુઓની જાંદગી
 વધવાનું પુણ્ય શું કોઈ હિસાબમાં નહિ ગણતું હોય ? મહેને ખાત્રી

વાધ્યો અને પહેનો ! આપણા વિરોધીઓની દલીલો આવી જ
 મૂર્ખતાભરી છે. મારે લેના ઉપર તદ્દમે ધ્યાન રાખવું નહિ. અને
 હવે આપણી ડૉન્કર-સના અધ્યક્ષમને શોભાવે તેવા કોઇ ચુકા
 અથવા ચુકીને પ્રમુખ તરીકે નિયત કરી ડૉન્કર-સનું કામ આગળ
 ચલાવવા હું તદ્દમને વિનંતિ કરું છું અને એક વાર ફરીથી આવકાર
 આપી રહેને કૃતાર્થ સમજી છું. (ચુકા-ચુકીનો ખડખડાટ અને
 બંગડીઓના મધુર રજીકાર.)

મધુર લયકાર કરીને તથા “ જયે શ્રી મન્નન્દ્ર ” ના અનાગેથી વધારી લેઈને માન આપ્યું. મુંબઈગરી ચુડીસદરીએ પોતાના સુ-કામગ મધુર કંઠથી હચ્ચાર્યું : “ બાઈઓ અને બહેનો ! અપણામાં પ્રમુખ યવાને લાયક કોણ છે એ પ્રશ્ન આપણી સામે આવીને અ-ત્યારે ઉભો રહ્યો છે. મુંબઈ આજકાલ આખા હિંદુસ્તાનમાં આ-ગળ વધેલું શહેર છે અને વળી દુનિયામાં આથી મોટા ગણાતા હિંડન શહેરથી જ ઉતરતું કોઈ શહેર હોય તો તે અલગેલું મુંબઈ છે. ત્યાં હજારોની સંખ્યામાં ચુડા-ચુડીએ જન્મે છે અને એક નહિ પણ અનેક જાતની વસતિ મુંબઈમાં બરેલી છે પૈસામાં, શુદ્ધિ-માં, વિદ્યામાં ઇત્યાદિ સર્વ ખુશીમાં મુંબઈ પ્રેમ છે અને તેટલા માટે મહારી દરખાસ્ત એવી છે કે આપણે કોઈ મુંબઈગરી ચુડી સુ-રીને પ્રમુખપદ આપવું. આ માન હમે જો મહેને આપવા ઇચ્છીશો તો હું પણ તે કાર્ય, મેવાસુદિથી, ઉપાડી લેવા તૈયાર છું. ”

આ દરખાસ્તની માથે સભામાં ખળભજાટ થયો. કાઠિયાવાડી ચૂડો પોતાના સોનેરી સૂય દેહને શોભાવતો ઉભો થયો અને ગર્જના કરી બોલ્યો : “ આપણું સત્યાનાથ જ અભિમાનથી વળી ગયું છે અને મુંબઈગરી ચુડીસદરીમાં પોતાને માન લેવાનું કેટલું અભિમાન છે તે સ્પષ્ટ બેઈ શકાય છે. મુંબઈગરી ચુડી કોઈ પણ રીતે પ્રમુખપદ માટે લાયક નથી જ; કારણ કે તે ગમે તેટલી આ-ગળ હોય પણ હેની શારીરિક સંપત્તિમાં શું માલ છે? આ મહા-સભાના પ્રમુખપદને એક રાંકડી-ખાતણી સળી જેવી અને નિસ્તેજ ચુડી સજવનારી જ યદ્યપડે. હું તથા મહારો વર્ગ પ્રમુખપદને શોભારી શકીએ ખરા, પણ અમને તે માન જોઈતું જ નથી; પણ મહારા મત પ્રમાણે દક્ષીણી ચુડી તે પદને અવશ્ય શોભાવશે. ”

બાપજી અને બહેનો ' આપણા વિરોધીઓની દલીલો આવીને મૂર્ખતાભરી છે. માટે તેના ઉપર તહો ધ્યાન સંબંધો નહિ. અને હવે આપણી ડૉન્ડરન્સના અધ્યક્ષપદને શોભાવે તેવા કોઇ સુદા અથવા સુડીને પ્રમુખ તરીકે નિમત્ત કરી ડૉન્ડર-મનુ' કામ આગળ ચલાવવા હું તમને વિનંતિ કરું છું અને એક વાર ફરીથી આવકાર આપી બહેનો કૃતાર્થ સમજી લે'. (સુદા-સુડીનો ખડખડાટ અને ખંભડીઓના મધુર રજીકાર.)

રીસે'શન કમીટી તરફનું બાપજી પૂરું ચતાં જ પ્રમુખ ઝોને નીમવો તેનો એક અતિ ચિકટ અને ગહન પ્રશ્ન હશે. મર્જન ખજાનગાર થવા લાગ્યો અને હાસ્યકતા ફેલાઈ.

૩૦-૧-૧૧

(૩)

પહેલા દિવસની બેઠક (ચાલુ).

પ્રમુખની ચુટણી અગાડથી કરી ગામવામાં આવી નહોતી અને તેમ કરવામાં સુદા-સુડીઓએ મોટું કદાવળ વાપરું હતું એમ તો કહ્યા મિલાય અલશે નહિ, કારણકે કેટલીક ડૉન્ડરન્સોના પ્રમુખો પ્રમુખપદ રીકાર્યા પડી છેવટની વખતે ફસડી જાય છે અને તો પાડી દે છે, એવો ખીજ રાષ્ટ્રિઓનો અનુભવ સુદા-સુડીઓએ જોયો હતો, એટલે ડૉન્ડરન્સમાં હાજર ગેલે પ્રતિનિધિઓમાંથી જ કોઈને પ્રમુખ તરીકે સુડી કામ ચલાવી લેવાનો નિશ્ચય કર્યો હતો.

પ્રમુખ ઝોને નીમવો તેના સંબંધમાં દરખાસ્ત કરવાને એક ખગરી સુડીસુદરી બીબી થઈ. પ્રતિનિધિઓએ અને પ્રેક્ષકોએ તેને

મધુર લલકારે કરીને તથા “ જ્યે શ્રી ગજેન્દ્ર ” ના અનામેથી વધારી લેઈતે માત્ર આપ્યું. મુન્બઈગરી ચુડીસુંદરીએ પોતાના સુ-કોમેળ મધુર કંઠથી ઉચ્ચાર્યું: “ બાઈઓ અને બહેનો ! અં પણામાં પ્રમુખ યંત્રાને લાયક કોણ છે એ પ્રશ્ન આપણી સામે આવીને અ-ત્યારે ઉભો રહ્યો છે. મુન્બઈ આજકાલ આખા હિંદુસ્તાનમાં આ-ગળ વધેલું શહેર છે અને વળી દુનિયામાં સૌથી મોટા ગણાતા લંડન શહેરથી જ ઉતરતું કોઈ શહેર હોય તો તે અસંભવ મુન્બઈ છે. ત્યાં હજારોની સંખ્યામાં ચુડા-ચુડીએ જન્મે છે અને એક નહિ પણ અનેક જાતની વસતિ મુન્બઈમાં બરેલી છે. પૈસામાં, શુદ્ધિ-માં, વિદ્યામાં ઇત્યાદિ સર્વ શુરોમાં મુન્બઈ શ્રેષ્ઠ છે અને તેટલા માટે મહારી દરખાસ્ત એવી છે કે આપણે કોઈ મુન્બઈગરી ચુડી સુંદરીને પ્રમુખપદ આપવું. આ માન હમે જો મંદને આપવા ઇચ્છીએ તો ; પણ તે કાર્ય, સેવાશુદ્ધિથી, ઉપાડી લેવા તૈયાર છું. ”

આ દરખાસ્તની સાથે સભામાં ખળભગાટ થયો. કાઠિયાવાડી દૂકો પોતાના સોનેરી સ્થૂપ દેહને શોભાવતો ઉભો થયો અને જાંના કરી બોલ્યો: “ આપણું સત્યાનાંથ જ અભિમાનથી વળી-યું છે અને મુન્બઈગરી ચુડીસુંદરીમાં પોતાને માન લેવાનું કેટલું અભિમાન છે તે સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે. મુન્બઈગરી ચુડી કોઈ પણ તે પ્રમુખપદ માટે લાયક નથી જ; કારણ કે તે ગમે તેટલી આ-જ્ઞ હોય પણ તેની શારીરિક સંપત્તિમાં શું માલ છે? આ મહા-જ્ઞાના પ્રમુખપદને એક રાંકડી-પાતળી સળી જેવી અને નિસ્તેજ-હી જળવનારી જ યદ્યપ્તે. હું તથા મહારો વર્ગ, પ્રમુખપદને જાણી શકીએ ખરા, પણ અમને તે માન જોઈતું જ નથી; પણ દારા મત પ્રમાણે દક્ષીણી ચુડી તે પદને અવસ્ય શોભાવશે. ”

ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણા વિરોધીઓની દલીલો આવી જ
મૂર્ખતાભરી છે. માટે હેના ઉપર હમે ધ્યાન રાખવું નહિ. અને
હવે આપણી કૌન્ફરન્સના અધ્યક્ષપદને શોભાવે તેવા કોઈ સુઝા
અથવા સુઝીને પ્રમુખ તરીકે નિયત કરી કૌન્ફરન્સનું કામ આગળ
અગ્રવણ હું હમને વિનંતિ કરું છું અને એક વાર ફરીથી આવકાર
આપી મને કૃતાર્થ સમજી શું. (સુઝા-સુઝીનો ખડખડાટ અને
બંગડીઓના મધુર રજકાર.)

રીમે'યન કમીટી તરફનું ભાવનું પૂરું ચતાં જ પ્રમુખ દાને
નીમવો હેનો એક અતિ વિકટ અને ગહન પ્રશ્ન ઉઘો યશે. સર્વ
ખગમગાટ ધરા લાગે અને હાસ્યકતા ફેલાઈ.

૩૦-૧-૧૧

(૩)

પહેલા દિવસની બેઠક (ચાલુ).

પ્રમુખની ચુંટણી અગાડી કરી રાખવામાં આવી નહોતી
અને તેમ કરવામાં સુઝા-સુઝીઓએ મોટું ડહાપણ વાપર્યું હતું એમ
તો હજી સિવાય ચાલશે નહિ; કારણકે ફેટલીક કૌન્ફરન્સના પ્રમુખો
પ્રમુખપદ રીકાર્થ પછી હેવટની વખતે ફસડી ગય છે અને તો
પાડી દે છે, એવો ખીચ તાતિઓનો અનુભવ સુઝા-સુઝીઓએ
જોયો હતો, એટલે કૌન્ફરન્સમાં હાજર રહેલા પ્રતિનિધિઓમાંથી

મધુર લવકાર કરીને તથા “ જય શ્રી ગજેન્દ્ર ” ના અનાનેથી વધારી લેછો માન આપ્યું. મુબઈગરી ચુડીસુદરીએ પોતાના સુ-કાર્મગ મધુર દંડથી ઉચ્ચાર્યું “ ભાઈઓ અને બહેનો ! અપણા પ્રમુખ થવાને લાયક કોણ છે એ પ્રશ્ન આપણી સામે આવીને અ-ત્યારે ઉભો રહ્યો છે મુબઈ આજ્ઞાલ આખા હિંદુસ્તાનમાં આ-ગળ વચેયું શહેર છે અને વગી દુનિયામાં માયા મ્હોટા ગણાતલ લંડન શહેરથી જ ઉતરતુ કોઈ શહેર હોય તો તે અવમેલુ મુબઈ છે. ત્યાં હજારોની સખ્યામાં ચુડા-ચુડીએ જન્મે છે અને એક નહિ પણ અનેક જાતની વસતિ મુબઈમાં ભરેલી છે પૈસામાં, મુદ્દિ માં, વિવ્રતામાં ઇત્યાદિ સર્વ ગુણોમાં મુબઈ એટલે છે અને તેટલા માટે મ્હારી દરખાસ્ત એવી છે કે આપણે કોઈ મુબઈગરી ચુડી સુદરીને પ્રમુખપદ આપવું આ માન તહમે જો મ્હને આપવા ઇચ્છો તો હું પણ તે કાર્ય, મેવાનુદ્ધિથી, ઉપાડી લેવા તૈયાર છું ”

આ દરખાસ્તની સાથે સભામાં બળભગાટ થયો કાઠિયાવાડી ચુડો પોતાના સોનેરી સ્થૂન દેહને શોભાવતો ઉભો થયો અને ગર્જના કરી બોલ્યો : “ આપણું સત્યાનાથ જ અભિમાનથી વગી ગયું છે અને મુબઈગરી ચુડીસુદરીમાં પોતાને માન લેવાનું કેટલું અભિમાન છે તે સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે. મુબઈગરી ચુડી કોઈ પણ રીતે પ્રમુખપદ માટે લાયક નથી જ, કારણ કે તે ગમે તેટલી આ-ખાદ હોય પણ તેની શારીરિક શક્તિમાં શુ માલ છે આ મહા-સભાના પ્રમુખપદને એક રાકડી-પાતળી સળી જેવી અને નિસ્તેજ ચુડી સજવનારી જ થઈ પડે હું તથા મ્હારો વર્ગ પ્રમુખપદને શોભાવી શકીએ ખરા, પણ અમને તે માન જોઈતું જ નથી, પણ મ્હારા મત પ્રમાણે દક્ષીણી ચુડી તે પદને અવશ્ય શોભાવશે ”

દક્ષિણી પ્રતિનિધિ વર્ગમાં ઉત્પાદ દેલાયો. ખુશ! માથાથી અને મોત દાયના સાળુથી મુશોભિત એવા એક આસનપર ગિરાજેલી દક્ષિણી ચુડી બોલી: “ મલા કાટેવાદી જુદલા અભિનંદન દેતાના કારકાર આનંદ ઘાટને, ત્યાંથી પરિક્ષણ શક્તિ શ્વેત્વર પ્રસંસનિય આદે. આ ધી મરાડી જુદો સાધી વ મુંદર આહેત; વુદ્ધોત સીંધી શક્તિ અનુવન આહે, સો તુલ્લા ઠાડક અમલેષ, મગ અદ્યાદ્યા પ્રમુખવદાયા માન સ્વાભાવિક હી આહે. ”

આ સાંભળતા મારવાડી ચુડીની આંખ મની તાતી થઇ ગઇ. હેનાંથી પોતાના વર્ગનું અપમાન સહી શકાયું નહિ અને બોલી: “ થેં સવ વુદ્ધિમેં ગધેદી જૈસી વીમતી, ઓર કાટેવાદી જુદમેં સો એક પાહરો માલ મી દેરાગેમેં નહિ આવતો હૈ. હમ સવ જુદીયાં કિતની ઘડી ઓર સંસ્થામેં સો એક હી આસનમેં ઘાવન ઘાવન વિરાગતી હૈ ! તુમહું હમારા ઘલકો જાન મી કહી હૈ ? તુમહારે દેશમેં સો એક એક ઓરત એક-દો જુદિયાં પહેનતી હોગી, લેકન હમારે દેશમેં એક ઓરત ઘાવન જુદીયાં પહેનતી ઓર હતના ઉવાદા ઉત્તેજન હમારે દેશમેં જુદીયાકું મીલતા પદ માત તુલ્હારી નજરમેં નહિ આતી હૈ, વસ, વસ, પ્રમુખવદરા માન સો મારવાદ-કું મીલના જરૂર હૈ. ”

મારવાડી ચુડીનું અભિમાનયુક્ત કથન થતાં જ કૉન્કર-સમાં મ્હોટા ઝગડો જામ્યો; કાઠિયાવાડી ચુડો હર્ષો થઇને મારવાડી ચુડીના કથનનો પ્રતિકાર કરવા જતો હતો, પરંતુ પંજાબી અને ગુજરાતી ચુડીએ હેને ચાંત કરી હેડો બેસાડ્યો. આ કથન આગળ વધશે તો કૉન્કર-સમાં બંગાણ પડશે, હસ્તિનાપુર ચુરતના જેવું સ્થાન થઈ પડશે, એવા બપથી પંજાબી ચુડીએ કહ્યું: “ વિરાઘે

કૉન્ફરન્સ ! હતના ક્લાસિમ ગુસ્મા કરના અપનકો જાત મી
 ન્યાસીમ નહિ હૈ. સારે હિન્દોસ્તાંકી તરકી ઇકસંપ હી કે પર જમી
 હુદ હૈ, લેકિન તુમ જો આપસ આપસમેં કુસંપ વઢાઓગી, તો
 અપની તરકી ફિસ તરહ હોસકેગી? હમોરે મુલુકમેં નરક ઇઠાનેવાલે
 અંગીકો ' જુદા ' ઘોલ્તે હૈ; લેકિન ઘેસીં સરાય ચીજલે કિનારા
 કીયે હુપ મી જાપ વહ ' જુદા ' નામકા વરા હવસ નહિ છોટ
 સકતે હો તો અપન ' પારુ ચીજ ' કિસ તરહ કહલા સકતે ?
 હમને લામોશ રલ્લકર મેસીડેન્ટ જુન લેના યાહિયે "

ગુજરાતી યુડીનુદરીને પણ આ ઝગડામાં પડીને શાન્તિ દર-
 વાની જરૂર જણાઇ અને તે બોલી: "માઇઓ અને બહેનો ! આપણે
 કાંઈ માંડોમાંડે આલેપ કરી એક બીજાનું માન ઉતારી નાંખવા માટે
 કૉન્ફરન્સ મેળવી નથી. હમને સંપળા પ્રમુખપદને એક માન સમજતા
 હશે, પણ હું તો તે પાંને એક મોટી જોખમદારી રૂપ સમજું છું.
 હું હવે હમારી સમક્ષ એક દરખાસ્ત રજુ કરીશ અને તે દરખાસ્ત
 તદ્દન નવીન પ્રકારની જ હોવાથી હમારા તરફથી ટકા અપશે એવી
 આશા છે. જુઓ, આપણી કીમત આપણા સ્થૂળ શરીર ઉપર
 આધાર રાખે છે; કારણ કે સ્થૂળ શરીરવાળા યુડાઓ વધારે મૂંઝવના
 ગણાય છે અને તેથી તેઓ વધારે માનભરેલા મણાવા જ જોઇએ. હું
 આ કારણથી આપણી કૉન્ફરન્સના પ્રમુખનું માન કચ્છી યુડાને આપવા
 ઈચ્છું છું; કારણ કે હિંદુસ્તાનના સઘળા યુડામાં મહેને તેનું શરીર
 ઐથી વધારે મોટું-પ્રચંડ અને તેજસ્વી જણાય છે."

કાળિયાવાડી યુડાને આ વાત ગમી, પણ મારવાડી યુડીને
 તો ન જ ગમ્યું. તે બોલવા જતી હતી કે કચ્છમાં તો રેલ્વે નથી,
 કેગવણીનો પ્રકાશ નથી, ધર્મને નામે અધશ્રદ્ધાથી વધતું કાંઈ નથી

અને લેને તે પ્રમુખપદ હોય ? તે એક ચૂકના શરીર કરતા અમારી
બાવન ચુડીઓને એકઠું કરીએ તો અમારૂં મૃત જ વધે ! પણ
ને બોલવા ઉઠે ત્યાં પહેલાં તો એક બાળાની ચૂડી બોલી ઉઠી
“ વેગચૂડી ગુજરાતી ચૂડીરી દરજાસ્તકે અનુમોદન અર્પિતે છે ”
અને તુરત જ કચ્છી ચુરો પ્રમુખસ્થાને બિરાજ્યો ! મારવાડી
ચુડીની મનની મનમા રહી ગઈ અને તેને શાન બેસી રહેલું પડ્યું.
6-2-11-

(૪)

પહેલા દિવસની બેઠક પડેલું ભંગાણું.

પણ મારવાડી ચૂડી શાત રહી, એટલે એમ ન સમજાવું કે
પ્રાન્દરસમા સર્વન શાંતિ બાપી ગઈ. કચ્છી ચૂડો પ્રમુખસ્થાને
બિરાજ્યો તે સાથેજ લાકડાના ચુકા ચૂડીઓ તરફથી પ્રમુખ ઉપર
એક જળપરદાન હવો કરવાની નૈયારીઓ થઈ અને મડપમા બિરા
જેલા લાકડાના ચુકા ચુડીનું મડગ એકાએક ઉત્તુ થઈ ગયું. એક
ગુજરાતી ચૂડો તો પ્રમુખની મેષ્ટ સામે ધમી ગયો અને પૉટર્સોન
હિર ચૂડી પોકારવા લાગ્યો “ મ્હારે તે ઉપર એમેડમેન્ટ (સુધારો)
મૂંઝવા ઇચ્છા છે, માટે પ્રમુખને એકદમ આસન પર બિરાજી
જવાનો જરા પણ હક નથી ”

આ પોકારની સાથે લાકડાના ચૂકાચૂડી એક મ્હોટા ટોળામા
પ્રમુખ સામે ધસ્યા અને આપું ‘ પૉટર્સોન ’ હિમરાજ ગયું, આ કોઈ
હિમા થતા અને સર્વન ધોનાટ-ગરમડાટનું સામ્રાજ્ય બાપી રહ્યું.
દોઢાપરદોઢાપરા થવા લાગ્યા અને મ્હોટું તોફાન મચતા જોવો દેખાતા

ચમ રહ્યા. પછી ગુજરાતી ચૂડી બોલવા ઉઠી: “ પ્રમુખની ચુંટણીની દરખાસ્ત પસાર થઈ ગયા પછી અને પ્રમુખે પોતાની બેઠક લીધા પછી તે દરખાસ્ત ઉપર સુધારો લાવવાની કોઈને પણ સત્તા નથી.” આ ઉપર લાકડાનો ગુજરાતી ચૂડો લાંબાટૂંકા હાથ કરતો બોલ્યો: “ બેસ, બેસ, રાંડ હતારી અને દેશદ્રોહિણી ! જો દોહડાપણુ કરીશ તો માથાની તુંબડી રંગાઈ જશે । દુનિયામાં પારાવાર ઢિંસા કરીને અને જુલ્મ જુલ્મથી ત્રાસ ત્રાસ પોકરાવીને વળી પવિત્ર ધન આવી છે । જો દાંતના ચૂડાને પ્રમુખપદ આપવામાં આવશે તો આજે આ ટ્રાન્સફરન્સ લોહીલુહાણ થયા વિના વિખરાવાતી નથી । ”

લાકડાના ચૂડાએ આવો દમ ભરાવ્યાથી જિયારી ગુજરાતી ચૂડી તો લેવાઈ જ ગઈ । તોફાન મચ્યા જેવો ખરેખરો દેખાવ થયો એટલે તે પ્લેટફોર્મથી સટકી ગઈ । વચમાં તેની એક બહેન-પણી મળી તેણે પૂછ્યું: “ બહેન ! કંઈ જાઓછો ? અને આ સમળી શી પ્રમાધમ છે ? ” ગુજરાતી ચૂડીએ જવાબ આપતાં કહ્યું: “ મહારે હજી દાળ, ભાત અને કઢી કરવાનાં છે માટે હું નો ઘેર જાઉં છું. ” એમ કહેતાંજ તે મંડપની બહાર નીકળી ગઈ અને પાછળ દાંતના અને લાકડાના ચૂડા ચૂડીઓ વચ્ચે મોટું રમખાણ મચ્યું.

દાંતના ચૂડા ચૂડીઓના સ્થૂળ અને બારે શરીરથી તેઓ આ તોફાનમાં બહુ ભાગ ભજવી રહ્યા નહિ, પણ લાકડાના ચૂડા ચૂડીઓ તો કેસરીયા કરીનેજ દાંત ઉપર તૂટી પડ્યા ! હેમનું હલકું અને નાજુક શરીર હેમને આ તોફાનને આગળ વધારવામાં ઉપયોગી થઈ પડતું હતું. હેમને મન પોતાની કીંમત ઓછી હોવાથી તેઓ પોતાની જાતની દરકાર પણ કરતા નહિ અને બેધક્ક

સામા પક્ષ ઉપર મારો ચલાવના. દાંતના ચૂડા-ચૂડીઓની આ દુદેશા
 લેદેને મધ્યસ્થ તરીકે પધારેલા મણીયાગે વચ્ચે પડ્યા અને બોલ્યાઃ
 “ ત્હમે જન્ને પક્ષ આવી રીતે માંદોમાંદો શા માટે લડી મરોડો ?
 દાંત અને લાકડામાં વધારે લાયક દ્રાણ છે તે જિગે ત્હમે ચર્ચા
 ચલાવેો અને પછી ત્હમारी લાયકીનો નિર્ણય કરો. ”

પોતાના મુરખીની આ સૂચના જન્ને પંડાએ માન્ય રાખી
 અને તોફાન આગળ વધતું અટક્યું, પણ મો પોતપોતાની જગ્યાએ
 ન જોડવાતાં જૂદાં જૂદાં દોળામાં અન્યવસ્થિત રીતે એકત્ર રહ્યાં.
 દાંતનો એક ચૂડો બોલ્યોઃ “ પણ પ્રમુખની ચૂંટણી થયા પછી વર્ગો
 લાયકી વિષે ચર્ચા શેની ચલાવવાની હતી ? ”

આ શબ્દોની સાથે લાકડાના ચૂડા-ચૂડી ઉશ્કેરાયા અને
 માંનની સામે દંડા લેધને ઉભા થયા. પણ દયાળુ પિતાઓએ પુનઃ
 રહેમને શાન્ત પાડ્યા. દાંતની ચૂડી બોલીઃ “ લાકડા કરતાં દાંત
 વધારે મુશ્કેલીવાળું છે એ બાબતની વધારે ચર્ચાની જરૂર જ રી છે ? ”

“ શું કેમ ? ત્હારાં આસનો દયાધર્મી કહેવાય છે, ખાર પ્રતના પાળનારા કહેવાય છે, હિંમત કરવાનો અને ત્હેને અનુમોદવાનો નિષેધ તો પહેલા જ પ્રતમાં કરે છે, કીડી મંકોડી જેવા જીવોને બચાવવાનું અભિમાન રાખે છે. પીઝની ટોપીઓ પહેરવાનું બધ કુરી પક્ષીઓનો ધાણુ નીકળતો અટકાવવામાં તત્પર થાય કે; પરંતુ તેઓ જાણે છે કે દાંત નેળવવાને માટે દક્ષિણનાં જંગલોમાં અને સીસોનમાં દરવર્ગે હજારો હાથીઓને કૂરતાથી પકડીને કાપી નાખવામાં આવે છે, છતાં તે હિંસાને દાંતની વપરાશદ્વારા ઉત્તેજન આપી રહ્યા છે, તે સચ્ચાન અપરાધ--તે સ્થળ હિંસા શું ત્હારાં આસનોને સરમાવનાર નથી ? કહે ધોરપાતકી ચૂડી ! ત્હારા કરતાં હું કેટલો અશ્વપાન છું ? ”

“ તું ગમે તેટલું અભિમાન રાખે, પણ જે કાર્યો મહારાથી સરે છે, તે કાર્યો મર્નાંશે કાઢ ત્હારાથી સરતાં નથી. ત્હારા પર મુશોબિત રંગ ચઢાવીએ તો તે ચોડા વખતમાં દૂર થઈ જાય છે અને ત્હાં હથકું પોત ઉગ્રાડું થાય છે. મહારા જેવો મુશોબિત પણ તું લાગતો નથી. એવા યુરો ત્હારામાં નથી, તો પછી લોકો ત્હેને કેવી રીતે ઉત્તેજન આપે ? ”

“ બેસ, બેમ, ગુમાની રડા ! ત્હારામાં શોભા જ સુ છે ? મોનાથી ત્હારા અંગને સણગારવામાં આવે છે, ત્હારે તુ મુશોબિત દેખાય છે, ત્હેમાં ત્હારી શોભા શું રહી ? સુ લોખ ધમ્મે તો મ્હેને પણ તેની રીતે સણગારી ન શકે ? રંગ તો ત્હારા જેવો જ મહારા પર ચઢાવી શકાય છે, અને ત્હેને માટે હું રસાયણિક શોધખોળોને આભારી છું; એટલે હવે મહારા કરતા ત્હમારામાં વધુ પડતા યુરો

બીજા તો કંઈ નથી; પણ હા! મ્હારા કરતાં તું એક બે બાજતમાં વધારે છે કે તું વધારે ખર્ચાગ છે અને વધારે હિંસા કરાવી પહેરનારને પાતણી બનાવે છે! જ્ઞહારે હું સાદો, સરનો અને દયાળી પ્રભુ”

“પણ ત્હારામાં ટકાઉપણું તો કાંઈ છે નહિ !”

“ત્હારે મ્હાઃ ખર્ચે પણ કાંઈ બહુ પડતું નથી. માંભાગ્યવતીએ કહ્યું તો યોડે વખતે અને યોડે ખર્ચે મ્હને બદલાવીને નવો ચૂડો પહેરવાનો આનંદ લેઈ શકે છે ! ત્હારું કમબાગ્ય એવું છે કે ત્હારા બહુમૂલ્ય ઉપર લોકો નિમાસા નાંખે છે ! દુષ્ટા! હવે કહે કે ત્હારી લાયકી મ્હારા કરતાં વધે છે કે ઉતરે છે ?”

દાંતની ચૂડી મુંગીમંતર બની ગઈ! લાકડાના ચૂડા આગળ રહેતું કાંઈ ચાલી શક્ય નહિ. દુંદાગા પ્રમુખ તો પોતાના મોનેરી વાપાથી સજ્જ થઈને પ્લેટફોર્મના એક ખૂણાપર વિચારમાં નિમગ્ન બનીને ઉભા ઉભા આ તકરાર શાંત ચિત્તે સાંભળતા હતા. દાંતની ચૂડીને મુંગી બનેલી જોઈને ધર્મપિતા તરીકે ‘મધ્યસ્થ’ બનેલા મણિયારો પણ ગમરાયા; કારણ કે જો કે હેમનું પિતૃત્વ તો દાંત અને લાકડાના ચૂડા ચૂડીઓ ઉપર એક સરખું હતું, પરંતુ હેમની ખારી પુત્રીઓ તો દાંતની ચૂડીઓ જ હતી; તો પણ લાકડાના ચૂડાચૂડી ઉપર હેમનાથી ખુલ્લો અભાવ દેખાડી શકાયો નહિ. હેમના મનમાં એમ આવ્યું કે અમારાથી તો ખુલ્લી રીતે દાંતનો પક્ષ કરી શકાય નેમ નથી; પરંતુ હેનો પક્ષ કરવાને જો મહાવતોને આગળ લાવવામાં આવે તો વધારે સાર. પણ વળી તુરત જ વિચાર થઈ આવ્યો કે, મહાવતો મ્હોટો ભાગે જંગલી હોય છે અને લાંબીઓને સપડાવીને ખારી નાખવા સિવાય દાંતની ખરી કીમત

જેવું તેઓ કાંઈ જાણના નથી, એટલે આ તકરારમાં તેઓ આપણને કાંઈ મદદ કરી શકશે નહિ; તેથી મહાવનોને વચ્ચે પાડવાનો વિચાર પણ મણિયારોએ માંડી વાળ્યો- હવે શું થાય છે તે જોવાની સૈના ચિત્તમાં હેતુકેતા પ્રસરી.

13-2-11

(૫)

હરિતપૂજા—પૂર્ણાહુતિ.

લાકડાની ચુડીઓ અને ચુડાઓનો વર્ગ તો કૉન્કરન્સમાં એટલે બધો પ્રબળ જણાયો કે કાંતના ચુડા-ચુડીઓ હેમની સામે પોતાનો ટકાવ કરી શક્યા નહિ. પોતાની ઉપયોગિતા અને લાકડા ઉપરનું પોતાનું શ્રેષ્ઠપણ જ હેમનાથી બતાવી શકાયુ નહિ એટલે હવે તેઓ પોતા તરફની કાંઈ પણ ફવીલ રજુ કરી શક્યા નહિ. અંડપમાં થોડાં આગેવાન ચુડા-ચુડીઓ ઉમાં રહ્યાં હતાં અને બીજાઓ પોનારા મણી જવા લાગ્યાં. કૉન્કરન્સને આમત્રણ આપનાર શુભરાતી ચુડીસુંદરી કાંઈ જોવામાં આવી નહિ એટલે બીજી શુભરાતી ચુડીઓ પણ પત્થાન કરી જવા લાગી. જેનો આગેવાન આધળો હેતુ કટક કુવામાં પડે ! આગેવાન શુભરાતી ચુડીસુંદરી જ અપભીત થઈને નાની બપ પછી બીજીઓ રોની ઊભી રહે ! કુચ્છી ચુડો હજી દાઢીએ હાથ ટેકાવીને વિચારમાં ને વિચારમાં જ ઉભો હતો, એટલામાં પાછળથી એક મારવાડી ચુડીએ આવીને હેને કહ્યું: “ યે સુરશીપર તો વિરાજો, હમ લોગ લાકડારી ચુડીયાંકું કાનફરીસમું રદબાતલ કરકે તુમકો પીરસીહન્દ થાપીશુ. ”

પ્રમુખે કહ્યું: “ શું બેઠું ? મ્હારો કપાલ ! એટલો વિચાર
તો કર્યો હતો કે લાકડાની ચુડીઓ આપણી સામે મ્હોટો વેર
રાખે છે તો મુળથી જ ત્હેમને આમંત્રણ આપવો બેઠતો નહોતો.
એમ થયો હોત તો મ્હારો આટલો અપમાન તો ન થાત ! ”

“ વિગ મયો સો મયો ! દુનકો દુસરો કોઈયો ડરાય છે ?
દુસરી વેલ દુનકો આમંત્રગ મત્ત વેદ્યું, પીછે રથું ? ”

આ વાતચીત ચાલતી હતી એટલામાં તો આખો મ'ટપ પ્રતિ-
નિધિઓ અને પ્રેક્ષકો વિનાનો બની ગયો. મણીયારો અને મહાવતો
પણ આજ્ઞા ગયા. પ્રમુખ પણ ગાડીમાં બેસીને પોતાને ઉતારે પધાર્યા
અને ‘કાન્હર-મ્હતું’ કામ તો જંગાણ પડવાથી એટલેથી જ આટપી ગયું.

૪૫૫

બીજે દિવસે રહવારમાં સમ્રાજા પ્રતિનિધિઓમાં એક નીચે
પ્રમાણે ચોપાનીયું વહેંચાતું જોવામાં આવ્યું:

મહાન હસ્તિપૂજ.

સમ્રાજા દાતના ચુડા ચુડીઓને વિદિત કરવામાં આવે છે કે આવતી
કાલે પ્રભાતમાં ચરતે પહોંચે અતિ મંગલકારી શ્રી હસ્તિપૂજ પૂર્વ દશાના
જંગલમાં થનાર છે, માટે સૌએ એ પ્રસંગનો લાભ લેઈને મોક્ષના ભાતા
રૂપ હસ્તિપૂજ નીહાજવી. લાકડાના ચુડા ચુડીઓ તથા જંગલી બાઈઓને
તેહાં આવવાની ખાસ મનાઈ કરવામાં આવે છે. લી૦

પેડે આખા જંગલને શયુગારવામાં આવ્યું હતું. કેટલાક મહાવતોને ચોનેરી રૂપેરી પોથાકમાં સજ્જ કરીને હાથમાં સોનાના અંકુશ અને રૂપાના ભાલા આપીને તૈયાર રાખવામાં આવ્યા હતા. આખા જંગલનાં વૃક્ષો લીલાં છમ જેનાં જણાતાં હતાં અને ધ્વજપત્તાકાં લટકાવવામાં પણ કાંઈ ખામી રાખવામાં આવી નહોતી.

આકે વાગ્યા ઉદ્દેગ ચોનડીયુ પૂરું થઇને લાભ ચોનડીયું શરૂ થયું, એટલે મહાવતોનું એક મ્હોટું ટોળું જહાર આવ્યું, અને એક ઠેકાણે સુદર લીલા રંગનું ધાસ ઉગેલું હતું તે સ્થળની ખરામૂર ખા-રીકાઇથી તપામ કરી. કેટલાક ચોરસ વારમા આ સુદર ધાસ ઉગેલું હતું અને ખીજા ભાગમાં તેવું ધામ નહોતું, તે જોઇને મ્હને મ્હોટું આશ્ચર્ય થયું. તે ધાસવાળી જગ્યાની આસપાસ મ્હોટા મ્હોટાં લાકડાં બાંધીને વાડ કરી લેનામાં આવી હતી એટલે તેટલા ભાગમાં સુદર લીલા રંગનો ગાળીઓ જ ખીજારી દીવો દોષ તેરો ભામ થતો હતો. ચોડીવાર તે જગ્યાનું બારીક નિરીક્ષણ કરીને મહાવતો પામેના જંગલમાં આવ્યા ગયા.

એક ઠેકાણે હસ્તીપૂજના પવિત્ર દાતના આર્કરો ખામ વધારેના દરથી નોંધાવનામાં આવતા હતા. ખીજા સાધારણ દાંત કરતાં આ પવિત્ર દાંતને ગુજરાતી, મારવાડી, કાઠિયાવાડી, કુચી, પંજાબી બંગાળી, દક્ષિણી મગેરે શેક શેકાણીઓ વધારે પ્રમાણમાં ખરીદતા હતા. આર્કર નોંધનાર ફેરીઓ જમ પાડીને જોનારો કે “બાઇઓ ! આવો અમૂલ્ય અવસર ફરી ફરીને આવવાનો નથી, માટે જોઇને જોઇએ તેટલો દાંત લેઇ લેજો. ધર્મનું ધર્મ અને વળી કા છે !” આથી લોકો ઉસ્કેરાઇને વધારે વધારે ખરી નોંધાવના હતા. એક મારવાડી શેડીયાએ તો પોતાના

આટે પર ચુડીઓ સિતરાવવા ૧૦૪ લાતી દાંતની ખરીદ કરી અને બીજાંઓ લેને ધન્ય ધન્ય કહેવા લાગ્યાં !

એકાદ કલાક આ ધમાલમાં વ્યતીત થયો હશે એટલામાં તો હિતર દિશાએથી મહાવતોના એક ટોળાથી ઘેરાએલો હાથી દોડતો આવ્યો. મહાવતોના હાથમાંના ચગકતા રૂપાના બાલા તે હાથીના શરીરમાં ઘોંચાતા હતા, મહાવતો તેની પાછળ દોડતા જતા હતા અને હોકાસ ઉપર હોકાસ કરી, અંકુશે ઉંચા કરી તેને પેંક્કી લીક્કી ધાસ વાળી જગ્યા તરફ લાવતા હતા. હાથીનું શરીર લોહીલુહાણુ થયું હતું અને છતાં મહાવતોના બાલા વાગવાથી તે ગમરાધને ચઢાવરા જેવો બની ગએલો જણાતો હતો. થોડી વારમાં તે પેંક્કી લીક્કી ધાસવાળી જગ્યાએ આવ્યો અને ત્યાં આવતાં જ ચુડાચુડીઓમાં આનંદ ફેલાયો ! પણ તુરત જ સદ્ભાગ્યચાક્ષી હાથી આડફેટા નાંદો અને લીલુંજમ જેવું ધાસ ચરવાની લેની ઇચ્છા જણાઈ નહિ ! ત્રેક્ષકો નિરાશ થયા.

‘ તુરત જ બીજા બાજુએથી થોડા મહાવતો એક હાથીના બચ્ચાને ધાસ ખવરાવતાં ખવરાવતાં લલચાવીને તે ધાસવાળી જગ્યાએ લાવતા જણાયા. ત્રેક્ષકોમાં પુનઃ આશાનો સંચાર થયો. થોડીવારમાં તે ધાસવાળી જગ્યાએ હાથી અને મહાવતો પહોંચ્યા. એટલામાં તો કુમળું લીલું ધાસ જોઈને હાથી લલચાયો ! ’

તે એકદમ તે ધાસવાળી જગ્યા તરફ દોડ્યો અને દોડતો દોડતો જેવો તે જગ્યાએ આવ્યો તેવો જ તે જગ્યાએ કડકડ કરતો એક મ્હોટો ખાડો પડ્યો અને ગરીમ ગિયારો હાથી તે ખાડામાં ઉતરી માથે પડ્યો ! ખાડામાં પડેલો હાથી બહુએ તરફડીયાં મારવા

લાગ્યો પણ ખાડો એટલો ઉંડો હતો કે ત્રેનાં તરફડીયાં નિષ્ફળ
જ હતાં. ખાડામાં સર્વત્ર કાટાનાં જાગાં પાથરવામાં આવેલાં હતાં
અને તેથી હાથીનું શરીર લોહીયોહાણુ થતું હતું અને ઉપરથી
મહાવતો પોતાના લાંબા બાલા ત્રેના શરીરમાં ઘોળીને ત્રેના અંત
જઈ આવે તેમ કરવાને પ્રયત્ન કરતા હતા. એક કલાક સુધી
હાથીએ તે ખાડામાં તરફડીયાં માર્યાં અને તેટલો વખત મહાવતોએ
ત્રેને મારવાનું પણ ચાલુ રાખ્યું. છેવટે ચાકીને અને શરીર
માં વાગવાથી પીડા પામીને હાથી જોબાન થયો એટલે ત્રેનાં તરફ-
ડીયાં બંધ થયાં અને ઘોડીવારમાં ચાકથી હાંફતો, પીડાથી-ચીસો
પાડતો અને હીકું ધાસ ખાવાની આશાયા ઘેરાયલો તે હાથી મરણ
પામ્યો. ' * * * * * તે સાથે ચુડા-ચુડીઓએ—મહાવતોએ અને
મણિયારોએ હાંપતો પોકાર કર્યો, એ પ્રમાણે મોક્ષ જાતા ૩૫ (૧)
ચુડા—ચુડીઓની હસ્તીપૂજા સમાપ્ત થયું.

કેટલાક ક્ષારવાળા પદાર્થો સાથે તે હાથીના મુડદાને મહાવતોએ
તેજ રથને તેજ ખાડામાં દાટી દીધું અને કેટલાક વખત પછી
વધારે આખા મુડદાનું માસ કહોવાડ મધુ અને દરોડો
કીડા કીડીઓના ભક્ષણુ ૩૫ થઈ ગયું, ત્યારે ત્રેમાથી
હાડકાં એકઠાં કરી લેવામાં આવ્યાં, ત્રેમને ધોમને ઉજાગાં કરવામાં
આવ્યાં, આગુબાગુએ મીષુ લગાડવામાં આવ્યું, હોથીદાલીને અને
કાપીકુખીને એક સરખા લાખા નળા બનાવવામાં આવ્યા અને હસ્તી-
પૂજના દાંતના આડરો જોમણે નોંધારેલા ત્રેમને મોકલી આપવામાં
આવ્યા. આ પવિત્ર (૧) દાંતમાંથી બીજી સેકો ચુડા—ચુડીઓનો
જન્મ થયો અને મૌભાગવતી સન્નારીઓના કર્મો ને ખીરાજવા
લાગી. તે દાંત પવિત્ર હતો—વાક્ય કરતાં વધારે દક્ષ હતા;—

ચુડા—ચુડીઓ કિનાવતી વખતે સારું મુદત્ત જોવામાં આવ્યું હતું, છતાં તે પહેરનારી સંખ્યાઅંધ માભાગ્યવતી બાળાઓ રંડાઇ હતી અને ત્હારે તે હસ્તીપૂજા કે તે દાંતની પવિત્રતા કે શુભ મહર્ત્ત વગેરે કાંઇ આપુ આવ્યું નહોતું, અને જે માભાગ્યવતીઓના ભાગ્યમાં માભાગ્ય ભોગવવાનું નહિ જ લખેલું તેઓ તો રંડાઇ જા !

* * *

આ પ્રમાણે દૌન્દરન્સ અને ત્હેને અગે થયેલી હસ્તીપૂજનો મ્હારા તરફનો અહેવાલ સમાપ્ત થાય છે. આ અહેવાલ મ્હારા પોતા તરફનો છે; તે વાચકોના ચિત્તમાં કાંઇ અસર કરશે તો હું મ્હને કૃતાર્થ માનીશ; છતાં જેઓ ઉક્ત દૌન્દરન્સ તરફનો સત્તાવાર રિપોર્ટ વાંચવાની ઇચ્છા રાખતા હોય ત્હેનણે શ્રીમતી ગુજરાતી ચુડીમુંદરીની આંશીસમાં પોતાના આંકિશે નોંધાવવા, એટલે રિપોર્ટ છપાઇને તૈયાર થયે મોકલી આપવામાં આવશે.

ધન્યવાદ ॥ શાન્તિ ॥

20-2-11

સંઘ વહારતું શાસ્ત્ર.

અથવા

શાસનખાલ્યોની કૉન્ફરન્સ.

(૧)

મહારી એક ટેવ માટે મ્હને ધણાંએ મગાંસંબંધીઓ અને સાંતુઓની ચાલુ ટોઠણી છતાં, હું તે ટેવ હજી સુધી છોડી શક્યો નથી. તે ટેવ ખીજ કોઈ નહિ પણ મ્હોટાઓના પડગ પાછળ નજર કરવાની છે. સામાન્ય લોકો આ ટેવને ‘પરપંચાપત’ કહેછે, અગ્રેજી બલુલાઓ એને Carping Spirit કહે છે, ચોટ બાણીને સાધુ બનેલાઓ એને ‘અનર્થ દંડ વિરમણ્ય વ્રતનો ભગ’ કરાવે છે, પરંતુ મ્હોરું મન એને ‘જનહિતનું જરૂરી કાર્ય’ માને છે,— સ્વાર્થમાં જ રચાપચા રહેતા ખીજઓ જે કામથી દૂર નાસતા કરવાની પોતાની ‘નૈતિક નિર્જગતા’ને ‘ભદ્રીકતા’નો જન્મોત્પન્ન કરાવે છે તેવા કામ માટે બહાર પડવાની ઓર વધારે આવશ્યતા છે એમ મ્હને મ્હારું માન સમજાવે છે. તેથી, નિંદા ખાતર નહિ પણ ખરૂં સ્વરૂપ જાણવા માટે અને જાણીને આત્મસ્વરૂપ બંધુઓને ચેતવવા ખાતર અને તે રીતે મ્હારા આત્મા પરનાં આવરણો દૂર કરવા ખાતર, હું હમેશાં, કહેવાતા અગ્રેસરો અને ગુરુઓના હૃદયમાં Search-light સાથે પેસવાના અને ત્હેના તમામ ખૂણાખાંચરા તપાસવાના પ્રસંગ શોધતો જ રહું, અને મ્હને એવા પ્રસંગો

અનેક જગાએ મળી પશુ રહે છે. માત્ર સ્થૂલ દૃષ્ટિપર સ્થૂલ આંખોએ જ એવા પ્રસંગો જોવા મળે છે એમ કંઈ નથી, ઘણી વખત નિદ્રાવસ્થામાં સૂક્ષ્મ બુવનો પર એવી ' શોધખોળ ' ના પ્રસંગ મેળવવા પશુ બાળ્યશાળી યાઉં છું.

અને મધ્ય રાત્રીએ મ્હને મળેલો પ્રસંગ, હેલા કહેલા પ્રકારનો જ હતો.

હકીકત એમ જાની કે, મધ્ય રાત્રે હું સાખરમતીના કિનારે ફરવા બીઠ્યો. મ્હારી શોધાણી કુલમહેલીએ આજે મ્હને મોડી રાત્રે સુધી શોધી રાખ્યો હતો તેથી છેક ૧૨મી વાગ્યા સુધી હું ચમકી શક્યો નહોતો. બરાબર સાડાબારે તે અનન્યતા શોધાણીની આગ્રહ ચતાં હું સાખરમતીના પુલ તરફ આશ્યો. સહેરના મ્હોટામાં મ્હોટા બજારમાં ઘડને જતાં રડ્યાખડ્યા પોલીસના માણુમ સિવાય બી-હુ ટાઇ મ્હારી દૃષ્ટિએ પડ્યું નહિ. દિવસે સ્થૂલ બુવન પર ધમાલ મચાવતા અને રાત્રીએ સૂક્ષ્મ બુવન પર તોફાનમાં લાગેલા મનુષ્યોએ એક ક્ષણ પશુ શુદ્ધ નિરૂપિ-આનહો સ્વાદ આપી શક્તા નથી એ વાતનું સ્મરણ ચતાં મ્હને મનમાં ઘણું દુઃખ થયું;—મ્હારા અનેક આત્મગદુઓ પર આપાએ નાખેલી દુઃખની જાળનો ખાલ આવનાં મ્હારું હૃદય કંપવા લાગ્યું. આ સ્થિતિનું બાન કરાવવા અને ત્વેમાંથી સર્વને જેંગી બહાર કઢાડવા અત્યારે ઊંઘ મહાત્માઓ આકાશમાંથી આવી મ્હડે તો કેવું મારું, એવા વિચારમાં હું આમગને આગળ વધ્યો હતો એટલામાં મ્હારા કપાળ સાથે કંઈ નક્કર ચીજ અથડાઈ અને મ્હને કળ મ્હડી, તેથી સવળા હવાઈ કિવા અંતર્ધાન થઈ ગયા હતાં જેઉં છું તો હું છેકજ પુલના નાકા સુધી આવી પહોંચ્યો છું અને

મહારા માયા સાથે જે નક્કર પઠાર્થ અચડાયો હતો તે બીજી કશું નહિ પણ લોખંડના પૂતળો છેડો જ હતો ! રાત્રી અધારી હતી, અધઃશ્વાળુ જનોના હૃદય જેની, અને પૂત્ર પર રખાતા યોડાપણી દીવા પણ અધકારના કોઈ દીવોજન દોતોએ કાંઈ અનૌકિંક સમારબ ખાતર જુઝરી નાખ્યા હતા, એમ મ્હને પાઠગથી માલમ પડ્યું.

લોખંડ સાથે અચડાવું એ મહારા જેવાને માટે ઓછું કુખસાયક નહોતું, જે કે આ દુનીઆમાં ધણીએ એવા 'રીઝા' મનુષ્યો છે કે જેઓ લોખંડી હૃદયો માથે જથ્થુની દોસ્તી બારી લેતા મુખ માને છે અને ગર્વ કરે છે. મહારો દેવ મ્હને એવો 'રીઝા' કદી ન બનાવે ! મ્હને તો દુરત જ કંઈ મ્હડી અને આખો બોની જોડે છું તો પૂતળી મધ્યમાં એક અનૌકિંક દેખાવ નગરે પડ્યો મહાત્માઓના એક સમ્મેલનનો ત્હા હાડ જાઓ હતો !

શુ મહારા એક મીનીટ પરના સ્વપ્ન ખરા પડ્યા ત્હારે ? શુ મહાત્માઓ મોઢ અજળણ પ્રદેશમાંથી કતરી આવીને અમને કુખમાં સડતા લોકોને—બાલ તેમજ આતરીક આગમાં બળતા મનુષ્યોને સ્થાય કરવા—મચાવવા—દીવાસો આપવા—'આનંદ'નો આસ્વાદ કરાવવા પધાર્યા છે ? શુ તેઓ અમારે માટે કાંઈ યોજનાઓ ઘડવાના ધરા દાથી દેની કાઉન્સીલ કે 'દેવસભા' બરી બેસા છે ?

અનેક ઉત્સાહક વિચારોમાં મગ્ન થતો થતો હું પૂલ પર સપગ બધ ચાલવા લાગ્યો. વીશેક શીટ ચાલ્યો નહિ હોઈ એટલામાં એક સાધુના વેશવાળો સખસ એક હાથમાં લાળી લાકડી અને બીજા હાથમાં ઓધો લઘ દોડી આવ્યો અને મ્હોટેથી બરાડવા લાગ્યો

“ખબરદાર! ખબરદાર!” હું સમજ્યો કે મહાત્માઓની સમક્ષ જનારે ઉદ્ધતાધથી ન ચાલતાં નહિ જનવું જોઈએ એવી ચેતવણી આપવા માટે આ કોષ ચોકીદાર બેસાડવામાં આવ્યો હતો. તેથી મેં ડ્રાઇનાં છુટન, ટોપી વગેરે દીકડાકે કંઈ અને કંતાનના છુટ એક બાજુએ રાખી દીધા. ધણી જ ભક્તિભાવથી હું આગળ વધવા લાગ્યો; પરંતુ તે ચોકીદાર મ્હારે કાંઈ પકડીને અને ઓઘો ઉગામીને બોલ્યો: “ખબરદાર જમ્યાં! આ રસ્તે જવાનો હુકમ નથી. સર્વે ઉપમા જોગ શ્રી થી શ્રી.૦૦૦૦૦૦૮ શ્રી શ્રી જૈનાચાર્યોની અહીં મહાઅમા બરાબ છે. જૂઠા જૂઠા વાડાના બ્યામ જેવા મહાન નાપકો હમણાં અહીં અતિ અગત્યના ઠરાવો કરવામાં ચુંધાયા છે, માટે ઠાકને આડા ન ઉતરવા દેવા’ એ કર્તવ્ય સાથે મ્હારી અહીં નીમણુક કરવામાં આવી છે. માટે સીધા ઘેર જાઓ, નહિ તો જોયો છે આ રજોલો!”

જાણવાથી તો મહેને તહેમના માટે મ્હોદું માન પેદા થાય છે. પણ સાહેબ, આપે આ માટે અગાઉથી જાહેરખબરો ફેલાવી હોત તો આપને ધણા વિદ્વાનોની ઉત્તમ સલાહનો લાભ મળત. હું ધાઈંધુ કે આપના ધર્મમાં પણ બેચાર ન્યુસપેપરો તો હયાતી ધરાવે છે જ. ”

“ હા; પરંતુ અમે ન્યુસપેપરોને પાપના બંડારા માનીએ છીએ. છાપાનો ધંધો કરનારા લોકો માત્ર નિંદક અને અમાવલા હોય છે, બે બદ્દમ પણ રણી સકે નહિ એટલે કહાડે છાપા, અને પછી સાધુઓ પર જ મારે ‘છાપા’; એવા તે છાપાવાળાને અમે તો મિથ્યાત્વી—નરકના અધિકારી માનીએ છીએ. વળી અમે સાધુઓ સર્વના અધિપતિ છીએ, તો પછી અમારે છાપાના અધિપતિઓની શી ઓશીઆજ પડી છે ? ખસ તે અમાવલા અમારી બાબતમાં શા માટે કાંઈ લખે ? અમે ક્રિયા ગામમાં વિહાર કર્યો અને કંઠા શું કર્યું તે બાબતના ખબરો છાપવાનો—અમારી બાબતમાં હાથ ધાલવાનો અમને સલાહ આપવાનો એમને શું અધિકાર છે ? એમને જોઇએ તો આવકની બાબતમાં બલેને આહુ અવળુ સવા માઈસિનું લાંબું લક્ષ્મીગર ચીતર્યા કરે ! આવકો મરે તેનું અમને કાંઈ રનાનસુતક નથી; પણ લાખો આવકને પાર પહોંચાડનાર એવા જે અમે શુરદેવો, તહેમનું નામ પણ તેઓ શામાટે દહ શકે ?—ખસ શા માટે નામ દહ શકે—હુરામખેરો શા માટે નામ જ દહ શકે ! ”

“ પણ, સાહેબ ! આ બધી સુંદર દલીલો તો ખુદ છાપાવાળા આગળ કરવા જેવી છે. હું તો હમણાં તમારા જૈન ધર્મની વાતો તમને પૂછું અને આપ નાદબ આપના કોમળ મગજને તો માટે તપાવી દો છો ? શ્વા આપ આપના છાપાવાળાઓથી

ખપ ન પાડવાનો આપનો નિશ્ચય વાજખી હશે એ વાત હું માની લઉં છું, પરંતુ આ સભા રાત્રે ન બરતાં દિવસે બરી હોત તો શું હરકત હતી ? ” મ્હે ઠાઠકું મ્હેં રાખી પૂછ્યું.

“ દિવસે ? ખરે ત્હમે કોઇ ભલા આદમી જ જણાવ્યોછો. ત્હમને શું એટલીએ ખબર નથી કે સંસાર અને સાધુ એ બેને હમેશ વૈર જ છે ? ખન્નેના રસ્તા તદ્દન જુદા જ છે એટલુંએ ત્હમે નથી જાણ્યું કે ? અમો સાધુજનો અમારા શાસ્ત્રની વાત, બહાર કહેવામાં પાપ માનીએ છીએ. અમારાં શાસ્ત્રો માત્ર સાધુ જ વાંચી શકે, મુઠ્ઠા અમારા શ્રાવકોને પણ તે વાંચવાનો તો ‘અધિકાર’ નહિજ; તે તો અમારી મરજી મુજબ લખેલાં મનઃકલ્પીત ગ્રંથો જ વાંચવાને હકદાર, અને ત્હેમાં પણ શંકા-કંખા કરવાનો અમે ત્હમને હેય માત્ર અધિકાર આપતા નથી. હવે જ્ઞદારે અમે અમારાં અતિ કિંમતી શાસ્ત્રોનું આટલું બધું જતન કરીએ છીએ ત્હારે શું અમારી સભા લોકો વચ્ચે અને દિવસના વખતે કરવી એ મહાપાપ ન ગણાય કે ? આજની અમારી સભાનો આશય પણ એ જ છે કે, જે અમારા બંતો અમારી ચમત્કારીક અને રહસ્યપૂર્ણ વાતો ખીજને કહી દે છે ત્હમને માટે અમે કાંઈ વિચાર કરવા માગીએ છીએ. અરે આલીઆ માણસ ! શું રત્નો તે ખુલ્લાં રખાતાં હશે કે ? ”

“ નહિ જ ! ” મ્હેં હસવું દબાવીને કહ્યું “ આપ જેવાં ચીંથરે બાંધ્યાં રત્નોને ખુલ્લી હવામાં રાખી શકાય નહિ જ. આપના તેજથી આંધળોને બેડાં ફેડવાનો વખત આવે અને એ પાપથી વળી પાછી આપને છઠ્ઠી-સાતમી નરક મળે ! સાહેબ, આજ કાલ તો નરકો બહુ જ સસ્તી થઇ ગઈ છે. મ્હને લાગે છે કે, આપના જે

બકતો આપની ‘ અમલકારીક અને રહસ્યપૂર્ણ વાતો ’ જાહેર કરતા હોય તોમને નરક જ બંધાવી દો તો કેમ, સાહેબ ? ”

“ બરાબર, બરાબર, હવે તમને ‘ સમક્રિતી ’ બન્યા ખડા । સદ્ગુરુ મળ્યા સિવાય કાંઈ સમક્રિત રસ્તામાં પડ્યું છે કે ? હા, અમે પણ તે વઢેલાઓ માટે નરકની શિક્ષા જ કરાવવા ધાર્યું છે. અને નરક પણ કેની ? એવડી પરચોકમાં તો નરક મળશે જ પરંતુ આલોકમાં પણ અમે એમને નરક જેવા દુખો દઈશું. અમે એમને સઘ બહાર મૂકીશું, પોળ બહાર મૂકાવીશું, અમારા ધનાઢ્ય બકતોના પૈસાની મદદથી તોમના ઉપર એચાર ખોટી ક્યદિ કરાવી ખાલીખમ કરી નાખીશું અને લાગ પડશે તો—”

“ હા, હા, સમજ્યો એ તો, લાગ પડે તો ધોલતમાયા પણ કરી લ્યો, એજને ? ખરેખર તમને પુરેપુરા ‘ જૈન ’ છો-‘ જીતનારા ’ છો.”

“ કિમ ન હોય ? અમારો પહેલો નોકાર જ એવો છે કે ‘ નમો અરિહંતાય ’ એટલે અરિ કહેતા દુશ્મનને હણે તોમને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ અમારો ગુરુમત્ર લે તોમને અમે પહેલા એ જ શિખવીએ છીએ કે અમારા વાડા બહાર સદ્ગુણ કે જ્ઞાન, આરિ કે તત્વમૂર્ત્યું હોઈ શકે જ નહિ અને અમારા સિવાયના કંઈ મિથ્યાત્વી છે-નરકમાં જવાના છે, માટે જેમણે તરવું હોય તોમણે અમાગ શિષ્ય થવું અને ‘ અરિ કહેતાં દુશ્મનને હણવા ’ નો મંત્ર શીખવો રાજ્ય લોકોના નામની પાછળ જે ‘ જી ’ પ્રત્યય લગાડાય છે તેવો જ ‘ જી ’ પ્રત્યય અમારા નામ પાછળ લગાડીએ છીએ, અથવા વિજયસૂચક ખીજ પ્રત્યયો લગાડીએ છીએ અને હરકોઈ રીતે જય મેજવવામાં ધણા પ્રવીણ છીએ તમને પણ અમારા ટોળામાં

બળો તો ત્હમને કોઈક દિવસ તે મહાન શાસ્ત્ર શિખવાનો. ‘અધિકાર’ પ્રાપ્ત થશે અને નરકની મમદ્ગર નથી કે ગમે તેવાં કામો કરવાં છતાં ત્હમોદું નામ દષ્ટ શકે. કેમ થાય છે મરણ ?”

આ વાતચીતથી મહારા મનમાં જે દુઃખ થયું તે કહી બતાવવાની આ જગા નથી; અને તે માનનારા પણ ચોક્કસ જ હશે એમ સમજી હું તેનો પ્રયત્ન જ કરીશ નહિ. મહે નીચા નમી, આ સત્ત્વને હણવાની વિદ્યામાં પારંગત પુરુષને નમન કર્યું અને પછી આજીજી કરી: “ત્હારે કૃપા કરી મહેને પણ આપના વાડામાં દાખલ કરી પવિત્ર કરો.”

“આલો મહારી પાછળ; પણ જોજો ખચરદાર ચૂં કે ચાં બોલ્યાછો તો !” એમ કહી તે ચોક્કસ આગળ ચાલ્યો અને હું પાછળ પાછળ ચાલવા લાગ્યો. પૂલની મધ્યમાં પહોંચતાં અમે ઘોડયા. અહીં ઘોડાં અને પીળાં વસ્ત્રમાં સજ્જ થયેલા સાધુઓ એક લાઇનમાં ગોઠવાઇ ગયા હતાં. એકેક સાધુને ઘેરીને હસદસ શ્રાવકોનું ટોળું અંગુઠા પકડી હાથું હતું. તે શ્રાવકોની ગુજરાતી-કાઠિયાવાડી મારવાડી એમ વિવિધ જાતની પાઘડીઓ પૈકી કેટલીક તો જમીન પર પડી ગઇ હતી. કેટલાકે ધોતીઆં ને કેટલાકે પાટલુંન પહેર્યાં હતાં. કેટલાકે અંગરખાં ને કેટલાકે કોટ સજ્યા હતા. ત્હમાંના કેટલા મુછરાળા હતા અને કેટલા બડમુછીઆ હતા તે હું ખરાખર જોઇ શક્યો નહિ; કારણ કે અંગુઠા પકડવાને લીધે તેઓનાં મ્હોં જમીન તરફ હતાં અને વળી દીવા વગરની અધારી રાત્રી હતી. તે અધિકારમાં સર્વત્ર ચુપકાદી ફેલાઇ રહી હતી. આગલે દિવસે વર્ષાદ ધણો થયો હોવાથી (સ્વપ્નની વાતો આવી જ સાચી સમજરી !)

ત્યાં પુર આવેલું હતું ત્હેની છોળોના અવાજ સિવાય અધિકારની

ચુપકીદીમાં બંગાણ પાડવાની હિમત કોઈ ધરી શકે તેમ ન હતું.

જેવા અને આ મહાન પરિપદ અથવા સાધુસભાની નજદીકમાં આવી પહોંચ્યા કે અગ્રુંઠા પકડેલા ધ્રાવકો પૈકી એકે માથું ઉચું કર્યું અને મ્હારા તરફ જોયું. તે કાંઈ જોલવા જતો હતો પણ એકાએક તેના ગુરૂ સિંદનાદથી તાકુડ્યા : “ અરે કમબખ્ત ! એ મિથ્યાત્વી ! અય અબની જીવ ! અમારી મંજુરી સિવાય ઉચું માથું ઠરવાની હિમત ધરનાર તુને હવે મહાન શિક્ષા કરી પડશે. એ ગુરૂદ્રોહી ! ગુરૂના હુકમનો અનાદર કરીને ઉચું માથું કરતાં તને શું આંચકી ન આવી ? ત્હારા હાથ પગ—ગળા ન ગયા ? થોડાં કલાક અગ્રુંઠા પકડવાથી શું તું મરી ગયો ? ગુરૂ કહે તો ફૂવામાં પડવા તૈયાર થવું જોઈએ, ૨ ધન-ધાન-દેહ-કુદુંબ વગેરે સર્વ અર્પણ કરી દેવા તત્પર રહેવું જોઈએ, તેને બદલે હમ ખેંચીને અગ્રુંઠા પકડી રાખવા જેટલી પણ બક્તિ ત્હારાથી ન જતી ? ખરેખર; હવે જમાનો બદલાયો. ભડતો અવિનિત અને સ્વચ્છંદી થવા લાગ્યા, માટે હવે તો આટલેથી જ ચેતીને સખત બંધારણ કર્યા વગર નહિ જ ચાલે. ” એમ કહેતાથી સાથે એના માથામાં એક રત્નેશ્વરજી માર્યો, એની પાછડી નીચેની નહીંમાં ફેંકી દીધી અને ધમકાવીને એક ‘માશીપત્ર’ લખાવી લીધું કે —

“ મહેં આપ ગુરૂવર્યની આજ્ઞા વિરુદ્ધ નવા આવતા સખસનું મહેં જોવા ખાતર ઉચું માથું કર્યું; એ ખરેખર મ્હારી ભૂલ હોય એમ મહેંને જો કે સમજાયું તો નથી જ, પરંતુ ગુરૂનાં વચનમાં શંકા—કંખા રાખવી એ સાતમી નરકને લાયકનું પાપ છે એવો ગળથુથીમાં આપે ”

મંત્ર યાદ કરીને અને આપનો હુમણાનો હુકમ માથે
ચૂડાવીને આમની કમ્મા ચાલું છું—ધૂન ચાલું છું—‘ગુનામી
ખત’ લખી આપું છું કે હવેથી એવી નાપાક દિમત
કદી ધરીશ નહિ; અને અંગુઠા પકડતાં કદાપિ દિવસો
અને જુગો પહી જશે તથા ઝાડો—પેશાબ રોકવાથી કદાપિ
મહા અસાધ્ય દરદો લાગુ પડશે તો પણ આપની આજ્ઞા
વિરુદ્ધ માથું ઉંચું કરીશ નહિ. વિજય હો વિજયાધિપતિના!”

અંધારે ને અંધારે લેખ લખાયો અને દાગળીકં દાયમાં
લખ મહારાજવિરાજ ખોખાર્યા અને મ્હેરેથી બોલ્યા: “ હકહકતો
પંચમ યુગ આવી પુગ્યો છે. ભક્તિનું સત્યાનામ જવા બેઠું છે એ
સાધુઓ ! હવે આપણે બહુ ચેતવાનું છે. અગ્રેજો આ દેશમાં
આવીને અહીંના ભક્તિપરાયણ લોકોને ન્યાયચાત્ર અને તર્કચાત્ર
શીખવવા માટે કબર કરી રહ્યા છે અને ‘ શા માટે ’ એવો સવાલ
કરતાં શીખવીને સર્વને ઉરકેરી ઉરકેરીને નારિતક બનાવવા લાગ્યા છે.
આર્યસમાજીઓ પોપલીલાને હાંફી કહાડવાને કાદાળો-પાવડો લઇને
મંડી પડ્યા છે. થીઓસોફીસ્ટો શીશુમુશીનો સવાદ ચખાડી આપણા
મંડોને અધ્યાત્મી—નકામા નમાલ્યા બનાવવાના ઉદ્દેશ કર્યા કરે છે.
ખ્રીસ્તીઓએ તો હવે આપણા વાડામાં પેશીને આપણા દાયમાંથી
બકરાં ઉપાડવાં માંડ્યાં છે—ગાંધી સાલજ એક એવાને તેઓ લઇ ગયા,
માંસાહારી બનાવી દીધો અને આપણે વા ખાતા રહી ગયા આમ ચોમેરથી
આપણી હદ દબાવવાવાના ધોટ પડવા લાગ્યા છે. અને આપણા
લોકો તો પણ એમની અસર તળે આવવાથી ઉંચું માથું કરવા કાંઈક
કાંઈક દિમત ધરવા લાગ્યા છે. એવા વખતમાં જો આપણે નહિ

ચેતીશું તો જરૂર આપણું રાજ્ય ગયું જ સમજાવે. આપણું પ્રતાપી નામ લજવાશે અને આપણી હાર થતાં જીતેલા લોકો આપણને ધરના કે ધાટના નહિ રહેવા દે; કારણ કે આપણે ધરના કામના નહોતાં ત્હારે કે ધરનું કામ કરી શકતા નહોતાં ત્હારે સાધુ બન્યા હતા અને કમેકમે મ્હોટા સિદ્ધ બની મહારાજધિરાજનું પદ પામ્યા હતા; અને હવે આપણને દરેક સવામણુ માખણુ ચોપડનારા મુલામો સિવાય ઘડી પણ ચાલી શકે તેમ નથી, દરેક માલ-મલીન મિવાય દિવસ ગુજારવો તથા કુધલીમાં 'હાજી હા' કરનારી 'ચાટણુ—ચોકડી' મિવાય રાત્રી ગુજારતી એ તદ્દન અમભ છે. માટે જો આપણી હાર થાય તો સંસારમાં જઈ આપણે શું ઉદ્યમ કરવાના હતા ? દાણાપીઠમાં ઘઉં—ખાજરીના થેલા ઉપાડવા જેવા કદાવર આપણાં શરીર છે એ વાત ખરી, પણ નિરધમી રહેવાથી એમાં કાંઈ ચેતન રહ્યું નથી, શક્તિ રહી નથી, તેથી વૈતરૂ પણ થાય તેમ નથી. માટે ઓ સાધુઓ ! ઓ અરિ કહેતાં દુશ્મનને હણનારાના પુત્રીઓ ! સાંભળો, એક કાન યદ્ય લક્ષ આપો, અને આ હડહડતા કળીકાળમાં આપણું રાજ્ય નિષ્કંટક શી રીતે ચાલે એ બાબતમાં વિચાર કરી અહીંને અહીં કાંઈક કરાવો ઘડો; કારણ કે આપણે જેટલું અન્યધર્મીઓની દરિદ્રાધથી ડરવાનું છે તેટલુંજ, ઉચું માયું કરવાની હિમત લેવા તકલી રહેલા સ્વધર્મી બંડોથી પણ ખેંચીવાનું છે.—અરે ખુદ આપણા વર્ગમાંના—સાધુવર્ગમાંના કેટલાકોથી પણ ખેંચીવાનું છે. લોખંડની કુહાડીમાં લાકડાનો હાથો બળ્યા સિવાય કાંઈ લાકડાં કપાતાં નથી. કેટલાક રિજો, વિજ્યો અને સાગરો અધ્યાત્મની વાતો કરવા લાગ્યા છે, તેઓ માધ્વસ્થ વૃત્તિની તોપો મારવા લાગ્યા છે, તેઓ સધળી પ્રજાને એકાકાર કરવાના ઘાટ ઘડવા લાગ્યા છે,

હજી આપણું બળ છે તેથી તેઓ કાંઈક દબાયલા પડી રહ્યા છે પણ કાળા નાગની પેઠે લાગ શોધતાજ બેઠા જ અને આપણને કંદારે ડંસશે તે કહી શકાય નહિ. આમ આપણે માથે ચોતરફથી દળ ચઢી આવ્યું છે. આવું સંકટ તો આપણા મહાવીર ભગવાન પર પણ નહિ આવ્યું હોય; એમને માત્ર ખાળોચીઆમાં તરવા જેવું મહેલું કામ કરવાનું હતું. અનાયોમાં જઈને અટપટ સમજતી દેવું એમાં મહેલો પરિસો શો થઈ ગયો ? પણ આપણે તો વીસમી સદીના લોકોને અંગુઠા પકડાવી રાખવા છે, ઘોળે દિવસે આપણે તો અંધારું કરી બતાવવું છે, ચેતન હૃદયોને જડ બનાવવાનું મહા કઠીન વ્રત આપણે અંગીકાર કર્યું છે, માટે ખરેખર આપણું કામ આપણા ભગવાનના કરતાં પણ ઘણું દુષ્કર છે. ”

“ દુષ્કર, ખરેખર દુષ્કર ! દુષ્કર-દુષ્કર-દુષ્કર ” ભગનોએ હુંકારો દીધો અને આકાશે ત્રેનો પડ્યો પાડ્યો.

“ સાબાસ છે ! મહારા મિત્રો ! ” વક્તા મુનિરાજ, સાધુપરિપાત્ર પ્રવેશિકા વૃલ્લ બાપણ આગળ ચલાવતાં બોલ્યા : “ સાબાસ છે ત્હમને; ત્હમે ત્હારે વસ્તુસ્થિતિ બરાબર જોઈ શક્યા છો ખરા ! આ જાણી મ્હને હર્ષનાં આંસુ છુટેછે. આ આંખો કે જે સ્વનાંકે પરનાં બયંકર દુઃખો વખતે કદી બીની થઈ નથી, તે હમણું ત્હમારી બહાદુરી જોઈ હર્ષાંશુ ટપકાવેછે. આ હૃદય કે જે ભગનોને વરસો સુધી અંગુઠા પકડાવી રહાવવા છતાં કદી બીંજતું નહિ તે હમણું ત્હમારી દિમિત જોઈ ત્રેમાર્દ્ર બન્યું છે. આવો, ત્હમે સ્થાનકવાશી પંથના સાધુઓ ! અને સાગર ગમ્મના સાધુઓ ! આવો ત્હમે વિજયના વીરો અને ખીજ તમામ યોદ્ધાઓ ! આપણે આજ સુધી એક ખીજથી દૂર નાસતા હતા પણ આપણા સંઘજાને માથે હવે જ્ઞારે સંકટનું વાદળ ઘેરાઈ

આપણું ત્હારે આવે આપણે સર્વ એક થઈએ અને આપણા સધળાના સામાન્ય શત્રુઓ સામે આપણાં સધળાં અસ્ત્રશસ્ત્ર ઉગામીએ. આવે અરિ કહેતાં શત્રુને હણવામાં નિપુણ સૈનિકો । આવે અને એક પછી એક ઠરાવો સૂચવો, કે જે ઠરાવોથી આપણને આપણા પૈકીના સાધુઓ અને આવડોથી નિર્ભયતા મળે અને બહારનાઓથી પણ નિશ્ચિંતતા મળે. મિત્રો ! આજની બેઠકને ફતેહમદ બતાવજો. ચરન્તુ યાદ રાખજો કે સૂર્યોદય થતા પહેલાંમાં આપણે વીખરાણું જ નોંધજો. માટે ત્હારાં બાપણો કુકા કટ્ટોને.”

“ધણી ખમ્મા ! અન્નદાતા વિજયાનદ મહાત્માને ધણી ખમ્મા ! અન્નદાતાને ધણી ખમ્મા ।” એતરફથી મર્જના ઘર્ષિરહી અને શાન્ત આકાશે હેનો પડ્યો પણ વજ્રદારીથી પાડ્યો. તે બીચારું નિબ્બક્ષપાત આકાશ ! રાગ અને દ્વેષ વગરનું આકાશ ! સારા તેમજ ખોટા, મધુર તેમજ કઠોર, દરેક અવાજનો પાત્રો નિમકહલાલીથી પાડે છે.

હૃદયવિનય નામના બીજા સાધુ હવે બોંબારો કરે છે અને પોતાની જગાએ બેઠાબેઠા જ ફરમાવે છે “ઓ સાધુઓ ! મહાત્મા વિજયાનદજીનું અમૃત તુલ્ય વ્યાખ્યાન ત્હમે સામળી ચૂંટ્યા છો. પણ મ્હારે ત્હમને એક વાત કહેવાની રહે છે કે, મહારાજે પોતાના વ્યાખ્યાનમાં ‘બાપણ’ એવા શબ્દનો ઉચ્ચાર કરીને મહા પાપ બાધ્યું છે; માટે તે ગંમે તેવા મ્હોટા આચાર્ય હોય તેથી શુ થયું ? —ત્હમણે આપણી રૂણમાં પ્રાથમીક લેવું જ પડશે. બાપણ ? શુ સાધુઓ બાપણ કરે ? પેના આજકાલના વહી ગયેલા-વહી ગયેલા ઉધરેલાઓ બાપણ કરે તે જોઈ આપણે પણ શું બાપણ કરવું ? એ લોકો કરે તે કામ આપણે કરીએ તો ત્હમને આડકતરું

ઉત્તેજન જ મળે તો ? તેઓ જે કરે તેથી આપણે પરહેજ રહેવું અને તેઓ જે ન કરતા હોય તે આપણે ખાસ કરવું, એવો આપણો નિશ્ચય હોવાથી જ આપણે અહીં શહેરબહાર અને રાત્રીના વખતે આપણી સભા બરી છે અને દીવા પણ ખુઝતી નાખ્યા છે. માટે હવે તે વડેલાઓની પેઠે ભાષણો કરવાની સલાહ આપનાર મહાત્માએ પ્રાયશ્ચીત લેવું જ જોઈશે. ’

અંગુઠા પકડીને ઉભેલા પૈકી એક આંકડે નીચી જ ગરદને જવાસ વાળ્યો : “ મહારાજ શહેર ! અન્નદાતા ! આવી આવી તકરારો કરશો તો ચાર તો રહેજે વાગી જશે અને પ્રભાતમાં હવા ખાવા માટે નીકળતા સુધરેલા યત્રુ સોડોનો પગરવ થવા લાગશે. માટે હવે તો જે કાંઈ માટે આપ સર્વ અન્નદાતાઓ અને પધાર્થી છો તે કામ ઝટપટ આટોપી લો તો ઠીક; અમારો વાંમો પણ ફાટે છે અને અમારો જીવ મુંઝાય છે, માટે—”

“ માટે જ લેતો જા. ” એકએક વિજયપાનંદજીએ રમ્ભેદરણુ-જો પ્રહાર તે આવકના વાંસા પર ક્યો અને કહ્યું “ શું તું ટકાનો સાવકડો અમો સાધુલોકની જાખતમાં સલાહ આપવાની હિમત ધરીશ ? શું તું બહુ પંડિત થઈ ગયો છે ? શું તું અમારી પેઠે કાશીમાં રહી દસ વર્ષ અભ્યાસ કરી આવ્યો છે ? શું તું સોડોનાં છોકરાં જગાડવાની વિદ્યા તથા વશીકરણાદિ અનેક વિદ્યાઓ શીખીને શાસ્ત્રપારંગત બન્યો છે ? તું કોણ ? ખસ આજકાલ તું તે સાવકડું કોણ ? અમારી જાખતમાં માથું ધાલવાનો ત્હને અધિકાર શો ? અને વાસો ફાટતો હોય તે ન ખમાતું હોય તો ચાલ ત્હને આખોએ નદીમાં ફેંકીને એક સામયે દુઃખમુક્ત કરી દેઈ. જો બિચારો ચમા-વશે થઈ ગયો છે તે ! ”

હર્ષાનંદજીના શિષ્યને મળેના આવી જાતના સત્કારથી શ્રીમદ્દ
હર્ષાનંદજીને પણ ખુશ તો લાગ્યું જ અને તહેમણે પોતાના દસે
બંનેને આંખનો ધસારો કર્યો એટલે તે દસે 'જનવરો'ના 'માણસ'
ખની ગયા અને વિજયાનંદજી પર કૂદી પડ્યા તોફાન વધી પડ્યું
મુકાબાજી, લાતલાતા, રજોહરણ અને સોટીના પ્રહાર અને ગાળા-
ગાળાનો વર્ષાદ વર્ષા રહ્યો. અધસોસ એટલો જ હતો કે અહીં
રામાયણનો લખનાર વાલ્મીકી કે હલીઅડનો લખનાર હોમર કવિ
હાજર નહોતો, નહિ તો કાણે પ્રથમ હા માર્યો, તે કોને કૃત્યો
વાગ્યો, તેથી તહેણે કેવી પ્રતિજ્ઞા જાહેર કરી અને વૈર કેવું ઉઘ
સ્વરૂપ ધારણ કર્યું, રજોહરણા કેટલા બાગ્યા અને મુહપતિઓ કેટલી
ફાટી, ફાદો કેટલી કુટી અને હાથ પગ કેટલા ધાયલ થયા તે સર્વનો
સાચેસાચો હેવાલ બહાર પડત અને મ્હારા વાચકોને તે મક્કતુ
નાટક પ્રત્યક્ષ જોવા જેટલો લાભ મળત.

મારવાના અને લોકોમાં હલકો પાડવાના કેવા ઘાટ તેઓ ધડે છે ।
 ધણીની સખા બીજાકનારી આ સતીઓ દવે વધુ વાર જૈનોને નથી
 જોઈતી, જો ભો । અમારે નથી જોઈતી, જો સીમંધર સ્વામી ।
 અમારે નથી જોઈતી. જો પિતા । મદાવીર । તેં બરાબર જ કહ્યું
 હતું કે “ મહારા અનુયાયીઓ ‘ વક્ર ’ અને ‘ જડ ’ યશે ”—એમજ
 બન્યું છે, દરેક નવો હગનો દિવસ અમને તદ્વારા ભવિષ્ય કથનનું
 સાથ વધારે સ્પષ્ટ કરી જતાવે છે. આ સાર્વભૌમ મદારાજઓ
 જૈનેતરને ગાળો દેવા છૂટે છે, જૈનોને મારવા છૂટે છે, ખુદ આત્માર્થી
 સાધુઓને પણ ત્રાસ આપવામાં પોતાનો ધર્મ સમાયક્ષો માને છે,
 એમને કાણુ અને કેવી રીતે સમજવી શકે ?—૨ તેઓ પોતાની
 ઓઠડીમાં બળે એવા ભોંકો સાથે પણ સંપીને રહી શકતા નથી. પણ
 એમાં હેમનો શો દોષ છે ? ‘ અચાન ’ એ એકજ ‘ કારણુ ’ છે
 અને જડતા, વક્રતા, ક્ષેપ, સંકુચીત હૃદય, નિંદા, તોદાન આદિ
 સર્વ તે ‘ કારણુ ’ની સંતતીઓ છે. અચાનીને સોંપાયલી સાર્વભૌમ

કરી શુરઓની સંખ્યા વધારતા જ ગયા, તો વીંછણનાં બચ્ચાંઓ વીંછણતું પેટ કાઢશે જ એમાં આશ્ચર્ય શું ? કલેષ અને દુર્ણ, વૈરવૃત્તિ અને નિદા એ શું એક સાધુનાં કામ હોઈ શકે ? પણ 'સાધુ' શબ્દનો અર્થ જ કોણ સમજે છે ? બગવાને દશવિકાલીક અને આચારાંગ આદિ સૂત્રો બાખ્યાં એ તો માત્ર ચૈત્યા આરા માટે ! આ પાંચમા આરામા હોનો અમન કરવા કાંઈ સાધુઓ બધાયલા નથી ! પાંચ માણુમ વચ્ચે કાંઈની નિદા કરવી, ધન્યજ્ઞત જાપ એવા શબ્દો બોલવા એ ફાજદારી ગુન્હો થાય છે એમ પીનસકોડ કહે છે પણ આ સાર્વભૌમ રાજાઓને કાયદાનો પણ હર નથી, કારણ કે તેઓ સારી રીતે જાણે છે કે એમના, અંગુડા પકડીને અદ્ધર રહેવા શ્રાવકો ગમે તેમ માર ખાવા છતાં શુર સામે દુર્વાદ કરવાના નથી જ. અને સરકાર પણ જસ વિશાળ હૃદયની હોઈ હજારો રૂપીઆના ખર્ચે સાધુઓ માટે અજ્ઞાયલા બંરીરટરોની વાળ ચીરવા જેવી ફલીસો સાંભળી મહાન ખજાનખાટ કરનારા બડેખાંઓને જતા કરી દે છે, સરકારે હથુધરનો અને કરસનદાસ મુળજીનો ફાખસો ચાક કરવો જોઈએ છે અને સુધારકોના સામે કેટલું મ્હોટું દગા ધુરડીઆં કરી રહ્યું હોય છે એ બાબતનો ખ્યાલ મનમાં લાવીને તથા એ ધુરડીઆં કરનારને સરકાર તરફનો લેશમાત્ર વિજય મળવાથી તેઓ કેટલા જોરમાં આવી જશે અને કેટલા વધુ જીલમો કરશે—સુલેહના મગમાં કેટલાક સભર ઉત્પન્ન થશે—આ બધું સરકાર લક્ષમાં રાખીને પછી જ નિર્માલ્ય જેવા દેખાતા પણ અગત્યના યાત્રિ કે સંઘ સબધી મુકાબાઓમાં ફેંસલો આપવો જોઈએ છે. સરકાર આટલું તો સારી રીતે જાણે છે કે શું ઇંગ્લાડમાં કે શું હિંદુસ્તાનમાં પોપરીલાઓ

ઘણી થઈ ગઈ છે અને બેઝાંઓનો જીવન દરબારનો વધી ગયો છે. એમને કાલું મળવાથી તેઓ કેટલા વકરી જશે અને કેટલાં સુલેહનાં ભંગનાં કામો થશે એ બાતતનો કાંઈક ખ્યાલ દરેક મેંબર-ટ્રેડે રાખવો જોઈએ છે. Masses અથવા જનસમુહના વિચારોથી જૂદા પડવાની હિમત ધરવી એ એક માણસને મારે કેટલું મુશ્કેલ છે, તેમાં પણ મામલો જઠારે ટોચે ચઢયો હોય, એટલી બધી ઉશ્કેરણી હોય તેને પ્રસંગે ખરો અવાજ ઉઠાવનારને કેટલું સહનું પડે છે તે સામાન્ય બુદ્ધિ (Common Sense)-થી સરકારે વિચારવું જોઈએ છે અને ઇશ્વરે આપેલી વિવેક બુદ્ધિ આગળ, માણસે કરેલા કાયદાના વાળ ચીરવા જેવા મુશ્કેલાને ન જ ફાવવા દેવા જોઈએ ”

કરી સમાનું કામ ચલાવવા લાગ્યા. સારા નસીબે મહારો પેલો ગુરુ
તો પોતાના એક સાધુમિત્રના મારથી લગભગ બેસુદ્ધ જીવો પડેલો હતો.
એટલે મ્હને પોલીસ તરીકે અપવામાં કાંઈ વાંચો નહીં. નહિં, મ્હોં કહ્યું.
“અરે ! તમે લોકો કાંઈ છો ? અને અહીં શા માટે આવ્યા છો ? આ દીવા
કેમ જુઝી નાખ્યા છે ? ખરેખર કહો, નહિ તો દરેકને લોખંડી સાંકળાં
પહેરાવી દેઈશ. સાચી અગ્નિ સરકાર આગળ કાંઈ ધર્મનું ખોટું
નામ ધારણ કરીને ઢાંચ કરનારા શત્રુ સકશે નહિ. કાંઈ ધર્મ જૂઠું
બોલવાની કે મારામારી કરવાની કે રાત્રીને વખતે તોફાન કરવાની
મંજુરી આપતો નથી, માટે ધર્મનું જ્ઞાન છોડી દો અને ખરું
હોય તે કહી દો. ”

સાધુઓના બકનો—વાણીઆ જાણ્યો આખો મટમટાવવા લાગ્યા
અને લેખનાં પોતીઆં લીલાંદર ચંદ્ર ગયાં. કેટલાકો જરા ખીજ્યો
કરતાં વધારે હિંમતવાળા હતા તેઓ માંહોમાંહે વાતો કરવા લાગ્યા
કે “ આને શું જવાબ દેવો હવે ? ”

લાગલોજ એક વિદ્વાન સાધુ હાથે અને તેણે એક મ્હોટા ધમાલા-
વાળા પોતાના શિષ્યના કાનમાં કાંઈક ગુરૂમંત્ર મૂક્યો. એટલે તે
મહારી પાસે આવ્યો અને મ્હને પૂછતી પગથી પર લઈ જઈને કહેવા
લાગ્યો : “ સા’બને કહ્યું, એ ટો કાંઈ નહીં. એ ટો અમાડા દરમ ગડુ
છે અને દરમ : ચડ્યા કડે છે, એ—સા’બને કહ્યું—અમાડા દરમની
વાટો તો ખડુ ઝેણીને, ટે ચડ્યામાં જડા બોલાબોલીય ઠાય. પણ,
—સા’બને કહ્યું—આપ સા’બે અમાડા બલા માટે અહીં પદાડવાની ટરટી
લીલી માટે અમે આપનો મોટો આજ્ઞા માનીએ છીએ અને આ
પાંચ દળડોનો મોટીનો કઠો ‘આપને આપન’ કડીએ છીએ. ”

“વાદરે રોઠીઆ !” જવાં મહડાવી મહે કહ્યું “ધધા તો બહુ સારા કરોછો. પવિત્ર સરકારની નિર્મળ પોલીસને આવી રીતે બૃદ્ધ દરવાની ત્હમારી ઇચ્છાઓ હવે છોડો, નહિ તો માર્યા જશો. મહેને તો જૈન ધર્મ પ્રત્યે ટાંછક પ્રેમ છે એટલે હું ત્હમને તે ધર્મખાતર જ જતાં કહું છું; બાકી કોઇ માથાનો મળશે તો ત્હમને વમમું પડશે. શેઠ ! હાંથો આપવાની જરૂર મ્હારે અને કોને પડે છે ? માત્ર અપરાધીને જ. તો પછી અપરાધ ગણાય એવું કામ શા માટે કરોછો ? ત્હમને જો શાસ્ત્રોનો ડર ન હોય, પરમેશ્વરનો પણ ડર ન હોય, તો છેવટે સરકારના કાયદા તો અવસ્ય વાચી જાઓ અને એથી ડરીને ચાલો. દુનીઆમાંથી ગુન્હાઓ અટકાવવા માટે વગર ‘પગારે દરેતી કોઈ પોલીસ હોય તો તે જૈન સાધુઓની છે, પણ ત્હમે જૈનોએ ત્હમને એવા બગાડી દીધા છે કે ખુદ ત્હમને જ પોલીસના હાથમાં પકડાવું પડે એવો વખત આવી પુગ્યો છે. જૈનધર્મનાં પાંચ વ્રતો પાળનાર માણસ કદી કોઇ ગુન્હામાં આવી શકે જ નહિ. એ શં

મહાત્માની મહાભારત મગજરૂપી તીજેરીમાથી જોટવા રત્ન નીકળી શકે તેટલા નીકળવા દો. ચલને દો જીઈઈ ! ”

શેઠ પોતાના ગુરૂ પાસે ગયા, સર્વ દુકીકત નિવેશન કરી અને આંધુઓએ નિશ્ચિતપણે પોતાનું કામકાજ શરૂ કર્યું. ‘ભાષણ’ કરવાની સામે તો ‘પ્રોટેસ્ટ’ ઉડેલી હોવાથી તે વાત તો બધ રહી હતી તેથી હવે માત્ર ઠરાવો ગ્જુ કરવાના હતા અને પસાર કરવાના હતા. પરન્તુ તે પદ્ધતિ પણ ‘સુધરેલા’ નું અનુકરણ કરવા જેવી ગણાઈ અને છેવટે એમ હતું કે એક સાધુએ પોને ગોઠી રાખેલા ઠરાવો કહી સભળાવવા અને તે સવળાએ કબુલ રાખવા અને એટલેથી સભાનું કામ સંપૂર્ણ થયું માનવું.

મહામહોપાધ્યાય શ્રીમાન ધર્મશેખરજીએ ઠરાવો એક પછી એક કહી બતાવવાનું શરૂ કર્યું બધા હતચિત બન્યા દુકાસરી ભાષાની મદદથી હું હેમાનો કેટલોક ભાગ ઉતારી શક્યો છું, જે નીચે મુજબ છે —

(‘જૈનસમાચાર’ તા. ૨૪ સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૧)

(૨)

મહામહોપાધ્યાય શ્રીમાન ધર્મશેખરજીએ એક પછી એક એમ જે ઠરાવો કહી સભળાવ્યા તે તત્ક્ષણે મહે દુકાસરી ભાષાની મદદથી લખી લઈને પાછળથી કુરસેદે નીચે મુજબ ફરીથી લખી રાખ્યા —

ઠરાવ ૧ લો

ગીળા કે પોળાં, કાઢડી વર્ગરનાં, કપડામા (ખાસ કરીને

પીળા કપડામાં) સજ્જ થાય, અને છતી આંખે આધળા બનવામાં ક'યાણુ સમજનારા ' ભવા આદમી ' એને અગુડા પકડાવી ચોપગા બનાવવાની કળામાં પારંગત થાય, એને જ 'સાધુ' કહેવો, એમ આ સાધુપરિષદ ઠરાવે છે, અને બાળજીવોના હિતાયે વધુ ખુલાસો કરે છે કે એવી લાયકાત વગરના કોઈ જે લોકો કાઠપણુ ગુણો ધરાવવાનો દાવો કરતા હોય કે 'સાધુ' પુરુષ તરીકે ખપવા કોશીય કરતા હોય તેવા સર્વને વાડા બહાર મુકવા એ દરેક 'વાડાવાદી' ની ઉત્કટ દરજ છે.

ઠરાવ ૨ નો.

આજ પછી જે કોઈ આપણા ભક્તો અગુડા છોડી દઇને ઉચ્ચ 'માયુ' કરવા કોશીય માત્ર કરતા જણાય તેવા તમામ નાપાક જનોના કપાળ ઉપર 'મિથ્યાત્વી' એવા સજ્જેદાનું બીડુ દાબી દેવું, કે નેથી બીજા આપણા ભક્તો એમને ઝટ ઓળખી શકે અને હેમની સાથે આવાપ-સલાપ કે કોઈ જાતનો સંમંધ ન રાખે

ઠરાવ ૩ નો

'સાધુ' એ પરમેશ્વરનો આ દુનીઆ પરનો મહાન પ્રતિનિધિ છે માટે ગમે તેવા ગુન્હા કરવાને તે હક્કદાર અને હજારદાર છે એમ આજઠાલતા વહી ગયેલા મૂરખા લોકોને સુષુ રિત્પા સમજાવવા અને ઠસાવવા સાર એમના ઉપર દયાબુદ્ધિથી એક ખાસ પત્રિકા અથવા ન્યુસપેપરને જન્મ આપવો, કે જે પત્રિકા આપણા મંડળનું 'વાજા' ગણાશે અને જેના આઠક મયા સિવાય કોઈ ભક્તને સ્વર્ગ કે વીમાનની ટીકીટ મળી શકશે નહિ. વધુ ઠરાવવામાં આવે છે કે, સદરહુ પત્રિકામાં દર અકે આપણી પાર્ટીના યશોગાન આવનાં હોવાથી

સમ્પાદક તરીકે નામ આપી મહાન યુદ્ધ હાંસલ કરવાનો લાભ આપણા કોઇ યુવાન ભક્તોને જ આપવો અને તેમને અકલનો અને ન્યાયનો ધન્યરો અમોએ ખુદ મહાવીરના ઘેર જઈ મહાન અટપટ કરીને મેળવી આપ્યો છે એમ ગામોગામ દંડેરો પીટાવી દેવો.

ઠરાવ ૪ થો.

આપણા 'મંડળની વિરૂદ્ધ અવાજ ઉઠાવનાર વંકેલાઓને સીધા કરવા માટે એક કાયમનું ફંડ ખોલવું અને તેમાં આજામાં આજા પચાસ હજાર અને વધુમાં વધુ પાંચ લાખ રૂપિયા એકઠા કરીને એમાંના ધણીખરો ભાગ કોર્ટની દેવડીને અર્પણ કરવો તથા ક્ષીટીશ પોલીસ આપણો પૈસો ખાવા જેટલી નસીબવાન ન હોવાથી તેને જતી કરી દેથી રજવાડાની પોલીસ તથા ન્યાયાધીશોને નૈવેદ્ય ધરવામાં તે ફંડનો ઉપયોગ કરવો. આપણા જે ભક્તો આવા શુરભક્તિના ઉચ્ચતમ કાર્પમાં સખાવત કરે તેમના હિતાર્થે એ પણ ઠરાવવું જરૂરનું છે કે, પાંચસોની અંદર રકમ ભરનારને નરકમાં ન જવું પડે એવી 'ગૅરન્ટી' લખી આપવી, પાંચસોથી હજાર સુધીની રકમ ભરનારને પહેલું દેવલોક આપવાનો બક્ષામણુ પત્ર શાસનપતિ જોગ લખી આપવો, એમ રકમના પ્રમાણમાં મહડતાં દેવલોકનાં વીમાન મળે એવા બક્ષામણુ પત્રો લખી આપવા.

ઠરાવ ૫ મો.

'ગૃહસ્થ સિંગે મિહા' એવા શબ્દો વીતરાગ પ્રબુએ બાબેલા કહેવાય છે તે ખોટું છે અને તે શબ્દો તો કોઈએ પાછળથી ઘોઝી ઘાલેલા છે એમ આ પંડિત મુનિરત્નોની પરિવર્તન મન્તવ્ય છે; એટલા માટે એમ ઠરાવવામાં આવે છે કે પોતે શીલસુદ્ધ હોવાનો દાવો કરનારા અને અધ્યાત્મની વાતો કરનારા હરએક સંસારીને વાડા

બહાર મૂકી દેવા, ત્હેમના રચેલાં પુસ્તકો વાંચનારને અને તેવાં પુસ્તકો ધરમાં રાખનારને દેશનીકાલ કરવા અને ત્હેમના ઉપર એક 'કુએડ' લાઇ જતી; તેમજ ભવિષ્યમાં આવા ગુન્હા બનવા ન પામે તેટલા માટે એમ ઠરાવવામાં આવે છે કે જ્યાં જ્યાં સૂત્રમાં ' ગૃહસ્થ લિંગે સિદ્ધા 'ના પાઠ આવતા એવાય ત્યાં ત્યાં ઉચામાં ઉચી જાતનો સંદેહ કે હડતાલ લગાડી દેવામાં જરા પણ વિલબ કરવો નહિ.

ઠરાવ ૬ ઠા.

આપણા મહાત્માના દરેક મહાત્માએ ઓછામાં ઓછો અઢેક બોડી-ગાર્ડ (દેહરક્ષક) રાખવો અને અગ્રહા પકડવાની આનાકાની કરનારા કમજખનોના બરડા ઉપર કેવી વિધિથી લાકડી અજમાવવી એ શાસ્ત્રનો પરિચય તે દરેક અંગરક્ષકને સમ્પૂર્ણ કાળજીથી કરાવવો.

ઠરાવ ૭ મા.

ધી તથા દુધ એ પૌષ્ટિક પદાર્થો છે અને એથી મગજ પણ નર થાય છે અને મગજ તર હોય તો બુદ્ધિ પણ તર હોય, એ ન્યાયે, આપણા સાધુઓ કે જે હમેશ જૂઠા જૂઠા ઘેરથી પૌષ્ટિક પદાર્થો સિવાય બીજું કાંઈ લેતા જ નથી તેથી તર મગજવાળા અને કુશાગ્ર બુદ્ધિવાળા હોવાના હકદાર છીએ તેવાં જે આપણ-સાધુઓ, ત્હેમની મજૂરી સિવાય અને સલાહ સિવાય કાંઈ પણ ગૃહસ્થે કાંઈ પુસ્તક પ્રગટ કરવું નહિ એમ આથી ઠરાવવામાં આવે છે અને જેઓ આ હુકમનો અનાદર કરે અગર કરાવે અગર કરતાને અનુમોદે ત્હેમને માત્ર વાડા બહાર જ ન કરતાં સ્વર્ગસેતુકથી પણ બાયકોટ કરવા અને

આપણા પરમાધામી દોસ્તોને આ મિથ્યાસ્વીઓના મરણ પ્રસંગે ચિદ્દી લખીને બોલાવી તહેમના કબજામાં ગીરફતાર કરાવવા.

કરાવ ૮ મા.

કોઇ પણ જૈનેતર વિદ્વાનનું વચન પ્રમાણ હોઇ શકે જ નહિ, કારણ કે એમણે ધોળા-પીળાં કપડાંનાં અને મુલપતિ-મૂર્તિનાં દર્શન કરવાનું સદ્ભાગ્ય પ્રાપ્ત કરેલું નહિ હોવાથી 'ક્ષયોપશમ' થતી સંભવ જ નથી; એટલા માટે, અમારા પેટ જેટલો ઉડો વિચાર કરીને અને અપાસરા અને દેરાની દીવાલ જેટલો લાંબો વિચાર કરીને, અમે અત્ર એકઠા મળેલા, લગવાન મહાવીરના જમાનાથી આગળ વધી ગયેલા અને એટલા માટે એમનાથી ઘણા વધારે ચાલાક સાધુરતો એવું કરાવીએ છીએ કે, અમારા વાડામાંના કોઇ પણ પુરુષ કે સ્ત્રીએ કે બાળકે, દિવસે કે રાત્રે કે સંધ્યા સમયે, કોઇના કહેવાથી કે પોતાની સ્વેચ્છાપૂર્વક કે બન્ને સખએ, જાણતાં કે અજાણતાં કે વચલી સ્થિતિમાં ઉપે નિદ્રાવરથામાં, જૈનેતર વિદ્વાનોનો એક પણ અક્ષર વાંચવો નહિ, સાંભળવો નહિ; અને જૈનેતર સાથે આશાપ-સલાપ અને કન્યાવ્યવહાર કે વેપાર કોઈ જાતનો કરવો નહિ; અને જે કોઇ આ અમારી મંડળીના મહાન દરમાનનું અતિક્રમણ—અતિક્રમણ, જાણે—અજાણે, મને—ત્યને કે કાયાએ કરીને કરશે—કરાવશે કે કરતાને અનુમેદશે *તહેને કે તેણીને અમારા પવિત્ર રજ્જેદરણાના પાંચ પ્રહાર અને અમારી પવિત્ર જીવ્હાના એકસોને પાંચ પ્રહાર અને અમારા મિત્રસ્વરૂપ પરમાધામીઓના હાંડના એક લાખને પાંચ પ્રહારની સિક્કા કરવામાં આવશે.

ઠરાવ ૯ મો.

માખણ ખાવામાં બહુ પાપ છે એ વાત અમો આ મહા-
 મંડળીના મહાસભાદો મંજુર રાખીએ છીએ, પરંતુ માખણ
 લગાવવામાં કાંઈ દોષ છે જ નહિ, બલ્કે જેને એ માખણ લગાડવામાં
 આવે તે ધસમને બહેતિરે કાઠે દીવા દીવા થઈ રહે છે તેથી શાતા
 ઉપજવનાર એ પદાર્થ લગાડવામાં કાંઈ પાપ નથી એમ, ધણું
 શાસ્ત્રોનું શોધન કરીને અમો જાહેર કરવા બાબ્તચાળી થયા છીએ;
 માટે અમારા બીચારા બંડોના કલ્યાણ અર્થે જાહેર કરીએ છીએ
 કે તેઓએ ખુશીથી અમો સાધુમહાત્માઓને દરરોજનું સવા મણ
 માખણ ધસવાનું મહાપુણ્ય હાંસલ કર્યા કરવું, અને અમો કે અમારા
 વાલીવારસો કે અમારા લાગતાવળગતાઓ (જેવા કે પરમાધામીઓ
 કે યમો) એમાં કશો-કોઈ પણ પ્રકારનો વાંધો લઈ ચડીશું નહિ; અને
 વધુ જાહેર કરીએ છીએ કે કોઈ અમારો ભક્ત વખતનો કે પૈસાનો
 ગરીબ હોવાથી સવા મણને બદલે માત્ર-૪લાલા રોર માખણ લાવશે
 તો તે માટે અમો ગુરૂદેવો ઝાઝો વાંધો લઈશું નહિ પણ ઉદાર
 વૃત્તિથી એને ક્ષમાપના આપવા કૃપા કરીશું; વળી આ અતિ
 અગત્યના ઠરાવના સંબંધમાં એટલું પણ જણાડવાની અમો જરૂર
 જોઈએ છીએ કે, માખણ લગાડવાની કળા શિખવાની જેઓ
 દરકાર નહિ કરે અગર કળા શિખવા છતાં હોનો ઉપયોગ નહિ
 કરે, અગર માખણ લગાડવાની ' વિધિ ' ને જેઓ દર્શી કહાડવા
 જેટલી છોકરમત કરશે, તેવા સર્વ ગુન્હેગારોને માટે એક આઠમી
 નરક નવી રચવામાં આવશે.

ઠરાવ ૧૦ મો.

બોખણો કરવાં એ અનાયોનું કામ છે માટે કોઈ અમારા ભક્તો

કે ભક્તાણિએ કદિ બાપણુ કરતાં શિખવું નહિ કે બાપણુ સાંભળવા જવું નહિ તથા અમારા અપાસરામાં ભૂલેચૂક્યે કાઢને (અને ખાસ કરીને પાછળ કહેલી નવમી કલ્પનો અપરાધ કરીને આઠમી નરકના આધિકારી અનેલા ઈસિમોને) બાપણુ કરવા દેવા જ નહિ; અને તેમ છતાં જો રાજા લોકોનો કાયદો (કે જે જાણુવાની અમને અહારાજાધિરાજોને કશી પરવાહ નથી તે) એવા બાપણુકર્તાઓને પોલીસની માફ આપીને આપણા અપાસરામાં બાપણુ કરાવરાવે અને આપણને કાન-પટ્ટી પકડીને બહાર કઢાડે, તો આપણે આપણા મ્હોં ઉપર તમાચા મારીને મ્હોં રાતું કરવું અને કહેવું કે “ કેવો અમે પોલીસને બોલાવી લાવ્યા છીએ ? ” એમ કહી મ્હોં સંતાડી રેતા-રેતા ઘેર જઈ કાણુ માડવી અને પછી પથરણું ઉપાડી નાખીને બાપણુ કરનાર અપરાધીને આપણા ઉકરડા બહાર કઢાડવા માટે સહીઓ લેવા માંડવી અને તેમાં ન ફવાય તો વગર શીના વકીલના ગુમાસ્તાની માફ-થી કોઈ બેઠી ફર્યાદો કરી હેને પજવવા અને ધમકાવવા બનતું કરવું, અને આટઆટલું કરવા છતાં જો એ ઘંટ જેવો ચર્મસો મળતી તળાઈમાં સુતો રહે તો પછી-લાચારીથી-ન છૂટકે નવી બોલેલી આપણી આઠમી નરકના પરમાધામીને તેડાવીને હેને તે બળાવી દેવો.

તો હસાદબેર કર્યા કરવું; અને બધારે આપણા પંથમાંથી કાઢ સાધુ
ખીળ પંથમાં જાય ત્યારે કહેવું કે “ તે તો બેવકુદ્દ દતો । ”

કરાવ ૧૨ મો.

ગોતાનો છોકરો અમોને બોલારાવી દે—અર્પણ કરી દે તેવા ઉદાર
પુરુષોને, સ્ત્રીઓને અને છોકરાઓને (કારણ કે ‘છોકરા’ પણ છોકરાના
બાપ થઈ શકે) અમો, મોટા ધર્મધુરંધર પુરુષ માનીશું અને એમને
એટલે તે માખાપોને સાતા પમાડવા માટે અમારા ભક્તોના કાનમાં
કાંઈ ગુરૂમંત્ર મૂકવો એને અમારું કર્તવ્ય માનીશું; અને જે નાપાક
મિથ્યાત્વીઓ દિક્ષા આપવાની અમારી એક પદ્ધતિઓને વાંધાભરેલી
જાહેર કરશે તેમને દુનીઆપાર ચચેલા જેવા અમે ધમ્મીશું; કારણ
કે અમે ગમે તો છોકરાઓને નસાડીએ, ગમે તો મનુષ્યહરણ કરીએ,
ગમે તો લાંચોથી છોકરાં ખરીદી લઈએ, અને ગમે તો જાડુથઈ
વશીભૂત કરીએ પણ એ સર્વ માત્ર જમતના ઉદાર માટે જ
કરીએ છીએ—ખાટી અમારે કાંઈ સ્વાર્થ નથી, માટે એલાઓ
મુંડવાના અમારા હકિકાની આડે આવવાની સત્તા અમો કોઈ પણ
પુરુષને, સ્ત્રીને કે નપુંસકને, ગુજરાતીને, કચ્છીને, કાઠિયાવાડીને કે
પંજાબીને કે માલવીયને, ભૂતકાળમાં આપી નથી. (અને અધંકાર-
મય જમાનાના અમારા પૂર્વજોએ બૂલથી આપી હોય તો તે અમો
આપી રદબાતલ કરીએ છીએ) વર્તમાનમાં આપણા નથી અને

“ મહારા અનુયાયીઓ વક્ષ અને જડ થશે ”, એવા તે ત્રિકાળસાની પ્રભુના શબ્દો જો જોયા પડે તો ભગવાનને ગાળ મ્હોટે, માટે એવી ગાળ મ્હોટાડવામાં મદદમાર થવા જેવાં સુધારાનાં કામો કરનાર સખસો મહા અર્ધમ ગણાવા જોઈએ અને ભગવાનનાં વચનોને ‘જલદી જલદી ખરાં પાડવા માટે ધોળે દિવસે અંધારૂં કરવામાં સીધાને વાંકા બનાવવામાં, એતનને જડ બનાવવામાં, અને ટુંકામાં વીસમાં સદીને પહેલી સદીમાં લઈ જવામાં જેઓ કમર કસશે તે સર્વને ‘ભગવાનના સાચા ભક્તરાજ’ તરીકેનો ઝગમગતો ખીતાબ આપવામાં આવશે.

કરાવ ૧૪ મો.

શ્લેષ્ઠ લોકોના કાયદા શીખવા એ મ્હોટું પાપ છે, તેટલા માટે, અને મનુ વગેરેએ યોજેલાં નીતિશાસ્ત્રો વાચવાં એ ‘મિથ્યાત્વ’ છે તેટલા માટે, તથા લોકોમાં મનાતી નીતિ પાળવી એ દીવાની ફનીઆને માન આપવા બરાબર બણાય એ ધારતીથી, અમે સાગી મહારામાઓ કાનુન અને મામાન્ય અક્રમથી વેગળા રહીએ એ ઉચિત જ છે, અને એમ હોષ અમે કોઈ કામ કરતા ફાજદારી શુન્હાને પાત્ર બનીએ અને અમારા ઉપર કોઈ ક્રયાઈ કરે તો અમને

રૂપદીકરણ અર્થે અમો લેણરથેટરો એટલું પણ જણાવવું જરૂરનું
 માનીએ છીએ કે, જે કોઈ પ્રકાર વડીલ જાંગલા ટોપી પેદરીએ બપરન્ની
 ચેટે આમથી તેમ અને તેમથી આમ ધુમરો ત્હેની અકલ ચાહે હો વા ન
 હો અને તે જડજ પાસે ઉભા રહેતામાં પેશાબ કરી દેવા જેટલી
 બહાદુરી ધરાવતો હો વા ન હો તો પણ ત્હેને ત્હેની આ અનુપમ
 ભક્તિના બદલામાં વડીલોની ચોથ ખાવાનો હક્ક આપવામાં આવશે,
 અને ઉપરથી એક ખારસું મળનું રામપાતરનું માનપતર અર્પણ
 કરવાનો. જ ગી મેળાવડો કરવો એમ પણ આથી દરાવવામાં આવે
 છે; અને એણે અંગ્રેજી ભણતરમાંથી આટલું બધું સત્યજ્ઞાન અને
 નૈતિક બળ મેળવ્યું એની દરજ્જાવા ખાતર એમના કપાળમાં ધગધગતા
 સોનાની એડીથી " I. M. S. " ની માનવંતી છાપ મારવી.

ઠરાવ ૧૫ મો.

ગુરૂ કરતાં ચેલો કદી ડાલ્યો હોય જ નહિ, બાપ કરતાં બેટા
 કદી વધારે જ્ઞાની હોય જ નહિ, એવું અમો શ્રી વીરશાસનસેનાપતિ-
 ઝોનું માનવું હોવાથી, આથી અમો ઠરાવીએ છીએ કે જ્યાં સુધી અમો
 ખુદ ગુરૂદેવો એકડા ધુટીએ છીએ ત્યાં સુધી દાઢ પણ આવકે કે
 સાધુએ પોતે પહેલી કે બીજી ચોપડીને અજ્યાસ કરવાની અમર્યાદ
 હિમત ધરવી નહિ અને અમારાથી આગળ વધી જવાની એવી
 છોકરમત કરનાર દરેક આવક તેમજ સાધુને 'અવિનય'નું મહાપાપ
 ચેહોટેલું હોવાથી એ મલીન સખસોને સંધ બહાર, પોળ બહાર,
 દેશ બહાર, અને દેહ બહાર કરવા બનવું કરનાર આવકો અમારી
 આસ મહેરબાનીને પાંત્ર બનશે.

ઠરાવ ૧૬ એ.

આજકાલ કેટલાકે સાધુઓ ચસમા પહેરવા લાગ્યા છે તે, સુધરેલા-વઢેલા ગૃહસ્થોનું અનુકરણ કરવા બરાબર છે, માટે હવે પછી આપણા મહાજમાના કોષ્ટકે ચસમા પહેરવા નહિ, અને કદાપિ પહેર્યા વગર ન જ ચાલે તેમ હોય તો, અગ્રેજીએ આપણા બહેનોને આપણા સામુ માયુ ઉત્તુ કરતા શીખવેલું હોવાથી આપણે તહેમનાં કરેલા ચસમા ન પહેરતા ધાત્રીના ઘેર જઈ તહેમના બાદતા ચસમા 'સુઝતા' માગી લેવા અને પહેરવા અને પછી આપણે માટે 'રીઝ ડ' રાખેલી 'આહારક 'લખિંધ'ની મદદથી તે ચસમાની આરપાર ભેવાની ટેવ પાડવી. આ કાનુનનો ભંગ કરનાર દરેક સાધુ અસાધુ અને વઢેલો ગણાશે અને તહેને આપણા પવિત્ર મહાજથી દૂર કરવામા આવશે અને તહેના ઉપર સખ્ત તિરસ્કાર કરવામા કોષ્ટકે કરશે—

ધર્મા શા માટે કરે છે ? બસ, તું ત્હારું બધું એકદમ બંધ કરી દે. ત્હારો હેલ્થો ઠરાવ એ એક માત્ર સૂચના છે, તે ઉપર 'વોટ' લેવા બોધશે; કાંઈ ત્હારું એકનું કહેણ બધાને મંજૂર ન હોઈ શકે."

મણિલાલજી નામના એક સાધુ બોલ્યા: " પણ આપણે પ્રથમ જ ઠરાવ કરી ગયા છીએ કે આપણી સભામાં દરખાસ્ત અને ટેકો, વોટ અને હોઠ વગેરે કાંઈ ચાલશે નહિ. માત્ર એક સાધુ ઠરાવો સંબળાવશે અને બધાએ ત્હને મંજૂર રાખેલા જ છે એમ માની લેવામાં આવશે. માટે ત્હમોરો આ વાંધો કાપદા વિરદ છે. માટે છાનામાના આગરબેર બેસી જાઓ."

" હવે બેસને આગરબેરના હોવા ! " બોલે. ચસમાવાળો સાધુ ગાળી ઉઠ્યો " કાચદાનો આટલો મધો કમડ સમે છે તો બોલેને કે આવી રીતે એકનો સચવેલો ઠરાવ કાંઈ બધાને કદી કમુલ હોઈ શકે ખરો ? આ ક્યા દેશના કાર્યદાની વાત લાવે છે ? ત્હમે બધા એકસંપ થઈને અમને 'ચસમેધળ' મદાલ્તઓને અપમાન પહોંચાડવાનો કાવપેચ બેલ્યો છે તે કાંઈ અમારી જાણ બહાર નથી, સમજ્યાને ? પણ અમે નથી બોલેતાં તેમ તેમ ત્હમે વધારે કારોહી તો સાંભળી લ્યો કે, ત્હમે અને ત્હમોરા શુર-શિષ્યો સર્વનાં જીવો કુકર્મો-અનાચારો સેવવાં કરતાં આંવાં ચસમાં પહેરવાં એ કાંઈ વધારે

સજ્જડ અપમાન કરનાર આ સંદર્ભને ત્હમે કેમ જોઈ શકો છો ? ત્હમે હોતી જીભને કેમ ખેંચી કઢાડતા નથી ? હોંના હાથોને કેમ આંધતા નથી ? હોના પાપનો બદલો આપનારા પરમાધામીની જગા કેમ માચવતા નથી ? જુઓછો શુ ? ”

એક, બે, ત્રણ !...એક, બે અને ત્રણ !...અપાચપ ભક્તોં કૂદીકૂદીને ખુખારા કરવા લાગી પડે છે અને મુકાબાજી અને સોટી-ઓની કુસ્તી શરૂ થાય છે । પુત્ર ઉપર એટલી મરજડ વધી પડી કે મ્હને મ્હારા જનમાવની સલામતી માટે ચિંતા થવા લાગી તેથી હું તો જીવ લઈને નાઠો અને પુલના ખીજા છેડે પહોંચી ગયો । ત્યાં ખેંસી હું જરા દમ ખાતો હતો એટલામાં ઠહ ઠહ ધુમ્મ કરીને મ્હોટો અવાજ થયો, જેથી ચમકીને હું નજર કર્કશું તો પેલા મજબુત કુસ્તીખાત્રોની ધમાચકરીથી આખો પુલ ભાંગીને નીચો પડ્યો હતો અને અદસોસ ! એ પવિત્ર નાટકનાં સઘળાં પાત્રો ધણા દિવમનો એક સાદ કરવાને નીચેની સાબરમતીના ઉઝાળા મારતા જળમાં સીધાયાં હતા, હોનો તે અવાજ થયો હતો.

મ્હને આ અકસ્માતથી બચાવનાર દેવનો આભાર માની હું ચૈર જવાં અને આવો કાચો પૂલ બાંધનારી સંસ્કાર પર ર્યોદ કરીને ગુરૂમકિં બતાવવાં તૈયાર થતો હતો એવામાં મ્હારી આંખ એકાએક ખુલી મઠ અને સાબરમતીથી દાણાપીઠ સુધી મ્હારા પગને તરદી આપવા સિવાય જ હું મ્હારી આંદિસમાંની પમારીમાં માઠો પંધારી ગયો ।

‘ સધ બહારના શાસ્ત્ર ’ના ધણાએક ઠરાવો અને અધ્યયનો, પૂલ તૂટવાથી, સાબરમતીના પુરમાં તથાઈ ગયાં તે હજી મ્હને પ્રાપ્ત થયાં નથી. હું ધાડંછુ કે તેવા ઠરાવોની સંખ્યા સાડા બાર લેબન જેટલી લાંબી હતી. એ ઠરાવો અને અધ્યયનોના કાગળોની શોધખોળ કરનારા પુરોને, આજના આચાર્યોના ૧૦૦ વર્ષના સંયમ જેટલું ફળ મળશે એમ મ્હને પુરમાં તથાતા સાધુરત્નોએ મ્હોટી ચીસો દ્વારા સૂચના કરેલી હોવાથી હું સધળા વિદ્વાન મુનિરત્નોને અને શ્રાદ્ધવયેનિ નમ્ર વિનતિ મુનિરંદ્રુ કે, તેઓ પૈકીના જેઓ મ્હારા પ્રુટતા અઠોડી પુરા કરવા કૃપા કરશે તેમનાં મુનારક નામો જૈન ઇતિ-હાસમાં ઉપકારી પુરૂષ તરીકે અમર રાખવા માટે બનવું કરવા હું ચૂકીશ નહિ.

ઉપસંહાર.

‘ પ્રેમ ’ એ ખરેખર કોઈ અત્યોક્તિક તત્ત્વ જ છે. તે બે અક્ષરોના મહાનકડો શબ્દ કોઈ વખતે ઠરામણે અને કોઈ વખતે સોહામણે દેખાવ ધારણ કરે છે. શકિત વગરનાને હાર્દિક બળ આપીને અસાધારણ દિમતનાં કામો કરાવનાર પણ તે જ છે. અને મ્હારા, ઉપરનહ લેખને જન્મ આપનાર પણ તે જ છે. હું ચતુર્વિધ સંધેનો ‘આસ્તિક’ છું, સાધુ વર્ગનો તો ખાસ. અને એટલા માટે જ એ ચારે અંગોની ભક્તિ કરવાના એટલા કામને-તેઓને સુધારવાના મહાન પવિત્ર કામને-હરકોઈ ભાગે ઉઠાવી લેવા હું તૈયાર થયો છું. ‘હું’ તૈયાર થયો છું, એમ કહેવામાં ‘હુપણા’ ની જે મંધ ન છૂટકે આવી જાય છે તે માટે પણ અંતઃકરણથી દીધગીર છું; ડારણકે

જે કાંઈ દિશ્વત ધરવામાં આવી છે તે ગળ કષ્ટરાંતની છે, માત્ર
પરમ તત્ત્વની પ્રેક્ષાથી અને સ્થાયથી જ ધરવામાં આવી છે; અને
જે કાંઈ શુભ પરિણામ આવશે તે ત્હેને જ અર્પણ છે, જ્ઞહારે
અનિષ્ઠ પરિણામોને માટે મ્હારી અજ્ઞાન દયા જ ભોખમદાર છે.
ગુરૂ મત્સ્યેન્દ્ર જ્ઞહારે માયામાં લપટાઈ ગયા ત્હારે શિષ્ય ગોરખે
ત્હેને ચેતવવા-જગાડવા-રસ્તો લાવવા માટે ગુરૂને તાત્કાલિક દુઃખ
ધાય એવું 'કાંઈ થોડું કંઈ નહોતું'; પણ તે સર્વ 'લાક્ષ્મી'માં જ
ગણાયું, નિંદામાં નહિ. મ્હારા આટલા બધા 'મહાદેવ' ને માયાના
પાસમાં દસાપલા જોવા છતાં હું જો રહેમની ગાળો અને મારે ખા-
વાના ભોગે પણ રહેમને સીધે રસ્તે લાવવા પ્રયાસ ન કરે તો મ્હારી
એવી સ્વાર્થવૃત્તિ માટે મ્હારા ગુરૂએએ લજવાણું પડે; કારણકે
ઉત્તમ ગુરૂના શિષ્યો એવા સ્વાર્થા, ડરપોક કે કુઠી દૃષ્ટિના હોય
જ નહિ. એટલા માટે,—ગુરૂ કરતા ઉત્તમ કહેવરાવવાની મૂર્ખતા
ખાતર નહિ-પરન્તુ મ્હારા ગુરૂઓના શિષ્યો નકામા છે એમ કહે-
વાવા ન પામે એટલા માટે-મ્હારા ધર્મગુરૂઓની કીર્તિના રક્ષણ
માટે જ હું એમને કડવો ચર્ષ પડવાની દિશ્વત ધારણ કરું છું. પણ
મ્હને રહેમના પ્રત્યેનો પવિત્ર પ્રેમ એવી આશા આપે છે કે, જ્ઞહારે
તેઓ ત્રીયારાજ્યમાંથી છૂટી, સોનાની છંટ કૂવામાં નાખવામાં આવતાં
જોખમરહીત બની, યોગમાં પ્રાપ્ત સ્થાપિત યશે ત્હારે જરૂર મ્હને
તેઓ સમજા હતાસથી આશિષ આપશે અને એ આશિષથી
મ્હારાં સમજાં કમોં છેદાઈ જઈ થોડીજ મહેનતે મ્હને સિદ્ધિ મળશે.
મ્હારામાં જો રહેમના પ્રત્યે પ્રેમ હોય તો તે પ્રેમના પડધામાં
મ્હને વિશ્વાસ પણ હોવો જ જોઈએ. એ 'શ્રદ્ધા' હું કહી
શુભાવીશ નહિ.

‘ જૈન સાધુ ’ એવું નામ જે કોઈને લાગુ પાડવામાં આવતું હોય તે તમામ સાધુજી-સાધ્વીજીને હું ભક્તિપૂર્વક વંદન કરું અને અરજ કરું કે કું તો આપ જૂના જમાનાના યાનીઓનાં વચનો વાંચી એમનું રહસ્ય સમજી એ પ્રભાણે વર્તો, અને કાં તો તવા જમાનાની જરૂરીઆતો વિચારી વ્યવહાર બનો; બેમાંથી એક રસ્તો અવશ્ય અંગીકાર કરો; પણ વચલો સ્વેચ્છાચારીનો રસ્તો છોડો, કૃપા કરી છોડો, તહમારા બધા નામખાતર-અમારી દયા ખાતર -તહમારા-અમારા સૈયારા પિતાના માન ખાતર છોડો. તહમે જે કૃપા કરીને સીધા રહીને નહિ છોડો તો અમે તહમારા ગોરખ-શિષ્યો હવે સોગમ લઇને બેઠા છીએ તે માર ખાતાં-હાડધૂત થતાં પણ છોડાવીશું અને અતિ તહમારી આશિષ પ્રાપ્ત કરીશું. તેમ કરવા જતાં, ગોરખે મત્સ્યેન્દ્રની બાબતમાં ક્યું હતું તેમ, કદાપિ તહમારી માનાતી ઈંટા કૂવામાં નાખી દેઇને તહમને ન્હાના બાળક પેઠે રાયરાવવા પડશે તો તેમ કરવામાં અમે અચકાઇશું નહિ; તહમારી ‘ જિગા ’ ને ગાળ બાંડવી પડશે અને તેથી તહમાઈ હૃદય ચીરાશે તો અમે અરેકારો કરીશું નહિ, તહમારા બાળકને પખાળવાને બદલે પથર સાથે પછાડીને સુકવવો પડશે અને તે જાણી તહમને મર્જા આવશે તો તેથી કાંઇ અમે આંસુ પાડવા બેસીશું નહિ. અમે હૃદય કઠીન બતાવીશું, હા અમારામાંનો તહમારા તરફનો હૃદય પ્રેમ અમારા હૃદયને અગ્રક કાળને માટે કઠીન બનાવશે અને તે કાળ વીતી ગયા પછી—તે દુઃખની ચુંટલી દ્વારા તહમારાં નેત્ર ખુલાં થયાં પછી—અમે આપના પવિત્ર ચરણોમાં અમાઈ મસ્તક ઝુકાવીશું.

તહાં સુધીનાં અમારાં વર્તન, વચન અને વિચાર આપને કઠોર જ લાગશે; એ કુદરતના કાનુન અનુસાર જ છે. અને તે માટે અમે

નિરપાય છીએ. છતાં તે માટે પણ આપની ક્ષમા અંત કરણી
ચાહીએ છીએ. જો અમારા હૃદયના ખુશામા આપના પ્રત્યે લેશ
માત્ર શત્રુભાવ, ઈર્ષ્યાભાવ કે અમારા માટે અહંપદ હશે તો અમે રણવા
કરતાં શુભાવીશું વધારે. ઓ પ્રેમના અજના ! અમારા જીવનમાં
શત્રુભાવ કે અહંપદના કથીરનેદાખલ ન થવા દેતાં પ્રેમના સુવર્ણથી
જ મદદ કાળ ભરજો ! અમારા કાંઠામાં પ્રેમના અજવાળાં કરજો !

પદ્મીસમાન અથવા પદ્મીઓની કૉન્ફરન્સ

સુધારાની હીલચાલોને સંગીન કરવા માટે ચેતવણી.

આજકાલ જૂદી જૂદી કોમો અગૃત યદને કૉન્ફરન્સો ભરવા
લાગી છે તે સારી વાત છે. કાંઈ પણ ન કરવું તે કરતાં કરીને
પસ્તાવું, એ પણ વધારે પસંદ કરવા જેવું છે; કારણ કે
કાંઈ પણ ન કરનાર માણસને અનુભવ કદી મળવાનો જ નહિ અને
અનુભવ વગર મોક્ષ કદી મળવાનું નથી. જેઓ કાંઈ કરવા જતા
ખત્તાં ખાય છે અગર પરતાય છે તેઓ તે ખત્તા અને તે પસ્તાવા-
માંથી માખણ રૂપ નવો નવો અનુભવ પ્રાપ્ત કરે છે અને ઠોકર
ખાતાં ખાતા આખરે ધારેલે સ્થળે પહોંચે છે.

એ ઉપરથી 'ઘડાર' એમ મત છે કે કૉન્ફરન્સ આદિ પ્રવૃત્તિઓ-
માં મર્યાદા રહેવું એ શુભશુભ જેવી રહેવા કરતા ઘણું ફાયદાકારક છે.

આજથી ૭-૮ વર્ષ ઉપર મ્હેં જ્ઞેદારે સાધુમાર્ગી જોનો માટે કૉન્ફરન્સની દિમાયત શરૂ કરી હતી ત્યારે કૉન્ફરન્સ દરવામાં પડવાની મુશીબતો, થવાના દગા, ખટપટીઆઓને દોષ જવાની બાજી, બગલાંના દાથથી થવાનો શ્રવણનો ઉપદેશ; એ વગેરે બનાવોનાં સંભવીતપણાથી હું એક બળપ્તો નહોતો, પરન્તુ રોગ-વૃદ્ધાવસ્થા અને મૃત્યુના રૂપથી કોણે પુત્રને ઉછેરવાનું મોકુફ રાખ્યું છે ?

જોનો કૉન્ફરન્સ બરવા લાગ્યા તે પહેલાં ઐાદીમ પ્રાણજો તે સુધારાનો પાઠ બજવી ચુક્યા હતા અને ૩-૪ પડદા પડતાં જ લેમનો ખેલ પુરો થયો હતો. લેમની વસ્તી પુષ્કળ છે. કુળવાયલાઓ તેમજ શ્રીમંતો પણ લેમનામાં છે પણ આત્મભોગ આપનારા થોડા હોવાથીજ એ ખેલ અધુરો પુરો થયો હતો—એ સંસ્થા અકાળે સમાધિરથ ચઢ હતી.

આત્મભોગ આપનારા—સાચા દીલના મનુષ્યો કામ કરનારા ન મંજવાથી-ઢોંગી જનો આગેવાની સેવા લાગ્યા અને પરિણામે લોકોએ કૉન્ફરન્સમાં શ્રદ્ધા શુભાવી દીધી. આ કર્ણાજનક પરિણામ માટે જોઓ ખેદીત થયા તેઓમા એક સાક્ષર શ્રીયુત્ત મહામુખરામ નરબેરામ પણ હતા, કે જોઓ એક કવિ ‘જન્મ્યા’ છે. એમણે પોતાની કામે ઝાંધી કિમતે મેળવેલો અનુભવ બીજી કોમોને વગર કિમતે મળે એટલા માટે એક કટાક્ષ રૂપ કાવ્ય (Satire) લખ્યું અને તેને ‘પક્ષીસમાજ’ નામથી બહાર પાડ્યું. ‘પક્ષીસમાજ’માં જૂદાં જૂદાં પક્ષીઓ એકઠા મળીને ‘કૉન્ફરન્સ’ કરે છે; તેમાં થયેલાં ભાષણો- (ભાષણો !) ફડો (ફડો !) અને અન્ય બનાવોનું અને છેવટે કૉન્ફરન્સના પરિણામનું ચિત્ર આપવામાં આવ્યું છે.

‘ પક્ષી ’ શબ્દનો ખીન્ને અર્થ ‘ દિન ’ પણ થાય છે; દિન એટલે બે વાર જન્મેલા તે. આદ્ય પણ દિન છે; કારણ કે ઉપવિત કારણ કરવા પહેલાંની. અને પછીની દશા એમ બે દશાઓને બે જન્મ માનવામાં આવે છે. ક્ષત્રીય અને વૈશ્યને પણ એ શબ્દ લાગુ પડી શકે અને જૈનોને પણ લાગુ પડી શકે; કારણ કે સમકિત પ્રાપ્ત કર્યા પહેલાંની સ્થિતિ અને તે પછીની સ્થિતિ એમ બે જન્મ જૈનોને પણ હોય છે. માટે “ પક્ષીસમાજ ” પુસ્તક જેમ આદ્યોને તેમજ જૈનોને પણ ઉપયોગી છે.

‘ પક્ષીસમાજ ’ ના ‘ પ્રસિદ્ધકર્તા ’ લખે છે કે, “ કર્તા ” પોતે આદ્ય હોવાથી આદ્યોને ઉદેશીનેજ બે કાંધ વધારે સખ્ત રહેમણે લખ્યું હોય તો તે જ્ઞાતિની દાઝતું પરિચામ માનીને ક્રોધજનક નહિ પણ ક્ષન્તવ્ય ગણાવું જોઈએ છે. કારણકે, શુભ-ચિંતકો જ હંમેશાં કદુ ઔષધો પાય છે. ”

મદને આશ્ચર્ય થાય છે કે આ કદુ ઔષધ પાતાર કવિરાજને માટે અમદાવાદ કે અુબાઈમાં તિરસ્કારનો કરાવ પસાર કરનારી ઔદીચ સભાઓ મળી નહિ કે. તદ્દમને ‘ ઔપકોટ ’ કર્યા નહિ ! ખરેખર સાધુમાર્ગી જૈનોથી વહેલાં જાગેલા આ ઔદીચો સાધુ-માર્ગી જૈનો જેવા હિમતવાળા અને કદરદાન તો નહિજ ! નહિ તો શું એ ઔદીચ ડુંગર-સને માટે ઔદીચ લેખક એમ લખી શકે કે-“ આ પુસ્તકના કર્તા અને ‘ પ્રસિદ્ધકર્તા ’ બન્ને ઔદીચ

કયા ખુલામાં બરાધ ગયા છે તેનો પતો નથી. તે સર્વને 'પક્ષી-સમાજ' માં સમાયેલો બોધ કાંઈક જાગૃતિ આપશે અને ધમ્યું સોનું ધુળ મળ્યું છે તેની સુરચિતિ કરવાની તેમના મનમાં સન્મતિ ઉત્પન્ન કરશે તો લેખક અને પ્રકાશક પોતાનો શ્રમ સફળ થયેલો ગણશે " !

અને હું પણ જોઈ આશ્ચર્ય-કામને ધડા મળે એટલા ખાતર જ—આ 'પક્ષીસમાજ'નું 'રિબુ' આજે જરા વિસ્તારથી શરૂ કરું.

શારદા દેવીની ભક્તિ કરતાં જડેનું ચિર શ્વેત ચદ્ધ ગયું છે એવાં આ વયોવૃદ્ધ, ઠરેલ અને સંસ્કારી કવિ શરૂઆતમાં દેવને, પછી સ્વદેશભક્તોને અને પછી માતૃભૂમિને વંદન કરીને પુસ્તક લખવાનું પ્રયોજન મીઠા શબ્દમાં કવે છે કે:—

હાહરા.

આ અવસર આ દેશમાં, વિધ વિધ રૂઢિના કંલેશ;
તે દૂર કરવા દેશિઓ, ઇચ્છે હર હમેશ.
કેખાદેખી કાખલાં, વાગે ગામોગામ;
મનમાં ધચ્છા માનની, મુકે ખોખરે નામ.
કામ કરી ન શકે કશું, પશુવત્ બોલે બોલ;
કેંછી સમ રેંછી નહીં, દોડે કરીને ડોળ.
આરંભે ઉતાવળા, વચમાં થાકે વીર;
પડતું મેલી પરવરે, ધરે ન દુખમાં ધીર.
નાત જાત ને નગરની સભા અસખ્ય-સ્થપાય;
હિંગે તેવી આથમે, જળ પરપોટા જાય.
ઐક્ય નહીં આકિન નહીં, નહીં લાજ નહીં દાઝ;

સ્થળે સલાના થઈ ફરે, કીર્તિ લેવા કાળ.

બલાં બલાં બાપણુ કરે, પોતે ન કરે પ્હેલ;
અસર ચઢે નહિ અન્યને, ખાલી કથળે ખેલ.

પૈસા જળમાં પરવરે, બ્યર્થ ગુમાવે કાળ,
લાભ ન લાપે લેશ પણ, અંગ આવે આળ.

એવા અધુરા અજ્ઞને, દેવા શુભ ઉપદેશ;
રથું સમાજ સુપક્ષનો, અવરવિચાર ન લેશ
સારામાર વિચારશે, જેવું જેતુ યાન;

પાણી પાણી પરહરી, હસ કરે પપ પાન.

હજે તરવર અવનિમાં, જળ ધન સિંચે જરર;

હડવો રસ લિંબડો મહે, સુસે આત્ર મધુર.

આટલી પ્રસ્તાવના કરી કવિ વાર્તા ચર કરે છે કે, એકવાર કેટલાંક પક્ષીઓના મનમાં વિચાર થયો કે આપણા જાતિભાઈઓમા વિદ્યા, નીતિ અને ધર્મને વધારવા એક સભા-કોન્ફરન્સ એકઠી કરવી. સારા સારા ધારા બાધવા, ક્ષેપ કુસપને દેશવટો આપવા અને હાનીકારક રીવાજોને જડમૂળ કરવા તેઓએ નિશ્ચય કર્યો.

તેઓએ પ્રથમ તો, કવિ કહે ॥ કે, સારાં સારાં પેપરોમાં ચર્ચા ચલાવી અને પછી પેપરની મદદથી લોકોતુ દીક્ષ મેળવીને કોન્ફરન્સ વસંત ઋતુની શુક્ર પૂર્ણિમાને દિવસે બોલાવી. કુકુંપત્રિકાઓને માન આપી, 'જૂઠા જૂઠા ઘાટ અને જૂઠા જૂઠા ઠાઠના' પ્રતિનિધિઓ ભેગા થયા. કોઇ મ્હોટી ચાંચવાળાં, કોઈ મ્હોટી પાંખવાળાં, ન્હાની મ્હોટી આંખવાળાં, કાળા, ધોળા, લીલા પીળા પીંછાવાળાં, બિન્ન

નિર્માયકે દિવસે જ્ઞાન પદોચ્ચાં, અને તહેમને સ્થાનિક 'રીસે'જાન કમીટી' એ વધા ! ગીર્ધા ! કમીટીના પ્રમુખ તો કુલાવા લાગ્યા કે—“ આજે અમારા ઘેર દેશદેશના ડાહ્યા ડાકટરો, વિવેકી વૈદ્યરાજો, મહેતા મુત્સદીઓ, કામગીર—કારભારીઓ, શાશુ સરદારો, વિપુલ વકિલો, વિખ્યાત વેપારીઓ, નાણાવટી—ચાયાધિય અને કંઈએક કવિઓ પધાર્યા કા ! ”

સબાં મળી. શરૂઆતમાં મયુરે તત્પ કયું કાવલે મંગલાચરણ ગાયું. પોપટે વેદોચ્ચાર કર્યા. વાયસ—સારસ—હંસા વગેરે સજ્જ થઈને બેઠા.

રીસે'જાન કમીટીના પ્રમુખ શ્રીયુક્ત કપોત હાથ જોડીને પોતાનું આવકાર આપનાર બાપણુ જોડ્યા કે—“અહો પક્ષીરાજો ! આજે તહેમને અત્રે પધારેલા જોઈ અમને ધણો દર્પ થાય છે. તદ્મારાં દર્શનથી અમારાં દુઃખ ગાન દૂર થયાં છે અને હૃદય રળીઆત થયાં છે. હે સાક્ષર (સક્ષસા !) તહેમે સંપીને સમાજનું કાજ ચલાવે. અને શાંતિનું દુઃખ ટાળવા માટે ખસ છગરથી મહેનત સો. ”

પછી ગુણુ ગરડછને પ્રમુખ બનાવવામાં આવ્યા. (કોની દરખાસ્ત અને કોના ટેકાથી તે કહેવું કંવિ જૂલી ગયા છે) તે મહાશય ‘માનવંતા—મોખાદાર—મહારથી’ ગણાતા હતા. (પણ એમનું છવન અરિત્ર અને છળી આપવાનું કવિ ‘ચૂકી ગયા છે, જે સહન કરવા જોગ નહિ ગણાય !)

સાક્ષર શ્રી પોપટજી સેક્રેટરી થયા. આ નીમણોકોથી સમાજ મંડપમાં આનંદની રેલ ચાલી રહી.

‘વે બપેયા, પારેવા, કાકાકોઆ, કપોત, મયુર, કાગ વગેરે

(૪૪૫)

પોતપોતાનાં બાપણો યાદ કરવામાં, રોકાયા, ગીધ, ગરમન, ઉલુક
ગંભીર દેખાવ કરીને બેઠા. ખીજા કંઈક પક્ષીઓ હર્ષોદ્ગાર
કદાડવા લાગ્યાં.

એ સર્વ ગરબડને દેખાવી દેનાર પ્રમુખ સાહેબ પોતાનું બાપણ
નાંચવા ઉભા થયા, કે જે બાપણ આટે આખી દુનિયા એકે અવાજે
વખાણ કરતી હતી પણ તે બાપણનો મૂળ લેખક કોણ છે અને
નિર્ધારિતાના કયા ખૂણામાં સહે છે તે કાઈ જાણતું. પણ નહોતું. તે
યાદગાર બાપણ આ પ્રભાણે હતું:—

પ્રમુખનું યાદગાર બાપણ.

ઉદ્યોગ છંદ.

બોધ્યા ગરક તે શુણવાન, રનેહે સુણે! વીર સુમણ,
મુજને આપીયુ જે માન, તેને યોગ્ય તથી મુજ જ્ઞાન.
હાજર હીરા રત્ન હજાર, સાક્ષર જ્ઞાતિના શૃંગાર;
તકપિ પુર્ણ રાખી પ્યાર, મુજ સિર્ષે ક્યો આભાર.
એ ઉપકાર માની આજ, લડકું હાથ ઉત્તમ કોળ;
પાડે સાલ આપી પાર, રાખે રંગ જગત્કાર.
કરવા કર્મ આ ઉત્કર્ષ, આવ્યા આપ ધરીને હર્ષ,
વૃત્તિ સર્વની અવિહિન, એ છે ઉદય કેરાં ચિન્હ.
જુના હુખદ જુલમિ રિવાજ, તારવિ છૂર્ત કરવા તાજ;
ભરવા ચાન્તિ મુખના સાજ, દિન આરંભતો છે આજ,
આટે કમર કશિ આ વાર, તરણો વૃદ્ધ રહે તૈયાર;
કાઠો કલેશનાં જે મૂળ, જાંધો જાંધ જે અનુજા.

નિર્માયલે દિવસે ના ! પદોચ્ચાં અને તહેમને સ્થાનિક 'રીસેપ્શન કમીટી' એ વખતે શીર્ષા ! કમીટીના પ્રમુખ તો કુલાવા લાગ્યા કે—“ આજે અમારા ઘેર દેશદેશના ડાલા ડાકટરો, વિવેકી વૈદ્યરાજે, મહેતા મુત્સદ્દીજી કાનઈ—કારભારીઓ, ચાણા સરદારો, વિપુલ વકિલો, વિખ્યાત વેપારીઓ, નાણાવટી—ચાયાધિશ અને કંઈએક કવિઓ પધાર્યા જા ! ”

સભા ! મળી. સરઆતમા મયુરે નૃત્ય કર્યું કોયલે ભંગલાચરણ ગાયું. પોપટ વેદોચ્ચાર કર્યા. વાયલ-સારસ-હંસા વગેરે સજ્જ થઈને બેઠા.

રીસેપ્શન કમીટીના પ્રમુખ શ્રીમુત્ત કપોત હાથ જોડીને પોતાનું આવકાર આપનાર બાપણ જોઈયા કે—“ અહો પક્ષીરાજો ! આજે તહેમને અત્રે પધારેલા જોઈ અમને ધણો હર્ષ થાય છે. તમારાં દર્શનથી અમારા દુઃખ માત્ર દૂર થયાં છે અને હૃદય રૂણીઆત થયાં છે. હે સાક્ષર (રાક્ષસા !) તહેમે સંપીને સમાજનું કાજ ચલાવો. અને જાતિનું દુઃખ ટાળવા માટે ખરા જીગરથી મહેનત લો. ”

પછી શુભચ ગરડજીને પ્રમુખ બનાવવામાં આવ્યા. (કોની દરખાસ્ત અને કોના ટેકાથી તે કહેવું કવિ બૂલી ગયા છે !) તે મહાશય ' માનવતા—મોખાદાર—મહારથી ' ગણાતા હતા. (પશુ એમનું જીવન ચરિત્ર અને છળી આપવાનું કવિ-ચૂકી ગયા છે, જે સહન કરવા જોગ નહિ ગણાય !)

સાક્ષર શ્રી પોપટજી સેક્રેટરી થયા. આ નીમણોકાથી સમા-મડપમાં આનંદની રેલ ચાલી રહી.

હવે જપેયા, પારેવા, કાકાકોઆ, કપોત, મયુર, કાગ વગેરે

((૪૪૫))

પોતપોતાનાં ભાષણો યાદ કરવામાં; રોકાયા, ગીધ,, ગરબન, ઉલુક
ગંભીર દેખાવ કરીને બેઠા. ખીબ કષ્ટકે પક્ષીઓ હર્ષોદ્દગાર
કહાડવા લાગ્યાં.

એ સર્વ ગરબડને દેખાવી દેનાર પ્રમુખ સાહેબ પોતાનું ભાષણ
બાંચવા હિંમત યથા, કે જે ભાષણ માટે આખી દુનિયા એકે અવાજે
વખાણ કરતી હતી પણ તે ભાષણનો મૂળ લેખક કાણ છે અને
નિર્ધનતાના કયા ખૂણામાં સહે છે તે કાઈ જાણતું પણ નહોતું. તે
યાદગાર ભાષણ આ પ્રમાણે હતું—

પ્રમુખનું યાદગાર ભાષણ.

ઉદ્ધાર છંદ.

ખોશ્યા મરડ તે ગુણવાન, રનેહે સુણો વીર સુભણ,
મુજને આપીયુ જે માત, તેને યોગ્ય નથી મુજ જ્ઞાન.
હોજર હીરા રતન હજાર, સાક્ષર શાંતિના શૃંગાર;
તદપિ પુર્ણ રાખી પ્યાર, મુજ શિર્ષે કર્મો આભાર.
એ ઉપકાર માની આજ, લઉં છુ હાથ ઉત્તમ કાંજ;
પાડો સાલ આપી પાર, રાખે રંગે જગકર્તાર.
કરવા કાર્ય આ ઉત્કર્ષ, આગ્યા આપ ધરીને હર્ષ,
વતિ સર્વની અવિહિન, એ છે ઉદય કેરાં ચિન્હ.
જુના દુખદ જુલમિ રિવાજ, તારવિ છૂર્ત કરવા તાજ;
ભરવા શાન્તિ સુખતા સાજ, દિન આરંભતો છે આજ,
માટે કમર કસિ આ વાર, તરણો વદ રહો તૈયાર;
કાંઠો કલેશનાં જે મૂળ, બાધો બધ જે અનુકૂળ.

કરવી ધર્મમાં નહીં દોલ, દેવું ઉદ્ય અર્થે દીલ;
 પ્રભુએ પ્રેરિ બુદ્ધિ જેહ, જયજયકાર કરશે તેહ.
 આ આરંભ કરે રંગ, રાખે ટેક ધારી અભંગ;
 પ્રતિકુળ હોય કોક પ્રસંગ, તદ્દપિ તે તળે ન ઉભંગ-
 જીવન જન્મમાં છે અલ્પ. કરવો પૂર્ણ નિજ સંકલ્પ;
 દેશે સંતતિ આશિષ, રહેશે પ્રસન્ન શ્રી જગદીશ.
 જ્યાં છે પંથ ત્યાં પરમેશ, હૈયે ધરો હામ હમેશ;
 'હું' સત્યને આધાર, ધારી ધર્મનું હથિયાર.
 જે જે વિર કરે દરખાસ, મત જાએ ધરો તે પાસ;
 કરજો કયાસ તેનો આપ, પાછળ રે'ન પશ્ચાતાપ.
 મુશુળો ભાપણો રહી શાન્ત, મીઠ્યા માંડશે ન મતાંત;
 થાળે અર્થગ્રાહી સર્વ, ધરશે જ્ઞાનનો નહીં ગર્વ.
 મનમાં હામ જનને હોય, તો નથી કાર્ય કપરું કોય;
 આશા જીવન જન્મ તમામ, જયજય વિજય મહામુખરામ.

ભાપણ ખતમ થયું. કદાચ અત્ર ખેંડમાં હાપેલા ચખ્ખોના
 ઉચ્ચાર માનવંતા મ્હોથી થતી વખતે તાલીઓ કે 'હીઅર—હીઅર'
 ના ઘોપ થયા હશે, પણ લેની નોંધ લેવાનું જૂની દેશી પદ્ધતિથી
 ટવાયલા કવિ સૂવી ગયા જણાય છે. તેમજ જૂઠાં માત્ર ફાર્સ—
 મારાગારી' અને ખટપટ જ થાય છે એવી 'સમજકટસ કમીટી'
 તો કવિવરે આખ્યે આખી અક્ષર ઉરાડી દીધી છે ! મ્હને ડર
 રહે છે કે આવો ખોટો હેવાલ પ્રકટ કરવા માટે જદ્દ કવિરાજને
 લેખના નાતિલાઓ રખેને બાયકોટ કરી દે !

યથું; પહેલા દિવસનું કામકાજ પૂરું થયું. 'સેંકડો માઇલથી

આવેલા હજારો પશુઓનાં ૩ દિવસના ઘંજીએળાનો એક દિવસ તો પ્રમુખના બાંધણમાં જ પુરો થયો, અને કાંઈ નોંધવા યોગ્ય ખનાવ ખન્યો નહિ. પરંતુ બીજો દિવસે દંબ છોડવાની દરખાસ્ત મુકનાર બેગલોજી, દયાની દરખાસ્ત રજુ કરનાર બાજી, હસમતું ન ખાવાની દરખાસ્ત મુકનાર તીક, સંપતી દરખાસ્ત મુકનાર કાખર વગેરેનાં બાંધણો એવાં તો સરસ થયાં હતાં કે પહેલા દિવસની હુખાસ એથી સર્વ ખુમાર ગઈ હતી.

‘પક્ષીસમાજ’ના વીજા દિવસની ઘેઠક.

કરાવ ૧ હો—દંબ ત્યાગ.

દંબત્યાગનો કરાવ સૌથી પ્રથમ મુકવામાં પક્ષીસમાજ (અગર કહો કે એ સમાજની કલ્પના કરનાર કવિ) તરફ વ્યવસ્થા હતી. જ્યાં સુધી પ્રયત્ન કરનારનું દીલ સાફ નથી—નિસ્વાર્થ નથી—ઉદાર ચિત્ત નથી ત્યાં સુધી કાંઈ કામ સુધરે જ નહિ એ તો એક ત્રાંખાલેખ સમજવો. સમાજો માત્ર નાટકના જેવા દેખાવ કરવા માટે જ કરાતી હોય, આવેલાની લેનારાઓ માત્ર પોતાને હજારો માણસની ઓળખાણમાં લાવી એ દારા પોતાનો ધંધો લંગાવવા આહતા હોય અને “અમે તો (જે વાર દેવાળાં કઢાયાં હોય તે છુપું રાખી) ફલાણ્ણી મહાસભાના સેક્રેટરી હતા ” એમ ‘રેફરન્સ’ આપી કુલ વેપાર પોતા મારફત કરવાની જાતિભાઈઓને અરજી કરાતી હોય, નિર્દોષી પુરુષોને ધૂર્ત કરાવી ચમદી મારવાના પ્રયત્નો ચતા હોય—આવું આવું ચતું હોય ત્યાં પછી કોઈ પણ સુધારો કેવી રીતે થઈ શકે ? કૉન્ફરન્સ અને યાતિસુધારાની સંસ્થાઓ તો પુત્રી વૃથા છે અને પ્રમુખ—સેક્રેટરી વગેરે તો લેના પિતા અને ભાઈ

તુલ્ય છે. તેઓ ત્હેને જોટલું આપે તેટલું ઝોણું છે—તેણીને માટે જોટલો આત્મભોગ આપે તેટલો ઝોણો જ ગણાય. ત્હેને બદલે કોઈ માણસ તે બ્હેનનેજ વેચી ઝેમાંથી પેટ ભરવા ઇચ્છતો હોય તો એ કેવી નીચતા કહેવાય ? અને એનું ફળ કદી પણ સારું આવે કે ?

દંભ છોડી, સાચા હૃદયથી કામ કરનારા માત્ર ૨—૪ માણસો જ જો આગળ પડે તો કોઈ કામ કરવું મુશ્કેલ નથી. અંગ્રેજોનું ચારિત્ર (Character) આપણા કરતાં આજકાલ કેટલું બધું ઉચ્ચ જોવાય છે ? એજ કારણથી તેઓ આપણા ઉપર રાજ્ય કરે છે. આપણું તો દરેક કામ દાંબીક—પોલેપોલું. એક માણસ કહેવાતો હોય સંઘપતિ, સભાપતિ કે સેક્રેટરી અને ધર્મસ્થાનકના જ રૂપીઆ પચાવી પડ્યો હોય અને અવાચક પશુઓના નીમીત્તના હાનિદો રૂપીઆને ખાડીમાં હોમાવતો હોય; તેમ છતાં લાંબા ચોડા હાથ કરી સભા વચ્ચે મહા પવિત્ર પુરૂષ તરીકેનો દોંગ કરવા લાગી જાય અને વેશ્યા જેમ સતીના માથે તહોમત મૂકે એવો ધાર કરતાં ચરમાય નાહ. આવા દબ લંદાં લંદાં ચાલતા હશે તંદાં કોઈ કાળે સુધારાની આશા રાખવી નહિ અને એટલા માટે કવિએ ‘પક્ષી સમાજ’માં સૌ પહેલો કરાવ દંભ ત્યાગનો ‘મુક્યો છે તે ધણું દુરંદેશી બધું કયું છે, એમ કલા સિવાય ચાલતું નથી.

આપણે હવે ગ્રીસ્ટર જાગતાજની દરખાસ્ત સાંભળવા યોગ્યું. ‘દંભત્યાગ’ની દરખાસ્ત રજુ કરતાં તેઓ સાહેબ વધા કે—

મનહર.

બગલો કહે છે, પક્ષીરાજ ૧-સુણો પ્રેમ-ધરી,

આજકાલ દુનિયામાં દાંલિકોનું જોર છે;
 કેક મુનિરાજ બની બેઝે સરિતાની તીર,
 સુરતા શિકાર પર, કાળજી કઠોર છે,
 કેક મોટા મિદ્ધ બની અધર આકાશ બમે,
 ચુકવીને ચોટ દે લગાવી એવા ચોર છે;
 કેક ઉપદેશ આપે દેશ દિત દાખરીને,
 નજર નિશાને જર મુઠવે ચકોર છે.
 મુખ માંહી રામનામ, દામ દારા લીતરમાં,
 પોલામાં પ્રવેશી ઠાઠ ભક્તનો ઠસાવે છે;
 હાથમાહી માળા પ્રજા દેવામાં બરેલ લાળા,
 ભાષણો ભાષીને બલાં આંસુડા વધાવે છે.
 તોપને તઠાક વાતો ભડકે ઉડાવે વળી,
 હાસ્ય રસ મેલી બાપી સબાને હસાવે છે;
 મહામુખ પોતાને તો ચાલવાનો પથ જુઠો,
 બહુરૂપી બની લાઘ સોળાને ફસાવે છે.
 કુટીલ કુભાન્ડી એવા કુળના અંગાર આજ,
 વિદ્યમાં વિદ્યાસઘાતી સાથે મોટા પાપી છે;
 બચ તથા બચણ કરીને ભેળ પાડનારા,
 વિર તણા વૈરીઓની લીલી લારે વ્યાપી છે,
 વિચારે ન વૃદ્ધિ દીણ પક્ષીઆના લે છે પ્રાણ,
 જર્જરી એવા જમડાનો જુલમ અઘાપિ છે,
 યાત્રિને નુકશાન કુલ, આજનો વિચાર મૂળ,
 ખાસ દરખાસ પક્ષીરક્ષણની આપી છે.

શિકારીને હાથે નાશ થાય ન પ્રકાશ એથી.
અધિક વિનાશ જોતાં જાતોજાત થાય છે.

દંભથી છેકજ અભણ્યા (૧) એવા બાવા બગલાજી છેલ્લી સીટીઓમાં બ્યાજળી જ કહે છે કે, આપણુ પક્ષીઓનો નાશ શીકારી અર્થાત્ અન્ય કામવાળાથી નથી થતો એટલો આપણી જાતના જ પ્રાણીઓથી--દંભી પક્ષીઓથી : થાય છે. શું ખોટું છે ? દરેક નાતમાં--દરેક ધર્મમાં એમ જ છે. એક કોઈ માણસ સારો પાકે--આત્મભોગ આપી જાહેરમાં આવે તો ત્હેને જોઈ બળી મરનારા દાંભીક દુષ્ટો એને લોકોમાં અગ્રિય બનાવવા અને પૈસે ટકે પાયમાલ કરવા ખટપટો કરી કરે. અન્ય કામના માણસો પૈકી કોઈ યતુ હોય તો તે પોતા માટે નહિ પણ કામ માટે યતુતા રાખે જ એટલે અંગત વૈર ઓછું રાખે અને તેથી ઓછું તુક્યાન કરી શકે પણ આ માનની ધર્માવાળો દાંભીક તો પાયમાલીની દરએક યુક્તિ અજમાવ્યાં જ કરે, તેથી તે ઘણો ત્રાસદાયક થઈ પડે. આવા બાળજીવો એમ નથી સમજતા કે, આપણે ત્હેની ધર્મા કરીએ છીએ પણ તે ક્યાં ક્યાં નિર્જિતો ઈજારો લઈ ખેડો છે ? આપણે પણ અપરાધી માતા-પિતાના જે સંસ્કાર આપણા દીલમાં પડેલા છે તે કોઈ સાધુ સંતની સેવાબક્તિ દ્વારા દૂર કરીને ખરા જીગરથી પરમાર્થ કરીશું તો આપણને તેથી દરમણ્ માન : અજશે. દાંભીક અને સ્વયંસેવક (કામની સેવા માટે ' વોલન્ટીઅર ' બનેલા) વચ્ચે જે જમીન આશમાનનો તફાવત હોય છે તે તેવાઓએ ગ્રામી લેવો જોઈએ છે. સ્વયંસેવક પોતાની કામની સેવા બજાવવા ખાતર આતઃકાળથી મધ્યરાત્રી સુધી કેવી તનતોડ મહેનત કરે છે, એ

મહેનતના પ્રતાપે એને કાચનાં ચિન્હ કેવાં લાગુ પડે છે, કામને દિત
જે શબ્દો કહેવાથી થવાનું હોય તે, શબ્દો વધવાથી કેવા અગત
શત્રુઓ ઉભા થાય છે અને તેઓવડે તે કેવા મ્હોટા ખર્ચના અને
ચિંતાના ખાડામાં હોમાય છે, એનું ચિત્ત આખો દિવસ કેવા વિવિધ
વિચારોમાં ગુથાયલું હોય છે અને તેથી કનચિત્ત તે કેવો શન્યહૃદય
થઈ જાય છે, સભાઓ મળતાં જ્ઞદારે સર્વ મિદાન જમી આનંદ
કરે છે ત્દારે તે આખા દિવસમાં કોરેકોરી એક કાચી બાટી ઉપર
રહી જેવું સખત વૈતરે કરે છે, આ સર્વનો ખ્યાલ મનમાં આવવા
દેવો અને પછી તે સાથે પોતાનું સુરક્ષીત પાડા જેવું શરીર અને
ધરમાં સંતાડેલો અન્યાયથી એકઠો કરેલો પૈસો વગેરેનો મુઠાખમ્મો
કરવો, એટલે પોતાનું જીવન જ ખાતરી આપશે કે “ જે માથું
સુકે છે તેજ માલ ખાય છે ” અને જરૂર જનનગરો છે. ”

આ પ્રમાણે મી. મહાસુખરામે ‘ પક્ષી સમાજ ’માં પહેલો જ
કરાવ ફંબલાગનો મુદ્દાઓ તે ધણું ઉત્તમ કર્યું છે. ખગલાજીની
દરખાસ્ત મુકાબ રહ્યા બાદ ત્હેને ટેકા આપવા છુડ હો છે. ત્હેણે
ટેકા આપતા અસરકારક શબ્દોમાં જણાવ્યું કે:—

ટેકા આપી ઉલુક કહે છે ત્યાં વિવેક કરી,
પ્રતિદિન પક્ષીઓની ક્ષતિ અતિ થાય છે;
તોય દરઘાર ન લમાર ધરે દિલ પિશે, ।

શેઠ ને પટેલ પેટ પોપી મકલાય છે.
ગરજના ચારીઓના ગુપ્ત ગોટાળા ભાળી,
શતિના હિતેચ્છુઓની કાચા કંપી જાય છે;
અસ્તમાં સમસ્ત દિવસના સપડાયા એથી,

મહાસુખરામ રચો સુખના ઉપાવ છે.
 અગત્ય છે એવા નિરઅકુશોને અકુશની,
 કરે ન કુકર્મ એવો ચોખ્ય કરો કાયદો;
 ઉત્તતિ ચહેા તો વૈરલાવ તબ્બે એક ખીજ,
 સર્વ દિનરાજને સમાન એથા કાયદો.
 ધર્મવિધ્યનું સુખ અને વૃદ્ધિ બ્રાહ્મણ તણી,
 બદાલી વાત વિબુને ન કરો એમાં વાગદો;
 સંતતિનું રક્ષણ એ લક્ષણ છે લાયકીનું,
 'સ્વર્થ'માં 'પરમાર્થ' અર્થ ઉત્તમ ઈલાયદો.

આપણે કહી ગયા કે હર એક હીલચાલમાં પ્રથમ જરૂરનું તત્ત્વ 'નિર્દોષીપણું' છે અને એટલા માટે 'પક્ષીસમાજ'ના પ્રયોજકે એ કોનરન્સમાં પહેલો જ કરાવ 'દંભત્યાગ'નો મુકાબો તે ધણું દુરદેશી બરેણું થયું છે. એ ટીકાની યુષ્ટિમાં હું એ પણ જણાવી ગયો હતો કે જે જે જાહેર ખાતશિખામાં પાપમાંથીજ જન્મેલા દંભી પુત્રો આગેવાની કરે છે તે ખાતાં જલદી પડી બાગે છે. કોઇની ખાનગી જીંદગીમાં હાથ ધાલવાની આપણને સત્તા નથી એવું એક દૃષ્ટિએ કહેવાતું કહેણ, વ્યક્તિના હિત ખાતર આપણે સર્વથા શિવકારી થકીયું નહિજ; કારણ કે મહા પાપ કરનાર માળાપથી ઉત્પન્ન થયેલા મુત્રો જાહેરમાં ગમે તેટલો પવિત્રતાનો ડોળાકરે તો! પ્રણ કોઇ દિવસ નો શીર્ષનો પોતે બનેલો છે તે સ્વભાવે ગયા-વગર કદીએ નહિજ રહે. આપણામાં એક પ્રચલીત વાર્તા એવી છેકે, એક વણિકને તેની સ્ત્રીએ પોતાના પુત્રનું વેધીશાળ અમુક માણસની પુત્રી સાથે કરવા આગ્રહ રતાં

જથાબ્ધ કે છોકરી સુંદર છે, બણેલીગણેલી છે અને વાતચીતમાં
પણ ચાલાક છે, માટે કાંઈ રીતે વાધો લેવા લાયક નથી જ. ત્હારે
પેલા વણિકે કહ્યું કે, “હે હઠીલી સ્ત્રી ! હું કહું છું તે ઉપર વિશ્વાસ
રાખ અને પુત્રનો ખર્ચ કરતીહો તો આ વેરીશાળની વાત જતી કર
અથવા કન્યાની સાતમી પેઢીની માએ ગળે ફાસો ખાધો હતો.”

વણિકપત્નીએ હાથ સહિત કહ્યું “ જો મ્હોટી વાત કરી !
વાધો તો મણે! સરસ કહાડયો ! સાતમી પેઢીએ ગળે ફાસો ખાધાની
વાતે આ કન્યાને શું અસર કરી ? ”

વણિક ખીચારો ખસ્ટ પડ્યો. સ્ત્રીહઠ આગળ લેતું ચાલ્યું
નહિ આખરે વેરીશાળ થયું અને લગ્ન પણ થયું વરસ બે વરસ
વીતી ગયા એક દિવસ સાસુને શરીરે સુવાણ ન હોવાથી તે જરા
મોડી હઠી, તેથી પેલી સુકુગની વહુએ આવીને તુરતજ રોકડું પર-
ખાવી દીધું કે—‘સાસુજી ! આમ હાથ પગ જોડીને બેસી રહેવાનું
નહોય ! અમે વહુઆર થયા તે કાંઈ લઘુભાઈ છુડાપણ કરવા માટે
નહિ અને આમને આમ અમને રોજ રોજ સતાવશો તો હું તો
ગળે ફાસો ખાઈશ ! ”

સસરા આ સર્વ નાટક ઓરઠામાં સતાઈને જોતો હતો તે
એકદમ ખહાર આવીને બોલ્યો “ જોયું ? સાતમી પેઢીએ પણ
ગળે ફાસો કેની અસર કરે છે તે ? ”

જેને એક પુત્રનું હિત જોવાનું હતું તેને કન્યાની સાતમી
પેઢીના દુપણની તપાસ કરી પડી હતી તો આપણે આપણા જાહેર
ખાતાએ મહા પાપીના પેટ જન્મેલાઓના હાથ કઠી પણ કેમ
પડવા દઈએ ? ખાનગી પુરુષની ખાનગી જીવ્ગીમાં હાથ માલવાની

આપણને જરૂર કે સત્યા નથી, પરંતુ આગેવાની લઈ ધુમનારના ખાનગી ચારિત્ર સાથે આખી કોમને સંબંધ છે અને તેથી તહેમનાં પાપોને જતા કરવા અગર એમના દોષ ચાલવા દેવા એ આત્મદિસા-
જ ગણાય.

કવી મહાસુખરામે :આજ કારણથી દંભસાગની દરખાસ્ત બગલા અને ધુડ જેવાના મ્હેમાં મુકાવી છે. મતલબ કે એ પક્ષીઓ લંડાપરંપરાથીજ દંભી હોવાથી એઓ દંભસાગનાં ગમે તેવાં બાપણ આપે તો પણ એમનામાં કદીએ વિશ્વાસ મેલવો ઉચિત નથી. ।

હરે આપણે 'પક્ષી સમાજ' ના ખીજા ઠરાવ પર આવીશું.

ઠરાવ બીજો-શુવદયા.

'શુવદયા' એ મધળા ધર્મોનું તારવમ્મ છે. જોડે અંશે અમુક ધર્મ શુવદયા દરમાવે છે તેટલે અંશે તે ધર્મની મહત્તા અને પવિત્રતા સાબીત થાય છે. 'પક્ષી સમાજ' માં તેજ કારણથી, દંભાયાગ પછી, પહેલેજ ઠરાવ 'શુવદયા'નો મૂકવામાં આવ્યો જણાય છે. એ ઠરાવ આ મહાસભામાં રજૂ કરવાનું માન શ્રીયુત્ત બાજ મહાશયને મળ્યું હતું. તહેમણે સંવકાસ કે:-

માટે દયા બાવ-રાખી વર્તવું સ્વખધુ સાથ,
દયા રાખવાને, માટે દેવે દિધુ સ્યુગ છે.

બાળની દરખાસ્તને રોકો આપવા ગર્ધન મહાશય હિમા યયા
અને માયકાપર આવી વધા કે —

‘ગર્ધન ત્યા બોલ્યો વાત/સાચી બાળ બાળતણી,

ધરણીમા/નિર્દયનું જીવન ધિકાર છે;

ધન્વરની હજુરમા ઉત્તર દેવાનો સૌને,

‘નથી દુશિઆરી માલવાની ત્યા લગાર કે

‘સાત્ર ને પુરાણ શ્રુતિકાર વારવાર વહે,

કોઈને ન દેવુ કંઈ સિદ્ધાત શ્રિકાર છે,

પક્ષિઓની પક્ષ એ પ્રત્યક્ષ લેરી લક્ષ માહી,

હિંસા કરવી ન હેતુ મુખ્ય હિતકાર છે

કરાવ પસાર થતી વખતે હસ મહારાજથી મનમાન દશી

જવાયુ કવિ આ પ્રમગે કહે છે કે —

સોરઠો.

પાસ કરી દરખાસ, રાજ ચે બગરાજની;

દરી કીધું હાથ, સમજ્યો સારસ બેદને

બરાબર એવીજ રીતે સમાજોમા પવિત્રતાના કરાવ રજુ
કરનારા બમનાઓને જોતા બધાએ હસો યા વિવેકી પુરુષો દરી કહે
છે. પણ શુષ્ક—દૌષના સમજનારા એવા હથ યોડા જ હોય છે,
બાકી તો તાળીઓની મર્જના પાકનારા મતાનુવર્તિકો બધા હોય
છે અને જે યોડા હસો વસ્તુની સારસારતા સમજી શકે છે તેમને
માથે, અપ્રિય હકીકતો સમજાવવાની કડવી જોખમદારી આવી પડે છે.

ઠરાવ ૩ જો-નિત્યકર્મ વિષે.

આજ કાલ અંગ્રેજ ક્રેજવણી વધતી જાય છે તેમ તેમ માણસો વહેમથી દૂર નાસવાનું શીખતા જાય છે એ ખુશ થવા જેવું છે. પણ 'વહેમ' સાથે 'ધર્મ' પણ વહેમ તરીકે ગણાઈ હશે કદાડવામાં આવેના જોઈ કયા સત્યરૂપને ખેદ નહિ થાય ? And Gellius કિમતી સલાહ આપે છે કે, 'Be religious not superstitious' અર્થાત્ " ધર્મશીલ થાઓ જોઈએ ન થતા. " અર્થાત્ ધર્મ અને વહેમ વચ્ચે તફાવતની લીટી ખેંચતાં શીખવું જોઈએ. આજની ક્રેજવણી નખ સાથે આંગળીને પણ ડાપી કદાડવા જેવું કામ બનવે છે. દેવ દેવતાંની બાધા માનતા રાખવી, નિરાશી પ્રભુના નામે હોમ કરવા વગેરેને વહેમ માનવા સાથે, પ્રભુનું નામસ્મરણ કરવું કે સામાયિક કરવી એ પણ વહેમ માનનાર, આજે ચોડા ભોડા નથી. ધર્મ એ માણસનો સાચો મિત્ર, અપૂર્વ સલાહકાર અને દીક્ષાસાનું ધામ છે અને તે નિત્યકર્મ દ્વારાજ સચવાઈ રહે છે. આજે નિત્યકર્મને તદ્દન ખોરબે નાખવામાં આવે છે, ખાસ કરીને સાધુમાર્ગી જૈનોમાં તો સેકેડ પાંચ ટકા જેટલા ભોડા પણ બાળ્યેજ નિત્યકર્મ કરતાં હશે. સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, બાવના, દાન આદિ નિત્યકર્મો વિસરાઈ જતાં જોઈ આવશે તું 'પક્ષી સમાજ'ના વિદ્વાન કર્ણાની સાથે એમ નહિ કહીએ કે-

હુલણા છંદ.

વીર વાયસ વધો વાણિ વહાલા સુણો,^૧

ધર્મ ખેઠા દિગ્ગે સર્વ હારી;

ફનાન^૨ સંધ્યા^૩ પુજા^૪ યમ^૫ આદિ ક્રિયા,

૧. મનોશુદ્ધિ અથવા બાવના. ૨. સામાયિક. ૩. ગુરુવદન.

૪. કાયોત્સર્ગ.

ધર્મ જ્યાં હોય ત્યાં દ્રવ્ય જામે;
 ધર્મ જ્યાં હોય ત્યાં લાભ લગ્ન વમે,
 પ્રગટ પ્રભૂતા બધા ધર્મ પામે.
 જ્ઞાન ને ધ્યાન વિદ્યા નીતિ ધર્મમાં,
 મુક્તિની યુક્તિઓ ધર્મ ધામે;
 ધર્મ વિના બંધુ દુષ્ટ છે ધરણીમાં,
 અંતમાં આવશે ધર્મ કામે.
 નાંતરિતુ મહો સુખ જો સ્નેહિઓ,
 તો કરો કર્મ જે નિંદા નવારાં;
 ધર્મ રહો ભક્તિ રૂપ કુલો ભક્તિને,
 ઉદયનાં ઉપડે તોજ ખારાં.
 નિત્ય કર્મો લહી મર્મ કરવા મર્યો,
 અર્થ ગ્રહીને રમ્યો રમ્ય ધારા;
 પાસ દરખાસ મહારી કરો પ્રેમથી,
 ઉદયનાં સાજ એ મિત્ર સારા.

કામ મહાશયે રજુ કરેલો ઉપલી દુરખાસતને ગીધ મહારાજે
 ટેકા આપ્યો તે જોઇ સમજીબાઇ જોણ્યા કે “ સાખાસ, બાઇ,
 સાખાસ ! હોં પણ સારો વેશ બજાયો ! ”

પછી ઢેંક મહાશયે કેટલુંક વિવેચન કર્યા પછી તે ઠરાવ પસાર
 થયો. તે વખતે સારસ જોણ્યા કે “વચનની દરિદ્રતા શું કામ રાખવી
 જોઇએ ? મહારા બાઇ, જોણાય તેટલું જોણજો ! ફરી ફરી લવારીની
 આવી મોસમ હાથ નહિ લાગે ! પાંચ દબર શબ્દનો કાંઈ પાશેરો
 થવાનો નથી ! ”

ઠરાવ ૪ થી-હરામનું ન ખાવા વિષે.

મહાશય તીડ આ ઠરાવ રજુ કરતાં બોલ્યાં કે:—

મનહર.

તીડ કહે મક્તનો માલ તોડી દોડે દિજ,
શીમાડામાં પડે જાણે માઉ મારવાડેની;
લોકનો કરે બગાડ, જણે હમરાયો પહાડ,
વરતાવે ત્રાસ બાકી રાખે નહિ જાડની.
કાસે કુદડાવે પાંખ, પાસે તો રહે છે રાખ,
રૂવે કૃપિકાર કરે મહેનત અસાડની;
સાંભળીને ધ્રુજે લોક આવ્યા પેલી મૂકે પોક,
એથી તો અધિક બીતિ રે'તી નથી પાડની.

સવૈયા.

ભૂપણુ ઘટવા બેગા થઇને,
બ્રમણુ કરી કરવી નહિ બેળ,
બવિધ્ય વિચારી ડગલાં બરવા,
સમજીને સાચવવો મેળ,
આશ્વિનમાં ઉદ્ધાદિ કરીને,
મહા માહનો કરવો મુશ્કેલ,
આશા ભંજ કરે જે અન્યની,
નિપજે તેહ નરકમાં એળ.

ખીજીને બોળડપ થાવું,
બરવું ઉદર કરીને ટેલ,
સર્વનણી આશા છે સરખી,

પર પીકા પરખે ન ચૂલેવ;
 સામાનું સર્વસ્વ ખગાડી,
 ખુબી કરીને કરવા ખેલ,
 એ છે રીત અનાડી કેરી,
 તખ્તે તમે મુજ મિત્ર ઠરેલ.

તેને તેતરે ટકા આપ્યો કે:—

તેતર કહે પરખાર્યો સંયમ, ન તાકવો લાવીને તાન;
 દંક પાખીમાં હાથ ધરે તે નિચ નફટ પક્ષી નાદાન;
 ન્યાય નીતિ પર નજર રાખિને શણગાતને દેવું સ્થાન.
 સર્વ ભૂતમા છે સર્વેશ્વર માટે કથન ધરો મુજ કાન.

એટલે ઠરાવ કાગળે ચઢાવ્યો ! કવિ અહીં લેતા વાચકોને
 ‘કથાસ કરવા’ કહે છે મતલબ કે આ બનાવ કવિને આશ્ચર્ય
 ઉપજાવે છે. પણ મ્હને તો, કવિને આશ્ચર્ય થતું જોઈને જ આશ્ચર્ય
 થાય છે, કારણ કે જમ્હારે આવા ધૂનોને લોકો પીછાની જશે ત્હારે
 તો પછી સમાજોની પણ શી જરૂર રહેશે ? એટલું જાન થશે તો
 તો પછી ખડું બોલવા કરતા કાંઈક કરવાને લોકો એકપગ
 થઈ રહેશે.

ઠરાવ ૫ મા—સપ વિષે .

પછી એક મ્હાન અમલતતા ધરાવનારો ઠરાવ રજુ કરવા
 શ્રીમતી કામેરબાઈ પોતાની સોનેરી ચાચ આમ તેમ હલાવતાં
 હલાવતા ઉભા થયાં. પક્ષીઓની આ સમાજમાં સ્ત્રીઓ પણ સામેલ
 હતી, એ વળી એને માટે વધારે માન ભરેલું છે. કવિ જૂના વિચારના

હોવા છતાં સ્ત્રીઓને સમાજમાં ભાગ લેવાનો હક બક્ષવાની તરફ-
દારી કરીને ખરા સુધારાના પોતે દિશાવતી છે એમ બતાવી
આપ્યું છે.

શ્રીમતી કાબેરબાઈએ જણાવ્યું કે:—

મનહર.

કાબર કહે છે સુણો શણા પક્ષીરાજ આજ,
સંસારમાં સંપ'એ જ સુખતણું સ્થાન' છે,
મંપ વિના સંપત્તિ એ વિપત્તિ સ્વરૂપ ભાસે,
મંપ વિના સંતતિ એ નાશનું નિશાન છે.
સંપ વિના સર્ગાં અને સ્નેહિઓ એ શુન્યકાર,
સંપ વિના સદન એ સાક્ષાત સ્મરણ છે;
મંપ વિના ધુબની પથારી પણ પાવક છે,
સંસારમાં સંપ એ જ સુખનું વિધાન છે.
ધુશકે રૂવે છે ધણી ધણીઆણી સંપ વિના,
સંકટનો બેલી બાઈ મારવાને ધાય છે;
મંપ વિના દીકરો ને બાપ બન્ને બાકી મરે,
પાડોશીની ફરીઆદો ડારે નોધાય છે.
સંપ વિના સડો પેસે મોટા મોટા મડળોમાં,
સંપ વિના ભારતીનાં બંડોળ બેળાય છે;
સંપ વિના દુર્બળ બન્યો છે આર્ય દેશ આજ,
સંપ વિના મોટી મોટી નાતો તુટી જાય છે.
સંપ વિના જલ્લ કપાઈ મુઆ કાલ્લમાં,
શુતેલા શત્રુને હર કસપે જગાડયા છે,

સંપા વિના કોરવ પાંડવ કપાષ મુઆ,
ધરા નિરતીર કરી કુદુંબો ભગાડયા છે,
સંપ વિના દેખીઓએ દેશનું નખોદ ઘાલ્યું.

જુઠા જુઠા ટેક ધારી મજુખા ખગાડયા છે;
દોલત દટાઈને કટાષ ગઈ કારીગરી,
સંપીએજ વિજયનાં વાજીત વગાડયાં છે.

સંપથી ઇચ્છાંડ આજ અવનીમાં ઓપી રહ્યું,
શિરોમણી ખની સત્તા સ્થાણુપે ચલાવે છે.

મંડળાઓ બાંધી મોટાં મોટાં ઠામ પાર પાડે,
હારી રહે મતિ એની હીમત હલાવે છે.

ભોગવે પદાર્થ પાંચ અશ્વ નવ આવે આંચ,
દેવતાઈ દૈવત તે આજ દરચાવે છે;

સંપતિ ભરે છે નિજ સતતિને સાડે સંપી,
મહાસુખરામ સુખ બાવિનું વસાવે છે.

દ્રષ્ટાન્ત વિલોકી અરે પક્ષીઓ ઉધાડો આંખ,
તપાશીને તોલ કરો સ્થિતિ થી તમારી છે;

કુંસંપના કીચડમાં કળીને ગયા હો લાષ,
આંખમાં આંસુની ધારા અફસોસકારી છે.
પોતાની કમાણી પોતે ભોગવી ન શકે મુખે,
કુદુંબાં કુંસંપની જવાળાઓ પ્રસારી છે;

ખાસ દરખાસ મહારી સંપીને સદાય રેવું,
આવૃણાવ રાખવો એ હલાવ લાલકારી છે.

ટેકો આપવા મીઠટર ચકલાજી ઉભા થયાં છે મરો કા

ચકલો કહે છે કરી કુસપે ખરાળી ખુન,
 દેપથી કુસેય બ્યાપ્યો પક્ષીઓનું પાપ છે,
 વિદ્વના સંતોષી વિદ્વ નાંખીને વિરામ પામે,
 અવરતું મુખ અવલોકી ધીકે આપ છે;
 પીવાય નહીં તો નાંખે ઢોળા ઢંગ વગરના,
 બહાલામાં વિરોધ પાડી છુપી રાખે છાપ છે,
 વિષ વરસાવી ક્યો વિજય તો માને મન,
 પોતાને હણે પોતાનું અઠાવેહું ચાપ છે.

આ પાંચમા કરાવની સાથે ‘પક્ષી સમાજ’ની બીજા દિવસની બેઠક ખતમ થાય છે. પક્ષીઓ સઘળા રમવા-જમવા ઉપડી જાય છે. ત્રીજા અથવા છેલ્લા દિવસનું કામકાજ આરંભાય તે પહેલાં કંઈકને મુલાકાતો લઈ આડતો બાંધતી હતી, કંઈકને ગામ જોવા જવું હતું, કંઈકને ખોદણી કરવા બેઠવું હતું અને કંઈક પવિત્રાત્માઓને સત્પુરુષોનાં દર્શન અને ઉપદેશ સાંભળવા જવાનું હતું. તેમજ કંઈક પવિત્રાત્માઓને શ્રીમંત ધર્મીય પુરુષોની મુલાકાત લઈ હેમને યાનખાતાં ખોત્રવાની સલાહ આપવા જવાનું હતું, કે જે સલાહ માટે હેમને “ સમાજને ઉધે રસ્તે દોરનાર ” એવો ઇન્કાર જન્મ-થીજ ઉધા લેકો આપવાનો હતા.

ત્રીજા દિવસનું કામકાજ.

કરાવ ૬ હો—કારજ વરા સંબધી.

કારજવરાના હદ ઉપરાંતના રીવાજોથી પક્ષીઓઅથાત આ-
 હણો અને વૈશ્યો દેવાદાર થઈ ગયા છે. માટે કાકડોઆએ તે રીવાજ નાખુદ કરવાની દરખાસ્ત રજુ કરનાં છાદાર શબ્દોમાં વિવેચન કયું કે:-

મનહર છંદ.

કર જોડી બોલ્યો કાકાકોઆ સુણો સ્નેહે વાત,
 કારજનો ચાલ કાર આપણો ધરાડે છે;
 કરજ કરીને મરે ગરીબ ગજા વિનાના,
 ઘાટ વાળા દામનો સુહામને હદાડે છે,
 સંતતિ બળે છે બધી બારમાની રોચનામાં,
 માઝા માન જ્ઞાન ગુણ મોદકો મટાડે છે,
 હસન અમંગળ પ્રમંગમાં રચીને આમ,
 ચાટડાને સ્વાદુ બની આંધળા ચટાડે છે.
 ક્ષણિક કિર્તિ માટે હિત હણે હાયથકી,
 હૈયાતણુ હીર હૈયાકુટ્યા બની હારે છે,
 સંસારના મુખ હરીફાઈમાં હરાજ કરે,
 તાળાં મારે તાકી શ્રી સરસ્વતી દ્વારે છે,
 શાણા અજાણ્યા બને, પંડીત બને છે પશુ
 અવસરે અક્ષય ગુમાવી જખ મારે છે.
 ક્ષારની ભુમીમાં ખેતી કરી ખશીયાણા પડે,
 વિચારયા વિનાનો વિભો વિદ્વાનો હિતારે છે,
 કેક ઘેલજમાં ધર વેચીને ગૃહસ્થ બને,
 જણસો વેચીને કેક ખાંતે જયો ખાટે છે;
 કેક મારે વ્યાજના વન્દિમાં બાળ બાયડીને,
 દમ રાખી દીનનાને છાની છાની દોટે છે.
 અંદરવો બાંધે સીર કાઢીને સ્વઅંગ તણુ
 છંદગી હરે છે બધી બાંધીને ઉવાટે છે.

પુત્રને પઢાવે પાઠ એક ખરચે ન ભાષ,
 વિપરીત રૂઢી મુઢી ઓળવે સપાટે છે;
 મોટાંને માટે માર ખાય છે મુમતે ચઢી
 વખાણ મુણીને જુઠાં હૃદયમાં રાચે છે;
 કરે સરસાઈ ભાષ પીત્રાઈ ને પાડોશીથી,
 મોરના વિવાદે ઢેલ પીછાં વિના નાચે છે!
 કેવા જાય કોક કે પટારાનો વિચાર કરે,
 કે છે એને કાણ તારી પાસે આવી જાય છે?
 કુદા કેરી શાળે ગેરજાનથી શુભાવે દામ,
 મહાસુખ પોનાનાં વખાણ પોતે વાંચે છે,

પછી તેને મહાશય કુકડાજીએ એવાજ અસરકારક ઘખ્દોમાં
 ૨૬૩ આપ્યોકે:—

કુકડો કહે છે વાત સાચી ઠાકઠોઆ કેરી,
 એરી એ અનુન સુખ શાન્તિ શોધનારી છે;
 નવરા કરવા ચાલ વરાનો નિસ્તારો ભાષ,
 અસ્તને પ્રવેશવાની પ્રથમ એ બાસી છે.
 ઉદયે ચડે તો વસ્તું વાપરો વિવેક કરી,
 વસાવો સુવાણી રાણી ગ્રાણ પોપનારી છે,
 જોડાવાળો કંટકમાં જાય તેને જાવા દેવો
 દખાદેખી ચાલ જીવનની ખતારી છે
 કુલજીજી કુલે ચિત્તો સુલની કરીને દુર,
 અવસર ઉશ્યે એ ભેદાંદી આવે આડે છે;
 હાથનાં કરેલાં વાગે હૈયોમાં વિમાસે હાથ.

મનહર છંદ

કર જોડી જોડ્યો કાકાકોઆ સુણો સ્નેહે વાત,
 કારજનો ચાલ કાર આપણો ધટાડે છે,
 કરજ કરીને મરે ગરીબ ગળ વિનાના,
 દાટ વાળી દામનો સુહામને હાડે છે,
 સતતિ બળે છે બધી બારમાની શોયનામા,
 માઆ માન જ્ઞાન ગુણ મોહકો મટાડે છે,
 ઉત્સવ અમગળ પ્રસંગમા રચીને આમ,
 ચાટડાને સ્વાદુ બની આધળા ચટાડે છે
 ક્ષણિક કિર્તિને માટે દિત હલો દાવયજી,
 હૈયાતણુ હીર હૈયાકુટ્યા બની હારે છે,
 સસારનાં સુખ હરીશ્યામા હરાજ કરે,
 તાળા મારે તાકી શ્રી સરસ્વતી દ્વારે છે,
 શાણા અજાણ્યા બને, પહીત બને છે પશુ
 અવસરે અક્ષલ ગુમાવી જખ મારે છે
 ક્ષાત્રની ભુમીમા ખેતી કરી ખશીયાણા પડે,
 વિચારયા વિાનો વિમો વિદ્વાનો ઉતારે છે,
 કૈક ઘેલજામાં ધર વેચીને ગૃહસ્થ બને,
 જથ્થસો વેચીને કૈક ખાતે જથ ખાટે છે,
 કૈક બારે વ્યાજના વન્દિયા બાગ બાયડીને,
 દમ રાખી દીનવાને જાની જાની દાટે છે
 અદરવો બાધે ચીર કાઢીને સ્વઅગ તણુ
 છદ્મી હુરે છે બધી બાઝીને ઉવાટે છે,

પુત્રને પઢાવ્યા પાછ એક ખરચે ન ભાષ,
 વિપરીત રૂઢી મુઢી ઓળવે સપાટે છે.
 મોટાછતે માટે માર ખાચ છે મુમતે ચઢી
 વખાણ મુણીને જુઠાં હૃદયમાં રાચે છે;
 કરે સરસાઈ બાધ પીત્રાઈ ને પાડોશીયી,
 મોરના વિવાદે ઢેલ પીછાં વિના નાચે છે!
 કે'વા જાય કોક કે પટારાનો વિચાર કરો,
 કે' છે એને કાણ તારી પાસે આવી જાયે છે?
 કુદા કરી ધાળે ગેરબાજબી શુભાવે દામ,
 મહાસુખ પોતાનાં વખાણ પોતે વાંચે છે,

પછી હેને મહાશય કુકડાજીએ એવાજ અસરકારક સબ્દોમા
 ટેકા આપ્યોકે:—

કુકડો કહે છે વાત સાચી કાઠોકોઆ કરી,
 ગેરી એ જીવન સુખ શાન્તિ શોધનારી છે;
 નવરા કરવા ચાલે વરાનો વિસ્તારો બાધ,
 અસ્તને પ્રવેશવાની પ્રથમ એ બાસી છે.
 હૃદયે ચડે તો વસ્તુ વાપરો વિવેક કરી,
 વસાવો સુવાણી રાણી પ્રાણ પોષનારી છે,
 જોડાવાળો કંટકમાં જાય તેને જાત્રા દેવો
 દખાદેખી ચાલે જીવનની જવારી છે
 કુલણજી કુલે ચિન્તો સુર્વાની કરીને દર,
 અવમર હૃદયે એ બેઠાંદી આવે આડે છે;
 હાથનાં કરેલા વાગે હૈયામાં વિભાસે હાથ.

અભિમાન આપનો એ આપને પછાડે છે;
માનની મધ્યાન સુધી ઘરમાં વગાડે ધંટ !
શીરાવ્યાને માટે શીશુ બાપકાં બરાડે છે !
તને તેવો દુઃખ ચાલ વિચારીને વ્હાલ વ્હાલા,
દાખલા અનંત દુખ દ્રષ્ટિએ દેખાડે છે.

પશુ આ દરખાસ્ત, ખીજ દરખાસ્તો માધક ઝંઝઝ મંજુ
ચક્ર ભય એમ નહોતું. કંઈ કુલાભિમાની જમણીઓ અને કંઈ
ખાઉધરા પશુઓને આ દરખાસ્ત સાંભળી કાળવા પડ્યો ! તેઓ
સધળાએ દોલાહલ કરી મુક્યો. તહેમાંના એક કાગ મહાશયે તે
પોતાનો વાંધો નીચે પ્રમાણે જાહેર કર્યો:—

કાગ મહાશયનો વાંધો.

સોરઠો.

સુણી બાપજી તત્કાળ, ઉઠ્યો કાગડો કળકળી,
તુટે પુન્યની પાળ, વિર વિચાર કરી જુઓ.

ઉધોર.

બોલ્યો વચન વાપસ વીર, શી મરનારની તકસીર,
જીવન જીવતાનું ચાપ, હિત મરનાર કેરું હણાપ,
આખી ઉમ્મર રળીને હાપ, પ્રાણી સંગ શુ લાઇ ભય;
તેને પામવાનો પંચ, તે છેદાય ક્યમ ગુણવંત.
બેશક વરા ચાપ ન બધ, ઉઘટો ધર્મથી એ ધંધ,
કરવી નાત એ છે ન્યાય, મુક્તિ મૃત્યુ જીવની ચાપ.
સારાં વચને અંગાર, પહેરે કિયો કાણે કાર;

સાર્થક અર્થનું સાક્ષાત, રાજે ઘેર મંગા નાત,
 જેની કોઠીમાં નહીં જાર, એકજ, સીપનો આધાર
 તેનું જીવન સોજનવાર, ચાલે ગરીબનાં ઘરવાર.
 પામે જીવ ધણ સતોષ, ભુચર ખેચરો નિર્દોષ;
 એથી સપ શદિ થાય, અંકુશ નાતનો સુખદાય.
 નીતિ નાતથી સચવાય, જેનાં ગરિબ ગૃહસ્થ જણાય;
 સ્નેહી સમાં માનન મિત્ર, મેજો મળે પર્મ પવિત્ર.
 એવા અમુક સુખનું-સ્થાન, તાકે જન્મ એ, અમીન;
 જેના ભાગ્યનો નહીં પાર, તેને હાર, સોજનવાર.

તેહારે તેના ટેકામાં બીજા કેટલાક વક્તાઓ ઉભા થયા.
 તેઓએ જણાવ્યું કે—

સમજી કહે અસવનો ચાલ, તુટે કેમ એ તલોણ;
 કાળર કહે વિમળ વ્યવહાર, ભાગે ભાગવાથી ભાર.
 હોસો કે' હમરો હાથ, દેવો કહે કુળે છે વહાણ;
 ચક્રો કે' મુકો ચીકાસ, એ દરખાસ થાય ન પાસ.

આ સાંભળી વાસ મહાશયથી બેસી ન રહેવાયું. હિંચે તે
 સમજા વાંધાના ગાંધે સાંધા છુટા કરી નાંખવા પોતાની વક્તવ્ય કલા
 નીચે મુજબ અજમાવી:—

આસની દલીલો.

હુંલણા છઠ.

‘સુક એ ચાટણાની’ કહે આસ છે,

ધર્મની વાત નવ હુંજ ધાર; ૫૫

ખાતું ખવતાવતું એહ વ્યવહાર છે, -
 કયાં રહ્યું પુન્ય ત્યાં યેશી વાર ?
 લાંલ મરનારને લેશ ના એ થંકી
 જીવતા જન કરે લાજ સાંકે;
 લાજની લાલચે તાજ તને મુખ ધયા.
 આજ મધુરં મયું નીર ખાર.
 કોય મરનારના હીતને ના ચહે,
 પાપના કુપમાં જાય જુડી;
 કોય માને નહીં કયને જુદિ તણે;
 દાટ વાળે બધો દુષ્ટ રહી.
 સર્વને ઘેર પટલાઈ એમદા તણી,
 નરતણી નારીને હાથ મુડી;
 લાજ છુંડી લલિતા તથા વદનમાં,
 અલજ જાણે નહીં વાત ઉડી.
 બધ આવક મધ ધંધ મેળા પ્રડયા,
 જોર જવક તણે ખુબ જામ્યું.
 લેખધારી વધ્યા ભૂમિ ભારત વિ
 લેખિની લખ લખે કયાંઈ કામું. —
 માખરી આકરી આકરી આલતાં,
 નવ જુઓ શક્તિની લેશ સોમું;
 સ્વર્ગની માળ કહો કોણું લાવ્યું અહી,
 કોણુ ટટળ્યા નવા કોણું પામ્યું ?
 હિત મરનારતું જો ચહે ખાધવો,

તો રચો ધર્મના ધામ ચારૂ,
 આશયો ઘો અનાશ્રિતને આ સમે,
 પુન્ય જો આપને હોય પ્યારૂ.
 દાન વિદ્યા તણુ ઘો દયા આણીને,
 વિમળ વિશ્રામના ઠામ વારૂ;
 ધ ધ ધનહીનને ઘો રૂઝા ધનપતિ.
 પુન્યનું પરમ છે એજ બારૂ.
 રાગના ભોગ ને રાગીયો રડવડે,
 તેહને હર્ષ દવા લામ વાવો,
 પરગણુ થૈ પુરા પાણિ લ્યો પાંગુ
 લાઝ દેશી તણી દીત લાવો
 અથ ગરવા રચાવો બહા ગુણુ બા
 યાનના દાનનો પરમ લ્હાવો,
 વાપિકા કુપ નિર્જળ રથજો જોઈ રચો,
 તો ખરા હિત ઇચ્છનાર કા'યો

પણ કાળા કાગડાને આ કાંઈ ગમ્યુ નહિ એને તો જીવતા
 પશુની આખો ફાલી ખાવી હોય ત્હા મરેના પાછળ લ્હાડો જમવાનું
 જલું કરલુ કેમ પાલવે ? ને લોકો જીવતા જાતિ બાધ્યોને છુટવા
 કે ગરબન મારવા કે ધરાણા માટે કોડી તમે દાગી દેવા ચુકતા નથી
 હેમને વળી આવા સુધારા કેમ ગમે ?

કાગડાએ વાધો ઉઠાવ્યો કે —

ઉધેર.

ખોલ્યો કાગ કકળિ અપાર, સરિતા સરવરો સુખકાર,

સાગર જગી બરેલા સાત, રાખી ન્યુન નહિ જગતાત.

રોગ મટાડવાની રિદ્ધ, વનમાં વનકટી વિધવિધ,

પાંગુળ જીવતાં પીડાય, તેથી સરસ સ્વર્ગે જાય.

કુદરત દે સરવને જ્ઞાન, એમાં અધિક શું છે જ્ઞાન,

મોટું પુન્ય છે મિષ્ટાન્ન, ના'વે અન્ય એક સમાન

સરિતા સુખદ વહેતી ખંધ, કરવા આપ અંતર અંધ,

મોટો અતુર નિકળ્યો આસ ! કરનો કે ઉછાળી માસ !

જાને સમજી બાધએ તથા ખીજઓએ ત્હેને ટકા આપ્યો કે—

સમજી બેસી સત્યાનાથ, પામે મૃત્યુ જિવ ન વાસ;

એ તો નાસ્તિકોનું કામ, ધનના દગ ચલા કે કામ.

કાબર કહે કીડીને કથુ, દાથીને દરિ દે મથુ,

મોટાં ખર્ચનાં છે ભાગ્ય, નાગા જ્યાં કુદે ત્યા ભાગ.

જ્યારે નાત જમતી હોય, ત્યારે સુકતા નથી કોય,

પટમાં ગમતી સૌને વાત, કુખી કુખ તથી પંચાત.

ચક્રો કે' અરેરે દાય, ચીકણાં હાડકાં ક્યાં થાય,

કોને દાર લાધે નાત, એ દરખાસ છે અજાત.

ઠરાવ હિ મો—દુન્યસન ત્યાગ.

ધુડ મહાશય હમેશ કરતાં આજે વધુ ઠાઠ માઠ કરીને પધાર્યા હતા. હમેશ તેઓ એકાદ પ્યાલી 'ગુલાબી મધુ' પીતા પણ આજ તો હજારો સમાજનો સમક્ષ સાબાશી ખાટવાની હોવાથી એકાદ બાટલી ગટગટાવીને જ પધાર્યા હતા, તેથી તેવજુની શીકમ ઓરજ રોષ મારી રહી હતી; તેમાંથી જરા નાક ફાટી જાય એવી સુગંધ પણ છુટી રહી હતી. એમણે પહેરેલો પંડીતનો પોશાક જોઈ આશ્ચર્ય પણ ખેડાં ફાડતી હતી. પુલ્કીટ પાસેનો થાંભલો એ રાજ સાહેબને (પીનારા એટલી થડી રાજન હોય છે) મણો ઉપકારી થઈ પડ્યો હતો, કારણ કે તે ન હોત તો સાહેબ બહાદુર બાપજી કરતા કરતાં જમીન માપવા ગયા હોત. હેમણે જે ચીજનો ધણોજ અનુભવ મેળવ્યો હતો તે ચીજ વિષે બાપજી ચલાવ્યું—

ધુડ મહાશયની દરખાસ્ત—મધપાનનિષેધ.

હલણા.

આજ કળિ કાળ વ્યાપ્યો અરે અવનિમાં,
કાર્ય અનુઆર્યનાં આર્ય માંડે;
છાંય પરદેશીની કસેરાકારી પડી,
ધર્મ દિગ્ગરાજ નિજ આજ છાંડે.
દેવના કાપથી દેવશુભિ વિશે,
દામ દાર હરે રોજ માંડે;
ભાડવાયા તેણા ભાસ એ સક્ષમાં,
પુંજ્યો પોતીકી પાર પાડે.
દુર્જનો દેવ દેવી તણા નામથી,

દેવળે પેશીને દાટ વાળે;
 ધર્મના મર્મમાં ધ્યાન મધુનું ધરે,
 કર્મ કુડાં કરી જન્મ બાળે;
 નિત્ય એલા મુઠે નવ નવા નેહથી,
 થાય અતેષિઓ મર્ણુ કાળે;
 સ્વર્ગનાં દાર ખુશ્કાં કરે છે સુધા,
 ભક્ત* દેવી તણા એમ બાળે.
 કેક મદિરા ગણે ઔષધી ઉમદા,
 રક્ત સુધરી બને લાલ કાયા;
 કેક આનંદદાતા ગણે ઉરથી,
 જય વદે જીમથી રાણિજયા.
 કેક મધ્યમક્રિસા મુદ્દ મદિરા કરે,
 સદ્ય શરદી હરે કે'જ કાલા;
 કેક મિજમાનીની મોજમાં વાપરે,
 મિત્ર મળીને કરે શુદ્ધિ માયા.
 એમ બ્યાપ્યો બધા આર્થમાં છે સુધા,
 ખુદિ વિશુધની જાય મારી;
 નાત વધવા ઇલાજે રમે વ્યસનીઓ,
 ગુપ્ત બાજી રમે નારાકારી.
 વિર્ય વિત દિતની નિત્ય દાનિ કરે,

* દેવીભક્તો=વામ માર્ગીઓ. કવિએ એમનું વર્ણન અત્યુ
 1 પ્યું છે. માંસ, મદિરા, મૈથુન ઇલાદિના સેવનમાંજ એ લોકો
 ક્ષ માને છે. એમાં ઉચ્ચ વર્ણના હિંદુઓ પણ હોય છે.

મર્થ ખરચી બને વ્યર્થ ગાંડા જનો,
 પપ તથ જળ પીએ જાણિ ઝેરી.
 આપ વઢલી વટાળે બધી શાંતિને,
 બાળ ઝેરી તણા થાય બ્હેરી;
 પિંડ પરવશ કરે અર્થ દાંઢ ના સૂરે,
 નર્કનું ફળ મળે નાક જાએ.
 જોડના સ્પર્શથી સ્નાન કરવું ધટે.
 તે મળેલા ચિત્તે ચીજ રહાએ,
 જ્ઞાન તજિ જામટા ભૂપ થઇને ભમે,
 સજન કર સ્નેહથી કો ન રહાએ.
 બાપની આબરૂ કાજળે રાજવા,
 પાપરૂપ પુત્ર પેદાજ થાએ;
 માઠ મિત્રો તમ્ને મસ્તિ મદિરાતણી,
 દુર કારડીઆ કુર ટાળો.
 ધર્મનું ધ્યાન ધરિ શાન કરવું મહેા,
 પુનિત વર્ણો તણા ધર્મ પામે.
 દુષ્ટ દુર્બસનને દુર ફેંકી ફરો,
 જ્ઞાન આણી જરા આપ બાળો.
 વાપરો ધૃત હથિ પપ પુરા પ્રેમથી,
 પુત્ર બની પર્મ હોયોગ ગાલો.

ઘરની લતમાં પડી પોતાને પોતાનાં સ્ત્રીપુત્રોને અને પોતાની નાત-
જાતને બ્રહ્મ કરે છે. અમદાવાદનો એક શ્રીમંત આબરહાર આગે-
વાન કે જેનાથી ભોડો ધુજતા તેને ઘરની બહારથી એકવાર પીશાબ-
ની ગાડીમાં નાખીને બંગીઓ લેના ઘેર મુકી આપ્યો હતો. અન્યથા
પ્રસંગે તેના સમાના ઘરમાં પેશી કાઢ સગી સ્ત્રી ઉપર હુમલો કરવા
તે દોડ્યો હતો, જ્યાં પુષ્કળ માર પડ્યો હતો. તેના આ દુષ્ટ
અસનના સંસ્કાર તેના પુત્રમાં પણ પડ્યા છે અને યોડા વખતમાં
તે બાપની મુડી પુરી કરી સ્ત્રી-ધરેહાસ દશમાં બઠકનો પણ જોવામાં
આવશે, એમ સમજું માણસો અત્યારે અટકળ બાધે છે.* અમુક સતી
વાત છે કે વિમાયત જનારને નાત બહાર મુકવાની વાત કરનારા
આવા ઘરમાં રહી મદમાંસમૈયુનના શાખીનેને નાતમાં આગળ પડતી
જગાએ ખેસાડે છે. હાલ શરમ છે આવા દુષ્ટોપર અને લાખ
શરમ છે એમને માન આપનાર નાતોને ।

ધુડ મહાશયની દરખાસ્ત જો કે બાજબી હતી તો પણ—
પોતે જ ઘરડીઆ અને વળી ઘર નિષેધની હિમાયત કરવા ઉભા
થતી વખત તો ડબબ પીધેલા તેથી તેમના કથનની કાંઈ અસર
કાંઈ ઉપર થઈ નહિ. તે જોઈ અતુર હંસને હસવું આપ્યું. તેણે
સારસને સાન કરી અને કાનમાં કહ્યું કે “ જાણસાબ બાપજી તો
કરે છે પણ પેટમાં એટલો દાસેલો છે કે બોલતાં બોલતાં ધરદહ
આવે છે. ‘બાટલીબકલ’ સેવ-ચણા ચાવી જાણે, બાકી એવાના
બોલવાથી કાંઈ અસર નહિજ થવાની. ”

* આ અવિષ્કયન, આ ‘રીગ્રીન્ટ’ છપાતાં ચહેલાં બક પડી
ચૂં છે.

આ છુપી ગોષ્ઠિ ભૈરવજીને ઠાને પડી એટલે ત્હેમનાથી બોધ્યા
સિવાય રહેવાયુ નહિ કે,—

ભૈરવ બોલ્યો, જાત જાણી જાહેર જોતી,
ખાનગી કેરી વાત, કેરી નવ ઇજત ખોતી.
નમ પેરણા માંહ, સર્વ ઉપરથી બાબકો,
આલે તુતે તૂત, કોણ કોને દે દપકો ! !

ગિયારા વૃદ્ધ કવિએ મુધરેલાના લાળા એક સામટા અદી
કહાડી બતાવ્યા છે । જ્યારે પણ બકનારાઓની ખાનગી જાણી
વિષે ઇમારો કરવામાં આવે છે ત્યારે દુરત તે ‘અંગ્રેજના આંધળા
અનુયાયીઓ’ બકાડી ઉઠે છે કે, ‘કાંઈની ખાનગી જાણીમાં કાંઈ
શા મારે ધાસો છો ?’

અને કાવ્યમાંના આ ‘પક્ષીસમાજ’માં પણ એવા ‘અંગ્રેજ
બની ગયેલાઓ’ કાંઈ નહોતા તેમ નહિ, એ વર્ગમાંના મહાશય
ભૈરવજી દુરતજ ખાનગી જાણીને પવિત્ર ગણવાની હિમાયત કરતા
ખડા થયા અને ગાંજી-બીજી વગેરે કેરી ચીજોના ત્યાગની તરફ-
દારી કરવા મડી ગયા. એવણુ સાહેબે સવારમાં માત્ર પાશેરજ
ગાંજી પીધો હતો ।

ભૈરવ કહે છે વાણી સત્ય છે ઉતુક તણી,
વ્યમને વિનાશ કીધી લાવકી ને લાજ છે;
ગાંજીમાં ગમાર ગુલતાન દિજ દીસે કેક,
કેક બોગી બાંગનાને બાંગનો રીવાજ છે;
સેવે છે અખાડા સાધુ સંતના સવાર સાંજ,

ચંદરના નામે દમ લગાવે અગાજ છે.
 બીખારીની સ્થિતિ પણ જૂપનો મિળજ ઝાંઝ,
 ચલમમાં કલમ ધલમ કીધાં તાજ છે.
 અકલના રીપુ કેક અશીષુ આરોગી રીઝે,
 કાયા સોંપી કાળીઆને પરાધિન થાય છે.
 મેડી માળીયાના મ્હાલનાર હોડે માળીયાને,
 તોય ચઢીઆતું નિત્ય ચિત્ત માંદી મ્હાય છે.
 ડાયરા તકાવી ડોળા ડડળાવી દોડે દા'ડી,
 વિપને પિયુષ માની પીએ અને પાય છે;
 પલટે સ્વભાવ ભાવ થાય ભાત ભાત કેરા,
 બધાણી બનીને બહુ રીતથી બધાય છે.
 ઇજતને માટે કેક દામડીના દાસ બને,
 વૈકલોના વખાણુ સુણીને વિત ખુએ છે;
 ધર ખુએ ગોરી ખુએ ગામ ખુએ ગ્રાસ ખુએ,
 એદી બની અશીષુની વાટ એક જુએ છે.
 આકરી વેળાએ ધમે ટાંટીઆ અશીષુ ભાષ,
 હાલી હકરાઈ કરી પાછળથી રૂએ છે;
 જુવાની વેચીને જરા આણે છે જરૂર કરી,
 છુટે છોડતાં ન છુટકારો થાય મુએ છે.
 કરે સરકાર તણે કંઠજુ પડે છે કહો,
 રૂડાં સુખ આપી રોજ રક્ષણુ ને કરે છે;
 ગણતી વિનાનું વિત લડાને અલેખે આમ,
 અક્કલને આળસ ને આપતણી કરે છે.

સતકાર આપી તેને સરીર સોંપેા છે સર્વ,
બારણા ઉઘાડી ખાળે દાટા કામ સરે છે;
તજે તે તોફાની ટેવ, માની શીખ માંસુખની,
વ્યસન બંડાર દુઃખ દારિદ્રનો ભરે છે.

સૈરવજીની વાઝ્યાતુરીએ તો ખુબ કરી ! તુરતજ પહેલી શ્રી
શ્રેતામ્બર સ્થાનકવાથી જૈન ડૉન્ટર-સર્મા કન્યાવિક્રયની બાધા લેવા
ટપોટપ ઉભા થયેલા મહાપુરુષોની માફકજ કાબર, હોલો, કાગડો,
ગીધ, બાજ વગેરે ભેડીજ અને જૉન્ટલમેન આજથી પોતે મુધર્યા
છે એળે એકરાર કરવા ઉભા થયા. તેઓ વધા કે—

કાબર કહે છે મારે કદી કરવી ન કેદ,
હોલો કહે હવે દુર્વ્યસન હરામ છે !
કાગડો કહે છે કદી અશીષુ ન ખાવું મારે,
ગીધ કહે માંજે ભાંગ પીએ તે ગુલામ છે !
બાજ કહે ચીરટને સવમ ન પીવાં મારે,
બપૈયો કહે છે મ્હારે બાટલી નકામ છે;
મોર કહે માઝમ આકુતી અમરાજ મને,
પક્ષીએ સલાવ્યું પોલ તાજુબ તમામ છે !

ત્યાગી અને શુદ્ધ ચારિત્ર વાળા મુનિવરો જોટલું કરી શકે તેટલું બીજા કોઈથી થવું મુશ્કેલ છે. મુનિઓએ આ બહીથી યતાં નુકસાનો જાણવા અને એના વિરૂદ્ધની ક્ષતિઓ એકઠી કરી રાખવા કોશીશ કરવી જોઈએ છે. દારૂનિષેધક મંડળીઓ જે રીતે કામ કરે છે તે રીતો પસંદ કરવા જેવી છે. જાહેર રસ્તા ઉપર દારૂ વિરૂદ્ધનાં બાપણાં, આપવાં, દારૂથી યતાં નુકસાનો ચીતરી બતાવનારાં રમુછ પુસ્તકો વહેંચવાં, એવી મતલબનાં ચિત્રો ‘મૅન્ચક લેન્ડર્ન’ દ્વારા જાહેર પ્રજાને બતાવવાં, દારૂ નિષેધક મંડળને લગતી સમાચારો જરૂરી એ સર્વ ધલાળે ઉત્તમ છે. આ ઉપરાંત હીપ્પોદ્રીફમ નામની વિદ્યા કે જે વડે માણસની ઈચ્છા શક્તિ ઉપર કાબુ મેળવી શકાય છે તે વિદ્યાના જાણકાર પુરૂષો તે વિદ્યાની સ્થાપથી દારૂ વગેરે વ્યસનો છોડાવી શકે છે. આવા ઈલાજોને બહુસે જાહેર સમાજ વચ્ચે પતંગીઆ રંગ જેવો ઉપદેશ કરી કોઈને બાધાઓ કરાવવી તેથી કોઈ કાળે સુધારો થઈ શકે નહિ. ધણા વખતની યુરી આદત કે જે ‘સ્વભાવ’ તુલ્ય ચર્ચ પડી હોય છે (‘Habit is second nature’) તે કાંઈ ક્ષણિક જીવસાથી દૂર થઈ શકે નહિ. દારૂ પીનારા અને કેન્સાવિકૃત કરનારા સારી રીતે જાણે છે કે એ ધિક્કારવા જોગ વર્તણૂક છે. તેમ છતાં તેઓ તે ટાળી શકતા નથી. એમને માનસિક દૃઢતા મળે એવા રસ્તા બતાવવા જોઈએ. ‘આજથી મ્હારે કરોડપતિ બનવું’ એવી બાંધ લેવાથી કોઈ માણસ કરોડપતિ બન્યો સાબળ્યો નથી.

આજ કાલ નાટકચાર્યો પોતાના ખેલને રમુછ બતાવવા માટે, સામાન્ય લોકવર્ગની તાલીઓ મેળવવા માટે અને તહેમનું બે.

ચાલુ કરવા માટે લગભગ દરેક નાટકમાં (સેંકડે ૯૯ ટકામાં) દા-
રના ' સીન ' (દેખાવ) આપે છે, એવાર ' લોહરો ' એકઠા મળે
છે, ' બસ પીઓ-પીઓ ' ના પોકાર કરતા કરતા નાચે છે, પ્યાલા
ઉપર પ્યાલા અને બાટલી ઉપર બાટલી ખાલી કરે છે, લડે છે-
ઝગડે છે, અને નાચ બાગ કરે છે. આવો દેખાવ લાંબા વખત સુ-
ધી ચાલ્યાં કરે છે તેથી જોનારના મગજમાં ત્હેની બંધકર છાપ મ્હોં-
ટી જાય છે; તે નાટકચાર્યો એમ કહી પોતાનો બચાવ કરવા માગે
છે કે " અમે તો આની રીતે દારૂથી તુકથાન ચાલુ એમ બતા-
વીએ છીએ; છેવટે દારૂ પીનારના પુરા હાલ પણ બતાવીએ છીએ "
પરંતુ આ બચાવ લગડો છે. ખરાબ દેખાવો લાંબા વખત સુ-
ધી ચાલ્યાં કરવા દેવા અને શિક્ષા તો યોડી મીનીટમાં જ પતાવવી
એ કરા કામતું નથી. જોનારનું ચિત્ત શિક્ષા તરફ જતું નથી પણ
દારૂ પીતી વખતની ધામધૂમ અને ગમ્મત તરફ જાય છે, કે જે
દેખાવો ત્હેના મગજમાં જીવતાં જમતાં પુતળાં બનીને કાયમ રહે
છે અને ત્હેની પામે એવાંજ પાપ કરાવે છે. આ કારણથી એવાં
નાટકો પ્રત્યે દરેક ટીકાકારે સખ્ત અજીમો અને તિરસ્કાર બતાવ-
વા જોઈએ છે. પોતાને નાટક જોવાનું આમંત્રણ મળ્યું એટલે નાટ-
કની વાહ વાહ કરવી એ પત્રકારના ધંધાને જેટલું સરમ બરું છે
તેટલું બીજું કાંઈ બાક્યેજ હશે.

આટલી ટીકા પછી હવે આપણે ' પક્ષીસર્ગ ' ના ૮ માં ઠરાવ
તરફ ફરીશું; કારણ કે તે ઠરાવ એક ધણેજ અમત્યનો અને તે
સાથે વાદ્યરત છે. તે ઠરાવ બાળવગ્નના સંબંધમાં છે. એક તરફ-
થી કેટલાકો વીર્યરક્ષણાદિ મુદ્દાઓને આગળ ધરીને બાળવગ્નનો

નિષેધ કરતા જોવામાં આવે છે, ત્હારે બીજી તરફથી ખાનદાનીની પરીક્ષા આદિ મુદ્દાઓને રજૂ કરી બાળલગ્નની હિમાયતે ધાનારા પણ યોડા નથી. માટે ‘પક્ષીસમાજ’માં વિવાદનું કારણ થઇ પડેલો આ સવાલ વાંચનારને ખાસ આનંદ આપનારો થઇ પડશે. આપણે એ ઠરાવની તરફથી તથા વિરુદ્ધમાં જોલવા ઉઠેલા બંનેયો, કોષલ, મર્ધન અને ગરૂડ આદિના કિમતી ચબ્દો વાંચીશું અને તે ઉપર આપણા સ્વતંત્ર વિચારો પણ બાંધીશું.

બાલલગ્ન અટકાવવા માટે પક્ષીઓએ કરેલો ઠરાવ સામાન્ય દ્રષ્ટને ગમે તેવો નિર્મલ્ય જોવો લાગે પણ તે ખરેખરો અંગત્યનો છે આપણી કૌન્સરનો આવા ઠરાવ કરીને જ ખેશી રહેવાને બદલે જુદા જુદા પ્રાંતોની રાજાઓ અને સંધો મારફત તે અમલમાં મુકાવી શકે તો ૫-૨૫ વર્ષે આપણી કોમમાં વીર્યબળ સાથે બુદ્ધિબળ અને સ્વાત્મભોગના ગુણો આપોઆપ આવે આટલો બધો હિતકર બાળલગ્ન અટકાવવાનો સુધારો છતાં સુધારકો એ રસ્તે પુર જોશથી મંડતા નથી અને રંડાયલીઓની દયા ખાઇને વિધવા વિવાહની હિમાયત કરવા લાગ્યા છે; બગડી વાતને બાળુએ મુઠી બ-વિષ્ય અને વર્તમાનને સુધારવા તરફ જ લક્ષ આપવું એ વિદ્વાનોનું કર્તવ્ય તેઓ છુટી જાય છે. જો બાળલગ્ન અટકે તો પુનર્લગ્ન કરવા જેની વિધવાઓ મણી જ ચોડી થાય. પરંતુ ‘સુધારા’ ના નામે ઘણાક સ્વાર્થી-લોકો ખોટી ધામધુમ કરી મુકે છે. અને કેટલાક પોતે વિધુર (રાંડેલા) હોવાથી કે જન્મથી જ પોતાની આ-ખર ન હોવાના સજબથી કુંવારા રહેવું પડતું હોવાથી એકા ધા-નના આહક બને છે. બહુને અતિ ખેદ થાય છે કે, જોન વર્ષમાં

પણુ આવા કાળાં મોઢાં હવે દેખાવા લાગ્યાં છે. માત્ર ચોડાજ દિવસ ઉપર એક પારસી કન્યાએ પોતાના અવિધ્યના ભરથારના મૃત્યુ પાછળ ત્રીજે જ દિવસે આપઘાત કર્યો અને તેણીના તે કૃત્ય માટે પારસીઓ, હિંદુઓ અને મુસલમાનોમાં માનની અસાધારણ લાગણી ઉત્પન્ન થઇ. આમ જમ્યારે પારસી કન્યા લગ્ન થયા પહેલાં મરનાર પતિના પાછળ મરવામાં ધર્મ સમજી, ત્હારે ' સિપલ ' ની ચુસ્ત હિમાયત કરનારા અમારા જૈન વર્ગમાં હમણાં એવાં નાપાક સેતાનો જન્મવા લાગ્યા છે કે જે એક પતિ સાથે સંસારસુખ ભોગવેલી શ્રાવિકા માટે ખીજ પતિની હિમાયત કરે છે. અને લાખોની સંખ્યા ધરાવતી જૈન કોમ કે જેમાં કાંઈ ' મોડરી ' નથી તે આવાઓને નાતજાતમાં સામેલ રાખે છે ! ધધાધાણી વગર આથડતા ઢોંગીઓ પોતાને કન્યા ન મળે ત્હારે સ્વચ્છાતિ કે પરચ્છાતિની વિધવાથી સંબંધ જોડે અને પછી પોતાની વર્તણૂકના બચાવ ખાતર પુનર્જન્મની હિમાયત કરે ! આવાઓને નાતજાતમાંથી દૂર કરવા જોઈએ; નહિ તો તેઓ લાખે કાળે અજબ ગજબ કરી બેસે એમાં આશ્ચર્ય જેવું કાંઈ જ નથી. જૈન કોમમાં આ સડો લાખલ થરા પામે તે પહેલાં ચેતવાની સમ્પૂર્ણ આવશ્યકતા છે. જરૂરી સુધારાઓને આડે આવનારો સુધારો (કહો કે કુધારો) પુનર્જન્મનો જ છે, કે જેના કરતાં બાળકગનનિયેધનો સુધારો ધણો સરળ, હિતકર્તા અને સર્વ માન્ય છે.

કન્યાવિક્રય નિષેધક હરાવ રચ્ય કરવાનું કામ કવિ, શ્રીયુત્ત
કપોતજીને સોંપે છે, જે નીચે મુજબ પોતાની દરખાસ્ત રચ્ય કરે છે:-

મનહર.

કપોત કહે છે કન્યાવિક્રયનો કુડો ચાલ,
રધિરના દામ.કેક સદનમાં ધાલે છે.
હુદિતાના હિતપર દૈત જાપ મારે ત્રાપ,
જમાઇને હુદી જમ મંદીરમાં મ્હાલે છે.
બેટી અને ગાય જહાં દોરે તહાં જાય પણ,
ત્રાપ આખી ઉમર માખાપનેજ આલે છે.
નીર તો નવાણે જાય ધન તો ઠેકણે થાય,
કરમાં રે ત્યાળા ઠાળા તોય રાજ વાળે છે.

દરખાસ્તને ટેકા આપવા પારેવા મહારાજ ઉમા યમા અને
તેઓએ સહકાર્યુ કે:-

પારેવો કહે છે વાત વડો વિપરીત બાઇ,
કન્યાઓને વેચવી એ કસાર્ધનું કામ છે;
શાસ્ત્રમાં તો પાણી પણ પીવાની મનાઇ કીધી,
નજરે નજરે જર હોંચ એ દરામ છે.
ધનનું ધરીને ધ્યાન, હાંબીકો દેખાડે દાન !
હુબવાનાં સદાશ્રુ એ લોભનાં તમામ છે,
કાળાદાય કાળું મુખ કાળજીના કાળજથી;
કલ્યાણ ચઢીને રે'વું કારે સુખ ધામ છે.

પરંતુ કન્યાવિક્રયનો કુચાલ કાંઈ સહેલાઈથી બંધ થઇ શકે
નેમ નહોતો; કારણ કે એ તો પૈસા છોડવાની બાબત હતી । વળી

કંઈકને બારે પડતા રીવાજોને લીધે, કંઈકને ફૂગલાજ સાચવવા અર્થે અને કંઈકને ઢાળદોળ રાચવા માટે મોટા ખર્ચ કરવાં પડતાં હોવાથી તે ખર્ચોને પહોંચી વળવા માટે 'ન છુટકે' (૧) કન્યાવિક્રય કરવો પડે છે; તેથી એકાએક કન્યાવિક્રય નિષેધક ખરડો પસાર થઈ જાય તેમ ન હતું ! પુરતજ બાજ મદાસયે વાંધો રજી કર્યો કે:-

બાજ બોલ્યો કુડો કન્યા વિક્રયનો ચાલ પશુ,
 ઝાઝા આવે જનધયા શું તેહને જમાડીયે !
 પુરતમાં પાધડી પીતાંજર પટોળા કેરા,
 દામની ન હામ કામ કદાં થકી કાઢીયે !
 ગામને જમાડવાની ગોઠવણુ ધરમાં ન,
 મુકે નાત બાર તેની મોકાણુ શી માડીએ !
 સગાંને સતોપવાના, દાપાદાર પોસવાના,
 પુત્ર પરણ્યાબ્યાની શી નજર પોહોંચાડીએ !

અને એને ઉલુકનો ટેપ મળ્યો કે:-

ઉલુક કહે છે બધા ધનના ધિંગાણું બાધ,
 વડી વડી વાતો એતો ચાલતીના ચાળા છે;
 પ્રસુતાની પીડા તો પ્રસુતા જાણે અંતરમાં,
 નકરા ને બકરાના અફળ ઉછાળા છે.
 ગરીબના ધરનું વગોણું ઘેર ઘેર ચાય,
 છોટાથી તો મોટા કેરા ગુપત ગોટાળા છે.
 દીકરાને દીકરીના દામ ઉપજાવે વળી,
 કરે પતરાજી જાણે ગૃહસ્થ નિરાળા છે !

ઉલુકનું આ કહેવું બીલકુલ ખોટું નહોતું. કન્યાવિક્રયનો કેર પ્રથમ મ્હોટા ઘેરથીજ શરૂ થએલો અને પછી ત્હેનો એવ ન્હાના-એને લાગેલો, વખત જતાં એ બદી સર્વત્ર પ્રસરાઈ ગઈ. ત્હેમાં ગરીબો ઉધાડે છોગે લેવા લાગ્યા અને ઉધાડી ગાળો પણ ખાવા લાગ્યા, જ્ઞહારે શ્રીમંતો અને ખાનદાતો ગુમ રીતે મ્હોટા ફાળાયા જમીને ‘બમબકત’નો ઘાટ કરવા લાગ્યા ! ધણાએ શ્રીમંતો કન્યા સાટે હજારો રૂપિયા લે છે તે વાત બાજુએ મુકીએ તો પણ બીજા ધણાક શ્રીમંતો કહે છે કે—‘અમારે કંઈ દીકરીનો પૈસો આવે નથી; અમારે તો મ્હોટું શ્રીમંત ઘર જોઈ દીકરી આપવી છે કે નથી દીકરી રોટલે સુખી થાય.’ (અને દીકરીના બાપને બાપારમાં ધીરધાર નિમિત્તે એ પાંચ હજાર રૂપીઆ મળી શકે અને પછી તે રૂપીઆ ‘ઓઢીઆ’ કરી શકાય !)

મ્હોટા ધરવાળા ગમે તેવા ખાનદાન હોય અને ગમે તેવા શ્રીમંત હોય તો પણ ‘સામા ઉદરાટા’ના નામે સામાવાળા પાસેથી પૈસા હચોક લે છે, કાંઈ માંડવો ધોવરામણ ખાનગી રાહે લે છે. આમાં એકલા ગરીબોનો જ શો દોષ કહાડવો ?

આમ હોઈ પક્ષીસમાજ અથવા પક્ષીઓની કૉન્ફરન્સમાં ‘કન્યા-વિક્રય’નો ઠરાવ મંજૂર ન થઈ શક્યો—તે અધરજ ઉડી ગયો અને હોલા તથા કણ્થતરને નીચું જોવું પડ્યું. અને ઉલુકને હસવાનું થયું !

‘પક્ષીસમાજ’ના કર્તાએ આ ઠરાવને ઉઠાડી મુકી સંતોષ પકડ્યો છે ત્હેને બદલે કાંઈ રસ્તો મૂક્યો હોત તો વધારે સાફ થાત. હમણાં હમણાં ઓલાવાડ અને ગોહીલવાડમાં આ હેતુથી ‘ગોળ’ બધાયા છે અને વિવિધ હીલચાલો થઈ છે. તેમજ ગુજરાતનો

કેટલોક વાગ એ હીલચાલને ઉધા. રૂપમાં સમજવાથી—કંડાણમાં
હતરવાની તકલીફ ન, ઘણ શકવાથી એ હીલચાલના પ્રવર્તકને ગાળો
દેતો, જાણવામાં આવ્યો છે. તેથી એ સિદ્ધાંતના સંબંધમાં બે અક્ષર
વિસ્તારથી બોલીશું તો અરથાને નહિ ગણાય; બદલે હંમેશાંથી, કન્યા
વિકલ અદકાવ માટે સારી કુંચીઓ મળી આવશે.

કરાવ ૧૦-ઓ.

એક ઉપર બીજી સ્ત્રી નહિ કરવા બાબત.

શ્રીમંતો અને શાળીજનોની વિરુદ્ધમાં એક નવોજ કરાવ હવે
સારસ પક્ષીએ રચ્યું કર્યો. તેણે શોકપના પાસમાં, લપટાયલા પતિની
પહેલી વારની સ્ત્રીનાં હુખ માટે આંસુ ઢાળ્યાં અને પૈસા સાટે વે-
ચાતા પ્યાર વિરુદ્ધ સખત અણુમળો, જાહેર કર્યો. પોતાની આ હી-
માપતમાં તેણે પ્રેમની ખુશીઓ પણ ઘણી અચ્છી રીતે કવી બતા-
વી. તેણે દરખાસ્ત મુકતાં જણાવ્યું કે :—

જુલણા.

સ્નેહથી ત્યાં વધો મુઠ સારસ પક્ષી,
સ્નેહીઓ સાંભળો વાત મારી;
નારિને એક સંસારમાં નાથ છે,
નાથને એક છે તેમ નારી;
મદ, મેરી મળી અંગ આપું બને,
ધર્મ અધર્મના એક ધારી;
વર્તવું ન્યાયથી સાર સંસારમાં,
પ્રેમકાંતે ગળી પાછા પ્યારી.

પાણી મહત્તા પ્રમંગે પ્રતિષ્ઠા કરી,
 પ્રેમથી પાળવી ધર્મ, એ છે,
 જિવન જે ઉભયના જડિ લીધાં લગ્નથી,
 છેલ્લે દેવો નહિ કર્મ તે છે;
 શુદ્ધ બુદ્ધિ ધરી સુખ સુખે માનવું.
 શાસ્ત્ર સિદ્ધાંત તો ધર્મ તે છે,
 મન તણે કાયદે મહાલતાં પરમનો,
 સઘ છુટે પ્રવા' મર્મ તે છે.
 પરમ જ્યા હોય પતિ પત્નિમાં પુણ્ય ત્યાં,
 પાપ સંતાપને તાપ તાવે;
 દુઃખને બુખ તો દૂર બાગે સદા,
 શત્રુના હંક નવ ભેદ શાવે.
 પંપ સંતોષ સુનીતિ રહી સદનમાં,
 હુખ સંસારનાં સર્વ લાવે;
 સંપતિ સંતતી સદ્ગતિ સુખતિ,
 દંપતિ પરમિલાં સર્વ પાવે.
 શુદ્ધ જ્યા પરમ ત્યાં બુદ્ધિ તે બળ વધે,
 રોજ અમૃત ઝરે ચાર આંખે,
 કમળની વાસ લે બોગી ભરણ બલા,
 રવાઠ ગેગો કહો કેમ ચાખે ?
 પરમને હાથ બાજી બધા વિશ્વની,
 બળ દગાબોર છળ ચોર, ખાંખે.
 પરમ જીવન બધાં પ્રાણીનું ધર્મ છે,

શૈલવત જીવ જડ પરેમ પાળે.
 ધર્મ સતકર્મ સૌ પરેમ આધીન છે,
 રંગ અંગ તે પરેમ રાળે.
 પરેમ ત્યાં પુન્ય દરિ પુન્ય જ્યાં પરેમ છે,
 સ્વર્ગ અપવર્ગ તે પરેમ જાંખે;
 પરેમ પરિપુર્ણ છે કષ્ટનું ચુર્ણ છે,
 શુણ્ણીજનો પરેમના ગાન બાળે;
 પરેમ દેવત વડુ દેહમાં એક છે,
 પરેમ પરમાર્થ ને સ્વાર્થ દાળે.
 પરેમ છુટે નહિ પરેમ ખુટે નહિ,
 તરકરો ના શકે પરેમ ચોરી;
 પરેમ સંધાય ના પરેમ અધાય ના !
 પર્મ છે પરેમની એક દોરી,
 રંગ નહિ અંગ નહિ સંગ અસંગ નહિ,
 દૂખ નહિ દુઃખ નહિ વાસ દોરી;
 અધર આકાશ અવનિ વિના ઉછરે,
 ના મળે વૃક્ષ કે વાડ ચોરી.
 પરેમ માગ્યો મહિ તળ વિશે નવ મળે,
 ના મળે રત્નના હાર સાટે.
 પરેમ વેચાય ના ચોક્ક ચૌંટા વિશે,
 ના મળે શોધતાં સઘ હાટે;
 શોધતાં પરેમ તે ના જડે સાગરે,
 ના જડે ગિર શુદ્ધ અંગ ધાટે.

પરેખીના હૃદયમાં પરેમ રમીને રહ્યો,
 પરેખીને તે જડે પરેમ વાટે. ,
 પરેમમાં ભાગ નવ લઈ શકે ભાગીઓ,
 પરેમનું દાણુ નવ લેજ દાણી.
 પરેમને શત્રુ કે અત્રુ બેઠે નહિ,
 પરેમ પીલાય ના હોય ધાણી.
 પરેમ પ્રજાને નહિ પ્રગટ પાવક થકી,
 પરેમ પક્ષને નહિ હોય પાણી.
 પરેમ જ્યાં હોય ત્યાં નિયમ પણ નવ ,
 પરેમને ના શકે પોંચી વાણી.
 સખત સંસારના શકટનું ધુંસરૂ,
 ધોરી પત્નિ પતિ રાજ તાણે.
 પરેમના બળ થકી સહેલ સત્વર પડે,
 ધાંચ આપે નહિ ખાડ ખાણે.
 માત્ર સર્વેશ રહે પરેખીના પક્ષમાં,
 જડ જનો જીતિ એ કેમ જાણે.
 એક મુકી ચહે ચિત્તમાં અન્ય,
 કસેશ કંકાસનાં ખીજ રોપે.
 કૈક અગાન નર નારીઓ બહુ વરે;
 વર્ણુ શંકર પ્રજા લાજ લોપે.
 માય શક્તિ વ્યભિચારને ખારની,
 સંપતિ પાંખ કરી સદનથી પરવરે,
 અધ અનિતી થકી ઇશ કોપે.

માટે મિતરો કરી નિમમ નિતિનો તમે,
 ન્યાયની નજરથી કીર્તિ ઓપે.
 નાથના ધર્મ તે નાથ ધારે નહિ,
 નારિના ધર્મ પછી નારી છોડે.
 છુત વગચ્છુ મણે બીતરે બે જણા,
 છવ જુદા અને દેહ જોડે,
 જેમ આજ્ઞરી આરોગી લે ઔષધી,
 પુષ્પની સેજમાં આપ પોડે.
 વેડ સમજી વહે વિશ્વના વહનમાં,
 દાવ તાકી ખીજ એક દોડે.
 બેખ બજવે વિના બાવ બવસાગરે,
 નાવ કાગળ તણે સિંધુ ડોળે;
 દહાવ નરનારિ નવ લઘ સકે લેય પથ;
 બંધને બારીઓ બેય ખોળે.
 અંધના ધંધ આંખ્યો છતાં આચરે,

કરાવ ૧૧ મો—વિદેશગમન.

હું'સ મહાશયે વિદેશગમનની દિમાયતમાં ૧૧ મો કરાવ રજુ કર્યો. તેણે અગ્રેજોનો દાખલો આપી કહ્યું કે તેઓ માખાપ-સગાં-રનેદીનો મોહ છોડી વિદેશગમન કરવા લાગ્યા તો આખી દુનીઆમાં રાજ્ય સ્થાપી શક્યા. અને અટક આગળ અટકી રહેલા દિ'દુઓ ઉલટા પ્રતિદિન બેઠેમાં સડવા લાગ્યા! આ બે રિયતઓનો મુકાબલો કરતાં ઉત્સાહમાં આવી ગયેલા કવિ કહે છે કે:—

શાહુલ વિકીકિત.

વિધા સ પ નિધિ સુતા રથગ રથજે,
બાપી વસ્ત્રો'તાં દશી;
નાહું નર સમસ્ત એ નવ જડે,
ઝાહોજલાલી કશી.
શોધો કારણ રનેદીઓ સહ મળી,
જગો સમો જ્ય છે;
તાગો આજસ અંગથી રિધ બધી,
ખીજા હુટી ખાય છે.
ઝામે જૈ જળ મારગે જર જર્જુ,
દેશી મીજે વાપરો;
શોધો આવક નવ નવી નિન પ્રતી,
માના સ્વદેશી કરો.
પામી જે સર્વોપરી પદ પ્રજા,
મંજ્રાંડની આજ છે;
દીપે જે દુનિયાં વિષે દદ રદી,

તેનાં જુઓ કાજ છે.
 તેવો સંપ વસાવીને સુખ બરો,
 ઉદ્યાગ એવા કરો;
 રાંડ્યાનો તજિ દો ખુણો નરવરો,
 પ્રેમે પ્રવાસે કરો.

વસંતતિલકા.

ખુણે પડી નવ ખમે કદી જે ખુવારી,
 ખેસે નહીં બળદિયા, બનિ હામ હારી;
 જુદા મચાવો ઝગડા નીતિ ના વિસારે,
 માણે સુખો મન મચ્યા, નરનારિ ત્યારે.

વળી હંશે વધુ દલીલો ચલાવી કે:—

વસંત તિલકા.

શાણો સુહસ ઉચર્યો અતિ શુદ્ધ વાણી,
 બધી નડે બહુ રિતે પર જૂ જવાની;
 ખુણે પડી રહિ ખમે, દિગ્ગજ વંદ હાની,
 કાળે વિચાર કરવો શુભ એ નિશાની.
 જ્યારે હનો જગતમાં, જળપંથ કસેછી,
 સાળે અપુષ્પ બહુધા, દમતા રિદેછી;
 ત્યારે મનાઈ જતને હતિ લાબકારી,
 આજે અબે પથ યયા, બધિ સોષ સારી.
 હાવે ઘટે ન દહમાં, રહિ હિત ખોવું,
 જાવું જહાં સુખ વસે, નિર ના વગોવું.

કરાવ ૧૧ મો—વિદેશગમન.

હું'સ મદાસપે વિદેશગમનની દિમાયતમાં ૧૧ મો કરાવ ૨૭ કયો. તહેજે અંગ્રેજોનો દાખલો આપી કહ્યું કે તેઓ માબાપ—સગાં-સ્નેહીનો મોહ છોડી વિદેશગમન કરવા લાગ્યા તો આપી દુનીઆમાં રાજ્ય સ્થાપી શક્યા. અને અટક આગળ અટકી રહેલા દિંદુઓ હલટા પ્રતિદિન બહેમોમાં સડવા લાગ્યા. આ બે સ્થિતિઓનો મુકામલો કરતાં ઉત્સાહમાં આવી ગયેલા કવિ કહે છે કે:—

શાહુલ વિઠીહિત.

વિધા સંપ નિધિ સુતા રથગ રથજે,
બાપી વસ્યા'તાં દસી;
નાહું નૂર સમસ્ત એ નવ જડે,
ઝાહોજલાલી કશી.
શોધો કારથુ સ્નેહીઓ સહ મળી,
જાગો સમો જાય છે;
તાગો આજસ અંગથી રિધ બધી,
ખીજા હુટી ખાય છે.
ઝામે જૈ જળ મારગે જર જરું,
દેશી ચીજો વાપરો;
શોધો આવક નવ નવી નિત પ્રતી,
માતા સ્વદેશી કરો.
પામી જે સર્વોપરી પદ પ્રજા,
ધંજાંડની આજ છે;
દીપે જે દુનિયાં વિષે દદ રહી,

તેનાં જુઓ કાળ છે.
 તેવો સંપ વસાવીને સુખ ભરો,
 ઉદ્યોગ એવા કરો;
 રાંડપાનો તનિ દો ખુણો નરવરો,
 પ્રેમે પ્રવાસે કરો.

વસંતતિલક.

ખુણે પડી નવ ખમે કદી જે ખુવારી,
 ખેસે નહીં બળદિયા, બનિ હામ હારી;
 છુટા મચાવી ઝગડા નીતિ ના વિસારે,
 માણે સુખો મન ગમ્યા, નરનારિ ત્યારે.

પૃથ્વી પ્રમાણ કુખ મેઢક જીવ જાણે,
 ભોગો વિવિધ જુગિના, કયમ તેહ-માણે.
 લક્ષ્મી વિદેશ વસી છે, વિર તે વિચારો,
 વિદ્યા કળા જળ ક્રિયા, હુન્નરો હનરો,
 બ્યાપાર વિધ વિધ તે, નિધિપાર ચારો,
 મિથ્યા ધરી હક તમે, હિત સર્વ દારો.

પુર્વે પ્રતાપ અટકે અટક્યો ન યાની,
 રામે ન કેવલ ગણી દિવમા દિવાની,
 જાવે જતા જન બહુ વણિકો રિવેકી,
 ઝેરી જની શિદ્ધ ધરો, ઉરમા અનેકી.

ઉદ્યોગયોગ ઉદ્યે, પ્રતિકુળ બધુ,
 શાસ્ત્રાર્થ સ્વાર્થ તજવે સુખ જય સંધુ,
 હેરાન જ્ઞાન સુખમા, રહદ કેદિ હિડ,
 દેખે અદેખ્ય કદી, સુખનું ન બિડ,
 હોશે દિરા જન જવા, હિર હામ ધાસે,
 ખેડી નિહાળિ બહુધા, અચકે અચાસે,
 આડો કુ અર નગ એ, સુખ સુખે ખાણે,
 પેશી પ્રકાશ ન શકે, સમજો સકાણે.

લાવે વિદેશ વહિ જે, શુભ ધધ સાગ,
 ભાવે ભરે ભણિ ગણી, સુખ સાજ તાગ,
 તેને વધાવિ વિર લ્યો, જન-અન્ય દેખે,
 બહેમે વટાળ વલખા, ન બરો અતેખે,
 પ્રેમે પ્રવાસ કરવા, પ્રિય રે! પધારો.

શોધો નવીનવિ કરી, કુન્નરો જધારો,
 તારો સ્વદેશ તનથી, કુન્નરો તમારો,
 દારિદ્ર દૂર કરવા, ન કરો ઉધારો
 રત્ને ભરેલ નિધિને, વિવિધી વિલોકો
 રિદ્ધિ જતી રસ હરી, ધરિ દામ રો
 નેહે નવીનવિ જૂમી, નજરે નિહાળો,
 નિધા કળા ગુણુ અર્ણ, દિનતા પ્રજા
 ઉદ્યોગ ભોગ વિભવો, ભુમિ ભેદ આ
 રાજ પ્રજા વ્યગ્ર ફળો કુલના તમારા
 કેવી રિતે જન કરે કરના કમાઈ,
 શેખા સ્વદેશ ઉત્તરી રહિ છે મમાઈ
 વેગે વિદેશ વિચરી, નર તે નિહાળો,
 ખુણે ખમી દુખ સ્થા સિદ્ધ આયુ ગા
 જાણો મતી રતિ ગતી, રમ રાજનવી
 મોટાઈ માન મહિમા, નિજ દેશરીતિ
 શોખા સખામદ સખા, સુખ મપ ચા
 આયુ અમી રમ કસો નર નારિ દારિ
 વિદ્યા વિવેક વસુની વશિકર્ણુ મુનિ
 યત્રો અનંત ઉમદા, પ્રભુ ભાવ વારિ
 યાચુ સખાનતિ જનો, ગુણુ માન મ
 દેશભિમાનિ દિનના, ચિત હેનુ ચાહી
 ચિત્રો ચરિત સુખદા પુરુષાર્થવાદી,
 કેવે પ્રકાર પ્રભુની મગિ-છે પ્રમાદી

આજકાલ જાપાને વિસાયત વગેરે દેશોમાં ફરીને ત્યાંના
 હુનર રોજગાર શીખાને જે આખાદી મેળવી છે તે લક્ષમાં લઈ
 ચાસ મહાશયે હંચને ટેકા આપતાં હતાદાર રીતે જણાવ્યું કે:-
 મનહર.

ચાસ ટેકા આપી કહે પાસ ફરખાસ કરો,
 અંતરે વિચારો વિરા ઉદયની ખારી છે;
 પ્રવાસ કરે તે પુરો પંડિત પ્રવિષ્ટ બને,
 સમય વિચારી જાણે સહનતા ધારી છે;
 અનુભવે અક્ષરને યુક્તિઓ અનંત લાવે,
 હામ હામ હામ ને હજાર હથિયારી છે;
 પુરપતું પીઞ્જર ને પેઢી પુરપાર્થની એ,
 માનવીને મુસાફરી મોટી લાજકારી છે.
 પયગે પોટે છે તેની દ્રષ્ટી ગજ દોઢ પોચે,
 ઝાડે ચઢનાર કોણ જુમી પોતે જાણે છે;
 પહાડે ચઢનાર કોણ પેળે પાંચ સાત પથ્થ,
 બહાણે ચઢનાર આખી અવનિ નહાણે છે;
 સદનમાં જોભે તેનો કો ન સતકાર કરે,
 સમામાં ઉચ્ચારે તેને સામાશી સૌ આપે છે;
 દરિયો કે દરબાર દારિદ્રને દળનારા,
 ઝાથ ઝાલનાર તેની ઉદયને વાળે છે.

પરવું અહીં ધુડજી વિરહમાં જોલ્યા સિવાય રહી શક્યા નહિ.
 તેણે પયરો ફેંકવા લલકાર્યું કે:-

ઉધોર.

ભોલ્યો ઉધુક અવળી વાત, એમ વટાગવી છે નાત;
 ધારી બોળવો છે ધર્મ, કરિને શાસ્ત્ર નિર્દિત કર્મ.
 જ્યાં નહિ અલ્પ શુભ આચાર, જ્યાં નહીં હૈય નિય વિચાર.
 જ્યાં નહીં વર્ણના વ્યવહાર, સરખા સર્વ સાગરપાર.
 બહે માસ મદિરા પાન, એકજ દ્રવ્યનું જ્યાં ધ્યાન;
 એવા દેશમાં જે જાય, પાવન તે કદી નવ યાય;

પરંતુ હોને ભ્રમર મહાશયે જવાબ પરખારી દીધો કે:—

ઉધોર.

અદિઆં કયાં નથી વઠસેલ, ગણિકાગામિ ચિત્ત ચળેલ.
 જાવું અહણુ કરવા સાર, નાંખો આડ રિણુ આધાર;
 સમજો શાસ્ત્રનો નહિ અર્થ, ખાળો આવનો ધર મર્થ;
 જ્યાં છે શારદા સુખકાર, જ્યાં છે સદ્ગુણસહ ભર્તાર.
 જ્યાં છે ન્યાય નીતિને રાય, જાતાં ત્યાં ન વટલાવાય.
 જ્યાં છે સંપ સુખ ઉદ્યોગ, જ્યાં નહીં રાઠ ધરિણી રોગ.
 એવા દેશમાં જે જાય, તે તો દેવ તુલ્ય ગણાય.
 લેવું કનક કિંચમાં જેહ, પીવું પિયુષ વિષમાં તેહ;
 આવે સરસ જ્યાંક સુવાસ, કરવો ત્યાં જરૂર નિવાસ.
 મધુરા રસ મળે જ્યાં ખાસ, આવે અમુલ જ્યાં અખ્યાસ.
 અહેવા ગુણુ બનીને દાસ, કરવા પુણું નિજ અભિલાષ;
 બહેમે ગયું વિત્ત વિનાશ, કરિ સ્યો આપ તેનો ક્યાસ,
 જાવું જરૂર સુખ જે સ્થાન, માને મન મના અસ્થાન.

શિખરીણી.

વટાળે વહીને, પરમ મધયાની પગ પળે,
 વગોવે શાંતિને અધમ અન નિધી નવ ખળે;
 અમલો બક્ષીને, પટલ બની પક્તિ વિચ જમે,
 કરે કામો ફડા, તદ્દપિ નવ શાંતી રનિ દમે.
 સુવિદ્યા સેવાને, પુનિત પરદેશે પરવરે,
 સ્વદેશી સેવાની, સખગ અભિજ્ઞાયા મન ધરે;
 વધારે લક્ષ્યાતે, ત્રિપુધ વટલાયા વિર મણે,
 કુચ્યા આંખા કાપે, મુરખ નિજ હાથે દિત હણે.

આગેવાન શેઠીઆના છોકરાઓ દારૂ પી-છાકટા ઘઈ-રંડીબા-
 ઝ કરી-નાતખતમાં રોફ કરતા ફરે છે એવું જાહેરે આ સુધારક
 પક્ષીઓએ જણાવ્યું ત્યારે પેલા વિરોધીઓના મોં પર ધૂન પડી.
 અને વિદેશગમન કરનારનું કોઈએ નામ પણ ન દેનાં ઉલટો તેઓ-
 ને ધન્યવાદ આપ્યો એવો ઠરાવ પસાર થયો; જો કે આપણે એક
 સાથે એટલું નોંધવું પડશે કે દેશમાં રહી મધમાંસમાં રમીપમી રહે-
 લા શેઠીઆઓનાં છોકરાંનાં મોં પર કાજળ ચોપડી બાંડે ગધાડે
 બેસાડી વાજતે ગાજતે હેમનો વરઝોળો કહાડયાની કલ્પના કવિએ
 જતી કરી છે એટલું તે બદમાશોના પૂર્વ કર્મોનું જોર છે !

ઠરાવ ૧૨ મો—દેશી કારીગરીને ઉત્તેજન.

‘પક્ષીસમાજ’ નું ‘રિબ્યુ’ આટલું વિસ્તારથી લેવા મળે લક્ષ્યા-
 વનાર કોઈ પણ બાજત હોય. તોતે આ બારમો ઠરાવ વર્ણવતાં
 કવિએ બતાવેલી સ્વદેશમક્તિની ધૂન જ છે એ વિચારો મહારા
 લુખા ગદ્યમાં રજૂ કરવા કરતાં કવિના રસીલા પદ્યમાં વધારે

અસરકારક થઇ પડશે. એ પદમાં સ્વદેશપ્રેમનો સાગર છે; એ પદમાં 'સ્વદેશી'ની કાયદેમર દિમાયત છે; એ પદમાં સ્વદેશોન્નતિની ગ્રામ ત્યાગી સંતાડેલી છે.

ચોર થન થન નાચતો અને કંચન જેવી કલગી પ્રકાશમાં નચાવતો ઉમો થાય છે અને મધુર અવાજથી એ ઠરાવ રજૂ કરતાં બોલે છે કે:—

રનેહે મુણે પક્ષિ ગણે, ગુણવંત ભારતની ગિતા,
જે, આર્થ બળ બુગોળમાં અવનિ હતી અપરાજિતા.
ઉપમા અવેજ હતો નહી, જે ત્રીભૂવન આંજલી,
તે આજ અતિ નિસ્તેજ છે પેખાય પ્રતિ દિવસે ક્ષતિ.
જેના રસે રસમય હતા દેશો પ્રદેશો દૂરના,
લીલા બની લીલા કરે, અહીં તો રણા અંકુર ના;
જેના કળે કળદ્રુપ થઇ, મહિતજ સકળ કુલેષ છે,
તે કસ રહિત ઠરમાયલી, દુખમાં ભુમી કુલેષ છે.
જે જ્ઞાન ને વિદ્યાનની ખાણી હતી ખુદ ખસકમાં,

હર અમર પણ અવતાર મ્હાતા અત્રગ કરી અમરાવતી;
જ્યાં કનક દેરા કળયથી જળધિ સુતા જળ સીંચતી,
જે હર્ષ દિ ડોળે ચઢી હરદમ પ્રકુલિત હોંચતી.

જેની સુવાસ મહી વસુધા અવર ઘર્ષ છે મ્હેકતી,
હાટક દીરામણિ રતનની સહરી હતી જે મ્હેકતી;
અવિછિન્ન જેના ઉદયના ઉડતા ફો દિશ વાવડા,
મૃતપ્રાય તે માતૃ બની છટકી ગઇ છન ને છટા.
જે ભરત ભગિરથ ત્રિભુ ને ભડ બીમની જનની ધરા,
જેના ઉછંગે રામ લક્ષ્મણ દિલિપ દશરથ ઉછર્પા.
અભિમન્યુ અર્જુન ક્રોધ કૃપ નૃપ કર્ણ મહા દાનેશ્વરી.
હરીશ્ચંદ્ર નળ બળી ધર્મ વામન કૃષ્ણ અંશજ ધર્મરી;
રઘુ સગર યાત્રી જનક ને દુષ્યંત નૃપતિ સંતતુ,
મહારાજ માંધાતા વિદુર મહા યાનના સાગર મનુ;
પુર પ્રતિપ કુર પરીક્ષત સુધન ॥ સહદેવ અજ,
ગાંધીવ ગર્ગ સુભર્ગ વતા ધન ખધર નૃપ હંસદેવજ.
પરદુઃખમંજન વીર વિક્રમના પરાક્રમ કમરણુ છે,
જે ભોજ જેવા ભૂપ ભારતી ભઠિતની સુમી રમણુ છે.
ત્રેમી પ્રતાપ અમર સમર પ્રયોરાજ પર્મ પરાક્રમી,
સિદ્ધરાજ જય વનરાજને મૂળરાજ જ્યાં મ્હાલ્યા રમી.
દોલત ભરી જેણે દીપાવી ધર્મથી જનની ધરા,
જેના સુજસના જગમાં અઘાપિ પણ વહે છે ઝરા;
શુરા પુરા શમશેરીયા સત્ પુત્ર સંખ્યા બંધની,
માતા ગુરે મહા શોકમાં પરિણામ પુત્રો અધની

રમશાસ્ત્રગાતા દેશનાતા ધન્ય ધન્ય ધનવતરી,
 વનવન ભમી અશ્વનિકુમારે અવનિ આ બારે બારી;
 વળિ ચરક સુત્રુત હાન્તિ દિવમાં ન રાખી કંઠ મણી,
 ભવિ ભેટ ભાવ નિષ્કંટની ધન્ય પુત્ર ભારનભૂ તથા,
 વિર વિશ્વકર્મા વિમળ શાસ્ત્રી ચિલ્પના સુપ્રસિદ્ધ છે,
 ગાતા ગણીત ખનીજના દર્શાવી આલ્યા રિદ્ધ છે;
 માઝા વધારી માલની જેણે મહોદધિને મધી,
 ઉભરાતી શતી ઉમળકે પથપાન દેતી પ્રેમથી;
 વારિમક પરાસર વ્યાસ છે સાક્ષાતકાર સરસ્વતી,
 અત્રિ પવિત્ર અગસ્ત વિશ્વામિત્ર શુક મહામતિ,
 શાન્તિ સ્વરૂપ વસિષ્ઠ વામન કપિવ ચમત્કારી મુની,
 દત્તાત્રિ ભારદ્વાજ ભાર્ગવ અહરપતિ શોભા જૂની;
 શિવ રૂપ શંકર ભવજુનિ કવિ માધ કાળીદામ છે,
 શોભે મજીવન સુજસ કાન્ધ ક્ષોભ લોલ પ્રકાશ છે,
 એવા અતંત સુપુત્રોની માતા ક્ષુધા અરધી સહે,
 આંસુ ભરે પગ ચરચરે કર્ણા ઝરે કર કો અહે;
 સુખ મપતિ રમ્ભદિ રિધીના વધ્ધભવો ભેગધ ગયા,
 મુક્તા મધિ ને સ્થાન કાચા કાચ કચિર રમી રલા,
 શતીત્વ ક્ષત્રીનું ગયું, વૃષતિ રલા છે નામના,
 અભિવહિષ્ણુ આલિષ્ણુ ગયા, કંગાવ કાયર કામના-
 વલિગે રલા વહેમી વડા કળમળ રહિત કૃપિકાર છે,
 વિદ્વાન વાદ વિવાદમાં શોખી બન્યા સાહુકાર છે;
 દુન્નરકળા હદને તજ આલાક દેશ વિશે અધ્યા,
 ઉત્તમ ઉદયના અર્ક પર આ અસ્ત વાદળ ગડમડવાં.

શુભ કાલ અમાદિ દગા કારીગીરીન કટાઇ છે,
 ખરી જોળ પાખી ખતીન ધાતુ દેશમાન કટાઇ છે,
 ગુણ શુભ ઔપધીના ગયા વૈમાનની વાતો ઉડી,
 કાન્યુ સુવર્ણ કપામ ઉન તપિ બંધી આવક ખુડી.
 કારીગરો દુનરી નરો કૃતિકાર બ્યાપારી વડા,
 તે તદન ઉત્તેજન નિના બેઠા બનીને આપડા
 શાળો નિશાળો શોધ સાલક બુપ બુપજી રૂપ ગયા,
 નિજ દેશની દિનતા નિહાળી વિ ધરો દેશી દયા.
 શ્રીમત મહાદા સદનમા શુ પેટ પોતાના બરો,
 આપો સદાય સ્વદેશીને નવ દિકર તજી દરતા દરો,
 વિદ્વાન વાદ વિવાદમા ગાગો અદ્વગ વેગા નહીં,
 હીમત નિજ ધી વાપરો મુગ ઉન્નતિ કરા મહી.
 એદી ઉનાસી ધધ દરે જન ગરીમ નવ ગાધે નવુ,
 નવ જુપ રાખે માન કાચા કાન એ કીતીક હવું
 નૃપતિ નચાવે નાયકા નિત નવનવા નાટક જુએ,
 હુકા તમાકુ અમનમા નિજ દેશનું હાટક ખુએ
 પરદેશી ચીજો વાપરે પરદેશી રાખે નોકરો,
 દરકાર ન ધરે દેશની દેશી તણો એથી મરો.
 બગડ્યો સકળ આ દેશ દેશી માલ હાલ હવાલ છે,
 દરમાયલા કારીગરો નુર રહીત પૃથ્વી રસાળ છે
 રે ભ્રાત રાખો ભાન ઉર અભિમાન દેશ તણું ધરો,
 પેસો વિદેશ પરવરે તે તોલ નિજ તનમાં કરો,
 કંઈ સ્વાર્થને પરમાર્થના ઉડા વિચારે ઉતરો,
 સ્મૃધી ઉચ્ચ નિજ દેશનો વિર માલ દેશી વાપરો

મીચો કૃપાજલ અમળ સુખનાં વૃક્ષને આ અવસરે,
 રૂળ ખાય સતતિ સંપિને નજરે શુભી મામા કરે;
 પચરગી પટકુળ દેશનાં તાજાં ટેકૌ અમે સંજો,
 મનમોહની તક્કેદિ તે જીતની તમે સત્વર તજો.
 છે મધુર માકર ખાંડ મેવા દોષ રહિત સ્વદેશના,
 દેશી કમાસે દામ તે ઉપયોગી છે હમેશના;
 ઉમર સુકી હુગર તથા જનાર નહીં ડાલા ગણુ,
 મમજો મહાસુખરામ મનમાં મિત્ર કંઈ પોતા પણુ.

રોજાનત.

હડો હડો ઓ ભ્રાત, અગથી આજસ ત્યાગી,
 જીવણુ વિણુની જીઓ, આર્થ અવનિ પ્રિય જાગી,
 અન્ય જૂમીઓ આજ, દિ દની કેજલ હાસી,
 પામર પ્રજા ગણાય, અસલ ઉદોમ ઉપાર્સી.
 અસ્તાચગમાં ગયો રવિ સુખનો અણુધાર્યો,
 અધારે અમુઝાય નહિં સાહયક કોઈ સારો,
 હુજર થયા હરાજ કેળાને કાટજ લાગ્યો,
 હુનિયામાંથી કાર ભાર વહેવારજ ભાગ્યો.
 અમેરિકામાં આજ જીઓ લક્ષ્મીની લીલા,
 યુરોપ પણુ ઉભરાય રમે મણિ રત્ન રસિલા;
 આફ્રીકામાં કોડપતિ અગણીત વસે છે,
 ચિત્ત જાપાન વિશેજ વૃથા જરની વરમે છે.
 ક્રાન્સ જર્મની હરે હરીફાઈ હુન્નરે કરતા,
 પુરપારયમાં પાપ નથી નિજ પાઠો ધરતા;

જુઓ હિંદના હાલ વિત્તહિણુ દીસે વીલા,
 જર જર ઝખી મરે ઠીંચણથી ચરણો દીલા-
 તન, ધન, મન, સકળ સ્વદેશી બેદા હારી,
 ભરે પરાણે પેટ ભાખરી મળી ભારી,
 આકરી ચીતમા ચહે આકરી વેળા આવી,
 તોય ન ઠાકરી તજે, રહોએ મુડી દમાવી.
 પેટભરા નર પશુ દેશની દાઝ ન જાણે,
 રીઝે કરીને રંગ અમનુ દિત ન આણે,
 પૈસાવાળા પ્રગટ સ્વદેશી ચીજ ન ચાહે,
 અન્ય કરે અનુકરણ રહે મોટાની રાહે.
 એથી થઇ અવદશા સખત દુખ મધા સાખે,
 કારીગર કરમાય અલ્પ ઉત્તેજન પાખે,
 વેબલ ગયો વિદેશ દેશ દારિદ્રે ઘેરો,
 સદન સદનમા કસેશ, કેર એ કમિયુગ કેરો.
 રહીએ વાળે રોળ ગોળ ઉપર વિપ અદર,
 કથિર ઉપર છે દોળ કનકનો સ્થિતિ એકદર.
 આવક કેરે હાર નજર જોતામા નાવે,
 જાવક કેરો પથ દામને હામ હઠાવે.
 પરતે હસ્તક સકળ પેટ પોષણનાં માધન,
 સમજી મનમા મિત્ર કેરો હિંમત આરાધન.
 પરતા ચરણે પથ કાપીને પાણી કુતે,
 પરતી આખે જુઓ એહ અધાની તુ'યે.
 જોખરપ તો રહે જુમીની માહ નિખારી,

(૫૦૫)

કર ૫૬ મન મતિ વદન ચલાવેા હિમત ધારી;
 સક્ષ સગાડી સક્ષ ઉદયના રસ્તા સક્ષે,
 પશુવત પડી નવ રહો, સમય સૂચી લ્યો દક્ષે.
 પ્રભુ પ્રતાપે આજ રાજ્ય ઇમેજ રાજે,
 વાન અખને એક નેકથી ન્યાય ખીરાજે;
 આતુર કરવા ઉદય આર્યનો એજ અધાપી,
 રિયતિનુ કરાવ્યું જાન ગાનનું દાનજ આપી.
 ઉર માની આભાર રાજપદિત ઇચ્છી રાજે,
 સુખના ખરવા સાજ ખની બહાદુરને ખાજે,
 હવે તમારૂં દિત તમે નિજ હાથે રક્ષે,
 અક્ષ ન ગાળે કાળ ઉત્રાડે અવસર ચક્ષે;
 તનમાં ધારી ૭૬ દેશ હમંતો તારો.

સમજે મનમાં સર્વ દેશનું સઘળું સારું;
 પરદેશીને હાથ પાછ પેસો જે બીશે,
 દર્શન તેનું પુનર આપથી કદી ન યાશે.
 ગાંડા પણ નવ બરે ધુળ પોતાને બાણે,
 પોતાનું પારકું જ્ઞાન માંજાર પિછાને;
 કાચા આપી કાચ હરે પરદેશી હીરા,
 તમે તપાસો તેહ વગળ વસ્ત્રનું વીરા.

અકલ્પ વિષુ અગણીત દામ હુઆબ્યા જોતાં,
 આબુ જે નવ ગયું અર્થ પકડો એ જોતાં;
 દેશી પારણે બાળ તમારાં હવે જુલાવો,
 સ્વદેશનું અભિમાન શીખવી હવે હુલાવો.
 દેશી રમકડે રમો રમાડો રમરમ રંગી,
 મા'રું સમજી મન બનો દેશીના સંગી;
 સ્વદેશના અંગાર જોડવો ધરમાં સારા,
 પોદો દેશી પલંગ પાત્ર લ્યો દેશી પ્યારાં.
 સ્વદેશ કેરાં વસ્ત્ર ધરો શોભીતાં સુંદર,
 સ્વદેશ કેરાં સત્ત્વ અત્ત્વ ઓપિત એકંદર,
 સ્વદેશ કેરું અન્ન એજ પોષક પ્રિય પ્યારું,
 સ્વદેશ કેરું નીર ક્ષીર મધુર હિતકારું;
 સ્વદેશનાં ઘડીઆળ, ઘંટ ઝાલર ને ઝુમર,
 પત્ર છત્ર રસરંગ વાપરો દેશી ડમર;
 કામળ ખડીઆ કલમ મલમ મોજાને જોડા,
 ગોય છરીને બટન રૂડા રથ વાહન ધોડા;

ખુરશી ટેબલ કોચ ટુક ત્રિજેરી તોણો,
 સ્વદેશ કેરી છંટ છીંટ પાપાણુ પંવાણો;
 પેટી પટારા ધુપ દિપંક અત્તર ને અક્રો,
 બદના બરણીએ ગ ખાંડ સાકરને સંકો;
 હત્તમ દેશી ગ્રીન દીલથી માનો ડાહ્યા,
 વિદેશના વરીકરણુ થકી નવં જરો પાંચા;
 મોહ ન ધરશે મન મોહનીવાળુ જોઈ,
 દ્રોહ ન ધરશે રતિ કૃતિ કરી લ્યો ચિત પ્રોહ
 દેશીને દે સ્થાય, ખરા સમજુ નર એ છે.
 એ હીરા એ રત્ન બપ્પા ને ગણાજ તે છે;
 તે ધિમત ધનાઢય દેશની પ્રભા વધારી,
 બીજા મહાશુખરામ, માત્ર અનકેક અહારી

મનહર.

ત્રીજી કોટી માણસની વસ્તીથી બરેલો હિંદ,
 અર્ધ અબજાઓ એમાં એથીને ખાનારી કે
 ત્રણ કોટી બાળ જેના મુખમાંથી લાળ પડે
 ત્રણ કોટી અધને અપંગ તો લાચારી છે,
 ત્રણ કોટી વૃદ્ધ છે અસંકત કામ વગરના,
 ત્રણ કોટી બોજા રૂપ બાવલાં બીખારી છે;
 એક કોટી નટ જટ ગાંડાને ગમાર જતાં,
 માત્ર એ કરોડ મહાસુખ ધધાધારી છે.

એક જ્યાં કમાય અને પંદરે જ્યાં ખાય ત
 તમામમાં તેજ કેવું હોય તે વિચરવું

જાવકનું જોર અને આવકનાં દાર જંધ,
 દુર્જળને ડામનારા ચારે દીશા ધારવું;
 કવેળા કવાયુ બ્હાણુ બર દસ્તિયામાં બાધ,
 અકલના ઉપયોગે ચારે તે ઉતારવું;
 જાણીને કમાણી ખીજ દેશને કરાવશે ન,
 પોપવા પોતાના હવે દિતને ન દારવું.
 પોણું નવ રાખો પૈએ, દિમાગ ઉતારો દૈયે,
 પોતાની કસુરે ગયા કીમીયાના કોપ છે;
 દાલ છે ખજાના ખાલી, લપડાકે મુખલાલી,
 વિદ્યુ આ વિભવ દેખાડતાની હોંશ છે,
 ક્ષણે ક્ષણે યાવ ક્ષતિ, પળે પળે જાય રતિ,
 જોખમમાં જીવ વિના જીવન એ જોખ છે;
 એતરો નહીં તો થશે ફજેતો કુલેકે ચઢી,
 મહાસુખરામ સરકારનો ન દોષ છે.
 ભોજનનો થાળ બરી ભગવાને આપ્યો ભેટ,
 ભરત જૂમીને માટ ઉર દયા આણીને,
 ઇંગ્લાંડ ઉપાડી ગયુ ધેમર જલેખી ખાજાં,
 ચીનને જાપાને લીધા લાકુ બેશ જાણીને;
 ક્રાન્સ જર્મની દુધપાકને દગાવી બેઠા,
 બાસુદી શિખંડ લીધા અમેરિકે તાણીને;
 શાક પાક દાળ કઠી આરોગી ગયા છે
 ભૂખી ભુખી ભારતની ખાય શું .
 ખેતી રૂપી ખાણું એક બાજુએ અ

ગરીબ જુમીનું મુજરાન એથી ચાલે છે,
 ભાર આવકાર રહ્યો અવર જુમીમાં એથી,
 મનને મનાવી દેશી દીવસોને ગાળે છે,
 રિદ્ધિ તો રાજાણી પણ રાજનીની રીત રાખી,
 મોડું મન રાખી માન મેમાનોને ચાલે છે;
 દાંતારનું નામ પણ દાંતણું વેચાનો વારો,
 મજાનને મહામુખરામ ઉડો સામે છે.
 કાશમીરની ચાલો અને પેઠ તણી પાપડીઓ,
 સુરતની સાડીઓ ને વિદેશી વખાણે છે;
 રૂડી ગજબાણી કિનખાખ કામ કસમનું,
 પિતાંબર પુરા રાજનગરી પ્રમાણે છે;
 પાટણનાં પટાળાં ને લોખંડી સુસોરકતી,
 નાગપુરી ધોતીપાને જાન આપુ મળે છે,
 નેપુરના ચિત્ર ને પચિત્ર પાત્ર નાચકનાં,
 બગાળના બગ રંગ હીર હર્ષ આણે છે.
 સ્વદેશનો માલ સડે દુકાનોમા ચોકનધ,
 ખર્ચે પરદેશી ખમ ખોટા આવે દેશમાં.

દેશનની શીશીયારી ફજેતીના, ફાળકા;
 પાટલુન ખુટ કોટ સ્ટોકિંગે પતાવ્યું સર્વ,
 ચીરટે બગાડયા બધાં ઉછરતા બાળકં,
 બાટલીએ બવ બાલ્યો રાગ રકાખીએ,
 પ્યાલાએ પ્રવેશી ગાળ્યા દિદ તણું ઢાડકાં,
 ચરમાએ દેખાડયા દીન વસ્ત્રા એ વિચારો તમે,
 લુખા લુખા વાડમાં લેવાયા લોક લાડકાં.
 દાડીઓએ હોંડીઓને કુસ્તાઈ કરાવી ઘેર,
 આરસાએ બુદ્ધિના દેખાડી દીધા આરસા;
 દાર ખવરાવી દારમોનીયમે દીર હર્ષુ,
 સારગી સતારના ખુંગારી લીધા વારસા;
 પાઈ પાવલોએ ગાડા અગમ્ય બરીને બધ,
 બંડારો ભેગાય કળા બળ કરે કાગ્ગા;
 સમજી સ્વદેશી માલ વાપરો વિવેક કરી,
 વિત્ત ન વળાવશો વિદેશમા ગમારશા.
 ગાડો ઘેમે હોય તોય પુત્ર તો પોતાનો રડો,
 કુડી કદરૂપી તોય નિજ તણી નારી છે,
 સડેલી પડેલી તોય ઝુપડી પોતાની સારી,
 લુખી સુડી બાખરી પોતાની બૂખ દારી છે,
 જાડા ઝીણાં હોય તોય ચીર તો પોતાનાં ચાર,
 મોઢી મોઢી હોય તોય દેશી ચીજ સારી છે,
 બાવે કે કમાવે નામ હરિ તણું દિતકારી,
 સ્વદેશીની સેવા મહાસુખ સુખકારી છે.

વેલો ચડે વાડ, તણી ટોચ સુધી હચો તોય,
 મૂળ ન પોતાનું જુએ, તહા સુધી માન છે,
 મધ્ય સાગરમા જાય લાકડું તણાવું પણ,
 આરે આવવાનું તેના તનમાહી તાન છે,
 પ્રવાસે ફરે છે ઘટ પ્રદરીને પાતાળ વિશે,
 બેસે પાણીઆરે આવી નેક એ નિશાન છે-
 જાય જન જોજન હજાર બાર જાતે પણ,
 વિસારે ન જન્મ ભુમી એજ જાનવાન છે.

હરિગીત.

સુતા સુતારો સુરત યૈ, હુખા ફરેજ હુદાર છે,
 સુતા ફરે સહુ શાગવી, કગાલ સૌ કૃપિકાર છે,
 આ દેશ કુખળ દોહળો, કરિ દામ દામ સુકાય છે,
 તર વાળિને તાળ બની, ખાળ વિદેશી ખાય છે.
 સખ્યા રહિત સુખ સાજ પણ ઉપયોગ આજ ખીલ કરે,
 ખનિજ ખોટ રહીત પણ, કરી ખોળ ખીલ ખોતરે,
 દેશી મયે નહીં દેશથી, દારિદ્રને દુર કાઢવા,
 આ આર્થ આવ્યો અસ્તમા, જમી જાય ખીલ લાડવા,
 આખો ઉધાડો આર્થ અવસર અમુ'ય આવ્યો જાય છે,
 વપરાતી ખીલે દેશની, સસ્તી સુગડ વેચાય છે,
 તે લક્ષ લઇને વાપરો, હરમા ત્રિચાક હાંડો કરી,
 વાવો ઉગે ત્યા દામ, મહાસુખરામ હૃદય કરે હરિ.

મનકુંડર,

જેમાં અવતાર ધર્યો, અતે છે સમાજ તેમા,

તેહનો વિચાર તમે અંતરમાં આણ્યો;
 રમણ જુમિનું દિત રદ્યે રમાડી રાખી,
 સ્વદેશની સેવા મેવા મોઢે મુલ્ય જાણ્યો;
 વેસો ચડે અધર આઠાણ સુધી ઉઠ્યો તોય,
 વસુધા ન જુલે પ્રીત એ રીતે પ્રમાણ્યો;
 દેશનું ધરીને માન, ઘટમાં ઉતારી યાન,
 મહાસુખરામ નસ માતા સામી તાણ્યો.

છપ્પા.

સ્વદેશનું અભિમાન, એજ જીવન છે જનનું;
 સ્વદેશનું અભિમાન, એજ જીવણ છે તનનું;
 સ્વદેશનું આભમાન, એજ છે તેજ વદનનું;
 સ્વદેશનું અભિમાન, એજ સાચુ જળ મનનું;
 સ્વદેશના અભિમાન વિણ, પંચતત્ત્વ જડ તુલ્ય છે;
 મહાસુખરામ માન સ્વદેશનું, મોડું ચૈતન મૂળ છે.
 સ્વદેશનું અભિમાન, સત્ય સુખનું છે સાધન,
 સ્વદેશનું અભિમાન, એજ ધન્ય આરાધન,
 સ્વદેશનું અભિમાન, એજ ગુણ યાન સુનીતિ,
 સ્વદેશનું અભિમાન, એજ શુધ્ધ ધર્મ સુરીતિ,
 સ્વદેશના અભિમાનમાં, પર ઉપકાર પટાંતરે,
 મહાસુખ સમજે મહામતિ, પ્રગટ સ્વાર્થ મધા સરે.
 ધરે દેશની ફાઝ, લાજના તે નર લોભી,
 ધરે દેશની ફાઝ, તેજ માનીતો મોભી;
 ધરે દેશની ફાઝ, દેશનો તે નર દીવો,

ધરે દેશની દાઝ, જગનમાં તે નર જીવે;
 ધરે દેશની દાઝ ના, પેટભરા તે જ્ઞાન છે;
 મહાસુખ આ મહિતજ વિશે, નર રૂપે હેવાન છે.
 ધરે દેશની દાઝ, તે નર પકિત પૂરો;
 ધરે દેશની દાઝ, સુખટ તે સૌથી શુરો,
 ધરે દેશની દાઝ, તેજ શ્રીમંત સહાગી,
 ધરે દેશની દાઝ, તેજ હિમંત સુભાગી,
 ધરે દેશની દાઝ તે, ધન્ય ધન્ય ધરણી ધણી;
 મહાસુખ મન મોજી ખીજા, કાચી ચોખાની કણી.
 સ્વદેશના હિત માટે, ગણે નહી કીમતી કાપા,
 સ્વદેશના હિત માટે, ધરે નહી ધનની માયા;
 સ્વદેશના હિત માટે હજારો વેડે હાનિ,
 સ્વદેશના હિત માટે, ન પરવા સુત પ્રમદાની;
 સ્વદેશના હિત માટે જે, જિવ જિવને તજીને ગયા
 મહાસુખ તે નર મહારથી, અવનિપર અમ્મર રવ
 સ્વદેશ સેવા એજ બહી ભવતારક ભક્તિ,
 સ્વદેશ સેવા એજ દિવ્ય રજાતા સુકિત,
 સ્વદેશ સેવા એજ તાવ ધન ધારી તાબુ,
 સ્વદેશ સેવા એજ અચળ અક્ષય સુખ સાગુ,
 સ્વદેશની સેવા મંડી, પ્રસન્ન પ્રજા પશુ પાવ છે;
 મહાસુખ આ મૃત્યુ લોકમાં, ગુણની ગિતા ગવાય

જપે દેશનું દિત, બહુ બહુતર તે બણીયો,
 જપે દેશનું દિત, ગણિત પણ તે નર ગણીઓ,
 જપે દેશનું દિત તે જન્મ્યાં છે નર નારીયો;
 મહાસુખ બોળ રૂપ છે, બીજા બહુ બળ ધારિયો.

આ હરાવ પામ થયા પછી બીજા માત્ર ૨-૩ હરાવોજ રહે
 છે, કે જડેનું અવલોકન જલદી સમ્પૂર્ણ કરીશું.

હરાવ ૧૨ મા—૨૬વા કુટવા વિરૂદ્ધ.

હવે ૨૬વા કુટવાના હાનીકારક રીવાજ વિરૂદ્ધ કાગડાએ હરાવ રજુ
 કર્યો. તેમ કરતાં હેણે જણાવ્યું કે સૌને શીર મરણનો ભય છે, ૨૬નાર
 પણ રહેવાનો નથી તો પછી ૨૬વાની જરૂર શી રહી ? તેણે ઉમેર્યું કે:—

ગરૂડ પુરાણે કરી ગર્જના જણાવ્યું એમ,
 આંસુથી અસહ્યતિ મુએલાંની થાય છે;
 શોક કરનાર સગાં યંત્રનું સારે છે કામ,
 દિત મરનારનું દિતશ્રીથી હરાવ છે;
 ગીતામાં ગોવીંદે કહ્યું દેહ તો છે નારાવંત,
 જડમાં શું ઝુરવાનું ગએલું મણાય છે ?
 જેની છે સગાઇ માઇ આત્મા તે તો અંધર છે;
 વ્યાપક વિનાશહિન કુટવાનું કંઈય છે ?
 મુખ્યા તણી પાછળ કુડો છે ચાલ કુટવાનો,
 એથી મરનારને અધિક દુઃખ થાય છે;—
 છવતો ન થાય જીવ રામડા તાણીને રામે,
 રાનારાંની આંખો એ અદાપ થકી બંધ છે.
 રાનારાં જનારાં પંથ એક સારી આપમનો,

રૂદન કર્યાથી જીવ જીવતા રિમાય છે,
 ક્ષય દમ રવાસ કાસ કુરોગ પડે છે કેડે,
 હાનીઓ હઝાર નફા પાખી નીરખાય છે
 કુદી કુદી કુટણામા ફેરવાળે કામનીઓ,
 કંઈક તથા મરનક એ રૂદમાથી કુટે છે,
 કંઈકના કપાળ ભાંગે સૂઝમા આણે છે સૂળ,
 રૂધીરની ધારાવળી જાતીએથી છુટે છે,
 કંઈક ગોરીઓને ગર્જાપાત યાય કુટવાથી,
 પછાડો ખાધાથી કેડો કંઈક તથા તુટે છે
 સુખ મરનારનું ન પુનરપી દેખે પણ,
 આયુષ્યનો તણ જીવ જીવતાનો ખુટે છે,
 રાજીઆ ને જાજીઆનો રાગ તો ન જાય જોયો,
 રસ્તામા ચનાવે રામા મોટા મોટા રાગડા,
 આસુ વિના ફાંસુ ઢોગ મચાવે છે દગ તણ,
 સંખી નર નારી કાઠો એ રિવાજ નાગડા,
 હિત સાચુ હોય મરનારનું હિયામા તો જ,
 કરો પુન્ય દાન મેલી આડબરો આધડા,
 કિર્તન કથા ચનાવો જ્ઞાન ઉપદેશ સુણો,
 પર ઉપકાર કરી અન્યને આપો ધડા.
 મગાઈ દેખાડવાની જવાઈ જવા દો બાઈ,
 જથાને જથ્થાનવાની એમા ન જરૂર છે,
 ડાપણ બતાવવાનો દબ તળો ડોસલીઓ,
 આવડ બતાવવાનો આડબર ફર છે,

બાગો હરી મંદીર વકારો નહીં અવરને,
 તિરસ્કાર યોગ્ય એ તરણીઓતું શર છે;
 એક ને અનેક મળા અર્ધ કચરી ન કરો,
 દિલાસા આપીને કરો દૂર ક્લેશ ઉર છે.
 રાયે કુટયે પાછાં દોષ આગ્યાં નથી અવનિમાં,
 સાંભળી વિલાપ ન જવાન દોષે વાળ્યો છે;
 છાનાં સમવાને કોઈ આવ્યા નથી છતાં થઇ,
 વિશ્વનો પ્રવાહ આસતો, તો એમ આશ્યો છે;
 દયા આવવાની નથી દૈવતણા દીવમાંથી,
 પ્રાપણુ માંધિસો નર કહો કોણે ખાલ્યો છે ?
 અગાન આવરણની અમમ ઉગાધિ કરો,
 માનદ્રષ્ટિએ વિચારી ટાળો એ ગોટાળો છે.
 મગીરથ ભર્ત જેવા જુવણુ ભૂમીના ગયા,
 મથુને થયા છે સર્જુ કર્ણુ જેવા મ્હારથી;
 ધરણીમાં ઢળ્યા છે માંધાતા જેવા મહીપતી,
 રામ હરિશ્ચંદ્ર નળ સત્યતણા સારથી;
 પાંડવ ને કૃષ્ણ જેવા અમર ન રહ્યા અરે,
 કેશી કંસ રાવણુ પળ્યા છે પરીવારથી;
 વિક્રમ ને જોજ ભીમ બિષ્મ જેવા ભસ્મ થયા,
 નાશ છે નિશંકે અંક નામ ધર્મ ત્યારથી.
 અક્ષોપ થયા અનંત સંતને મહંત શુદ્ધ,
 માની અને ધ્યાની ગુણવંત થયા મટ છે;
 ચરા સમશેરીઆએ ડેરાને ઉપાડ્યા દોડી

જોઈ કંપવાયા જુદી જમની ઝપટ છે.
 વડા વડા વહાણવટી દોટીપતિ કોડ ગયા,
 મોટી માયા મેલી લોટયા વેળુમાં પ્રગટ છે;
 કહે મહાસુખરામ કોને કોને રોચો ભાઈ,
 જીવ્યાનો ઉધારો પણ જાવાનું તો ઝટ છે.
 હોને હોરવે ટકા આપ્યો એટલે ઠરાવ પાસ થયો.

ઠરાવ ૧૩ મો—સ્ત્રીકેળવણી વિષે.

હુમાયુ પક્ષીએ ગંજીરતાથી જણાવ્યું કે, મહાશયો ! આપણે
 બધા સુધારા તો કરવા ઉભા થયા છીએ પણ આપણામના કયા
 ગરદનું પોતાના ઘરમાં ચાલે તેમ છે ? ઘરમાં કાઢવું ઉપજાય નથી
 અને ઘર સુધાર્યા વગર દુનીઆ કેમ કરી સુધરશે ? માટે પ્રથમ સ્ત્રી-
 ને કેળવવાની જરૂર છે. પોતાના આ વિચારો તે નીચેના રસીલા
 શબ્દોમાં રજૂ કરેછે:—

મનહર.

હુમાયુ કહે છે હર્ષ આણી સુણો દિતેશ્વરો,
 આપણે અત્યારે આજ ઉડળમાં લીધો છે,
 સાગરને ડાળવાનો ડાળ દરશાવ્યો પણ,
 ગાગરના ગીરનો વિચાર તો ન કીધો છે;
 ઉમરો યુકીને દોડ્યા ડુંગરોને પુજવાને,
 વાણીના ધનુષે આજ વિધ્યાચળ વિધ્યો છે;
 સાહસ કરીને કામ ભારત ઉપાડ્યું પણ—
 પાર પાડનાર બગ બાજ ધુડ ગીધો છે !

આરંભમાં સર આજી ઉભા તો થયા છે પણ
 કોણે પ્રાણ અર્પણનો પ્યાસો ભાઈ ખીંચે છે ?
 સુંદરીને પુછી કાઠ સમાજમાં આવ્યા નથી,
 કુટુંબ સુધારવાનો પંથ મુકી દીધો છે ;
 સદન સુધાર્યા પાળી સુખનો સીનાડો દુર ,
 અંગમંગવાળાઓમાં કોનો કાઠ સીધો છે ?
 અસ્ત ને ઉદયનો ઇલાજ નિજ આંગણમાં,
 પોતે સુધારે તો સુધારાનો પંથ સીધો છે .
 ઉલટી ગતિથી ચાલે અનળાઓ આલયમાં,
 અમણુ ન ગાને ઉપદેશ ભરતારનો ;
 બાધા આખડીમાં બધો દિવસ કુટાય પણ,
 બીતરમાં ભરસો ન રાખે કીરતારનો ;
 ઝોરીયાને માટે ધાય ગાંડી ગાંડી ગોરીઓ ને,
 રૂઢીને આધીન સાર લહે ન સંસારનો ;
 અંજાનનું અંધારું છે અબજાના અંતરમાં,
 જ્ઞાનના પ્રકાશ વિના હેતુ બધો હારનો .
 મોટા મોટા મુછાળા મુઝાળા મુશ્કાન તર્જુ,
 અમણુ ન ચાલે ચતુરાની આગે પાછડું ;
 વક્ષણુ તો વિશ્વને સુધારવાનું વાળે પણ,
 કામનીને હાથ કુંચી લોપાણું છે લાઈનું !
 તોપોને તડાકે વાત સભામાં ઉડાવે પણ,
 ઘરમાં ગુલામ ચાલે રાજ્ય પોપાળાઈનું ;
 નર એવા નામનાના બોલનો શો તોલ કહો,
 કુકલે બાંધ્યું છે નીર પ્રવાહી નવાઈનું .

સ્વપ્નને પ્રસંગે પુરા પંડિતની પ્રેમદાઓ,
 વિવેક તથા બિભત્સ ગીત છુમી ગાય છે;
 ચરમ ન રાખે માત, તાત, બ્રાત, બન તાથી,
 કુટવાનું શિક્ષણ તો ગોરામાં લેવાય છે;
 દોરાચીડી મંત્રજંત્ર ભુવા ને ભજૂતવાળા,
 ધિનોખ ધિકારપાત્ર કુપાત્રો પુખ્તય છે;
 પેચે પેચે પાપ બરી સ્વામીને વેચે છે સુતો,
 કુળવણી વિના કેર ઘેર ઘેર યાય છે.
 વરા વરધોડા બાળકમ્મ ને કલ્પેડાં આદિ,
 રૂઢીઓને પોપનાર પ્રયમ છે પ્રેમદા;
 સાલક તે ધાયક બને છે ધર્મ કર્મ માંડી,
 પ્રતિકુલ પડી નડે પુરુષને સર્વદા.
 વિદ્યા વિના વિવેક વિચાર ને વિનયતંત્રો,
 ઉરમાં અભાવ રહે છું રે' જુદા જુદા;
 અર્ધ અંગ સડેલાં તે સુધારા શું શકે કરી
 કાન્તલું ધારેલું કામની ન થવા દે કદા.
 નર કહે નારીઓને બિભત્સ ન ગાશે ગીત,
 છમીલી કહેશે ત્યારે છાછામાં શું વાળીએ ?
 કાન્ત કહે કુટવાનો છે રિવાજ નાસકારી,
 ગોરી કહે ગર્જુચનાં ગીનડાં શું ગાઇએ ?
 સ્વામી કહે સમામાં હું સોગને બંધાઇ આવ્યો,
 નારી કહે નવસની નિશાની એ ન્યાળીએ.
 સદનમાં સાત મત, કુટુંબમાં કોંટી મત,

અર્ધદર્ધ આપ શું સમાજમાં દિકાળીએ?
 પ્રતિકૂળ પ્રેમતા એ પ્રથમ છે પાપો પોલો,
 ભામતીઓ અભણ એ ભાઇ મોટી ભૂલ છે.
 જહાં સુધી ધરા છે અશુદ્ધ બાધવાળી પ્રિય,
 તહાં સુધી સુધારાની ધારણામાં ધૂળ છે,
 વિના હથીઆરે હામ સમરમાં ઝુઝવાની,
 ઉદર ચોળીને ઉપજાવવાનું શૂન્ય છે.
 કંચનના યાળમાં ન દીપે મેખ લોહ તથી,
 સદનમાં સજો એ તો આપદા અતુલ છે.
 સુંદરીને શિક્ષણ એ રક્ષણ છે સંતતિનું,
 વિદ્યાન વામાંગી તે શોભાવનારી કૂળ છે,
 નારીઓ ન માને ભૂલ નવાણીની સોમાં ભાઇ,
 પ્રાવક પ્રત્યક્ષ પ્રેમતા જે પ્રતિકૂળ છે,
 માટીની દિવાલ નિરમાલ્ય ટાપટીપવાળી,
 આરસની અટારી એ ઉપર અમૂલ્ય છે,
 વડી વડી વાતોએથી વિરામ ન મગે વીર,
 સુંદરીને સુધારો એ સુધારાનું મૂળ છે.
 પ્રથમ સુધારો મન પોતે મિત્ર પોતાતણું,
 જ્ઞાન આપી ગરીઓએને પછી માંહી ભેળાં
 દેહને દિપાવો સત્ય સુનીતિ ને સંપ થદી,
 કેળવણી આપી નિજ કુટુંબને કેળવો,
 ઉપદેશ ઔપધીથી બેમના વિકાર હરી,
 બરો સુખ બાવીનું બચાવી માયા મેળવો.

પછીથી સુધારો સમાં સ્નેહી મિત્ર મંડળને,
 કુલી કુલી ફોગટ ફજેતીને ન ફેલવો.
 કેસરીનો વેસ ધરી ગર્જવ ધુમે તથાપિ,
 બીતિ રાખી મિતરમાં ડાચે જોર મારશે;
 ફત જુદા ખાવા ને દેખાડવાના રાખે ગજ,
 પરદારે પનોતો શું કંઈ અર્થ સારશે ?
 સંત બની બગસો બેસે છે સરિતાની તીરે,
 દેહારનું કંકણ બીલાડીબાઈ ધારશે ?
 ઝડપે ઝડાય તેને સ્વર્ગમાં ચઢાવે સીધો,
 એવા એવા હાંસિકો શું જ્ઞાતીને ઉધારશે
 સાચા વિના કાચાથી ન સરે કામ સુધારાનું,
 અખાડા કર્યાંથી કૂડી ફઢીઓ ન વાગશે;
 આંખર આરોગ્યા વિના બ્યાધી ન વિનાસે ચાય,
 ઉદય ઉદ્યોગ વિના જાપે કેમ જામશે ?
 મરજીવા બની મહાસાગરમાં પડે તેડ,
 મોતી મોંઘા મુલના તે આણુ સારે મામશે;
 એકથી અનેક અને અનેકથી એક નથી.

એક શરનીર જૂમી સમર ગમને પણ,
બહુ મળી બાપવાઓ બાપ રે પોકારે છે.
જેના અતરમાં સદ્ગતેર સ્વચ્છાતિહિત,
ચિનમાં તે દાઝ નિજ બંધુઓની ધારશે;
અહોનિશ તનમન અર્પણ કરીને એજ,
પોતાના દષ્ટાતે આખી યાત્રિને સુધારશે;
આરબેલુ કાર્ય નહીં વિધનથી વહેતું કરે,
અડગ રહીને તીર નિશાને ઉતારશે,
આજ્ઞરીને ધીરે ધીરે આરોગ્યતા આપે વૈધ,
અમર ચક્રારી એમ કુધારા સદારશે.

હુમાયુના આ છટાદાર બાપજીને સૌએ તાળીઓના અવાજથી
જવાબી લીધુ. આ ઉત્તેજન જોઈ પોપટજી વિદ્યા વિગે જોયવા ઉડ્યા.

કસાપ ૧૪ મા-વિદ્યા વિગે.

પોપટજીએ દરખાસ્તનું રપટીકરણ કરતાં સર્વ સુધારાના મુખ્ય
તરીકે વિદ્યા અથવા કેળવણીની જરૂર સમજાવી. વિદ્યાર્થી આખા
દેશના યુરોપ—અમેરીકા અને જાપાનના દાખલા આપીને તેણે
કેળવણીની જગતી હિમાયત કરી.

હુતા શારદાની કળા હામ બુદ્ધિ,
પધારે તહાં ના ટકે કો વિરોધી;
રમે સંપ ઉદ્યોગ ને જપ સાચે,
હરે ભક્તની હાનિને ગ્યાનિ હાથે.
વસે ભારતી ત્યાં ધસી લજ આવે,
હસી હુન્નરો હાજરીમાં મુહાવે,

રવિ જ્ઞાનનો પૂર્ણ તેજ પ્રકાશે,
 ટળે દુઃખ દારિદ્ર જ્યાં એ નિવાસે.
 મનાવે તમે ટેકને તાન આણી,
 સુઝવે સ્વાર્થ એ છે હિંદની નીચાની
 બનો ભારતીના હવે ભક્ત બાધ,
 પ્રભુતાધ તો શારદામાં સમાધ.
 પૂજે ભારતીભક્તને બૂપ ભોગી,
 પુજે ભારતીભક્તને પૂજ્ય જોગી;
 બજે રંક તો તે બને હવધારી,
 અવિદિહન આનંદ એ આપનારી.
 જુઓ ભારતીભક્તનાં કામ કોડે,
 રૂડી રેલવે તે વિના અથ દોડે;
 વિદ્યાકો વળી તાર કેરા નમાસા,
 વણાએ સકંચે ખરાં વસ્ત્ર ખાસાં.
 તમે શિક્ષણે બાળને આપી એવાં,
 સુભાગી બને જ્ઞાનનું દાન દેવા;
 અહો ચિત્તમાં સ્થાપવા શુદ્ધ શાળા,
 રૂડી આપશે આશિષો બાળ બાળા;
 હંસુ ઉમદા બાળકો જ્ઞાન પામે,
 કુબ્યાધિ રૂપી ત્યાહરે વ્હેમ વામે;
 ટળે કુમતિ કવેશકારી કુધારો,
 ફળે શારદા અંતરે એ ઉતારો.

એટલે સુધી બાવણુ આપ્યા પછી
 જોને બરાબર રસ પડ્યો છે, માટે હવે :

લીક તડાકા પડશે । તેથી તેણે ફંડની હીમાયત સર કરી કે:—

કરો ફંડ નાણાં યથાશક્તિ આપી,
 બચાવો કુધારા તથા ખર્ચ ખાંપી;
 શ્રિમંતો ધિમંતો મળ્યો યોગ સારો,
 સુધારો યવા શુદ્ધ વિદ્યા વધારો.
 ધણા ખર્ચ ખાંતે ઉઠાંદી કરો હો,
 પુત્રી કાળ લાંબી અક્ષેષે ભરો હો;
 સુકો ના સીધો સ્વાર્થ છે જ્યાં તમારો,
 વિરા બીજ વાવો હો ત્યાં હજારો.
 વહુ દાન વિદ્યા તણું વિશ્વ માંહી,
 પદાર્થો રહ્યા પાંચ એમાં સમાધ.
 નિચારી નરો કે કરો ના નક્કરો,
 સુધારો યવા શુદ્ધ વિદ્યા વધારો.
 જવાનું જશે દ્રવ્ય તો એમ જાણી,
 કરો નામના સંગ એ છે કમાણી;
 નહિ વૈભવો આવશે આ મસાણે,
 ટકે ધર્મ તે બાંધી લ્યો બધુ ટાણે.
 નહિ વાપરે વિત્ત જે શુદ્ધ કામે,
 ધર્શી દાથ રે'શે જશે તે કુકામે;
 કરી લ્યો કમાણી પુરી આ પ્રમંજે,
 કરો ખેલ આ રેલમાં તો હમજે.
 કદી દામને મેલશે આપ દારી,
 અખોલા જવાશે યશે દ્રવ્ય મારી;

ખરી આવશે ખાધ કે કાં છુટાશે,
થવાનું થશે ના વિરા રે વવાશે.

શુક્રજના બાપણથી શરા બનેલા પક્ષીઓ કેળવણી માટે ફંડમાં
કબોડબ રૂપીઆ બરવા લાગ્યા. તેઓએ પોતાનાં મન મ્હોટાં
કરીને કૃપણતાને કાપી જ નાખી. ગરડે ગર્જના સાથે પુરા પંદરસો
રૂપીઆ બર્ધા; અનગે અમીઆર સો, હુંસે હજાર, મોરે આઠસો
મંડાવ્યા. કાંઈ ૫—૫૦, કાંઈ ૧૦—૨૦ ની ચીઠીઓ મોકલતા અને
કાંઈ નોટાની નોટા જ મોકલતા. આ રૂપીઆની રકમો નોંધનારાએ
હર્ષમાં તણાવા લાગ્યા અને હેમના અવાજ પશુ બેસી ગયા.
ફેખાદેખીથી પક્ષીઓ તો રકમો ઉપર રકમો બરાવા લાગ્યા અને
નાણાનો વરસાદ મુશળધારે પડવા લાગ્યો. કેટલાક કંજુશ કાકાઓ
આ વખતે લઘુનીતિનો ઢાંગ ઝરી પોખાર બણી ગયા હતા, કેટલાક
નામ માટે રકમો બરાવતા પશુ તે રકમો રોકડી પરખાવવાની બાધા
તે જ વખતે કરી લેતા હતા !

ઉત્તેજન પામેલો શુક્રો પાછો પુસ્તક પર આવી ઓતાઓને
પાણી મ્હડાવવા બોલ્યો કે—

શુક્રો કહે સાબાશ, ખરા ખોટાની કમોટી;
જે ધારે તે કરે આપણી યાતિ મોટી. . .
દીપે બરાય તજાવ, કાંકરે પાળ બને છે,
કણ કણથી મણ થાય, તાંતણે વસ્ત્ર વણે છે;
પાંછ પાંછ કરતાં પ્હાડ, દ્રવ્યનો થાય અધાર્યો;
અવસર આળ્યો સરસ, બગળ્યો ધર્મ તમારો.

પછી ગીધ ગર્જના કરવા લાગ્યો, હોતો ચોતરફ ઠાગળના કકડા લઇને ફરવા લાગ્યો, બાજ પ્રતિબોધ કરવા લાગ્યો અને પેલો પારેવો કુદવા લાગ્યો. સમગ્ર સૌને “સાળાસ—સાળાસ” કહેવા લાગી.

પરંતુ આ બધી ગરબડ એક વિચિત્ર સવાસ નીકળતાં શીત ચુર્ષ ગઇ. સભામાંથી એક અવાજ નીકળ્યો કે “આ ફંડનાં નાણાં લઇને મુકશે ક્યાં ?”

આ સવાસ વાંધાવાળો હતો તેથી ગરમાગરમ તંકરાર આવી. કવિ જુદા જુદા પક્ષીઓની લાયકીના સંબંધમાં લખતાં જણાવે છે કે:—

કો કહે હાજર હંથ, કરે છે લેખાં લાખે;

કો કહે મીઠા ગૃહસ્થ, સર્વ સંતોષે રાખે.

કો કહે સારસ તણી, ટ્રેટ શાહુકારી મારી;

કો કહે વાયસ વિભળ, વાસના ખુશ વિસ્તારી.

જેને કાળું જેમ, તેમ સૌ પક્ષી જોલ્યા;

કાચ ચટયા નગ સુંગ, ખીણપતિ કોઇએ જોલ્યા.

કોરા આગળ કુદ્યા, દામથી કાટ્યા ડોળા;

લીલાને નહી લોભ, બેઠ નવ સમજ્યા મોળા.

નાણાં કરવા હાથ, ગુપ્ત ગમડાળ્યા ગોળા,

દામ બેટમાં મુકયા, સળળ સાગરની ચોડી;
 બેડા બગલો બાળ, પંથ તરકરના રોડી.
 સર્વ સભા થૈ શાન્ત, સલામતિ વસુની જોષ;
 ભય બાઝ્યો મહાસુખ, મહાજન ઉપર મોહી.

હવે અનલ પક્ષીના મ્હોંમાં કવિ “ સો :વાતની એક વાત ”
 જોલાવે છે. કે:—

મનહર.

અનળ કહે છે અધુરું ન રહ્યું હવે કાંઈ,
 પ્રેમનો વધારો હવે પક્ષીઓમાં જોઈયું;
 લંકા કેરી લાડણી ને લાહોરનો લાડો મળ્યો,
 કર્મના સંયોગે ગીત ગાઈયું કે રોઈયું;
 નવા નવા નગર નિહાળીયું પરાયે નાણે,
 નવા નવા નિલ્ય પ્રતિ ભોજન તો ખાઈયું;
 લોકમાં ગણાઈયું હિતેચ્છુ આખી નાત તથા,
 આલસમાં સાક્ષરને નામે આજખાઈયું.

બાપજો પુરાં થયાં. જૂદા જૂદા અમલદારોના ઉપકાર મનાયા
 અને હવે છેવટે પૂર્ણાકૃતિ કરવા પ્રમુખ સાહેબ ઉભા થયા. હેમણે
 ધણે વ્યવહાર બોધ આપ્યો કે —

નહોતો સ્વપ્ને જે આભાસ, બાળ્યો બળ્ય પરમ પ્રકાશ;
ઉગ્યું પૂર્વતું તે પુન્ય, ધારી ધર્મ ઉપર ધુન્ય.

જોતાં આજ સકિનાં ઉર, છે આનંદથી ભરપુર;
કરવા દુઃખદ ધારા દૂર, આત્મારે દિસો આતુર.

પણ આરંભમાં જે હર્ષ, થાતાં ઇતિ રહે ઉત્કર્ષ;
તો તો ધર્યાં ધંધ પ્રમાણ, નહિ તો હાસ્ય સાથે હાણ.
હૃદયે હામ ધરિ હમેશ, મયસો તો જશે સૌ કમેશ;
થાશે જગતમાં જ્યારે, સુખ રૂપ નિવડશે સંસાર.

પણ સમજાન કેઈ જ્ઞાન, બાળે શમ તહાં લગિ સાન,
આવે સદન પામે નાથ, એનો એ રહે અભ્યાસ.
એથી દુખ દબાવે કોક, બમણું હર્ષથી છે શોક;
કીધા હંદ તે સૌ કોક, દે ધીકાર લાયક લોક.

માટે પરહરો એ રીત, રાખો મચ્છ જળની પ્રીત;
હૈયામાં વધારી હામ, પાડો પાર ધાર્યું કામ.
સુકી માન ને અપમાન, રાખો હૃદય હેતુ ખાન;
નિંદા સ્તુતિની દરકાર, તન ધરશો નહિ તથા બાર.

પગલાં પ્રથમ ભરીને આપ, પાડો અન્યને ઉર છાપ;
દુખથી ડગી ન રહો દૂર, તો સંપન્ન થશે સુખ સુર.
સારાં કામમાં મો વિઘ્ન, નાખે નીચ ખળ જન બચ;
રાખીને તરો તે નીર, ધારી ધર્મ દ્રઢતા ધીર.

શરા સર્વ જગને માન્ય, જીવન ચરતું જ પ્રમાણ,
કાચરતું નહિ કદ્યાણ, હોયે હર્ષ માટે હાણ.

ને રહે અડગ ધારી ટેક, તો બારે દબારે એક;
 એવા હોય પુરા પાંચ, તો આવ ન રતિએ આંચ.
 મહાદ્વિજ મળ્યા અહીં અગણિત, સૌનું હોય સરખું ચીત;
 તો બેડો પડે સૌ પાર, ચાતાં ઉઘ્ય ન મળે વાર.
 મિનનતા એજ છે અભિમાન, દુખનું મુગ છે અચાન;
 આગસ અસ્તનું છે અંગ, તજવો સઘ તેનો સંગ.
 સૂચી સુખઃ સરસ પ્રસંગે, રાગો પ્રાવૃદ્ધિતને રંગ;
 શાન્તિ સહનતા ને સીલ, વાણી સ્પષ્ટ સ્વચ્છ સ્વદીક્ષ.
 વર્તન ને વિરત્વ વિવેક, વિદ્યા બુદ્ધિ સાહમ ટેક;
 ઉત્તમ જ્ઞાન શુભ આચાર, સુખ સંતોષ સંપ વિચાર.
 ઉર ઉત્સાહ પર ઉપકાર, એ છે ઉઘ્ય કરાં હાર;
 અહે ને ઘટ વિશે શુભવાન, ઉન્નતિ આપશે ભગવાન.
 દેવા દુષ્ટ રહીને ઠંડ, ઉઘમ આગરો જ અખંડ;
 દ્વિષમાં જાણી દીનની દાઝ, દોડો કુમક કરવા કાજ.
 સ્થાપો સુમતિ કરે રાજ, શોધો સુખ તણા ને સાજ,
 બોધો બાંધવોનો સાથ, હેતુ પુનિત કરવા હાથ.
 ધારો ધર્મ કરો ધધ, તોડો બેડીઓના બધ;
 સ્થાપો આમઆમ સમાજ, સુખદુખ જાણવાને કાજ.
 રાખો પત્રના બ્યવહાર, દોડો વિપત સમયે બહાર;
 આપો લ્યો પરસ્પર લહાવ, વાધે એમ પ્રાતુભાવ.
 કાપી ઝેર બહેર કુકેર, હરવું અણ નગ અધેર;
 સેવા શાંતિની સુખકાર, કરવી એજ જીવન સાર.

પછી ઇષ્ટ દેવની જય બોલાવીને પક્ષીસમાજ બરખાસ્ત
 ચાલે છે.

અહીં મબલો હેવાલ પુરો થાય છે. પછી કવિ બારેક શીટીમાં પાંચ વર્ષનો ઇતિહાસ લખતાં જણાવે છે કે:—

ઉડયાં પક્ષીઓ આકાશ, માંડયો મૂળ કુળ અભ્યાસ !

ધારા રહ્યા કાગળ માંલ, સૌકા બન્યા મનના રાય.

ધાર્યું ધૂળ મળીયું સર્વ, ઉલ્લું ઉંજણીનું પર્વ !

ખરચ્યું ધન ગયું જરગાદ, દિઠો ચાર ધડીનો ચાંદ !

ફાટ્યું પક્ષીઓનું પેટ, નાણાં રહ્યાં સાગર બેટ !

ચાંદ કરે ન કોઇએ ઉર, હાપણુ કરે રહીને દુર;

કથળ્યું સર્વ ધાર્યું કાગ, હાર્યાં શીજ ઉરની હામ;

વ્યાપી ઘેર નિદ્રા આમ, શાન્તિ શાન્તિ મહાસુખરામ !

જારી રહ્યા એવા હર્ષ, પુરાં પ્રગટ પાંચ જ વર્ષ;

છઠે ગયા છટકી છેક, ઉભું રયાન ન થયું એક.

વાએ ઉડયા સર્વ વિચાર, મંત્રી ના કરે ઉચ્ચાર:

‘જૈનસમાચાર’ ના એક સ્વેચ્છાંહ
દેવ થયા.

સુધીઆનામાં મહાપુરુષ, શ્રી મુલ-
તાનચંદ્ર મહારાજનો સ્વર્ગવાસ.

તહેમણે દેવ થયા પછી પ્રેરેલા વિચારો.

‘જૈનસમાચાર’ ના દોષ વર્તાવી તે સુધારવાનો રસ્તો
સૂચવનાર એકનો એક સાચો મિત્ર.

પંજાબ, માળવા, મારવાડ તથા દક્ષિણમાં વિચારકાન્તિ
(*Revolution of Thoughts*) ઉત્પન્ન
કરવાનો વગર ખર્ચનો સૂચનાયકો રસ્તો.

ગાંધી તા. ૨૬ માર્ચે ‘જૈનસમાચાર’ આદિસે પોતાનો એક
સાચામાં સાચો ત્યાગી ખેરખાંડ ગુમાવ્યો છે. હાડ-માંમના પીતરામાં

જોધાયલો એક આત્મા, દશ્યમાન મિત્ર, મુરખી અને શુભેચ્છક તરીકે કામ કરતો દેખાતો બધ થયો છે. પંજીએ ઉત્સાહની જગાણા જેવા એક મહાત્માને ગુમાવ્યો છે. જુન મહિનાની ૨૬ મી તારીખે શ્રી સાધુમાર્ગી જૈન કોમનો હમતો રવી અદસ્ત થઈ ગયો છે. મહા-ત્મા શ્રી મુલતાનચંદ્રજી કે જેમના સમ્બન્ધમાં અસ્પષ્ટ ઇમાજ અગાઉ ૨-૩ વખત મ્હારાથી આ પત્રમા કર્યા સિવાય રહી શકાય નહોતું તેઓ તે દિવસે (આપણી સાદી બાપા કે જેમાં સંપૂર્ણ શુદ્ધાર્થ છુપાયેલો છે તે સાદી બાપામાં કહીએ તો) 'દેવ થયા' છે. હા; આક વર્ષથી શારીરિક વ્યાધિથી પીડાતા તે 'નર' 'દેવ' થયા છે અને દેવ તરીકેનું પારખું પણ તેઓ આટલી ટૂંકી મુદતમાં આપી ચુક્યા છે.

સે'કડો મુનિવરોના સહવાસમાં આવ્યા છતાં મ્હારા હૃદયપર જોડી છાપ બેસાડવા કોઈ શક્તિમાન થયું હોય તો તે 'નણુ રતો' જ છે, કે જેના સમ્બન્ધમાં મ્હારા 'જલધર કૉન્ફરન્સ અહેવાલ' માં હું ઇસારો કરી ચુક્યો છું. એ તણ પૈદી આ એક રત્ન પહેલા કરતાં વધારે જોશથી પ્રકાશવા ગયા રવીવારે રતીની સોળને ગયું છે. (આ હું રતીવાર તા. ૨ જી જુલાઈની રહવારે લખુ છું.) મ્હારો હેમના પ્રાચે આટલો બધો ' પ્રેમ ' કેમ હશે, એમના સ્વર્ગવાસના ખબર આપનારા આ અંકની સોનેરી સાદીથી છાપવા સરખું અને એકજ બાબત સિવાય બીજી કોઈ બાબતને એ અંકમાં જગા આપવા લાયક નહિ ગણવા મરખું અસાધારણ પમહું બરવું મ્હેં કેમ પસંદ કર્યું હશે એ પ્રશ્ન ઉદ્ભવવા જાય છે, પરંતુ એ પ્રશ્નનો ખુલાસો હું આપું તે કરતાં તે મહા-

આએ પોતાના ગ્રેમપાત્ર પાંચ લાખ માણસોના હિતાર્થે શું કર્યું છે તેના હવે પછી અપાતા હુંક અહેવાલને જ જવાબ આપવા દઈશું તો દીક પડશે.

પૂજ્ય શ્રી અમરસિંહજી મહારોજની સપ્રદાયના આ મહાત્મા જ્ઞાનેપ્રાપ્તિ માટે સતત પ્રયાસમાં લાગી પડ્યા હતા. તેમના ગુરુના શિષ્યોને બચાવવાનું કામ પણ તેઓ કરતા અને જૈનધર્મનાં, વેદાંતનાં અને ખ્રીસ્તી પુરતકોના અભ્યાસમાં પોતે લાગ્યા રહેતા. પેપરોનો શોખ તેમને ધણો હતો; એટલો બધો કે હિંદી અને ઉરદુ ભાષામાં નીકળતું કોઈ પણ પેપર એમના વાંચ્યા વગર નહિ રહ્યું હોય અને પાછળથી 'જૈનસમાચાર' વાંચવા ખાતરજ ગુજરાતી ભાષાનો અભ્યાસ કરી ધણાં ગુજરાતી પેપરો વાંચતા. 'જૈનસમાચાર' અને 'જૈનહિનેચ્છુ' તો હમેશ-ઠેક આખેરી મહવાડ વખતે પણ પાઠ નિચે જ રાખતા અને અંકેક સપ્તહતા ગ્રંથ આસપોલી યાદી કરતા તથા બ્યાખ્યાનમાં તે મુદતો ધણી વખત ઉપયોગ કરતા. સ્મરણ-શક્તિ તેમની એટલી તીવ્ર હતી કે આ દંખનાગ સાથે થયેલી બન્ને મુલાકાતો વખતે તેમણે 'જૈનસમાચાર'ના જુના અંકો પૈકી અમુક તારીખના અંકના અમુક પૃષ્ઠ પર અમુક ગાખત છે એમ કહી અનેક ચર્ચાઓ કરી હતી. તેઓ ધણાજ શાન્ત હોવા છતાં દેશકાળ જોષ ગરમ વિચારોને વધારે ચાહનારા હતા અને હુધીઆનામાં તેમની આઠ વર્ષની લાંગી માંદગી દરમ્યાનમાં સંધમાં થયેલી જાગૃતિ તેમના ગરમ ઉપદેશને જ આગારી હતી. રતલામમાં આસતી જે જૈન ટ્રેનીંગ કોલેજને ખુદ રતલામના શ્રીમંત અને જહોળી સંખ્યા ધરાવતા સઘ તરફથી પણ મહિને દસ રૂપીઆની

આવક નથી તે દ્રુતી ગ દોલેજને સામાન્ય સ્થિતિના ૫૦—૫૦૦ ધર
 ધરાવતા હુધીઆના સંઘ તરફથી દર મહીને ત્રીસ ત્રીસ આલીસ
 આલીસ રૂપીઆની રકમ મળતી આવી છે તે એ જ ડૉન્ડરની
 સ્ટીમના ધક્કાનું પરિણામ છે. જલ્દી ડૉન્ડર-સ વખતે એક યુવાન
 ક્ષાવકે ડૉન્ડર-સનું કામ સમાપ્ત થયા પહેલાં પાછા ફરી મહારાજ-
 શ્રીની મુલાકાત લીધી ત્હારે સલાહ પૂછ્યો. “ કેમ આટલા જલ્દી
 પાછા ફર્યા ? ” જવાબ મળ્યો : “ લાગણી વગરના જુઠ્ઠા લોકોનું
 કામકાજ જોઈ મને ખેદ થવાથી પાછા ફર્યો. શ્રીમતો પણ
 આપવાખાતર નહિ પણ કાઢક લેવા ખાતર (માન મેળવવા
 ખાતર) આવના હોય એમ મને જણાયું. ” યોડી વાર મીન
 રહી મહારાજશ્રીએ કહ્યું. “ અને જ્યાં નરકે જવા તૈયાર હોય તો
 ત્હારે પણ નરકે જ જવું કે ? પરધરના દેવની યાત્રા કરતાં તો
 હવતાં દેવોની યાત્રા ગમે તેવી પણ ફીક હતીને ? પરધરના દેવની
 યાત્રા પાછા મદ્દાણુ ભડો લાખો રૂપીઆ ખર્ચાં નાખે છે અને
 ત્હમને ચેતનની યાત્રામા કશું ખર્ચ કરવાનું મન ન થાય-દેવને
 કેશો ‘આત્મભોગ’ આપવાની ઇચ્છા ન થાય એ ત્હમારી ‘લાયકાત’
 નું માપ છે. ત્હમારી પેટે જ્યાં ‘સાપને ઘેર સાપ પરાણા’ જેવું
 ફરે તો એરી એરી પણ ડૉન્ડર-સ જોવાનો વખત હવે પછી મળે
 નહિ. ” આ અર્થે તે યુવાન હૃદયને પીગાળવા પુરતી હતી. ત્હણે
 તે જ ક્ષણે ડૉન્ડર-સ આંશીસ પર તાર કર્યો કે ત્હારી અગ્રુક રકમ
 જનદ્રુતી ગ દોલેજ ફંડમાં સીકારજો. બી વાબુ અને તરત ફળ
 હવું. આ અમર ત્હમના વિચારમળની હતી એમનું વિચાર-
 મળ-મતોળજ એટલું તો ગહન હતું કે વર્ષો થયાં બીમારી બોગ-
 હતાં, ગજાની નસો પણ કુલી જવા છતાં, પેટ અને છાતીની

આતુષ વેદનાં છનાં મરણ સુધી હેમણે હોય કે વોપનો ઉચ્ચાર ન કરતાં જૈન મંત્રની ઉન્નતિ કયે રસ્તે ચાલે એ સમ્બન્ધી વિચારોમાં જ પોતાના મનને ઉઘમી રાખ્યું હતું.

એમતી વિચારમણે અને જૈનમંત્રને તારવાની એમની તિન અભિનાયાએ હેમના દેવ યથા પછી મ્હને કેવી રીતે અપર હરિ તે કહી બતાવવાનો હતું અત્રે પ્રસંગ લખ્યો. આવી વાતો જાહેર પેપરમાં છયોક જણાવવી જોખમભરી છે તે હું સારીરીતે સમજ્યું હતું; પણ મ્હને જે કાંઈ લાગ્યું તે કહી બતાવતા અચકાવાનું કાઈ કારણ હતું જોતો નથી મ્હને આજે જે કાંઈ લાગ્યું છે તેવું બીજા ધણાને જૂદા જૂદા જમાનાઓમાં લાગ્યું હતું જ અને આજ પણ ધણાને લાગે છે તથા ભવિષ્યમાં લાગશે.

મ્હને હેમના દેવ યથાના ખબર તાર દ્વારા નહિ પણ પોષ્ટ-દ્વારા મોકલવામાં આવેલા હોવાથી ગયા ગુરુવારે તે પહોંચ્યા; તે પહેલાં મ્હને તે બતાવના મીઠા કે આડકતરા સમાચાર ટાઇ રથગેથી મળ્યા નહોતા, તો પણ રવીવારથી ગુરુવાર સુધીના દિવસોમાં મ્હારા મગજમાં જે વિચારોનો જથ્થો ધસતો અનુભવાયો હતો એ પરથી કાંઈક અવનવા બનાવતું અનુમાન તો કરી શકાય ખરું, જે કે તે ગુરુવાર રહવાર સુધી એવું અનુમાન પણ સમજ્યું ન હતું. પરન્તુ ગુરુવારે આ બતાવના ખબર મ્હને મળતા જ, રવીવાર ગુરુવાર સુધીના દિવસોમાં પ્રેશર્ચવા વિચારો અને રવીવારે બનેલો બનાવ એ બેનો સમ્બન્ધ હતું અટકળી શક્યો. એ દેવ યથેવા આત્માએ પોતાના અહીંના અધુરું રહેના કામને પૂરું કરવાના ધરાદથી મ્હને મળવા ધારેલું હોય અને હજી તે સ્થિતિમાં પોતે ત્યાં જ દાખલ

ચયેતા હોવાથી સ્પૂષ્ટ રૂપ લેવાનું (materialisation) ન બની શકવાથી માત્ર વિચારો ગ્રેસ્વા રૂપે જ પોતાનું સ્થિતિતર બહાર કરવાનો આ રસ્તો લીધો હોય.

રવીવાર રાત્રીના ત્રણ વાગ્યાના સુમારે મ્હારી નિદ્રામાં બંગ પડ્યો હતો અને મ્હને અનેક વિચારોએ શુભગાત્રી નાખ્યો હતો. “ પંજાબ પ્રાન્તિક કોન્ફરન્સની બીજી બેઠકનો વિચાર કેમ કાઢને સૂઝતો નથી ? પંજાબીઓ શું માત્ર વાતે જ વડા છે કે ? ત્યારે પણ હુરામતું જ માનપાન લેવું છે કે કાંઈ આ રસ્તે ઉદ્યમ કરવો છે ? ” આ વિચારો અને એ વિષયને લગતા અનેક તર્કો ઉભરાવા લાગ્યા. મ્હેં નિદ્રા લેના પછી કોસીય કાઢી, જે સર્વ બર્મ ગઇ. બીજો દિવસ રહવારથી સાંજ સુધી હું પ્રેસ કે પેપરના કામમાં લક્ષ લગાવી શક્યો નહિ. મન ગભરાયતું જ રહ્યું અને અસ્પષ્ટ વિચારોએ મુગજમાં ઘમસાણ મચાવી મૂક્યું. તે રાત્રીએ નદી કિનારે ફરવા ગયો, બચ્ચાં અધકાર અને એકાંતમાં ફરી વિચારોએ મ્હારો કબજો લીધો, પરન્તુ આ વખતે તેઓ વધારે સ્પષ્ટ રૂપમાં હતા. જેમ કાંઈ કૃષાણુ ગુરૂદેવ મ્હોં સંતાડી અંતરીક્ષથી પણ તદ્દન સ્પષ્ટ શબ્દોમાં હિતચિક્ષા આપતા હોય તેમ તે વિચારો મ્હને પોતાને જ ઉદ્દેશીને કહેવા લાગ્યા: “ શું ત્યારે આ મગતરા તુલ્ય સેવામાં જ જીંદગી પુરી કરવાનો ત્હેં નિશ્ચય કર્યો છે ? આ પગથીઆ પછીના ઉચ્ચ પગથીએ ચઢવાનો હજી વખત થયો નથી શું ? ત્યારા પાંધવો અને બહેનોની સ્થિતિ ત્હને આંસુ ખાડવા જેટલી પુરતી ખરાબ નથી લાગતી શું ? પુરુષો અને સ્ત્રીઓ, બાળકો અને બાળાઓ, સાધુઓ અને સાધ્નીઓના આંતરીક ઉદય માટેના ભગીરથ પ્રયાસ કરતારા

પુરુષોત્તમ ગુપ્ત મંડળ સ્થાપનાનો વિચાર શું સ્વભાવતઃ જ થઈ શકે ?
 એ વિચાર આ ભવ કે બીજા કોઈપણ ભવમાં અમલમાં મુકવાનો
 જ હોય તો શું ત્હને માટે તૈયારીઓ કરવાનો વખત પાક્યો નથી ?
 એ મહાન કામ શું તું એકલો જ ઉઠાવવાની મૂર્ખતાબરી દિમ્પલ
 કદી ધારણ કરી શકશે ? ત્હને શું ગુપ્ત મંડળના ચાર મંત્રોની
 નિરંતર મદદ ઉપરાંત એકંદર જોતોની સદ્ગતુષ્ઠિ વિના કદી આવી
 શકશે ? કદી નહિ; કામ વડે મદદ કરનારાઓ કરતાં વિચારબળ
 વડે—અનુમોદના દાગે મદદ કરનારાઓની અસર ત્હને ફતેહની
 વધારે નજીકમાં લઈ જઈ શકશે માટે એ ખરેખર જ કાંઈ સંજીવ
 કામ કરવું હોય તો લોકપ્રિયતાનો ખપ કર. અને લોકપ્રિયતા,
 તદ્દન નિશ્ચય નયને વગળી રહેવાથી મળી શકે ખરી ? જે હિતકર
 પણ કડવી ટીકાઓ તું અમુક સાધુઓ અને આગેવાનોના સન્નિધમાં
 કવચિત્ કવચિત્ કરે છે તે કડવી ટીકાઓ એકવાર જરૂરની હતી
 ખરી; પરંતુ હવે તે અકાલે છે ત્હેં ઉઠાવેલા કામમાં ત્હારા
 આશય નિર્ભલ છે એ બાબતની ખાતરી લોકોને કંદારનીએ થઈ
 ગઈ છે; ત્હારી કલમ લોકહિતના મથમાં ત્હારા ચરીરને હિતી શકે
 તેમ જ એ બાબતનો અનુભવ હૃદયયજ્ઞવાળાઓને થઈ ગયો છે.
 પણ હવે તું ચાન્ત થા. જેમ સાધુ પુરુષો ‘ત્રેડ’ સ્થપવા ‘ગુણ-
 સ્થાપક’ મા રહડતા જાય છે તેમ તેમ ત્હેમના ગુણો-સ્વભાવમાં
 ફેરફાર થતો જાય છે પોલીસનો સીપાઈ પોલીસ તરીકે જે મીઠા
 કરે છે તે જરૂરી છે, પણ તે જ્ઞાત્રે ધન્વેકટર બને છે ત્હારે
 તે ગંભીર ‘સદ્ગૃહસ્થ’ બની જાય છે. ત્હારે સર્વજ્ઞાતમાં ‘પોલીસ-
 ગીરી’ની ‘નોકરી’ કરવી પડી તે વખતે તીખ્ખા સમ્બો ગમે તેમ

વાપરવા પડે એ વાત જૂદી છે; પણ વખત જતાં ડીમી વધવા લાગે તેમ તેમ ઉંચા 'ગ્રેડ' માં દાખલ થવાથી એ, કામ બીજાને સોંપી ત્યારે માત્ર બીજા સીપાઈઓને માર્ગમૂલ્યન કરવાનું છે. પ્રખ્યાત હૃદય ઉપર એક યા બીજી રીતે કાણુ મેળવી ચુકેલા—એમના માલેક થઈ પડેલા પુરુષોને માટે કડી દીકરો કરવાથી હું માત્ર તહારી જ વિરુદ્ધ સતુઓ ઉભા કરે છે એટલું નથી પણ તહારાં પ્રિય. અને લોકહિતકારી પારમાર્થીક ખાતાઓની વિરુદ્ધ પણ સતુઓ ઉભા કરે છે; એ વાત પર ત્યારે 'મનન' કરવાનું છે. 'શુશ્રુ' અને 'શુશ્રી' બિન્ન નથી; 'કાર્ય' અને 'કાર્ય કરનાર', જૂદા નથી. 'કાર્ય કરનાર' ના સતુઓ 'કાર્ય' ના પણ સતુઓ બને છે, એ વાત એ હું માનતો હો તો જે 'કાર્ય' ત્હને જીગરથી પણ વધારે બહાલું છે તે 'કાર્ય' ના દુશ્મનો યત્તા અટકાવ અને તેમ થશે તો હું ત્યારા માનીતાં 'કાર્યો' ને આપાદ સ્થિતિમાં જોઈ વધારે સુખી બનીશ.

" ત્હને ' મોડરેટ ' બનવાની મલાહ ધેર્યાઓ તરફથી મળી હશે. ત્હેમાં કેટલાકો પોતે જ 'મીઠાની તાણુવાળા' હોવાથી એવી સલાહ આપતા હશે, કેટલાકો પોતાની સહીસલામતી ખાતર એવી સલાહ આપતા હશે, કેટલાકો ત્યારાં સ્નેહી સમ્મન્ધી હોવાથી ત્યારાં આર્થિક લાભના વિચારથી એવી સલાહ આપતા હશે. અને તેથી જ એ સલાહો ત્હને ગમે નહિ કિતરી હોય. પરંતુ હું જે આશયથી હમણાં ત્હને સલાહ આપું છું તે આશય પારમાર્થિક છે અને જે પારમાર્થ એ જ ત્યારા ઉદ્યમનો આશય હોય તો આ મહારી સલાહનો આશય આપોઆપ ત્હેની સાથે 'બની જશે.'

... of a feather flock together.

“ જનસેવાની શુદ્ધ ધ્યેયાવાળાએ ન્હાની, સરખી પણ ભૂવ
 કરી એ ધણું જોખમભર્યું છે. ખીજાઓની ભૂવ કરતાં એમની
 ભૂવનું પરિણામ ધણું ગંભીર આવે છે. ત્હારી ભૂવમાં ઉચ્ચાશયની
 સુગંધ હોવા છતાં પણ ભૂલ તે ભૂવ જ છે અને ત્હારો સાચો
 મિત્ર તે સાંખી શકશે નહિ જ. જે બાધાઓની ‘નોકરી’ બનવવાનો
 તું ઉદ્યમ કરે છે એમની ભૂલો જો અચાનકતાને આભારી હોવાનું તું
 કલ્પક રાખે છે તો એ ભૂલો માટે ઠપકો દેવા કરતા તે ભૂલો
 સુધારવાની ત્હેમને સન્મતિ મળે એવી ભાવના ભાવ. બની શકે તો
 ‘જ્ઞાનલવડુર્વિદ્ય’ મનુષ્યોની ભૂવ વખતે આંખ આડા કાન કર અને
 એ સિવાયના ખીજાઓની ભૂલો વખતે મીઠું શબ્દોમાં માર્ગસૂચન
 કર. અનત કાળના ભૂલા પડેલાં તેઓ જરા ઓડા ડેકાણે આવશે
 તે માટે ચિંતા ન કર. પણ તેઓ ત્હારી વાત સામજીવાના જ
 અખાડા ન કરે એ બાબત કાજીજી રાખજે, નહિ તો એટલી
 દયાથી સુભાવી બેસીશ. માન કે તેઓ ત્હારા ગમે તેના નંત્ર શબ્દોથી
 પણ નથી જ સુધરતા; તો પણ ત્હેમને ત્હારા શત્રુ બનવા ન દઇશ.
 ત્હેમની મદદથી ખીજા જાહેર સેવાના કામો થઇ શકે એ વાત
 દૃષ્ટિ આગળથી જતી કરવા જેની નથી. માટે ગુજરાતમાં અને
 કચ્છમાં, કાઠિયાવાડમાં અને પંજાબમાં, મારવાડમાં અને માલવામાં,
 દક્ષિણમાં અને રાજપૂતાનામાં લોકપ્રિયતા વધાર; મિત્રો અને શત્રુ
 બોલનારાઓ વધાર. એ બધા પૈકી થોડાની મદદ અને ખીજાઓની
 શુભેચ્છાઓ વડે તું વધારે કામ થોડી મહેનતથી કરી શકીશ. જા,
 ધીર જા, હમણા જ ‘સામાયિક’ કર, સામાયિકમાં સુનિ ર, મા, ધો
 ના દેહાર પર એકચિત્ત જન નેઓ ત ન્હારા તે શુભાશયથી લખા-
 યના કદુ વચનોનો સવળો અર્થ લઇ દોષ ભૂની ગુણ મદલુ કરી

તહારા મિત્રો અને શુભેચ્છકો અને છે એમ ભાવના બાત. તેઓ
તેને સલાહ આપે અને સલાહ પૂછે છે એવી કલ્પના કર. હેમના
બકતોને તેઓએ તહારા સમ્બન્ધી વિચારો આપવામાં કરેલી ઉતાવળ
માટે દીક્ષગીર ચાપ છે અને તહારા સુધારા પર તેઓ બકતો સમક્ષ
પ્રસન્નતા જણાવે છે એવો ચીતાર તહારી દૃષ્ટિ આગળ ખડો કર.
તે બકતો તે ગુરુનું વચન માથે ચઢાવે છે અને તેઓ પૈરી એક,
શાળામાં; એક, અનાયામકમાં; એક, સ્કૉલરશીપમાં; અને એક, સાધુ-
શાળામાં તહારી ધારણા કરતાં પણ ચાર ઘણી રકમો ઉઘાસથી આપે
છે એમ કલ્પ. અને એ પ્રયોગ એક પખવાડીઆ સુધી અનુસાવ.
બને તો તે તે ગુરુના કાલ્પણ ચોડા પણ બધા કાર્યની તારીફ
કરવાનો પ્રસંગ લે. એક બધા કાર્યની તારીફ અનેક બધાં સંતાનો
ઉત્પન્ન કરે છે. ”

હું ઘેર આવ્યો અને સામાયિકની ઇચ્છા થઈ આવી. આસન
પાથરી બેઠો. પણ મહેં સામાયિક વિધિપૂર્વક બાંધ્યું નહિ. મહારી
દૃષ્ટિ આસન પાસેના પુસ્તક પર મઘ અને હેમાંના સમ્પદો વાંચવા
પ્રેરણા થઈ. (શું નદી પર વિચારોનો પ્રવાહ મોકલનાર દેવે જ તે
કાલ્ય મહારો હૃદય પડોંચે એટલું નાદીક મૂક્યું હશે ?)

*TALK HAPPINESS. The world is sad enough
Without your woe. No path is wholly rough.

“ વાત કરે તો સુખની વાત કર. દુનીઆ એટલી બધી
-દીલગીર રહે છે કે હેમાં તહારા દુઃખના સ્મરણનો વધારો ન કરેતો.
રિસ્તો છેકળ ખડખડો નથી. સદાધવાળી અને સ્વચ્છ જગા

Look for the places that are smooth and clear,
And speak of them to rest the weary ear
Of earth; so hurt by one continuous strain
Of mortal discontent and grief and pain.

TALK FAITH, The world is better off without
Your uttered ignorance and morbid doubt.
If you have faith in God, or man, or self,

શોધ અને આધિ-વ્યાધિ-ઉપાધિથી લાંબા વખતથી બળા-જળા
રહેલા મનુષ્ય પ્રાણીઓને એ જગા પર પોતાના કંટાળેલા કાન
દેવાનું કહે.

“ વાત કરે તો અદ્ધાની વાત કર. તું જે અજ્ઞાનમૂલક શબ્દો
બોલે અગર મનમાં સત્ય સમ્બન્ધી સંસયો રમાડ્યા કરે તે વગર
ફનીયાને ચાલી શકશે. જે તું ઇશ્વર પર, કે કોઈ ઇશ્વર તુલ્ય માણસ
પર કે આત્મા પર—કોઈ પર પણ-શ્રદ્ધા ધરાવતો હોય તો એ
સમ્બન્ધી વાતો કરજે; નહિ તો ત્રણમાંની એક વાતની પણ શ્રદ્ધા
આવે ત્યાં સુધી મીનવતની છાજલીમાં તારા વિચારોને રાખી
સુકજે. મીનથી કોઈને બેદ નહિ થાય.

“ વાત કરે તો તનદુરસ્તીની વાત કર, માણસ જાતનાં
ફરદો એટલાં જુના વખતથી ચાલ્યાં આવે છે કે, તેઓ એ શબ્દ
સાંભળાને પણ કંટાળો પામે છે. ‘ફરદ’ ની વાત શ્રોતાને આનંદ કે
સંતોષ આપી શકતી નથી, માટે બહારે પણ બોલે ત્યારે ‘ ખેરી-
આત ’ બોલજે, “ મી ખુશીમાં છે ” “ સી સાજુંતાજુ ”
એમજ બોલજે એટલે ત્યારે તે શબ્દો બના દેવો સાંભળશે અને
ત્યારે શબ્દોને ખરા પાકશે. ”

Say' so; if not, push back upon the shelf
 Of silence all your thoughts till faith shall come.
 No one will grieve because your lips are dumb.
TALK HEALTH. The dreary never-ending
 tale

Of mortal maladies is worn and stale ;
 You cannot charm or interest or please
 By harping on that minor chord, disease.
 Say you are well, or all is well with you,
 And God shall hear your words and make
 them true.

૧. ત્રિવિધપૂર્વક સામાયિક નહિ આદરનાં માત્ર આ શબ્દો ઉપર
 ધ્યાન ધરવામાં જ મ્હેં અડધોએક કલાક વ્યતીત કર્યો અને પછી
 આરામ કર્યો. રહવારે સાઇકોલોજી (psychology) અથવા
 ગાનસ શાસ્ત્રનું પુસ્તક વાંચતાં રાત્રીની પ્રેરણાઓનો કંઈક ખુલાસો
 થવા લાગ્યો; તેથી પુસ્તક વાંચ્યાં જ ક્યુ. જાણીતી વિદુષી બાઇ
 મીસીસ બ્રિસાંટ લેમાં લખે છે કે—

"The next stage is that by changing the
 balance between the muscular and the nervous
 systems a little, you can sometimes obtain a
 greater keenness of vision, or a greater delicacy
 of hearing, than is normal to the individual

Where the person is in strong and

robust health, he will be blind and deaf to these delicate vibrations. Supposing the muscular strength diminishes and a tension is put upon his nerves, either deliberately by artificial action, such as fasting—a favourite way in the Middle Ages—which lowers the bodily vitality and tends to make the nerves more sensitive; or accidentally, as in cases of nervous tension, either by mental worry or in any other way. Under these conditions a partial clairvoyance will show itself, which decreases when healthier conditions are recovered. An old friend of mine, a materialist, was rather remarkable in this way for her occasional clairvoyant sight—remarkable because she remained a materialist in spite of it. If she were very anxious, worried, over-worked, or a little ill, she would find herself seeing where, as she said, there was nothing. She saw in a very peculiar way a friend of hers who had lately passed over. She saw what we call the “etheric double,” and she described exactly the disintegration the etheric double undergoes as the physical body decays, so that anyone knowing anything

about the break-up of the etheric double could trace from her description what she had seen. At the time, I had nothing by which to explain these facts, but later on I came to understand what it was she had seen. Another of her experiences was one concerning a man she had known fairly well, and with whom she had often gone to concerts. The man died. To her great surprise, this gentleman one day appeared to her and walked with her, discussing musical points, so that she could hardly convince herself that he was dead, or that she herself was under a delusion. She told me that the whole thing was so common-place and natural that she looked upon it as a most extraordinary happening, and left it as a thing she could not explain. That experience also I put by as an interesting, and to the materialist an-unexplained, fact. There was in this case the change of balance I mentioned, the lack of vigour of the ordinary muscular system, and the overstrained condition of the nerves. It is no answer to that to say: 'hallucination;' that explains nothing; because when you

have said "hallucination" the next question that arises is: "What is hallucination?" These hallucinations are very instructive. The fact that they come to people with overstimulated nerves is very significant, for it means that the nerve is vibrating at a higher tension, and that if it were possible to get that higher tension without loss of physical health we should make a distinct step forward in evolution, so far as normal vision is concerned.

Pass a step farther in clairvoyance, and you come to mental clairvoyance, the coming down into the physical brain of vibrations from the mental plane, but this usually happens in the case of genius. You come across it largely in connection with painters. The painter sees and tries to reproduce, and the greater the genius of the painter the greater will be his disgust at his imperfect representation of what he has seen in the moment of inspiration. Now that cannot be called astral clairvoyance, but rather mental clairvoyance. Closely connected with that is a subtle form of clairvoyance

which enables a person to recognise 'a truth and a principle where a scientific man suddenly sees one principle which unites and explains a large number of facts. When he catches sight of an underlying law which classifies and renders orderly a chaos of observations, that man is, unconsciously to himself, using a very beautiful form of mental clairvoyance, and it is in a very literal sense of the term that he sees, although he himself would not recognise it as sight.

We find, then, an etheric clairvoyance which can be reached by a slight strain on the ordinary vision; which can be reached also by unbalancing the normal healthy relation between the muscular and nervous systems, and which comes about very readily in cases of nervous tension and overstrain. Then we find the purely astral clairvoyance, which may be symbolical and more or less vague, but which may be, by training, precise, definite, and clear. And all these cases I have been talking are cases in which I am thinking of the person as . . . in what you would roughly call his nor-

mal state, that is, he is not in trance, and when astral vision is developed by careful methods, by deliberately adopted means, then you will have this astral vision going hand in hand with ordinary physical vision, so that you practically have an expansion of sight. I mean that the man in the normal state will then see all the people round him, but will see in addition the astral people; so that the world to him will be far more thickly populated, as he will see the astral crowds intermingling with the physical, the normal consciousness being in full play, no kind of blinding of that consciousness being necessary to observe the astral phenomena.

If evolution be true, and if Nature's powers are not exhausted, and if we are not so perfect that no higher perfection can be imagined than the possession of five senses, then it is surely not impossible that these acuter senses are in a rudimentary stage within us at the present moment, and in the course of evolution will evolve in all of us. The want to impress upon you is that these

are on the line of evolution; they are not supernatural but perfectly natural, only not as common now as they will be in the future.

The same is of clairaudience. We have, with respect to that, two famous historical examples mentioned by Mr. Myers, when dealing with this particular kind of hearing interesting because historical, and because the evidence is so undeniable. I refer, of course, to the cases of Socrates and of Joan of Arc. The case of Socrates is interesting, because of the communications he received. He saw nothing, but heard a voice, and the voice only interfered with him when he was either going wrong, or when the action he was going to take would have prevented something happening that was useful. As you know, he has left a number of these cases on record, two of which seem to me to be of the profoundest interest: one, the famous case where a man sitting at supper with him, was proposing to commit an assassination known to no one in the room except himself, the man rose from the table, the voice spoke to Socrates.

him, and he did stop him, and kept him still sitting there. A second time the man rose to go, and a second time the voice called the attention of Socrates, and again he stopped him. On the third time he rose the voice remained silent, and the man, determined as he was to go after a double warning—for Socrates on each occasion had told him the voice had spoken—went to his doom. The other case comes near his own death. His speech has been handed down to us. He said a voice, which generally interfered when he was going to make a mistake, did not interfere with him when going down to the place where he made the speech which led to his death; and while he was making his speech and saying things which provoked his sentence, the voice remained silent; so that when he got to the end of that speech which meant his condemnation, he declared that as the voice had not interrupted, it meant that death was no evil—surely, one of the most splendid conclusions ever drawn by

a human brain on the policy of a "supernatural" happening. He recognised what it meant, that death was only a passage to a higher state, which was not to be avoided."

આ હીટીઓમાંની દલીલો માત્ર ભાષાન્તર કરવાથી સામાન્ય વાચકોના સમજવામાં આવે તેવી નથી; પરંતુ આગળ પાછળનો સમન્વય અને કટલાક પ્રયોગોની વિગત આપીને સમજાવવાથી જ આ દલીલો મળે ઉતરે તેમ છે; માટે આ સાત્ત્વીય (Scientific) 'પ્રુવાસાંતુ' કામ ખીજ કાઈ વખતને માટે મોકુફ રાખવું ઉચિત સમજીએ.

મંગળવાર કાંઈ પણ નોંધવા જેવા બનાવ સિવાય જ બચીત થયો. પુષ્કાર રાત્રીએ તેજ નદીના એકાંત સ્થળમાં વિચારો પુનઃ પુર જોશથી વહેવા લાગ્યા. આ વખતે પહેલાંના જેવોજ અવાજ સંભળાયો પણ તે સાથે આકૃતિનો કાંઈક સદજ આભાસ થયો; માત્ર આભાસ થયો. ચોતરફ અધારૂં હતું. નદીની ચોતરફનું ક્ષિતિજ અતિ વિશાળ હતું. નદીની આવી તે જગામાં અને સીમા વગરની તે વિશાળતામાં માત્ર એ આભાસ જ દેખાયો, કે જેની ગજાની નસો દુલેલી હતી, હાથ-પગનાં આંગળાં વળી ગયાં હતાં, હાડપિંજર માત્ર આત્મિકબળથી જગતિ કરતું હતું અને તનદુરસ્તી અને ખોરાકની ગેરહાજરીમાં ઉડાં ગયેલાં ચમુમાંથી તેજ અને સ્વાત્માર્પણનો અગ્નિ ઝરતો હતો. માત્ર ગયા મહીનામાં જે મહાત્માનાં મહેદર્શન કર્યા હતાં તે જ આ આકૃતિ. 'કર્મયોગી'ના જેવા શબ્દોથી ચોડા વખત ઉપર મહેને ટટાર કરનાર આ જ આકૃતિ ! યદ્યપિ

રહેમની સંપૂર્ણ રંગરેખા જોઈ શકાતી નહોતી, તો પણ આંખથી જે
 અધુરું રહ્યું તે કલ્પનાશક્તિએ પુરું કર્યું. હવે અંવાજ આણુ થયોઃ
 “ અને હજી પણ શું પેલું ચીંથરીઉં દિંદી પાક્કિક એવા જ રૂપમાં
 કહાડવું છે કે ? અને હજી પણ લોકોના ઉત્સાહને મંદ ને વધારે
 મંદ થતો તું જોઈ શકે છે કે ? કચ્છની સાધુપરિપદમાં થયેલા અદ-
 ભૂત સુધારાપરથી, લિંબડીની પ્રથમ થયેલી સાધુપરિપદમાં પુરાણ
 પણ દોષીત સાધુને ખાતલ કરવાની ખતાવાયલી જાહેર દ્વિન્મત પરથી,
 પૂંજનમ પ્રાન્તિક કૉન્ફરન્સ પરથી, આલાવાડના ‘ગેળ’ પરથી, જૈન
 ટ્રેનીંગ કૉલેજના જન્મપરથી અને લોકોના મદ્દલાયલા વિચારોપરથી
 શું તને હજી ખાતરી થતી નથી કે ‘જથ્થાનાં લખાણોદ્ધારા પ્રેરાતા
 વિચારો આખરે માણસો ઉપર વિજય મેળવે છે ’ ? અને
 જો એ સિદ્ધાંતમાં ખાતરી થતી હોય તો દુરસદના અભાવે ચીંથરે-
 હાલ સ્થિતિમાં ચલાવવું પડતું દિંદી પાક્કિક બંધ કર અને વિચારો
 વધારે પ્રમાણમાં અને વધારે ઓછા આંતરે મોકલી શકાય
 એની યોજના કર. મારવાડ, માળવા, પૂંજન, દક્ષિણમાં કાંઈ જનગૃતિ
 નથી એવું કહેતાં ત્યારે અને દરેક કેળવાયલા જૈને સરમાવું જોઈએ;
 કારણકે એ તહમરી બધાની ગદ્ગદતનું જ પરિણામ છે. ” જ્ઞાન
 સાથે સત્તા તેમજ જોખમદારી બન્ને આવે છે. ” આ વિ-
 ચાર કેળવાયલાઓમાં વધારે ફેલાવવામાં ત્હોં કાંઈ ગદ્ગદતે કરી હોય
 તો તે માટે પ્રાયશ્ચીત લે. જે કામો કરાતાં જોવાની ઈચ્છા ત્હમે
 રાખોછો તે કામોના છડીદારરૂપ ‘વિચારો’ને પહેલાં પહેલાં કેમ
 માકલના નથી ? વિચારોની પ્રેરણા કરવામાં ઠરકસર કેમ કરોછો ?
 મહીને નહિ પણ પંદર દિવસે, પંદર નહિ પણ આઠ આઠ દિવસે,
 આઠ આઠ દિવસે નહિ ને હમેશ, વિચારનાં આંદોલનો ફેલાવશે

તો જ જોન કોમમાં ધ્વંષીત કોમો થતાં જોવા પામશે. વિચાર
 એ જ મ્હોટામાં મ્હોટી અદ્વૈત શક્તિ છે. એ સત્યની સમગ્ર
 જોટલી સ્પષ્ટતાથી પકાય તેટલો વધારે લાભ છે. બાળપણ દ્વારા, પેપરો
 દ્વારા, પુસ્તકો દ્વારા—રે છેવટે વાતચીત દ્વારા પણ તું અને મહાવીર-
 શાસન (મીશન)ના ખીજા મીશનરીઓ સા માટે દરદમેશ વિચારનાં
 આંદોલનો મોકલ્યા કરવામાં કસર રાખોછો ! દિંદી બાપાનું
 પ્રાક્ષિક અને તે પણ આટલું બધું અનિયમિત એથી કંઈ પંજાબ,
 આગવા વગેરે તરફમાં વિચારોની પ્રેરણા જરાબર થઈ શકે નહિ. તું
 એ માટે પૈસાની ખૂબ પાડે છે; હું જાણું છું. પણ તે ભૂલ છે. ત્હારી
 જીવિતો ઉપયોગ કર. ત્હારું આત્મજન્ય અનુભવ. ત્હારા જેવા બાળ-
 કને લોકડી લઈને ચાલવા જતાં પડી જતી વખતે જરાતરા ટેકો
 આપીથી કરી સહાય; પરંતુ પડવા—આખડવા છતાં ચાલવાની તક-
 લીધે તો ત્હારે જ લેવી પડશે. ત્હારે માટે કોઈ સહાયક ચાલે અગર
 ત્હને ઉંચકીને સહીસક્ષાત ખીજા જગાએ પહોંચાડે તે ‘ સહાય ’
 ગણાય નહિ પણ ત્હારું ખુન કચું કહેવાય; કારણ કે તેથી તું

તે પવિત્ર આશયને પાર પાડવા માટે લીધેલા ઉપાયોમાં એક, 'એક-લિપિપ્રચાર' નો છે. દેવનાગરી (બાલખોષ) લિપિનો પ્રચાર દરેક પ્રાંતના લોકો વચ્ચે એક રેતે જેટલો સંબંધ વધારી શકશે. તું શા માટે તે રસ્તે કાંઈ ન કરે ? ગુજરાતી 'જૈનસમાચાર' ને હિંદી—ગુજરાતી કેમ ન બનાવે ? ત્હેમાં મુખ્ય લેખ (લીડર) સરળ--સહેલી હિંદી ભાષામાં અને દેવનાગરી લિપિમાં મોટા હરફથી છાપવાનું કરાવ, 'અધિપતિની નોંધ' અને જૈનસમાચાર એ બે વિષયોમાં જેટલો ભાગ પંજાબને લગતો હોય તેટલો હિંદી ભાષા અને દેવનાગરી લિપિમાં, માળવા-ભારવાડ-દક્ષિણને લગતો હોય તે ગુજરાતી ભાષા અને દેવનાગરી લિપિમાં અને ગુજરાત--કચ્છ--કાઠીઆવાડને લગતો હોય તે ગુજરાતી ભાષા અને ગુજરાતી ટાઇપમાં છાપવો. વિવિધ સમાચાર ગુજરાતી ભાષા અને દેવનાગરી લિપિમાં છાપવા. આમ કરવાથી બે લાભ થશે. માળવા, ભારવાડ, પંજાબના જૈનોને અઠવાડીક પત્રની ગરજ સરશે અને જે ગુજરાતી ભાષામાં સ્ત્રોત પર ટુચ્છ લખાયા છે તે ગુજરાતી ભાષાને ત્હેમને પરિચય થઈ જશે. તથા ગુજરાત--કાઠીઆવાડના જૈનોને હિંદી જેવી આખા હિંદમાં પ્રચલીત ભાષાનું જ્ઞાન રહેલાઈથી થઈ શકશે. ત્હારી આંતરી-સને પણ હિંદી અવાજનું પત્ર ચનાવવાની કડાકુટ બગવાથી ખીજ વધારે સંગીન કામ ઉપર વખત ખર્ચવાનું બની શકશે. આ યોજનાથી એક દિવસ 'જૈનસમાચાર' એટલી આદૃષ્ટી ધરાવતું થશે કે જેથી કોઈ શ્રીમંતની મદદ લેવાના વખતની જગ્યાએ ધણાએક શુભ ખાતામાં મદદ આપવાની શક્તિ ત્હેને પ્રાપ્ત થશે. માટે ટપાલ આ, યોજના તૈયાર કર અને આ સાતુર્ભાગમાં જ ત્હેની અગ

કર. ગણીતના આંકડા મુજી ને; ધણાં વર્ષથી સંસાર છોડનાર
‘ નિમ્મખુ ’નું એ કામ નથી; હેને દિસાખી કામ સાથે કાંઈ
તાલુક નથી. ”

અત્રે એક મિત્રે ભંગાણુ પાડ્યું. અને સાથે ઘેર આવ્યા.
રાત્રે નિદ્રા મુક્ત ન આવી. આખી રાત્રી વિચારપ્રદેશમાં જ
વિહાર કીધો.

ખીજે દિવસે એટલે ગુરુવારે સ્વવારે પોટમેને મ્હારા હાથમાં
કેટલીક ટપાલ મુકી; જેમાંનો પહેલો જ પત્ર ફોડતાં “ મહારાજ શ્રી
મુક્તાનંદજીનો સ્વર્ગવાસ ” એ મતલબના અંગ્રેજી શબ્દો ટાઈપિ-
રાઈટરથી છપેલા વાંચ્યા. હૃદયભેદક સમાચાર ! જેમણે પોતાની
તખીયત છેકજ ખગડેલી જોઈ છેલી મુલાકાતનો મ્હને લાભ આપવા
કૃપા કરી હતી અને જેમણે હમણાં કેટલુંક થયાં મ્હારામાં વિચા-
રનો પ્રવાહ મોકલવાનું આરંભ્યું હતું તેમના વિચોગના ખબર
વાંચતાં પ્રથમ તો મ્હને જે ખેડ થયો તે કહી બતાવવાનો આડંબર
તું નહિ કરૂં. તેમુઆ નથી પણ અમરત્વમાં આગળ કુચ કરી ગયા
છે એ વિચાર મ્હને રજુયો. તે આપણને બચાનક જંગલમાં પગ-
પાળા માલતા મુજી વેગી વિમાનમાં ખેસી ન્હાસી છૂટ્યા નથી, પણ
સ્વૂક્ષ્ણ પદાર્થ પર જ્ય મેળવી, હાડ-માંસના કેદખાતાને બેદી, આપણે
માટે રસ્તો કરવા આગળ દોડ્યા છે. તેઓએ પોતાની જોખમદારી
વિસારી દીધી નથી; પરન્તુ સાધનો વધારે બહોળાં અને વધારે તીવ્ર
મળવાથી વધારે સારી રીતે જનસેવાના ‘ શીશન ’ના ‘ મીશનરી ’ તરીકે
કામ કરવા શક્તિમાન થશે. પ્રથમ મ્હેં એમ ધાર્યું હતું કે તેમના

“ Earth was poorer and heaven was richer ”
 અર્થાત્ આ ભૂમિ વધારે રંક બની છે અને સ્વર્ગ ભૂમિ વધારે
 આબાદ બની છે. પણ ના; આ દુનીયા રંક કેમ બને? આ દુનીયા-
 નો એક મિત્ર ખીજી દુનીયામાં વધારે વ્યાપાર ખેડવા જાય તેથી આ
 દુનીયા ઉદ્ગટી વધારે આબાદ બને કે વધારે રંક? તદ્વાચી રણી
 રણાને અહીં ખર્ચશે; આપણને વધારે સેવાકારક થઇ પડશે. જે
 ભૂમિ પર રહી તેઓ ‘ સાધુમાર્ગી જૈન ’ નામનો ઉચ્ચાર કરતાં પણ
 ખુશી ખુશી થઇ જતા, જે ભૂમિ પર રહી જૈન કાન્દર-સના સમ્મે-
 લનની વાત સાંભળીને રોમાંચ અનુભવતા, જે ભૂમિ પર રહી સાધુ-
 ઓને ભણાવવામાં આનંદ માનતા, જે ભૂમિ પર રહી ‘ જૈનમમા-
 ચાર ’ વાંચી તે અમણી બાપા પંજળી પ્રપત્ત વચ્ચે સમજાવવામાં
 લેહેજત સમજતા, જે ભૂમિ પર રહી ગુરવરના વિનય કરવામાં
 મહદ્ભાગ્ય સમજતા—તે ભૂમિને છેક જ વિસારી દે એ કેમ બને?
 શું એક માતા પોતે જે બાળકને પોતાના ખોળામાં હુલાવે છે,
 સુખન કરે છે અને હસાવીને પોતે હમે છે—તે માતા પરદેશ જઈ
 બાળકને બૂલી જાય છે? બૃતનારાઓ પ્રેમ વગરના છે—હયા વગરના
 છે—‘સ્વાર્થ’ના વિચારોમાં જ રમી રહેનારા છે. “ હું એકલો
 એકલો સુખી થઇ જઈ—એકલો એકલો સ્વર્ગમાં અને મોક્ષમાં
 પહોંચી જઈ નિરાંતની છાંદગી માણું. ” એવા સ્વાર્થી વિચારોને
 ‘સાધુતા’ કેમ કહેવાશે? જેણે પચેન્દ્રિય મનુષ્ય તરીકે સમજા પ્રાણી-
 ઓના સુખ અને નીર્ભયતા ખાતર ખાવા-પીવામાં પણ પરવશતા
 રીકારી લીધી હતી અને મહાન અગવડો વહોરી લીધી હતી તેને
 ‘સ્વાર્થત્યાગી’ સાધુ સ્થૂંવ દેહમાં હોય ત્યાં સુધીજ ‘સ્વાર્થત્યાગ’ના

નિયમનું સેવન કરે, ચોક્કા વખતના માગી લીધેલા ગુણ તરીકે-નાટકના પાત્રની માફક (પગાર કે જલ્લા ખાતર) અમુક વખતનો દેખાવ કરવા માટે જ સ્વાર્થત્યાગ કરી પછી પાછો સ્વાર્થ ઇચ્છે એ શું બનવા જોગ છે ? ના, ના. હૈને તો એમ જ ઇચ્છા થાય કે હું અહીં પરમાર્થસેવન અને સ્વાર્થત્યાગનો પાઠ શીખું છું; તે પાઠને અમલમાં મુકવાનું કામ બરાબર રીતે (સ્પૂલ દેહની આડખીલને લીધે) બનતું નથી; પણ તે આડખીલ દૂર થતાં અર્થાત બીજી જીંદગીમાં દાખલ થતાં હું વધારે સ્વાર્થત્યાગી બનું.

આ વિચારોએ મ્હને દીધાસો આશો. મ્હેં સાકને ખંખેરી નાખ્યો. માનસિક રનાનમાં તે મનકે દૂર કર્યું. ગ્રેસ તથા આશીસ બાંધ રાખ્યાં અને દિવસનો શેષ ભાગ યથાશક્તિ જ્ઞાન તથા સ્વાધ્યાયમાં વ્યતીત કરી રાત્રે પુનઃ નદી કીનારે ગયો. ચિત્તની એકાગ્રતા થતાં વિચારોનો પ્રવાહ વહેવા લાગ્યો. એ જ મહાત્મા જાણે આજે હમેશ કરતાં વધુ જોરથી મ્હારા મગજ પર કાંઈ વાત કસાવતા હોય એમ મ્હને લાગ્યું.

વિચારોની પ્રેરણાએ પોતાનું કામ સર કર્યું.

“પાપથી પુણ્ય ખરીદાતું નથી; અંધારાથી અજ્ઞતાણું ઉત્પન્ન થતું નથી; ખેડથી અન્નની દશા મેળવી શકાતી નથી; દુઝાથી પરાપકાર થઇ શકતો નથી. જે જે જીવોની જોખમદારીઓ લીધી હોય હૈમને દગો દેવાને રસ્તે પરમાર્થસેવન થાય એ નહિ ઇચ્છતાં યોગ્ય છે. પૃથ્વર ઉપાડવામાં બૂબા નહિ પણ કુળ વાપરવી જોઈએ. અકેક પ્રાંતમાંથી અકેક ઠેળવાયલો ‘ વૉલંટીઅર ’ જોણી કહાડ. હૈમના ગળ માટે હૈમને કાંઈ બીજા ધંધાપર આધાર રાખવો ન. પડે

એવી ગોઠવણ કરી લે. અને એકંદર કામકાજમાં મદદ કરનારા એવા કેળવાયેલા પાંચ વૉલન્ટીઅર ન મળે તો છેવટે અકેક પ્રાંતના અકેક શ્રીમંત ગૃહસ્થને પસંદ કરી એક સલાહકાર કમીટી બનાવ અને નાણા સાચવવાનું કામ તે કમીટીને સોંપી કામકાજનો ખોજો ત્હારે શિર રાખ. કોઈપણ એક યોજના અથવા અનેક યોજનાઓની સંકલનાથી પાંચ લાખ રૂપીઆ તે કમીટીના હાથમાં સોંપી શકાય એવી તજવીજ પ્રથમ કરવાની છે અને પછી પાંચ લાખ સાધુ-માર્ગીય જૈનોની અને સઘનાં ચારે અંગની ઉન્નતિ માટે એ પૈસા ફરી રીતે વાપરવો હેની યોજના તૈયાર કરવાની છે.

યોજનાની બાબતમાં થોડીક સૂચનાઓ હું કરી ચકીશ. પાંચ લાખ રૂપીઆનું સાડાચાર ટકા લેખે બ્યાબ દર વર્ષે રૂ. ૨૨૫૦૦ થાય (મુડી બેંકમાં રોકવાના સખખે ઓછું બ્યાબ ગણ્યું છે.) તહેમાથી ૭ કામ આરંભવા, કે જે સાત વડે સી—પુરુષ, સાધુ—શ્રાવક, વૃદ્ધ-માળ સર્વની ઉન્નતિ બની શકશે.

(૧) જૈન ગુરુકુળ.

અમદાવાદ કે જૂના લોંકાશાહ યર્ષ ગયાનું તું વારંવાર જણાવે છે હેની નજદીકના ન્હાના ગામડામાં જમીન સસ્તી છે અને હવા વધારે તુનદુરસ્ત છે, ત્હાં નદીના કિનારા પર જગા લઈ પ અને વધુ વર્ષની ઉમરના ૫૦ જૈન બાળકોને હિંદના તમામ ભાગોમાંથી બોલાવી વગર શીએ રાખવા અને કેળવવા. ગુજરાતી, હિંદી, અંગ્રેજી, સંસ્કૃત અને માગધી ભાષાઓ, ઇતિહાસ, સાયન્સ, દિસાબ અને નામુંદામુ, અંગકસરત વગેરેની તાલીમ ૧૦ વર્ષ મુધી આપવા કરી. આ વગર શીએ બચ્ચતાં બાળકો ઉપરાંત એમને જોઈ

ને ત્યાં બધુવા આવવા લલચાતાં બીજાં છોકરાંઓને જો લેખનાં માખાપ લેખના ખર્ચ પેટે મહીને ૭-૮ રૂપીઆ આપવા કમ્પુઝ હોય તો રાખવા. એકંદરે ૨૦૦ છોકરા ખુશીથી થઈ શકશે. શરૂઆત ૫૦ થી થઈ શકશે. આ બાળકો ભવિષ્યમાં જોનોના 'નિર્ધનતા'ની જગા લઈ શકશે. તેઓ આટલી તાલીમથી હરકોઈ ધંધામાં દાખલ થઈ શકશે. આ ખાતે મહીને રૂ. ૫૦૦ નું ખર્ચ થશે. આર્થ-સમાજ પ્રીન્સીપાલ અને જૈનધર્મોપદેશકની દેખરેખ એ બાળતનો જોગ બરાબર રાખવો. આ રસ્તે જોનોના ભવિષ્યના આગેવાનો વધારે માંચકાંગતો નહિ પણ બહાદુર, કૃષણ નહિ પણ ઉદાર, વહેમી નહિ પણ વિચારવંત, અંધશ્રદ્ધાળુ નહિ પણ શુદ્ધ સમ્પત્તિવાદી અને ખીલેથી બુદ્ધિવાળા હોઈ ચાવાક બાપારી બની શકશે.

(૨) સ્કૉલરશીપો.

ગુજરાતમાં રૂ. ૧૦૦, કચ્છમાં રૂ. ૧૦૦, કાઠિયાવાડમાં રૂ. ૧૦૦, મારવાડમાં રૂ. ૧૦૦, માળવામાં રૂ. ૧૦૦, દક્ષિણમાં રૂ. ૧૦૦, મુંબઈમાં રૂ. ૧૦૦, રાજપુતાનામાં રૂ. ૧૦૦ એમ મળીને રૂ. ૮૦૦) દર મહીને, કેળવણી લેવાની સગવડ વગરના સ્વધર્મીઓને મદદ કરવામાં ખર્ચવા. તે રકમ પૈકી સેંકડે ૨૦ ટકા જેટલી રકમ પ્રાથમિક કેળવણી લેનારા નિરાધાર વિદ્યાર્થીઓને પુસ્તકો તથા શી પુરી પાડવામાં અને ૮૦ ટકા રકમ કૉલેજોમાં બહુતા સાધનરહીત વિદ્યાર્થીઓને મહીને ૮ થી ૧૨ સુધીની સ્કૉલરશીપો આપવામાં ખર્ચવી. આ પ્રમાણે કરવાથી દરેક પ્રાંતમાં દરસાથ પ્રાથમિક કેળવણી લેવામાં ૫૦ વિદ્યાર્થીઓને અને કૉલેજની કેળવણી લેનારા ૮ વિદ્યાર્થીઓને ન ઉત્તેજન આપી શકાશે. એકંદરે હિંદના જોનોમાં દરસાથ

(૫૦+૮) × ૮ = ૪૬૪ વિદ્યાર્થીઓને કેળવણીમાં આગળ વધારી શકાશે. આ પ્રમાણે કરવાથી ભવિષ્યમાં આ રહેડને વધુ મદદ દરેક શ્રદ્ધામાંથી મળી રહેશે; કારણકે દરેક શ્રદ્ધાના લોકો જોઈ શકશે કે હેમના બધાના સંતોનોને એ પૈસાનો લાભ મળે છે. આ રીતે જૈનવર્ગમાં કેળવણીનો પ્રચાર તાકીદે કરી શકાશે.

(૩) વિધવાશ્રમ.

દર મહીને રૂ. ૩૦૦ ના ખર્ચે એક 'જૈન વિધવાશ્રમ' સ્થાપવું, જેમાં આખા હિંદની દોઈ પણ જૈન વિધવાઓને ઉચ્ચ ગુણોવાળી સ્ત્રીની દેખરેખ તથા રાખીને અન્ન વસ્ત્ર પુરવા ઉપરાંત શિક્ષણ આપવું. આમાં પરોપકાર કરતાં સ્વાર્થ સાધવાનો વધારે છે એ બાધઓનું ભરણપોષણ કરવા માટે જ આ કામ 'આરંભવાનું' હું સ્વીકારતો નથી પણ સ્ત્રીસેવિકાઓની ખોટ પુરી પાડવાના સ્વાર્થ માટે હેમને પોષવાની જરૂર છે. હેમને નીચેનાં કામ શિખવવાં:—

(અ) ભરત-શુદ્ધિ વગેરે હુતર.

(બ) માંદાની માવજત કરવાનું, આરોગ્યવિદ્યા તથા વૈદ્યશાસ્ત્રને અવલંબીને જ્ઞાન આપવું અને તે ઉપરાંત ધાર્મિક ઉચ્ચ વિચારો વડે તેઓ માંદાને દરદ સહવાને શક્તિમાન બનાવી શકે એવી પવિત્રતા અને જ્ઞાન હેમનામાં પ્રેરવાં. પછી હેમને ગરીબોની ખી-મારી જુદાં પણ સાંભળવામાં આવે ત્યાં વગર પૈસે હેમની સારવાર કરવા મોકલવી. વળી ધર્મીતાલોમાં ડાકટરો અને નર્સોની આપખુદી, બેદરકારી અને સ્વાર્થપરાયણતાથી શ્રવતાં નરક જેવું દુઃખ ભોગવતા ખીચારા ગરીબ દરદીઓ (તેઓ ગમે તે ધર્મના હો) ની સારવારમાં

હાજર રહી તેઓ દેવદૂતની ગરજ સારે ઝોમ કરવું. જોતો કાઈપણ મહોટામાં મહોટું-ઉંચામાં ઉંચું જીવદ્યાનું કામ લઈ શકે તેમ હોય તો તે આ જ છે. હુ ખીને દીલાસો અને સારવાર કરી શકે એવાં એવાર કઝન મનુષ્યો તૈયાર ઠરી રાખવા જેવું મહોટું પુણ્યનું કામ એક પણ નથી.

(ક) છોકરાં ઉછેરવાનું કામ શીખરી શ્રીમંતોને જોઈતી 'આયા'ઓની ગરજ સારે એવી જોઈવણુ કરી. આથી બવિધની જોન પ્રજા પધારે તનદુસ્ત અને વધારે નિર્ભજ બનાવવાના પ્રયાસને ટેકો મળશે. વળી શ્રીમંત કુટુંબની સ્ત્રીઓને, વગર નિશાળે ગયે, આ 'સેવિકા'ઓની સોજતથી ધણું ઉપયોગી શૂન મળશે.

(ઢ) તે વિધવાઓ પૈકી જેઓ સૌ કરતાં વધારે ધાર્મિક વૃત્તિવાળી અને હૃંડી તાત્ત જિજ્ઞાસાવાળી તથા વૈરાગ્ય ભાવવાળી હોવાની ખાત્રી થાય હેમને શાઆબ્દાસ કરાનીને જૂદા જૂદા દરેક સંધાડામાં એ જાઈએ 'નવીન વિચાર'નો પ્રચાર કરશે. આજે માણુમે પોતાના સંધાડાનાં સાધુ-સાધ્વીની વાત જોઈલી માને છે તેટલી બીજાની નથી માનતા. માટે સારા, જોડા તેમજ મધ્યમ સર્વ સંધાડામાં આ 'આજમ'ની અંકેકી 'સેવિકા'ને મોકલી આપવી અર્થાત્ દક્ષા આપવી અને હેમની મારફત તે સંધાડાની 'બીજી આર્થાઓ ઉપર સારી છાપ જોસે તથા તે સંધાડાને માનનારી આવિકાઓ શૂન અને ચારિત્ર પામે એવી મગવડ આ રસ્તે કરી આપવી. 'આર્થા' વર્ગને સુધારવાને કોઈ સ્કુન, કોઈ પાડશાળા કે કોઈ કાયદા કામ નહિ; હેમને સુધારવા માટે આ એકજ વ્યવહાર રસ્તો છે.

તા. ક.—‘ સેવિકા ’ એ પૈકી જે યોડી ધણી ભરત-ગુપ્તજી વગેરે ઉત્પાદક કામગાંથી દ્રવ્ય સંપાદન કરે તે (તેઓ સઘળી એક કુટુંબ તરીકે રહેતી હોવાથી) તે ખાતામાં જ રહેવાનું એટલે આ ખાતાને શરૂઆતમાં મહીને રૂ. ૩૦૦ નું ખર્ચ બસ યાય.

(૪) સાત શાસ્ત્રીઓની નિમણૂક.

દરેક પ્રાંતમાં ૧ શાસ્ત્રી પગારદાર રાખી, સંસ્કૃત વગેરેના અભ્યાસ કરવા ઇચ્છતા મુનિઓની સાથે તેને દરેક રાખી મુનિ-રાજોની યાનવૃદ્ધિની જિજ્ઞાસા તૃપ્ત કરવી. આ રસ્તે મહીને રૂ. ૨૦૦) નું ખર્ચ પુરતું છે. આથી બે લાભ થશે. એક તો મુનિઓનાં યાન વધશે તેથી ખટપટા ઘટશે અને શાસ્ત્ર સંબંધી શોધખોળ વધારે થશે તથા ખીચું એ કે અભ્યાસ માટે કેટલાક માધુઓને સાથે રહેવાની જરૂર પડશે તેથી—સરખે સરખા વળણવાળા ‘ ત્યાગી ’ ઓની મોખતથી તેઓ ધણુંએક કામો કરવા લાયકાશે.

(૫) ગૃહિણીની સાહાય્યકા.

મોટી ઉમ્મરની સ્ત્રીઓ નિશાબે બણવા બપ એતું બનવાની આશા રાખતી વ્યર્થ છે. માટે દરેક જિલ્લાની રાજધાનીના શહેરમાં બપોરના ૧ કલાક સ્ત્રીઓને કુરસદ હોય એવેજ વખતે, ૧૫ થી ૨૦ ના પગારથી, કુશીલ અને હોંશીઆર બાઈને રોકીને સખતાં-વાંચતાં, ધર્મ સંબંધી જરૂરી યાન, સ્ત્રીઓ પાળતી જોષ્ટતી જીવદા, બાળકને ઉછેરવાની રીત, આરોગ્યવિદ્યા, ઘરગતું પૈલક, ભરત કામ વગેરે શી-અવાની સમવક કરવી. અકેક જિલ્લામાં અકેક આવી બાઈની સમ-વક કરવાથી ખીજ ગામોવાળા એતું અતુકરજી કરવા લાયકાશે અને

ખર્ચ માટે પોતેજ બંદોબસ્ત કરી લેશે. આ કામ પાછળ ઘરઆતમાં મહીને રૂ. ૧૫૦ નું ખર્ચ બસ થશે.

(૬) લોકમત કેળવવાનું કામ.

જોતોમાં લોકમત કેળવવા માટે (૧) દરેક ગ્રાંતમાં અડેક ઉપ-દેશક દરેકો રાખવો અને (૨) પેપરનો પ્રચાર કરવો. પેપર તો ઉલટું ઉત્પાદક થઈ પડે અને તહેની આમદાનીમાંથી ઉપદેશકોનો ખર્ચ નહો. પેપરના પુરતા ગ્રાહક થયેથી તે આ 'મિશન'ને સોંપી દઈ તહેની આમદાનીમાંથી ઉપદેશકોને દરેક ગ્રાંતમાં ફરતા રાખવા; આ કામ માટે હાલ સુદલ ખર્ચ ગણવાની જરૂર નથી.

(૭) નીતિ અને ધર્મના સંસ્કારો પાડવાનું કામ.

ગાળાકો અને બાળાઓમાં ચેતનાની જ મહેનતથી નીતિ અને ધર્મના સંસ્કારો પડે એવું કરવા માટે, એમને 'વિચારવા'ની તક આપવી જોઈએ. એટલા માટે અમુક પુસ્તકો તેઓ જાતે જ વાંચી લે અને વર્ષમાં એક દિવસ અમુક અમુક સ્થળે વાર્ષિક પરીક્ષા આપે તોમાં ઉંચે નંબરે પાસ થનારને ધનામો આપવાનું કરાવવું. આ પાછળ વર્ષે રૂ. ૬૦૦ નું ખર્ચ હાલ બસ છે.

આ અડસટી આશરેથી સચળા છે. ચોડામણા ફેરફાર સાથે આવક-અવકાશ છેડા બરાબર* મેળવી શકાય. આ સિવાય ખીજા ધણા ન્હાના ન્હાના સુદા છે. પરંતુ હાલ આટલેથી હું અટકીશ.

* જેમ જેમ વિચારો પ્રેરાતા ગયા તેમ તેમ હું લખતો ગયો હોવાથી મ્હેં તોમાં કોઈ જાતનો ફેરફાર કરવાનું ઉચીત ધાર્યું નથી. સ્વા- અને દુઃખિમનું મિશ્રણ કરવાનો 'દોષ' મ્હને પસંદ નથી.

પાંચ લાખ રૂપિયાની સિનિક એકવાર કોષપણ રીતે એકી કરીને જૈન કામના, સર્વ પ્રાંતના પ્રતિગિત પુરોની કમીગને સોપીને હેમની તરફથી જ બેન્કમાં રખાય તો ૧૦ વર્ષમાં હેના બ્યાજમાંથી જ અતુર્વિધ જૈનસંઘનો ઉદય કરી ચકાય. આગળ જતા 'ગુરુગ'ના બાળકો પૈકી જેઓ વધારે તેજશાળી જણાય અને સંપૂર્ણ ધર્મપરાયણ હોયોનો અચૂક પુરાવો આપી ચૂક્યા હોય તેના ૨-૩ ને જોપાન જેવા આર્થ દેસમાં મોકલી હુન્નરની તાલીમ અપાવવી અને તેઓ ક્ષીણી આવ્યા પછી ધંધે લાગીને જે આમદાની કરશે તે બધી અગર હેનો મહેટે ભાગ (સ્વાત્માર્થજીવી તાલીમ હેમને બચપણથી જ અને લામા વખત સુધી અપાયવી હોવાથી) કેળવણી ફંડમાં આપી શકશે અને એ રસ્તે એ ફંડ વધ્યા કરશે. ફંડ વધવા સાથે જૈનવર્ગમાં હુન્નરવાળા પુરો પશુ વધી શકશે પણ આ વાતને હજી વાર છે. એવા સ્વાર્થજાગી મનુષ્યો સિવાય બીજાઓને માટે વિદેશગમનની મહાદ હું આપી શકતો નથી.

એવો જ બીજો એક મુદ્દો. શાસ્ત્રોના શુદ્ધ બાપાંતર તૈયાર કરાવવાનું અને ગામોગામ સ્થાનકમાં હેમની પ્રતો મફત પુરી પાડવાનું કામ પણ એટલું જ જરૂરી છે, પણ આના સર્વ કામો ઉપદેશકો તૈયાર થયા પછી કરવાનાં છે.

પણ હું જૂની ગયો નથી ! તું શું સવાલ કરશે તે હું જૂની ગયો નથી ! તું પૂછશે : “ એ બધા માટે પૈસા ક્યાં છે, પૈસા ? ” શું મહારે સાધુપણું પાળ્યા પછી ત્હને પૈસાનો રસ્તો બતાવવો પડશે ? બતાવવો જ પડશે ? ત્હારે વાણીની ‘ જયણા ’ સાચવીને રસ્તો

જતાવીશ—હા, જતાવીશ. ઇસારામાં સમગ્ર જ, કે પૈસા માણસની
 જીભમાં છે, માણસના હાથમાં છે, માણસના નિઃશ્વસનમાં છે;
 લેવાવાળા આગળ ન દેવાવાળો ખીચારો કોણ છે ? ખંતીલા અને
 રસ્તો જાણવાવાળા માણસોની જ ખોટ છે; પૈસાની નહિ. જા, જઈ
 આવ બનારસ અને કાંમડી, જોઈ આવ જનરન છુપની વ્યવસ્થા
 અને પછી હારો રસ્તો તું જ કરી લે; મ્હારે શા માટે એવી
 જાંજળમાં પડવું જોઈએ ? અમે સાધુ તરીકે પૈમાના વિચારથી પણ
 દૂર રહેતા અને દેવ તરીકે તો પૈસા અને માટીમાં કાંઈ તફાવત જ
 જોતા નહીં. એવી પૈસાની ઝીજ માટે મ્હારે શા માટે વિચાર કરવો
 જોઈએ ? તું હારું ફાડી લેજે.

હેવટે થોડીક મૂચના; અને પછી પહું. ઉતાવળો ન થતો-
 અનુભવ ધુરેધુરો લેજે. સરીરજીની જરૂર પડશે માટે તે સંચકજે.
 મનોબળ વગર આલશે જ નહિ માટે તે પ્રાપ્ત કરજે. વાચામળ મ્હોટા
 મિત્રની ગરજ સારશે માટે તે બરાબર ખીલવજે. અને પછી લક્ષ્મી
 એ બળની દાસી છે એ વાતમાં શંકા રાખજે.”

કે કેમ તે તો તેઓ જાણે. મ્હને હજી લેખનું 'MATERIA-
LISED FORM' 'વૈકલ્પિક' શરીર સ્પષ્ટ દૃષ્ટિએ પડ્યું નથી
તેથી કાંઈ કહી શકું નહિ. હું ઇચ્છું છું કે અમેરિકામાં અધ્યાત્મ
વિદ્યાના જે યોગી અભ્યાસીઓ 'મિડિઅમ' તરીકે કામ કરે છે
લેખાંતો એકાદ મ્હને ગળી જાય અને આ મહાત્માની મુક્તાકાંતને
પ્રસંગ આપે; અથવા એ મહાત્મા પોતેજ વગર 'મીડિઅમે'
દેખા દે. એમની 'જંખી' ધર્મ-એમના 'દેવ' થયેલા પશુ સ્વૂક
રૂપે મળવા આવતા આંકારને જોવો; એ કાનામાં શ્રદ્ધા ન પ્રેરે ?
એથી કોને આત્માની અમરતા તથા સત્કાર્ય અને સદ્ભાવનાના સારા
ખદ્ધામાં વિશ્વાસ ન બેમે ? કોને આ નાશવંત જગતના માયાવી
લાભોની મોહજાળમાં મનાનો આનંદ જૂઠી જવાનું 'મન ન થાય ?
એવા એક જ બનાવ જૈન સંપ્રદાયમાં કેટલી બધી દૃઢતા, શ્રદ્ધા,
ધર્મપરાયણતા અને ઉદારતા પ્રેરનાર થઈ પડે !

આ લેખના સંબંધમાં 'આર્યસમાજ' નામની સંસ્થાના
વાઈસ- 'આર્યપ્રકાશ' ના તા. ૧૦-૭-૧૦ના અંકમાં અધિપતિ
પુત્રલા હજારથી જે શબ્દો લખે છે તે અત્રે ટાંકવાની રજા લઈશ-
તેઓ લખે છે કે:—

“ બાઈબલ 'જૈનસમાચાર' એ સ્થાનકવાળી જૈનોનું પ્રમિ-
દ્ધ મુખ્ય પત્ર છે. એ પત્ર ઘણી વખત પોતાના ધર્મની ઉન્નતિને
અર્થે એવા નિષ્પક્ષાત અને સ્તુતિયાત વિચારો દર્શાવે છે કે તેના
અધિપતિને પોતાના સ્વતંત્ર વિચારો માટે જેટલો ધન્યવાદ અપાય
એટલો ઓછો છે. બાઈબલ જૈનસમાચાર પોતાના છેલ્લા અંકમાં

ખતાવીશ—હા, ખતાવીશ. ઘસારામાં સમજી જા, કે પૈસા માણસની જીભમાં છે, માણસના હાથમાં છે, માણસના નિશ્ચયમાં છે, સેવાવાળા આમળ ન દેવાવાળો ખીયારો કોણ છે ? ખંતીલા અને રસ્તો જાણવાવાળા માણસોની જ ખોટ છે; પૈસાની નહિ. જા, જઈ આવ ખનારસ અને કાંગડી, જોઈ આવ જનરન છુપની વ્યવસ્થા અને પછી તારો રસ્તો તું જ કરી લે; મહારે શા માટે એવી જાંજળમાં પડવું જોઈએ ? અમે સાધું તરીકે પૈમાના વિચારથી પણ દૂર રહેતા અને દેવ તરીકે તો પૈસા અને માટીમાં કાંઈ તપાવત જ નેતા નથી. એવી પૈસાની ચીજ માટે મહારે શા માટે વિચાર કરવો જોઈએ ? તું તારું ફાડી લેજે.

છેવટે થોડીક સૂચના; અને પછી પાતું. ઉતાવળો ન થતો- અનુભવ પુરેપુરો લેજે. શરીરબળની જરૂર પડશે માટે તે સંગ્રહજે. મનોબળ વગર આવશે જ નહિ માટે તે પ્રાપ્ત કરજે. વાચાબળ મોટા મિત્રની ગરજ સારશે માટે તે બરાબર ખીલવજે. અને પછી લક્ષ્મી એ બળની દાસી છે એ વાતમાં શ્રદ્ધા રાખજે.”

જૈન દષ્ટિની વિશાલતા.

છલનાર:-અવધાની મુનિસરન શ્રી રતનચંદ્રજી.

‘ધર્મો મંગલ મુનિઠું’

શ્રી શૈલેશ્વરિકના ઉપના પવિત્ર વાકામા શ્રેષ્ઠકર ધર્મની જે ઉત્કર્ષતા જનારી છે, તે પ્રીતિઓ ત્યારે જ કમુન કરે, કે જે ધર્મની અથવા ધર્મશાસ્ત્રની વિશાલ દષ્ટિ મિદ્ધ યાગ, વિશાનના અને ઉત્કર્ષતા એ બેનો પરસ્પર વ્યાપ્ત વ્યાપક ભાવ સંબધ છે, તે આ નીચેના દષ્ટાન્તથી સમજાશે દૂરદર્શક યત્ન (દરનીન) અથવા સદગ-દર્શક યત્નની આદર રહેલો કાચ, જેમ જેમ વધારે દૂર અથવા

જૈન ધર્મની ઉન્નતિને માટે સાત કામો આરંભવાનો, પોતાના બાઈ-
ઓને આગ્રહ કરે છે; અને આ વિચારો લેખને લેખના એક પ્રસિદ્ધ
મહાપુરુષ મુનિતાનચદય મહારાજે દેવ યથા પત્રી ગ્રંથો છે એમ
તેઓ જણાવે છે. મહાનુભાવ મુનિતાનચદય એક સત્યામ્મલી અને
કર્મને પ્રધાન સ્થાન આપનારા જૈન ધર્મના સાચા દિતૈપિ પુરુષ હતા
એમ એમના દુઃક જીવનમાથી ક્ષતિ થાય છે. એમની એ કાર્યદક્ષતા
અને શુભેચ્છાઓનું વારંવાર મનન કરનારને એમના સર્ગવામ પત્રો
એ નિમિત્તે આવા શુભ વિચારો શુરે એ સ્વાભાવિક છે; અને તેનું
ભારી જૈન પાંડુઓ અનુકરણ કરે એ ઇચ્છા યોગ્ય છે. ઉક્ત માત્ર
કાર્યોમાં પ્રથમ અને પ્રધાન કાર્ય ' જૈનશુરકુળ ' છે અને તેના-
જ ઉપર અમે કાંઈક લખવા ઇચ્છીએ છીએ. જગત્ માકાઈને વશ
છે માટે પુરુષાર્થ એજ હવે ઉન્નતિનું મુખ્ય દ્વાર છે. અને તેને માટે
શુરકુળ જ અત્રેના આર્યોનું પ્રધાન લક્ષણિંદુ હોવું જોઈએ. બાઈ-
બધ ' જૈનસમાચાર ' પશુ પોતાના વર્ગની ઉન્નતિ માટે જૈન શુરકુ-
ળની આવશ્યકતા પર એટલો જ ભાર મુકે છે; ૫૦ અક્ષરચારીઓથી
આ શુરકુળની શરૂઆત કરવાનું તે ધારે છે. જેમની પામેથી અર્ધ
ખર્ચ રૂ. ૭—૮ ની માસિક શ્રી લેવી અને બાકીનું ખર્ચ શુરકુળ
કેંદ્રમાંથી નિભાવવું.

જૈન દષ્ટિની વિશાલતા.

છલનાર-અવધાની મુનિરાજ છો રત્નચંદ્રજી.

‘ધર્મો મંગલ મુકિદું’

શ્રીદશવૈકાલિકના ઉપદ્યા પવિત્ર વાક્યમાં ત્રેપરકર ધર્મની જે ઉત્કર્ષતા બતાવી છે, તે ખીજાઓ ત્યારેજ કમુદ્ધ કરે, કે જો ધર્મની અથવા ધર્મશાસ્ત્રની વિશાલ દષ્ટિ સિદ્ધ થાય, વિશાલતા અને ઉત્કર્ષતા એ બેનો પરસ્પર વ્યાપ્ય વ્યાપક ભાવ સંબંધ છે, તે આ નીચેના દષ્ટાન્તથી સમજાયો. દૂરદર્શક યંત્ર (દૂરબીન) અથવા સૂક્ષ્મ-દર્શક યંત્રની આંદર રહેલો કાચ, જેમ જેમ વધારે દૂર અથવા વધારે મુક્ત વસ્તુનો અનુભવ કરાવે, તેમ તેમ તેની કીમત અધિક અંકાય છે અને શોધમાં વધારો થાય છે. તેમજ કર્મના ક્ષયોપશમથી,

તેની મૈત્રી આદિ ભાવના, સમસ્ત પ્રજાકીય જીવહારને ઉન્નત સિ-
તિમા લાવનાર શુદ્ધ નીતિ, નિષ્પક્ષપાત દષ્ટિ, આત્મ-ભાવના, અ-
બાધિત નિર્દોષ મિદ્ધાન્ત નિરૂપણ, શારીરિક માનવિક અને આત્મિક
શુદ્ધિ, ઉપર કહેવ ઉંચા પ્રકારની ભાવના દષ્ટિ અને કર્તવ્ય, તેજ
ધર્મની વિશાલતા યા દૂરદર્શિતા છે. ઐહિક અને પરમાર્થિક બંને
પ્રકારના અબ્યુદય જ્યાં થઈ શકે, તેની વિશાલ ભાવના વિશાલ
દષ્ટિ અને વિશાલ કર્તવ્ય જે ધર્મમાં હોય, તે ધર્મ વિશાલ કહી
શકાય. તેનો પ્રધાન કોષ પણ ધર્મ હોય તો તે જૈન ધર્મ જ છે.

મંત્રી આદિ ભાવના.

જૈન ધર્મમાં મૈત્રી આદિ ભાવનાની ભૂમિ કેવી રમણીય છે !
આલો આપણે બારીક દષ્ટિથી કંઈક તેનું નિરીક્ષણ કરીએ.

“ પશુદોસે નિરાકિઆ નવિરજેઝ કેણુધ

“ મણુસા વયમા એવ કાયમા એવ અંતમો ” ૧૧૧

જ્યાં સુધી ખંતે જણનાં મન, મૈત્રીની મર્યાદા અને શાંતિની સીમાનું ઉલ્લંઘન ન કરે; અર્થાત્ પોતાની અને પરની શાંતિનો ભોગ આપીને પોતાના સિદ્ધાન્તો જીતના હૃદયમાં ઉતારવાની કોશીશ કરવા કરતાં, ખંતે વર્ગ વચ્ચે રહેલી સામ્ય ભાવનાયા મૈત્રી ભાવનાનું રક્ષણ કરવું તે વધારે સલામતી ભરેલું છે. આવા અભિપ્રાયથીજ માથાના ત્રીજા અને ચોથા પદની રચના થયેલી છે. તેનો ભાવ એ છે કે, 'મનમાં ક્રોધની સાથે વિરોધ કરવાનું ચિંતવવું નહીં; વચન પણ તેવાં બોલવાં કે જેથી સામાના મનની અંદર ક્ષોભ ઉત્પન્ન ન થાય; અને શારીરિક પ્રવૃત્તિ પણ તેવી કરી કે જેથી વિરોધ અને ક્યેશને મિલકતુ અવકાશ જ ન મળે. એટલુંજ નહીં પણ આંતરજીવિમાં પણ વિરોધને જન્મ આપનાર ખટપટના સંસ્કારો કે રાગ દ્વેષાદિ પ્રબલ દોષો હોય, તે તેને પડેલેથીજ દૂર કરી નાખવા. એવી વેલ્લડીનાં બી રાખવાં તે પણ ભવંકર પરિણામ માટે જ.

જ્યાં સુધી જાને જણનાં મન, નેત્રીની મર્યાદા અને શાંતિની સીમાનું ઉલ્લંઘન ન કરે; અર્થાત્ પોતાની અને પરની શાંતિનો ભોગ આપીને પોતાના સિદ્ધાન્તો ખીજના હૃદયમાં ઉતારવાની કાશીય કરવા કર-
 રાખ્યા વગર, સમાન ભાવ કે મર્મભાવનાથી અંતરાત્માની ત્રિશુદ્ધિ કરનાર ગમે તે ધર્મવાળાને મોક્ષ મળવાનું કહે છે, એ જૈન ધર્મની ઘેટકી બધી નિષ્પક્ષપાત દર્શિ છે । તે દર્શિ જૈનધર્મને વધારે વિશાળ બનાવનાર એટલા માટે છે કે, તે ભાવના અને દર્શિ, પારબૌદ્ધિક તથા આત્મિકોન્નતિની સાથે ઐહિક, આર્થિક અને નૈતિક રિયતિ ઉપર બહુજ ઉંચી અસર કરે છે. જ્યારે જનમમાત્રમાં પરસ્પર વિરોધભાવ વર્તતો હોય, સારે કોઇ પણ શાંતિથી બેઠી શકતું નથી, વ્યાપાર હુન્નર કે ઉદ્યોગની શુભ ખીલવણી થતી નથી, એક ખીજના પ્રશંસનીય કાર્યને મદદ મળતી નથી, પડનાને આશ્રમન મળતું નથી; કિં બહુતા, એક ખીજનું અદિત ચિંતવવાથી અને અદિત કરવાથી પ્રજાની અધોગતિ થા આર્થિક પડતી થાય છે. તેને વખતે જૈન ધર્મે ખાર દધને બનાવેલી ઉપથી નેત્રી ભાવના પ્રજામાં પરસ્પર મુલેકનું સિંગત કરી, બધ થયેલ પરોપકારના દ્વારને ધડકો મારી, સ્વાર્થથી સંકુચિત થયેલી લોકોની દષ્ટિને વિશાળ બનાવી, શાંતિના પવનવડે અશાંતિ અને વિરોધરૂપ કચરાને વિખેરી નાખી, આર્થિક અને નૈતિક અભિવૃદ્ધિનો માર્ગ ખુલ્લો કરી આપે છે, વ્યવહારિક ઉત્પત્તિના મેદાનમાંથી પારમાર્થિક ઉન્નતિના બગીચામાં લઇ જાય છે; અને સુંદર રૂબોનું આસ્વાદન કરાવે છે.

એ બધી દુકીકત ધ્યાનમાં રાખીને જૈન શાસ્ત્રે નૈત્રી ભાવનાને મુખ્યપદ આપેલું છે, કે જે ભાવના શાસ્ત્ર દર્શિને વિશાળ બનાવે છે.

અદ્વિતિયા.

જેથી ભાવનાની જેઠે જેન ધર્મના મુખ્ય અંગ તરીકે પઠાવલી
દ્વિતિયા દત્તિ પણ એદિક અને પારમાર્થિક અભ્યુદય સાધનારી
હોવાથી જેન દૃષ્ટિની વિશાલતા સ્પર્શ છે.

જુઓ આચારાંશ સૂત્રના ચોથા અધ્યયનમાં તેનું કેવું ઉચ્ચ
સ્વરૂપ દર્શાવ્યું છે:-

સેવેમિ જેથ અતીના જેથપદુપન્ના જેથ આગમિરસા અરદંતા
અમવંતોતે સવેવિ એવ માઇખંનિ એવં બ્રામંતિ એવં પન્નવંતિ
એવં પરવેતિ; સંએ પાણ્ણા સવ્ને જૂપા સવ્ને જીવા સવ્ને સત્તા ન
હંતંવા ન અજજાવેયંવા ન પરિતાવેયંવા ન ઉદવેયંવા ' -

અર્થ:-અતીત, વર્તમાન અને અવિધ્યકાલના સર્વ તીર્થ કરોતી
એવી આત્મા છે કે, કોઇ પણ પ્રાણી બૂન જીવ કે સત્ત્વને દુઃખ આપતું
નહીં, હકુમત મલાવવી નહીં, પરાધીન બનાવવા નહીં, પરિતાપ
ઉપભવવો નહીં, કિંબદ્ધના કોઇની પણ લાગણી દુખાય-તુકચાન
આપ તેની વર્તણૂક સમજી નહીં અને કોઇ પણ જાતનો ઉપદ્રવ
કરવો નહીં.

જગવાય ! એકંદર સર્વ સુલેહની સાથે શાંતિનો લાભ મળે છે
આ તો અનુભવમિદ્ધ છે કે જ્યારથી જૈન શાસ્ત્રના નિર્જરમાંથી
અહિંસા બાવનાનો ઝરો ચારે તરફ પ્રસર્યો, ત્યારથી યદુ નિમિત્ત
ચતો પશુવધ અટક્યો. પાંચસપોળ વગેરેની રચાપેશ થઈ, અને
નિરાશ્રીત માણસોના રક્ષણને માટે ઉપાયો યોજાયા. આ બાબતમાં
જૈનીઓની દયા સબધી સરથાઓ જ પુરાવા રૂપ છે. એટલા માટે
જૈનશાસ્ત્રમાં દર્શાવેલી ઉચ્ચ પ્રકારની અહિંસક વૃત્તિ પણ જૈન દૃષ્ટિને
વિશાલ બનાવવામાં અગત્યનો ભાગ ભજવે છે.

નીતિમંદિર.

સત્ય એ નીતિનું પરમ અંગ છે. અને તેને હંધામાં જીવ્યા
સદ્ગુણ તરીકે હૃદયમંદિરમાં ધારણ કરવા જૈનશાસ્ત્ર ઉપદેશ કરે
છે જુઓ આચારાગ મનના ત્રીજા અધ્યયનમાં—

બહુય ખલુ પાવકમ્મં પગડં સત્ય સિધ્ધિતિં કુવહ એત્યો-
વરણ મેહારી સન્વં પાવકમ્મ એસમ્ ૧

અર્થ—વણો વખત પાપિષ્ઠ પ્રવૃત્તિ કરીને તેનાથી નિવૃત્તિ પા-
મવાને ઇચ્છનાર માણસને ઉદ્દેશીને વીરપ્રભુ કહે છે કે, પૂર્વે ધણાં
પાપ કર્મ કર્યાં છે એમ બહુી જો તે તરફ તિરસ્કાર છુટતો હોય
અને લાગેવા કર્મો દૂર કરવા હોય તો દ્રવ્યને કે પ્રાણને બોગે પણ
ધીરજ રાખી સત્યનો આશ્રય કર । સત્ય એજ પરમ તેજ છે,
સત્ય એજ પરમ બળ છે, સત્ય એજ પરમ ધર્મ છે, અને સત્ય
એજ પરમ ધન છે. એવો મનમાં નિશ્ચય કરી સત્યને મજબૂતપણે
વળગી રહેવામાં, તારી પાસે જોટની ધીરજ હોય તેના કરતા પણ

કે કીમીઓ એ વસ્તુ ખોટી નથી પણ તેના ખર્ચા જાણકાર પુરેલા હાલમાં વિદ્યમાન નથી, અને કદાચ વિદ્યમાન હશે તો પણ. આનો સ્વાર્થ બનેલી દુનિયા આગળ તેઓ પોતાની વિદ્યાનો પ્રભાવ ખતાવતા નથી.

કીમીયાના ઇતિહાસ સંબંધમાં આટલું પ્રસ્તાવનારૂપે લખ્યા પછી હવે જણાવીશું કે, કીમીઓ એ પ્રકારનો છે; એક તો ધાતુઓને લગતો અને બીજો આત્માને લગતો છે. આ બન્નેમાં સોફો એકંજ પ્રકારની મુશ્કેલી ગોઠવા ઇચ્છે છે. તેઓ એનું રહસ્ય જાણવા ઇચ્છે છે, કે જેના પ્રભાવથી સામાન્ય અને હવકી અને નજી વસ્તુઓ શુદ્ધ, પવિત્ર અને કીમતી થાય. દુનિયાનો કીમીયાગર બીજી ધાતુઓને મોના રૂપે ફેરવી નાખવા ઇચ્છે છે, ત્યારે આત્મિક કીમીયાગર ક્રોધ, ઇર્ષ્યા, દોષ, કામ, લોભ વગેરે હલકી વૃત્તિઓને શાંતિ, દયા, ઉદારતા, પ્રેમના રૂપમાં ફેરવી નાખવા ઇચ્છે છે અને ફતેહમંદ પણ થાય છે. કોઈપણ કીમીયાગર બીજી ધાતુઓમાંથી સોનું બનાવવા મમર્થ થયો નથી, પણ ધણા આત્મિક કીમીયાગર તો જે તેમના સ્વભાવમાં નજીવું, હલકું અને ખરાબ હતું તે સર્વને પવિત્ર, સાદું અને મહત્વનું બનાવવા મમર્થ થયા છે અને આપણને પણ તેમના માર્ગે ચાલવાનો બોધ આપી ગયા છે. તેઓ એટલા બધા પવિત્ર, જ્ઞાની અને બળવાળા છે કે તેઓના તરફ પ્રેમ અને ભક્તિ દર્શાવ્યા સિવાય આસે તેમ નથી. તેઓ આપણા પવિત્ર અર્હતો છે મહાત્માઓ છે. તેઓ જે કામ કરી શક્યા છે તે આપણે પણ ખંતથી મંડયા રહીએ તો કરી શકીએ. પ્રયત્ન છોડી દેવો એજ મોટી નિષ્ફળતા છે, એમ તેઓ ઉપદેશ આપે છે.

જેમ શાળામાં 'ટર્મ' ના અંતે અથવા વર્ષના અંતે પરીક્ષા સેવાય છે, જેમાં કેટલાક પાસ થાય છે અને કેટલાક નાપાસ પણ થાય છે, તેવીજ રીતે આ કાળચક્રના અણુક કામમાં આ આત્મિક ક્રીમીયાગરની પણ પરીક્ષા સેવાય છે, જેઓ તેમના ચારિત્રમાં શુદ્ધ સુવર્ણરૂપ હોય છે, તેઓજ તે પરીક્ષા પસાર કરે છે.

આ પરીક્ષા બહુ દુષ્કર છે, અને વિદ્યાર્થીઓને ધણા સખ્ત ખડખડા અને સાકડામાર્ગે ચાલવાનું હોય છે. તે માર્ગને અતે રૂત્ત એકજ દાર હોય છે, જે દારમાથી શુદ્ધ સુવર્ણ પસાર થઈ શકે. એ દાર શોધવું તે પણ મુશ્કેલ છે, તેથી તે શોધતા શોધતા ધણા પોતાનો પ્રયાસ છોડી દે છે. ધણાજ થોડા આ બામતમા પ્રયાસ કરે છે, અને પ્રયાસ કરનારમા પણ ખંત અને અપ્રમત દશાના અભાવે ધણાજ થોડા વિનયવત નીવડે છે. જેઓ નાપાસ થાય છે, તેઓને બીજા જન્મમા, જ્યાંથી અભ્યાસ પડે તે મુડયો હોય ન્યાયી, ફરી શરૂ કરવું પડે છે.

આપણે બધા હવે નિશાળે પાછા આવેલા છીએ આપણે એ કામમાં રોકાયેલા છીએ એક વાવવાનું અને બીજું સજીવાનું. આપણા પૂર્વ જન્મમા ગાળેલી છ'દ્ભીનું રંગ આપણે અત્રે સજીએ છીએ અને બિધિના જીવનમા બજીવા માટે આપણે બાતમારે આનંદ કે શોક, મુખ કે દુઃખના બીજા રોપીએ છીએ. આત્મિક ક્રીમીઓ તે સાકડા માર્ગે જવાને, તે દરવાજામાથી પસાર થવાને, અને જે થોડા વિનયવત નીવડે છે તેમાંના એક બનવાને આપણને કેવી રીતે સહાયકારક થઈ પડે છે, તે હવે આપણે તપાસીએ.

આપણી અંદર નીચેની ત્રણ જાળતો છે, જેને આપણે અશુભ-
માંથી શુભમાં અને અપવિત્રતામાંથી પવિત્રતામાં લાવવા પ્રયત્ન કરવો
જોઈએ. તે ત્રણ જાળતો આપણા (૧) વિચારો (૨) વાસનાઓ અને
(૩) કામો છે.

વિચારોથી આપણું ઉચ્ચ કે નીચ ચારિત્ર બંધાય છે.
આપણા વિચારો અનુસાર આપણને આ જન્મમાં, સ્વર્ગમાં, તથા
પરબ્રહ્મમાં મિત્રો મળે છે.

વાસનાઓ પ્રમાણે આપણને તેવા પ્રસંગો મળે છે, અને
આપણી સારી યા ખુરી દેવો પડે છે.

કાર્યો પ્રમાણે આપણને સંજોગો મળે છે આપણું કુટુંબ,
આપણું નગર, આપણો દેશ, આપણી સામાજિક સ્થિતિ, આપણે
કરવા યોગ્ય કર્તવ્યો, સધનતા કે નિર્ધનતા આ મર્વનો આધાર
આપણા પૂર્વજીવ કર્મોપર રહેલો છે.

દેવી રીતે વર્તવું અથવા કાર્ય કરવું, એ જો આપણે બરા-
બર મનજીએ તો આપણે ધારીએ તેવા થઈ શકીએ એકવાર કાર્યો
કર્તા પછી તે કાર્યોનાં ફળમાંથી આપણે કદાપિ છુટા થઈ શકીએ નહિ.

આપણા ખરાબ વિચારો આપણી ઉત્તતિમાં આપણને વિધ્ન-
કારક નીવડે છે; એટલે કે આપણા આત્માની જે શક્તિઓ મુક્ત છે,
તેને પ્રકટ થવામાં તે અડચણરૂપ થાય છે. ખરાબ વિચારો આપણા
મગજમાંથી બહાર નીકળે છે ત્યારે બીજા જીવોને પણ તેમના
માર્ગમાં વિધ્નકર્તા થઈ પડે છે. આપણે દાલના સમયમાં વિચાર કર્યા
સિવાય તો રહી શકીએ તેમ નથી; આપણને વિચારો તો આળ્યા

જ કરવાના, તો પછી સારા જ વિચારો કેમ ન કરતા ? જ્યારે કોઇ ખરાબ વિચાર મનમાં આવે કે, તેના વિરોધી સારા વિચારને મનમાં દાખલ થવા દો. તમારા મનને સદ્વિચારથી ભરો, પછી ખરાબ વિચારોને રહેવાને સ્થાન મળશે નહિ.

દાખલા તરીકે, જો કોઇ નિર્દયતાભર્યો વિચાર તમારા મનમાં આવે તો તમારી મેજે દયાનો વિચાર કરવાને પ્રયત્ન કરો. દયાનો અને નિર્દયતાનો વિચાર માથે રહી શકે નહિ, અને હમેશા દયાના વિચારમાં નિર્દયતાના વિચાર કરતા વિશેષ જળ હોવાથી તમારો દયાનો વિચાર કા તો નિર્દયતાના વિચારને તમારા હૃદયમાંથી ધ્રુક્કે-ધ્રુ મુકશે, અથવા તો ધીમે ધીમે તેને સારો બનાવશે આ રીતે નિર્દય થતાને તમે દયાના રૂપમાં બદલી શકશો, આ એક પ્રદર્શનો આત્મિક કામીઓ છે.

બનો અને તમેજ ગુલામ તરીકે અવતરશો. દરેક મનુષ્ય તરફ દરેક પ્રસંગે પ્રેમ બતાવીને દેવને પ્રેમરૂપે બદલી નાખો. જેને આપણે મદદ કરીએ છીએ તેને આપણે મ્હાતાં શિખરીએ છીએ. અજમાવી જુઓ, આ બાબતનો પ્રયોગ કરી જુઓ અને તેથી તમને આ નિયમની સત્યતાની ખાત્રી થશે.

જે મનુષ્યને તમે મ્હાતા ન હો તેને મદદ કરવાનો પ્રયત્ન કરો, અને તમને યોગ્ય વખતમાં ખાત્રી થશે કે તમે તેના પર પ્રેમ રાખતા પુણ્ય થશો.

‘દેવ એ ઠંડું કઠાઈ ગયેલું લોહું છે, પ્રેમ એ પવિત્ર સુવર્ણ’
 . કીમીયાગર-ફતેહમદ કીમીયાગર થાઓ અને લોહાને સુવર્ણરૂપે રૂપી નાખો.

પ્રથમ તમે સારાં કામો ફૂળની ઇચ્છાથી કરવા દોરાશો; તે તરી શરૂઆત છે, પણ તેને સરઆત રૂપ જ માનજો. ધીમે ધીમે તમે જાતે સારા થતા જશો; અને સારાં કામ કરવાં એ તમારો સ્વભાવ થશે.

આ પ્રમાણે ધીમે ધીમે તમારો હૃદયનો સ્વભાવ તદ્દન બદલાઈ જશે અને તમે ખરા નિઃસ્વાર્થાં અને પ્રેમાળ બનશો. તમે જગત્ કસતું ભાળશો, અને તમે જગતમાં આનંદજી જોશો. આ જગત્ તે એક આપના સમાન છે; તેની અંદર આપણે આપણી જાતને જોઈએ છીએ. જે આપણે જગત્ ઉપર ધુરકીયાં કરીએ તો જગત્ આપણા ઉપર-ધુરકીયાં કરશે. માટે જ્ઞાન મેળવો અને આનંદી બનો. જે કે પ્રથમ તમે મ્હોં મલકાવશો, પણ પછીથી તમે ખરેખરા આનંદી બનશો. માટે ‘કીમીયાગર’ બનો; હૃદયની શક્તિઓને ઉચ્ચ

૩૫માં ફેરવી નાખો. ખરો આનંદ તેમા જ સમાયેલો છે. આ કામ થઈ શકે તેમ છે, વળી તે કરવા જેવું પણ છે. માટે આ પગથી જ હલકી ઇનિઓ-વાસનાઓ અને કાર્યોને ઉચ્ચ સ્વરૂપમાં ફેરવવા મથો.

શહેરમાં વધતો જતો મોજશોખ.

જ્ઞાતિઓનું કર્તવ્ય શું ?

જે વખતમા અનાર્થ કહેવાતા અગ્રેજો અને અમેરીકનો જડ બાવને છોડી આત્માવના આહુક બનવા લાગ્યા છે તેવા વખતમા આય દેશના-આર્થ કુળના એક આગેવાન શહેર અમદાવાદમા જડભાવ કુદરે ને લુપ્તકે આગળ વધતો જાય છે એ જોઈ કયા સ્વદેશમકતનું હૃદય બળ્યા વગર રહેશે? જડભાવને નામે અમે આત્મારે મૂર્તિપૂજની વાત છેડવા નામતા નથી, અત્રે તો અમે મ્હોટી મૂર્તિ-આ દેહની પૂજમા ગરકાવ થયેલાઓનું ધ્યાન કરવા માગીએ છીએ. દેહ એ ખીજી કાર્ત નાંહ પણ આત્માનું એક હથીઆર છે, કે જે હથીઆર વડે તે શુભ કર્મો કરી આત્માની ઉત્ક્રાન્તિને સ્થાયબૂત થઈ શકે માણસે એ શરીર પરનો અત્યંત મોહ છોડી દેવો જોઈએ, એમા લોલુપતા એ જ અધોગતિનો ન્સ્તો છે. દરેક ધર્મના ઉપદેશકો કાયાને ઠગારી ઠગારી કહીને ફુનીઆને હેતા મોહમા લુપ્ત નહિ થવાની ચેતવણી આપતા આવ્યા છે, એનું તાત્પર્ય એ નથી કે કાયાને બાળી જ નાખવી કે બૂખે મારવી પરંતુ કાયાને કટાકટી નહિ, હેના પર અંકુશ

રાખવો. એવા અંકુશ વગર એકાદ વ્યક્તિનો નહિ પંથુ આખી 'પ્રજા' નો વિનાશ થયેલો ઇતિહાસમાં નોંધાયો છે. જે મોજસોખે ક્રિમ જેવા ફટલાએ દેશોને પાયમાલ કર્યા છે તે મોજસોખે હમણાં અમદાવાદમાં પગલાં કરી દીધાં છે. સહેરના મ્હોટા રસ્તાપર નજર કરતાં એક મુસાદર હોટેલોની હાર જોઈને તાજુબ થયે. ગુજરાતની રાજધાનીના પુરાણા ઐતિહાસિક સહેરના મુખ્ય રસ્તાપર અનેક તરેહની વ્યાપારી પેઢીઓ અને ઓફિસો જોવાની આશા રાખનાર નવીન મુસાદર મહીને 'સો દોઢસો રૂપીઆ બાડું આપનાર ' હિંદુ હોટેલો ' જોઈ તાજુબ થયાવગર રહી શકશે નહિ. આખા રિચારોડ પર સંખ્યાબંધ હોટેલો, ફોનોગ્રામની દુકાનો અને બાઈસીકલની દુકાનો જ જોવામાં આવે. જે વખત જય છે તેમાં વ્યાપારીઓની દુકાનો બંધી અદસ્ત. બધાં તે જગાંએ નાચનારીઓની દુકાનો માપ તો પણ ના કહેવાય નહિ ! ગુજરાતની રાજધાનીના સહેરના મુખ્ય બજારનો આ દેખાવ એ સહેરની પ્રજામાં દાખલ થવા લાગેલી નૈતિક અધમતા સૂચવે છે. આ હોટેલોમાં બ્રથાબ્રહ્મનો કાંઈ બાવ પૂજાતો જ નથી એ વાત તો એક બાજુએ રહી, પણ સ્વચ્છતાને પણ સાબરમતીના ખાણીના મ્હોટા કુંડામાં હોમી દેવાય છે, કે જે કુંડામાં ગૂદી ગૂદી વર્ણના તનદુરસ્ત તેમજ રાગીષ્ટ સોખીનોના એઠાં વાસણુ બેગાં શ્રીકવામાં આવે છે અને ધોયાં ન ધોયાં કરી તેના તેજ વાસણુમાં સ્લિપ્-ડ-પુરી અને બટાટાનું શાક એક જ ટેબલ પર ખેડેલા કાળા તથા નાગરને પીરસવામાં આવે છે. આ હોટેલોમાં ઉભા રહેવાની પણ જગા મળતી નથી. એ ઉપરથી 'હોટેલોઆ પંથ' ના બકતોની ખ્યાનો ખ્યાલ સારી રીતે આવા શક્યોક્તગમ એટલા જ પ્રમાણ-

માં દારૂનું જોર પણ વધતું જાય છે. ખુદ જૈનોમાં પણ દારૂ તેમજ અભક્ષ્યનો ઉપયોગ થવા લાગ્યો છે, એમ સરકારી રિપોર્ટમાં લખાઈ ગયું છે. શહેરમાં મીઠો બાગતી જાય છે એટલે કે ઉદમ નરમ પડતો જાય છે અને મોજશોખ વધતો જાય છે એ માહું બવિબ્ધ સૂચવે છે. વ્યભિચાર તો હા ઉપરાંત વધવા લાગ્યો છે. મુખ્યત્વે શ્રીમંતોનાં ઘર એ લતમાં આગેવાની લે છે. યોડા વખત ઉપર એક શ્રાવિક્ષએ ખુશ્તી રીતે કરવા માડેલા વ્યાભચારના સંબંધમાં સિખામણ આપવા જતા યુવાનને પોતાના પાર પાસે મરણતોલ માર મરાવેનો એ સંબંધમાં અમે ઇસારો કર્યો હતો. એવી જ રીતે એકાં આગેવાન જૈનની સ્ત્રી દાઢ મુસલમાનને લઈને નાશી મુખાને જઈ રહી છે. સ્ત્રી અને તેનો પરણેલ પતિ બન્ને હાલ હયાત છે. આવાં બીજાં ઘણાંએ તોફાન ચાલુ જ છે. પ્રથમ તો અમ બંદી બંધી બામતોના સ્મરણથી ઉરકેશકને ધણે સખ્ત લેખ લખવો પ્રેરાયા હતા, પરંતુ વધુ વિચાર કરતાં એમ જણાયું કે આટલા બધા શ્રદ્ધા ધર્મ ગયેલા માણસો પર વાગ્દહાર કરવો તે 'પડના' પર પાટુ મારવા જેવું કામ છે. જૈમ ચારીરિક દરદોષી પીડાતા એક શત્રુ ઉપર પણ આપણને ક્રોધ નહિ પણ દયા છુટે છે, તેમજ માનસિક દરદોષી પીડાતા આ નિઃશસ્ત્ર ધામરો પર વાગ્દહાર નહિ કરતા તેમની દયા ખાતી-હેમને ઉપદેશ દેવો-એમને સુમતિ મુજે એવી બાવના બાવતી એ જ વધુ ઉચિત અમને લાગે છે એટલા જ કારણથી ગતાંકથી અમે વ્યભિચારનિવેષક કાવ્ય શરૂ કર્યું છે.

જેઓ આસપાસની સોબત વગેરેના કારણથી જીંદગી કે સ્પર્શેન્દ્રિયના શુભામ ધર્મ જાય છે તેમનો દોષ કહાડવા કરતાં

આજકાલ રાજ્યદારી ચળવળે ગંભીરરૂપે પકડ્યું છે. ન્દાના અમલકર્મીઓ, ખનિયો 'સ્વદેશી' અને 'જોયકોટ' અને 'રાજપ્રકાશિ' ગ્રામીણો શહેરમાં મીઠા રાખેલાં ઉચ્ચારતાં સંભળાય છે, પણ ખરો સુધારો કાંઈ એકદમ નીપજ આવે નથી, તે તેજો જૂઠી જાય છે. રાજકીય સંપર્ક સ્વતંત્રતા આપણા જેવી અજ્ઞાન દશામાં સડતી પ્રજાને આપવામાં આવશે તો પણ તે બારે સોનું આપણા કાનને દુઃખદાયક થઈ પડે નાનું. આપણે હજી આપણી પાસે જે સત્તા છે તેને સદુપયોગ કરી શકતા નથી. શાંતિને જે સત્તા છે તે સત્તા સરકારને પણ નથી, છતાં શાંતિ તે મત્તાને સદુપયોગ જવલ્લે જ કરે છે. કુવારીને અને કુધારા દુર કરવા કોઈ શાંતિએ સંગીન પ્રયાસ કદી કર્યો જાય નથી. બાપર ખીલવવાના કામની બાજુ જોટલી આપણા હાથમાં છે તેટલી આપણે કદીએ ખેલી નથી. દાખલા તરીકે બીજાને શિખામણ આપનારા 'છાપા'ઓ અમદાવાદમાં સંખ્યાબંધ છતાં હજી 'પ્રેસ એસોસિએશન' જેવું મંડળ-પોતામાં જ ઐક્યનું ચિન્હ દેવાતી ધરાવતું નથી અને તે કારણથી એ માનવંતો ધંધો લગભગ પડી ભાગવાની તૈયારીમાં છે. કેળવણી સંબંધી હિલચાલો સરકાર તરફથી જે કાંઈ થાય છે તેટલેથીજ આપણે સંતોષ રાખીને ખેસી રહ્યા છીએ; પણ કેળવણી ખાતાને લગતું કામ ઉપાડી લેનાર ખાનગી મંડળ મુદ્દલ દેવાતી ધરાવતું નથી. આમ ઉદ્યોગ, કેળવણી તથા સંસારસુધારાને લગતું કામો કરવાની જે બાજુ આપણા હાથમાં છે તે બાજુ આપણે ખેલતા નથી અને માત્ર રાજકીય સ્વતંત્રતાની જ ઓકા મુકીએ તેથી ખરી ઉત્તિ થવાની નથી. જુદી જુદી કોમો અને પ્રાંતોએ પોતપોતાના સરકારમાં આ તથા રસ્તે પ્રયાસ આદરવા તેમજ છે અને એમ સમગ્ર કોમો અને પ્રાંતોએ જાગી યશે તો

મોંઘાની માવજત કરવામાં આરોગ્યવિદ્યા અને શરીરશાસ્ત્રના મૂળ સિદ્ધાંતોનું જાણપણું બહુ ઉપયોગી થઈ પડે. રોગીને કેવી જાતનો ખોરાક આપી શકાય, તે ખોરાક પણ કેવી રીતે રાંધવો જોઈએ, દુધ બગડે નહિ તેમ રાખવા માટે શું કરવું, બરફ ધસવો પડે તો શરીર પાણીથી બીજાનું નહિ તેમ શી રીતે ધસવો, દરદીને ઉઠાડવો કે ફેરવવો પડે તો કયા અંગને કેવી રીતે ટેકા દઈને તેમ કરવું, બીજાનું કેવું સાફ રાખવું, ચાદર કેટલીવાર બદલવી, મગફળા વગેરે અશુદ્ધિ જમીનપર કે કપડાંપર ન પડના દેતાં તેની શી વ્યવસ્થા કરવી, દરદીના મનમાં હિંમત આવે એવી વાતો કેવી રીતે કરવી, તેનું મન આત્મામાં સ્થિત થાય એમ કરવા માટે તેની પાસે શું શું વાંચવું, તેના બીજાનાવાળા ખંડમાં સફાઈ અને શાંતિ કેવી રીતે સાચવવી, ઉંઘ ન આવતી હોય તો ઉંઘને કેવી રીતે લુપ્તચાવવીઃ આ વગેરે મુદ્દાપર પુરતું અજવાળું નાખનાર પુસ્તક કોઈ પ્રવિણ ડૉક્ટર પાસે રહેલી ઈમારતમાં લખાતી તેની હજારો પ્રતો ધરોહર વહેંચાતી જોઈએ છે અને કન્યાશાળા તથા શ્રાવિકાશાળામાં તે પુસ્તકનો અભ્યાસ કરાવવો જોઈએ છે. આ ખરેખર ‘મનુષ્ય દયાનું’ મહાન કામ છે. એથી દર વર્ષે સંકડો ખુનો થતાં અટકશે.

કચ્છમાં જોઈતી સાધ્વીશાળા.

એક કચ્છી મુનિ પોતે શું કહે છે. ?

અમારા મુનિઓ હવે સુધારાના શુભ રસ્તે ચલવા લાગ્યા છે,
એ બાબતનો એક વધુ પુરાવો.

કચ્છમાં સાધુપરિપક્વ મનવાનો પહેલો દાખલો બન્યો અને સમસ્ત
હિંદને એક માર્મસૂચન વધુ ; તેમજ એક બીજી જાતના સુધારાનો
દાખલો પણ કચ્છ જ જેસાડે એમ બનવાબેગ જણાય છે. કેટલાક
વિશાલ બુદ્ધિવાળા મુનિવરો આજકાલ કચ્છમાં એક સાધ્વીશાળા
સ્થાપવા ઉપદેશ કરી રહ્યા છે અને બનવાબેગ છે કે કચ્છના હિમ્મતી અને
લાગણીવાળા સ્વધર્મી મહાશયો આખા હિંદમાં પહેલ કરવાનું માન
ખાટવાની આ બીજી તક લેવા પણ તૈયાર થાય. આવું માન મેળવવું
એ કાંઈ જોતી તેની વાત નથી, તેમાં પણ કચ્છ જેવા એક ખુલ્લો
પડેલા પ્રાંતને આવું માન મળે તે તો એક અણુધાર્યો વિજય જ
ગણાય. આવું માન કચ્છ જલદી મેળવવા ભાગ્યશાળી થાઓ એમ
આપણે અંતઃકરણથી ઇચ્છીશું, અને આ હીવચાલ કરનારા મુનિરત્નો
સો વર્ષ જીવે અને અમને-એમનાં બાળકોને મીઠો રસ્તો દોરવાના એક
શુભ પ્રયાસમાં તેઓ ફતેહમંદ નીવડે એમ પણ ઇચ્છવા આપણે
બંધાયલા છીએ. મુનિઓ શું ન કરી શકે ? તોફાન અને ખટપટો
કરનાની જેટલી શક્તિ કેટલાક મુનિઓમાં છે તેટલીજ શક્તિ શાન્તિનું

સામ્રાજ્ય ફેલાવવાના કામમાં કેટલાક મુનિઓ ધરાવે છે. જેટલી શક્તિ પોતાના માન પાછળ હમરો રૂપીઆનું પાણી ઠગવવાના કામમાં કેટલાક સાધુઓ બતાવે છે, તેટલીજ શક્તિ પરમાર્થ આત્મભોગ આપવાનો પાક શીખવવામાં કેટલાક મુનિઓ બતાવી શકે છે. ખરેખર મુનિવર્ગની શક્તિ અગ્રાધ છે, અને તે અગ્રાધ છે એટલું આપણે ખુશ થવા જેવું છે; માત્ર એટલું જ દબ્બવાનું રહે છે કે એ શક્તિનો, તેઓ હમેશ સદુપયોગ જ કરે.

કુચમાં વિચરતા કેટલાક મુનિવર્ગે પોતાના માન વધારવાના રસ્તા, ખેટપોટા, ધામધુમો અને ખર્ચોને તીક્ષ્ણલી આપીને હમણાં હમણાં માત્ર શ્રાવણગણમાં જાનનો પ્રચાર વધારે યાવ અને ખોટા રીવાજો દૂર યાવ એવીજ પવિત્ર દીક્ષાઓ પાછળ પોતાની શક્તિ, ધૃષ્ટિ અને સમયનો ભોગ આપવા માંડ્યો છે. એ ધણું સતોષ પામવા જેવું છે. એમણે સાધુપરિપદ બરીને આખા હિંદના સાધુઓને તહેમતી ભૂંચો બતાવી આપી છે અને સવળે રસ્તે ચાલવા ઇસારો કર્યો છે. તહેમણે પાદશાળાઓ અને લાઘવ્રેરીઓ સ્થાપવાનો સજ્જત ઉપદેશ કર્યો છે, કે જે ઉપદેશ કેટલાંક ગામેમાં અમલમાં પહોં મુક્યો છે. અને હવે તેઓએ પોતાની શક્તિ 'સાધવીશાળા' સ્થાપવાના ઉપદેશ પાછળ ખર્ચવા માંડી છે. જુગ જુગ જીવો આવા સરળ અને ઉદાર દીક્ષના સતો !

આજથી ત્રણ વર્ષ ઉપર જે સાધુશાળા રચાપી છે તેમાં હાલ ૭ યુવક મુનિઓ અને ૪ દિક્ષાના ઉમેદવાર અભ્યાસ કરે છે અને તેમને શિક્ષણ આપના રૂ. ૫૦) ના માસિક ખર્ચાથી એક અનુભવી કામીનિવાસી શાસ્ત્રીને રોકવામાં આવ્યા છે. ત્રણ વર્ષના અભ્યાસથી આ મુનિઓ એક અગત્યનું કામ કરવા સક્તિમાન થયા છે, તે એ છે કે તેઓ હમણાં 'ન્યાયાર્ણવ' નામે ન્યાયનો અંચ રચવામાં મુકાયા છે. આ પ્રયાસ અને સાધુપરિપક્વનો પ્રયાસ જે આતુ રહેશે, તો થોડા વખતમાં આપણે પવિત્ર ધર્મ વધારે પ્રકારમાં આવી શકશે.

"સાધુશાળાના ફળ તરીકે આ અને આવા બીજા ઉત્તમ કામો જન્મ પામ્યાં છે, એ વાત સક્ષમાં લેતાં સાધ્વીશાળાની જરૂર તુરત આજ આગળ ખડી થાય છે. આર્યાવર્ગના મુધાગ, કેળવણી અને ઉચ્ચ સરકારો ઉપર એકદર અનિકા વર્ગના સુધારાનો આધાર છે અને દરેક માણસ પ્રથમ સ્ત્રીના યોગમાં જ કેળવાય છે એ વાત વિચારતાં આખા સમાજના સુધારાનો આધાર સાધ્વીમાતાના શુભ સરકારો ઉપર રહે છે એમ કમુદ્ય કરવા કોણ આનાકાની કરી શકશે ?

"અનુભવથી જણવામાં આવ્યું છે કે, કુટુંબ દેશનાં પંદરેક સાધ્વીને જે સાડ શિક્ષણ મળે તો તેઓ જમાનાને જગતો પ્રકાશ કરી શકે તેવા છે."

સામ્રાજ્ય ફેલાવવાના કામમાં કેટલાક મુનિઓ ધરાવે છે. જેટલી શક્તિ પોતાના માન પાછળ હજારો રૂપીઆનું પાણી કરાવવાના કામમાં કેટલાક સાધુઓ ખતાવે છે, તેટલીજ શક્તિ પરમાર્થે આત્મભોગ આપવાનો પણ શીખવવામાં કેટલાક મુનિઓ ખતાવી શકે છે. ખરેખર મુનિવર્ગની શક્તિ અગ્રાધ છે, અને તે અગ્રાધ છે એટલું આપણે ખુશ થવા જેવું છે, માત્ર એટલું જ ઇચ્છવાનું રહે છે કે એ શક્તિનો, તેઓ હમેશ સદુપયોગ જ કરે.

કુચ્છમાં વિચરતા કેટલાક મુનિવર્ગે પોતાના માન વધારવાના રસ્તા, ખેડપટ્ટો, ધામધુમો અને ખર્ચોને તીક્ષ્ણથી આપીને હમણાં હમણાં માત્ર શ્રાવકગણમાં જ્ઞાનનો પ્રચાર વધારે થાય અને ખોટા રીવાજો દૂર થાય એવીજ પવિત્ર હીલચાલો પાછળ પોતાની શક્તિ, બુદ્ધિ અને સમયનો ભોગ આપવા માંડ્યો છે. એ ધણું સતોષ પામવા જેવું છે. એમણે સાધુપરિપદ્ધતિની આખા હિંદના સાધુઓને તહેમની ભૂલો ખતાવી આપી છે અને સવળે રત્તે ચાલવા ઇસારો કર્યો છે. તહેમણે પાદશાળાઓ અને લાઘવેરીઓ સ્થાપવાનો સત્કર્મક ઉપદેશ કર્યો છે, કે જે ઉપદેશ કેટલાંક ગામોમાં અમલમાં પણ મુકાયો છે અને હવે તેઓએ પોતાની શક્તિ ‘સાધ્વીશાળા’ સ્થાપવાના ઉપદેશ પાછળ ખર્ચવા માડી છે. જામ જામ છલો આવા સરળ અને હિંદના દીક્ષના મતો !

આજથી ત્રણ વર્ષ ઉપર જે સાધુસાળા સ્થાપી છે તેમાં હાલ ૭ યુવક મુનિઓ અને ૪ દિક્ષાના ઉમેદવાર અભ્યાસ કરે છે અને તેમને શિક્ષણ આપનાર ૩૦ ૫૦) ના મૌનિક પગારથી એક અનુભવી કસીનીવાસી શાસ્ત્રીને ચેકવામાં આવ્યા છે. ત્રણ વર્ષના અભ્યાસથી આ મુનિઓ એક અગત્યનું કામ કરવા શક્તિમાન થયા છે, તે એ છે કે તેઓ હમણાં 'ન્યાયાર્ણવ' નામે ન્યાયનો ગ્રંથ સ્વયંમાં ગુંથાયા છે. આ પ્રયાસ અને સાધુપરિપક્વનો પ્રયાસ જો ચાલુ રહેશે, તો થોડા વખતમાં આપણો પવિત્ર ધર્મ વધારે પ્રકાશમાં આવી શકશે.

“સાધુસાળાના ફળ તરીકે આ અને આવાં બીજાં ઉત્તમ કામો જન્મ પામ્યાં છે, જે વાત લક્ષમાં લેતાં સાધ્વીશાળાની જરૂર તુરત આપ્યે આગળ ખડી થાય છે. આર્યાવર્ણના સુધારા, કેળવણી અને ઉચ્ચ સંસ્કારો ઉપર એકદર આવિકા વર્ગના સુધારાનો આધાર છે અને દરેક માણસ પ્રથમ સ્ત્રીના યોગમાં જ ફેળવાય છે એ વાત વિચારતા આખા સમાજના સુધારાનો આધાર સાધ્વીમાતાના શુભ સંસ્કારો ઉપર રહે છે એમ કમુખ કરવા કોણ આનાકાની કરી શકશે ?

“અનુભવથી જાણવામાં આવ્યું છે કે, કુટુંબ દેશનાં પંદરેક સાધ્વીને જો સાચું શિક્ષણ મળે તો તેઓ જમાનાને જગતો પ્રકાશ કરી શકે તેવાં છે.”

“આર્યાઓને ઉચ્ચ સંસ્કારો મળશે તો તેઓ આવિકાવર્ગને —સઘના એક ઉપયોગી અંગને સુધારી શકશે, અસપામના ધણાએક કન્યાને અટકાવી શકશે, વસ્ત્ર—પાત્ર—પુસ્તક વગેરે સમધી ખોટી મારામારીઓને દેશવટો દબાઈ શકશે, અને અજ્ઞાની આનિકાઓ પાસે ખોટી વાહવાહમાં પૈસાનો ધુમાડો કરાવવાની પ્રથાને તીવાંગલી દબાઈ શકશે હાખના તરીકે, જે વરમની, વાત ઉપર વાગડ પગલુમાં એક

સારા વ્યાખ્યાની કુચ્છી સાધ્વીના ચોમાસામાં ઊમંગી શ્રાવકોએ જીવ
તેડાવવામાં—જમાવવામાં વગેરે કામોમાં કારી ૧૦,૦૦૦ નો વ્યય કર્યો
હતો. આ ખાતન હું કાંઈ પર કટાક્ષ કરવા ઇચ્છતો નથી. પરંતુ આ
પ્રથમથી કાંઈ લાભ થવા વગર પૈસાનો ખાલી વ્યય થાય છે અને તે
માત્ર હિંદ સરકાર નહિ મળવાનું જ પરિણામ છે, એટલું જ હું કહેવા
માગું છું એ જગાએ જો દીર્ઘ દષ્ટિવાળાં—કૃત્ય જ્ઞાનવાળાં સાધ્વીજી
હોત તો એમ ન થવા દેત અને તે પૈસાનો ઝરો શ્રાવિકાવર્ગને કેળ-
વવાનાં અનેક કામોમાં વહેવડાવવાની સલાહ આપત.

“જો કુચ્છમાં એક સાધ્વીશાળા યોજવામાં આવે તો સાધ્વી-
જ્ઞાને ધણે સારો લાભ મળે એટલું જ નહિ, પણ કુચ્છમાં વિધવા-
જ્ઞાની સંખ્યા ઘણી મોટી છે તેમને પણ જન્મ સંકળ કરનદું જ્ઞાન
મળવાની મુગમતા થાય. કુચ્છ-કોપ્રાથમાં મૂર્તિપૂજક બાઈઓની સ્થા-
પેક્ષી શ્રાવિકાશાળા છે, જેમાં આપણી બહેનોને ન છુટકે જવું પડે છે;
પણ જો આપણી પોતાની સાધ્વીશાળા હોય તો તેમાં સાધ્વીમાનાઓ
ઉપરાંત શ્રાવિકાઓ પણ જ્ઞાન મેળવી શકે.

“કુચ્છમાં રહેતા તેમજ બહાર ગામ ધંધા અર્થે જઈ રહેલા
કુચ્છી બાઈઓએ આ ખાતન લક્ષમાં ઉતારવાની પુરી જરૂર છે અને
વગર વિશ્રમે શરૂઆત કરવી જોઈએ છે. કુચ્છ-સાખાપરનિવાસી શેક
રવજીભાઈ નેણુશી એકલાજ ધારે તો આ કામ ઉઠાવી શકે તેવા
સમાર્થ છે. વળી તે બાઈ સખી મરદ છે, વૃત્તિ પણ નિર્મળ છે, તો
આવા આવા શેકોઆ જગતમાં અમર નામ કરવાનું અને ખીળ
જન્મમાં પણ મુખી થવાય એવાં પરોપકારી કામો એક પછી એક
ઉઠાવી લે તો કેવું સારું ?”

મુનિશ્રીના લેખ અઢી પુગે થાય છે. એમની આ ' લિક્ષા ' —આ ' ગોચરી ' કેવી ઉત્તમ છે । શુ લાવિક આવકો પોતાના ગુરુ-દેવને ગોચરી માટે પધારેલા જોવા જાં થોડું દાન દેવાની આનાકાની કરશે કે ? હરમીજ નહિ. હજી અમારા જોનો એટલા બધા નાગ્નિક ચંદ્ર ગયા નથી કે જેથી ગુરુદેવને ' લિક્ષા ' આપવાના પવિત્ર કામમા પોતાનું મન ફાયગાવે । હજી અમારા સાધુઓનું માન છેકજ ધરી જાયુ નથી કે જેથી હેમના માન ખાતર પણ આવા શુભ કામની શરૂઆત કરવા શ્રદ્ધાગુ આવકો આનાકાની કરે । હજી હિંદુમાંથી જૈન ધર્મ એટલો બધો દેશનિકાલ થયો નથી કે જેથી કોઈ નહિ ને કોઈક આનક પણ પોતાના ગુરુદેવના મ્હોમાંથી પડતુ વચન ઝીની લેના બહાર ન પડે ।

મુનિશ્રી । પ્રયાસ જરી રાખજો જીજ્ઞ બધુમુનિઓ પણ આ પ્રયાસમા શામેલ જે, માટે વિશ્વ અવસન મળશે જ.

તા. ૬-૨-૧૧

ઉચ્ચ ક્રિયાઓ.

તે વખાણુવા લાયક કંઈકારે અને નિંદવા લાયક કંઈકારે?

મોક્ષના રસ્તાઓ લલિત, શાન અને ક્રિયા છે ત્રણે ઉત્તમ રસ્તા છે, પણ ત્રણે રસ્તે અમુક મહાન જોખમો પણ છે. સ્વતંત્રતા ઉત્તમ મીજ છે, પણ ઉજાગાપણું એ કાંઈ સ્વતંત્રતા નથી ઉદાર દીન એ

ઉત્તમ જૂથ છે, પણ કુટુંબોમાં કે બીજાનું દામો પાછળ દોલત ઉઘાડવી એ કંઈ ઉદ્ધારતાનું લક્ષણ નથી.

આમ ભડિય, જ્ઞાન અને ક્રિયા એ ત્રણે ઉત્તમ ચીજ હોઈ તે ચીજોને સાટે બીજી ભગતી ચીજો દુનીઆમાં ફાની વ્યવ છે એ બહુ ભયંકર છે. ભક્તિનો ઉપયોગ બ્યભિચારમાં, જ્ઞાનનો અભિમાનમાં અને ક્રિયાનો આડંબરમાં ઉપયોગ થતો ઘણીવાર નજરે પડે છે. અને તે ભગતી ચીજોથી દુનીઆનો મોટો વર્ગ હમાય છે.

ક્રિયાને આડંબર આગ્રહાલ ઘણી જગ્યાએ પ્રચરેલો છે. એક તરફથી ક્રિયાની જરૂર જ નથી એમ જોડનારા શુદ્ધજ્ઞાનીઓ દુનીઆને ખોટું રસ્તે દોરે છે (કારણ કે પોતાથી ક્રિયા બનતી નથી); ત્હારે બીજી તરફથી કેટલાક જ્ઞાનરિપુઓ બ્રાહ્મ ક્રિયાના દહવાસના દેખાવ કરી અજ્ઞાન ભોંકાને આડે રસ્તે દોરે છે. લોકાના ચાંપીઆ વડે પોતાના સિરમાંથી લોહી કઢાડનાર વૈરાગીને એકાદ આપણે દસીએ છીએ અને એને ઢોંઢો કહીએ છીએ પણ આપણા જ ધર્મના સાધુ તરીકે ફરનારા કેટલાક એકલવિહારી પુરુષો ઉઘ તપરપાના ટોંગ કરે છે ત્હારે આપણને ત્હેના ઉપર તો ભક્તિઆવ થાયછે, ત્હેને ઢોંઢી કહેનાં આપણે અચ્છાદ્યે છીએ. આ શું સર્વવ્યાપ્ત 'માયા' નું પ્રત્યક્ષ ન કહેવાય કે ?

‘અમે તો અપાસરામાં ઘિતરીએ નહિ,’ ‘અમે તો પાટ-પાટલા માથે મુકીને જંગલ વચ્ચે થઈ ઉપાડી લાવીએ તો જ વાપરીએ,’ ‘અમે તો જાંદગી પર્યંત પણ કપડાંને સાફ કરીએ નહિ અને સાફ બ્હેરી લાવીએ તો પણ મેલું કરીને જ પહેરીએ’-આ બધી ક્રિયાઓને હું ‘તોષ દિવસ આત્માર્થની ક્રિયા તરીકે માની શકતો નથી. આ ‘ક્રિયાઓ’ નથી પણ ‘ક્રિયાનો આડંબર’-ક્રિયાનો ઢોંગ છે. જે દામ કોઈ ન શકે તેનું કામ પોતે કરી શકે છે એમ બતાવી પોતાને ખોટું

ચોતરફથી વાહવાહના પોકાર કરાવવા એટલો જ હેમનો સ્વાર્થ હોય' છે. પણ તેટલા સ્વાર્થે તો હમરો ભકનોના બાળક આત્માની ખાણ-ખરાખી કરી દીધી છે. તેઓને આવા બાલખેત્ર બહાર નગર કરીને બેવા જ પ્રતિજ્ઞે થયેલો હોવાથી તેઓ આખી દુનીયાને ધિક્કારનારા બની જાય છે; પરિણામે અત્તાન દશામાં લીધેલા જન્મનો અંત વધુ અત્તાન દશામાં જ આવે છે.

ખરી વાત છે કે, ખરેખરા મહાત્માઓને મહાનતી તમા નથી હોતી; શરીર આણું એને મન એક જૂની ચીજ હોવાથી હોતી મલીનતા તરફ હેતું લક્ષ પણ જઈ શકતું નથી. પણ આ કેને માટે ? જેઓએ આત્માનો સાક્ષાત્કાર કર્યો છે તેઓને એ દશા સ્વભાવતઃ જ પ્રાપ્ત થાય છે. વિદેહી દશાના બાલ્યચિન્હ તરીકે એવી એપરવાહી જન્મ પામે છે. પરંતુ આપણે તો એપરવાહીનો દેખાવ અટકાવી છીએ અને વિદેહી દશા હવે પછી મગસો એમ આશા રાખીએ છીએ ! આંખો વાપીએ હોના દળ તરીકે કેટલેક કાળે કેરી મળે; કેરીને અદ્ધર લટકતી રાખીએ અને પછી આંખો વાપીએ એ કાંઈ ડહાપણ ન મનાય. અને એમ અદ્ધર લટકાવેલો કેરી જોઈને ડાહ્યા લોકો તો 'આંખો માનશે નહિ મૂર્ખ લોકો પણ એક કેરી બેવા પછી ખીચ કરીએ બેવાની આશા કરશે અને તે (આંખાનું મૂળજ ન હોવાથી) નહિ મગવાને સમયે તે પુણુ શ્રદ્ધા શુભાવી બેસશે. મુગટ એ રાત્રનું ચિન્હ છે; પણ તેથી કાંઈ નાટકમાં જે છોકરો મુગટ પહેરે છે તે રાત્ર્યક્ષમીના ધણી બની શકતો નથી. રાત્ર્યક્ષમીનું નિશાન-ચિન્હ એ જ મુગટ, આ વાત બરાબર સમજવા જેની છે. જેણે આત્મા અને દેહ વચ્ચેનો ભિન્નભાવ સંપૂર્ણપણે જાણ્યો છે એવો મહાત્મા આ શરીરમાં અને આ લોકમાં મુકાયેલો હોવા છતાં પોતાનાં બીજાં સદમ શરીરવડે

હિચ્ચ બુવનોમાંજ રમણ કરેછે—હિચ્ચ આનંદમાં જ સ્ત્રીન હોય છે, તેથી ત્હેને આ બદ્ધરના ઝખ્ણા તુલ્ય શરીરની મધ્વીનતા આદિની પરવાહ જ નથી હોતી. તે હિમો હિમો ઝાડો-પીણાજ કરે તોપણ ત્હેને બાન નથી; એનું બાન દીન્ય પદાર્થોમાં છે—એના આત્મા હિચ્ચ-નીચ બુવનોમાં વિચરે છે અને ત્યાં તે સમ્પૂર્ણ શુચિ પાળે છે. પરંતુ આ વાત જરા પણ ન બૂધી નેઈએ કે હિમા હિમા ઝાડો-પીણાજ કરીને મહાત્મામાં ખપનારા તો ટ્રાંગો જ છે; જેઓ મહાત્મા જ હોય—જેઓ વિદેહી જેવા જ હોય તેઓમાં હેમની એ દસાના ચિન્હ તરીકે આવી બાધ આદતો આપોઆપ ઉત્પન્ન થાય છે.

જે પુનઃ મહાત્મા જ હોય ત્હેને કોઈની તમાન હોય, તે બુદ્ધ થાકું બોલે, તે ઝાઝા માણસોથી ઘેરાયેલ રહે નહિ, તે આત્મામાં જ હીન થયેલો હોઈ દૃઢ સંકલ્પગળાવો, શાન્ત અને સ્થીર આંખો-વાળો, અને દયાના સાગર જેવો હોય છે. ત્હેને કોઈ લાખો ગાળે દે કે અપમાન કરે તેથી ત્હેની આંખનો ખુણો લેશ માત્ર લાલ થાય નહિ, તો પછી શુભાના વચન કોઈ સમક્ષ બોલવાની તો વાનજ કહ્યાં રહી? એવા મહાત્મા મનોન નેવામાં આવે એ સ્વાભાવિક છે, બુદ્ધિ પડ્યા રહે તો તે પણ સ્વાભાવિક છે, કુનરાની પેઠે જમીન પરથી એક ચાટે તો તે પણ વખાણવા ભેગ છે. એ દરેકમાં કાંઈ કાંઈ આશય હશે, કાંઈ કાંઈ ખુશીઓ દશે.

વાંચનારને સમગ્રયુગ હશે કે, હાલ જે ક્રિયાનો ભારે દેખાવ કર-માં આવે છે, હાલ જે હિમ તપસ્યાના નામ તળે—આકરી ક્રિયાના મ તળે—મધ્વીનતાના નામ તળે જે જે ઢોંચ કરવામાં આવે છે, આપણા યોગ સમજદાર ભાઈઓને માટે એક હજાહજ વિષ

સમાન અસર કરનાર ઘણાં પડે છે. આત્મમુક્તિમાં સ્ત્રીનતાને પરિણામે જે મનીનતા વગેરે આપોઆપ-વ્યાભાવિક રીતેજ થાય એને માટે હું વાંધા બોલતો નથી, પણ જે મનીનતા કે જે ઊંચા ક્રિયા આગ્રહાય જેવામાં આવે છે તે તો માન મોનાની કિમતે ખપવા માટે પીતળ ઉપર ચઢાવવામાં આવતો ઢોંગ જ છે. મહે જાને એવા કેટલાકે સાધુઓનો અનુભવ મેળવ્યો છે કે જે અપાસસમાં ઉતરવામાં પાપ માને છે અને ગ્રામ રીતે એક પા બીજો રસ્તે પૈસા કઢાવવામાં પાપ નથી સમજતા, અને જોય તથા ખટપટ એ તો એમનો ખાસ 'ધર્મ' જ હોય છે. મહે એવા કેટલાક મનીનતામાં અભિમાન લેનારા મહાત્માઓ (૧) ને જોયા છે કે જેઓ જ્ઞાનનો અંશ પણ ધરાવતા નથી, તો પછી જ્ઞાન વગર આત્મદર્શન કહ્યાથી ? અને આત્મદર્શન વગર-આત્મ-સ્ત્રીનતા વગર, શરીરની હૃદયારની બેદરકારી કહ્યાંથી આત્મની ? આ જ ખુલ્લી રીતે પુરવાર કરે છે કે, શરીરની આ હૃદયારની બેદરકારી માત્ર ઢોંગ જ છે, આત્મમનીનતાનું સ્વભાવિક પરિણામ નથી.

સાણુંદથી આજે એક વિચારવંત, ઈસ્લ વચના અને લાગ વખત ની દિક્ષાવાળા મુનિ એક શ્રાવકદ્વારા મહેને નીચે મુજબ ખમર આપે છે, કે જે ખમર મહારી માન્યતાના એક અમ્મણ દર્શાવે ૩૫ યજ પડે તેમ છે --

* * *

“ અત્રે સાણુંદમાં ગઈ કાલે (તા. ૧૧ મીએ) દિવસના અગી-આર વાગે ગોધારી મુકામેથી આવેલા એક મારવાડી સાધુ ઉપાશ્રયમાં આપ્યો. ખંભાત સંપ્રદાયના મહારાજ શ્રી જગનનાથજી સ્વામીએ યથાયોગ્ય સત્કાર આપી સ્થાનકનું આમંત્રણ કર્યું. તે મારવાડીએ આમ-તેમ ચોતગ્રં અપાસરો જોઈ લીધા અને પછી જવાન આપ્યો. મહારે

મકાનમાં ઉતરવું નથી; મ્હને તો ખુશી હવા જોઈએ મહારાજે કહ્યું:
 શીયાળામાં ત્હમને ખુશી હવાથી ચરદી યશે. પણ તેજે તે વાન માની
 નહિ. પછી તેને પૂછવામાં આવ્યું; ત્હમારું નામ શું? કેના શિશ્ય છે?
 રધાનકમાં ઉતરો છે કે નહિ? જવાબ મળ્યો: મ્હારું નામ ધેરૂલાલજી;
 નરસિંહદાસજીના સંપ્રાગમાં મ્હેં ૪ વર્ષથી દિક્ષા લીધી છે; શબ્દ
 જોમાણુ મારવાડના ઝાવોર ગામમાં કહ્યું હતું; મ્હારી સાથે મ્હારો
 ગુરુબાપુ દનો તે તપસ્યા કરતો નહોતો અને હું ઉપ તપસ્યા, કડંછું
 તેથીજ અમારે બન્નું નથી અને હું એકલો પડ્યો; મ્હારી ઝમ તોતડી
 છે, હું કાંઈ ભાણ્યો નથી; વિરમગામના શ્રાવકોએ વિનનિ કરી છે માટે
 ત્યાં જઈ છું. અમદાવાદમાં મધુપુરામાં ૨૨ દિવસ રહ્યો હતો આ
 પ્રમાણે વાતો કરી; પછી મહારાજે કહ્યું: ત્હમારે ઉતરવું હોય તો અહીં
 ઉતરો, નહિ તો ધર્મશાળામાં રહો. કાંઈએ તેને ધર્મશાળા બતાવી
 ત્યાં ઉતર્યો અને કામના ધેરથી પાટીક માગી માથે મુકી ધર્મશાળામાં
 રહ્યો. અહીં જ્યેલે લોકોને ક્રિયાઓનો ડોળ બતાવવા માંડ્યો. હું કેવો
 ઉપદ્રિયા કરનારો છું? ત્હમારા મુનિએથી એમ અને કે? શીયાળામાં
 પણ એકજ પછેડી રાખું છું. એકાંતર ઉપવાસ કરું છું. શુભરાતમાં
 આવવા છતાં પણ ગંધ મારતી મુદપતિ બદલતો કે ધોનો નથી. આવી
 ઉપકારી પરપણા કરનારા તે મહાત્મા સાંજે પોતાની પાટ ઉપાડીને
 સરોવરના કીનારે જઈ બેઠા. રાતના ૧૧ વાગ્યા સુધી પોકાએ તથા
 પોથીસે તેને ધણોએ સમજાવ્યો કે તાણુતના દિવસો છે અને ત્હમે
 અહીંથી ગામમાં ધર્મશાળામાં જાઓ. પણ તેજે માન્યું નહિ. રહવારે
 તે વાગે બજારમાં લોકોની દુકાનો ઉપર ઉતરવાની માગણી કરવા માંડ્યો.
 તે મહારાજે તેને ઉપાશ્રયમાં બોલાવી વિદાર કરી જવાની ફરજ
 ને, તેથી અમદાવાદ તરફની સડકે રવાના થયો. તે એક નમેક્કાર

‘મત્ર પશુ પુદ્ગલોની જાણ નથી’

સદરહુ વેળા આગળ વધીને લખે છે કે, “આવા ટાંગીઓને ક્રિયાશીલ તરીકે માનનારા ખીચારા અજ્ઞાન છોડેને ચેતના એ ધણું જ ઉપકારનું કામ છે. આવા ટાંગીઓ એકજ પછેડી રાખી ટાઢ સહન કરવાનું બતાવે છે તેમતો ધણાએ કોળીનાળી પણ કરી શકે છે, વહોરવા નોકળે છે તો ૫૦-૬૦ ધર ભગીને એક જગ્યાથી ગોચરી કરે છે, એમ બતાવવા માટે કે સૂઝતો આહાર કઠીનતાથી જ મળે. (હું ધારણું કે ૫-૧૦ આવકવાળાં ન્હાનાં ગામડામાં તો આ મહાત્માઓ મુદ્ગ આહાર પામતા જ નહિ હોય અને રોમરોમ ભુખ્યાજ પડ્યા રહેતા હશે !) હિના પાણીનું કોઈ આમંત્રણ કરે તો સરોવ કહી લેને નિર્લેશી નાખે અને ધોવણુ તથા ડાશ ગ્રહણ કરી પોતાની હિતમ પવિત્રતા જાહેર કરે. વહોરવા ગયા ત્યાં કોઈ ગૃહસ્થ હોય મુખે બોલી ગયો તો ‘અસુઝનું’ થયું એમ કહી આવતા થાય (આશ્વર્ષની વાત છે કે એ મહાત્મા ગામમાં પેઢા હશે ત્યારે મુદ્ગપનિની મઠ વગર ફૂતરું ભસ્મ હશે તે જનાં ગામને અસુઝનું કેમ નહિ માન્યુ હોય ! એમ અસુઝનું માનતા હોત તો ગામવાળાને આવા ટાંગીઓના ટાંગમાં ફસાવાનું દુર્ભાગ્ય પ્રાપ્ત ન થાત !)

૨૫

ઉપરના રમુજ પત્રમાંના વર્ણન ઉપરથી વાંચનારને ન્હારી પ્રથમની ટીકાનું સત્ય વધારે સ્પષ્ટ રીતે સમજાયું હશે જેટલો બહારનો દેખાવ છે તેટલો જ અંદરનો ગોટાળો છે એમ સમજાયું. જેઓમાં અધ્યાત્મ જ્ઞાન નથી, જેઓમાં આંતર યુદ્ધ નથી, તેઓ છેવટે બહારની ક્રિયાને આડંબર કરી લોકોમાં વાહવાહ કહેવડાવવા ધમ્કે છે બાકી જેઓને ગાંડા જેવી દેખાતી દસ આતમચીનતાને પરિણામેજ પ્રાપ્ત થઈ છે તેવા

પુરુષને તો વાદવાહ કે ગાંગો સાંભળવા જેટલી પણ ધુરસ નથી હોતી અને એના પુત્ર તો મોંઘા હાથ લાગવા પણ મુસ્કેન છે

દુનીઆમાં આના દેગ દેકે ધર્મમાં વધો પડ્યા છે અને એટલા જ માટે જ્ઞાન, ક્રિયા અને ભક્તિ એવા ત્રણ રત્નામાં સૌથી સહેલા એવો ભક્તિનો માર્ગ આજકાલ મહોદો ભોખમવાળો માર્ગ થઈ પડ્યો છે. ભક્તિનું પાત્ર ખરેખર પવિત્ર ન હોય તો ઉદ્ધતા કુમરાનું અને જમીનના રસના કરતા જમીનો રસો દુકા-જમીની પહોંચાય તેવો છે, છતાં જો બેટમા બેખીને જમીનમાં સર કરવાની હોય તે બેટ કાણી હોય તો સરનો કદી પાર જ ન આવે ! માટે ભક્તિનો માર્ગ આજકાલ ધણેજ ભોખમમણે છે. ક્રિયાના દેગ કરતારા, માન-કોષ-ધર્મ-અજ્ઞાનથી ભરેલા મદદમાઓ (૧) વડે તરવાની લોપુષતા આપણે જાતી કરીએ તો હૂમી મરીએ નહિ, એ વાતની તો હું ખાત્રી આપું. કારણ તે સિત્તાવના ખીખ બે રસ્તા સ્વાધીનતાના છે-એનો આપણા હાથની બાજી છે. જ્ઞાન અથવા દરેક પ્રાણતનું સ્વરૂપ ગોધરાપણું અને ક્રિયા એટલે એ જ્ઞાનનો પરોપકારમાં ' ઉપ-ચાર ' કરવો તે એ જ-ને રસ્તા (knowledge and character) આપણે માટે ખુલા છે. જેને મોક્ષની ધરજ હોય તે ખુશીથી તે આજ ભોખમમણી રસ્તે (આત્મસાક્ષીએ, નહિ કે ખીખને બતાવવા માટે) ચાલ્યા જાય.

તા. ૧૬-૨-૧૯

જૂનાં અને નવાં 'બંધારણો' અથવા
પાચીન કાળથી ચાલી આવતી
અને નવી સ્થપાયલી

સંસ્થાઓ.

શું એ સર્વ આજે જરૂરી ચીજો છે ?

એમને જીવતી રાખવામાં કલ્યાણ છે કે મરવા
દેવામાં કે મારી નાખવામાં ?

‘સુધારક’ તેમજ ‘હઠીલા’ વન્નેને ચેતવણી.

(૧)

કાયદા અથવા કાનુનને માણસ બલે પોતાની અસાનતામાં
ગમે તેટલો ધિક્કારે, પરંતુ આ વિધિની ઘટમાંજ જ કાયદા
અથવા કાનુન આધારે ચાલે છે. નહાનામાં નહાની અને મોટામાં
મોટી સીજ, બનાવ, ગ્રાણી અને સમાજ સર્વને ઉત્પન્ન કરનાર,
પોષનાર, માગનાર અને તારનાર, ‘કાયદો’ જ છે. કુદરતી કાયદા
ભાગે જ બદલાય છે અને બદલાય છે તો પણ લાંબે કાળે બદ

લાય છે, જ્યારે મનુષ્યકૃત કાવદા દેશ-કાળાદિ સંજોગો ઉપર આધાર રાખતા હોઈ પ્રમાણમાં વધારે ઝડપથી બદલાય છે, જે કે હેમતા તેની રીતે બદલાવામાં પણ કુદરતી કાવદાનો આધાર લેવાયો હોય છે.

વિશ્વનો કોઈ ન્હાતામાં ન્હાનો દેખાતો બનાવ પણ-આપણી દુંધી દષ્ટિ એનાં કારણ ન દેખી શકતી હોય તે છતાં-‘કર્મના કાવદા’ના કુકમથી જ બનવા પામે છે. ‘Cause and effect’ એટલે ‘કારણ અને પરિણામ’ ના ધોરણસર જ—અવરથાપૂર્વક જ સર્વ કંઈ બને છે, કંઈ અણુધાતુ કે અકરમાત્ર તરીકે બનતું નથી.

કાવદાને જાણુએ રાખીને જીવનવ્યવહાર ચલાવવા જે માણસ ઇચ્છતો હોય—‘કામદો’ શબ્દ જ જે માણસને વિષ જેવો લાગતો હોય તેવા માણસો પોતાને માટે એક આત્મધાતીનું કામ કરે છે અને જનસમાજને માટે બચકર પ્લેગનું કામ કરે છે.

જ્યાં સુધી એક કાયદો ચાલે છે—તેમાં અમુક સુધારો દાખલ કરવામાં આવ્યો નથી—ત્યાં સુધી તો જેમને માટે તે કાયદો અસંલગ્નનાવવામાં આવ્યો હતો તે સર્વ લોકો એ કાયદા અનુસાર ચુસ્તપણે વર્તવાને બંધાયલા જ છે; એમને એમાંની કોઈ વાત ન ગમતી હોય તો પણ સમાજમાં અંધારુથી ન પેસવા પામે એટલા ખાતર—બ્યવસ્થાના રક્ષણ ખાતર—‘બંધારણ’ ના નિભાવ ખાતર અણગમતી પણ કાયદાએ ફરમાવેલી વાતો પાળવી જ પડશે. વધુમાં વધુ તે માણસ એટલું કરી શકે ખરો કે, જે કલમ બદલાયતા સંજોગોમાં એટલે બદલાયતા ‘દેશ-કાળ’માં કહાડી નાખવા કે સુધારવાથી સમાજને વધુ હિત થવાની વધી હોય તે કલમ સમાજની નજર આગળ લાવવી, તેમાં કરવા નોંધતા ફેરફારોના સબધમાં સાન્નત અને દલીલોવાળી ચર્ચા ઉઠાવવી, લોકમત ફેળવવા અને ખાસ કરીને કાયદો જેમના હાથમાં કુદરતે મૂક્યો હોય તેવા સખસ કે સખસોતું તે તરફ ધ્યાન ખેંચવું. આમ કરીને કાયદો સુધારાવાળાં સુધી તો તેણે જૂતી કલમોનો અમલ કરવો જ નોંધ્યો, નહિ તો સમાજમાં અબ્યવસ્થા પામ અને બંધારણ દૃઢી જાય બંધારણ વચરનો સમાજ, આત્મા વગરના શરીરથી પણ વધારે હાનીકારક છે, કાયદાને નહિ માનનારા પ્રહારવટીઓના ટોળા જેવો તે બાકર—ધારતી રાખવા હાયક થઈ પડે.

આટલા માટે જ હું આ રાત ઉપર બાર દેવા માયું છું કે, શું લોકોના કે શું અલણ, શું ગરીબ કે શું શ્રીમંત, શું યુદ્ધરથ કે શું ત્યાગી કોઈએ ‘બંધારણ’ની બેરવાઈથી વર્તવું ન નોંધ્યું, પોતાના પડને જે કામ અનુકૂળ જણાય તે જ કરી લેવાની રવચ્છંદી પ્રતિભા વસ થવું ન નોંધ્યું. સમાજ અને પોતા સાથેનો સંબંધ

વિસારવો ન જોઈએ. ' માણસ એ ' સમાજનો એક અંગેડો ' છે; તે એકલો જ—'કુટોછવાયો કાંઈ ' થીજ ' નથી—કોડીદામનો નથી—રે રોટલાનો ટુકડો પણ મેળવી નહિ જ શકે. તે અભિમાની ગેન્ધુએટ એમ માનવો હોય કે હું આટલો ભણેલો—મુંધરેલો છતાં આ જંગલી જેવો દેખાતા લોકોના સમાજની આ માટે દરકાર કરું, તો હેને ' બંધારણ 'ની રચના જ માન્ય નથી થોડા દિવસ તે સખસને કોઈ નિર્જન ટાપુમાં મોકલ; ત્યાં હેના માનીતા વિદ્વાનોના પ્રથોના ઢગલા, કાગળ—ખડીઆ—સાદી—પેનનો જથ્થો અને સુવા—એસવાના મગના કોચ પણ (જો કે તે હેણે જાતે ઉત્પન્ન કરેલા નથી અને ' સમાજ ' થી—' બંધારણ ' ના નિયમ ઉપર ચાલતા ' સમાજ ' થી બનેલા છે તો પણ) હેના ઉપર મહેરબાની ખાતર હેને પુરા પાડો. બંધારણના નિયમથી ઉત્પન્ન થયેલું અન્ન—ખોરાક હજી હેના પેટમાં છે, ત્યાં સુધી હેને સમાજનું સ્મરણ થશે નહિ. એક, બે, ત્રણ ને છ કલાક બેસીત થવા દો. ' બંધારણ ' અને ' કાનુન ' ને પૂજનાર હેતું જડ શરીર પોતે કહેશે કે; ' મહેને રોટલી—દાળ—ભાત—સાક જોઈએ છે ! '

આપણા ' માસ્ટર બાણુ ' ગમરાય છે, આસપાસ નજર કરે કરે અને વિચારમાં પડે છે કે અહીં હું જમીન ખેડવા માટે હજી ક્યાંથી લાવું? અનાજ સાફ કરવાનાં સાધનો ક્યાંથી લાવું, હેને દળવાનાં—પકવવાનાં રાચ ક્યાંથી લાવું ? હવે હેને છંદગીમાં પહેલી જ વાર સમજાય છે કે, સહિમાં દરેક ગ્રાણી ઉપયોગી છે અને કોઈ ગ્રાણીને ગેરઈ-સાફ ન થવા પામે એવી રીતે સર્વની ઉત્તતિ કરવા સમાજ બંધાયા, તેથી કોઈ ખેતી કરે—કોઈ દળણું કરે—કોઈ ભણાવવાનું કામ કરે—કોઈ રોગ મટાડવાનું કામ કરે, એ પ્રમાણે

કામની પહેંચણી અને વ્યવસ્થાથી 'બંધારણ' બંધાયું, અને બંધારણ ટટવાથી—અર્થેક માણસ છૂટોછવાયો પડવાથી કે પોતાનો જ સ્વાર્થ સાધવાની કે પોતાની જ સમગ્ર જાળવવાની ઇચ્છા થવાથી આખો સમાજ સમુદ્ર તળીએ જઈ બેઠો મતઝન કે, કોઈ પણ માણસે પોતાના તેમજ સમાજના હિત તરફ નજર રાખીને ચાલુ બંધારણ જ્યાં સુધી બદલવામાં ન આવે ત્યાં સુધી હેતુ ક્ષિપ્તધન કરવા જેવી આપખુદી ન ચલાવવી જોઈએ. તેમાં પણ માણસ જેમ વધારે ભલેલો—વધારે કેળવાયલો—વધારે અમલુ તેમ તે તો 'કાયદા'ને—બંધારણને ચુરતપણે પાળવાને વધુ બંધાયલો છે. એક 'સંઘ,' એક 'ગાંતિ' કે એક 'ગોળ' બંધાવા પછી, કેટલેક કાળે એ સંસ્થાના કોઈ સભાસદને એમાનો એકાદ નિયમ અગવડ રૂપ થઈ પડ્યો, એથી કાંઈ એને એ સંસ્થા તોડવાનો અધિકાર મળતો નથી. આપણે થોડાક દાખલા તપાસીએ. 'જૈનસંઘ' નામની એક સંસ્થા છે, હેતો કોઈ સભાસદ એ વર્ગની માન્યતા વિરૂદ્ધ ખજાજાટ કરતો હોય તો તે સંસ્થાના અમુક એક કે બે મુખ્ય મથકો ખાતે રહેતા અગ્રેસરો તે સખસને જૈનસંઘથી બહિષ્કાર કરે, એવો રીવાજ ચાલુ છે. આ રીવાજ પ્રથમ તો સંઘના રક્ષણાર્થે—ધર્મના રક્ષણને અર્થે દાખલ થયેલો; પરંતુ વિશાળ દષ્ટિવાળા અને મોટા પેટવાળા અગ્રેસરોની જગાએ જઠારથી ઝીઝી પેટના અને અધમદાઈ બહુમતોએ થોડાઈ લીધી ટઠારથી જીતેજીતે વગર અપરાધે પણ, એ સખ શિક્ષા કરમાવવા માંડી સત્તાનો ખરેખર આ દુરુપયોગ છે—ખરેખર એ બુલિમ જ છે, તથાપિ—કહું છું કે તથાપિ—નુકસાન પામતા સખસોને એમ કહેવાનો કરો અધિકાર નથી કે “હમે

અમુક બે મુખ્ય મથકના અગ્રેસરો અમારો ન્યાય કરવાનો અધિકાર જ ધરાવતા નથી; આખા હિંદના જોનોને એકઠા કરો અને પછી ઇન્સાફ આપો.” આ કાર્પ કાયદાના જાણપણાવાળા સખસતું કથન ન કહેવાય. કાયદાનો અમલ કરનાર અમુક મેજસ્ટ્રેટ કે જજ ખરાબ હોય તેથી કાંઈ કાયદો ખોટો ફરે કે? જો તે મેજસ્ટ્રેટ આપેલો ઇન્સાફ ખોટો કે ધર્મપુક્ત જણાતો હોય તો ત્હમે ખીજા કોઈ મેજસ્ટ્રેટ પાસે—ખીજા કોઈ મુખ્ય મથકના અગ્રેસરો પાસે ન્યાય માગો અને ત્હમનું જજમેન્ટ શાન્તિપૂર્વક જાહેર કરો. આખા હિંદના જોનો કદી એકઠા મળી શકે જ નહિ અને કોઈ ખરા દોષીતને પણ શિક્ષા કરવાનો વખત જ આવે નહિ; માટે એવી દલીલ કરવી તે માત્ર જોડુકમીનું જ લક્ષણ ગણાય. વળી આજ સુધી જે કાયદો ચાલતો આવ્યો છે તે કોઈ અમુક સખસ માટે બદલી શકાય નહિ; તે સખસે તે કાયદાનું માન સાચવી દુઃખ સહન કરવું પડે તો તે શાન્તિથી સહીને પછી—પછી જ તે કાયદો સુધરાવવા (પરમાર્થ માટે સુધરાવવા) દીક્ષ્યાલ કરવી જોઈએ; કે જેથી ફરીથી ખીજાઓને તે કાયદાનો ગેરઉપયોગ કરનારા ધર્મી, અક્ષિમાની અને અધર્મદાતા ‘મેજસ્ટ્રેટો’નો ત્રાસ સહવા વખત ન આવે. એવા પુરુષ જ આ દુનિયાના ટેકા રૂપ છે. એઓ જ ‘સમાજ’ના નેતા અને મિત્ર છે. જેઓ પોતાને માથે આવી પડતી થોડીએક અગવડ સહન ન કરતાં ખજભગાટ કરી મુકે અને અમુક મુખ્ય મથકના અગ્રેસરોને ગમે તેવા ભયંકર જનાવ વખતે પણ ઇન્સાફ આપવાનો અધિકાર નથી એવી સમાજનું મૂળ વાદનારી દલીલ રહ્યું કરે તેઓને પૂછવું જોઈએ છે કે “તમારો કહેવાતો ગુન્હો, ગુન્હો નથી એમ દલીલ ખાતર માની લ્યો, પરન્તુ ત્હમે જોને ખરેખર જ ગુન્હો ગણો.

એવું કાંઈ દુષ્ટત્વ—જેથી સમાજને ભારે નુકસાન થવા વડી હોય એવું જ દુષ્ટત્વ કાંઈ સખસ કરે તો પણ શું આખા હિંદનો સંઘ એકઠો મળે ત્યાં નુકી રાહ નેવી ? શું ગુન્હાનો વંશ વધ્યા જ નાય એ ઇચ્છવા યોગ્ય છે ? ” સુઘ પ્રભ તે જ છે કે જે ગમે તેવા મેંજરેટ્ટોનો હુકમ તે વખતને માટે તો માથે ઝહાવે અને પછી ખીજા જગ પાસે ઇન્સાફ માટે અરજ કરે અને જો સર્વ મેંજરેટ્ટો હુયાતી ધરાવતા કાયદાને અનુસરતાં ખીજો ઇન્સાફ ન જ આપી શક્યા હોય તો તે કાયદો બદલવા-સુધારવા કે રદ કરવાને કાયદેમરની હીલચાલ કરે.

એક ખીજું દષ્ટાંત લઈએ. ઝાંઝાવાડ પ્રાંતના દશાધીમાળી સ્થાનકવાશી જૈનોમાં કન્યાવિક્રમ, લગ્નાદિ પ્રસંગે ભારે પડતાં ખર્ચ, કન્યા મેગવવાની સુશીમતી વગેરે દુ.ખોનો અટકાવ કરવા માટે તેઓએ એકઠા મળીને પોતા માટે એક ‘ બધારણુ ’ બાંધ્યું, જેને ‘ ગોળ ’ કે ‘ ધોળ ’ એ નામથી સામાન્ય લોકો ઝાંઝાખે છે. ઝાંઝાવાડમાં વસતાં એ જાતિનાં તમામ ઘર આ બધારણુમાં સામેલ છે, મતલબ, કે આખા સમાજના હિત માટે અને તમામે એકઠા મળીને આ ‘ બધારણુ ’ બાંધ્યું છે. ઝાંઝાવાડની કન્યા દેશાવર ખાતે ન જવાને

* આ દષ્ટાંતો, કાંઈ અમુક જ જાતિને માટે લખાયેલાં સમજવાનાં નથી. બરોડાઓ કેટલીકવાર જે ‘ બધારણુ ’ની વિરૂદ્ધ મત આપવાની ઉતાવળ કરે છે અને તોડી નાખવા પ્રસસ કરે છે તે બધારણુમાં કાંઈ વખત ધણું ઉત્તમ તત્ત્વ રહેલું હોય છે, એ વાત આ દષ્ટાંતપરથી બરાબર સમજાશે. આ દષ્ટાંતમાંથી દરેક જાતિના માણસોને ધણું શિખવા જેવા મુદ્દા મળી આવશે.

લીધે કન્યાની અછત ઝાંઝી થતી ગઈ એટલુંજ નહિ પણ ' ગોળ ' બંધાવાને હજી ભાગ્યે જ હજાર દિવસ થયા છે એટલામાં તો કન્યાને અદલે સારા વરની અછત જણાવા લાગી છે ! ' ગોળ ' સ્થાપવાના ઘણા આશયોર્થનો એક તો આટલા ટુંકા વખતમાં પાર પડ્યો છે. અંકેક ગરીબને ઘરઆર અને ' પંડ ' ને પણ વેચીને (દેવાદાર થઈને) બે કે ચાર હજાર રૂપીઆના ખર્ચે કન્યા મેળવવી પડતી હતી તે હવે વેચાણુ તો લગભગ બધ ઘણ ગયું છે અને એક માણસના ૨૦૦૦ એ. દિસાગે દરસાત માત્ર ૧૦૦ માણસોના જ ગણીએ તો વર્ષ ૨૦૦૦૦૦ એ લાખ રૂપીઆનો ફાયદો ઝાંઝાવાડને થયો છે. આટલો ચમત્કાર પોતાની ટુકડી દારૂદાર્દમાં બતાવનારા એક ' બંધારણુ ' થી કદાપિ પોતાને બોજ કાઢ રીતે અમલક થતી બેચમાં આવે તો તે સદન કરી લેવી એ જ સમગ્રનું બુદ્ધિ હોવા છતાં કેટલાક શ્રીમનો અને કેટલાક કેળવણી ભાઈઓ હવે ફર્મા કરવા લાગ્યા છે કે " અમારી પુત્રીઓ માટે અમને ખાનદાન વર ઝાંઝાવાડમાં મળતા નથી માટે અમે તો ' ગોળ ' ને છુટેલો જ બેચા ખુશી છીએ. " આ કેટલું અશ્વત્થ ! કેટલી સ્વાર્થાધના ! અરે પોતાના સ્વાર્થમાં પણ કેટલું સમજદારપણું ! એ ભાઈઓને કદાચ તાણખી લાગને પરન્તુ

ખેડ જોઈ તાથીઓની ગર્જના કરતા પ્રેક્ષકોને જોવાથી યવા સંભવ
 હોય. હું ખુલાસો કરીશ. લાયક-ગેરલાયકની આપણી વ્યાખ્યા
 જ પ્રથમ તો ખોટી છે. કોઈ, શ્રીમંતને લાયક કહે છે ; કોઈ,
 સ્વતંત્ર બનેલા થોડું અગ્રેજી લાગેલાને લાયક કહે છે; કોઈ,
 જેના ઘરમાં એક પણ કન્યાવિકૃત અગાઉ ન થયો હોય તેના
 ઘરના જ ગમે તેવા છોકરાને ' ખાનદાન મુસ્તીઓ ' ગણે છે. આમ
 જૂદી જૂદી અને ભૂલભરેલી માન્યતાઓ ચાલી રહી છે. કોઈ તો
 કન્યા વેરીસાગ કે લગ્નને લાયક થાય તે પહેલાં જ જૂઠા મારી
 ઉઠે છે કે " આટલાં વર્ષો સુધી તપાસ કરી પણ લાયક મુસ્તીઓ
 ન મળ્યો, માટે આ ' ગોળ ' નું સત્યાનાશ જાહેર " ! ખરેખર
 સત્યાનાશ તો સ્વાર્થાંધ અને દીર્ઘદષ્ટિ વગરના પુરોનો જ જવાતું
 છે, કે જેઓના સુખ માટે કશાકા કામમાંથી પણ તેઓ સુખ
 મેળવી શકતા નથી અને અર્વન દુઃખ-દુઃખ અને દુઃખ જ
 ભાગે છે. મુસ્તીઓ જે ન્હાનો જ પસંદ કરવો હોય-વૃદ્ધ નહિ-
 તો પછી કોઈ જ મુસ્તીઓ ' નાલાયક ' નથી. કાચી ડોડીને કાનો
 નહીં શકે છે. શા માટે ત્હમે કે જેઓ અમુકને ત્હમરો જમાઈ
 બનાવવા ઇચ્છોછો-જેના હાથમાં ત્હમારી પ્રિય પુત્રીનો હાથ આપવા
 ઇચ્છોછો-જે પુત્રીના માનો લીધેલ સુખ માટે તો ત્હમે આખા
 સમાજનું છેદનમેદન કરવા તૈયાર થયાછો એવી એ બહાવામાં બહાલી
 કન્યાનો જેને ત્હમે ' પ્રાણનાથ ' બનાવવા ઇચ્છોછો ત્હને માટે
 ત્હમે કે જેઓ શ્રીમંત યા સુખી છો તેઓ શા માટે થોડાક રૂપીઆ
 ખારા ન કરી શકે ? શા માટે ત્હમે કોઈ પણ ન્હાની ઉમરના
 દેખાવડા અને તનદુરસ્ત તથા સામાન્ય અકવવાળા સ્વધર્મી છોકરાને
 ત્હમારા ખર્ચે બાણાવવાનો જદોમસ્ત કરી પછી જ ત્હને કન્યા ન

પરણવો ? વળી ત્હમારામાંના જેઓ વિદ્વાન હો તેઓને તો એવી રીતે પોતાની પુત્રીના લાયક પતિ ' બનાવવો ' એ બહુ મુશ્કેલ કાર્ય ન જ જણાવું જોઈએ. એક ઘરમાં ગમે તેવાં કુટુંબ-દેશકાળ ખરાબ હોવાને લીધે—વાતાવરણ ખરાબ હોવાને લીધે—વર્ષો પહેલાં થઈ હોય, તથાપિ તે ઘરના જાળકને ત્હમે ઉચ્ચ ખ્યાલાતવાળા મનુષ્ય જ ને ઉછેરશે તો તે ત્હમારા જેવો જ થશે અને ત્હમે જેવો જમાઈ ખોળતા હતા તેવો જ નીવડશે. દીકરી બહાલી છે પણ દીકરીને પતિ ત્હમને બહાલો નથી ! દીકરી બહાલી છે પણ દીકરીના પતિ-જીવન-સર્વસ્વ ખાતર ચોકું ખર્ચ કે થોડીક તકલીફ બહોરવી ત્હમને પાસવતી નથી ! અને તે છતાં ત્હમે દોષ દોષો ' ગોળ ' ને શિર, કે જે ત્હમને ' સારા વર ' નથી મળવા દેતો ! શું ' ગોળ ' ઝાઝાવાડની સ્ત્રીઓને પુત્ર ઉત્પન્ન કરવાની મના કરે છે ? શું ' ગોળ ' રકુમ્મના મારતોને એ પુત્રને ઉત્તમ શિક્ષણ આપતાં અટકાવે છે ? શું ' ગોળ ' ઉત્તમ સોખલના સ્વાભાવિક પરિણામને રોકવા કમર કસે છે ? અને શું 'ગોળ'ની પાસેથી ત્હમે એમ છત્તોછો કે ' ગોળ ' ત્હમને અનાજ આવી આપીને મ્હોંમાં મૂકે ? ' આપખણ ' સિવાય સઘળું નકામું છે. ત્હમે જો ત્હમારી આંખની કીકી સરખી પુત્રીના જીંદગીકરના મુખ માટે ' આપ ખણ ' ન વાપરી શકો તો ત્હમારા માટે ' ગોળ ' કે ' રાજ્ય ' કે ખુદ કુદરત પણ કાંઈ જાતનું મુખ આપવાને શક્તિમાન નથી, જે કુદરતે ઝાઝાવાડમાં પ્રથમ દુન્યાવિક્રય ઉત્પન્ન કર્યો તે કુદરતના તે ડહાપણ-ભર્યા પગલાને ગાળ લાંડવાનો ત્હમને કશો અધિકાર નથી; કાંણુ તે તેણે તો તે ' કર્મ 'ના કાયદા મુજબ જ કર્યું હતું, એટલા માટે કે ત્હમે અતિશય દુઃખ પામ્યા સિવાય જાગવાના નથી અને જાગીને

‘ બધારણુ ’ બાધરો તથા કન્યાવિક્રમની બીના પ્રતાપે સારા પુરોની સખ્યા થોડી રહી હોનાથી મનમાનતા ‘ વર ’ નહિ મળવાથી ત્હમને ત્હમારા સ્વદેશી અને વ્યવર્તિ બધુઓને ‘ લાયક ’ બનાવવાની ફરજ સમજતો તેથી ત્હમાગી હજારોની સખ્યા ધરાવતી કોમનું ભવિષ્ય ચળકતું બનવા પામશે. પરંતુ ત્હમે તો ઉત્તતિક્રમના એકે પગથીઆ આગળ જ અડકી ગયા અને ત્હમારી તે પ્રમાદ દશાને-ત્હમારી તે દુઃખી દૃષ્ટિને લીધે થતુ દુઃખ ‘ બધારણુ ’ ને માથે ‘ ગોળ ’ ને માથે ઢોળી દેવા અને ત્હને જ ગાળો ભાડવા તથા તોડી પાના તપાર થયા !

ચાલુ સંજોગોમાં એ કદાપચ્છબધુ હતુ કે ‘ ગોળ ’ ના સેક્રેટરી અને ‘ ગોળ ’ માના કેળવણના પુત્રનો પોતાના વિચારો, અનુભવો અને મરજીઓ અવારનવાર જાહેરમાં મુકી તે બામન પર ચર્ચા ચનાવે, કે જેથી કાંઈ નહિ ને કાંઈ સુધરા કરવાનુ બની શકે ન્હને કંઈ સિવાય નહિ જ ચાન કે એક પછુ ‘ ગોળ ’ ના સેક્રેટરી પોતાની ફરજ સમજતા નથી તેઓ ઘેગ જોડા જોડા સેક્રેટરી તરીકેની વાહરાદ ખાટે છે અને બહુ તો અમુક પક્ષપાતના મમેા કરી ‘ બધારણુ ’ ને શીથીન બનાવે છે વર્ષા ૨-૩ માસની મુસાફરી કરી, હજી નના જ મણાવા લાયક ‘ ગોળ ’ નાના જૂદા જૂદા ગામોની મુસામત લઈ ધારાગ્રંથ સમજાવવાનુ અને ચુરાપણે ધારાનો અમન કરવાની સનાદ આપવાનુ કામ કોઈ સેક્રેટરી બજારતો નથી અમુક ધારાનુ પાનન કરવા જતાં અમુક સખસને હરકત નડી છે એમ જાણુ વામાં આવતા જ તે હકીમ જાહેર પત્રો દ્વારા ખુલી કરીને વિદ્વાનો અને જ્ઞોની સનાદ પૂજવવાનુ કામ કોઈ સેક્રેટરીએ ક્યું નથી

‘ બધારણુ ’ બાંધરો તથા કન્યાવિક્રયની બટીના પ્રતાપે સારા પુરુષોની સંખ્યા ઘોડી રહી હોવાથી મનમાનતા ‘ વર ’ નહિ મળવાથી હંમને તહમારા સ્વદેશી અને સ્વજાતિ બધુઓને ‘ લાયક ’ બનાવવાની ફરજ સમજાશે; તેથી તહમારી હજારોની સંખ્યા ધરાવતી કોમતું ભવિષ્ય ચળકેતું બનવા પામશે. પરંતુ હમે તો ઉત્તરિક્રમના એક પગથીઆ આગળ જ અટકી ગયા અને તહમારી તે પ્રમાદ દશાને—તહમારી તે દુઃખી દૃષ્ટિને લીધે થતું દુઃખ ‘ બધારણુ ’ ને માથે

પાડવાનો ઉદ્દેશ કરવાના. પરંતુ સમગ્રદાર ચાણા સભાનો તો
 'બાંધવા'માં પડેલી મુસ્લેલીનો ખ્યાલ લાવીને, પોતાને પડતી કોઈ
 અડચણને દૂર કરવા માટે ખાનગી રીતે તેમજ બહાર રીતે બીજાઓની
 સલાહ પૂછવાને અવગ્રહ ચોભરો, પણ 'તોડવા'ને કદી તત્પર
 નહિ જ થાય.

દેશ-તોમાંથી આગત ચાણા. 'બંધારણ'ની શી જરૂર છે
 અને 'બંધારણ' તરફ કેવી દૃષ્ટિએ દરેક વ્યક્તિએ જતું જતુંએ એ
 બાબત વિવેચન કર્યા પછી હવે આપણે 'ચતુર્વિધ સંધ' નામથી
 ઓળખાતું જૂના વખતથી ચાલુ આવતું અને 'કેન્દ્ર-સ' નામથી
 ઓળખાતું નવું સ્થપાયેલું બંધારણ: એ બન્નેનું સ્વરૂપ તપાસીશું અને
 એમના ગુણ દોષ વિચારીશું તથા લેખની હયાતી જરૂરની છે કે કેમ
 એ પણ ચર્ચીશું.

જૂનાં અને નવાં 'બંધારણો' અથવા
પ્રાચીન કાળથી ચાલી આવતી
અને નવી સ્થપાયેલી સંસ્થાઓ.

(૨)

જૈન પત્રકારો, લેખકો તથા વિચારકોની
કોન્ફરન્સ માટે દરવાસ્ત અને આમંત્રણ.

તા ૨૪ જુનાના અકમા 'બંધારણોની' ની-સંસ્થાઓની
શુ જરૂર છે અને હેમને અનુસરવાની કેટલી બધી અગત્યની
એ બાબતપર મહાગ વિચારો હું છૂટથી જણાવી ચૂક્યો છું મહા કીડી
મુધરેના પરંતુ એકનપેટા વિચારવાગા ભાષ્યોને તોડીની મારક
વિષામભ આપ્યો છે આજે આપણે 'અતુર્વિધ' પાક ખાઈ જઈ
જૂના વખતથી ચાલી આવતી સંસ્થાના સમઘેમા
છે, હેમા કદાપિ રોગીઆ અને સાધુ વર્ગને માટે
આવે તો હેમણે પોતાની જાતને દવાની જરૂર લાગે છે ? જાનને
હાય તેવી સ્થિતિમાંથી મુક્ત કરવાની કોશીસ કરવી શું અધર્મ છે ?

જે દુનીયાનો કાષ્ઠ મ્હોટામાં મ્હોટો દેવ પણ અમને એવું ફરમાવતો હોય તો તે દેવને માનવા અમે બધાપણ નથી, તો પછી આચાર્યો કે સાધુઓનાં એવા મિથ્યા બકવાદની અમને શું પરવા પડી છે ? આંખો માંથીને કૂવામાં પડવાથી જો અમને મોક્ષ મળતું હોય તો તે મોક્ષ અમારે નથી જોઈતું, ભલે તે વેપારીઓને મુનારક હો ! હરકોઈ ધર્મનું કે હરકોઈ વિચારનું પુસ્તક વાંચવું—સાંભળવું કે જોવું એને અમે કદી પાપ માનીશું નહિ; એમાંના વિચારો યોદ્ધા હશે તો અમે હેને પ્રદણ કરીશું નહિ, સાચા હશે અને અમારા આત્માને કાષ્ઠ પણ ચુંચુ પ્રગટાવવાના કામમાં મદદ કરશે તો તે ગમે તે ધર્મનું પુસ્તક હો—આહે કાષ્ઠ ક્રિષ્નીઅનનું બનાવેલું કાં ન હો—પણ અમને તે માન્ય છે—અમારું તે ઉપકારી છે.

મરહુમ કવિ રાખયદની વિરદમાં મ્હેં કેટલાંક વર્ષ અમાઉ એકાદ વખત વિચારો પ્રગટ કર્યા હતા; હું હજી પણ હોમને કેવળી કે તીર્થંકર તરીકે કે અપવાદ રૂપ પુરુષ તરીકે માનતો નથી. સ્વેતા-અમર મૂર્તિપૂજક સાધુ આણંદસાગરજીના ઉપર મરહુમના સંબંધમાં સોખ લખતાં આવી પડેલો ધાડ વખતે હોમની મદદમાં હિમે રહેનાર પણ હું જ હો, તે જનાં આજે જ્યારે મરહુમના પુસ્તકને વાંચવાં કે હોમના ઉપર ઉપકાર દૃષ્ટિથી જોવું એ પણ એક મહાભારત ગુન્હા તરીકે ગણાતું લાગ્યું છે અને આચાર્યો એવા ગુન્હા (૧) માટે પોણ બહાર અને સંઘ બહારનાં કારસ કરવા લાગી પડ્યા છે તેવે વખતે મ્હારે કહ્યા સિવાય અલશે નહિ કે, ‘જૈનશાસન’ના રાત્ર્યનો ચોથો હિસ્સો ધરાવતા આવક વર્ગના વાજબી હક્ક ઉપર તરાપ મારનાર સાધુઓ હમારા આખા સમાજના ચતુરો છે—રે વીર પરમા-
... દ્રોહીઓ છે. ‘અમુકનેજ માનો, અમુક વિચાર જ સાંભળજો’

એમ તે પિનામહે કદી ફેરવ્યાત ઠરાવ્યું નથી. ‘અન્ય લિંગે સિદ્ધા’ એવો જોય બેલનાર મહાવીરના પુત્રો ઉપર—જેનો ઉપગ્રહુઃ જૈન ધર્માનુયાયી પુત્રોના વચનો વાચવા કે માનવાં એને મહાભારત અપરાધ ઠરાવવા જેવી બેહુકમી ચલાવવામાં આવશે, તો પછી અમે આવકોને ધરતીપર પગ મૂકવો હારે થઈ પડશે. મરહુમ રાયચંદભાઈનાં પુસ્તકો વાંચવાં એ જો ગ્રંથો હોય તો પછી પીળાં કપડાંવાળાનાં પુસ્તકો વાંચવાં એ સરેદ કપડાંવાળાના હીસામે ગ્રંથો નહિ કે ? અને પીળાં કપડાંમાં પણ ‘સાગર’નાં પુસ્તક વાંચવાં એ ‘વિજય’ ના હિસામે ગ્રંથો નહિ કે ? યાચો તૈયાર ત્હારે, હિગામે ‘સઘ બહાર’ તું શરૂ અને કુલ જૈનોને કરી દો સઘ બહાર, એટલે પીડા મળી ! પદર લાખ ગણુતા હતા તે ન ખમાયા તેથી પાંચ લાખને જ વીરના પુત્ર માન્યા, તેમાંથી હવે તો મારામારી ચાલી અને એક જ ગરબા પણ અમુકના વિચારો સાંભળનારને ગરબ બહાર કે સઘ બહાર મૂકવા માડ્યા ! હવે તો જૂદા જૂદા સઘાડના સાધુઓ પોતાના ઘેર આણેમાં જન્મ્યાં અને ત્હેમને જન્મથી જ પોતાના વિચારના બનાવે તો કાઈ ખરો જૈન ધર્મ (ત્હેમની બાપ્પા પ્રમાણે ખરો જૈન ધર્મ) ટકી શકે ! બાકી તો જૈન ધર્મ પાપમાલ થઈ જશે !

પરંતુ નહિ, આવકો ! ત્હેમે એવા બહીકણ ન યાચો ત્હેમને આખે પાટા બધાવનાર પરની ત્હમારી પૂજ્યશુદ્ધિને તંબીઆ વગરના કુવામાં ફેંકી દો. અપાસરો છોડી આખી દુનીઆમાં ફેરો, અને કૃપા માનાં દેડકાં થતાં જતી જઈ દુનીઆનું જ્ઞાન પામે. અમુક જગામાં જ સર્વ જ્ઞાન ગોધી રાખ્યું છે એવો સાકડો અને આત્મચાલી વિચાર છોડી તત્વનો અને નીતિનો ઉપગ્રહ અને ચર્ચા કરનારા હર-

તૈયાર છીએ અમારા 'વીર' ના શાસનમાં હવડી જાતના 'ઢેક' ને પણ લીધેલા છે અને એને કેવળજ્ઞાન મળતા કોઈ આચાર્યે વાંધા લીધો નથી. એરે અમારા સઘમાં તો હાથી ને વાઘ, સાપ અને સસત્રું સર્વ પ્રાણી માત્ર છે હરકોઈ જીવ કે જે અમારા પિતાની અમારા રાજાની—અમારા દેવની ખુબી સમજી શક્યો છે અગર સમજવા ઇન્તેજાર છે તે અમારા સઘમાનો એક છે અને અમે એને તરછોડવાની નીયતા ન કરતાં અમારાથી બનતી મહેનતે આગળ વધારવા ખુશી છીએ. જે ખીયારા—ગ્રામ્ય—મૂરખા લોકો મહાવીરના શાસન બહારનો જુગેજ સઘ ચલાવે છે અને 'સઘ બહાર' નું હાથીઆર સર્વને બતાવી બતાવીને તાકુલ મચ્છતી માફક પળે પળે બાવહિસા કર્યા કરે છે એમને પણ અમે તો મુદારવા અને અમારા 'વીરના સઘ' માં લેવા ઇચ્છીએ છીએ. અમારા પિતાને એ જ હુકમ છે કે સઘજાને 'શાસન રસી' બનાવો !

અને ખીજી બાજુએ પેલા હડીયા—માગજીવો અપાસરામાં જીવવાનાં બાપણો. થતાં બેઠ કળીએ કળીએ કપાઈ જઈને રાતોરાત ફરીને સઘ બહારની સદીઓ લેવા મથો રહ્યા છે ! બાપણો થાય—એ બાપણોની તારીફ થાય—કેળવાયથા સ્વધર્મીઓ એ બાપણોથી પ્રસન્ન થઈ સાધુનાં વ્યાખ્યાનો કરતા તે બાપણો કેટલાં મહડીઆતાં જો એવી સરખામણી કરે—અને અન્યધર્મીઓ તારીફ કરે આ બધું પેલા સાધુઓથી કેમ બમાય ? બાપણુ સાંભળવા માટે કોઈએ આવવું નહિ એવો ઢંઢંગે પીટાવવાની બહાદુરી કરનાર આવકો અને સાધુઓ આ જમાનામાં આવી બધી કેટલી ઘડી ચલાવી શકવાના હતા ? અપાસરો ખુનો રહેશે તો બાપણુ કરનાર કરી જશે એવા કરથી સાધુઓ અંદર પુરાઈને બહારથી તાર્જા વસાવે અને વ્યાખ્યાન

કોઈ લેખકનાં પુસ્તકો વાંચ્યા અને તદ્દમારી જીવિતે ધાર મહાવો. એમ કરતાં તદ્દમને સંધ બહાર મૂકવાની કોઈ બહુચકા હિમત ધરે તો કહો કે અમે જ તદ્દમને સંધ બહાર—લગવાન વીરના સંધ બહાર સમજીએ છીએ. રાજની પાસે લશ્કર થોડું હોય અને બહાર-વટીઆ પાસે જમરી ફેંજ થઈ જાય એથી શું બહારવટીઓ ‘રાજ’ કહેવાશે ? ‘વીર’ ના યોદ્ધાઓ હમેશા થોડા જ રહેવાના છે; ડાઘા કરતાં મૂખાંની સંખ્યા સઘળા દેશોમાં અને સઘળા જમાનામાં વધારે જ હોય છે; સિદ્ધ કરતાં કૃતરાઓની અચુતરી વધારે જ થાય છે. જ્ઞાનના શોખીનોને—અમૃતના શોખીનોને લગવાનના સંધ બહાર કહાડવાની તોકાદ કાણુ ધરાવે છે ? નર જમાનાની ઝાંખી થવા પામેલા આ જનો ! જગો, તદ્દમને આ બનાવટી શસ્ત્ર જનાવી ધમકાવનારા વીરના કોહીઓને તદ્દમે તદ્દમારા ઉત્તમ અને સ્વ-તાંત્ર વર્તનથી જૂઠા પાડો અને તદ્દમે નહિ પણ તેઓ જ વીરના સંધ બહાર છે એમ સાબીત કરી બતાવો. ‘સંધ’ કોનો ? મહા-વીરનો !—હા મહાવીરનો અને ‘વીર’ ના ‘સંધ’ ના લોહો શું કાયર હોઈ શકે ? દશવૈકલિક સૂત્રમાં જણે ‘ધર્મો મુક્તિ મંગલ’ એમ કહી જૈન ધર્મ પર ખાસ પક્ષપાત ન બતાવતાં ‘ધર્મ’ જ ઉત્કૃષ્ટ મંગલ ॥’ એમ કહ્યું એવા પક્ષપાતરહીત પ્રશુના ‘સંધ’ માં માત્ર હુંદીઆ જ હોઈ શકે, કે તપાજ હોઈ શકે, કે હીંગાંબરો જ હોઈ શકે, કે અમુક આચાર્યને માનનારા જ હોઈ શકે એવું કહેવું એ માત્ર તે પિતાના નિર્મળ નામને બદનામ કરવા બરાબર છે. આવો, આવો, અમારા પિતાના શાસનમાં કોઈ પણ આવો; અમે એ ‘વીર’ ના ‘સંધ’ ના લોહો કાઢને ‘સંધ બહાર’ તો મૂકતા નથી જ, પરંતુ તે ‘સંધ’ માં આવનાર હિંદુ, પાસી, ખ્રીસ્તી હરકાઈને અંદર લેવા

તેવાર છીએ. અમારા 'વીર' ના શાસનમાં હલકી જાતના 'ટેક' ને પણ લીધેલા છે અને એને કેવળરાન મળતાં કાઠ આપ્યાથે વાંધા લીધા નથી ! અરે અમારા સંધમાં તો હાથી ને વાઘ, સાપ અને સસબું સર્વ પ્રાણી માન છે. હરકોઇ જીવ કે જે અમારા પિતાની અમારા રાજાની—અમારા દેવની ખુશી સમજી શક્યો છે અગર સમજવા ઇન્તેજાર છે તે અમારા સંધમાંનો એક છે અને અમે એને તંરછોડવાની નીચતા ન કરતાં અમારાથી જનતી મહેનતે આગળ પધારવા ખુશી છીએ. જે ખીયારા—આપડા—મુરખા લોકો મહાવીરના શાસન બદલારનો જુદોજ સંધ ચલાવે છે અને 'સંધ બદ્દાર' નું દુષીઆર સર્વને બતાવી બતાવીને તાંકુલ મચ્છની માફક પળે પળે બાવહિંસા કર્યા કરે છે એમને પણ અમે તો સુધારવા અને અમારા 'વીરના સંધ' માં લેવા ઇચ્છીએ છીએ. અમારા પિતાનો એ જ ટુકમ છે કે સધળાને 'શાસન રસી' બનાવો !

અને ખીજી બાજુએ પેલા હડીલા—માગજીવો અપાસરામાં જીવડયાનાં બાપણો થતાં જેમ કળીએ કળીએ કપાઈ જઈને રાતોરાત ફરીને સંધ બદ્દારની સહીઓ લેવા મથો રહ્યા છે ! બાપણો ધાય—એ બાપણોની તારીફ ધાય—કેળવાયલા સ્વધર્મીઓ એ બાપણોથી પ્રસન્ન થઈ સાધુનાં વ્યાખ્યાનો કરતાં તે બાપણો કેટલાં ચ્હડીઆતાં છે એવી સરખામણી કરે—અને અન્યધર્મીઓ તારીફ કરે આ બધું પેલા સાધુઓથી કેમ ખમાય ? બાપણુ સાંભળવા માટે કાઠએ આપવું નહિ એવો ઢંદેરો પીઠાવવાની બહાદુરી કરનાર આવડો અને સાધુઓ આ જમાનામાં આવી બધી કેટલી ઘડી ચલાવી શકવાના હતા ? અપાસરો ખુદો રહેશે તો બાપણુ કરનાર કરી જશે એવા કરથી સાધુઓ અંદર પુરાઈને બદ્દારથી તાર્ણા વસાવે અને વ્યાખ્યાન

કાઈ લેખકનાં પુસ્તકો વાંચો અને તમારી શુદ્ધિને ધાર રહાવો. એમ કરતાં તમને સંઘ બહાર મૂકવાની કાંઈ બાબતો હિમત ધરે તો કહો કે અમે જ તમને સંઘ બહાર—ભગવાન વીરના સંઘ બહાર સમજાવે છીએ. રાખતી પાસે લસકર થોડું હોય અને બહાર-વટીઆ પાસે જમરી ફાજ થઈ જાય એથી શું બહારવટીઓ ‘રાખ’ કહેવાશે ? ‘વીર’ ના યોદ્ધાઓ હમેશ થોડા જ રહેવાના છે; ઝાંઝા કરતાં મૂર્ખાની સંખ્યા સઘળા દેશોમાં અને સઘળા જમાનામાં વધારે જ હોય છે; સિદ્ધ કરતાં કૃતરાશ્યોની ગણતરી વધારે જ થાય છે. માનના શોખીનોને—અમૃતના શોખીનોને ભગવાનના સંઘ બહાર કઢાડવાની તાકાદ કાશ્યુ ધસવે છે ? નવા જમાનાની ઝાંખી થવા પામેલા આ જનો ! જગો, તમને આ બનાવટી શસ્ત્ર ખનાવી ધમકાવનારા વીરના દ્રોહીઓને તમને તદ્દમાશ ઉત્તમ અને દેવ-તંત્ર વર્તનથી જૂઠા પાડો અને તમને નહિ પણ તેઓ જ વીરના સંઘ બહાર છે એમ સાબીત કરી બતાવો. ‘સંઘ’ કાનો ? મહા

તેવાર છીએ અમારા 'વીર' ના શાસનમાં હવડી જાતના 'ટેક' ને પણ લીધેના છે અને એને કેવળજ્ઞાન મળતાં કાંઈ આચાર્યે વોધા લીધા નથી ! અરે અમારા સંઘમાં તો હાથી ને વાવ, સાપ અને સસપું સર્વ પ્રાણી માત્ર છે. હરકોઈ જીવ કે જે અમારા પિતાની અમારા રાખતી—અમારા દેવની ખુશી સમજી શક્યો છે અગર સમજવા ઇન્તેજાર છે તે અમારા સઘમાનો એક છે અને અમે એને તરછોડવાની નીચતા ન કરતાં અમારાથી જનતી મહેનતે આગળ વધારવા ખુશી છીએ જે ખીચારા—માપક—મૂરખા લોકો મહારીરના શાસન બહારનો જુદોજ સઘ ચલાવે છે અને 'સઘ બહાર' નું હથોડી સર્વને બતાવી બતાવીને તાકુલ મચ્છની માફક પજો પજો બાનહિસા કર્યા કરે છે એમને પણ અમે તો સુધારવા અને અમારા 'વીરના સઘ' માં લેવા ઇચ્છીએ છીએ. અમારા પિતાનો એ જ દુકમ છે કે સઘજાને 'શાસન રસી' બનાવે !

અને ખીજી બાજુએ પેલા દહીયા—માગજીવો અપાસરામાં જીવવાનાં બાપણો થતાં જોઈ કળીએ કળીએ કપાઈ જઈને રાતોરાત ફરીને સઘ બહારની સહીએ લેવા મથો રહ્યા છે ! બાપણો થાય—એ બાપણોની તારીફ થાય—કેળવાયના સ્વધર્મીએ એ બાપણોથી પ્રસન્ન થઈ સાધુનાં વ્યાખ્યાનો કરતાં તે બાપણો કેટલાં મહડીઆર્તા છે એવી સરખામણી કરે—અને અન્યધર્મીએ તારીફ કરે આ બધું પેલા સાધુઓથી કેમ બમાય ? બાપણુ સાંભળવા માટે કોઈએ આવડુ નહિ એવો દંદેગી પીટાવવાની બહાદુરી કરનાર આવડો અને સાધુએ આ જમાનામાં આવી બધી કેટલી ધડી ચલાવી શકવાના હતા ? અપાસરો ખુનો રહેશે તો બાપણુ કરનાર કરી જશે એવા કરથી સાધુએ અંદર પુરાઈને બહારથી તાર્ણા વસાવે અને વ્યાખ્યાન

પણ બધ રાખે અને સર્વને તદ્દન જૂડી વાતો કરે અને હિતચિંતક
 આવકને ગાળો દે એવા વૃત્ત હવે ફેટલો વખત આવશે? ખાનગી
 ગૃહસ્થો હિપર ખોટા તહોમતો અને ગાળોનો ઉચ્ચાર જાહેર
 મકાનમાં કે પ-૭ માણસો વચ્ચે કરવો એ ફાજદારી ગુન્હો
 થાય છે, એ વાતનું હવે અગ્રેજી હૃદમાં રહેતા સાધુઓએ જાન
 રાખવું જોઈએ છે, કારણ કે હવે દોષીત જૂઠા અને નિદક સાધુ
 એને ફાટમાં ધસડવા એ કાંઈ પાપ મનાવું નથી. અમે જૈનો હવે
 મફતનું ખાધને મરીદિ સૂનારા અને સૂવા છતાં ઝપીને ન બેસતાં
 ખોદણી અને કસેધનું જ કામ કરવામાં આનંદ માનનારા ટોળી સાધુ
 નામધારીએને માનના પૂજવા કે સાધુ તરીકેનો ફાઈ પણ હક્ક
 આપવા ચોખ્ખી ના કહીશું અને અમે હેમને ખુલી રીતે ફાટમાં
 દોરીશું એક સાધુ બીલકુલ અભણ હોય તે સામે બોલવાનો અમને કમો
 હક્ક નથી, એક સાધુ તપરથા ન કરતો હોય ત્હેની ફર્માદ કરવાનો અમને
 કરોઅખત્યાર નથી, એક સાધુ બારીક ક્રિયા ન પાળતો હોય તે માટે
 બડમડવા અમે ખુશી નથી, પણ એક સાધુ-પછી તે ચાહે તેવો
 મહોટો હોય-તે ખુદ અમાગે ગુરૂ પોને હોય-પણ જો તે ખટપટ-જૂઠ
 -ગાળગેનોય અને કુકર્મમાં રમ્પવ્યો રહે તો એની સધળી
 ક્રિયાઓના આડબર છતાં અમે એને અમારા સમાજનો શત્રુ જ
 માનીશું અને એના ફાજદારી ગુન્હા બદલ એને ફાટમાં ઢસડવામાં
 અમારા ધર્મની શોભા સમાપતી છે એમ જ માનીશું લોકો મૂંઝો
 તો અર્ધદગ્ધ છે જ, કેળવણી જૈનોમાં સર્વ કરતાં ઓછી છે,
 બહારના મહાપુરોહ-અધ્યાત્મીઓ અને શ્રીલક્ષ્મી તથા આત્મભોગમાં
 શૂરા પુરોધાથી જૈનો બીનકુન અત છે, તેમાં વળી લોકો લણુશે કે
 સારા વિચારો સાબળશે તો આપણી માનપૂજ બધ ઘરો એ ડરશે

સાધુઓ એમની આંખે પાટા ગ્રાધે છે. હાથરે ! આ ચીલડા ગળ-
નારી વાડથી અમને કોણ બચાવે ? અમને કોણ બચાવે ?
અમને કોણ બચાવે ?

ઓ જૈન લેખકો ! ઓ પત્રકારો ! ઓ વિદ્વાનો ! ઓ વિચાર-
કો ! ઓ વિશાળ હૃદય ધરાવતા યોગ્ય એક મુનિરત્નો ! અમારું ચિત્ત
આપના તરફ દોડે છે ત્હમે ઉઠો, જાણુ ઉઠો, એક જ એકલપેદા
અને પોતાની સગવડોના શોખીન ન બનો મનને દબ કરો અને
જૈન શાસનની માલેકી બચાવી પડનારા આ ડરપાટીક સાધુઓ અને
આગેવાનોની આંખ ઉઘડાવવા માટે એક મંડળ રચાવો.

એ મંડળમાં સાધુમાર્ગી, મંદીરમાર્ગી અને દીર્ઘંબર તમામિ સંપ્ર-
દાયના વિચારકો (thinkers), લેખકો અને પત્રકારો તથા વક્તા-
ઓ દાખલ થાઓ જે મુનિરત્નો એ મંડળના કાનુનને પસંદ
કરી શકે ત્હમને પણ ત્હમા સામેલ રાખો, પરંતુ નક્કમો ખગમળાદ
ન થવા દેવા માટે એમનાં નામો ગ્રામ રાખો આ મંડળની મુખ્ય
માન્યતા એ હોવી જોઈએ કે, જ્ઞાન ગમે ત્યાંથી મેળવવાની હરએક
મનુષ્યને છુટ છે, મંડળનો દરેક માણસ ગમે તે ધર્મ પાળી શકે—ગમે
તે માન્યતા ધરાવી શકે અને તે છતાં લિન્ન માન્યતાવાળા ખીજાઓ
તરફ મતસહિષ્ણતા ધરાવે, ત્રણે શીરકામાં ચાલતા તોફાન અને
જીલમને તોડવા માટે મંડળના સદસ્યો મેળવે તન-મન-ધનથી સાથે
મળીને કામ કરે. જો માત્ર ત્રણે શીરકાના પત્રકારો અને લેખકો જ
આ મંડળમાં જોડાય તો ૧૫ લાખ જૈનોને વિશાળદષ્ટિના બના-
વવા એ કામ કાંઈ મુશ્કેલ નથી.—જૂદા જૂદા વાઙ્માના સેકડો
‘શીકારી’ઓને શરમભરેલી રીતે હાંકી કઢાડવાનું કામ ખીવકુલ
શકન નથી—કહેવાતા આગેવાનો પૈકી ધર્મોદ્ધના માલ આપને મહાજ-

મીઠા પાકા જેવા બનેલા 'બરેખા'ઓની આંખો ઉઘડાવવાનું કામ કાંઈ અશક્ય નથી.

આ માટે પ્રથમ તો જૈન કામના પત્રકારો, વિદ્વાનો, વિચારકો અને લેખકોની એક 'કોન્ફરન્સ' ભરવાની ખાસ જરૂર છે અને તે મહારા ખીન્ન સહયોગીઓ મહારં રંક આમત્રણ સ્વીકારવા કૃપાવાન થાય તો પહેલી બેઠક મહારા ખર્ચે અને મહારી ઑપ્રીસમાં જ કરવા હું આમત્રણ આપું છું. અમદાવાદ એક મધ્યસ્થ છે, કે જ્યાં સધળા પ્રાન્તના લોકોને આવવું એકસરખું સુગમ છે અને જ્યાં સ્વધર્મના તેમજ અન્યધર્મના વિદ્વાનોની સારીસરખી સમ્યા હોવાથી આપણને સારી સલાહ મળવાની પણ સુગમતા છે. બોજન, ઉતારા અને દરેક બાબતની સગવડ કરવાનું કામ 'જૈન-સમાચાર' ઑપ્રીસ પોતાના શિર લે છે. કપા મદિનામાં આ કોન્ફરન્સ ભરવી અને હેમાં કોને કોને આમત્રણ આપવાં એ વગેરે બાબતનો નિશ્ચય થવા અગાઉ હું તમને શીરકાના સધળા પત્રકારો અને વિચારકો તેમજ લેખકોના અભિપ્રાય જાણવા આહુ છું.

ફરીથી યાદ કરાવવાની રમ સઘંસ કે આવા મંડળને હેતુ કાર્મ સાધુવર્ગને કે અગ્રેસર વર્ગને હક્ક પાડવાનો કે હેમના આપણે માત્રીક બનીએ તેવો કાંઈ નથી. જે સાધુસ્ત્રો પોતાને રસ્તે ચાલે છે, દુનીયા પર ઉપકાર કરતા હોવા ન કરતા હોવા પરંતુ કોઈનું નુકસાન તો નથી જ કરતા, પોતે આચાર-સમ્મત પાળતા હોવા મન્યમ રીતે, પરંતુ જનોના નિદ્યના કોઈ પણ કામમાં—એકાંત ધર્મના કામમાં કે મિશ્ર કામમાં પણ ખલેલ ન કરતા હોય તો હેમને આપણે સંપૂર્ણ માનની દૃષ્ટિથી જોવાં; માત્ર જેઓ ખટપટ, નિંદા, બેઠકબી અને દુસ્વારમાં ફસાવતા છતાં સિદ્ધાંતથી હાથ ન

ઈહાડના હોય એવા નામધારી સાધુઓ, અને કા તો છોકરાની સાન્યથી કે પિસાની લાલચથી કે અધઘટ્ટાથી એમની પોપટીલામાં જેઓ મદદ કરતા હોય તેવા આગેવાનેલું, બગ ચોષ્ટ કરવા માટે કાયદાની મર્યાદામાં રહીને દરેક ઢલાજ લેવા એ જ આપણો આશય છે. ઉત્તમ સાધુઓ-સાન્ત મહાત્માઓ-વિદ્વાન ઋષિઓ અને સુર આગેવાનો તો આપણા ઉપકારી પુરવો છે અને એવાઓ જે કોઈ પણ પથમાં હોય તે પથના આપણે ન હોઈએ તો પણ હૈમના તરફ પૂજ્યભાવ સવગાએ રાખવો અને હૈમની સનાહો પૂજવી એમના સસર્ગમાં આવવું અને એમનામાંના જેઓ આપણા કામમાં જોડાવામાં હોય ન માનતા હોય એમને આપણા મડગમાં સુમ રીતે જોડવા.

આવો, જૈનો ! આવો આપણે જુના સઘને કયમ રાખીને એક નવો જ ' સવ ' ઉમેા કરીએ કે જેથી સઘ બહાર થવાની ધારતી કોઈને માટે રહેવા જ પામે નહિ આવો, જૈન કામના તારાઓ ! આવો, આપણે, અનાર્થોના હાથનો માર ખાઈને પણ હૈમને સુધારનાર કૃપાનાથ વીર ભગવાનના સાચા પુત્ર બની આપણા ભાઈઓની ગાળો અપમાન અને માર ખમીને પણ એમને સુધારવા માટે પ્રયત્ન પ્રયત્ન આરંભીએ આવો ! યુવાનો ! આવો આપણે આપણા કામળ પુષ્પ જેવાં શરીરો સઘસેવાની વેદીમાં-મદમાં હોમીએ અને હૈમ સઘળાં જૈનોના પાપો બળી ભસ્મ થાઓ એમ પ્રાર્થના કરીએ આવો ! કેળવણી બધુઓ ! આવો આપણે સાધુ અને શેડીઆનો વાક કહાડીને એક ખૂણે ન ભરાતાં આપણું કર્તવ્ય બજાવીને આપણે ખરા સાધુ છીએ અને ખરા આગેવાન છીએ એવું દેખાડી આપી ભગવાનની કૃપા મેળવવા મહેનત કરીએ.

નીઆ પાડા જેવા બનેલા બહેખાઓની આંખો ઉઘડાવવાનું કામ કાંઈ અશક્ય નથી.

આ માટે પ્રથમ તો જૈન દોમના પત્રકારો, વિદ્વાનો, વિચારકો અને લેખકોની એક 'કોન્ફરન્સ' ઠારવાની ખાસ જરૂર છે અને જો મહાગ બીજા સહયોગીઓ મહાકે રક આમત્રણ સ્વીકારવા કૃપાવાન થાય તો પહેલી બેઠક મહારા ખર્ચે અને મહારી ઑશીસમાંજ કરવા હું આમત્રણ આપું છું. અમદાવાદ એક મધ્યસ્થળ છે, કે જ્યાં સર્વગા પ્રાન્તના લોકોને આવવું એકસરખું સુગમ છે અને જ્યાં સ્વધર્મના તેમજ અન્યધર્મના વિદ્વાનોની સારીસરખી સંખ્યા હોવાથી આપણને સારી સલાહ મળવાની પણ સુગમતા છે. ભોજન ઉતારા અને દરેક જામતની સગવડ કરવાનું કામ 'જૈન-સમાચર' ઑશીસ પોતાના શિર લે છે. કયા મહિનામાં આ કોન્ફરન્સ ઠારવી અને હોમા કોને કોને આમત્રણ આપવી એ વગેરે જામનને નિશ્ચય થતા અગાઉ હું ત્રણે શીરકાના સધળા પત્રકારો અને વિચારકો તેમજ લેખકોના અધિપ્રાપ્ત બસવા આદર છું.

કંઠાડના હોય એવા નામધારી સાધુઓનું, અને કાં તો છોકરાની સાલચથી કે પિસાની લાલચથી કે અધઘડાથી એમની પોપલીનામાં જેઓ મન્દ કરતા હોય તેવા આગેવાનોનું, બગ ઝાણું કરવા માટે કાયદાની મર્યાદામાં રહીને દરેક ધક્કાજ લેવાઃ એ જ આપણો આશય છે. ઉત્તમ સાધુઓ-ચાન્ત મહાત્માઓ-વિદ્વાન ઋષિઓ અને સુસ આગેવાનો તો આપણા ઉપકારી પુરૂષો છે અને એવાઓ જે કોઈ પણ પથમાં હોય તે પંથના આપણે ન હોઈએ તો પણ હેમના તરફ પૂજ્યભાવ સ્વગ્ભાવે રાખવો અને હેમની સલાહો પૂછવી. એમના સંસર્ગમાં આવવું અને એમનામાંના જેઓ આપણા કામમાં ભેગાવામાં હોય ન માનતા હોય એમને આપણા મંડળમાં સ્થિત રીતે જોડવા.

આવો, જૈનો ! આવો, આપણે જુના સધને કયમ રાખીને એક નવો જ ' સધ ' ઉમેા કરીએ કે જેથી સધ બહાર યવાની ધાસ્તી કાઢને માટે રહેવા જ પામે નહિ. આવો, જૈન કોમના તારાઓ ! આવો, આપણે, અનાયોના હાથનો માર ખાઈને પણ હેમને સુધારનાર કૃપાનાથ વીર ભગવાનના સાચા પુત્ર બની આપણા ભાઈઓની ગાળો અપમાન અને માર ખમીને પણ એમને સુધારવા માટે પ્રયત્ન પ્રયત્ન આરંભીએ આવો ! યુવાનો ! આવો; આપણે આપણા કામજ પુણ્ય જેવા શરીરો સંધસેવાની વેદીમાં-મઠમાં હોમીએ અને હેમાં સધળાં જૈનેના પાપો બળી ભસ્મ થાઓ એમ પ્રાર્થના કરીએ. આવો ! કેળવણીના બધુઓ ! આવો, આપણે સાધુ અને શેડીઆનો વાક કહાડીને એક ખૂણે ન ભરાતાં આપણું કર્તવ્ય બજાવીને આપણે ખરા સાધુ છીએ અને ખસ આગેવાન છીએ એવું દેખાડી આપી ભગવાનની કૃપા મેળવવા મહેનત કરીએ.

કારણ કે, જેઓ આ યત્નમાં નહિ હોવાય તેઓ ' જૈન ' નથી; લોકલક્ષ્મ અને બ્હીક્ષુપણમાં તણાશે તેઓ નરકની વેતરણી-માં તણાશે; અને જેઓ પૈસાવાળાની રહેમાં રહેશે તેઓ રત્નપ્રભા નરકમાં રહેશે; અને જેઓ સાધુ-અસાધુનો તફાવત સમજવા છતાં પણ અસાધુનો ડર રાખી કામને ખરે વખતે ચેતાવવા-અચાવવાની પોતાની જોખમદારી નહિ સમજે તેમને પરમાધારી સમજવશે; અને જેઓ બણીગણીને પોતાનું પેટ ભરવામાં જ મશગુલ રહેશે' અને સંઘસુધારણા માટે આત્મભોગ નહિ આપે તેમના ભોગ મળવામાં વાર નહિ જ લાગે; અને જેઓ કામ કરવા વખતે દૂર રહેશે તથા સાધુઓ કે અગ્રેસરોને માત્ર ગાળો દેવામાં જ આનંદ માનશે તેમને માટે નીગોદનો આનંદ નિર્માયનો જ સમજવાનો છે. આવો, અથ નવજવાનો ! ખીજને ઠપકો દેવા બહાર આવો અને તહીં પોતે ઠપકાને પાત્ર સ્વર્ગ કે પ્રભાદ નથી સેવતા એમ પણ જગતને બતાવી આપો તે જ સખસ ખીજને ઠપકો દેવાને ' અધિકારી ' છે કે જે ખીજ માટે પોતાની સગવડ, પોતાનું ધન, પોતાનું શરીર કે પોતાની આજરૂને પણ જોખમમાં નાખતો હોય.

(' જૈનસમાચાર, ' તા. ૧૮ સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૧.)

આ શું 'ચોથો આરો' ફરી તો. નથી ખેસતો ?

જુનામાં જુના વિચારના પ્રાન્તમાં નવામાં
નવો સુધારો.

ધણું છવો, મુનિમહાત્માઓ ! શાસનનાયક કેવે આપને
રહાય કરે !

આ લેખ લખવા જેવો હું કદમ ઉઠાવું છું કે મહારી આખ
હર્ષના અશ્રુનો વરસાદ વરસાવે છે. મહાડ' મમજ આનંદી વિચારોની
મહક-હિતરથી નાચી રહું છે. મહારા આખા શરીરમાં—રે દરેક નસે
નમે મે મહીનાથી દાખત થયેલી ખીમારીની જગાએ ઉત્સાહ, હર્ષ,
આશા અને આનંદ વ્યાપી રહ્યા છે. આ જે જનકુલ ફેરફાર વિસ્તારપત-
થી શીખી આવેલો મહારો ડાહ્યર-મિત્ર હિતમાં હિતી દવાથી પણ
હિતપત્ર કરી શક્યો મહતો, તે હમણાં એક ક્ષણ માત્રમાં કેવી રીતે
થયો ? એ સ્વર્ગીય દવા કદા હશે કે જેણે મને જોતજોતામાં નવું
જીવન અર્પા દીધું ? એ હિતકારી વૈદ્ય કાણ હશે કે જેણે મને પથા-
રીમાંથી ઉઠાડી બાળકના જેવો દસતો-દૂસતો બનાવી દીધો ? એ તેજ
વૈદ્ય કે જે વર્ગના વૈદ્યો દવાથી નહિ પણ એક શ્લોક

એક શબ્દ માત્રથી—રે એક ‘ઈચ્છા’ માત્રથી મુકદ્દને જોવાથી રાક્ષસો.
એ તો દવા છે કે જેની દેવતાઓને પણ જરૂર પડે છે.

મહાત્માઓ—મુનિઓની શક્તિથી કાણ અગાધુનું દશે ? એવો
એક પણ અમત્કાર નથી કે જે, મુનિઓના પવિત્ર જીવનથી ઉત્પન્ન
થતી અદૃશ્ય શક્તિઓ વડે ન બની શકે. એમના પવિત્ર મંત્રોચ્ચાર—
રે એમની અમુક ‘ભાવના’ (Enforcing the Will Power)
ગમે તેવા અમત્કારી કામ કરવાને સમર્થ છે, એવું આપણે પુરાણો
કથિતકાવ્યોમાં, શાસ્ત્રોમાં, ગ્રંથોમાં અનેક વાર વાંચ્યું છે; અને હાલ પણ
એવા થોડાંએક મહાત્માઓ ખરેખર અસ્તીત્વ ધરાવે છે.

મુનિવર્ગની એવી ખુશીના અનુભવ મ્હને પોતાને પણ હમણાં
થયો. મ્હને થયેલા દર્પાનંદ એક મુનિમંડળના પત્ર માત્રથી ઉદ્ભવ્યો
છે. તે પત્ર રેલ્વે વડે ખીજા જગ્યાઓ સાથેના સહવાસ મેળવવા
ભાવ્યશાળી નહિ થયેલા કુચ પ્રાંતના એકત્ર મળેલા જેન મુનિમંડળ
તરફથી મહાપુરુષ શ્રી ત્રિયોગચંદ્રજીએ લખેલો છે. એ પત્રમાંના ખુશ
ખબરે જ મહારામા હમણાં આશા, ઉત્સાહ અને આનંદ પ્રેરી મ્હને
ટટાર બનાવ્યો છે, તો ખુદ મહાત્માઓનાં દર્શનથી—રે એમની
ભક્તિથી શું ન થાય ?

ૐ વીર,

જૈન સ્થાનક અભ્યાસ સ્થલ: કચ્છ-કાંડાકરા. •

વૈશાખ સુદ પાંચમી, મંગલ,

સુર શ્રાવકવર્ધ શ્રી—

જયજિનેન્દ્ર ! માંડવીમાં પ્લેગ હોવાના સમયે " શાહ મેધેં
 થોભણ, જૈન સંસ્કૃત પાઠશાળા " હાથ ખેંધ હોવાથી તેમાં અભ્યાસ
 કરનારાં યુવક મુનિઓ લક્ષ્મીચંદ્ર, પંડીતવર્ધ દેવચંદ્ર, માણેકચંદ્ર,
 ગુલાબચંદ્ર, હલ્દયાચુદ્ર, કપુરચંદ્ર અને હું અંત્રે સાંભળી શાંતરામ
 દિક્ષીત પાસે બ્યાકરણ, ન્યાય, કાવ્ય, કાલ, સાહિત્ય, હંદ વગેરે શાસ્ત્રોનો
 અભ્યાસ કરીએ છીએ. આ અભ્યાસી મંડલને એવી ઇચ્છા થઈ છે કે
 કચ્છમાં વિચરતા હોટી, આક કાટી, મોટી પક્ષ તથા નાની પક્ષના—

મુનિવરોની એકત્ર પરિષદ.

એક ગામે ભરવી, જેમાં એકમ અને જ્ઞાનવૃદ્ધિ આદિના સવાસો ચર્ચા
 વિચારોની આપણે કરી શ્રી સાધુમાર્ગીય જૈન સંઘની ઉત્પત્તિ કરવાના
 પ્રયાસો કરવા.

એટલા માટે ત્રણ સમુદાયના અનુભવી, વિદ્વાન, કુશળ મુનિવ-
 રોની સલાહ લેવા માંડી છે. એ પરિપક્વમાં મુખ્યત્વે ત્રણ મુદ્દા ચર્ચવા
 યોગ્ય જણાય છે: (૧) ત્રણ પક્ષમાં એકમ, (૨) સંસ્કૃત—માગધી વગેરે
 જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ અને (૩) આત્મારશુદ્ધિ.

પહેલી પ્રશ્નતને અગે નીચેના મુદ્દા વિચારવા જેવા છે:—

(૧) એક જીજ્ઞ પક્ષના અનુયાયીઓની ચર્ચા નીંદા અટકાવવી
 અને એકજ સમુદાય તરીકે વર્તી એક, જીજ્ઞને દર પ્રકારે સહાયતા
 આપવી.

(૨) જ્યાં જુદાં જુદાં સ્થાનકો છે ત્યાં એકજ સ્થાનકે વ્યાખ્યાન (વિદ્વાન મુનિ હોય તે) વાંચે. ડ્રાઇ ખાસ કરણે કોઇ વખત આ નિયમ ન પળાય તેમ હોય તો નાની પક્ષના સ્થાનકમાં મોટી પક્ષના મુનિવરે અને મોટી પક્ષના સ્થાનકમાં છોકરીના મુનિવરે અને છોકરીના સ્થાનકમાં નાની પક્ષના મુનિવરે એમ હરકોઇ રીતે ઐક્ય બનાવવાનો રસ્તો રાખીને વ્યાખ્યાન આપવું.

(૩) પ્રતિ વર્ષ મુનિવરોનું સમગ્ર એક મંડળ મળવું જોઈએ. ' બીજી વ્યાખ્યાતને અંગે નીચેના મુદ્દા વિચારવાના છે:-

(૧) સુત્રજ્ઞાન ઉપરાંત માગધી અને સંસ્કૃત સાહિત્યનું જ્ઞાન મુનિવરોને સહેલાઈથી મળે એવી એક યોજના તૈયાર કરવી.

(૨) તથા પૈકી હરકોઇ સમુદાયના મુનિવરો ખાસે જે જ્ઞાન હોય તે હેતુ અને તદુપરાંત જરૂરી જ્ઞાન મેળવવા માટે જિજ્ઞાસા રહે તો શાસ્ત્રી વગેરેની વ્યવસ્થાએ જ્ઞાનનાં સાધન જિજ્ઞાસુને પુરાં પાડવાં.

(૩) વિદ્યાર્થી મુનિઓ પરસ્પર સ્પર્ધામાં ઉતરી જ્ઞાનમાં પ્રગતિ કરે એટલા માટે તેમને લાપકની ' પદ્ધતિ ' (ટીપ્પણી માફક) આપવાની યોજના કરવી.

(૪) વિદ્યાર્થી મુનિઓની પરીક્ષા માટે પરીક્ષક મંડલ નીમવું.

(૫) વ્યાખ્યાન વાંચવાનો અધિકાર, અમુક મુદત પછીજ અને અમુક યોગ્યતા મેળવ્યા પછીજ આપવો.

(૬) આપણા પ્રાચીન મુનિઓએ કરેલી કૃતિઓનો સંગ્રહ કરી તેમને પ્રગટ કરાવવા કોશીસ કરવી.

(૭) જૈનશાળા, પાઠશાળા, સાધુશાળા, જૈન ટ્રેનીંગ કોલેજ એ વગેરે વિષયો વ્યાખ્યાનમાં ચર્ચા તે સંસ્થાઓ તરફ જનસમુદયને લક્ષ્ય એવું.

ત્રીજી બાબતને અંગે નીચેના મુદ્દા વિચારવા જેવા છે:—

(૧) મુનિઓની શીથીલતા દૂર કરવા બનતું કરવું.

(૨) શિષ્યો કેટલી ઉમ્મરના કરવા, કેટલા વખત સુધી સાથે ફેરવ્યા પછી દિક્ષા આપવી, ઓછામાં ઓછા કેટલો અભ્યાસ જેન ટ્રેનીંગ કોલેજમાં મોકલીને કરાવ્યા પછી દિક્ષા આપવી; એ સર્વ નક્કી કરવું અને પરીક્ષા કર્યો પછી યોગ્ય જણાતા ઉમેદવારને દિક્ષા, વગર ધામધુમે, 'આપવાનું' હરાવવું.

(૩) શિષ્યો કાણુ કરી શકે ? એ હરાવવું; વગેરે, વગેરે, વગેરે.

ઉપરની બાબતોના લેખીત સલાહપત્રક આંદોળી વિદ્વાન મુનિ-રાજને અભિપ્રાયાર્થ મોકલ્યા છે, અને તમને પણ મોકલીએ છીએ. ઉમેદ છે કે, વખતનો ભોગ આપીને આ બાબતમાં યોગ્ય અભિપ્રાય બનતી ત્વરાએ લખશે.

લી. 'મુનિકુલ' બાબત

મુનિ તિલોકચંદલ.

(મંડળના આદેશથી.)

હિંદ પત્ર વાંચી મૂને થયેલા વિચારો અત્રે જણાવવા હું અશક્ત છું. મુનિવર્ગમાં આવા વિચારો ઉપજ થવા, 'શુરકુલ' ની માફક 'મુનિકુલ' ની સ્થાપનાનો હેમના મગજમાં અંકુરો પુટવો, ધામધુમ વગર દિક્ષા આપવાનો સુધારો કરવાની હેમને ઇચ્છા થવી, જેન ટ્રેનીંગ કોલેજમાં પોતાના ઉમેદવાર-શિષ્યને લાણુવા મોકલવાનો હસવ કરવાની અગત્યનું બાન થવું, આ સર્વ કાંઈ ઓછા હિસાદક ખુશ ખજર નથી. મહારી આજ સુધીની ધારણાઓ, સ્વપ્નો, વિચારો, હવાઈ ખ્યાલો સર્વનો અમલ થવાનો-સર્વને સ્થૂલ રૂપમાં આ વિષયને જોવાનો વખત

આવી પહોંચવાનો હવે મ્હને વિશ્વાસ આવ્યો. અહા ! તે દિવસ કેવો સુખી, કે જ્ઞાતિ આવા વિચારો દરેક સાધુને ઉત્પન્ન થશે અને એના એ વિચારો ધણી યોગાવાથી એમાંથી નીકળતી નથી તનદુસ્ત અસર સર્વ જોતોને ધર્મમાં પ્રગતિ કરતા બનાવશે.

મ્હું આ પત્ર અત્રે પ્રગટ કર્યો છે તે એટલા હેતુથી કે કુઠ્ઠની અંદરના તેમજ કુઠ્ઠ બહારના મુનિવરો પણ એ પત્રમાં કહેલી બાબતો પર પોતાના અભિપ્રાય લખી જણાવે. એવા સર્વ પત્રો મ્હને મોકલવામાં આવશે તો હું તે કુઠ્ઠ પહોંચાડીશ મ્હાને અભિપ્રાય ખુદી રીતે આપવાનું મ્હું પસંદ કર્યું નથી એનું કારણ એ છે કે બીજાઓને મ્હારા અભિપ્રાય પ્રમાણે દેરવા કરતાં હેમના સ્વતંત્ર અભિપ્રાય તેઓ જણાવે તો વધારે સારું. કારણ કે હેમાંથી મ્હને પણ ધણું જ શીખવાનું મળી શકે.

દેશનું રક્ષણ હેની પોલીસ પર આધાર રાખવું નથી તેટલું હેના ખવિત્ર ઉપદેશક વર્ગના ઉપદેશ પર આધાર રાખે છે. દેશનો સુધારો હેની રકુલો અને કોલોએ પર આધાર રાખતો નથી તેટલો હેના ત્યાગી ઉપદેશકોને પ્રાદ વિચાર પ્રેરનારી સંસ્થાઓ પર રાખે છે. અને એ ત્યાગી ઉપદેશકોમાં પેસેવો સળો દૂર કરવાનું કામ સંસારીઓથી નહિ પણ ખુદ ત્યાગીઓથી જ થવાનું. એમાંનાં ઉત્તમ પાત્રો જ્ઞાતિ કટિ-બદ્ધ થશે, તેઓ જ જ્ઞાતિ યોજનાઓ ધડશે, તેઓ જ જ્ઞાતિ કષ્ટ નસ દયાવાથી ચુંક મટે તેમ છે તે શોધી કહાડશે, ત્હારે અને ત્હારે જ તે વર્ગ તરી શકશે અને બીજાઓને તારી શકશે. સાધુ વર્ગના સુધારા માટે કામ કરનારાઓએ ધણી સાવધાનીથી કામ કરવાનું છે—પેનસીલની ડી કહાડનાસએ ઉપરનું લાકડું ઓલતાં અંદરની કાળી સળી ન

કપાઈ જાય એ માટે ખાસ કાળજી રાખવાની છે. કેટલાક નાલાયક સાધુઓને દૂર કરવા જતાં બીજા ઉત્તમ પૂજ્ય પુરોહિત પર આશ્રય ન લઈ જાય એ સાચવવાનું છે. અને એટલા જ માટે હું કહું છું કે સાધુસંધારાનું કામ સાધુ વર્ગના જ સુધારકોને હાથે થાય એજ ઠીક થાય છે. એ કામ ધીમું થશે તેની ફિકર નહિ; કારણ કે સગીન કામને હમેશા વધારે જ ટાઈમ લેઈએ છે. સારે નખીમે હમણાં હમણાં, મૂળ્ય મુનિવરો સમજવા લાગ્યા છે કે જે ઉપાશ્રયો પવિત્ર વાતાવરણથી ભરાયા રહેતા હોવાના સમયે તેમાં દાખલ થના દુષ્ટ પુરુષના વિચારો પણ સુધરી જતા, તેની જગ્યાએ હવે તે જ ઉપાશ્રયમાં જુનાં જુનાં વખત પછી કે પહેલાં ઓછાને પેસવા દેવાની મના કરનારા કાયદા આચાર્યોએ અને સંઘપતિઓએ બાંધવા પડ્યા છે એટલી બધી અધમતાએ એ વાતાવરણ પહોંચી ગયું છે અને તેને ફરીથી પવિત્ર કરવા માટે, ફરીથી શાસ્ત્રોચ્ચારના પવિત્ર ધોષ વડે વાતાવરણને નિર્મલ કરવા માટે શાસ્ત્રોનો અને શાસ્ત્રભાષાના જ્ઞાનનો પુનરુદ્ધાર કરવો જરૂરનો છે, એમ તેઓ સમજતા થયા છે. કારણ કે એકનો એક સ્તોક-એકનો એક પાઠ-એકનો એક મત્ર જ્યાં સુધી યથોચિત ઉચ્ચારથી અને સંપૂર્ણ રીતે પવિત્ર મુખથી બોલવામાં ન આવે ત્યાં સુધી તેની કશી અસર થતી નથી. અગાઉના વખતમાં અમુક તપસ્વીઓ, અમુક આચાર્યો અને અમુક મહાકાવ્યોએ કરેલા ચમત્કારો આજે ટ્રાઇ માની પણ ચકતું નથી, એવો 'નાસ્તિક' જેન સમાજ બની ગયો તેનું કારણ શું છે તે હવે સુત મુનિવર સમજવા લાગ્યો છે. બીજારની આગળ 'મંગલિક' સંભળાવનાર મુનિ ઉપાશ્રયે પહેાંચ્યા પણ ન હોય એટલામાં તો બીજાર ઉભો થઈ, કપડાં પહેરી, બજારમાં જવા લાગતો, એ

આજે માનવામાં પણ ન આવતું હોય તો ત્હેનો દોષ આત્માર્થી મુનિ-
 વદો પોતાના શિર પર ઝોઢી લેતાં શીખ્યા છે. આટલો સુધારો થયો
 એ ખચીત જ મહાન ફેરફાર સૂચવે છે અને તે ફેરફાર શુભસૂચક છે.
 દરેક પ્રાંતમાં કેટલાક મુનિઓ એવા આત્માર્થી છે; પણ ત્હેમનું સંયુક્ત
 બળ જ્યાં સુધી કામે નથી લાગતું ત્યાં સુધી મહાન કામ થવું મુશ્કેલ
 છે. તોપણ આપણે નીરાશ થવાનું નથી. જે થોડાઓ પ્રયાસ કરના
 હોય ત્હેમને આપણે અભિનંદન આપીશું, અનુમોદન આપીશું, ઉત્સાહ
 આપીશું તો આપણી શુભ ભાવનાઓ પણ ત્હેમના પવિત્ર કાર્યમાં મદદ-
 ગાર થઈ પડશે. અને તે થોડા વીર પુરુષોને સત્યના બચાવમાં માથું
 ડોરાણે મુકી લડતા જોઈ આપણા જેવા બાળુઓ રહી જોનારાઓને
 પણ શૂરાતન ચઢી જશે અને આપણે પણ ત્હેમના સૈન્યમાં એક દિવસ
 ભળીશું. અને ખરેખર સાધુ વર્ગને સુધારવાનું કામ માથું બાળુઓ
 મુકીને કરવા જેવુંજ કહીન છે. મૂર્ખ લોકોને સમજાવવા સારા; વિદ્વાનો-
 ને સમજાવવા પણ સારા; પણ પોતાને વિદ્વાન અને પૂજ્ય માનનારા
 આ દેવાધિદેવોને સમજાવવા જતાં તેઓ ઉઘટા શનુ થઈ ભારે નુકસાન
 કરી બેસે છે, એ બાળતનો અનુભવ અનેક વખત આ ક્ષુદ્ર લેખકને
 થયેલો છે. પરંતુ ત્હેમાં તે પોતાનો જ દોષ સમજે છે; કારણ કે સાધુને
 સુધારવાનું કામ સાધુ વર્ગ પેકીનાનું જ હોવા છતાં તેણે પારખી હદમાં
 પગ દીધો તો દંડ ભરવો જ પડે. અને સાધુ વર્ગ પેકીના જ કોઈ એ
 કામ ઉઠાવશે તો એટલી બધી વિરુદ્ધતા ઉત્પન્ન કર્યા સિવાય વધારે
 સુગમતાથી લક્ષ્યપિંદુએ પહોંચી શકારો.

કાપદને માનવાની હા કહેતા હશે તેઓ તો રહેવાઈથી સમજી શકશે કે જેવી આપણી લાયકાત તેવુંજ આપણને મળે છે. : ને આપણે પવિત્ર હોઈએ તો આપણને વધારે સારા સંજોગો અને વધારે સારા ગુરુઓ મળવા જ નોંધવું. માટે જેમ સાધુવર્ગમાં પવિત્રતા અને જ્ઞાન-વૃદ્ધિ માટે ઉપર કહેલા જેવા ઇલાજો લેવાની જરૂર છે તેમજ આવક વર્ગને વધારે લાયક બનાવવાના ઇલાજો પણ અવસ્ય લેવાવા નોંધવું. જહવાદમાં કુખી ગયેલા આવકમણને અધ્યાત્મના પ્રકાશમાં લાવવાને માટે પ્રમળ પ્રપાસ થવા નોંધવું છે. આ દેખીતા શરીર ઉપરાંત બીજા શરીરો પણ આપણે છે, કે જે આના કરતાં વધારે કિમતી અને વધારે અમલકારી છે; આ જન્મ સિવાય બીજા જન્મો પણ છે કે જેની દરકાર હોય તો આ જન્મને પ્રમાદ કે સ્વેચ્છાચારમાં ગુમાવવો ન પાડવો, જીભથી બોલાવતો એક રાજ્દ-શરીરના કોઈપણ અગાધી કરાવતું એક કામ-મગજમાં ઉદ્ભવેલો એક પણ ત્રિચાર પરિણામ ઉત્પન્ન કર્યા સિવાય રહેતો નથી. આવી આવી તત્વની જાનતો ત્હેમને સમજાવવા માટે પુસ્તકો, પેપરો, પેમ્ફલેટો અને પાઠશાળાઓની સવડ જેમ બને તેમ વધારે પ્રમાણમાં કરવી નોંધવું છે.

જન્દારે આવકો અધ્યાત્મમાં પ્રવેશ કરતા થશે ત્હારે તેવા લાયક આવકો માટે લાયક જ ગુરુ મળી રહેશે. અને તેમ છતાં કોઈ બદમાશ વેશધારી ઢોંગ કરતો જેવામાં આવશે તો આજની માફક તે ઘખતે તે પૂળવા પામશે નહિ-જેમ શાસનને કલંક લગાડવામાં તે ફાવી શકશે નહિ; કારણ કે જન્દારે આવકો જ સમજી થાય ત્હારે ઢોંગીઓ અને ખરા સાધુઓ વચ્ચેના તફાવત કેમ છૂપો રહેવા પામે ? કેટલાક પદ્યમાં સાધુઓ શાસ્ત્ર વાંચવાનો ' હક્ક ' પોતા માટે ' રીઝર્વ ' રાખી બેસા છે.

('All rights reserved') તેથી આવકો અમર રહી એટલા બધા અધિકારવાળા બની ગય છે કે જેથી સાધુઓ મરજીમાં આવે એવા સ્વેચ્છાચાર સેવી શકે છે અને ઉપર જતાં વળી પોતાને સર્વેપરી મહાત્મા તરીકે પૂજવી શકે છે. તેવા પંથોમાં એક એક સાધુ પોતાને સાથી શ્રેષ્ઠ માનતો હોવાથી અને ક્રોધ, માન અને ખટપટનું ધણું ભરે હોવાથી ત્યાં ' સાધુપરિપદ ' ની આશા રાખવી પણ વ્યર્થ ગણાય છે. પરંતુ આપણા ધર્મમાં હજી સુભાગ્યે જ્ઞાનનો ઇન્જરો અમુક માણસોને જ આપવામાં આવ્યો નથી, તેથી આપણે દરેક સુધારાની આશા રાખવાને હક્કદાર છીએ. શાસ્ત્રોનું રહસ્ય સાધુઓમાં અને આવકોમાં પ્રવેશ કરશે તો અન્યોઅન્ય એક બીજાની રહાયથી તરી-તારી શકશે.

કુચમાં થવાની ' સાધુપરિપદ ' ફતેહમંદ નીવડે એવી બાવના બાવવા હું દરેક વાચકને અરજ કરું છું. સુભાગ્યે લિંબડી સમુદાયના કેટલાક વિદ્વાન યુનિવર્સી પણ હમણાં કુચમાં છે તેથી આપણે આશા રાખીશું કે તેઓ સર્વ એક યાત્ર પરિપદને ખરેખરી વિજયવતી બનાવશે.

આર્યસમાજીઓનો જુસ્સો અને ચીઓસોદીસ્ટોનું શુભ જ્ઞાન આપણે શીખવાનું છે. શરીર અને માનને વોસીરાવી દે એવા મહાત્માઓની એક ટુકડી દરેક પ્રાંતમાં બને અને કરીને ત્રેતા અંગીકાર કરવાની ઉપદેશશ્રેણી અથાવે એ આપણે માટે ધણું જરૂરનું છે. જનધર કોન્કર-સના હેનાલમાં મહેં જણાવેલા ત્રણે સાધુજી જેવા સાધુજી ઉત્પન્ન કરવા માટે અનેક સાધુપરિપદો અને સાધુશાળાઓ થવી જોઈએ છે. એ બધું જમ્હારે યશે ત્યારે જ સાધુવર્ગ ' દીપતો ' યશે અને સાધુ વર્ગ દીપતો થયા સિવાય આવક વર્ગ આજકાલની જડવાદ શિખવનારી કેળવણીથી ઉદ્ધાર કે ઉદય જોઈ શકે એવી આશા સ્વપ્નમાં પણ ન રાખવી.

ઉક્ત મુનિસમ્મેલનની તારીખ નક્કી થવાથી મહેને ખમર આપવામાં આવશે તો ખનતી સેવા કરવા તથા સદ્ગુરુઓનાં દર્શન કરવા તે સ્થળે જવા હું પણ હચ્છું. કચ્છની મુલાકાત માટે છેલ્લાં ચાર વર્ષથી મહેને અનેક આમંત્રણો હોવા જતાં માત્ર દેખાવ કરવા જવું મહેને પસંદ ન હોવાથી હજી સુધી કચ્છમાં ગયો નથી. પરંતુ આવી શુભ હીલચાલ કરનાર મહાત્માઓની સેવામાં હાજર થવું એને તો મ્હોટામાં મ્હોટો લાભ હું માનું છું.

કચ્છમાં જૈન પાઠશાળા તથા પુસ્તકાલયની સ્થાપના.

કચ્છ-ભોરારાથી એક ગૃહસ્થ નીચેના પુરા ખમર લખી જણાવે છે, જે ખમર, “સાધુપરિષદ”વાળા મુનિઓ કેવા ખરે રસ્તે કામ કરવા લાગી ગયા છે તેનો પુરાવો આપવાને પુરતા છે.

લિખડી સમુદાયના પંડીત શ્રી રત્નચંદ્રજી મહારાજ તથા શ્રી છાટાલાલજી વગેરે ૪ મુનિઓનો ‘વિદ્યાદાનની શ્રેષ્ઠતા’ એ વિષય ઉપર વારંવાર ઉપદેશ ચાલવાથી કચ્છ-ભોરારાના આવકોના મન ઉપર ઘણી સારી અસર થવા પામી હતી, જેને પરિણામે એ ગામના જૈનોએ ૮૧૦૦ ફેરી કહાડી અને પાઠશાળા સ્થાપવાનું ઠરાવ્યું. વધુ ફંડ કરવા મુખ્યાધ ગયેલા શ્રીયુત મુરગભાઈ જેવતે ત્હાંથી પણ સારી મદદ આણી બાદ આચાર્ય મહારાજ શ્રી દેવચંદ્રજી સ્વામી તથા પંડીત શ્રીરત્નચંદ્રજી સ્વામી સમાગેજામાં ખીરાજતા હતા, ત્હાંજ ભોરારાના કેટલાક આવકોએ હેમને વિનંતિ કરવાથી તેઓ માગશર શુદ્ધ પાંચમના રોજ ત્હાં પધાર્યા. બીજે દિવસે એક મ્હોટા મેળાવડા વચ્ચે આચાર્યશ્રીએ જૈન પાઠશાળાની સ્થાપના કરી. આ વખતે ખાસ આમંત્રણથી પધારેલા જૂદા જૂદા મુનિઓ અને આવકોએ અસરકારક ભાષણો આપ્યાં હતાં.

પંડીતશ્રી રત્નચંદ્ર, શ્રી પ્રેમચંદ્ર, શ્રી ત્રિલોકચંદ્ર, શ્રી છાટા-
લાલજી વગેરે મુનિઓ ઉપરાંત રામાણીઆની પાઠશાળાના શિક્ષક મી.
લાલજી સ્વજી વગેરેનાં લાખણોથી સ્વધર્મી તેમજ અન્યધર્મી ગ્રોતાઓના
મન પર સત્જગત અસર થઈ હતી.

આ પાઠશાળા ઉપરાંત એક નૈન પુસ્તકશાળા સ્થાપવાનો ઉપદેશ
પણ મુનિવરોએ કરેલો હોવાથી, શુદ્ધ ૮ ના દિવસે એક જાહેર મેળા-
વડા વચ્ચે લોચરા સ્થાનકમાં શ્રી ' ગુલાબ પુસ્તકાલય ' સ્થાપનામાં
આવ્યું હતું.

વિદ્યાત્રિદિના પ્રયાસો એજ સાધુઓનું પરમ કર્તવ્ય છે. મૂર્તિ-
પૂર્જાદિ પાછળ કુળ્યુષ અર્થો, સ્વમાન વધારવાની ખટપટો, કળ્યાણ ઉત્પન્ન
કરવાની ધાધસો : એ સર્વથી દૂર હોય તે જ અમારો આ જમાનાનો
તારનારો ગણાશે.

સદરહુ મુનિવરોએ કમળના છ ડોરી સંધમાં લાંબા વખતથી
આલતા કુસંપને દૂર કરવા મુદ્દા મુકામે પધારી એવી તો ઉપદેશધારા
ચલાવી હતી, કે જેથી કુસંપ સમૂળ નાશ પામ્યો અને સંપત્તિ સાત્રાજ્ય
પુનઃ તે દેશમાં ફેલાયું. એ સમુદાયના નવા નીમાયક્ષા અગ્રેસર
શ્રીયુત નાનચંદ મૃગચંદ દેવચંદ શરમાંજી ધર્મોત્સાહનાં ચિન્હો બતાવવા
એવો સ્તુત્ય કાર કર્યો છે કે, હરસાલ ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૩ ના દિવસે
' મહાવીર જયંતિ ' ઉજવવી અને ઘર દીક એક ડોરી (રૂ. ૦૧)
જ્ઞાનખાતા ચાટે ઉધરાવવી.

આવી રીતે કુસંપ દૂર કરાવવા, લોકોને સાચી સખાવતો શીખવવી,
સ્વમાન માટે અર્થ કરવાના રસ્તા ન બતાવતાં પરમાર્થ તરફ જ દ્રષ્ટિ
રાખવાનો બોધ કરવો : આ વગેરે ઉત્તમ મુનિવરોના રસ્તા છે, કે જે
દરેક સમુદાયે અનુકરણ કરવા જેવા છે. તા. ૧૬-૧૨-૧૦

જૈનોમાં વિદ્યાપ્રચાર કરવાના પ્રયત્ન.

(૧)

ગરીબ બિચારા જૈન વિદ્યાર્થીઓ !

અફસોસ ! હું સુવર્ણ કેમ ન જન્મ્યો ?

ગરીબ બિચારા જૈન વિદ્યાર્થીઓ ! જોના કાંઈ બેસી ન મળે એવા
ગરીબ બિચારા જૈન વિદ્યાર્થીઓ ! ત્હમારું દુઃખ બેઠું હવે તો હેમું
હાથ રહેતું નથી. માતાપત્ની દયાજનક સ્થિતિ અને અટાન દશા : એ
બંને કારણો ત્હમને અંગ્રેજી બજાર લાલ્ચવાં અટકાવે છે તે છતાં
સંભોગોને વશ ન થતાં વીર પુરુષની પેઠે ત્હમે તે સંભોગોને પગ તળે
કચરીને આગળ વધવા મથોછો-હા, પણ તે ત્હમારું સુરાતનભર્યું માન-
સિક યુદ્ધ જોવા કોણ નવરૂં છે ? ત્હમારી હિમન, વિદ્યા પરની પ્રીતિ
ખાતર ખમવાં પડતાં ત્હમારાં દુઃખો અને ત્હમારી જીમરની શુભ ખૂમો
તરફ લક્ષ આપવા કોણ નવરૂં છે ? શું ત્હમારા વડીલ બધુઓ-પૈલા
આગેવાનો અને શેડીઆઓ-પેલા સાધુઓ અને મહાત્માઓ કાંઈ એવા
નવરા પડ્યા છે કે ત્હમારા સુધી એમની દૃષ્ટિ પડે ? પોતપોતાના
સ્વાર્થની મારામારી નેત્રાં ચાલી રહી છે ત્યાં ત્હમારા જોવા ઓરડાના
ખુશામાં બેસીને છાતી ખાલી કરતા છોકરાંઓની દરકાર કરવા કોણ
નવરૂં છે ? રડો, બાપુ ! રડો; હૃદય ખાલી કરો અને એ આંસુડાનો
વરસાદ આ ત્હમારા મુરબીઓ-પેલા ત્હમારા આગેવાનો-તે ત્હમારા
શેડીઆઓ અને ચોતરફ ધુમતા ત્હમારા મહાત્માઓના હૃદય પર પડવા

દો ! પણ, ના, તે હૃદય કાંઈ એટલાં-થોડા ધડા ભરાય એટલાં-આમુ-
 ડાથી પલ્લો તેમ નથી. તે તદ્દન કઠોર થઈ ગયાં છે. હૃદયને જૈનનો
 પહેલો સિદ્ધાંત જે દયા હોય તેના હયામાં જ હડાડી દીધી છે. ત્યારે
 હવે હૃદયે શા માટે રડો છો ? કોને સંભળાવવા રડો છો ? અને શા
 માટે હૃદયમારી હાલતના પત્રો સાધન વગરની 'જૈનસમાચાર' આંશીસને
 લખી લખીને એના બળતા હૃદયને વધારે બાળો છો ? તે હૃદયે દુઃખ
 ટાળવા સમર્થ નથી એ હૃદયે કમલાચ્ચ છે. એક, બે, ત્રણ, ચાર,
 પાંચ અને પચીસ વિદ્યાર્થીઓના પત્રો મળે મળ્યા છે; કાંઈને પ્રીતી-
 અસના અભ્યાસ માટે અને કાંઈને વ્યાપારી લાભનના શિક્ષણ માટે,
 કાંઈને મૈત્રીકક્ષ કોલેજમાં દાખલ થવા માટે, અને કાંઈને ખીલ જ
 કાંઈ અભ્યાસ માટે ઈચ્છા હોવા છતાં શક્તિ ન હોવાથી વિચાર
 માંડી વાળવાની ફરજ પડે તેમ છે, તેથી તેઓ પોતાને માટે શ્રીમતોની
 મહદ મેળવી આપવા મળે લખે છે. કેટલાક શ્રીમતોને મહે' લક્ષમણ-
 પત્રો લખ્યા હતા, જેમાંના માત્ર બે ગૃહસ્થો સિવાય ખીલ કાંઈએ કરી
 લક્ષાઈ કરવાની ઇચ્છા બતાવી નહોતી. મહારી તે વખતની નાસીપામી
 ખુદ તે વિદ્યાર્થીઓની નાસીપાસી કરતા અનંતકણી અધિક હતી;
 મળે તે આશામાં સુખ માની બેઠેલા વિદ્યાર્થી બહુઓને, પેલા આખી
 દુનીઆનાં દુઃખોમાં સિરોમણિ જેવો સખદ-એક 'તા' સખદ-લખી
 મોકલવા કરતાં દેહથી જૂદા પડી બીજી દુનીઆમાં સંતાઈ જવું એ
 વધારે ઠીક લાગતું. તથાપિ હા, ધિક્કાર હોઆ લેખિનીને, કે તે પેલા
 નિર્દય, કઠોર, સ્વાર્થી શ્રીમતોના હૃદયને બસર કરવામાં ફાવી શકી નહિ.
 તે લેખિની-પોતાનું અભિમાન ન છોડતાં હમેશા ટટાર ને ટટાર રહેતી
 તે લેખિની જે પોતાના માલીકના થોડાક લઘુ બાંધવોને ચાન્તિ ઉપ-
 જાવવાના કામ માટે શ્રીમતોને પલાળી ન શકી તો એનું ટટાર ચાલતું

પણ મિથ્યા છે-એની હયાતી પણ ફેકટની છે. મહને એમ થયું, તે વખતે, કે આ મનુષ્ય દેહ-દુ ખીનાં દુ ખ ટાળવાનાં સાધનો વગરનો આ મનુષ્ય દેહ પામવા કરતા ફેલીફોર્નીઆ, ઍડોરેડો કે લંકામાં જ્ઞાનાંતી ખાણોમાં સુર્યણ તરીકે-એક દ્રિષ્ટિ જીવ તરીકે કે જન્મ્યો હોત તો પણ ધણુ સાડ ચાત, કે જેથી તે સુવર્ણ વડે અનેક વિદ્યા થર્મિધુઓની હાજતો પુરી પડત. પોતાનાં સ્વાર્થાં પેટ ભરવા માટે અને દુતીઆના અમનચમન ભોગવવા માટે પરોક્ષિય મનુષ્ય થવા કરતાં દુતીઆના જીવોને શાન્તિ ઉપજાવવા માટે એક દ્રિષ્ટિ પથ્થર કે સુવર્ણ થવું એ પણ એક મોટું સુભાગ્ય છે,-સાધુઓ એ વાતને ન માને તેથી શું થયું? એમને એકલા એકલા મોક્ષ સુદરી પકડી લેવી છે । એમનો આખો આશય જ સ્વાર્થનો છે. હું એકવો તરે' ને દુતીઆ જહાનમમાં જાય । અને તરવાનો ખ્યાલ પણ કેવો ? મોક્ષ નામની સુદરીને વરવાની ઈચ્છાવાળો । મોટે નથી જોઈતું મોક્ષ, એવું જ એ મોક્ષ હોય તો મહને તો જગસીના-પ્રાણીસિવા એ જ મોક્ષ વધારે પસંદ છે. મહને તે અહીં જ મોક્ષ સમ લાગે છે. સાધુઓથી દિક્ષાના મેળા વડા પાછળ ૨૦૦-૫૦૦ કે ૫૦૦૦ ખર્ચ કરાવાય અગર કરતાને અનુમોદાય અને પોતાના જૈન બાળકોની ફળવણી માટે ઉપદેશ ન કરાય તો એવું સાધુપણુ એમને આ લોક કે પરલોક કસામાં કામનું નથી. સાધુઓથી દર્શન મટે આવના ટોળાનધ આવકોને જમાડવા વગેરે પાછળ એકેક ચોમાસામાં ૨ થી ૫ હજાર રૂપીઆનું આંધણુ એક જ ગામમાં મુકાવી શકાય, અને જે જ્ઞાન પામી જૈન બાળકો વિશાળ બુદ્ધિના થાય અને એ બુદ્ધિ વડે જેન શાસનને ઉચ્ચ દશાએ લાવી શકે તે જ્ઞાનના કામમાં સખાવત કરવાનો ઇસારો સરખો પણ ન

યાત્ર;—ના—ના—ના—અમને એવા સાધુપણા પર કાંઈ પ્રેમ નહિજ રહુરી
 શકે. અને ત્હમે ઉપરથી એવા ઢોંગ કરોછો કે “ અમે કપ્ડાં શ્રાવણને
 એવું ખર્ચ કરવાનું કહેવા ગયા હતા ? ” માફ કરો; હવે યર્ષ; ત્હમારા
 છગરનો દરેક ખુણો જેણે વરસો સુધીના સહવાસથી દૂરગીન વડે જોયો
 છે તેને ત્હમે આમ છિડાડો નહિ; એને હવે વધુ કમકમી ઉપજાવે
 એવી વાતો બહાર કાઢવાની દૂરજ પાડો નહિ. મહાકમાચિયા ! આપણે
 એક બીજાનું ખોટા અત્યારે નવરા નથી. આપણે એક બીજાનું
 અધુણું અંગ પુરું કરી આપવા બેઠા છીએ. અમે સંસારી-
 જ્ઞાતી ખામીઓ ત્હમે પુરો. ત્હમારી અમે પુરીશું. અમારા સિવાય
 ત્હમારો મોક્ષ છે જ નહિ; કદી છે જ નહિ જો અમારા સિવાય
 ત્હમારો મોક્ષ હોય એમ ત્હમે માનતા હો તો અપાસરાઓ છોડો, તે
 સાથે શ્રાવણની મઠથી મળતાં માગેલાં મકાનો પણ છોડો; રહો માત્ર
 જંગમમાં અને ત્હાં ધ્યાનમાં જેમ ‘ અવધુ ’ યોગીઓ આજે પણ
 કરે છે તેમ પડ્યા રહો તો અમે ત્હમને ખરા સ્વતંત્ર ગણીશું ત્હમારે
 રહેવું છે અમારી સાથે, અમારામાં, અમારા ખર્ચે, અમારી સીફા-
 રસથી, અને અમારા બાળકને ફળવવા—સુધારવા—જીવતા રાખવામાં
 ત્હમારે પાપ માનવું છે અને ત્હમારી માનતા—પૂજાઓ પાછા અ-
 મારાં ખીરસાં ખાવી કરાવવાં છે ! અને એ શ્રાવણ ! હવે તો ત્હમે
 એનો ! હવે તો પ્રકાશમાન જમાનાનો પ્રકાશ કાંઈક ત્હમારા ઉપર પડ્યા
 દો. ગુરુભક્તિને પૈસા સાથે કરો સંબંધ નથી એ જરાજર યાદ
 રાખો. નિઘંધી ધર્મ છે, પૈસા વગરનો ધર્મ છે, માટે સાધુ સંબંધ
 કાંઈ કમમાં પૈસો ખર્ચવો જવા દો. જે કાંઈ ખર્ચ કરો તે સાધુ
 પંથથી હલકી પાથરી અગર તો ‘ સુશ્રાવકપણું ’ ત્હને ખીલવવામાં કરો.

સારા 'સાધુ' કંહારે થશે ? આવકો સારા હશે તો જ. કારણકે આવ-
કમાંથી જ સાધુ થવાય છે. અને સારા 'આવક' કંહારે થશે ?
વિશાળ બુદ્ધિ, તત્ત્વરસ્તી, ગુજરાનનાં સાધન, હરીશ્ચંદ્રે જીવતી
દુનિયા વચ્ચે ટકી રહેવાની શક્તિ: આ સર્વ એમનામાં આવશે તંહારે -
જ—અને તંહારેજ અને તંહારેજ. તપાસો તહમારા આજના
જૈનોની બુદ્ધિ કે જે હજારો રૂપીઆ દરસાસ તહમારી શીખડાવેલી
રીતીએ જીવદલા પળાવવામાં ખર્ચે છે; અને પછી ધ્યાનમાં લ્યો પેલા
ભણ્યાગણ્યા અંગ્રેજોની બુદ્ધિને, કે જેણે લંડન શહેરનાં ૧૦૦૦૦
છોકરાઓને વનસ્પતિના આહારપર અને ૧૦૦૦૦ ને માંસાહાર પર છ
મહીના સુધી ગુજારો કરાવ્યા પછી પ્રસિદ્ધ ડાક્ટરોની સમક્ષ હોમના
બાળની, બુદ્ધિની, વજનની, છાતીના આપત્તી, દોડવાની શક્તિની વગેરે
તમામ બાજતની પરીક્ષા કરાવી અને વનસ્પત્યાહાર બધી રીતે શ્રેષ્ઠ છે
એમ સાબીત કરી આપ્યું; આખી દુનીયાને વનસ્પત્યાહાર વાપરવાનો
ગામ્મ લગાડી દીધો. લંડન શહેરમાં લાખો ઘેટાં—બકરાં દરરોજ
ખચશે. આ શું બુદ્ધિનો પ્રત્યક્ષ નહિ કે ? શું જીવદલાનું કામ પશુ
બુદ્ધિ વગર થશે કે ? અને બુદ્ધિ કાંઈ બાજુઆ વગર જ આવવાની કે ?
૧૦૦ માણસ બહુરો તો ૨-૪ મહાબુદ્ધિવાન થશે. છે તહમારામાં
૧૦૦ ને બચાવવા જેટલી હિમત અને ધીરજ અને પ્રેમ ?

દુનીયામાં જીવતું એ આજકાલ અતિ કઠીન થઈ પડ્યું છે
એ વાતનો અનુભવ 'મિલ્કલુ' એને ક્યાંથી હોય ? એમને એક રોટલી
માગતાં પાંચ લાહુ મળતા હોય ત્યાં પછી રળવાનું કેવું મુશ્કેલ થઈ
પડ્યું છે તેનો અનુભવ શી રીતે હોય ? કદાપિ ચોડો ધણો અનુભવ
હોય તો એકાદ કેવળચંદને કે એકાદ ખેનસીને હોય, બીજાઓને નહિ
જ. આજે વ્યાપાર પશુ યુરોપીઓએ એકલાય કરવા માંડ્યો છે.

આપણાં નહનાં નહનાં ગામડાઓમાં પણ તે લોકો પહોંચી વળે છે અને માત્ર ઓરીડો લે છે. આપણે માટે ધણાં જ થોડાં દેવો ખુદાં રહ્યાં છે અને વખત જાય છે તેમાં આપણે છેક જ કંઈકી હાલતમાં આવી પડીશું. આથી સમજશે કે અમદાવાદમાં રહેનારાઓને માત્ર અમદાવાદી વ્યાપારીઓ સાથે જ હરીફાઈ કરીને રગવાતું નથી પણ આખી દુનીઆના લોકો અમદાવાદમાં આવીને કે એજન્ટોદ્વારા જ હરીફાઈ કરી રહ્યા છે તે હરીફાઈમાં ઉતરીને છૂટીએ તો જ પેટપુર શોટલો મળશે, નહિ તો જૂબ્બા મરવાતું છે. હવે જુદાં હમારે હરીફાઈ તો આખી દુનીઆ સાથે કરવાની છે અને કેળવણી તો એક ગામડામાં મળી હોય તેટલી જ લઈને અપાસરામાં બેસી જતું છે, ત્યારે તેટલી કેળવણી અને તેટલા ઉદ્યમથી અમારું પેટ કેમ કરી ભરાવાતું હતું? અને પછી પેટ ન ભરાતાં ચોરી, ભૂટ, છગકપટ, કન્યાવિક્રય, ચર્મદલાલો, ધર્માંદાતું હોષ્ટ્યાં કરવાતું: એ વગેરે બધુંએ કરવું પડે એમાં શું આશ્ચર્ય? સંકેતો આગેવાનો ધર્માંદાની રકમો બચાવી પડીને શ્રીમંત બન્યા છે તે કાણ નથી જાણતું? પણ તહેનો ઉપાય શું? ધરમાં હાંડતો કુરતી કરતાં હોય અને શેષાઈનો મોખ્ખો જાળવવા માટે ખર્ચ તો કરવું પડતું હોય, કુલાણા રખજી મદારાજના શ્રાવકો સંધ કાઢીને વાંદવા આગ્યા હોય તે પેલા આગેવાન શેડને ઘેર ઉતર્યા હોય તહેમને જમાડવા હેમ, અને પોતાને કેળવણી ન મળેલી હોવાથી દુનીઆની હરીફાઈમાં પડીને પ્રમાણિક ઉદ્યમથી મળેના પેસો મેળવ્યો ન હોય, તો પછી ધર્માંદાની જમા રકમ ઓઢીઆં ક્યાં વગર કાંઈ છુટકો? આ બધું પાપ કાને મથિ છે તે મ્હારે મ્હોટે કહેવા કરતાં કાંઈપણ ધર્મના 'વિચારક' ને કે તર્કશાહના અભ્યાસીને પૂછો. એટલે સાધુવર્ગની આંખો ઉઘડે એવો જવાબ મળશે.

આજે અમારે વ્યવહાર (પ્રક્ટીકલ) ધર્મ જોઈએ છે અને
 તેન ધર્મ—ખાસ કરીને સાધુમાર્ગી જૈનધર્મ તો વ્યવહાર જ છે.
 આજના હરીફાઈના જમાનામાં અમને પાછા ન પાડે એવો એ
 ધર્મ છે. પરંતુ માત્ર ધર્મચેત્તા (ધર્મપ્રેમી નહિ) સાધુઓએ
 એનું સત્યાનાસ વાળી નાખ્યું છે. દેવેક માણસે પ્રથમ ‘ માર્ગાનુસારી ’
 બનવું, પછી ‘ શ્રાવક ’ બનવું અને પછી ‘ સાધુ ’ બનવું
 એ વાત મ્હારા અનુક્રમમાં આવે છે અને મ્હને ત્રણે સ્થિતિઓ
 માન્ય છે. ‘ માર્ગ ’—પવિત્રતાના માર્ગને અનુસરવાની શરૂઆત કરનારા
 ‘ માર્ગાનુસારી ’ઓએ નીતિના સિદ્ધાંતો સમજવા અને પાળવા અવગત
 તેઓ માત્ર સ્વાર્થજ સાધે, પરમાર્થ માટે બધાવલા નથી, પણ નીતિ-
 મય સ્વાર્થ સાધવાને લીધે ખીજ કાઢના સ્વાર્થમાં તુલસાનકર્તા તેઓ
 નહિ જ થઈ પડવાના. ત્યાર પછી ‘ શ્રાવકો ’ એટલે પરમાત્માનાં
 વચનો (લખાવમાં, પ્રેરણમાં કે બોલાવમાં) અચ્છ કરે અને તેથી
 પરમાર્થ માટે જ પોતાનું જીવન છે એવો ખ્યાલ પૂરેપૂરો પામે એવા
 પુરુષો બને. ‘ શ્રાવકો ’ કોણ ? દુનીઆના ‘ સ્વમસેવકો ’—જગતના
 ‘ વાલ્કટીઅરો ’—પ્રાણીસૃષ્ટિના સહોદરો—વિશાળ પેટવાળા સાગરો...
 ‘ શ્રાવકો ’ કોણ ? ઘર બાળીને ‘ તીર્થ ’ કરે તેઓ (તીર્થ એટલે તારે
 એવું કામ—જગતનો ઉદ્ધાર કરે એવું કામ—મન-મુદ્ધિ કે સુખ
 કાઢને જોનાથી મળે એવું કામ)... ‘ શ્રાવકો ’ કોણ ? દુ ખીની ખૂમ સાંભળી
 મ્હોંમણિ કાળીઓ પણ પાછો ફેંકી દે તેઓ... ‘ શ્રાવકો ’ કોણ ?
 દરેકજ બાર ભાવનાઓમાં એકવાર તો હુબકી મારે જ અને
 આખા વિશ્વથી એકતા અનુભવે તેઓ... ‘ શ્રાવકો ’ કોણ ? પ્રાતઃકાળ-
 માં સુસ્તીને ફેંકી દઈ એ શ્રેષ્ઠ મુહુર્તમાં સામાયિક—સમાધિ ધરીને પર-
 માત્માની શક્તિનો અરો પોતામાં ઉતારી લે અને એ શક્તિ વડે

આખો દિવસ ઉઘમ કરે અને એ ઉઘમમાં કંઈ દોષ થઈ ગયો હોય તો સાંગે 'પ્રતિક્રમણ' વડે દોષો માટે પશ્ચાત્તાપ કરી લે. પરન્તુ જેને સામાયિક જ નથી તેને પવિત્ર ઉઘમ કેવો ? અને ઉઘમ નથી એને પ્રતિક્રમણ શાનું ? માત્ર ચણ્દો રૂપી સામાયિક અને પ્રતિક્રમણમાં આમારા હજારો પેદા જેવા લાછણાને ગોંધી રાખનારા આ ગોપાલકા ! આ બકરાં-પેટાને તંભારા કળ્મળમાં ભૂખે મરવા નથી મોંપાયાં તે વાતનું કંઈ ભાન છે કે ?

અમારે આજે પ્રેક્ટીસ-વ્યવહાર ધર્મ જોઈએ છે. જે ધર્મ અમને આખા દિવસાને દિવસો એક જગ્યાએ ગોંધી રાખે તે ધર્મ અમને આ જમાનામાં તો કામનો નથી. સમયસમયને અનુસરીને ભગવાને ધર્મ સંબંધી કાયદાઓમાં ફેરફાર કર્યો છે,—અરે ખુદ નમોઽકાર મંત્રમાં પણ ફેરફાર કર્યો છે. સાધુનાં કપડામાં અને આચારમાં પણ જૂદા જૂદા જમાનામાં ફેરફાર કર્યો પડ્યો છે. તેમ આ જમાનામાં—હરી-શાઈના આ જમાનામાં—આજી તાકાદ અને આજી પુન્યાષવાળા આ જમાનામાં અમારે ધર્મ વ્યવહાર—પ્રેક્ટીકલ જોઈએ છે, જે ધર્મ અમારું વર્તન શુદ્ધ કરે, અમને પવિત્ર ઉદ્દેશ કરવા માટે જોઈતા વ્યખત—પૈસો અને શરીરબળ મેળવતાં અટકાવે નહિ; પણ ઉલટું અવર્ણનીય બળ સામાયિકના રહસ્યમાંથી મેળવી આપે, જે ધર્મ અમને આખા દિવસના પ્રમાણિક ઉદ્દેશમાંથી મળેલા થાકને ભૂંસાવવા અને હૃદયને ઠારવા પ્રતિક્રમણ રૂપી ઠંડું જળ પણ અને લકિતરસથી રૂપકતાં અને આત્મવીર્યનો ગ્રેસ વહેવડાવતાં (કોઈ સમર્થ જ્ઞાનીનાં રચેલાં) રતવનો વડે શાતા ઉપજાવે અમને સાધુને વાંદવાનાં ખર્ચ, સાધુની દિક્ષાનાં ખર્ચ, ટહાણી—પ્રભાવનાનાં ખર્ચ આજે ન જોઈએ; જે વખતે જોઈતા હતા તે વખતે અમારી પાસે પૈસો અને શરીરબળ અને કુરસદ ત્રણે પુષ્કળ હતાં. ચક્રવર્તીઓએ એવાં કામોમાં ખર્ચ

કરેલાં તે વખતે આજે રહ્યા નથી. અમને હાલ તો ચક્રવર્તી રાજા અંગ્રેજના ન્હાના સરખા નોકર તરીકે પણ કાષ્ટ રાખતું નથી. અમારી તેટલી પણ લાખડી ત્હમે રહેવા દીધી નથી; અને તે છતાં ચક્રવર્તીએ કરેલા દિક્ષાના વસ્ત્રો, સહસ્રવાહિની પાલખી, સેનારૂપાનાં ઊડાડાતાં ઝુલ અને જમણનાં વાપણાં, લ્હાણીઓ, બોજનો વગેરે શું ભેષ કરાવે છે ? આ પ્રમાણે પૈસાની વૈલકેલ ક્યાંથી કરાવે છે તે ત્હમને ખબર નથી શું ? જુએ મરના, અજ્ઞાન દશામાં રીમાતા, સમકીતને અંશ પણ હજી નથી પામ્યા તેના ગરીબ વોકાને લૂંટનારા પોતે કવી રીતે મુખી થવાના હતા ? અમે મરી રહ્યા છીએ. શરીરની કમજોરીમાં, પૈસાની કમજોરીમાં, બુદ્ધિની કમજોરીમાં અને સ્વતંત્રતાની કમજોરીમાં અમે સડીએ છીએ. એવા જે અમે એમને હવે આપા ઉપદેશોની જરૂર નથી અમને, હ ફરીફરીથી અરજ કરું છું કે, અમને હવે વ્યવહાર—પ્રૈકટીકલ ધર્મના ઉપદેશની જરૂર છે.

અને હું ફરીથી માલ કરાવું છું કે, સાધુમાર્ગી જૈન ધર્મ વ્યવહાર ધર્મ છે. અમારે નથી મૂર્તિ પૂજવામાં વખત કે પૈસા કે શક્તિનો વ્યય કરવાનો. અમારા ભગવાને મ્હોટી વાત એ શીખવી દીધી છે કે “ત્હમારો મોક્ષ ત્હમારા જ હાથમાં છે.” એટલે પછી અમારે કાષ્ટ સાધુના શરીર સાથે પણ મોહ રાખવાની જરૂર (સાત્તાધારે તો) રહેતી નથી. અમારા ભગવાને ‘ ગૃહસ્થ વિજે સિદ્ધા ’ એટલે મુખી ઉદારતા બનાવી હોવાથી અમે જો ગૃહસ્થ તરીકે મહાદેવાણું, અત્યંત કર્તવ્યપરાયણ અને ધર્મનું અંદરનું રહસ્ય સમજી યોગમાં ઉડા જઈએ તો ગૃહસ્થ છતાં પણ અમને મોક્ષ આપવાની અમારા નિષ્પક્ષપાતી ભગવાન ના કહેતા નથી. અમારું સામાયિક અમને આખો દિવસ ચાલે એટલું માનસિક બળ અને શાન્તિ બક્ષનાર એક ‘તાકાદનો મેરો’ છે,

એક વ્યવહાર મદદગાર છે. અમારું પ્રતિક્રમણ અમને શ્રદ્ધાવાન-કામળ હૃદયના અને ઇન્દ્રિયદમન કરનારા તથા ભૂવનો પરતાવો કરનારા બનાવીને શુદ્ધગીમાં સુખ મેળવવાને વધારે લાયક બનાવે છે. આ ધર્મ ખરેખર વ્યવહાર છે-પ્રૈકટીકલ છે, પણ તે ધર્મનું શિશુશુ આપનારા વ્યવહાર નથી; કારણ કે તેઓ પ્રાય દુનીઆમાં મગી શકતા જ્ઞાન વગરના છે. દુનિઆ અને સ્વર્ગને સંબંધ છે, અને દુનીઆનું જ્ઞાન મેળવ્યા વગર-દુનીઆમાં સુખી શુદ્ધી ગાળવા માટે જોઈતા ધર્મ-સદ્વિષ્ણુના-ઉદારતા-પ્રેમ-ઉદ્દેશ્ય એટલે તપ એ વગેરે શુભો મેળવ્યા વગર સ્વર્ગમાં જવાને કોઈ પ્રાણી અધિકારી જ નથી દુનીઆ એ સદ્ગુણો કેળવવાની નિશાળ છે. અહીં અમને દુ જોડી રહેતા શુ સાકરીઓ સુંદરીઓ ખણીખણીને અનુભવ આપે છે અને એક પ્રાણીને બીજા પ્રાણી સાથેનો સંબંધ સમજાવે છે. અમે તે સંબંધ સમજ્યા સિવાય અને સહનશીલ, ઉદાર, નિસ્વાર્થ પ્રેમી થવા વગર સાધુ બનીએ તો ત્યાં શું અમારાં સૂક્ષ્મ શરીર બહાર જવાનાં હતાં ? ત્યાં ઉદારતા અને સહનશીલતા ક્યાંથી આવવાની હતી ? આ બધા શુભો કેળવી કેળવીને અમે શુદ્ધ 'આવક' બનીએ અને દુનીઆની સેવા કરીએ; તે પછી અમારે માટે સાધુપણું છે. દુનીઆમાં રહીને 'ત્યાગ' કરી શકીએ તો જ દુનીઆ છોડ્યા પછી 'ત્યાગ' થઈ શકશે, તે વગર નહિ જ. ત્યાગ કાંઈ વસ્તુનો નથી, વસ્તુ ઉપરના મોહનો છે. પેસો, સ્ત્રી અને ક્રોધ એવા સંલેગોના વચ્ચે રહીને અમે પેસો બીજા માટે ખર્ચી નાખતાં શીખીએ, બીજાને યાતા ઉપજાવવા માટે જોઈતા બળ ખાતર સ્ત્રીસેવનમાં મિત્રત્વથી બનીએ, અમર અમુક ઉચ્ચતમ પરમાર્થનું કામ પાર પાડવાનું હોય તેવે વખતે સમ્પૂર્ણ અહમ્મિયત પણ પાળીએ અને

કોધના પ્રસંગને જોઈને હસીએ; એ અમારું 'આવકપણું' ! એવા 'આવકપણું'ના સિદ્ધાંત માટે જ અમે જૈન ધર્મના નામથી મગર છીએ; નહિ કે કોધ, સ્વાર્થ અને ખટપટ તથા ટુંકી દ્રષ્ટિમાં રમી રહેલા સાધુ માટે.

પણ શું સધળા સાધુ એક સરખા છે ? કાણ જાણે ? કેળી - પ્રજા જાણે; સૂક્ષ્મ શરીર જોઈ શકનાર જ્ઞાની જાણે. ખુશામત આપણાથી દૂર હો; નિંદા આપણામાંથી નાશ પામે. જે વાત આપણે જાણતા નથી તે પર મત આપવાનો આપણને કરો. અધિકાર નથી. પરંતુ સારી આશાઓ રાખવાનો તો આપણને અધિકાર છે જ અને આશામાંથી પણ વસ્તુ ઉત્પન્ન કરી શકાય છે. આપણને હજી આશા છે કે કેટલાક એવા પુરુષો પણ હશે કે જે પોતાના ભક્તોની આત્મા દુઃખી દશા માટે એકાંતમાં આંશુ પાડના હશે ત્હેમના ચરણમાં આપણું શિવ આપણે ઝુકાવીશું. એમને જોળાપાઘડી કરીશું, એમને કરગરીને કહીશું કે: આ જગતના ઉદ્ધારકનું મહાન પદ પામેલા મહાત્મા ! રહ નહિ, અમારા દુઃખો માટે રહ નહિ, રડીને તે શક્તિ આપી કર નહિ. પ્રેમમાં અગ્રાધ શક્તિ છે અને પ્રેમનો તું સાગર છે; તો રૂઢન દ્વારા પ્રેમ વહેવડાવવા કરતાં શબ્દ દ્વારા જ તે પ્રેમ વહેવડાવ પિતા ! ઉઠ, જા પેલા ત્હારા ભક્તોના ઘેર; આ ઝોળી કે જેમાં તું ત્હારે માટે હમેશા જોળન લાવતો ત્હેને હમણાં અહીં જ રાખીને જા, અને કહે કે તેઓ ત્હારા પુત્રોને માટે કાંઈક કરણા કરે. કહે કે ત્હારા પુત્રો તે ત્હેમના જાણ છે, અને મહાવીરના પણ પુત્રો છે, માટે આ બધા અજ્ઞાન દશામાં સડતા હજારો જૈન બાળકોને કેળવવાના કામ માટે પોતાની દોષત અર્પણ કરી દે. કહે કે દોષત આરોગ્યથી

ઓછી થતી નથી પણ ચક્રવર્તી વ્યાજે વધે છે. કહે કે, તે જ ખરો જ જૈન હશે તો 'કર્મ'ના કાયદામાં લેને વિશ્વાસ હોવો જ જોઈએ અને 'કર્મ' ને માનો તો પછી આવતા જન્મમાં આજે કરેલાં શુભ કર્મોનાં ફળ મળશે જ એ બાજતમાં શ્રદ્ધા કેમ નથી રાખી રાકતા ? કહે કે, સાધુ પર ભક્તિભાવ જોનામાં હોય તે શ્રાવક સાધુનું નહિ પણ સાધુએ બતાવેલા દુ:ખી પુરુષોનું પેટ ભરવામાં કદી આનાકાની કરી શકે જ નહિ, અને કરે તો તે 'ભક્ત' કહેવાય જ નહિ.

બે રસ્તા ખુલ્લા છે; ચાહે તો દુનીયા અને દુનીયાના માણસો કે જોમની દયા કરવાની ત્હમને ઈચ્છા નથી ત્હમને લાલ લેવાની ના કહો અને જંગલમાં રહી 'અમધુ' બનો, કે જોયી જલદી જલદી ત્હમારું કંથાણુ થરો;—અગર—તેમ ન થઈ શકે અને દુનીયાની ઝટલે માણસોની હાથમાં રહેવું હોય અને માણસોએ ઊત્પન્ન કરેલાં કપડાં, અન્ન (અને ત્હમારા માનાર્થે વાપરવાના પૈસા) વગેરેની ત્હમને જરૂર જ હોય તો સમય વિચારીને, સંપત્તી સ્થિતિ વિચારીને અમારા શ્રીમતોને સીધા ઉપદેશ આપો કે જોયી તેઓ કેળવણીના પ્રચારમાં તન—મન—ધનથી મદદ કરે. 'શાસ્ત્રમાં આવી છૂટ અમને આપી નથી' એમ કહેશે તે નહિ ચાલે. શાસ્ત્રમાં જરૂર પડયેથી નહીં યોગજવાની ત્હમને છૂટ આપી છે કે વાર ? શું દેશ—કાળ જોવાની આંખો ભગવાનને નહોતી એમ કહેવાની ત્હમે હિંમત ધરો છો કે ? ખરેખર ત્હમારા આ જવાબથી ત્હમે ખુદ પૂજ્ય પરમાત્માનું 'લાઠમલ' કરો છો. અને વળી કહો કે શું ત્હમે ત્હમારી દીનચર્યા અને રાત્રીચર્યામાં દરેક કામ ભગવાને કહેલી આજ્ઞાઓને પુરેપુરી રીતે અનુસરીને જ કરો છો કે ? આ વડીલો ! આ મુરખીઓ ! આ મહાત્માઓ; હવે તો હાથ ધરો; હવે તો સમય-

ને પીછાનો અને સમયને ન પીછાની શક્તિ હો તો કૃપા કરી
 એટલો નિયમ દેવો કે “હું વધારે જ્ઞાન ધરાવતો ન હોવાથી આ બાબ
 તના નિશ્ચય ઉપર આવી શકતો નથી, માટે હવે પછી હું કોઈ જાતનો
 ઉપદેશ જ નહિ આપુ, હવે પછી હું મહારા ગુજરાત માટે ગોચરી
 કરવા ઉપરાંત ખીજી બાબતમાં હાય જ નહિ ધાલુ, હવે પછી હું મહારા
 દર્શન માટે આવતા સઘની વાત આગળથી જાણીશ તો સાદે લખાવી
 મોકલોશ કે ‘હું આરડામાં સાંકળ વાસીને તેટલા વખતનો સથારો કરીશ,
 પણ મહેને લાગે છે કે દર્શન કરાવને લાયક તો ધણાવાની—ગુણી મહા
 ત્માચ્છાજ છે, હું નહિ, અને તેટલા માટે હું ત્હમને મહારા દર્શન આપી
 દોપીત નહિજ બનું’ હવે પછી હું આવકોના પૈસાનો વ્યય થતો હશે
 એવા કોઈ પણ કાર્યમાં શામેલગીરી નહિ આપુ.” આટલા નિયમ
 મહશ્વ કરો, તો પણ મોટો ઉપકાર થશે તો પછી ત્હમે ખરેખર જ
 પૂજ્ય-પૂજવાને યોગ્ય બનશે. જ્યો પોતાને મહાત્મા માને છે તેજો
 પૂજવાને યોગ્ય નથી જ, જ્યો પોતાને અપૂર્ણ અને દોપીત સમજે
 છે અને માન-પૂજથી દૂરજ જામતા રહે છે તેજોજ ખરેખર પૂજ્ય
 છે અને ત્હમને તો હજારો ગાઉ દૂરથી પણ વદન થઈ શકે છે

હા તો મહાત્માઓ અમારા વર્ગને સીધે રસ્તે દોરવાને તૈયાર
 થાય તો ઠીક, અગર તો તદ્દન અનમ રહેવાનો નિયમ કરે તો ઠીક
 જો તેજો સીધે રસ્તે ઉપદેશ દે તો હજીએ કંઈ જગદી ગયુ નથી
 ચાતુર્માસની મોસમ નંજીકમાં જ છે, ધર્મયુદ્ધનું મુહુર્ત હાથવેતમાં
 જ છે દરેકે દરેક સાધુ પોતાને યોગ્ય લાગે એવી રીતીથી અને
 એવા સંજોગમાં શ્રીમતોને જોઈ કરે તો કો-કે-સ આદિસ પાગ
 કેળવણી ૩૩ (એકજ ચાતુર્માસમાં) બે લાખ રૂપીઆથી આશુ ન

ધાય એ વાતની હું ગેરન્તી આપું છું. અમે શું કરીએ ? અમારી બધી જાજ સાધુઓના હાથમા છે. એમની મદદ વગર અમારી એકે જાજ સુધરવાની નથી, નહિ આ લોકની કે નહિ પરલોકની. એટલા માટે જ અમારે સાધુઓના હળમે દોષ નગરે જોવા છતાં વળગતા જવું પડે છે અને ખુશામત કરવી પડે છે,—ખુશામતમાં પણ પરમાર્થ રહેલો છે, અને તેથી જ તે આજકાલ જરૂરની ચીજ છે.

ત્યારે હવે સઘળો આધાર આપ્યો આતુર્ભાસ ઉપર. અપાડી પૌર્ણિમાએ આતુર્ભાસ શરૂ થશે. મુરખી આવકો ! અમુક સાધુ પધારે તો આંટવું ખર્ચ કરીશું અને આટલું ઉત્તરાણું કરીશું એવા વિચારને હમણાં છોડી દેશો નહિ. તુમારા માનીતા સાધુના માનમાં જે કાંઈ ખર્ચ તહે કરવા ધાયું હોય તેથી સવાઈ રકમ એકઠી કરી રાખજો. પણ તે રકમ કાંઈ જમ્બેલાને જમાડવામાં ન ખર્ચા નાખતાં—

અજમેર જૈન ઈન્સ્ટિટ્યુશન્સ ઑફિસ બ્લોક,

મોતી કટલા—અજમેર.

એ સિરનામે મોકલી આપવા કૃપાવાન થજો; અને તે સાથ લખજો કે “ આ રકમ જૈન આળોકેને કેળવણી આપવામાં—અમારા ન્હાના ભાઈઓ, અહ્યા હિંદના જૈન વિદ્યાર્થીઓ પૈકી જેઓને મુશીબત હોય તહેમને સાતા પમાડવામાં, અમારો જૈન ધર્મ તેઓ છોડે નહિ અને જૈન ધર્મનું રહસ્ય ‘ દાન ’ છે એમ તેઓ દેખીને દાન ગુણુ શીખવતો જૈન ધર્મ સુરતપણે પાળવાને કમર કસે એટલા માટે તહેમને સાતા પમાડવામાં—ભણવવામાં અને ધીરવામાં ખર્ચજો. ”

કેમ સંધના પતિઓ ! સંધ નામની આગકાલ સ્ત્રી થઈ બેઠેલી
અકિતઓના વરરાગ્યો ! આ વાત એક વરસને માટે—માત્ર એકજ
વરસને માટે મંજુર રાખવા કૃપા કરશે કે એક વર્ષ દુકાળ પડે છે
તો શું કરે છે ? તો પછી આ વર્ષ અધઘડાનો દુકાળ પડ્યો છે
એમ માની, ચોમાસામાં ખર્ચવા ધારેલી કુલ રકમનું ઉધરાણું કરી
અજમેર મોકલી આપે. તેની લદમને રીતસરની પહોંચ આપવામાં
આવશે અને પેપરમાં પણ નામો પ્રસિદ્ધ થશે. દર અઠવાડિયે ૨૦૦—
૫૦૦—૧૦૦૦ રૂપીઆ એકઠા થવાના નવાનવા ખનરો સાંભળી
લદમારા હૃદયમાં આનંદનાં ઝરણાં વહેવા લાગશે. પરમાર્થની ભગ્ય
ધમારત ચણવા માટે લદમે મુકેલી એક ઇંટ ઉપર બીજાની એક ઇંટ
ગોઠવાઈને થોડા વખતમાં સુંદર મેહેલ તૈયાર થશે જેમને લદમને ખુશા-
લીના પાર રહેશે નહિ. તે એકઠો મજેરી રકમોમાંથી લદમેશ નલે
એણું મહાન કામ થશે અને ફલાણા મહારાજે ચોમાસું લદમારા ગામ-
માં કર્યાની વાત તો બીજી જ સાલે જૂની જશે.

ચાતુર્માસમાં કોઈ ગામના ગ્રાવકો દર્શને આવે તો લદમને ન
જમાડવા કે ? એમ લદમે પૂછે તો એ હું જાણું છું. અને કેમ ન જાણું ?
હું લદમારો જ ન્દાનો ભાઈ છું. મોટા ભાઈઓ રોજ રોજ કરતા હોય
તે જોવા—નપાસવામાં અને ધ્યાનમાં રાખવામાં ન્દાના ભાઈઓને બહુ
મળાડ પડે છે લદમે ઉપરો પ્રશ્ન કરશે પણ તે પ્રશ્નજલુ કહી નથી.
લદમારા કરતાં વૈજ્યવોમાં ભક્તિ વધારે છે તે લદમને જણાવવું પડે
તેમ નથી. તે ભાઈઓ જ્યારે તીર્થયાત્રાએ જાય છે ત્યારે કોઈનું પાછું
પણ ઝણુ ચકાવતા નથી, બદામજાર ચીજ કોઈની ખાતા નથી, યાત્રા-
એ ચાલ્યા ત્યારથી ધરમાં પાછા પેદા ત્યાં સુધીનું તમામ ખર્ચ

પોતાના ખીસ્સામાંથી કોરે છે અને તીર્થ સ્થળે જઈને ગરીબમાં ગરીબ માણસ—મહીને ૪—૫ રૂ. રળનારી વિધવા પણ ૨૫—૫૦ રૂપીઆ દાન કરીને આવે છે. સામાન્ય માણસો ૫૦૦—૭૦૦ અને શ્રીમતો તો હજારો રૂપીઆનું દાન કરી આવે છે. હવે ત્હમારી ‘તીર્થયાત્રા’ યાદ કરો. તું સાધુજી એ ‘જંગમ તીર્થ’ નથી? પૂછો ત્હમારાં શાસ્ત્રોને, તે કહેશે કે સાધુ એ ‘જંગમ તીર્થ’ છે. અને હાલતા—આલતા—ઘોષાર કરતા આ તીર્થની ભક્તિ ત્હમે લોંઠા કેવી રીતે કરો છો? ભક્તિના નામે જઈને ધર્માંદાનું ખાઓ છો કે? ધિક્કાર છે એ ખાવામાં! ધર્મ નિમિત્તે જલું અને ધર્માંદાનું ખાવું એના જેવું સાંકડા મનનું કામ ખીજું કાઢ છે જ નહિ. દર્શને આવેલા ભાઈઓને ઉતારા વગેરેની જોડવણ કરી આપવી અને પૈસા ખર્ચતાં પણ ખરાબ સીધું ન મળે એવી સગવડ કરી આપવી એજ ત્હાંના સંઘનું કર્તવ્ય છે; એથી વધુ નહિ જ. અને વાંકવા આવેલા આવકોએ દર્શન કરી બે ચાર દિવસ રોકાઈ રહવાર—ખપોર—સાંજ તત્ત્વનો ઉપદેશ શ્રવણ કરી, આવ્યા હતા તેથી વધારે શાન્ત અને વધારે પવિત્ર બની, પાછા જતી વખતે તે ગામના સ્થાનક, જૈનશાળા, અનાયાત્રમ, પાંજરાપોળ, લાઈમેરી વગેરે ખાતાઓને અમુક હજાર કે સો રૂપીઆની સખાવત કરતા જલું જોઈએ. આનું નામ ‘યાત્રા’! બાકી તો હરામનું ખાવાના ઢોંગ સમજવા. જમવા—જમાડવા પાછળ એક પાછ પણ ખર્ચવી આ દેશને અને ખાસ કરીને નિર્ધન સ્થાનકવાશી જૈન કોમને હવે પાલવે તેમ નથી—એવી એની દશા થઈ ગઈ છે. હવે તો મરેલાને નીચોવવા જેવું થાય છે.

કામ તો ધણુંએ કરવા જેવાં છે. જેનોર્માં વિદ્યા વધારવાનું કામ, નિરાંતાર જૈનોના હાથ પકડી ઠેકાણે પાડવાનું કામ, વિધવાઓની દશા

સુધારવાનું કામ, એમ (દેશસેવાની મ્હોટી વાત બાબુએ રાખીએ તો પશુ ખુદ જૈન વર્ગની સેવાનાં પશુ) અનેક કામો કરવા જેવાં છે. પરન્તુ કોઇ કામ પૈસા વગર બનતું નથી. અને જ્યાં સુધી એાછા જરૂરી કે ખીન જરૂરી કામો પાછળ ખર્ચાતો પૈસો બચાવવામાં ન આવે ત્યાં સુધી આ વધારે જરૂરી કામો પાછળ પૈસા મળવો મુશ્કેલ છે. માટે એા બધુએા ! ભગવાન મહાવીરના એા સુપુત્રો ! દેવતાએાના વલ્લભો ! જગત્તા 'શાહુકારો' ! હમણાં એક વર્ષને માટે કૃપા કરી સાધુ કે 'કહેવાના ધર્મકાર્ય' નિમિત્તે પૈસો ખર્ચવો બંધ રાખી તે ખર્ચ જેટલી જ રકમ કેળવણી માટે અજમેર મોકલી આપવા કૃપા કરો એા તરણતારણ સાધુ મહાત્માએા ! એા કરણાણુ-દયાણુ-ક્ષમાવાન પરમાર્થી સતો ! આ એક ચાતુર્માસમાં તહમને વાંદવા આવનાર માટે ઉપયોગ કરાવ કરો અને કરાવો, કે જેથી દ્રવ્યે અને ભાવે બન્ને રીતે લાભ થાય એક તો જૈન બાળકોને કેળવણીનું સાધન મળશે અને જૈન સંઘો ખરી ભકિત શીખશે, ખરી યાત્રાનું રહસ્ય શીખશે. જે સાધુ મહાત્મા આ સુધારો દાખલ કરશે તે ભવિષ્યની પ્રજાને ઉત્તમ દર્શાત ઉપ બનશે જે સાધુ મહાત્મા આ પ્રમાણે કામની ખરી જરૂરીઆતનું જાન લોકોને સમજાવશે તે જન સાક્ષનના ખરા 'મુરખી' અને 'શુભેચ્છક' ગણાશે. અને જે આવકો આ સલાહનો અમલ કરશે એમને અમે અમરા વડીયો-મુરખીએ-મિત્રો અને સહોદરો માનીશું. કીર્તિ અને ધર્મ બન્ને હાંસવ કરાવનારો આ રસ્તો સર્વ કોષ્ટએ ગ્રહણ કરવો જોઇએ છે

ત્યારે આવો આપણે દરેકે દરેક ગામ, નગર, પુર, પટ્ટના ન્હાના મ્હોટા આવકો અને આવિકાએા (કારણ કે તે પશુ સંધનું કીમતી 'અંગ' છે) જમાનાને પીછાળીએ અને અંધશ્રદ્ધાની સોગત

ધડી બર હોડીને શુદ્ધ લકિના માલક બનીએ; આવો આપણે આશુ-
 સાત્રી દરેક ન્હાના ગામમાંથી ૧૦૦, તાલુકા સહેરમાંથી ૨૦૦ અને જિલ્લા
 સહેરમાંથી ૫૦૦ રૂપીઆ કેળવણી ફંડમાં મોકલીએ આવો આપણે
 જૂદા જૂદા ગરબોના આગેવાન સાધુઓ જ્યાં આતુર્ભાસ બીરાજવાના
 હોય ત્યાંથી બે કે ચાર હજાર રૂપીઆ ઉચરાવીને અજમેર મોકલીએ; અને
 એ બંધી રકમોના બુથથી એકઠા થયેલા ફંડમાંથી ગુજરાત અને કચ્છ,
 દક્ષિણવાડ અને ભાગલા, પંજાબ અને રાજપૂતાના, દક્ષિણ અને બંગાળ-
 માં વસતા આપણા ન્હાના સડોદગે-જૈન વિદ્યાર્થીઓને અભ્યાસમાં
 આગળ વધવામાં મદદ કરીને એમને વધારે તનહુસ્ત, વધારે શુદ્ધિશાળી,
 વધારે ગુણી અને વધારે જૈન ધર્મના અભિમાની બનાવીએ, કે જેથી
 દુનીઆમાં જીવન-અવધારમાં આવતી દરીદ્રામમાં તેઓ દટાર ઉભા
 રહી શકે અને જૈન ધર્મને પણ દટાર રાખી શકે.

અને આવો આપણે દરેક ગામના કેળવણી અને કેળવણી દેહો,
 સુવાનો અને બાળકો ઘેરોએ ફરીને રકમો એકત્રી કરી અજમેર મોક-
 લીએ અને એમાં આપણા પોતા તરફનો પણ ફાળો યથાશક્તિ આપ-
 વાની પેહેલ કરીએ કદી પારકાં છોકરાંને જતી કરશે નહિ પ્રથમ
 પોને દરી બતાવો અને પછી બીજાને હિપદેશ આપો; તો હમારા
 વચનની અસર મુશ્કેલી ઉઠે તદ્દરે; જ્યાં સીધા હમારા આરડામાં,
 અરજ કરો હમારા વડીવાને; ૫૦૦-૧૦૦-૫૦ કે ૨૫-કે ૧૦ રૂપીઆ
 પણ ત્યાંથી કરગરીને મેળવો અને તે રૂપીઆ હાથમાં લઈને બીજા
 ઓને ઘેર કરગરો, સમસ્ત હિંદના જૈનોના હિત અર્થે બીજા માગો અને
 જે કંઈ મળે તે શુદ્ધશુદ્ધિથી તાગડોળ અજમેર મોકલો. હમારા
 ન્હાનામાં ન્હાના બધું તરફની-આ પત્રની ઓફિસ તરફથી રૂ. ૧૦૧)

ની એક ન્હાની સરખી રકમ સ્વીકારે તે પહેલવહેલી આજે અજમેર
 મોકલુ છુ ત્હેમા ત્હેમે—ઓ જૈન કામની આશાઓ ! ઓ ત્હેમે જૈન
 કામના ભવિષ્યના નેનાઓ !—ત્હેમા ત્હેમે ત્હેમારા ઘેરથી અને ખીજા
 ઓના ઘેરથી એકઠી કરેલી રકમોનો હિમેરા કરો અને ત્હેમારા શક્તિ
 વગરના એક રક બધુની તે રકમ પર મીઠા ઉપર મીઠા ન્હાની ન
 હિયકાય તેવી ન્હોતી કરી દો ! હિંદના એકઠો ગામમા એકઠો વોન
 દીઅગે નીમ્મે તો પગી લાખ—બે લાખ રૂપીઆ થવા ઓમા
 પશુ શુ ન્હોતી વાત છે ? ઉદમ કગે, પગમાર્થનો ઉદમ કગે, લાઈ
 ઓને બચાવો, દુનીઆ ત્હેમારા ઉદમ અને ત્હેમારી સામે-ગીરી ધમ્મે
 છે, માગેછે, પ્રાર્થેછે ત્હેમારા જૈન બધુઓ હરીફાઈથી ભરેની દુની
 આમા ટટાર રહી ' પ્રમાણીક જીવ્ગીનો લાખનો બેસાડવા સમર્થ થશે
 ઓમા ત્હેમારી, ત્હેમની, જૈન સધની તથા દુનીઆની આનાદી સાથે જ
 છે ઉઠો, ઉઠો, ઉદમ કગે, બેલી રહેશે તો ત્હેમે જૈન નથી ત્હેમે
 ખરા સાધુમાર્ગી નથી સાધુતા એટલે પવિત્રતા એ જ જોનો માર્ગ
 છે ઓના નામને દીપાવો એવાએક પવિત્ર કામને માટે ન્હારે હમણા
 બ્યુગન પ્રમાય છે ત્હેરે તે સાબગવા છતાં શુ ત્હેમે બેસી રહેશે !
 ના ઉઠો કમર કમો અને બ્યુગનના અવાજ પાછળ દોડો ' સેવાના
 યુદ્ધમાં ગ્રોપનાવો શ્રી શાસનનાયક દેવ ' ત્હેમને સ્હાય થાઓ.

(૨)

મહોં ન ધૂપાવશે.

આંખ આડા કાન ન કરશે.

ગયા અંકના મુખ્ય લેખને ફરીથી વાંચો.

દરેક મિત્રને વંચાવો.

દરેક જૈનને સંભળાવો.

સંઘ વચ્ચે મહોટે અવાજે વાંચી બતાવો.

યાદ રાખજો કે 'ધર્મ'ને ઉંચો લાવવા માટે
'ધર્મો'ને પ્રથમ આખાદ કરવા જોઈશે.

યાદ રાખજો કે વિધાના પ્રચાર વગર જૈનો
કદી આખાદ કે 'પવિત્ર' થવાના નથી.

યાદ રાખજો કે ઠેળવણી ઉત્તેજક ફંડ સિવાય
જૈનો પ્રતિદિન મરતા જ જવાના છે.

યાદ રાખજો કે ખુશામતથી પ્રસન્ન થાય એવો
કોઈ દેવ જૈન શાસ્ત્રમાં છે જ નહિ.

યાદ રાખજો કે જનસેવા એજ જનસેવા છે.

જૈન વિદ્યોત્તેજક ફંડ

આખા હિંદના જૈન વિદ્યાર્થીઓ માટે જોઈએ છે.

રૂ. ૫૦,૦૦૦ એકઠા કરવાના છે.

હંમે શ્રીમંત હો તો હજાર-બેહજાર આપો.

મધ્યમ હો તો બસો-પાંચસો આપો.

ગરીબ હો તો ૨૫-૫૦ આપો.

જે કાંઈ આપશો તે તુમારા જ કાકા-મામા-ભાઈ-ભત્રીજાને અને
સૌથી મહોદી સગાઈ ધરાવતા સાધર્મી ભાઈને કામ લાગશે.

આપો અને બીજા પાસે અપાવો.

ધર્મને ઉચો લાવવા માટે સાધર્મીને આજ્ઞાદ કરો.

સાધર્મીને આજ્ઞાદ કરવા માટે જ આ કુંડ છે માટે તુમાં
તણાઇ—ખેચાઈને પણ પૈસા આપો.

આપો, આપો, આપો જ આપો.

તહમારા આત્મહિત માટે આપો, તહમારા ધર્મ
માટે આપો, તહમારા સાધર્મી માટે આપો,
તહમારા દેશ માટે આપો, તહમારા અરજ-
દારની દયા ખાતર આપો.

કેમ, નહિ જ સાંભળો કે ?

યાદ રાખજો કે, જેઓ દયાના કાલાવાલા સાંભળતા નથી
તેમને પોતાના દુખ વખતે કોઈ જાતનો દીલાસો
આપવા કુદરત નવરી નથી.

યાદ રાખજો કે છતી શક્તિએ “નકારો” બોલનારને
લોગાન્તરાચી કર્મ બંધાય છે, જેથી કોઈ સવમાં
તેને સુખલોગ મળી જ શકતા નથી.

તહમે ન ભણી શક્યા હો તો હજીએ પસ્તાઓ અને
તહમારા સ્વધર્મીને ભણાવી ખુશી થાઓ.

તહમે જો 'સાધર્મી'ના ઉદય માટે ઉદારતા ન બતાવી શકો
તો આખા 'દેશ' માટે તો ઉદારતા શું બતાવી શકો? અને
જૈન ધર્મ તો આખા 'વિશ્વ' માટે ઉદાર થવાનું દ્રશ્યમાયે
છે. તહારે તહમને 'જૈન' કોણ કહેશે?

‘દાન’ ગુણુ વગરના સખસને ‘જૈન’ કહે-
વાની વીર ભગવાને ના કહી છે

અને હું કહું છું કે દાન ગુણુ વગર ‘ધર્મી’ તરીકે
કોણ કરનારને ‘ધર્મી’ કહેવા જોઈએ.

જૈનેને ભણાવો-બુદ્ધિવાન કરો-શક્તિવાન
કરો; પછી તેઓ તહમારા ધર્મને
શક્તિવાન બનાવશે.

જીવાનીઆને પ્રથમ ‘આપો’ અને ત્યાર પછી
જ તહેમની પાસેથી ‘લ્યો.’

મદદ આપશે તો જીવાનીઆ તહમારો ધર્મ જાળવી રાખશે;
 નહિ તો કહેશે કે “ જે ધર્મ મ્હોટી મ્હોટી વાતો કરતો
 હતો તે ધર્મ સેંકડો વર્ષથી પાળનારા લોકો પોતાનાં .
 છોકરાંને માટે પણ થોડા રૂપીઆ અજાખામણા ન કરી
 શક્યા તો તેણું ચારિત્ર્ય શિખવતા ધર્મમાં રહેવાથી
 શું ગુણો આપણામાં આવવાના હતા?” કારણ કે ?

ધર્મની કિંમત ‘માન્યતા’એથી નહિ પણ
 ‘વર્તણુક’થી અંકાય છે.

કાનમાં કહેવાની વાત—સાલા સજવતરાય જેવા આખી
 દુનીઆમાં વખણાયલા પુરુષ તહમારો ધર્મમાં જન્મ પામ્યા હતા
 પણ સાધુઓની આવી સાંકડી વૃત્તિ અને આવડોની દુર્મ્મ
 પ્રકૃતિ જોઈને જ ધર્મ છોડ્યો હતો. આજે અનેક બુદ્ધિશાળી
 યુવાનો તહમારો ધર્મ છોડે છે. શું તહમને બુદ્ધિશાળી યુવાનોને
 ખેલા ગમે છે અને કાઠિયાં-સડેલાં ભેળંવાળાંતાં વખાણથી કુસાચું
 ગમે છે ? આવી ગાંડછાં-ખોટી ધર્મધેલછા રાખશે તો જૈન
 ધર્મ નાબુદ થવાનો ડર છે. જરા સાચા યાઓ. ધર્મને ટકાવવો
 હોય તો તે ધર્મ પાળનારને જાણવો અને જાણતરથી આપાદ
 થવા દો.

શ્રીમંતો ! ઉઠો; ખાપુ ! ઉઠો !

એકવાર થોડાક હજાર ખારા કરો.

દર વર્ષે ઉચ્ચ શિક્ષણ પામતા સો જૈનાનો તથા હોમના
કુટુંબનો આશિર્વાદ પ્રાપ્ત કરો.

એક સાલને માટે કારજ, લગ્ન કે જમણનાં ખર્ચ ઓછાં કરો.

એક સાલને માટે પ્રજાપના અને સ્વામીવત્સલના ખોટાં અર્થ
કરીને કરાતાં જમણાં ઓછાં કરો.

એક સાલને માટે સાધુનિમિત્તે થતાં આરંભસમારંભ ઓછા કરો.

પણ એક સાલને માટે—અરે એક જ સાલને માટે બે ચાર હજાર
રૂપીઆ તહમે દરેક શ્રીમંત જૈન બંધુ તહમારા નિરાધાર
વિદ્યાર્થી બંધુઓ માટે અવશ્ય મોકલો.

તહમારી લક્ષ્મી કાયમ રહેશે—એકતા એકવીશ થશે.
તહમને સ્વર્ગ મળશે.

તહમારા ભગવાનની દયા મળશે.

તમારાં ભોગાંતરાથી કર્મ નાશ પામશે.

યુવાનો ! કમર કસો

આજમ કરો તો તહમારા ધર્મના ઓગન છે.

પ્રમાદ કરશે તો તહમારા પરમેશ્વરના ચોર થશે.
દુઃખદાવાનળ વખતે ઉઘતા રહેશે તો બાળી જ જશે.

ઉઠો ! ઉઠો ! ઘેરોઘેર ફરો ! ભીખ માગો

આજે ફરો, તહેવારોમાં ફરો, ચોમાસામાં ફરો.
પર્યુષણમાં ફરો ! મહારાજ વ્યાખ્યાન દે તે વખતે ફરો !
ફરો અને ધનનો ઢગલો એકઠો કરો.

ન માને તહેના પગમાં પડો.

માને તહેમના ઉપર આશિર્વાદનો વરસાદ વરસાવો.
તહમારા પિતા મહાવીર મહેતા રાજા
હોવા છતાં દુનીયાના હિત માટે
'ભિખારી' બન્યા હતા.

साधु महात्माओ !

अमारा मुरव्वीओ !

अमारुं सुख सार्थी आपो; तो तहमारो मोक्ष सधाशे.

अम डूव्ये तम डूववाना ज.

अमे अज्ञान रही अंवश्रद्धालु वनी तहमारी खुशामत करीए ए
तहमने पसंद होय तो तहमे-अमे वने बहेलाबहेला मरवाना.

अमे विद्वान अने टेकी, मजबूत अने दयाळु, श्रीमान अने
सखावतेजहादुर थइशुं तो तहमारी भक्ति घणी सारी
वजावी शकीशुं अने धर्मने दीपावी शकीशुं.

भणीने नास्तिक कोण बनेछे? जेमने तहमे तहमारा श्रावको-
ना उदार खवासनो अनुभव नयी कराव्यो. ते ज.
जेओ श्रावकोनी उदारतानो लाभ लेखे तेओ तो चोकस
मानशे के “धर्म खरेखर उत्तम छे माटेज ते धर्म माननारा
श्रीमंतो अपने मदद करवा तैयार यया छे; माटे
अमे पण ते धर्म पाळीशुं.”

સાધુદાદાઓ !

વહુ માન છોડો—વહુ ઢોંગ છોડો.

ત્હમારા નિમિત્તે હરસાલ હજારો રૂપીઆ ત્હમારા
અંધશ્રદ્ધાલુ શ્રાવકોના ઘરમાંથી ઓછા થાય છે.

ના, દાદા, ના; ત્હમે તેથી રાજી ન થશો.

ત્હમારી કીર્તિથી શું દહાડો વઢવાનો હતો ?

કીર્તિ કરાવા વીર પિતાના નામની.

કીર્તિ કરાવો જૈન શાસનની.

કીર્તિ કરનારા શ્રાવકોને ઉદ્યમી—પ્રમાણિક—વિદ્વાન ઘનાવો,

ત્હમારા નિમિત્તે થતાં તમામ સ્વર્ચ બંધ કરવા

શ્રાવકોને ' નિયમ ' કરાવો.

વે—ચાર—પાંચ—દશ તો એવા નિકળ્યો જ નીકળ્યો.

વીજા વધા ત્હમારી પાછળ પાછળ ચાલ્યા આવશ.

પહેલ કરે તે પરમેશ્વર તુલ્ય છે.

માન મ્મકે તે મહાવીર સમાન છે

ઓ ભાષણ કરનારા બહાદૂરો !

કોન્ફરન્સ વચ્ચે લાંબાંચોટાં ભાષણ કરી

સ્વોટો દેસ્વાવ કરવામાં શૂરા એવા ઓ યુવાનો !

વતાવો હમણાં ત્હમારા ભાષણનો મમકો !

વતાવો હવે જ ત્હમારી બુદ્ધિની કસોટી !

માનપત્રો-ચાંદો અને ઢોંગોમાં દેવતા મૂકો,

લોકસેવાનું માનપત્ર સૌથી મ્હોં છે.

આવો-આવો આજે ત્હમારું કામ પડ્યું છે,

ઘેરોઘેર અને ગામોગામ ફરીને રૂ. ૫૦ હજાર એકઠા કરવા છે,

-લાલ્લ કરશો તો ત્હમારી વડાઈ છે.-

ત્હમે તો અમારા સરદાર છો-ત્હમે તો અમારા મુરબી છો-

ત્હમે તો અમારા ન્હાના સરસ્વા સાધુ છો,

કરો વિહાર ગામોગામ-ફરો ઘેરોઘેર-ભરો 'કેલ્લવળી

ફંડ'ની તીજોરી અને વરો અમરકીર્તિ !

પછી 'જૈનસમાચાર' ત્હમારા ગુણની ગીતા હરહંમેશ ગાશે.

શ્રાવિકા બહેનો !

અમે પુરૂષોએ ત્હમને સ્ત્રીવર્ગને હમેશ દગો જ દીધો છે;
ત્હમને અબાણુ રાખી ગુલામડી માફક
કામ લેવાની સ્વાર્થતા મરદો કરતા આવ્યા છે;
વળી અમે અમારા પુત્રોને અજ્ઞાન રાખી ત્હમની સાથે
ત્હમને પરણાવી દુઃખી કરીએ છીએ.

માટે હે શ્રાવિકા બહેનો ! ત્હમારી લવિધ્યની પુત્રીઓને
સારા—ઉદાર—કેળવાયલા અને ધર્મીષ્ઠ પતિ મળે
એવી ત્હમારી ઇચ્છા હોય તો ત્હમારા પતિને આગ્રહ કરો
કે અજમેરખાતે જૈન વિદ્યોત્તેજક કુંડમાં રૂપીઆ
જલદીને જલદી મોકલી આપે.

ત્હમારી પાસે ખાનગી મૂડી હોય તો ત્હમાંથી કાંઈક મોકલશો
તો તે વાત જાણી જીજ્ઞાસુ મરદો લજવાશે; પુરૂષો કરતાં
સ્ત્રીઓ વધારે ધર્મીષ્ઠ છે એમ અમને કહેવાનું મળશે.
મજબીયુસ—કૃપણ—જખીલ—ધર્મધૂતા મરદોને
લજવાઈ મરવું પડશે.

પાળે એનો ધર્મ છે.

ધર્મ ' જોડવામાં નથી પણ ' કરવામાં છે.

ધર્મનું પહેલું પગથીઉં વીર ભગવાને
' દાન ' બતાવ્યું છે.

સૂચના:—“ જૈન વિદ્યોત્તેજક ફંડ ” નાં નાણાં અજમેર ટૉન્સ-
રન્સ ઑફિસ પર મોકલવાં શિરનામું નીચે પ્રમાણે કરવું.—

આં ૦ સેક્રેટરી, શ્વેતાગ્રંથર સ્થાનકવાશી જૈન કોન્ફેરન્સ.

મોતી કટલા-અજમેર (રાજપુતાના).

એ ફંડ જૂદું જ રાખવામાં આવશે. એની પહેાંચ પેપરમાં
છાપવામાં આવશે. ફંડની વ્યવસ્થા કરનારી કમીટી રૂપીઆ
સરનારામાંથી નીમવામાં આવશે. ધારા-ધારણ સર્વ રૂપીઆ
સરાઇ ગયા બાદ એક સભા જોડાવીને મુકરર કરવામાં આવશે. વિદ્વાનો-
ને તહેમાં આમંત્રણ આપવામાં આવશે. કાવ્યી યોજના એવી છે કે
આખા સિંદમાં પ્રાપ્ત પણ સ્થા. જૈનધર્મ પાળતા વિદ્યાર્થીને ઉચ્ચ

मालवा-मारवाड-पंजाब-बंगालके मेरे खुदके
प्रेमी मित्रों और स्नेही जनोंको

खुला पत्र.

प्यारे मुरब्बी स्नेही गण !

आज दीन तक ' जैनसमाचार ' व ' जैनहितेच्छु ' का कायम रहना आपहीका प्रताप है. आपने खरीददारों बढा कर, लाइफ मॅम्बर हो कर, बक्षीसकी कीर्तावें छपानेके खर्चमें कुछ न कुछ हिस्सा दे कर, मुझे आपके वहां आमंत्रण दे मेरा उत्साह बढा कर : इत्यादि इत्यादि अनेक तरहसे उत्तेजन दे कर ' जैनसमाचार ' को जींदा रक्खा है. इस लिये मैं अन्तःकरणपूर्वक आपका आभार मानता हूं. ' जैनसमाचार ' से कोई भी अच्छा काम कभी हुआ हो तो यह सब आप सहायक महाशयोंके पुण्य प्रतापसे ही हुआ होगा; जो कुछ अपराध हुआ हो, मेरी कम-अकलका ही दोष होगा. भावेप्यमं ' जैनसमाचार ' से कोमको ज्यादा या कम लाभ होना आपहीकी कृपादाष्टि पर निर्भर है. श्री शासननायक देवकी, मरहुम गुणानुरागी पूज्य महात्मा श्री सु-

लतानचन्द्रजी (इनकी आत्माको अमर शान्ति हो !) जैसे मुनिरत्नोंकी, और आप जैसे द्रव्यकी सहायता करनेवाले श्रावक-रत्नोंकी कृपासे ही जो कुछ हुआ है उसका यश आप ही को अर्पण करता हूँ.

अब मैं अपने समाजकी हालतको सोचता हूँ तो ज्ञानकी बड़ी ज़रूरत मालूम होती है. युवानोंको उत्तेजन दे कर उच्च अभ्यास कराना ज़रूरी है और दुनियादारीमें लगे हुए बंधुओंको बर्खासके तोर पर कीतावें पर कीतावें बांट कर ज्ञानका शोक लगानेकी ज़रूरत है. इस तरह दो रास्तेसे ज्ञानकी वृद्धि करनेमें कमसे कम १० वर्ष तक सतत उद्यम करनेकी मुझे पूर्ण आवश्यकता मालूम होती है. मगर मैं कह चुका हूँ कि जो कुछ काम मैं करना चाहता हूँ आप ही के सहायताके विश्वाससे करना चाहता हूँ. मेरी कोई ताकाद नहीं है; मेरेमें ना तो है बुद्धि, ना तो है लक्ष्मी. मैं बुद्धिमान पुरुषोंसे बुद्धि ग्रहण करके योजना करता हूँ और श्रीमंतोंसे दाम ग्रहण करके योजनाको अमलमें लाता हूँ. इस तरह मानो मैं तो बुद्धिमानों व श्रीमानोंका एक अँजनीन मात्र हूँ.

समस्त हिंदूके साधुमार्गी जैन विद्यार्थियोंको उच्च शिक्षण लेनेमें सहायता हो इस लिये रु. ५०,००० का फंड करना मैंने

सोचा है. आपहीने एक या दूसरे वक्त पर दिया हुआ रु. १०१) मैंने इस काममें पहले पहल अजमेर भेज दिया है. अब आपसे अर्ज करता हूं कि यदि आप मेरे साथे प्रेमी हो, यदि आपको मेरे कार्यों पर सच्चा ही प्रेम हो, तो आपकी इज्जतके हिसाबसे इस काममें ५०००, २०००, १०००, ५००, २५०, १०० भी भेज दे कर मेरी इज्जतका रक्षण करो. द्रव्य मेरे वहां भेजनेका नहीं है, अजमेर कॉन्फरन्स ऑफिसको भेजनेका है.

जिन २ श्रावकरत्नोंने मेरी पास कोई भी काम कराके भविष्यमें बदला देनेका वचन दिया था उनको और जिन २ साधु संतोंने मेरी भक्तिते प्रसन्न होकर कोई मोके पर मेरे अखबारको पुष्टि देनेकी आशा दीथी इन सबको अब मैं नम्रतापूर्वक अर्ज करता हूं कि मुझे कोई तरहकी मददकी जरूरत नहीं है, जो कुछ जरूरत है “श्री जैन विद्योत्तेजक फंड” को है. आप मुझे दिया हुआ वचन पालना चाहते हो तो इस वक्त पर अवश्य मदद करो; मुझे नहीं मगर मैं बतलाता हूं वो खातेको. ‘पंचकी लकड़ी, एकका बोझ’ यह कहलावतको स्मरणमें रख कर मेरे प्रशंसकों, मेरे मित्रों व मेरे पहचानवाले सज्जनों यह काम मेरा खुदका ही है ऐसा समझ कर जैन विद्योत्तेजक फंडमें यथा शक्ति रकम भेजेंगे तो मैं उनका हमेशाके लिये आभारी बनूंगा.

परमार्थमें स्वार्थ समाया हुआ है.

करेगा सो पायेगा.

धर्म बोलनेमें नहीं, करनेमें है.

समय हमेशा एकसा नहीं रहता है अच्छे दीनोंमें जो
सार्थक कर लिया वो आपहीका है.

मनुष्य जन्म और उत्तम धर्मका जोग मिला है; तो कुछ
न कुछ धर्मकी सेवा बजा लेना आप सरीखे सज्जनोंका परम
कर्त्तव्य है.*

आप सरीखे धर्मप्रेमी सत्पुरुषोंको हमेशा कुशल चाहने वाला—

मैं हूँ

आपका आभारी

वा. मो. शाह.

(सम्पादक, जैनसमाचार)

(૪)

આપણી કોમના પિતા સમાન રાચ શેઠ
ચાંદમલજી સાહેબની 'કેળવણી ફંડ'
તરફ પ્રીતિ.

કોમના બીજા 'પિતાઓ' એવી પ્રીતિ બતાવવા શું
તૈયાર નહિ થાય ? થશે જ—થવું પડશે જ.

મહાત્મા બુદ્ધને સ્વાત્માર્પણકા યજ્ઞ કિસ સુવીસે કિયા થા ?

વ્યવહારમાં તેમજ શાસ્ત્રમાં અનેક તરેહના 'પિતા' ગણાયેલા છે. વ્યવહારમાં સસરો અને શુરુ તે પણ 'પિતા' ગણાય છે; કારણ કે તે ખન્ને જન્મદાતા પિતા સમાન જ આપણું દિત ધરેછે. તેમજ શાસ્ત્રમાં સાધુના પિતા શ્રાવક કલા છે; કારણકે શ્રાવક સાધુનું હરેક રીતે બધું જ કરેછે, તદ્દારે હવે પિતાની વ્યાખ્યા ખુલી થાય છે કે, એક માણસને આત્મા કરવાની ક્ષમ્જ જે માણસમાં હોય અને તે ધર્યા પ્રમાણે ઉદ્યમ પણ તે માણસ યથાશક્તિ કરતો હોય તો તે માણસ પેલા બીજા માણસનો 'પિતા' જ કહેવાય. એવીજ રીતે આપણી સાધુમાર્ગી જૈન કોમના પિતા તરીકે આજે હું રાચ શેઠ ચાંદમલજી સાહેબને ઓળખાવું તો એમાં કંઈ ગેરવાજબી કર્યું નહિ કહેવાય. પિતા એટલા માટે કે, જે વખતે આ કામ તદ્દન મુશ્કેલ દશામાં હતી

તે વખતે કોન્ફરન્સના પ્રેસીડેન્ટ એટલે પિતા બની 'અધાધુધી' ની જગ્યાએ 'વ્યવસ્થા'નું રાજ્ય સ્થાપી આપનાર તે જ 'રાય સાહેબ' હતા. પિતા એટલા માટે કે, મોરબી બેઠકના શુભ દિવસથી તે આજ મુધી એ 'કોર્ટ' પણ નહાનો કે મોટો માણસ સતી કોન્ફરન્સના સાચા બંધા તરીકે રહેતી હજુરમાં હાજર ને હાજર રહ્યો હોય તો તે આ રાય સાહેબ એક જ છે, બીજા તો દેવીને 'જે જે' કરી પોતપોતાના ધરમાં જઈ બસાયા છે. પિતા એટલા માટે કે, જ્યારે પણ એમને કંઈ કામના હિતની વાત કહેવામાં આવે છે ત્યારે તેઓ તે પર લક્ષ બરાબર આપીને પોતાની સહાનુભૂતિ બતાવ્યામાંથી બતા નથી આવ્યા જે રાય સાહેબ પોતાને હમરો જાળજી છતાં આપણા સંધના ઉદ્ધે માટે આટઆટલી કાળજી રાખે છે તેમને 'કામના પિતા' કહેતાં આપણી હબને શુ થાક લાગે કે ? ના, ના, એ 'પિતા'એ હમણાં મો જાહેર કરેલી 'વિદ્યોત્તેજક ફંડ' ની યોજના પ્રત્યે પૂર્ણ દીક્ષામોહ બતાવી છે અને પોતાનું 'પિતા' તરીકેનું બીરદ સાચુ પાડવા જેવી આગાહી આપી છે. આ નીચે હું તેઓ સાહેબનો મહારા પરનો પત્ર રજુ કરું છું —

જા. નં. ૩૪૫૦

તા. ૧૪—૬—૧૧

શ્રીયુત વાઢીલાલ મોતીલાલ શાહ

જયાર્જનેન્દ્ર !

પત્ર આપકાં તા. ૭ વીંકા મિલ્યા. સમાચાર જાને. આપકે 'જૈનસમાચાર' કે મત અંક વતા. ૧૨ જૂનકે અંકમેં "ગરીબ વેચારે જૈન વિદ્યાર્થીયો" इस हैडिंगका जो लेख प्रसिद्ध किया है उसको गौरके साथ पढ़ा.

आपने गरीब जैनी विद्यार्थियोंका इस तरहकी मदद दी जानेकी जो योजना प्रकट की है वह प्रशंसनीय है, और इससे अपना बहुत कुछ सुधारा होनेका संभवीत है.

आपने इस फंडमें रु १०१ देनेकी उदारता की है इस लिये, आपका उपकार माननेमें आता है. रसीद इसके साथ भेजी है सो तपास लें. और आगामी अंकमें प्रसिद्ध करें.

आपके लिखे अनुसार इस फंडका नाम "जैन विद्योत्तेजक फंड" रख कर उसी राते अलग जमा किये गये हैं

आप मेरेसे मिलना चाहते हैं सो ठीक: जब आपका यहां अनेका विचार हो उसके पांच रोज पेस्तर समाचार हमको लिख कर मंगवा लें और जब हम लिखें तब यहां पर पधार जायें.

उक्त योजनाको हर प्रकारसे मदद दिलवानेका प्रयास करते रहे.

आपका

(राय शेट) चांदमलका जयजीनेन्द्र

जनरल सेक्रेटरी.

* . *

अय जैन कोमके खेरखांह ! मैं आपका हुकम शिरपे चढाता हूं, " उक्त योजनाको हर प्रकारसे मदद दिलवानेका प्रयास करते रहें " ऐसा जो हुकम आप मुरब्बीसे मिला है मैं इस पर भली भांती अमल करनेको तैयार हूं, देवी लेखिनीकी स्हायतासे जो कुछ वनेगा सो तो करही रहा हूं और करुंगा;

जब उनकी महीनतका फल बराबर नहीं देखा जायगा तो जीव्हा देवीकी कृपा मांग कर जगह जगह याचना करनेको चला जाउंगा. आपको मैंने प्रथम चिट्ठिमें लिखा था उसीमुजब प्रथम ही भिक्षा आपके वहाकी ले कर कृतार्थ बनूंगा.

५००००० मनुष्योंके पिता तुल्य आपके वहांकी भिक्षासे जब मेरा एकाध ' पात्र ' भर जायगा, आहा कैसा आनंद मेरे नसेनसमें फैला जायगा! मैं आपका कितना शुक्रजादा करूंगा! सारी आलम आपके उपर कितने आशिर्वचन उच्चारेंगी! आपके वहांसे उत्तेजन पा कर सतारा, अहमदनगर, पंजाब बगेरा तर्फ जाउंगा. मुझे जो जो महाशयें भिक्षा देंगे उनके नाम जैन इतिहासमें अमर हो जायंगे; क्युं कि यह भिक्षा कुछ एक आदमीके पेटमें जा कर विष्टा वननेवाली नहीं है; मगर ये भिक्षामेंसे हजारों जैनी विद्वान-बुद्धिशाली बन कर धर्मशास्त्रोंका उद्धार करनेमें, जैन नीतिकी तारीफ दुनीयाभरमें करानेमें, जैनोंका ऐहिक और पारमार्थिक उदय करनेमें प्रयत्नशील वनेंगे. १० वर्षमें सारे संघकी दशा कोई और ही दंगकी हो जायगी.

श्री कृष्णजीने कोई तरहका तप-जप नहीं किया था मगर संघको सहायता देनेमें कमी नहीं रखी थी इस लिये तीर्थकर गोत्र उपार्जन किया था. जो जो महाशय श्रावक वर्गको विद्वान

व श्रद्धालु बनानेके काममें दाय दे कर संघकी सेवा वजावेंगे उनके क्यों लाभ नहीं होगा? क्यों कि जो लोग जैनोंकी मददसे पढ़ेंगे उनको जैन धर्मके प्रतापका भान अवश्य ही हो जायगा और वे लोग जैन धर्मका ज्ञान प्राप्त करनेका उद्यम, रोजगारमें लगनेसे, अवश्य ही करेंगे. और जब ऐसे पुरुषोंमेंसे किसीको वैराग्य आ जायगा तो वैसे विद्वान साधुओंसे धर्मका उदय ही उदय हो जायगा.

इस लिये, अय वीरादरो ! जागो, कमर कसो, पांचपचीस हजारका दान करनेका निश्चय करो और मैं आपके वहां आनेकी परवानगी मांगूं इसके पहले ही पहले आप खुद कृपा कर मुझे वहां बुलाओ, कि जिससे आप लोगोंकी लायकी देख सारी आलम आपकी तारीफ करे और मेरा उत्साह भी बढ़े.

गत अंकमें मैंने मालवा-मारवाड़-पंजाब वगैराके मेरे खुदके प्रेमी मित्रों और स्नेही जनोंसे एक खुला पत्र छापा था उसको आज फिरसे याद कराता हूं. उसको फिरसे पढ़नेकी अर्ज हरएक जैनबोधुको करता हूं.

अय गुजराती-कच्छी-काठियावाडी शिरदारो ! तूमे कहेता दता
... के अमे डेणवण्णीमां तो पीनयो करतां बहु आभग वध्या छीये. अ
तुभाई कथन हभर्णा साभ्रीत करी अतावे. डेणवायधो केणु कहेवाय ?
असेनो महीना रणीने पैरीने मझम अनावे रहेने ? अवायुनी दांशी करे

તહેને ? લોકો જોને નીચે નખી સન્નમ કરતા હોય તહેને ? ના, ના, ના
કેળવાયના માણસનું દૃષ્ટ્ય પણ કેળવાયનું જોઈએ. જેના મનમાં સમાજ
તરફ પ્રીતિ નથી તે માણસ કેળવણીથી કહેવાય જ નહિ સમાજની
મહેનતથી—‘આપ-લે’ના સિદ્ધાંતથી તો આપણે બધા છુટીએ છીએ,
માટે સમાજને ઉન્નત દશાએ લાવવાને જે માણસ હમેશા ઉદ્યમ કરે
તે જ માણસ ખરો કેળવાયનો છે બીજાના દોષ જોઈ શકે પણ તે સાથે
સે દોષ મટાડવા માટે પોતાની જાનને તકનીકમાં ઉતારવા પણ તૈયાર
થાય એનું નામ કેળવાયનો માણસ કેળવણીનો સ્વાદ પોતે ચાખવા
જના એ જ કેળવણીનો લાભ મીઠા ભાઈઓને આપવા માટે જે
માણસ થોડોક સ્વાર્થત્યાગ ન કરે, એને હું કહી-કહી કેળવાયનો ન
કહું ‘વિદ્યોત્તેજક કૃત’નું બુદ્ધિન પ્રથમ વાગ્યાને આજે ત્રણ
અઠવાડિયા થયા બાકીરણ અને કોડલ બણેલા અને તેથી રાખ અને
વાક્યરચનાની કિમત સમજનારા એકડો-હમરો બણેનાઓમાંથી હજી
એક પણ સમજનારો પત્ર નથી મળ્યો કે આ કામ બાણ જ જરૂર છે
માટે હોમા મહારા બે માસનો પગાર, કે બે માસની વડીલાતની આનક,
કે ડાકટરી ધંધાની બે માસની આનક, કે વેપારની બે માસની આનક
આપવા તૈયાર છ આતે કેળવણી કહેવાય ?

સાથે મજાત ચોક્કી પેહેરા વચ્ચે રાખવા છતાં અને તે રાજકુમાર
કોઈના પણ દુઃખ જોવા ન પામે તો ઠીક (કારણ કે કોઈના દુઃખ
જોવાથી સત્યુચ્ચેને આંસુ આઘ્યા સિવાય રહેતાં નથી-વૈરાગ્ય સ્વરૂપ
સિવાય રહેતો નથી) એમ સમજીને તોને કોઈનાં પણ દુઃખ જોવાનો
વખત ન મળે એવો બદોબસત રાજપતાએ કર્યો હોવા છતાં એ
'હૃદયના બહુતરવાળા' મહાપુરુષને દુનીઆના દુઃખોથી બહુ લાગી
આવ્યું અને રાતોરાત મેહેલ, વૈભવ, પત્ની સર્વ છોડીને ચાકી નીકળ્યો
હતો તે વખતે તે શું જોવો હતો તે હમે જણોઠો ? કૃપા કરી
લક્ષપૂર્વક સાંભળો.

*

*

*

*

“હું જન્મ્યો, જરૂર જન્મ્યો, સસારનો ત્યાગ કરીશ; વખત આવી
પહોંચ્યો છે. હે સુતેલી પ્રિયે ! આપણે જ્યાં જૂઠાં પડીએ, પણ
આખું વિશ્વ જ્યાં મરે તે તરફ મારા વિચારો દોરાય છે. આ
આકાશમાં પણ હું તે જ સંદેશો વાંચું છું. મહારો જન્મ પણ
તે જ વારતે હતો. આ પસાર થયેલા બધા દિવસો અને રાત્રિઓએ
પણ મને તે જ કરવા પ્રેર્યો છે. જે રાજ્યો મેળવવાને તરવારો ખુલ્લી
કરવી પડે, અનેક નિરપરાધી મનુષ્યોનાં રૂધિર બહેરાવવાં પડે, અને
અને અનેક પશુઓનો સંહાર થાય, તે રાજ્યો તથા તેથી મળતી કીર્તિ
મહારે નથી જોઈતી. હું ધસ્તી ઉપર સાંતિથી પગ મૂકવા ઇચ્છું છું.
પૃથ્વી મહારી પંથારી યશે અને જંગલો મહારી રહેવાની ભૂમી યશે.
ને ભિખારીના જેવો પોશાક પહેરીશ. અને દયાળુ પુરુષો જે કાંઈ ખાવાનું
આપશે, તે પર મહારો નિર્વાહ કરીશ. આ અને બીજાં અનેક દુઃખો
હું સહન કરીશ, કારણ કે જગતનાં દુઃખનો પોકાર મહારે કાને
પડે છે; અને મહારૂં હૃદય તે જગતનાં દુઃખની ભુમધી-દયાથી

ઉલ્લાસ છે અને ચીરાય છે. જો તે દુષ્કાર દૂર કરવાનો માર્ગ જાણે
 તો તે માર્ગવડે હું તે દુષ્કાર દૂર કરવા પ્રયત્ન કરીશ મહારા રક્ષ
 સ્વનો ત્યાગ કરીશ મહારા સધગો પુરુષાર્થ આ કામમાં વાપરીશ
 ' મહારા મહારા માટે દુષ્કાર થતું નથી, પણ આખી મનુષ્યજાત
 માટે દુષ્કાર થાય છે સત્યની શોધ ખાતર મહે સર્વસ્વ અર્પણ કર્યું છે,
 અને જરા, વ્યાધિ અને મરણમાથી મુક્ત થવાનો માર્ગ સ્વર્ગમાં હશે
 તો ત્યાંથી પણ હું શોધીશ, નરકમાં હશે તો ત્યાંથી પણ હું શોધીશ
 મહારા આત્મામાં રક્ષણ થાય છે કે ખરા સત્યશોધક આગળ માયાનો
 પડો અદૃશ્ય થશે જેને ખાતર જન્મનો ત્યાગ કર્યો તે માર્ગ જાણશે,
 અને મરણનો વિજેતા હું થઈશ આ હું કરીશ જ, કારણ કે મહારા
 જાણીતા તથા મહારાથી અજાણ્યા એવા સર્વ લોકો માટે મહારા
 આત્મામાં દુષ્કાર થાય છે. આ મહારા સ્વાર્થત્યાગથી-મહારા પ્રેમથી
 લાખો શુભ મહારા થશે હે તારાઓ ! હું આવું છું. હે દુષ્કાર જગત !
 મહારા માટે અને તારા ઉપર રહેતા શુભ માટે હું આ યોગ, રાજ્ય,
 સુખ, વૈભવ, મહેન અને જેનો ત્યાગ કરવો ફક્ત છે તેવી સ્ત્રીનો પણ
 ત્યાગ કરું હે પ્રિય ! જન્મનો ઉદ્ધાર કરવા જતા તારાને પણ
 ઉદ્ધાર કરીશ. કારણ કે ત જન્મભાંની એક છે ॥ બાળક ! તને

હવે સિદ્ધાર્થ કુમાર ઉભો થયો. પોતાની પ્રિય પત્નીના સામુ
 જોયું, તે દીન મક્ષિત જોવી પડી હતી. વિશ્વાસથી તેની પાંપણો
 મીચાઈ હતી. તે પનગની આસપાસ, જાણે કે તે કાંઈ દેવની મૂર્તિ
 ન હોય તેમ, તેણે ત્રણ વાર પ્રદક્ષિણા કરી ત્રણવાર પનગ તરફ
 બારણા તરફ ગયો, અને ત્રણવાર તે પાઠો આજ્યો લેવું સોદર્ય
 ઐટલુ મોહક હતું, તેનો પ્રેમ ઐટલો તો વિશાળ હતો ! ઉવટે તે
 પક્ષગ તરફ જોઈને બુદ્ધે વિચાર કર્યો "શ્વારં બ્રહ્મા સ્વજનો ! ત્વમે
 ગ્રહને પ્રિય લાગે છે ત્વમારો ત્યાગ કરવો બહુ કઠણ લાગે છે પણ
 જો હું ત્વમારો ત્યાગ ન કર તો આપણા બંધાની શી સ્થિતિ થશે ?
 વૃદ્ધાસ્થ પોતાનું કામ કરશે અને મરણ પોતાની જાણ
 પાથરશે, ત્હેમાંથી આપણે શી રીતે મુક્ત થઈ શકીશું ?
 જરૂરે દીપકમાંથી તેલ જતુ રહેશે ત્હારે જ્યોત શી રીતે
 બળશે ? જરૂરે ગુલામ કરમાં જશે, ત્હારે તેની સુગંધ અને શોભા
 ક્યાં રહેશે ? અતે અજનો ! ત્વમારો ને શ્વારો વિયોગ થવાનો છે, તો
 તે વિયોગ સહન કરીને પણ મરણ, જરા, બાધિના પગમાંથી સર્વને
 છૂટા કરવાનો માર્ગ હવે હું શોધીશ હવે વધારે વિચાર કરવાથી વધારે
 ગભરાઈું છું. સ્ત્રી તરફનો પ્રેમ અને વિશ્વ તરફનો પ્રેમ-આ બેની
 મારામારી અસહ્ય છે. પણ હવે તો—

સૌ ગ્રાણીં કુબમય ભાસે
 જનતા પૌંપતીં જગ આખે,
 તે સઉનીં પૌંડા દૂર કરવા—
 કલ્યાણુ જગતમાં ભરવા—
 યર્ષ પ્રભુદ્ ગૌતમ આજે
 યર્ષ તપસ્વી તપ ગુર મડિ.

જગના સઠિ આધિ-આધિ
 હરવા નર્વો છુદ્ધિ સાધી
 એ તપમાં યુદ્ધ તપાસે,
 નર્વો યજ્ઞ વેદિ મંડાસે.
 પશુ માત્ર હવે ઊગરશે
 મુજ પ્રીતિ એ હોમે પડશે
 મુજ પ્રીતિ એકલી હોમાશે
 બીજી જગત ઇંવી મુખી થાશે

હો તાત ! હે પ્રિય ! હે પુત્ર ! હે માતા ! હે મનુ ! તહમે સત
 મહેને વહાવાં છે મનુષ્ય અને પશુઓનું કલ્યાણ કરવાનો ભગીરથ
 યજ્ઞ મહે આરબ્યો છે, તહેમા હું મહારી પ્રીતિનું બલિદાન
 આપું છું એ યજ્ઞમાધી જે કાંઈ ફળ પ્રાપ્ત થશે તે આખા જગત-
 ને હું આપીશ આ યજ્ઞ તહેમને માટે જ છે અને યજ્ઞનું ફળ
 પશુ તેઓને માટે જ છે, જે સ્નેહમા ભગ મનાનો ભય છે, તે સ્નેહ-
 બંધનમાં હવે વધારે વાર પડી રહેવાથી આ ભગીરથ કામ પડ્યું રહેશે. ”

ગર્જો, ભાષ્યો ! ત્હમે પણ લોકહિતના કામમાં તેવી જ રીતે
 ગુર્જો, સ્વાર્થ રૂપી સ્ત્રીના મોહને છોડી પરમાર્થની પ્રાપ્તિ માટે
 ભાવયજ્ઞ મોડો ! લોકો દહે છે કે, આગલા વખતમાં કોઈ મહાન કામ
 કરવાનું આવતું તો કોઈ બત્રીસલક્ષણા પુરુષનું લોહી જ જાંટવાધી તે
 કામ સફળ થતું. એનો અર્થ માત્ર એટલો જ છે કે ભણેલાઓ—
 શુદ્ધિશાળી પુરુષો આશ્રમભોગ આપે તો જ મહાન પરમાર્થનાં કામો
 થઈ શકે.

આતું નામ ભણુતરું ! આતું નામ દયા ! આતું નામ ધર્મ !
 આતું નામ મનુષ્યત્વ ! કૃણવાયસા બધુંયો ! જરા પણ દુઃખ નહિ
 અનુભવવા પામેલા ગૌતમ બુદ્ધને આખી દુનીયાનાં દુઃખનાં સ્વપ્ન
 આત્યાં અને તે પારકાં દુઃખો મટાડવા માટે ત્હેણે સર્વ પ્રિય ચીજોનો
 ત્યાગ કર્યો, તો ત્હમે ત્હમારા પાંચ લાખ વૈન ભાઈઓના
 દુઃખભોગન અર્થે બે માસની આવક જોડવા ‘કુકા’નો પણ ત્યાગ

નામદાર શહેનશાહ હિંદમાં.

બ્રિટીશ શહેનશાહ ત આ દેશમાં સ્થપાઈ ત્હારથી આજ સુધીમાં જે કોઈ પણ શહેનશાહને આ દેશમાં પધારીને તખ્તનશીન થવાનો વિચાર પસંદ પડ્યો હોય તો તે આપણા બધા શહેનશાહ નામદાર જ્યોત્સના જે છે. તેઓ આ દેશમાં જાતે પધારીને હીની ખાતે તખ્ત-નશીન થશે તેથી આ દેશના લોકોને “આ ગુલ અમારું પોતાનો છે” એવો ભક્તિભાવ સ્વાભાવિક રીતે જ હિસ્સ થશે એ પ્રસંગની ખુશાલી પ્રદર્શિત કરવાને જૂદીજૂદી કામો જૂદીજૂદી હીનચાલ કરી રહી છે, તો જૈન પ્રજાએ પોતાનું કર્તવ્ય બજાવવામાં પાછા પડ્યું નેહનું નથી.

સમસ્ત જૈન પ્રજા તરફથી કરવા જેવું કામ માત્ર એટલું જ છે કે શ્વે સ્થાનકવાશી, શ્વે મૂર્તિપૂજક અને હીરનર એ ત્રણે કોન્ફરન્સો તરફથી એક સંયુક્ત હીનચાલ કરીને સમસ્ત જૈન પ્રજા તરફનું માનપત્ર તે નામદારને એનાયત કરવું. આ માનપત્રની ખામતમાં મોટું ખર્ચ કે આડંબર કરવાની કશી જરૂર નથી, ટારણ કે લંડન તેમજ હીલ્લી ખાતે થવાના રાજ્યાભિષેક પ્રસંગને હિંદેશીને વર્તમાનપત્રો જોગી બહાર પાડવામાં આવેલી યાદીમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે “નીચે શહેનશાહ માનપત્ર પાછળ ખર્ચવામાં આવનારો પૈસો સખાવતમાં ખર્ચાય તે વધુ પસંદ કરશે.”

નામદાર શહેનશાહની આ સિખામણ આપણે શૂનવી નેહની નથી તેઓ માન-પાનના જૂખ્યા નથી, પણ આપણે-ત્હેમની પ્રજા આગળ વધીએ એ જોવાને જ ત્હેમને હિંકદા છે. એટલા માટે માન-

પત્રો સાથે બેટ-શોગાદો પાછળ ખર્ચ ન કરતાં જે કંઈ ખર્ચ કરવું
 ધાર્યું હોય તે પ્રતિહતના કોઈ પણ કામમાં સખાવત તરીકે વાપરવું
 જે તે નામદાર આપણને લેખામણ કરે છે. આ લેખામણ ખરાબર
 વાળખી વખતે થતી જોઈને આપણે વધારે ખુશ થવાનું છે. જે વખતે
 આપણે રયા જૈન વર્ગ માટે “જૈન વિદ્યાતેજક ફંડ” ની અગત્ય
 સમગતવવા લેખો ઉપર લેખો સખીને કાચીશ કરી રહ્યા છીએ—
 ખરાબર તે જ વખતે નામદાર ચહેનચાહ તરફની આ સૂચના આવે
 છે એ ખરેખાત શુભસૂચક છે. ત્યારે હવે આપણી રાજ્યમંત્રિન ખતા-
 વવા સાથે કયો રસતો ગ્રહણ કરવો એ સવાલનો ફક્ત આપોઆપ

ખાસ હક્ક, વસ્તીપત્રમાં આપણી કામની જૂદી સંખ્યા નોંધવાનો ખાસ હક્ક, ગ્રામોસંપ્રતિબંધ હાલદોઃ વગેરે વગેરે ધૂણાં કામો સરકાર પાસેથી આપણે કરાવ્યાં છે અને કરાવવાનાં છે; તો તદ્દમે જો ફક્ત ' માગ્યા ' કરો અને ' આપો ' કંઈ જ નહિ, તો સ્વાર્થો અને કર્તવ્યભટ્ટ ગણાશે અને ખીજી કામોની દૃષ્ટિમાં તેમજ સરકારની દૃષ્ટિમાં તદ્દમે હક્ક પડશે. માટે જેમ નામદાર શહેનશાહે કીમતી ચીજોની ભેટ લેવાની ના પાડીને પ્રજાના હિત માટે કૃત્ય ખર્ચવાની ભલામણ કરવા જેવું મહોદું મન બતાવ્યું છે તેમજ તદ્દમે જૈન સાધુઓ પણ હવે જોડી દો, કે " આણુ સાક્ષ અમારા ચાતુર્માસમાં જમણુ-પ્રભાવના વગેરે કાંઈ નિમિત્તે જે કંઈ ખર્ચ આવેકો કરવા ધારતા હો તે સર્વ ખંધ રાખીને નાં શહેનશાહના રાજ્યારોહણની યાદગીરી માટે કરાતા જૈન વિદ્યાજોગક ફંકમાં અર્પણુ કરો. " આમો ઢટ્ટેરા જો જૈન સાધુઓ પીટાવશે, તો ખરેખરી રાજ્યમક્તિ બગાડી ગણાશે, અને જેઓ એવા હકીકત ધોગે કે અમારે તો અમારું જ માનવાન જોઈએ તદ્દમેને પ્રજા તેમજ રાજા તરફથી એક વખત સખત સહયુગ પડશે, તે પણ માદ કરાવવાની જરૂર જોઈશે. રાજાનું માન જાળવવા જૈન શાસ્ત્રોમાં ખાસ ફરમાન છે મજકુંડીના સ્વર્ગવાસ વખતે પણ ત્યાગી સાધુએ શાસ્ત્રવાચન બધ રાખવું એવું ખાસ ફરમાન જૈન શાસ્ત્રોમાં છે ' રાજા એ ધર્મને રક્ષક છે, માટે રાજ્યારોહણની ખુશાલીમાં પોતાના ત્યાગીપંથને છાજતો એક યા ખીજા રૂપમાં પ્રયાસ ધર્મગુરુઓએ કરવો જ જોઈએ છે. જે એની ફરજ બજાવવા ના કહેશે તે અમારો સાધુ નથી. જે સાધુ ફરજ બજાવશે તે અમારો બેવડો હિતેન્દ્રુ ગણાશે, અમારા સંઘની કીર્તિ ચોતરફ ફેલાવનારો ગણાશે, અમને સરકારના જહાસા બનાવનારો, મિત્ર, મનાશે અને તે સાથે જ અમારી ઉન્નતિનો રસ્તો ફરી આપનારો, ઉપકારી પુરુષ ગણાશે. [તા. ૧૯ જુન ૧૯૧૧.

(૬)

ઈન્ફરન્સ ઑફિસ તરફનો હંદેરો.

વિદ્યોત્તેજક ફંડ.

સમગ્રાં દુ.ખનું મૂળ કારણ 'અજ્ઞાનતા' છે. નામદાર ગાયકવાડ સરકારે આપણા સમગ્રી જાનનાં દુઃખો માટે એક રામચાણુ દવા પોતાનો વિદ્વાતાપૂર્ણ પત્રદ્વારા આપણને સૂચી છે કે, "Education is the surest panacea of Social evils in India" અર્થાત્ 'હિંદમાંના હાનીકારક સંસારી રીવાજોને નાશ કરવા માટે સૌથી વધારે અસરકારક ઇલાજ 'જ્ઞાનવણી' છે. " આ અમૂલ્ય સલાહ તરફ નજર રાખી 'જૈનસમાચાર'ના અધિપતિની સૂચના ઉપરથી થોડો સમય થયાં " વિદ્યોત્તેજક ફંડ " જોડવામાં આવ્યું છે. જ્ઞાનવણીના વધતા જતા જમાનામાં દેશની જૂની જૂની કામો ઉઘી જ્ઞાનવણીના પ્રચારાર્થે સ્તુતિપાત્ર પ્રવાસ કરી રહી છે તેવા વખતે આપણી કામતી ઉછરતી પ્રજાના શ્રેય માટે સ્થાપવામાં આવેલ આ ફંડને તન, મન, ધનથી મદદ કરવા અમે સર્વ બાધાઓને નમ્રતાપૂર્વક અને આમહૂપૂર્વક અપીલ કરીએ છીએ.

જ્ઞાનવણીના લાભ સેધ જે બાધાઓ સુખી સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી શક્યા છે તેઓ આપણી કામના ગરીબ વિદ્યાર્થીઓને હિંચ અવ્યાસ કરવામાં પડતી મુશ્કેલીઓનો ખ્યાલ કરી આ ફંડને 'મદદ કરવાની પોતાની બેવડી જોખમદારી સ્વીકારશે ?

ફંડેશ ચાંદમલજીનો આ
પત્ર તા ૨૪-૭-૧૧ ના
અંકમાં છપાયો હતો. }

શ્રી સંઘનો સેવક,
K. Chhaganmal,
ઝાંનરરી સેક્રેટરી.

(૭)

પર્યુષણ વખતે ખાનગી મિત્રો અને
પીછાનવાળાઓ જોગ લખેલા
ખાનગી પત્રની નકલ.

શ્રી લોકાશાહ દેવનું પાટનગર.
પર્યુષાસનાનો અમર દિવસ

કૃપાળુ વડીલ બન્ધુ !

આજે પર્યુષણ છે—દીનાનાથ પરમસ્વામી પરમાત્માની પર્યુષ
સના અથવા ભિક્ષા દેવાનો આજે પવિત્ર દિવસ છે

એ દયાસાગર પાસે આપણે કાંઈ માગીએ તે પહેલા આપણે
રહેના પુત્રોને આપવા તેવાર થવું જોઈએ કારણકે, જો આપણે
તેઓ જ માગીશકે છે; અને જે સખસ એવી હાયકાત સાથે માગે
છે તેને અવસ્ય મળે પણ છેજ

દયાળુ બન્ધુ ! હું આજે આપની પાસે માગવા આવ્યો છું.
મહને થોડીક ભિક્ષા આપશો ? “વળ્લા સો પરમળ્લા” એટલે
“આત્મા એ જ પરમાત્મા” એ સિદ્ધાન્તને નગર આગળ રાખીને
આપને પરમાત્માના અસ ગણુ છું અને પરમાત્માની જ ભક્તિ કરવાના
આગળના પવિત્ર દિવસે હું આપની જ ભક્તિ કરું તો તે પરમાત્માની
ભક્તિ થઈ એમ માનુ છું

હું આપને વન્દન કરું છું અને વિનયપૂર્વક જોમ લોકો પરમાત્મા
પાસે પ્રાર્થના કરે છે (જોમ આપ પણ કરતા હશેજ) તેમ હું
આજે આપને પ્રાર્થુ છું—આપની પાસે માગું છું મહારાપર કૃપા
દર્શિ કરશો ?

મહને ધણી કુધા લાગી છે. એક મનુષ્યમાં ચાંદે રાગલોક સમાધ
 જાય છે; પરંતુ હું સાંકડાં પેટના હોવાથી મહારા શરીરમાં માત્ર પાંચ
 યજ્ઞો (‘સ્થાનકવાસી જૈન’ નામે ઓળખાતા) જીવો જ સમાયલા છે.
 એટલે ‘હું’ અને ‘પાંચ લાખ સ્થાનકવાસી જૈન’ એ જ સંખ્યા.
 • એક જ અર્થમાં વપરાતા સંખ્યા છે,—માટે કહું છું કે મહને ધણી
 કુધી લાગી છે. મહારા જૂદા જૂદા અવયવો (જંતો) વિદ્યા રૂપી
 ખોરાકને અભાવે અચકન થઈ ગયા છે. તેથી આજે આપ પરમાત્મ,
 પદના અધિકારી પુત્ર પાસે હું શિક્ષા માંગવા આવ્યો છું. મહારી અરજ
 સુણો? દેવ! મહારા કાલાવાના પર આજે ભક્તિના દિવસે લક્ષ
 આપશે? કૃપાળુ પરમાત્મા! મહારી ઘોડીક ભૂખ લાગશે?

મહારા પાંચ લાખ અગ કોળવણી રૂપી ખોરાક વગર મહા હુખી
 હાલતમાં રીયાલ છે જો એમાંના થોડાક અંગેની પુષ્ટિ મળે તો તે
 થોડાંક પોતે જ બાકીનાઓને ટેકા આપશે અને આ પ્રમાણે મહારા
 આખું ‘શરીર’ બચી જવા પામશે, એમ ધારીને જ મહે ‘જૈન
 વિદ્યોત્તેજક કંડ’ નામનું શિક્ષાપાત્ર હાથમાં લઈ જનારો જગાએ
 અરજ કરના માંડી છે.

લોકો કહે છે કે, પવિત્ર પર્વના દિવસે શ્રીમત તેમજ ગનીય,
 ઉદાર તેમજ કૃપણ તમામ મનુષ્ય નિર્મળ અને દયાળુ બને છે અને
 કોઈ બીજાની પાછા કહાડવાનું કોઈને મન જ થતું નથી એ વાત
 ઉપર વિશ્વાસ રાખીને હું આજે—પરમેશ્વરની ઉપાસના અથવા ભક્તિ
 કરવાના ખામ દિવસે આપ-પરમેશ્વરને પ્રાર્થના કરવા આવ્યો છું મહને
 પાછો ને કહાડતા, આ પરમ દયાળુ પવિત્ર દેવના અણ મહને તમારા
 જેવા મીઠા એક અંશ તરીકે જ ઓળખો, તમને અને હું એક જ
 અગ્નિના ચીણાગારા છીએ એ બાબતનું સ્મરણ રાખો અને અંતે

આપણે એકજ જગ્યાએ જવાનું છે અને હમેશને માટે સાથેજ વસવાનું છે એ વાત મનમાં લાવી મહુને પ્રસન્ન કરે—મહાર મન મહુતો—મહુને સંતોષે—મહુને જૂખ્યો મરતો અટકાવે !

‘ ત્હમ્હારી શક્તિના પ્રમાણમાં મહુને બિહા આપો, એક સમાન્ય લિખારીને આપે તેમ ન આપના, ત્હમ્હારા હમેશના સોખતીને આપો એવી રીતે આપજો મહાર પેટ અને મ્હારી જુખ બન્નેને પ્રિય કરીને આપજો

મહુને આપશે તો મ્હારા પાંચ લાખ અંગોની દુવાથી ત્હમ્હારો—મ્હારો પરમેશ્વર ત્હમ્હારી આર્થના ઝા સાબરો આપજો તો જ લેઈ શકશે.

દયા કરજો તો જ દયા પામી લાગે

ભક્તિના પવિત્ર ખાસ વિષેમાં ભક્તિનું પહેલું પગલું (મન) ચૂંટતા ના પરમેશ્વરના પુત્રોની ભક્તિ એ જ પરમેશ્વરની ભક્તિ છે ખીલે કોઈ સન્નિધિ કે પુણ્યમાં પરમેશ્વરને પહોંચતી નથી

‘ હું ’ અને ‘ હું ’ ના સરનામથી બનતો ‘ જે ’ ત્હમને સન્મતિ આપે ! શાન્તિ આપે ! આમાદી આપે ! એ સન્મતિથી પરમાર્થસેવનને રસને

સૂચના—(૧) મ્હારી જીખ ‘ જૈન વિવોત્તેજક ફડ ’ ને માટે છે (૨) આ ફડમાંથી આખા હિંદના દરેકાઈ સ્થાનવાસી જૈનને ઉચી કેળવણી સેવા માટે જોઈતા નાણા ધીંગામાં આવશે અને તે ધધે લાગના પત્રી ફડમાં પાછા આવશે (૩) મરીમ અને તે સાથે ખાસ ચાનાની ધરાવતા યુવાનોને જ ફડનો લાભ આપવામાં આવશે કે જેવી ઝકમ નકામી ઉડી જશે નહિ (૪) અગ્રેજ લાજુનારા આપણા યુવાનો ઉપર આ રીતે ઉપકાર કરીને એમને પદોપમારતો અને ધર્મિટપણાને પાઠ શીખવના માટે જ આ પ્રયાસ છે (૫) એકદરે રૂ ૫૦,૦૦૦ નું ફડ કરવાનું છે અને તે હાન તો અજમેર મન્દિરના ઓફિસમાં વસુવ

તહમને જોડા ! એ શાન્તિથી પરમાર્થસેવનના કામમાં તહમને ધીરજ મળે ! એ આનાદીથી પરમાર્થસેવનનાં અનેક કામ તહમારા હાથે બને !

હું છું
તહમારૂં ખીજી ૩૫
આજે 'સિદ્ધક' અને કાલે 'દાતાર'
વાડીલાલ ભાતીલાલ શાહ.

યામ છે ત્યાંથી પછી જન્મમાં મુક્તિમાં આવનાર છે. (૬) આ ફંડને લગતી એક પાઠ પણ મ્હારી દ્વારા કે કાઠ ખાનગી ગૃહસ્થ દ્વારા ન મોકલતાં સીધા " જૈન સ્થાનકવાસી ડૉ-ફર-સ-મોતી કટલા-અમ્મર " એ શિરનામે ખારોખર જ મનીઓર્ડર કરશે. તહેની આપને પહોંચ મળશે અને પેપરમાં પણ પહોંચ જપાશે. (૭) ફંડની બવરથાને લગતા કાપદા કાતુન ફંડમાં રકમો ભરનારા ગૃહસ્થોની ખીટી'મ મળીને મુકરર કરી દેશે. (૮) એવકની રિયલિટી શું છે તે આપના જાણુવા બહાર નહિ હોય, તે જતાં તેણે ખેંચાઈને દુકડો બચકું આપેલું છે અને પછી જ ખીજતી પાસે અરજ ગુજરી છે. (૯) રકમ અમુક વર્ષો બાદ પાંચી ફરવાની હોવાથી ફંડ હમેશને માટે કાપમ રહેશે અને ૬૨ વર્ષ ૫૦—૭૫ ઍન્જુએટો કે ડાક્ટરો વડીલો કે સારા વેપારીઓ હિતપન્ન યામ એ આપણી કામને મગર યત્ન જેવું યશે; એવું પુણ્ય આપ દાનેથી દેવાને જ છે. (૧૦) મરણ પગલાંની હેઠ છે અને જીંદગીમાં, એકાદ મોટું કામ કર્યું વગર મરનારનું આ દુનીઆમાં આવવું જ નિર્ધક ગણાય છે. માટે આ ખાતે સારી રકમ આપી નામ અમર કરો. કૃપાશુ દેવ ! તજાઈ ખેંચાઈને પણ પુણ્ય અને અમર કીર્તિને વરો ! પુનર્જન્મની વાત સાચી જ છે એમ ખાતી હોય તો મ્હારી અરજ મંજુર રાખો. 'આપશો તે પામશો'—'હાથે તે સાથે' અને 'વાપશો તેવું લણશો.'

(૮)

અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે.

પ્રસિદ્ધ પૂજ્ય શ્રી શ્રીલાલજી મહારાજના
સુખથી નીકળેલા શબ્દો સત્ય કરી
આપવાનો આવેલો સમય.

‘ દ્રવ્ય દીક્ષા ’ થી નહિ પણ ‘ ભાવ દીક્ષા ’ થી
વજાવવાનું મિશન.

બ્રિટીશ રાજ્ય પ્રત્યે વફાદારી વતાવવાની હમદા તક.

માન્યતર અધિપતિ મહાદેવ !

આપણા સંઘની ઉત્થિતિના ઉપાયો સંબંધમાં આજકાલ આપના
પેપરમાં આવતા અંતરના ઉદ્ગારો વાંચી સાત્વિક જીતિવાળા આવકાના
મનમાં તો ગત્તીપચી થઈ રહી છે, પરંતુ પથ્થરપર પાણી ટોળ્યે કળ
મળવાનું નથી પથ્થર પાણીથી તો લાંબે વખતેજ લીંચો થશે; જો
કોઈ કુશળ સલાહ પ્રયાસ કરે તો અહીં સમયમાં લીંચો થાય. શ્રી
સંઘની ઉત્થિતિ માટે એવો જ ઉપાય યોજવાની જરૂર છે. પેપરમાં
પુરતું લખાયું છે પરંતુ મુનિરાજને મર્યાદાપૂર્વક બોધ આપવાનો હોવાથી
આપ ધારો છો તેવી અસર કદાપિ ન થતી હોય તો તેમની કસુર ગણી
નિરાશ ન થતાં, તમારાં લખાણોના જુરસા જેવા જ ઉત્સાહથી હજી
પણ જો આજળ પ્રયાસ કરશો તો ધાર્યો કરતાં પણ વધારે ફતેહ મેળવશો.

અમુક વજનદાર ગૃહસ્થના મુખથી મ્હેં અજમેરમાં એક વખત સાંભળ્યું હતું કે, પ્રસિદ્ધ પૂજ્ય શ્રી શ્રીવાલજી મદારાજના મુખાર્વીદ-
માજી એક વખત એના ચબ્દો નીકળ્યા હતા કે—“ જો ભાઈ કેશરી-
ચંદજી ભંડારી, નયમનજી ચોરદીયા, દુર્લભજી ઝવેરી અને વાડી-
લાલ એ ચાર દીક્ષા લે તો શ્રી સંઘને ધણો હાલ કરી શકે. ” આ
શબ્દોનું સ્મરણ કરાવી હું તમોને સંસારત્યાગ કરવા લેવડાવતો નથી.
ચોથા આરામાં પરપેલા ત્યાગના નિયમાનુસાર વર્તમાનઉન્નતિ યોગના,
બહાર પડ્યું એ મુશ્કેલ છે તે માટે ‘ દ્રવ્ય દીક્ષા ’ કરતાં હું હાલ
તમોને ‘ ભાષદીક્ષા ’ માટે સવિનય સૂચન કરું છું. .

સમય સાતુકુળ છે, મુનિરાજે આતુર્માંસમાં સ્થિર થયેલા છે,
વ્યાપારીઓ પણ કાંઈક અવકાશ પામ્યા છે, તો ત્રણ માસની મુસા-
ફરી માથે લેવાથી ધનું કામ થઈ શકશે. પૂજ્યશ્રીએ પસંદ કેસે
આકીના ત્રણ ગૃહસ્થો ઉપરાંત હું પૂજ્યના એક શ્રદ્ધાળુ વક્તા લાખા
પ્રભુદાસનું નામ સૂચવીશ. આપ પાંચ જો એકત્ર થઈ ત્રણ માસ
મુસાફરી કરે તો હું ખાત્રી આપું છું કે યોગમાં યોગ પાંચ લાખ
રૂપિયા એકઠા કરવા મુશ્કેલ નથી. લોકોને સત્યવાત સમજાવો તો યદા
શક્તિઆપવા તૈયાર જ છે. બોર્ડિંગના મકાનનો પ્લાન કરાવી, એક એક
રૂમ પર તેના દાતાના નામની તખ્તી મારવાની શુક્રિતથી ત્રીશેક રૂમનાં વચન
મેળવો તો કાયમનું મકાન થઈ જાય અને હાલ ભાડામાં મોટું ખર્ચ
થાય છે તે બધે ૧ વિદ્યાર્થીઓને બોજન પણ આપી શકાય. “ શહેન-
શાહ રાજ્યાભિષેક સમારક વિદ્યોત્તેજક રૂંડ ” પણ સ્થાપીને સંતર-
શીપો શરૂ કરાય, જીવદવાનાં કામો અને મુખ્યત્વે કરીને સાંસાદાર હોડા-
વવા જમાનાને અનુસાર કોશેશો થઈ શકે, રેતલામ ટ્રેનીંગ કૌસેજને
સારા ધેરણે ગોઠવી શકાય અને કાઠીવાવાડમાં એકાદ અનુકુળ સ્થળે

‘ ગુરુકુળ ’ જેવી સંસ્થા ઉભી કરી, નિરાધારને ઉછેરી શકાય અને ખીમઓને નિષ્પાપી ધંધાનું શિક્ષણ આપી શકાય. સાધુ મુનિરાજોને અભ્યાસ કરાવવાની સગવડ પણ થઈ શકે અને આપ જે જે ખામીઓ રજુ કરોછો તે બે આમ બેઠું બાંધી તો સુધારી શકાય.

ગભરાઓ છો શું ? છો, સપથ લો, આર્યસમાજીઓ અને હીંગબરી લાઠીઓની પેઠે માયાપરથી પાલડી ઉતારો અને શ્રી સંઘના હિત માટે પાંચ લાખ રૂપિયા એકઠા થાય તો અને તોજ માથે પાલડી મુકવી એવો પાકો નિશ્ચય કરો. અને નિશ્ચયને શું નથી મળતું ? બાકીના ચારે ગૃહસ્થોને તમારા મિશનમાં ભગવા ઉધાડે માથે જઈ લક્ષ્યાવો. અશ્વત્થ લાઠ કેસરીચંદ્ર વ્યવસ્થાપી છે; તેણે બીજી દુકાન ઈંદોરમાં કરી છે. લાઠ નયમલજ એકલાને નીમય અને નીમ્યાહેડાની દુકાનો સંભાળવી પડે છે અને લાઠ દુર્લભજીએ પણ હમણું જેપુરમાં સાખા ખોલી છે. ત્રણે ધંધાર્થી છે છતાં શ્રી સંઘના હિત માટે લાગણીવાળાં છે. જણે શારિરીક કારણોને લઈ દુકાનો સંભાળાઈ નથી એમ ધારે તો ત્રણે પૌત્રતા પામતા હોવાથી તમારા મિશનમાં ભળી શકે. એમ છે. પંજાબી લાઠા પ્રભુદાસજીને મેળવવા મુશ્કેલ નથી. તો હવે દીક્ષ શું છે ? ચાતુર્માસના દિવસો આજ થતા જાય છે. પંચ મળી રાજકોટ વધારો, પૂજ્ય શ્રી પાસે ‘ ભાવ દીક્ષા ’ મદ્ય કરો, પાંચે જણા મસ્તક પરની પાલડીઓ યરમ મુકી દૂર કરો, કેસરીઆ જબ્બા ધારણ કરો, પાંચ લાખ પુરા થયે પાલડી પહેરવાનું ‘ પશુ ’ જાહેર કરો, અને રાજકોટથી જ રાજ્યાત કરો. અરે, પાંચ લાખ બધુંઆ આપણા છે તે વધારે નહિ તો એક એક રૂપિયો આપશે તો પણ પાંચ લાખ ભેગા થઈ જશે. હજી ઉત્સાહ વધારો, લોકોને આપણીખરી રિયતિતું અને સ્થાય આપવાની જરૂરનું ભાન કરાવો. સંઘની પડતીને

ટેકા આપવાની આવશ્યકતા હસાવે, ને પછી રૂપિયાના હમવા જુઓ. યાદ રાખજો કે, પાછને પણ તમારે કોઈએ હાથ ન અડાડવો. પરમાર્થાનંદમેર રૂપિયા મોકલ્યો. ધાતુ મુજબ મેનેજીંગ કમીટીની સલાહ અનુસાર વ્યવસ્થા કરવા વચન આપેા. તમે પાંચે સાદાઈથી મુસાફરી કરો, કેન્દ્ર-સને એક ચપરાશી અને એક રમોવાને સાથે લઈ નીકળો. કોઈ પણ જામમાં કોઈને ત્યા જમવા ન જવાનો નિશ્ચય કરો.

આમ મુસાફરીમાં રા એક હજાર આશરે ખર્ચ થશે, પણ પાંચ લાખથી વધારે રા એકઠા થશે. લોકો પણ જાણશે કે ‘ભાવ દીક્ષા’ લઈ નીકળેના બધુઓ અત્મમોગ આપીને થી સંધનું શ્રેય કરી શકે છે. તમે જ્યારે એકવા જઈ આવડુ કરી શક્યા છો તો પચના બળથી ઘણું સાડ કામ થઈ શકશે, ખ્રીટીશ રાજ્ય પ્રત્યેની વફાદારી બતાવાશે, રકમ આપણા હાથમાં રહેશે, ઉપયોગ આપણી કામના હિનમાં થશે અને રાહુનશાહના રાજવાલિયેકનું સ્મરણ રહેશે. આંગણે આવેલા અતિથિનો સત્કાર કરવા સર્વ કોઈ શક્તિ અનુમાર તૈયાર થશે, થશે ને થશે જ.

ખ્રીદ્ધ ધર્મના અનુયાયીઓમાં ફરજિયાત એક વખત દીક્ષા મહુલ્ય કરવાનો રીવાજ છે. દરેક છુદ્ધિટ એક વખત, અમુક વખત માટે દીક્ષા ધારણ કરે છે. લક્ષ્મીપતિ જા પાતક લઈ, અલિમાન છોડી, બિક્ષા માગે છે. તમારે તો પરમાર્થ માટે લીખ માગવાની છે. જીંદગીમાં ઘણાં પરમાર્થાં ઠામો કર્યા છે પણ આ એક એવું કામ છે કે જે જન ઇનિહાસમાં સોનેરી બક્ષે જળનાઈ રહેશે એજ ‘વિનતિ,

ભવદીપ,

‘ભાવ સાધુ’ નેા લખા.

* *

ચર્યાપત્રી મહાશયે પોતાના લેખમાં મહાત્મા પોતાના સંબંધમાં

પણ ધસારો કરેવો હોવાથી કાંઈક જવાન આપવા દુ બધાયવો છું
 એમ મહારં માનવું છે. લેખ તો ખાસો મળે છે '૫ .. છુ, વચ્ચે
 એક '૫છુ' આડું આવે છે. તે બે અક્ષરનો નહોતો હોય
 સવળી ખાણખસાળી કરી નાખે છે. "વો દિન કહાં કિ મિયાં
 કે પાવમે છુની?" વો દિન કહાં કિ હમારે જૈનીમોકા 'ભાવ-
 ત્યાગ' ॥ નામ પસંદ પડે? અરે ખુદ ત્યાગીઓ જ દીક્ષા લેતી વખતે
 પોતાની લક્ષ્મી ધરમાં દાટીને પછી સસારનો ત્યાગ કરે છે તો અમારા
 સસારી આરોગ્ય ધરનું કામ બીગાડીને ભાવત્યાગી બની પરેષકાર માટે
 'શિક્ષાચારી' કરે એ બનવું મહેને તો જરા મુશ્કેલ લાગે છે. તથાપિ,
 'આ ભાવસાધુઓના ભક્ત' મહારાજ' હમારી વાતને અદ્ધર ઉડાડવા
 પણ હું ખુશી નથી પ્રયત્ન આગળ કોઈ ચીજ અસાધ્ય નથી હમે
 મળાવેલા ભાધુઓ 'ત્યાગી' બનવા ખુશી હોય તો આ સંવક પોતાની
 તરફનો ટેકડીઓ જવાન હમણાં જ પરખાવી દે છે કે, 'હું આપારે જ
 નેધાર છું' બાકીના નામો પછી જેઓ આનાકાની કરશે એને શિવ
 નિષ્કૃષ્ણતાનો દેખ પડશે સાધુઓની ખોટી ખુશામત કરી 'શ્રદ્ધાળુ' માં
 અપવાની ઈચ્છા કરતા, 'ભક્ત' મહારાજે બતાવેલી 'શ્રદ્ધા' કોઈ રીતે આગળ
 બાલકારક નથી આ લખનાર તો ઉત્તમોત્તમ ધર્મક્રિયા સ્વામાર્ષણુર્મા
 જ સમાયવી માને છે, ઉત્તમોત્તમ 'શ્રદ્ધા' અને ઉત્તમોત્તમ 'ભક્તિ'
 પણ એને જ માને છે. સાધુઓના સ્વૃષ્ટ શરીરને પગે લાગી ભક્ત
 કહેવડાવા કરતાં કોઈ ઉદારચરિત્ર સાધુવર્ણની જનહિતકીરણી સ્વચ્છ
 સિર પર મહડવીને હોનો અમય કરવા રૂપી જ ભક્તિ એને વધુ
 પસંદ છે. એટલા ખાતર જ ગયા આંકટોળર માસમા અજમેરમા
 કોન્દર-સની મેનેજગ કમીટી જ્યારે એકી મળી અને એક મહોટું
 કુંડ સર્વ કામોને ખુશી વળવા માટે કરવા સાર ગામેગામ જઈ અપીલ

કરવાને રાવ શેઠ ચાંદમલથ સાહેબ, રાવ એક ઉમેદમલથ સાહેબ, મી.
 ચૌરડીયા, મી. ભંડારી, મી. ઝવેરી વગેરે પંદરેક મહાશયોનું એક
 ડ્રુપ્ટેશન મુકરર કરવામાં આવ્યું, અને સેવકને તેમાં જોડાવાને દર-
 માશ યદ ત્હારે સેવકે એ જ જવાબ આપ્યો હતો કે "ધર રાખીને
 પાત કરવાથી કોઈ કામ સફળ થવતું નથી, - ધર ખાળવાથી જ ધર
 સચવાય છે. માટે ડ્રુપ્ટેશનના મંબરો જે પ્રથમ ધરમાંથી જ સારી
 રકમ કઢાડીને પછી બહાર નીકળી પડે તો તો અવરથ લાખોની રકમ
 એકઠી થઈ શકે. હું મ્હારી જાતને માટે કહીશ કે વઘવિ મ્હારે રહી-
 વાનું ધર પણ નથી તથાપિ પ્રેસ તથા જે કાંઈ માલમતા મ્હારી પાસે
 છે તે સર્વ (માત્ર પહેલાં કપડાં સિવાય) ડૉન્ટરન્સને આપીને પછીજ
 ડ્રુપ્ટેશનમાં બળવા હું ખુશી છું, પણ તે સાથે ત્હમો બીજા મંબરો
 પૈકી જેઓ સામાન્ય હો તેઓ પોતાની મીઠકતનો અડધો ભાગ અને
 જેઓ લખપતિ હો તેઓ દરેક રૂપ-રૂપ હજાર રૂપીયા બાબુઓ
 મુકીને પછી નીકળી પડો", આ દરખાસ્ત સાંભળીને સધળા મંબરો
 ઠંડાગાર પડી ગયા અને ત્હાં જ 'વાન' બંધ થઈ લાઈ! વાતોના તડકા-
 થી કશું વળવાનું નથી. જેને કાંઈ પણ કરવું જ છે તે તો એક
 ડૉન્ટરન્સના જલસાથી બીજી ડૉન્ટરન્સના જલસા સુધી ધેર બેસી રહી માન
 ખાટ્યા કરવાનું કદી પસંદ કરે જ નહિ. માણસને તો-સાચા ધર્મીને
 તો ઇસારો પણ બસ છે. મહેણું તો 'માંવકાંગલા' સહન કરે. ખરા
 પ્રેમીઓ કદી મહેણું સહન કરતા જ નથી પણ તુરત કમર કસે છે
 અને કર્તવ્યના યજ્ઞમાં પોતાની કાયાને ઝીપડાવે છે. ભંડારીજી વગેરે જે
 જે મહાશયો માટે ચર્ચાપત્રી મહાશય દરખાસ્ત મુકે છે તેઓ કેળવણી
 છે-ડૉન્ટરન્સ વખતે આગળ પડતો ભાગ લે છે અને કામનું હિત હૈડે
 ધરાવે છે, તો કામની બેહેતરી માટે કરાવી સૂચનાનો અમલ કરવામાં તેઓ

વિશ્વં છે એ મુ સંભવિત છે ? પાષાડીના ત્યાગ કરવાથી શુ યવાનું હતું ?
સ્વાર્થનો ત્યાગ, શરમનો ત્યાગ, ધરકામ અને કુટુંબકચ્છીલાના મોહનો ત્યાગ
કરી નીકળી પડે તો અચકા કાંઈ નથી વળી પૂજ્ય શ્રીલાલજી મહારાજ
તેઓ સધળા પરમ ભક્ત છે તો તે મહાત્માનું નામ અમર કરવાનો
એકનો એક રસ્તો આ જ છે. જનહિતકારી કાર્યો સાધુઓની કૃપાથી
બનેલાં બાગેજ મ્હારા જ્ઞેવામાં આવતાં હોવાથી જેટલી જ્ઞેવણે તેટલી
શ્રદ્ધા સાધુઓ પ્રત્યે હજી મ્હારામાં ઉત્પન્ન થઈ નથી; તથાપિ જ્ઞે
પૂજ્ય શ્રીલાલજી મહારાજ પાસે આ શુભ કામ માટે દીક્ષા લેનારા
સખસી (સેવકને સાથે જ મળીવે) પોતાના 'ગીચત'માં ફતેહ પામશે
તો મ્હારા અંતરમાં પૂજ્યશ્રી તરફ સમ્પૂર્ણ ભક્તિભાવ ઉત્પન્ન થયા
વગર નહિ જ રહે કારણ કે મ્હને સ્પષ્ટ કરતાં સદ્ગત તરફો પરથી
થતી કસોટી પર પૂર્ણ શ્રદ્ધા છે. જેમના વચનથી, જેમની મહેનતથી,
જેમના દુકમથી કે જેમની આશિર્વાદથી કેાઈ મહાભારત કામ સફલ થાય
તેવા પુરુષના સદ્ગત શરીરની ચવિત્રતાની મ્હને સંપૂર્ણ ખાતરી થાય
અને તેવાને જીવંતીકરનો દાસ કહેવડાવામાં હું મ્હોટું માન ગાતું

તથાપિ હર સાત્ર ૩-૪ માસ મ્હારે બહાર બ્રમણ કરવાનું ફરજિયાત હોય છે. હમણું બે માસથી તો હું મુદ્દત ઘરમાં રહી સક્યો જ નથી. અમદાવાદ અને જયપુરની મુસાફરીમાં ધાર્મિક પરિણામ આવ્યું નથી અને હૃદયની જ્યાં કંટાળો અને નિરાશા પ્રાપ્ત થઈ છે, સુરત જઈને ત્યાં ચાર લાખ ૩૫૦૦ની સખાવતવાળા વીસ સંગથી તપાસ કરી કેટલાક પુરાવા મેળવ્યા છે પણ હેમાં મ્હને અંગત ઘણું સહવું પડ્યું છે અને હું પડ્યો.* આ સર્વ છતાં મ્હને જોડ માત્ર એટલો જ છે કે સદગા પ્રયત્નો એક દાયના દોષ લગભગ નકામા છે. મી. લક્ષ્મી સુચવેલા ગૃહસ્થોને શામેલ રહે તો પ્રયત્નોમાં સફળતા જલ્દી મળે અને હું પોતે એમને હમેશનો આભારી બનું. એ દિવસ મ્હારે આવે કે મ્હારે લખ્યા ઉપદેશથી વાહવાહ ખાટી જનારા અને સદગામાં પાપ જ મનાવનારા ધર્મગુરુઓના આવકોમાં સ્વાત્મભોગનો શોષ જળદળી રહે અને તેઓ પવિત્ર જૈન ધર્મની જયંતિના પુર જોશથી ફરકાવે ! એવા સદગા આવકો, તેઓ ગરીબ હો યા શ્રીમંત, બાલ હો યા વૃદ્ધ, સામાનિક-પ્રતિક્રમણ કરતા હો યા બીજકુલ સ્થાનકમાં પણ ન જતા હો, તથાપિ તેવા સદગા આત્મભોગી સત્જનો મ્હારા ગુરુ થવાને લાયક છે, હું હેમને મ્હારા પૂજ્ય પુરોયો ગણીશ અને હેમના શિષ્ય થવામાં અહોભાગ્ય સમજીશ.

સમ્પાદક, જનસમાચાર.

તા. ૨૪ જુલાઈ ૧૯૧૧.

* આ કવિધ્યક્ષન આગળ જતાં ખરું પડે છે અને આ જ કામને અંગે લેઈ લેવાના કરવા વખત આવે છે એ આગળ વાંચવાથી સમજશે.

(૬)

સ્થાનકવાશી હોય તેણે વાંચવું નહિ!

(૧) સ્વેતાગર મૂર્તિપૂજક બોર્ડિંગ (અમદાવાદ) ને મુંબઈના ૨૦ સામાન્ય સ્થિતિના ભાષ્યોએ દરેકે મહીને રૂ. ૧૦ પ્રમાણે વર્ષે રૂ. ૨૪૦૦ ની મદદ આપવાનું ગયા અઢવાડીઆમાં કબુત્તુ છે દર વર્ષે રૂ. ૨૪૦૦ !

(૨) દીગંજર જૈન ભાષ્યોએ ગયા માસમાં યેનગામ મુકામે બોર્ડિંગ હાઉસ ખોલ્યું છે, જેમાં એક જ ગૃહસ્થે રૂ. ૨૦,૦૦૦ આપ્યા છે હા, ફક્ત રૂ. ૨૦,૦૦૦ !

(૩) તેજદીગંજર જૈન ભાષ્યોએ જેઠ માસમાં સાંગલી (કોલ્હાપુર) ખાતે એક બોર્ડિંગ હાઉસ ખોલ્યું છે તેજ મહીનામાં વળી આરા મુકામે 'જૈન સિદ્ધાંત ભવન' અથવા જેન પવિત્ર પુસ્તકોનો સમ્રઠ ખોલવામાં આવ્યો છે, જેમાં બાબુ દેવકુમારજી તરફથી રૂ. ૧૦,૦૦૦ ની એક રકમ અને તે ઉપરાંત તેજ ગૃહસ્થ તરફથી દર વર્ષે રૂ. ૫૦૦૦ આપવાનું જાહેર થયું હતું. દર વર્ષે માત્ર રૂ. ૫૦૦૦ જ !

(૪) સોલાપુર ખાતેની દીગંજર જૈન બોર્ડિંગ સ્કુલનો વાર્ષિક હિસાબ બહાર પડ્યો છે, જેમાં જણાવવામાં આવે છે કે રૂ. ૩૫૦૦૦

કોઈ સ્થાનકવાશી છે જીવતો ?

કોઈ સ્થાનકવાશીના ઘરમાં છે વાશી ધાન પણ ? કોઈ સ્વપુમાર્થથી કાંઈ લીધું વળે તેમ છે ? એક તો નીકળો, કોઈક તો માઈના પૂન નીકળો ? મ્હોટા મ્હોટા પાઘડાં પહેરી દો-ફર-સના મેળા વખતે 'વરના પાપ' બની આગળ ખુરશીએ બેસવાનો હક્ક દરનાગઓમાંના કોઈ જીવેતમે છે કે નહિ ? હતારી માની વિધાતા ! [૭-૮-૧૧]

(૧૦)

ફંડ સંવંધમાં મળેલા ઉપયોગી પત્ર.

રાય સૈઠ ચાંદમલજી સાહવસે એક પત્ર તા. ૪-૮-૧૧
કા લિખા હુઆ મિલા છે, જો મੈં યહાં પર પ્રસિદ્ધ કરતા હું.
અજમેર તા. ૪-૮-૧૧

શ્રીયુત વાડીલાલજી શાહ.

મુ. અહમદાવાદ.

જયજિનેન્દ્ર,

અપની કામ મેં ઉચ્ચ વ્યવહારિક કેલવણી કા પ્રચાર હો
ઇસ શુભ હેતુ સે વિદ્યોત્તેજક ફંડ આપ કી સૂચના પર સે થોડે
સમય સે સ્થોલને મેં આયા છે. મેં ઇસ ફંડ મેં રૂપયે ૧૧૦૧)
ભરતા હું ઔર આશા રાખતા હું કિ:-અપની કામ મેં કેલવણી કા

प्रचार हुआ देखनेकी इच्छा रखने वाले हरेक स्वधर्मी वन्दु इस उपयोगी फंड को यथाशक्ति मदद देनेमें कभी पश्चात् नहीं रहेंगे।

इस फंडको सहायता पहुंचाने के लिये आप वहार गाम पधार कर जो आत्मभोग देते हैं इसलिये मैं आप को अन्तःकरणपूर्वक धन्यवाद देता हूं।

मेरे कहने की जरूरत नहीं है कि इस प्रगति के जमाने में उच्च केलवणी की बहुत ही आवश्यकता है और उच्च केलवणी प्रत्ये मैं सम्पूर्ण दिलसोजी धराता हूं।

शुभेच्छक

चांदमल.

*, *

भला, शेटजीने मेरी इतनी आजीजीको मान देकर पहलेसे रु. १००) बढाया इस लिये मैं शेटजीका कुछ तो आभार मानना फर्ज समझता हूं. इससे ज्यादा क्या कहना मुझे इस वक्त मानूम नहीं है. अब हमारे जलंधर कॉन्फरन्सके प्रेसीडेंट साहब मान्यवर राय बहादुर शेटजी उमेदमलजी साहबसे हमारी अर्ज है कि हमारे सारे हिंदूके स्वधर्मीयोंके हितार्थ इस फंडमें अच्छी रकम दे कर हमारी आत्माको शान्त करे. श्रीयुत चांदमलजी साहबको तो सरकारने शिर्फ 'राय शेट' का खीताब दिया है अगर आपको

‘૧૨) જૈન વફાદારીનું પ્રમાણ.’

હજી વખત વીતી ગયો નથી.

બેચેક વર્ષ ઉપર બાઇનધ ‘જૈન’ પત્રે જૈનોની ઇન્ટિસ સતા તરફની વફાદારી સંબંધમાં થોડુંક નિવેચન કરતાં કલકતાવાળા જે હિંદીએ અગ્રેએને મળી જઇ રાજ્ય અપાવરાખ્યું હતું, તે હિંદી અમીયંદ નામે એક જૈન હતો. એમ કહી ગર્વ લીધાનુસાર, કે જે ગર્વને હું પોતે એક ‘શરમઅર્થ ગર્વ’ સિવાય ખીણું નામ આપી શકું નહિ એક રાજાની પ્રજા પછી પરદેશી રાજાને મળી જઈ તર્કટ કરવું એને કાંઈ તે ખીજ, રાજા તરફની વફાદારી કહી, સુકાય નહિ. કહેવાનું તાત્પર્ય કે, આવા સંબંધ વગરના દાખવા જૈનોને પોતાની વફાદારીના પુરાવો આપવા માટે સોંપવા પડે એ જ જૈનોએ વફાદારી બતાવી આપવાનું કાંઈ સંગીન કામ નથી ક્યું એમ બતાવવાને પુરાવું ગણાય વફાદારી બતાવવાના પ્રસંગે કાંઈ રાજા રાજા આપના નથી. દાખવા તરીકે હમણાં નામદાર જ્યોત્સના મહારાજા હિંદના ખાટનગર દીલ્લીમાં તખ્ત નસીન થવા પધારનાર છે. તે બનાવ ખરેખર રમરણીય હોઈ હોતું રમરણુ સખવા માટે કાંઈ સંગીન કામ કરવું એ જૈન વર્ગની ખીટીશ શહેનશાહન તરફની વફાદારી બતાવી આપવાનો શ્રેષ્ઠ પ્રસંગ કહી શકાય. જૈન શેહીઆઓ એકાદ અગ્રેજ અમલદારને ગાડીચોડો આપે એથી કાંઈ રાજા તરફની વફાદારી બતાવી કહેવાય નહિ. તેમજ રાજ્યાભિષેક જેવા મહાન ઐતિહાસિક પ્રસંગે કોન્ફરન્સ ઓફીસ બધ રાખી અગર ૧૫ લાખ પૈકી ૧૦૦-૪૦૦ ધરે વાવટા લગાવ્યા તેથી પણ કાંઈ

તો ' રાયવહાદુર ' કા માન્યવર સ્વીતાવ દિયા હૈં ઇસ લિયે આ-
 ણકોં ઇનસે પાંચ ગુણા અચ્છા કાર્ય કરકે વતલાના ચાહિયે. આપ
 હમારી કોમકે અગ્રેસર હો, હમારે એક માન્યવર શીરદાર હો; એક
 વક્ત કોઈ વડી રકમ લાખ દો લાખકી વક્ષીસ કર દોગે તો
 સરકારમેં ઔર કોમમેં આપકા મુવારક નામ અમર હો જાયગા.
 આજકે અલ્લાખમેં મંદીરમાર્ગોં ઔર દીંગંવરી શ્રીમંતોને ?-૨.
 મહીનેકે અરસેમેં કી હુડ વડી વડી સલાવતેકા લાઈ હૈં ઉસકો
 પઢનેકે વાદ આપકી મરજી મુજબ રકમ જાહેર કરનેકી કૃપા
 ફરમાઈયે. ઇસ ફંડકી સબ રકમ કિસી ગૃહસ્થકે વહાં જમા
 રાખનેકી નહીં હૈં મગર અઘીસે હીં બેંકમેં રાખનેકી હૈં યહ વાત
 આપકોં વીંદીત હો. હમારે મુસોરગ ઔર ક્યાણે શીરદાર ! એક
 દફા તો હમારે પર એસા જબરદસ્ત એશાન જુરુર કીજિયે, તા
 કિ હમ આપકે હમેશકે તાવેદાર વને ઔર આપકી તારીફ કરે.*

અધિપતિ, ' જૈનસમાચાર, '

* જયપુર, અજમેર વગેરે રથજોમાં આ ફંડ માટે પદરના ખર્ચે
 કરેલી મહારી મુસાફરીના હેવાય તથા જૂદા જૂદા પ્રાંતોના મુનિશનોએ,
 સુત્રાવડોએ અને વિદ્યાર્થી વર્ગે લખેલા ઉત્સાહવધેક પત્રો અને મોક-
 લેલી રકમોની પહોંચો. જૂની જૂની તારીખના ' જૈન સમાચાર ' ના
 અંકોમાં છપાઈ છે, જે અત્રે વિસ્તારના કલ્પથી પ્રગટ કરવા ઉચીત
 ધાર્યું નથી.

રૂપા મહોર અર્પણ કરવામાં આવે અને એ પ્રમાણે એક શસ્ત્ર સાં-
ભળવાની ફી તરીકે લાખ-ગે લાખ રૂપીઆ ખર્ચો નાખે એવા ઉદ્દેશ
જેનો, પોતાના માલીક અને રક્ષક સહેનસાહના માનમાં માત્ર કામગીરિ
આપી આપા રહે તો એમની રાજભક્તિ માટે હિંચો મન બંધાવવાનો
દાવો તેઓ લાગ્યે જ કરી શકશે. અમારી કામમાં તમે ફોરકામાં
પુષ્કળ શ્રીમંતો છે, તેઓ એક અંગ્રેજ લોર્ડ કરતાં પણ વધુ ખર્ચ
લગાવિ પ્રસંગે અને પોતપોતાના માની લીધેલા ગુણોના માનમાં
કરે છે. અમારામાં ફેટલાક ' રાય બહાદૂર ' છે, ફેટલાક ' રાયશેઠ '
છે, ફેટલાક ઝોનરરી મેજિસ્ટ્રેટ છે, ફેટલાક સરકારે છે અને
ફેટલાક ' નગરશેઠ ' છે. આ બધાં માન યુ તેઓ સરકાર પાસેથી
મફતના જ લેવાનો કે ' સરકારે જહારે હેમને અમો સામાન્ય પ્રજા
ઉપર રોક કરવાની રિયનિમાં લાવી મૂક્યા ત્યારે તેઓ સરકારની તરફ
વફાદારી બતાવવાનું આટલું પણ કામ ન કરે તો તેઓ તે માનને
ફેટલા લાયક છે તે ખ્યાલ કરવાની પ્રજાને અને રાજાને તક મળશે.
સરકાર પોતાને માટે કાંઈ ચાહતી નથી, જે કાંઈ સમારક થાય તે
જેન કામના હિતાર્થે જ થાય એમ તે ધરે છે. અને સાંપ્રત જમાના
ને ખરનું કામ તો કેળવણીના પ્રચાર સિવાય બીજું કાંઈ છે જ નહિ.
માટે જોનાએ આ શુભ પ્રસંગની યાદગીરીમાં " કોરોનેશન જૈન
એજ્યુકેશનલ ફંડ " એટલે " રાજ્યાલિપેક સમારક " જૈન વિદ્યાતો-
જક ફંડ " સ્થાપવું એ પોતાની વફાદારી બતાવી આપવાનો સર્વોત્તમ
રસ્તો છે. કાંઈ કાંઈ સાધુઓ કહેશે કે અમને તો આવા ઉપદેશ કરતાં
પાપ લાગે; પણ અમે જોના એવા સાધુને કાહું નહિજ આપવાના.
એમને પોતાના એવાઓ કરવામાં ખર્ચ કરાવત્યાં-એવા સંસારી
મામલામાં પડતાં પાપ બધી લાગવું અને જેની શીતજળા તળે રહી

વધારી બતાવી કહેવાય નહિ દિલ્લી રાજ્યાભિષેક વખતે અંતરની હિમિ
જલાવવી માટે તમામ જૈનોએ ગામોગામ સંઘ એકઠો કરીને ‘વર્મ અને
મુતેદના રક્ષક’ નવા શહેનશાહના દીર્ઘાયુ માટે પ્રાર્થના કરવી અને
એકંદર જૈન વર્ગ તરફનું એક માનપત્ર તે નામદારને ઐનાયત કરવું આ
ઉપરાંત નામદાર શહેનશાહે બનાવેલો ઇસ્લામ મુજમ લોકહિતનું દામ
મહાભારત કામ આ પ્રસંગની વાંઝીરીમાં કરવું. આ સર્વ જરૂરનું છે.

આ પત્રમાં આ હીલચાલ માટે અગાઉ યથેવી સૂચના બાદ
એ. રથાનકવાસી અને દીર્ઘવરી જૈન વર્ગની ઈન્દ્ર-સે તરફથી આ
હીલચાલ શરૂ થઈ ચુકી જાયી મદને હર્ષ થયો છે. દીર્ઘવર મહાથયો
મેસસં અબુનલાલજી શેઠો B. A. અને ચૂનનદાસજી B. A.
જયપુર અને લક્ષ્મીપુરથી અત્રે આ પત્રની આદિસમાં આ જ કામ
માટે પધાયા હતા અને પંડી શ્રે. મૂર્તિપૂજક વર્ગના અગ્રેસરોને
મળ્યા હતા એમની અમલવાદ તથા મુનમના આગેવાન શ્રે. મૂર્તિ-
પૂજક ભાઈઓની મુલાકાત છેકજ નકામી ગઈ નથી. કારણ કે તે
વર્ગની ઈન્દ્ર-સે તે હીલચાલ ઉપાડી લીધી છે અને બીજા ને શીરકા-
ની ઈન્દ્ર-સે સાથે તત્સંબધમાં પત્ર-વ્યવહાર શરૂ કર્યો છે. એટલે
તે ઈન્દ્ર-સેના સંબંધક પ્રયાસથી સમસ્ત જૈન કામ તરફનું માનપત્ર
આપવામાં આવશે એ તો લગભગ નક્કી જ છે.

પરંતુ આ સંવાદ હિમો રહે છે કે, માત્ર કામગીરી આધીને
શહેનશાહને રાજ કરી દેવા છે કે શુ? આપણા નવા શહેનશાહ બુદ્ધિ-
શાળી અને પ્રજાવત્સલ તથા વિદ્યાપ્રેમી હોવાથી એમને માનપાનના
બાહ્ય દેખાવો કરતાં અંતરના માન તરફ વધારે પ્રેમ છે. અંતરનું
માન આપનારા તો ‘શુકે પૂજા’ બાંધે જ નહિ એ તે નામદાર બરા-
બર છે. એક સામન્ય સાધુ બાંધ્યાન વાંચે ત્હેના શબ્દે શબ્દે

રૂપા મહોર અર્પણ કરવામાં આવે અને એ પ્રમાણે એક શાસ્ત્ર સાં-
ભળવાની ફી તરીકે લાખ-ગે લાખ રૂપીઆ ખર્ચો નાખે એવા ઉદ્દેશ-
જેનો, પોતાના માલીક અને રક્ષક સહેનશાહના માનમાં માત્ર કાગળીલિં.
આપી આધાર રહે તો એમની રાજલાકિન માટે હિંચો મત બંધાવવાનો
દાવો તેઓ લાગ્યે જ કરી શકશે. અમારી કોમમાં ત્રણે કોરકામાં
પુષ્કળ શ્રીમતો છે, તેઓ એક અંગ્રેજ લૉર્ડ કરતાં પણ વધુ ખર્ચ
લગાવે પ્રસંગે અને પોતપોતાના માની લીધેલા ગુરુઓના માનમાં
કરે છે, અમારામાં કેટલાક 'રાય બહાદુર' છે, કેટલાક 'રાયશેઠ'
છે, કેટલાક આંનરરી મેજિસ્ટ્રેટો છે, કેટલાક સરકારો છે અને
કેટલાક 'નગરશેઠ' છે. આ બધાં માન શું તેઓ સરકાર પાસેથી
મફતના જ લેવાના કે ? સરકારે બહારે લેખને અમો સામાન્ય પ્રજા
ઉપર રોક કરવાની રિયતિમાં લાત્રી મૂક્યા ત્હારે તેઓ સરકારની તરફ
વફાદારી બતાવવાનું આટલું પણ કામ ન કરે તો તેઓ તે માનને
કેટલા લાભક છે તે ખ્યાલ કરવાની પ્રજાને અને સમને તક મળશે.
સરકાર પોતાને માટે કાંઈ આહતી નથી, જે કાંઈ રમારક થાય તે
જેન કોમના હિતાર્થેજ થાય એમ તે ધરે છે. અને સાંપ્રત જમાના
ને બચવું કામ તો કેળવણીના પ્રચાર સિવાય બીજું કાંઈ છે જ નહિ.
માટે જેનોએ આ શુભ પ્રસંગની યાદગીરીમાં "કોરોનેશન જેન
એજ્યુકેશનલ ફંડ" એટલે "રાજ્યાલિપેક રમારક જેન વિદ્યોત્તે-
જક ફંડ" સ્થાપવું એ પોતાની વફાદારી બતાવી આપવાનો સર્વોત્તમ
રસ્તો છે. કાંઈ કાંઈ સાધુઓ કહેશે કે અમને તો આવા ઉપદેશ કરતાં
પાપ લાગે, પણ અમે જેનો એવા સાધુને કાઢું નહિજ આપવાના.
એમને પોતાના એવાએ કરવામાં ખર્ચ કરાવતાં-એવા સંસારી
મામલામાં પડતાં પાપ નથી લાગવું અને જેની શીતળબાજા તળે રહી

પોતાનો સંવત્ર મુખેસમાધીએ પાગી રાકાય એવો સમગ્ર છે તેવા નરેશ તરફની એક કિતમ ફરજ અને કરવામાં પાપ મનાય તો એવું બોલનારા ગણ્યાગાંઠ્યા સાધુઓને અમે તો રાજદોહી જ માનીશું. જેમાંહેમાં પાપ ધોતી ધાલીને જેઓ જેનેને ઘણી પછાત દશામાં ધણી રાખે છે તેમને એકાદ આવા રાજકીય સલાહમાં પાપ ધુસાડતાં વખતે બાજે કિમત ન બરવી પડે એ માટે બહુ ચેતવાનું કામ છે. સાધુઓના હિન્દ અર્થે આપણે ઠગીશુ કે તેઓએ અને તો 'કોરોનેશન ઓફ યુ-કેશનલ ફ્રંડ' ને ઉત્તેજન આપવું અને ન જ અને તો મુંગા પડ્યા રહેવું, પંથુ એની વિરુદ્ધ કાંઈ પાસે હોઈ ફરજનવો નહિ; કારણ કે તેમ કરવું તે રાજદારી ગુન્હા જેવું યાપ છે. 'જૈનસમાચાર' નો ગુન્હો હોત તો તે આશો જાત કે વખતે તેની સામે 'ઉચ્ચો ચોર કોટવાળ-ને દડે' એમ પણ કરી શકાય; પણ રાજ્યનો ગુન્હો કાંઈ ચોર જ ચીજ છે. જેમને અનુભવ કરવો હોય તે બને કરી જાય.

જૈનના દરેક ફીરકામાંથી રૂ. ૫૦,૦૦૦ એ પ્રમાણે સમસ્ત જૈન વર્ગ તરફથી રૂ. ૧૧ લાખનું 'વિદ્યોત્તેજક ફ્રંડ' થવું જોઈએ, તો જ ખરી અને અંતઃકરણની વફાદારી બતાવી કહેવાશે. બાકી મનમાં બરી રાખેલી વફાદારીથી શું રોટલા થવાના હતા ? મનમાં હજારવાર "અમે જ સાચા મહાવીરપુત્ર છીએ" એમ બોલનારા ખુદ જૈન અગ્રે-સરો અને સાધુઓ બહારથી વ્યવહારમાં (in practice) તો એક બીજાને પાયમાલ કરવાના કામમાં લાગેલા આપણે નથી ભેતા શું ? આજે હવે 'માન્યતાઓ' ની કાંઈ કિમત નથી, "કૃત્યો" ની કિમત છે. સરકારના અમે વફાદાર છીએ એવી 'માન્યતાઓ' નહિ, પણ સરકાર તરફની વફાદારી બતાવવાને થર્ના ઉદાર કામે એ જ આજે ફનીઆને જોઈએ છે. શ્રીકૃષ્ણ ઇતિહાસમાં આ પહેલા જ દાખલો

છે કે જાહેર સહેનશાહ આ દેશમાં જાતે પધારીને તખ્તનારીન ચાલ
છે તેવે વખતે પણ જો અમો જોનો કાંઈ ન કરી શકીએ તો અમારી
વડાદારી માટે શુ મત બાધી શકાય તે વાચકોએ જ વિચારી લેનું.

• ધણુ ખુશ થતા જેવું છે કે અમારા એક આગેવાન રાય શેઠ
આંદમનજી સાહેબે અમારો આ અભિપ્રાય પસંદ કર્યો છે અને ઉક્ત
૬૬ ખોલ્યાનું સત્તાવાર રીતે જાહેર કર્યું છે એટલું જ નહિ પણ પોતા તરફ-
ની સારી રકમ આપના છું પણ પ્રગટ કરી છે 'રાય સાહેબ' જેવા એક
કોડપતિને મન પાચ-દસ હજાર રૂપડી એક નિર્મા ય ચીજ છે અને અમારા
ગાયમદાદુર શેઠ ઉમેદમનજી સાહેબે તો ચોડાજ વખત ઉપર અમુક કામમાં
૩ ૫૦૦૦ ખર્ચા હતા, તો આ મ્હેંટા અને સર્વોત્તમ પ્રસંગે ૧૦,૦૦૦
કહાડના એ એમને મન કાંઈ ચીજ નથી જૈન પ્રજાને સરકાર પાસેથી
હજી ધણી મહેરમાનીઓ માગનાની છે અને અદ્યાર આગમચ અનેક
પ્રસંગે જૈનોએ એવી મહેરમાનીઓ માગી પણ છે, તો આ સર્વ
માનતો લક્ષમાં લઈ જૈન શ્રીમતો નામદાર સહેનશાહની આખમાં
એકદર જૈન કામ માટે ઉચ્ચતમ અભિપ્રાય બધાય એવું કરવા નહિ જ
ચુકે એમ આપણે આશા નાખીશું જૈન જેવી ડાહી અને સમયસૂચક
કામને વધારે શબ્દોની જગર હોય જ નહિ પેપરોવાળાને પણ સીધી
શીખામણુ દઈ શકે એવી એ ઠરેલી કામ છે પરમાત્મા એમની એ
એ કીર્તિ કાયમ રાખે !

તા. ૩-૭-૧૧

(૧૨) નામદાર શહેનશાહના રાજ્યાભિષેકના
 રમણાર્થે 'જૈન વિદ્યાતેજક દુહ'ના
 રૂપમાં જૈનોએ બળવવાની ફરજ.

કાંઈ ક્ષિતિશ રાજ્ય હિંદમાં તખ્તનશીન થવાને પધાર્યા હોય
 તો તે આપણા હાનના નવા શહેનશાહ પચમ જ્યોર્જ પહેલવહેલા જ
 છે. એ અદ્વિતીય ત્રસગને ચીરસમરણિય બનાવવાને દરેક આર્થે પોતાથી
 બનતું કરવાની ફરજ અદા કરી જોઈએ છે. ધર્મ અને રાજ્યભક્તિ
 એ બે પરસ્પરવિરોધી નહિ પણ એક ખીજને પુષ્ટિદાતા છે, તેથી
 ધર્મની જાગરવાળા દરેક પુરુષે—દરેક ઉપદેશકે તેમજ દરેક ગૃહસ્થે—
 'ધર્મના રક્ષક' નો ખીતાબ વશપરપરાથી ધરાવતા શહેનશાહના
 રાજ્યાભિષેકના રમણાર્થે મ્હોટા પાયા પર ટાંક કરવાની જરૂર છે.
 અને એવું 'ટાંક' સૂચવનાના અનેક રસ્તાઓમાં 'વિદ્યાતેજક દુહ'
 એ શ્રેષ્ઠ રસ્તો છે, કારણ કે ક્ષિતિશ પ્રાપ્તિને જે એક વસ્તુ અતિપ્રિય
 છે તે કેળવણી જ છે. અને નામદાર શહેનશાહ પોતાની હિંદી પ્રાપ્તિને

નારા લેખો આ પત્રમાં પ્રસિદ્ધ કરાવ્યા હતા, એટલું જ નહિ પણ
 અદ્યારે આ પત્રના અધિપતિએ પોતા તરફનો સંકેત ફાળો મોકલી આપીને
 ફંડ પ્રુવું મુકવા અગમેર ઈન્ફરન્સ ઓફિસને અરજ કરી તે અરજીને
 તે રકમ સ્વીકારવા, ફંડ પ્રુવું મુકાવવું જાહેર કરવા અને જૈન પદ્ધતીક-
 ને તે ફંડને પ્રુવિ આપવાની જાહેર અપીલ કરવા પ્રુફ ઈન્ફરન્સ
 ઓફિસે આગેવાની લીધી હતી. અને ઈન્ફરન્સના નેતા રાય શેઠ આં-
 મલગ સાહેબે રૂ. ૧૧૦૦) ની રકમ તે ખાતે ભરવા ઇચ્છા પ્રગટ કરી
 હતી. ત્યારબાદ પરચુરણ રકમો દર અડવાડીએ આવ્યા કરે છે અને
 તે સ્વીકારનાર ઈન્ફરન્સ ઓફિસ તે રકમોની પહોંચો બારોબાર તે તે
 સખસીને મોકલી આપવા ઉપરાંત આ પત્ર દ્વારા પણ પહોંચ પ્રગટ
 કરાવે છે. જો કે આ પત્રના કટલાક સતુઓએ લોકોમાં એવી ગપ
 ઉડાવી હતી કે આ ફંડ આ પત્રના માસીકનું ખાતગી છે અને તે
 ખાત જ્યાંમાં આવનાર છે, વગેરે, વગેરે; અને એવા હડહડતા નીચ
 તહોમતની વાતગી હાલમાં આ પત્રના અધિપતિ ઉપર આસના ડેફેમે-
 શન કેસમાં જેવામાં પણ આવી હતી, તથાપિ આમાર માનો સત્યના
 દેવનો કે, એ આરોપ ખોટો હોવા બાબત પ્રુફ ફર્મા પક્ષના જ સાક્ષીઓ-
 એ એકરાર કર્યા છે કે એ ફંડ ઈન્ફરન્સ ઓફિસમાં જ રહે છે અને પહોંચો
 પણ ત્યાંથી જ અપાય છે તથા એ ફંડ માટે આ પત્રનો અધિપતિ તો
 માત્ર પોતાના ખર્ચે વૉલન્ટીઅર તરીકે કામ બાળવે છે.

નામદાર શહેનશાહને જેવા માટે સુમારે પાંચથી છ લાખ માણસ
 મુંબઈ ગયા હતા અને અંકેક માણસો સરેરાસ રૂ. ૨૫) રૂપિયા ખર્ચ કર્યા
 હશે. અર્થશાસ્ત્રના નિયમથી વિચારતાં પૈસાનો આ વાગ્યા ઉપયોગ
 યથો ગણુશે નહિ, તેમજ સંખ્યલક્ષિનો પણ એ ખરો રસ્તો ગણાય
 નહિ. નાં શહેનશાહ તરફ સંખ્યલક્ષિ ખરેખર જ જતાવતા હજીનાર

મનુષ્યે તો જે મીનીટ માત્ર નામદારનું મ્હોં જોવામાં ૨૫-૫૦ રૂ. ખર્ચા નાખવા કરતાં તે નામદારના નામથી કાંઈ મહાભારત દિતનું—પરમાર્થનું—મનુના ઉપકારનું કામ કરવું એજ વધારે ધન્યતા યોગ્ય છે, એવું કામ તે ગ્રીક્સ કાંઈ નહિ પણ ‘કૃણવણી ફંડ’ છે. જેટલા પ્રમાણમાં એક રાજ્યભક્ત આર્થ આ ફંડમાં વધુ મ્હોટી રકમ રાજપુત્રીથી ભરે તેટલા પ્રમાણમાં તેની રાજભક્તિ અથવા વફાદારી વધારે સગી અને વધારે મજબુત ગણી શકાય.

અને એટલા જ માટે હું તમામ આર્થ કોમેને અને ખાસ કરીને મ્હારી પોતીકી જૈન કોમને બાર દબને લખામણ કરું છું કે, પોતાના મતિભાષ્યોની આખી છાંદમી સુખી કરનાર એકના એક સાહિત્ય—‘કૃણવણી’ નો વધારો થાય એ હેતુથી, નામદાર રાજેનશાહના રાજ્યાભિષેકના સ્મરણ અર્થે ફંડો કરો અને એ ફંડોના વ્યાજમાંથી તે ઉત્તમ કામ સદા ચાલ્યા કરે એવી વ્યવસ્થા કરો. સ્થાન જૈન કોમ માટે જો ફંડ ખુલ્લું મુકાયતું જાહેર યજ્ઞ યૂક્ત છે તે ફંડમાં ન્હાના મ્હોટા, ગરીબ શ્રીમંત, અમલદાર તેમજ વ્યાપારી અને નોકર તમામે યથાશક્તિ સારી રકમ મોકલી આપીને પોતાની રાજ્યભક્તિ વ્યવદાર રીતે ખતાવી આપવી જોઈએ. દેશમાં પૈસાનો દુકાળ નથી પણ શુદ્ધિનો દુકાળ છે, મનની ઉદારતાનો દુકાળ છે, ખરી-ખોટી જરૂરીયાતો સંબંધી સમજનો દુકાળ છે. માટે જૈન સાધુઓએ ખરી સમજ લોકોને આપવા આવે વખતે બહાર પડવું જોઈએ છે.

ધાર્મિક શક્તિ અને ધાર્મિક કાર્યોને રક્ષણ અને પેલણ આપવામા રાજાનો હાથ હોવામા સત્યમે ઈંગ્લેન્ડના દરેક રાજાને "Protector of the Faith" એવા ખીતાબ મળેલા હોય એ તે યાદ કરીને અને નવા રાજામા સહ-યતી, સાદાઈ, નિર્ભયીપણુ અને દયાળુપણુ પ્રત્યક્ષ દૃષ્ટિગોચર થાય છે એમ જોઇને એવા નુસેરને સાધાર આપવાની લોકોત્તર ફરજ જાગવવી અને એક ધર્મકાર્ય જ હુ માનું છું અને જેઓ સસારના કાર્યોમાં ભાગ લેવામા પાપ માને છે એવા જૈન સાધુઓ માટે પણ નિર્દોષપણે કહી શકાય કે તેમણે નામદાર શહેન શાહના રાજ્યાભિષેકના અને તેમની હિંદની મુલાકાતના સ્મરણાર્થે થતા જૈનવર્ધન ક્રિયાવહ કાર્યને અર્થાત્ "વિદ્યોત્તેજક ફંડ"ને ઉત્તેજન આપવા ઉપીત મર્યાદામા રહીને ઉપદેશ આપવાનું કામ કરવા બદલ પડવું જોઈએ જ.

[તા ૧૧-૧૨-૧૧]

*

*

*

*

P. S —અને કચેલી કેળવણીફંડની સચનાને વ્યવહારમા મૂકવા-મૂકાવવા માટે અગત મહેનત લેવામા આવી હતી લખાણો, પત્ર વ્યવહાર, અને ખાનગી ખર્ચે કરવામા આવેલી મુસાફરીઓ દ્વારા થોડાક હજારની રકમ ઝંઝૂરસ આંદ્રિસમા આ ફંડ ખાતે જમા કરાવરાવી હતી અને પછી ગુજરાતમાં એક પાચેક લાખની ધર્મદાની મિલકતને અમુક અમંદાવાંદી દ્રસી ખાઈ જાય છે એવા ખગર મળતાં એ ખાતત જાને તપાસ કરના મુસાફરી ક્યાં બાદ એ સખધર્મા 'જૈનસમાચાર'મા લેખ લખ્યા હતા, કે આ રકમ ના "શહેનશાહ સમારક વિદ્યોત્તેજક ફંડ" મા નખાવવા જૈન અગ્રેસરો અને સરકારે લક્ષ આપવું જરૂરનું છે આ લખાણો માટે અમુક સાધુઓ અને અમુક ગૃહસ્થો કે જેમને મહારી તીજખી કલમ ધણીવાર સ્વાર્થ અને પ્રમાદ લેવા દેવામા આવી

આવતી હતી તેમની ઉચ્ચેરણીથી મહારા ઉપર મુંઝા ખાતે માનદાનીની કૃપાંદ કરવામાં આવી હતી, જેમાં વકીલ-જરીસ્ટર વગેરેની એક ફોજ સામે મહારે જતો એકલાએજ ખચાવ કરવાની દુરજ પડી હતી અને એવડ સુધી કેસ મહારા લાલમાંજ છે એમ સર્વ દોષીનું માનવું હોવા છતાં, સદ્ભાગ્યે, મહેને એક નૂતન સ્થળનો અનુભવ કરાવી એક જાહેર સેવાનું નવું ક્ષેત્ર સૂઝાડવા ઇચ્છી કુદરત માનાએ જે માસની આસન એટલે સાદી કેદની શિક્ષા કરાવવી ઠીક માની હતી ! આ જેષ્ઠયાત્રાનો અનુભવ અને જૂના જૂના ધર્મના વિદ્વાનોનો મહારી જેષ્ઠયાત્રા સમંધી અભિપ્રાય : એ વગેરે આ સ્થળે જણાવવાની હું જરૂર જાનેતો નથી, કારણ કે એ માટે અધ્યાપનું પુસ્તક હયાય છે. અહીં તો માત્ર એ લેખમાંના જે સમ્બો મહારો ઉપનો આશય જણાવવાને જરૂરના છે તે જ ટાંકીશ —

જે પહેલા લેખ માટે કૃપાંદ કરવામાં આવી હતી તેમાંના શબ્દો.

“અમદાવાદના અમુક શ્રીમતે દોઢ લાખ રૂપીયાનું એક ધર્મોદીવીજ ખોદું કરીને રકમ હોપમાં કરી હતી તેજ જૈન જો આ પાચ સાખની મિત્રતનો પણ દ્રસ્ટી હોય તો તે માટે લાગતાવળગનાવાળા-આએ તાકાદે ચેતવું જોઈએ છે. વારસ વગરની આ મિત્રન ધર્મ અને દેશની સેવામાં વપરાતી જરૂરની છે. અને તેટલી મોટી રકમના શહેનશાહના કોરોનેશનના સ્મારકના હસ્તેષ્ટ ઉમદા કામ માટે બસ થાય એવી હોવાથી સરકારી અમલદારોનું આ તરફ લક્ષ્ય એવું

કૃપાદવાળા ખીલ લેખમાંના શબ્દો.

“એ મિલકતની એક પ્રસંગે યાદી થયેલી છે તે સરકાર મેળવી શકે. એમ છે અને સરકારે આ મિલકત પોતાના સ્વાધીન કરી ‘કોંગ્રેશન સમારક ફંડ’માં લેવો હિપયોગ કરવો જોઈએ છે એક દિવસ પણ નકામો ન જવા દેતાં તથા નહાની પાથરીના સીપાઈઓને કાંઈ કામ ન સોંપતાં કલેક્ટરે પોતાના કામ ખાસ વિશ્વાસ મહોટા અમલ દાર મારફત આ મુડીના રક્ષણ માટે જલોગસ્ત કરી લેવાની જગર છે.”

ગમે તેટલી વિસ્તૃત તપાસ બાદ અને શુભ નેષ્ટાથી - લખાયલા આ લેખથી કાં તો માનવામાં આવેલી લાખોની રકમ કોરોનેશન ઍન્જીકેશનલ ફંડમાં કોન્ટ્રીસને મળી જાય છે, અને કા તો (ખતિય માટે જોઈતા દ્રવ્ય વગરનો હોવાથી) મહાજે જોઈતા મહાવવાનો પ્રસંગ આવે છે, એમ તો મહેં મૂળથી જ ધાર્યું હતું મહારા આ શમોનાં પુરાનામાં અત્રે એક ફરો કૃપાં કરાવવા લેખમાંથી ટાકીશ -

“હું ખની વાત તો એ છે કે ધર્મોના કામ માટે કે પારકાના કામ માટે પોતાનો વખત કે પૈસા ખર્ચવા કોઈને આજે પસંદ પડે તેમ નથી અને વળી પારકા માટે કોઈથી રૂંદ જલાય એ તો ઘણાજ થોડાઓ પસંદ કરતા જોવામાં આવે છે પૈસા ખાઈ જનારાઓને તો હુરામના લાખો આપ્યા હોય તે જાણી ત્યાં ગણિકાની પેઠે કોઈની નાં મ્હોં ખુલ્લાં કરી દિશા રહે પણ પરોપકાર માટે લડનારને એમ કરવું કપ્પાથી પાવવે ? ન્યાય આજે ધણો મોંઘો થઈ ગયો છે. ‘હૃદય-વાચનકલા’ (The Science of Heart-reading) આજે અદસ્ય થઈ ગઈ અને જાણ સધનો અને કદવનના કે તર્ક-

ના આધારે, ઇન્સાફ નહિ કરતાં બનેલા બંનાવો આતંકી (Psychic power) થી પોતાની આંખ આગળ દુશ્મનાં પાછા બોલાવી શું હો-
ગારને એમાંથી શોધી કઢાડનાર પૂર્વના મનુષ્યો આજે રહ્યાં નથી.
ઢોટા ઢોટા બેરીસ્ટરો પાછા ઢોટાં ખર્ચ કરી, મુકદ્દમા લંબાવી
લંબાવીને, પરોપકાર માટે પોકાર ઉઠાવનારને પણવી થકવી 'શું-હેગારો
શ્રી જીવ અમર કાયદાની વાજ ચીરવા જેવી બારીકીઓ વડે બધી
જઈ મુછો મરડે એવા આ જમાનામાં કાંઈ બદમાશોની-પ્રજ્ઞના રિપુ-
ઓની વાત ખુલ્લી કરવી એ પણ 'એપ્રમલર્સ' થઈ પડ્યું છે ત્યાં
બીજું તો, યામ જ શું? તથાપિ આપણે એ સંભોગો બદલી, સારીએ
તેમ નથી, માટે 'જે નિવારી શકાય તેમ નથી તે નિભાવી લેવું
' નિષ્કર્ષ ' એ કહેવત મુજબ આપણે એટલો પણ સંતોષ લઈશું કે
આજે મુલાગ્ને ઇન્સાફના પ્રેમી અને સજ્જોને વજગી નહિ રહેતાં
વાક્યોનો આશય શું છે અને બોલનાર કેવા છરાદારી, બોલે છે એ
જેવા તરફ તે ન્યાયી સરકાર હમેશાં લક્ષ આપે છે એક દેશી રાજ્ય
માં કાંઈ શ્રીમંત સામે પોકાર ઉઠાવવો એના શું અર્થ થાય છે, એને
શ્રીમંતોની રક્ષત શું જીવનનો ભોગ બનાવે છે એ આપણે સર્વ
ધણીવાર જોતા આવ્યા છીએ. અંગ્રેજી રાજ્યમાં આટલો પોકાર ઉઠાવી
શકાય છે, નામદાર સરકાર તે પર લક્ષ આપે છે અને બોલદારના
આખલા જેવા-મહાજનીઆ પાડા જેવા હરામખાંચ શાહુકારોની વચ્ચે
રહેવા છતાં આપણા જન-માલની સલામતીને વાંધો આવતો નથી એ
શ્રીકૃષ્ણ સત્તાનો પ્રતાપ કાંઈ જેવા તેવા નથી."

સ્નેહી જનોની સેવામાં.

શ્રી પરમ પિતાની કૃપાથી જે માત્રની આરાગ્યેશ લેઈ આજે પુત્ર બહુ મહારા સ્નેહી જનોની સેવામાં જોડાવા ભાગ્યશાળી થાઉં છું. મહારા પૈપરો અને પુસ્તકોના વાચકો અને લાગણ્ય પ્રસંગે કે વાતચીત, પ્રસંગે મહારા સહજસભા આવવા પામેના આત્મનુધૃઓ એમને હું સ્નેહી જનોના વર્ગમાં ગણુ છું, અને મહને પહેલીજ વાર જણીને હર્ષ થાય છે કે એ વર્ગ મહારા ધારવા કરતા ધણો મોટો છે જે બનાવથી મહને તુકસાન કરતા લાભ ધણો યોગ છે એવા એક બનાવને મહારા સ્નેહી જનોએ મહારા માટે દુખનો ત્રિસ માત્રી લેઈ ધણી ચિંતા કરી છે અને મહારા છુટકારા પ્રસંગે મોગા આનંદ જેવો આનંદ વર્તાયો છે, એ ખરેખર એમની લાગણીઓની ઉઘાઘ માપવાનું અચૂક ધોરણ છે. સખ્યાનંદ સાધુરત્નો, મહારા માહક મહારાજો, મહારા અન્વ વાચકો, મહારા સગ્રાસબંધીઓ અને મહારાથી કોઈ જાનનો જામંધ ધરાવતા નહિ હતા એવા પણ સખ્યાનંદ ગ્રેમી આત્માઓએ તારો, પત્રો અને સુતાકાવો દ્વારા નિર્મળ પ્રેમનો ઝરો મહારા ઉપર વહેવડાવીને મહને ન્દવડાવી દીધો છે અને મહારા જેવા એક મુદ્દાગ્રસ્થના હૃદયમાના તુરંત વિચારોને ધોઈ નાખી મહને પહેના કરતા વધારે હિમતવાન, વધારે કર્તાવ્યપરાયણ, વધારે સહનશીન અને વધારે હમાનાન બનાવ્યો છે. આ ગ્રેમી આત્માઓએ આ પ્રમાણે આડકતરી રીતે મહને આપેના સિદ્ધાંત માટે હું હૃદયનો જોડો આભાર માનું તેટલો થોડો છે.

જગતમાની અનેક અનુભવશાળીઓમાં ઉચ્ચ પ્રતિભા એક, એવી એક જોષ્ઠતમા મહને પ્રભુ પ્રનાપે જે માત્ર નિર્ગમન કરવાનો શુભ અવસર તા. ૧૬ મી ડિસેમ્બરે પ્રાપ્ત થયો હતો એ અનુભવશાળી

મહે મેળવ્યું છે ધણુ, કાઠ ગુમા યું હોય તો તે માત્ર મહારા સ્વધર્મી બધુઓની મેવા કરવાની તક. પણ તે માટે મહેને ખેડ થતો નથી, કાચુ કે સ્વધર્મી બધુઓ પ્રત્યે મહારા પેપરો કે પુસ્તકો કે બાપ્તિસ્ટ-દ્વારા જે કાંઈ કર્તવ્ય બજાવવાનું હતું તેની જાતનું કર્તવ્ય ખીસા-કાતરો, દારૂડીઓ, ક્રાફ્ટીનનાં અને બીજાં કુકર્મો કરનારા કેદીઓ પ્રત્યે હિપેટરો દ્વારા બજાવવાની મહેને જે અનુપમ તક જેમનાં દરેજો મળતી હતી તે કાંઈ મહેને યોગે આનંદ આપતી નહોતી.

જેમના જવાનો લાભ મહેને કેમ પ્રાપ્ત થયો, મહારા ઉપર જે કેસ ચાલતો હતો તે કેસનું સ્વરૂપ કેવું હતું, હું જેટલને કેટલો લાપક હતો, ખાસક દિવસ કાંઈ પણ કામકાજ સિવાય મહે કેવી રીતે ગુળ્યાં, જૂદી જૂદી જાતના આરોપથી જેમનાં આવેલા સખ્યાન ધ માણસો સાથે છુટથી વાતચીત કરનાથી મહેને શું શું શિખવાનું મળ્યું, 'જેમના' નામની સરકાર જે હેતુથી સ્થાપવામાં આવી હશે તે હેતુ કેટલે અરો ફળીજૂન થાય છે, જેમનાં કરવા યોગ્ય સુધારા મહેને કયા કયા જણાયા, ઇનસાફ આપનારા અમલદારોએ પ્રાપ્ત જેમનાની સગ કરના પહેલા કંઈ ખામતનો વિચાર કરવો જરૂરનો છે, હિંદુસ્તાન અને વિનાયતની જેમની સરખામણી, જેમના અને જેટલમાં રહેવા પામતા કમનસીમ કેદીઓ કે જહેમના પ્રત્યે લોકસમાજની બધી લાગણીઓ ખીજે કરતાં વધારે ખેચાવાની જરૂર છે તેઓ તરફ સામાન્ય રીતે હેમનો ઉત્તર તિરસ્કાર અને બેદરકારી હોવાથી જનસમાજને યથા સંભવનું મોહું નુકસાન વિદ્વાનો અને શ્રીમંતોના એક નિયમિત મંડળ દ્વારા જેલસુધારા માટે પ્રયાસ થવાની જરૂર, જેમનાં બેદરકારી મહે કરેલી કેટલીક યોજનાઓ અને વિચારો, મુક્ત યતા સ્થાનકવાશી, દેરાવાશી અને અન્ય

ધર્મી પ્રેમાચાર્ય જતાવેલા પ્રેમથી ઉપજેલા વિચારો આ સર્વ જાગતો પર ધણું ધણું લખવા જેવું છે, પરંતુ હાલ દુસ્તમાં આંચકીનું કંદ લાગુ પડેલું હોવાથી રસરસ ચિત્તે લખવાનું મુશ્કેલ છે તે કારણથી તેમજ પેપર કરતાં અવાપદા પુસ્તકમાં એ સર્વ જાગતોનો સમૃદ્ધ યાજ તો વધારે ઠીક એમ. મહાર માનવું હોવાથી અત્રે તો માત્ર થોડીક ક્ષીટીઓ જ મહાર રનેલી જનોની સેવામાં અર્પણ કરીને સતોષ માનીશ.

તા. ૧૬મી ડિસેમ્બરે નંદારે હું ઈનસાફ સાબળવા કોર્ટમાં ગયો તંદારે સંપૂર્ણ વિજયની માત્ર મહેજ સંપૂર્ણ આશા હતી એમ નહિ પણ કેટલાક મેંજસ્ટ્રેટો અને કેટલાક વકીલ-મેંજસ્ટ્રેટોએ પણ આખો કેસ વાંચીને અને મહારી છેવટની દલીલો વાંચીને વિજયની જ આશા આપી હતી. ઘણા મહિનાઓથી ધસાધ મથેલા શરીરવાળાને એકાંત અને આરામથી આપી ઉપકાર કરવાર મેંજસ્ટ્રેટ સાહેબે પણ જજ-મેંટમાં મહારા માટે માનભર્યાં શબ્દો ઉચ્ચાર્યા હતા તેમજ વળી તેઓ સાહેબ જેમમાં મુલાકાતે પધારતાં, પહેલા પ્રેસીડેન્સી મેંજસ્ટ્રેટને મહાર આજખાલુ કશવર્તા મહારા માટે ઉચ્ચાર્યો વધા હતો વળી જેમમાં જતાં કે જેમની આદર વખત કાપતા મહેને જરા પણ ખેદ કે શરમ કે દુઃખ કાંઈજ થયું નહતું આ બધાં કારણોથી મહાર હજાર એમ માને છે કે, હું જે માસની આશાએશ, નીતન અતુલ્ય જ્ઞાન, જૂનાં પાપ કાપવાની પ્રયોગશાળા અને પ્રભુપ્રેમ વધારે પ્રમાણમાં રજવાતી દુકાન માત્ર જ પામ્યો હતો, નહિ કે જેઈલ

જેમમાં રહ્યાં રહ્યાં પેપર લખવાની છુટ આપાતી ન હોવાથી તેમજ નવો પ્રેમ એક્ટનો કચ્છો બીજાના હાથે પેપર પ્રગટ થવા દેવામાં વાંધો લેતો હોવાથી તેટલો વખત આ પત્ર તેમજ મહાર માસિક પત્ર

મુક્તિની રાખવાની જરૂર પડી હતી, જે કે તેટલા ઓકાને બદલે અમુક પુસ્તકો ઇપાનીને ચોક્કસ આપી ગ્રાહકોના મગજને તેટલો ખેરાક તો પુગે પાડવામાં આવ્યો હતો જ. છુટલા બાદ આંચકીના કારણથી મહારે પાંચ સાત દિવસ મુખપ્રમા રોકાઈ જવું પડ્યું હતું, અને જે કે સદંત્ર આરામ મળતા તુરંતજ આ અંક પ્રગટ કર્યો છે તો પણ હાલની શારીરિક સ્થિતિ મ્હને લગભગ ચોક્કસ માસ સુધી ખરાબર કામ કરવા દે એ બનવું લગભગ અશક્ય છે.

મહારા ઉપરનો સર્વ દોષનો આટલો જાણી ગ્રેમ ભરાતી આ પહેલી તક મળવા માટે હું ખરેખર ખુશી થયો છું અને એ પ્રસંગ જેમને લીધે મળ્યો તે દરેક પ્રગળો આત્મા વિશેષ નિર્મળ થાઓ એમ થી પરમાત્મા પ્રથે પ્રાર્થના કરું છું. જેના નામથી ક્યારે કરવામાં આવી હતી તે બાઈનો દોષ જાતનો હું દોષ ભેટો નથી, જ'કે ત્હેની તો દયા ઉપજ્યા વગર રહેતી નથી ત્હેનું આ બાવું તેમજ પરબવતું ખીગાડ નાર ત્હેના પૌતાનજ અમુક માણસો હતા, જેમાંના તમામને કુદરને થોડો કે વધુ માર આપી સત્યાસત્યની હાજરાહજુર પરીક્ષા કરી ખતાવી છે સૌથી વધારે ગર્વ કરનાર સખસ, જે વખતે મુંબઈથી અમદાવાદ માટે ઉપડી ચૂક્યાનો મહોગ તાર અમદાવાદ પુગો તે જ વખતે એક એક કર્મ દેવની કચેરીમાં જવામ આપવા માટે આવેા ગયો હતો ખીજાને સજ્જડ નુકસાની લાગી હતી લગભગ દોકડે થોડી યા વત્તી શિક્ષા કુદરને ખુની રીતે કરીને શિખવું છે કે, મનુષ્યકૃત કાપદા અને મનુષ્યકૃત ઇતસાદ કદી સમ્પૂર્ણ ન પણ હોય, પરંતુ કુદરતનો કાપદો અને કર્મ દેવનો ઇતસાદ કદી-કદી જુવ કરતો નથી. મ્હને લાગેલી સગ પણ બ્યાજગી હતી, કોઈ પૂર્વજ-મનાં પાપનું દેવું ચુકવવા માટે

તે જરૂરની હતી અને મહે તે દેવ હસ્તે મુખે અને કાયદેમદીથી ચુકવું છે, પરંતુ તુ તુ દેવ બાધનાર આત્મમધુઓને તે ચુકવનાં જે વેદના ધરો હોનો ખ્યાન પણ મૂકે જોઈના આસ હાથવનો અને દુહોમની પાપેના નિવારણ માટે દરેકજ સ્થાનમાં પહેલી પ્રાર્થના કરતો હતો.

કર્માણુ બાઈતરફ મહારા સેજોમાં તેમજ કેસ વખતે અને ઉપર બચાવના મહારા લાભમાં પણ મહે કેવી વર્તણૂક ચલાવી છે એ કહી ખતાવવાનું કામ મહાર નથી લાખ્યાન સાથે હૃદયમાં ધરાવતા ઉત્તમ પુરો જ એ લાવોની કદર જુગી રાકશે કેટલાક બાળકો એ પ્રેમભાવનાને ગુન્હાની કણનાત અને ક્ષમા તરીકે ઠરાવવા મથે છે, એ જોઈ મહે માત્ર હસણ જ આવે છે.

કેસ તેમજ જોઈન ખન્ને હવે જવખની વાનો જની છે, એટલે આપણે રમુજ ખાતર એ વાતો યાદ કરીશું તો તેથી કાર્ક દુખ મરાની જરૂર નથી આ પ્રસન્ન મૂળ કારણ, લાઈમધ આનંદ અગાઉ ધસારો કર્યો હતો તેમ, અમુક સાધુ જ છે, અને સાધુ પણ સ્થાનકવાસી જેન ધર્મના, તેમાં પણ જે ગરુમા મહારો જન્મ છે તેજ ગરુના અમુક સાધુ અને અમુક અગ્રેસરે મગીને આ સવગી હીનચાન કરી હતી અને કાયદેસર તેમજ ગેરકાયદેસર દરેક જાતની સામગ્રી સજી આપી હતી, એમલુ જ નહિ પણ જોઈની સખના સમાચાર પાટ ઉપર ઉભા થઈને લોકોને સભાગાની ખુશાની જાહેર કરવા કૃપા કરી હતી! સિવાય બીજા એક મારવાડી સાધુ કે જેણે નસાડેલા ચાર વિદ્યાર્થીઓને પાછા દોતેજ મા મેળવી આપનાનો પ્રાસ કરતાં મહારે હોમના ચતુ તરીકે ગણાવાનો વખત આવ્યો હોય તે મારવાડી સાધુએ પણ જેલ માટે ખુશાલી

દર્શાવનારો પણ પાઠ્યો હોય એ સિદ્ધાંતના તમામ સ્થાન જોઈ સાંકે મુનિઓ અને આરોગ્ય વધતા યા યોગ્ય ખેદિત થયા હતા અને મુખારે ૫૦૦ ગ્રેમીઓએ તોળે અને કામજોદાર પોતાની લાગણીઓ દર્શાવી હતી એટલું જ નહિ પણ કેટલાંક નુસખેપત્રોએ પણ લાંબા લેખો લખી કદર બુઝી હતી

આ સર્વ ગ્રેમી આત્માઓ (Sympathisers) ની બની આવનાઓના પ્રતાપે જ જેવર્મા મહારી તનદુરસ્તી જળવાઈ રહેવા પાત્રી હતી અને મહાત્મ મન પણ ઉત્સાહ અને ધૈર્ય જાળવી શક્યુ હતું. અહીંમાં પહેલી જ વાર હું જોવાને બામ્બાળી થયો છું કે મહારા ધારવા કરતા ધણા વધારે સજ્જનો મહારા તરફ પ્રેમ ધરાવે છે અને નિરુપચારી પ્રેમદ્વારા મહેને ધણ સિદ્ધાંત, હિમન અને આરોગ્ય બદ્ધ છે કેટલાંક મનિરતનોની મહારા પરતી કૃપાને તો બહોત વાળવાને હું કદી સમર્થ થઈશ નહિ

આ કેસમાં મદદ તરીકે નાણા કોષ્ટકે મોકલવા નહિ, એમ તો મહે કેસની શરૂઆતમાં જ પેપરદારો અરજ મુજરી હતી, તે છતાં માંગરોળનિનાસી શ્રીયુત નેમચદલાઈ વસનજીએ મહારા છુત્તારાના નિવસે તાર દ્વારા ૩ ૫૦) મોકલ્યા હતા કેસને અંગે આનુ સાનના અડધા લનામ્મ' જેટલું ખર્ચ અને નુકસાની થવા છતાં પેપર ચાલુ રાખવાનો વિચાર રાખ્યો છે.

મહારા કેસના મુલ્ય દોઢ પર પુરતો વિચાર કરવાં ઇચ્છનારે મેં ૭ રોટ સમક્ષ કાલની મહારી છેવટની હતીને (લાલજી) નાયવાની જરૂર છે અનમતા કુદરને તો જોવાજમી ઉરકેરણી કરનાર તમામ માણસોને એક યા ખીખા ઉપમા તુરતાતુરતજ ફળ આપ્યું છે અને એ રીતે કદરતનુ જળમેન્દ તો જણાઈ ચુક્યું છે

ફાંદ કરનાર તરફ હમેશની માફક અને કેસના વખતની માફક હજી પણ હું બંધુબાવ ધસતુછું અને તેના તરફ મહને લેશ મન ક્રોધ નથી, જો કે તેને પોતાનું હથીઆર બનાવનાગ્યો તેને તુકસાન કરે છે તે મારે એવ તો અન્યત્ર ચાલુ છેજ મહને વિશ્વાસ છે કે, કુદરત હજી પોતાનો ઇનસાફ પુરેપુરો ચુકરી બતાવીને દુનિઆને સત્યમાં વધારે દઢ રહેવાનું શિક્ષણ આપવાની તક અવશ્ય લેશે.

તા ૨૧-૨-૧૯૧૨.

* *

જેતેમા જ્યા પહેલાં વિદ્યોતજક ફૂડ ખાતે જૂના જૂના પ્રાંતોમાંથી છુટક છુટક રકમો ડૉન્ડરન્સ ઓફીસમાં આવ્યા કરી હતી અને તેનાં પહેલ્ય ઓફીસ તરફથી આ પત્ર દ્વારા પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી હતી. જેલમાંથી મુકત થયા બાદ પણ તે ફૂડ મારે પ્રવાસ ચાલુ જ હતો તે નીચેના એક જ લેખ ઉપરથી સમજાશે એ લેખ તા ૨૦ મે ૧૯૧૨ નો છે—

એટલે હું સમજીશ કે પહેાંચી ગઈ. તમે અમૂલ્ય પુસ્તકો મુક્ત ફેલાવવાના કામમાં જે વખત, પૈસા તેમજ મહેનતનો ભોગ આપો છો તે કાર્મમાં શાંતિનાથ ભગવાનના નામથી આ રકમ મોકલું છું તે સ્વીકારશો. મારું નામ આપવાની જરૂર નથી. વળી તેવીજ રીતે આજે રૂ. ૧૦૦ ની નોટ અજમેર ખાને રામશેઠ ચાંદમલજીને મોકલી છે, છે અને તે તમારા પ્રિય જૈન વિદ્યોત્તેજક ફંડમાં નાખવા લખ્યું છે.

તમને સુખી જોવા હૃદયે,

આપનો સેવક,

શાંતિનાથ ભગવાનનો દાસ.

“ મુંબઈ શહેર કે જ્યાં મહાત્મ વિરૂદ્ધ ખટપટ કરનારા, મહારા નિર્મળમાં નિર્મળ આચર્યો પર પણ મલીન પોતાક પહેરાવી’ સોફામાં તિરસ્કાર ઉત્પન્ન કરવાની કોશીશ કરનારા અમુકે સ્વધર્મીઓએ વાતાવરણ મલીન કરવામાં કાંઈ કમીના રાખી નથી—એવા શહેરમાં આવી અગમ્ય રીતે અને આવી લાગણીઓ પત્ર લખનાર મહારાષ્ટ્ર કોણ હશે તે જાણવાને, અહીં થોડા દિવસ રહ જોઈ; પરન્તુ નામનો કાંઈ ખતો મળ્યો નથી આ સંખ્યાવત ‘જૈનપ્રભાસાર’ અંદર પ્રત્યેની જ હોવાથી ધન્યવાદના શબ્દો જાપવા એ માત્ર કાટાંઈ કરવા જેવું જણાય તેથી વિશેષ લખ્યું મોકલું રાખું છું. પરન્તુ એટલું તો અવશ્ય કહીશ કે જે વર્ષ ઉપર જ્યારે ‘પ્રેસ એક્ટ’ ની મુશીબતને લીધે આ પેપર બંધ કરવાનો સંજવ આવી પુગ્યો હતો ત્યારે રૂ. ૫૦૦) ની રૂપ મદદ મોકલનાર હુધીઆનાવાળા મહારા પરમ મિત્ર શ્રીયુત લાલા ત્રિફીમલ ખાણુલાલે જે હૃદયનો ઉમળકા ખતાવ્યો હતો તેવાજ આ ઉમળકા જોઈ મહને મહારા લૂનાલંગડા પ્રથાસેને, સુખે—દુઃખે પણ નીકાવી

રાખવાની હિમત મળે છે. અમારા સ્થા. જૈન વર્ગમાં આવી કદર ('આવી' એ શબ્દ રૂપીઆની રકમને ઉદ્દેશીને અહીં વપરાતો નથી, પરંતુ જે લાગતી કદર કરાય છે તે લાગને ઉદ્દેશીને વપરાયો છે) —આવી/કદર થતી જોઇ કામના લક્ષ્ય માટે કાંઇક આશાઓ બંધાવા લાગે છે અને મહારા પછીના સુધારકને મહારા જેવી શુદ્ધ—

‘બુદ્ધી અને હાહાહા થતી છું’ગી ભોગવતી નહિ પડે એટલે સુધી મસ્તુરિયતિ બદલાઈ જવા પામશે એમ અટકળ બાધવાનું કારણ મળે છે.

શાંતિનાથ પ્રભુના આ શાન્તિપ્રિય પુત્રે મહારા માનીતા કેળવણી ફંડમાં રૂ. ૧૦૦ ની જે ગુપ્ત મદદ મોકલી તે માટે તો તે મદદાપને ખુલ્લી રીતે હજારો ધન્યવાદ આપવાને હું હકદાર છું જ. ગરીબ મિત્રાઈ કેળવણી ફંડ હમણો તે લાંબું થઇને નિદ્રા લે છે. લેના સ્થાપકને એ માસની સગા ફરમાવનાર મેંજસ્ટ્રેટ જજમેંટમાં ૨૫૮ લખ્યું હતું કે, આરોપી પોતે જૈન કૉન્ફરન્સમાં આગેવાનીઓ ભાગ લે છે અને કૉન્ફરન્સ તંત્રના કેળવણી ફંડમાં રૂપીઆ મેળવવા માટે આ દોષિત લખાણ કર્યું છે એમ મહેને લાગવતી આ ‘સગા કડ’ છું, લખાણ ખોટું હતું કે ખરૂં તે બાબત પર ચર્ચા કરવાનો આ વખત નથી પણ ખુદ મેંજસ્ટ્રેટ જજસરે આ શબ્દો વાપરે છે ત્યારે એટલે તો એટલોજ થાય છે કે સ્થા. જૈન વર્ગના કેળવાયવાગૃહસ્થો તેમજ કૉન્ફરન્સના નેતાઓએ એ શુભ તકનો લાભ લેવા કાંઇજ પ્રયાસ કર્યો નથી. જે વખતે મહેને જોડમાં જવાનો રૂડો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો તે વખતે જ જો એ ચાર ગ્રંથુએટોએ કે કૉન્ફરન્સ આદીસે જૈન વર્ગને અપીલ કરી હોત કે આ ફંડ કે જોડના હિતાર્થે લેના જન્મદાતાને જોડમાં જવું પડ્યું છે, તે ફંડમાં તદ્દારે મોટો આત્મભોગ નહિ તો ચોડા ‘કુકા’ના પણ ભોગ આપવોજ જોઇએ, —જે આવી રીતની અપીલ

કરવામાં આવી હોત તો થોડાક દહાર રૂપીયા ઐશ્વર્ય થતા મુરદેવ ન હતા. પરંતુ અમારા ઐશ્વર્યોએ અને અમારા કહેવાતા બહેલાઓ કેઈ પણ મહેર કામમાં ખસ મનથી આગળ પડવાના અખાડા કરે છે અને કામ કરનારાઓને નિંદવામાં તો પોતાની સઘળી શક્તિનો ભોગ આપવા તૈયાર રહે છે !

કેળવણી ફંડમાં હજી સુધી, અગ્રેજ કેળવણી પામેલા સારી સ્થિતિના જેનો તરફથી કશી રકમો આવી નથી. શું અગ્રેજ બહુતર એમ શીખવે છે કે પારકાં છોકરાંઓને જાતિ કરવા ને પોતાનાં છોકરાંને ધરમાં સંતાડી રાખવાં ? કર્તવ્યનો પાઠ બાળપણથીજ શીખનારા અગ્રેજોની ભાષા બહુવા જતાં જેઓ પોતાના વર્ગનો ઉદ્ધાર કરવાના કામ માટે થોડા કુકા પરનો મોઢ ઉતારી ન શકતા હોય અને માન શેઠીઆઓએ જ જાણે કે કામનું દેવું કર્યું ન હોય એમ શેઠીઆઓને ઝાટકવામાં જ જેઓ પોતાની પંડીતાઈને સમાપ્ત થતી માનતા હોય તેમને આપણે નમ્રતાપૂર્વક અરજ ચુભરીશું કે મગજની કેળવણી કરતાં હૃદયની કેળવણી ધણીજ અમૂલ્ય છે, માટે તે શિષ્યો-તે શિષ્યો-તે શિષ્યો; અને ગુપ્તવાદ છોડી કાંઈક શુભ કરવાની શરૂઆત કરવા લાગો. તમારા અચાન દશામાં સડતા સ્વધર્મી બધુઓને ઉત્તેજન આપીને બહુવી, એ પ્રમાણે આરતે આરને આપી કામને મુશિક્ષિત અને દીર્ઘ દટિવાળી બનાવવાના આશયથી ખુદ આપણી કોન્ફરન્સ

દીધી હોય એમ જાહેર થયું નથી. એ ગૃહસ્થ પાસેથી જોડામાં જોડી ૧૦-૨૦ હજાર રૂપીયાની રકમની આયા રાખવાનો દરેક જૈનને હક્ક હતો, તેને બાદે ૧૧૦૦) રૂપડી મહાસુશીળતે જોડામાં છે. પ્રવેશી માર મૂર્તિપૂજક અને દીર્ઘજીવ જૈન લખપતિઓની ગંગાવર ઉદારતા-જોના દાખલા આ પેપરમાં હું અનેકવાર આપી ગયો છું, અને આજના અંકમાં જોનારો કે સુર્જર કારીગર વર્ગની પહેલી કૉન્ફરન્સના પ્રમુખ મી હરીચંદ્ર મંજારામે રૂ. ૨૦,૦૦૦ ની એક રકમ તથા મહીને રૂ. ૧૫૦) ની આનક યાચ તેટલી બીજી રકમ કેળવણી ખાતે આપી છે અને કેળવણી ફંડ ખાતે ઘેરોગર અને ગામોગામ ૦-૮-૦ ના રેફ હાથ પાડી દીધા છે. મહારી નમ્ર સૂચનાની કિમત અમારા જૈનભાઈઓ બીજી કોમોની હોશિયારો વાંચવાથી કરી શકતા હોય તો હજી કાંઈ બગડી ગયું નથી. ચાતુર્માસ નજ્દીકમાં આવે છે. જુદી તો સારી થવાની જ છે, તે સાથે અમારા શ્રીમતો એ કેળવણી ફંડના સુકાઈ ગયેલા ક્ષેત્રપર જુદી કરશે તો ધણું પુણ્ય ઉપાર્જન કરશે.

તા. ૨૦-૫-૧૨.

કેળવાયલા જૈનો, તથા જૈન અગ્રેસરો અને નરકના
જોડા કરમાં નહિ સપડાયલા અધ્યાત્મી સુનિ-
રતોને છેવટની અરજ.

મહાશયો,

વિદ્યોત્તેજક ફંડ શરૂ થઈ ચૂક્યું છે. કૉન્ફરન્સ ઓફિસ જેવી સહીસલામત જગ્યાએ તે રાખવામાં આવ્યું છે. અલગત તે ધણી

ન્હાની રકમ છે; પણ પરમાત્માનો આભાર માનો કે એટલી પણ થર-
આત થઈ છે. પાવા ઉપર ઇમારત ચણવાનું કામ હવે આપ મુરખી-
જોને સોંપી હું થોડા વખતને માટે રૂખસદ લઉં છું; કારણ કે ૨૧-
પર સંબંધી અનેક દષ્ટિર્મિદુષ્ટ વિચારતાં મને અમુક સંનેગો-વિત્તને
કરવા માટે જાહેર જાહેરીમાંથી થોડા વખતને માટે શક્તિમાનું આપના
વગર ચાલે તેમ નથી.

આપ મુરખીઓ પ્રત્યે મહારી છેવટની અરજ છે કે, મહારા
પ્રિયતમ એવા આ ફંડને જેટલું પોણલુ આપણ તેટલું આપણ આપ
કમર કસો. એ ફંડને લાખ-એ લાખ કે પાંચ લાખ જેટલી હદ સુધી
લઈ જાઓ. એ ફંડ આખા વર્ગને અંધકારમાંથી પ્રકાશમાં લાવશે.
જેમો, અમદા, અમદા, સંકુચિત વૃત્તિ, અસાન, ઇર્ષા, મિથ્યાભિમાન,
કાવરતા, પ્રમાદ આદિ અનેક બલાઓને હાંસી કહાડવાનું કામ એ ફંડથી
જ બીજું શકશે. માટે જોને જેમ જોને તેમ પ્રુષ્ટિ આપો. કાન્દર-સના
દરેક મેળાવડા વખતે એ ફંડને સૌથી આગળ ધરો. ખાસ ઉપદેશના
મોકલીને ગમિગામથી એ ફંડ માટે રકમો મેળવો. સાધુરત્નોના
સમયોચિત ઉપદેશથી એ ફંડને પોણલુ મળે એમ કરો કાષ્ઠપણ રીતે
આ ફંડને મોટું બનાવો અને જેન કામને એ વડે આગળ વધારો.
તમારા વચ્ચેથી અદશ્ય થતાં પહેલાં આ છેલ્લી અરજ છે, જે સ્વીકારશે
જ એ હારોંસા સાથે—

ચક્રવર્તી રાજા બ્રહ્મદત્ત .

અથવા

. મિત્રપરીક્ષા.

પ્રકરણ ૧ લું.

મિત્રતાની મહેક.

પ્રીતિ સમો પાપક નહી, કોઈ પ્રીતિ મ લેડા હો;
લે લેડા તો નિરવહો, અધવચ મ ત્રેડો હો—

—સ્વર્ગીય શ્રી ખેડાજી સ્વામી

ઓ મિત્રતા ! મિત્રતા ! આ નિ સાર જન્મતના ઉત્તમોત્તમ
પદાર્થોમાં કાંઈ કાંઈ ધારનો અશ રહ્યો હોય તો તેને નીચીવીનીચીવી
ઝીકટો કરી શુ તારામાં જ મુકાયો છે, કે શુ તને આકાશમાંની
નીચે મોકલવામાં આવી છે ? જોઈ, જેમાંનું શુ ખરૂં છે ? કટાળો ?
આપે એવા દુનિયા જનાવ દરોજ જનવા છતાં આ દુનિયામાં જીવન
ગમે છે તે તારો જ પ્રતાપ છે, કારણ કે એ કટાળો તું 'આપડાપડ
લાણી' કરી જૂનાવે છે તું મનુષ્યમાનકના આંધુ લુછનારી પ્રેમાળ

માતા છે. તું એને લાડોડીથી હિરેનાર પિતા છે. માતાને પિતા
 ઈ કાંઈ કોઈ પસંદ કરીને જોવતું નથી, કે જ્યાં લેખના ઉપર શીદા
 શીદા થઈ જવા લેવું સ્વાભાવિક વળથુ થાય; પણ તું તો હમરોની
 ટોળીમાંથી ચુંટાયલી પત્નિ અને દેવી છે. સ્વયંવરથી તારું
 પાશ્વિમદથુ થયું છે; એટલે તારામાં માણસ નીદાશીદા થઈ જાય
 એમાં શું આશ્ચર્ય ? ભરિખના ચક્રવર્તી બ્રહ્મદત્તની સાથે પ્રધાનપુત્ર
 વરવહુને જંગલમાં રખાવનાર આ મિત્રતા ! કહે, હેં હેને એવું શું
 અદ્ભુત સમજાવી દીધું હતું કે તે પોતાના લૂટાઈ ગયેલા ધર-ખાર
 અને માતા-પિતાની ખસું દરકાર ન કરતાં એકલમેકલા બટકતા ફરતા
 બ્રહ્મદત્ત સાથે જંગલમાં જુખ-યાંક અને કાંટાના જખમ ખાવાતું પસંદ
 કરતો ? કહે, હેં હેને એવાં કેવાંક મિત્રાધિ-જનોવી દીધા હતા કે બ્રહ્મ-
 દત્તને મારવા આવનાર રાક્ષસી દૂનોના હાથે તાડન પામવા છતાં હેણે
 હેને બ્રહ્મદત્ત ખતાબો જ મહિ ? અને કહે, કે બ્રહ્મદત્તનાં પિતા 'બ્રહ્મ-
 રાયને હેં 'જાડુ ધંધુ' હતું કે બ્રહ્મદત્તનો બાલ્યાવસ્થામાં તે મિત્ર
 વણારથીપતિ કંઠકરાય, હંરિતનાપુરપતિ કેલુરદત્તરાય, અયોધ્યાપતિ
 દીર્ઘરાય અને અંગદેશાધિપતિ ધુધ્પચુક એ ચાર રાજાઓની દોસ્તીમાં
 તક્લીન થઈ જઈ હેમાંના એકેકને વારાફરતી પોતાની પાસેજ રાખતો ?

“એ શું થોભ્યા? મિત્ર! મ્હારી ડરાનમાની મ્હને માદ પથુ આવતી નથી. ત્હમારા રનેહે મ્હારા હૃદયની કુલ જમા રોકી હોવાથી હવે સ્ત્રીજી કોઈ સ્ત્રીજી-અરે છુદ મ્હારી રાણી પથુ ત્હાં અવકાશ પામતી નથી. પરન્તુ બ્રહ્મરાયજી! ત્હમે દીક ઓભ્યા; જે એમ એ કદ જ હોય સો આ કદ જ છે અને એવી કદ ત્હમને-મ્હને સામાન્ય જ છે.”

“હા, દીર્ઘરાયજી! તેમજ છે. મ્હને હમણું સુગતું દરદ વધતું જાય છે અને આજ સાંજ દેખું એવી મ્હને આશા નથી. તેમ છતાં મ્હારી બહાલી સુતણી રાણી અને એકના એક કુમાર બ્રહ્મદેવતી જુદા પડતાં મ્હને જેટલી પીડા થતી નથી તેટલી, ત્હને! મ્હારા બહાલા મિત્ર! મ્હારા જીવર! ત્હને છોડી જતાં પાપ છે.”

“મ્હારા આમન! મિત્ર! એવું ન થોયો. ત્હમે સો વરસ છેવો અને મ્હાફં જીવન સાચવો. આ દરદ હમણુંજ સમી જશે મ્હેં પ્રખ્યાતમાં પ્રખ્યાત વૈદ્ય હકીમોને તેડ્યા માણસ દોડાવ્યા છે. આમ નાહિમત ન થાઓ.”

“એટલી આશામાં વખત ઓવાતું કામ નથી, દીર્ઘ! હવે ત્હારો આ. કુનિયા સાથેનો સમ્મન્ધ પુરો થયો છે. વૈદ્યો અને હકીમો ત્હારો વુટવા નિર્માવજો. દોરો રાખવા સમર્થ નથી. અટોતે કુટે તે ત્હેલા, જે કોઈ જીવ વખત તે આડાઅવળા જામા જમવામાં સમાવવો નોંધવો નથી. રાણી અને કુમારને અદ મ્હારી પાસે લાવો.”

હુકમ થતાંની સાથેજ જન્મેનેઃ અંદર દાખલ કરવામાં આપ્યા. ગ્મનદર રાયરચીલાંથી ચણુમારાયજી બાવ્ય દિવાનખાતું આ વખતે જાણે કે રડતું હોવાની એવું દીસતું હતું. કંપીતપુર નગરીના રાજા બ્રહ્મરાયની માનીતી રાણી હમણું એક રાંધા માણક વીલે મ્હોઢે અસિ દાગતી દાતી.

“તેહું હવે ડસડસી રહું હતું,—પણ કદાચ તે તેહું રદન છેવટનું જ હતું, કારણ કે પછી તે હવે રડવાનું બૂલી જવા નિર્માયણ હતું. કેમજી વયનો કુમાર બ્રહ્મદત્ત—ચૈત્ર સ્વમ સાથે જ—મેલો આ ભવિષ્યનો ચક્રવર્તી, માતાને રડતી જોઇ અને પિતાને દુઃખી જોઇ કુસકા ખાતો હતો. આહા, રનેહમધન કેવું દુઃખદાયક છે ! એજ રાણી અને એજ કુમાર હજારો દુઃખાળીઓને મરતાં જોવા છતાં, હજારો સામંતોને ભાલાથી મોકાતા જોવા છતાં કદી રડતા નહિ અને હમણાં એક—માત્ર એકજ પુરુષને મરતો જોઇ હવેએક રદન કરી રહ્યા છે. તેમણે તે એકમાં મહારાણ્યું માન્યું અને પેલા હજારોમાં પરાયાણ્યું જાણ્યું તેથી જ એક દુઃખગતી થયો, જહારે હજારો તેમને કાંઈ દુઃખનું જ્ઞાન કરાવી શક્યાં નહિ.

રાણી અને કુમારને રડતાં જોઇ બ્રહ્મરાષ્ટ્રે કહ્યું: “હિમત રાખો ! બહાવી ! ગભરાઓ નહિ, બાળકને હિમત આપો. એ મહારું સર્વસ્વ છે, એ મહારી આશા છે. નૈમિત્તિકે કહ્યું હતું કે ચૈત્ર સ્વમ સાથે આવનાર આ કુમાર મહાપરાક્રમી પુરુષ થશે—ચક્રવર્તી થશે. અને હું મરવા છતાં આકાશમાં રહો રહો એનાં પરાક્રમ જોઇ ખુશી થઇશ. બહાવી ! તુમારે ગભરાવા જેવું કાંઈ નથી. કાંઈ અમરપટો લાગ્યું નથી. આજ નહિ તો બે દિવસ પછી પણ મરવાનું તો હતુંજ. સુભાગ્યે આવો પ્રતાપી પુત્ર તારે દીલાસો લેવા માટે છે. અને મહારા પરમ મિત્ર દીર્ઘરાયણ તમને કાંઈને કાંઈ વાતે આતુર આવવા નહિ દે.”

“રાયજી !” હવે તેણે દીર્ઘ તરફ ફરીને કહ્યું: “રાજપાટની ભલામણ હવે તમને છે. કુમાર હજી નહાનો છે. પાંચ સાત વરસે રાજ્યતાંત્ર ચલાવવા યોગ્ય થાય ત્યાં સુધી તમનેજ અહીં રહી રાજ્ય સ્થાપવું.”

“મિત્ર !” હીથે સંજળ નેત્રે જવાન આપ્યો. “ચાર મિત્રો પૈકી એક એક વરસે એક એક મિત્ર આપની સાથે રહે એવો આપણો વરસો થયાં ધારો છે, એ મુજબ આ વરસ મ્હારે અહીં આવવાનું થયું તે વખતે મ્હને સ્વપ્નમાં પણ ખ્યાલ નહોતો કે આપની આ મુલાકાત છેવટની જ થશે પણ ફરે વિધાતાને જરાં પણ વિચાર નથી. આપે પાંચ વરસ રાજ સાચવવા મ્હને ફરમાવ્યું, પણ મ્હારા કરતાં બીજા ત્રણ મિત્રો કંઈ આજા સમર્થ નથી. માટે તેઓ પૈકી કોઈને સત્તા આપવા મ્હારી વિનંતિ છે. તેમ છતાં હું તો છુ જ છું હું ખમર-અંતર ભેતો રહીશ. અમદત મ્હારો જ પુત્ર છે અને આ રાજ્ય મ્હારું જ છે, માટે દાંતને જીજની જવામજીની શી જરૂર ?”

“હમણાં બીજાઓને તેમજવાનો વખત નથી માટે હું તમને જ રાજ્ય સોંપુ છું. મિત્ર ! તે ત્હમંરે જ જળવલુ પડશે હવે વધારે એચતાણુ ન કરતાં કંઈ ધર્મવાર્તા કરો કે જેથી મ્હારા આત્માનું કલ્યાણ થાય” ભાગ્યેજીટથે અગાળે અહારાયે છેલ્લા શબ્દો હવામાં ફેંક્યા.

ધર્મવાર્તા તો શું પણ મુશ્કેલીના થોડાક શબ્દો સાંભળતા-સાંભળતામાં અહારાયના આત્માએ આ ચાલીસ-પચાસ વરસથી પહેરેલું વજ્ર છોડી તે જ ક્ષણે બીજા વજ્રમાં પ્રવેશ કર્યો મિત્રને મુપરત કરતી વખતે તેને કે મિત્રને ખ્યાલ પણ નહોતો કે “અમદત મ્હારો જ પુત્ર છે અને આ રાજ્ય મ્હારું જ છે” એ શબ્દો કોઈ જૂદાજ અર્થમાં ખરા પડશે. અસ્થિર ભાવવાળા પદાર્થોથી બરેલી આ દુનિયાના મનુષ્યોના મનના ભાન પણ કેવા ધડીએ ધડીએ બદલાય છે !

મકરણ ૨ જી.

એકાંત ભુરી ચીજ છે.

વિદ્યા, વનિતા, નૃપ, લતા રે, ઉંચ નીચ ન ગણતા;
પાસ રહે તસ પ્રિતથીરે, દુરત તીહાં લપટતા.

—સ્વર્ગસ્થ શ્રી ખોડાજી સ્વામી.

બ્રહ્મરાયના સ્વર્ગવાસથી મહિલમાં અને રાજ્યમાં સર્વત્ર ઉડી દોશગીરી ફેલાઇ રહી હતી, તથાપિ રોક કરનારાં સર્વનાં રોકનો સરવાળો એકથી રાણી ચુદ્ધણીના જાતીશટ વિજ્ઞાપથી ધણો ઓછો થતો હતો; કારણ કે બ્રહ્મરાયમાં તેણીએ પુરજનો માફક માત્ર રાજા જ ગુમાવ્યો ન હતો, બાપાતો માફક સગો જ ગુમાવ્યો ન હતો, દીર્ઘ-રાયાદિ માફક મિત્રજ ગુમાવ્યો ન હતો, પણ તેથી પણ કાંઈક વધુ ગુમાવ્યું હતું; બ્રહ્મરાયમાં તેણીએ પોતાના સિરનું જન ગુમાવ્યું હતું, (તેથી પણ વિશેષ) પોતાનું પૌત્રન ગુમાવ્યું હતું, અંરે (તેથી પણ વિશેષ) પોતાનું અંતઃકરણ અને આત્મા તેણી ગુમાવી બેંદી હતી. અને તેમ હતું તો પછી તે જાતીશટ વિજ્ઞાપ કરે તોમાં શું આશ્ચર્ય જોવું છે ? વરસો સુધી કિમતી અલંકાર તુલ્ય સાચવેલા અને સુમધી તણાથી પોતેલા વાળને તે પીખી નાખવા લાગી; કદળીપત્ર જેવી જાતી કે જે અત્યાર સુધી તો એવીજ ઠામળ હતી તેને કરકમળથી

કુની નાખવા લાગી, જાણે કે એ પડશે તોડી અદર સતાડેલો બ્રહ્મ-
રાય પરનો પ્રેમ તે કુનીઆને બતાવવા હમજીવી ન હોય ! લિક્સેલા
કમળ જેવી આંખમાંથી અચ્ચુની ધારા વહેવરાવીને પોતાના બારીક
વસ્ત્રો ખીજાવી છુપાવવી સુદરતાને જાહેર કરવા લાગી. “હા નાથ ! હા
મૌવનશલ્યગાર ! હા પ્રાણ ! હા આત્મન !” એમ હિંદુઓ કહાડતી
કહાડતી તે ખુલ્લી જમીનપર પછાડ ખાવા લાગી

• અતઃપુરમાં એ વખતે હાજર રહેનારાં સર્વનાં હૃદય આ વિલાપ
જેમ ધીરતા હતા, કાંપતા હતા, પણ એક એવું હૃદય ત્યાં હતું કે
જે આ વિલાપમાં પણ સૌન્દર્ય જોતું હતું “જે સ્ત્રી મરનાર ઉપર
આટલો પ્રેમ બતાવે છે તે જીવતા સાથે પ્રેમ બાધે તો રહેનાં તરફ
જેટલી પ્રેમાળ થઈ શકે !” એવો ખ્યાલ એક હૃદયમાં હમણાં થયાં
કરતો હતો અને એ ખ્યાલના જન્મ સાથેજ એ હૃદયમાંથી બ્રહ્મ-
રાય તરફનો પ્રેમ દેશનિકાન થયો ! છ મહારે તે એક હૃદયનું નામ
જણાવવું જ પડશે ? આકાશી ગુણ તરીકે જાણખાવેલા મિત્રતાના ગુણને
કલક લગાડનાર દીર્ઘરાયનું નામ શું મહારે જાહેર કરવું જ પડશે ?

દીર્ઘરાયે એ ખ્યાલ હમણાં તો એટલી મજબુતાઈથી હૃદયમાં
સાચવી રાખ્યો કે જેટલી મજબુતાઈથી આજ સુધી તે બ્રહ્મરાયપરનો પ્રેમ
સાચવી રાખતો હતો અને હવે તે અનુકૂળ પ્રસંગની શોધમાં ફરવા લાગ્યો

દિવસે દિવસે શોક ઓછો થતો ગયો, કારણ કે ‘વખત એ
શોક બૂવાવનાર દવા છે’ દિવસે દિવસે સૌ પોતપોતાના કામકાજમાં
ભક્ષ આપવા લાગ્યું. રાણીએ બ્રહ્મહત્યુક્રમારને સંભાળવાનું અને
દીર્ઘરાયે રાજ્ય સંભાળવાનું કામ લક્ષ્યપૂર્વક કરવા માંડ્યું એ કામો
બજાવવામાં દીર્ઘને રાણીની અને રાણીને દીર્ઘની સલાહ વાર વાર લેવી
પડતી અને એથી અન્યોઅન્ય મુશ્કેલીના પ્રસંગો પણ મળવા લાગ્યા.
પ્રથમ જેઓ ધણા માણસોની રૂબરૂમાં સલાહ પૂછતાં અને વાત

ચીત કરતાં તેઓ વખતના જવા સાથે વધારે ધૃષ્ટ લઈ એકાંતમાં
 પૂજા મળતાં અચકાવું ભૂલી ગયાં એવા અનેક પ્રસંગોમાં ત્યારે
 જ્યારે રાણી શુદ્ધ હૃદયે પતિના સ્વર્ગવાસથી થયેલી પેતાની નિરાધાર
 સ્થિતિ માટે આખમાં આંસુ આણતી ત્યારે ત્યારે દીર્ઘ હેના
 દુઃખમાં પોતે સંપૂર્ણ બાગાઓ છે એમ ગળગળે વદને કહેતો. આમ
 પ્રથમ મૈત્રી સંજ્ઞા મધ અને એક પુરુષ અને એક સ્ત્રી વચ્ચેની
 મૈત્રી, સ્ત્રી વિનાના પુરુષ અને પુરુષ વિનાની સ્ત્રીની મત્રી, એકાંત-
 માં કામ પાડતાં વિન્ન જાતિનાં મિત્રોની મૈત્રી બીજા શામાં પરિણમે,
 સિવાય કે વ્યભિચાર ?

હાલ અફસોસ કે જે સ્ત્રી ચોહાજ દિવસ ઉપર આશ્રય માટે
 માંડીધેલી થઈ જતી, જે હેના વિયોગ માટે ઝુરી મરતી તેજ સ્ત્રી
 હમણાં તેજ પતિના મિત્ર સાથે હૃદય જોડી શકે છે ! અદ્ભુત શક્તિ-
 વાળી સ્ત્રી ! છુટી ગયેલું હૃદય ફરી જોડવાની ત્હારી શરીરવિદ્યાના
 જ્ઞાનની પણ અવધિ છે ! પતિ મરવા છતાં પતિ ઉભો કરવાની
 ત્હારી સજ્જવની વિદ્યા ચમત્કારી છે ! ખારી ઝેર જનેલી આ દુનિયાને
 પાછી મગજરૂપ-આનંદરૂપ બનાવનારી ત્હારી શીલસુશીને પણ ધન્ય છે !

પુરુષ ! પાંચ-પંદર વર્ષથી તું જે બાળાને પરપોષે હતો અને ત્હેને
 ' મહાર્ કામળ ગુલાબ ' કહી શું હર્ષધેસો. થઈ પુનઃ પુનઃ હૃદયદાન
 દેતો તે ગુલાબ સ્ત્રીમળાઈ ગયા પછી કે તાદન મરી ગયા પછી જે
 તું બીજા ગુલાબમાં ચિત્ત ચોડી શકતો હો તો ત્હારી પણ અદ્વૈતિક
 જ શક્તિ છે ! પુણા સખ્તમાં કહું તો, સ્ત્રીની જુવાની ખરમાદ
 થવાથી વ્યભિચારમાં ચિત્ત લગાડનારા અને સ્ત્રીના મૃત્યુ બાદ બીજા
 સ્ત્રી કરનારા પુરુષો પણ સુલજ્જીવી કોઈ રીતે ઝોજા મળે નથી.
 સુલજ્જીને પિઠારનારા પુરુષો ! ત્હમને ત્હમારું હૃદય જે વાર વેચવાની
 શી સત્તા છે ? બાપ કદી જે થઈ શકે છે ? ધર્મ કદી જે પળાય છે ?

પતિ પશુ જો જો ન ચંધ શકતા હોય તો જો સ્ત્રીને હૃદય આપવાનો નહિમારો દોઝ રું આજો તિસ્કારને પાત્ર છે ?

• પશુ આજે ક્યાં છે પ્રેમ ! ક્યાં સાર્યા લગ્ન ? ' સ્વાર્થની મારામારી ' માં સ્વર્ગીય પ્રેમ ક્યાંથી હોય ? ધંતુરામાં શુભાબની સુમધની આશા શી ? સુવણી-પૂર્વ બવની કાંઈ અધમા-હમણાં કાંઈ સંસ્કૃત્યુ કીરણ આહુ આવી જવાથી રાણી બની હતી, પશુ અંત્યે તે ધંતુરો જ હતો. એણે પોત પ્રકાશ્યું ! બ્રહ્મરાયે રહેને શુભાબ સમજવામાં જોટલી બૂલ કરી હતી એટલીજ બૂલ દીર્ઘરાયને ગુલામ સમાન મણુવામાં પશુ કરી હતી. આનાદીના સમયમાં મિત્ર અને સ્ત્રીની તે કસોટી કરી ચક્રો ન હતો, પશુ સંકટનો સમય હોમનું પોત પ્રાણ ક્યાં વગર કેમ રહે ? દીર્ઘ અને સુવણી કપતી તરીકે રહેવા લાગ્યાં. ધીમે ધીમે એ વાત વાપરે ઉડી અને સર્વત્ર હોની બદળી ફેલાઈ. ન્હાના મોટા તમામ લોક જાણી ગયા કે દીર્ઘ અને રાણી સ્વછંદી થયાં છે, પશુ રાજ્યપતિને કાણુ કાંઈ કહી શકે ?

જો કે રાજારાણીને કાંઈ કહેવાની હિમ્મત કાંઈ ધરતુ નહિ, તો પશુ દરેક પુરુષ આ બનાવ ઉપરથી શિખામણ લેતો કે, જો કદાપિ દેવયોગે સ્ત્રી પહેલાં પોતાને આ દુનિયા ઉડાડી પડે તો બ્રહ્મરાયની પેઠે સ્ત્રીને પરાધીન બનાવવી નહિ; પોતાની દોષત બહે સ્ત્રી કે બાળક પુત્ર ઉડાડી મુકે, ભલે નેઓ સ્વચ્છંદી નીકળે, હોમનાં નધીન હોમની પાસે છે, પશુ પોતે જાતે સ્ત્રીને પરપુરુષની આશાવાળી બનાવી, હોની મુવાકતો લેવા-હેના આરડામાં કાલાવાલા કરતી જવા દરજ પડે એવું કહી ન કરવું; કારણ કે 'રક્ષક જ રક્ષક યાવ' એવો આ જમાનો છે.

પ્રકરણ ૩ જું.

બે લેણદાર: કર્તવ્ય અને મૈત્રી.

Breasts that with sympathising ardour glowed,
And holy friendship, such as Theseus vowed.
—Ovid.

" નારીની મતિ પાનીએ, એ કહેવત છે અને સાચી કહેવત છે, જો કે 'નિશ્ચય' થી એમ કહેવાય નહિ. સ્વાભાવથી જ નીચી દષ્ટિ, હેમાં વળી કામાતુરપણું અને એકાંતની ભોગવાઈઓ ઉમેરાય તથા, તે સર્વની ટાંચે, કાંઈ કહી શકે નહિ એવી સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતાનો મુગટ હોય, ત્યાં પછી કયું અપદિત કામ ન થાય ? રક્ષક ઉડીને ભક્ષક થાય ત્યાં પછી કયું અયોગ્ય કામ ન સંભવે ? જગતની સાજની ગાંધડી બાંધી સમુદ્રમાં ફેંકી દેનારાઓ કયું કુકર્મ કરતાં અવ્યકાય ? "

આત્મા વિચારો એક જૂદા મગજમાં હમણું ઘોળાયા કરતા હતા. એક વિશાળ પણ સ્પષ્ટ દિવાનખાનામાં બેઠેલા તે જૂદા પુરુષના કપાળમાં ચિંતાની કરચલીઓ અને વિચારના લીટા સ્પષ્ટ દેખાતા હતા. પણ તે દેખનાર ત્યાં કાંઈ ન હતું. ધડીમાં તે પુરુષ કપાળે હાથ રાખી નિસારો મુકતો અને ધડીમાં કાંઈ જયવાનો રસ્તો જડી આવ્યો હોય તેમ હેતું કરચલીઓવાળું મ્હોં ખીલતું.

“બ્રહ્મરાયણ ગયા દ્વીર્ધો ગજખ કયો. રાન્ય ધીમે ધીમે હુબવા તરફ છે. સંસ્કૃતિ આ અધાધુધીના લાભ લેવા તકની રહ્યા છે. અને દુષ્ટ રાણી—અફસોસ એ અધમાને ‘રાણી’ કહેવી પડે છે—પૌતાને એકની એક આડખીલ રૂપ બ્રહ્મદત્ત કુમારનું કાસળ કાઢવાના ઘાટ બાટી સંભળાય છે. હે પ્રભો ! મ્હારે એકલાએ હવે રાન્યને, શી રીતે જાળવવું અને જુમારના શરીરની રક્ષા શી રીતે કરવી ! દીવાનપદ્મ લેતાં તો : પ્રણં મીઠું લાગ્યું હતું. તે વખત મ્હને સ્વપ્નમાં પણ ખ્યાલ ન હતો કે એ પદને અંગે આવી નોખમકારી સમાવડી હતી. ‘પદ’ મ્હને મળાઈ રૂપ બાસતી, તે હવે કર્તવ્યરૂપ જણાય છે. અને ‘કર્તવ્ય’ એ સેનાદાર આકરો છે—સાચ પછા ધીરજ અમે

કામ કરનાર કરતાં કુમારરક્ષણું કામ કરનાર ઘણો ન્હાનો માથુસ હમણું નીમાય છે ! તે ન્હાનાને વળી મ્હોટાની માફ સામતો આદિની સ્થાય પણ નથી.”

“તેથી શું ? પિતાજી ! મૈત્રી એ મ્હારો મ્હોટો મદદગાર સામંત છે. મ્હારું જીવન બ્રહ્મદત્ત કુમારમય જ હોય એના દિલ અને એના સુખ માટે જે કાંઈ કરવું જોઈએ તે સર્વ કરવા મ્હારી શક્તિ ન હોવા છતાં મૈત્રી જ તે શક્તિ ઉછીલી આપશે. હૃદય, મગજ કરતાં પણ વધારે જોરાવર છે.”

“ભાઈ, તું હજી સમજતો નથી. દુધની બલામથુ ખીસાડીને કરાઈ છે; ખમનાની બલામથુ ચોરને કરાઈ છે; ચીસની બલામથુ લંપટને કરાઈ છે; ત્યાં હવે તું અને હું શું કરી શકવાના હતા ?”

“તો પણ પિતાજી ! આપણે ‘બધું’ કરી ચકીયું. હવે તમારા મરહુમ રાજ તરફતું કર્તવ્ય બજાવો અને હું મ્હારા મિત્ર તરફ મૈત્રી બજાવું; પછી એ એ શક્તિઓ જ આપણા બન્નેના હાથ દ્વારા સર્વ કામ કરી લેશે. કેવી રીતે તે શક્તિઓ રસ્તો ઠહાડશે તે હું હમણાં કેમ કહી શકું ? કારણકે રસ્તો ઠહાડવાનું કામ મ્હોટું નહિ પણ તે શક્તિનું છે.”

શક્તિનું નામ સાંભળી બુઢો ટટાર થયો: “શક્તિ ! હા શક્તિ ! આવ, પ્રવેશ કર. આ ત્હારા ‘બકતોર્મા’ ! અમારા રાજ્ય અને રાજ્યની આબરૂનું રક્ષણ કરવાની અમારામાં શક્તિ મુક. અમે ખુશીથી ત્હારા હાથ-પગ અને હથિયાર ચાલું. તું ત્હેમાં વિશ્વ રૂપે પ્રવેશ કર. -મ બસે ત્હારી ક્વાલના પ્રતાપે બાગી-ટુટી જઈએ ત્હેની ફિર

નહિ છું ત્યારે 'મિશન' જરાજર બગવજે—'હથીઆર' ની
દયા ખાતી ના ! "

" અને અમને નિમકહરામ થવા દેતી ના " પ્રધાનપુત્રે ઉભા
થઇને ઉમેર્યું. "

પ્રધાન હવે પુર આવેશમાં આવી ગયો: " જગતની કક્ષિત !
માયા ! કુદરત ! છું જે હો તે અમારામાં પ્રવેશ કર અને ત્યાં જ
'ધર' કર ! મ્હારો દેશ દુઃખી યાજ તે મ્હને કહી સહન કરવા ન દઇશ. "

" અને મ્હારો મિત્ર દુઃખી યાજ એ જોઇ રહેવાનું હીચકારા-
પણું મ્હારામાં કહી દાખલ થવા ન દઇશ ! હું આજથી સોગન લઉં
હું કે બ્રહ્મદત્ત કુમારના રક્ષણાર્થે જંગલમાં બટકણું પકડે તો તે
મ્હારે મન વિવાહ મ્હાલવા જેવું ગણીશ; તેને માટે શુભ-તરસ
વડવી પકડે તો તે સ્વાદિષ્ટ ભોજન આરોગવા જરાજર
મણીશ; તેની સહીસલામતી માટે દરકોઇ મુશીબત હું આનંદથી
સહન કરીશ. "

બસ, નિશ્ચય થઇ ગયો. મત લેવાઇ ચુક્યું. ડાનું મત કેટલું
વધારે કઠીન હતું તેને નિશ્ચય કરવાનું કામ બાલે વાચક જ કરી લે !

લાયકાતના પાયા ઉપર પ્રેમના ફેલથી ચણાયેલી
'ઐત્રી' રૂપી છેમારત પવનના બળકરમાં બાજકર ઝપાટા વચ્ચે
કેવી રીતે રૂઆબદાર દેખાવથી ઉભી રહે છે તે જોવા હવે, વાચક ! છું
તેપાર યા. આ પ્રકરણમાં વાર્તા ત્યારા ધારવા જોટલી આગળ વધી
ન હોય તો તેની ધીમી ચાલ માટે ચુસ્ત ન કરતાં તેના અણુ તરફ
દષ્ટિ કરજો ! મૃત્યુ વખતે વિલાપ કરવામાં ચુલ્લણી ધણીએ ઉતારણી
હતી, પ્રેમ ખતાવવામાં પણ ધણી વાચાળ હતી, દેખાવડી અને

રસીલી, પણ મધુની હતી, પણ તેણે આખરે જાણ લાગ્યા તે જોયા
 કે ? મારેજ આ મ્હારી વાર્તા એ સુઘણી માફક રસીલી અને ઉતા-
 વળી ન હોય તો મ્હને તેની કાંઈ દરકાર નથી; પ્રધાન માફક ઉપદેશ
 કર્તાવ્ય અને તેના પુત્ર વરધનું માફક હિત પહોંચાડવાનું કર્તાવ્ય
 ન મૂકવાનું જ આ મ્હારી આમડીએણ વાતોએ મત સીધું છે.
 " મિતતા મેઘ દિવસ લાગ્યેલ અને ઘેસ એ બે સગર દકત્રી
 નથી. " એટલુંજ મ્હારી આ વાર્તાનું ત્રીજું અંગ ત્હને ધીમવશે, તો
 પછી એ અંગ, ફીર્કાચને આજ નાખનાર સુઘણીનાં સર્વાંગે કરતાં
 અધિકતર રૂપાણું મળીય.

પ્રકરણ ૪ થું.

“ સમજીને જ્ઞાન અને મૂરખને બાણ. ”

“ Give not that which is holy unto the dogs, neither cast you pearls before swine; lest they trample them under their feet, and turn again and rend you. ”—St Matthew.

પ્રધાનપુત્ર વરધનુએ નિયમ લીધો કે તુરંતજ તંહાથી છોડી તે અલક્ષ્ય કુમારની પાસે ગયો અને કેવી રીતે કુમારની છદ્મી જોખમમાં હતી એ ત્હેને જણાવી દીધું. કુમારે પ્રથમ તો માતા અને કાકા બન્નેનું ખુન કરવાની ઉતાવળ જણાવી

“ જે દાગીનાથી ડોક દુટી જતી-હોય તે દાગીનો આ કામનો ? સોનાની કટારી કમરમાં ખોસાવ પણ કાંઈ પેટમાં ન મરાય, સમજ્યો મિત્ર ? માતા તુરંત બક્ષિત બાવ રાખવો એ નહારી ફરજ હતી આવી દુરાચારિણી માતાને તો હું જતી નહિજ કર. ” કુમારે કહ્યું.

“ તંહારે ત્હમે શું કરવા ઇચ્છો છો ? ”

“ બસ એજ-એ બન્ને પ્રાપીઆના ગ્રાણ સેવાગુજ, ખીજી શું ? ”

“ વાધનો શિકાર શું સહીસવામત રીતે કરવા ધારો છો ? ”

“ ના, નહિજ. પણ હું સદામત ન રહું ત્હેની મ્હને દરકાર આછીજ છે ! હં મારીશ અને મરીશ ”

“ અને એમાં શું નવાઈ કરી ? શત્રુને મારવા છતાં મરીએ તો
ત્હારે બહાદુરી કહેવાય ? મિત્ર ! હજી ત્હમારા જીવિધ્વવાદીના કહેવા
મુજબ ત્હમારે ચક્રવર્તીપદ ધારણ કરવાનું છે; તો શું આવું સહસા
શમ કરીને હાથીને અઠાગે અંત લાવવો વાજગી છે ? ”

કુમાર નિરતર બન્યો. પ્રધાનપુત્ર એ અત્યંતના લાભ લઈ
આમળ વધ્યો.

“ ને મિત્ર ! મ્હારી સલાહ એવી છે કે, આપણે યુક્તિથી એ
બન્નેને ચેતવવા-શિખામણ આપવી અને તેમ છતાં ન માને તો
પછી આ રાજ્ય ઊંડી તાડીદે બીજે રથજો બધું, પછી શું કરવું
તે સમય પ્રમાણે વિચારી લઈશું. ”

કુમારને આ સલાહ પસંદ પડી. થોડીવાર તેઓએ એક બીજાના
કાનમાં ગોઠિ કરી અને ‘બરાબર છે’ કહી બન્ને હિંમ્મત. સંપ્રદરશ્યાનમાં
જઈ એક કાગડો અને એક કોઠીયા એમ બે પક્ષી તેઓએ પકડી
લીધા અને ત્હાથી સીધા રાણીના આવાસે ગયા.

રાણી શુભશી એ વખતે દ્વીર્ધરાય સાથે હાસ્યવિનોદમાં ચક્રચુર
બતી હતી. તેણીને પોતાનાં વસ્ત્રોનું પણ પુરું જ્ઞાન નહોતું. એકાએક
પગરવ સાંભળી બન્ને સ્વસ્થ થયાં અને રાજ્યદારી વાનગીત-
માં રોકાયાં. કુમારે આવી બન્નેને નમન કર્યું અને માતાએ
ત્હેને આશિસ્ આપી; એટલામાં પાછળથી પ્રધાનપુત્ર વરધનું આવી
ત્રણેને નમન કરી કુમાર પ્રત્યે કહેવા લાગ્યો:

“ મહારાજ ! આપની પાછળ ગોડો ચઢીને ફરવા છતાં આપ
મ્હારા સામી દર્શિ પણ કરતા નથી અને મ્હારાથી આમ નાસતાજ
ફરો છો એનું કોઈ કારણ બહુવશો ? ”

“ જા, મહેને બોલાવ નહિ. ” કુમારે અસ્થાનો ડાળ કરીને કહ્યું :
 “ જા, તું મહારાજેવા રાજપુત્રની સોનતને લાયક નથી. શું એક
 રાજપુત્ર એક વણિકપુત્ર સાથે રનેહ બેઠશે ? શું સાગર પોતાની
 મહત્તા તજશે ? ”

“ મહારાજ, જાત થાઓ ! સમયાનુસાર વર્તશો તો સુખી
 થશો. આજે મહોટા-ન્હાનાતું કાંઈ ધારણુ રહ્યું જ નથી. કાળને પ્રભાવ
 વિચિત્ર છે. પશુ-પક્ષીઓ પશુ પોતાની મહોટાઈ છોડી અસ્થાને પ્રીતિ
 બેઠવા લાગ્યા છે. જુઓ, સામે કાકીલા અને કાગ પક્ષી કેવા સાથે
 મળીને ચુસતાન કરે છે ? ”

“ શું ? ” લાલ આંખ કરી એક પુણામાં બેઠેલાં કોકિલા અને
 કાગ પક્ષી તરફ નજર કરી કુમાર બોલ્યો. “ શું અશુભતી કોકિલા-
 પ્રીતમની રાણી કોકિલા આ અધમમાં અધમ કાગ પક્ષી સાથે
 ફેરતીમા ! નહિ, નહિ, મહારા રાજ્યમાં તેમ કદી બનશે નહિ આજે
 પક્ષી તેમ કરે છે તો કાલે મનુષ્યમાં પણ એ દુષ્ટ ચેપ લાગશે.
 હું મહારા રાજ્યની એ અધમ દશા કદી સાંપી શકવાનો નથી. માતા
 લાવો મહારા મનુષ્ય; અજમાવવા દો મહેને તે આ દુષ્ટો ઉપર,
 અને ઓ પ્રધાનપુત્ર ! તુ જા, ત્હારા પિતાને ખબર આપ દે આ
 રાજ્યમાં આવું દુષ્ટત્વ કરનાર કોઈ પણ માણસ બેવામાં આવશે
 તો હેને તત્કાળ વધ કરવામાં આવશે, એવો દંદરો મીટાવે. ”

“ મહારાજ ! ” પ્રધાનપુત્રે યરથરતા જવાળ આપ્યો “ હુકમ
 માથે ઉઠાવવા સેતક તૈયાર જ ॥ પણ આ અકલ વગરનાં બીયારાં
 જનવરોને આજે તો ક્ષમા કરો તો જહુ સાર. એ અવાચક પ્રાણીઓના
 વધીલ તરીકે આપના નિમકદલાત્ર પ્રધાનપુત્રનું આપ કૃપા કરી
 સંભાળો અને આ એકવારને માટે એમને જતા કરો. ”

“ નહિ, એમ કદી થનાર નથી. વરધનુ ! જા, તારા પિતાના નામના માન ખાતર હું તે દુષ્ટ પક્ષીઓને દેહાંત દંડની શિક્ષાથી બચાવી માત્ર કેદ કરવાનું ફરમાવું છું. પણ હવે પછી તેમ થશે તો ખચીત જ એક પ્રહારે ત્હેમના પ્રાણ દરીય. ”

વરધનુ નીચો નમ્યો અને દુરત જ બન્ને પ્રક્ષીને જૂદા જૂદા પીંજરામાં પુરી ચાલતો થયો. ચાલતાં ચાલતાં બબડ્યો કે “ ભોળા રાજા ! આ જનવરોને આપ્તુ જ યોગ્યાયોગ્યતાનું જ્ઞાન છે ! ”

ખરેખર ! જનવર જેવા પ્રાણસને આપ જ યોગ્યાયોગ્યતાનું જ્ઞાન હોય છે !

પ્રકરણ ૫ મું.

તીલસ્માતી પીંજર.

નહિ क्षणमपि स्वस्थं वेतः स्वमेवपि जायते ।

मनोभव शरन्नतै मिथेमान शरीरिणाम् ॥

હામના બાણોના સમુદયથી લેદાયેલ છવોડું ચિત્ત એક
સણુ સ્વભેમાં પણ સ્વસ્થ રહેલું નથી.—શાનાર્ણવ.

જોડિલા અને ઠાગ પક્ષીને જે કપાને ઝાઝા દિવસ થયા નહિ
હોય એટલામાં વળી પાછો ઊઝાડા, માતા તથા કાકાને ચેતવવા
બીજી કાંઈ યુક્તિ કરવા સામ્યે પોતાની વરસગાંઠના દિવસનો પ્રસંગ
સાધને તેણે એક મળતુ કનકપીંજર તૈયાર કરાવ્યું અને તેમાં એક
હથી ચુને બગવાને ધુધાં એ બન્ને પક્ષી બનાવટી જ હતી—એ
કાંઈ કુદરતની બનાવટ ન હતી, તેમ છતાં ચાલાકમાં ચાલાક માણસ
પણ હેમને છવતા તરીકે જણવાની ભૂલ કરે એવા આમેલુન હતી.
બન્નેના પડખામાં તીર ઘોચેના હતાં અને તીરની બાજુનો ભાગ
સોહીથી ખરડાયેલો બતાવવા માટે રંગથી ખરડવામાં આવ્યો હતો.

વળી એ ન્હાના તીરની ઘેર સુદર બારીક હરફેથી 'બ્યક્તિ-
ચારીની આ બહુવે' એવા શબ્દો પોતાના હસ્તાક્ષરથી જ લખ્યા
હતા. એ પીંજરામાં વળી એક પડ કરવામાં આવ્યું હતું, કે જે

બંને પક્ષીઓને બહાર કાઢવાથી છુપી ચાંપને લીધે આપોઆપ ખુલતું હતું. એ પડની અંદર ચામડાના બે ટુકડા મુકવામાં આવ્યા હતા અને તે ટુકડામાં લોહી વડે કાંઈ અક્ષરો લખવામાં આવ્યા હતા.

એ પીંજરું કોતરકામ તથા ફેશનમાં અનુષ્ઠાન બનાવવામાં આવ્યું હતું અને એક અદ્ભુત ઓરેખીઅન તીલેરમાત તરીકે જ ગણાય એટલા માટે તેના ઉપર “બ્રહ્મદત્ત કુમાર તરફથી તીલ રમાતી ભેટ” એવા શબ્દો કોતરવામાં આવ્યા હતા. પોતાના બનાવરાવનારના પ્રાણ દરવાના પ્રખંડ કરાવનાર થઈ પડેલું એ અદ્ભુત પીંજરું, એક દંતકથા કહેનારની સમ્યાપ્તિ હું કહું છું કે, આજ પણ કંપિલપુર નગરીના રાજમહેલમાં મળણુ તીજેરીમાં સામવી રાખેલું બેવામાં આવશે.

એક લાંબી આરામ પુરથી ઉપર બેઠેલો બ્રહ્મદત્ત કુમાર પીંજરું હાથમાં લઈ ચોતરફથી તપાસતો હતો અને મનમાં જ હસી પડીને કહેતો હતો કે “કેવું અલૌકિક પીંજરું! શું ગમાર હીર્ધરાય આનો ભેદ સમજી શકશે?”

પછી તેણે એક વિશ્વાસુ નોકરને બોલાવીને તેના હાથમાં પીંજરું મૂકી કહ્યું: “જો આ પીંજરું હીર્ધરાયજીને દરબાર વચ્ચે આપજો અને કહેજો કે બ્રહ્મદત્ત કુમારે પોતાની વરસગાંઠ પ્રસંગે આ ભેટ મોકલી છે.”

બરાબર મધ્યાહન વખતે નોકર રાજદરબારમાં જઈ પહોંચ્યો. રાજ્ય-રક્ષક તરીકે નીમાયલો હીર્ધરાય રાજ્યાસન ઉપર બીરાગ્યો હતો અને પ્રધાન, સામંતો, સૌપાછો પોતપોતાને હાથક જગાએ બેઠા અગર હિંમ હતા.

કુમારનો નોકર રાજદરબાર વચ્ચે આવીને હોમો અને પોતાના

માલીકના કહેવા પ્રમાણે કહીને પીંજર દીર્ઘરાયના પગ આગળ
ધરી ચાલતો થયો.

દીર્ઘરાયે પીંજર હાથમાં લીધું. પ્રથમ તો તીરથી પ્રાયલ થયેલા
પક્ષીઓને જોઈ તેને અરેકાર થયો. પણ પક્ષી 'તીલસ્માતી
બેટ' એ શબ્દ વાંચી તેને સમજાયું કે આ જીવતા પક્ષીનું પીંજર
તરીકે પણ કાંઈ કરામત કે જાદુ છે. તેથી તેણે પીંજર ખોલ્યું અને
તીર ઉપરના શબ્દો સાંભળે એવી રીતે વાંચ્યા.

'વ્યભિચારીની આ બહુલે' એ અક્ષર વાંચતાં દીર્ઘરાયના
મોંમાંથી ચીસ પડી ગઈ. અને એ ચીસ સાંભળી આખરે કચેરી
સ્તબ્ધ બની ગઈ.

"પ્રધાનશ્રી ! આ પીંજર શું સૂચવે છે ? આ શું પ્રપંચનો
હેતુ શો હોયો જોઈએ ?" દીર્ઘરાયે પ્રધાનને ગભરાપણે ચહેરે પૂછ્યું.

"મહારાજ ! આપ જોવાને જેની સમજ ન પડે તેણે હાઈ
હું શું સમજી શકું ? આ કચેરીમાં કાંઈ તેનો ખુલાસો કરનાર
નીકળી આવશે ખરો, એમ અનુમાન કરજી". પ્રધાને સુકિતપૂર્વક
જવાબ હાવકાઈથી આપ્યો, અને તે સાંભળતાં જ એક બટકખોલો
યુવાન ઉભો થયો.

"પ્રધાનશ્રી ! ખરી વાત કહેતાં તો માટે ડરો છો ? આ પીંજર
દીર્ઘરાયજીને મુગી શિખામણ આપવા યોગ્યવસ્તુ જણાય છે. હરો
અને બગવો એ બે જાત વચ્ચે આજો જમીન જેટલો તફાવત જતાં
એ બન્ને મેત્રી કરતાં આમાં બતાવવામાં આવ્યા છે અને આ બાણ
વડે એ દુષ્ટત્વની શિક્ષા કરવામાં આવી છે. હવે જરા આગળ જુઓ.
ટોચ ઉપર 'તીલસ્માતી બેટ' એવા અક્ષર લખ્યા છે તો જરૂર કાંઈ
વધારે આશ્ચર્યજનક રચના કરેલી હોવી જોઈએ."

દીર્ઘરાય ગુસ્સે તો થયો પણ વધુ તપાસમાં રોકાવાથી ગુસ્સો દબાઈ ગયો. તેણે જન્મે પક્ષીઓને બહાર કઢાડ્યા અને દુરતજ તેમની તળેથી ચાપ ઉઠી થઈ છુપું ઢાંકણું ખુલ્લું અને ચામડાના બે ટુકડા નજરે પડ્યા, જે હાથમાં લઈ દીર્ઘરાય તેમના રક્તાક્ષર વાંચવામાં ગુંથાયો.

પેલા હિમતવાન યુવકે સિંહાસન નજદીક જઈ પહોંચી તે ટુકડા પોતાના હાથમાં લઈ મ્હોટેથી તેમના ઉરફ વાંચવા માંડ્યા. પહેલા ટુકડામાં નીચે પ્રમાણે લખ્યું હતું:—

બૂંડું આ તું કાપું હે મરાલી ! ચારો ભાતી તથો ચરનારી !

તુંને બગલાથી લાગી તાલી રે ? !

તું તો ઉત્તમ જાત કુલીન, મન્દજાતી પક્ષી એ હીન,

તેહ સંગે થઈ લવલીન રે;

શુદ્ધ માનસરોવર છોડી, ત્હેં તો પ્રીતિ પાપી સંગ જોડી,

રહી કુલ મર્પાઈ ત્રોડી રે;

જોખનના મદમાં મત્તી, વિષ સરખા વિષયમાં રાતી,

હવે તું શિક્ષા લાપક સાતી રે.

બીજા ટુકડા ઉપર નીચે પ્રમાણે લખ્યું હતું:—

બગલા ! ત્હેં ભુલિ વગોષ, કુદ દિલ વિચારું ન કાંઈ,

હંસી જોઈ આયુષ્ય ત્હેં જોષ રે;

જડ મૃદ તું ચિત્ત વણીઠો, તુજ સરખો નંદીઠો ધીઠો,

મોહમગ્ન લાગ્યો ત્હેને મીઠો રે.

પીંજર પીંજરાની જગાએ રહી ગયું, ચામડાના ટુકડા પેલા યુવકના હાથમાં રહી ગયા અને દીર્ઘ એવો તો કોપી ઉઠ્યો કે તેણે એકદમ સ્ત્રીપાછળા પાસે તે યુવકને પકડાવી ગરદન મારવા હુકમ કર્યો.

એ હુકમ માથે ચડાવી તે યુવક બોલ્યો. “આવા વઠેલા રાજમાં રહેવા કરતાં મરવું મ્હને બીલકુલ અપ્રિય લાગતું નથી; પણ હું અધમાધમ ક્ષત્રીય ! ક્ષત્રીય મુળને કલંક લગાડનાર વિશ્વાસઘાતી દુષ્ટ ! ખરું કહેવા જતાં જીવ લેનાર યમ ! જો તું તારું બધું છોડતો હો તો મ્હને મડી છેડ. હું ત્હને કાંઈ દિતવાતો કહેવા ધમકું છું. મ્હને મ્હોતનો ડર નથી, હું એક યોગી ‘હું અને’ તારા હાથેજ ‘તારું’ મ્હોત થવાનું નિર્માયણ જાણી ક્ષત્રીયના વેષથી અહીં આવી આવું બોલ્યો છું.”

“જા દુષ્ટ ! તું જૂઠું છે. નહીં તું વ્રાહ્મણનો મસકતીઓ અને રાજ્યદોષી પુરુષ છે. સીપાઈઓ ! એને અહીંઆ જ તલ ઝરો. એક ક્ષણ પણ એને જીવવા દેવો એ જોખમભરેલું છે.” હીચકારા ફીર્ક રાજે હુકમ કયો અને પ્રધાન તથા સામંતોના વચ્ચે પડવા છતાં જ્ઞાતજ્ઞેતામાં તે સત્યવાદી યુવકનું સિર દૂર જઈ પડ્યું. છેલ્લી પળે તે બોલ્યું કે “દુષ્ટ ફીર્ક ! તારું આવી જન્યું છે !”

મકરણં ૬ ટું.

માતાના હાથે પુત્રના ખુનની યોજના.

घृणास्पदमतिक्रूरं पापाढयं योगिदूषितम् ।

जनोऽयं कुरुते कर्म स्मरशार्दूल चर्वितः ॥

— કામરૂપી સિંહથી ચવાયેલ મનુષ્ય યોગીઓને પણ
દૂષણરૂપ, પાપથી ભરેલ, અતિશય ક્રૂર અને ધિક્કારવા
લાયક કામ કરે છે.—જ્ઞાનાર્થવ.

કાગ અને કેઠકિલાના પ્રસંગથી વહેમાયલા દીર્ઘરાયને તિલકમાતી
પીંજરાના બનાવે વિકાળ સિંહ જેવા બનાવ્યો. તે હવે સારી પેઠે
સમજ્યો કે કુમાર ત્હેની બદચાલથી બળ્ણિતો થયો છે અને શિક્ષા
કરવાની પેરવીમાં ફરે છે. કુમારે તો જો કે આડકતરી રીતે શિખામણ
આપી બન્ને વડિલોને સુધારવા ઇચ્છ્યું હતું, કે જેથી સ્વર્ગસ્થ પિતાના
વિશ્વાસુ મિત્રને અને જન્મદાતા માતાને શિક્ષા કરવાની કડવી દુરજ
જ ન પડે, પરંતુ એકનું એક જળ જેમ જૂદા જૂદા રંગના કાચના
પાત્રોમાં જૂદો જૂદો રંગ ધારણ કરે છે તેમ બ્રહ્મદત્તાના મનને એ
ત્રિમદા આશય દુષ્ટ દીર્ઘરાયને જૂદાજ રૂપમાં સમજ્યો. હવે ત્હેણે

પોતાને માથે શત્રુ ઉભો થયો માન્યો અને એ શત્રુને ઉગતાજ કાપી નાખવાનો ઠરાવ કર્યો. પરંતુ એ શત્રુ એવો હતો કે રાણીની સમ્મતિ વગર હેને કંઈ થઈ શકે તેમ ન હતું; તેથી દીર્ઘરાયે એકદા રાણી પાસે જઈ પોતાને દેશ જવા રજા માગી.

રાણીને એ મુગણી ઝેરી તીર જેવી લાગી. બહેબાકળી બની તેણીએ પ્રૌઢ્યુઃ “આવી નિર્દયતાનું કંઈ કારણ ?”

“કારણ માત્ર સ્વરક્ષણ ” કુડો જ ઉત્તર મળ્યો.

“હું ધારતી નહોતી કે મ્હારા હૈયાના હાર માત્ર સ્વરક્ષણ જ સાધશે અને પોતાની કરી લીધેલી અર્ધા મનાને બર સમુદ્રમાં ફેંપતી મૂકશે.”

“પણ ત્હમને ખ્યાલવાતું ત્હમારા હાથમાં જ છે ત્હાં મ્હને શા માટે ઉપાયમ્મ આપો છો ? સીંગમાંથી સળેલો ત્હમારો કુમાર આપણુ બન્નેને મારવા ફરે છે; ત્હમને તો તે કદાચ માતા તરીકેના ઉપકાર માદ લાગી ક્ષમા પણ કરે, પરંતુ ત્હમારી ખાતર મ્હારે શુન ખોવો પડે. માટે મ્હારે સ્વદેશ જવું એ જ સહીસયામતીભરેલું છે.”

“હે ધીરવીર મનવલ્લભ ! એક બાળકના બકબકાટથી આટલા બધા કરી જઈ ચરણાંગત બીને ત્વજની એ વાતને શું ત્હમારું મન કશુંક કરે છે ?”

“કેવી બોળી ! એ બાળક નથી પણ મૃગજીવ છે. ન્હાનો પણ વીંછી છે; વિખી વેળી છે, એને કોઈ જખરો સાધી મળ્યો હોવાથી હવે એ સિદ્ધનું જન્મ્યું વર્ચ્યું છે. જ્યાં ત્હમારે પુત્રની દયા ખાતર મ્હને મરવા દેવો હોય તો પછી મ્હારે મ્હારો અપ કરનારી રાણીએ પાસે સ્વદેશ જવું એ જ શું વધારે ઉત્તમ નથી ?”

રાણી ગભરાઈ ગયા હૃદયમાં પુત્રપ્રેમ અને કામવિકાર એ બે ભાવ વચ્ચે દ્વંદ્વ યુદ્ધ ચાલવા લાગ્યું. કેટલીક પળ સુધી એ યુદ્ધનું

પરિણામ અચોક્કસ હતું, પણ અંતે કામચિત્રની જીતનો રાતો વાવડો તેણીના મોં ઉપર દીપી રહ્યો. તેણીએ કહ્યું:

“ મહારા જીવર ! જ્યારે ‘ પ્રેમ કે પુત્ર ’ એવોજ સવાલ આપ લાવી મુકાણો ત્યારે હું સ્પષ્ટ કરું છું કે મહારા દેવાના નાનીક પગર હું કશું પણ રહેવાની નથી; અને મહારા પ્રિયતમ ખાતર પુત્ર તો હું પણ પુત્ર અને આ સરીર બન્નેને કાપી નાખવા હું તૈયાર જ છું.”

“ તૈયાર જ છે ? ” દીર્ઘરાયે તેણીની આંખ સાથે આંખ સાંધીને કહ્યું: “ કુમારને-મહારા શિરના ચઢીને કાપી નાખવા તૈયાર જ છે ? તો સાંભળ, એ કામ ત્યારે જ કરવું પડશે. હું કે જહેની ખાતર લોકચામકા અને અપયશ હું સહું છું, હું કે જહેને માટે મહારે મહારે રાજ્ય અને રાણીઓ ભગવી પડી છે, હું કે જહેને માટે મહારા માથે રાહુઓ ઉભા થયા છે, તહેણે પોતે જ આ કાર્ય કરવું પડશે.”

“ હા, તે મહારે કશું છે, માથા ! પરંતુ વારંવાર ફરીફરીને આ પૂછવાનું કાંઈ કારણ ? હું માત્ર લોકમની જ રાહ જોઉં છું. લાવો, લાવો આપની ચળકતી તરવાર, અને હું કેવી એક ક્ષણમાં બ્રહ્મ દત્તની છાતીમાં તે ભોંકું છું તે જુઓ લાવો હવાહલ રિપનો મિનરી ખાસી. અને હું કેવી તોના ઉપર અમનનો પટ ત્રા દમતે મોટો

કે, કુમારના લગ્નની તાકીદ કરાવવી અને તે જગ્ગારે પરણીને પાછો ફરે ત્થારે કન્યા સાથે હોને એક ખાસ તૈયાર કરાવેલા લાખાગૃહમાં ઉતારો આપવો. પછી ચંપૃસાને એ ધરમાં ત્થમારે આગ મુકવી, એટલે. જોતજોતામાં બન્ને બળીને લસમ થશે. પછી ત્થમે લાખે સાદે વિલાપ કરજો અને હું બળી ગયેલા કુમારની સાથે જવા આગમાં પડતું મુકવાનો ઢોંગ કરીશ. સોદા આથી આપણને નિર્દોષ માનશે અને દાંડે પાણીએ ખસાજશે ! ”

“ વાહ, મ્હારા શુદ્ધિના લંડાર જીવ ! જે ક્ષણે આ મનહર મૂર્તિ ઉપર મ્હને પ્રેમ ઉત્પન્ન થયો તે ક્ષણ કેવી લાગ્યેલાળી ! ” એમ કહેવાની સાથે હોણીએ પોતાની નાજુક કાયા દીર્ઘરાયના ખોળામાં મુકાવી અને ન્હાની બાળકી માફક લાડ કરવા લાગી.

તોખા ! તોખા ! એ બધું કર દેખાવના પડશે મ્હારા વાચકો ! પાસેથી અદશ્ય થાઓ ! એ જેલ કરતું સેતાન જહાનમમાં જાઓ ! એ ખુની રાક્ષસી સાતમી નરકના ઉંડા પટમાં જાઓ ! અને એક ચક્રવર્તીના ધરનો આ વરજોળો નિર્ધન પણ નીતિમાન કુટુંબોને આશ્વાસન આપનાર થઈ પડો ! જે કુટુંબમાં સ્ત્રી અને પુરુષ દિવસ-બરની પ્રમાણિક મજૂરીથી ગ્રજરાન ચલાવે છે અને કાલાકાલા શબ્દો વગરના પરંતુ તે સાથે દગાની પણ આશડછેટ વગરના સાચા પ્રેમમાં મસગુલ રહે છે, ન્હાં છુર્ણ વસ્ત્રો પહેરવા છર્ણ દંપતીનાં મ્હોં હીરામાણેક જેવાં ચંજકર્તા રહે છે અને રાજકીય કે ઉંચી દગવણી પામ્યા વગર પણ જોનાં મગજ સ્વચ્છ અને હૃદય શુદ્ધ છે એવાં ગરીબ કુટુંબો દગરો રાજ્યકુટુંબોને ઈર્ષાજનક છે.

પ્રકરણ ૭ મું.

મારવા ફરતા બે યમદૂત, વિરૂદ્ધ, બચાવવા
ફરતા બે દેવદૂત.

રામનું રખોપું જેને રાખી રહે, તેને પામર નર શું મારતા?
સાચી નીતિથી કૃષ્ણ સાગર, આખર આવી ઉદ્ધારતા.

૨૯. હાથાભાષ

પુત્રની ધાત કરવા હિંમતી બનેલી સુમેષી રાણી સાથે હરાબા
સુખ્ય દીર્ઘરાયે હવે અલદત કુમારના લગ્નની ધામેધુમ કરવા માંડી.
નવીન રંગ-વારનીસથી ખીલી રહેલા મહેલ, વાઘના મધુર સરોદા અને
કેકીયકઠવાળી ગાનારીઓનાં મગસ ગીતોથી અમરભૂમિ જેવા દેખાતા
હતા રાજકુટુંબનાં સ્ત્રી-પુરુષો લગ્નપ્રસંગનાં રીસામણા-મનામણા,
તથા ધાધળથી એ મહેલોને ગળતી મુકતી દર્તા, અને દાન દેવા
માટે પ્રતિદક્ષ આઝ્યેજ જતા શિશુકેના આશિર્વાદથી વળી તે યોગાન
પડયા પાડતુ હતું.

પરન્તુ આ બધી ધાધળ વચ્ચે એક જીવ એવો હતો કે જે
ચિંતામાં જ દૂબ્યો રહેતો તે ચિંતામયસ્ત જીવ બીજો કાષ નહિ પણ
પ્રમાણિક પ્રધાન ધનુ હતો. એને આ વધુ પડતા હિમજકામાં કાંઈ
દુગો હોવાનો શક પડ્યો; કારણ કે પોતે રાજ્યનીતિ હોવાથી બચતો

હતો કે, " દગલનાજ દોઢા નમે, ચિતા-ચોર-કમાન. " ચિતો વાધ, ચોર તથા કમાન એ ત્રણ નમે છે તે નમ્રતાને લીધે નહિ, પણ બેવડી ફલંગ મારવા માટેજ. એમ સમજીને પ્રધાને દીર્ઘરાયની દરેક લીલચાલ ઉપર ખારીક નજર રાખવા માંડી; તેથી તેને જણ્યું કે સાખાગૃહ ખાસ દગામાટેજ બનાવ્યું છે અને તેમાં કુમારને સજોડે ચીતા કરવાની છે.

જેનાં પૂર્વ ભવનાં પુણ્ય પ્રમળ છે તેને સાચવનાર-તેની સેવા બળવનાર-તેનું હિત કરનાર પુરુષો અને બનાવો અશુરોધ્યા આવી મળે છે. જે વખતે દુષ્ટ દીર્ઘ અને કુલટા ચુલ્લણી એવા બે પીશાચો બ્રહ્મહત્યું કાસળ કાઢવા ગ્રામ પ્રવાસ કરતા હતા તે વખતે નીમક-હસાલ ધનુ પ્રધાન અને જીવજન મિત્ર વરધનુ એવા બે દેવ-હોતા એવું રક્ષણ કરવા માટે ગ્રામ રીતે એટલેજ કાળજીમયે પ્રવાસ કરતા હતા.

પ્રધાને પ્રથમ તો દીર્ઘરાય પાસે પ્રાર્થના કરી કે " હું હવે વૃદ્ધ થયો છું માટે મને યાત્રાએ જવા પરવાનગી મળવી જોઈએ. " પરન્તુ એશઆરામનો સાધુપી દીર્ઘરાય એકલો રાજ્યવહીવટ ચલાવવા સક્તિમાન ન હતો. તેણે કહ્યું: " પ્રધાનજી ! મા વિના જેવો પુત્રને સંસાર, ગેળ વિના જેવો કંસાર, તેવો પ્રધાન વિના રાજ્યકારભાર છે, એ શું તમને ખતર નથી ? માટે યાત્રાનું નામ જવા દો અને આત્મકલ્યાણ કરવું હોય તો આ ગ્રામનીજ બહાર મોટી ધર્મ-શાળા બનાવી સદાનંત ચાલુ કરો અને પ્રભુર્જનન કરવા સાથે અમને અવારનવાર જોઈતી સલાહ પણ દેતા રહો. " પ્રધાને એ વાત જાણે કે રાજ્યનું માન રાખવા માટે જ માન્ય રાખ્યો હોય નહિ એમ દેખાવ કર્યો, જો કે આ તો એને 'ભાવતું હતું' અને વેણે કહ્યું 'એવું' થયું હતું.

તામડતોળ સે કડો કારીમરો અને મજુરો કામે લગાડવામાં

આબ્યા અને ધર્મશાળાનું કામ ધર્મધાકાર ચલાવ્યું. માથુસો પૈકી કેટલાક ધણાજ વિદ્યાસુ જણાયા તેમની મદદથી એક સુરગ પથ ખાનગી રાહે ખોદવી શરૂ કરી.

ધર્મશાળા અને સુરગનું કામ સપૂર્ણ થયું એટલામાં તો ધ્રુવદત્તાનાં શુભ લાભ નજીક આવી પહોંચ્યાં ત્રાત્ર એકજ દિવસ પ્રયાણ માટે માફી રહ્યાં એટલે પ્રધાને પુત્રને પોતાની પાસે બોલાવ્યો અને તેના હાથમાં એક કાગળ આપીને કહ્યું "લાઇ ! તું આજ ને આજ અંપાપુર જા અને કુમારના સસરા પુષ્પચૂસને આ પત્ર આપી આવ "

"તેમાર છું, પિતાજી ! પરન્તુ પરણવા જતા મિત્રના પ્રયાણ વખતે મ્હારે સાથે જ રહેવું જોઈએ તેને જાણે હમણાં અંપાપુરની સુસાદરીએ જઈ તે કેવું દેખાશે ? પિતાજી ! આટલી ઉતાવળની આ ચીઠ્ઠીના બેઠ જાણવાની આ બાળકને સત્તા છે ? "

"હા, ધણી ખુશીથી એ સત્તા હું ત્હને આપીશ ત્હારા મિત્રને અને મ્હારા રાજાને જીવત્કારા જ હાથે બચાવેલો છે, મારે હું ખુશીથી એ બેઠ ત્હને સમજાવીશ ફેડ અને વાંચ એ પત્ર "

વરધનુએ મસ્તક નમાવ્યું અને પત્ર વાંચવો શરૂ કર્યો એકક લીટી વાંચતા જવા સાથે તેને આશ્ચર્ય, ખેડ અને ક્રોધ થવા લાગ્યો. શું દુષ્ટ દીર્ઘ મ્હારા પરમમિત્રને સજોડે બાળી નાંખવા ઇચ્છે છે ? હા દેવ !....."

"પણ જરા આગળ ચાલ " પિતાએ ફરમાવ્યું.

પ્રધાનપુત્ર આગળ વધ્યોઃ "વાહ કેવી મળની આપની યુક્તિ ! રાજપુત્રો પુષ્પચૂસના અને કુમાર ધ્રુવદત્તાના હસ્તમેળાપ થયા બાદ
૧ વખતે કુવરીને જાણે દાસીને ગેઠવી દેવાની આપની યુક્તિથી

ખચીતજ કુંવરી તો આગમાં બળીમરતી જયશે. તેમજ આપે સુરંગ
ધર્મશાળાથી શરૂ કરીને ઠેઠ લાખાગૃહ સુધી કરી અને એ રસ્તે
કુંવરને બચાવવાની યોજના કરી એ પણ ખરેખર શાશ્વત અને
અદ્વાદુરીભર્યું કામ છે. પરંતુ પિતાજી ! આપણે હવે વાતોમાં વખત ન
કઢાડતાં તાત્પર્યે સર્વ વ્યવસ્થા પાછળ લાગવું જોઈએ. જો હું
હમણાં શ્રી પાપુરી જઈ છું અને આ સમયે હેવાલથી રાજને વાકેફ
કરું છું; આપ પણ જે વખત અંત સાથે સુરંગના મોં આગળ
હિંમત રહેવા પ્રયત્ન કરો તે અંત મેળવવા તથા ત્યજેને કસરતથી
અજાણ કરવા તૈયાર થાઓ.”

અને બંને પોતપોતાને સૌંદર્યે કામે લાગી ગયા.

બ્રહ્મદત્તાના લગ્ન મોટા આડબરથી થયાં અને જનને સંપૂર્ણ
પ્રસન્ન કરીને વળાવવામાં આવી. વળાવતી વખતે, ધનુ પ્રધાને કરેલી
સૂચના પ્રમાણે બ્રહ્મદત્તાના સસરા પુષ્પચૂન નરેશ પોતાની પુત્રી પુષ્પ
ચૂનાને બદલે તેણીની એક સમાન વયની સહચરીને વળાવી અને
કન્યાદાનમાં હીરા, માણેક, રત્નાદિ પુષ્કળ ભેટ આપી.

મગલ દર મગલ કાપતાં જન કુંપીલપુર આવી પહોંચી.
હીર્ધરાય અને સુનણી રાણીએ વરકન્યાના આગમન માટે સંપૂર્ણ
પ્રેમ બજાવ્યો—જો કે તે પ્રેમ હૃદયના હિંસા કુવાને નહિ પણ કૃત્રીમ હતો.

સૂર્ય અસ્ત થતાં રાણીએ વરવધુને તહેમત માટે ખાસ બાધિતો
મહેલ કે જહેમાં રાગરગની દરેક સગવડ કરવામાં આવી છે એમ
તેણીએ જણાવ્યું હતું ત્યાં રાત્રી ગુજરવા કહ્યું અને તે મુજબ નવ-
પરણીન જોડું કાંઈ પણ સકટ કે કાવતરાના વહેમ વગર ત્યાં
ગયું. વરવધુ કે જે સર્વ પ્રપચ્છી મૂળથીજ વાકેફ હતો
તે પણ સાચે ગયો અને બ્રહ્મદત્તાના યજ્ઞગૃહની બાજુના ખંડમાં સૂતો.

તેણે ઈંધ ધરાણે મૂકી હતી અને આખી રાત તે લાયની રાહ ભેટોગ બેઠો હતો.

• મધ્યરાત્રીએ જ્યારે આખું જગત નિદ્રાવશ થયું ત્યારે રાણી ચુલશી અને દીર્ઘરાય ગુપચુપ લાખાગૃહ પાસે આગ્યા. તેમનાં હૃદય જેવો લાખંકર અંધકાર સર્વત્ર બાપી રહ્યો હતો. એં બે પાપી. એની ગુપચુપ વાતો સિવાય સર્વત્ર નિઃશબ્દ શાન્તિ પથરાઈ હતી.

"જુઓ છો શું? બહાવમ ! જલદી દીર્ઘરાયની ચાંપી દો, કે જ્યાં કોઈ ભેવા પામે તે અગાઉ આપણે નાશી છુટીએ અને હમેશને કંટક દૂર થવાથી સૌ મણની તળાઈમાં પોતી અમનચમન કરીએ. જલદી, જલદી, ઊતાવળા યાઓ !" રાણીએ કહ્યું.

"હા, પણ દીર્ઘરાયની સુઝાઈ જાય છે, વારંવાર સળગાવવા છતાં એ નિર્જીવ પદાર્થ પણ આવેા કાળો ફેર વર્તાવવા ના કહે છે. રાણી ! આખ ના કહાડો; મહારં હૃદય આત્મકાની કરે છે !" લાયભીત થયેલા દીર્ઘરાયે જવાબ આપ્યો.

"દુષ્ટ ! મહારી સઘળી બાજી બગાડનાર પાપી ! શું આટલા માટે મહેં તારી પ્રીતિ કરી હતી? શું આટલા માટે એક ચક્રવર્તીની રાણીના પર્યંકનો લાગીદાર ત્હને બનાવ્યો હતો? કાયર ! ક્ષત્રીવટને ભજવનાર દીજડા ! લે હું દીર્ઘરાયની સળગાવી આપું છું, મુક ત્હને આ ધાસમાં અને જો પછી કેવાં આપણાં સઘળાં દુઃખો અને સઘળાં મિંતાઓ એ આગમાં બળી લેરમ થાય છે !"

દીર્ઘની સ્વદશવિવેકશુદ્ધિ જરા જગતી થઈ હતી તે પાછી આ મેલા વળગાટને લીધે ઘોંટાઈ. દીર્ઘરાયે અંધાને દિંમત એકઠી કરી, રાણીએ આપેલી દીર્ઘરાયની પકડી અને મહેલ સળગાવ્યો, અફસોસ ! એક પળમાં મહેલ સળગી ઊઠ્યો અને ચોતરફ લાખંકર અગ્નિ ફેલાઈ રહ્યો. નરકાધિકારી દીર્ઘ અને ચુલશી તેમનાં કુટુંબ માટે હરખાતાં ખાતાં ચાલ્યા ગયા અને મહેલમાં તો કુમાર લાયભીત થઈ ઊઠ્યો.

અને આગથી બચવા આમતેમ ફેરવવા લાગ્યો. તુરંતજ પાસેના ખંડમાંથી પ્રધાનપુત્ર નીકળી આવ્યો. અને કુમારને હિમ્મત આપી, જમીન ઉપર લાત મારી સુરંગનો રસ્તો ખુલ્લો કરી હેમાં ઉતરવા વિનવવા લાગ્યો. કુમારને આથી આશ્ચર્ય લાગ્યું; પણ પોતાની અર્ધાંગનાને બળતી મુઠીને નારી છૂટવા ક્ષેત્રે સ્પષ્ટ ના કહી.

“ મહારાજ ! જેટલો વિશ્વાસ કરો છો તેટલું જીવનું જોખમ વધતું જાય છે. કાંઈ પણ વાદવિવાદ નહિ કરતાં આપ સુરંગમાં કુદી પડો. ‘શિર સ્પર્શતિ તો પમડી બહોતેરી.’ આપ સક્ષાત્ત્વ દર્શી નો કીધો ખારસો આવશે. ” પ્રધાનપુત્રે કહ્યું.

“ નહિ, મિત્ર ! એ દલીલ મહેને માન્ય નથી. જે કીધું પોતાનું શરીર અને આંત્રમાં મહેને સંમર્ષણ કેળવી છે તેને બળવા દઇ હું હીચકારાની પેઠે નાશી છૂટું એ કદી બનશે નહિ આપણે જો આ પાસેથી પ્રતિવાસક્ષતામી આશી રાખતા. હાંધએ તો અપિણે પણ એટલુંજ વાત્સલ્ય આ તરફ ધરાવવા તૈયાર થવું જોઇએ. વરધનુ ! ત્હારા જેવો સુવ મિત્ર આવી સ્વાધી વાત સૂચવશે એમ મહે રત્નમાં પણ આશા રાખી નહોતી. નહિ, હું એને આશ્રિતમાં મૂકી નાશી છૂટીશ નહિ જ ” કુમાર બોલ્યો.

પ્રકરણ ૮ મું

સૂઝ રહ્યો.

અમે તે સ્નેહલક્ષ્યા યોગી, અમે તે સ્નેહલક્ષ્યા યોગી;
અમે તે સ્નેહલક્ષ્યામાં મગ્ન,
તમે હાવાં સગવડનાં રૂઢિલગ્ન;
અમે હારો અંતરમાં અનુરાગ,
તમે હારો બાહ્ય મહીજ વિલાસ.

—ચંદ્રકાંત

કુમાર ધ્યક્ષલ અને પ્રધાનપુત્ર સુરતમાં પુઃ જોડાયા રહે.
કાપતા કાપતા સુરતને બીજી છેડે આવી પહોંચ્યા, કે જ્યાં ધનુ
પ્રધાન બે પાણીદાર અશ્વો લઇને રાહ બેસે છે. પુત્ર વરધન
અને પુત્ર સમાન પાસે રાજકુમાર દર્શિએ પહોંચી ધનુ પ્રધાનને નવ
સોયન આવવા જોડેલા આનંદ થયો. તેણે મદગદિત થઇને બન્નેને
જાની સાથે દાખ્યા અને પછી સજ્જા નેત્રે કહ્યું: “કુમાર ! તમે
મહારા પ્રાણી પાસે હોવા છતાં તમારા આ સકટ સમયે તમારે
મહારા ધરમાં આશ્રય આપવાને બદલે જલદી જલદી આ અશ્વ ઉપર
બેસી વરધન સાથે દૂર-દૂર જ્યાં કોઇ ઓગળી શકે નહિ એવી

જગાએ નાસવાનું કહેવું પડે છે. દુષ્ટ દીર્ઘરાત્ર અને પાપી સુભદ્રા
 ને આપની હયાતીના સમાચાર ક્યાંઈથી પણ પામશે તો આપનું
 આયુષ્ય અને રૈયતની આશા બન્ને જોખમાતા કશી વાર લામશે
 નહિ, એ નકી માનજો. માટે મહારા રાજા ! મહારા જીગર ! જલદી
 નાસો, પરંતુ એકલા પડવા છતાં હિમત દારશો નહિ. સદિમાં મોટા-
 માં મોટું હથિયાર હિમત જ છે. હિમતની કિમત નથી. દાન-શીલ
 તપ અને ભાવના એ ચાર સાધના પુર હિમતથી સાધનારને ગોક્ષ
 શક્તી પણ આલિંગન આપવા તત્ત્વથી રહે છે; ચક્રવર્તિયાનું મોટામાં
 મોટું હથિયાર હિમત જ છે. માટે સધળી વારાફરીમાં હિમતથી દિવસ
 નિર્ગમન કરજો અને સઠટમાંથી અનુભવ મેળવી એ અનુભવ વડે
 રાજ્યને વધારે સુખી કરવા વહેલાવહેલા પધારજો. "

અને હવે પ્રધાને પોતાના પુત્ર તરફ ફરીને કહ્યું. "પુત્ર ! કુમાર-
 ની સાથે પ્રયાણ કર એમની સેનાલક્ષિતમાં કંઈ કયાસ રાખીશ નહિ.
 રાજા તરફની વફાદારી અને મિત્ર તરફના પ્રેમની કસોટીનો આ વખત
 આવી પુગ્યો છે અને તું તેને પ્રતેક્ષમદીથી પસાર કરે છે એવું
 બધારે કું જાણીશ ત્હારે કું સ્વર્ગીય સુખમાં કુનીશ. "

એમ કહી બન્નેને છેલ્લી સલામ કરી વિદેશદુ.ખથી છાતી
 ભરાવાથી નિઃશ્વાસ બનેલો પ્રધાન સ્તબ્ધ થઈ હિસો અને બન્ને યુવાનો
 અશ્વારૂઢ થઈ, નમન કરી, પલાયન કરી ગયા.

તેજા પુર જોસથી અંધ દોડાવતા ઠેટલેક દિવસે કોણક નામે
 આમના બાગમાં આવી પહોંચ્યા કુમારને ત્હા બેસાડી પ્રધાનપુત્ર અજ
 જળ લઈ આવ્યો અને બન્ને સનાતનજન કરી અન્નજલથી તૃપ્ત
 થયા પછી ભવિષ્યને માટે ચોજના ધડવામાં ગુથાયા. આલાક પ્રધાન-

પુત્રે એમ સૂચ્યું કે, આપણા જાણી છૂટવાના ખજાર ઠાણ રીતે દીર્ઘરાયને મળશે તો તે છૂપા દુતો મોકલ્યા વગર રહેશે નહિજ, માટે આપણે વેશબદ્ધો કરીને ત્રિચરણ એ વધારે સહીસલામત છે.

છેવટે બ્રાહ્મણનો વેશ લેવાનું હતું. ખજા ઉપર જનોઇ પહેરી લીધી, કપાળે તીલક કર્યું, કંઠે શ્દાક્ષ ધારણ કરી, પાંચડીમાં ટીપણ્ડ ઝોંસી લીધું અને હાથમાં ટુંબકું ઝાલી લીધું. એ પ્રમાણે બ્રાહ્મણનો પુરો ઠાઠ જમાવી નગર તરફ જન્ને ચાલી નીકળ્યા. પહોળી છાતી, મનહર ચહેરા અને અચંડ શરીર: એ સર્વનું તેજ છૂપાવવા પહેરેલો આ કિશુક વેશ જો કે કુદરતી ખુશીઆને છોક્ષ છુપાવી શકતો નહતો તો પણ મદમતિ સન્નુઓની આંખને આડ રૂપ તો હતો જ. આ જ ભૂદેવો શહેરમાં પેઠા એટલે સોડાનાં ટોળેટોળાં રહેમને જોવાને એકઠા થયાં. અદ્ભૂત તેજ જોઇને ઠાણ એમ કહેતા કે, આ તો ખરે ખર ભૂદેવો. જમિપર મનુષ્ય રૂપે પધાર્યા છે. સર્વ ઠાણ વિવિધ કલ્પનાઓ કરતા હતા એવામાં વસ્તુભૂતિ નામે એક બ્રાહ્મણે એકાએક આવીને જન્ને ભૂદેવો સમક્ષ સામ્રાંગ દંડવત કીધા અને પછી અત્યંત પ્રમાણ અને નમ્ર શબ્દોથી વિનંતિ કરી કે, “ મહારાજ ! માગે મહને કલ્પવૃક્ષ પ્રાપ્ત ! આજે મહારે ઘેર સોનાનો સૂર્ય ઉગ્યો ! જેથી આપ જોવા દેવાંથી નરનું સ્વાગત કરવાનો પ્રસંગ મહને મળ્યો. આ દક્ષિની અરદાસ દીલે ધરીને મહારું મંદીર પાવન કરશો ?”

બ્રાહ્મણની આ આગ્રહયુક્ત વિનંતિ સાંભળીને કુમારને ધણો રંતોપ થયો. પરંતુ પ્રધાનપુત્રે ખુલાસો કર્યો કે, “ આ વિનયના મૂળમાં કાંઈ પણ સ્વાર્થ હોવો જોઈએજ, નહિતો તદાન અગાધ્યા મેવા આપણા સરખા મુસાફરોને આટલો બધો આજીજી કરવાનું શું પ્રયોજન હોય ? ગમે તેમ હો, પણ આ જાતની આજીજી સ્વીકારવામાં

આપણને કાંઈ દામ મેસતા નથી ” કુમાર એ સલાહ સ્વીકારી અને બંને મિત્રો વસુમતીની સાથે ત્હેના ઘેર ગયા, જ્યાં તેઓને એક પુષ્પના પવંગ ઉપર બેસાડવામાં આંચા.

બાહ્યજીના વેશમાં પુષ્પશ્યા ઉપર બેઠેલા અમદત અને વરધનુ આ સમયે જોઈ તાજુત્ર થતા હતા અને દર પળે વળી કાંઈ વિશેષ કુતૂહળની આશા રાખતા હતા. તેઓને પુષ્પશ્યા ઉપર બેસાડી અમદતેવ પ્રકૃતિન વદને કુરાળસેમ પૂછવા લાગ્યો અને બીજી આડીઅવળી વાત કરવા લાગ્યો, એટલામાં એકાએક એક વીજળી ઝમકી ! પંદર વર્ષની એક સુવર્ણસતા સરખી કુમારિકા બાહ્ય પાસે એક હરિયા માંદકે દોડી આવી અને “ પિતાજી ! રસોઈ તૈયાર છે ” એમ કહી જાણે કે પગેથાઓને જોઈને ઘરમાં ગઈ હોય તેમ પાછી ચાલી ગઈ. અમદતની નજર તે દુકા પ્રસંગમાં તેણીના ઉપર પડી હતી અને ત્યાં જ ઠરી રહી હતી. તેણીના રમતીઆળ ચબ્દો ત્હેને હૃદયમાં ચરરૂપ થઈ પડ્યા હતા. તે જરા હિમતવાન થઈ એ કન્યા સળધી કાંઈ સવાય પોતાના યજમાનને પૂછવા જતો હતો એવામાં તો ત્હેણે ત્હેમને જમવા ઉઠવા વિનંતિ કરી. ત્હેણે હિંચા અને બોજનગૃહમાં ગયા કેાઈ દેવભવન જેવી સ્વચ્છતા અને સુગંધી ત્યાં ચોતરફ ફેલાઈ રહી હતી. માથે સીલીમ જડી હતી કે જેથી યાજીમાં શુભંતુ પડી લાણું ઝેર થાય નહિ. ખુણેખાંચરે પણ ધણતું નામ જ હતું, કે જે ખુણી મુકાવથી જ બારીઓથી આવતા અને મગજને પ્રકૃષ્ટિત કરી બોજનને પચાવતા પવનના ઝપાટથી ઉડીને યાજીમાં પડે પાટલા અને વાસણો તદ્દન સાફ હતાં. રસોઈ પીરસવાની શક્તિ પણ ચિતા-કર્ષક હતી. અને આ સમયે બ્યવસ્થા પેલી ‘ વીજળી ’ ની-મુગધાની છે એવું જાણવામાં આવતાં વળી અમદતને તે વધારે ચિતાકર્ષક

યષ્ઠ પડી. તેણે આજ બેવડા આનંદથી ખાવા માંડ્યું. પવનની
 લહરીઓ, જગાની સ્વચ્છતા, સુંદરીના વિચાર અને વચ્ચે વચ્ચે
 યજ્ઞમાનનો આમહ એ સર્વને લીધે કેટલું ખવાણું લેતું તેને જાન
 પણ રહ્યું નહિ. તે જ્યારે વધારે ખોરાક સેવા આનાકાની કરતો
 ત્યારે બ્રાહ્મણ કહેતો કે—“ મહારાજ ! ખાવામાં ઊતાવળ કે બેદરકારી
 કરવી એ આત્મધાત કરવાનું કામ છે. જે ધર્મીશ્રવે હજારો ભક્ત
 ટાળવાનાં મુશ્કેલી કરવાનાં હોય તેને ‘મુકોમળપણ’ ના દેખાવ ખાતર,
 કે બેદરકારીથી ક્ષીણ કરી નાખવું એ ‘ગૃહસ્થો’ ને જાજવું નથી.
 કારણ કે ગૃહસ્થ અને ત્યાગી બેમાં હજારો ગણનો તફાવત છે.
 માટે સારો ખોરાક પેટપૂર રીતે, આસ્તે આસ્તે, આનંદ વાતો
 કરવાની સાથે ખાવો જોઈએ અને તે પણ દરરોજ નિયમિત
 થાય તે ખાવો જોઈએ. ” બ્રાહ્મણના આ નીતિવાક્યો પ્રધાનપુત્રે
 હૃદયમાં કોતરી રાખ્યાં. એમ વાતો કરતાં કરતાં બેબેન પુરં થયું
 એટલે વળી અત્યાર સુધીનાં સર્વ કુવૃદ્ધોને બૂધાવે એવું એક કુવૃદ્ધ

આર અને વિધિઓ દાખલ કરી છે. નહિ તો શું એક કન્યા એક
 પુરુષને બન્નેના પિતા અને સ્નેહીઓ સમક્ષ પોતાનો હાથ અર્પણ
 કરે એજ લગનનું પુરુષ પ્રમાણુપત્ર નથી ! ફેરા ફેરવો કે નહિ પણ
 આખી જીંદગી સુધી કન્યાને વરના પાછળ ફરવાનું જ છે. પરણવાની
 હિમત ધરનાર એક માણસ, બીજા મનુષ્ય પ્રાણીના માલેક થવા
 આવે, તે શું તે આશ્રિત જનના ગુજરાન અર્થે દેરાવિદેશ ફરવું
 પડશે, સમય અનુસાર વર્તવું પડશે, દુઃખોથી વિંધાતાં પણ હિમત
 રાખી સંસાર ચલાવવો પડશે; એ સર્વ નહિ જાણતો હોય ! અને જો
 જાણતો ન હોય તો તેવા માટે એકજ વખતના આવા પ્રસારથી
 શું દહાડો વળવાનો હતો ! અને જો જાણતો હોય તો આવા પ્રસારનું
 પ્રયોજન જ શું છે ! અમે જાણજો મંત્રોચ્ચાર કરીએ છીએ તે કાંઈ
 દેવની કૃપા વરકન્યા ઉપર ઉતારવા અર્થે નહિ પણ હરતમેળાપના
 આનંદી વખતને મધુર સખ્દોચ્ચારથી વધારે આનંદી-વધારે આસ્વાદ-
 કારક બનાવવા માટેજ. શું ધ્રુવના કે ગણેશપતિ એવા મૂર્ખ છે કે, બખ્તે-
 ચચ્ચાર ટકા માટે પ્રાર્થના કરતા જાણજુની વિનંતિ સ્વીકારીને દરેક વર-
 કન્યાને લાંબું આયુષ્ય અને પૈસા આપી દે ? એમજ જો અપાવું હોત તો
 કેટલીક કન્યાઓ ચોરીમાં જ રહી છે, કેટલીક માસ પછી અને કેટલીક
 બે-ત્રણ વરસે, તે કેમ બનત ! જાણજુના મંત્રો તે વખતે કપ્પા, ઉડી
 જાય છે ! મહારાજ ! એ સર્વ અજ્ઞાનને માટે છે. લગનનો અર્થ તો
 લગ્ન એટલે જોડાવું-સંધાવું એટલોજ છે. વર-કન્યાએ સાચા દીલથી
 દીલ જોડવા અને બન્ને પક્ષના માણસો વચ્ચે, જીંદગી સુધી ભેગા
 રહેવાનો કરાર વચનથી જાહેર કરવો એજ 'લગન' આથી આપને સવાલ
 થશે કે જો એનેજ લગ્ન કહેવાય તો પછી આ કન્યાનું લગ્ન તે લગ્ન
 , કહેવાય; કારણ કે તેણી તો આ અતિથિને ઓળખતી પણ નથી.

પણ નહિ, એમ નથી; પ્રધાનપુત્ર ! (હવે આપણે પોત સમજીને પ્રવેશ કરીશ) આપના આ દામણ અને આપ, માતાના ત્રાસને લીધે નમ્રી પડ્યા છો અને આજે આ જગ્યાએ આવી પહોંચવાના છો એવું મહેને એક નિમિત્તીઆએ જણાવ્યું હતું ત્હેની પાસેથી વળી આ કન્યાએ આવનારના ગુણ-શક્તિ આદિ સમગ્રી જ્ઞાન પણ મેળવ્યું હતું અને તે જ વખતે આ વીર પુરુષને જ વરવા ત્હેણે નિશ્ચય કર્યો હતો. હવે આપ જોશો કે, આ કાંઈ દીનદા-દીનલીનો ખેલ નથી પણ સ્વયંવર જ છે, કારણ કે જેમ મ્હારી પુત્રીએ કુમાર શ્રી બ્રહ્મદત્તને વરવા જ નિશ્ચય કર્યો હતો તેમ બ્રહ્મદત્ત પણ હમણાં તેણીને જોઈ પ્રસન્ન થયા હતા એવું મહે ત્હેમની શરમીદી આખ ઉપરથી જાત્યર જોયું હતું તો આ લગ્ન એ 'સ્વાભાવિક લગ્ન' અને એમાં કૃત્રિમ ક્રિયાઓની જરૂર નથી. મ્હોંમાંથી ત્યજ નીકળ્યું એટલે પરણી જ ચૂક્યા, માટે હવે ફરી નહીં છોડો અને આ વેશ મધ્ય દૂર કરો. હવે દૂર થતાં સૂરી અર્દાંગ રહી આ ધર પાવન કરો અને આપ જેવા ખાનદાન અતિથિના સત્કારમાં મુજ રક્ષી કાંઈ કસુર થઈ હોય તો ક્ષમા કરો ।

બ્રહ્મદત્તે અને વરધનુએ જૂવના વયનને માથે ચઢાવ્યું અને તેઓ બ્રાહ્મણનો વેશ દૂર કરી મૂળ વેશમાં સન્ન થયા, જે જોઈ જુદેવ અને કન્યાને ભદ્ર હર્ષ થયો વાદળામાંથી સૂર જોમ ઝમકી ઉઠે તેમ બન્ને મુત્તાનો શોભવા લાગ્યા સસરા કે જે પણ એક વડીલ તરીકે જ. ગણાય છે ત્હેમના માન ખાતર તેઓ બે દિવસ ત્યાં રહ્યા.

મકરણ ૯ મું.

વિયોગ.

But as we meet and touch each day
The many travellers on our way,
Let every such brief contact be
A glorious helpful ministry !
The contact of the soil and seed;
Each giving to the other's need—
Each helping on the other's best,
And blessing each as well as blest !

—S. Coleridge.

પાછતા પ્રકરણમાં આપણે જોઈ ગયા કે કૌનિયપુત્ર શ્રદ્ધાલુ
જૈનસંપ્રદાયના કે વૈદિક સંપ્રદાયના, કંઈ ક્રિયા કે કંઈ મંત્ર કથાની
રહાયતા સિવાય આદ્યપુત્રોને પરણ્યા અને સસરાના અત્યંત આગ્રહને
શીઘ્ર બે દિવસ ત્યાં રોકાયા. એ બે દિવસ આ મહાન નર અને
આત્મદાન જમાઈની સેવાયાકરી બળવવામાં વસુશ્રુતિએ કંઈ કમીના
રાખી નહિ. તેમજ ત્હેની પુત્રી બ્રહ્મમતી પણ પોતાના આ મનમાન્યા
પતિને રીઝવવામાં કંઈ કચાસ રાખે તેવી નહતી. તે બંનેનાં મધુ
બવારનવાર તારામૈત્રિક સ્વર્ગતા, અથવા 'જૈન અપ્પણા' થી બોલાઈ

“ હવેછે સાજ તમારે હાથે, નિશુણે નાણુકે નાથ રે
જવા નહિ દઉં રે—

“ સાસુ સગપણ, સ્વામી ! તમારું, ઇંચુ ભવ તમ આધાર;

“ સાસુના સુત ત્રિશુ કાઈ ખીજો, નથી આસુનો છુનાર રે
જવા નહિ દઉં રે—

II પ્રિતમ વિષ્ણુ પીયરીએ રેતાં, મુંદરીઓ નવ સોહો;

III અશુભિંસાં શિર આજ જ આવે, સંપટનું મન મોહે રે
જવા નહિ દઉં રે—

IV પ્રાણુચક્ષુ નવ નાભિએ બેસે, રવો અધર જીવ આવી;

“ હમા કરે દમિતાની ઉપર, કહુ છું શિશ નમાવી રે
જવા નહિ દઉં રે—”

કુમાર ગળગળો થઈ ગયો જવું ગમવું તો ન કહું પણ બેસી
રહેવું પાલવવું પણ નહોતું, તેથી મદમદીત કંઠે દુઃખ જ ઉતાર
વાળ્યો—“ એ બધું સંભળવા મ્હને કાન છે અને સમજવા શુદ્ધિ છે
તથા મ્હારી મધુરી મૂર્તિ માટે હૃદયમાં જગા પણ છે; પણ જવા
સિવાય આલો તેમ નથી. ”

“ હવેખીને એમ જો જાશો, તો મ્હારું શું જોર ?

“ તપ્પીએ એ હું પ્રીતે એકાગ્રી, જેમ ફરી લંઘાર રે. ”

એકાગ્રી પ્રીતિના ખ્યાલ દિષ્ટિ આમળ આવતાં જ બાળાથી રડી જવાયું. તેણે છેક નારીપાસ થઈ પડ્યું મૂક્યું, પણ સમયસૂચક કુમારે હોને પોતાની વિશાળ બોહુંલનોમાં ડોકો લઈ એકાગ્રી આપ્યું. પોતાના પ્રેમ માટે ખાત્રી આપી જલદી પાછા ફરી સહવાસ સુખ આપવા વચન આપ્યું, અને એકલા જ જવાની જરૂર સમજાવી, એથી બધુંમતીને કંઈક હુંફ વળી, તેણીને કંઈક આરામ આવી, વિધાસ બેઠો, અને પરદેશ જતા થતિને ખેદીત કરી મોકલવો. એ અશુભસૂચક સમજી આંસુ છુટી તે સ્વસ્થ થઈ અને શીખ. આપવા નિમિત્તે બોલી:-
“આપની ગેરહાજરીમાં પહોંચે તે પાવક (અગ્નિ) સરખો, શશુમારે સર્પ સરખો, અને જીવન વેળાના કાળીઆ જેવું પછ પડશે; માટે જેમ બને તેમ વહેલાવહેલા પધારજો ! ”

પછી તેણી પ્રધાનપુત્ર તરફ ફરી: “ બહુ ! હાથ નોડીને વિનવું છું કે તમારા સમજના શરીરનું જતન કરજો, હોમનું શરીર કેમળ છે માટે સાચવજો. હોમનું મન હંમેશા આનંદમાં રહે એવી યુક્તિ ક્યાં કરજો અને વખતોવખત કુશલ પત્ર પાઠવજો. ”

વરધનુએ તેણીને સઘળી વાતની ખાત્રી આપી અને પછી તેઓ બન્ને ત્યાંથી વિદાય થયા. જો કે જમીન ઉપર બે જ જથ્થાનાં ખગલાં પડતાં હતાં પણ મુસાફરી ઉપર જરૂર જથ્થા કરતાં હતાં; કારણ કે બધુંમતીનો ખ્યાલ તેઓ કલ્પનામાંથી દૂર કરી સકયા ન હોતા.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

લાલ માટે જ સંકટ !

Sweet are the uses of adversity;
Which, like the toad, ugly and venomous,
Wears yet a precious jewel in his head.

—Shakspeare.

આજે પડતાં સંકટો કાલે કંઈ કિયતી લાલ આપવા માટે જ આપણને ભેટતાં હશે તો કાલુ જાણે ? સંકટો બનાવોમાં એમજ બનેલું જોવામાં આવે છે અને આપણી વાતોના નાપકના સંબંધમાં પણ એમજ બન્યું છે અને બનવાનું છે તો પણ કાલુ જાણે આપણે મનુષ્યો કેવીએ માત્ર વજરની માટીના બનેલા હીએ કે જરાસા સંકટ ને જોઈ આપણે ફાટી પડીએ હીએ. “ દરેક સંકટ નવો અનુભવ આપવા માટે જ છે ” એ સત્ય ઉપરાંત ધર્માખરા સંકટ તો વળી પ્રત્યક્ષ (દર્ય) લાઝ આપનાર નીવડે છે. બ્રહ્મદત્તને કુલટા ના ઢાપે સ્ત્રી-રત્ન અર્પ્યું તે આપણે જોઈ ગયા અને દુશ્ન જોઈશું કે તેને ચિર વૃત્તમાં પડવાનાં સખત સંકટ માત્ર તેને સર્વ રત્નોથી એટલે એવું ત્રિલા-રત્ન અર્પવા માટેજ પડે છે.

નવપરશુર જાંબુમતીને છોડી કુંવર બ્રહ્મદત્ત અને પ્રધાનપુત્ર

આથી નીકળ્યા તેઓ ધણે દૂર ગયા નહિ હશે એવામાં હેમને એક મુસાફર મળ્યો કે જોને નવીન સમાચાર પૂછતાં જવાળ મળ્યો કે નેટ દીનરગ મિત્રની ગાદી પચાવી પડીને, મિત્રપત્ની સાથે બહુમાલ આણે છે અને મિત્રપુત્રના સદાર માટે કરેલા સાખાગૃહમાંથી બચેલા તે કુમારને મારવા હેણે એતરફ મારા મોકલ્યા છે, કે જે મારાઓ ફરક મોટા રસ્તા રોકી બેઠા છે.

આ વાત્સલ્યક સમાચાર સાંભળી આ બંને પથીકાએ જાહેર રસ્તા છોડ્યો અને જંગલ તરફ વળ્યા. ત્યાં સખત હતો અને કાંઠાવાળી વિષમ જમીનમાં ચાલવાનું હતું તેથી કુવર થાક્યો અને તૃણાવર થયો. હેને એક સરોવર નજરના શ્વ નીચે બેસાડી પ્રધાન પુત્ર સરોવરમાંથી જળ ભરવા ગયો.

સરોવર તદ્દન શાંત હતું. એ શાંતિમાં ભંગાણ પાડનારો એક પક્ષી સરખાનો પણ અવાજ ત્યાં થતો નહોતો. સાત આઠ બપોરે મહેરાના વટેમાર્ગે એ સરોવરના ઈર્ષમવાળા ભાગમાં સૂતા હતા અને ધણી થાકી ગયા હોય એવા દીસતા હતા.

વરધનું ત્યાં જ જળ ભરવા આવ્યો. હેણે આ શાંત જગામાં સાત માણસોને ગાદીનિદ્રા સેતા જોઈ મનમાં વિચાર્યું કે, આ વખતે આની એકાતમાં સુનારેકો ખરેખર કુખી હશે મનુની પ્રજા કું છું અને આ પણ હેની જ પ્રજા છે. માનવ તરીકે—મનુના એક સત્તાન તરીકે મારે મદાર આ લાકડાના કુખ બને ત્યાં સુધી દર કરવું જોઈએ.

મન સાથે એટલી ગોઠિ કર્યા પછી હેણે પાણીમાં મુવર્ણ પાત્ર પ્રવેશ્યું. 'શુદ્ધ-શુદ્ધ-શુદ્ધ' એવો અવાજ થયો, ત્યાંની સર્વજ્ઞાત શાંતિનો ભગ થયો. પુરતજ સાતમાંનો એક પથીક હિંગો થયો.

અને થોડીતાર આ અવાજ કરનાર તરફ દંઘરદંઘર જોવા ક્યાં પણ માત્રે પડેલી લાકડી તે અવાજ કરનાર ઉપર અજમાવી. વરધનુષ્ઠ લપસ્યાન જોઇ સમયસૂચકતા વાપરી. પોતે કસરત શીખેલા હોવાથી એ બા હેલે સહેલાઈથી ચૂકાવ્યો. પણ એક હિંમતવાન વીરની માફક, જાણે કે કાંઈ જન્યુંજ નથી એવો બેદરકાર દેખાવ કરી બોલ્યો: "આ લાકડી વડે તું શું કહેવા માગે છે ? શું આ લાકડી માનવ ધર્મનો ઉપદેશ કરે છે ?"

"ના; એ લાકડી માનવ ધર્મનો નહિ પણ દત્તકર્મનો પાઠ જાળવી શકે છે. રાજપયોરને શોધી કહાડી હેમને પોતાના જવાજ સીધા કરી શકે છે !" જવાબ મળ્યો.

"એમ છે તો ધણું સારું; જો, એ સીધી છે,—સરળ છે. એ તારા જેવો કુટીલ જવાન આપી શકે નહિ. ત્યારે તું શીખ કે, પ્રજાતું ધન પ્રજાની મદદથી એકતું કરીને હેને સ્વઉપયોગમાં—સ્વરક્ષણમાં અને મોજશોખમાં ઉધાવે તેવા રાજાપી રાજ્ય ચોરનેજ એ લાકડી બરાબર સીધા કરી શકે જા, જ્યાંથી આવ્યો હોય ત્યાં પાછો જા; ત્યાંના સુખાળવા શ્રીમંતો અને પ્રજાપીડક અમલદારોપર એ લાકડી અજમાવ. એમને શીખવ કે હરામતું પાધિતું પચવાતું નથી. જા, હેમનાં ધરનાર લૂટ અને તે વડે તારી આ દુઃખી જણાતી સ્થિતિ સુધાર અને તારા જેવા બીજા અનેક મહેનત કરી શકે તેવા અને મહેનત કરવા તૈયાર છતાં મૂંઝે મરે છે તેવા હજારો સામાન્યોને વહેંચી આપી હેમનો આશિર્વાદ મેળવ. જા, પ્રજાતું ધન લૂટી પ્રજા પર ભુલમ કરનારા તારા રાજાની ગરદનપર આ લાકડી અજમાવી લે; જા, એ હરામી રાજાના ખુશામતીઆ અમલદારો એટલે કે બીજા નબરના 'રાજ્યચોરો'ની કમરમાં એ લાકડી અજમાવી લે. જા,

અમળની રૂ. ૧૦) જોટલી મહેનતને પ્રાપ્તે રૂ. ૧) આપી - શ્રીમંત બની એશઆરામ કરનારા ત્રીજા નંબરના 'રાજ્યચોરો'ના હીંચણમાં એ લાકડી અજમાવ; અને છેવટે —એજે બૂલતો—છેવટે, સ્વર્ગ આપવાની સરતે જોએ! પ્રજાના રોટલા અને સુદ્ધિ બન્ને હારી જાય છે અને એ રીતે રાજ્યને નિર્મોલ્ય કરી નાખે ॥ એવા 'રાજ્યચોરો' ના તો પગમાં જ એ લાકડી અજમાવજે. આહીં તે લાકડી અજમાવવાનું સ્થાન નથી; અહીં તે લાકડી કાંઈ નવો પાઠ શીખવી શકે તેમ નથી; કારણ કે 'યુ' જોને તહારી સામે ઈએલો જોમની દંટિથી જુએ છે તે તો આ તહારી લાકડી જોવાજ સરળસ્વભાવી છે. માટે સૂર્ય ! હીંચકારાપણું ઊડી મ્હેં કહેલું કામ જલદી કર. "

" હાહા, તેજ કરીશું; પણ પ્રથમ અમારી જુખ ભાગવાના મરોપકાર માટે રહેને તો લૂટીશું જ " પેલા રાક્ષસે કહ્યું.

" તહારી પસે કાંઈજ નથી કે જે હું લેને આપું. નહિ તો તહારી ચીજથી કાંઈ પણ માનવને સુખી મતો જોઈ હું ધણો સુખી થાઉં. "

" આ બ્રાહ્મણ એમ નહિ માને; એને જરા પ્રુખાંજનિ આપવી પડશે " એટલું મન સાથે ખરખડી પેલા વિકાળ ચહેરાના વટેમાર્ગીએ પોતાના હાથે સ્નાનતીને જગાડ્યા અને વરધનુને ઘેરી લીધો.

" તમને શું કુરવા માગોછો ? " વરધનુએ પૂછ્યું.

" અમે તહારી ચટણી કરવાના છીએ. "

" તમારા મ્હોં એવાં દીસતાં નથી ! "

" હુઆ, ચોર, બદમાશ ! એકલો જાણી દયા ખાઈએ છીએ ત્હેમાં આટલું ફાટયુફાટયું જોસે છે કે ? જુઓઝો શું, મિત્રો ! ઉડાની દો એનું ડોકું. "

સાત તરવારો એવાં અને ઉંદાળાના સખત તડકામાં તે ઝાંખો બધે થઈ જાય એટલો પ્રકાશ ફેલાવી રહી. પરંતુ તે તરવારો વરધનુ ઉપર પડે તે પહેલાં તો હોમાના જ એ કે તેઓને તેમ કરતા વાર્યા " સધુરઃ આપણે એનું" ખુન કરવા નીકળ્યા નથી. એના સોમતી આપણા રાજાનો ચોર છે. આપણે એના સોમતીને શોધીને મારવો છે, તો આને મારવાથી એનો પતો કેમ કરી લાગવાનો હતો." ।

તેઓએ તરવાર મ્યાનમાં નાખી. અને વરધનુને માત્ર મારશક કરવાનો દરખાસ કર્યો. " કેમ રે ! તું તારા પૈલા સિતાની મિત્રનો પતો બતાવે છે કે પોતાનું જ શિર ખોવા ખુશી છું ? "

તિરસ્કારયુક્ત હાસ્ય સાથે વરધનુએ જવાબ દીધોઃ " એ જ કામ માટે જો તમને આગના હો તો આટલું લાંબું ફારસ ક્યાં સિત્તાય પહેલેથી જ તે કહી દેવું હતું તમને પૈલા માટેજ 'મારા' તરીકેનું કામ કરે છે અને મહારી પાસે પૈલા નથી તો તમને મહારી મદદથી પૈલા મળે એ જોઈ હું ઉલટો ખુશી થઈશ. અહલદત જેમ પોતાની ઉદ્ધતાથી મા અને કાકાનું અપમાન કરી નાહો તેમ રસ્તે જતાં મહારી સાથે પણ ઉદ્ધતાઈ કરવાથી મહારે તેની સાથે અણમનાય થયો છે. તે હમણાં એક ગુફામાં પેઠો છે, ત્હેને તમને ખુશીથી પકડી લ્યો અને તમને ઇનામ દીધરાય પાસેથી મેળવો પણ યાદ રાખજો, મેં અથમ કલા પ્રમાણે વધુ મહોટા ઇનામને પણ છોડતા નહિ. "

" કેવો કાલો કમરો છે ! વાર, તું આમળ આન " અને એ ગુફાનો રસ્તો અમને બતાવ. " પૈલા મારાએના વડાએ કહ્યું.

આમળ વરધનુ અને પાછળ એ સાતે મારાએ આશુ ૨૩ ક્યું. સરોવરની જે બાજુ અહલદત બેસી હતો તેથી જરા નીચાણના ભાગમાં

તેમને તે દોરી ગયો અને ધ્રુવદત્તને સંભળાવવા મ્હોટેથી બોલી
 “ જુઓ, ત્હમે સાતે જણુ એકદમ એ ગુફામાં દાખલ થઇ જાઓ
 અને એકદમ તરવારના સાત પ્રહાર અંદર સંતાપેલા ધ્રુવદત્ત પર
 કરો એટલે ત્હમારો બ્હેડો પાર થશે. અને જો ચૂક્યા તો તે કાચ-
 કર માણસ આડોઅવળો અટવીમાં નાશી જશે. ”

નાશી જવાની આ સુચના ધ્રુવદત્તે સંભળી અને દુરતજ છવ
 સધને ઘીય જંગલમાં દોડ્યો. કાચકર અટવીમાં તે ધણે દુઃખી થયો
 પણ પ્રાણને બચાવવા માટે શું નથી કરવું પડતું ? અગર શું વિપત્તિ
 ગમે તેવા સુવાળાને પણ કંઈક થવાનું નથી સીખવતી ? ત્રણ અહો-
 રાત્રી આ પ્રમાણે બટક્યા પછી ત્હેણે એક ટેકરી ઉપર એક તાપસ
 જોયો અને આશ્ચર્યના તરીકે ત્હેનામાં આશા બાંધી.

તાપસ પાસે જતાજ ત્હેણે ત્હેને સન્કાર આપ્યો અને પોતાનો
 હેવાસ કહેવા ફરમાવ્યું, જે ત્હેણે અધમનિ કહી સંભળાવ્યો. આખમાં
 પ્રેમાત્મ સહિત તે તાપસ ત્હેને બેઠી પડ્યો અને જણાવ્યું કે “ હું
 ત્હારા સ્વર્ગસ્થ પિતાનો લઘુ બન્ધુ છું અને ઘણાં વર્ષથી તાપસ
 થયો છું; મ્હારા ભાઈના એકના એક બાળકની આ દયા જોઇને
 તથા રાત્રીની દુર્દશા સંભળીને મ્હને ઘણું લાગી આવે છે; પણ
 હવે એ બાળ મ્હારા જ રક્ષણ તો આવી પુગ્યો છે એ જોઇ

પ્રકરણ ૧૧ મું.

વાંસની જાળીમાં અધર લટકતું મસ્તક.

ખાડો જોડે તે પડે, નિંદે તે નિંદાય;
પોતે બેડી જે કરી, તેમાં જન જકડાય.

કાકાની પાસેથી વિદ્યાકલા સંપાદન કરતાં કેટલોક વખત વ્યતીત થયો એવામાં વળી એક અદ્ભુત ખનાવ બન્યો. બ્રહ્મદત્ત કુમાર એકદા વનમાં કુદરતની શોભા જોવામાં મંડાયેલ બન્યો હતો એટલામાં એક મદથી છોડેલો હાથી ત્રેની દૃષ્ટિએ પડ્યો. કુમાર ત્રેને ખીજવવા લાગ્યો. હાથી ત્રેને સુંદરી પકડવા દોડતો અને કુમાર આડોઅવળો છટકી જતો એમ કરતાં બંને ધણી દૂર જઈ પહોંચ્યા હોવડે વરસાદના એક આપટાને લીધે હાથી નાશી ગયો અને બીજા ધણો કુમાર એકલો પડ્યો. તપાસ કરતાં ત્રેને જણાયું, કે કાકાની પર્ણકુટિકાથી પોતે ઘણે દૂર આવી પહોંચ્યો છે. ત્રેને રસ્તાનું ભાન નહોતું અને સાંજ પડી ગઈ હતી, તેથી પાંસિની નદી આળંગી ત્રે કીનારે આવેલા સહેરમાં દાખલ થયો.

નગરમાં પેસતાં તે ઘણું ભવ્ય જણાયું પણ માણસ-પશુ-પક્ષી કંઈ જોવામાં આવ્યું નહિ આથી કુમારને ઘણું આશ્ચર્ય થયું. તે આગળ ને આગળ ચાલ્યો. હોવડે વાંસની એક ઝાડી પાસે આવી પહોંચ્યો.

આ જગાએ વાંસ ખીચીખીચ આવી રહ્યા હતા અને હેમાંથી આંખને આંછ દે એવો પ્રકાશ પડતો હતો આ પ્રકાશનું કારણ શેઠવા કુમાર જરા આગળ વધ્યો તો એક તત્તવાર એક વાંસ ઉપર લટકતી જોઈ. કુતુહલી કુમારે એ તત્તવાર હાથમાં લીધી અને હેની ધાર તપાસવા માટે એક વાંસ ઉપર ઝટકો માર્યો

ઝટકો મારવાની સાથેજ એક ભયંકર ચીસ પડી કે જેથી આકાશ ગાછ ઉઠ્યું અને લોહી ચૂતું એક મરતક રાજકુમાર ધ્રુવ-જ્વલના પગ આગળ આવી પડ્યું. આ મનદર યુવાન મનુષ્યનું મરતક જોઈ ધ્રુવજ્વલત ચમક્યો પોતાના હાથે ખુન થયું જાણી હોને. ભારે પશ્ચાતાપ થયો.

વધુ તપાસ માટે વાસની જાળમાં ભુલ્યે છે તો એક વાંસ ઉપર મરતક વગરનું શરીર ઉંડુ લટકે છે અને નીચે એક કુડમાં યોગીની કુણી જેવી કુણી છે આથી હેલે અનુમાન બાધ્યું કે, આ કોઈ મનસાધકનું ખુન ગહારા હાથે થયું જણાય છે

પશ્ચાતાપ કરતો કુમાર હાથમાં તત્તવાર લઈ શહેરમાં ચાલ્યો રસ્તામાં કોઈ માણસ તેની દિશિએ પડ્યું નહિ કેટલેક દૂર ગયા પછી એક અસાધિક મહેલ તેના જોવામાં આવ્યો તે મહેલ સાત માળનો હતો. યુનાની જગાએ સુવર્ણનું 'ક્ષારટર કરેલું' હતું, ચિત્રની જગાએ હીરા-માણેક ગોઠોડવા હતા, જે એવી ખુબીથી ગોઠવ્યા હતા કે એમનો પ્રકાશ મનુષ્યાકૃતિઓ ઉભી કરતો હતો એ મહેલની ખુરાળો પથ્થુ દૂર સુધી પહોંચતી હતી, જાણે કે સુખડનો જ મહેલ હોય નહિ મહેલની આગળનો છુટક ભાગ લગ્ય બાગથી ગોઠી રહ્યો હતો

જહવત્ આખા 'શહેરમાં આ લગ્ય આવાસ ચૈતન્યમય હોય એમ કુમારને લાગ્યું, કારણ કે લીલોછમ જેવો બાગ અને સુગંધીની

ખેલે કાંઈ માણસની હાજરી સિવાય હોય શકેજ નહિ. કુતુહળ જોવા
ખાતર એક ચોરની માફક તે બારીએ ઘસને ઉપર ચઢ્યો અને
વિશાળ દીવાનખાનામાં ડોકીઈ કરતાં જ કાંઈ અલેકઝાન્ડર દેખાવજોઈ
તેનો પગ ત્હાજ ઘંભી ગયો.

વિશાળ અને લગ્ન દીવાનખાનામાં એક ખુશામાં એક ઉંચા પદ્મ
ઉપર એક કુમારિકા આંસુ વરસાવતી બેઠી હતી. તેનો પોશાક બહુમૂલ્યો
હોવા છતાં તેના ચિત્ત જેવીજ અસ્વસ્થ સ્થિતિમાં જથ્થાતી હતી. હાથ
ઉપર નાણુક હડપચી ટેકવી તેણે નયનકમળને નીચાં ઢાળ્યાં હતાં. "હે
મનહર! મૂર્તિ ! કેવળ જેવી આ કાયા કાંઈ પણ સ્મરણ ચિન્હ મૂક્યા
સિવાય કરમ.ક જાય છે, તેની શું ત્હને દયા નથી આવતી ? કંપીલ-
પુરપતિ ! શું છેકજ નિર્જીવનશો ?" એવા હ્રદીત ઉચ્ચાર તેના
મુખમાંથી નીકળ્યા.

બ્રહ્મદત્તને આ દેખાવે જે આશ્ચર્ય ઉપજાવ્યું તે કરતાં પણ
આ હ્રદીત સંજોગે વધારે આશ્ચર્ય ઉપજાવ્યું. નહેને પોતે આજખતો
નથી એવી એક કુમારિકા પોતા માટે આવી અજાણી જગ્યામાં સુરે
છે એ જોઈ તેને કુતુહળ લાગ્યું. તેણે હિંમત ધરી દીવાનખાનામાં
આસ્તેથી પ્રવેશ કર્યો.

પરંતુ જેવો તે દ્વારમાં પ્રવેશ કરે છે તેવોજ તેના અવાજથી
અમકેલી તે કુમારિકા હાથમાં ખુલ્લી તરવાર લૂંટ હોડી આવી અને
લાલચોળ મ્હોરે બેઠી.

"આ દુષ્ટ રાક્ષસ ! ત્હને હજાર વાર કહી ચૂકી કે હું અદરાયલી
ધું. મ્હેં મહારં મન બ્રહ્મદત્ત કુમારને સમર્પણ કરી દીધું છે, જે
પાછું ખેંચી લેવાની શક્તિ કે અધિકાર હું ધરાવતી નથી. છતાં તું
સત્તામણી છોડતો નથી તો આવ અને સ્વીકાર આ તરવારનું બેટલું."

આ સખ્દ બોલતાં બોલતાં તેણી દોડી આવતી હતી તેવામાં બ્રહ્મદત્તનો મહેરો ત્રેણીના જોવામાં પુરેપુરો આવવાથી ચરમિંદી થઈ ગઈ, તેના હાથમાંથી તરવાર આપોઆપ પડી ગઈ, મહેરા ઉપરની કોથળી રતારો ચરમના શેરડાને જમા આપી. નયન નીચાં ઢબ્યાં અને અક્રિય-સ્તબ્ધ થઈને તે આરસની મૂર્તિવત્ ઊભી રહી.

બ્રહ્મદત્ત છેકજે નજીક આગ્યો અને નમ્રતાથી પ્રુદાસો પૂછવા લાગ્યો. કેટલીક વાર સુધી હિમત એકડી કરીને તેણીએ બ્રહ્મદત્તના જમણા હાથને ધૂજતાં ધૂજતાં પોતાનાં હાથમાં લીધા અને આસ્તેથી મુજન કરી મસ્તક નમાવ્યું. પછી પોતાનો ઇતિહાસ સાર કર્યો.

“ મહારા હેયાના દાર ! હું આપને કંઈ પણ હકીકત જણાવું તે પહેલાં હમણાંજ મહે ભગવેલો મૂખાંઈ માટે ક્ષમા આહું છું. અંગ દેશના એ પાપુર નગરીના પુખ્તચૂડ રાજની હું પુત્રી છું આપનું એકદા દર્શન થતા અને આપના ચુલોની વાત સાંભળતાં આપની સાથેજ પરણવાનો મહે સ્વકલ્પ કર્યો હતો. એકદા સખીઓ સાથે સરોવરમાં ન્હાવા ગયેલી ત્યાં કોઈ વિઘાધર આવીને સખીઓની દષ્ટિ બાંધી લઈ મ્હને અદ્દર ઉભાડી ચાલતો ગયો તે દુષ્ટે આ મહેલમાં મ્હને ઉતારી અને પોતાની મબીન વાસના મ્હને જાહેર કરી. મહે કોઈ રીતે માન્ય કયું નહિ ત્યારે તે મહારા ઉપર જીવમ શુભરવા તૈયાર થયો, પરંતુ મહે જિનરાજ નામનું રટણ કયું એટલે ભક્તિ અને શીલના પ્રભાવે તેના શરીરે દાદ લાગ્યો. આથી કાપેલો તે વિષયાંધ વિઘાધર તુરત તંદાથી રસ્તે પડ્યો. પણ એટલું બોલતો ગયો ‘ કે માદ રાખ; હું હમણાંજ વાંસની જાળીમાં જઈ વિઘા સાધુ છું અને તારો મર્વ ઉતાર છું. ’ તેને ગયાને હજી કલાકજ—”

‘થોડા કલાક જ હૈને મુઆને પણ થયા છે; હવે ફિકર ન રાખો; કામલાંગી !’ એમ કહેતાંની સાથે હેલે હેણીના હાથ પોતાના હાથમાં લીધા અને હિંમત આપવી શરૂ કરી. “મધુરી ! તે રાક્ષસનું અનાયાસે મ્હારાજ હાથથી ખુન થયું છે. વાંસળળમ્માં લટકતી ‘લલવારની’ ધાર અજમાવવા જતાં મ્હારાજ હાથે, ઉઘે મરતકે વિદ્યા સાધતા તે કામા-દુરુડું ખુન હમણાંજ થયું છે. હવે ત્હમે નિડર બનો.”

આ ખુશ ખબર અને ધ્રુષ્ટીત પતિની અણુધારી મુક્તાકાંતથી હર્ષધેથી બનેલી ખુબ્બરતી (એ હેલેનું નામ હતું) પતિની ડોકમાં સુવર્ણવેલી માફક ટટળી પડી અને હર્ષોત્તુ વરસાવવા લાગી.

કેટલીક વારે તેઓનો ઉભંગે શમ્યો અને તેઓ સુખદુઃખની વાતો કરવા લાગ્યાં. એવામાં અન્નદત્તનું લક્ષ નજીકના ખંડમાંથી આવતા મધુર અવાજ તરફ ખેંચાયું. આ નિર્જન જગ્યામાં આ ગાન કોણ કરે છે તે હેલે જાણવા ઇચ્છ્યું. તેથી ખુબ્બરતીએ ખુલાશા કર્યો કે, “વિદ્યાધર જન્મારે મંત્ર સાધવા ગયો ત્હારે પોતાના મંત્રથી થવાના પરિણામની જિને એટલી ખાતરી હતી કે હેલે પોતાની જ બહેનોને લગ્નની તૈયારીઓ કરવા વરધી આપી હતી એ જ કુમારિકાઓ કે જે એક મધીન ઉદયના ત્રિવાધરની બહેન હોવા સિવાય બીજી કોઈ રીતે દોષીત નથી અને રૂપ તેમજ ગુણમાં મ્હને પણ જાંખપ આપે તેવી છે તે હમણાં પોતાના ભાઈનાં લગ્નનાં ગીત ગાય છે.”

“અરે ! તે મિત્યારીઓને મ્હારા કૃત્યની ‘જાણ’ થતાં કેટલો ખેદ થશે ?” અન્નદત્તે ઘ્યાણ બની કહ્યું. “તે હવે કૃદ્ધા, કેમ અને કાને આધારે જીવશે ?”

“પ્રાણનાથ ! જે થાય છે તે સારા માટેજ થાય છે. એક માપીની બહેનો કહેવડાવવામાં હેમને કાંઈ ફાયદો કે સુખ ન હોય;

તો એ ભાઈના ખુનથી હેમને કાંઈ તુકચાન નથી. અને સહોદરના મૃત્યુથી હેમને સ્વભાવતઃ જે કાંઈ ખેદ થવા સભવ છે તે દૂર કરવાની સના તો તે ખેદ કરાવનારના જ હાથમાં છે !” અને તેથીયે મરકકુ કર્યું.

“તે કેવી રીતે ?” બેઠ નહિ પામેલા કુમારે પૂછ્યું.

“આપ જાણે છે. કામદેવને ધજવનાર આપણું સૈદ્ધર્ષ તે બાળાઓને દુઃખ જૂલવનાર યજ્ઞ પડશે. આપના ગુણોની ગીતા સાંભળી તે બાળીકાઓ બહુવિયોગનું દુઃખ ભૂમી નવીન આનંદમાં દાખલ થશે. આપ કૃપા કરી અમાસીમાં પધારો, જુઓ તે બન્ને આ તરફજ આવે છે. હું તેઓને આપની વાત કરીશ અને ધારવા મુજબ તેઓની લાગણી ખેચાશે કે તરત મ્હારો સરેહ રમાલ હાથાવીશ એટલે આપ અદર પધારજો.”

તે ઘોસી રહે તે પહેલાં તો ગીત ગાતી બન્ને ગોરડીઓ દિવાનખાનાની નજીકમાં આવી પહોંચી અને સવાલજવાબ કરવા જાહેને મુદ્દલ વખત રહ્યા નથી એવો ધ્વજદત્ત અમાસીમાં ચાલ્યો ગયો.

મકરણ ૧૨ મું

મિત્ર મેળાય.

ત્રિમ ખરેખર તાર છે—દાર વિના અદૃશ્ય;
ત્રિમી જો દીલથી રૂમરે, પાત્ર બને ત્યાં દૃશ્ય.

પરોપકારી મનુષ્યોના મોહકાદ વખાણુ થાય છે; પરંતુ પરોપકાર કરવો કાંઈ રસતામાં નથી પડ્યો. કેટલીકવાર પરોપકારની કિંમત ધણી મોઢી પડે છે.

આપણી વાર્તાના નાયક ક્ષમિદત જંગલમાંના એકાંત મહેલમાં અચાનક જઈ રહ્યો અને ‘અરેખીઅન નાઈટસ’ની કથાઓના સંજ્ઞેન જેવા સંજ્ઞેન વચ્ચે પુષ્પવતી નામની અતિ લાવણ્યમયી કુમારીકાને હૃદયથી પરણ્યો, તેવામાં ગીત ગાતી ગાતી જે જે ગોરડીઓ તે જમા તરફ આવતી જોઈ, હેમની દ્વાખાઈ પુષ્પવતીએ વિચાર્યું કે—
“આ બિચારી કન્યાઓ મને વરવા માટે મંત્ર સાધવા ગયેલા હેમના બાઈના હાથ માટે તૈયારીઓ કરી ગીતો ગાતી આવે છે પણ તે બાઈને તો મારા હૃદયના પતિએ પરણીને મોકલી આપ્યો છે, હેમની હેમને ખબર પણ નથી. હવે હું હેમને તે માફા સમાચાર આપીશ ત્યારે તે કેટલી દુઃખી થશે? એ દુઃખ દૂર કરવા માટે એમને કાંઈક સાધન આપું તો કેવું સારું?” એમ વિચારી હેણીએ તે બન્નેને પોતાની સહપત્નીઓ બનાવી સુખી કરવા ધાર્યું અને તેટલા માટે

શ્રમદત્તને જણાવ્યું કે ત્હેણે થોડી વાર જહાર બેસવું, જે દરમાન તેહેણી તે બન્નેથી કાંઈ એકાંત કરવા ઇચ્છે છે. "

પરન્તુ પરાપકાર કરવા જતાં યુબ્ધવતી સ્વાર્થ પશુ ડૂબાવી બેડી ! કારણ કે આસપાસની અધૈયિક સીનેરી બેવામાં તદ્દીન થયેલો શ્રમદત્ત ધીમે ધીમે ચાલતો ચાલતો મહેલના કમ્પાઉન્ડમાંથી સહેર બહાર ચાલ્યો અને બંધ પશુ વરતી વગરના સહેરનું કુતુહળ લાગવાથી આગળ ને આગળ ચાલ્યો જ ગયો. ચાલતા ચાલતા તે એક એકાંતમાં પોતાના રૂપેરી પટને ફેલાવીને પડેલા સરોવરના કિનારે આવી પહોંચ્યો. આ સરોવરમાં સ્નાન કરીને તે વચ્ચે પહેરતો હતો ચૂવામાં ત્યાં એકાએક વિજળી અણકી ! એક અતિ યુનસસ્ત કુમારિકા ત્હેની નજરે પડી ! એકાંત જગામાં વનદેવી જેવી એ કન્યાને જોઈ તે દિગ્ભ્રમ બન્યો ! કુમારિકાને પશુ કામદેવ જેવા કુમારમાં મોહ થયો ! થોડી પણ સુધી બન્ને એકબીજાને જોઈ જ રહ્યા; હેવટે કાંઈ વાર્તાનું બહાનું શોધી કુમારિકાએ પૂછ્યું.

" આપ કોણ છો ? અને અહીં કેમ બેઠા છો ? "

" હું કોણ છું તે જણવાની ત્હમને શી દરકાર છે ! "

" મહારા પિતા કે જે અહીંથી થોડી જ મીનીટના રસ્તા પર આવેલા ચૌરપટ્ટી નગરીના માલિક છે ત્હેને એવો રીવાજ છે કે પોતાની નગરીમાં તથા ત્હેની આસપાસમાં આવતા દરેક પરદેશીની તે મહેમાનગતી કરે છે, આપ પણ ત્યાં પધારશો તો આપની સારી રીતે મહેમાનગતી થશે. "

" ત્હમારો ઉપકાર થયો, પરન્તુ વિના આમત્રણ જવું એ સંજ્ઞાનતુ બૂધવું નથી "

હું આપને આમંત્રણ આપું છું. ”

“ પરાથી સ્ત્રી સાથે જવાથી લોકોનો અપવાદ સાંભળવો પડે । હુંમારા જાણવા બદાર નહિ હોય. ”

“ આપ દોષ રાજવંશી જણાવ્યા હો; કૃપા કરી આપનો તિલાસ કહેશો ? ”

“ હુંમારી સમ્પૂર્ણ જાળખ સિવાય હું મહારી જાળખ આપી છું નહિ પોતાને એક રાજપુત્રી તરીકે જણાવો હો અને ઉકળ એકલા આટલે દૂર ફરોહો તો એમાં મ્હને કાંઈ આશ્ચર્ય જણાય છે. ”

“આપનો સંશય સ્વભાવિક છે; પરન્તુ મ્હારું વૃત્તાંત આપ સાંભળશો તો આપનો બહેમ આપોઆપ દૂર થશે. મ્હારા પિતા સુખરસેન મુસલપુર નામે નગરના રાજ્યકર્તા હતા. શત્રુઓએ એકસંપ કરી હેમને ધણા પજવવા માંડ્યા તેથી હેમના વેર ખાતર પિતાજી પોતાનું નગર તજી મ્હને તથા થોડાએક બહાદૂર સીપાઈઓને લઈ પાસેના એકાંત વાસમાં આવી રહ્યા આ જગ્યા ધીય ઝડીથી એવી તો સંતાપણી પડી છે કે, એક બોવરા જેવું આ શ્વેત સ્થળ છે. અહીં આવી મ્હારા પિતાએ એક ન્હાનકડું શહેર વસાવ્યું અને રરતે જતા શત્રુરાજ્યોના માથુસોને લૂટવાનું કામ કરું કયું. આ પ્રમાણે લૂટીલૂટીને હેમણે અટળક દ્રવ્ય એકઠું કર્યું, પરન્તુ એક વાતની હેમને મુઝવણ થવા લાગી. તે મુઝવણ હેમની એકની એક પુત્રી તરફની—મ્હારા તરફની હતી. આજીનાજીના સ્વધણા રાજ્યો શત્રુ થવાથી હેમને તો પોતાની

“ પણ મહારામાં ગુણો છે. એમ તમે કેવી રીતે જાણી શકો છો?”
 બ્રહ્મદત્તે વચ્ચે કહ્યું ‘અને ઉમેર્યું’ “ તમે શું કહેવા માગો છો. તે
 હું સમજી શકતો નથી.

“ ગુણોને આપની આકૃતિ જ જાહેર કરે છે; અને આપ મહારા
 પિતાના મહેમાન બનેા છે. એજ મહારા કહેવાનું અને માગવાનું છે. ”

“ તમારો આટલો આગ્રહ છે તો ચાલો; હું પાછળ આવું છું.”

બન્ને ચાલ્યા. ચોરપક્ષીના પ્રધાન અને રાજાએ બ્રહ્મદત્તને
 સારો સત્કાર કર્યો. તેના ઇતિહાસથી પાઠેદગાર ચર્તા તેઓ ધણજ
 પ્રસન્ન થયા અને પોતાની કન્યા તેને પરણાવી. અહીં રહી બ્રહ્મદત્ત
 રાત્રીદિવસ અમનચમનમાં ગુજરવા લાગ્યો.

જહેને હજી ઘણાં વીતકમાં બાકી છે એવો બ્રહ્મદત્ત એકદા સરોવર
 તરફ ફરવા નીકળ્યો; ત્યાં માંજલાને જળમાં કલ્પોક્ષ કરતાં જોઈ તેને
 સાચા પ્રેમની ખુબી થાદ આવી. જળ અને માંજલાને જે પ્રેમ છે તેવોજ
 પ્રેમ પોતાને વરધનુ સાથે હોઈ, તે મિત્ર બાદ આપ્યો. જે મિત્ર
 લાક્ષણિકમાં સુરંગ જોદાવી પોતાને બચાવ્યો હતો—જે મિત્ર સહુના
 દુતના હાથમાં પડનાં પોતાને બચાવ્યો હતો તે મિત્ર હમણાં તેને
 વાદ આપ્યો અને તે વાદ આવતાં જ તેની આંખમાં આંસુની ધારા
 વહેવા લાગી. “જો શરમ છે, શરમ છે મુજ સરખા સ્વાર્થીને । તુ કે જહેણે
 મહારા માટે જંગલવાસ કર્યો છે તેની ભાગ કહાડવાનું છોડી હું અહીં
 રાગ્મગમાં મહાલુ છું. શરમ છે મહેને, કે જહેણે મિત્રતાને દગો દઈ
 મિત્રની માથેકીનું આ શરીર એક અજાણી સ્ત્રીને સોંપ્યું ॥ નદિ,
 હવે હું એવો બાલ્યો—એવો કાવર—એવો સ્વાર્થી—એવો ભોગી
 નહિ બનું; હું હમણાં જ રસ્તો પકડું છું અને તે ઠગારી વિધાતાએ

તે મ્હારા જીગરને ખાતાવમાં સંતાડ્યો હશે યા આકાશમાં મ્હારા સ્વાર્થાં
મ્હોં ઉપર હસવા છૂપાવ્યો હશે તો પણ હું ત્હેની બાળ મેળવીશ;
અને ભાળ મેળવીશ તોજ પાછો ફરીશ, નહિ તો અટવીમાં બટકીને
જ દેહ છોડીશ. ”

તે એકાએક ઉભરામાં આવી ગયો. સીધા અને સીધા તે ચાલવા
સાગ્યે. થોડાંક પગલાં ચાલ્યો નહિ હોય એવામાં એકાએક કાંઈ માથુસ
સાથે તે અથડાયો. તે એટલો બધો પસ્તાવામાં ગ્રમયષ્ટ ગયો હતો કે ત્હેનાં
ખાલ અક્ષુ ખુલ્લાં છતાં તે કાંઈ જોઈ શકતો નહતો. જપ્હારે તે વટેમાર્ગ
ત્હેનાંથી અથડાયો અને સજ્જત બેટી પડ્યો ત્પ્હારે ત્હેણે નજર કરી
અને જોયું કે, તે તો ત્હેનો બહાલામાં બહાલો વરધનુજ હતો, કે જહેને
શોધવા તે અરણ્યમાં જવા નીકળ્યો હતો । વરધનુ એકાએક કમ્હાંથી
અને કેવી રીતે આ વખતે જ આવી ચડ્યો તે એક આશ્ચર્ય વાર્તા
જ હતી; પરંતુ જેઆ શુદ્ધ પ્રેમને પિછાને છે ત્હેમને તો એમાં આશ્ચર્ય
સાગશે જ નહિ કારણ કે ખરા દીક્ષનો પ્રેમ-સાચા છુદ્ધની ભાવના
—દ્રઃ નિશ્ચયઃ એમાં એવું અલૌકિક બળ રહેલું છે કે જે અદ્ભૂત
કાર્યો નીપજાવી શકે છે.

મુકરણ ૧૩ મું.

પ્રધાનપુત્રનાં વીતકડાં.

“The noblest reward of virtue is virtue itself”
—Bacon

ચોરપટ્ટીના નાળની પુત્રી સાથે આનંદમાં રહેતાં શ્રમદત્ત કુમારને એકદા પોતાના વિષયક્ષુબ્ધપણા માટે પરતાવો થયો અને પોતા માટે દુખી થયેલો મિત્ર વરધનુ યાદ આવતાં રહેતી શોધ કરી વગર સ્ત્રીનું મોં જોવું જ નહિ એમ કહી મુસાફરીએ નીકળનાંમાં જ મિત્ર એકાએક હેને મળ્યો, એ આપણે જોઈ ગયા છીએ.

હાંના વખતના વિયોગ પડી મળેના બન્ને મિત્રોનો દુર્ણવેશ ચાન્ત થયો ત્યાર પછી, પ્રધાનપુત્ર વરધનુએ જન્મદરથી તે કુવરથી જુદો પડ્યો હતો ત્હારથી મુનાકાન સુતીના વર્ષો ઇતિહાસ જણાવ્યો. હેનાં વીતકડાં સંક્ષેપમાં કહેવા બેસીએ તો આં અમાણે હતાં શ્રમદત્તને બેસાડીને પ્રધાનપુત્ર જળ સેવા ગયો હતો ત્હાં દીર્ઘરાયના દુનોએ હેને માર્યા લીધા અને કુવર પાસે હેમને લઈ જવા ફરમાવ્યું હેમને ઠગી પ્રધાનપુત્ર કુવર પાસે યઈને જરા દૂર હેમને લઈ ગયો અને કુવર સમજી જાય એવી માર્મિક વાણી વદીને પછી દૂતો આગળ કહેવા લાગ્યો કે, “કુવરને તો વાધે મારી નાખ્યો !” આ વાત તેણે ન માની શક્યા તેથી હેને મારવા માંડ્યો થોડો માર પડતામાં જ પ્રધાનપુત્રે મારથી મરી જવાનો

દોંગ ક્યોં એટલે ત્હેને મરેલો જાણી દૂતો રસ્તે પડ્યા. પછી વરધનુ સ્વસ્થ થઈને વસ્તી ધરણ જાય છે. સહેરમાં આવતાં એક તાપસ મળે છે, કે જે સસારાવરથામાં કુંવરનો મિત્ર હતો એમ માલુમ પડે છે. તે ત્હેને જણાવે છે કે, ત્હમો બન્ને ત્હારથી લાક્ષા-ગૃહમાંથી છુટીને નાકા છેા ત્હારથી દીર્ધરાય ત્હમારી પાછળ મારાઓ ફેરવે છે, કારણ કે લાક્ષાગૃહ બળી રહ્યા બાદ ત્હેણે તપાસ કરી તે ત્હાં એકજ હાડપીંજર જોવામાં આવ્યું. આથી ત્હેણે ધરની બરા-બર તપાસ કરી અને અદરની સુરંગ શોધીકઢાડી; પછી ત્હેણે કોષમાં આવીને મારાઓને હુકમ ક્યોં કે “વરધનુ અને બ્રહ્મદત્ત ત્હાં હોય ત્હાં હેમનું ખુન કરો.” એટલેથી નહિ અટકતાં ત્હેણે પ્રધાન-ના ધરની જડતી લીધી. પ્રધાન તો ચેતીને આગળથી જ પોખારા ગણી ગયો હતો. પણ રાજ દીર્ધરાયે પ્રધાનનું ધર લૂંટી લીધું અને પ્રધાનપત્નીને ઢેકના ઘેર સાંધી એવા સખ્ત હુકમ સાથે કે ત્હેણીની પાસે આનિ સખ્ત કામ લેવું અને ત્હેણીને ધડી પણ છુટી મુશ્કેલી નહિ

તાપસ પાસેથી આ હકીકત સાંભળી વરધનુ ધણો દુઃખી થયો અને ટેલીઆ બ્રાહ્મણનો વેશ લઈ ઢેકના વાસમાં ગયો. ત્હાં પોતાની માતાને જોઈ ત્હેની આંખમાં આંસુ આવ્યાં. પણ ત્હેણે કાળજી કહણ કરીને કિન્નુકનો વેશ બરાબર બજાવ્યો. ત્હેણે ઉપદેશ દેવા માંડ્યો, જે સાંભળવા ઢેક લોકો બેગા થયા, તેઓ ત્હેના ધર્મોપદેશથી ધણા ખુશ થયા અને ત્હેને ગુરૂ તરીકે માનવા લાગ્યા એમ કેટલાક દિવસ ચાલ્યું. ઢેકના નાયક કે જેના ધરમા વરધનુની માતાને રાખવામાં આવી હતી તે હવે વરધનુનો મિત્ર થયો. પછી તે પોતાની હકીકત ત્હેને જણાવી-ને માતાને ત્હાથી ખગેડવાની મુક્તિ કરે છે ઢેકના સરદાર રાજ પાસે જઈને ખબર આપે છે કે પ્રધાનપત્ની મરી ગઈ છે માટે હવે ત્હેને

અમિસંસ્કાર કરવા માટે કાઠ' ઘાઠિણીને મોકલવો જોઈએ. રામ કાપાયમાન થઈ કહે છે કે “તે દુષ્ટને ઢેડના હાથેજ ખાળવી જોઈએ, કે જેથી તેણીના પતિ ઉપરતું મ્હાર વેર વધુ” થાય.” ઢેડને તો એ જ જવાબ જોઈતો હતો ! તે રમણનમ્રાંથી હેણીને જાણે છે અને પછી વરધતુ કંઈ દેશમાં પોતાના એક દેવશર્મા નામના મિત્રને ઘેર હેણીને મુઠી આવે છે.

માતાને આ પ્રમાણે સહીસલામત જગાએ મુકીને વરધતુ પાછો મિત્રની શોધમાં નીકળ્યો અને જે વખતે અમદાવાદ પોતાની વિષય-સુબ્ધ આદત માટે પસ્તાવો કરતો મિત્રની શોધમાં ૬૬ નિશ્ચય સાથે નીકળી પડે છે તેજ વખતે બન્નેનો એકાએક ભેટા થયો ! “ મનો-મન સાક્ષી ” એ કહેવતનો બન્નેને સાક્ષાત્કાર થયો. “ ત્હમારા મનમાં, એવું અમારા હીલમાં લાગ ” એવું જીઓતું ગાવું થયાથું થયું. પ્રેમશ્રી લોહચુબકમાં એ કુદરતી જ ખુશી રહેલી છે કે તે પ્રેમપાત્રને ખુણેખાંચરેથી પણ પોતાની સમક્ષ ખેંચી આણે છે.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

લાગ્યોદયની શરૂઆત.

" Nothing venture, nothing have. "—Proverb.

બન્ને મિત્રો પોતપોતાનાં મુખ્યદુઃખની વાતો કરી રહ્યાં એટલે પાછા મુસાફરીએ નીકળી પડ્યા. થોડે દૂર ગયા નહિ હોય એટલામાં કેટલાક વ્યાપારીઓ તહેમને મળ્યા, જેઓએ તહેમને જણાવ્યું કે, દીર્ઘ-રાયના કેટલાક માણસો બે પુરુષોની છબીઓ સાથે નજીકના ગામમાં આવ્યા છે, તેઓ ગામલોકોને છબી બતાવે છે અને એવા પુરુષ કોઈના દીકરામાં આવ્યા છે કે કેમ તે પૂછે છે. આ સાંભળી બન્ને મિત્રોએ ચહેરોનો રસતો ઊડી જંગલનો રસતો લીધો. એક ઝાડનીચે તેઓ આરામ લેવા બેઠા હતા ત્યાં કોઈની નગરીના ધુધીલ અને સાગર એ નામના બે કરોડપતિ શાહુકારો બે ફૂકડા લઈને આવી પહોંચ્યા. તે શાહુકારોએ પોતપોતાના ફૂકડા લગાવવાની ઇચ્છા જણાવી અને જે હારે તે બીજાને લાખ સોના મ્હોર આપે એવી સરત કરી. ફૂકડાની લડાઈ પગ વડે હોય છે. આ લડાઈમાં સાગરનો ફૂકડો હારીને નાઠો. આ જોઈ અહલદત્તે વિચાર્યું કે આમાં કંઈક દગો છે. પોતે પક્ષી પરીક્ષામાં આવેલું હોવાથી તે ફૂકડાને પોતાના હાથમાં લઈ જોયું તો તે જાતવંત જણાયો તુરત જ તહેલો બીજા ફૂકડાને તપાસ્યો તો તેના પગમાં લોખંડની અણી દાર ખીણી દીધી !

જેવો આ ફૂકડો તહેલો પોતાના હાથમાં લીધો કે તુરત જ તેને

માલીક યુધીસ શેઠ સમજી ગયા કે હવે મહાર પોગળ ખુલ્લું થશે. તેથી તેણે સાખ સોના મોર રથવત આપવાની નીસાની કરી, પણ બ્રહ્મદત્તને તેની કાંઈ અસર થઈ નહિ. તેથી તેણે પહેલો દાવ નરદ કરાવી તે ખીલી કઢાવી નાખી અને ફરી. જન્ને કુકડાને લડાવી સ્થગરને છતાડ્યો. જેને સાખ સોનાનાં તુકડાન મટી વિલટા સાખ મળ્યા હતા એવા તે સ્થમર નામના ચાહુકારે આ જન્ને મિત્રને કાંઈ ભાગ્યવંત પુરુષ જાણી પરાણામત કરવા પોતાને ઘેર લીધા. બ્રહ્મદત્ત કુમાર મિત્ર સાથે અહીં કેટલાક દિવસ રહ્યો. એક દિવસ યુધીસ શેઠનો નોકર એક કરંડીઆ કોટ આપીને આવ્યો ગયો, જે કરંડીઆ ખોલતાં હેમાંથી હિરામાણુક જડીત હાર નીકળ્યો અને તેમાં એક પત્ર હતો, જે વરધનુ ઉપર લખાયેલો હતો. થોડાજ વખતમાં એક અમધુત જોગણ ત્યાં આવી પહોંચી અને કુંવરને એકાંતમાં બોલાવીને કહેવા લાગી કે, “અહીંના એક અત્યંત લક્ષ્મીવંત શેઠ ધનપાળની પુત્રી હમને ધણા વખતથી જાણે છે. જ્યાં સુધી હમે હોને મળશે નહિ ત્યાં સુધી તે અન્ન ખાવાની ના કહે છે. હમણાં થોડી વાર ઉપર કરંડીઆ અને પત્ર સાથે હાર મોકલનાર પણ તે જ હતી.”

બ્રહ્મદત્ત આ આમંત્રણ સ્વીકારવા તૈયાર થતો હતો એવામાં તે શહેરના રાજાનો દહેરો સાંભળવામાં આવ્યો કે, “દીર્ઘરાયના ચોર આ નગરમાં આત્યા સંભળાય છે માટે જે કાંઈ હેમને કિંચિત્ પણ આશય આપશે હેમનાં ધરનાર લૂટી લેવામાં આવશે.”

આથી લચળીત થઈ કર્મને ઉપાશ્રમ આપતા જન્ને મિત્ર નગર છોડી જવા તત્પર થયા. પરંતુ હેમના આભારી સાગર ચાહુકારે હેમને સંકટમાં જતા અટકાવી બોંબરામાં સંતાડ્યા અને રાત્ર એક ગાડીમાં બેસાડી ધણે દૂર પહોંચાડી દીધા.

આગળ ચાલતાં એક રથ ઉપર એક દેવકન્યા નેત્રી સુંદરી હેમને મળી, જહેણે બ્રહ્મદત્તને પોતાની સાથે મગધ દેશમાં પોતાના શ્રીમંત પિતાને ઘેર જવા અરજ કરી. હેણીએ ઉમેયું કે સારા પતિ માટે દેવની મેવા કરતાં દેવે ત્હેને આ પતિ સુચવવાથી હેણી આ રસ્તે આવી હતી.

વરધનુ સારથી થયો અને વરકન્યા રથમાં બેઠાં. હેમને રથ અટવીમાંથી હવે ચોર લોકોના આવસો પામે આવ્યો, જ્યાં ચોર લોકો સાથે લડાઈ થતાં હેમને નસાડીને રથ આગળ ચાલ્યો.

પોતાની પ્રિયાના આગ્રહથી હવે કુમારે આરામ લેવા ધાર્યું. રથ છોડ્યો, ત્રણે જણાએ આરામ કર્યો. સ્થવારમાં ઉઠીને જુએ છે તો રથને લોકોના ઘાંટા અને પ્રધાનપુત્ર ગુમ્મ થયેલો !

આ ભ્રેષ્ઠ કુમાર બહુ દુઃખી થયો. તેણે મિત્રની શોધ માટે જવા ધાર્યું, પણ રત્નવતીએ સલાહ આપી કે અહીં વધારે વાર રોકાવું એ ભ્રષ્ટ્રમર્થ છે, તેથી રત્નવતીના બાપના ઘેર ગયા બાદ શોધ કરવાનું ઠરાવ્યું.

નવીન કન્યાને હેણીના બાપના ઘેર મુકવાને બદલે રરતામાં એક આશ્રમ આવ્યો ત્યાં જ મુકીને કુમાર હવે મિત્રની શોધ માટે ચાલ્યો. રરતામાં ત્હેને વિદ્યાધરની તે બે બહેનો મળી, કે જહેમની મુદ્રા-કાત માટે કુંવરને પુષ્પવતીએ ઝારડા બહાર થોડી વાર થોભવા કહ્યું હતું અને પોતે રમાલ જતાવે કે ઘુરત ઝારડામાં દાખલ થઈ તે બન્ને કન્યાઓનો સ્વીકાર કરવા કહ્યું હતું. વાચકોને યાદ હો. હશે જ કે કુતુહલ જોવા ખાતર કુંવર તે વખતે દૂર જઈ મહડ્યો હતો અને એક સરોવર પાસે ચારપાલીના રાજાની કન્યાથી મેળાપ થયો હતો. આ પ્રમાણે કુંવર એકાએક અદૃશ્ય થવાથી પુષ્પવતી તથા બે ગાંધર્વ

કન્યાઓ શોધ કરવા લાગી અને શોધ માટે જનતો પ્રવાસ કરતી ત્યાં રહેવા લાગી હતી.

તે કન્યાઓ દમણાં કુમારને જોતાં દર્પચંદ્રી થઇ ગઇ. પરંતુ એક રાત્રીથી વધુ વખત કુમાર ત્યાં જોણ્યો નહિ અને ફરી મળવાનું વચન આપી જ્યાં રત્નવતીને આશ્રમમાં રાખી હતી ત્યાં આજ્યો. આશ્રમમાં તપાસ કરતાં રત્નવતી ત્યાં નહોતી ! આથી કુમાર ગભરાયો અને ચોતરફ શોધ કરતાં એક ગંભીર એરવાજો. જદા પુરુષ જોવામાં આજ્યો. તેની સાથે વાતચીતમાં પડતાં જાણવામાં આવ્યું કે, તે માણસ રત્નવતીની માનો બાપ હતો અને તે રત્નવતીને રાત્રી જોઇને પોતાને મુકામે લઇ ગયો હતો, જ્યાંથી વળી તેણીના કાકા ધનાવહ કે જે પશુ તે જ ગામમાં રહેતો હતો તે તેણીને પોતાને ઘેર તેડી ગયો હતો.

તે જદા પુરુષના આગ્રહથી કુમાર રત્નવતીના કાકાને ઘેર ગયો, જ્યાં ધનાવહ શેઠે તેને ધણે સારો સ્વકાર આપ્યો અને મોટા આદરથી પોતાની બત્રીજ સાથે તેનાં લગ્ન કરાવ્યાં. એક દિવસે કુમાર મહેલના ગોખમાં બેઠો હતો ત્યાંથી સધ્યા સમયે હવા ખાવા જતા મુલાનોની ટોળીઓ જોઇને તેને પોતાનો મિત્ર વરધનુ યાદ આવ્યો અને યાદ આવતાંજ તેને મૂર્છા આવી. એ જોઇ રત્નવતી લયભીટ થઇને સ્વજનોને બોલાવી લાવી, જાહેરમાં શીતોપચાર વડે કુમારને શુદ્ધિમાં આણ્યો. પછી કુમારે તેમને મિત્ર સંબંધી સર્વે દૃઢીકત જણાવી અને તે મિત્ર હવે મરી ગયો હોય એમ સમજી ઉત્તમ બોજન, સુંદર વસ્ત્ર તથા રાગરંગના પોતે લાગ કર્યો.

મિત્રના આત્માની સદ્ગતિ અર્થે કુમારે આખા ગામના બ્રાહ્મણોને જમવા નોંતર્યાં. તેઓ સધળા જમતા હતા તેવામાં વરધનુ

ઐક્યિક બ્રાહ્મણ વેષમાં ત્યાં આવી પહોંચ્યો. પણ કોઈ બ્રાહ્મણે.
 પેટની પૂંજ યદ્ય રહેતા સુધીમાં તહેને આમંત્રણ આપવા જોડલી પણ.
 દુરસદ લીધી નહિ. આથી ગુસ્સે ધયેલો વરધનુ કહેવા લાગ્યો કે,
 " હંરામનું ખાનદાર બ્રાહ્મણો ! મરી ગયેલા માણસના ખજાર સાંભળીને
 પણ બ્રાહ્મણના પવિત્ર હૃદયમાં દુઃખ ચતું જોઈએ, તહેને બહોલે તમો.
 હિંદુ મિત્રાત્ર ઉડાત્રી આનંદ કરો છો, એ તમારા હૃદયની મલિનતા
 સૂચવે છે. તમને જેને મરી ગયેલો ધારો છો તે જો જીવતો નીકળે
 તો, એના મહોત્તમાં આનંદ માનનારા તમો સર્વની શી દશા થાય
 તહેને કંઈ ખ્યાલ આવી શકે છે કે ? " આ સાંભળી બ્રાહ્મણો કોપ્યા
 અને વરધનુને મારવા ઉઠ્યા. એ ગરબડ સાંભળી રાજકુમાર તે જગાએ
 આગ્યો અને તોફાન વચ્ચે મિત્રને જોઈને તહેને ભેટી પડ્યો. બ્રાહ્મણો
 સઘળા ખરડ પડ્યા અને પોતારા ગણી ગયા ! બન્ને મિત્રો મહેલમાં
 જઈ દુઃખસુખની વાતો કરવા લાગ્યા વરધનુએ જણાવ્યું કે, " આપણે
 ત્રણે જંગલમાં સૂતા હતા ત્યાં મધ્ય રાત્રે એક ચોર આગ્યો અને
 મહેને બાણ માર્યું, કે જે બાણ મહેને જાંઘમાં વાગ્યું. તમને કેટલાક
 અધાજ કપાં પણ તમને જાગ્યા નહિ. મહેને બાણ વાગવાથી મહાર કંઈ
 જોર આપ્યું નહિ અને તે ચોર તમો દંપતી સહીત સ્થને હાડી ગયો.

આવી અને હમેશના ઠરાવ મુજબ રાજ્યને નગરના લોકોને હુકમ હતો કે સધળાએ આ તહેવાર પુર આનંદથી ઉજવવો. લોકો નાચરમત, તથા મોજશોખમાં ગરકાર થયા હતા તેવામાં રાજાનો મહેલો હાથી ગડિા થઈ સાંજે તોડી લોકોની હાજરીએ આવી પુર્યો. તે એક વણીક કન્યાની પાસે આવીને સુઠ વડે લેણીને મારવાની તૈયારી કરતો હતો. તેવામાં ધ્રુવદત્તે હાથી ઉપર કુદી જઈને તોને મુશ્કેલીમાં મૂકી અને જોતજોતામાં તોને મદ ઉતારી દીધા. આ જોઈ લોકોને તેમજ રાજાને ધણ આશ્ચર્ય થયું. રાજ્યમાં આ અતિ બળવાન પુરુષનું નામ તથા રહેઠાણ પૂછ્યું અને ધનાવદ શેઠે રાજાને અથાધતિ હેવાલ સંભળાવ્યો. આથી રાજા ધણો ખુશ થયો અને તોને સારકારથી પોતાના મિત્ર તરીકે એક ખાસ બનાવેલા બાળ મહેલમાં રાખ્યો અને આઠ કન્યાઓ પરણાવી તથા પુષ્કળ દ્રવ્ય દીધું.

કુમારનું નશીન આજથી બદલાયું તોનાં દુઃખો હવે સાર્યા. વખત ચાલવાનાં નહોતાં કારણ કે તોની ખ્યાતિ ચોતરફ ફેલાવા લાગી, તે લોકપ્રિય થતો ગયો અને આ રાજાદી નગરીનો રાજા તોનો ખાસ મિત્ર બનવાથી હવે તોના કાંડામાં જોર આવ્યું. આ જોરવડે ધ્રુવદત્ત કુમાર છ બેક સાધશે અને કસાઈ જેવા પોતાના કાકા દીર્ઘરાયનું વેર-લેશે.

પ્રકરણ ૧૫ રું

સંપૂર્ણ સાગ્યોદય

માસમ વિષ્ણુ આંખો નહિ, કોઈ રીતે ડૂળનાર;
માણસને પણ સાગ્યનો, ઉદય-સમય નિરધાર.

આજ મુધી કુમાર એકેક નવી નવી કન્યા પરણતો હતો અને ઘરતજ તહેમને છોડીને તહેને ચાલવું પડતું હતું. આજ મુધી એના દુર્ભાગ્યનું જોર હતું, પણ ત્હારથી તહેને ખોવાયલી કન્યા હાથ લાગી ત્હારથી તહેના નક્ષીમનું ચક્ર બીજી દિશામાં વળ્યું. ત્હારથી મિત્રમેળાપ, દ્રવ્ય અને લશ્કરની મદદ વગેરે જોગ બનતા આત્મા અધુરામાં પુરી પેલી વશિકકન્યા કે જહેને બ્રહ્મદત્તે હાથોના પંજામાંથી બચાવી હતી તે પણ કુમારને જ પરણવાની હઠ લઈને બેસે છે અને કુમારને તહેને પરણવું પડે છે. આ કન્યા આ નગરના પ્રધાનની જ પુત્રી હતી, એટલે કુમારને હવે શોષ જખરી થઈ.

કુમાર અને પ્રધાનપુત્ર એકદા, હવે કયે રસ્તે જવું, એ બાબતનો વિચાર ગોઠવવા બેઠા પોતાના દેશવટા દરમ્યાન પોતાને જે જે ાચ્યા દ્વારા જે જે જળવાન પ્રસેનો સમાગમ થયો હતો તે સમજાવી, ૧ પોતાના પિતા બ્રહ્મરાયે મરતી વખતે પોતાના જે ત્રણ મિત્રોને ત્હી લગામ સોંપી હતી તે મિત્રોની સહાય લઈને દુષ્ટ હીર્ષરાય પર ૧ પડવાની તેઓએ યોજના કરી

તેઓએ લશ્કર સજ્જ કરી કંપીલપુર નગરી તરફ પ્રયાણ શરૂ

1 એટલે 'બ્રહ્મદત્તકુમાર લડવા જાય છે' એ વાત સંભળી રસ્તામાં
 અનેક સૈનિકો, અનેક મિત્રો કુમારના સૈન્યમાં જોવા જ ગયા. અને
 જુ વધતું જ ગયું જ્યારે આ અજીત સૈન્ય કંપીલપુરની બાગોળે
 11વી પુણ્ય ત્યારે દુષ્ટ દીર્ઘરાય મુજબ લાગ્યો. તેણે પોતાના ત્રણ
 ત્રોને પત્ર લખવા માંડ્યાં કે, " તમો અમોએ સાથે મળીને આ
 જય સંભાળવું, એવી મરહુમ બ્રહ્મરાયજીની ફરમાશ હતી, એ ફર-
 માશ મહે પ્રમાણિકપણે પાળી તો હું જીવના જોખમમાં આવી પડ્યો.
 12ને તમો ત્રણ મિત્રો દૂરના દૂર જ રહ્યા આ તમો ઠીક કરતા નથી
 1314 હવે તત્કાલ મહારી મદદે આવો. "

આ પત્ર લખીને દૂત, કંટક વગેરે રાગઓ પાસે આવ્યો. પત્ર વાચતા
 1 તેઓને હારથ આવ્યું અને બોલાઈ જવાયું કે " વાંચને ફરમાર
 2 કરી વીઆણી છે. " પછી તેઓએ ગભીર બની જવાય પાઠ્યો,
 3 તેમા જણ્યું કે " રે મૂર્ખ ! રે રે હીજકા ! કુમારને નહાને જોઈ
 4 હેને પત્ની સહ બાળી મારવાની વખતે તો કોઈની સલાહ પૂછવા નહોતો
 5 માગ્યો ! અને હવે તારાં કયાં કુકર્મના બદલો મળે છે તે વખતે
 6 11પના બાપ શું પોકારે છે ! " એક હાથે કર અને બીજા હાથે બોગન '
 7 12ર્મના પંજામાંથી છોડાવવા કોઈ મક્તિવાન છે જ નહિ, માટે કા તો
 8 13ડવાને સજજ થા, અગર નહાસી જા, અગરતો શરણે થા તારામાં
 9 14જેવી લાયકાત હોય તેમ કર "

આ પત્ર દીર્ઘરાયે વાંચ્યો કે દુરત ટાઢોબોળ થઈ ગયો. એકાદ
 15 16રોગાશ્રુ તેની પાસે તે વખતે હોત તો ઠીક પડત, કારણકે એવા
 17 પ્રસંગે લેવાયેલી છમી દુષ્ટ કર્મો કરનારને દેવદર્શનની ગરજ સારત એવી
 18 19મીમાં આવેતા 'ભાવ' એક અમ્મો હિપદેશકની ગરજ સારે.

દીર્ઘરાયે સુલણી રાણીને બોલાવીને હકીકત જાહેર કરી. રાણી

હવે પસ્તાવા લાગી. તેણીનું હૃદય જો કોઈ વખત નરમ, સુદ, પારદર્શક, કોઈનું સાંભળે તેવું બન્યું હોય તો તે આજે પહેલું જ બન્યું હતું. પોતાના કુકર્મો તોણીએ યાદ કર્યા. છત્વતાંજ જે કર્મોના બદલે આવો તો ત્રાસદાયક મળે છે તે કર્મો માટે જીવન જન્મમાં તો કેવાંએ દુઃખ ભોગવવાં પડશે એ વિચાર 'તેણીને ગમરાવવા લાગ્યો. તેણીએ તે જ વખતે મન સાથે નિશ્ચય કર્યો અને દીક્ષા લઈ એક નવીજ જીવનમાં પ્રવેશ કર્યો.

પરંતુ ક્ષત્રિયપુત્ર બ્રહ્મરાવને નાશી છૂટવું એ ધણું સરમભર્યું લાગ્યું. ગમે તેટલો તો પણ તે ચક્રવર્તી બ્રહ્મદત્તાના બાપનો મિત્ર હતો. તે કંઈ છેક જ કાપર તો નજ હોય. તેને વિષયવાસનાએ કુકર્મોમાં પ્રેર્યો એ ખરી વાત, પણ ગમે તેમ તો પણ તેના સરીરમાં હજી ક્ષત્રીયનું રૂધીર વહેતું હતું. પોતાના લશ્કર સહિત તે બ્રહ્મદત્ત સામે લડવા ઉભેલ અને બપોર લડાઈ શરૂ થઈ. દીર્ઘરાત્ર જે કે આય 'વગરનો હતો તો પણ તેણે બહાદુરી ખતાવવામાં તો કંઈ કચાસ રાખી નહતી. પરંતુ આખરે ચક્રવર્તી બ્રહ્મદત્તાના ચક્રથી તેણે મરતક છેલ્લું અને રાત્રી બ્રહ્મદત્તે લીધું. ગામમાં આનંદ આનંદ વર્તાયો; કારણ કે, સૌ કોઈ દૃષ્ટ દીર્ઘ અને સુલણીનાં કુકર્મોથી 'ત્રાહી ત્રાહી' પોકારી રહ્યું હતું.

બ્રહ્મદત્તે એ પછી દિગ્વિજય માટે પ્રયાસ કર્યો, અને એ મહા-ભારત ઠામ પર પાડીને પછી 'ચક્રવર્તી' પદ પારણ કરી ગાદીએ બેઠો.

મકરણ ૧૬ મું.

પૂર્ણાહુતિ.

"Our passions play the tyrants in our breasts."

—Pers. Sat. V. 129.

અકર્તા સુખે રાજ ચલાવે છે. ઋતુ ઋતુના ભોગ ભોગવે છે. સધળી જાતનાં સુખો ત્હેની સેવામાં હાજર છે. એવામાં ચિત્ત મુનિનાં દર્શનનો ભોગ બને છે, કે જે રાજાને ત્હેના પૂર્વ ભવનો ઇતિહાસ કહે છે. પૂર્વે બંનેએ સાથે દીક્ષા પાળી હતી, પરંતુ બ્રહ્મદત્તના શ્રવે ભોગવિશાસ ઇચ્છ્યા હતા, તેથી ત્હેને તે મળ્યા અને ચિત્તના ભવે નિર્જરા માટે જ તપ આદિ ક્રિયાઓ કરી હતી તેથી તે શ્રી પણ મહામુનિ થયો.

બ્રહ્મદત્તે ત્હેને ધણેએ સમજાવ્યો કે "જેહારે તપનું ફળ મ્હને અત્યક્ષ મળ્યું છે ત્હારે તે સુખ છોડીને એવો કોણ મૂર્ખ હોય કે ખાવો બને ? માટે તું પણ આ કષ્ટક્રિયા જપ્ત કર અને મ્હારી સાથે સંસારમાં રહી અમનચમન કર."

ત્હેને મુનિએ પ્રદમનનો નાશવંત સ્વભાવ કહી બતાવ્યો અને અક્ષય સુખના ઉમેદવાર થવા સૂચ્યું.

બ્રહ્મદત્તને કષ્ટભર લાગ્યું કે, આ ભોખનાં સુખમાં કોઇ દિવસ

પુરે! સંતોષ મળતો જ નથી, જેમ જેમ હું વધુ મુંઢરીશો પરણતો
 ગયો તેમ તેમ વધુ ઈચ્છાઓ વધતી ગઈ, પણ ચિત્તને સંતોષ તો ન
 જ મળ્યો. માટે આ તો હું સંતોષ માટે જોડે રસ્તે ચૂકડ્યો છું. હું
 કેવો મૂર્ખ કે ચોગી અવસ્થા છોડી બોગીની ઈચ્છા કરી ? હું કેવો
 મૂર્ખ કે ધમ્યું સાતું ધૂળ મેળવ્યું ? “ ઈચ્છા ” એ મહેને તદ્દનુસાર
 અવતાર આપ્યો; ચોગી તરીકેની લાંબી જીંદગીમાં બોગી તરીકે એક
 ઉપનાટક જળવ્યું ! હવે મ્હારે અસલ નાટકનો તાર હાથ ધરવો એ
 જ ઉચિત છે.

પરંતુ બોગાવણી કર્યોના બળે કરીને અલ્પદતથી દાક્ષા લેવાઈ
 નહિ, તેમજ વિકારો રોડી ચકાયા નહિ.

એક દિવસ અલ્પદતની કચેરીમાં એક બ્રાહ્મણ આવ્યો. તે બ્રાહ્મ-
 ણે રાજને વનમાં અન્ન આપી સંતોષ્યો હતો ત્હેના બદલામાં પોતે
 ગાદીએ બેસે ત્હારે મ્હોં માગ્યું આપવા વચન આપ્યું હતું. હમણાં
 રાત્રીએ ત્હેને માગવા દરમાંથી ત્હારે ત્હેણે જવાબ આપ્યો કે “ પંડ્યાણી
 ને પૂછીને આવીય ! ” પોતાની છીને પૂછવા જતાં તેણીએ વિચાર
 કર્યો કે “ જો આને કરોડ સોનંઆ મળશે તો વળી ખીજી સ્ત્રી પર-
 ણવાનું મન થશે અને મ્હારે નશીએ શોકથ આરીને ઉભી રહેશે ! ”
 માટે તેણીએ માત્ર મિષ્ટાન્ન, રહેવાનું ઘર અને પ્રતિદિન દક્ષિણા એટલું
 જ માગવાની સલાહ આપી. વિષ્ણુ કચેરીમાં આવ્યો અને આ પ્રમાણે
 માગ્યું, જે સાંજળી રાત્રિ નિસ્મિત થયો, અને વધારે માગના ઘણુંએ
 સમજાવ્યો પણ પોતાની બેરીના ક્ષાપણથી જીવનારો વિષ્ણુ એકનો બે
 ગ્યો નહિ.

ઉવટે વિષ્ણુને મિષ્ટાન્નાદિ આપવાનો રાત્રીએ હુકમ કર્યો; પરંતુ

આ પૌષ્ટિક ખોરાક હમેશા જમવાથી ત્રિપ્રતી ઇન્દ્રિયો ખેંચી લેશે સ્વપુત્રીથી વ્યભિચાર સંબોધે. પણ આત કાળમાં તે પાપ યાદ કરી પરતાયો, અને રખેને રાજા આ વાત જાણશે તો મહેને મારી નાખશે એમ વિચારી તે રહેરમહાર એક વડ તળે જઈ બેઠો ત્યાં એક ભરવાડ એક ધાએ હજાર પાંદડા પાકેલો હતો તેની સાથે મૈત્રી કરી મૈત્રીના હુકમ તો પાસેથી એવું વચન લીધું કે રાજાની બન્ને આંખો એકી વખતે ઠાકરી તાકીને ફોડવી એક વખત રાજા હાથીપર સવાર થઈને જતા હતા તેવામાં પેના નિશાનનાજ ભરવાડે તેની બન્ને આંખો ઠાકરીથી ફોડી નાખી ઘુરતજ તે અપરાધીને પકડી અનુચરોએ મારવા માડ્યો, એટલે તેણે બ્રાહ્મણનું નામ દીધું પછી અનુચરોએ બ્રાહ્મણને પણ મારી નાખ્યો. એટલું જ નહિ પણ રાજાને બ્રાહ્મણ જાત પર એટલો ગુસ્સો, ધયો કે રોજ એક થાળ ભરીને બ્રાહ્મણોની આંખો પેગતાની પાસે લાવવા પ્રધાનને હુકમ કરાવવા લાગ્યો ! પોતે અથ ધવાથી તે આંખોના થાળ જોઈ શકતો નહિ—તેથી પ્રધાન એક જાતના વૃક્ષના ફળ લારીને મુકતો અને રાજા તેને બ્રાહ્મણની આંખો સમજીને રૈદ ધ્યાનથી મસળતો આવા રૈદ ધ્યાનના પ્રતાપે આ ચક્રવર્તી રાજા મરીને અપૈઠાણ નામે સાતમી નરકે ગયો.

ચિત્ત અને સંજ્ઞાતિ એ બેના જીવો પૈકી ચિત્તનો જીવ નિર્જંશ માટે ઉત્તમ કરણી કરતાં કેવલ પાખી મોક્ષે ગયો, અને સંજ્ઞાતિનો જીવ ભોગવિલાસમાં પડી આખરે સાતમી નરકે ગયો ! અહો, કેવો મોટો તર્કાવત ! ઇન્દ્રિયોના મોહમાં ફસનારને—વિષયલુબ્ધ થનારને પ્રથમ તો અતિ ઉમંગ હોય છે પણ પછી કેવા કડવા ફળ ભોગવવા પડે છે તે ચક્રવર્તી રાજા બ્રહ્મદત્તાના ઇતિહાસ પરથી સ્પષ્ટ સમજાય છે.

પુરો સંતોષ મળતો જ નથી. જેમ જેમ હું વધુ સુંદરીઓ પરણતો ગયો તેમ તેમ વધુ ઈચ્છાઓ વધતી ગઈ, પણ ચિત્તને સંતોષ તો ન જ મળ્યો. માટે આ તો હું સંતોષ માટે ઝોટે રસ્તે ચૂંટ્યો છું. હું કેવો મૂર્ખ કે યોગી અવસ્થા છોડી ભોગીની ઈચ્છા દરી ? હું કેવો મૂર્ખ કે ધમ્મ સોનું ધૂળ મેળવ્યું ?” ઈચ્છા ‘ઝે’ મહેને તદનુસાર અવતાર આપ્યો; યોગી તરીકેની લાંબી જીંદગીમાં ભોગી તરીકે એક ઉપનાટક બજવ્યું ! હવે મ્હારે અસહ્ય નાટકનો તાર હાથ ધરવો એ જ ઉચિત છે.

પરંતુ ભોગાવશી કર્મોના બળે કરીને બ્રહ્મદત્તથી દાક્ષા લેવાઈ નહિ, તેમજ વિકાગે રાક્ષી શકાયા નહિ.

એક દિવસ બ્રહ્મદત્તની કચેરીમાં એક બ્રાહ્મણ આવ્યો. તે બ્રાહ્મણે રાજાને વનમાં અન્ન આપી સંતોષ્યો હતો ત્હેવા બદલામાં પોતે ગાદીએ બેસે ત્હારે મ્હોં માગ્યું આપવા વચન આપ્યું હતું. હમણાં રાજાએ ત્હેને માગવા ફરમાવ્યું ત્હારે ત્હેણે જવાબ આપ્યો કે “પંડ્યાણી ને પૂજીને આવીશ !” પોતાની સ્ત્રીને પૂછવા જતાં તેણીએ વિચાર કર્યો કે “જે આવે કરોડ સોનેઆ મળશે તો વળી બીજી સ્ત્રી પરણવાનું મન થશે અને મ્હારે નશીમે શોકપ આવીને ઉભી રહેશે !” માટે તેણીએ માન મિષ્ટાન્ન, રહેવાનું ઘર અને પ્રતિદિન દક્ષિણા એટલું જ માગવાની સલાહ આપી. વિપ્ર કચેરીમાં આવ્યો અને આ પ્રમાણે માગ્યું, જે સાંભળી રાજા વિસ્મિત થયો, અને વધારે માગતા ધણ્યું સમજાવ્યો. પણ પોતાની ધેરીના ડહાપણથી જીવનારો વિપ્ર એકનો બે રયો નહિ.

ઊંચે વિપ્રને મિષ્ટાન્નાંદિ આપવાનો રાજાએ હુકમ કર્યો; પરંતુ

આ પૌણ્દિક ખોરાક હમેશા જમવાથી વિપ્રની ઇદ્રિયો બ્હેકી હોયે સ્વપુત્રીથી વ્યભિચાર સેવ્યો પણ પ્રાતઃકાળમાં તે પાપ યાદ કરી પરતાપો, અને રખેને રાગ આ વાત જાણ્યો તો મ્હને મારી નાખશે એમ વિચારી તે શ્વેરમહાર એક વડ તળે જઈ બેઠો ત્યાં એક ભરનાક એક ધાએ હળવર પાંદડા પાડેના હતા હેની સાથે મૈત્રી કરી મૈત્રીના હક્કમાં હેની પાસેથી એવું વચન લીધું કે રાગની બન્ને આખો એકી વખતે કાઢી તાકીને ફાડવી એક વખત રાગ કાઢીપર સવાર થઈને જતા હતા તેવામાં પેના નિશાનમાજ ભરવાડે હેની બન્ને આખો કાઢીથી ફાડી નાખી તુરતજ તે અપરાધીને પકડી અનુચરોએ મારવા માડ્યો, એટલે હોયે બ્રાહ્મણનું નામ દીધું. પછી અનુચરોએ બ્રાહ્મણને પણ મારી નાખ્યો એટલુંજ નહિ પણ રાગને બ્રાહ્મણ જાત પર એટલો ગુસ્સો, ઘેરો કે રાજ એક થાળ ભરીને બ્રાહ્મણોની આખો પોતાની પાસે લાવવા પ્રધાનને હુકમ ફરમાવવા લાગ્યો । પોતે અધ થવાથી તે આખોના થાળ જોઈ ચક્રો નહિ—તેથી પ્રધાન એક જાતના વૃક્ષના ફળ લાગીને ચુકતો અને રાગ હેને બ્રાહ્મણની આખો સમજીને રૈદ્ર ધ્યાનથી મસળતો આવા રૈદ્ર ધ્યાનના પ્રતાપે આ ચક્રવર્તી રાગ મરીને અપૈઠાણ નામે સાતમી નરકે ગયો.

ચિત્ત અને સંભૂતિ એ બેના જીવો પૈકી ચિત્તનો જીવ નિર્જર મારે ઉત્તમ કરણી કરતાં કેવલ્ય પામી મોક્ષે ગયો, અને સંભૂતિનો જીવ ભોગવિલાસમાં પડી આખરે સાતમી નરકે ગયો । અહો, કેવો મ્હોટો તંદ્રાવત । ઇન્દ્રિયોના મોહમાં ફસનારને—વિષવલ્કુલ યનારને પ્રથમ તો અતિ ઉમંગ હોય છે પણ પછી કેવા કડવા ફળ ભોગવવા પડે છે તે ચક્રવર્તી રાગ બ્રહ્મદત્તા ઇતિહાસ પરથી સ્પષ્ટ સમજાવ છે.

અને પ્રિય પાઠક ! એક ઉપર બીજી અને બીજી ઉપર ત્રીજી 'આગામિનું' પાણિગ્રહણ કરતા કામદેવ જેવા ચક્રવર્તી રાજા ધ્રુવદત્તને, જેની પીડાનું વર્ણન ન થઈ શકે એવી સાતમી નરકમાં જતો જણાવીને આ લેખિની પણ અહીં જ અટકશે; અહીં 'તે મોક્ષે' જવા નીકળેલો જીવ ભૂલે પડી નરકમાં ગયેલો જણાવનારી લેખિની તે ભૂલા પડેલા જીવ માટે બે આંસુ પાણી વિરમશે. કારણકે, શોકથી બંધાઈ ગયેલું 'હેણીનું' શરીર આગળ મતિ કરવા અશક્ત છે. સ્ત્રી જાતિના વક્ત્રમ એવા તે પુરુષ માટે જેમ અનેક સ્ત્રીઓ રહી અને અનેક શોક પાળ્યો તેમ આ લેખિની કે જે પણ એક સ્ત્રી છે અને જહેણે પણ ધ્રુવદત્તની સ્ત્રીઓની માફક આજ સુધી 'તેનાં' વખાણ કર્યાં હતાં તે પણ હવે રડશે અને શોક પાળશે.

પણ 'તું' વાચક ! 'તું' શું કરશે ? 'તું' 'તું' પણ મરદ થઈને આંસું ઢાળશે ? નહિ, આંસું ઢાળવાનું કામ કલમ, કામિની અને કાચરનું છે; મરદે તો આંસુંનું કારણ જ જડભૂજથી ઉમેડી નાખવાનું છે. જે વિકારવાસનાએ ધ્રુવદત્ત જેવા સમર્થ પુરુષને સાતમી નરકના બંધનમાં ખાડામાં હોમ્યો તે વિકારવાસનાના ત્રાસથી કલમ, કામિની અને કાચરો ભલે આંસુ પાડે; પણ 'તું' વાચક ! 'તું' એક મરદ હોઈ, તો તે વિકારવાસનાનો કાળ થા ! 'તું' ઈર્ષ્યજીત થા ! 'તું' તે રડાવનારી 'વેસ્થાને' પણ 'હમનારો' ઉસ્તાદ થા ! 'તું' જે ત્યાગી હો તો 'તારા' મનોરાજ્ય પાસે તે ધૂતીને આવવા જ ન દઈશ. 'તું' 'તેના' બળ સામે હાથ કરજે. 'તે' પ્રિયારી કાણ માત્ર છે ?' એવો ગર્વ કરજે. અને 'તું' જે સંસારી હોઈ—'મૃદસ્થ' હોઈ, તો પેત્રીકી સ્ત્રીને સંસારસાગરમાં સલાહ આપનાર કમાન જેવા ઉપયોગમાં લેજે; નિષ્પત્તિસિતા સાંચા માફક ધડી પણ હેણીને ન ગણીશ. તે અથવા બીજી કોઈ પણ સ્ત્રી ગમે તેવા

‘જૈન સમાચાર’માંના આરોગ્યને લગતા વિષયો.

તનદુરસ્તીના રક્ષણનાં ઇલાજો તરફ
પ્રજ્ઞાનું લક્ષ સૌથી વધારે અસર-
કારક રીતે ખેંચવાની યુક્તિ.

ઇંગ્લેન્ડ, હિંદ કરતાં ધણો આગળ વધેલો અને સુશિક્ષિત દેશ હોવા છતાં ત્યાંના વિદ્વાનો એ દેશની પ્રજાને તનદુરસ્તીમાં ધણીજ પાછળ પડતી સમજવા લાગ્યા છે અને એ પ્રજાને તનદુરસ્તીના નિયમો સમજાવવા માટે સતત પ્રયાસ કરવાની અગત્ય સ્વીકારવા લાગ્યા છે; જ્યારે હિંદ કે જ્યાં એવા પ્રવાસની ઇંગ્લેન્ડ કરતાં પણ વધુ જરૂર છે ત્યાંના વિદ્વાનો હજી આ બાજુમાં કશું કરતા નથી એ ખરે જ દીલગીર થવા જેવું છે. તનદુરસ્તી માટે જોખમતાં સધળાં કુદરતી સાધનો હિંદને વારસામાં જ મળેલાં છે; એથી જો હિંદને માત્ર કોઈ તનદુરસ્તીનાં મૂળતત્વો સરળ રૂપમાં સમજાવનાર જ મળી આવે તો પણ દરવરસે હજારો કિમતી જીવોનો બચાવ થઈ શકે.

ઇંગ્લેન્ડની ‘એજેન્ડા ક્લબ’ નામની ધજનેરાની મંડળીના સભાસકને ખ્યાલ થયો કે, લોકોને તનદુરસ્ત રાખવા માટે રચાનિક

સત્તાવાળાઓ તરફથી જો કે જનતુ કરવામાં આવે છે તથાપિ એ રસ્તે ધણુ કરવાનું બાકી રહે છે. ત્હેને એવું સૂઝવું કે, વર્ષમાં એક અમુક આઠવાડીઠિ મુકરર કરીને તે દરઆલ જની શક્તિ તેટલાં મથકે ખાતે સોંપાને એવુ સમજાવવાની કાશીય કરવી કે દુ-ખદરદો અટકાવી શકાય, અને તેવું સુમળવતી જાખને ત્હેના સહેલા ઇનાજે પણ સૂચવવા ફેટલીક બાનતતુ યાન ગમેમત સાથે જ આપવાની ત્હેણે મુક્તિ શોધી તે એવી રીતે કે, સીનેમેટોગ્રાફની શીશ્મે મારફત અથવા મેંજીક લેન્ટર્ન મારફત, ચિત્રકામાથી ઘણ કેમ કહાડવી, બાળકને કેમ નહવ ડાવવુ, અણગળ પાણીમા શુ શુ હોય છે, કંઈ છેકરી પરણવા લાયક અને કંઈ પરણાવાને નાલાયક, કેવી રીતે જમવુ એ વગેરે સર્વેથી બરાબર ખાસ બધાવા પામે એવા દેખાવો પ્રજા સમક્ષ રજુ કરવા ત્હેણે ધાણું અને ગયા એમીય માસના છેલ્લા રવીવારે તે કામ શરૂ પણ કરી દીધું. હજારો પ્રુપીટ ઉપરથી આ શિક્ષણ આપવાની શરૂઆત થઈ સુખી દેશના સમજા બાગના ધર્મગુરુઓ- પાદરીઓ તે પ્રજાદિતના અતિ પ્રવચનક કામમાં સામેલ થઈ ભેઠે.

“ દરરોજ રહવારના પાંચ મીનીટ અંગળની ચોડીક સાદી ઠસરત અવસ્થ કરજો. ” વગેરે, વગેરે.

એવું શિક્ષણ ફેલાવવા માટે ખાસ કઢાયવા અડવાડીઆને ‘ નેશનલ હૃદય વીક ’ અથવા ‘ પ્રગતિય તનદુરસ્તીનું અડવાડીયુ ’ એવું નામ આપવામાં આવ્યું છે અને જે મથકો ખાતે હાલ એ હીલચાલ બહાર પાડવા માટે કમીટીઓ નીમવામાં આવી છે તેઓની કુલ વસ્તી ૪૦ લાખ જેટલી છે; તે ઉપરાંત બીજા પશુ અનેક મથકોમાં અમુક વ્યક્તિઓએ પોતે સભાઓ ભરી હતી, ભાષણો આપ્યા હતાં અને પ્રદર્શનો ભર્યાં હતાં.

ખરેખર આ નવીન યોજના ઘણીજ વિજયી નીવડશે. ‘ નેશનલ હૃદય વીક ’ ના દિવસોમાં બધા વખત તનદુરસ્તી સંબંધીજ શિક્ષણ દેવાતું, તનદુરસ્તી સંબંધીજ વિચારો કરવાતું, તનદુરસ્ત મેળાવકાઓમાંજ હરવા—ફરવાતું અને આનંદમાં વખત પસાર કરવાતું હોવાથી જ્ઞાન તેમજ તનદુરસ્તીમાં ઘણો વધારો થવા પામે એ દેખીતું જ છે.

સુધરેલા ઇંચકને જો આવા પ્રયાસોની જરૂર હોય તો ઉધતા કમતાકાદ હિંદને એવા પ્રયાસોની અર્થીએ વધારે જરૂર છે હિંદમાં આરોગ્યવિધાનાં મૂળતત્ત્વો પશુ પુરું જ્ઞાન પ્રજ્ઞના મોટા ભાગમાં નથી. લગભગ જૂર રહેવાના અસરકારક ઉપદેશની જેટલી હિંદને જરૂર છે તેટલી બીજા કોઇ દેશને ભાગ્યેજ હશે. વહેલા પરણેલા તેમજ છુટાખામાં પરણેલા સખસોનાં દુઃખોના દેખાવ સીનેમેટોગ્રાફ દ્વારા આપવાની યોજના હિંદમાં ઘણી આવકારદાયક થઇ પડે એમાં કશો શક નથી. ડગવાયલા લોકોનાં શરીર નિર્માણ હોવાના કારણરૂપે જ જે બાપતો સોધી શકાતી હોય તે તે બાજતોને અમુક દેખાવોમાં

સમાવેશ પમાડીને એવા દેખાવો પ્રજા સમક્ષ રજુ કરવાથી નવા વિદ્યાર્થી વર્ગને ધણુ ગ્રાણુવા-શીખવા અને ચેતવાનું મળે ધરમાં સુધડતા કેમ રાખવી, રસોઈની બાબતમાં શી શી સાવચેતી રાખવી, ધર્મ, સખથી, કેટલાક બૂલ ભરેલા ગાંડા વહેમોથી સા માટે ચેતીને બચવું એ વગેરે દેખાવો અને એ બાબતોને લગતો બહાર ઉપદેશ કરનાર મડળો અને હાલચાલોની હિંદને ધણીજ જરૂર ॥ શરીરથી શરીરથી અને ગરીબીથી ગરીબીથી ડાકટરો અને વૈદ્યરાજો તથા હકીમોનાં પાટીઆં લટકતાં જીવામાં આવે છે, પરંતુ દેશના ખરા ડાકટરો તો તે જ ગણ્યાશે કે જેઓ પોતાને ઘેર જેમ બને તેમ આજી દરદીઓ આવે એવો દિવસ નજદિકમાં લાવવા માટે દેશને દરદી બચવાનાં સાધનોનું જ્ઞાન આપે. ખરો વકીલ તે નથી કે જે ધણુ કેસો લઈ રણવામાં જ મગ્ગહ માનતો હોય, પરંતુ તેથી ઉલટું પરમાત્માની ફાટમાં તેજ વકીલની કદર થશે કે જે વકીલ જેમ બને તેમ લોકોને કજીઆ અટકાવવાની સલાહ આપી ફાટનાં કામ સુમમ કરશે અને જે કામદાનાં મૂળતરવોનું જ્ઞાન લોકોમાં ફેલાવીને તહેમને અસરકારક રીતે સમજાવશે કે “આવી બાબતો ગુન્હો કરશે તો આવી સગા ખમવી પડશે, માટે ગુન્હાથી બચો, ગુન્હા ન કરો, ધર્મશુદ્ધિએ સીધા જ્ઞાન વાનું નું સૂઝે તો ઉપરે રાજ્યદડથી ડરીને પણ સીધા ચાલો” વકીલો-નું એ જ કામ છે, જે કે આજે હજારમાં એક વકીલ પણ એ દુરજ ભાગ્યે જ બેઠાવતો હશે, અને તેમ છતાં સૌ ધધા કરતાં પોતાના ધધાને વધારે માનને માટે હજાર ગણતો હશે !

તેવીજ રીતે ડાકટરો અથવા વૈદ્યોનું કર્તવ્ય પણ લોકોને શરીર વિરુદ્ધ ગુન્હા કરતાં અટકાવવાનું છે, નહિ કે તહેમને ગુન્હા કરતા જોઈ રહી પોતાનાં ખીરસાં તર કરવાના પ્રસંગ મળવાથી ખુશી થવાનું.

ડાક્ટરો અને વકીલો એ બે જ વર્ગના લોકો જે પોતાના કર્તવ્યની દિશા સમજવા પામે અને ખરે રૂતે જ પોતાના મનને ઉપયોગ કરવાનો દૃઢ નિશ્ચય કરે તો આખા દેશમાં કોઈ મોટા માણસ કે અનીતિમાન માણસ નજરે પડવા પામે નહિ. એક, શરીર વિરૂદ્ધના પાપોથી બચાવનાર, અને બીજો, નીતિ વિરૂદ્ધના પાપોથી બચાવનાર હોય, એ બે મળીને આખા દેશને આરીરિક તેમજ માનસિક આરોગ્ય માં આગળ વધારી શકે, અને તેમ થાય તો ધર્મમુરજોનું કામ—અધ્યાત્મ શેલાવવાનું કામ—વિષદષ્ટિ ખીલવવાનું કામ અત્યંત સરળ થઈ પડે, કારણ કે શરીર અને મનની શુદ્ધતા સિવાય વિષદષ્ટિ ખીલવી શક્ય નથી, અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થવું સંભવતું નથી હિંદની પૂર્વની જાહોજલાલી અધ્યાત્મ વડે જ હતી અને એ માર્ગ સિવાય આત્મવાદી દેશની આત્માદી કદી ચવાની નથી જ, પરંતુ એ માર્ગ માટે પ્રથમ શરીર અને મનના આરોગ્યની જરૂર છે નીકળશે કોઈ પવિત્ર વેદો અને વકીલો, પોતાના ધધાની ઉચ્ચતાનો ખરો ખ્યાલ મનમાં લાવી લોકોને તન અને મનના આરોગ્ય સંબંધી વ્યવહાર શિક્ષણ આપવા માટે કેશરીઆ કરવા ।

નરરત્ન દાદાભાઈ નવરોજીના

શરીરસંરક્ષક નિયમો.

૧. રથૂલદેહની સનદુરસ્તી એ ખરું આરોગ્ય નથી, પણ રથૂલ-
દેહ અને સુક્ષ્મ શરીર એ જન્મેની વિકારરહિત સ્થિતિ એ જ
ખરું આરોગ્ય છે.

૨. શરીર, મન અને આત્મા એ ત્રણેની ઉત્તરોત્તર ઉન્નતિ
જાહેનાથી થાય તે જ આરોગ્યનો સાચો નિયમ છે.

૩. 'ખાનપાન' જ કેવળ આરોગ્યનું મોપક છે એમ સમજવું
જામજરેલું છે, પણ આરોગ્યના મોપક 'સદ્ગુણો' છે અને
'સદ્ગુણો'થીજ આયુષ્યમાં વધારો થાય છે, એ માયુમાંયે જરૂર
ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ.

૪. રથૂલ અને સુક્ષ્મ શરીરનો પરસ્પર સંબંધ છે; એક
વિના બીજું ટકી શકતું નથી. રથૂલને રથૂલનો ખોરાક આપવો
જોઈએ અને સુક્ષ્મને સુક્ષ્મનો ખોરાક આપવો જોઈએ. રથૂલનો
ખોરાક નિયમિત ખાનપાન અને સુક્ષ્મનો ખોરાક સદ્ગુણ અને
સદ્ગુણ છે.

૫. તાવ, ખાંસી, કામ વગેરે રથૂલ શરીરના રોગો છે અને
કામ, ક્રોધ, ઇર્ષ્યા, દ્રોહ, વ્યાધરમ વગેરે મનના—સુક્ષ્મ શરીરના રોગો છે.

૬. રથૂલ શરીરના રોગો પ્રથમ શરીરને અને પછી ધીરે ધીરે
મનને—સુક્ષ્મશરીરને દુર્બળ અને દુષ્ટ કરે છે; અને મનના—સુક્ષ્મ-
શરીરના રોગો પ્રથમ મનને અને પછી રથૂલશરીરને વિકારી એટલે
રોગી બનાવે છે.

૭. સાત્વિક ખાનપાન શરીરને નિરોગી રાખી મનને સત્વશુદ્ધિ અને સદ્ગુણી બનાવે છે.

૮. તામસી ખાનપાન જેવા કે મધમાસાદિનો આહાર મનને તમોગુણી અને દુર્ગુણી બનાવી નીચપણાને પમાડે છે.

૯. પરોપકાર, દયા, ક્ષમા, સ્વાર્થત્યાગ, નિઃસ્વર્ણ, ઉત્સાહ, હિમ્મત, સ્વજનવાત્સલ્ય અને સ્વદેશસેવા ઇત્યાદિ ઉત્તમ ગુણો મનને ઉન્નત બનાવી શરીરને આરોગ્ય અને આયુષ્ય આપે છે.

૧૦ શારીરિક અને જ્ઞાનસિક બન્ને પ્રકારની આરોગ્યતા ત્યાં હોય ત્યાંજ આરોગ્ય, આયુષ્ય, આનંદ અને આખર હોઈ શકે.

ઉપરના સર્વ નિયમોનું હાલના સમયમાં જો કોઈએ યથાર્થ પાલન કર્યું હોય તો તે આપણા દેશના મુરખી મહાત્મા દાદાભાઈ નવરોજીએ જ કર્યું છે, અને તેથીજ હોમને 'હિન્દના દાદા' ની અપરિમિત ઉપમા આપવામાં આવી છે, ઉપમા નિયમોના પાલનથીજ ઉપર લખેલી ચાર વિશૂતિઓ—આરોગ્ય, આયુષ્ય, આનંદ અને આખર હોમણે પ્રાપ્ત કરેલી છે, કોઈ શરીરનું આરોગ્ય મેળવે છે તો આખર મળતી નથી, કોઈ આખર મેળવે તો આરોગ્ય અને આયુષ્યની આશી હોય છે. પણ જો આરોગ્ય, આયુષ્ય અને આખર આ ત્રણે મેળવ્યાં હોય તોને આનંદની શી ખોટ છે? રાજર્ષિ દાદાભાઈને ચોડા દિવસપર ૮૬ મું વર્ષ બેઠું, છતાં આ સ્વદેશભક્ત હિન્દના દાદા સ્વદેશસેવારૂપ રાજસૂય યજ્ઞની વેદીમાં અવિચ્છિન્નપણે આહુતીઓ આપે છે. આ રાજસૂય યજ્ઞમાં હોમણે પોતાના સ્વાર્થનું બહીષ્કાન આપ્યું છે, સર્વ મુખનો ત્યાગ કર્યો છે; અને તેમ છતાં એ આપણા દાદા આપણા કરતાં વધારે તત્તુરરત અને વધારે જીવાન દેખાય છે. જ્યારે આ દેશના કેટલાક પેન્સનરો પચાસ સાઠ વર્ષની વયમાં પાંજરાપોળને લાયક થયા છે, ત્યારે આપણા દાદા નરરત દાદાભાઈ પોતાની ૮૬ ઉંમરની વયે પણ

પોતાના સ્વદેશને માટે રાત દિવસ કાળજી રાખે છે તદ્દમે મીઠા દાદા-
ભાઈનો છેલ્લામાં છેલ્લો દોટો જોયો છે ? ખરે ! આપણા દાદામાં
નવી જુવાની આવી હોય એમ લાગે છે તે સાચી ? એમના સાદા
વર્તનથી, ઉચ્ચ સદ્ગુણથી, ઉદ્યોગી ટેવથી, અને મલમાંસાદિને જીવ-
નમાં સ્પર્શ પશુ નહિ કરવાથી દાદાભાઈની છેલ્લી વર્ષગાઠને દિવસે
એક અઠવાડિક પત્રનો ઓડીટર એમને મુનારકમાદી આપવાને ગયો
હતો, ઓડીટરે સાનંદાશ્ચર્યની વચમાં દાદાભાઈને એક જુવાન માણસ
જેવા જોઈને પૂછ્યું કે—“દાદા ! આપની વૃદ્ધ વય છતાં આપની તન-
દુરસ્તી પરિપૂર્ણ જણાય છે, આપ એક જુવાન માણસના જેવા જણા-
ઓ છો, આપ શરીરસરક્ષણના કેવાક નિયમો પાળો છો તે, કૃપા કરી
મહેને લોકના હિત માટે જણાવશો ? ”

આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં દાદાએ કહ્યું કે, “ મહે આપની જીવનમાં
દારૂ પીધા નથી, કુ તમાકુને અડકતો નથી, માંસનો સ્પર્શ કરતો નથી,
તેજના તથા આચાર (અમાર્ગ) ખાતો નથી, તમોગુણી ખાનખાન
તથા તમોગુણી મનુષ્યોની સંગતિ તથા તમોગુણી આચારવિચારને મહે
નાનપણથી જ તીક્ષ્ણલી આપી છે, હજી સંપત્ત મહેનત કરે છું.
અને મ્હારું સર્વ કામકાજ નિયમિત રીતે જ ચાલે છે ” આટલું કહી
ઉપરના શરીરસરક્ષણના ૧૦ નિયમો કહી સંલગ્નાવ્યા

દાદાભાઈના ઉપલા શરીરસરક્ષણના નિયમો પાનમાં લેતાં એટલું
સિદ્ધં થાય છે કે, એકલું સ્થૂલ શરીર મસ્ત અને મદોન્મત બનાવવું
એ કંઈ ખરી આરોગ્યતા નથી, પણ મનને એટલે સૂક્ષ્મ શરીરને
ઉત્તમ ભાવનાઓથી સુસરકારે અને સદ્ગુણોથી વિશ્લેષિત કરવું
એનું નામ જ ખરું ‘ આરોગ્ય ’ છે દાદાભાઈના ઉપના સદ્-
ગુણોમાં ‘ સ્વદેશભક્તિની ઉપાસના ’ એ એક સર્વોત્તમ ગુણ છે. ઉપા-
સનાના અનેક પ્રકારોમાં ‘ વિરાટોપાસના ’ સર્વોત્તમ ઉપાસના છે નર-
રત્ન દાદાભાઈ આજ લગલગ અર્ધી સદી થયાં વિરાટોપાસના કરે છે

તેથીયે ઘણી દેવતા (હિન્દમાં હાલ તેથીયે ઘણી પ્રજા છે તેની) ઉપાસના કર્યા કરે છે. ‘ મહારો દેવ ’ અને ‘ મહારી જન્મભૂમિ ’ એ લેખની ઉપાસનાનો પરમમંત્ર છે. અત્ર અને ઘાંતને વેર થઈ પડેલા હિન્દના અસંખ્ય મનુષ્યોને નિષેનતા અને શુભમરામાંથી ઉગારવા ઉપલા મંત્રનો તેઓ નિરંતર જાપ કરે છે. આ લેખની વિરોધાપાસનાના પરમમંત્રની સિદ્ધિ માટે મિતાહાર, સાર્વિક યોગારાક અને સદાયરણુની મુખ્ય જરૂર હોવાથી એ નરરતને સર્વ વ્યસનોને, માદક અને ઉતેજક પીણાઓને અને ધન્દ્રિયોને ઉન્નત બનાવે એવા સર્વ પદાર્થોને હમ્મેશને માટે દૂર કર્યા છે.

આ ઉપરથી માદક પદાર્થના વ્યસનીઓએ સમજવું જોઈએ કે, નરરતને દાદાભાઈએ આરોગ્ય, વ્યાયુષ્ય, આનંદ અને આખર આ ચાર પદાર્થો પોતાની શુદ્ધીમાં સંપાદન કરવાને શું કંઈ જડીશુદ્ધીનું સેવન કર્યું છે ? કે કોઈ દેવની ભક્તિ કરી છે ? કે કોઈ મહામાની કૃપા મેળવી છે ? એમાંનું કાંઈજ કર્યું નથી માત્ર એમણે સાર્વિક યોગારાક અને સદૃશ્યોથીજ ઉપલા ચાર પદાર્થો હમ્મેશને માટે મેળવ્યા છે. એમના સ્થૂળ શરીરનો ક્ષય થયે પણ એમનું વચ્ચ.શરીર સદાને માટે કાયમ રહેશે.

ઉપર બતાવેલા આરોગ્યતાના ૧૦ નિયમો પૈકી ૫ મો નિયમ અહિં ફરીથી ઉતારીએ છીએ અને ઘણા આગ્રહ સાથે તેનું નિરંતર સ્મરણ રાખવાની સર્વને ભલામણ કરીએ છીએ:—

“ ખાનપાન એ સ્થૂળ શરીરનો યોગારાક છે. ”

“ સદાયરણુ અને સદૃશ્યો સૂક્ષ્મશરીરનો યોગારાક છે. ”

“ અને એ બન્ને મળીને આરોગ્ય તથા આયુષ્યની પ્રાપ્તિ કરે છે. ”

‘ સત્સંગ. ’

નાનાં બાળકોમાં મૃત્યુનું વધતું.

જતું પ્રમાણ.

રહેનાં કારણો અને તે અટકાવવાની દુઃક સૂચના..

બાળકને ઠીક આગ્યાબાદ એટલે દર બાર માસની ઉંમર બાદ દુધની સાથે ખરાબર ચઢાવેલ ચોખા અથવા ખીચડી આપવામાં આવે તો ધામે ધામે પાચન કરવાની શક્તિ તે બાળકમાં આવશે. જોઈ પણ કારણે મીઠાઈ અથવા અતિશય ધીયાળા પદાર્થ એને આપવા નહિ.

બાળાગોળી કે અશીશુનો ખરાબ રીવાજ કેવી રીતે ઉત્પન્ન થયો તેનો વિચાર પ્રથમ કરવો જોઈએ. બાળકને આડા, મરડા કે ખીજા કાંઈ પેટનાં કે મગજનાં દરદો થાય તેના કારણની પૂર્ણ તપાસની ગેરહાજરીમાં અજ્ઞાનતાથી ઉપર જણાવેલી બાળાગોળી કે અશીશુ દાખલ થયા હોય એમ સામે છે. બાળાગોળી કે અશીશુ વિના કારણે અને નિરંતર આપવાથી તે રીવાજ અતિશય નુકસાનકારક નીવડે છે.

દરદો કયા કારણથી ઉત્પન્ન થાય છે તે પ્રથમ શોધી કઢાવવું જોઈએ. બાળકોનું ૨૩વું એ તેમના દરદોની ફરીવાદ ને જરૂરીઆત હાજતોનું માગણ છે. સમજી માણ્યોની ફરજ છે કે તે બાળકોનું ૨૩વું દરદના કે હાજતના કિયા કારણે છે તે શોધી કઢાવવું જોઈએ. નહિકે તેને બદલે, અશીશુ કે બાળાગોળી આપી તેમને વધારે દુઃખી કરી દુઃખમાં વધુ મડવા દેઈ છેવટે મરણુચરણ કરવા જોઈએ.

રોવાના કારણમાં તેમને આડા પીસાળ વગેરે કરવું હોય છે ત્યારે કે ખીજા શારીરિક દરદને લીધે તેઓ રડે છે, તે નિયમસર કરવાની હાજત પાડવાથી તથા નિયમિત રીતે ધવડાવવાથી બાળકો તનદુસ્ત રહેવાનો સંપૂર્ણ જોડો છે.

બાળકોને બાળાગોળી કે અધીણ આપવાથી તેઓને ઘેન ચડે છે અને તેમાં તેઓ રડતા, રમતા કે દસતા નથી, તેથી તેમની કુદરતી હાજતો વિષે તથા દરદો વિષે માતાઓ કંઈ જાણી કે સમજી શકતી નથી. બાળકોને આનંદમાં રમતાં અને દસતાં રાખવાથી તેઓની આયુષ્યમાં વૃદ્ધિ થાય છે, જ્યારે ઘેનમાં પડી રહેવાથી યાનતંત્રુઓ નરમ બની જાય છે, રોગમાં વધારો થાય છે, ઈંચાક પડી શકતો નથી (દુધોગ્ધે વળી ઘી, મધ, પતાસા અને તેવા બારે ઈંચાક હોય તો મહાનુકસાન થાય છે.) અને તેથી ઉલટી, ઝાડા, મરડા વગેરે વ્યાધિ થાય છે. આ દરદોનાં મૂળ કારણોની શોધ કર્યા વિના બીજાં ઔષધ-થી તે મટતાં નથી, તેથી બાળક દીનપ્રતિદીન નબળું પડતું જાય છે અને પરિણામે મરણચરણ થાય છે.

બાળકોનું રડવું એ તેમની દામજત માટે કે દરદો માટે માતાને સાવચેત કરવા અર્થે છે, પણ જો તે ઘેનમાં પડી રહેતું હોય છે તો તે પોતાની હાજતો વિષે પોતાની માતાને જાણ કરી શકતું નથી અને પછી ઘેનમાંથી જાગી ઉઠે છે ત્યારે એટલે કે જે વખતે બાળકને તેની જરૂર હોતી નથી તે વખતે માતાઓ જરૂરીઆતો આપે છે; એટલે કે બૂખ ન હોય તેવે પ્રસંગે ખાવાનું અને ઝાડાપીસાજ કરવા જરૂરીઆતો ના હોય તેવે પ્રસંગે તે માટે બળાકાર કરી કરાવવાનું કામ માતાઓ કરે છે. આથી જે માઠાં પરિણામ નીપજે છે તે ઉપર બતાવ્યાં છે, માટે બાળાગોળી કે અધીણનો રીવાજ કેવળ બંધ કરવો જોઈ એ.

થાય છે. તેમના શરીર ઉપર બીના કપડાં રહેવા દેવા નહિ; કારણ કે તે પશુ નુકશાનકારક છે.

૨. કપડાં અને તેની સ્વચ્છતા — કપડાં ખુલ્લા અને સ્વચ્છ હોવા જોઈએ. તો કપડાં પહેરાવવા એ. તેના સ્નાયુઓ અને શરીરના અવયવોને સક્રિય પમાડનાર છે. ઠંડીની ઋતુમાં તેમજ છાતીના દરદેા પ્રસંગે ખાસ ગંભીર કપડાં રાખવા જોઈએ.

૩. ખીજાનાં — નાના બાળકને ઘોડીઆમાં સુચડવા તે તેમને વધારે અનુકૂળ છે, પણ ઝાડા પીણાબધી બીજાઓના કપડાં તરત બદલવા જોઈએ અને ખીજાનાં તેમનાં હોય તેને દરરોજ સૂર્યના તાપમાં સુકવવા જોઈએ.

૪. ખોરાક — તેમને ધણેજ સાદો (દુધનો) હોવો જોઈએ તથા માતાઓએ તેમને સાદો પુષ્ટીકારક અને નિરાગી દુધ મળે તે અર્થે ખેતાના ખોરાકમાં ઘણી સલાજી રાખવી જોઈએ. ધવડાવવાનું કે ખોરાકનું નિયમિત અને ઘણુંજ મધ્યમસરનું હોવું જોઈએ.

૫. ઔષધ — કરવાની જરૂર પડે તો ઠાંઈ સમજી ઠાંકટરની સલાહથી તે કરવું જોઈએ. બાળકનું પેટ સ્વચ્છ રહે તે અર્થે જરૂર પડે ત્યારે હરડે કે દીવેલ આપવું એ દિતકારક છે.

શ્રીઓ સુખી કેમ રહે?

શ્રીઓની સાધારણ અવસ્થા: ફળવણી, કાર્યો અને તેમના શાંતિ તથા તે સાથે હેમના ખર્ચ કર્યા, તેમજ જોષતા દાનની ખામી, તેમના વહેમ, નાની અવસ્થામાં હેમને જોષતી ગૃહફળવણી ક્યાંક તરફ સામાન્ય પ્રભુ વર્ગનું તેમજ શ્રીવર્ગનું ધ્યાન પ્રેરવાની જરૂર જણાય છે. આ સ્થળે ઉપર કહેલી બાબતોપર ધ્યાન ખેંચીને જ ન એસી રહેતાં જેવા ક્યાંક બતાવવાને પ્રયત્ન કર્યો છે કે, જેથી શ્રીઓનાં ધર્માખર્ચ દરદો ઉત્પન્ન થતાં અટકે અને યાજ ત્યારે કર્યો રસ્તો દેવો તે તેમને સુઝે. શ્રીઓનાં દરદો એવા હોય છે કે તે મતાં પ્રત્યક્ષવામાં તથા મટાડવામાં તેમના પોતાના સારા સ્વભાવની તથા સાગતા વળગતા પુરુષ વર્ગની મદદની તેમાં જરૂર છે.

મગજની નબળાઈ એ જ દરદનું સુખ્ય કારણ.

શ્રી જાત જન્મથી જ પોતા સ્વભાવની હોય છે, એ સર્વદા લક્ષમાં રાખવાનું છે, અને તેથી તેમનાં દરદોનું વળણ માનસિક ઉપદ્રવ તરફ વિશેષ રહ્યા કરે છે ફળવાંચી શ્રીઓના કરતાં નહિ ફળવાંચી શ્રીઓ ધણ કરીને ઝાઝા પોતા સ્વભાવની હોય છે દિહુઓની ઉચ્ચ કામમાં ને પારસીની કામમાં કેટલીક શ્રીઓનો સ્વભાવ બહુજ પોચો હોય છે, આવી શ્રીઓને મનોવિકાર ધણી વખત થાય છે. એટલુંજ નહિ પરંતુ તેમને હવા આપવાની સાથે તેમના મનને આશા, ઉમેદ, ઉત્સાહ, ભય, વગેરેમાંથી જેની જરૂર લાગે તે, સખ્તોવડે, તેમનામાં ઉત્પન્ન કરવાથી બાધિ જલદી દૂર થઈ શકે છે એ સિવાય એવાં કેટલાક દરદીઓને હવાઓ વધારે સુદૃઢ માત્રામાં આપવાની જરૂર પડે ને કેટલાકને વધારે હવા અંશની જરૂર પડે છે એ આવા દરદીઓ

પોતાનો સ્વભાવ ધીમે ધીમે ધર્મપરાંવણુ કરે, પોતાની વૃત્તિઓને કાશુમાં લાવે. અથવા આ સંસારનો પૈર્થવ ધડીકમાં નાશ પામે તેવું છે અને તે માત્ર મનુષ્યના પ્રજ્ઞાને આધીન નથી પરંતુ પ્રારબ્ધાધીન છે એમ ધમકાવે પોતાને મળતા સુખ ને વૈભવથી સંતોષ માને અને જોડાવહેમ, લાલચ, ચિંતા ધરેરેમ દૂર કરે તો રોગ જલ્દી મટવા લાગે છે.

દરેક મનુષ્યે અને ખાસ કરીને સ્ત્રીએ આ વાત સારીરીતે લક્ષમાં રાખવી કે, આપણને કુદરતે 'શ્યુ' મમામળ એટલે એક જાતની શ્યવી મનની શક્તિ આપી છે કે તે ધરે જો આપણે દહ વિચાર કરીએ તો ધણાખરા રોગોને મટાડી શકીએ છીએ. જે નિર્માલ્ય ન શકી જવા હોય છે તેઓ પોતાની મેળે રોગને વિચાર કરીકરીને વધારે છે. જેઓ હાસાહી અને આનંદી હોય છે તેઓ રોગને મટાડી શકે છે.

જે સ્ત્રીઓને ધરતું કામકાજ અથવા ખીણું કાંઈ કામ આપેા દિવસ પહોંચ્યા કરે છે, તેઓને નવરા જેસીને જીવ જાળવાનો કે જોડા સાચા તકે, કરવાનો વખત મળતો નથી; અને તેથી તેવી સ્ત્રીઓને માનસિક આધિઓ એકજી થતી જણાય છે. નવરા જેસી રહેવાથી ધણાખરા રોગો થવા પામે છે; માટે ગુંદરવની ઓચિયાએ પણ પોતાનો સમય વ્યર્થ જેસી રહેવામાં ગાળવો નહિ. સીવણકામ, ભરતકામ કે

સમજવા લાગે છે કે તેનું કાર્ય આ દુનિયામાં છોકરાઓના કરતાં કાંઈક જુદા પ્રકારનું છે, અને જેમ જેમ તેની ઉંમર વધતી જાય છે અને તેના વિચારો પરિપક્વ થઈને સસાર તરફ વધતા જાય છે તેમ તેમ તેનામાં યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે, અને તે લગ્નને લાયક બની જાય છે આ સમયે તેના મામાપત્ની મોટી દુરુજ એ છે કે, છોકરીઓને સંસારની અને લગ્નબંધનની ખબરો જેમ બને તેમ મોટી પડવા દેવી, અને લગ્ન પછીનાં કર્તવ્ય સંબંધી વિચારો તેના મનમાં જેમ બને તેમ ઝોછા આવે એમ કરવું. જેઓને યુવાવસ્થા મોટી પ્રાપ્ત થાય છે, તેઓને વૃદ્ધાવસ્થા પણ મોટી પ્રાપ્ત થાય છે જે લોકો જુવાનીના વિચારો ને સુખના વિચારો કરી કરીને યુવાવસ્થા વહેલી લાવે છે અથવા યુવાવસ્થા થયા પહેલાં જીવે છે એમ ખોટું માનીને સુખ ભોજવવા લાગે છે તેઓ વૃદ્ધાવસ્થાને વહેલી માગી લે છે, એટલુંજ નહિ પણ જે શરીર તેમ કર્યું ન હોત તો મજબૂત ને રોગોની સામે ટકર લઈ શકે તેવું થાત તે શરીરને નમળું પાડી દે છે અને પછી તેમને બારેબાર વિચિત્ર રોગોથી પીડાવું પડે છે છોકરીઓને આખો દિવસ ધરના કામકાજમાં રોકી ન રાખવી, ટેલોક વખત ભાષા, શબ્દો વગેરે વિષયોનું જ્ઞાન આપવું, અને તેનાં મામાપે તેના દેખતાં પોતાના ઉપભોજની વાતો કરવી નહિ, એટલુંજ નહિ પણ તેનાં લગ્ન-વેવીશાળની વાતો પણ કરવી નહિ છોકરીઓની સામત સંબંધી પણ બહુ કાળજી રાખવાની છે, કેમકે ધણુ કરીને તેમની સહીઅરોથી જ તેમના લગ્ન સંબંધીના વિચારોને પોષણ મળે છે. શોખીન ને વિષયલુબ્ધ મામાપ પોતાની જાતને નુકસાન કરે છે એટલુંજ નહિ પણ 'તેમની પ્રજા પણ તેવુંજ શીખે છે અને એથી તેના વંશ અથવા આખી દુનિયાને ટેલુક નુકસાન પહોંચે છે, એમ કહીએ તો ખોટું નથી.

વિરક્ત ને ધર્મપરાયણ કુટુંબોમાં પ્રજાને આવું શિક્ષણ મેળું મળે છે. નાના ગામડા કરતાં મોટાં શહેરોમાં યુવાવસ્થા ને વૃદ્ધાવસ્થા વહેલી આવે છે; તેનું કારણ પણ મોટાં શહેરોમાં થતી શોખીન સહીયરોની સોજત અને ઉત્તરોત્તર સુખનાં નવીન સાધનોનું અવલોકન હોય છે. એવાં સુખનો કે સુખનાં સાધનોનું ગામડામાં ખ્યાલ પણ તેઓને ભાગ્યેજ આવે છે. કુંવારી અવસ્થામાં હાલમાં જે કેળવણી મળે છે, તેમાં શિક્ષકોએ પણ ઊંકરીઓનું લક્ષ લગ્ન અને સંસારિક સુખ તરફ જેમ અને તેમ આપું એવું જોઈએ.

આપણા દેશમાં ઊંકરીઓની ખાલ્યાવસ્થા પૂરી થવા આવી ક્યારે કહેવાય અને તેમનાં લગ્ન ક્યારે કરવાં જોઈએ એ સવાલ મણીવાર ચર્ચાય છે. આશરે ચૈત્રી સોળ વર્ષ એ તેમનો સાધારણ લગ્ન કાળ ગણી શકાય; માત્ર લગ્ન બહુ તુકસાનકર્તા નથી પરંતુ તેમનું શરીર લાયક થવા પહેલાં લગ્નની ફરજો તેમના પર નાખવાથી તેમની તન્દુરસ્તીને હરકત પહોંચે છે; માટે ખરું લક્ષ તો તે આપતે આપવાનું છે. લગ્ન થયા પછી યુવાવસ્થા જલદી આવે છે એ ખરું છે, ને તે માટે બાર તોર વર્ષ પછી લગ્ન થાય તો તે વધારે સારું છે.

એથી ઉલટું કેટલીક જ્ઞાતિમાં હિમ્મર થઈ ગયા છતાં લગ્ન થતાં નથી, અને ખરેખર તેવી જ્ઞાતિમાં પણ મનના રોગો વિશેષ થાય છે. આનું કારણ માત્ર લગ્નની ગેરહાજરી નથી, પણ લગ્નનાં સુખો મેળવવાની યોગ્ય અવસ્થાએ થતી કુદરતી મનોવૃત્તિ, અને તે મનોવૃત્તિને લગ્ન છે. જે જ્ઞાતિમાં આવા બનાવ બનતા હોય તે જ્ઞાતિમાં શોખ-સંસારિક સુખનાં સાધનો મેળવવાની તૃણા આછી થાય અને સફળી

મનોવૃત્તિને કાષ્ઠમાં રાખતાં આવડે, એવી કેળવણીને પ્રચાર થાય, તો માનસિક ઉપાધિ ઓછી થાય.

કુંવારી અવસ્થામાં થોડા નિયમ પ્રમાણે નહિ વર્તવાથી માત્ર માનસિક રોગ થાય એટલું જ નહિ, પણ શારીરિક રોગ-અંડાશય, ગર્ભાશય અને તેની આસપાસના સૂક્ષ્મ અવયવોમાં વ્યાધિ થતા જોવામાં આવે છે.

ઊંઘાઓ ઓટી ઉમ્મરના થયા પછી જેમ કુદરત વિશ્વ કાષ કરીને શરીર બગાડે છે તેમ ઓટી ઉમ્મરે કુંવારી ઊંઘાઓ પણ શરીરને બગાડે છે પણ સદ્ભાગ્યે આપણા દેશમાં આવી ખરાબી હજી થોડી જણાય છે.

કેટલાક તત્વવેત્તા એવો મન જણાવે છે કે, જો ભોંકા લગ્નને અર્થ માત્ર ઉપભોગને અર્થે થતો જડ શરીરનો સંબંધ ન ગણતાં આત્માને આત્મા સાથે થતો સંબંધ પ્રાધાન્ય ગણે અને શારીરિક સંબંધ ગણુ સમજે, તો હાલનાં લગ્ન ને લગ્નની ગેરહાજરીથી થતાં દુઃખો ઓછાં થાય.

ને આશમતી બહુ જરૂર રહે છે. જે સ્ત્રીઓ નિશાળના અભ્યાસમાં બહુ આગળ વધે છે, તેઓ સસારિક કામકાજ માટે યોગ્ય રહેતી નથી, ને તેમની પ્રજા નિર્મળ થાય છે. જે મગજ અભ્યાસ ચલણ કરે છે, તે જ મગજ શરીરની ખીલવણી-વૃદ્ધિ ને મજબૂતી કરી શકે છે, ને જો તેને માત્ર અભ્યાસમાં રોકવામાં આવે, તો શરીરની ખીલવણી, વૃદ્ધિ ને મજબૂતી યોગી થાય છે, એ હકીકત માદ રાખવા જેવી છે.

ફીલાડેલ્ફીઆના ડૉ. મીશેલ લખે છે કે “હાલમાં અમેરીકાની સ્ત્રીઓ, ૨૫૯ કહોયે તો, સ્ત્રી તરીકે તેની ફરજો માટે શરીરે નાલાયક હોય છે, અને સધળા સુધરેલા દેશોમાં, જે મદાન કાર્યો પુરૂષોની મગજ શક્તિ ઉપર બોલવણ થઈ પડે છે, તે કાર્યો કરવાને સૌથી યોગી લાયક હોય છે. જોટથી, કુદરત તેની પાસેથી પત્ની તરીકે અને માતા તરીકે શક્તિને લાયકાતની આજ્ઞા રાખે તેટલી તેનામાં હોતી નથી”

બોસ્ટનના ડૉ. કલાર્ક પણ લખે છે કે -“આપણી નિશાળોમાં જેઓ અભિમાની અને સમજી બેઠેલીઓ હોય છે, જેઓમાં ઉમદા સ્ત્રીઓના ગુણો હોય છે, તેઓ માદા રહે છે, જેઓ રમતીઆળ કે આળસુ હોય ■ તેઓ માદી રહેતી નથી; અને આ પ્રમાણે આપણી અત્યારની કેળવણીથી સૌથી વધારે લાયકનો નાશ થાય છે... જ્યારે તેઓને લગ્નનો ને પ્રસૂતીનો સમય આવે છે, ત્યારે જેમ પવનના તોફાનમાં દાણાનો છોડવો વાકા વગીને લાગી જાય છે, ને ફરીને તેમાં દાણા યતા નથી, તેવી જ હાલત સ્ત્રીની પણ થાય છે, અને તે ફરીને ફળ આપી શકતી નથી આવી કેળવણી તે બેઠેલી યોગે માટે કે તેની આજ્ઞાને માટે સારી નથી”

પરણેલી સ્ત્રીઓ અથવા આશરે તેર ચૌદ વર્ષની ઉંમરની સ્ત્રીઓમાં એક જાતનો પાંડુરોગ થવા પામે છે અને કાપવાળા અને વાષ જેવા મેળના દરદવાળાં માખાપના છોકરાને જો કાપ, કંઠમાળ કે વાષ થવાને માટે ખીજાં ઉત્તેજક કારણો મળી આવે, તો આ સમયે દેખાવ આપે છે. આવી ખીમારી આ સમયે ઉત્પન્ન ન થાય તેટલા માટે તેને ચોખ્ખ કસરત, રમતગમત, ખુલ્લી હવા ને પ્રકાશ ઇત્યાદિની બહુ જરૂર છે. જે સ્ત્રીઓ કુંવારી રહે તેમને પણ આટલી ઉંમરે કોઈ કોઈ વાર પાંડુ રોગ થઈ આવે છે આ દરદમાં આમડી ધણું કરીને શીફી થઈ જાય છે; તો પણ કોઈવાર જવા લીલા રંગની લાગે છે. એ સમય એવો છે કે, તે વખતે સ્ત્રીની યુવાવસ્થાની શરૂઆત હોય છે અને તેણી તન કે મનની અતિશય મહેનત ખમી શકતી નથી. તો પણ આ હકીકત લક્ષમાં રાખ્યા વિના જે છોકરીઓ ચૌદમા ને પંદરમા વર્ષમાં નિશાળનો અભ્યાસ જરૂરી રાખે છે, તેઓનાં શરીર બહુ નબળાં થઈ જાય છે, અને તેમનાં અંગો સંપૂર્ણ રીતે ખીલી શકતાં નથી. વળી પરણેલી સ્ત્રીઓ ચૌદેક વર્ષની થાય છે, ત્યારે તેમનાં અંગો પરિપક્વ થયાં છે કે નહિ તેની બરાબર દરકાર રાખ્યા વિના કેટલીકવાર સાસરીઆમાં પત્નીના ધર્મ જાળવવાને મોકલવામાં આવે છે; અંગો બરાબર ખીનવણી પામ્યા પહેલાં સ્ત્રી પુરુષનો વ્યવહાર શરૂ કરવાથી ધણું જ નુકશાન થાય છે.

કુદરતના કાયદાના લાગથી લોગવવી પડતી શિક્ષા.

સ્ત્રી પુરુષના વ્યવહાર પહેલાં અંગો ધીમે ધીમે કુદરતી નિયમ પ્રમાણે ખીલે છે, અને રજોદર્શન આવે છે, ત્યારે અંગો મજબુત ને તનદુરસ્ત રહે છે પણ વ્યવહાર શરૂ થયા પછી જાળાકારે અંગ ખીલવણી પામે છે, તે ખીલવણી અગર જો કે ઉતાવળથી થાય છે, તો પણ તેમાં

મજ્જુતી ને તનદુરસ્તી હોતી નથી કુવચિત્ત અંગની બીલકુલ ખીલવણી
 હોતી નથી, તારે પણ તેના મૂર્ખ સર્ગાવદ્ધાતાં તેણીને તેણીના પત્ની તરફિના
 ધર્મ સમજાવે છે, અને તેણીનું લક્ષ અસ્વાભાવિક ઇતિવાળથી સ્ત્રી
 પુરુષના વ્યવહાર તરફ એ ચાલે છે, એટલે અંગની ખીલવણી પણ વધારે,
 ઇતિવાળથી ચાલે છે. ઉપર કહ્યું તેમ આવી ઇતિવાળથી થયેલી ખીલવ-
 ણીમાં જરા પણ 'મજ્જુતી ને તનદુરસ્તી હોતી નથી' અને તેથી નાની
 ઇમ્મરે યુવાન થઈ યુવાવસ્થામાં જ ધરડી ચઈ જાય છે. યુવાવસ્થા
 પ્રાપ્ત થયા છતાં જોઈએ પરણી નથી તેમની તનદુરસ્તી સારી રહેતી
 નથી અંગની ખીલવણી થયા પછી પણ સ્ત્રીઓએ અને, ખરી રીતે
 તેમના પતિઓએ એ સમજવાનું છે કે તેમની યુવાવસ્થાએ કાંઈ બે-
 દરકારી અને વિપય લુપ્તપણામાં ગાળવાનો પરવાનો નથી, કુદરત
 પોતાના નિયમનો ભંગ કદી સહન કરતી નથી, પક્ષપાત કરતી નથી,

લગ્ન થયા પછી લગ્નને ઉદ્દેશ સુધરેલી પ્રજામાં હાલમાં શારીરિક ઉપભોગ જ માનવામાં આવે છે. અને શારીરિક ઉપભોગ કેમ વધારે વધી સુધી ચલાવી શકાય તે માટે ઘણા માણસો પ્રયત્ન કર્યા કરે છે. શરીરની ખુબસુરતી ને યુવાવસ્થા ટકાવી રાખવા માટે 'યંગ્લેપતિ' ન થાય એવો પ્રયત્ન પણ ફેટલીક્રીએ કરે છે, અથવા ફેટલાક પુરુષો ક્રીએ પાસે તે કરાવે છે, આવા પ્રયત્નો તનદુરસ્તીને કાઢી પણ રીતે ફાયદો કરતા નથી; એથી હલકું એમ કરવા જતાં ભયંકર રોગો ક્રીએને લાગ પડે છે, અને ફેટલીક્રીએ તે પ્રયત્નથી વધ્યાથક્રમ્ય છે.

પછી મોટી ઉંમરે જ્યારે સ્વભાવ કાંઈક બદલાય છે, ત્યારે પ્રજાની ઈચ્છા ધાર્ય છે, એટલે વધ્યાપણું મટાડવાનો ઉપાય શોધે છે. અને રીઝા મારતાં કાંઈ વખત બહુ દુઃખી થાય છે.

પરણેલી સ્ત્રીઓના સંબંધમાં બે બોલ.

પરણેલી સ્ત્રીઓએ રજોદર્શન, ગર્ભાધાન ને પ્રસુતિ એ ત્રણ સમયે શરીરને સારી રીતે સાચવવાનું છે.

રજોદર્શન સમયે સાચવવાના નિયમો.

હિંદુઓની ઉંચી ક્રામમાં સ્ત્રી રજસ્વળા થાય ત્યારે તેણીને સ્પર્શ કરવાનો ધાર્મિક બાધ ગણ્યો છે, તે તનદુરસ્તી જાળવવાને માટે બહુ ઉપયોગી છે; તેણી તેટલો વખત માંદી છે એમ ગણવું જોઈએ. પણ ઉપર લખેલ ધાર્મિક બાધ ફેટલીક્રી વાર અર્ચુસમણ સગાઓને 'લીધે વધારે દાનીકારક થાય છે. નિયારી સ્ત્રીને તે વખતે પુરુષ પાથરવાડું કે ઓઢવાડું કે પુરતો આરામ પણ મળતો નથી એથી તેણીને બહુ સહન કરવું પડે છે, ને પેકુમાં દુખાવો વગેરે દરદ થઈ આવે છે.

રજોદર્શન વખતે માંદા માણસના જેવી માવજત થવી જોઈએ;

દેખે તે વખતે શરીર નમળું પડે છે, અને જો શરદી વગેરે કારણથી રક્તસ્રાવ જોખથી તેવો થતો નથી તો મહા બાધિયા ઉત્પન્ન થાય, છે.

(૧) રક્તોદર્શન દરમ્યાન સ્ત્રીએ પુરુષનો સંગ કરવો નહિ.

(૨) આત્મ જોમ અને તેમ બધારે લેવો. પણ નવરા હોવાથી જીવ બાળવો નહિ. અને નવરાય ને એકાંત ન લાગે એટલા માટે સીવણ કે ભરતનું હસકું કામ કરવું.

(૩) અંગને શરદી લાગવા દેવી નહિ. ગરમ કપડાની જરૂર પડે તો રાખવા. પથ્થર પર કે સુનાની ઓ ઉપર ફરવું નહિ કે એસવું નહિ; પાણીમાં એસવું નહિ; તેમજ પાણીમાં કે, વરસાદમાં બહુ ફરવું નહિ. બપોરના સખત તડકામાં બહાર નીકળવું નહિ. રક્તોદર્શન હોય ત્યાં સુધી ઠંડે પાણીએ નહાવું નહિ તેમજ બહુ ગરમ પાણીએ પણ નહાવું નહિ. કેટલીક સ્ત્રી રક્તોદર્શન થાય કે તરત ઠંડે પાણીએ નહાવે છે; આથી જેમનાં રક્તાશય મજબુત હોય છે તેમને હરકત આવતી નથી, પણ જેમનાં રક્તાશય નમળાં હોય છે તેમને તો તુકશાન થાય છે જ.

(૪) સ્ત્રીને બપ, ખાસ્તી, ચિંતા ઇત્યાદિથી મુક્ત રહેવા દેવી. એકદમ ત્રાસ કે ભય થવાથી તેના ગર્ભાશયને ધક્કો પહોંચી જાય છે ને રક્તોદર્શન મંદ પડી જાય છે. ક્રોધ, મોહ ઇત્યાદિથી પણ એવીજ અસર થાય છે અને તેટલાજ માટે સંસારના વ્યવહારથી તેણીને સઘળી રીતે અલગ ગણવી જોઈએ.

(૫) રક્તોદર્શનનો સ્રાવ વાદળીના કકડામાં એકઠો થવા દેવો અથવા સાફ કપડામાં થવા દેવો, પરંતુ ગંદા કપડાના કુચા વાપરવા નહિ. એક વખત રક્તોદર્શન થયા પછી આશરે અઢાવીસ દિવસે ફરીને રક્તોદર્શન થાય છે, જે દરમ્યાન અંગ્રાશયનું એક બીજ દિનપ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામવું જ

છે. પછી ક્ષાણીકીયન દ્યુત્યમાં યજ્ઞને ગર્ભાશયમાં આવે છે, ને ત્યાં કતિારહો જાય છે, અને કતિારહો રક્તભાવ સાથે બહાર નીકળી જાય છે. કાંઈ કાંઈ સ્ત્રીને રક્તદર્શન આવી મોડું આવે છે, તેનું કારણ સ્ત્રીના બીજને પરિપક્વ થવામાં જોડતો સખિવખત હોય છે. રહેજસાજ વહેતો મોડો અટકાવ આવે, તે માટે ઉપાયની જરૂર નથી. પ્રસૂતી પછી રક્તદર્શન કાંઈને વધુ મહિને યાય છે, તો કાંઈને સાત આઠ મહિને યાય છે, ને કાંઈને તેથી વધુ વહેતું મોડું યાય છે; એ દરેક સ્ત્રીની પ્રકૃતિ ઉપર આધાર રાખે છે; અને તેમાં કુદરતને મદદ કરવાની બહુ જરૂર નથી.

ગર્ભાધાન.

જ્યારે ગર્ભાધાન થાય છે ત્યારે સ્ત્રીના શરીરને જાળવવાની વધારે જરૂર છે. અને અગર જો કે ગર્ભ જાળવવામાં કુદરત પોતાની સખળી શક્તિ વાપરતી હોય અમ લાગે છે તોપણ જાણી જોઈને શરીરને ધક્કો પહોંચે એવું કાવં કરવામાં હતાપણુ નહવે. મૂખાંધ રહેલી છે. આ સમયે વધુ સ્ત્રીની ત્રિવિધ પ્રકૃતિઓના જાન થાય છે. કેટલીક સ્ત્રીઓને શરીરનો ને મનનો અમ ધણો વેડવા છતાં કાંઈ અડચણ આવતી નથી, ને કેટલીક સ્ત્રીઓ રહેજ અમ વધારે હો તો હાની યજ્ઞ આવે છે, એથી સખળી સ્ત્રીઓ માટે એક સરખો કરોડ નિયમ કહી શકાતે નથી. દરેક સ્ત્રી થોડા વખતમાં, સમગ્ર શરીર કે પોતાને કેવો ખોરાક, કેવી કસરત, ને કેવું વર્તન માફક આવે છે, ને તે પ્રમાણે તેને વર્તવા દેવામાં આવે તો બાળ્યેજ માડું પરિણામ આવે છે. એ ખરું છે કે એ સમયે તેણીને આરામ ને નિદ્રાની વધારે જરૂર છે. તેની ચંચળતા ઓછી થાય છે, વખતે મનોવૃત્તિઓ બહુ માન્ય થાય છે, અને વખતે તે બહુ તીવ્ર થાય છે, અને તેના સર્ગ-

વહાલાંઓએ તેની મનોવૃત્તિઓ જ્યાં સુધી અનર્થકતા ન હોય ત્યાંસુધી તેને છૂટ આપવી ઘટે છે. આ વખતે તેના મગજ ઉપર બાજ બનાવોની છાપ બહુ હિડી બેસે છે, અને તેની અસર ફેટલેક દરંજો તેજ સતાન ઉપર પણ થાય છે. સાડ ને તનદુરસ્ત બાળક અવતરે એટલા માટે પણ સ્ત્રીની આ વખતે સારો માવજતની જરૂર છે. આરામ, ને મનોવૃત્તિની યોગ્ય છૂટ સાથે આનંદ ને રમત ગમતની પણ જરૂર છે. કસેસ ને કંકાસ જે કરનારને તથા કરાવનારને બન્નેને હાની કરે છે, તે માત્ર સગલાં સ્ત્રીને જ નહિ પણ તેનાં ગર્ભને પણ નુકસાન કરે છે, ને બાળક આનંદી સ્વભાવનું થવાને બદલે ચીકાઈ ને ખોચા સ્વભાવનું થાય છે.

તે વખતના ખોરાક સંબંધી એ જરૂરું છે કે ને જેમ અને તેમ સાદો, પૌષ્ટિક ને ઉત્તેજક ગુણો રહિત હોવા જોઈએ. ગરમ મસાલા, દારૂ, કાશી, ચાહ વગેરે ન વાપરવાં જોઈએ, ખરેખર ધણી સ્ત્રીઓ આવા પદાર્થો છૂટથી વાપરે છે, પણ તેમની પ્રજાનો બાધા જન્મતી વખતે મજબૂત હોતો નથી. સગલાં સ્ત્રીએ એક વખતે પુષ્કળ ખોરાક લેવાને બદલે ત્રણ ચાર વખતે ઘણું પુરતો ખોરાક લેવો. દુધનો ખોરાક વધારે સારો છે.

ગભીષાતના પાંચમા મહિનાથી પુરા દિવસો સુધી સ્ત્રીએ એક ગરમ કપ્પજો આપ્યા પેકુને ઠાંડી શકે તેવા પહેરી રાખવો જોઈએ. બધાં કપડાં જેમ અને તેમ ખુલતાં હોવાં જોઈએ. જે સ્ત્રીઓના પગ હડા, રહેતા હોય તેમણે પગે મોઝા પહેરી રાખવાં.

નહાવાનું પાણી બહુ ગરમ કે બહુ ઠંડુ સાડ નથી. શરીરને માફક આવે તેટલી ગરમી વાળું પાણી નહાવામાં વાપરવું, ને બને તેટલી શરીરની સ્વચ્છતા રાખવી.

દેહલીક સ્ત્રીઓને પ્રસુતિ થવા પછી ૭ માસની અંદર બીજો ગર્ભ રહે છે, અને એ પ્રમાણે ત્રણ ચાર કે વધારે વખત પશુ ગર્ભાધાન રહે છે. એક વખત પ્રસુતિ થવા પછી ગર્ભ ક્યારે રહી શકે તેનો ચોક્કસ નિયમ નથી. ગર્ભાધાન અને પ્રસુતિ એ બન્નેથી ધણી સ્ત્રીઓનાં શરીર નિર્બળ, બ્યાધિગ્રસ્ત બનવા બ્યાધિને લાપક થઈ જાય છે. ગર્ભાધાનથી સિરાઓ ઉપર વધારે બોજી આવે છે, અને તેથી રક્તાશયને વધારે શ્રમ પડે છે એટલે દેહલીક સ્ત્રીઓના રક્તાશયમાં ગર્ભાધાનને લીધે દરદ હાવન થાય છે. જો સ્ત્રીને પરણવા પહેલાં રક્તાશયનું કાંઈ દરદ હોય, તો પરણેલી છંદગી તેણીને જોખમકારક થઈ પડે છે. પશુ તેથી લગ્નનો દોષ ગણવાનો નથી, કેમકે લગ્નથી એમ સમજવાનું નથી કે પુરુષ પોતાની સ્ત્રી સાથે વિષય વ્યવહાર કરવો જ જોઈએ; સ્ત્રીનું શરીર થોડું છે કે નહિ એ સવાલ લગ્ન પછી સર્વદા વિચારવાનો રહે છે, અને જો તે સવાલ લગ્ન પહેલાં વિચારવામાં આવે તો ઘણું સારું છે, અલગત જેમ સ્ત્રીના શરીરનો વિચાર કરવાની જરૂર છે, તેમજ પુરુષના શરીરનો પણ વિચાર કરવાનો છે. પશુ અને સ્ત્રીઓનો જ વિષય છે, એટલે પુરુષ સગથી વિસ્તારથી કાંઈ લખી શકાય નહિ. જો સ્ત્રીઓનાં રક્તાશય કે એકદર રીતે શરીરના સમજા અવધવો નબળા લાગે, તેમની સાથે જનતા સુધી તેમના પુરુષોએ વ્યવહાર જાહેરાત, અને તેમનામાં શક્તિ આવે તે માટે અવશ્ય ઉપાયો લેવા નબળા બાધાને લીધે ધણીવાર ગર્ભાધાન થઈ જાય છે, અને કાંઈ કાંઈ સ્ત્રીને તો તેવી આદત પડી જાય છે.

પ્રસર પછી સ્ત્રીએ પતિ સાથે વ્યવહાર જાણમાં જાણ ત્રણ ડુંધી કરવો નહિ; કેમકે તેથી બાળકને તેમજ માતાને નુકસાન

થાય છે. પ્રસવ પછી સ્ત્રીએ બાળકને ફેટલી મુદત સુધી ધવરાવવું એ સલાહ પણ બહુ અગત્યનો છે. સાધારણ રીતે જો રજોદર્શન પ્રસવથી ૭ કે સાતમે મહિને થાય, તો સ્ત્રીના દુધમાં વિશેષ ફેરફાર થતો નથી; પણ જો તે પછી બાળકની તનદુસ્તી બગડતી ચાલે તો તેને ધવરાવવું નહિ. જેમ રજોદર્શન મોડું આવે છે, તેમ જન્મેલા બાળકની તનદુસ્તી સારી રહે છે. પ્રસવ પછી જો સ્ત્રીની મનોવૃત્તિ (વધવ તરફ ઝાઝી જાય તો તેના દુધમાં બગાડ ઝોઝો થાય છે; પણ જેમની મનોવૃત્તિ જલદી હિંમતવાળી છે, અથવા જેમનાં સર્ગા વહાવાં તેમની મનોવૃત્તિ વહેલી હિંમત છે, તેઓના દુધમાં બગાડ વહેલો થાય છે, અને તેથી બાળકને હાની પહોંચે છે.

વિધવાને બાળુવા જોગ.

પણ તેથી અતે દેહમાં રાગ વધે છે, ને પોતાના દુઃખમાં વધારો કરે છે એટલુંજ નહિ, પણ સર્માં સંબંધીને પણ બોળાવે. યદ્યપિ તે છે. પોતાના શરીરને હાની થાય એવું કર્તવ્ય કોઈ પણ મનુષ્ય કરે. તો તો કુદરતની નજરે ગ્રુહેગાર છે, અને કુદરતી રીતે તેને સંગ્રામમાં વિના રહેતી નથી. જે સ્ત્રીઓમાં અંગત્વળ વધારે હોય, તેમણે પૈસા પ્રાપ્ત કરવા માટે સિવણુ ભરત કે એવું કાંઈ કામ કરવું; જેઓની પાસે દ્રવ્ય હોય તેમણે વિધવાઓના ધર્મ જાણવાને તથા બીજી સ્ત્રીઓને સમજાવવા પ્રયાસો કરવા અને બીજી વિધવા સ્ત્રીઓનાં દુઃખો કમી થઈ શકે તેવા ઉપાયો યોજવા અને જરૂર લાગે તો ખોરાક બહુજ હલકો લેવો અથવા થોડો લેવો, પરંતુ શરીર બહુ નબળું પડે એમ કરવું નહિ. વિધવાવિવાહ કરવો કે નહિ તે સલાહ વૈદ્યક દ્રષ્ટિથી જોતાં કાંઈ અગત્યનો નથી, અને તેથી અત્રે લેશ માત્ર લખ્યું નથી. એકંદર રીતે વિધવાઓના ઘણાખરા વ્યાધિઓ તેમની મનોવૃત્તિથી નીપજેલા હોય છે; ને તેથી કાંઈ ખાસ ઉપાયો બતાવવાની જરૂર નથી; તેઓ પોતાની વૃત્તિઓને એવી રીતે કાશુમાં રાખે કે તેથી દેહને હાની ન થાય તો બસ છે. નવરાત્ર, એકાંત, ખરાબ સોખવ, ગરમ મસાલાદાર કે મીઠા પદાર્થો એ સર્વમાં મનોવૃત્તિને ઉત્તેજન આપનાર છે, માટે તેથી જેમ બને તેમ દૂર રહેવું; અને ઉદ્યોગ, સુખકાંક્ષા સ્ત્રીઓનો સમાવેશ. ધર્મની કે

સમાધાન કરનાર તર્કને વળગી રહેવું એ સધળું મનોવૃત્તિને શાન્ત અને નિયમિત કરે છે, અને સદ્ગુણી વિધવાને ઇપયોગી થઇ પડે છે. પોતાનો સ્વભાવ જેવો કરવો હોય તેવો થઇ શકે છે, માટે પોતે સ્વભાવ થવા દેવો નહિ; મનને મજબૂત કરવું ને વિધવા થવું એ બહુ દુઃખની વાત છે એવો ઝનાઇ બેઠેલો વિચાર કાઠી નાખવે. સમજી શી તેને 'અવસ્થાનો ફેરફાર' માત્ર સમજે છે. અને આનંદમાં ધર્મ બળવતી પોતાનો કાળ કાટે છે. પોતે હૃદયવાળી વિધવાઓના તનમનની દેખરેખ રાખવાની ફરજ તેમના સમાવહાલાની છે. જ્યાં સમાવહાલા ન હોય ત્યાં યાત્રિ તરફથી તેમની, તનદુરસ્તી માટે ગોઠવણ થવી જોઈએ.

ઉપસંહાર.

ઉવટ ઈચ્છાની તનદુરસ્તીની જાનતમાં એ કહેવાની જરૂર રહે છે કે, આપણા દેશમાં ઈચ્છાની તનદુરસ્તીનો આધાર ધણે ભાગે તેમના સમાવહાલા ઉપર રહે છે. જ્યાં તેણીને એક નોકર તરીકે પોતાના દેહની દરકાર કર્યા વિના કામ કરવું પડે છે, ત્યાં બાધિ અટકાવવાની આશા નથી, પણ જેમ જેમ લોકો સમજતા જાય છે તેમ તેમ હવે ઈચ્છાને તેમના સરીરની તનદુરસ્તી બળવવાનો હક મળતો જાય છે, એ સંતોષની વાત છે.

આપણા દેશમાં ઈચ્છાને વરસાદ તથા તડકામાં દુઃખ સહન કરવું પડે એવા રીવાજો છે, તે કેટલેક અંશે દૂર થવાની જરૂર છે. જોકા ને છત્રી એ તેમનાથી સાધારણ રીતે વપરાતા નથી, પણ જરૂર પડે ત્યારે વાપરવાં જોઈએ. ઉનાળામાં તડકાથી ને ચોમાસામાં ચરદી થી તેમને બહુ હેરાન થવું પડે છે. પુરૂષ કરતાં તેઓ ટાંક તડકા ચોડાં ખમી શકે છે, તો પણ તેઓ રીવાજને વળગી રહે છે, તેથી

જ્ઞાની થાય છે. ઉંચી ઓડીના ને ચંપડાયપડ થતા જોડાથી ફાયદો નથી.
 “જામના મરણ પાછળ અતિશય શેકકા કરવાનો, ધર્મને અર્થે
 દૃઢ ઉપરાંત ઉપવાસાદિ પ્રતો કરવાનો, અવધવોની સંકિત ઉપરાંત
 વજનદાર ધરણી પહેરવાનો, વ્યાધિ જનાં સરમને લીધે બિદરકાર રહેવા-
 નો, દવા સખધી સલાહ બરોલ્લ ઓડકટરો કે પુરૂષકટરની નહિ
 લેતાં માત્ર અત્તાની સ્વાણીઓની તેમજ ઉંટ વેલો—હડીમો—ખાળ-
 વેલો અને જોડાં પાટીયાં ભારી બેસનારા ઠગારાઓની તથા સુવાવડના
 ડાકટરનો ડોળ બાધી પડીઓ વેચનારાની સલાહ લેવાનો અને એવા
 અનેક માઠાં રીવાજો જે આપણામાં છે, તે ધીમે ધીમે છોડતા જવા
 જોઈએ; ને શરીરની સુખાકારી જળવાય, નોનિ સચવાય, પ્રજા
 સારી થાય, ને સસાર આનંદમય થાય એવા રીવાજો મદદ
 કરતા જવું જોઈએ.

૯૮. ૧૩-૧૨-૦૬

જૈનોમાં વધતો જતો હિસ્ટીરીઆનો
 ભયંકર મરજ: એનાં કારણો
 અને ઘટાળો.

હિસ્ટીરીઆ એ નામ અંગ્રેજી હોવા છતાં અંગ્રેજી પ્રભાવી
 માફક એ દરદનું પણ એટલું પ્રમળ વધી પડ્યું છે કે અભણમાં
 અભણ હિંદુઓ-ખ્રીસ્તીઓ પણ તેને સારી રીતે પીછતે છે; કારણ
 કે એવાં થોડાંજ દરદે આ પૃથ્વીની સપાટીપર દુપાતી ધરાવતાં હશે,
 કે જેમણે હિસ્ટીરીઆ જેટલો ત્રાસ મનુષ્યો પર-ખાસ કરીને કામળ
 સ્ત્રીઓપર વર્તાવ્યો હશે ! એ દરદમાં લગભગ ખીજાં તમામ દરદોની
 નાજ સમાય છે. મુખ્યત્વે એ દરદ જગતની ઉત્પન્ન કરનારી બ્યકિત
 ઉપર એટલે કે સ્ત્રી વર્ગ ઉપર થોવાનું જોર અજમાવે છે અને ઘણું
 ભાગે તે દરદ માણસની પોતાનીજ મૂર્ખામીનું પરિણામ હોય છે. એ
 દરદ સાથે હિંદુધર્મસંસાર તેમજ ધર્મપ્રકરણનો ધાડો સંબંધ હોવાથી
 આજે આપણે એ દરદનાં કારણો, ચિન્હો અને ઉપાયો વિચારીશું
 અને હિમેદ રાખીશું કે જૈનમુદ્રાઓ આ લેખ કાળજીપૂર્વક વાંચશે
 તથા પોતાની પહેનાં, પુત્રીઓ અને વધુઓને વાંચી સંભળાવી તેમને
 એ ભયંકર પિથાયના પંજામાં જતી બચાવશે. અમદાવાદની એક
 અમુક કામ કે જેમાં માત્ર ત્રણસો ધર ને, તેમાં સુમારે પોણેસો
 જેટલી સ્ત્રીઓ હિસ્ટીરીઆને વશ થઈ ધડીમાં હસે છે, ધડીમાં ડસકાં
 ભરે છે, કપડાં ફાડે છે, અને યદવા તદવા જડી પોતાના કુળવાન

સગાંઘાને ચિંતા ઉપજાવે છે. મુરતમાં પણ એ દરદનું એવું જ બેર છે. ફેશનની શીશીવારીમાં પડેલી પ્યારસી કામે પણ તે ફેશનની બધા સાથે હિસ્ટીરીઆની બધા ખરીદેલી છે. અને જેમ જેમ વખત જતો જાય છે તેમ તેમ, માત્ર શ્રીમતોના નસીબમાં લખાયેલી આ બધા, સામાન્ય આવકવાળા પરંતુ કુટુંબથી અલગ રહી પાશ્ચાત્ય ધોરણપર ધરસંસ્કાર ચલાવનારા 'માસ્તર લોકો' ના નસીબમાં પણ આવતી જાય છે. એટલાપરથી સમજાય છે કે નિરૂપીપણું, બેહદ 'પતિપરાયણપણું', (i) અને 'ફેશનેબલપણું,' એમાંથી ધણે ભાગે હિસ્ટીરીઆનો જન્મ થાય છે. મતલબકે એ દરદ મ્હેંટે ભાગે બેહદ લાડ, વિષય વૃત્તિ અને ધર્મરહિતપણાનું પરિણામ હોય છે. 'મટી રીઆલીઝમ' અથવા 'જડવાદ'નું આ સંતાન છે.

પ્રથમ આપણે એ દરદનાં ચિન્હો તપાસીશું; પછી કારણો સાથે તેના કુદરતી ધલાને વિચારીશું.

હિસ્ટીરીઆનાં ચિન્હો.

પ્રસિદ્ધ જૈન ડોક્ટર (મહુમ) ત્રિશુવનદાસ મોતીચંદ શાહ પોતાના વૈદ્યક શાસ્ત્રમાં લખે છે કે:—

“દરદી પહેલાં હસે છે, બેડે છે, ડસકાં ભરે છે અને વખતે તેને ગોળો પણ ચઢે છે. તાણની વખતે અસાવધપણું જણાય છે. પણ ધણું કરીને છેક બેચુદ્ધિ હોતી નથી. તાણ થોડી અથવા ઘણી આવે છે. હાથ પગ અફળાય છે. તથા દરદી બહુ ઊંઝળા અને પઠાડા મારે છે. દાંત ખીલી બેસે છે, પણ ધણું કરી જીભ કચરાતી નથી, અથવા શીશુ આવતું નથી. દમ ધુંટાય છે, વાળ તોડે છે, કપડાં ફાડે

છે, રાડો પાડે છે, તાણુ બંધ થતી વખતે બગાસા અથવા ગ્રાઉપસુ બતાવે છે, વખતે તેને ધણો પેશાબ ઉતરે છે

• “ તાણુ સિવાય હિસ્ટીરીઆમાં ધણુ પ્રકારના મનોવિકાર થાય છે. દરદી દોષવાર અતિ આનંદ બતાવે છે, અથવા ધણી ગમગીનીમાં રહે છે. વખતે આનંદમાં હેતુ તેમાં અિકદમ દિલગીરી થાય છે, રક્ષાં માડે છે, ડસકલાં બારે છે, રાડો પાડે છે, તેમજ હસવા પશુ મંડી જાય છે, લોકો તેમના તરફ દયા ખાય તેમ હિસ્ટીરીઆવાળા દરદીને સાથે લાગે છે. વખતે ઘેલાપણુના ચિન્હ જણાય છે.

“સ્પર્શ” સંબંધી પણ કેટલાક ચિન્હ જણાય છે. મસ્તક, બોચી, કરોડ અને છાતી વિગેરે રથળે અસકા અથવા ચૂળ આવે છે. વખતે બહુ સ્પર્શ જણાય છે, એટલે જરા લાગે તો પણ દરદીને બહુ લાગ્યું જણાય છે, વખતે તેને એટલો બધો સ્પર્શ જણાય છે કે દરદી હાથ અડાડવા પશુ દેતો નથી, પરંતુ તેવું લક્ષ બીજી બાબતમાં ખેંચીને તે રથળે લગાડીએ તો તેને કાંઈ જણાતું નથી. અર્થાત્ હિસ્ટીરીઆમાં ખરા વિકાર કરતાં મનનો વિકાર વિશેષ હોય છે. નાક, કાન, આંખ અને જીભ-ઉડ્ડના તરેહવાર વિકાર જણાય છે, કાનમાં ઘોઘાટ થાય છે, આંખે વિચિત્ર દેખાવ જણાય છે. કાંઈ બે-સ્વાદ અથવા ગંધ આવે છે. પેટ અગર પેકુમીયી જોળો ચડે છે, છાતી અને ગળામાં બરાય છે, તેથી જાણે દરદીને મળરાટ થતો હોય તથા તેને ઠાઠવા માગતો હોય એમ પ્રચલ દરે છે. બહુ સ્પર્શને બદલે કોઈને ન્યુન સ્પર્શ અથવા કેવળ શૂન્યતા જણાય છે, એટલે શરીરના અમુક ભાગમાં સ્પર્શ જ્ઞાનનો અભાવ જણાય છે.

“ ખેંચ સિવાય હિસ્ટીરીઆમાં ગતિ સંબંધી ધણુ વિકાર

થાય છે. ગોટલી ચડે છે, એકલી દાંત ખીલી બેસી જાય છે, એકાદ હાથપગ ખેંચાય છે, તણાવાને બદલે કેટલીકવાર રનાયુ રહી જાય છે. એને 'અધાંગ' અથવા હિસ્તીસ થઈ આવે છે. એકાદ હાથપગ રહી જાય છે. અથવા આખું શરીર રહી જમને ખાટલાવશ થઈ રહે છે. 'કાષવાર' અવાજ બેસી જાય છે, અને દરદીથી બોલાવુ નથી.

" હિસ્તીરીઆવાળી સ્ત્રીઓને અર્થહીન, ઉદ્વેગ, આત્મવિષાદ, આક્રંકાર, ફરતની કમજબી, ચુંક, ગોળો, ઉધરસ, દમ, બહુ આર્તવ, નદાર્તવ, (પીડિતાર્તવ) અને ન્યુનાધિક મૂત્ર થાય છે. પેશાબે ગરમી આદિ વિચિત્ર પ્રકારનાં ચિન્હ થાય છે. "

કારણો.

આ ચિન્હોપરથી હિસ્તીરીઆના મરજતું ભયંકરપણું સહેલ ધંપી સમજાઈ આવશે. એ દરદનાં કારણ માનસિક છે, શારીરિક નથી. અત્યંત ખેદ, ખીક, રોક, લગ્ન સંબંધી લાલસા, અતિ વિષય, મહેનત નહિ કરવાથી બગાડેલા આજસુ મનઝમાં આવતા નકામા સ્વર્કષ વિકલ્પ વગેરેને લીધે હિસ્તીરીઆ થઈ આવે છે, એમ ડાક્ટરો પણ કથુબ કહે છે. અને એવી લાગણીઓ પુરવો કરતાં સ્ત્રીવર્ગને વધારે થવાનો સંભવ હોવાથી એ દરદ મુખ્યત્વે સ્ત્રીવર્ગમાં જ જોવામાં આવે છે.

આર્થાવર્તનાં જુના પુરાણા દુર દેશી ભરેલા શીતરીવાન્ને નાણુદ થવા લાગ્યા તેમ તેમ આર્થબાજાઓ અને વધુઓને હિસ્તીરીઆમાઈ સાથે દોરતી થતી ગઈ ! તે પહેલાં આ દરદ આ દેશમાં ભાગ્યેજ નજરે પડતું, ગરીબ તેમજ તવગર આર્થોના ધરમાં સ્ત્રીઓ એ કાંઈ મોં જોવાની ચીજ તરીકે કે ધરના ' ફરનીચર ' તરીકે કે નાટકની ' એક્ટ્રેસ ' તરીકે રહેતી નહિ; પરન્તુ તેઓ અનેક પ્રકારના ધર-

કામમાં ઉઘમી રહેતી માથે બેઠું બૂટી દૂરથી પાણી ભરી આવનાનું, ધર વાળનાનું, રસોઈ કરવાનું, દાણાદુધની ઠેકણે પાડવાનું, સીંચવા-ભરવાનું, ખાગોળને રમાડવાનું એમ અનેક પ્રકારનાં શરીરને અને મગજને કસરત આપનારાં કામોમાં હુલ્લું રહેતી અને સંયુક્ત ધરસંસાર (Joint family system) હોવાથી કુટુંબની ધણી સ્ત્રીઓને ભેગા રહેવાનું થતું તેથી અનેક પ્રકારના કામો આવી પડતા, આખો દિવસ ઉઘમ ચાલુ રહેતો અને હૃદય ખોલીને વાતચીત કરવાને સમાન વયની બહેનપણીઓ પણ વિરાટ સ્ત્રીવર્ગમાંથી મળી આવતી, તેથી ચિત્ત આનંદમાં રહી શકતું વળી એ વખતે મલાજો — મધાઈના પરિપાલન ધણી સારું થતું અને આજની માફક અહો-રાત્રી પાતળી સોમતને સહાય પણ હતો નહિ, તેથી સ્ત્રીઓનું મન વધારે નિર્મળ અને પવિત્ર રહેવા પામતું એટલું જ નહિ પણ એક કંપા પરણ્યા પછી પણ કેટલાંક વર્ષો સુધી તે વર્ષના ધણીખોળાગ પિતાના ઘેર રહેવા પામતી અને એક ઉમેદવારની માફકજ થોડા માસ સાસુસસરા પાસે રહી નવીન કુટુંબના રીતરીવાજોથી વાકેફ થવા આવતી આથી તેઓના ચિત્ત વિષય-વિકારમાં આગના જોટલા ગરકાવ નહોતા.

આજે તેથી વૃદ્ધન ઉલટું જ જોવામાં આવે છે આજે બહોળા કુટુંબ ભેગા રહેવાની પદ્ધતિની જગ્યાએ હુનોહુતી એકલા રહી મરણ મુજબ ધૂસસાર સંવાવતા નજરે પડે છે. તેમાં જો પતિ અધુરો કેળવાયેલો હોય — પાશ્વત્ય પદ્ધતિનું ગાંડું અનુકરણ કરનારો હોય તો પત્નીને એક પ્રકારનું ‘ આગસ્ટ રાજ્ય ’ મળે છે, કે જેને પ્રતાપે તે ‘ બેડા ખાઈ, ’ હાથ પગની ભાગની અને જીવીશ્વર તે વિષયે.

ઉત્પન્ન કરે એવી નવલકથાઓ અને ઋતુવર્ણનો વર્ણવવાના રસવાળી બની જાય છે. આતું પર્સિયમ હિસ્ટીરીઆમાં આવે તો ના કહેવાય નહિ. ધરકામ પણ કરવાતું હવે તો નોકર-ચાકરપર હોડવામાં આવે છે. દૈત્વીક સ્ત્રીઓ તો રસોઈ કરતાં પણ આનાકાની કરે છે અને દૈત્વીક તો પોતાના બાળકને ધવરાવવા માટે મથુ 'ધાર' રાખે છે. પછી પુરસદ વધી પડવાથી નવરી પહેલી મગજની જમીનમાં ખરાબ વિચારો (વિકારો) રૂપી કાંટા ઊગી નીકળે છે. ઇન્દ્રિયજન્ય સુખોની લાલસા એ જ એનો આખા દિવસનો વ્યાપાર થઈ પડે છે. અને એ લાલસાને તૃપ્ત કરવા માટે નાટકો, નૌવેલો અને નિર્લજ દેખાવો તરફ તહેમતું વળણ થાય છે. એમ ઉત્તરોત્તર તહેમના ગાન-તાંત્ર (notes) પર બોલે વધતો જાય છે અને પગે ચાલવાનો રીવાજ લગલગ છેકજ નીકળી ગયેલો હોવાથી નબળાઈ વધતી જઈ છેવટે ' હિસ્ટીરીઆ 'ના રૂપમાં ફાટી નીકળે છે.

આ દરદ માનસિક છે અને મનમાં ઉત્પન્ન થઈ આખા શરીર પર લપંકર અસર કરે છે; એટલા માટે શરીર અને મનને કેવો સંબંધ, છે, તે જાણવાની ખાસ જરૂર છે. ' અન્નમય કોષ ' અથવા ' આધારિક શરીર ' (Physical body) અને ' પ્રાણમય કોષ ' (Etheric Double) એ બે વચ્ચે કેવો સંબંધ છે તે આવતા અંકમાં જોઈશું, જ્યાં હિસ્ટીરીઆતું દરદ કેવી રીતે જન્મ પામે છે તે સમજાશે એટલુંજ નહિ પણ એથી બીજાં અનેક દરદોનું મૂળ કારણ અને મનુષ્યશરીરની રચના સમજાશે.

તે દરદ કેમ ઉત્પન્ન થાય છે ?

મનુષ્ય શરીરમાં અન્નમય કોષ (Physical body) અને ત્હેની સાથે પ્રાણમય કોષ (Etheric Double) આવેલો છે તે પ્રાણમય કોષ દ્વારા પ્રાણની શક્તિ અન્નમય કોષ અથવા રથૂત શરીર (' આદારીક શરીર ') તરીકે જોનો જોને આજણ છે તે દ્રવ્ય શરીર) . ને અસર કરે છે દુવે ન્દારે જ્ઞાતતત્ત્વો (Nerves) ઉપર વિદારો વેડે દયાણુ થાય છે ત્દારે પ્રાણમય કોષ (' Etheric Double ') અસ્ત પરત સ્થિતિમાં આવી પડે છે અને તે કારણથી ત્હેમની દ્વારા વહેતી પ્રાણશક્તિ પણ પુરેપુરી વહી શકતી નથી, એટલે અન્નમય કોષ પણ પોતાનું કામ કરવાને અશક્ત બને છે અને અદરનો જુરસો-ઉત્સાહ (Fatigability) અદ્રશ્ય થાય છે આવી ઉત્સાહ અને જુરસા વગરની સ્થિતિમાં અનેક ગેગોનો રસ્તો સુખમ થાય છે

મનની અસર જેટલી રથૂત શરીર ઉપર થાય છે તેથી વિશેષ પ્રાણમય કોષ ઉપર થાય છે અને ત્દ્વાંથી પછી તે રથૂત શરીર ઉપર ઉતરે છે આથી સમગ્રશે કે લાંબા વખત સુધી વિકારો-ખોગ વિચારો-દાનીકારક ખ્યાલોમાં કુખ્યા રહેવાથી ઉત્પન્ન થતું આ દરદ મટાડવાનો સર્વોત્તમ રસ્તો પણ એવા નિયામોને દાખી દેવામાંજ રહેલો હોયો જોઈએ એવા નિયામો દાખી દેવાથી પ્રાણમય કોષની તનદુરસ્તી સુધરે છે અને તેમ મતાં અન્નમય કોષની તનદુરસ્તી પણ સુધરવા લાગે છે

દક્ષિણ.

હિસ્ટીરીઆનું દરદ પ્રાણમય કોષથી સળધ રાખતું હોવાથી ત્હેને ઝાઝટોની દવા કારગત શક્ય શકતી નથી ત્હેનો જન્મ માનસિક પાપ' માંથી થયો હોવાથી ત્હેને ઇલાજ પણ 'માનસિક દવા' થી જ થઈ શકે

તેમ છતાં ક્ષણિક અસર દર્શાવી પણ ચર્ચા શરૂ થઈ જાય. એટલા માટે અને શરીર શાખના આધારે થોડીક સૂચનાઓ આપવી અનુચિત નહિ ગણાય, જે કે છેવટે તો 'સ્વાભાવિક ઇલાજ' જ કામના છે, માટે તે જ વિસ્તારથી કહેવામાં આવશે.

" (૧) આંચકી વખતે શરીરને ઈજા ન થાય એ બામતની સંજાળ રાખવી. ટાઢું પાણી મ્હોંપર છાંટવું, આંખોની આ મુઠાડવો, વીજળી લગાડવી, દાંત ખીલી બેગી બાળ તો નાક અને મોઢું થોડી ખીનીટ બંધ કરવું, આમડીમાં મોરફીયાની ખીચકારી મારવી, રાખ લગાડવી."

" (૨) દરદના કારણ તરીકે જે માનસિક વિકાર ગણાય તે દૂર કરવા બનતી મહેનત લેવી. જેમકે ચિંતાથી દરદ થયું હોય તો તે ચિંતા દૂર કરાવવી, મન કબજે રાખવા કહેવું, ત્હેને દિવંમત આપવી, મનને કોઈ આનંદી કામકાજમાં રોકવું. કુમારિકાને આ દરદ થયું હોય તો ત્હેને પરણાવવાથી દરદ દૂર થયું હોય એમ ઘણીવાર જોવામાં આવ્યું છે. શરીર એમ મજબુત થાય એવા ઇલાજ આ દરદીઓ માટે જરૂરના છે. મન તેમજ તનની કસરતની અત્યંત જરૂર છે. ઠંડું પાણી માથા ઉપર ઝેડી હમેશાં સ્નાન કરાવવું. ત્હેને આનંદી વાંચન વાંચી સંજાળાવવું."

" (૩) ઝાડો કબજામાં લેવા હોય તો એળીઆ તથા હિંગની એળી આપવી."

" (૪) શરીર શીકું પડી ગયું હોય તો લોહ-લોખંડની દવા આપવી."

" (૫) એ દરદથી કોઈ અવગવ રહી ગયો હોય અગર અવાજ બેસી ગયો હોય તો વીજળી લગાડવાથી ફાયદો થશે."

" (૬) સર્ગાબ્દાલાની સોમત જેમ બને તેમ આછી રાખવી, કોઈ હોશીઆર 'નર્સ'ની કાળજી નીચે રાખવાથી તેના મગજને ઉરો

રણી મળતી બંધ થશે, તેથી પણ દરદ વધવા પામશે નહિ. ચંપી અને વીજળી આ દરદવાળાને ઉપયોગી છે. "

ઉપર કહેલા સામાન્ય ઉપચાર ઉપરાંત ડાક્ટરો દવાઓ પણ લખી આપશે. પરંતુ આ દરદ એવું તો વિચિત્ર છે કે અને ઘણે ભાગે ટાઇ દવા કારગળ થઈ શકતી નથી. એ દરદ માનસિક છે અને માનસિક ઉપાય જ એ માગે છે. માનસિક ઉપાય પણ બે પ્રકારના છે: એક, દરદી પોતે લઈ શકે તેવા, અને એક, હકીમ આપી શકે તેવા.

હકીમ આપી શકે તેવો માનસિક ઇલાજ ' હિપ્નોટીઝમ ' છે. ટાઇ આસાઃ હિપ્નોટીસ્ટ આવા દરદીને હિપ્નોટીઝમની માનસિક વિદ્યા વડે ઉધમાં નાખી દરદીના મગજને પોતાના કબજામાં લઈ લેને એવું માનવાને ગ્રેરે કે: " મ્હારું દરદ દૂર થાય છે—આ દૂર થયું—આ ગયું—હવે હું નિરોગી બન્યો છું. " અથવા એવી માન્યતા ગ્રેરે કે: " મ્હારી ચિંતા દૂર રહ, મ્હારું લગ્ન થઈ ચૂક્યું, મ્હને પુત્ર થઈ ચૂક્યો; મ્હારી અમુક મુશ્કેલી દૂર થઈ, ઇત્યાદિ, ઇત્યાદિ " એવા વિચારો દરદીના મગજમાં ગ્રેરવાથી અને એ પ્રયોગ કેટલાક દિવસો સુધી લાગલાગટ કરવાથી દરદીને ફાયદો થઈ શકે છે. હિપ્નોટીઝમને બદલે ' પ્રાર્થના ' ને રરતે પણ માનસિક ઇલાજ થઈ શકે; એટલે કે ટાઇ નીખાઈસ દીલનો પ્રવિત્ર માણસ જેણે ' જ્ઞાનના બળ ' ઠીકઠીક પ્રાપ્ત કર્યું હોય તે, દરદીને એકાંતે બેસાડી ત્હની સાથે વાંત વળે અને પોતાની પવિત્રતા પર શ્રદ્ધા બેસાડી દરદીને એવી મતલબનું કાંઈ કહે કે " કૃપાળુ દેવો ત્હને સહાય કરશે એ બાબતની ખાતરી રાખ; આ બાબતી ત્હારા મનના ખોટા વિચારો દૂર કર, એટલે ખોટા વિચારોના મત્ત એવા તે દેવો આપોઆપ ત્હારી મદદે ધારશે. આજ દિવસ સુધી મ્હે સાચવેલી પ્રમાણિકતા અને પવિત્રતાના પર શ્રદ્ધા રાખીને હું ત્હને

ખાત્રી આપું છું કે મહારી પ્રાર્થનાદેવો સાંભળશે અને ધર્મીમા દેવો
ત્હારી મદદે આવશે. તું હિમત રાખ અને હાથે કરી માગી લીધલા
દરદને ત્હારા મગજમાંથી દૂર કર, કે જેથી શરીરમાંથી પણ તે
આપોઆપ દૂર થશે. ”

આમ, જે માનસિક મદદ બહારનાં માણસ તરફથી મળે તે કરતાં
પણ વધારે પ્રયત્ન મદદ તો દરદી પોતે પોતાને કરી શકે. જે તે ધર્મ
સંબંધી વચ્ચિન વચ્ચિ, ‘કર્મ’ના અચળ કાયદો સમજવા કોશીસ કરે,
આત્માના આનંદમય સ્વરૂપનો ખ્યાલ લાવી આનંદમાં ઉતરવા કોશીસ
કરે, તો ચિંતાઓ અને લાલસાઓ બૂલી જવાય અને તે બૂલાયું કે
હેના ઓળા રૂપ દરદ પણ ઘૂરત જ દૂર થયું સમજવું.

આ ઉપરાંત બીજા ‘સ્વાભાવિક’ ઉપચારો તરફ ધ્યેય લક્ષ આપ-
વાનું છે, કે જે ઉપચારો તનદુરસ્ત માણસે પણ અવસ્ય જાણવા જેવા છે.

તા. ૨૦ જુન ૧૯૧૦

હીસ્ટીરીઆનાં ચિન્હો, એ દરદનાં કારણો અને ઇલાજો બતાવ્યા
પછી હવે આપણે એ ભયંકર મરજ થતો અટકાવવા માટે શું શું
ખાખતો લક્ષમાં રાખવા જેવી છે એ વિચારીશું; કારણ કે તે અટકાવત-
ના રસ્તો વળી દરદના ‘સ્વાભાવિક ઇલાજ’ તરીકે પણ કામ
આપે તેવો છે. “Prevention is better than cure” એ
દરકારીથી દરદ ઉત્પન્ન કરીને દવા કરવી તે કરતાં દરદ થવા જ ન
પામે એવી સાવધાની રાખવી એ વધારે શાજીપણીનું છે. અને
સાવધાનીના રસ્તા એજ દરદ મટાડવાના પણ દુરદી રસ્તા તરીકે
પ્રયોગી થઈ પડે છે.

હીસ્ટીરીઆનું દરદ ઘણે ભાગે સ્ત્રીજાતિને—ખાસ કરીને વધારે

ભાગણીવાળી સ્ત્રીને થાય છે. તેની સ્ત્રીઓએ નીચેની સલાહો ઉપર પુરતું લક્ષ્ય આપવું અને એ પૈકી જેટલી અમલમાં મુકી શકાય તેટલી મુકવાની દૃઢ નિશ્ચય કરવો.

(૧) મગજને જેમ બને તેમ વિવિધ સમ્બન્ધી વિચારોથી મુક્ત રાખવું. વિકાસી ભાવના એ હીસ્ટીરીઆની જનેતા અને સખી છે, તે કદી બૂલવું નહિ. તિવ્ર વિષયવાંછનાથી એ દરદો ઉત્પન્ન થયાના દાખલા ધણાના સંબિજવામાં છે. માટે મગજને ધરકામમાં, ભરતચિત્રના કામમાં, બાળકોને રમાડવા—હવડાવવા—બચાવવા વગેરે સંબંધી આનંદો કામમાં, કે સ્ત્રીજાતિને પ્રાપ્તિસતા એવા કોઈ બ્યવસાયમાં રોકી રાખવું. સાસુ, નણંદ, દેરાણી—જેઠાણીથી જે સ્ત્રી અલગ રહેતી હોય ત્હેણે જેમ બને તેમ ત્હેમની મુલાકાતોના વધુ પ્રસંગ સેવા, કે જેથી એક તો અન્યોઅન્ય પ્રેમ વધતો જશે અને વળી પોતાનું મન વડીસાની સોખતમાં રહેવાથી નવરા—ગુરુશાનકારક તર્કવિતર્કો અને હલકી ખુબ્બાઓથી દરબખાત રીતે મુક્ત થશે. જે સ્ત્રીઓ ઉક્ત વડીલ જનોની સાથેજ રહેતી હોય ત્હેમણે તેઓની સોખતે ધર્મસ્થાનકોની વારંવાર મુલાકાત સેવી કે જેથી તેટસો વખત પ્રુષ્ઠી હવા, પગને કસરત અને મગજને બિન્ન પ્રકારનો બ્યવસાય મળવાથી સર્વ રીતે માનસિક તન-દુરસ્તીને ફાયદો પહોંચશે. પૈસાદાર લોકો અથવા ચોટી આત્મકથી સતોષ માની રહેનારા જે પુરવો દિવસનો ઘણોખરો બાગ સ્ત્રીની સાથે વાર્તાવિનોદમાં ગુમરાવાની આદતવાળા હોય ત્હેમણે ખાત્રી રાખવી કે તેઓ આ રસ્તે માત્ર પોતાનું જ અધઃપતન કરે છે એમ નથી પરન્તુ જેના મોહમાં પોતે નખવી શિખા સુધી બધાઈ ગયા છે તે પત્નીનું પણ આરીરિક અને માનસિક સત્તાનાશ વાળવાનું મહાપાપ પોતે કરે છે. પ્રેમ, યાત્રા કરવામાં કે વખાણ કરવામાં કે ચોવીરી

કલાક તેહેનાતમાં રહેવામાં સમાવશે નથી; પરન્તુ પ્રેમપાનની શ્રવે રીતે ઉન્નતિ થાય એમ વર્તવામાં જ ખરો પ્રેમ રહેલો છે. બાલ્ય પ્રેમ અને ખુશામત તથા ' સ્ત્રી ઘેલાપણું ' તો ઉલટું સ્ત્રીને સ્વચ્છંદી અને રોગી ખતાવે છે. સ્ત્રીઓએ પણ આ પરિણામ ધાંદ રાખીને પતિને બૂલકરેલે રસ્તે જતો અટકાવવો જોઈએ.

(૨) શરીરને નવરું ન પડવા દેતાં કાંઈ નહિ ને કાંઈ પણ, કસરત મળે એવાં કામો કરવાં. સ્ત્રી જાતિને માથે દિવંદુધરસંસારમાં જે જે કામો ફરજિયાત તરીકે નાખવામાં આવ્યાં છે તે કામો તેણીને પુરતી કસરત આપે તેવાં છે. પરન્તુ આજકાલ સ્ત્રીજાતિ પોતાનું ક્ષિત્ર ઓળંગી જવામાં જ સુખ માને છે. રસોઈ કરવાનું, ધરને જાતે સાફસુદ રાખવાનું, બાળકને પોતેજ ઉછેરવાનું, પાણી ભરવાનું, દરરોજને માટે તાજાં આટો તૈયાર કરવાનું વગેરે કામો કરવાથી આજની સ્ત્રીઓ ' પોઝીશન 'માં આવતી સમજે છે ! કેટલીક તો પોતાનાં બાળકોને ધવરાવવામાં પણ પોઝીશન જગડી જતું માને છે ! આવા સંજોગોમાં ' હીસ્ટીરીઆ ' સખીની ચોખત સુગમ થઈ પડે એમાં શું આશ્ચર્ય ? જ્યેઝરટન જેવો બીટીસ પ્રધાન વૃદ્ધાવસ્થામાં પણ લાકડાં ચીરવામાં ' પોઝીશન ' ગણું નહોતો સમજતો અને અમારા નિર્ધન દેશના હજારપનિની, ૨ બીખારોઓની બૈરીઓ પાણી ભરતાં કે કપડાં ધોતાં ધીરમાથ એ કેટલી બધી સેખાઈ કે કામ છે એ જ માન છે, એ જ ' પોઝીશન ' છે કામ વગરનું માણસ જનવરથી પણ ખરાબ છે. પુણે વાળવામાં પણ શરમ રાખનાર માણસ કોઈ દિવસ મ્હોટું કામ નહિ કરી શકે. એક મ્હોટી ધર્મસંસ્થાના પ્રેમીડન્ટ આગળ એ સંસ્થામાં વગર પગારે નોકરી બજાવવા માટે એક એમ. એ. થયેલો યુગેપીઅન આવ્યો; પ્રેસીડન્ટે પહેલે દિવસે તેને કાષ્ઠમાં

કાગળ મ્હોડવાનું કામ આપ્યું પેલા એમ એ થયેલા સાહેબે કહ્યું
 “ હું મ્હોટા પગારની પ્રેસિસરની ખુરશી છોડી અહીં આવ્યો તે શું
 આવાં હસકા કામ કરવાને ? માટે મ્હારા લાયક કામ મ્હને આપવા
 કૃપા કરો ” પ્રમુખ સાહેબે ગેકડું મરખાવ્યું “ માફ કરો, આપને
 લાયક કામ અમારી પાસે નથી જોયો કાંઈ પણ ‘ કામ ’ ન
 — મહેનતને હસકી માને છે તેઓ માટે કાંઈ કામ છે જ નહિ ”
 શું ગરીબો માટે દળણું દાગવાનું અને શ્રીમતો માટે માડીધોડામાં
 મ્હાલવાનું સખી આપ્યું છે ? શું એકને ખાવા જોઈએ છે અને
 બીજો હવા ખાઈને છુપી શોકે છે ? નર્કારે બન્નેને એકજ રીતે પે
 ભરવું પડે છે ત્હાડે તે પેટના આરાગ્ય માટે બન્નેએ એકજ રીતે
 કામ-મહેનત પણ કરવીજ જોઈએ મ્હોટામાં મ્હોટા માણસે પણ
 કામથી શરમાવું ન જોઈએ

આજકાલ પાણીના નગ થતાં સ્ત્રીઓની તનદુરસ્તીને મ્હોડું
 તુકશાન પહેર્યું છે આ દુનિયામાં એવું કાંઈ સુખ નથી કે જેના
 અંગે થોડું પણ પશુ દુઃખ છુપાયું ન હોય સગવડ વધવા સાથે
 નમગાઈ વધતી જાય છે સ્ત્રીઓ જે વખતમાં માથે પાણીનાં બેડાં
 લઈ કુવા કીનારે જતી, ત્યાં જઈ સાહેલીઓ સાથે વાતચીતથી મનને
 વિશ્રાન્તિ આપતી, પાણીના પીતળના કે ત્રાંમાના વાસણને જોઈથી
 ઘસી ચકચકીત બળનાવી ત્હેમાં રહવારના સૂરના કીરણો કીસતી
 અને પોતાના હાથના સ્નાયુને એ શરજાત આનંદી કંતરતથી મજબુત
 કરતી, પછી તે વાસણ કુવામાં ઉતારી પાણી ખેંચવા વડે હાથ છાતી
 અને પગને કસરત આપતી, પછી તે વાસણ માથે મુકી મર્યાદા
 સહિત ગજગતિ ચાલવાનો અભ્યાસ કરતી એ સર્વ આનંદી વિચારો
 પ્રેરનારા અને તનદુરસ્તીને પોષણ આપનારા દિવ્યો દેવે આપ્યા ગયા

છે: કુવાના રેઅક ગુણવાળા પાણીને બદલે હવે આપણે નળનાં બાદી કરમારો પાણી પી નિર્બળ બનીએ છીએ નળની શોધ થતાં આજે તે પાણીનો ઉપયોગ પરચુરણ કામોમાં થનો હોય અને સીએ! કુવાનું પાણી ભરી લાવી કુદુંબને પાતી હોય તો કેવું સાડ ?

‘ રસોઈ કરવાનું કામ તો સીતું જ ‘છે, નોકર, પાસે રસોઈ કરાવનાર સ્ત્રી ખરેખર પતિ અતે પુત્રોને દગો દેનારી સ્ત્રી છે. જે પ્રેમના વિચારોથી એક સ્ત્રી પોતાના પતિ માટે રસોઈ પકાવશે તેવા પ્રેમના વિચારો પેસા પેસા સાટે બાડખુંબનું કામ કરનારા રસોઈઆના મગજમાં કદી સંભવશે કે ? રસોઈ પકવનારના ‘ વિચારો ‘ ઉપર તે રસોઈ જમનારના ‘ વિચારો ‘ના કેટલોક આધાર રહેલો છે એ વાતની કોઈથી ના કહેવારો નહિ. જૈન ઋષીમાની પુણીઆ આવકની વાત સૈને માદ હશે. કુવિચાર થવાના કારણ તરીકે લેણે એમ કદપના કરી હતી કે જમવામાં આવેલી રસોઈ ખીજ કોઈના હાથની ખનાવેલી હશે. આપણે કેટલીકવાર જોઈએ છીએ કે, અમુક માણસ પોતાની પ્રેમાળ પત્નીના હાથની રસોઈ જમવાથી જોડલો તનદુરસ્ત અને મજા ભુત બને છે તેટલો ખીજના હાથની રસોઈ જમવાથી નથી બનતો. કારણ એ છે કે, તે સ્ત્રી રસોઈ બનાવતાં લેમાં કોઈ છવજનું ત આવી જાય અને પતિની તબીબતને ધકકો ન લાગે એ બાબતની પુરતી ધાજી રાખે છે, વળી તે સ્ત્રી રસોઈ બરાબર પાકી છે કે

પણ પતિ અને પુત્રો માટે રસોઈ તૈયાર કરવાનું અને પીરસવાનું કામ તથા પોતાના બાળકોને ઉછેરવાનું કામ તેણીએ જ કરવું જોઈએ. બાળકો નોકરની સંભાળમાં મુકવાથી સંકેતે દલ દકા તે બીગડવાના જ. નોકર જેવી જ અકલ અને નીતિ હોમનામાં આવવાની. કહેવત છે કે " પક્ષીની સોજતમાં નથુ રહે તે ઉડતા નહિ તે ચેકતા પંથુ થીએ. " જે સ્ત્રી બાળકને જન્મ આપતા સરમાતી નથી તે તે જ બાળકને ખય:પાન કરાવવામાં કે ઉછેરવામાં સરમાય કે કંટાળે તે સ્ત્રી પૃથ્વીની સપાટી પર ઘોળરૂપ છે

સુધરેલી દળ મુજબ કસરત કરનારી સ્ત્રીએ ટનીસ કે એવી કાંઈ ખર્ચાળ રમતો રમવાનું પસંદ કરે તે કરતાં દળવા ખાંડવા અને પાણી ભરવાની કસરત હોમને દુબરગણો લાભ કરવા સાથે વખતનો સદુપયોગ કરાવનારી અને દ્રવ્યનો ખચાવ કરાવનારી યાદ પડશે. કસરતની કસરત અને કામનું કામ, એમ એક વખતે બે અર્થ સરે એ શું જોઈ ?

શ્રીમંતોના ધરની સ્ત્રીએ માટે કેટલાંક કામો બહુ સારા બતાવી શકાશે. ધરની બાળુમાં બગીચો બનાવી હોમના છોડને પાણી પાવતું તથા સારસંભાળનું કામ કરવાથી શરીરને કસરત મળવા ઉપરાંત પોતાના મનમાં સુંદરતાની સારી છાપ બેસવા પામશે. કુદરતમાંથી હોમને કાંઈ કામળ શુભો સીંખવાના મળશે.

આ ઉપરાંત બહેર ક્ષિતનાં કેટલાંક કામોમાં સ્ત્રીએ પોતાનો વખત ગુજારી શકે તેમ છે, કે જે વડે પોતાના શરીર તેમ જ મનને કસરત મળવા સાથે બહેર સેવા ધણી સારી રીતે બજાવી શકાય.

તા. ૨૭ જુન ૧૯૧૦

પડસુંદીખાઈની અરજ.

મહેરખાન 'કૈ'નસઆચાર' ના અધિપતિ સાહેબની હજુરમાં—
હું નીચે સદી કરનાર પડસુંદીખાઈનો વકીલ આપ સાહેબને
અરજ ગુજરવા રજા લઉં છું કે—

મારું કુલ, મીસ પડસુંદીખાઈ એક નિરાધાર અને નિર્દોષ ખાનદાન
ધરના ખાઈ છે, કે જેના ઉપર બેદર બુદ્ધિ ગેરબ્યાબખી રીતે ગુજ-
રવામાં આવે છે. આપ સાહેબની કાર્ટમાં એક વખત આ મુકદ્દમા
આવી ગયો હતો અને આપે એવું બબમેટ આપવા કૃપા કરી હતી
કે એ નિર્દોષ ખાઈને સતાવવી એ માથુસાઈનું બુધ્ધિ નથી, અને એ
ગુન્હો કરનારને 'પાપી' એવી ઢાપ કપાળમાં મ્હોડવા મ્હારા કુલે
આપને કરેલી અરજ આપે એવા શબ્દો સાથે રદ કરી હતી કે બવિખ્યને
માટે તહોમતદારો સારી વર્તણૂક અલાવશે એવી આશા સાથે હાલ
તે શિક્ષા મુક્તવી રાખવામાં આવે છે. પરંતુ મ્હારે અખેદ કહેવું પડે

દયાની ભુંગળ પુકરો અને એમના શેડીઆઓ કસાઇને પૈસા રજાવી ઉત્તેજન આપવા જેવી જીવદયા કરશે; એવી રીતે જે વખતમાં બધા જીવોની દયા પાળવામાં આવનારી છે તે વખતમાં મહારા કુલ જેવી ગર્ભવતી બ્ત્રી કે જેના પેટમાં હજારો બાળકો ખીચોખીચ ભર્યા છે તેની દયા માટે જો તે તહોમતદારો કાંઈ જલ્દા ન આપે તો આંખ મહેરબાને મહારી પ્રથમની અરજી ધ્યાનમાં લઈ ‘પાપી’ એવી ધંગધંગતા ભોલોની છાપ હેમના કપાળમાં મારવાનો કુક્રમ કરવો.

આપ નામદારની અરજદારણુ વિશેષમાં જણાવવા રત્ન લે છે કે, માત્ર ઠપકાથી આ તહોમતદારોને લાજ વળે તેમ નથી. મારણુ કે એવા ઠપકા તો મહારાકુલની દયા ખાનારા હેમના પરમ ઉપકારી ધર્મોપદેશકાએ જ સલાહ વચ્ચે ધણીવાર દીધા, પરંતુ તેથી કાંઈ દફાડો વળ્યો નથી અને આપ નામદારની અરજદારણુના દુઃખમાં કાંઈ કમીપણુ થયું નથી. માટે ઉપરોક્ત શિક્ષા પ્રમાણવા આપે કૃપા કરવી જોઈએ.

આપ નામદાર આ ન્યાય આપવાથી બેવડો લાભ ઉપજતી શકશે. એક તો આપની નિરપરાધી પ્રવાંદણુ બાઈ અને તેના પેટમાંના હજારો ગર્ભો બચશે તેની આશિષ આપને મળશે. અને વળી તહોમતદારોને પણુ-એ શિક્ષાથી જો કે એક બે દિવસ કપાળમાં ચતી બળતરારને લીધે ગુરસે થશે પણુ-દમ્બેશને માટે હેમને ફાયદો જ થશે, તે એવી રીતે કે હેમના શરીરમાં કાંકરા-જ્વાલ વગેરે જાતું બધ થવાથી તથા હલુઠી જાતના ઘઉં પેટમાં પડતા ગંધ થવાથી તેઓને ભપકર દરદોના સંભવમાંથી મુક્તિ મળશે અને હેમની નાણુક થઈ ગયેલી-પોલકા અને માલો તકીયામાં મળતુ માનનારી ચીસીસો દાથે દળવાની તકલીફ લેશે તેથી હેમનાં શરીર વધારે મજબુત થશે, એટલે હેમના પતિને

ડાક્ટરોનાં ઘર ભરવા નહિ પડે, અને ત્હેમની પ્રજા પણ મજબુત
છાપન્ન થશે, કે જે હમેશને માટે 'હાપદાનુ' કારણ થઈ પડશે. વળી
જો મહેનતને લીધે તે મીસીસોનાં શરીર ખુબસુરત પણ થશે, કે જે
જોઈ ત્હેમના રૂપમાં મોહનારા વરરાજાઓનાં કાળજી દર્દી હોય થઈ જશે.

આ પ્રમાણે અરજદારની વિનંતિ મુજબ શિક્ષા પ્રમાણવાધી
ફર્ગાદણ ખાતેને જોટલો લાભ છે તેટલો તંદોષતદારોતે અને ત્હેમની
મીસીસોને તેમ જ ત્હેમની બિવિધની પ્રજાને તેમજ ત્હેમના ગૃહસ્થાને
[કારણ કે હિસાથી નિપજતો ખોરાક ખાવો પડે છે તે, પડસુદી બંધ
થવાથી નહિ ખાવો પડે] સંધાને અઠથ લાભ થશે.

લી. આપ નામદારનો નમ્ર સેવક,

હયારામ સત્યપ્રસાદ.

તે, પડસુદીખાતેના મફતીઆ મુખત્યાર.

તા. કે.—હું કહેવું વીસરી ગયો હતો કે, મહારા કુદને રાખા
વીને તે દોડો ખોરાક ખનાવે છે તે ખોરાક (વગર આનાકાનીએ)
જોરનારા પચ મહામતધારી—મહાદયાણ કહેવાતા જૈન સાધુશ્રીને પણ
આપના જજમેટમાં કાંઈક ઠપકો લાખશે તો તે મેરુત્સાક ગણાશે નહિ.

દ. સ.

ફળૂલ ખર્ચ તે શું?

માત્ર સંસારવ્યવહારનાં ખર્ચ જ ફળૂલ
ગણાય કે ?

ધાર્મિક સ્વર્વને નામે ચત્તાં ફળૂલ સ્વર્ચ ઓછાં કરવાની
ચલવલ માટે આવી પહોંચેલો વસ્ત.

(૧)

ફળૂલ ખર્ચ એટલે નકામો ખર્ચ જ્યાં સુધી ખર્ચ કરવાની
જરૂર ન હોય અથવા જ્યાં જે પૈસાથી ચાલે તેમ હોય ત્યાં જે
આના ખર્ચ નાખવા તે ફળૂલ ખર્ચ હવે ફળૂલ ખર્ચમાં પણ
જે ભેદ છે કેટલીક જાતનાં ફળૂલ ખર્ચ “ નિર્દોષ ” (INNO-
CENT) છે અને કેટલીક જાતનાં ફળૂલ ખર્ચ ધરમાં પૈસા
ચોષા કરવા ઉપરાંત બીજી રીતે પણ નુકસાન કરનારાં છે પુત્રીના લગ્ન
માં પુત્રીને પેન્સાની શક્તિથી પણ વધારે કિંમતનો ‘ કરીઆ
વર ’ કરવામાં તેમજ મકાનને કાવ્ય બનાવવામાં અને જાનવાને
તરેહ તરેહનાં જમણાં જે વખત આપવામાં કરાતું ખર્ચ ‘ ફળૂલ ’
કહેવાય પણ તે ‘ નિર્દોષ ફળૂલ ખર્ચ ’ કહેવાય, ત્હેનાથી કાંઈ (મા
લીકની તીબેરી સિવાય બીજા) કાંઈને નુકસાન થતું નથી. પરંતુ

મરનાર પાછળ કરાતા 'દલાડા' માં થતું ખર્ચ એ તુલ્યાનકારક
 ફળૂલ ખર્ચ છે, કારણ કે એથી એક તો પૈસાની દાની થવા ઉપરાંત
 ધણીના આત્માને મલીન બનાવવાનો હોય નીપજે છે. જમણું એ આ
 નંદનું ચિન્હ છે; કાંઈ માણસ મરે અને બીજાઓ તેને મરણમાં
 આનંદ માને એથી તે જમનારાઓનો આત્મા નિર્ધૃષ્ટ-નિર્દય-નિહુર
 બની જાય છે. હમેશા જેને જાનવરોની કંતસ કરવી વહતી હોય તેનો
 આત્મા જેમ કઠોર થઈ જાય અને તે આકંઠ કરતા જાનવરની ગરબ
 પર છુરી ફેરવતાં પણ હસે, વાતો કરે અને મ્હોંમાં કાંઈ ધીરાક પણ
 હોમે; એને મન કંતસ કરવાનું કામ એક રમત જેવું થઈ રહે છે,
 એટલો બધો એનો આત્મા નિહુર-નિર્ધૃષ્ટ થઈ જાય છે. તેમ મર-
 નાર પાછળ જમવાથી—અલંકારી બાપામાં બાપાએ તો મડદાની
 છાતીપર બેસીને જમવાથી—જમનારાના બાર નિહુર બની જાય છે
 એક દિસક સુરોપીઅન કરતાં એક દમાણુ હિંદુ પોતાના જાતી-
 બાઈઓની આજી દયા ખાય છે એવું કાંઈ કારણ હોય તો તે એટલું-
 જ કે સુરોપીઅનો કંતસ વખતે કંતસ ગમે તેટલી કરતા હોય પણ
 મનુષ્ય પચેન્દ્રિય પ્રાણીના મૃત્યુ બાદ કદી આનંદમયક જમણું જમતા નથી.

ફળૂલ ખર્ચ માટે ધણીએ વક્તાઓએ અવાજ ઉઠાવ્યો છે અને
 સાધુ મુનિરાએ તો હમેશા પોકાર કરતા જ રહ્યા છે. સાધુશ્રીઓ તો
 ત્યાં સુધી કહે છે કે, "નાક વધારવા ખાતર ફળૂલ ખર્ચ કરી
 પાપમાં પડનારાઓ ! હમે મરીને લાંગા નાકવાળા 'તિર્થંચ બનશો !'
 આથી વધારે સિક્ષા-વધારે ધારતી બીજી કંઈ હોઈ શકે ?

પરંતુ તેમ છતાં સાધુશ્રીઓ તે ઉપદેશની અસર અઘાપિ સુધી
 લેશ માત્ર થઈ નથી. આજ સુધીમાં કાંઈ પણ ગામમાં ફળૂલ ખર્ચો
 જમ નથી. તેવું કાંઈક કારણ હોવું જોઈએ. અમને તો જણાય છે

કે, સાધુજના આ ઉપદેશની મુલ્ય-અસર ન થવાનું કારણ એ હશે કે એક તરફથી સાધુજ કળુલ ખર્ચ કરી કરવાનું કહે છે, ત્યારે બીજી તરફથી ધર્મની શોભાના નામથી ખર્ચ તો વધારવાનો ઉપદેશ સીધો કે આડકતરી રીતે કરા કરે છે. હાખના તરીકે દીક્ષાના વસ્ત્રોમાં હૃદયી ભાદે ધામધુમ અને ખર્ચ કરવામાં આવે છે. સસારથી ભાગનારો— 'જીવ સમને હડી કહાડનારો' માણસ શું સસારવેળવ તરફ પાછું વાળીને જોઈ પથ શોધે ? કે એક દિવસ પછી 'ત્યાગી' થનારને માગીતાગી આણેલાં કિમતી દાગીના અને સુદર વસ્ત્રો પહેરાવી ઘોડે કે પાસપીચે બેસાડી ગામમાં વરઘોડો કહાડવામાં આવે છે; કેટલીક જગ્યાએ આવા વરઘોડા ૨-૪-૫ દિવસ સુધી કહાડવાનો રિવાજ છે । ભગતનાં 'પ્રલેક' જેવી આ ધામધુમ એક 'ત્યાગી' બનવા તૈયાર થયેલાના સંબંધમાં કરવાથી આપણે તહેને સંસારનો સ્વાદ (કે જો તે માણસ પ્રાય ગરીબ હોય અગાઉ આખવા પામ્યો નહિ હોય) ચૂકાડીએ છીએ. આપણે તહેને વૈરાગ્ય ઉપગતવાને બદલે-વૈરાગ્યનાં વિચારોમાં પ્રાપ્તિ આપનાર યત્ન પડવાને બદલે સસારની મનહર ચખ્ખા

કોઈના ખર્ચે પામવુંમ કરીએ છીએ અને તેને સંસારના બલકાને
સ્વાદ ચખાડીએ છીએ. અમારા સ્વધર્મીઓને સારૂ લગ્યાકવા ખાતર
‘માયાગાણુ’ બોલવાનું મહાપાપ કરતાં અમારો આત્મા કૂરતો હોવા-
થી અમે પ્રભુ કહીયું કે ધણી વખત સાધુઓ એમ કહે છે કે,
“દીક્ષાના ઉમેદવારને સારૂસારૂ જમણું અપાવવાથી, સારાં સારાં
વસ્ત્ર અપાવવાથી અને દીક્ષા વખતે પૂર સાલગ્રીમાં તેને આલોટાવ-
વાથી તે આ ધર્મપર દિદાદિદ થઈ જાય—તેના ભાવ ‘મહુ-
ડતા’” રહે માટે આ પચમ કાળમાં એવું કરવાની પણ જરૂર છે.”
હવે અમે ‘શ્રેષ્ઠસાક્ષી કહીયું કે, એવી લાલચોથી થતા સૌ
સાધુ કરતાં કોઈ પ્રાંત દિગંજરોની માફક મુદ્દલ સાધુ વગરનો રહી
જાય તે વધારે સારૂ છે. દિગંજરોમાં મુદ્દલ સાધુ જ નથી; કારણ કે
તેમનામાં નઅ જાવે વિચરવાનું ફરમાન છે. તેમ છતાં આજે સ્થા-
નકવાસી જૈનો જેટલીજ તેમની સંખ્યા છે, એટલુંજ નહિ પણ તેમનામાં
આપણા કરતાં મિથ્યાત્વસેવન ધણું યોદ્ધું છે; એટલું જ નહિ પણ
જ્ઞાનની ભક્તિ તેઓ કરે છે તેના સોમા દિસસાની પણ આપણે સોમા
કરતા નથી. આ પ્રત્યક્ષ દ્રષ્ટાંતપરથી શું આપણે ધરે એવો નિપ્રતિ

અમારા કથનનો ઉધા અર્થ કરી લેવાને ઉચ્છેદવાનો ધંધો બાક બેઠેલાઓની તકલીફ બચાવવા ખાતર અમે આટલો પ્રયત્ન કરી લઈશું કે, અમારી ઉપલી ટીકા સર્વ સાધુઓને લાગુ પડતી નથી. કેટલાક સાચાં પેરાવવાળા મહાત્માઓ પણ છે અને તહેમની તારીફ કરવાના અનેક પ્રસંગો અમે પોતે લીધેલા છે.

કહેવાની મતલબ એ છે કે, જેમ યતિઓના જમાનામાં ચાલતા શિષ્ય ખરીદવાના રીવાજને અમે વિકારીએ છીએ તેમ સાધુવર્ગ પૈકી જેઓ શિષ્યોને લાલચો આપીને મુડે છે તે તરફ પણ અમે અમારો સખ્ત અણગમો બહેર કરીએ છીએ. કારણ કે, એથી એક તો ધર્મની હેલણ થાય છે, અને બીજું આવકોને ફળૂલ ખર્ચ થાય છે. રૂપામહેરો 'ઉછાળવી, પેન્ડ વાળ' વગડાવવા, દબર શીફળની લ્હાણીઓ કરવી, દબર પાંચસો બહાર ગામના લોકોને ૨-૪ દિવસ સુધી જમાડવાનું ખર્ચ કરવું: આ સર્વ વધુ પડતું ખર્ચ-ફળૂલ ખર્ચ છે. બધી વખત અમે પોતે કેટલાક આવકોને પોકાર કરતાં સંલક્ષ્યા છે કે "શું કરીએ લાઇ, મહારાજને પોતાનો વિસ્તાર વધારવો છે અને એની કિંમત અમારે ભરવી પડે છે! ધામધુમમાં કમીના રહે છે તો ગુરને ખોડું લાગે છે અને એમને સતોવકારક કામ કરવામાં અમે ખરાબ ખસ્ત ધર્મ જમીએ છીએ." કેટલાક વધારે સાધનોવાળા અને સક્રિયવાળાઓ આવી જૂમ નહિ પણ પાડતા હોય, પણ તેથી તે ખર્ચનું સાર્થક થયું મानी સકારો નહિ. જેન ધર્મ કાંઈ વરધોડાના બાણ દેખાવો અને સમકામીથી 'ઉજળો' દેખાવાનો નથી. અને જે ધામધુમથી જ ધર્મ 'ઉજળો' દેખાવાનો સિદ્ધાંત કણુલ રાખવો હોય તો નાટકના ફાંકા જરીઆન પોલાક આ જગજગ યેલા જગ્યાજગ 'જાણેલા' અને 'જાણેલીઓ' (૧૫ વર્ષની પ્રુદા માથે બેઠેલી નાટકના પેલાઓની જાણેલીઓ કે જાણી-

સીઓ ૧૧) સાથે લાંબું સરખસ કદાડનાર મંદીરમાર્ગી બાહ્યો અને
 ત્હેમનાથી પણ વધુ દાઢ કરનાર વૈષ્ણવ મહારાજનો ધર્મ આપણા
 કરતા વધારે 'ઉજ્જવો' માનવો પડશે. એક તરફથી આપણે (બી
 જા કારણે સાથે) આરભસમારભના કારણથી મૂર્તિપૂજનો નિવેધ
 કરીએ છીએ અને બીજી તરફથી દીક્ષા અને વરસી તપના નામે
 એવા જ આરંભ-સમારભવાળી ધામધુમ કરીએ છીએ આપણી જાતેજ
 આપણે પ્રતિરપધીઓને દીક્ષા કારણ આપીએ છીએ અને પ'ગી
 નંદારે આપણા આપેલા કારણ ઉપર તેઓ સવાર થાય છે ત્હારે
 ડાહ્યા હમરા જાનીને આપણે બોલીએ છીએ કે "એમને તો નિદાની
 ટેવ પડી છે ! બધા, તેથી અમાર શુ જાય છે ? એમનો જીવ તરકનો
 અધિકારી બને છે." કેવો સંતોષ ! બ્યાજબી દીક્ષા કરવા માટે તરક મળતી
 હોત તો જૈન ઉપદેશકો ધણીએ દોકારો મિથ્યાત્વનાં કામોના સર્વધમા
 મારે છે ત્હેમની શી દશા થશે તે વિચારવા જેવું છે આપણે હમેશ
 મદાર-નદાર છોડી તદસ્થ તરીકે ન્યાય તોળવો જોઈએ છે મોક્ષ
 નગરમાં એવી પક્ષાપક્ષી નથી કે મંદીરમાર્ગે અંજર વૈષ્ણવની જે ક્રિયા
 માટે ત્હેને તરકમાં નાખવો, તે જ ક્રિયા એક સ્થાનકવાશી જૈન કરે તો
 ત્હેને મોક્ષમાં લઈ જવો !

દીક્ષાનાં ખર્ચ અમારી આંખે ખુલે છે ત્હેનું કારણ એ છે કે,
 દીક્ષાઓ દરસાંલ જૂટેજૂટે રથગે ૨૦-૨૫ હોતછે-હોયછે ને હોય
 છે જ. અને તે પાછળ હજારો રૂપીઆનો ધુમાડો થાય છે.
 અમારા સ્વધર્મીઓના ધરના ખુણામાં જે પૈસા દાટેલો પડ્યે હોય તે
 રૂબૂલ વપરાઈ જાય તે કરતાં સુદૃઢ ન વાપરવાની કૃપણતા તે શિખે
 'એ' અમે વધુ પસંદ કરીએ છીએ. "સધરેલો પૈસા બ્યાજ નહિ
 તો બીજે કાઈ વખતે પણ ખર્ચાશે" ત્હેને બ્યાજબી સલાહ આપ-

નાર કોઈ મળી આવશે ત્યારે અર્થવાના કેકાણાની માનતા લેના મગજમાં ઠસવાથી તે આપોઆપ છુટા હાથે તે અર્થશે દીક્ષા પાછળ ૩ ૨૦૦૦ અર્થવાને બદલે એક 'લિશ્ચક' બનનારને લિશ્ચક જેવીજ — એટલે વગર પૈસાની કિંચ વડે દીક્ષા. આપી તે પ્રસંગે આવી પહેા એતા ૫-૨૫ બદલ ગામના મુલુસેને એક દિવસ જમાડવા પ્રાર્થ પૂર્થ કરી કુન રકમ જ્ઞાનભક્તિ કરવામા વાપરવામાં આવે તો કેવુ સાર ? પોતાના ધારેલા ગુરુને શિષ્ય જોઈને હોય તેટલા ખાતર ૩, ૨૦૦૦ અર્થનાર એવા ૧૦૦ માલુસો પેડી ભાગ્યેજ ૧ માલુસ એવા હશે કે જેણે કઠી પુસ્તકાલયમા ૩ ૧૦૦ અર્થા હોય. કે નિરાશ્રીતોને પ્રાપ્તવામાં ૨૦૦ અર્થા હોય કે ચપળ નિરાધાર ત્વધર્મી બાળકને ભણાવવામાં ૫૦ અર્થા હોય.

જેને દીક્ષા લેની છે-જેને મિલ્લતુ બનવુ છે તેને કેઈજાતની ધામધુમનો શોખ ન લગાડો, તેને વૈરાગ્યપુષ્ટિના જ પ્રસંગો આપો, આથી તેનો આત્મા બનવાન થશે અને વળી ફળૂલ અર્થ ધર્મને નામે થતું અટકશે કોઈ સાધુ એવો નીકળશે કે જે પોતાના શિષ્યને દીક્ષા આપતી વખતે વરધોડા કે પડી રહેવાનાં ધૂટાં પાનાં પાછળ થતા અર્થને વધુ લાલકારક ખાતામાં લઈ જવા લોકોને સમજીત આપે ?

આ ઉપાવસાવે કે ઉપાવવાની આકતરી સૂચના કરે. (એમાં આરંભ-સમારંભ ન લાગે !) અને પછી પ્રભાવનાથીના ખર્ચ લખાવટ થાય; અંદેક દિવસે પાંચપાંચ સાત સાત પ્રભાવનાઓ ! વળી ગામીગામી ૪૪ લખીને દર્શન માટે આવકોને વેડાવે ત્યારે જમાવવામાં સંકડો રૂપીઆતું આધિયુ મુકાય તે તો જુદું. આર્થ ફજૂલ ખર્ચ આવકોને એક યા બીજી રીતે ખુલા ઉપદેસથી યા તો કોઇની દ્વારા કે હસારાથી કરવાની ફરજ પાડે એટલે પછી આવકો કે જેઓ ' પક્ષ વાણીઆ, ' તે પશુ મનથી સમજી જાય કે, મહારાજ સાહેબ સંસાર વ્યવહારનાં ફજૂલ ખર્ચ તો કમી કરવા કહે છે અને ધર્મને નામે (ખર્ચ નહિ પશુ) ફજૂલ ખર્ચ તો કરાવે ! પછી એમનો ઉપદેશ કેમ અસર કરે ? ખરું છે કે મુનિ ' અકિંચન ' છે; એમને કાંડી પશુ ખપતી નથી; પશુ એક માણસના નિમિત્તે ૧૦૦૦ રૂપીઆ ખર્ચવા અને એક માણસને પોતાને ૧૦૦૦ રૂપીઆ આપવા એ બન્ને આપનાર સખસને માટે તો એક સરખું છે.

અમારું આ લખાણ કોઇ અમુક સાધુને ઉદ્દેશીને લખાતું નથી એ અમે અમારા આત્માની સાક્ષીએ કહીએ છીએ. સંકડે ૬૦ ટકા ખાખતોમાં આમ જ બને છે, માટે સામાન્યતઃ સૂચન અર્થે લખીએ છીએ. અમે ધર્મને નામે યર્તા બીજી ધણી જાતનાં ફજૂલ ખર્ચોના સંબંધમાં અમારા વિચારો આ કોલમોમાં પ્રકટ કરવાના છીએ; પશુ તે સર્વ માત્ર દિતેચ્છુ શુદ્ધિએ જ, નહિ કે નિંદક તરીકે. નિંદા અને દિત-શિદ્ધા વચ્ચેના તફાવત જ્ઞાને અમારા મુનિવંશ અને અગ્રેસર આવકો સમજતા યશ ત્હારેજ અમારા સહનો ઉદય યશે.

(૨)

ફળૂલ ખર્ચ કેટલી જાતના છે એ સમ્બંધમાં ગતાક્રમા પુષ્કળ કહેવાઈ ગયું છે. ધર્મ નિમિત્તે યત્તા ફળૂલ ખર્ચ પણ સંસારવ્યવહારમાં યત્તા ફળૂલ ખર્ચ જોટલાજ, નહિ ઇચ્છવા યોગ્ય છે એમ પણ કહેવાઈ ગયું છે; અને દીક્ષા પ્રસંગે યત્તા કેટલીક નકામી ધામધુમના સંબંધમાં પણ ઇસારો કરાઈ ચુક્યો છે. આજે બીજી કેટલીક જાતના ધર્મ નિમિત્તના ખર્ચમાં સુધારો કરવાની આવશ્યકતા ચૂચવવા ઇસારો રાખીએ છીએ.

દીક્ષા વખતે ધણીએક જગાએ એવો રીવાજ છે કે દીક્ષા લેનારનાં સર્ગા-સબંધી તથા બીજા કેટલાક પુરોહિતો આર આનાથી માંડીને સૌ સૌ રૂપીઆ સુધીનાં 'પાના-પુસ્તક' વહેરાવે છે. હવે આ રીવાજનો મૂળ આશય તો જ્ઞાનનાં સાધન પુરાં પાડવાનો હશે. અને કયો મૂર્ખ, જ્ઞાનના સાધનની વિરુદ્ધ યોલવા મંજૂરો ? પરન્તુ હાલ જે રીતથી 'પાના-પુસ્તક' વહેરાવવામાં આવે છે તે રીત જ્ઞાનનાં સાધન ખરે જ પુરાં પાડે છે કે કેમ તે જોવાનું છે. ત્યાર પછી એ જોવાનું છે કે, એ સાધન જરૂરજોગનાં છે કે વધારે પડતાં છે ? ત્રીજું એ જોવાનું છે કે હાલની રીત લગ્ન વખતે સર્ગાજાણી તરફથી અપાતા 'ચાંડલા'નું અનુકરણ તો નથી ? ! અને એમ હોય તો ત્યાગનું ચિન્હ દીક્ષા અને સસારનું ચિન્હ લગ્ન એ બે વરઘોડો, વારણાં, ચાંડલો વગેરે વડે એક સરખા બનાવી મૂક-

દાળ-ટાળ વિચારીને) વહોરાવે છે. જે નામનો માણસ દૈવવૈકલ્યિક સૂત્રનાં ૨૦ પાના વહોરાવે છે તે વળી જ્ઞાતાશ્રુતી ૫ પાનાં વહોરાવે છે. આમ જૂદાં જૂદાં પુસ્તકોના અધુરું પાનાં તે ઉમેદવારને શુદ્ધ કામ લાગે. ૧ વળી ધારો કે એક આખું સૂત્ર વહોરાવવામાં આવે છે. આમારા ધારણા પ્રમાણે આખું સૂત્ર વહોરાવનારે પણ પ્રથમ તપાસ કરવી જોઈએ કે તે ઉમેદવારના ગુણો પાસે ને સૂત્ર છે કે નહિ. ૨ જો હોય તો જેવડી પ્રતીતી કરી જરૂર નથી. અંકેક ગુરુના જેટલા સિધ્ધ હોય તે દરેક પાસે આચાર્યજી કે દરેકશાનિકની અંકેક જાણ્યે પ્રતો પ્રાપ્ત રખાય છે, આતુ સાર્થક શુદ્ધ એક રીતે જોતા આ તો માત્ર 'ઉપાર્ધિ' ક્ષય થઈ પડે છે—' પરિશદ' અને 'મહાર તદ્વાર' છોડવાને બદલે ઉત્કૃષ્ટ તે વધી પડે છે. ખરે જોઈએ તો એક જ સંધાકાના સંધગા મુનિવરો માટે એક સંદેશ પુસ્તકાલય કે બંગલો એક જ ગામમાં (પ્રાપ્ત ગાદીના સ્થળે) જોઈએ, કે જન્મ્યાથી તે સમુદાયના દરેક મુનિ તોનો લાભ લઈ શકે અને દરેક દીક્ષા પ્રસંગે જ્ઞાનના ખરડામાં થતી રકમમાંથી બીજા નવીન પુસ્તકો ખરીદીને તે લાડારમાં ઉમેરવાનો રીવાજ રાખવો જોઈએ. અથવા જુના નહિ મળી શકે તેવા અથવા સરોધન કરાવવું જોઈએ.

હાલના આપણા મહોટામાં મહોટા પુસ્તકબંધાર તપાસીશું તો તોમાં એકના એક સૂત્રની પૃ-૧૫ પ્રતો સિવાય બીજી કશું બાળીશું નહિ વાંચવા લાયક મળે, પેપરો વગેરે ખરીદવાની કે જુની પ્રતો મેળવવાની દરકાર કોઈ બંધારવાળાએ અઘાપિ સુધી જતાવી નથી પરિણામ એ આવે છે કે, એ બંધાર કશા કામમાં આવતા નથી અને જૈન ધર્મના તત્ત્વ સંબંધી જાણપણ લોકોમાં પ્રસરી શકતું નથી માટે સૌથી સારી રીત

તો એ છે કે, દરેક સઘાડાની આદીના સહેરમાં 'સેન્ટ્રલ પુસ્તક ભંડાર' સ્થાપીને તહેમાં એક દર સૂત્રોની અંદેક થા બળ્યે પ્રતો તથા તત્વગ્નાનનાં વિવિધ છપાવલાં પુસ્તકો રાખવાં અને દીક્ષા વખતે થતી આવકમાંથી ધાર્મિક પત્રો તથા પુસ્તકો ખરીદીને અને જુના ગ્રંથો પ્રાપ્ત કરીને પુસ્તકભંડારને વધારે ઉપયોગી બનાવવો. ખારો કે કોઈ ભંડારનો ઉપયોગ થતો જ નથીતો પણ પેપરોની ફાઇનો સંગ્રહી રાખવી; અવિખ્યમાં તે ઘણી જરૂરની થઈ પડે, અવિખ્યના ઇતિહાસકર્તાઓને તે એક સારામાં સારી મદદ રૂપ થઈ પડે.

દીક્ષા વખતે જેઓ ધુમધામમાં-વરઘોડામાં-ગમાડવામાં-સોનાનાં ઝુલ ઉડાડવામાં પૈસા ખર્ચવા ઇચ્છતા હોય તેઓએ તે રકમ એમ ઉડાડી દેવાને બદલે દીક્ષા લેનાર માણસે ને અણ્યાવવા માટે એક જાથુનો શિક્ષક રાખવામાં જોઈતા ખર્ચ માટેના રૂડમાં તે રકમ આપવી એ વધારે હિતકર પગલું છે.

એક વધુ આશ્ચર્યની વાત તો એ છે કે, શ્રીમતો કોઈ વખતેજ દીક્ષા લે છે અને લે છે તો પણ ઘર જાળવીને દીક્ષા લે છે અર્થાત્ સાખ-પ૦ હજારની મીવકત બધી બેરી-છોકરાને સોંપીને દીક્ષા લે. એવાઓએ તો દોવળનો બેરીછોકરાના બરણપોપણ જોટલો જ લાગ રાખીને બાકોની દોલત કોઈ ગાનખાતાને અપેણુ કરીને જ નીકળણું જોઈએ જે આખી દુનીઆને છોડે છે તહેને વળી પૈસાનો મોહ કેવો ? પૈસા પોતે વાપરે અગર બેરી વાપરે તે તો એક જ છે, બેરી પાસે જોઈએ તે કરતા વધારે ચિદ્ધત રાખીને નીકળવાનો અર્થ જ એ કે પોતાને હજી પુરતો વૈરાગ્ય નથી. પોતાને જે પુરતો વૈરાગ્ય હોય અને પૈસા પરથી મોહ ઉતર્યો હોય તો વધારાની દોલત ધર્મ ખાને પોતાના હાથેજ વાપરીને નીકળણુ જોઈએ. આવા રૂકત-બે ચાર શ્રીમતો નીકળે

તો પણ જૈનધર્મ ધણો જ હીપે. એક લાખ રૂપીઆ ધર્મોદારમાં આપીને દીક્ષા લેનાર માણસ વડે ધર્મ એવો તો ઉજળો દેખાય કે જેનું વર્ણન કરવા અમે અશક્ત છીએ.

બાવા, સન્યાસી વગેરે અન્યધર્મના ત્યાગીઓ જન્મારે 'સંસાર' છોડે. છે ત્યારે આપણા જેવી ધામધુમ કરવામાં આવતી નથી. એટલું જ નહિ પણ તેઓ ધરતીના કયા ખુણામાં વસે છે તે 'કાઈ જાણવા પણ પામવું' નથી. તેઓ પેઢી કટલાકનો ત્યાગ આપણા સાધુઓ કરતાં પણ યુગી મૂકે તેવો હોય છે, જો એમ ન હોત તો "અન્ય લિંગે સિદ્ધા" એમ જનશાસ્ત્રકારો કહેત જ નહિ. એઓની આવી ધામધુમ વગરની જીદગી જ હોમનું એવ કરી શકે છે. અને આપણે તો દીક્ષા લેવાની ઉમેદવારી કરવા માંડી ત્યારથી જન્મવાનાં નેતરાં ચાલ્યાં, પછો વરધોડા ચાલ્યાં, પછી એક રાત્ર જોઈ હજુરીઆથી ઘેરાયેલા જ રહે (અને હેને પરિણામે ખુશામતનો શોખીન બની સત્યનો શત્રુ બને) તેમ મહારાજ પણ શ્રાવણથી ઘેરાયેલા જ રહે (અને પરિણામે પેતામાં સુધારાને અવકાશ છે એ ખ્યાલ જ ગુમાવી જોડે), છેવટે કાળ કરે ત્યારે પણ 'નિર્વાણ (I) મહોત્સવ' ની ધામધુમ કરવામાં આવે (જો કે નિર્વાણ તો આ યુગમાં કાઢને મળે જ નહિ એમ જનશાસ્ત્રકારો જ કહે છે) ! આ પ્રમાણે યુનિ તરીકેની જીદગી ધામધુમમાં જ શરૂ થાયને ધામધુમમાં જ પૂરી થાય છે. આથી હોમને જે સાધના કરવાની હોય છે તે (પ્રાચી) એક બાળુએ રહે છે અને ચિત્ત મંગલબળમાં રોકાઈ જાય છે. અરેખરા ત્યાગીને ધૂટા જ-અશ સંકોની બીડ અને ધામધુમથી ધૂટાજ રહેવું પાલવે. આત્મશ્રેય કરવામાં આવી બીડ અને ધામધુમ અવસ્થા હરકત કરે, કરે અને કરે જ. અને આપણે જોના આ જમાનામાં એક પણ 'યોગી' અર્થાત્ યોગશાસ્ત્રના પાર-

મત પુરુષ ઉત્પન્ન કરી શક્યા નથી હેતુ કારણ જ એ છે કે આપણે
 મુનિઓને ધામધુમ, માનપાન અને ઉજળા કાયાદુબલામાં રોકી-
 રાખીએ છીએ. આપણે હેમના “ સમ્મા પિયા ” મટીને હેમના
 શત્રુ બન્યા છીએ. આ વખતે અમને આહમું “ અનર્થ—૬૩—વિરસણું
 મત ” યાદ આવે છે. ખાપ કરતાં વધુ ધરવખરો રાખવાથી પણ એ
 મતનો ભંગ થાય છે, એમ હેમમાં કહ્યું છે. શા માટે ? કારણ કે
 આક્રમા એની સારસંભાળમાં રોકાઈને પોતાને સાધવાના હેતુને ભૂલી
 જાય છે. તો પછી આપણે સાધવા જેવા ધર્મને બદલે ઉપરના દેખા-
 વો, ખર્ચો, ધામધુમ, ખોટી ખુશામનો વગેરેમાં આપણા વખત,
 શક્તિ અને આત્માનો દુરુપયોગ કરીએ તો ‘ અનર્થ—૬૩ ’ નો
 દોષ કેમ ન લાગે ? અને એ દોષમાં મુનિવર્ગ ભાગીદાર
 કેમ ન ગણાય ? આપણને તારનાર મુનિવર્ગના ઉપકારનો બદલો જો
 આપણે ખરા દીલથી આપવો હોય તો તો આપણે હેમને તદન
 પોતાના કલ્યાણમાં જ લાગેલા જેવા ઇચ્છું જોઈએ; દીક્ષાની ધામ-
 ધુમ, વાદવા જનારા ટોળોટોળાંની ધામધુમ વગેરેથી હેમના આત્માને
 મુંઝાવવો ન જોઈએ. અસહના વખતમાં મુનિવરો ગામ બહાર ઉઘાન-
 માં ઉતરતા કે કોઈ આવકની પોષધશાળામાં ઉતરતા. ઉઘાનમાં
 વ્યાખ્યાન વખત બાદ કરતાં તેઓ પોતાનું આત્મકલ્યાણ કરવાને
 યાન-ધ્યાનમાં જ (વગર આડખીલે) મગ્ન રહી શકતા. હમણાં તો
 આપણે હેમના આત્મભાવમાં ખલેલ રૂપ છીએ. ઘડી સમાધિમાં બેસા
 હોય ત્યાં ફાણી આવેલા પાડ લેવા આવી અને ફાણો આવક
 વાદવા આવ્યો; હેમની સાથે પણ વિવેક તો સાચવવો જ જોઈએ અને
 વિવેક સાચવવા પાછળ વખત કલાકનો જ પડે. કમનસીબે કુદરતે
 કોઈના હાથમાં ૨૪ કલાકને બદલે ૨૫ કલાકનો વખત કરવાની કે

૯૦ વર્ષના આયુષ્યને ૧૦૦ વર્ષનું બનાવવાની શક્તિ આપી નથી; તેથી આમરૂઢિયાણુ માટેના ચોક્કસ કરાવતા વખતમાંથી જ આ ભગેભળનામાં વખત ખર્ચવો પડે છે. ખરેખર આ મહોત્તી ખાદ્ય આમનાર આપણે આવક છીએ. આગાણુ સારા નસીમે મુનિવર્ગ પૈકી મહોત્તી ભાગ દજી પોતાનો નફો—નુકસાન વધાસવા જોટલી વચ્ચે-વિદ્યાથી અત્ય છે; નહિતો આપણને ઊંઘા પશુ ન રહેવા દેત ! તે પછી ધામધુમો તો કમ્પાથી જ ચલા દેત ?

આ લાખનારના વડીલથીને એકલા એક મામડામાં એક અગ્નિવધા મુનિવરનાં દર્શનનો શુભ પ્રસંગ મળતાં હેમણે હેમને બ્યાખ્યાન સલાળાવવા અરજ કરી. જે દિવસ સુધી તો મહારાજ થી મૌન જ રહ્યા નહોતે ખટ્ટુ આગ્રહ થયો ત્યારે તેઓ બોલ્યા: “ ભાઈઓ ! હું પોતેજ ભણવું જોઈએ હેનો લાખમો ભાગ ભણુતો નથી તો હેમને શું ઉપદેશ કરે ? મહારે મહારે ધણું સંભાળવાનું છે તે કરવા ઘો અને પછી અવસરે સૌ સારાવાનાં મથે. ” તેઓ ત્રણ દિવસ અખંડ ભણુવામાં અને સમાધિમાં જ મગ્ન જોવામાં આજ્યા હતા. ચોથે દિવસે તેઓ કમ્પારે અને કંઈ તરફમાં વિહાર કરી ગયા તે કામને ખમર પશુ પડી નહિ ! તે શાન્ત, પ્રતાપી અને જ્ઞાનમય સદાનાં પ્રનર્દશન

અદા પોતામાં રાખવાનો ઉપદેશ કરીને, 'કુડામાં રતન' જેવા હૃદયતા કાલા વાણીઆઓ પાસે ડોકાં ધૂણાવરાવે, એથી સંભળનાર કે સભળા વનારનું એવ થવાનું વચન કાઠપિણ્ય સાત્ત આપી શકે નથી એવાની આસ પાસ ભૌતિક આવકોનાં ટોળેટોળાં ફરે છે અને ત્હેમને મધુ જ્ઞાનની ગૂંજ વગરના બનાવે છે, વિહાર કરતી વખતે બબ્બે માઈલ સુધી વળોટાવવા જાય છે અને કહે છે કે એથી અમારો ધર્મ દીપે છે । બાહરે, ત્હેમે ત્હેમારો ધર્મની આટલી બધી દરકાર શું કામ કરો છો ? તે દરકાર તો શાસનનાયક દેવને ત્હેમારો કરતાં ઘણી છે અને ત્હેમની શક્તિ પણ ઘણી છે ત્હેમે ત્હેમારો આત્માને જ દીપ્તવો તો બહુ છે ત્હેમે ત્હેમારો ઉપકારી મુનિરાજોનાં આત્માને શું કરવા આવી બીન જરૂરી ગરમડોમાં શેકી અર્થ વગરની—નિર્થક પચાવતમાં ઉતારો છો ? ત્હેમે ધર્મ દીપાવવા ખાતર નહિ પણ ત્હેમારી પોતાની શોભા માટે આવી સઘળી ધામધુમ કરો છો, અગર બહુતો અજ્ઞાનતાથી કળે છો । આર્તિક ધર્મ નિમિત્તે કોઈ જાતની આવી લાગજાળની જરૂર જ નથી

હવે અમે 'વરશી તપ'ના નામે થતા ખર્ચના સમન્વયમાં રહેલું તત્વ સમજાવીશું તે તપ કેવી રીતે શરૂ થયો, કયા તીર્થ કરના વખતમાં કેવા રૂપે થતો, હાલ કયે કયે રથેલે કેવા રૂપમાં થાય છે, તપને નામે કેવી વધુ પડતી ધમાધામ થાય છે, ત્હેમાં કયો દોષ છે, તે સર્વ જણાવીશું અને હવે ત્હેને બદલે શું કરવું શાયદાકારક છે તે પણ બતાવીશું ત્યાર પછી અનેક પ્રકારના બીજા દ્રવ્યો અર્થો અર્થ

(૩)

પૂન્ય ખર્ચ અને અથોગ્ય ધામધુમનો એક વધુ પ્રકાર આત્મે આપણે તપાસીશું. છાત્રીવાવાડમાં તેમજ બીજો ઘણો સ્થળે ‘વરસી, તપ’નું નામ સુવિખ્યાત છે. બાર મહિના સુધી એકાંતર ઉપવાસ કરવામાં આવે છે. તેને ‘વરસી તપ’ કહે છે. છાત્રીવાવાડમાં એ તપ અક્ષય તૃતીઆથી જ ચર ચાય છે અને બીજો સ્થળે વર્ષના દરકાંઈ ભાગથી તે તપ ચર કરી ચકાવ છે. એ તપનું મહત્તમ ભેદ-હું છાત્રીવાવાડમાં અને તેમાં પણ કંઠાળમાં છે તેટલું અન્ય સ્થળે નથી. ત્યાં ખર્ચ અને ધામધુમ પુષ્કળ ચાય છે. હવે આપણે આ વરસી તપનું મૂળ તપાસીએ. વરસી તપ એ આખા વર્ષ સુધી (ગમે તે મહિનાથી બાર માસ સુધી) અખંડ તપસ્યા—૩૬૦ દિવસની તપ-શ્યાનું બીજું નામ છે. એ તપ મી નરુપભદ્રેવ તીર્થ કરના વખતમાં ચતો એમ સાંભળવામાં છે. શ્રી મહાવીર દેવના જમાનામાં છ માસી તપ હતો; તેઓએ પોતે છ માસી તપ કર્યો હતો. એટલે ‘વરસી તપ’ હવે તેના ખરા અર્થમાં કોઈ કરી શક્ય જ નથી; એવાં કંઠાણ જ હવે રવાં નથી. તો પણ એકાંતર તપસ્યા બાર માસ સુધી કરે છે તેઓ પ્રત્યે નાપસંદગી બતાવવાનો અમારો આશય નથી. તપસ્યા—સર્વ તપસ્યા લાભકારક જ છે. બાર માસમાં અઢધા દિવસોને બદલે એક જ દિવસ ઉપવાસ કરાય તે પણ લાભકારક છે;

છીએ. આત્માનો ચીકણો વળગાટ દૂર કરવા માટે તેને 'તપસ્યા' રૂપી આય આપવાની છે; પણ ન્હાના બાળકની માફક માર્ગો, મજા-ગારવાથી, ખાસ રકાની અને રમકડાંની લ્હાણીઓ કરવાથી, વરઘોડા કહાડવાથી એને એવી એવી બાલીય, રીતે તે તપને જાહેરાત આપવાની સાલસાથી તો ઉલટું તે તપને તુલ્યાન થઈ જાય છે. તપ આદિને કાંઈ ધાર્મિક અનુષ્ઠાન કરવાનાં છે તે આત્મસાક્ષીએ-આત્મભાવે કરવાનાં છે. એમાં દેખાડો મુદ્દલ જોઈએ જ નહિ. ખર્ચ કરવાના ઉમમને અમે વળોડી કહાડવા માગતા નથી; બલકે એવો ઉમમ તો આપણામાં આછો છે તે ઉમેરવા અમે હમેશ પ્રયાસ કરીએ છીએ; પણ જે જગ્યાએ ખર્ચની જરૂર નથી તે જગ્યાએ વધારે પડતાં ખર્ચ કરવા અને જે જગ્યાએ ખર્ચની અત્યંત આવશ્યકતા છે તે જગ્યાએ તદ્દન મજબીયાત થવું એવી રીતી સામે જ અમારો પોકાર છે. વરથી તપની ધામધુમ ફર-જયાત ગણાતી હોવાથી કેટલાક ગરીબ આવક-આવિકાયા ધમ્મ છતાં તપનો લાભ લઈ શકતા નથી; કારણ કે તપ કરીને પૈસા વાપરે નહિ તો સેકામાં હેમની હાંશી થાય છે ! વરથી તપની ધામધુમની રીતોના આ ખુલ્લો જ ફાયદો ! હવે આવા ફળુલ ખર્ચની સામે મુનિરાજે કેમ પોકાર કરતા નથી ? જે વરઘોડાની ધામધુમ પાછળ ખર્ચ કર-નારોએને લાંબા નાક વાળા તિર્થ યવાની ધમકી આપવામાં આવતી હોય તો ધર્મનિમિત્ત બતાવીને તે પાછળ ફળુલ ખર્ચ કરવાની સલાહ આપનારની શી વહેલે થવી જોઈએ એ વિચારવું ત્રાસદાયક છે. એક એક જગર-અને-આઠ વાર કામા ચાહીને અમે મુનિ વર્ચને અરજ કરીશું કે, વરથી તપના પારણાં માટે ખાસ જ જે આપ કાંઈ જગ્યાએ જતાં હો તો તેવી પ્રથા હવે જતી કરશો. આપની આગેવાનીને શીધે તે ખર્ચ જમણું થવાનું અને ગામોગામના આવો જોના મધ

અનેક આરંભ-સમારંભ કરવાનાં. પોતાના આત્માના કલ્યાણ અર્થે
સસારમાંથી નીકળેલા મુનિઓએ બીજાના માટે એવા દોષના કારણજન
સ્વામી શી ગરજ છે

૧૪-૫-૩૬

૧. કનૂય અર્થે અન અયામ પામવુંમના કેટલાક દાખલા આપણે
અવલોક્યા પાઠક મહાશયે કાણુજર પણ એમ માની લેવાનું નથી કે, આ
દાખલાર આપણી હાલની સર્વ રીતોએ અને પ્રયાગોને ધિકારનારા
આમાનો અર્થ હશે. એણે એમ કાણુ માટે પણ માની લેવાનું નથી કે, આ
દાખલાર તે રીતોએ પૈકી કેટલીકમાં રહેલી ગુપ્ત ખુશીઓ જેવા
અશકત હશે. એવું કાંઈ જ નથી, બધાં વર્ગો થયાં જોએ. અમુક
રીતના દાસ મુઠ ગયા હોય તહેમને આ સ્વતંત્ર વિચારે માટે કદાચ
ઉપર કલા મુજબ અભિપ્રાય બાધવાની ઇચ્છા થાય, એ બતવા જોગ
છે. પરંતુ તેઓ જે આત્માની ઉત્ક્રાન્તિ ઇચ્છતા હોય તો તેઓને
આ બવમાં તદિ તો બીજા કોઈ બવમાં પણ આવી 'નિરપેક્ષગી
ઉપાધિઓ' છેડ્યા સિવાય છુટકો નથી જ. 'અનર્થ દંડ વિરમણુ વત'
નો ભગ કરનારા આવાં આશ બીનજરરી કે એાઈં જરરી કૃત્યોમાં
મુઠાઈ રહેવાથી આત્મા બીજાં જરરી કામો કરવાને વખત અને
શક્તિ તથા ઇચ્છા ગુમાની જોમે છે.

૨. દાખલા તરીકે, અપાસરાનો વિષય લખ્યો. વદવાણુમાં અપાસરા
કેટલા ? અમદાવાદમાં કેટલા ? શા માટે એટલા બધા અપાસરા
જોઈએ ? - પુરૂષોને ધર્મક્રિયા કરવા માટે એક જગ્યા જોઈએ અને
ઊંચાને પણુ, ધર્મક્રિયા કરવા માટે એક અલાયદી જગ્યા જોઈએ.

એમ બે મંદાન તો આવેપકિય છે; પરંતુ તેથી વધારે મંદાનની શી
જરૂર તે કોઈ પણ સાધુ સમર્થવંશ કૃપા કરશે ? શું આવકના ધરમાં પૈસા
ફૂટી રહ્યા છે કે જેથી આવી કામગીરી ખર્ચ કરી દેવદાની અને કલેશ બનને
જોડી લે છે ? વડવાણ અને અમદાવાદનાં નામ અને પસંદ કરવાનું કારણ
એટલું જ કે એક હોમોચાંડુ અને એક શુંજરાતનું એમ બે જુદા
જુદા પ્રાંતોનાં દર્શાત બતાવવા ધરાશે છે. ખોળ પશુ ધણી ગામેમાં
તેનું તે જ છે. અને તો હરકોઈ એક બે નામ લેખ માત્ર સમસ્તુત
આપવા સાથે કામ છે. હવે જો છોકરી સંપ્રદાયનાં સાધુ આડકોટી
વાળાના બેગા ઉતરવામાં જ દોષ માનતા હોય તો પછી જેમાંના
એક તો જોઈ ક્યાં જ ને ? તો તો પછી આપણે એક કમીટી સુકરે
કરીને કૌણ જોડું હોને નિર્ણય કરાવી જોડાં સમુદાય સાથેના કુલ
સંબંધ તોડી નાખવો જોઈએ; કારણ કે આપણે તો ફરીયાદી હો,
છોકરી હો, પંખખી હો, મારવાડી હો, ગમે તે હો—સર્વમંથી
ઉત્તમને 'હુંદનારા' તરીકે જાળખાઈ ચુક્યા છીએ. છતાં સા માટે
પક્ષપાત જોઈએ ? અને જો સાધુઓ કે જેઓને આપણી પેઠે બેઠા-
બેઠી પરણાવવાનાં નથી અને કિચી નીચી નાત જાત નથી તેઓ જ
એક ખીખની સાથે બે દિવસનો ઉતારો કરવામાં આજાડેટ માનતા
હોય તો પછી સર્વ જીવોને એક સરખા ગણી સર્વમાં પ્રેમ અને
બાતબાત મધરવાની શ્રી જીનરાજની આશાનું શું થશે ? શું તે તો
'પોથીમાંનાં રીંગણાં' જ કે ? છોકરી અને આડકોટી એ જેમાંના
એક પક્ષ જોડો હોય તો બીજો પણ ખરો કરી શકે તેમ નથી.
દાખલા તરીકે છોકરીમાં પણ અમુક સાધુ માટે અમુક જ સ્થાનક
અને અમુક માટે અમુક સ્થાનક એવી પ્રથા શું હાલ ચાલતી નથી ?
નાતજાતના જુલમી બેદાને તોડી મુકવું જાતને એકજ પ્રેમના તાંતજાથી

જોડનાર જોન ધર્મમાં અને તે પણ ખુદ ત્યાગી ઉપદેશક વર્ગમાંજ
આવી નાંતો જાતો યવા પામે એ કેટલી બધી ખેદજનક બાજત છે ?

અત્રે ખુલ્લું કહેવું જોઈશે કે આ દોષ સાધુનો નથી એટલો
આવક વર્ગનો છે, જો કે સાધુ છેદ જ નિર્દોષ છે એમ તો નથી જ.
આવક વર્ગ જો જૂઠા પડવા પ્રચલિત સાધુને રહાય ન કરતા હોય અને
અપાસરો કરાવી આપવા તૈયાર ન થતા હોય તો આવી ખટપટો
કદાપી ન થને. પરંતુ બન્યું છે એમ કે, આજ કાલ 'સંધનો ધર્મ'
મટીને 'ફૂળનો ધર્મ' યવા લાગ્યો છે. સાધુઓ સંધના શરૂ હતા તે
હવે પ્રાયઃ 'ફૂળ શરૂ' યવા લાગ્યા છે. અમુક અપાસરો કોનો ? તો
કે 'પાના ઝવેરનો. અમુક કોનો ? તો કે 'મધીયંદ જેયંદનો.
અમુક કોનો ? તો કે 'ચોકવાળાનો. અમુક કોનો ? તો કે 'સંઘરીનો.
જાહેર અમુક સાધુ અમુક કુટુંબના કે તે કુટુંબને લાગતાવળગતાના
સાધુ તરીકે ઓળખાશે ત્યારે ધર્મની અધિગતિ કેમ નહિ થશે ?
અપાસરો એક જ જોઈએ અને તે કાષ્ઠનો ન જોઈએ. કાષ્ઠને બહોલ
કપો માટે તે લેનો ન હોય એ અપાસરો ૮૪ લાખ શ્રવાણીનો
છે. જોને પણ સાંસારમાંથી બળ્યાજળ્યા ઘડી અદ્ય આત્રય લેવો હોય
તે અપાસરો આવે અને તે જગા કે જગ્યા નિરંતર પ્રાર્થનાના પાઠો
અને શુભ કારનાના પાઠો અને સૂતના મંત્રના ઉચ્ચારના શુભ
પુદ્ગળો વડે પાપના પુદ્ગળને પાછા હટવાની ફરજ પડે છે, એવી
તે જગામાં તે શ્રવ પોતાનાં દુઃખ શુની જમ્મ ધડીઝરતી શાન્તિ પામે.
એવું એ પરિત્ર રથાન રાગદ્વેષ અને મ્હારાત્હારાના અદ્ય પણ
એવ વગરનું જ જોઈએ. અપાસરો દલાણાનો કહેવાયો ત્હારથીજ
ત્હાથી પેલા ઉપર કહેલા શુભ પુદ્ગળો નાશી ગયા; અપાસરો દલાણા
'સંધાડનો કોલો ત્હારથી જ તે આધાકમી જનીને દોષનું પાત્ર ઘઉં ચૂક્યો.

આ લાભનારની દ્રઢ માન્યતા છે કે, તે સ્થળને અપાશરો દહેવાયજ નહિ કે
 જ્યાં હુરેડેઈ જળ્યાજળ્યા આત્માને આશ્રય ન મળે, તે અપાશરો જ
 નહિ કે કે જ્યાં દાખલા યતા જ ખોટા વિચારો અને તર્કવિતર્કોના પુર-
 ગણો ને બંધાર કહાડનાર શુદ્ધ વાતાવરણ ન હોય એમ ન હોય તો પછી
 અપાશરો અને ધરમાં શુ તફાવત છે ? અપાશરો સાધુ માટે કરાવાતો
 નથી એમ તો આપણે મૂર્તિપૂજકોને જવાબ આપતો કહીએ છીએ,
 તો પછી જ્યારે તે આપણુ સસારી માટેજ છે તો સસારી માટે આપણા
 ધર શુ ખોટા છે ? પણ નહિ; સસારીના રહેઠાણમાં ક્રોધ, મોહ, લોભ
 વગેરે અહે નિશ રાજ્ય કરતા હોય ખરાય પરમાણુઓ ચોનરફ હોય છે
 અને તે તહેમાં રહેનારને એપ લગાડ્યા વગર ન જ રહે પરંતુ અપાશરો
 કે જ્યાં જુદી જુદી શક્તિવાળા અનેક મહાત્માઓ આવતા ને જતા
 હોય છે, જ્યાં ધર્મની દરકારવાળા અને સરકારી જીવો પવિત્ર પાકના
 હથ્થારો વડે હવામાં અમુક ધુમ્મરીઓ ઉપનન કરતા જ હોય છે
 (કે જે ધુમ્મરીઓ વાતાવરણને નિર્મળ બતાવે છે અને એ રીતે ત્યાં
 યિસનારના વિચારોને—મતિને પણ નિર્મળ બતાવે છે) એવા
 અપાશરોમાં જનાર પામરમાં પામર જીવને પણ બહારની મદદ મળે
 છે એના આત્માને ળીજના આત્માની મહેનતોના ફળનો લાભ મળે
 છે એ શાંત બને છે, અને શાંત ચિત્તમાં પછી હિતમ વિચારો
 દાખલ થાય છે, કે જે વિચારો અને લાવનાઓ વડે તે 'ધ્યાન'માં
 હોય હિતરવાને લાયક થાય છે અપાશરોનું આ કામ છે, અપાશરોનો
 આ આશય છે, અપાશરોનું આ સાર્થક જી બાકી અમારો—તહમારો
 ગણ્યોતો અપાશરો કાંઈ રીતે અમારા—તહમારા આત્માને આશ્રય
 આપતો નથી જેટલા બહારના દેખાવોમાં રમ્યા કરે છે—રમકડા
 રમાડ્યા કરે જી તહેમનો મોક્ષ ધણો—ધણો દૂર છે અંદરનું તપ શોધી,
 કરેક વસ્તુ અને દરેક કાર્યનો આરાય શોધી.

એક ગામમાં પુરોહિત માટે બે અપાસરા કરાવ્યા તેથી શું લાભ ? એક તો બેવડું ખર્ચ અને બેવડા આરંભ-સમારંભ, વળી તેથી કંઈ આ બમણા થવાના કંઈ આ નહિ હોય તો ભવિષ્યમાં બહારે પણ કાંઈ આવક કે સાધુને કાંઈ બાજતનો વાધો પડશે કે તુરત પક્ષ પડી જશે અને બે અપાસરાના બે સમુદાય થઈ જશે. એકના બે કરવા માટે જ તે વધારાનો અપાસરો કામ લાગશે એ કેવું આશ્ચર્ય ! જે અપાસરાએ બેનું એક કરવું જોઈએ, જક લાવ બૂલાવી માત્ર ચૈતન્ય લાવ નામતા એકજ લાવમાં તલ્લીન કરવાનું કામ કરવું જોઈએ તે જ અપાસરો પોતાના આશ્રીતને જડલાવમાં ઉતારી નાંખનારો અને એકના બે કરનારો થઈ પડે તે કેવી ત્રાસદાયક પીડા !

કદાચ કાંઈ કહેશે કે અમે તો અમુક સાધુઓમાં થોડો મતભેદ જોયો તે ભવિષ્યમાં મોટું રૂપ ન પકડે એટલા માટે બે અપાસરા કરાવી બન્નેને જૂદા રાખ્યા. ઠીક; કદાચ તેમ કહે; પરંતુ મતભેદ, જૂદા રહેવાથી, વધારે કે ઘટશે ? જે મતભેદનાં બીજાં છવતી છે, જે મતભેદ બન્નેના હૃદયમાં ઉડા દટાવવા છો તે, વખત જતાં વૃક્ષનાં રૂપમાં કેમ નહિ બહાર નીકળી આવે ? ભવિષ્યમાં મોટું રૂપ ન થવા કેવું હોય તો બન્નેને ભેગાજ રહેવા દો, ભેગા રહેવાથી અથડાવાથી-ટીચાવાથી એકબીજાનો સમાસ કરી લેવાની તહેમને ફરજ પડશે. તેઓ અનુભવ શીખશે અને છેવટે ધક્કા ખામને ખરે રસ્તે આવી જશે કુખ ખમાવું નથી એમ કહીને તેઓ કુખથી દૂર નાસી છે તેઓ કદી સુખી થવાના નથી, કુખને સહન કરવાનાં વિદ્યા શિખ્યા વિના આપણો કાંઈ દિવસ છુટકારો નથી કર્મના સિદ્ધાંત બરાબર સમજો. 'કર્મ' આપણો ગુરુ છે- 'કર્મ' આપણો શિક્ષક છે. 'પૂર્વ' ; 'કર્મ' નાં માઠાં પરિણામ ભોગવવાનું પડે,--એ તો પ્રશુ પણ ક્ષમા ન

ન કરે એવું દર્શિ કારણ ? શું શાન્તિનાથને દયા નહિ હોય ? ના, ના, એમ નથી. પૂર્વ કર્મનાં ફળ ભોગવતી વખતે મગતો અનુભવ આપણે મદ્ય કરવાનો છે અને એ અનુભવ વડે જ આપણે ચાલી થરાતું છે. ભુગવાનનો અનુભવ આપણને અનુભવી જનાવી શકે નહિ; આપણે જાને જ હિંમત કરીને-દુઝોની વચ્ચે રહીને હોમાંથી અનુભવ મદ્ય કરવાનો છે. માટે જોએને જાતી રાથી ન હોય તેવા સાધુએને તદમે જુદા થવાની સમજ ન કરી આપે; પણ હોમને ભેગા જ કુટાવા દો, તેઓ પોતાનો રસ્તો આજે નહિ તો કાલે કરી દેશે. કાં તો બન્ને અમાઉ કરતાં હજાર ધણા પ્રેમથી જોડારો અને કાં તો સસારમાં પાછા આવશે; પછી સાધુ તરીકે 'કેપના ચર' જાગી વાર નહિ બન્યા રહે અમારું એકનું એક આરામ સ્થળ હોને તદમે બધું ન કરે, હોને તદમે દુઝનું સ્થળ ન જનાવો.

કોઇ કહેશે "મોટા શહેરમાં એક જ અપાશરો હોવાથી ધણાને તે દૂર પડે, માટે બે જોઇએ " દૂર પડે ? અપાશરો દૂર પડે ? હરગીજ નહિ. અપાશરો—આશ્રમ સ્થળ કદી દૂર પડે જ નહિ. મક્કા દૂર ન પડે, હાગી દૂર ન પડે, દ્વારિકા દૂર ન પડે, શાહુજપ દૂર ન પડે અને પોતાના ગામ વચ્ચેનો અપાશરો દૂર પડે ? હરગીજ નહિ, અને જોમને અપાશરો દૂર પડતો હોય તોમને માટે અપાશરો છે જ નહિ જોમનાં મન અપાશરાની ગરજ વચ્ચાં છે તોમને માટે જ એ અપાશરો છે સુબંધનું ચીંચપોકતી સ્થાનક ધણું દૂર-જણ માઇલ દૂર હોવા છતાં જોમને ગરજ છે તે તો દરેકજા તદ્દાં જાય છે. સુબંધના સ્થાનક જોઇલુ દૂર કોઇ પણ ગામનું સ્થાનક છે જ નહિ અમદાવાદમાં વૈષ્ણવો રહવારે અધારામાં ઊડીને 'આચારજી' નાં દર્શન કરવા જાય છે કેવી ઠંડી અને ઉત્સાહપ્રેરક હવા ! દેવો

શાંત સમય । કેવી અંગ કસરત । ઘેરથી અપાસરે જતાં એટલે
 વખત વસ્તામાં મળે એ તો ઇચ્છવા યોગ્ય છે; કારણ કે તેથી મન
 ઉમંગમાં આવે છે, શરીરનો પ્રમાદ દૂર થાય છે, અને અપાસરે નજીક-
 માં હોવાથી પ્રાયઃ જે અત્યંત Familiarity ધરવટપણું થાય છે
 તે થવા પામતું નથી અને તેથી Familiarity breeds con-
 tempt (ધરવટપણું તિરસ્કારને જન્મ આપે છે) એ સિદ્ધાંતનો ડર
 રહેતો નથી. ધર્મ પ્રમાડવા માટે કે ધર્મ વધારે પ્રમાણમાં આચરી
 શકાય તેવું કરવા માટે અપાસરા નજીકમાં કરવાનો કે અપાસરા
 વધારે કરવાનો કે દ્વાણી પ્રભાવના કરવાનો વગેરે જે કાંઈ બાબત
 ઇલાજ હાલ લેવામાં આવે છે તે આ વિચારવંત થતા જતા અને કારણ-
 કાર્યના સંબંધ શોધવાની દરકારવાળા જનતા જતા જમાનામાં કાંઈ
 કારગત લાગે તેમ નથી. હવે તો તે સર્વ સાધનાને બદલે તત્ત્વ સમ-
 જાવવાનું સાધન જોઈએ છે. હવે તો અપાસરામાં રહેનારનો ઉપદેશ
 કેટલો ન્યાયસરનો છે તે જોવાશે; એમના ઉપદેશમાં દલીલ શું છે તે
 જોવાશે. વિચારશક્તિ પાસે કશું કરાવી શકે એવો ઉપદેશ આપનારા
 મુનિ હજાર ગાંઠ દૂર હશે તો પણ ત્યાં મેંકડો માણસ જશે; બાકી
 તો અપાસરે ધરનાં આંગણે હોવા છતાં કાંઈ ત્યાં જવાનું નહિ-
 બાજકાલ ધર્મનું નામ પોકારનારની સંખ્યા વધારવા ઉપર જો
 સક્ષ અપાય છે તે કરતાં ધર્મનું કામ કરનારની સંખ્યા વધારવા
 પર ધણું જ થોડું સક્ષ અપાય છે, અને તેમ આત્મા કરશે ત્યાં
 સુધી અપાસરા અને સંધાડા, ગરબો અને સમુદાયો, પક્ષા અતે તડો
 વધાજ કરશે અને ભગવાને લવિષ્ય ભાખ્યું છે તેમ “ ધર્મ આગણી-
 ની પેઠે ચળાશે. ” ધર્મ આગણીને પેઠે ચળાશે તે કાંઈ આ
 , , જેવા ખુલ્લા દિલથી ચેતવનારને લીધે નહિ પણ એવું

સખવાતું કારણ આપનારના પ્રતાપે જ. જે શાહુકારનો છોકરો બહિયારી નીવડે છે તે શાહુકાર પોતાનાં સર્ગાબ્દાલનિ જ્યેતવણી આપે કે “તુમારે તુનો વિશ્વાસ કરવો નહિ” એથી કાંઈ તે શાહુકાર ફૂળની આખર લૂટનારો નહિ ગણાય; પણ જો તે મુગો જ મરી રહે અને પેલા બધા છોકરા પાસે કુટુંબની નવચોવનાઓની આખર લૂટાવા કે તો જ તે ફૂળની આખર લૂટનારો ગણાયે. વિચારવંત પુરુષોએ આ દર્શાવે બરાબર સમજવા જેવું છે—મગજમાં ઉતારવા જેવું છે—ફરી-ફરીને મનન કરવા જેવું છે. (તા. ૧૭-૫-૦૬)

(૫)

ફળૂલ ખર્ચ અનેક જાતનાં છે. એટલી તો એ જાતોની વિવિધતા છે કે તોમનું પુરેપુરું વર્ષન આપતાં આખું એક વર્ષ વહી જાય તો પણ એ કયા પુરી ચાય નહિ । પરંતુ આખા વર્ષ સુધી એકનો એક વિષય અક્ષાવચાથી કવચિત્ કંટલાકને કંટાળો આવે અને કવચિત્ કોઇને એમ લાગે કે આ આ ટોપી તોમને બધાંએની છે માટે તોમને માટે જ કરાવવી ફરો । વાર, તો પણ આપણે એકાં બે મુદ્દા તો લાઇશું અને પછી ફળૂલ ખર્ચને છેલ્લી સલામ કરીશું,—અમે અમારા ફળૂલ ખર્ચના વિષયને છેલ્લી સલામ કરીશું અને અમારા દાના વાચક મહાશયો ફળૂલ ખર્ચનાં કામેને છેલ્લી સલામ કરશે.

, કાંઈ માણસના ખર્ચનાં આકાશ તપાસવાથી એની ગતિનું અવિધ્ય લાખી શકાય; અર્થાત્ એક માણસ કેવે રસ્તે કેટલું ખર્ચ કરે છે તે જોવાથી એના આત્માના વળણનો ખ્યાલ આવી શકે અને એવા વળણવાળો આત્મા મોક્ષ, સ્વર્ગ, મનુષ્યાવતાર, નરક કે તિર્થયાત્રયા

કાળકો મુકશ્ન. ગરીબમાં ગરીબ માણસ કે જે પોતાના એકના એક
 છોકરા માટે ક્ષયની દવા કરવામાં પાંચ રૂપીઆ ન ખુરચી મુકતો
 હોય તેણે પણ પાંચ રૂપીઆની બીડથી મરી જતા તે ગુલાન છોકરા
 પાડળ 'કારણ' કરવા માટે ૨૦૦-૩૦૦ કે ૫૦૦ રૂપિયા ખર્ચવાજ
 પડે ! ખાવા-પીવાનો આપણો રોખ સામાસીક જામતોમાં જ પૂર્ણ
 હિતિ પામતો હોય તો આપણી એટલો પણ સંતોષ લઈ શકત, પણ
 એની એ બધા ધર્મને પણ વળગી પડી છે. ધર્મના નામે પણ કદો-
 ધર્યોને જ હિતેજન અપાય છે. અમે જૂલતા ન હોઈએ તો, હાલ જે જે
 કાર્યોમાં કદોષના ધરની સાંકળ ઢાકવી પડે તે તે સર્વ લક્ષમાં લઈએ
 તો કદોષ્યાની એકાદ વરસની હડતાળથી આપણો ધર્મ (હાલ
 જે રૂપમાં થાકે છે તે) વિચ્છેદ જ જાય ! ગામમાં સાધુ પધારે
 ત્યારે પતાસા વહેવાય, પતાસા કંઈથી લાવશે ? તો કે ' કદોષને
 ત્યાથી. યોમાર્ગે બેઠું; રાજ બળ્યે ચચ્યાર પ્રભાવનાઓ શરૂ થઈ.
 પ્રભાવના શાની કરશે ? તો કે ' કદોષ મહાત્માની બનાવેલી મીઠી
 મીઠી ગોળમદોળ શિખામણોની આજ તો મહારાજે ' દયા પળાનવા ' નો
 ઉપદેશ કર્યો છે અને જમનાદાસ રોકેને તે ઉપદેશ રંગે રંગે બ્યાપી
 ગયો છે, તેથી તેઓ નામદાર સંખાવને બહાર બનીને પોતાના ધરમાં
 મુગ્યલી પાંચ હજારની કાંઈની ધર્મદાની રકમમાંથી પચીસ રૂપિયા
 કદાડીને દયા પાળનારોએને જમાડવા તૈયાર થયા છે કદો શુ જમા-
 ડશું ? તો કે ' લેખનશાળી કદોષના ઘેરથી લાડુ, બરડી અને પેડા
 મગાવો થોડા દહાડા થયા નથી એટલામાં ફલાણા ગામનો સધ
 પોતાના માનીતા મહારાજનાં દર્શન કરવા લાવલરકર સાથે આવે છે.
 એમણે ' રવભીનાત્સલ્ય ' શી રીતે કરીશું ? તો કે ' બોલાવો જહેની
 સાથે મહારાજ પડી છે એવા આપણા તારનાર કદોષરાજને અને

નકો કંઈ રિચિતિને પ્રાપ્ત થવો નિષ્પત્તિ એ વિચારી શકાય. આપણે
 અહીં કંઈકને જોટલું ઉત્તેજન અપાય છે તેટલું ઉત્તેજન વિદ્યાપત્તમાં
 લેખકને અપાય છે, એ ઉપરથી એ લોકોની આગાહી, નીતિ, માન
 અને સાહસિકપણ તથા આપણા લોકોની અવનતિ, અનીતિ અમાન
 અને કાયરતા એ ખાસ લક્ષણો (characteristics)નું કારણ સમજી
 શકાય છે. વિદ્યાપત્તમાં એક પુસ્તક રચાયું એટલે હેના રચનાર
 પાસેથી હેના હક ખરીદી લેનાર છુકસેલોની કંપનીઓના ટોળેટોળો
 તૈયાર થાય છે. અને તે કંપનીઓમાંની જે તે પુસ્તક ખરીદવા પામે છે તે,
 જેણે તે પુસ્તક ઇલાજી પોતાની દુકાનના આગલા ભાગમાં હેની થોડે જોડ
 વીને બાજુમાં પુસ્તકની જાહેરાતનું જોડ મારી દે છે તેવાજ ખરીદ-
 નારના ટોળેટોળો એકઠા થાય છે "કાંઈક નવું; કાંઈક નવું" એમ ત્રણની
 શોધમાં જ માથુસો હોવાથી નવું પુસ્તક જોતાં જ શીવીંગ-એ શીવીંગ
 ફેક્ટી દે છે અને પુસ્તક ખરીદે છે. પુસ્તક વાંચ્યા પછી જો તે નાવેલ
 કે વાર્તા કે કાવ્ય હોય તો બે ચાર દિવસમાં વાંચીને ફેક્ટી દે છે. તેમ
 એક કોટ દસ રૂપીઆનો ખરીદીને બારેક મહિના હેનો લાભ લઈ
 પછી ફેક્ટી દે છે, તેમ છોકરાં પણ તેમજ કરાય છે. કારણ કે ખધાને
 ત્યાં લાઈબ્રેરી હોતી નથી. દુસરા હજારે પુસ્તકો નવા નીકળ્યાજ
 કરે છે. બિલ્લુક વિચિતિના લેખકો પુસ્તક લખીને ઉધવા જાય છે અને રહે-
 વારમાં ઉઠતાં પોતાને શ્રીમંતાવસ્થામાં બાળે છે. ત્યાંના લોકોનું અર્થ
 જ્ઞાનના સાધનો પાછળ છે, ત્યારે આપણા લોકોનું અર્થ ખાવા-
 પીવાના સાધનો પાછળ છે. ગરીબમાં ગરીબના ઘર પણ પરાણે
 આપ્યો તો હેને ભેરીના નાકનો કટિ (એકનું એક પ્રાણ) ગીરો
 મુકીને પણ કંસાર અને છુટી વાદીએ લી પીરમણું ભેષશે. અને
 આપણે ખાનદાનીનું લક્ષણ ગણી 'હિંદુ મેમાનગીરી' માટે કુલાકને

કાળકા મુદ્દત. ગરીબમાં ગરીબ માણસ કે જે પોતાના એકના એક
 છોકરા માટે ક્ષયની દવા કરવામાં પાંચ રૂપીઆ ન ખરચી શકતો
 હોય તોયે પણ પાંચ રૂપીઆની બીડથી મરી જતા તે યુવાન છોકરા
 પાછળ 'કારણ' કરવા માટે ૨૦૦-૩૦૦ કે ૫૦૦ રૂપિયા ખર્ચવાનું
 પડે ! ખાવા-પીવાનો આપણો શોખ સાંસારીક જાનતોમાં જ પૂર્ણ
 હિતિ પામતો હોય તો આપણે એટલો પુણ્ય સતોય લઈ શકત, પણ
 જોની જો ખંદા ધર્મને પણ વળગી પડી છે. ધર્મના નામે પણ કંદો-
 મુચ્છિનેજ ઉત્તેજન અપાય છે. અને જૂલતા ન હોઈએ તો, હાલ જે જે
 કાર્યોમાં કંદોષના ધરની સાંકળ ઠાકવી પડે છે તે સર્વ લક્ષમાં લઈએ
 તો કંદોષોની એકાદ વરસની હડતાળથી આપણો ધર્મ (હાલ
 જે રૂપમાં ચાલે છે તે) વિચ્છેદ જ નવ્ય ! ગામમાં સાધુ પધારે
 તંદારે પતાસાં વહેંચાય, પતાસાં કંદોષથી લાવશે ? તો કે ' કંદોષને
 તંદોષથી. ચોમાસું બહુ; રોજ બખ્ખે ચચ્યાર પ્રભાવનાઓ શરૂ થઈ.
 પ્રભાવના શાની કરશે ? તો કે ' કંદોષ મહાકાળની બનાવેલી મીઠી
 મીઠી જોળમટોળ શિખામણોની આજ તો મહારાજે 'દયા પળાવવા' નો
 ઉપદેશ કર્યો છે અને જમનાદાસ શેઠને તે ઉપદેશ રમે રમે વ્યાપી
 ગયો છે, તેથી તેઓ નામદાર સખાવને બહાર બનીને પોતાના ધરમાં
 મુઠપલી પાંચ હજારની ઠાકની ધર્મદાની રકમમાંથી પચીસ રૂપિયા
 કઠાડીને દયા પાળનારાઓને જમાડવા તૈયાર થયા છે. કહો શું જમા-
 ડશું ? તો કે ' ભાગ્યશાળી કંદોષના ઘેરથી લાહુ, ખરશી અને પેડા
 મગાવો. ચોડા દહાડા થયા નથી એટલામાં ફલાણા ગામનો સઘ
 પોતાના માનીતા મહારાજનાં દર્શન કરવા લાવલરકર સાથે આવે છે.
 એમનું 'સ્વામીવાત્સલ્ય' શી રીતે કરીશું ? તો કે ' જોલાવો જોની
 સાથે મડગાંઠ પડી છે એવા આપણા તારનાર કંદોષરાજને અને

કરાવો શેરશેર ધીનો મમજ ! વળી પાછા પર્યુપણ—જ્ઞાનનો ઠીવો
 કરનાર પર આભ્યાં; અને શી રીતે ઉજવશે ? લાડવાથી કે શીરા-
 પુરીથી ? જમવા માટે ધાવણાં બાળકોને પણ બૂબે મારી પોષે કરનારી
 આરિકાના બુંડને વળી શું જમાડશે ? બસ જમવું ને ખાવું—
 જમવું ને ખાવું એ જ વાત. હિંદુઓમાં જેમ બ્રાહ્મણ વગર પગલું
 ચાલે નહિ તેમ જૈનોમાં હેમના ગેર 'કંદોષરાજ' બ્રાહ્મણ ગમે
 તેવા પતીત હશે તથાપિ હેના કુળાચાર ખાતર પણ થોકુંક સ્વંસ્કૃત
 બને લુખ્ખી જ્ઞાનની વાતો શીખ્યે હશે; પણ કંદોષ તે જડસા જેવી
 બુદ્ધિના ઠાંકણુ રૂપ હેના સરીરનો બરીરેક પરશેવો લાડુમાં બેળવીને
 લેભારા મ્હેમાં તે લાડુ આપે જ અને લેભારી બુદ્ધિને તે પરસેવા
 વડે હેના જેવી જ બનાવે છે. માણસ છેક જ Primitive-પ્રાથ-
 મિક રિયતિમાં હતો ત્યારે હેનો મ્હોટામાં મ્હોટો જ્ઞાન'દ ખાવું-પીવું
 એ જ હતો. બાળક જન્મે છે ત્યારે વગર-સિખબ્યે કરાતી પહેલી
 ક્રિયા ધાવવાની કરે છે. અર્થાત્ ખાવું એ છેક જ પ્રાથમિક સંસ્કાર
 છે. જહેમની મતિ ખાવાના પદાર્થોમાં જ ગેધાઈ રહી છે હેમને
 ખીણું કશું સજે જ નહિ. કપ્ડાં જ્ઞાનની પાછળ ગાંડા યજ્ઞ કરનારા
 પશ્ચિમના લોકો અને કપ્ડાં કંદોષની પાછળ ગાંડા યજ્ઞને કરનારા જૈનો!

ઉઝાડી દેવાના છે કે ? નેચો અરબકિત ખાતર દર્શન કરવા આવતા
 હશે તેઓ તો જેમ રૂપિઓ કે પાંચ રૂપિયા નેટલું મુસાફરી ખર્ચ કરી
 શકે છે તેમ એક બે દિવસ તે ગામમાં રોકાય તેટલો વખત પોતાનું
 વાંસી ખર્ચે પણ કરી શકે જ. સાધાર્મણિ જમાડવામાં એક પ્રકારનું
 'સ્વામીવાત્સલ્ય' રહેલું છે તે અમે નાકથુલ કરવા મંગિતા નધી, પણ
 તે ત્રીજાવર્ગનું 'સ્વામીવાત્સલ્ય' છે. જ્યાં સુધી તે જ ગામમાં
 ૨૫ વિધવા ગ્રાવિકાઓ સુકા રોટલાના ટુકડા માટે ધરના ખુણામાં
 છાતીફાટ રહે છે, જ્યાં સુધી તે જ ગામમાં નિરાધાર આશ્રક છોકરાઓ
 કે નેચો જે તહેમને ઉત્તેજન મળતે તો એક દિવસ હાઈકોર્ટ જઈ કે
 વકીલ કે ડાક્ટર કે મહાન વ્યાપારી બની શકતે તેઓ મહીને ૪-૫
 રૂપીઆ માટે મનુષ્યશરીર વેચે છે: ત્યાં સુધી-અરે ત્યાં સુધી સંધના
 આગેવાનોની તાકાઈ શી છે કે તેઓ માત્ર વાંદવા આચરનારાઓને
 મિથ્યાન જમાડવામાં સોંકેડે. રૂપીઆ જરબાદ કરે ? પ્રથમ 'ધર'
 સંભાળવું જોઈએ. ગામમાં એક પણ સ્વધર્મી બંધુ કે બહેન સુખ-
 મર્યાદા ન હોય તે પહેલું જોવાનું છે અને ત્યાર પછી વાંદ વાંદ
 માટે કે અરે સાથે જમાડવા માટે ગમે તે ખર્ચ કરે તે જુદી વાત
 છે. સંધ કાદીને જનારાઓ પણ સારી રીતે જાણે છે કે જમવાનું

નથી અને કુરોડ માણસ સ્વીકારે તેથી ઉત્તમ ગણાતો નથી. જેને
 કરતાં મુસલમાનોની સંખ્યા ઘણી મોટી છે. જે છોકરા સાકરના
 ગાંગડા ખાતર પાઠ શોખતો હશે તે બાગે જ વિદ્યાન થશે. જેઓ
 પતાસા માટે દર્શન કરવા આવશે અગર લાડવા માટે 'દયા' પાળવા
 નું મત આદરશે તેઓ માત્ર ગરમ કરીને ખીજી શુદ્ધ ક્રિયા કરનારા
 ની શાન્તિમાં ખસેલ કરશે. આપવા ખતર નહિ. પણ લેવા
 ખાતર આવનારને 'જૈન' કહેવાની મૂર્ખાઈ આપણે હવે છોડી દેવી
 જોઈએ છે. પૈસા ઉપરથી મોઢ ઉતારીને પરોપકાર કરવાને તૈયાર થયેલા
 જ્ઞાને જ 'જૈન' કહેવા જોઈએ. બાકી પતાસા કે લાડુ માટે આવનાર
 કરતાં અપાસરો તદ્દન ખાલી જ રહે તો તેથી કશું લુપ્તશાન નથી.
 ખાલી અપાસરમાં કોઈ રડ્યો ખડ્યો જિજ્ઞાસ આવીને શ્રદ્ધાતમો

કન્યાકા ઘોડા ઉપર ઉઘાડે માથે, જૂના જમાનાની નાવિકાના રવાના
ખીસકો છે ત્હારે વેણીના મ્હેનું રોતડપણું ખુલ્લ ખુલ્લું બોલી દે :
કે આ પોશાકને સાવકે આ હોકરી તરી, અસલના વખતમાં કેટલી
પ્રવિણ્ઁ ઓઁઓ નાવિકા તરીકે માનુ-તાન કરવાનું અને પુરોનાને અનુ-
સર આપવાનું કામ કરની; તેઓ નીતિમાં પુરો હતી, અકપતિમત
પાળની, ત્હેમની બોલવાની, ચાલવાની, કપડાં પહેરવાની રીત ખાસ
ખુનીઓથી બરપુર હતી એમના પહેરવેશની નકલ પ્રથમ નાટક
કંપનીઓએ કરવા માંડી અને હવે તો ગૃહસ્થો પણ પોતાની પુત્રી-
ઓને ઘેડે જુસારતી વખતે એવું અનુકરણ કરવા લાગ્યા છે ! એક
તો દેશભાજી રિયાયા વગરનું આ પગલું લોકોમાં દ્રષ્ટીને પાત્ર ગણાય
છે અને વળી એ પોશાકને સાવકે તે કન્યાકા ન હોવાથી વસ્ત્રોડાની
ચોખ્ખા મારી ગય છે, આવા દેખાવો અને એટા પુલ્લજીવીવેશને હવે
આપણે તિર્તાંજલિ આપવી જોઈએ. વસ્ત્રોડાનો અબોહ એ જેમ થીમ-
તાઈની સામીતી નથી તેમજ તે ધર્મોદ્વેષવાનું પણ ચિન્હ નથી

કન્યકા ઘોડા ઉપર ઉઠાડે માથે, જૂના જમાનાની નાવિકાના રવાના
ખીરાળે છે ત્દારે તેણીના મ્હોતું 'રાતડપણું' ખુદલખુલ્લું બાંધી દે ।
૬ આ પોશાકને સામક આ ઠોકરી તથી. અસલના વખતમાં કેટલી
પ્રવિણ સ્ત્રીઓ નાવિકા તરીકે ગાન-તાન કરવાતું અને મુર્ચનાને અતુ
ભવ આપવાતું કામ કરતી; તેઓ નીતિમાં પુરો હતી, અકષતિપત
પાળતી; હેમની બાલવાની, આલવાની, કપડાં પહેરવાની રીત ખાસ
ખુશીઓથી ભરપૂર હતી એમના પહેરવેશની નફલ પ્રથમ નાટક
કંપનીઓએ કરવા માંડી અને હવે તો ગૃહસ્થો પણ પોતાની પુત્રી-
ઓને ઘોડે બેસારતી વખતે એવું અનુકરણ કરવા લાગ્યા છે । એક
તો દેશભાળ વિચાર્યા વગરનું આ પગપું લોકોમાં હાસીને પાત્ર ગણાય
છે અને વળી એ પોશાકને સામક તે કન્યકા ન હોવાથી વરઘોડાની
શોભા મારી જાય છે. આજ દેખાયો અને ખેટા પુલણશીવેડાને હવે
આપણે તિલાંજલિ આપવી જોઈએ. વરઘોડાનો બહારો એ જેમ શ્રીમં-
તાઈની સામીતી નથી તેમજ તે ધર્મીષ્ઠપણાતું પણ ચિન્હ નથી.
વરઘોડાના બહારો રાજ્યોને જ શોભે, અને બહુ તો દેવતાઓ
તીર્થ કર જેવા સમર્થ આત્માઓ પ્રત્યેની પોતાની લક્ષિત પ્રદર્શિત
કરવા માટે બંધે કરે પરંતુ આપણે વાણીઆઓએ તો ગમે તેવા શ્રીમંત
હોવા છતાં પણ આપણી હૃદમાં રહીને જ દેખાવ કરવાના છે. આપણે
અસલથી સાદાઈ માટે પ્રખ્યાત છીએ. અસલનો લક્ષાધિપતિ વાણીઓ
હજારો રૂપીયાતું દાન કરતો તો પણ અંગરખું નવું શીવાઈને આવે,
ત્દારે હોને એક જગાએ જરા ફાડીને થીંગડું દેવડાવતો ।-માત્ર એટલજ
ખાતર કે તે પૈસાના મદથી 'બહેખાં' થઈ ગયોછે એમ દુનિઆ
કહેવા પામે.

પૂર્વની એ સાદાઈ સાથે હાલની માયાવી રહેણી-કરણીના મુખખસો

કરતા ખરેખર એક થાય છે. પહેલાં જન્મકારે સાદાઈ હતી ત્યારે જેસા
પણ જન્મ હતો અને હવે વરઘોડા વંધી પડ્યા ત્યારે સોઠાના ધર્મમાં
પણ ઘોડા જ ફરે તેવું થયું છે.

- કાંઈ જેવું આવી ધામધુમોથી ખુશી થતો નથી કાંઈ ચાલ
અની દિમાપન કર્યું નથી એ નાટકી દેખાત માત્ર પૈસા અને વખત-
નો દુરપયોગ કરીએ છે ભિખારી થઈ ગયેલા હિંદમાં ધર્મના નામે
થના વરઘોડા, પૂજાઓ, મકાનો અને અન્ય ધામધુમોના ખર્ચ તરફ
દૃષ્ટિ કરીશું તો જણાશે કે દેશને વધુ ભીખારી બનાવવાના આ રસ્તા
છે 'બાળકના એક માત્ર 'બાળકો' ને જ આનંદ આપે
છે. સમગ્ર પુરુષો-કરેલ પુરુષો અને સામાન્યથી વધુ અમલવાળા
પુરુષોએ આવા ઉડાઉપણાથી દૂર જ રહેવું જોઈએ છે.

કોઈરસ નીમતી જે સરથા જેત વર્ગના ઉદાર મારે સ્થાપ-
વામાં આવી છે તેમાં પણ ઘણાંએક ખર્ચ 'ઉડાઉ' - ઉડાઉપણાનું
છે ગળતર અને નાટકના પડા જેવા મડપ તથા ભોજન કમીટીનું
સખલું ખર્ચ ચાલુ રહેવા દેવા જેવું નથી પ્રમુખતા સામેપાતી
ધામધુમ છેકજ વખોડી કાઢવા જેવી છે પ્રમુખ ગમે તેટલો તો પણ
એક સામાન્ય માણસ છે, એ કાંઈ દેવ નથી, એ કાંઈ મહાત્મા નથી.
સ્વર્ધર્મના માણસો કે જેમાંના કેટલાક તો પ્રમુખ કરતાં પણ વધારે
માવડી ધરાવતા હોવા સંભવ છે તેમને પ્રમુખના ઘોડા બનાવવા,
પ્રમુખને એક રાગથી પણ અધિક માન આપવું, કુલિના દ્વારા પહેરાવી
કુમરિકા પામે ચાંડો કરાવવો આ સર્વ ધર્મીય માત્ર આપણી યુક્તિ
જેવી રિથિનિનો ખ્યાલ આપે છે આપણે ઘણાં વરો સુરી ચુતાતી
જેવી રિથિનિમાં રહેલા હોવાથી આપણા વિચારો ખુશામતીઆ, પોતાને
એક દલકા માતી બીજાને મદાન દેવ જેવા માનવાના સ્વભાવવાળા

થઈ ગયા છે પ્રમુખો શ્રીમ તોમોથો જ ચાલે, એ આ ટીકાની સાખીતી છે.
 એમના સંકાર માટે કરાતો અસાધારણ વિવેક તદ્દન ગેરવ્યાજબી છે માત્ર
 ૨૦-૨૫ આગેવાનોએ સ્ટેશન પર જઈ હેમનો સંકાર કરવો જોઈએ એવી.
 ગેટો પેઠી અમુકને ગાડીઓ પુરી લંકાય છે એ પશુનકામુખ અર્થ છે સર્વને
 મોટે ખાતાનો બદોમસ્ત કરાય છે તે પશુનકામુખ અર્થ છે. શું યાત્રાએ
 જનારાઓ માટે યાત્રાના સ્થળમા કાંઈ પરોપકારી પુરવ રસોઈ તૈયાર
 કરીને બેઠા હોય છે કે ? જમ યાત્રામાં ધર્મ માનનારા જ એ તકલીફ
 અને અર્થ જોરો શકે છે અને જોરો છે તે આનંદથી જોરો છે, તેમ
 'કોન્ફરન્સની યાત્રાએ જવામાં ધર્મની ઉત્તરિ ઊપી લાજ થયું છે' એવી
 શ્રદ્ધા જહેમનામાં હશે તેઓજ ત્યાં જશે અને ધરના રોટલા ખાશે; બાકી
 તેઓ જાડાની ટીકાટો અને પારકા મિટાજની સગવડ હોવાથી
 તથા વધુમાં વળી એકાદ ખાનદાન ધરના મૂતીઆ નોકર (વાલ-
 ટીઅર)ની સેવા મળવાથી (યાત્રાએ નહિ પણ) સ્ટેલેશનએ